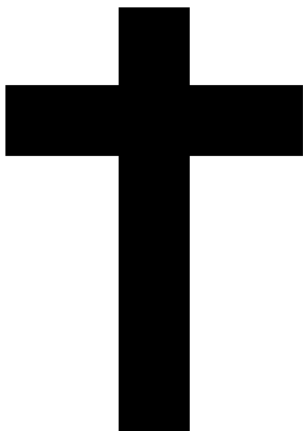

Yeshuât Den Pat
Âlepŋe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New
Guinea

Yeshuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc

Contents

Mataio	1
Mareko	77
Luka	123
Yoane	198
Aposolo	250
Roma	315
1 Korinti	350
2 Korinti	385
Galatia	408
Epeso	421
Pilipi	433
Kolosai	442
1 Tesalonike	450
2 Tesalonike	457
1 Timoteo	461
2 Timoteo	471
Tito	478
Pilemon	483
Hewuraio	486
Yakowo	514
1 Petoro	523
2 Petoro	534
1 Yoane	540
2 Yoane	549
3 Yoane	551
Yut	553
Hâmbâi	557

Mataio Yesuhât Den Pat Âlep̄je Mataioŋe kulemguop.

*Yesuhât tâmbâlip̄je yengât kutyeŋe
(Luka 3:23-28)*

¹ Yura lohimbî nengât tâmbânenŋe, yamâ kutŋe Awaraham sâŋ, yâkât senâmbâ gâtŋe Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlembâ Yesu teteop yamâ Anitâŋe hâŋgâŋumu giop. Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyeŋe yuwu.

² Topŋe katmâ Awarahamgât nanŋe, kutŋe Isaka sâŋ ya teteop. Isakahât nanŋe Yakop sâŋ ya teteop. Yakopgât nanŋe Yura sâŋ, ya teteop. Otmu imilip̄je dondâ meyehop. ³ Yuraŋe imbi âlâ, kutŋe Tama sâŋ, ya miop. Yaŋeâmâ naom yâhâp meyelehop, yâk yetgât kutyeŋe, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nanŋe Hesoron teteop. Hesorongât nanŋe Lam teteop. ⁴ Lamgât nanŋe Aminarap teteop. Aminarapgât nanŋe Nason teteop. Nasongât nanŋe Salamon teteop. ⁵ Salamonŋe imbi miop yamâ kutŋe Lahap, yaŋeâmâ nanyetŋe Boasi miop. Boasiŋe imbi, kutŋe Lut sâŋ, ya memu yâkŋe nanyetŋe Owet sâŋ ya miop. Owetgât nanŋe Yese teteop. ⁶ Yesehât nanŋe Dawiti teteop.

Dawitiŋeâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukuŋe, kutŋe Uria sâŋ, yâkât imbi hârem mewaŋgiop. Imbi yaŋe nanyetŋe Solomon ya miop. ⁷ Solomongât nanŋe Lehowoam teteop. Lehowoamgât nanŋe Awia teteop. Awiahât nanŋe Asa teteop. ⁸ Asahât nanŋe Yosapata teteop. Yosapatahât nanŋe Yoram teteop. Yoramgât nanŋe Usia teteop. ⁹ Usiahât nanŋe Yotam teteop. Yotamgât nanŋe Ahasi teteop. Ahasihât nanŋe Hisikia teteop. ¹⁰ Hisikiahât nanŋe Manase teteop. Manasehât nanŋe Amon teteop. Amongât nanŋe Yosia teteop. ¹¹ Yosiahât nanŋe Yekonia teteop. Otmu imilip̄je nombotŋe meyehop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutŋe Bawilonia sâŋ, yan tâmbâlip̄nenŋe yengât kasalip̄yeŋe taka yongom kiom tuhuyiŋgiwi. Kiom tuhuyiŋgim meyekmâ ari Bawilonia yan katyekŋetâ yâk yengât hoŋ bawa otmâ manbi. ¹² Bawilonia kapi manbi yakât kakŋan Yekoniahât nanŋe, kutŋe Salatîe sâŋ ya teteop. Salatîehât nanŋe Seruwawe teteop. ¹³ Seruwawehât nanŋe Awiuru teteop. Awiuruhât nanŋe Eliakim teteop. Eliakimgât nanŋe Asoro teteop. ¹⁴ Asorohât nanŋe Sarok teteop. Sarokgât nanŋe Akim teteop. Akimgât nanŋe Eliut teteop. ¹⁵ Eliutgât nanŋe Eliasa teteop. Eliasahât nanŋe Matan teteop. Matangât nanŋe Yakop teteop. ¹⁶ Yakopgât nanŋe Yosep teteop. Yosepgât imbi sâŋetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Mariaŋeâmâ Yesu miop yamâ Anitâŋe hâŋgâŋumu yâkâlen gemu miop ya nâŋgâmain.

¹⁷ Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gaŋetâ gaŋetâ tânâmyeŋambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlembâ lok komotŋe komotŋe tetem gaŋetâ ya yengât sen yaŋe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gaŋetâ gaŋetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yaŋe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yaŋak manmâ gaŋetâ gaŋetâ Anitâŋe

nanŋe tihitnenŋe olâk sâm hânġângumu yuân ġiop sen yaŋe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesuŋe ġiop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

*Yesu teteop
(Luka 2:1-7)*

¹⁸ Anitâŋe Yesu hânġângumu ġemu Marianje miop yakât topŋe yuwu tap. Mâmâŋe Maria yamâ Yosepġât pat kuwaŋġiwi. Yâhâmâ sihan ikŋjâk ikŋjâk manmâ ġamutâ Anitâhât Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋġimu, lokŋe orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya tepŋe olop. ¹⁹ Sâp yan Yosepŋe Anitâhât den tâŋ tâŋâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nânġâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihiwi. Yamâ benŋe lok nombotŋe orop mon manmai. Yawu ġârâmâ nâŋe lok sen senân watmune aŋulakmap,” yawu sâm biwiŋanâk nânġâm manop. ²⁰ Yawu nânġâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâm ekuop. “Yosep ġâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâm ekġohomune nânġâ. Anitâhât Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋġimu tepŋe oap. Yawu ġârâmâ ġaŋe ki nânġârâ bâlewuap. ²¹ Yâkŋe nanŋe membuap. Nanŋe memu kutŋe Yesu kunbuat. Yâhâ kutŋe yakât topŋe yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipġum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâŋe yekmu ârândân otbuap.” Aŋeloŋe yawu sâm Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵ Yawu sâm Yosep ekuop ya nânġâmu ârândân otmu imbiŋe memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepŋe naom ya kutŋe Yesu sâm kunop. Yakât topŋe teteâġġât Anitâŋe emet inânŋan yuwu sâm u poropete âlâŋe kulemġuop.

“Imbi sihan âlâŋe naom membuap. Yâhâ kutŋe âlâmâ Imanue sâm kunbuap.”

Yawu sâm u kulemġuop. Kut kunop yakât topŋeâmâ yuwu tap. Anitâŋe nen orop sâp ârândânâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiŋe Yesu mepaewi.

¹ Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutŋe Herot sâm, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâm yan manowot. Kapi yan Marianje Yesu miop. Memu yakât kakŋan lok nombotŋe nânġân nânġânŋe papato yaŋe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topŋe nânġâne sâm emetsenŋe ġa takamawâŋembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipŋe yuwu sâm âiyongowi. ² “Yuân naom âlâ teteop yaŋeâmâ hâmbâi yeŋġât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâm kapi kâlepŋehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâm âiyongowi.

³ Yakât den pat ya nânġâm lok kutdâ Herotŋe nânġâm yâkŋe pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nânġâm ġorâwaŋġiop. Otmu bukuliŋaŋe ġurâ yawuâk nânġâm ġorâyŋġiop. ⁴ Herotŋe den pat ya nânġâm hotom uminiwi ya yeŋġât kunlipyeŋe otmu Mosehât ġirem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâŋe hâmbâi hânġângumu ġewuap sâm u yamâ kapi wosan tetewuap yakât topŋe eknohoŋetâ nânġâwe.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Sâm u sâwi. “Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemġuop ya yawu tap.

“Lok kutdá âlá tetem galem otbuap yâkât topnje yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yengât kunyene otmâ galem yongowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nângânetâ yahatbuap.” Yawu kulemgup tap.” Yawu sâwi.

⁷ Yawu sânetâ Herotnje naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topnje nângâwe sâm pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâm âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâmu yakât topnje ekuwi. ⁸ Ya sânetâ yuwu sâm ekyongop. “Bâinj, âlepnje yen Betelem kapiân arinet. Ari naom ya ekmâ taka eknohojetâ nâku yawuâk ari ekmâ herone otbanjim mepaewom.” Yawu sâm kâityongop.

⁹ Yawu sâm kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yanje kulet sâm dâiyekmu ari emet mâpujan lanjinje hâumu siliñ siliñ sâmu ekbi. Yanje yâhâpne torokatmâ yawu hâumu siliñ siliñ sâmu ari naom tipinje emelan talowân yâhâwi. ¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tambojan tatmu yelekmâ herone nângâm mepaewi. ¹¹ Otmu goli, iri sikum, to kuknje suksuk âlepnje nanje âlá memâk takawi ya aksihâk gotyetjan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi. ¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotgâlen purik sâm ari den pat yu ki ekumai sâm Anitânje ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlaengembâ ba kapiyenehen ariwi.

Yosepne Yesu mâmânet meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâm âwurem arinetâ Yosepne aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât anelo âlâne yuwu sâm ekuop. “Sâmune nângâ. Herotnje Maria nannahât hâkâñ otmâ hilipguwom sâm nângâm mansap. Yawu gârâmâ gê yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari mannetâ nâne den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânjan Anitânje poropete âlá den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nannanje Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Anelone Yosep ekuop yanâk imbinje naomnje meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonje teteop.

Herotgât tembe lâulipnane Betelem yengât nanlipyene yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yanje Herot kâimbojmâ ariwi yakât nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yanjak Yesu ki manâkgât nângâop. Yawu gârâmâ mâmânanje memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotnje tetewi. Yakât otmâ Herotnje tembe lâulipne hângânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlânjâ tai yan nim-naom titipâ tetenetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongonetâ muwi. ¹⁷ Otmu emet inânjan umatnje ya tetewuap ya ekmâ poropete âlá, kutnje Yeremia sâm, yâkne yuwu sâm kulemgup yakât bonje teteop.

¹⁸ “Imbi âlá, kutnje Lahe sâm, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yengât nanlipyene yongonetâ munomai yakât isem tetem bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimi nombotnane ya ekmâ biwi nângân nângânyene ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotnje sâmu nanlipyene kerehâk yongonetâ muwi yan bonje teteop.

Yosepne Yesu mâmânet meyelekmu Aihita hânân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotnje mumu yanâmâ Yosepne Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât anelo âlâne yuwu sâm ekuop. ²⁰ “Mariahât

nanŋe hilipguwe sâŋ kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân arinjet,” Yawu sâŋ ekuop. ²¹ Yawu sâŋ ekumu hân ya pilâm Yosepŋe imbiŋe naomŋe dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguoŋ ya bonŋe teteop.

²² Yâhâ Yosepŋe âwurem ari den pat yuwu nâŋgâop. “Herotŋe mumu yaŋak nanŋe kutŋe Akelao sâŋ, yâkŋe âwâŋahât welâmŋan kinmâ Yuraia yengât lok kutdâ mansap.” Yawu sâŋetâ nâŋgâop. Den ya nâŋgâm nanŋe hilipgumap sâŋ gorâwaŋgimu Yuraia hân pilâm ariwe sâŋ biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutŋe Nasaret sâŋ, yan manbi. Otmu emelâk emet inânŋan poropete âlâŋe den yuwu kulemguoŋ ya bonŋe yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi ambonŋe.”

Yawu kulemguoŋ. Yosepŋe imbiŋe naomŋe meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonŋe teteop. Otmu yan manŋetâ naom ya lok olop.

3

Yoaneŋe âi topŋe kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukuŋe Yoane Baptis yâkŋe âi topŋe katbe sâŋ Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbî dondâŋe ari ekne sâŋ arinjetâ yuwu sâŋ ekyongop. ² “Anitâŋe tihityeŋe otbe sâŋ oap yakât orotmemeyeŋe kiŋŋoŋ ya kerek betbaŋgim yâkâlen torokatmâ manŋet.” Yawu sâŋ ekyongop. ³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâŋ, yâkŋe Yoanehât nâŋgâm lohimbî biwiyeŋe pâronŋ sâŋ kuwihaknomai yakât kulemguoŋ. Den yakât bulâŋe ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbî yâkâlen arinomai ya yuwu sâŋ ekyongowuap. “Lok kutdâŋe tohowuap yakât kaweŋe mem pitim mâtâp mewaŋŋinjet. Otmu pumŋe lauŋe uk sâŋ huruŋ sâŋ, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ tuhuŋetâ talâk.”

Yawu sâŋ ekyongop. Den yawu kulemguoŋ yakât bulâŋe ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoaneŋe poropete âi ya topŋe katmâ tuhuwe sâŋ lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senŋe âlâlâ, hâk katipŋe, me petŋe, yamâ sonŋo âlâ, kutŋe kamele sâŋ, yakât somotŋaŋe mendenŋmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topŋe yaŋe mem sâhâm kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nenŋopdâ, gonŋaraŋ, otmu dopon yawuwa neminiop. ⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunŋe Yerusalem ya ambolipŋe otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlâŋmâ manbi, otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipŋe nombotŋaŋe yâkâlen ariwi. ⁶ Yâkâlen ari orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ gawî ya kerehâk sâŋ teteakŋetâ Yoran toen mem katyehop.

⁷⁻⁸ Yawu otŋetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotŋaŋe yâkŋe toen mem katnenehâk sâŋ yâkâlen ariwi. Arinjetâ yekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yenâmâ lok perâkŋe. Otŋetâ bâlem gamap yakât matŋe Anitâŋe meŋet sâmu yakât yeŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ bâleŋe ya pilai mâne âleŋe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nâŋgâŋetâ ki ârândâŋ oap. ⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nâŋgânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâŋe mansain. Yakât otmâ

Anitâñe nengât ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânômai. Yakât yuwu sâmunê nângâñet. Anitâñe sâmu kât yuñe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matñe hâmbâi menômai. ¹⁰ Yakât den âlâen hâum sâmunê nângâñet. Emelâk unam sâtñe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonñe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâñ sâmu kâlâññe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yenê orotmemeyenê bâlenê ya sâm tetem Anitâhâlen biwiyenâñe kepeñetâ toen mem katyebom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topñe katbuap yâhâmâ wâtñe pato tatbanñiap. Yakât otmâ nâñe yâkât itâkat ya gurâ mem kâpekâmâ golewangiwoingât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâñeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkñeâmâ Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotñe manman âilônjoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotñeâmâ hâhiwin kakñan katyekmu mannomai. ¹² Otmu den âlâen hâum sâwe. Yenêâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikñjâk ikñjâk katmai. Nenenahât pat otmap ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenenahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopñeâk yâkñe taka biwinenñahât topñe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topñe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikñan mem torokatnenekbup. Yâhâ nombotñenê yâkât hâkâñ otmâ betbanñim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nâñgâmbisâi.” Yawu sâop.

*Yoaneñe Yesu mem toen kalop.
(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)*

¹³ Sâp yanâmâ Yesunê Galilaia hân pilâm Yoaneñe toen mem katnehâk sâm yâkâlen ariop. ¹⁴ Arimu Yoaneñe ekmu umatñe otmu yuwu sâm ekuop. “Gâñe nâ toen mem katnekdâ ârândâñ otbâp. Yamâ gâñe nâhâlen takarâ nângâmunê umatñe oap.” Yawu sâop.

¹⁵ Sâmu sâop. “Anitâñe sâm kalop ya otmutñe nângâmu ârândâñ otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmu Yoaneñe nângâmu ârândâñ olop. ¹⁶ Nângâmu ârândâñ otmu toen mem katmu ginñan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâronñ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâñe otbanñiop. ¹⁷ Gemu yanâk himbimâmbâ Anitâñe yuwu sâm ekyongop. “Ya ekñet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinanê yâkâlâk nâñgâman.” Yawu sâop.

4

*Satanñe Yesuhât biwiñahât topñe ekbe sâm olop.
(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)*

¹ Otmu weke bâlenê ya yengât kunyenê, kutñe Satan sâm, yâkñe Yesuhât wâtñe tatbanñiap me bia ya ekmâ biwiñahât topñe nâñgâwe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. ²⁻³ Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtñe houñ sâop. Yawu otmu yanâk lohotñe olâk sâm Satanñe yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonñanâk Anitâhât nanñe bulâñe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Âlepñe yarâke yamâ benñe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe haonmâ ârândân tihitnenŋe otmâp. Yawu gârâmâ sotŋak konok wâtnenŋe mianŋim manmâ yâhânongât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâŋe den sâm ningimâp ya gurâ lâum yâhânôm. Yawu otmunŋe ârândân otbuâp yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya ki nâŋgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanŋe dâimu Yerusalem kâpi pato yakât opon kâmbukŋahât gimbânŋan yâhâowot. ⁶ Yâhâm Satanŋe yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe sâmu den âlâ kulemguwi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teŋ sâmapgât Anitâŋeâmâ anelolipŋe hâŋgânyongomu ge tihitge otŋetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulânânâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ yupâ soŋ pilâm kionŋ. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâŋgâwom. “O, bulânânâk lok yuâmâ Anitâhât nanŋe mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe tihitnenŋe otmâp. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya nâŋgâmune tâŋât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumŋe gip gipŋan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânŋe hânŋe lok kutyeŋe pato ya yengât senŋe âlâlâ dondâ tatyinŋiop ya tiripgum yuwu sâop. ⁹ “Senŋe âlâlâ tâtâmâ arap enda eksat? Nâŋe yukât kunyeŋe manman. Gâŋe mepaenekbuat yanâmâ senŋe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuâp.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâŋe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoŋ bawanŋim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ anelo nombotŋe ge tihitŋe otmâ tânguwî.

Yesuŋe topŋe katmâ den kâsikum yinŋiop.

(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakŋan lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot Antipa sâm, yâkŋe Galilaia yengât galem manop. Yâkŋe sâmu Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop. Pat ya nâŋgâm Yesuŋe yahatmâ Galilaia hânân ariop. ¹³ Yan ari Nasaret kâpi ya wangim kâpi âlâ, kutŋe Kapanaum sâm, kâpi yan hân âlâ kutŋe, Sewulun yet Naptali sâm, yan ari manop. Otmu Kapanaum kâpi yamâ dengân âlâ, kutŋe Galilaia sâm, yakât ginŋan tap. ¹⁴ Yesuŋe kâpi yan ariop yakât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, den ekumu kulemguop yakât bonŋe teteop. Den yamâ yuwu tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipŋe yamâ Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai. ¹⁶ Yan taiŋe biwiyenŋe mangaukmâ kopa olop. Otmu omoŋ bâleŋan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ lanŋinŋe siliŋ siliŋ sâm biwiyenŋan hâumu haŋ sâm keterakyinŋiwuap. Yawu otmu topŋe ekmâ nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâuwuap.”

¹⁷ Den yawu tap. Yesuŋe kâpi yan ari manop yan den yakât bulâŋe teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe tihityenŋe otbe sâm oap. Yakât otmâ otŋetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ kinbuâp.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuḡe hoḡ bawalipḡe imbât meyeḡop.
(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)

¹⁸ Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetḡe Simon yet Anderea. Atañahât kutḡeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutḡe âlâ Petoro sâmai. Yâhâ imiḡeâmâ kutḡe Anderea sâm, yâhâmâ deḡḡân tânâmḡan ba iḡan itâḡe toen pilâm kinowot. ¹⁹ Yawu otmuâ Yesuḡe yelekmâ yuwu sâm ekyotḡop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânôm. Sâp yiwereḡe yuâmâ iḡan dâim mansawot. Yâhâ nâḡe meyeleksan yanâmâ nâhât wâtḡan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmu yanâk iḡangât senḡe âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

²¹ Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetḡe Yakowo yet Yoane sâm, Yeweri nanyâhâtḡe. Yâhâmâ âwâyetḡe orowâk iḡan itâḡe ḡârem kinbi. ²² Yawu otmuâ Yesuḡe yotḡonmu in yawu âwâyetḡe pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

Yesuḡe lohimbi dondâ mem heḡḡemyongop.
(Luka 6:17-19)

²³ Yesuḡe Galilaia hânân miti emetḡe tatmâ arap yan yâhâm gem Anitâḡe tihitḡenne oap yakât den pat âlepḡe ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatḡe topḡe topḡe yaḡe mem bâleyekmu manbi ya heḡḡemyongop. ²⁴ Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutḡe Siria sâm, yan pen pen sâm ariop. Pen pen sâm arimu nâḡḡeḡetâ yaḡak kapi ambolipḡaḡe yawuâk kundat mesek topḡe topḡe otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâleḡaḡe mâḡḡeḡehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya ḡerehâk meyekmâ yâkâlen tohoḡetâ heḡḡemyongop. ²⁵ Heḡḡemyongop yakât den pat sâm haḡ tuhḡetâ Galilaia ambolipḡe, otmu ya hâlâḡmâ kapi bâlâk ḡerek tatmâ arap, ya yeḡḡât kutyenḡe pato âlâmâ Dekopoli sâm, ya ambolipḡaḡe yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipḡe. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipḡe. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipḡaḡe menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesuḡe hoḡ bawalipḡe den ekyongop.

¹ Otmu lohimbi dondâḡe menduhuakmâ tatḡetâ Yesu ikḡiâk pumḡan yâhâop. Yâhâ tatmu hoḡ bawalipḡe yâhâḡetâ yuwu sâm ekyongop. ² “Den bonḡe sâmune nâḡḡeḡet.

Tepḡenne heronḡe otmu mannom.
(Luka 6:20-23)

³ Biwi nâḡḡân nâḡḡanyenḡaḡe yeḡahât nâḡḡeḡetâ ḡemap. Yeḡeâmâ yuwu nâḡḡanomai. “Nenâmâ emelâk Anitâḡe himbimḡât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nâḡḡâm we âlep nâḡḡeḡet. ⁴ Yâhâ we bâle nâḡḡâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâḡe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyenḡe heronḡe otmu mannomai.

⁵ Meḡetâ huruḡ huruḡ otmap ya yen hâmbâi Anitâḡe meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nâḡḡâm manḡet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâm yakât nâḡḡâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâḡe mâmâḡe otyiḡimu manmâ yâhânômai. Yakât otmâ biwiyenḡe heronḡe olâk.

⁷ Buku nombotjane kasa otyinginetâ umam sâyingimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâje meyekmâ umam sâyingiwuapgât biwiyenje herenje olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim denje tinâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâje meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyenje herenje olâk.

⁹ Otmu bukulipyenje orop biwi nângân nângânyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manjetâ buku nombotjane hionjakmâ ahone sâm otjetâ yan mem lohotje tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâje meyekmâ “Nine nanne baratne bulâje,” yawu sâwuap. Yakât biwiyenje herenje olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manjetâ torehenlipyenaje nângâm bâleyingim mem ge katyekne sâm mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyinginetâ ki lohotje otmai. Yamâ Anitâje himbimgât pat kuyingiop. Yakât biwiyenje herenje olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyenaje kepeim manjetâ lohimbi nombotjane hakyenjan sâm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nângânomai. ¹² “Âo, bonjanâk. Anjoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyinginetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerenje gurâ otingimai. Yawu gârâmâ yakât hâmerje hâmbâi himbimân manman kârikje menom.” Yawu nângânomai. Yakât otmâmâ biwiyenaje herenje olâk.

*Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)*

¹³ Yengât topyenje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Kâtembe ihim solân honmunje yanâmâ sot ya nemunje launenjan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi hohetyenjan manjetâ yan yekmâ Anitâ herenje nângâwanjinomai. Yâhâ kâtembe helejân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmje otbuap. Yawu otmu girawu tuhmunjeâmâ âlâkuâk ukenje otbuap? Yamâ ki orotje. Pâlâmje oap yaje âlâ yu me ya tuhmunje ukenje âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmje oap sâm pilâmunje arimap.

¹⁴ Otmu yakât topje tetem henjenjuâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Lohimbi hânjan kulemjan mansai ya yengât lanjinje otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ punje sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipenaje kasa yengât senyenjan âlâ ari misinguraknomaihât dop ki tap. Yawu. ¹⁵ Otmu âlâen hâum sâwe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunje kâtâpjan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotje. Lambe saum helejân gâitmunje kinnâ sem lanjinje yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. ¹⁶ Yakât otmuâmâ lambe ya lanjinje pilâmap, me kapi pato tetekjan tatmap yakât dopjeâk yene Anitâhât den lâum manjetâ manmanyeje ekjetâ ârândâj otmu awonnenje himbimân tatmap ya mepaenamai. Yawu.

Anitâje girem den Mose ekumu kulemguop yakât topje

¹⁷ Otmu âlâ sâmune nângâjet. Yengeâmâ nâhât yuwu mon nângâm mansai. “Anitâje girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropetelipje den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâm oap.” Nâhât yawu mon nângâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâje ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâje sâwi ya lâum manmune bonje teteâkgât otman. ¹⁸ Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikje tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâje tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senje âlâlâ kerek biatmâ metewuap. ¹⁹ Yakât otmâ lok âlâ me âlâje girem den konohâk lonjâenomai yakât bulâje ki menomai. Otmâmâ buku nombotjane yawuâk otmâ manjet sâm meme sâsâ

tuhuyekmâ mannomai yaŋe hâmbâi yakât matŋe himbimân yâhâ lok geheŋe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe girem den ya biwiyenjaŋe tiŋâk lâum manŋetgât tânyongom mannomai yaŋe himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâŋe otnomai. ²⁰ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâm heŋgeŋgujet. Yeŋe Anitâhât den lâune sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaioŋe otmai yan ki torokatnomai. Yâkŋe den perâkŋe sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâŋe ya lâum manmâ yaŋak himbim manman yakât bulâŋe menomai. Yawu.

Buku oranjim mannom.

(Luka 12:57-59)

²¹ Otmu Moseŋe girem den kulemguop yakât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe buku âlâ kuŋetâ mumbuap. Yamâ papatolipyenjaŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai. Yawu.” ²² Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâm bâlenomai yamâ Anitâŋe yawuâk nâŋgâm bâleyiŋgiwuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyenjaŋe mem den âiân katyekmâ den yinŋinomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpŋat pat otnomai. ²³⁻²⁴ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâ hoŋ bawanŋine sâm otnomai yan buku âlâŋe lok âlâhât nâŋgâm bâlem manbuap ya nâŋgâmu tetemu aŋgoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakŋan hoŋ bawanŋinomai. Yawu.

²⁵ Yakât âlâ yuwu sâwe. Yeŋgât buku âlâ me âlâŋe kuk otyiŋim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetenjetâ kaok nanŋanŋinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetŋan katyekbuap. ²⁶ Pâi emetŋan tatmâ yeŋe ombeân kiâk kârik kârikŋe genomai. Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyiŋgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Eknâle eknâle yakât topŋe

²⁷ Otmu den âlâ sâwe. Moseŋe girem den âlâ kulemguowân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe yeŋgât imbilipyenŋe ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. ²⁸ Yakât otmâ nâŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe biwiyenjan imbi âlâhât nanŋai yamâ emelâk biwiyenjaŋe otmâ tâpikguai lok yaŋe tosa miai. ²⁹ Yakât otmâ nâŋe den mâmâŋe âlâ yuwu sâwe. Bulâŋe hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâŋe hemgât pat otmaihât senŋe nombolâk bâlewuap. Yakât otmâ senŋe bâlewuap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matŋe umatŋe memaihât. Yawu otmâmâ senŋe âlâ âlepŋe oap yanjahâk mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ manman kârikŋan arinomai. ³⁰ Otmu hiliwahom hemgât pat otmaihât yawuâk bâtŋe nombot yaŋe otmâ bâlewuap yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâlenjan yan kioŋmaihât. Yawu otmâmâ bâtyeŋe nombotŋe âlepŋeâk tatbuap yaŋe âi tâŋ tâŋâk tuhumm manman âilonŋoân arinomai. Yawu.” Yesuŋe den yan hâum sâop.

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

³¹ Otmu den yuwu torokalop. “Nombotŋeŋe yuwu sâmai. “Lok âlâŋe imbiŋât manmâ yâhâromawot yamâ nâŋgâmu umatŋe otmu imbiŋe ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topŋe kulemguom bâtŋan katmu ariwuap.” Yeŋeâmâ yawu sâmai. ³² Yakât otmâ nâŋe yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâhât imbiŋeŋe âlepŋe nanŋe manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk

watmu arimu lok âlâñe imbi ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikñe ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnenñe yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senñan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikñe tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi. ³⁴ Yakât nângâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwerene yeñe Anitâhât senñan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikñe tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikñe tuhunomai. Yâhâ yakât topñe yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeñe yan ki gâitmâ sâm kârikñe tuhunomai. ³⁵ Otmu Anitâñe hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikñe tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâñe tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikñe tuhunomai. ³⁶ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyene iwit kaok ya sâñetâ helen gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyene helen gâwu gâwu ya sâñetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ yeñe wonân me wonân gâitmâ sâm kârikñe tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyerjahât ambone tatmap. Yawu gârâmâ denyeñe bonñanâk sânomai. Yawu sâñetâ nângâñetâ ârândâñ otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekñetâ yakât matñe ki kâpekyinginom.
(Luka 6:29-30)

³⁸ Otmu den âlâ kulemguwi ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasanñe senñe nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matñe senñe nombolâk hâum gusuhutbanñiwuap. Me lok âlâñe buku âlâhât sâtñe ya kum parandan pilâmu yâku yawuâk matñe kum parandan pilâwuap.” ³⁹ Yawu tap. Yakârâmâ nâñe yuwu sâmune nângâñet. Lok âlâ me âlâñe buku âlâ mem yawu nângâñetâ yakât matñe ki kâpekuap. ⁴⁰ Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâñe ambonjahât bâleñe hân meyingim yanak kiapgâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinjetâ mâtâwânâk yeñe hân âlâkuâk yinginetâ pesuk sâwuap. ⁴¹ Otmu den âlâen hâum sâmune nângâñet. Lok âlâ me âlâñe yeñe itâ pare miakmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. “Tânngom itâ pare mem ari ninginet.” Yawu sâm ekyongonjetâ ihilâk denyeñe nângâm hewewenâk mem ari katyeknomai. ⁴² Otmu lok âlâ me âlâñe yu me ya ninginet sâm ulityongomai yamâ in yawu yinginomai. Me lok âlâ me âlâñe senñe âlâlâ ekmâ kandi mene sâm âiyongonomai yamâ ihilâk yinginomai. Yawu otmâ manñetâ ârândâñ otbuap.

Kasalipnenñe yengât nângâm buku otyinginom.
(Luka 6:27-28,32-36)

⁴³ Otmu den âlâ yuwu sâñetâ nângâmain. “Lok âlâ me âlâñe buku otyinginomai yamâ yengu tep herone nângâm buku otyinginomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe kasa otyinginetâ yengu yawuâk kasa otyinginomai.” Yawu sâmâi. ⁴⁴⁻⁴⁵ Yakât nângâmune ki ârândâñ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâñe lohimbi âleñe otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâleñe ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeñe kasalipene ihilâk buku otyinginomai. Otmu lok âlâ me âlâñe Anitâñe mem bâleyehâkgât sait kakyenjan pilânomai yamâ Anitâñe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâñe Anitâñe mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyenjan Anitâñe pilânomai yamâ

lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlârje mem âlâlâ tuhuye-knomai yamâ yeje ya yengât umam sâyinginomai. Umam sâyingim himbim awoŋnenŋe ulitgunjetâ heronje nângâyingim nine nanne baratne bulârje mansai sâam meyekbuap. ⁴⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotŋaje perâk sâam lohimbî kâityongom tewetsenŋe kombo meyingimai ya yekŋetâ lok bâleŋe otmai. Yâkŋe bukulipyenŋe tânyongom mansai. Otmu lok nombotŋaje yen orop buku konok manne sâam tânyongoŋetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândârŋ otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotŋaje nângâm bâleyingimai yamâ yeje buku ki otyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune yawuâk ki ârândârŋ otmap. ⁴⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Yeje lok nombotŋe orop buku ki orangimai. Yawu otmai yan bukulipyenŋe ya orowâk buku orangimai yamâ nângâmune ki ârândârŋ oap. Lok nombotŋe Anitâhât ki nângâmai yanŋe gurâ yawuâk otmai. ⁴⁸ Yawuhât yuwu sâamune nângâŋet. Himbim awoŋnenŋenŋe manman uwawapŋe bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manŋetâ ârândârŋ otbuap.” Yawu sâam ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topŋe

¹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâam ekyongop. “Bukulipyenŋaje yengât nângâyinginjetâ yahalâkgât yâk yengât senyenjanâk kinmâ lohimbî umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbîŋe yeŋahât nângâŋetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyenŋaje yekmu dondâ bâlemap. ² Yawu gârâmâ lok nombotŋaje senŋe âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbîŋe nenekŋetâ yahalâk sâam lohimbî nombotŋe biwiyenŋe kurihiakmaiŋe lok senyenjan kinmâ nembe kalem otyingimai. Yakât otmâ Anitâŋe yakât hâmeŋe ki yingimu menomai. Yuwu sâawuap. “Emelâk yekŋetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâawuap. ³ Yakât otmâ yeje lok nombotŋe senŋe âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyingine sâam tihângen kinmâ tânyongoŋetâ yan bukulipyenŋaje yakât topŋe ki yekmâ nângânomai. ⁴ Yawu otŋetâ Anitâŋe tihângen ekmapŋe yekmâ yakât matŋe âlepŋe yingiwuap.” Yesuŋe yawu sâop.

Anitâ orop den otnom yakât topŋe yuwu tap. (Luka 11:2-4)

⁵ Den âlâ yuwu sâop. “Yeje yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotŋaje yeje topyenŋe kurihim lok senyenjan kinmâ bukulipnennŋaje nengât nângâŋetâ yahalâk sâam sâtŋak Anitâ ulitgumai. Yeje yawu otnomai otmuâmâ Anitâŋe hâmbâi yuwu sâam ekyongowuap. “Emelâk lohimbî senyenjan otŋetâ yan yekŋetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâawuap. ⁶ Anitâ ki ekmain yâkŋeâmâ biwinenŋe ekmap. Yakât otmâ yeje yâk orop den huhune sâam yan yok pilâm tatmâ ekuŋetâ nângâyingiwuap.

⁷ Yakât nâŋe yuwu sâamune nângâŋet. Yeje ulitgune sâam biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbî Anitâhât topŋe ki nângâm enŋat yâhâp manmaiŋe yuwu nângâmai. “Nenŋe den pâŋe konok gurâ sâamunŋe Anitâŋe ki nângâningimap.” Yawu nângâm den dâiak dâiahâk otmai. ⁸ Yeje yâkŋe otmai yawu ki otnomai. Yeje âwâyeŋe ki ulitgunjetâek biwiyenŋahât topŋe emelâk nanŋap. ⁹ Yakât yeje yuwu mon sâam ulitgum mannomai.

“Himbim awonñenne, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nângâm mepaehekma mannom. ¹⁰ Gike sâtgât otmâ anjelolipgaje haonmâ ârândâñ hon bahihimai yawuâk nenñe gurâ tem lâuhihim mannom. ¹¹ Otmu gâñe hilâm ârândâñ tihitnenñe otmâ dopnenñanâk ningimat. ¹² Otmu lohimbim nombotñaje mem bâlenenekmâ tai ya yengât nângâm umam sâyingim tosayeñe pilâyingimain yakât dopñeâk gâñe umam sâningim tosanenñe pilâningiwuat. ¹³ Otmu Satanñe kendâningimu otmunñe bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.”

Yeñe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbim nombotñaje sâm bâleyingim mem ge katyeknomai ya yengât yeñe tosayeñe pilâñetâ yakât otmâ himbim âwâyeñaje yen gurâ tosayeñe yawuâk pilâwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbim nombotñaje mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nângâm yeñe matñe yingine sâm otmâ mannomai yamâ himbim âwâyeñaje yen gurâ otrjetâ bâlewuap yakât matñe kâpekyingiwuap.

Bukulipnenñaje nângâninginetâ yahalâkgât ki nângânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotñaje yeñahâlâk nângâñetâ yahatmu topyeñe kurihiakmâ yuwu nângâmai. “Nenñe Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbine nenekmâ nângâninginetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nângâmai. Yamâ Anitâñe nângâmu ki ârândâñ otmu yuwu sâwuap. “Emelâk bukulipyenñaje yekmâ nângâyinginetâ yahalop yanjak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matñe ki yingiwom.” Yawu sâwuap. ¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toñe kun kundenyeñe piriakmâ somotyene hâluluakmâ âilonjo tatmâ ulitgunomai. ¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeñe sot barahâk tatnomai yakât topñe bukulipyenñaje ki yekmâ nângânomai. Yawu otnomai yamâ awonñenne Anitâ biwinnenñahât topñe nângâmapñe yakât matñe yingiwuap.” Yawu sâop.

Senñe âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.

(Luka 12:33-34)

¹⁹ Yesunje den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Hângât senñe âlâlâ iri sikum me hop sambe tatingiap yaje biwi nângân nângânyeñe mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talaje kumap, me seloñe hâremap, me bumbumgumap me kombo otmai. Yakât otmâ yeñe tatningiâk sâm ki alirañginomai. Otmu biwiyene yan ki ariwuapgât nanñan. ²⁰⁻²¹ Yeñe biwi konohâk otmâ nembe kalem orañginomai. Orotmeme ya otrjetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuap. Otmu himbingât pat kuyingiop ya bonñe menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyeñaje kepeim manñetâ ârândâñ otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Sennenne yamâ lambehât laninne yakât dop oap.

(Luka 11:34-36)

²² Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyeñe yamâ lambe laninne yakât dop oap. Senyeñe ya âlepñe tatmu yan bam gamai. ²³ Yâhâ senyeñe gara garaje pik sâwuap me senyeñe bok sâwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukñan kioñnomai. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Biwiyenñan Anitâhât laninne panmap ya bok sâmapgât biwi nângân nângânyeñe galemahom manman âlepñeâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nângân nângânyeñaje pâlâmñe otmâ omoñe kurihiwuap yamâ manman bâleñan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yeñe ya otmaiñât biwi golâek mannomai. Yawu.”

Anitâŋe tihitnenŋe otmâp. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.
(Luka 16:13 Luka 12:22-31)

²⁴ Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiŋaŋe kepeim heronŋe kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhûm henŋenŋuwuap. Yakât topŋe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyeŋe arimu manmaiŋe girawu otmâ Anitâ tem lâuwangim mannomai? Yamâ ki orotŋe.” Yawu sâop.

²⁵ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgât manman yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtâkuyiŋgimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Nenŋe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânôm.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakŋan mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhûm hâhiwin nâŋgâmai. Yamâ himbim ambonŋaŋe haonmâ ârândâŋ sot yingimâp. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tânyongom gamap. ²⁷ Yawu gârâmâ yenahât girawu mannom sâm yakât ki nâŋgâm kiwilij otnomai.

²⁸ Yeŋe iri sikum me sâŋgum lawa lawa yan biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikuŋetâ dondâ bâlewuap. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. ²⁹ Hahop ekmâin. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunŋe âilonggo lonŋo otmâp. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Solomon sâm, yâkŋe hâk katipŋe kulem melem mânunjakmâ manop. Yaŋe hahop suriŋe sekŋe âlepŋe tetemap yakât dopŋe gurâ ki miop. ³⁰ Yâhâ hahop suriŋe ekmunŋe âilonggo otmâp. Yawu gârâmâ ikŋahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririŋ sâm kinmap. Anitâŋe nâŋgâopgât yawu kinmap. Yiwerenŋeâmâ tetem âilonggo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyeŋaŋe yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe pâlâmŋe otmâ ki tihitnenŋe otmâp.” Yawu ki nâŋgâm mannomai. ³¹ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³² Yawu gârâmâ lok nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmâiŋe sâŋgum me iri sikum me senŋe âlâlâ yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu otŋetâ ki ârândâŋ otmâp. Yakât otmâ otmaiân yeŋe ki torokatnomai. ³³ Yeŋe yuwu nâŋgânomai. “Bulâŋanâk Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmâp.” Yawu nâŋgânomai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeinŋe sâm yâkât den ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Yawu otmâ manŋetâ himbim awonŋenŋe topyeŋe nâŋgâmapŋe dopyenŋan yingimu ki umburuk mannomai. ³⁴ Yeŋe umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâm oap?” Yawu nâŋgâm ki biwi yâhâp otmâ nâŋgâm kiwilinomai. Senŋe âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânômân hâmenenŋe kinbuap me bia yamâ himbim awonŋenŋaŋe ikŋak nâŋgâmap. Yakât ki gorâningimu nenŋe biwi yâhâp otmâ nâŋgâm ketet manmâ yâhânôm.” Yesuŋe yawu sâop.

7

Bukulipnenŋe ki sâm hâreyiŋginom.
(Luka 6:37-38,41-42)

¹ Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Anitâŋe yeŋgât den sâŋ hâreyiŋgiuwap. Yakât otmâ yeŋe lohimbi yeŋgât den ki sâŋ hâreyiŋginomai. Yâhâ yeŋe buku nombotŋe sâŋ hâreyiŋginomai yamâ yeŋe otnomai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen sâŋ hâreyiŋgimu matŋe menomai. ² Yâhâ yeŋe senŋe âlâlâ yu me ya otyiŋginomai. Dop ya tâŋ tâŋâk Anitâŋe yen gurâ mem purik katyiŋgiuwap. ³ Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Gâŋe bukukahât senŋan wahap tipiŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipiŋe pato tap ya ki enjakmâ nanŋanŋimâk bukukahât yuwu mon sâuwat. ⁴ “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihiwe.” Gâ yawu mon sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe. ⁵ Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilâwanŋgiuwat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nâŋgârâ tâŋât otmâp. Yawu gârâmâ bukukahâŋe otmu kiŋgoŋ otmâp ya ekdâ dondâ bâlemâp. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Nenŋe sotnenŋe sâsâŋe ya um yan buku ondop yeŋgât soso ya wanŋmunŋe nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenŋe um wanŋmunŋe nembuap yanak purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkŋe ki kilikmain. Hâkŋe ki kilikmaingât otmâ hâknenŋe kukŋe ki nâŋgâmap. Gârâmâ mem lohotŋe tuhune sâŋ sot um wanŋnom yamâ purik sâŋ ningiwuap. Yakât topŋeâmâ yuwu. Nenŋe Anitâhât pat kukuŋe ya lok ihilâk ki katyiŋginom.” Yesuŋe yawu sâop.

Tihit Amboŋe yamâ Anitâ (Luka 11:9-13)

⁷ Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Yeŋe wuân me wuângât nâŋgâm Anitâhâlen biwiyenâŋe kepeim ulitguŋetâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiuwap. ⁸ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâŋ, “Wâe tat me?” sâŋetâ nâŋgâyiŋgimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgiuwap. Anitâhâlen biwiyenâŋe kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiuwap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe ikŋjak mâmâŋe otyiŋgimu biwiyenâŋe sânduk sâuwap. Otmu yâkâlen torokatne sâŋ otnomai ya gurâ âlepŋe meyekbuawâk. ⁹⁻¹⁰ Otmu den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanŋaŋe po wanŋgimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋaŋe ki nenenŋe ya wanŋbuapgât dop ki tap. ¹¹ Otmu yen nombotŋaŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm heŋgenŋumaiŋe nan baralipyenŋe yawu otyiŋgimai. Anitâ awonŋnenŋe himbimân tatmapŋe nen ikŋjâk ikŋjâk topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ yeŋe otyiŋgimai ya wangim lok âlâ me âlâŋe yu me yakât ulitguŋetâ ya gurâ tâŋ tâŋâk yiŋgimâp. ¹² Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yaŋe Anitâhât den kâsikum yiŋgiminiwi. Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyenâŋe tânyongonŋetgât nâŋgâmai yeŋe gurâ nâŋgâmai dop yawuâk tânyongonomai.” Yesuŋe den yawu sâŋ ekyongop.

Mâtâp yâhâp (Luka 13:24)

¹³ Den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâŋe yan arimai. ¹⁴ Yâhâ manman kârikŋahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikŋe otmu bârâŋ bârâŋ, yanâmâ lok sambenŋe ki arimai. Lok konok konokŋe arimai. Yenâmâ manman kârikŋahât mâtâp ya ekmâ nâŋgâm watmâ arinomai.

*Nak topŋe topŋe
(Luka 6:43-44)*

¹⁵ Otmu âlâ sâmunne nângâŋet. Poropete lok nombotŋaŋe eŋgatyenŋak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yaŋeâmâ lohimbŋe nenekmâ topnenŋe nângâmâ sâm moroakmâ orotmemeyeŋe bâleŋe kurihim mansai. Topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâm otmai. Yakât lok yawuya yeŋgât topyeŋe ekmâ nângâm galemeyeŋe tiŋâk otmâ heŋgeŋgunomai. ¹⁶⁻¹⁸ Yâhâ yeŋe topyeŋe nângâŋetgât den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Nak esenŋe omoŋ omoŋ pilâmap yanâmâ bonŋe bâleŋe ki kinmap. Yâhâ nak esenŋe gimbaŋgumap yanâmâ bulâŋe âlepŋe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Otmu giŋ gârârâŋ yaŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe giŋ gârârâŋ ki otmap. Yamâ topyeŋe iŋkiâk iŋkiâk. ¹⁹ Yawuhât nak âlâ bonŋe bâleŋe yamâ kârâm pilâmunŋe mum haraŋ haraŋ otmu kâlâwân umunŋe semap. ²⁰ Yeŋe den yu nângâm heŋgeŋgum poropete lok perâkŋe eŋgatyenŋak otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyeŋe nângâm heŋgeŋgunomai. Yawu.

*Lohimbi perâk
(Luka 13:25-27)*

²¹ Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâŋe mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekŋe himbingât pat ya ki otnomai. Himbim awoŋnahât tem lâum manmaineâmâ himbimân yâhânomai. ²² Yâhâ lok dondâŋe sâp pato tâlâhuwuawân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, gâ nângâ. Nenŋe denŋe sâm haŋ pilâmunŋe ariop. Otmu gâhât âi tuhum weke bâleŋaŋe lok mângâeyehop ya watyŋgimunŋe gaiakmâ ariwi. Gâŋeâmâ mâmâŋe otningirâ kulem topŋe topŋe mewin.” Yawu sâm buiaknomai. ²³ Yawu sâŋetâ nâŋe matŋe yuwu sâm purik pilâyiŋgiwom. “Nâ yeŋe den yai ya nângâmune ki teteap, pâpguan. Yeŋe nâhâlen biwiyenŋe ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulâŋe ki otmâ mansai. Yeŋe orotmeme kiŋgoŋ maŋgoŋ manminiwi yakât keterakŋetgât nanŋan,” sâwom.

*Lok nângân nângânŋe orop otmu lok kopa
(Luka 6:47-49)*

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen gaŋetâ den ekyongomune nângâm heŋgeŋgum lâumainŋe dop yuwu mansai. Lok nângân nângânŋe orop yaŋeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yaŋe kânângâm emet tuhuŋetâ tiŋ tiŋ kinbuap. ²⁵ Yawu gârâmâ to mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya. ²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nângâŋetâ nahat otmu betbaŋgim manmai, lok ya yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Lok kopa nombotŋaŋe emetyeŋe tuhune sâm hân kendâm saran kakŋeâk kânângânomai. ²⁷ Yawu tuhuŋetâ emet ya saranŋe kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesuŋe Anitâhât sâtgât den ya topŋambâek sâm tetem ekyongop. Ekyongomu nângâŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Anitâhât sâtgât topŋambâek yap yuŋe Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yeŋgât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

8

*Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuŋe henŋenŋuop.
(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)*

¹ Yesuŋe den ya sâmu pesuk pilâm pumŋehembâ gemu lohimbi dondâŋe watmâ ariwi. ² Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâmu ekuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sânetâ nanŋan. Yawuhât nâŋgânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât nanŋan.” Yawu sâmu âkuop.

³ Yawu sâmu walipgumu yuwu sâmu ekuop. “Nâŋgâhiihan. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihîâk.” Yawu sâmu walipgumu yanâk biatbangimu âlepŋe olop. ⁴ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâmu ekum hâŋgânguop. “Gâmâ otgihian yukât den pat bukulipge nombotŋe ki sâmu tetem ekyongowuat. Hotom umai yengâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ ekmâ yuwu sânomai. “O, lok hâk bâle tetewangiuop ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâmmâmâ yakât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâmu hâŋgângumu ariop.

*Yesuŋe hoŋ bawa âlâ henŋenŋuop.
(Luka 7:1-10)*

⁵ Yesuŋe yapâ pilâyekmâ gem ari iŋŋe kapi tipŋe Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yengât kunyene âlâŋe yâkâlen ari yuwu sâmu ekuop. ⁶ “Lok pato, nâhât hoŋ bawa âlâ mesek sâtŋan kinsap.

⁷ Sâmu sâop. “Âlepŋe ari henŋenŋuwom.”

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan ariwu-atgât ki nanŋan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoŋ bawane ya âlepŋe otbuapgât nanŋan. ⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe nâ gurâ buku nombotŋe yengât kunyene sâmu nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâmmune âlepŋe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuŋet sâmu âi yingiman ya gurâ âilonŋo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât nanŋan.” Yawu sâmu.

¹⁰ Den yawu sâmu Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâmu ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den yap yu ekmune âilonŋo oap. ¹¹ Yakât otmâ yuwu sâmmune nâŋgâŋet. Hâmbâi lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmpap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyene Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heron maron manŋetâ Anitâŋe tihityene otbuap. ¹² Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe yengât sâmu pat kuyingiuop ya lok ondop mem yingimu yeŋeâmâ hâmbâi belâŋen ari hem nâpumŋan kionŋmâ hâhiwin bâleŋe nâŋgâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâmu ekyongop. ¹³ Benŋe tembe lâu ya yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe biwihe nâhâlen katsat yakât bulâŋe emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâmu ba ariop. Sâp yanâk yâkât hoŋ bawa mesek kuop ya hâkŋe sânduk sâmu âlepŋe olop.

*Yesuŋe Petoro hewunŋe mem henŋenŋuop.
(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)*

14 Ya pesuk sâmu yapâ ari Petoro hewunje mesek pato kumu hâkne kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekujetâ emelan yâhâop. 15 Yâhâ wâimu kundatne biatmu hâkne sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatjetâ yan emetsâpne olop.

16 Emetsâpne otmu sombangân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipne weke bâlejanje mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otjetâ Yesune sâmu weke bâlejanje ya yengâlembâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ arinetâ hengemyongop. 17 Yawu olop yamâ emet inânjan poropete âlâ, kutne Yesaia sâm, yâkne den kulenguop ya yan bonne Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topne topne teteningiop yamâ yâkne mâmâne otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâje teteâkgât Yesune lohimbi kingitne orowâk mem hengemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâm olowot.

(Luka 9:57-60)

18 Mem hengemyongomu lohimbi dondâne mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otjetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâm yakât hoj bawalipne ekyongomu wanja mem dengân hâtikgum ariwi. 19 Yawu otjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâne yuwu sâm ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

20 Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpkuatgât yuwu sâmune nângârâ keterahâk. Songoâmâ nak duwiñan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakñan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. 21 Yawu sâmu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâm ekuop. “Lok pato, nâ awonje bâleap yakât gâ nângânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Sâmu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbi nombotne pâlâmpne biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yanje kurihijet. Yâhâ gâmâ yiwerenje nâ orowâk arirehât nanjan.” Yawu sâop.

Yesune siru kuwanjimu nâj nâj sâop.

(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

23 Den yawu sâm tij pilâm yahatmâ hoj bawalipne meyekmu orowâk ariwi. 24 Arim tatjetâ dengân tânâmñan siru pato pilâmu to dondâ bâleop. 25 Yawu otmu wanja kâlehen to gemu guhulakbe sâm olop. Guhulakbe sâm olop yan Yesu wanja hâmenjan aman pâlâmpne iop. Aman im tatmu hoj bawalipnanje mândem yuwu sâm ekuwi. “Pato, toje harannongomap. Yakât yahatmâ tânngo,” sâm mândewi.

26 Mândejetâ sâop. “Wongât yen kingityenahât oai? Anitâne haonmâ ârândâñ tihitnenje otmap yakât topne yen ki nanjai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâne yengât galem tatman yakât yu ya otjetâ tânyongowomgât dop ki tap” yawu mon nanjai?” Yawu sâm yahatmâ siru ya kuwanjimu to yanje nâj nâj sâop. 27 Nâj nâj sâmu ekjetâ sâtne otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topne girawu? Siru kuwanjimu denje lâum sânduk sâmu to yanje nâj nâj yap.” Yawu sâwi.

Yesune weke bâleje watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)

²⁸ To nâŋ nâŋ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâmu, yan ariwi. Yan ari wânŋaembâ lâum kionmâ arinjetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ enakbi. Yâhâ ya yetgât topyetŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋeŋe mângâeyelekmu sâp kâlep manmâ gaminiowot. Lohimbi dondâŋe mâtâp tete yelemâ kinŋityenahât otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetŋe yawu. ²⁹ Yesu orop enakbiân weke bâleŋe mângâeyelekbiŋe yuwu sâmu ekuwi. “Gâ Anitâhât nanŋe mansat. Gârâmâ gâŋe hâhiwin umatŋe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât gâŋe girawu otrnigiwe sâmu takat?” Yawu sâwi.

³⁰ Yâhâ ya hâlânâmbâ bau kinŋitŋe orowâkŋe tomot tuhum kinbi. ³¹ Tomot tuhum kinjetâ yekmâ yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbe sâmu oat otmâmâ âlepŋe watnenekdâ bau enda yengâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

³² Sâŋjetâ sâop. “Âlepŋe nanŋai yawuâk otrŋet.” Yawu sâmu yâk yetgâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge karakbi. Yawu otrŋetâ bau yanŋe sururuk sâmu ba hem patoembâ tâwoŋ sâmu dengânân kionjetâ haranyongop.

³³ Haranyongomu yan bau galempongom manbiŋe ekmâ sururuk sâmu ari kapi ya ambolipŋe ekyongowi. ³⁴ Ekyongonjetâ nâŋgâm kuk otmâ Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nâŋgâm kapiyenambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosa pilâwanŋiop. (Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)

¹ Yawu nâŋgâm ekuŋjetâ Yesuŋe hon bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm wanŋaen yâhâm âwurem ikŋe kapi, kutŋe Kapanau, yan ariwi. ² Ari kinjetâ yapâ lok pareŋe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinjetâ Yesuŋe biwihâhât topŋe ekmâ nâŋgâm lok pareŋe ya yuwu sâmu ekuop. “Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.” Yawu sâop.

³ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe den sâop ya nâŋgâŋjetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikŋak konok tosanenŋe âlepŋe pilâningimâp. Lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâmu oap. Yawu otmu ki ârândâŋ oap.” Yawu sâmu Yesuhât nâŋgâŋjetâ bâleop.

⁴ Nâŋgâŋjetâ bâlemu biwiyenahât topŋe ekmâ yan yuwu sâmu ekyongop. “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmu yan biwiyenâŋe yawu nanŋai. Ya nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋjet. ⁵ Wuân âi tuhumune ekŋjetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâmu ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ⁶ Yakât nine topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋjet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosayenŋe pilâyinŋim mansan. Anitâŋe âi sâmu nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâŋjetgât oan.” Yawu sâmu ekyongop. Yawu sâmu ekyongom topŋe ekmâ keterakŋetgât lok pareŋe ya yuwu sâmu ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetan ari.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu senyenânâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ ariop. ⁸ Arimu lohimbi nombotŋaŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ âi miop ya ekŋjetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotŋe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâmu yan Anitâ mepaewi.

Yesuŋe lok tosayenŋe orop dâiyekbe sâmu giop. (Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)

⁹ Yesuŋe yapâ arimâmâ lohimbi yengâlen takesihât tewetsenŋe meyiŋgiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkŋe nekmâ yuwu sâam eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan.” Yawu sâam eknohomu nâŋe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

¹⁰ Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâam otmâ sâamune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutŋe hoŋ bawalipŋe kerehâkŋe net watnelekmâ ganetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunŋe sâp yanâk bukulipne otmu lok nombotŋe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkŋe nengâlen ganetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. ¹¹ Nem tatmunŋe Parisaio lok nombotŋe nen aposolo nenekŋetâ ki ârândâŋ otmu âinongowi. “Wongât Yesuŋe lok bâleŋe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâam âinongowi.

¹²⁻¹³ Yawu sâam âinongonetâ Yesuŋe den ya nâŋgâm yuwu sâam matŋe ekyongop. “Anŋoân topŋe katmâ Anitâŋe sâmu lok âlâŋe kulempuop yamâ topŋe yuwu. “Yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe me tosayenahât otmâ hotom ya uŋetâ nâŋgâwan. Yamâ âlepŋe oap. Yaŋe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâŋât. Gârâmâ yeŋe biwiyenŋe konohâk otnomai yamâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop. Den topŋe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Lok mesekyeŋe bianŋe dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyenŋe orop me hâihiwin tetyeŋgimapeŋeâmâ dokta yengâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâamune nâŋgâŋetâ keterahâk. Yengâlen gâtŋe nombotŋe yuwu sâmai. “Nen lok âlepŋe, orotmeme âilonŋo lonŋo otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu gârâmâ lok yawuya yengât sâam ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeŋe lok bâleŋe sâam betyongonetâ manmai yawuyenŋe Anitâhâlen biwiyenŋe katŋetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe sâp sâsâŋan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiŋe yaŋe dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴ Yawu sâmu Yoane Baptis orop manbiŋe ga yuwu sâam Yesu âikuwi. “Nen Anitâŋe nâŋgâningimu âlepŋe olâkgât sâp sâsâŋan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuak otmai. Yâhâ gâhât hoŋ bawalipganjeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁵ Sâŋetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Lok patoŋe imbi miakbe sâam bukulipŋe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem heroŋe otnomai. Sot um nem heroŋe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeŋeŋe taka bukuyeŋe kuŋetâ mumbuap yanâmâ engat hako nâŋgâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Yiwereŋeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nâŋgâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoŋetâ mumbom. Sâp yan engat hako nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâam kinnmâ orotmeme embâŋân anŋoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikŋe orotmeme âiŋe kâsikum yingioŋ yaŋe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihat dop ki olop. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Nenŋe sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunŋmâ titâkgum umunŋe sem heŋgenŋumap. Yâhâ nenŋe hâpu tekaŋan mânunŋmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaŋe ya sem huhumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. ¹⁷ Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâŋe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu sâp kâlêp tatmâ hâŋŋiŋe otbuap. Otmu yakât kakŋan tâk âiŋe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senŋe âlâlâ mem mânunŋbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ tâk âiŋaŋak menduhum lowaimain.

Lowaim iri osom sennje âlâlâ umatnje mânunjomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângeje otmu ânje menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatnje tetewanjiopje Yesuhât sângum walipgum âlepje olop.
(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesuñe den yawu sâm ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenñe âlânje ga yuwu sâm ekuop. “Baratne yiwerenjeâk pârâk sân sânak bâleap. Yakât gâñe mem yahatbuatgât nanñan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuñe yahatmâ nen honj bawalipñe menenekmu ariwin. Arimunñe imbi âlâ watnenedop yâkât topñeâmâ yuwu. ²⁰ Imbilipnenñe emetsenñe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenñe ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. ²¹ Yâhâ imbi yanje Yesuhât betñan watmâ ari biwinñe yuwu nângeâop. “O nâ Yesu tetekñan mem wâiwom yamâ ki orotje. Anjulakmangât ki wâiwom. In sângumñeâk walipgum âlepñe otbe.” Yawu nângeâop. ²² Yawu nângeâm watmâ arimu Yesuñe sângum bârârâhâk kâlep mânunjahop. Yan ari sângum potonñan in walipgumu engatñe kakñambâ olelem ekma yuwu sâop. “Wa, tounje, gâñe yiwerenje biwihanje nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitânje nângeâhîhimu hepge sanj yap.” Yawu sâm ekuop. Yawu sâmu yanâk âlepñe olop.

²³ Nenne yapâ gem ari lok galemñahât baratñe bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunñe emet yakât kâlehen lohîmbi dondânje kahân tatmâ isem we bâle pato nângeâwi. ²⁴ Yawu otmâ isem tatñetâ yuwu sâm ekyongop. “O, baratyetñe yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmñe iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kionjet.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu nângeñetâ nahat otmu girinbanjiwi. ²⁵ Girinbanjiñetâ senñan geñetâ hângeñyongomu yaehen gewi. Geñetâ mumunambâ mem yahalop. ²⁶ Otmu kulem miop yakât den pat ya sâm haok tuhunjetâ kapi gotñe tete ya ambolipñe den pat ya nângeâwi.

Lok yâhâp senyetñe suk sâmu ehowot.

²⁷ Yesuñe kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetñe bok sâsânje yanje kulem miop yakât den pat nângeâm betñan ari yuwu sâm ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nângeâ. Gâñe âlepñe tannotgowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot. ²⁸ Yawu sâm âikum yanak Yesuhât kâñe munñeâk nângeâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nânje sâmune senyetñe suk sâmu emet galemñe ekde sâm nanñawot, me bia?” Sâmu sâowot. “Onj, yawu nanñait.”

²⁹ Yawu sâmutâ senyetñan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetñe nângeâm kepeiawot yakât bulânje teteyitgiâk.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmu senyetñe suk sâmu emet galemñe ehowot. Ekmutâ yuwu sâm ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmutâ pen pen sâmu nângeânoma.” ³¹ Yawu sâm ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâm tetemutâ pen pen sâm arimu lohîmbi dondânje nângeâwi.

Lok kopa âlânje den olop.

³² Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâleñe nângeâmu den pâpgum kopa otmâ manñap,” sâwi. ³³ Yawu sâñetâ weke bâleñe watmu gaiakmâ arimu lañe hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekma kinbiñe alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nen embânñambâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekma

gamain.” Yawu sâwi. ³⁴ Yawu otmuâmâ Parisaio nombotŋe Yesuŋe kulem miop ya ekmâ nângâŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâlene ya yengât amboyeŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâmâ weke bâlene den tem lâuwangim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotŋe âlâŋe tânnongŋetgât Anitâ ulitgumunŋe katyehâk.

³⁵ Yesuŋe kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwiŋan miti emetŋe tap dopŋan yâhâm gem Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat âlepŋe ekyongom manop. Yâhâ lohimbî nombotŋe mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgiop ya gurâ heŋgemyongop. ³⁶ Heŋgemyongom yekmâ biwiŋane yuwu nângâop. Lama galemyeŋe biane ihilâk mahilâk manmai yakât dopŋeâk lohimbî gurâ amboyeŋe bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manŋetâ yekmâ tepŋe nâŋgâyiŋgiop. ³⁷ Tepŋe nâŋgâyiŋgim nen hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonŋe mem menduhunomaihât lok getek âlâ. ³⁸ Yakât otmâmâ yeŋe kalam amboŋe, Anitâ, ulitgumetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknongop.

10

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâm yiŋgiop.

(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp menenekmu bamunŋe yuwu sâm eknongop. “Weke bâleneŋe lohimbî mem mângâeyekbuap yamâ yeŋe watyiŋginomai. Me mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgimu heŋgemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmâŋe otningiop.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenŋe yamâ yuwu. Simon yakât kutŋe âlâ Petoro sâm, imiŋe Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtŋe, kutyeŋe Yakowo yet Yoane. ³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ aŋgoân lok yengâlen takesihât tewetsenŋe meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanŋe Yakowo, âlâmâ Taraio. ⁴ Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyeŋe yuwu. Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe. Otmu hâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kioŋop ya.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu ariwi.

(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)

⁵ Otmu Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongom hâŋgânnongop. “Lama ya yengât galem ki otŋetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbî nombotŋe yu hiliwahone sâm oai yakât yâk yengâlen tâŋ tâŋâk ari tânyongonomai. ⁶ Tânyongom Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat ekyongonomai. ⁷ Yawu gârâmâ yeŋe aŋgoân Samaria otmu pâku lohimbî yengâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipŋe nenŋanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâm yan nep denŋe yuwu sâm ningiop. “Lohimbî munomai yawuya sâŋetâ mumuŋambâ yahatnomai. Me nombotŋe kundat otmâ mansai ya mem heŋgemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem heŋgemyongonomai. Me weke bâleneŋe mângâeyekmâ mansai. Yawuya watyiŋginomai. Yawu otyiŋginomai yakât hâmeŋe mene sâm ki nâŋgânomai. Ninak mâmâŋe otyiŋgim yakât hâmeŋe ki meman yakât yengu yawuâk hâmeŋe ki menomai.

9-10 Yâhâ âi topŋe katne sâm bât barak arinomai. Howan ki mem tinaŋgunomai. Me hâk katipŋe me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipŋe katmâ yakât kakŋan âlâ ki menomai. Hâkyeŋan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewetsenŋe hakyenŋan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâŋe nep tuhunomai yakât hâmeŋe sâm yinŋinetâ meŋetâ ârandânŋ otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

11 Otmu anŋoân hâŋgânyongomune arinomai yan kapi ambolipŋaŋe yuwu mon sânomai. “Wongât takai yakât topŋe sâŋetâ nâŋgâne.” Yawu sâm âiyongonŋetâmâ yeŋe âlepŋe topŋe ekyongonomai. Topŋe ekyongonŋetâ lok âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. 12 Dâim yâhâ katyekŋetâ yanâmâ yuwu sânomai. “Anitâŋe tihityeŋe otmu yâkât wâtŋan kinnâ yâhâm herone kakŋan mannomai.” Yawu sânomai. 13 Otmâ yâkŋe yekmâ herone nâŋgâyiŋŋim denyeŋe nâŋgâne sânomai yamâ âlepŋe yâk yengâlen bulâŋe tetewuap. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ denyeŋe nâŋgâŋetâ gemu betyiŋŋinomai. Yawu otyiŋŋinetâ yengu yawuâk betyiŋŋim arinomai. 14 Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai. Nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yinŋiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe kâiyeŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gewuap. Ya gemu betyiŋŋim pilâyekmâ arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai. 15 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen Anitâŋe Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otminiwi yakât matŋe yinŋimu menomai. Gârâmâ yeŋe kapi âlâen ariŋetâ betyiŋŋinomai. Yamâ ya yengât tosa ya tatiŋŋiwuap. Yakât matŋe Anitâŋe hâmbâi umatŋe dondâ yinŋiwuap.” Yawu sâm eknongop.

Umatŋe âlâlâ teteningimu yan ki lohotŋe otmâ mannom.
(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

16 Otmu Yesuŋe nen topnenŋe nanŋanŋinehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yinŋim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hâŋgânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai. Arinomai yan kinŋityenjahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Sonŋo âlâ kutŋe hewam yamâ nâŋgân nâŋgânŋe tapgât ekmâ nâŋgâm galemahomap. Yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenŋaŋe golâek manmâ sâtŋe metŋe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotŋan tuhum mannomai. 17 Nep tuhum miti emetŋe tap dopŋan hawamŋum nep tuhum mannomai. Nep tuhum mannetâ kapi ambolipŋaŋe kasa otyiŋŋim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyiŋŋinetâmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. 18 Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeŋe nâhât den yu lâum manŋetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. 19 Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ sâm ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakiŋŋiwuap,” yawu nâŋgâm ki gorâyiŋŋiwuap. 20 Sâp yanâmâ Awonnenŋaŋe ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge den âlâlâ nâŋgân nâŋgânyenŋan katmu nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai.

21 Otmu sâp yan umatŋe topŋe topŋe teteyiŋŋiwuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imi ata yenjahâk ahom hionjaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yengâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yenjahâk ahom

hionaknomai. Hionakmâ lok kunje yengâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karaknetâmâ nombotje mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonjetâ munomai. ²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinennaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin nângâman yakât dopneak yen gurâ hâhiwin yinginomai. Hâhiwin yinginetâ yanâmâ hâkyeŋe ki ihiwe ihiwe otmu lohottje otmâ betnihinomai. Yeŋe kârihem kinnomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai. ²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasaŋe yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyekjetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin kakjan mannomai. Hâhiwin kakjan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmune nângâŋet. Kasalipyenjaŋe taka nimnaomlipyeŋe me âwâ mâmâlipyeŋe yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyeŋe kapam heweweŋe yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenjaŋe me lok inne ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunje me hoŋ bawalipyenjaŋe ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyeŋe otmune yeŋe nâhât den tem lâum hoŋ banihim mansai. Gârâmâ lohimbî nombotjaŋe nâhât imbiâk yuwu nângâm hilipgumai. Nâhâtje weke bâleŋe yengât kunyeŋe kutje Satan, otmâ kutje âlâ Besewulu yaŋe mâmâŋe otbaŋgimu âi yu mem manmap yawu nângâmai yamâ imbiâk nângâmai. Yengât gurâ dop yawuâk nângâm kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmune nângâŋet. Yeŋeâmâ Isirae kapi ambolipje yengâlen âi ki tuhûm pesuk pilâŋetâek Awoŋnaŋe yâhâpŋe hângânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtje âlâ me âlâŋe ki lohottje otmâ pilânekâm âlâhâlen ariwuapje yakât matje âlepje menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihâŋen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekjan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihakmai. Ya gurâ tetekjan tetemu eknom. ²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmune nângâŋet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotje nenniâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongonjetâ nângânomai. Yâhâ nâŋe den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeŋe lok senyenjan kinmâ ekyongonomai.

Anitâŋe tihitnenje otmap.

²⁸ Ekyongonomai yakât topje yuwu sâmune nângâŋet. Lok senyenjan kinmâ den ekyongonjetâ nângâŋetâ nahat otmu yen nombotje yongonjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyenjaŋe ki hilipgunomai. Lok topnenje yawu tap. Yakât otmâ yeŋe ya yengât ki kingityenahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkŋe konok umut biwiyenjaŋe hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeŋe yâkât den konok lâum mannomai. ²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonjâ ârândâŋ Anitâŋe tihitnenje otmap yakât topje nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâŋet. Giroŋ giroŋ ekmain yamâ nâi tâŋât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giroŋ giroŋ âlâ mumbuap yakât topje himbim ambonjaŋe emet inânjan nângâmu tap. ³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ nenâmâ giroŋ giroŋ yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikŋe kundenje towat manmain. Yawu otmâ Anitâŋe topnenje kerehâk nanŋap. Somotnenje tipi tapi yakât topje gurâ nângâmu tawâk. Yâkŋe tihitnenje otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

*Topnenje ki kurihakmâ Yesu betbanjinom.
(Luka 12:8-9)*

³² Lohimbi âlâ me âlâje “Yesuhâlen biwinaje kepeim tem lâuwanjim mansan,” yawu sâm lohimbim ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâje himbim awonahât senjan kinmâ topyenje sâm tetemune Anitâje manman kârikjan katyekbuap. ³³ Yâhâ lohimbim âlâ me âlâje topyenje kurihakmâ “Nâ Yesu ki nângâwanjian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim awonahât senjan kinmâ “Nâ ki nângâwanjian,” yawu sâwom. Lohimbim yawu otmai yaje matje umatje menomai. Yawu.

*Yesuje giop yakât lohimbim hionakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)*

³⁴ Otmu âlâ yawu sâmune nângâjet. Yeneâmâ nâhât yawu ki sânomai, “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmune nângâjet. Nâje hânân gewan yakât yen hionaknomai. ³⁵ Nanlipyenaje âwâlipyenje betyinjimomai. Me baralipyenaje mâmâlipyenje betyinjimomai. Me imbilipyenaje iranlipyenje betyinjimomai. ³⁶ Yawu otmâ hep torehenlipyenje hionakmâ kasa oranjinomai. ³⁷ Otmu yakât topje yawu sâmune nângâjet. Lohimbim âlâ me âlâje biwi nângân nângânaje âwâje mâmâje yengâlenâk katmâ kepeyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Me nanje baratje yengât biwinaje kepeyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Lok yawu otmai yengât nângâmunje ki ârândâj otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otjetâ yanâmâ Anitâje umatje yingimomai. ³⁸ Otmu lok âlâ me âlâje nâhât den lâum âi tuhujetâ bukulipyenaje nângâm bâleyingim hilipyongone sâm otjetâ yanâmâ, “Bukulipnaje hâhiwin nihimâi” sâm hâkyenje alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otjetâ yanâmâ Anitâje umatje yingimomai. ³⁹ Otmu lok âlâ me âlâje ikje manmanje âlepje yawuâk mem mete tuhumm manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâje nâhât nângâmu bulâje otmu ikje manmanje ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâje manman kârikje wanjume manmâ yâhâwuap.

*Buku oranjin mannom yakât hâmenje menom.
(Mareko 9:41)*

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbim âlâ me âlâje nâ buku otnihimâi. Lohimbim yaje nâ otnihaiin sâm yan awonje hângânnohomu gewan ya otbanjinomai. Gârâmâ benje nâje yawuâk hângânyongomune arinetâ buku otyingimomai. Lohimbim yaje yen gurâ otyingiaiin sâm yan nâ otnihinomai. ⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâje Anitâhât hoj bawa âlâ ekmâ buku otbanjinomai. Yawu otnomai yakât matje hâmbâi Anitâje ikje hoj bawa hâmenje wanbuap dop yawuâk lohimbim ya yingiwuap. ⁴² Yâhâ lohimbim biwi nângân nângânyenaje nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmâi. Yâk yengâlen gâtje âlâ me âlâje senje âlâlâ pâinmâ manjetâ lok nombotnaje towat yekmâ nâhât hoj banihim mansai sâm tânyongonomai, me to osom yinginetâ nenomai yakât hâmenje gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuje den yawu sâm hoj bawalipje nen eknongop.

11

*Yesuje Yoanehât sâop.
(Luka 7:18-35)*

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlânjâ tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yingioip.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop. Katŋetâ talowân Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yakât pat ya nângâm biwi yâhâp otmâ yuwu nângâop. “Lok pato kulet sâwanŋi sâm Anitâŋe âi nihioip ya tuhummansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiŋaŋe yawu nângâm hoŋ bawalipŋe nombotŋe hângânyongomu, ari yuwu sâm Yesu âikuwi. ³ “Anitâŋe lok âlâ hângângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâm âikuŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topŋe topŋe mian yukât Yoane ekuŋomai. ⁵ Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu ekŋai. Otmu lok pareŋe manmai ya hengemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ hengemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ hengemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den nanŋai. Otmu nombotŋe bâlewi ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nângâm biwiyeŋe heronŋe otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekuŋomai. ⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nângâm biwi yâhâp ki otmai ya yengât nângâmune tepne heronŋe oap.” Yawu sâm ekyongom hângânyongomu âwurewi.

⁷ Hângânyongomu âwurem ariŋetâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiŋe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ⁸ Yawu olop ya ekne sâm yakât ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmaiŋeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropeteliŋaŋe yâkât den tâmbâlipyeŋe ekyongom manbi ya yengât kunyeŋe pato oap. ¹⁰ Yâkât nângâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâm tetem ekyongorâ nângâŋetgât nine hoŋ bawane hângângumune kulet sâhiihim mâtâp menjihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

¹¹⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Yoanehât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâŋet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotŋaŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneŋe potonŋe sâm teteop.

Yawu otmâ yeŋe biwiyeŋaŋe yuwu mon nângâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutŋe Elia sâm yâkŋe yâhâŋe hohetnenŋan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewangiwuap.” Biwiyeŋaŋe yawu nângâmai yakât bonŋe yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nângâŋetâ keterahâkgât biwiyeŋan katmâ nângâm manŋomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneŋe ya topŋe katmâ mem gaop. Topŋe katmâ, Anitâŋe bulâŋanâk tihitnenŋe otmap ya ekyongomu nângâm biwiyeŋe heronŋe otmu yakât bonŋe mene sâm manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmune nângâŋet. Anitâŋe Yoane nep warŋmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Yoane wanginomialhât dop ki tap. Yoaneŋe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm hengengum mansap. Yakât

otmâmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âlepeŋe yu nâŋgâm Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe katnomai yaŋeâmâ Yoane wanginomai.

Yesuhât den hâkâŋ otmâ betbaŋgiwi.

¹⁶ Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakyiŋgiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipâŋe sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. ¹⁷⁻¹⁹ “Nenŋe yahatmâ kep tuhum âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunŋe ki tânnongowi.” Yawu otnomai yakât topŋe teteâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yakât dopŋeâk Yoaneŋe heronŋe olâkgât nâŋgâwi. Yamâ nâŋgâwi yawu Yoaneŋe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâŋ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nâŋgâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeŋe ki nenekbi. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopŋeâk yeŋe otmâ mansai. Gârâmâ yeŋe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâŋ oai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Yoaneŋe to kârikŋe me âlâlâ ya nembâpât dop yamâ yâkŋe ki neminiop. Yakât yeŋe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâleŋeŋe mâmâŋe otbaŋgimu yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeŋe nâhât yuwu mon nâŋgâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku orangim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâŋe den sâop ya tiŋâk lâum manmai ya yeŋgât orotmemeyeŋe ekmâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

*Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuŋe sârekyongop.
(Luka 10:13-15)*

²⁰ Emelâk Yesuŋe kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topŋe topŋe memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyeŋe bâleŋe me kiŋgoŋ ya ki pilâm metem biwiyenŋe Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nâŋgâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop. ²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipŋe yen, Yeŋgâlen kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipŋeŋe kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlen katbâi. ²² Yawu gârâmâ yeŋe manman bâleŋe mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipŋeŋe umatŋe menomai ya wangim yeŋe umatŋe amokŋan menomai. ²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipŋe yeŋgât sâwe. Yen gurâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbingât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap. Yeŋgâlen kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipŋe kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyeŋe bâleŋe ya pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katŋetâ matŋe kâlâpŋe ki seyebâp. ²⁴ Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya ki betbaŋgim Anitâhâlen biwiyenŋe katsai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipŋeŋe orotmeme bâleŋe otmâ gawi yakât matŋe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyeŋe bâleŋe torokatmâ mansai yakât yeŋeâmâ Sotom ambolipŋeŋe menomai ya wangim umatŋe pato hâliliŋe menomai.” Yawu sâop.

Yesuḡe biwi sânduhân katnenekbuap.
(Luka 10:21-22)

²⁵ Yawu sâḡ Yesuḡe yuwu sâḡ âwâḡe ekuop. “Awoḡ, hân himbim kândikyotgon amboḡe, gâhât tep âlep pato nâḡgâhihian. Otmu lok nombotḡaḡe gâhât topḡe nâḡgâne sâḡ nâḡgân nâḡgân emetḡan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâḡe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopḡeâk yâkḡe lâum manmâ gai mâne ârândâḡ otbâp. Yakât topḡe nâḡgâmaiḡ nâḡgân nâḡgânyeḡe ki mem hewewey tuhuyiḡimat. Yawu gârâmâ lok nombotḡe, kutyeḡe bia, belâḡen manmai yaḡeâmâ topḡe nâḡgâḡetgât gâḡe nâḡgân nâḡgânyeḡe mem hewewey tuhuyiḡimat. ²⁶ Âo, gâḡe nâḡgâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeḡeksan.” Yawu sâḡ âwâḡe ekuop.

²⁷ Âwâḡe yawu sâḡ ekum yaḡak purik sâḡ yuwu eknongop. “Himbim amboḡe tatmap yâhâmâ awoḡne. Yâkḡe mâmâḡe otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâḡe awoḡnahât topḡe nâḡgâwâḡim heḡḡeḡguan. Yawu gârâmâ lohimbim nombotḡaḡe awoḡnahât topḡe nâḡgâḡetgât sâwom yamâ yâkḡak nâḡgâḡetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topḡe sâwe. Nâ lohotḡan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nâḡgâman yamâ ki gorânihimap. Bia. ²⁹ Otmu nâḡe yen tihityeḡe otbe sâḡ oan. Yakât yen umatḡe topḡe topḡe teteyiḡimu hâhiwin me gorâ kakḡan manḡetâ biwiyeyḡe orotok sâmapḡât nâhâlen gaḡetâ biwi sânduk yiḡimune lohotḡan mannomai. ³⁰ Otmu nâhâlen biwiyeyḡe kepeim mannomai yanâmâ mâmâḡe otyiḡimune nâhât wâtḡan kinmâ biwiyeyḡe ki orotok sâwuap. Otmu umatḡe teteyiḡimu yan ki pâràk pilânomai.” Yawu sâḡ eknongop.

12

Yesu hoḡ bawalipḡe orop tatmâ nâḡgâ nâḡgâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.

(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

¹ Tatmâ nâḡgâ nâḡgâ sâp âlâen Yesuḡe hoḡ bawalipḡe nen kerek menenekmu âi kalam biwiḡambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmḡan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotḡe yengât kalamân sot talop ya mem newin. ² Mem nemunḡe Parisaioḡe nenekmâ Yesu yuwu sâḡ âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseḡe girem den kuleḡguop ya lâum âun yu tatmâ naḡgain. Girawu otmâ hoḡ bawalipḡe orop ari buku nombotḡe yâk yengât sot golâ mem niai? Ya otḡetâ yekmunḡe ki ârândâḡ oap.” Yawu sâḡ ekuwi.

³ Yawu sâḡetâ purik pilâyiḡim sâop. “Emelâk embâḡân Dawitiḡe olop yakât den pat sâlikum ki nâḡgâm heḡḡeḡgumai. ⁴ Yakât topḡe nâḡgâḡetâ keterahâḡgât yuwu sâḡmune nâḡgâḡet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiḡe baḡa tuhum Anitâhât pat sâḡ katminiwi ya yâkḡe konok neminiwi. Lok inḡeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikḡe tembe lâulipḡe po ondop yiḡgiop. Yawu otmâ yâkḡe Anitâhât miti selepḡan yâhâm ya ihilâk mem newi. ⁵ Yakât den yuwu sâḡmune nâḡgâḡet. Moseḡe sâḡu kuleḡguwi ya topḡe sâlikum ki nâḡgâm heḡḡeḡgumai. Tatmâ nâḡgâ nâḡgâ sâp ârândâḡâk hotom um manbiḡe yapâ mem neminiwi. Neḡetâ ki bâleop. Yakât denḡe ki teteop. ⁶ Yakât topḡe yuwu sâḡmune nâḡgâḡet. Anitâḡe hâḡḡannoḡomu gem tem lâuwâḡim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yengât denyeyḡe ya wangimune

ârandârj oap. Yakât denje bia. ⁷ Yâhâ hotom uminiwi yakât topnje teteâkgât Anitâje yuwu sâmu kulemguiwi. “Nâje tosanenne bialâk sâm hotom umai yakât nângâmune tânjât otmap. Yawu gârâmâ nâje orotmeme âlepjeâk, buku konok oranginjetgât ukenje nângâman.” Den tap yakât topnje ekmâ nângâm henjenjuai mâne lohimbije otjetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyekbâi. ⁸ Anitâje hângânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nângâ nângâ sâp yakât ambonje. Otmu yakât bonjeâmâ nâje konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

*Yesuje lok âlâ henjenjuop.
(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)*

⁹ Otmu Yesuje yapâ arimâmâ miti emetnje âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bânje mum pâlâmje olop yaŋe yan tatmu ehop. ¹⁰ Ekmâ yan Parisaio nombotjanje Yesu mem den âiân katne sâm gotyetjan ba yuwu sâm âikuwi. “Tatmâ nângâ nângâ sâpjan âi tuhumaingât Mosenje sâm kuningiop. Yawu gârâmâ lok pareŋe yu henjenjunomgât dop me bia.” Yawu sâwi. ¹¹ Sânetâ sâop. “Yakât topnje teteâkgât âlâen hâum sâwe. Yeŋan gâtje âlâ me âlâhât lamanje tatmâ nângâ nângâ sâpjan lâmân kionju ambonjanje girawu otbuap? Âlepje lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Ambonjanje âlepje mem dâiwuapgât dop. ¹² Otmuâmâ lama yamâ wahap tânjât. Lok nenjeâmâ wahap bulâje. Nenje Anitâhât senjan lama ya kerek wangiyeksain. Yakât otmâ lohâmâ henjemyongonom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareŋe yu henjenjuowom.” Yawu sâop. ¹³ Yawu sâm yahatmâ lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bânje kuwihakop. ¹⁴ Kuwihakmu ekmâ Parisaioŋe nângâm bâlewanjim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kujetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hoŋ bawa bulâje

¹⁵ Yawu otjetâ Yesuje alahuwi yakât halop nângâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbî nombotje watmâ ariwiŋe yâkât den pat nângâm bukulipyeŋe mesek otbi ya meyekmâ yâkâlen arinjetâ henjemyongop. ¹⁶ Yawu olop yakât den pat ya buku nombotje ki ekyongonomai sâm kuyingiop. ¹⁷ Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâje sâmu poropete lok âlâ, kutje Yesaia sâm, yâkŋe kulemguiop ya yuwu tap.

¹⁸ “Lok yuâmâ nine hoŋ bawane bulâje manmap. Nâje emelâk âi sâm wanban. Yakât nine Wâtgât mâmânghât Heak hângângumune mâmâŋe otbângimu manman kârikŋe yakât den pat ya lohimbî kerek sâm tetem ekyongowuap.

¹⁹ Yâhâ lohimbî den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotjan katyekbuap.

²⁰ Otmu lohimbî biwiyeŋe orotok sâmu mansai, me tep bâle nângâm mansai ya mem hewewen tuhuyekmu biwiyeŋe sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlepjan katyekbuap.

²¹ Otmu lohimbî yaehen mansaiŋe biwiyeŋeŋe yâkâlen kepeim mannomai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesuje lohimbî nombotje kundat me umatje topnje topnje teteyingiop yamâ mem henjemyongop. Yesaiaŋe den kulemguiop yakât bulâje henjemyongop yan teteop.

*Yesuje Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâleŋe walop.
(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)*

²² Otmu sâp yanâmâ lok senje bok sâje âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâleŋaje mângâemu kopa otmâ manop. Yesuje lok ya ekmâ sâmu lauje hâreakmu den sâop. Otmu senje suk sâmu emet galem ehop. ²³ Yawu otmu yan lohimbî kinjtje orowâk kinbiŋe ekmâ pârâk pilâm enjat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gâtje mon?” Yawu sâwi. ²⁴ Yawu sâjetâ Parisaioŋe ekjetâ bâlemu laujeŋe butelim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yâkât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaje mâmâŋe otbanjap. Yakât otmâ ya yengât patoyeŋe, kutje Besewulu sâm, kutje âlâ Satan yâkât wâtŋan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi. ²⁵ Yawu sâjetâ Yesuje biwiyenjahât topŋe ekmâ nâŋgâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâŋgâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâjet. Lok komot konohâk mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyeŋe biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiŋe, yenjâhâk yahatmâ ahom hioŋaknomai yamâ kâwurumyeŋeâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. ²⁶ Satangât komotŋak ahom hioŋaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kuriŋ sânomai. Yâhâ nâje Satangât wâtŋan kinmâ âi yu mian mâne bulâje ki tetembâp. ²⁷⁻²⁸ Nâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekmâ yan amboyeŋe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâitje Satangât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap yawu nâŋgâmai. Yakât nâje yuwu sâm purik pilâmune nâŋgâjet. Yeŋe âlâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksaŋi? Yeŋe “Anitâhât wâtŋan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nâŋgâmai? Yeŋe nâhât nâŋgâm tâpikgumai, yawu nanŋan. Yawu gârâmâ Anitâje tihityeŋe otmâ wawaeyekmâ nâ hâŋgânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²⁹ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâjet. Lok sâtje âlâje hâmbâje mem hanjalakmâ tembe talam lâuakmâ tenŋaen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaŋaje taka kombo mewangiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaŋaje kum itit kiom bâleŋe tuhuwanjgiuwap. Yakât dopŋeâk nâje Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arai.

³⁰ Yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâjet. Lohimbî nombotŋaje nâhât nâŋgâjetâ tâtât otmap yâkŋeâmâ nâhât kasa manmai, yawu nanŋan. Yâhâ nombotje biwiyenje pâlâmje manmâ ki tânnohomaiŋeâmâ mâtâp manjunihimai dop yawu otmap. Yawu nanŋan. ³¹⁻³² Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâje otŋetâ bâlewup. Me Anitâje âi sâm nihim hâŋgânnohomu gewan nâhât nâŋgâjetâ tâtât otbuap. Me nâhât nâŋgâjetâ giâkgât lohimbî biwiyenjan kioŋnomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai ya yengât tosa yamâ Anitâje pilâyinjgiuwapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâje Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakje yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboje yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât tosa Anitâje pilâwanjgiuwapgât dop âlâ ki tap. Lohimbî yawuyaje tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâje biwiyenjahât topŋe ekmâ nâŋgâmap.

(Luka 6:43-45)

³³⁻³⁵ Otmu Yesuje ikje biwiyenjahât topŋe nâŋgâjetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Nenâmâ be yakât topŋe nanŋain. Be esenje ya ekmâmâ bonje yamâ ketje niap me galan siap me bia, yakât ki nâŋgâmain. Galan semu yanâmâ be yu bâleŋe sâm hindâm kârâm tâtuk

memain. Yâhâ bonŋe âlepŋe otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topŋe nanŋain. Esenŋe gimbanŋum kinmuâmâ bonŋe âlepŋe ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenŋe aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonŋe âilonŋo kinbuap yawu sâmain. Yawu gârâmâ nenŋe kâpi esenŋe towatŋe girawu tetemap ya ekmâ yanâmâ gâmâlâk kâpi bonŋe girawu kinbuap yakât be nânŋâmain. Yawu gârâmâ lok nenŋe topnenŋe dop yawuâk ekmâ nânŋâmain. Lok âlâ me âlânŋe otŋetâ âlepŋe otmap ya yekmâ lok mulunŋe sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlânŋe otŋetâ bâlemu kiŋŋoŋ manmai ya yenŋât lok bâleŋe sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmune nânŋâŋetâ keterahâk. Nânŋe lok henŋemyongom mansan ya yeŋe ekmâ imbiâk nâhâitŋe Satanŋe mâmânŋe otbanŋimu henŋemyongoap nânŋâmai. Yakât nânŋâmune bâleap. Yenâmâ lok perâkŋe, biwi nânŋân nânŋânyeŋe bâleŋe. Yakât otmâmâ lauyenâmbâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ nanŋan. ³⁶⁻³⁷ Yawu gârâmâ sâp patoen yanâmâ yeŋe den perâkŋe, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitânŋe manmanyenŋe ekmâ yakât matŋe ikŋiâk ikŋiâk kâpekyinŋiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkŋât Parisaioŋe ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesuŋe den ya sâm tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotŋaŋe yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Gânŋe kulem topŋe topŋe mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topŋe nânŋânehât nanŋain.” Yawu sâwi. ³⁹ Yawu sâŋetâ yuwu sâm purik pilâyingiŋop. “Lohimbi hârok yenŋât topyeŋe girawu tap yakât nânŋâŋetâ keterahâkŋât den âlâen hâum yuwu sâmune nânŋâŋet. Imbi kondarânŋe lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nânŋâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nânŋâŋet. Anŋoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâhâmâ inŋan patoŋe kereŋgetmu tepŋe kâlehen ge hilâm kalimbu talop. ⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu sâmune nânŋâŋet. Nâmâ Anitânŋe hânŋânnohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom. ⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu gârâmâ Yonaŋeâm kâpi âlâ, kutŋe Niniwe sâm, ya ambolipŋe ari girem den ekyongomu orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm yâkât den nânŋâwi. Yâhâ otbi yamâ yeŋe oai yakât dop bia. Yeŋeâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den nânŋâŋetâ gemu bet pilâm orotmemeyeŋe kiŋŋoŋ torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kâpi ambolipŋaŋeâm lok senyenŋan yahatmâ kinmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe witgum oai yenŋât topyeŋe mem tetem anŋun yinŋiŋetâ ekbom. Nâ Yonahât kunŋe mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kuŋetâ nânŋâmune bâleap. ⁴² Yakât den âlâ sâwe. Anŋoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâm, Dawiti nanŋe ya nânŋân nânŋânŋe pato tatbanŋiŋop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâm haŋ tuhunŋetâ arimu imbi pato âlâ kâpi kâlepŋehen manopŋe nânŋâop. Nânŋâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmune nânŋâŋet. Solomongât nânŋân nânŋân pato tatbanŋiŋop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunŋe mansan. Otmu nânŋe kâpi kâlepŋehen ki mansan. Hohetyenŋan manmâ den kâsikum yinŋim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nânŋâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katneke sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaŋeâmâ lok senyenŋan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât den kum mansai yenŋât topyeŋe sâm tetemu anŋulaknomai. Yawu otŋetâ Anitânŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yinŋiwuap.

Weke bâleŋaŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mâŋgâeyekmai.

⁴³ Nâŋe yeŋgât topyeŋe yu sâŋ pitinŋum heŋgeŋgumune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu nâŋgâm tâpikgumai. “Nenŋahâk kuwihakmâ manman âilonŋo manmâ yâhânôm.” Yen yawu nâŋgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleŋaŋe lok âlâ mâŋgâemap ya gaiakmâ emet sondaŋâŋen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâŋ yakât pâinnâ manbuap. ⁴⁴ Pâinmu biatmu yuwu nâŋgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mâŋgâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâŋ âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heŋgemahom mansap. Nâhât wâtne tipinŋe. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtŋeŋe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mâŋgâenom.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâŋ ari weke bâleŋe bāt nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok anŋoân hâhiwin kakŋan manop yamâ witgum mâŋgâeŋetâ umatŋe dondâ tetewanŋimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yeŋahâk heŋgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

*Yesuhât hep torehenlipŋe
(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)*

⁴⁶ Den yawu sâŋ ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋaŋe taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenŋe gâ tat me?” Yawu sâwi. ⁴⁷ Yawu sâŋetâ lok âlâ yan talopŋe yahatmâ yuwu sâŋ ekuop. “Wâe, emba nâŋgâ. Torehenlipŋaŋe taka tirek topŋan kinmâ gâhât yai.” ⁴⁸ Yawu sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâŋ eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awonŋe himbim ambonahât tem lâum manmainŋeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai.” Yawu sâop.

13

*Hote alikŋan hâum sâop.
(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)*

¹⁻³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kionmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginŋan ari tatbin. Yan tatmunŋe lohimbi dondâŋe taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnonŋonŋetâ yapâ pilâyekmâ wanŋaen yâhâop. Wanŋaen yâhâmu lohimbi takawi yaŋe ginŋan ge tatbi. Ge tatŋetâmâ wanŋaen kinmâ ikŋe den pat yakât topŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ eknongomu nâŋgâwin.

“Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋbe sâŋ newâŋen ariop. ⁴⁻⁸ Ari hote alikŋe ya nombot nombot hâilonŋmu giop. Nombotŋe mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu hân toŋe bien ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ tep tep kum hân mem âilonŋo lonŋo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ nâiŋe taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotŋeâmâ hân toŋe bien giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikŋe kumu yan in yawu mum hâlâlâlâŋ sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âlepŋe pururuk sâŋ teteop. Pururuk sâŋ tetemu hewukŋaŋe langumu derepŋum gimbanŋumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âilonŋoân giop yaŋeâmâ pururuk sâŋ âilonŋo yahalop. ⁹ Nâŋe den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

*Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)*

¹⁰ Otmu lohimbî ya kerehâk arîŋetâ nenŋiâk kinmâ Yesu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbî yengât senyenjan kinmâ yan girawuhât gâŋe den âlâen hâum sâm teteat? Yawu sârâ yâkŋe nâŋgâŋetâ ki keteraksap. ¹¹ Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmâ gamap. Yakât topŋe ya yeŋe tipîŋe nanŋai. Ya nâŋgâŋetâ keterahâkgât topŋjambâek sâm tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotŋe Anitâ ki nâŋgâwanŋim pâlâmŋe otmâ mansai yaŋeâmâ Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap ya ki ekmâ nâŋgâŋetâ keteraksap. Yawuhât yâkŋeâmâ Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâman. ¹² Yeŋe emelâk Anitâhât topŋe nâŋgâŋe sâm biwiyenŋe nâhâlen katbî. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâmune âlepŋe nâŋgâŋetâ topŋe tetemap. Yâhâ nombotŋe nâhât hâkâŋ oai yaŋeâmâ Anitâhât topŋe nâŋgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topŋe ki nâŋgâŋetâ keterakmap. ¹³ Yawuhât poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe emet inânŋan den yuwu kulemguop yakât bonŋe yu teteap. ¹⁴

“Lohimbî yu yengât topyenŋe yuwu. Yâkŋe biwi pâlâmŋe otmâ nâhât den pat âilonŋo ya nâŋgâŋetâ tâŋât oap.

¹⁵ Yâhâ nâhât hâkâŋ otmâ nâŋgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benŋe biwiyenŋe alitmâ nâhât topŋe ki nâŋgâŋetâ keterakyinŋiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyenŋe yawu.”

¹⁶⁻¹⁷ Yawuhât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk embânŋan Anitâhât poropete lok otmu lohimbî nombotŋe yâkât tem lâum manbî yaŋe kulem nâŋe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwî. Otmu yakât dopŋeâk yâkŋe himbingât den pat nâŋe ekyongom mansan yu nâŋgâŋe sâm mambotmâ gam inâk muwî. Yakât otmâ den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ sâp yiwerenŋe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe ekmâ nâhât den nâŋgâm heronŋe kakŋan mansai.

*Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe
(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)*

¹⁸⁻¹⁹ Otmu hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe hote mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbî nombotŋaŋe nâhât den nâŋgâŋetâ ki keterakyinŋimu manmai. Yawu manŋetâ Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap.

²⁰⁻²¹ Otmu hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân tonŋe bîaen giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuyaŋe nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm heronŋe otmâ manmai. Nâŋgâŋetâ kakŋeâk gem biwiyenjan gihitŋe kârikŋe ki memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kinŋityenjahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyenŋe nombotŋaŋe senyenjan geŋetâ yan lohotŋe otmâ pilâmai.

²² Otmu hote mem hâilonŋmu nombotŋe hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbî nombotŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ bonŋe otmap. Nâŋgâŋetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmâek hângât iri sikum me senŋe âlâlâ ekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe yan hikum nâŋgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manŋetâ manman âlepŋe ki teteyinŋimap.

²³ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân tonŋe orowân giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuyaŋeâmâ den pat âlepŋe nâŋgâm henŋenŋumai. Nâŋgâm henŋenŋum tinâk lâum manŋetâ manman âilonŋo lonŋo teteyinŋimap. Yâk

yenġat topyene yawu. Nâġe hoteân hâum yan yamâ topnennġeâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

²⁴ Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâġe kasalipġe in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipġe orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânôm yakât topġe nâġġânehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâġe kalamânġen ari hote mem hâiloġmu ġiop. Hâiloġmu gemu emetsâpġe otmu âwurem kapiġan ariop. ²⁵ Âwurem kapiġan arimu omoġdâġe kasaġeġe yok pilâm taka sait mewanjop. Sait mewanjimu yanġak kainde yanġe hote orop oset guset teteop. ²⁶ Yawu otmâ hote ya pururuk sâm tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. ²⁷ Yawu tetemutâ nep amboġe yakât âi lok manbiġe ekmâ yuwu sâm patoyeġe ekuwi. “Lok pato, hote hâiloġdâ pururuk sâop ya kainde yanġe osetġe tete pururuk sâmu ekmunġe ki ârândâġ oap.” ²⁸ Sâġetâ sâop. “Yakât topġe nanġan. Kasaġennġeġe toho âinenġe mem bâleniġiop.” Sâmu sâwi. “Yakât ġirawu nanġat? Yakât yiwerenġe ari kainde harutmâ pilânôm me bia?” Yawu sâwi. ²⁹ Sâġetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâm hote nombotġe harutmaiġat pilâġetâ talâk. ³⁰ Hâmbâi hâġġânyongomune kainde otmu hote ya towatyetġe ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panġetâ hâlâlâġ sâmu uġetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot iġġiâk katġetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topġe

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

³¹ Yesuġe nen biwinenġe Anitâhâlen katmunġe tihitnenġe oap yakât topġe teteâġġât den âlâen hâum yuwu sâop. ³² “Nak âlâ kutġe bândup yamâ lok âlâġe kehettġe tipġe âlâ mem ari kalamġan katbuap. Katmu yapâ kâġġe ga taka yanġak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotġe wangiyeġkmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yanġe menduhuakmâ ya awatġe kun kunġan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluġe yakât topġe

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Lok komotġe komotġe wosapâ wosapâ mansaiġe biwiyeġe nâhâlen katmâ tem lâunihġetġât yeġe ari nâhât den pat âlepġe ekyongonomai. Yakât topġe teteâġġât den âlâen hâum sâmune nâġġâġet. “Imbi âlâġe dâmbia golanġuwuap. Golanġumâmâ matuk mendâremu keluġe gemu dâmbia orop menduhumu ukennġe bâleġe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Yesuġe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:33-34)

³⁴ Yesuġe lohimbi yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ anġoân embâġânâk poropete âlâġe den kuleġguop yakât bonġe yan teteop. ³⁵ Otmu den yuwu kuleġguop tap.

“Den topġe topġe Anitâġe anġoân ki sâm tetemu nâġġâm gawiġak manmâ gawi. Ya yiwerenġe yuâmâ nâġġâġetâ keterahâġġât den âlâen hâum yakât topġe ekyongowom.”

Yawu kuleġguop. Den sâop yan bonġe teteop.

Hote otmu kainde yakât topġe

³⁶ Yesuġe lohimbi tatbi ya pilâyeġkâm emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâm âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât

topnje sârâ nângâne.” Yawu sâwin. ³⁷ Sâmunje sâop. “Lok âlâje hote mem hâilonjâmâ ariop yakât dop yamâ Anitâje nâ yu hângânnohomu gewan. ³⁸ Aiop, kalamgât sâop yamâ yen hânjan kulemjan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbî Anitâhât amutgen manjetâ tihityenje otmaj ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den loŋgæm betnihim manmai ya. Lohimbî kaindehât dop manmainjeâmâ Satan orowâk bâlenomai. ³⁹ Aiop, kasaje taka sait mewangiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonje tetewuapgât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonje tetewuap. Yâhâ âi loklipnaje kainde hindâm menduhum kâlâwân unomaihât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâje aŋelolipnje hângânyongomu ge lohimbî betnohomai ya aksihâk mem matje bâleje kâpekyinjînomai. ⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilâjetâ sewuapgât yan, ya bonjanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâje yâhâpnje hângânnohomu gewom. ⁴¹ Gem aŋelolipne hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbî orotmemeyenje kiŋgoj otmâ manmai me bukulipyeje otjetâ bâleâk sâm kendâyinjîmai komot yâhâp yâhâp ya mem matje bâleje kâpekyinjînomai. ⁴² Matje kâpekyinjîm pilâyekjetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nângâmbisâi. ⁴³ Yâhâ lohimbî nombotnaje Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awoŋnaje dâiyekmâ ikje lanjîjan katyekmu manman kârikjan mannomai. Den yuâmâ biwiyenjanâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâje tewetsenje hanguop yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâje tihityenje otmâ manman kârikjan katyekmu bonje menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâje tewetsenje mem ari misiŋgulop. Misiŋgutnâmâ ikje muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâje taka tewetsenje ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitje kombo miap sâm nângâmihât yuwu nângâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senje âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmeŋambâ membomjeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenje yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nângâop. Nângâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenje ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yeje manman kârikje yakât bonje mene sâm senje âlâlâ tatyingiap yakât ki nângâjetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkje yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topnje nângâmunje keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitâje tihityenje otmâ manman kârikje yinjîmu yakât bonje menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlâje pânu hâkje âilonjo nandorone ya membe sâm pâinmâ ariwuap dop yawu ya. ⁴⁶ Lok yaje pânu hâkje eknâmâ miakbe sâm ari iri sikum senje âlâlâ tatbaŋgiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmeŋambâ membuap yajeâmâ âwurem ari pânu hâkje ya puluhuwuap. Yawu.

Ijan itâje pilâjetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitâje tihitnenje otmâ menenekmâ manman kârikjan katnenekbuap yakât topnje âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotnaje ijan itâje pilâjetâ gemu ijan topnje topnje yakât kâlehen ge kutakulakmai. ⁴⁸ Ge kutakulakjetâmâ mem dâiŋjetâ gamap. Mem dâiŋjetâ gamu yan âlepje yamâ mem ketetmâ waŋgaen katmai. Yâhâ ijan ki neneje yamâ pilâjetâ arimap. Dop yawu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu

yan yukât bonje tetewuap. Anelolipne hângânyongomune ge lohimbi yengât biwiyenje ekmâ mem kiwiliyekmâ bâlenjahât pat mansai yamâ meyekmâ matnje umatnje yinginomai. Yingim kâlâp kâlehen panyeknetâ ge hâhiwin hilâm ârândâj nângâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepne mansai yamâ hâmenje âilongo yinginomai.” Yesuje den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikje den.

⁵¹ Den ya sâm tiŋ pilâm yuwu sâm âinongop. “Yen den yan yukât topne nângâjetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, “Oj, yat ya nanŋain.” Yawu sâmunje sâop. ⁵² “Otmu yakât yuwu sâmune nângâjet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den yu nângâmâmâ biwiyenje nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topne nângâjetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet ambonaje senje âlâlâ emelâk gâtne otmu ânje yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipne tânyongomap dop yawu. Ya nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Emelâk Mosenje girem den ekyongop ya sâm tetemune topne nanŋai. Otmâ den yiwerenje yan yukât topne nanŋai. Yene den yâhâp yâhâp ya nângâm Anitâhât topne kâsikum yingim mansai yawu.

Yesu ikje kapi ambolipnaje betbanŋiwi. (Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)

⁵³ Yesuje den âlâen hâum sâm tiŋ pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ⁵⁴ Yahatmâ ikje kapiân ariwin. Yan ari miti emetjan yâhâ den kâsikum yingiop. Den kâsikum yingimu kapilipnaje den ya nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtne. Wosapâ ari kândiwahom nângân nângân topne topne yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhummansap? Yu ekmunje sâtne oap. ⁵⁵ Ikje topne nanŋain. Âwâne Yosepneâmâ emet tuhummansap. Yâhâ mâmâneâmâ nenjan gâtne, kutne Maria. Otmu imilipne ya gurâ nângâyingianâk, kutyenje. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. ⁵⁶ Otmu garilipne yawuâk.” Yawu sâwi. Topne kerek nângâwi yakât otmâ den kâsikum yingim manop ya nângâjetâ tânjât otmu betguwi. ⁵⁷ Yawuhât Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipnaje kapi hawamgum ari yakât den kâsikum yinginetâ nângâjetâ bulâne otmap. Yâhâ yâkne hep torehenlipyene den kâsikum yinginetâ nângâjetâ tânjât otmap.” Yawu sâop. ⁵⁸ Yesuje den kâsikum yingimu nângâjetâ tânjât olop yakât otmâ ikje kapi ambolipnaje yâkâlen biwiyenje ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât hohetyenjan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuŋetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilâia yengât lok kunje âlâ manop, kutne Herot Antipa sâm, yâkneâmâ Yesuje âi âlâlâ mem manop yakât den pat nângâop.

² Pat ya nângâmâmâ hoŋ bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ, kutne Yoane sâm, yâkne embânâmbâek topne katmâ lohimbi toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hângânyongomune ari kuŋetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topne topne yu mem gap mon?” Yawu sâm ekyongop.

³ Yâhâ Herotne sâmu Yoane kuŋetâ muop yakât topne yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anŋoân Pilipneâmâ imbi, kutne Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yanje lokne hâkâj otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya

orop miahowot. ⁴Yawu otmâ manmutâ Yoaneŋe yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

⁵Yawu sâam kuyitgimu yanâmâ Herotŋe kumune muâkgât nângâop. Yawu gârâmâ lohimbi inŋaŋe “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâam nângâwanŋinetâ yahalop. Yakât otmâ Herotŋe biwiŋaŋe yuwu nângâop. “Lok yu kumune muâkgât nanŋan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbi sesengâlâkŋe nâhât nângâŋetâ dondâ gemu sâam bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nângâm tembe lâulipŋe hângânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetŋan katŋetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

⁶Otmu sâp âlâen Herotŋe teteop yakât herone otnê sâam bukulipŋe nombotŋe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem herone otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop. ⁷Kep ândemu Herotŋe ekmâ biwiŋe herone otmâ yuwu sâam ekuop. “Anitâhât senŋan kinmâ sâamune nângâ. Gâŋe wuân me wuângât nângâm sârâ âlepŋe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâamu sururuk sâam ari mâmâŋe yuwu sâam ekuop. “Awoŋnaŋe iri sikum ikŋambâ gâtŋe ya kâsikum nihiwomgât sâam nanŋap. Yakât otmâ wuân membomgât nanŋat?”

⁸Sâamu sâop. “Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât nanŋan. Yakât otmâ enŋatŋe hâreŋetâ kunŋe mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâam baratŋe hângângumu âwurem ari âwâŋe yuwu sâam ekuop. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Yoane enŋatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihiŋet.” Yawu sâam ekuop.

⁹Yawu sâamu Herotŋe den ya nângâm biwiŋaŋe ki ârândâŋ olop. Yamâ benŋe emelâk Anitâhât senŋan sâam kârikŋe tuhuop. Yakât otmâ bukulipŋaŋe nângâwanŋinetâ gemapgât den ya lauŋan miop. ¹⁰⁻¹¹Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu pâi emetŋan yâhâ Yoane enŋatŋe hâreop. Enŋatŋe hârem kunŋe mem kondoân katmâ mem ge baratyetŋe wanŋop. Wanŋmu lâum mâmâŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe herone olop. ¹²Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaŋe nângâm lâum ari hanguwî. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yinŋinetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³Yesuŋe den pat ya nângâm ikŋe kapi pilâm nen orowâk wanŋa mem denŋan ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunŋe lohimbi nombotŋaŋe kapi ya pilâm nen watnenekmâ denŋan ginŋe watmâ ariwi. ¹⁴Watmâ ariŋetâ wanŋaembâ kionmunŋe yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâŋe bukulipyenŋe mesek topŋe topŋe otbi ya meyekmâ takanŋetâ Yesuŋe yekmâ wenŋe nângâm henŋemyongop.

¹⁵Yawu otmâmâ emetsâpŋe otmu yan yuwu sâam ekuwin. “Emetsenŋe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâŋmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yinŋimapgât gâ âlepŋe hângânyongorâ yahatmâ kapiyenŋehen ari sot um nenomai.”

¹⁶Sâamunŋe sâop. “O yawu ki tap. Yeŋe sot kâsikum yinŋinetâ nen orowâk tatmâ neŋetgât nanŋan. ¹⁷Sâamu sâawin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Banŋa kândâkdâmâ mome otmu inŋan yâhâp âlâ kârikŋe yawuâk tap.” Yawu sâawin.

¹⁸Sâamunŋe sâop. “Sot ya mem ga nihiŋet.” Yawu sâamu mem yâhâ wanŋin. ¹⁹Wanŋmunŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatŋetâ sot ya mem himbimân pak sâam ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândâŋâk kâsikum yinŋim ariwin. ²⁰Yinŋimunŋe neŋetâ dopyenŋan olop. Dopyenŋan otmu,

nombotnje talop ya hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop.
 21 Otmu lok sot newi ya sâlikyongomunje 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipyenje yamâ ki sâlikyongowin.

*Yesu to kakjambâ tâlim takaop.
 (Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)*

22 Sot nem pesuk pilâjjetâ Yesunje hângânngom yuwu sâop. “Yenje wanja mem kulet sâm ba arijet. Nâjeâmâ lohimbî yu hângânyongomune arijetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop. 23 Yawu sâm hângânngom arimunje lohimbî ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ itonj galañ otmâ ariwi. Arijetâ ikñiâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâm pumñan yâhâop. Pumñan yâhâ âwâñe orop den otmutâ emet nñj sâop. 24 Emet nñj sâmu nenâmâ wanja mem ari emelâk dengân tânâmgum tatbin. Tânâmgum tatmunje ariwinângembâ siru pato pilâm wanja mem kopa kopa tuhuop.

25 Yâhâ emet enjatje nângâmu yan Yesunje to kakjambâ takaop. 26 Takamu ekmâ tepnenje hindakmu hu halak tuhum yuwu sâm alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kinjitnenñahât otmâ kâi bâtnenñe sân sân sâop.

27 Yawu otmunje yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kinjityenñahât otmâ kâi bâtyenje sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu tepnenñe welâmñan gemu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nângâwe. Sârâ nâku kionmâ to kakjambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâm âikuop.

29 Âikumû sâop. “Âlepñe, kionmâ ga.” Sâmu kionmâ baop. 30 Bam to yanje dondâ bâlep ya ekmâ pârâk pilâm enjat yâhâp otmâ yanjak to kâlehen ge gulip otbe sâm olop. 31 Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bâtnan me.”

Sâmu bâtnan mem yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât enjat yâhâp oat?” Yawu sâop. 32 Yawu sâm mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâm nâñ nâñ sâop. 33 Yawu otmu ekmâ biwinenñanje yuwu nângâwin. “Bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nenñe mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâm yapâ orowâk ariwin.

*Yesuhât sângum wâim âlepñe otbi.
 (Mareko 6:53-56)*

34 Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâm, yan ari kionmâ wanga hikununje kinop. 35 Hikununje kinmu kapi ya ambolipñe Yesu ekmâ nângâwi. Ekmâ nângâm den katjetâ kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap ya ambolipñanje nângâwi. Nângâm kundat, me mesek, me umatje topñe topñe teteyingioy ya meyekmâ yâkâlen ariwi. 36 Meyekmâ ari Yesunje mem hengemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gâtñe kundat me umatje topñe topñe teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sobemân menduhum katyekmunje gotyenñanâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepñe otñetgât nanñain.”

Sâñetâ sâop. “Den yai ya âlepñe otñet.” Yawu sâmu nombotñanje sângumñe wâim yanjak âlepñe otbi.

15

*Launenñanjak ki mepaem mannom.
 (Mareko 7:1-13)*

1 Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokrje tâmbâlipnenñe yengât den lâum kinmâ sot nene sâm bâtyenje piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari

yuwu sâ m âikuwi. ²“Hoŋ bawalipgaŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den kum bâtyeŋe ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk neŋetâ yekmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sâŋetâ purik pilâyiŋgim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyeŋe yâhâp. Anitâŋe den sâ m kalop ya kum yeŋe nâŋgân nâŋgânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otŋetâ yekmune dondâ bâleap. ⁴ Yakât topŋe yuwu sâwe. Anitâŋe Mose ekumu kulemuŋop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgim denyeŋe lâum manŋet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe den bâleŋe ki hâiyeŋknomai. Me ki sâ m bâleyiŋginomai. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ⁵ Yeŋe den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâ m ekyotgonomai. ⁶ “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ sot me senŋe âlâlâ âleŋŋe tânyotgowom.” Yawu sâ m ekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâ m ekyongonomai. “Senŋe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmunŋe tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâ m betyotŋoŋetâ umatŋe kakŋan mandomawot. Nanlipyeŋaŋe tewetsenŋe mem miti emetŋan katmai yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâŋeâmâ yawu yakât nâŋgâmu dondâ gemap. Yeŋe yawu otmâ yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmâp. ⁷ Yen lok perâkŋe. Anitâŋe yeŋgât topyeŋe tap yakât nâŋgâ m poropete Yesaia ekumu kulemuŋop ya yuwu tap.

⁸ “Lohimbi yuŋe lauyeŋaŋak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenâŋeâmâ ki hikunekmai. ⁹ Yâkŋe lok senyeŋan kinmâ yeŋe eŋgatyenâk otmâ den sâ m nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyeŋaŋak perâk perâk sâ m orotmemeyeŋe yakâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

Den kulemuŋop yakât bulâŋe yeŋgâlen teteap.” Yawu sâop.

*Orotmeme yuŋe mem bâlenekbuap.
(Mareko 7:14-23)*

¹⁰ Yesuŋe yawu sâmu lohimbiŋe yâkât gotŋan baŋetâ yuwu sâ m ekyongop. “Yuwu sâ mune nâŋgâ m biwiyenân katŋet. ¹¹ Yu me ya lauyeŋambâ neŋetâ tepyeŋan gemap yaŋeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nâŋgân nâŋgânyeŋambâ tetemu sâŋetâ lauyeŋambâ ga takamap. Yaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu yuwu sâ m ekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yaŋe nâŋgâŋetâ biwiyenân hâumu nâŋgâ m bâlehihia.” ¹³ Sâmunŋe sâop. “Awoŋne himbim amboŋaŋe âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap. ¹⁴ Yawu awoŋnaŋe Parisaio âi ki sâ m yiŋgiop. Yawuhât yeŋe yâk yeŋgât nâŋgâ m ki gorâyiŋgiâk. Parisaio yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok senyeŋe bok sâsâŋaŋak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioŋnomai. Kioŋmâ hiliwihonomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâ m ekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topŋe sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop. ¹⁶ Sâmu sâop. “Bâe, haonmâ ârândânŋ den topŋe topŋe sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nâŋgâŋetâ keterakmap? ¹⁷ Yeŋe sot lauyeŋambâ neŋetâ tepyeŋan gemap. Otmu yaŋak tetmâ pilâŋetâ wahap tâŋât otmâp. ¹⁸ Yâhâ wahap bulâŋe yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan tatmap ya sâŋetâ lauyeŋambâ ga takamap. ¹⁹ Orotmemeyeŋe yuwu yaŋe umut biwiyenâ otmu nâŋgân nâŋgânyeŋe mem bâlemap. Nâŋgâ m bâleŋgimai. Me den hako

oraŋgimai. Me den belângen sahaŋgimai. Me kombo miangimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbi sihan enakŋâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuŋa me sait bâleŋe topŋe topŋe yawu otmai. Me den imbiâk biwiyenambâ tetemu den golâ gahaemai. ²⁰ Yu sâm aran yuŋeâmâ biwiyenê mem bâlemap. Yâhâ bâtyenê pirim me ki pirim sot nemai yaŋeâmâ tâŋât oap.” Yawu sâop.

Kanan gâtŋe, imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.

(Mareko 7:24-30)

²¹ Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetŋe Tiro otmu Siron yan ariwin. ²² Yan arimunŋe kapi âlâ, kutŋe Kanan sâm, yan gâtŋe pâku imbi âlâ yaŋe Yesuhâlen taka yuwu sâm ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâmune nâŋgâ. Weke bâleŋaŋe baratne mem mângâemu mansap. Yakât gâŋe watdâ ariâkgât nanŋan.” Yawu sâop. ²³ Yawu gârâmâ aŋgoân Yesuŋe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâŋe sâm waŋop. Yakât otmâmâ den ya nâŋgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yaŋe witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâm ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâŋ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

²⁴ Yawu sâmunŋe Yesuŋe imbi ya yuwu sâm ekuop. “Isirae lohimbi gulip malap mansai yaŋe Anitâhâlen biwiyenê kepeim manŋetgât ikŋak hângânnohomu gewan. Pâku lohimbi yengâlen nep tuhuwomgât ki hângânnohomu gewan.” Yawu sâm ekuop.

²⁵ Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe nâ yiwerenêak tânnohohât nanŋan.”

²⁶ Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenŋe sot nem tatŋetâ yan sot lauyenambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁷ Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nâŋgâmunê bulâŋe oap. Gârâmâ nâŋe yuwu sâwe. Nan baralipyenê sot nenetâ wahapŋe lauyenambâ gemap yamâ sosoŋe nemai.”

²⁸ Sâmu sâop. “Imbi, biwihêŋe yawu nâŋgâm den yat ya nâŋgâmunê ârândânŋ oap. Gikak nanŋat ya yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâm ekuop. Yawu sâm ekumu yanâk weke bâleŋe gaiakbaŋgim ba ariop. Yâhâ imbi yaŋe emetŋan âwurem ari baratŋe ekmâ biwiŋe heronŋe olop.

Kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya Yesuŋe mem henŋemyongop.

²⁹ Yesuŋe menenekmu Galilaia dengân ya ginŋan ge pâku lohimbi yengât hân horatŋambâ ariwin. Ari pumŋe âlâen yâhâ tatbin. ³⁰ Yâhâ tatmunŋe kapi ambolipŋaŋe bukulipyenê umatŋe teteyiŋgiop ya dâiyekmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotŋe senyêŋe bok sâsâŋe. Otmu ândâpyenê bok sâsâŋe. Otmu kâiyenê goŋ goŋe. Me bâtyenê parenê. Me kopa. Me kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya. ³¹ Dâiyekmâ takanetâ Yesuŋe kerehâk henŋemyongomu ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

Lok 4000 ya sot yiŋiŋetâ newi.

(Mareko 8:1-10)

³² Anitâ mepaenêtâ yanâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâm ekngongop. “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nâŋgâyiŋgian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yiŋgimu sen biri yiŋgimapgât inâk ki arinomial nanŋan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunje nejetâ dopyenjan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunje sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banja kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu injan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunje Yesuje lohimbî ekyongomu ge tatbi.” ³⁶ Ekyongomu ge tatjetâ Anitâ mepaem banja otmu injan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yingimunje mem newi. ³⁷ Nejetâ dopyenjan otmu hângânyongomu ariwi. Sot nejetâ torehenje talop ya menduhum mânujmunje saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunje 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesuje hângânyongomu ariwi. Arijetâ nenâmâ wanja âlâ mem kapi âlâ, kutje Maharan sâam, yaken ariwin.

16

*Yesuje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioje ekuwi.
(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)*

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotjanje Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. “Anitâje hângângohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulânanâk. Yakât otmâ gânje sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nângâne.” Yawu sâwi.

² Sâjetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topje ekmâ hâum pâpguai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpgunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpne otmu yan himbim topje palalaj sâam kuriringumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet henjenjuwe sâam oap. Me sikop otbe sâam oap.” Yawu sâmai. ³ Yâhâ himbim topje ya helengumap. Yanâmâ yeje yuwu nângâmai. “O, yuâmâ tongelâk otbe sâam oap.” Yawu sâmai. Yejeâmâ to yambu otmu sikop yakât topje ekmâ nângâm henjenjuai. Yâhâ nâje kulem âlâlâ memune eksai yakât topjeâmâ girawuhât ki ekmâ nângâm henjenjuai? ⁴ Yakât yâhâpne torokatmâ sâwe. Lohimbî yu yengât topyene teteâkgât yuwuyâen hâum sâwe. Imbî nombotjanje loklipyene betyenehen kionjmai yakât dopjeâk yejeâmâ Anitâhât betjehen kionjetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâam yakât âinohoi. Yakât yuwu sâamune nângânet. Embânân poropete âlâ, kutje Yona sâam, yâkâlen kulem âlâ tetemu Ninîwe kapi ambolipjanje ekbi. Yakât dopjeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu wanjaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk keluje

⁵ Wanja mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. ⁶ Sot barak arimunje yakât otmâ Yesuje yuwu sâam eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk kelujanje mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu nenje yakât topje nângâm pâpgum yuwu sâam alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâam alahumunje biwinenjahât topje ekmâ yuwu sâam eknongop. Yen sotgâlâk biwiyeje katmâ den yan yukât topje ki nângânetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyejanje ki tinâk kepeiai. ⁹ Yakât nângâmune ki ârândânj oap. Yenâmâ sotgâlâk nanjai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem

motokmâ lok 5000 ya yingimunje nejetâ dopyenjan olop. Nejetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânujetâ pik sâop? ¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ banja nombolân yâhâp yanjahâk yingimunje newi. Nejetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânujetâ pik sâop? ¹¹ Den ekyongoan yu nângâjetâ keterakyingimbâp. Yâhâ yeje imbiâk nâhâitje “sotgât yap” sâm nângânihiai. Yakât yâhâpje sâmune nângâm henjenjujet. Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk keluje yanje mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu nângâmunje keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yengât den nângâm lohotje otmaingât yap.” Yawu sâwin.

*Petoroje Yesuhât topje sâm teteop.
(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)*

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutje Kaisaria sâm, kutje âlâmâ Pilip sâm, yan ariwin. Yan arimunje Yesuje yuwu sâm âinongop. “Nâmâ Anitâje hângânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbije nâhât âlâ sâmai?”

¹⁴ Sâmu sâwin. “Nombotjañe gâhât yuwu sâmai. “Yoane Baptis emelâk kujetâ muop ya mumujambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotjañeâmâ poropete âlâ, kutje Elea, emelâk himbimân yâhâop yanje purik sâm ge mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotjañeâmâ “Poropete âlâ, kutje Yeremia, me poropete âlâ mumujambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

¹⁵ Sâmunje sâop. “Yâhâ yeñeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmu Petoro, kutje âlâmâ Simon sâm, yâkñe yuwu sâop. ¹⁶ “Anitâje hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâñe otmap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanje tâñ tâñ ya nangain.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Simon, Yoane nanje, bukulipgañe ekgoñetâ ki yat. Awoñne himbimân tatmapñe den yu biwihan katmu yat yakât Anitâje nângâhiihimu âlepñe oap. Yakât biwihe heronje otbuap. ¹⁸ Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topjeâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenje kât mem emet tuhumunje ñiwiñ ñiwiñ sâmap ya ki putuk sâm liwarakbuap. Yakât dopñeâk lohimbî nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai. ¹⁹ Yakât sâwe. Nâñe mâmâñe otgihimune lohimbî yengât kunyeñe manbuat. Yanâmâ yâkñe otñetâ bâlemappât gâñe sâm kuyingiwuat nâku yawuâk kuyingiwom. Yamâ yâkñe âlepñe otñetgât sâm yingiwuat nâku yawuâk nângâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sâm kuningiop. “Nâ bulâñanâk Anitâje hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbî ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

*Petoroje Yesuhât mâtâp manguwangñiwe sâm olop.
(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)*

²¹ Otmu sâp yan Yesu sâm bâlewangim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekñan eknongop. “Topje katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipnenje, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yengât kunlipñe kerekñe sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoñetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yanak mumujambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

²² Yawu sâm eknongomu Petoroñe dâimu peren pilâm ba yetñiâk kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, umatñe topje topje otnihinomai sâm tat ya ki tetewuapgât nanjan. Bia kârikñe.” Yawu sâop.

²³ Sâmu purik pilâm yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe mâtâp ki maŋgunihi. Mâtâp maŋgunihirâmâ Satanŋe tepŋe heronŋe otbuap. Gâŋe den yat yu Anitâŋe sâmu nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmune ki ârândân oap.” Yawu sâop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²⁴ Yawu sâmu ekum yaŋak purik pilâm yuwu sâmu eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmainŋe nâhâlen torokatne sâmu yan yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me senŋe âlâlâ tatyŋgiap ya biatningimap sâmu yakât ki nâŋgâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonŋmâ ârândân nâŋgâm tem lâunihim mannomai. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manŋetâ yongonŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ, iri sikum me manman topŋe topŋe yan torokatmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe yan hikum munomai yanŋe mumuŋambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matŋe âlepŋe Anitâŋe yŋgiwuaŋgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ²⁷ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonŋanŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenŋahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekŋmâ yŋgiwom. ²⁸ Yen ki mum metenŋetâek nâ lok bulâŋe mansanŋe galemŋenŋe otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

*Yesu, Mose, Elea den sâmu alahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)*

¹ Yâhâ yakât kakŋan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Yesuŋe Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane ya yeŋeâk meyekmu nen katnenekmâ pumŋe âlâen yâhâwi. ² Yan yâhâŋetâ Yesuhât kun kundennŋe âlâ otmu ekbi. Otmu senŋeâmâ dewutâ senŋe gam irik irik sâmap yawuya teteop. Yâhâ sâŋgumŋanŋeâmâ kaok bolan bolan otmâ kâlâp kokotŋe lan lan sâmap yawuya olop.

³ Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâŋe meyelehop yanŋe yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi. ⁴ Den alahu gulahu otŋetâ Petoronŋe ekmâ Yesu yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, kulem aŋgo teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âilonŋo oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ nâŋe selep kalimbu kumbomgât nanŋan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk kulewonŋonŋe ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwiŋambâ Anitâŋe yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombi bisine. Nâŋe biwinaŋe yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyenŋan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâmu honŋe bawalipŋanŋe nâŋgâm kiŋgityenŋahât otmâ kun kundenyenŋe mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi. ⁷ Yawu otŋetâ Yesuŋe gotyenŋan ba yuwu sâmu ekyongop. “Ki kiŋgityenŋahât otŋet. Yahatŋetâ arine.” ⁸ Yawu sâmu yahatmâ lok yâhâp ya yelekŋetâ bialop. Yawu otmâ Yesu ikŋiâk kinmu ekbi.

⁹ Yaŋak pumŋambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuŋe yuwu sâmu ekyongop. “Ewan pumŋan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohonŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ yu eksai yukât sâmu tetem ekyongonŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu hoj bawalipņaje Elea tetemu ekbi yakât nângâm yuwu sâmu âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainjeâmâ yuwu sâmai. “Anġoân Eleaņe yâhâpņe tetemuâmâ Anitâņe hâņgâņgumu gewuap yakât mâtâp mewanġiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹¹ Sâņetâ sâop. “Yamâ bulâņanâk yai. Elea yâhâpņe tetem mâtâp yai ya henġeņguwuap. ¹² Yawu ġârâmâ yai yakât nâņe yuwu sâmune nâņġâņet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yenġât kunlipyeņaje ekmâ yakât topņe ki nâņġâm kuņetâ muop. Yâhâ Anitâņe nâ hâņġânnohomu gewan yawuâk nohoņetâ mumbom.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu nâņġâņetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoaneņe tetem toen mem katyehop yakât yap.” Yawu sâwi.

Yesuhât hoj bawalipņaje weke bâleņe watne sâmu hâum pâpġuwu.

(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)

¹⁴ Mâtâwân gem tatņetâ yan lohimbi dondâņe lok âlâhât nanņe ya nengâlen dâim takaņetâ tângune sâmu hâum pâpġum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunņe bukulipnenņe pumņehembâ ge peneningiwi. Peneningiņetâ yan naom yakât âwâņe Yesus ekmâ gotņan ga yuwu sâmu ekuop.

¹⁵ “Lok pato, ġâ ihilâk nannahât nâņġawâņġi. Weke bâleņeņe nanne mem mâņġâemuâmâ toen kioņmap. Otmu senņe ġawâņ ġawâņ sâmu kâlâwân kioņmu semap. ¹⁶ Yawuhât nâņe dâim hoj bawalipņaje sâņetâ weke bâleņeņe yakâlumbâ ġaiakmâ ariâġgât sâmune hâum pâpġum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷ Sâmu Yesuņe nenekmâ yuwu sâmu eknongop. “Yen wongât nâhâitņe ki tânnongowuap yawu nanġai? Yakât nâņġâmune ki ârândâņ oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomġât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yeņe ġirawu mannomai?” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâmu lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem ġaņet.” Yawu sâop. Mem yâhâņetâ weke bâleņeņe mâņġâeop ya watmu ġaiakmâ ba arimu yanâk âlepņe olop.

¹⁹ Âlepņe olop yakât topņe nâņġâne sâmu Yesu yuwu sâmu âikuwin. “Yu topņe ġirawuhât nenņe weke bâleņe ya watne sâmu hâum pâpġuain?”

²⁰ Sâmunņe sâop. “Yen nâhâlen biwi nâņġân nâņġânyeņaje kepeim manmai mâne âlepņe yuwu mon sâmbâi. “O, pumņe enda huhuakmâ orotok sâmu ġiâk.” Sâņetâ âlepņe huhuakmâ orotok sâmu ġembâp. Otmu âi nombotņe tap ya âlepņe torokatmâ membâi. ²¹ Yamâ weke bâleņe watmune ariap yaņe kârike bâleņe. Yakât otmâ yeņeâmâ den in sâņetâ ki ġaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleņe yawuya ekmâmâ topņe katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyeņaje kepeim ulitġuņetâ denyeņe nâņġâm ġaiakmâ ariuwuap.” Yawu sâop.

Yesuņe ikņak mumbuap yakât sâop.

(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)

²² Yawu sâmu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilâia hânâņgen ariwin. Ari Yesuņe yuwu sâmu eknongop. “Anitâņe hâņġânnohomu gewan nâhât kasalipņaje nohoņetâ mumbom. ²³ Nohoņetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlâhen tatmâ mumuņambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâmu eknongomu biwinenņe nâņġâmune umatņe bâleņe olop.

Miti emetņe yakât takesi kalowot.

²⁴ Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawiņan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunņe lok nombotņe opon kâmbukņahât takesi meminiwi yaņe taka Petoro yuwu sâmu âikuwi. “Yenġât

patoyenaje opon kâmbukñahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâmu âikuwi. ²⁵ Yawu sânetâ Petoroñe sâop. “On, yawu otmapgâ.”

Yawu sâmu emet kâlehen yâhâmunñe Yesunje Petoro yuwu sâmu âikuop. “Petoro, den yai yakât nângârâ girawu oap? Yuwu sâmu âihohowe. Lok komot girawuyaje tewetsenñe mem hângât lok kutdâ yingim mansai? Hângât lok kutdâ ya yengât bukulipyenaje me kasalipyenaje?” Yawu sâop.

²⁶ Sâmu sâop. “Bukulipyenje kapi ambolipñaje tewetsenñe ki katmai. Yâhâ kasalipyenje mem ge katyekñetâ yâk yengât amutyenjan mansai yâkñak tewetsenñe katmai.” Sâmu sâop. “Bonñanâk yat. ²⁷ Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainñe opon kâmbukñan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepñe. Yakât denñe bia. Gârâmâ nângâñetâ bâlemagât gâñe netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâñe injan itâñe mem ari dengânân pilârâ giâk. Gemu yan angoân injan kionbuap ya mem tepñe gâim duhatbuat. Tepñe gâim duhatmâ tewetsenñe yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

Huruñ huruñ manmâ yâhânom.

(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)

¹ Yawu sâmu ekumu Yesu yuwu sâmu âikuwin. “Sâp patoen Anitâñe tihitnenñe otmuâmâ orowâk manmâ yâhânom yanâmâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâhât nângârâ kunnenñe manbuap?” Yawu sâmu âikuwin.

² Yawu sâmunñe naom tipinje âlâ gotnenñan kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâmu eknongop. ³ “Âinohoai yakât topñe yuwu sâmunje nângâñet. Nimnaom titipâñe Anitâhât den nângâm in yawu biwiyenaje lâum yâkât komot otmai. Yakât dopñeâk otnomai yanâmâ Anitâñe âlepñe yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap. ⁴ Yâhâ nimnaom titipâñe yenjahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai. Yakât dopñeâk yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yenjahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ mannomai. Lok yawuya yengât nângâmune yahatbuap. ⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâñe naom tipinje yuwuya yakât nângâñetâ yahatmu buku otbanganomaiñe nâ hon banihimai yakât dop oap.

Otnjetâ bâleâk sâmu ki kendâyinjinom.

(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâñe nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp manguyingimai. Yamâ hâmbâi matñe umatñe menomai. ⁷ Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanñe yen kerek mem ge katyekbe sâmu otmu yakât lohotñe otne sâmu oai. Yakât tepne nanjan. Lohimbi âlâ me âlâñe Satangât tem lâum yan, bukulipyenje otnjetâ bâleâkgât kendâyinjinomai yakât matñe Anitâñe umatñe yingiwuap. Yawu.

⁸ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâñe hârenomaihât ki sâwom. Topñe nângâñetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenaje me kâiyenaje otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunom bâtyenjahât me kâiyenjahât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem kâlâwân kionmapgât ya hârem pilânomai. Topñe yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâñe dâiyekmu yu me ya otnjetâ bâlemu hemgât pat otmaiñe ya pilâm biwiyenje Anitâhâlen katnomai. Yawu otnjetâ manman kârikñe yingiwuap. ⁹ Otmu yawuâk lok âlâ me âlâñe senñe nombot me nombot yaje orotmeme bâleñe ekmâ biwiyenje yan ariwuap. Biwiyenje yan arimu yakât

otmâ tâpikgum senyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenê hem kâlâpgât pat otmap sâam yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenê Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhânetâ manman kârikê yingiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Luka 15:3-7)

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yengât âlâku sâamune nângânet. Anitâne anjelolipne nombotne naom titipâ yu galemyongonet sâam âi yingiop yanêamâ yâkât senjan âilongo mansai. Yakât yene naom titipâ yu yengât nângânetâ ki gewuap. ¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yene hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâne yengât sâam hângânnohomu gewan. Yakât nâne mem kuwikyekmune manman âilongoân mannomai.

¹²⁻¹³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâamune nângânet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbangiai. Gârâmâ ya yengât hohetyenambâ konok âlâne misingurakbuap. Yawu otmu ambonane nombotne ya katyekmu kinjetâ konok misingurakbuap ya pânimâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotne katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepne welâmjan giâk sâam yakât otbuap. ¹⁴ Yakât dopneâk awonane nan baralipne âlâ me âlâne hiliwahomaihât haonmâ ârândân tihityene otmap.

Orotmeme bâlene otninginomai yan yuwu otnom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâamune nângânet. Bukuhe âlâne topne âlâlâ mângâhehêkmu mem dâirâ yok pilâm yetjiâk alahumawot. Alahumutâ ârândân otmu buku konok mandowawot. ¹⁶ Yâhâ bukuhane gâhât den ki nângâwuap otmuâmâ emelâk Mosenê den yuwu kulemguop ya watbuat.

“Lok konokne ikjjiâk bukulipne âlâ me âlâhât topyene teteâkgât sâam hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yane denyene sâanomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nângânetâ bonne (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotne konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkne henjenjguromawot. ¹⁷ Yâhâ bukuhane iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yengât senyenan henjenjunomai. Yâhâ yâk yengât senyenan iliwetmâ denyene ki nângâwuawâmâ yuwu sâam ekdomai. “Gâmâ kunge kârikê otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatmâ mannomgât dop bia.” Yawu sâam ekum watjetâ ari manbuap.

Den sâam hâreyingine sâam angoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸ Yuwu sâamune nângânet. Bukulipnenane yu me ya âlepne otmai ya yene ekjetâ ârândân otmap yawuâk Anitâne ekmu ârândân otbuap. Yâhâ bukulipnenane otjetâ bâlemapgât yene kuyinginomai ya yawuâk Anitâne mâtâp manguyingiwuap. Yawu.

¹⁹ Otmu torokatmâ sâwe. Yene menduhuakmâ lok âlâhât den sâam hârewanjinomai yan biwiyene konok otmu Anitâ âikuwetâ topne mem tetekjan tuhumu nângânomai. ²⁰ Otmu nâne yengât hohetyenan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topne nângâm henjenjum den sâam hârewanjinomai. Otmu Anitâne gurâ yawuâk hârewanjiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenne lohimbi otyingim mannom yakât dopneâk Anitâne otningiwuap.

²¹ Sâamu Petoronê yuwu sâam âikuop. “Kutdâ, bukune âlâne orotmeme kinjon mângâenekmu tosa pilâwanjimine amon otmu yan pesuk sâuwap? Nombolan

yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?" Yawu sâmu topnje nângâwehât âikum nângâop.

²² Sâmu sâop. "Yawu bia. Ihilâk, gânje tosaŋe pilâwâŋim yâhâwuap. ²³ Yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâŋe tihityeŋe otmâ den sâmu hâreyiŋgiwuap. Yakât topnje teteâkgât lok kutdâ orotmemeyenjan hâum sâwe. Yâkŋe ikŋe âi loklipŋe yengât tosa tatyŋgiop ya mem âwurenjet sâmu ekyongop. Ekyongomu tatyŋgiop ya amboŋan amboŋan yâkâlen ba sâmu tetewi. ²⁴ Otmu angoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop. ²⁵ Yâhâ lok yanje tewetsenŋe ki tatbaŋgiopgât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok kutdâŋe yuwu sâmu ekuop. "Gâ, imbihe naomge âi tuhum tewetsenŋe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândâr katmâ yâhânomai." Yawu sâop. ²⁶ Yawu sâmu lok yanje yuwu nângâop. "Nenŋe âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakŋan tuhum manmâ yâhânôm. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikŋe." Yawu nângâm lok kutdâ ya yuwu sâmu ulitguop. "Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nângâningi. Hâmbâi mâtâp teteningimu âlepŋe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat." Yawu sâop. ²⁷ Yawu sâmu ulitgumu ekmâ tepŋe nângâm tosaŋe ya pilâwâŋgiop.

²⁸ Yawu gârâmâ âi lok yanje bukuŋe âlâ mem teteop. Otmu bukuŋahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbaŋgiop. Mem tetem tosaŋe kâpehâkgât ekuop. ²⁹ Ekumu yuwu sâmu ulitguop. "Gâ tepge nângânihim tipŋe mambotdâ yan kâpekbom." Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâop ya ki nângâm pâi emetŋan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâmu ekuop. "Gâ yuânâk tatdâ hep torehenlipŋe tewetsenŋe gihinetâ pâi emetŋe puluhum gewuat." Yawu sâop.

³¹ Yawu otmu âi lok yakât bukuliŋŋe nângâm bâlewâŋim patoyeŋe ekuwi. ³² Ekuŋetâ den ya nângâm olop amboŋe ya kunmu gamu yuwu sâmu ekuop. "Gâ lok bâleŋe. Anjoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâŋe tosahe pilâhihiwan. ³³ Gâku yawuâk bukukahât tosa ki pilâwâŋgiat yakât nângâmune umatŋe oap." Yawu sâop. ³⁴ Otmu biwiŋe nângâm umatŋe otmu mem pâi emetŋan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ waŋetgât tembe lâulipŋe ekyongop. "Lok yu wawi oap yakât hâhiwin waŋetâ ârândâr otbuap." Yawu sâmu ekyongop. ³⁵ Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipŋeŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tosa ki pilâŋiŋinomai. Yamâ Himbim Awoŋnenŋe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâŋiŋiwuap." Yawu sâop.

19

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai. (Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuŋe den ya sâmu pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yanak Yoran to hâtikgum Yuraia hânâŋen ariwin. ² Arimunŋe lohimbî dondâŋe denŋe nângâne sâmu betnennjan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ arinetâ yâkŋe lohimbî dondâ henŋemyongop.

³ Otmu Parisaio lok nombotŋe taka "Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâmu tâpikgumu den âiân katŋe," nângâm yuwu sâmu Yesu âikuwi. "Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâŋe yeŋe engatyeneâk otmâ imbilipyeŋe pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?"

⁴ Sâŋetâ sâop. "Yen Anitâhât den nângâmai me bia? Den yamâ yuwu tap. "Anitâŋe topŋe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbî yâhâp katyelehop. ⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâmu ekyotgom. "Lok âlâ me

âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋait mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionakmâ ikŋiâk ikŋiâk otdomawot. Anitâŋe menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâmu sâwi. “Ya âlepŋe yat. Gârâmâ Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâm âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseŋe ya otnomgât âlepŋe sâop. Gâŋe den yat yuŋeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe ki ârândâŋ oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâŋetâ Yesuŋe Moseŋe den sâop yakât yuwu sâm ekyongop. Moseŋe girem den yawu kulemgup yamâ kuyiŋgiwehât nâŋgâm ki kulemgup. Yengât tâmbâlipyeŋe biwiyenŋe kârikŋe otmu yeŋahâlâk nâŋgâm manminiwi yakât kulemgup. Yâhâ kândikum yawu ki otbi. ⁹ Yakât otmâmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâhât imbiŋeŋe mâtâp ki tâpikgum manmu lokŋe imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesuŋe yawu sâmu nenŋe yuwu sâm ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionakmâ mansai. Yawu oraŋgimaihât nâŋgâm lok yawuyenŋe imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹² Sâmunŋe sâop. “Lok kerekŋe imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotŋeŋe mâmbâlipyeŋe yengât tepyeŋambâ pâlâmŋe mannomaihât yawu tetemai. Nombotŋeŋeâmâ imbi memai sâm mâtâp manguyiŋgimai. Yâhâ nombotŋeŋeâmâ Anitâhât nep yakâlâk nâŋgâm tiŋ tiŋâk mem mannom nâŋgâm imbi barak manmai. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu lok nombotŋeŋe den yu biwiyenŋe ekmâ topŋe nâŋgâm yâhâŋetâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe nan baralipyenŋe lukuleyehop.
(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)*

¹³ Otmu sâp yanâmâ lohimbî nombotŋeŋe nan baralipyenŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyeŋan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenŋe yekmunŋe ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwin.

¹⁴ Kuyiŋgimunŋe Yesuŋe nenekmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ yu yengât tihityenŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. Yeŋe kuyiŋgiŋetâ ekmune ki ârândâŋ oap. ¹⁵ Yawu sâm Anitâ ulitgum kunyeŋan memu yaŋak kapi ya pilâm âlângen ariwin.

*Lok iri sikumyenŋe pato tatyŋgiap yâk yengât topyenŋe.
(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)*

¹⁶ Sâp âlâen lok âlâŋe Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, nâŋe âlâ girawu otmune ârândâŋ otmu yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

¹⁷ Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboŋe yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepŋeâk otbehât naŋgat otmuâmâ girem den hârohâk nâŋgâm lâuwuat.

¹⁸ Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyenjan ki sâuwat. Me den perâk ki sâm kâityonguwat.

19 Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat. Otmu nennjahât nanŋanŋimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yeŋgât nânŋâmunnŋe yahatbuap.” Yawu tap. nânŋâmat yawuâk buku nombotŋe tânyongowehât nânŋâuwat. Yawu.”

20 Sâmu sâop. “Girem den yu sâm arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâŋe manman kârikjahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Senŋe âlâlâ pato tatgihiap yamâ mem buku nombotŋe umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otdâmâ Anitâŋe manman kârikjahât pat kuhihiwuap. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ pato tatbaŋgiop yakât nânŋâmu biwiŋe umatŋe otmu, Yesuŋe sâop ya ekmu hâi hâiŋe otmu pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Yuwu sâmune nânŋâŋet. Lok iri sikum pato tatyinŋiap yaŋeâmâ Anitâhâlen torokatne sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap. 24 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nânŋâŋet. Pusiŋe seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ bawe sâm hâum pâpŋumap. Yakât dopŋeâk lok iri sikumyeŋe pato tatyinŋiapŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lok nombotŋe iri sikum pato tatyinŋiapŋe yeŋahâlâk nânŋâmai. Lok yawuyaŋe himbimân Anitâhât gotŋan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu nânŋâmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yaŋeâmâ himbingât pat otbuap?”

26 Yawu sâmunŋe Yesuŋe sennenne topŋan dâŋâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm logât nânŋân nânŋânân arinomaihat dop ki tap. Yamâ Anitâ konokŋe nânŋâningimap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâm Anitâhât nânŋân nânŋânân watmâ otnomaihat dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

27 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbaŋgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmain. Yakât nenŋe girawu menomgât nanŋat?” Yawu sâop.

28 Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâŋe yâhâpŋe nâ hânŋânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâm nihiop yakât bulâŋe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yeŋgât topyeŋe ya sâm tetenom. Otmu yeŋeâmâ kunlipyenŋe otmâ galempongom mannomai. 29 Yakât otmâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyenŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyinŋimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekŋe nâhât den nânŋâŋetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunŋe yakât matŋe âilongo yingimune menomai. 30 Yâhâ lohimbi nombotŋe yeŋahât nânŋâŋetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotŋe yeŋahât nânŋâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hoŋ bawanŋimunŋe yakât hâmeŋe niŋgiwuap.

¹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ eknongop. “Anitâhât hoŋ bawanŋiŋetâ yakât hâmeŋe yinŋgiwuap yakât topŋe nânŋâŋetâ keterahâkât den âlâen hâŋu yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbanŋioŋŋe omoŋânâk nep tuhuŋet sâŋ kapiân yâhâ nep lok meyhohop. ² Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeŋe kina konok konok yinŋgiwom,” sâŋu nânŋâŋetâ âlepŋe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

³ Yawu otmâ omoŋânâk 9 kilok otmu yan lok nombotŋe âlâ meyekbe sâŋ kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yehop. ⁴ Yekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetŋetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yinŋgiwom.” Yawu sâŋ ekyongomu ari nep tuhuwi. ⁵ Nep tuhum tatŋetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotŋe âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotŋe âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhum tatŋetâ emelâk emetsâpŋe olop. Emetsâpŋe otmu nep lok nombotŋe âlâ meyekbe sâŋ kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâŋ âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâŋu sâwi. “Lok âlâŋe âi tuhuŋet sâŋ ki sâŋ niŋgiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sâŋetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhuŋet,” sâop. Yawu sâŋu ari nep tuhuwanŋiwi.

⁸ Nep tipinŋe tuhuŋetâ emetsenŋe potok sâŋu nep amboŋaŋe yahatmâ nep loklipŋe yengât galem ya yuwu sâŋ ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeŋe meŋet.” Yawu sâŋ ekuop.

Aiop, galem yaŋe nep loklipŋe ya ekyongomu gaŋetâ bâiŋe meyhohop yâk yengâlembâ topŋe katmâ tewetsenŋe yinŋgiop. Yinŋim arim arim anŋoân meyhohop ya bâiŋe yinŋgiop. ⁹ Yawu otmâ lok emetsâpŋe taka âi mewi ya kina konok konok yinŋgiop. ¹⁰ Yawu otmu anŋoân takawi yaŋe yekŋetâ bâleŋu yuwu nânŋâwi. “Nenŋe sâŋ omoŋânâk taka âi topŋe katsain. Yakât otmâ tewetsenŋe pato membâŋgât dop.” Yawu nânŋâwi. Yawu nânŋâwi yamâ anŋoân takawi me betŋan takawi ya hârohâk dop konohâk yinŋgiop. ¹¹ Dop konohâk yinŋgimu yakât tepyenŋan tâlimu nep amboŋahât dondâ nânŋâm bâlewanŋim yuwu sâŋ ekuwi. ¹² “Lok nombotŋe emetsâpŋan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omoŋânâk menenekdâ nep tuhumunŋe sikopŋe irik irik sâŋ dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gaŋe mem ge katnenekmâ emetsâpŋe takai ya orop dop konohâk niŋgiat? Yakât nânŋâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŋetâ nep amboŋaŋe lok hohetyenŋan kinmâ sâop ya yuwu sâŋ ekuop. “Buku, nâŋe ki otmâ tâpikguan. Meyeksan yan kina konok konok yinŋgiwom sâŋmune nânŋâŋetâ ârândân oap. ¹⁴ Yakât otmâ yinŋgian yu miakmâ ariŋet. Nâŋe yen yinŋgian otmu bâiŋe takai ya yinŋgian yuâmâ nine enŋatneâk watmâ yinŋgian. ¹⁵ Nâŋe tewetsenŋe yu kâsikumu yinŋgian yamâ nâhât wahap. Yeŋe ki galemnohoai. Yakât otmâ yeŋe nânŋâm bâlenihiai yakât nânŋâmunŋe ki ârândân oap.” Yawu sâop.

¹⁶ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Sâp yiwerenŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim hoŋ banihiai. Otmu sâp âlâen komot topŋe topŋe yaŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim hoŋ banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmeŋe dop

konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekne manman kâriknan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Yesuŋe mumbuap yakât sâm hoŋ bawalipne ekyongop.
(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)*

¹⁷ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâwe sâm nen hoŋ bawalipne menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. ¹⁸ “Yuwu sâmunne nângânet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunne lok âlâne nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeŋan katnekbup. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbongât den sâm hârenihinomai. ¹⁹ Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneketâ yâkne yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhuneketâ hâhiwin pato nângâwom. Otmu benne howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâm yakât kakŋan mumunambâ yahatbom.” Yawu sâop.

*Bukulipnenne yâk yengât hoŋ bayinginom.
(Mareko 10:35-45)*

²⁰ Sâp yanâmâ Yewerihât imbiŋane nanyâhâtyetne dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtnne yu nângâyitgihât nanŋan.” Yawu sâop.

²¹ Sâmû sâop. “Gâ biwihane girawu nângâm dâiyelekmâ takat?”

Sâmû sâop. “Sâp patoen gâne lohimbi kerek galemnenne manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtnne yu orowâk tatmâ tângohomotâ galem mannomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmû Yakowo yet Yoane yuwu sâm âiyotgop. “Yakât topne ki nângâm denâk sâm yawot. Umatne âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom yawuâk nângâromawot me?”

Sâmû sâowot. “Ya âlepne yat. Umatne nângâwualân net gurâ yawuâk nângâromgât nanŋait.” Yawu sâowot.

²³ Sâmûtâ sâop. “Bonŋanâk yawot. Umatne âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom ya yet gurâ yawuâk nângâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâne tânnohoŋetâ kunlipyene mannom yakât Anitâ ikŋahâk nângâmu tap.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nângâmunne bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nângâm bâleyitgiwin. ²⁵ Nângâm bâleyitgimunne Yesuŋe nângâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok papatolipyene nângâmai dopŋan lohimbi galemयोगoŋetâ yâk yengât amutyenŋan manmâ hâhiwin kakŋan manmai. ²⁶⁻²⁸ Yeneâmâ papatolipyene otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaŋe nâhât hoŋ bam gam nâ tânnohoŋetgât ki gewan. Nâneâmâ lohimbi hoŋ bayingim sârereyekmâ kinmune nohoŋetâ mumbom. Mum yan tosayene pilâyingiwom. Yawu otbongât awoŋnane âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulipyene nângâyinginetâ yahalâkgât meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yengât amutyenŋan mannomai. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâne nenekmu ârândâŋ olâkgât nângâm yawuâk bukulipyene yengât hoŋ bayinginomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Lok senyetne bok sâsâne ya hengemyotgop.
(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)*

²⁹ Yesuŋe menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunne lohimbi dondâne betnenŋan watnenekmâ ariwi. ³⁰ Arimunne lok yâhâp senyetne

bok sâsâñe mâtâp ginñan talowot. Tatmutâ lohimbi yañe “Yesu takap” sâñetâ nâñgâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nâñgânitgi.” Yawu sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetñan kinbiñe kuyitgim yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikñe sâm halahum tawot? Den nâñgânâk tatset.” Yawu sâwi. Yawu sâñetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâm âiyotgop. “Girawu otyitgiwehât nanñawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetñe hâreakmu ekdehât nanñait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetñan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betñan sâmutâ orowâk ariwin.

21

Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi âlâ, kutñe Betepahe sâm, ya Ôliwa pumñan tap yan yâhâwin. ² Yan yâhâ Yesuñe hoñ bawayâhâtñe yâhâp yuwu sâm hâñgânyotgop. “Kapi tipñe ewapâ tap yan dongi nanñe otmu mâmâñe hikum katyelekñetâ kinsawot ya holañmâ meyelekmâ gero-mawot. ³ Holañyelekmutâ lok âlâ me âlâñe yelekmañe âiyotgoñetâmâ yuwu sâm ekyongoromawot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ kutdânetñe yañe meyelekdehât hâñgânnotgomu takait. Meyelekmâ arimutñeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekyongoromawot.” Yawu sâop.

⁴⁻⁷ Yawu sâm hâñgânyotgomu yâhâowot. Yâhâ dongi ya holañmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipñe kâlep katbin ya holañmâ lotohom kakñan katbin. Katmunñe kakñan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inânñan poropete âlâñe den kulemgupoy ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipñe nâñgâñet. Papatolipyeñe orotmeme yuwu otmâ mansai. Yañeâmâ bam gane sâm yan hâk meme otmâ beâsi kakñanâk bam gamai. Otmâmâ yengât lok kutdâ yuñeâmâ yeñe otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikñahât nâñgâmu gemap. Yakât otmâ dongi kakñanâk lohotñan ariop.”

Den yawu tap yakât bonñe Yesuñe dongi kakñan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi kiñitñe orowâk hâruhuakbiñe Yesuhât nâñgâñetâ yahatmu yeñe sângum kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotñeâmâ âliwahap esenñe hârem yañe lingatmâ ariwi. Lingatñetâ dongi yañe yakât kakñambâ ariop. ⁹ Yâhâ nombotñe hâruhuakbi yañe yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenñe Dawitihât sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâñe âi sâm ghiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronje otgihim mepaheksain.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁰ Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipñe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtñe? Me âlâhât nanñe?”

¹¹ Yawu sâñetâ lohimbi betñan sâwiñe yuwu sâm ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutñe Yesu, kapi tipñe, kutñe Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yapâ gâtñe.” Yawu sâwi.

*Yesuje opon kâmbukñan yâhâ lohimbi watyehop.
(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)*

¹²⁻¹³ Yawu sâñjetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunñe Yesuje dongi kakñambâ kionñmu yanjak yapâ opon kâmbukñan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukñe kâlehen lohimbine senñe âlâlâ angi gunñi otmâ hâmeñe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuje nânğâm bâleyingim yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan manmâ arainje nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmunne nânğâñjet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeñe mem yahatmâ angi gunñi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anğim bero emetñe yawuya oap. Opon kâmbukñe yu kâlehen ki orotñe otñetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm kakñan tat tat, tewo, kembâ mem emetñe tuhum ya kâlehen katñetâ talop, senñe âlâlâyeñe mem purik pilâyingim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

¹⁴ Gem tiok taok otmâ arim kinñetâ lok nombotñe senyeñe bok sâsâñe otmu lok pareñe ya yâkâlen arinjetâ henğemyongop. ¹⁵ Henğemyongomu naom titipâñe Yesu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâm mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kionñsai yakât heronje oain.” Yawu sâñjetâ yan hotom uminiwi ya yeñgât lok kunñe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yanje nânğâm bâlewanğim yuwu sâwi.

¹⁶ “Naom titipâ kutyeñe bianje mepaeheksai ya ekmunje ki ârândânñ oap. Yakât kuyinğirâ hutuk sâñjet,” yawu sâm Yesu ekuwi.

Sâñjetâ sâop. “Mepaenekñetâ nânğâmune ârândânñ oap. Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Anitâñe nimnaom titipâ yeñgât biwiyenñan kionñmu heronje otbañgaii.”

Den yawu kulemguwî tap yakât bulâñe yu tetemu eksai.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omon sâmu iwin.

*Lakop sâwanğimu hâlâlânñ sâm kinop.
(Mareko 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Yan imunñe emet hanñ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunñe Yesu po wanğiop. ¹⁹ Po wanğimu senñe pilâm lakop âlâ mâtâp ginñan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetñe mem nembom sâm gotñan ari ekmâ kehetñe âlâ ki kinop. Esenñanjak âi omon omon otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetñe ki kinsap. Esenñeâk tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetñe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yanjak esenñe gimbanğup.

²⁰ Yawu otmu nenñe ekmunñe sâtñe otmu yuwu sâm âikuwin. “Bâe, yuâmâ topñe girawuhât esenñe in yawu gimbanğup.”

²¹ Sâmunñe sâop. “Sâmunne nânğâñjet. Biwiyenñe Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm wanñan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmunne nânğâñjet. Yeñe yuwu mon otnomai. Pumñe âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâm giâk” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunjetâ âlepñe huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu. ²² Yeñe yu me ya otne sâmâmâ angoân biwi nânğân nânğanyenñe Anitâhâlen kepeim ulitgunjetâ nânğâyingimu yanâmâ yakât bulâñe âlepñe tetemu eknomai.” Yawu sâop.

*Yesuje âlâhât sâtğât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.
(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)*

²³ Yawu sâam eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukñan tatmunje lohimbi nombotje yan tatbi ya den pat âlepñe ya ekyongop. Hoto uminiwi otmu Yura nengât papatolipnennjañe yuwu sâam âikuwi. “Gâñe oran âlâhât sâtgât Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâam âikuwi.

²⁴ Sâñetâ sâop. “Âinohoai gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeñe den matje kâpekniññetâ yanâmâ nâñe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topñe ekyongowom. ²⁵ Yakât yuwu sâamune nâñgâñet. Yoaneñe toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtgât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât âi ya tuhuop yakât sâñetâ nâñgâwe.” Yawu sâam âiyongop.

Yawu sâamu matje kâpekbañgine sâam pâpğum alahu otmâ yuwu sâwi. “Nenñe yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâñe âi sâam wañmu tuhuop.” Yawu sâanom yamâ matje yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen biwiyenñe ki katbi?” Yawu sâamu den matje girawu sâam kâpekbañginom? Anjulaknom yakâ. ²⁶ Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sâanom yamâ lohimbi dondâñe yuwu sâanomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâam yan nengât nâñgâñetâ bâlewup. Nâñgâñetâ bâlemu nongomaihât ki eknom?” Yakât otmâ hâum pâpğum pilâwi. ²⁷ Yakât otmâ yuwu sâam ekuwi. “Yoaneñe âlâhât sâtgât âi ya meminiop ya nen ki nanğain.” Sâñetâ sâop. “Nâku yawuâk. âlâhât sâtgât âi yu tuhumm gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbi girawu yañe Anitâhât den lâuwu.

²⁸ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtñe yâhâp. Otmu âwâyetñe atañe yuwu sâam ekuop. “Nan, gâ âinennñehen ari nep kâmet.” Yawu sâop. ²⁹ Sâamu sâop, “O, awonñ, nâmâ hâkâñ oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipñe tatmâ yañak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. ³⁰ Yawu otmu âwâyetñe imiñahâlen ari yawuâk sâam ekuop. Yawu sâamu imiñe yuwu sâop. “Awonñ, âlepñe ariwom,” sâop. Yamâ benñe pilâm ki ariop. ³¹⁻³² Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtñe âlâñe âwâyetñahât den ya tem lâuwot?”

Yawu sâam âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ atañeñe âwâyetñahât tem lâuwop,” yuwu sâwi.

Sâñetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâamune nâñgâñet. Yoaneñe manman âlepñe yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeñe denñe nâñgâñetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeñe lok nombotñe yekñetâ bâlemu sâam ge katyeksai. Yakât otmâ yuwu sâamune nâñgâñet. Lok âlâ me âlâñe takesihât tewetsenñe meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotñe lok ihilâk orop manminiwi yañe orotmemeyenñe bâleñe ya sâam tetem bet pilâñetâ yan Yoaneñe toen mem katyehop. Yeñeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiyenñe pâlâmñe otmâ yâkât den nâñgâñetâ ki bulâñe otmâp. Yakât otmâ tewetsenñe kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyenñe hewewenñe otmâ kulet sâyiñgim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yeñeâmâ Yoanehât den nâñgâñetâ nahat otmu biwiyenñe alitmâ Anitâhât komot bulâñe yan ki torokatsai.

Wain kalam ambonahâlen hâum sâop.

(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)

³³ Otmu yengât topyenñe teteâkgât den âlâen hâum sâamune nâñgâñet. Lok pato âlâñe wain kâmetñet sâam nep lok meyhop. Meyekmu ari dâmân

sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toņe ya mem mendârenjetâ gewuapgât wanġa hâwiwi. Otmu emetyeņe tuhuwi. Ya tuhum tiņ pilânetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop. ³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetņe puru pato kinop ya amboņaņe hâruhunihiņet sâm hoņ bawalipņe yakembâek hâņġânyongomu takawi. ³⁵ Hâņġânyongomu takanjetâ nep galemņe katyehop yaņe nombotņe yongom watyekbi, yâhâ nombotņeamâ kâtņe yongonetâ muwi. ³⁶ Benņe sâp âlâen hâņġânyongomu takanjetâ nombotņe yongonetâ muwi. Yâhâ nombotņeamâ watyekņjetâ purik sâm amboņahâlen ariwi. ³⁷ Ariņjetâ amboņaņe den pat ya nâņġâm yuwu nâņġâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombesine hâņġângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nâņġâop. ³⁸ Biwiņaņe yawu nâņġâm ikņe nanņe hâņġângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenņe ikņe nanņaņe takap. Âwâņe mumu yan kalam yuâmâ yâkņe ambokumapgât kumunņe muâk. Kumunņe mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” ³⁹ Yawu sâm kum kekae topņehen pilânetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matņe sâņetâ nâņġâwe.

⁴⁰ Yawu otņetâ âi amboņe ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

⁴¹ Âiyongomu sâwi. “Yawu otņetâmâ âi amboņe yaņe taka yongomu muņetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyenān katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwanġim hoņ bawanġinomai.” Yawu sâwi.

⁴² Sâņetâ sâop. “Anitâņe hâņġânnohomu gewan. Yakât poropete âlâņe yuwu kulemguoop ya yeņe ki mon sâlikum nâņġâmai.

“Nep lokņe nak âlâ ekmâ bâleņe sâm mem ketetbi. Bâleņe sâm mem ketetbi ya Anitâņe lâum kânâņġâmu kuhupin kârikņe otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiņe ekmâ yuwu nâņġânomai. “Bâe, yuâmâ patoņe nâņġâmu teteap. Ekmunņe sâtņe oap.” Yawu nâņġânomai.” Yawu kulemguoop tap.

⁴³ Den sâop yakât bulâņe yiwerenņe nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâmune nâņġâņet. Yeņe nâhât nâņġâņetâ gemu hâkâņ otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbî meyekmune nâhâlen biwi nâņġân nâņġânyeņe kepeim manņetâ kunyeņe pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. ⁴⁴ Lok âlâ me âlâņe kuhupin yu ekmâ betbanġinomai yamâ hâhiwin nâņġânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuņe putuk sâm kioņmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenņe haonġmâ ârândâņ Yesu betbanġimain. Yakât otmâ Anitâņe nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâm alahum nâņġâņetâ bâleop. ⁴⁶ Nâņġâņetâ bâlemu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi yamâ yuwu nâņġâwi. “Lohimbî, sesenġâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansaiņe yuwu nanġai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nâņġâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetjan katne sâm otbi ya gorâyiņgimu pilâwi.

22

*Lok kutdâ âlâhât nanņaņe imbi miop yan hâum sâop.
(Luka 14:16-24)*

¹ Yesuņe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenņe ya yuwu sâm ekyongop. ² “Anitâņe tihitnenņe otmâ yâhâwuap. Yakât topņe yuwu tap. Lok kutdâ mansai yeņġâlen hâum sâmune nâņġâņet. Lok kutdâ âlâhât nanņaņe imbi membe sâm soņgo bau otmu sot kâle topņe topņe um hâwurumu kinop. ³ Otmu nanņaņe imbi membe sâmu yan âwâņaņe hoņ bawalipņe nombotņe yuwu sâm hâņġânyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem

bukulipnenne meyeknetâ takanet.” Yawu sâop. Yawu sâm hângânyongomu ari ekyongonetâ ki takawi.

⁴ Yawu otjetâ âlâkuâk honj bawalipne nombotne yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Anjoân bukulippenne hângânyongomune ari ekyongonetâ ki takai ya yene âlâkuâk ari yuwu sâm ekyongonet. “Yen nângânet. Songo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinjan tuhmunne tap. Yakât takanetâ nanjane imbi membuap yakât herone otmâ nenom.” Yawu sâm ekyongonet,” sâm hângânyongomu ariwi.

⁵ Hângânyongomu honj bawalipnane yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonetâ nângâm nângâm âlâku nângâop dopjan dopjan ariwi. Nombotne kalamângen nep tuhuakne sâm ariwi. Yâhâ nombotnaneâmâ bisinisi tuhuakne sâm ariwi. Nombotne ihilâk mahilâk arim kinbi. ⁶ Yâhâ nombotnaneâmâ lok kutdâne honj bawalipne hângânyongomu den mem ariwi ya yongonetâ muwi.

⁷ Yawu otjetâ lok kutdâ yane den pat nângâm kuk otmâ tembe lâulipne hângânyongomu ariwi. Ari kapiyenânâk yongom itit kiom bâlene tuhuyingwi.

⁸ Otmu lok kutdâ yane honj bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Bukulipnenne hâkârj otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katjetâ tap ya bâlemapgât yuwu otnom. ⁹ Hângânyongomune mâtâp kunjan ari kinmâ lohimbi yuken yaken arine sâm oai ya ekyongonetâ taka sot yu nenet.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu honj bawalipnane den sâop yawuâk mâtâp kunjan yâhâm gem lohimbi âlepne bâlene ya ekyongowi. Ekyongonetâ taka lok imbi miop ya âwânahât emelan yâhâ pik nâtâk nâtâk sâwi.

¹¹ Yâhâ lok kutdâ yane lohimbi takawi ya yekbe sâm emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtne lok âlâne sângum tok sâsâne latmâ taka talop ya ekâm nângâm bâlewangim yuwu sâm ekuop. ¹² “Bâe, gâmâ girawuhât nannane imbi membe sâm otmu sângum tok sâsâne latmâ taka tat? Ya ki ârândârj oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matne sâwehât nângâmu umatne otmu anjulkâmâ inâk talop. ¹³ Yan tatmu lok kutdâ yane honj bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Yene lok yu kâine bâte ne nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilânetâ giâk. Pilânetâ ge yaehen hâhiwin pato nângâmbisâp. Yawu.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topne yuwu sâmune nângânet. Anitâneâmâ lohimbi kerehâk dâiyekbe sâm oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâne yâkâlen biwiyenane kepeim manjetâ manman kârikjahât pat kuyingimu mannomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunne tatpat ya wanjom.

(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

¹⁵ Den ya sâm tij pilâmu Parisaio yeneâk perenj pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yueneâmâ nengât topnenne miap. Yakât nângâmunne bâleap. Yakât benje girawu otmâ sâmunne Roma tembe lâune Yesu mem ari pâi emetjan katjet.” Yawu sâwi. ¹⁶ Yawu sâm honj bawalippenne otmu Herotgât âi lok nombotnane Yesu âikujetâ sâm tâpikgumu topne mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongonetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge nanjain. Gâne den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nângâmunne bonjeâk otmop. Otmu lohimbine nângâhihijetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâne uwawapne bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. ¹⁷ Roma lok âlâ kunnenne mansap,

kutje sisa sâ, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wanmain. Yawu gârâmâ ya wanmâ yâhânôm me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sânetâ biwiyenje ekmâ yuwu sâ, ekyongop. “Yeje nâhâitje sâ, tâpikguwuap sâ, âinohoi me? Yenâmâ nimbilamyenje boho boho. ¹⁹ Yakât otmâ kât nanje mem nihijetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem wanjetâ mem tiripyongom yuwu sâop. ²⁰ “Kât nanje yu ekjet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutje kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâwi. “Roma lok patonenje, kutje Sisa sâ, yâkât umutje yakâ.”

Sânetâ sâop. “Sisahât pat sâ, katjetâ tap otmuâmâ yâk wanjomai. Yâhâ Anitâhât pat sâ, katjetâ tatmap yâk wanjomai.” ²² Yawu sâ, ekyongomu nângânetâ sâtje otmu pilâm yahatmâ ariwi.

*Anitâje mumunambâ mem yahatnenekbuap.
(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)*

²³ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâje mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkje yakât topje nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâ, ekuwi. ²⁴ “Bawapi, angoân Mosenje den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâje imbi âlâ mem naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu iminaje yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mosenje yawu kulemgup tap. Yakât topje sâ, eknongohât yuwu sâmunje nângâ. ²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayenje kunjanje imbi âlâ mem iminaje naom ki mewangimu inâk manmâ muop. Mumu iminaje atajahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetjanje kambutyetje ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokje kambutyenje yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenje yâku yawuâk muop. ²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekje imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâje mumunambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâje membuap?” Yawu sâ, âikuwi.

²⁹ Sânetâ sâop. “Anitâje poropetelipje otmu lok nombotje den ekyongomu kulemgupi yakât topje yeje ki nanjai. Otmu Anitâ ikje wâtje pato tatbangiap yakât topje gurâ ki nanjai. Yawu gârâmâ yeje nângâm hilipgum den yuwu yai. ³⁰ Yakât otmâ yuwu sâ, ekuwi nângânet. Anitâje lohimbi mumunambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anjelolipjanje ki miakmai ya yengât dop otmâ iknjiâk iknjiâk mannomai. ³¹ Yâhâ Anitâje mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topje yuwu sâ, ekuwi nângânet. ³² Emelâk Anitâje yuwu sâ, ekuwi.

“Nâje Awaraham, otmu nanje Isaka, otmu sesenje Yakop yâk yengât kunyenje tatmâ gaman.” Yawu kulemgup.

Anitâje Mose den ekumu kulemgup yakât topjeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenje manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benje nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâ, ekuwi tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenje yamâ Anitâ. Topje yawu tap.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu lohimbi yan kinbinje den ya nângânetâ âlâ kândâkdâ olop.

*Mosehât girem den girawu yanje kun kunje oap?
(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)*

³⁴ Otmu Sarukaioŋe Yesuhât den matje sâne sâmu hâumu pâpŋum pilâwi yakât den pat Parisaioŋe nângâŋetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi. ³⁵ Ari yâk yengâlen gâtŋe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopŋe yahalop. Yahatmâ Yesuŋe den sâmu hilipŋumu pâi emetŋan katŋetâ talâkgât yuwu sâmu âikuop. ³⁶ “Bawapi, yuwu âihohomune nângâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulempuop yapâ gâtŋe girawu ya yakât nângârâ yahatsap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipŋe yen ekyongomune nângâŋet. Nengât Kutdânenne yamâ Anitâ ikŋe konok tatmap. Nenne yâkâlen biwi nângân nângâmmenŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸ Den yan yuŋe kunŋe oap. ³⁹ Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenŋahât nângâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yengât nângâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰ Anitâhât den yâhâp yan yuŋeâmâ kunŋe pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâŋe manbiŋe den yâhâp yukât nângâm den topŋe topŋe kulempuwi.”

*Dawitihât senâmbâ gâtŋe yakât sâmu Yesuŋe Parisaio âiyongop.
(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)*

⁴¹ Yawu sâmu benne purik pilâm yuwu sâmu âiyongop. ⁴² “Anitâŋe hângângumu gewuap. Yakât topŋe girawu nanŋai?”

Sâmu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtŋât Mâmâŋahât Heakŋe Dawiti mâmâŋe otbaŋgimu den kulempuop ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâŋe nâhât patone yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe nâhât gotnan ga kinnâ nâhât haŋit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitiŋe den yawu sâop yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Anitâŋe hângângumu gewuap yakât Dawitiŋe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ “Yâkŋe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiŋe den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâmu âiyongomu matje kâpekbaŋgine sâmu hâumu pâpŋum pilâm gem iton galaŋ otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

*Parisaioŋe otminiwi yawu ki otmâ mannom.
(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)*

¹ Yesuŋe lohimi nombotŋe otmu hoŋ bawalipŋe nen yuwu sâmu eknongop. ²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yengât den ya biwinenŋe kepeim lâum manmâ yâhânom. ⁴ Yamâ nenŋe yâk yengât amutgen manmunŋe yu ya otrjetgât den undipŋe topŋe topŋe sâmu ningimai yamâ yeŋe gurâ denyenŋe ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkŋe otmai memai yawu ki otnom. Yâkŋe den sâmu ningimai yan umatŋe kakŋan manmain. Yawu manmunŋe biwinenŋe mem huruŋ pilânehât ki tânnongomai. ⁵ Nenne nângâyinŋimunŋe yahalâkgât nengât sennenŋan kinnâ ortmeme topŋe topŋe yuwu otmai. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyeran sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipŋe kâkâlep, senŋe âlâlâ hâmenŋe pato, mânunjakŋetâ holuŋ holuŋ sâmu miti emetŋan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetjan yâhâ lohimbi senyenjan ewanâk tatnehât nângâmai. ⁷ Otmu lohimbi hawamyongom tatmainje neneknetâ yahatmu mepaeneneknetgât nângâmai. Yawu otmâ mannetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenne yuwu sâmunne nângânet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulpnane neknetâ yahatmu mepaeneknetgât nângânomai otmuâmâ yakât nângâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyerje mansan.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyenje mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenje mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenje, me awonnenje Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awonnenje ki sânomai. ¹¹ Yâhâ den yan yukât topjeâmâ yuwu tap. Yengâlen gâtne lok âlâ me âlâne yenhât nângânetâ gemu lohimbi hon bayingiwuap ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap. ¹² Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenhât nângânetâ yahatbuap ya yengât Anitâne nângâmu gewuap.” Yawu sâop.

Yesuje Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benje Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yejeâmâ topyenje kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nângâmai. Yejeâmâ lohimbi nombotjanje bulânanâk Anitâne tihitnenje olâkgât nângâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp manguyingimai. Yawu otmâ yakât nângâmune bâleapgât yengâlen umatne topje topje teteyingiwuap. ¹⁴ Otmu imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senje âlâlâyerje kombo meyingimai. Yawu otmâ lohimbi senyenjan topyenje kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkne. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne matne umatne kâpekyingiwuap.

¹⁵ Otmu yejeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyeknetâ yengâlen torokatmâ denyenje lâum manmai. Yâhâ yejeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yengât den lâum mansai yanje gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâmai. “Lohimbi nombotjanjeâmâ opon kâmbukjahât gahatjan kinmâ den hikumai yamâ bonje bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo goliñak tuhuwi yakât gotjan kinmâ den hikumai yamâ bulânanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ topje nângâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmunne nângânet. Girawuyakât nângânetâ yahatmap? Kondo me senje âlâlâ yakât me opon kâmbukne kâlehen kondo me senje âlâlâ katnetâ tatmap yakât? Yeje gurâ yakât topje ki nanjai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Yeje yuwu sâmai. “Lohimbi nombotjanje opon kâmbukjahât alata gotjan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonje bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denje bia. Yâhâ yâkne hotom une sâm alata gotjan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yanjeâmâ bulâne otbuap yamâ lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁹ Yawu sâm nângâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sânet. Girawu yakât nângânetâ yahatmap? Senje âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeje yakât topje nângâm hâum pâpguai yakât sâmunne nângânet. ²⁰ Lohimbi nombotjanje hotom une sâm alata gotjan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yanjeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topje

yawu. ²¹ Yâhâ lohimbi opon kâmbukñan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukñahât ki hikumai. Opon kâmbukñahât amboñe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senñan kinmâ den hikumai. ²² Otmu himbimân Anitâ Kutdânenñe tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amboñe Anitâ yâkât senñan kinmâ den hikumai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeñeâmâ topñe ya nângâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeñeâmâ wahap tâñât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyenñan konok ya mem Anitâhât pat kuwanñimai. Yâhâ Anitâhât den nombotñe umatñe pato ekyongomu kulemguwi yamâ lonğâemai. Lonğâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yengât den sâm hâreyingimai yan Anitâñe nângâmu ârândañ olâkgât ki nângâmai. Yawu otmâ den tâñ tâñâk ki sâm hâreyingimai. Otmu buku nombotñe yengât weyeñe ki nângâm tânyongomai. Otmu biwiyeñe Anitâhâlenâk ki katñetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâñe matñe umatñe yingiwuap. ²⁴ Yu ya otmâ yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotñe senyeñe bok sâsâñeñe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopñeâk yeñe Anitâhât den bulâñe ya betbañim den tâñât tâñât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matñe umatñe menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilamyenñe yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâñe aman mem hâkñeâk pirimu biwiñan sot wahapñe yawuâk tatbuap. Yakât dopñeâk yeñe bukulipyenñe yekñetâ yahalâkgât hâkyenñeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleñe, me nângâm bâle, me orotmemeyenñe kiñon ya biwiyeñeñe nângâmai. Yawu nângâñetâ yañe mem bâleñe tuhuyekmap. Yengât topyeñe yawu tap yamâ ki enâkmâ nanğanğimai. ²⁶ Biwiyeñan yawu tap gârâmâ aņgoân yeñe biwi nângân nângânyeñe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nângâñetâ tâñât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwerenñe umatñe teteyingimap yu wangim umatñe pato witgumâk teteyingiwuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yengât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihiyekmain ya yengât sum kakñanâmâ awu tawu kâmetmunñe bañbañ sâm sekñe âlepñe otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâm nane gorewan yañe ololon sâm kinmap. Yengât biwi nângân nângânyeñe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeñeâmâ hâkyenñe piriakñetâ salek olâkgâlâk nângâmai. Yamâ biwiyeñanâmâ nane gorewan yawu yañe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yengât biwi nângân nângânyeñan Anitâhât den bulâñe ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâñe mem purik pilâyingimu matñe umatñe menomai.

Parisaioñe matñe umatñe menomai.

(Luka 11:47-51)

²⁹ Otmu yeñeâmâ yuwu sâm. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotñeñe âilongo longo manmâ gam muwi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunñe bañbañ sâm sekñe âlepñe otmâ imap.” ³⁰ Yawu sâm yañak âlâmâ yuwu sâm. “Bâe, aņgoânâk tâmbâlipnenñe manbiân yan nenñe manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâm. ³¹ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Emelâk tâmbâlipyenñe poropete yongonetâ muwi ya yengât yuwu sâm. “Nenñe tâmbâlipnenñe yengât sen mansain.” Yawu sâm. ³²⁻³³ Yakât otmâ tâmbâlipyenñe otminiwi yakât Anitâñe matñe umatñe yingiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyenñe orotmeme bâleñe otminiwi ya yeñe

yawuâk torokatmâ mansai yakât matnje umatnje dondâ yingiwuap. Yamâ yeje wangiye kmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulânjanâk teteyingiwuap.

³⁴Otmu topyenje teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoj bawalipne nombotnje âi sâm yingimune yengâlen taka Anitâhât topnje kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeje nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotjeâmâ howanân yongom kânângâyeknomai. Nombotjeâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknetâ tiok taok otmâ arim kinnomai.

³⁵Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitânje iknje hoj bawalipnje hângânyongomu denje lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenjae nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopnje ya yeje menomaiâk. Yakât topnje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Embânân topnje katmâ tâmbâlipyenjae lok âlâ, kutnje Awe sâm, ya kuwetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutnje Sekaraia, yamâ opon kâmbukjan hotom um bam gam kinmu yanâk kuwetâ muop.

³⁶Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongonetâ muwi yakât huhopnje yen gurâ umatnje menomaiâk.

*Yesuje Yerusalem kapi ambolipnje mem ikjan katyekbe sâm olop.
(Luka 13:34-35)*

³⁷Bâe, Yerusalem kapi ambolipnje yengât topyenje yuwu tap. Yengâlen âi menjetgât Anitânje iknje hoj bawalipnje hângânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânjae kurâk sâm nanlipnje dâiye kmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopnjeâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manjetgât sâman. Yamâ yeje nâhât hâkân otmâ mansai. ³⁸Yawuhât Anitânje betyongomu kasalipyenjae taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumjanak kinbuap. ³⁹Yakât otmâ nânje pilâyekmâ ariwom. Benje sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenjae tihitnenje otbe sâm mat hângângohomu taka. Yakât otmâ biwinenjae herenje pato nan gain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuje yawu sâop.

24

*Kasalipyenjae taka opon kâmbuknje huhum iton galañ menomai.
(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)*

¹Yesuje menenekmu opon kâmbuknje pilâm ge kambenenje kakjambâ olelem ekmunje âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâm âikuwin. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbuknje pato nandorone yu ekmunje âilongo oap. Yakât gâje ekdâ girawu oap? Ya sârâ nângâne.”

²Sâmunje yuwu sâm eknongop. “Opon kâmbuknje yu eknetâ âilongo longo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenjae taka huhum gahaem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem iton galañ tuhunomai.” Yawu sâop.

*Umatnje topnje topnje teteyingiwuap yakât Yesuje sâop.
(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)*

³Yawu sâm eknongomu nenje pumje âlâ, kutnje Oliwa sâm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Gâ opon kâmbukjahât den eknongot yakât bulâje sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâje âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

4-5 Sâmunje sâop. “Lok nombotņaje taka den perâkņe yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâņe hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbî dondâņe denyeņe nâņgâm lohotņe otmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yengât biwiyenjan kionjetâ denyeņe nâņgâm yâk yengâlen torokatmai hât galeyenje oranġim mannomai. 6-8 Otmu kuk kapam topņe topņe tetewuap yakât nâņgâm ki gorâyinġiwuap. Yawu otmâ yuwu nâņgânomai. “Bâe, emet inânņan Yesuņe eknongop yakât bulâņe teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâņe embânġân sâm kalop.” Yawu nâņgâm imbiâk nâhâitņe “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nâņgânomai. Anġoân lohimbî hânņan kulemņan hânņe mansai dondâhâlâkņe kasa oranġim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososon membuap. Yawu otmu umatņe topņe topņe tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņe. Imbilipyenġe naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Hâliliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyeņe sânduk sâmap. Yakât dopņeâk umatņe topņe topņe teteyinġiwuap yakât kakņan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

9 Yâhâ mitihât kasaņe nâhât den pat âlepņe nâņgâņetâ nahat otmâ hakyenjan sâm den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotņe yongonjetâ munomai. 10 Otmu hilipnongomai sâm yen nombotņe kinġityeġahât otmâ topyene kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionġakmâ betyeņehen kinġmâ kasa oranġinomai.

11 Otmu sâp yanâmâ lok perâkņe nombotņaje yahatmâ yeņahâlâk nâņgâm yuwu sâm kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulâņe mansain.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbî dondâņe yâk yengâlen torokatmâ hiliwahonomai. 12 Otmu lohimbî nombotņaje bukulipyenġe otņetâ bâleâkgât bukulipyenġe kendâyinġinjetâ yâk yengâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopņe yamâ Anitâhât komolân gâtņe nombotņe hionġakmâ biwiyenġe pâlâmņe otmu buku ki oranġim mannomai. 13 Yawu ġârâmâ umatņe âlâlâ teteyinġiwuap yan lohimbî nombotņaje Anitâhâlen biwiyenġe kepeim sâtġum mannomai. Yamâ Anitâņe bulâņanâk mem manman âlepņan katyekbuap. 14 Yâhâ Anitâņe lohimbî kerek yengât tihityeņe otbuap yakât den pat âlepņe ya lohimbîņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenġe kepeinġetġat yeņe hânņan kulemņan ari ekyongonomai. Ekyongonjetâ ârândân otmu Anitâņe hângânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumņajak kinbuap.
(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)*

15-16 Yesuņe kapam me âlâlâ umatņe tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutņe Danie sâm, yâkņe umatņe topņe topņe tetewuap yakât emet inânņan yuwu kulemġuop tap.

“Kasalipyenġe yeņe lok kutdâ yeņahât umutņe lâum opon kâmbukņan yâhâ kânâņgâņetâ kinbuap.” Yawu kulemġuop.

Daniene den kulemġuop ya nâņgâm biwiyenjan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenġe taka yawu otņetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomai hât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipenġe kapi yeņe pilâm iton ġalaņ otmâ hewukņehen ari misiņġuraknomai. 17 Otmu Yerusalem kapi ambolipenġe ġurâ yawuâk sururuk sâm ari misiņġuraknomai. Yawu otmâ emetyenjan yâhâ itâ pareņe miakne sâm yakât ki nâņgânomai. 18 Otmu lohimbî nep tuhuakmâ mannomaiņe ġurâ âwurem taka emetyenjan iri sikumyene me

sâm oap,” sâmain. ³³ Yakât dopņeâk hâmbâi den yan yukât bulâņe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuņe emet inânņan den eknongop yakât bulâņe tetemu eksain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muņetâek bulâņe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâņe bulâņanâk tetewuap.

³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâņe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuņe âwurem gewuap sâp ya ki nanņai.

(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Sâp gewom lohimbi kerekņe yakât ki nanņai. Otmu aņelo himbimân tatmai yâkņe gurâ yawuâk ki nanņai. Otmu ninak gurâ ki nanņan. Awoņne himbim amboņe ikņahâk nanņap. ³⁷⁻³⁹ Âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânak gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpņe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Emelâk embâņân Noaņe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaņe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeņe âi yeņahâlâk nâņgâm manbi. Yawu manņetâ Noaņeâmâ waņga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepņe mansainâk sâm gulip malap manmâ gaņetâ yan Anitâņe nâņgâmu tonġelâk pato gemu to niņ niņ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopņeâk lohimbi nombotņe âlepņe mansainâk sâm otņetâ yan Anitâņe yâhâpņe nâ hâņgânohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbi âi kalamyeņe tuhumm gulip malap mannomai yamâ Anitâņe nombotņe ya meyekbuap. Nombotņe yamâ pilâyekbuap. ⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap. ⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâyeņe gewom yakât sâp yeņe ki nanņai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai. ⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenâņe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiņginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânak takamaihât kapi ambolipņe sen galem manmâ emet kapiyeņe galemgunomai. ⁴⁴ Yakât dopņeâk Anitâņe hâņgânohomu âwurem gewom yakât sâp yeņe ki nanņai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heroņe nâņgânomai.

Hoņ bawa âlepņe bâleņe yâk yetġât topyetņe

(Luka 12:42-46)

⁴⁵ Yakât yâhâpņe den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâņe kapiņe pilâm kapi kâlepņehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoņ bawaņe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ ġâņe nep lok nombotņe galem yongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaņe âi ya biwiņe mem galem yongomu âilonġo mannomai.

⁴⁶ Yawu otmâ galem yongowuap otmuâmâ patoņe âwurem taka heroņe otbaņgiwuap. ⁴⁷ Yawu otbaņgim galem pato katmu ikņe senņe âlâlâņe yakât galem otbuap. ⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâmune nâņgâņet. Hoņ bawa yaņe biwiņe yuwu nâņgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâņe âi yu membom?” ⁴⁹ Yawu sâm biwiņe pâlâmņe otmu ki galem yongom henġenġuwuap. Yawu manmâ to kârikņe nem biwi hâlim otmu umatņe topņe

topnje teteyingiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yengâlen torokatmâ ki orotnje otmâ manbuap. ⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu patoŋaŋe pârâk sâŋ sâŋâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.” Yawu sâŋ eknongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesuŋe hâum sâop.

¹ Yesuŋe sâp patoen âwurem gewuawân Anitâŋe menenekmâ ikŋan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâŋe imbi membuap yâkât pat kuwaŋgiwi. Otmu ya taka membom sâŋ den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulipŋe bâtnombot nombot hârok menduhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbaŋgiwi. ²⁻⁴ Otmu yâk yengâlen gâtŋe imbi mome yamâ biwiyenŋe golâek manmâ lambe otmu lambe toŋe yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmŋe manbi yakât otmâ lambeyenŋe ya toŋe saŋ sâop. Otmu lambe toŋe gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi. ⁵ Yawu manŋetâ sâp kâlêwâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatŋetâ omoŋ derepŋan lok yaŋe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpât galemŋe kinop yaŋe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwaŋgiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewaŋŋet.” ⁷ Yawu sâŋ mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyenŋe toŋe orowâk mem manbiŋe tipŋe âlâ sem talop ya meŋetâ laŋŋenŋe pato olop. ⁸ Yawu otŋetâmâ bukulipyenŋe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toŋe bia. Yakât otmâ nombotŋe gâim ningŋet.” sâŋ ulityongowi. ⁹ Sâŋetâ sâwi. “Bia, to yu dopnenŋanâk miain. Yawu gârâmâ yenjak aŋgim bero emetŋehen ari puluhum miakmâ takanŋet.” ¹⁰ Yawu sâŋetâ aŋgim bero emetŋehen ba ariwi. Ari yaken manŋetâ bukulipyenŋe ge lok ya penawaŋŋetâ orowâk emet kâlêhen yâhâ gahatŋe maŋgum sot newi.

¹¹ Nem tatŋetâ imbi nombotŋe ya belâŋen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatŋe meningirâ kâlêhen gane.” ¹² Sâŋetâ sâop. “Bia, ba ariŋet. Nâ ki nâŋgâŋŋian. Yen wonân gâtŋe?” Yawu sâŋ watyehop.

¹³ Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki nanŋai. Yakât otmâ galemahom heŋgeŋgum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

Lok hilâm ihi, konam yakât topŋe (Luka 19:11-27)

¹⁴ Otmu den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe kapi kâlêpŋehen ariwe sâŋ âi loklipŋe yongonmu gaŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Senŋe âlâlâ tatnihiap yu galemŋum mannomai.” Yawu sâop. ¹⁵ Yawu sâŋ âi loklipŋe tewetsenŋe mem dopyenŋan âlâku ikŋiâk ikŋiâk yŋgiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop waŋmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop waŋmu miop. Bâiŋeâmâ 1000 kina yakât dop waŋmu miop. Yawu yŋgim yanjak pilâyekmâ ariop. ¹⁶ Yâhâ 5000 kina yakât dop miopŋeâmâ âi topŋe topŋe tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. ¹⁷ Otmu 2000 kina yakât dop miopŋe âi topŋe topŋe tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop. ¹⁸ Yâhâ 1000 kina yakât dop miopŋe âi ki tuhuop. Yâkŋeâmâ tewetsenŋe ya mem itâ hambuŋan mânunŋmâ tuŋgu topŋan katmu in tatmâ gaop.

19 Otmu patoyenjaŋe sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipŋe tewetsenŋe yingiop ya yongonmu gaŋetâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenŋe yingiwon yaŋe mem âi tuhuŋetâ amon teteap?” Yawu sâm âi yongop. 20 Yâhâ lok 5000 kina miopŋeâmâ 5000 kina yâhâpŋe teteop ya mem ga yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâŋe 5000 kina nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâm bâtnan kalop. 21 Bâtnan katmu patonjaŋe yuwu sâm ekuop. “Âi mendâ âilonjo oap. Yakât otmâ tepne heronje nâŋgâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopŋe ga ekuop. “Lok pato, gâŋe 2000 kina nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.” 23 Yawu sâm waŋmu sâop. “Âi mendâ âilonjo oap. Yakât otmâ tepne heronje nâŋgâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

24 Yawu sâmu arimu lok 1000 miopŋe ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nâŋgâm henŋenŋuan. Gâ lok sâtŋe. Lok âlâ me âlâŋe gâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmâ yakât sâŋetâ nâŋgâman. 25 Yakât otmâmâ gâhât kiŋgitnahât otmâ tewetsenŋe nihion ya biatgihimap sâm itâ hambuŋan mânunŋmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâm waŋop.

26-27 Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk naŋgat. Lok âlâ me âlâŋe nâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâŋe tewetsenŋe gihiwan yu mem kât emetŋan katdâ tatmu tewetsenŋe âlâkuâk teteop mâne gâŋe mem bâtnan katdâ ârândâŋ otbâp. 28 Yawu ki olon yakât yuwu nanŋan. Bukuhaŋe 5000 kina mem kinsapŋe nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhum gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe waŋbom. 29 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyenjaŋe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâŋe otyingimu âilonjoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. 30 Yakât otmâ lok konam imap yu watŋetâ yaehen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nâŋgâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem ge mem kâsip misip tuhunenekbuap.

31 Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otŋetâ matŋe yingiwom yakât sâwe. Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu purik sâm gewom yanâmâ aŋelolipne kerek meyekmune yengât den sâm hâreyiŋginomgât genom. 32 Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniŋ konohân kinŋetâ galemŋe hohetyenŋan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikŋiâk otmu noniŋ komot ikŋiâk kinnomai. 33 Nâŋe dop yawuâk lohimbî kerek mem ketetyekbom. Nombotŋe nine pat mannomai yamâ bonâŋen katyekbom, otmu nombotŋe hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyekbom. 34-36 Otmu nine lohimbî Anitâŋe hân himbim ki kalowân yan manman kârikŋahât pat kuyingiop yâhâmâ yuwu sâm ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihinjetâ newan. Me tohât hâŋ hâŋâk nehop yanâmâ osom nihinjetâ newan. Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihîwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senŋe âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânnohowi. Me papatolipnaŋe pâi emetŋan mem katnekŋetâ tatban yan nâhât tepyene nâŋgâm buku otnihîwi. Yawu otnihimîwi yakât awonje tihit ambonjaŋe manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâm ekyongowom.

37 Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâŋe den eknongoat yu nâŋgâmunŋe ki keterakŋingiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku

otgihiwin? ³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupnje gekmâ yan buku otgihiwin? ³⁹ Me pâi emetjan talon yan, me kundat umatje topnje topnje tetehihowân nen yawu tângohowin? Nenâmâ yawu ki otgihiwin nanjain.” Yawu sânomai.

⁴⁰ Sânetâ sâwom. “Yeje nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheje manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingaiin sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâm ekyongom benje kanehen kinnomai ya yuwu sâm ekyongowom. “Nâje sotgât po nihimu manban yan ki um nihinetâ newan. Me tohât hâj hâjâk nehoy yan ki osom nihinetâ newan. Me yengâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyenjan yâhâ ki katnekbi. Me senje âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatje tetenihiop, me pâi emetjan mem katnekjetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâje emelâk kâlâpgât pat kuyingimu tap. Yeje pilânekmâ Satan otmu hoj bawalipje yengâlen torokatmâ orowâk tatjetâ kâlâpje seyekmu hâhiwin nângâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâm ekyongomune yâkje yuwu sâm buiaknomai. “Sâp girawuân gâje sotgât, me tohât, me senje âlâlâhât sârâ ki tângohowin? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekâm yâhâ katgekbin. Me kundat tetehihowân, me pâi emetjan katgekjetâ talonân yan ki tângohowin? Yakât sârâ nângâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâm buiakjetâmâ yuwu sâwom. “Yeje nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheje manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingaiin sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom. ⁴⁶ Yawu sâm hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâm kinmawân kiojnomai. Yâhâ lohimbî nombotje nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heroj maroj manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuje den yawu sâm tin pilâm benje girawu tetewangiuwap yakât nen hoj bawalipje eknongop. ² “Halihu Tihit tihit homban tetemu yanâmâ Anitâje nanje bulâje nâ hângânnohomu gewan yakât topnje teteâkgât howanân nohom kânângâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyeje otmu Yura nengât papatolipnenjaje Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâm yakât den hikuwi. ⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kujetâ mumu lohimbîje ekjetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunje mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâje to kukje mem Yesuhât kunjan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesuje menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutje Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya henjenjuop yakât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. ⁷ Sot nem tatmunje imbi âlâje to kukje suk sukje âlâ, hâmeje yahat yahatje, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunjan motelemu giop. ⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hoj bawalipjaje ekmunje ki ârândâj otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukje suk sukje yu imbiâk mem motelemu kunjan giap. Ya

ekmunje ki ârândâr oap. ⁹ Nenne to yu âlepje mem arimunje lok nombotnaje puluhujetâ yakât hâmenje mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombângât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunje Yesuje nângâmu ki ârândâr otmu yuwu sâop. “Imbi yujeâmâ kulem oap yukât wongât nângânetâ bâleap? Nâje nângâmune âilonjo oap. Yakât yuwu sâmunje nângânet. ¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manjetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ¹² Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuje to kukje suk sukje ya motelemu kunnan giap. ¹³ Yakât yuwu sâmunje nângânet. Nâhât den pat âlepje yu hânjan kulemjan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuje kulem otnihap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yurasije Yesu betnehen kionbuapgât sâop.

(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)

¹⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoj bawalipje kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukenenje âlâ, kutje Yurasi sâp, yâkne hotom uminiwi yengât kunlippenje yengâlen ariop. ¹⁵ Ari yuwu sâp âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matje wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmerjeâmâ nenje kât nanje 30 gihinom.” Yawu sâp kât nanje ya warji. ¹⁶ Warjetâ miakmâ yakât kakjan girawu otmâ lohotjan menomaihât nângâm manop.

Yesuje hoj bawalipje orop sot newi.

(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹⁷ Otmu Tihit tihit Homban ja kutje âlâmâ Natik Homban ja tâlâhumu nenje yuwu sâp Yesu âikuwin. “Natik Homban tâlâhuap yakât hândâhân lohimbî dondâje menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?”

¹⁸ Sâmunje sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâp eknomai. “Nengât bawapinenenjae yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nâje hoj bawalipje meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâp eknomai.” Yesuje den yawu sâp eknongop. ¹⁹ Otmu nenje Yesuje sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

²⁰ Emet omoj otmu menduhuakmâ sot nem tatmunje yuwu sâp eknongop. ²¹ “Yuwu sâmunje nângânet. Yengâlen gâtje lok âlâje betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu nângâm biwinenjae umatje otmu yakât topje nângâne sâp nenje iknjiâk iknjiâk yuwu sâp âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?”

²³⁻²⁴ Yawu sâp âikumunje yuwu sâp eknongop. “Anitâje sâmu kulemguwî yakât bonje nâhâlen tetemu nohojetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtje âlâje oto konohân nâ orop sot nendomait yâkne betnehen kionmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap yakât matje hâmbâi umatje dondâ membuap. Yakât otmâ mâmânjaje ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanjan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yanâk Yurasije âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon yat?” Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natik newi.

(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banġa mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâŋ eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

²⁷ Ningimu nemunŋe yanġak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningim yuwu sâŋ eknongop. “Yen to yu mem neŋet. ²⁸ To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gamu mumbom Anitâŋe nâhât nâŋgâm den sâŋ kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yeŋgât tosayeŋe Anitâŋe pilâŋiŋgiwuapġât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap.

²⁹ Nâ sâp yiwerenŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ³⁰ Yawu sâŋ tir pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanġim ya pilâŋ Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbanġiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâŋ eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmune lama yeŋgât amboyenŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemuop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâŋ oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ³² Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumunġambâ yahatbom. Mumunġambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyŋim tatmune yen ak-sihâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâm kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomġât nanġan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nanġat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nâŋgâwanġian,” sâwuat. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâŋ otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)

³⁶ Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâŋ, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe pereŋ pilâŋ ba awoŋ orop den tipinŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin. ³⁷ Yan ge tatmunŋe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtŋe meyekmu yenjiâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewanġiwe sâŋ olop yakât nâŋgâmu biwiŋaŋe umatŋe otmu yuwu sâŋ ekyongop. ³⁸ “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâŋ ekyongom pereŋ pilâŋ ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâŋ oap yu nâŋgârâ ki teteâkġât nanġan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâŋ yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe inċetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâŋ ekuop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Nâ yiwerenŋe

pilâyekboman. Yakât pâlâmñe ki otñet. ⁴¹ Biwiyenêâmâ hewewen oap. Yâhâ wâtyenêâmâ houñ sâmu aman iai. Yen lohotñe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgunjet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâm yâhâpñe purik sâm ba Anitâ ulitgum sâop. “Awoñ, sâp yiwerenje umatñe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuatgât dop ki otbuap otmuâmâ nanjat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop. ⁴³ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba hoñ bawalipñe yeksan mâne aman pâlâmñe iwi.

⁴⁴ Yawu otñetâ kalimbuñe âwurem ba den sâop yawuâk sâm ulitguop. ⁴⁵ Âwâñe orop den otmutâ pesuk sâmu âwurem ba hoñ bawalipñe mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmñe im tai? Emelâk Anitâñe yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topñe teteâkgât kasalipnañe menekmâ ari hilipnohomoi yakât sâp tâlâhuap. ⁴⁶ Bâiñ, yen yahatmâ enda yekñet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yengâlen gâtñe betnehen kionsapñe taka kinsap. Yakât yahatñetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnenñe lok sesengâlâk hângânyongonjetâ bukunenñe Yurasinje dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingâtân nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁸ Lok takawi ya Yurasinje kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁹ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinñetâ Yurasinje Yesu gotñan tâñ tâñâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâm parahuop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesuñe yuwu sâm ekuop. “O bukune, girawu nângâm takat ya âlepñe ot.” Yawu sâmu kasalipñe in yawu ga mewî. ⁵¹ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtñe âlâñe yahatmâ tewetñe mem hotom uminiwi ya yengât kunyenahât hoñ bawa ya ândâpñe nombot topñambâek kârâm hâreop. ⁵² Kârâm hâremu Yesuñe ekmu bâlemu yuwu sâm ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matñe hâmbâi tewet yunahâk purik sâhimapgât ya pilâ.”

⁵³ Gâ nâhât topne ki nanjatgât yawu oat. Nâñe âlepñe awoñne ekumune anelolipñe kinñitñe orowâkñe tânohoñetgât hângânyongomu ge kasalipne yu yongom watyekñetâ arinomaihât dop tap. ⁵⁴ Yawu gârâmâ awoñ ekumune anelolipñe hângânyongomu yawu otbâiâke yamâ iknak âi sâm nihiop yakât mâtâp mangunjetâ bonñe ki tetewuap. Yakât otmâ sâm nihiop ya ârândân olâkgât nanjan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâm kasalipñe yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtñe metñe âlâlâ mem takai. Yen nâhât lok bâleñe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleñe âlâ kune sâm takai? Ya ekmune bâleap. Hilâm ârândân nâmâ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ den kâsikum yingim gaman. ⁵⁶ Yan bâñ menekbâi yamâ emet inânñan Anitâñe poropetelipñe den ekyongomu kulenguwi yakât bulâñe âun teteap.” Yawu sâmu ekmunñe hâknenñe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâm den hakñan sâwi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵⁷⁻⁵⁸ Nenâmâ kerehâk kinjtinenjahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunje Petoroŋe ikniâk betyenehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe, kutŋe Kaipa sâŋ, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinjetâ Petoro yâhâmâ emet ginŋan tembe lâuŋe emet yakât galem kinbi ya yengât ho-hetyenŋan ari kinmâ den girawu hikunomai sâŋ yakât ândâp katmâ nâŋgâop.

⁵⁹ Ândâp katmâ nâŋgâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunje muâkgât den golâ topŋe topŋe gahaem hakŋan sâwi. ⁶⁰ Yawu otmâ lok dondâŋe den girawuân hâum sâŋetâ kunlipyenŋe nâŋgâŋetâ ârândâŋ otbuap yakât pâpguwi. ⁶¹ Yawu gârâmâ hohetyenŋan gâtŋe lok yâhâp yaŋe yahatmâ emelâk Yesuŋe den sâop ya nâŋgâm hilipgum den imbiâk hakŋan sâowot. “Lok yuŋeâmâ yuwu sâmu nâŋgâwit. “Anitâhât opon kâmbukŋe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpŋe hilâm kalimbu kâlehen tuhum manguwom. Lok âlâ me âlâŋe ki tânnohonomai.” Yawu sâop.” Yawu hakŋan sâmutâ Yesuŋe olotoŋâk kinop.

⁶² Olotoŋâk kinop yakât Kaipaŋe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunje yakât matŋe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunje ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop. ⁶³ Yawu sâmu benŋe Yesuŋe yâhâpŋe olotoŋâk kinop. Olotoŋâk kinmu witgum sâop. “Bâiŋ witgumâk âihohowe. Anitâ manman ambonjahât senŋan âihohowoman yukât matŋe sârâ nâŋgâne. Gâ Anitâŋe ikŋe nanŋe bulâŋe ya hâŋgângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop.

⁶⁴ Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe wâtŋe nihim âlâkuâk hâŋgânnohomu elem kulewŋonboŋ kakŋambâ âwurem ge yengât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtŋe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu sâmu Kaipaŋe nâŋgâmu bâlemu yahatmâ ikŋe sâŋgum mem duhatmâ bukulipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Bâe, ikŋahât nâŋgâmu yahatmu Anitâhât kawenŋan kinbe sâŋ oap. Yuâmâ den kâmbukŋe hâlilijne yap. Yakât girawu tuhunomgât nanŋai?” Yawu sâŋ âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kunjetâ muâk,” yawu sâwi.

⁶⁷ Yawu sâŋ kundennan tâpguwi. Tâpgum gâtŋeŋe sâŋgum âlâ mem senŋe sâhâm kâtâpŋunjetâ kinop. Senŋe sâhâm kâtâpŋum ândâpŋe huhuwi. Ândâpŋe huhum nombotŋeŋe yuwu sâŋ âikuwi. ⁶⁸ “Bâiŋ, ândâpŋe âlâŋe huhuap? Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan sâmat. Ya bulâŋe sâmat otmuâmâ yiwerenŋe âlâŋe ândâpŋe huhumu eksat yakât sârâ nâŋgâne.” Yawu sâŋ kum senŋan gem mem âlâlâ mângâewi.

Petoroŋe Yesu betbangiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Otmu Petoroŋe emet ya hawiŋanâk kinmu hotom uminiwi ya yengât lok kunyenjahât hoŋ bawa imbi âlâŋe ekmâ yuwu sâŋ âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaia amboŋe orop manŋetâ yekman.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiŋe nekmâ nâŋgâmaiŋetâ Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Gâŋe den yat yakât ki nanŋan.” ⁷¹ Yawu sâŋ pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtŋe yâk orowâk manŋetâ yekman.”

⁷² Yawu sâm ekyongomu sârearekmâ yuwu sâop. “Anitâhât senñan kinmâ yuwu sâmune nângâñet. Nâ lok yakât ki nângâwanñiman.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmú sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtñe nanñain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yengât engat ya sârâ nanñain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yakât komolân gâtñe geksaid.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sâñetâ sârearekmâ sâop. “Bâiñ, âlepñe Anitâhât senñan den membom otbuawâmâ yâkñe matñe nihiwuap. Lok sâm tai yuâmâ bulâñanâk ki nângâwanñian.” Yawu sâop. Yawu sâm oan mâne yanâk gokorok isiop.

⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuñe emet inânñan den ekuop ya nângâmu teteop. “Gâñe nâhât “ki nângâwanñian” sârâ kalimbuñe otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nângâmu tetemu biwiñe ñasinâk pato otmu pilâyekmâ ikñiâk ba kinmâ hik ñâik ñâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

¹⁻² Otmu emet hañ sâmú yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât kunlipnenñaje Yesu muâkgât sâm den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâññan kum sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutñe Pilato sâm, yakât den sâsâ emetñan ariwi.

Yurasi hiwawahop.

(Aposolo 1:18-19)

³ Otmu bukunenñe Yurasine Yesu mumbuapgât den sâm hârewanñigi yakât den pat nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yâkñe kât nanñe 30 wañbi ya mem sururuk sâm ari yuwu sâm ekyongop. ⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosañe bia yamâ ñaño otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatñe mian.” Sâmú sâwi. “Tosa amboñe. Gikak henñenguwuat.”

⁵ Yawu sâñetâ nângâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenñe wañbi ya mem ari opon kâmbukñan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâm gem sururuk sâm ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyenañe tewetsenñe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenñe yuâmâ Yurasine Yesu betñehen kionop yakât hâmenñe. Yawu gârâmâ yuñe opon kâmbukñahât pat sâm katmunñe ki ârândâñ otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom? ⁷ Yu mem lok âlâñe amanñe tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepñehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu otmâ hân ya puluhuwi yakât kutñe yuwu, “Hepñak puluhuwi,” yawu kunbi. Sum yakât kutñe yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Otbi yakât bonñe teteop yamâ emet inânñan Anitâñe sâmú poropete âlâ, kutñe Yeremia sâm, yâkñe kulemguoop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnenñaje lok âlâ muâkgât sâm hârewanñim yakât kât nanñe 30 kasañe wañbi. Tewetsenñe wañbi ya mem ari lok âlâ amanñe tuhuminiop yâkâlen hân puluhunomai sâm Anitâñe den eknohop.” Yawu sâm kulemguoop tap.

Yesuñe olop miop yakât Pilatoñe âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenñaje Yesu mem Pilatoñe sâm hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katñetâ tatmu Pilatoñe yuwu sâm âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmái ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmú sâop. “Oñ, den bulâñe yat.” Yawu sâop.

12 Otmu Yesu mem ariwi nombotŋaŋe yâkât hakŋan sâwi. Hakŋan sâŋetâ den matŋe ki sâop. 13 Ki sâam olotoŋâk kinmu Pilatoŋe topoŋe nâŋgâwe sâam Yesu yuwu sâam âikuop. “Girawu otmâ den sâam tai yakât matŋe ki kâpekyiŋgiat?”

14 Yawu sâam âikumumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâŋŋe olop.

Yesuŋe kuŋetâ muâkgât Pilatoŋe den sâam hârewaŋgiop.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

15-19 Otmu Pilatoŋe yuwu nâŋgâop. “Lohimbi dondâŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenaŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yanjak muâkgât sâam hârewaŋgim nâhâlen mem takai.” Yawu nâŋgâam engat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbiŋaŋe yuwu sâam den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topoŋe yuwu. Yesu yamâ tosaŋe bia. Gârâmâ gâŋe ihlâk ki otbaŋgiuwat.” Den yawu sâam katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombaŋ ârândâŋâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyektetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbine nâŋgâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâleŋe, kutŋe Yesu Barawa sâam, âlâ me âlâ holaŋmu gewuapgât nâŋgâam Pilatoŋe lohimbi ya yuwu sâam âiyongop. “Âlâ holaŋmune gewuap? Barawa me Yesu holaŋmune yengâlen giâkgât naŋgai?”

20 Yawu sâam âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenaŋe otmu Yura nengât kunlipnenŋaŋe lohimbi biwiyenŋan kioŋmâ yuwu sâwi. “Barawa holaŋdâ gemu Yesu kuŋetâ muâk,” sâŋet sâam engatyeŋan gewi. 21 Yâhâ Pilatoŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâam âiyongop. “Yenâmâ âlâ holaŋmune giâkgât naŋgai.”

Sâmu sâwi. “Barawa holaŋdâ giâkgât naŋgain.” Sâŋetâ sâop. 22 “Yesu yuâmâ Anitâŋe hâŋgâŋgumu giop sâmai yâkât girawu otbaŋgiwomgât naŋgai?”

Sâmu ŋerekŋe berendenâk sâwi. “Yâk howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.”

23 Sâŋetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotŋe. Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânâŋgâŋetâ muâkgât naŋgain.” Yawu sâwi.

24 Yawu sâam kuniyenaŋe kârikŋe otŋetâ kuk pato tetemap sâam Pilatoŋe yahatmâ kinmâ topyenaŋe teteâkgât to osom katmâ senyenaŋâk bâtŋe piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâam oai yamâ yengât tosa. Yuŋe nâhât wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyenaŋâk kinmâ to yu piriakmune neksai.” 25 Sâmu sâwi. “Sâmunŋe kuŋetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe otnomai ârândâŋ menenekbuap.” Yawu sâam hârewi.

26 Yawu sâam hâreŋetâ Pilatoŋe sâmu Barawa ya holaŋetâ giop. Yawu otmâmâ tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ heŋŋak kin pisiliŋ sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hâŋgânyongomu howanân kuŋetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipŋaŋe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)

27 Tembe lâulipŋaŋe Yesu mem ya pilâm emet âlâen emet katŋetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyenaŋe nombotŋe meyektetâ gawi. 28 Gam Yesuhât hâk katipŋe tuhum pilâwaŋgim hâk katipŋe kâkâlep, kuriŋ takop takop yamâ lok kutdâŋe mânurâkmâ manminiwi yawuya ya mem mânurbaŋgiwi. 29 Yawu otmâ tâk âlâ sâtŋe metŋe, hatman yawuyaŋe mem goŋgoŋgum lok papato yengât ŋerendenŋe ya dop kum kunŋan kepeim âlihitbaŋgiwi. Âlihitbaŋgim kapam âlâ bâtŋe bonâŋgen waŋetâ memu gotŋan ba senŋan gem giriŋbaŋgim

yuwu sâ m ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanġain.” Yawu sâ m senġan gewi. ³⁰ Senġan gem kundennan tâpġuwi. Otmu kapam wanġi yanġak bâtnan hindâm kunġan lawitbi. ³¹ Yawu otmâmâ hâ k katipġe kuriġ ya mem tuhum pilâm ikġe hâ k katipġe mânunġanġim yanġak mem howanân kum kânġġâne sâ m dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

³² Ariwi yamâ ikġahâ k howanġe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtġe houġ sâ mu lok âlâ, kutġe Simon sâ m, yamâ Kirene ġâtġe ya mem tetem sâ wanġinġetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâ k ariwi. ³³ Ari hân âlâengen, kutġe Golihata sâ m, yan ariwi. Kut yakât topġeâmâ “Lok Kunġe Hahitġe,” yawu. ³⁴ Yan ari Yesuġe hâhiwin dondâ nânġâmapġât wain to otmu to ŋasin bâleġe ya orowâ k menduhum ġâim wanġetâ nemu ŋasinbanġimu ukum pilâop.

³⁵ Otmu hâ k katipġe tuhum pilâmâmâ ikġe howanân kum kânġġânġetâ kinmu hâ k katipġe ya mem “Âlâġe miakbuap?” sâ m mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katġetâ tatmu pepa duhatmâ tipî tapi tuhum kutyenġe ikġiâ k ikġiâ k kulemgum amanġân mânunġetâ ġiop. Mânunġetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ menġetâ kut teteop yanġe miahop. ³⁶ Yawu otmâ yakât kakġan in ge tatmâ ekbi. ³⁷ Yawu otmâ howan yakât kunġan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutġe Yesu. Yâhâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâ m kulemguwi. ³⁸ Otmu sâ p yanâ k lok kombokorâ yâhâ p yotgom lâum kânġġâyelekġetâ nombot nombot kinowot.

³⁹ Otmu lohimi nombotġe mâtâ p ya watmâ howan hâlâġmâ arim takawġe Yesu ekmâ lauġenġe butelim yuwu sâ wi. ⁴⁰ “ġânġe emelâ k yuwu sârâ nânġâwin. “Opon kâmbukġe yamâ nânġe liakum hilâm kalimbu biwiġan tuhum manġuwom,” yawu sârâ nânġâwin. Yawu ġârâmâ howanâmbâ pek sâ m kâpehakmâ ge. Gerâ yanâmâ nenġe “O, Anitâhât nanġe bulâġe” sâ nom.” Yawu sâ wi.

⁴¹ Yawu sâ ġetâ benġe hotom uminiwi ya yengât kunlipyenġe otmu Mosehât ġirem den kâsikum ningiminiwiġe senġan gem lohimi kinbi ya yuwu sâ m ekyongowi. ⁴² “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâ mai. Yuġe lok nombotġe tânyongomu ekmain. Yâhâ ġirawu otmuâmâ ikġeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehakmâ ġiap? Kâpehakmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenġe yâ kâlen katmâ tem lâuwanġinom. Yâhâ ki kâpehakmâ gewuawâmâ yuwu sâ nom. “Âo, lok yuâmâ imbiâ k otmap.” Yawu sâ nom. ⁴³ Yawu otmâmâ ikġak yuwu sâ op. “Nâmâ Anitâhât nanġe bulâġe. Biwine yâ kâlenâ k kinsap.” Ikġahât yawu sâ op. ġârâmâ bâiġ Anitâġe tângumu howanâmbâ kâpehakmâ gemu ekne.” Yawu sâ wi.

⁴⁴ Yawu sâ m senġan gem kinġetâ yanâ k lok bâleġe yotgom kânġġâyelekġetâ nombot nombot kinowot yâ ku yawuâ k senġan ġiowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵ Otmu hilâm kârikġan, 12 kilok olop yan Anitâġe nânġâmu emetsenġe bok sâ mu omoġ sahapop. ⁴⁶ Omoġ sahakmâ yapâ ari emetsâ pġe 3 kilok otmu emet lanġinġe âlâkuâ k pilâop. Yawu otmu Yesuġe kândâtġe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâ m halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâ op. Sâ op yamâ topġe yuwu. “O, Awonġ, wongât nânġâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâ op.

⁴⁷ Otmu lok nombotņaje nāngâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” ⁴⁸ Yawu sâņetâ hohetyeņan gâtņe âlâņe sururuk sâm ari sâņgum âlâ mem nak bâtbâtņe potonņan pāņ pāņ kepeim wain to bâleņe yan katmâ mem yâhâ Yesuņe niâkgât lauņan kalop. ⁴⁹ Yawu otmu bukuliņņaje yuwu sâm ekuwi. “Pilâ. Eliāņe himbimâmbâ ge tânguâkgât nāngâm kutņe kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi. ⁵⁰ Yawu sâm kinņetâ Yesuņe kârikņeâk halahum yanĶak bāiņe kambiamņe tok sâmu muop.

⁵¹ Otmu emelâk lohimbi inņaje opon kâmbukņe yakât biwiņe ekmai sâm sâņgum kâlep pato hikunņetâ ya kâtâpguminiop. Sâņgum yaņe pāņambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekņan olop. Yawu otmu mososoņ pato miop. ⁵² Mososoņ pato memu yan hân orotok sâmu lohimbi nombotņaje emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum aņ sâm kinmu pindilakmâ yahatbi. ⁵³ Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaņe ari Yesuņe mumuņambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâņetâ yan kapi ambolipņe orowâk eņakbi.

⁵⁴ Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlâņmâ kinbiņe mososoņ pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâņanâk Anitâhât nanņe.” Yawu sâwi.

⁵⁵ Otmu imbi nombotņe yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipņe. Yâkņeâmâ Yesuhât hoņ baminiwi yamâ kutyeņe yuwu. ⁵⁶ Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtņe, âlâmâ Mariahât nambene Yakowo yet Yose mâmâyetņe, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetņe.

Yesu lâum ari hanguwî.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷ Emet nņiņ sâmu yan lok âlâ, kutņe Yosep sâm, yâhâmâ Arimata kapi amboņe. Yâkât iri sikumņe pato tatbaņgiop. Otmu yâkņe Yesuhâlen biwiņaje kepeim manop. ⁵⁸ Lok yaņe Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewangņiop. Tetewangņimu lauņan mem tembe lâulipņe hângânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem waņbi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Mem waņetâ bukuliņņe orop Yesu lâum ari kât mâtâpņe âlâ dikin yawuya emelâk Yosepņe yan hannohonomai sâmu nanlipņaje kât mâtâpņe kusânmâ mem tiņgâloņetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sâņgum kaok âiņe yaņe katipgum kâlehen lâum ba katņetâ talop. Katņetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunņetâ ba mâtâpņe ya maņguop. ⁶¹ Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboņe otmu nambene Yakowo yet Yose mâmâyetņaje yan ge tatmâ we bâle nāngâm talowot.

Tembe lâu katyekņetâ galem kinbi.

⁶² Otmu emet haņ sâmu, tatmâ nāngâminiwin sâp yakât omoņânâk hotom uminiwi yengât kunlipyeņe otmu Parisaio yaņe Pilatohâlen ariwi. ⁶³ Ari yuwu sâm ekuwi. “Patonenņe, den tipiņe sâmunņe nāngâ. Yesu lok perâk yaņe emelâk den âlâ yuwu sâop ya naņgat. “Nâ nohoņetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuņambâ yahatbom.” Yawu sâop. ⁶⁴ Ya ki yahatbuap yawu naņgain. Yawu gârâmâ hoņ bawalipņaje lâum ari âlâengen misingutņetâ tatmu den imbiâk yuwu sâm lohimbi kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuņambâ yahatsap.” Yawu sâm kâityongom angoân yakât nāngâņetâ yahalop ya witgum torokatņetâ umatņe topņe topņe teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaiĶât gâņe tembe lâu nombotņe katyekdâ ari sum yakât galemņe kinņetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât naņgain.” Yawu sâm ekuwi.

⁶⁵ Sâjetâ sâop. “Bâinj nâhât tembe lâu meyekjetâ ari sum galemgum kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâmu tembe lâulipnje meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtapnje manjuop ya ekmâ denjop kutakum mem ginjan katjetâ merakiop. Yawu otmâ Yesuhât bukulipnjañe tuhumm gik beretek pilâm kâlehen yâhâmaiñhât Sisahât towat denjowân katbi. Denjowân katmâ tembe lâu galem katyekjetâ kinnjetâ âwurewi.

28

Yesunje mumunambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet hanj sâmu yanâk Maria, Matala kapiân gâtñe otmu nambene orowâk sumângen ariowot. ² Arimutâ yanâk mososoj pato memu anjelo âlâ hâk katipñe kaok bolanj bolanj yañe yahatbom bârâk sânsânâk giop. Ge kât pato âlâ Yosep bukulipnjañe lâum hâpunjetâ ba sum mâtapnje manjuop ya yâkñe lâum hâpunmâ pilâm kakñan yâhâ talop. ³ Otmu anjelo yakât kundennjañe lanjinje dondâek pilâop. ⁴ Kât pat kakñan ge tatmu ekmâ tembe lâu yañe umutyenje arimu kâi bâtyenje sân sân sâm derepyongop. ⁵ Yawu otmâ anjeloñe imbi yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Yet kinjityetñahât ki otset. Yetñe Yesu howanân kuwi ya ekde sâm takawot ya nanjan. ⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumunambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap. ⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nângâm in yawu âwurem ari hoñ bawalipnje yuwu sâm ekyongoromawot. “Kutdânenñane emelâk mumunambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ariñetâ penanjinomai.” Yawu sâm ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nângâm koahowot yamâ biwiyetñe heronje pato nângâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâm hoñ bawalipnje yengâlen ariowot.

⁹ Arimutâ Yesunje mâtâwân teteyitgim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nângâm mepa sanjan otbangiowot. ¹⁰ Yawu otbangimutâ yuwu sâop. “Yet ki nângâm koakset. Yerâmâ sururuk sâm hoñ bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambotnihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yañe den golâ gahaem sâm haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâm ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemñe kinbinje sururuk sâm ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipnyenje kulem teetop yakât ekyongowi. ¹² Yakât ekyongonjetâ opon kâmbukñahât galemliptyenje orowâk mendumuakbi. Mendumuakmâ den hikum tembe lâu yañe Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenñe hâmenje pato yingim “den golâ yuwu sânomai,” sâm engatyenjan gewi. ¹³ “Nen omoñ derep kâmbukñan aman pâlâmñe imunñe Yesu hoñ bawalipnjañe tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatonje den yu nângâm hilipyongomapgât nenñe sârereyekmâ topñe yu kurihinom. Yakât ki nângâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâm hâmenje yinginetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâm haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwerenje yu Yura kapi ambolipnjañe den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesunje den bâinje sâm ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kakņan nen hoņ bawalipņe kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesuņe pumņe âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin. ¹⁷ Menduhuakmâ kinmunņe Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nâņgâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotņane ekmâ enġat yâhâp otbi. ¹⁸ Yâhâ Yesuņe gotnenņan ga kinmâ yuwu sâm eknongop. “Anitâ Awoņnane mâmâņe otnihimu yakât wâtņan kinmâ himbimân ġâtņe me hânân ġâtņe, ehekņe ki ehekņe kerek yeņġât kunyeņe tatmâ yâhâmbisâm. ¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yingim gan yu mem hânņan kulemņan ari lohimbi kâsikum yinginetâ nâhâlen biwiyeņane kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoņne otmu nâ otmu Wâtġât mâmâņahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yeņe nengât kulân lohimbi toen mem katyekņetâ nenņe tihityeņe otmâ yâhânom. ²⁰ Otmu nâņe yen orowâk manmâ den kâsikum yingim gan ya kerehâk kâsikum yinginetâ biwiyeņane tinġâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândâņ mâmâņe otyingimune nâ orop biwiyeņane kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penanġiaknom.” Yawu sâm den bânņe eknongop. Bânņ, den pesuk yap.

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepŋe Marekoŋe kulemguop.

Yoaneŋe âi topŋe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

- ¹ Anitâhât nanŋe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepŋe yakât topŋe ya yuwu.
- ² Poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâŋ, Anitâŋe yuwu sâŋ ekumu kulemguop. “Anitâŋe nanŋe yuwu sâŋ ekuop. “Nine hoŋ bawa âlâ ekum hângâŋumune kulet sâŋ ari mâtâp menŋihiwuap.” Yawu sâŋ nanŋe ekuop.”
- ³ Yawu sâŋmâ torokatmâ mâtâp mewanŋiwuap yâkât yuwu sâop. “Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâŋ ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitijet. Otmu mâtâp mewanŋinet. Otmu uk sâŋ huruŋ sâŋ, pumŋe lauŋe yamâ kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ tuhuŋetâ ya talâk.”
- Yawu sâŋ ekyongop.” Yesaiaŋe den yawu kulemguop tap yakât bulâŋe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁴ Yoaneŋe lohimbi toen katyekbe sâŋ yakât topŋe katmâ yahatmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâŋe yâk ekne sâŋ ariŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Orotmemeyenŋe kiŋgoŋ âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbanŋinetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋiwuap.” Yawu sâŋ ekyongop. ⁵ Yawu sâmu ya nâŋgâm hân pato âlâ, kutŋe Yuraia sâŋ, ya ambolipŋe otmu kapi âlâ, kutŋe Yerusalem sâŋ, ya ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ari orotmemeyenŋe bâlenŋe ya kerehâk sâŋ teteŋetâ Yoran toen katyehop.

⁶ Yâhâ Yoaneŋe hâk katipŋe yamâ soŋgo âlâ, kutŋe kamele sâŋ, yakât somotŋaŋe mendenmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkŋaŋe let yawu pâŋan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, neŋgopdâ, me goŋgaranŋ yawuya nem manminiop.

⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâŋ ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtŋe pato tatbanŋiap. Nâmâ lok tâŋât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâŋe yâkât itâkat kâpekâŋe golewangiwoŋgât dop ki tap. Otmu tâŋuwomgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸ Otmu yenŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe betbanŋinetâmâ toen katyekbom. Yâhâ biwiyenŋe yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângâŋumu ge mâmâŋe otyinŋiwuap. Mâmâŋe otyinŋimu manman bulâŋe mannomai.” Yoaneŋe Kutdâhât nâŋgâm yawu sâŋ ekyongop.

Yoaneŋe Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

- ⁹ Otmu sâp yan Yesuŋe kapi âlâ, kutŋe Nasaret sâŋ, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâŋ Yoran to ginŋehen ariop. Yan arimu Yoaneŋe mem toen kalop. ¹⁰ Toen mem kalop sâp yanâk himbim pâroŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâŋe otbanŋiop. ¹¹ Giop yanâk himbimâmbâ Anitâŋe yuwu sâop. “Gâ

nine nanne kambiamne. Nâ biwinaŋe gâhâlâk nâŋgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

¹² Otmu yakât kakŋan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu hâŋgâŋgumu hewukŋe kârikŋe lok ki manmaiâŋen ariop. ¹³ Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâleŋe yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Satan sâm, yâkŋe Yesuhât biwiŋahât topŋe ekmâ nâŋgawe sâm olop. Yawu otmu yakât kakŋan Anitâŋe aŋelolipŋe hâŋgânyongomu ge Yesuhât tihitŋe otmâ tânguwi.

Yesuŋe âi topŋe kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴ Yawu otmâ yakât kakŋan Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop yakât den pat Yesuŋe nâŋgâop. Ya nâŋgâmâmâ nep topŋe katbe sâm âwurem Galilaia hânâŋen ariop. Ari Anitâŋe tihitnenŋe otmâp yakât den pat yuwu sâm ekyongop. ¹⁵ “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm oap. Yakât otmâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgim den pat âlepŋe ekyongoan yukâlâk nâŋgâm mem mete tuhum manŋet.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe imbât meyehop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

¹⁶ Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia dengân pato yakât ginŋan ari imi ata yâhâp yelehop. Kutyetŋe Anderea yet Simon. Yâhâmâ iŋan mem dâire sâm dengân tânâmŋan ba iŋan itâŋe pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelekâmâ yuwu sâm ekyotgop. ¹⁷ “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerenŋe iŋan dâim mansawot. Gârâmâ nâŋe meyelekmune nâhât wâtnan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnoma.” Yawu sâm ekyotgop. ¹⁸ Yawu sâmu yanâk senŋe âlâlâ yetŋe pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

¹⁹ Yapâ ari lok âlâ, kutŋe Yeweraio sâm, yâkât nanyâhâtŋe, kutyetŋe Yakowo yet Yoane orowâk kinŋetâ yehop. Otmu Yeweraioŋe âi lok meyekmu orowâk waŋgaen tatmâ iŋan itâŋe hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatŋetâ yekmâ yan nanyâhâtŋe yotgonop. ²⁰ Yotgonmu nâŋgâm âwâyetŋe otmu âi loklipŋe pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watmu gaiakmâ ariop.

(Luka 4:31-37)

²¹ Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manŋetâ Yura nengât tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp yan Yesuŋe miti emetŋan kapi ambolipŋe orowâk menduhuakŋetâ Anitâhât topŋe sâm ekyongop. ²² Ekyongomu nâŋgâŋetâ bonŋe otmu biwiyeŋaŋe heronŋe otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainŋe den sâmai ya nâŋgâmunŋe porap otmâp. Yâhâ lok yuŋeâmâ den eknongoap yu nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâm kinŋetâ lok âlâ weke bâleŋeŋe mem mângâemu manminiop yaŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâmu weke bâleŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe mem purik pilâmu kârikŋan halahum yuwu sâop. ²⁴ “Bâe, Yesu Nasaret ambonŋe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge nanŋan. Gâmâ, Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat. Otmu Anitâŋe hâŋgâŋgohomu bukulipne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yuwu sâm sâwaŋgiop. “Kâmbukŋe. Gâ gaiakmâ ba ari.”

²⁶ Sâmu weke bâleŋe yaŋe gaiakmâ ba arimu lok ya senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâmu launŋe barakŋaŋak pato otmâ ge iop. ²⁷ Yawu otmâ ge imu lohimi miti emetŋan tatbiŋe ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, girawu? Ki orotŋe oap. Wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât otmâ weke bâleŋe sâwaŋgimu denŋe

lâum gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ²⁸ Yâkât den pat ya sâjetâ Galilaia hân nombot nombot huhum linjarakmâ ariop.

Yesuŋe sâmu Petoro hewunŋe âlepŋe olop.

(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)

²⁹ Yesuŋe miti emetŋambâ gem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetgât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunŋe hâkŋe kâlâp otmu im talop. ³⁰ Yesuŋe kâlêhen yâhâmu emelan tatbiŋe mesek kuop yakât topŋe ekuwi. ³¹ Ekuŋetâ mândemu yahatmu yanâk hâkŋe sânduk sâop. Hâkŋe sânduk sâmu emetsenŋe purik sâowân sot um yinŋiop.

³²⁻³³ Sot um yinŋimu nem tatŋetâ omoŋ olop. Omoŋ otmu yan kapi ya ambolipŋaŋe lohimbi kundat yongop otmu weke bâleŋaŋe mângâeyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât gotŋanâk menduhuakmâ kinbi. ³⁴ Menduhuakmâ kinŋetâ Yesuŋe kundat topŋe topŋe teteyinŋiop ya sâmu âlepŋe otbi. Otmu weke bâleŋaŋe mângâeyehop ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topŋe ekmâ nângâwi. Ya lohimbi sâm tetem ekyongonŋetâ nângâmai sâm kuyinŋiop. Otmu omoŋ sâmu kapi yan iwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongop.

(Luka 4:42-44)

³⁵ Otmu emet enŋatŋe nângâm Yesuŋe yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. ³⁶ Alahum tatmutâ Simon bukulipŋe orop yahatmâ pâinŋetâ biatmu yuwu sâwi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâm pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi. ³⁷ Ari ekmâ yuwu sâm ekuwi. “Kapi ambolipŋaŋe taka pâingeksai. Yakât âwurem bane.”

³⁸ Yawu sâjetâ yuwu sâm ekyongop. “Yu hâlânŋmâ kapi tatmâ arai yâkŋe yawuâk Anitâhât topŋe nângânŋetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotŋe yengâlen arinehât nanŋan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi. ³⁹ Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe den pat âlepŋe nângânŋetgât miti emetŋe ârândânŋ yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâleŋaŋe lohimbi mângâeyekbi ya gurâ kerek watyehop.

Lok âlâ hâk bâle tetewanŋiop ya Yesuŋe mem henŋetŋuop.

(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

⁴⁰ Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewanŋimu manopŋe Yesu ekmâ gotŋan ba yuwu sâm ekuop. “Gânŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâjetâ nanŋan. Yakât otmâ âlepŋe otbomgât nângâwuat yamâ âlepŋe otbom.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesuŋe weŋe nângâm ekuop. “Nângâhiihan. Âlepŋe walipgo-homune hâk bâle ya biatgihiâk.” ⁴² Yawu sâm walipgumu biatbanŋimu âlepŋe olop. ⁴³ Yawu otmu yuwu sâm ekum hânŋânŋuop. ⁴⁴ “Gâ otgiihan yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiniŋe hâk bâle biatgihiap yukât topŋe nângânomai.” ⁴⁵ Yawu ekum hânŋânŋumu ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu lohimbi dondânŋe nângâwi. Yakât otmuâmâ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe Yesuŋe tânyongoâkgât pawarak guwarak otmaiŋet yanŋak Yesuŋe kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yanŋak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen

manop yakât patje nângâm lohimbî dondâje ari mem tetewi. Ari mem tetenjetâmâ mem henjgemyongop.

2

Yesuje lok pareje yakât tosa pilâwanjiop.

(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)

¹ Yesuje tipije tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetjan yâhâop. Emetjan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipjanje nângâm yâkât emelan ari titâkuwi. ² Ari titâkujetâmâ kawe biatmu nombotje emet umbiñan kinmâ ândâp katbi. Yawu otjetâ den pat âlepje ekyongop. ³ Ekyongom tatmu yanâk lok pareje âlâ talop yakât bukulpnje imbât yanje Yesuje mem kuwihâk sâam mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi. ⁴ Lâum tohowi yamâ lohimbî dondâje emet umbiñan kinmâ mâtâp manguyingjiwi. Mâtâp manguyingjetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpgum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpgât pâinbi. Mâtâpgât pâinmâ emet gimbâñan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâñe mem kusatmâ mem katjetâ Yesuhât gotjan giop. ⁵ Otmu Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi yakât topnje ekmâ lok pareje ya yuwu sâam ekuop. Anitâje tosahe yiwerenje pilâhihiap.” Yawu sâam ekuop.

⁶ Yawu sâam ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yanje den sâop ya nângâjetâ bâlemu biwiyenjanje yuwu nângâwi. ⁷ Anitâ ikñak otmapgât dop. Yâkñe konok tosanenje pilâningimap. Gârâmâ lok yunjeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâam oap. Yamâ ekmunje bâleap. Yawu sâam Yesuhât nângâjetâ bâleop.

⁸ Nângâjetâ bâlemu biwiyenje ekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenje nâ nekñetâ lok bâlene otmune biwiyenjanje yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândân oap. Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. ⁹ Wuân âi tuhumune ekñetâ dopñan otbuap? Yuwu mon sâam ekuwom. “Nâje tosahe pilâhihian.” Yawu sâawom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâawom? ¹⁰ Yakât nine topne yuwu sâamune nângâjet. Nâ Anitâje hângânohomu gewangât tosayenje haoñmâ pilâyingim mansan. Anitâje nep sâam nihiop yukât topnje ekmâ nângâm henjgengujetgât yu otbe.” ¹¹ Yawu sâam ekyongom yanak lok pareje ya yuwu sâam ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâamu senyenânâk yahatmâ geretje lâuakmâ emetñehen ariop. Arimu lohimbî hâlânñmâ kinbiñe Yesuje Anitâhât wâtñan kinmâ nep miop ya ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâawi. “Lok yuwuyaeâk âlâ ki ekmain. Yâhâ yiwerenje puwâk otmu eksain.” Yawu sâam Anitâ mepaewi.

Yesuje hoñ bawanje âlâ miop ya kutje Lewi

(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesuje Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia dengân ginñehen ariop. Arimu lohimbî dondâje denñe nângâne sâam kapiyenje pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewanñjetâ Anitâhât topnje ekyongop.

¹⁴ Ekyongom pesuk pilâmu iton galon otjetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanje, kutje Lewi sâam, yâkñeâmâ takesi membe sâam tewetsenñe emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâam ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâamu Lewiñe tewetsenñe meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhâmutâ Yesu hoñ bawalipjanje peneyitñjetâ orowâk tatmâ den alahuwi.

Den alahum tatjetâ Lewihât bukulipje otmu lok nombotje Mosehât girem den ki lâum manminiwiye Yesuhât den nângâne sâm emelan yâhâjetâ orowâk tatmâ sot um newi. ¹⁶ Nem tatjetâ Parisaio nombotje Mosehât girem den sâm kâsikum ningiminiwiye belângembâ kinmâ yekjetâ ki ârândâj otmu hoj bawalipje yuwu sâm âiyongowi. “Wongât Yesuje lok bâleje yu orop menduuhakmâ lau konok nai?” Yawu sâm âiyongowi.

¹⁷ Yawu sâm âiyongonetâ Yesuje den ya nângâm Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum sâmunen nângâjet. Lok mesekyeje bianje dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyene orop me hâhiwin teteyingimap yanje konok dokta yengâlen arimai. Yakât topje yuwu sâmunen nângâjetâ keterahâk. Yengâlen gâtje nombotjanje yuwu sâmai. “Nen lok âlepje, nen orotmemenenje âilongdo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâm pâlâmje manmai. Lok yawuya yengât sâm ki gewan. Yeje lok bâleje sâm kewilâyekjetâ belângen manmai yawuyanje orotmeyerje bâleje pilâm Anitâhâlen biwiyenje kepeim denje lâum bulâje mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoj bawalipje sâp sâsâjan sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)

¹⁸ Yoane bukulipje otmu Parisaio lok nombotjanje Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenjanje hikum sâp sâsâjanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yengâlen gâtje nombotjanje Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. “Nen Anitâje nângâningimu ârândâj olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoj bawalipjanjêâmâ otmâin yawu ki otmâi. Wongât hilâm ârândâj sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sâjetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmunen nângâjet. Lok patonje imbi miakbe sâm bukulipje meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heronje otnomai. Heronje otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenjanje taka bukuyene kunjetâ mumbuap yanâmâ enjat hako nângâm sot barak mannomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunen nângâjet. Yiwerenjêâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohonjetâ mumbom sâp yan enjat hako nângânomai.” Yawu sâop.

²¹ Otmu orotmeme embânjan otminiwi ya otmu ikje orotmeme ânje kâsikum yingiop yanje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm yan hâpu golâenâk mânunjmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanjan mânunjmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanje ya sem huhumu sot yanje golâ kinmap.” Yawu sâop. ²² Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâje lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângiye otbuap. Yâhâ yakât kaknan tâk ânje orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senje âlâlâje mânunjuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ nenje tâk âjanjak menduhum lowaimain. Yawu otmâin yanâmâ senje âlâlâ umatje mânunjomân yamâ dâimu njirik njirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângiye otmu ânje menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

Yesu hoj bawalipje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)

²³ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje hoj bawalipje nen kerek menenekmu âi kalam biwiñambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmjan po ningiop.

Yawu otmuâmâ buku nombotŋe yeŋgât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunŋe Parisaioŋe nenekmâ Yesu yuwu sâam âikuwi. ²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Mosenŋe girem den kulemguop ya lâumâun ya tatmâ nanŋain. Yakât girawu otmuâmâ hoŋ bawalipŋe bukulipyeŋe yeŋgât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otŋetâ yekmunŋe bâleap. Yakât otmâ gâŋe kuyiŋgirâ âlâku ki otnomaihât nanŋain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sâŋetâ purik pilâyŋim sâop. “Emelâk embâŋân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Dawitiŋe olop sâp yan hotom uwi ya yeŋgât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Awiata sâam. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe banŋa tuhum Anitâhât pat sâam katminiwi ya yâkŋe konok nemi-niwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe sotgât bâleŋetâ yan ikŋak Anitâhât miti selepŋan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataŋe sot kâmbukŋe sâam kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotŋe talop ya mem tembe lâulipŋe ge kâsikum yiŋgimu newi. ²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp yukât topŋe sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Emelâk embâŋân Anitâŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâam kuningim kalop. Yamâ nenŋe Anitâ heronŋe nâŋgawaŋgim mepaem biwi sânduk mannehât sâam kalop. ²⁸ Yâhâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ yakât ambonŋe. Otmu yakât bonŋeâmâ nâŋe konok mem teteman.” Yawu sâam ekyongop.

3

Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe lok âlâ heŋgeŋguop. (Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)

¹ Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bâteŋe mum pâlâmŋe olop yanâk tatmu ehop. ² Yawu gârâmâ “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan Yesuŋe lok pareŋe ya mem heŋgeŋguwap me bia?” sâam Parisaio nombotŋaŋe Yesu mem den âiân katne sâam bamu bam watbiŋe gotyetŋan ba kinbi. ³ Gotyetŋan ba kinŋetâ Yesuŋe lok pareŋe ya yuwu sâam ekuop. “Yahatmâ kin.” ⁴ Sâamu yahatmâ kinmu benŋe Parisaio ya yuwu sâam ekyongop. “Mosenŋe den kulemguop ya topŋe girawu tap? Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok heŋgemyongonom me hilipyongonom?” Yawu sâop. Yawu sâam âiyongomu biwiyeŋe umatŋe otmu olotonâk kinbi. ⁵ Olotonâk kinŋetâ yekmu bâleop. Yekmu bâleumu kunyeŋe kârikŋe otmâ hiliwahonomai yakât nâŋgâm tepŋe nâŋgâyŋgiop. Tepŋe nâŋgâyŋgim lok pareŋe ya yuwu sâam ekuop. “Bâtege kuwihak.” Yawu sâamu bâteŋe pilâmu kuwihakop. ⁶ Panmu kuwihakmu Parisaioŋe ya ekmâ yakât nâŋgâm bâlewaŋgim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyeŋe nombotŋaŋe lok pato âlâ, kutŋe Herot Antipa sâam, yâkâlen torokatmâ manbi ya yeŋgâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âleŋe kâsikum yiŋgiop.

⁷ Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen menenekmu miti emetŋambâ gem Galilaia dengân ginŋehen ariwin. Arimunŋe kapi gotŋe tete ya ambolipŋe dondâŋe Yesuŋe mem heŋgemnongoâkgât nengâlen takanŋetâ heŋgemyongop. Heŋgemyongop yakât den pat alahum sâam haok tuhuŋetâ lohimi kinŋitŋe orowâkŋe kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipŋe.

⁸ Nombotŋeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunŋe, kutŋe Yerusalem sâam, ya

ambolipnje. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipnje. Yâhâ nombotjeâmâ Irumaia ambolipnje. Yâhâ nombotjeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipnje. Yâhâ nombotjeâmâ kapi kutyetje Tiro otmu Siron ya ambolipnje. ⁹⁻¹⁰Lohimbi yawuyanje hengemnongoâk sâam taka hawamnongowi. Hawamnongonjetâ lohimbi dondâ hengemyongop. Hengemyongom tatmu mem hâmbin gumbin tuhunenekbi. Mem hâmbin gumbin tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nângâm Yesuje eknongomu wanğa âlâ dengân ginjan talop ya mem dâimunje gotnenjanâk gaop.

¹¹Otmu lohimbi nombotje weke bâlejanje mângâeyehop ya Yesuje watyekmu gaiakmâ den kârikjan halahum yuwu sâwi. “Nenje topge nangain. Gâmâ Anitâhât nanje bulâje.” Yawu sâwi. ¹²Yawu nângâwi yakât otmâ lohimbi ekyongonjetâ nângâmai hât sâam kuyinjiop.

Yesuhât hoj bawalipnje yengât kutyenje

(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)

¹³Otmu yakât kakjan Yesuje hoj bawalipnje kâiân yâhâp nengât âi sâam ningiwe sâam otmâ nongonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin. ¹⁴Arim ekmâ orowâk pumjan yâhâmunje yuwu sâam eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topje kâsikum yingiwomgât meyeksan. Den kâsikum yingim hângânyongomune ari nâhât den pat âlepje sâam ekyongonomai. ¹⁵Ekyongom yan weke bâlejanje lohimbi nombotje mângâeyekmap ya watyekjetâ gaiakmâ arinomai.” Yawu sâop.

¹⁶Nen menenehop yamâ kutnenje yuwu. Simon, yamâ kutje âlâmâ Petoro sâam kunop. ¹⁷Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtje. Yâkne nep kârikje tuhuowot ya ekmâ yan Yesuje kutyetje âlâ yuwu sâam yotgonop. “Boanesi” sâam yotgonop. Yakât topjeâmâ yuwu. “Denyetje kou kâlâp.” ¹⁸Âlâmâ Anderea yamâ Simon imiñe. Otmu nombotjeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanje Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtje ya yengât topyene yuwu. Kasalipnenje Roma lok ya yengât hâkân otmâ watyekne sâam otminiwi yan gâtje. ¹⁹Otmu bâiñeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtje. Yâkneâmâ Yesuhât betjeheh kionop ya. Yesuje âi ningim yawu sâam eknongomu orowâk pumjambâ gwin.

Yesuje Satan mem ge katbuap yakât sâop.

(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)

²⁰Pumjambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâam ot tatmunje lohimbi dondâñe Yesuje mem hengemnongoâk sâam nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekjetâ sot ki newin. Inâk tatmunje Yesuje sot ki niop yakât otmâ lohotje olop. Lohotje olop yamâ lohimbi dondâñe gâñak bamat nâñak baman otmâ hâmbin gumbin tuhunjetâ hâpunakmâ hengemyongop. Nep tuhumm tatmu wâtje houj sâop. Wâtje houj sâamu yan lok nombotjanje ekmâ nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuje kunje iton galan otmu ki galemahom mansap.” ²¹Yawu sâñetâ iñe hepje torehenlipjanje den pat ya nângâm tângune sâam emetyenje pilâm tohowi.

²²Mâtâwân tohonjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotje Yerusalem kapiângembâ toho tatbinje ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâleje ya yengât amboyenje, kutjeâmâ Besewulu sâam, kutje âlâmâ Satan, yâkne Yesu mâmâñe otbângimu yâkât wâtjan kinmâ weke bâleje watyeksap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sânetâ nângâm yuwu sâm purik pilâyîngiop. “Satangât weke bâleŋaŋe ki ahom hionjakmai. ²⁴ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaiŋe yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyeŋe kâwurumŋajak kinbuap. ²⁵ Yâhâ hep toreheŋe komot konohâk otmâ mansaiŋe yahatmâ ahom hionjakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyeŋe biatbâp. ²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Yiwereŋe Satangât komotŋak ahom hionjakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriŋ sânomai.”

²⁷ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâŋet. Lok sâtŋe kârikŋe âlâ me âlâŋe ikŋe manmanŋe torokatmâ teteâkgât hâmbâŋe mem haŋgalakmâ tembe talam lâuakmâ tengâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaŋaŋe taka kombo mewangŋiwe sâm otmu ahomawot. Ahom yan kasaŋaŋe kum itit kiom bâleŋe tuhuwangŋiwap. Dop yawuâk nâŋe Satan mem ge katbom. Yamâ aŋgoân yâkât weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arai.”

²⁸⁻³⁰ “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâtŋe senduk banearâ bâleŋaŋe mâmâŋe otbaŋgimu âi memap nângâmâi. Yawu nângâm tâpikguai yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâleap. Me Anitâŋe âi sâm nihim hângânnohomu gewan nâhât nângâŋetâ tâŋât oap. Me lohimbŋe nâhât nângâŋetâ giâkgât sâm biwiyenjan kionomai. Lok yawuŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilânomai ya yengât tosa yamâ Anitâŋe pilâyîngiwapgât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwup. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitmâ yâhâmbisâp. Lok yawuŋe tosa pato dâiwap yamâ Anitâŋe tosa ya pilâwangŋiwapgât dop âlâ ki tap.”

Yesuhât hepŋe torehenlipŋe

(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)

³¹ Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋe takawi. Taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenŋe gâ ge.” ³² Yawu sânetâ lok âlâ yan talopŋe yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nângâ. Torehenlipŋaŋe taka tirek topŋan kinmâ gâhât yai.” ³³⁻³⁴ Yawu sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. ³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yeŋeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikŋan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesuŋe Galilaia dengân ginŋan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepŋe ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbî dondâŋe taka mem hawam mewam tuhuwî. Mem hawam mewam tuhuŋetâ yapâ pilâyekmâ wangâen yâhâop. Wangâen yâhâmu lohimbî takawi ya dengân ginŋan ge tatŋetâ wangâ orotok sâm endâŋân baop. ² Endâŋân bam wangâen kinmâ ikŋe den pat yakât topŋe nângâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

³⁻⁸ “Den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋe sâm newângen ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâilonŋmu giop. Nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ

mem hâilonjmu hân toje biae ge talop. Yâhâ nombotjeâmâ hele bâleje iowân giop. Yâhâ nombotjeâmâ tep tep kum hân âilonjo lonjo tuhuwi yan mem hâilonjmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikje mem hâilonjmu âlâen âlâen giop yakât topjeâmâ yuwu. Nombotje mâtâwân ge talop yamâ nâije in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotjeâmâ hân toje biae giop yamâ gihitje kakjeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikje kumu yan in yawu mum hâlâlâj sâop. Yâhâ nombotjeâmâ hewukjan me hele pato biwiñan giop yamâ âilonjo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukjanje langumu derepgum gimbanjumu orok sâop. Yâhâ nombotje hân âlepjan giop yanjeâmâ tetem pururuk sâm âilonjo yahalop. Yâhâ nombotjeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotjeâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

⁹ Nâje den yan yu biwiyeñan katmâ nângâm henjenjunomai.” Yawu sâop.

Topje yuwuhât Yesuje den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi kerekje yahatmâ itonj galañ otmâ gem ariwi. Arinjetâ nombotje yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem ganjetâ nen hon bawalipje kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nângâmunje ki keteraksap. Yamâ topje sârâ nângâmunje keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâm âikumunje yuwu sâop.

¹¹ Anitâje tihitnenje otmâ gamap yakât topje yeje tipije nanjai. Yâhâ lok nombotje nâhâlen ki torokatmâ mansaijeâmâ biwiyeñe pâlâmje otmâ mansai. Biwiyeñe pâlâmje otmâ manjetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. ¹² Yakât otmâ

“yâkje nâhât hâkâñ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyeñe alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nângâñetâ keterakmap. Yâhâ biwiyeñe pâlâmje otmâ nâhât den pat yu nângâñetâ tâñât oapgât hili-wahonomai. Yamâ nângâm henjenjuai mâne biwiyeñe Anitâhâlen katmâ denje launjetâ tosayeñe emelâk pilâyinjimbâp.”

Hote mem hâilonjmu giop yakât topje

(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)

¹³ Yawu sâm benje yuwu sâm eknongop. “Nâje den yan yu ki nângâm henjenjuai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmune yeje nângâñetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmune nângâñet. ¹⁴ Lok hote alikje mem hâilonjmu giop yamâ nenje Anitâhât den lohimbi sâm ekyongomunje nângâmai yakât dop. ¹⁵ Yâhâ alikje nombotje mem hâilonjmu mâtâwân giop yakât topje yuwu. Yamâ lohimbi nombotjanje Anitâhât den nângâmai yanâmâ Satanje den ya kum mem gulip tuhumap.

¹⁶ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotje hân toje biae giop yakât topje yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepje ekyongomune nângâm heronje otmâ manmai. Nângâñetâ den ya kakjeâk gem biwiyeñan gihitje kârikje ki memap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipje takanjetâ yekmâ kinjityenahât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyenje nombotjanje senyeñan gemai yan lohotje otmâ pilâmai.

¹⁸ Yâhâ hote nombotje mem hâilonjmu hele biwiñan giop yakât topje yuwu. Lohimbi nombotje den ekyongomune nângâñetâ bonje otmap. ¹⁹ Nângâñetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenje, me âlâlâ

ekmâ biwi nângân nângânyenjanje yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepje ki teteyingimap.

²⁰ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotje hân toje orowân giop yakât topje yuwu. Lok yawuyanêamâ den pat âlepje nângâm henjengumai. Nângâm henjengum tinjâk lâum manjetâ manman âilonjo lonjo teteyingimap. Yâk yengât topyene yawu. Nâje hoteân hâum yan yamâ topnenjêamâ yawu.” Yawu sâop.

Lok topnenje Lambeân hâum sâop.

(Luka 8:16-18)

²¹ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tunjujan ki katmain. Gârâmâ helenjân gâitmunje kinmâ sem lanjinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ²² Yakât topje yuwu. Lok âlâ me âlâje otjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekjan otmu eknom. Yâhâ omoj kâtâpjan otjetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne hanj sâamâ tetekjan eknom. ²³ Nâje den yan yu biwiyenjanâk katmâ topje nângâm henjengunomai.”

²⁴ Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topje teteâkgât sâmune nângâjet. Yen oap amboje iknjiâk iknjiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nângâm lâunomai me kum pilânomai yakât matje Anitâje yingimu âlâku ambojan ambojan menomai. ²⁵ Lok âlâ me âlâje nâhât den nângâm biwiyenjan katmâ mannomainje ya nângâjetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât den nângâjetâ nahat otmu bet pilânomainje biwiyene pâlâmje manmâ ki nângâjetâ keterakmâ henjenguwuap.” Yawu sâm eknongop.

Anitâje tihitnenje otmâ yakât topje

²⁶ Yawu sâm Anitâje tihitnenje otmâ menenekbuap yakât topje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâje newân ari yu me ya kehetje katmap. ²⁷ Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâam ga takamap. Pururuk sâam ga takamap yakât topje ki nângâmmain. ²⁸ Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâam ga takamap yanjak esenne huhumap. Esenne huhum yanjak pato otmâ yan bonje otmâ. Yamâ kehetje hânâmbâ pururuk sâamap yapâ gâtjanje bonje otmawân osetje ya tatmain yakât ki nângâm ketetmâ gulip malap otmâ. ²⁹ Bonje otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Anitâhât den lok biwiyenjan katmunje tatmu yâk yengâlen bonje tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topje

(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâam den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yene biwiyene Anitâhâlen kepeinetâ tihityene oap yakât topje teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângâjetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmune nângâjet. ³¹ Nak âlâ kutje bândup yamâ lok âlâje kehetje tipije âlâ mem ari kalamjan kalop. ³² Katmu tatmu kâmje ga takamap yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotje wangiyekmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatje kun kunjan kerem tatmai.” Yawu sâop.

³³ Yesuje ikje den pat âlepje ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâam ekyongominiop. ³⁴ Sâam ekyongomu nângâjetâ ârândâj otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenjêak tatbin yan topje nângâmunje keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

Yesuŋe sâmu to siru nâŋ nâŋ sâop.

(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)

³⁵ Yesuŋe den yawu sâm tiŋ pilâm emetsâpŋe otmu yuwu sâm eknongop. “Wanŋaen yâhâ denŋân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenŋe lohimbî ya pilâyekmâ wanŋaen yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin. ³⁶ Arimunŋe nombotŋe gurâ betnenŋan watnenekmâ tohowi. ³⁷ Denŋân ya tânâmgumunŋe yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toŋe wanŋa kâlehen gemu guhutbe sâm olop. ³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesuŋeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakŋambâ aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu nen hoŋ bawalipŋaŋe yahatmâ wanŋa hâmenŋehen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, wanŋa yu denŋân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunŋe yahatmâ siru ya kuwanŋiopi. Kuwanŋimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. ⁴⁰ Nâŋ nâŋ sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kiŋgityenjahât oai? Anitâŋe haonŋmâ ârândânŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe ki nanŋai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe tânyongowongât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwanŋimu yanŋak to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwin.

5

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yenŋâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

¹ To nâŋ nâŋ sâmu denŋân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâm, yan ariwin. ² Yan ari wanŋaembâ lâum kionmâ arimunŋe lok âlâ weke bâleŋaŋe mângâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin. ³⁻⁵ Yâhâ yâkât topŋe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâleŋaŋe mângâemu omoŋe hilâmŋe sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhuminiop. Hu halak tuhûm kâlân, me nak duwiŋan, me hân teŋ sâŋan me âlâen âlâen yan ikŋe kun kândâtŋe ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtŋe kârikŋe otmu kapi ya ambolipŋaŋe ari kâiŋe bātŋe mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikŋe, kutŋe sein sâm, yaŋe kâiŋe bātŋe mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekŋetâ tepyeŋe hindâm pilâm kapiyenŋan ariwi. Lok yakât topŋe yawu.

⁶ Lok yaŋe ewâŋân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâm yakât ulitguwe sâm in yawu yâkâlen giop. ⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâm otmâ yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhûm yuwu sâm ulitguop. “Yesu, topge nanŋan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanŋan.” Yawu sâm ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâŋgâwe.”

Sâmu sâop. “Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât nengât kutnenŋe “Komot Pato,” yawu.

¹⁰ Aiop, gâŋe nâŋŋânŋingirâ sumânâk manmâ yan kâlepŋehen ki arinehât nanŋain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapŋan bau sesenŋâlâkŋe tomot tuhûm kinŋetâ yekbi. ¹² Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âlepŋe watnenekdâ

bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. ¹³ Yawu sâñjetâ watyekmu yâkâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânunjakbi. Bau yengâlen ge mânunjakmâ mângâyekñetâ sururuk sâw ba hem patoembâ tâwon sâw dengânân kionjetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kinjitne orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kinjitne orowâkne dengânân kionjetâ haranyongop. Yakât otmâ galeyongom manbine ekmâ sururuk sâw kapi ambolipne ya ekyongowi. Ekyongonetâ yakât topne nângâne sâw Yesuhâlen takawi. ¹⁵ Otmu emelâk weke bâleñe lok mângâñetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângânne keterakbangimu hâk katipne mânunjakmâ tatmu ekbi. Ekñetâ sâtne otmu lohimbî Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ¹⁶ Âiyongonetâ Yesune weke bâleñe watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi. ¹⁷ Ekyongonetâ nângâm kuk otmâ Yesune pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesune menenekmu wanjaen yâhâmunne yan lok weke bâleñe watbangiop yañe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanjan.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwerene Anitâne nângâhîhimu nângân nângânge keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu kapi bâlâk ñerek tatmâ arap ya yengâlen ari yakât den pat ekyongomu nângâñetâ sâtne olop.

*Imbi âlâ mesek umatne tetewanjiopne Yesuhât sângum walipgum âlepne olop.
(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)*

²¹ Yawu otmâ Yesune menenekmu kapi ya pilâm wanja mem âwurem ariwin. Âwurem ari wanjaembâ ge dengân ginjan kinmunne lohimbî dondâñe Yesu ekne sâw taka hawamngom kinbi. ²² Yawu otmâ kinjetâ miti selepnahât galem ya yengât lok kunne, kutne Yairo sâw, yâkne gotjan ga mepaem ekuop. ²³ “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâw oap. Yawu gârâmâ gâñe ari wâirâ âlepne olâkgât nanjan.” Yawu sâop. ²⁴ Yâhâ nenñe takawin yakât den pat ya lohimbî dondâñe nângâm Yesu ekne sâw taka mem hawam mewam tuhunenekñetâ orowâk ariwin.

²⁵ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topneâmâ yuwu. Imbilipnenñe emetsenñe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâm emetsenñe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. ²⁶ Yambu kâiân yâhâp yu biwiñan dokta yengâlen arimu hep ya sañ sâekgât âi pato menjetâ tewetsenñe pato imbiâk pilâminiop. ²⁷ Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nângâm peneningimu orowâk ariwin. ²⁸ Orowâk arim yan biwiñane yuwu nângâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sângum potonjan in walipguwom.” Biwiñane yawu nângâop.

²⁹ Yawu otmâ walipgumu yanâk hepne sañ sâmu hâkne nângâmu âilonjo olop. ³⁰ Yâhâ walipguop yanâk Yesune hâkne katmâ nângâop. Hâkne katmâ nângâm yanâk engatne kakñambâ olelem yekmâ “Âlâñe walipnohoap?” sâw âiyongop.

³¹ Yawu sâw âiyongomu yan kurihiakñetâ nenñan gâtne âlâñe yuwu sâop. “Lohimbî dondâñe hawam mewam tuhunenekñetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nângâm yat? Yan gâtñane mon walipgohoai.” ³² Yawu sâw ekumu senñe senñe olop. ³³ Senñe senñe otmu imbi yañe kâi bânne kârân

kârâj sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotñan ba walipgum yan âlepñe olop yakât topñe kerek ekuop.

³⁴ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâñe nângâhihimu hepge sarj yap. Lohotñan ba ari.” Yawu sâmu ekuop.

³⁵ Yawu sâmu ekum kinmu yanâk Yairohât hoñ bawalipñe nombotñe emelambâ taka yuwu sâmu ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

³⁶ Yawu sânetâ Yesuñe nângâm ki nângâm yawu otmâ Yairo yuwu sâmu ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmu lohimbî nombotñe katyekmu kinñetâ Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu ariwi. ³⁸ Ari Yairohât emet gotñan ba kinmâ gilâp nângâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbî dondâñe kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi. ³⁹ Yawu otmâ isem tatñetâ yuwu sâmu ekyongop. “Baratyetñe ki bâleap, in aman pâlâmñe iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleñe oai?”

⁴⁰ Yawu sâmu ekyongomu nângâñetâ ki bonñe otmu giringbangiwi. Giringbangiñetâ Yesuñe hângânyongomu yaihen kionñi. Yaihen kionñetâ âwâñe mâmâñe otmu hoñ bawalipñe kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi. ⁴¹ Yâhâñetâ Yesuñe imbi sihan ya bâtñan mem denyenñan yuwu sâmu ekuop. “Talita, koum.” Yakât topñeamâ yuwu. “Barat tipñe, yahatmâ kin.”

⁴² Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâñe mâmâñe ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴³ Yawu otmuâmâ Yesuñe sâmu sot um wanjetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetñe ki ekyongoromawot sâmu kuyitgiop.

6

Yesuhât kapilipñe betbangiwi. (Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)

¹ Yawu otmâ Yesuñe ikñe kapiân âwurem ariwe sâmu otmâ menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ² Ari manmunñe tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñe miti emetñan yâhâ den kâsikumu yingñiop. Den kâsikumu yingñimu lohimbî dondâñe nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtñe. Âlâñe nângân nângân topñe topñe yu ekumu taka kâsikumu ningñiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunñe sâtñe oap. ³ Yamâ hep torehenlipñe nângâyingñiain. Imilipñe, kutyenñe Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipñe ya gurâ nângâyingñiain. Yâhâ mâmâyenñe Maria yâhâmâ nennan gâtñe. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nângânom?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipñe nângâyingñiwi yakât otmâ den kâsikumu yingñim manop yamâ nângâñetâ nahat otmu betgawi.

⁴ Yawuhât Yesuñe biwiyeñahât topñe ekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Anitâhât poropetelipñe kapi âlâen ari yâkât den kâsikumu yingñiñetâ nângâñetâ bulâñe otmap. Yâhâ yâkñe hep torehenlipñe den kâsikumu yingñiñetâ nângâñetâ nahat otmap.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Yesuñe den kâsikumu yingñimu nângâñetâ nahat olop yakât otmâ lohimbî dondâñe biwiyeñe yâkâlen ki katbi. Lohimbî nombotñe biwiyeñe yâkâlen katñetâ heñgemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otñetâ yekmâ nângâmu sâtñe otmu hohetyenñan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikñe kapi pilâm kapi âlâlâ yengâlen ari Anitâhât topñe nângâñetâ keterahâkgât den kâsikumu yingñiop.

Yesuje hoj bawalipnje meyekmâ âi sâm yingjop.

(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)

⁷ Otmu Yesuje hoj bawalipnje kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâm eknongop. “Sâmune nângâret. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topnje sâm ekyongonomai yamâ nâne mâmâne otyingjimune weke bâlene watyeknetâ gaiakmâ arinomai. ⁸ Hângânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topnje katne sâm sot me senje âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenje hakyenân ki tatbuap. ⁹ Me pet me hâk katipnje ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyerjahât katipnje katmâ howan konok tinaŋgunomai. ¹⁰ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyeknetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipnaje orotmemeyenje bâlene betbaŋgim biwiyenje Anitâhâlen katjet sâm nâhât den pat âlepnje ekyongonomai. ¹¹ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nângâretâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâne matnje umatnje yingjiuwap. Yakât otmuâmâ yeje yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyenân wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek mejetâ gemu betyingim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbinje orotmemeyenje bâlene betbaŋgim biwiyenje Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepnje ekyongowin. ¹³ Den pat âlepnje ekyongom yan weke bâlenaje mângâyekbi ya gurâ watyekmunje gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotnje mesek otbi me kundat topnje topnje teteyingjop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutje oliwa sâm, yakât kehetjahât tonaje mem kunyenân lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunje âlepnje otbi.

Yoane kujetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

¹⁴ Nenne yawu otyingjiwin yakât den patnje pererej sâm arimu lohimbi dondâje nângâwi. Nângâmâmâ nombotnaje Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutje Yoane sâm, yâkne embâhâmbâek topnje katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutje Herot sâm, yâkne tembe lâulipnje hângânyongomu ari kujetâ muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ kulem topnje topnje yu mem gap.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yâhâ nombotnajeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaje mon purik sâm ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotnajeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embâhân poropete lok nombotnaje Anitâhât tem lâum kulem topnje topnje mem âiyenje tuhuwi. Yakât dopjeâk lok yuje Anitâhât den eknongom kulem topnje topnje memap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâm alahujetâ Herotneâmâ denyenje nângâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâmune engatnje hârewi. Yâkne mumuŋambâ yahatmâ kulem topnje topnje yu miap.” Yawu sâop. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Herotnje sâmu Yoane kujetâ muop yakât topnje yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Angoân Pilipneâmâ imbi, kutje Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaje lokje hâkâj otmâ pilâmuâmâ kahaŋje Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoanene nângâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

19-20 Yawu sâmb kuyitgimu imbi yaŋe Yoanehât dondâ nâŋgâm bâlewanŋiop. Nâŋgâm bâlewanŋim yan Yoane girawu otmâ kuŋetâ muâk nâŋgâm manminiop. Yâhâ Yoaneŋe Anitâhât launŋe lâum uwawapŋe bia manmâ gaop yakât Herotŋe ekmâ nâŋgâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwanŋiop. Gorâwanŋimu yan imbinjahât mâtâp manŋuwe sâmb otmâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetŋan katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotgât sâtŋât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum wanŋmu nâŋgâm heronŋe otminiop. Yawu gârâmâ den sâop ya nâŋgâmu biwiŋan hâumu biwi yâhâp otminiop.

21 Yawu otminiop yamâ imbinjaŋeâmâ Yoane kuŋetâ muâkgât nâŋgâminiop. Mâne mâne mâne yakât bonŋe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotŋe teteop yakât nâŋgâm heronŋe otne sâmb bukulipŋe nombotŋe taka sot um nene sâmb menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotŋe, otmu tembe lâulipŋe ya yengât kunlipyene, otmu kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengât papatolipyene kerehâk menduhuakmâ sot nem heronŋe nâŋgâwanŋiwi. 22-23 Sot nem heronŋe otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyene âlepŋe otmu heronŋe nâŋgâwi. Heronŋe nâŋgâŋetâ Herotŋe yuwu sâmb ekuop. “Barat. Anitâhât senŋan kinmâ sâmune nâŋgâ. Iri sikum senŋe âlâlâ tatnihiap yu me ya ekŋâlemat ya âlepŋe eknohorâ nombotŋe kâsikum gihiwom.”

24 Yawu sâmb ekumu imbi yaŋe ari mâmâŋe yuwu sâmb ekuop. “Awoŋnaŋe ikŋe iri sikumŋe me senŋe âlâlâ tatbanŋiap ya “nombotŋe gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomgât nanŋat?” Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât nanŋan. Yakât otmâmâ “Yoane enŋatŋe hârem kunŋe mem ga nihinet,” yawu sâmb ekuuwat.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmb baratŋaŋe tepŋe yahatmu sururuk sâmb âwurem ari yuwu sâmb ekuop. “Gâŋe tembe lâulipŋe ekyongorâ in yawu ari Yoane enŋatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihinetgât nanŋan.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmb âwânŋaŋe Anitâhât senŋan sâmb kârikŋe tuhuop yakât nâŋgâm biwiŋaŋe umatŋe dondâ olop. Yawu otmu bukulipŋe yengât senyenŋan kinmâ den ya ekuop yakât anulakman sâmb den ya launŋan miop. 27 Yawu otmâ tembe lâu âlâ hâŋgângumu sururtuk sâmb pâi emetŋan yâhâ Yoane enŋatŋe hâreop. 28 Enŋatŋe hârem kunŋe mem kondoân katmâ mem ge wanŋop. Wanŋmu lâum mâmâŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe heronŋe olop. 29 Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaŋe nâŋgâm lâum ari kât giopŋe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yinŋiwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

30 Yâhâ emelâk Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe hâŋgânngomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepŋe kâsikum yinŋiwin. Kâsikum yinŋim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yinŋiwin me otbin mewin yakât ekuwin. 31 Orowâk den alahum tatmunŋe yan lohimbî dondâŋe bam gam hâmbinŋ gumbinŋ tuhunenekŋetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâmb eknongop. “Lohimbî dondâŋe nengâlen taka mem awawi guwawî tuhunenekŋetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nâŋgâm den alahunom? Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenŋiâk tatmâ nâŋgâm hâknennŋe menom.” Yawu sâop. 32 Yawu sâmb kapi ya pilâm ge wanŋa âlâ mem dengân ya hâtikgum lok ki manmaiângen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunje lohimbi nombotnje nenekmâ ya pilâm dengân ginjeâk watnenekmâ ariwi. Arijetâ kapi âlâlâ dengân ginjan tatmâ arap ya ambolipnje kapiyeje pilâm peneyingjetâ ari ari dengân ginjan kinmâ mambotningiwi. ³⁴ Yawu otmâ kinjetâ wanjaembâ gemunje Yesunje yekmâ yuwu nângâop. “Lama amboyeje bianje manmai yakât dopjeâk lohimbi yuje ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ weje nângâm Anitâhât den topjambâek kâsikum yingjop. ³⁵⁻³⁶ Kâsikum yingjimu emetsâpne otmu yan yuwu sâm ekuwin. “Emetsenje emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânjâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingjimu wâtyeje houj sâmapgât gâje hângânyongorâ arijet. Hângânyongorâ ari yenjahâk sot puluhum um nenomai.”

³⁷ Yawu ekumunje yuwu sâm eknongop. “Âlepje yenjahâk sot kâsikum yingjet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu otmuâmâ lohimbi dondâ yuâmâ sot um yingimunje nejetâ dopyenjan otbuap? Nenne sot puluhum um yinginom yuâmâ lok âlâje emetsenje nombolân yâhâp yakât biwinjan âi tuhum pesuk pilâm hâmeje memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu ki orotje.” Yawu sâwin.

³⁸ Sâmunje sâop. “Yengâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâjetâ nângâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâm ekuwin. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu injan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

³⁹ Sâmunje sâop. “Yeje lohimbi yu ekyongonetâ kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ arijet.” Yawu sâop. ⁴⁰ Yawu sâmu komot tipi tapi tatjetâ komot 50 olop. ⁴¹ Ge tatjetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lohimbi ya kerehâk yingimunje newi. ⁴² Yâhâ injan gurâ yawuâk yingimunje nejetâ dopyenjan olop. ⁴³ Nejetâ dopyenjan otmu sot nombotje talop ya hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ⁴⁴ Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunje 5000 yakât dop olop.

Yesunje to kakjambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

⁴⁵ Sot nem pesuk pilânetâ Yesunje hângânngom yuwu sâop. “Yeje wanga yu mem kulet sâm Besaita kapiân arijet Arijetâ nâmâ lohimbi yu hângânyongomune arijetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop.

⁴⁶ “Yawu sâm hângânngomu arimunje lohimbi ya gurâ hângânyongomu yahatmâ itonj galanj otmâ ariwi. Arijetâ ikjâk tatmâ Anitâ ekuwe sâm pumjan yâhâop. ⁴⁷ Pumjan yâhâ âwâje orop den otmutâ emet omoj olop. Âwâje orop den otmutâ pesuk sâmu gem dengân ginjehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin. ⁴⁸ Yawu arim tatmunje ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâm ba hâum pâpgu tatmunje emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâmjân hâum pâpgu gupgu ot tatmunje Yesu ikjak to kakjambâ tâlim takamu ekbin. ⁴⁹⁻⁵⁰ To kakjambâ takamu ekmâ tepnenje hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kinjitennehât otmâ kâi bânennenje sân sân sâop.

Yawu otmunje yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kinjityenahât otmâ kâi bâtyeje sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.” ⁵¹ Yawu sâm wanjaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâm njiniñ njiniñ sâop. Sânduk sâm njiniñ

njinj sâop ya ekmunje âlâ kândâkdâ olop. ⁵² Yawu gârâmâ emelâk banja mome motokmâ kâsikum yinjimu lok 5000 yanje nejetâ dopyenjan olop ya ekmâ Yesuhât topnje nângâwin mâne saru kakjan takamu siru njinin njinin sâop ya ekmunje ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nângân nângânnenje pâlâmje olopgât Yesunje yu ya olop yakât topnje ki ekmâ nângâmunje keterahop.

Yesuhât sângumje wâim âlepje otbi.

(Mataio 14:34-36)

⁵³ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâam, yan ari kionmâ wanga hikumunje kinop. ⁵⁴ Hikumunje kinmu kapi ya ambolipnje taka Yesu ekmâ nângâwi. ⁵⁵ Ekmâ nângâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbî kundat, me mesek, me umatje topnje topnje teteyingioy ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesunje wosaken ariop yan lâuyekmâ ari henjemyongoâkgât yuwu sâam ulitguwi. ⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtje kundat me umatje topnje topnje teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombangân menduhum katyekmunje gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepje otjetgât nângain.” Sâjetâ sâop. “Den yai ya âlepje otjet.” Yawu sâamu nombotjanje sângumje wâim yanjak âlepje otbi.

7

Launenjanak ki sâam mepaem mannom.

(Mataio 15:1-9)

¹⁻⁴ Parisaio kerekje tâmbâlipnenje yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâam bâtyenje piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk angoân pirim henjengumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenje yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhum yan neminiwi. Otmu buku nombotjanje yawuâk otjet sâam kendâyinginetâ yanjak lok kingitje orowâkne denyenje lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyenje yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotjanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhunjetâ yan nenje tâmbâlipnenje yengât den kum bânennenje ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunje nenekmâ nângânetâ bâlemu Yesu yuwu sâam âikuwi. “Hoñ bawalipganje tâmbâlipnenje yengât den kum bâtyenje ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk nejetâ nângâmunje dondâ bâleap.” Yawu sâawi.

⁶ Sâjetâ purik pilâyingim yuwu sâam ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyenje yâhâp. Yakât otmuâmâ embânjan emet inânjan poropete lok âlâ, kutje Yesaia sâam, yâkne yengât topyenje teteâkgât den kulemguop ya yuwu.

“Lohimbî yunje lauyenjanak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenjanemâ ki hikunekmai. ⁷ Yâkne lok senyenjan kinmâ yene engâtyeneâk otmâ den sâam nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenjanak perâk perâk sâam orotmemeyenje yakâlâk nângânetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulemguop yakât bulânje yengâlen teteap. Yene Anitâhât den bulânje yamâ betbanjim tâmbâlipyenje yengât nângân nângânyenjan teteop ya nângânetâ yahatmu ya konok lâum manmai. ⁹ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Yene Anitâhât den bulânje ya katipgum yene nângân nângânyenjan tetemap ya sâam lohimbî biwiyenjan kionjetâ nângânetâ bulânje otmap. ¹⁰ Yakât

topŋe yuwu sâwe. Anitâŋe Mose ekumu girem den âlâ kulempuop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgim denyeŋe lâum manŋet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe den bâleŋe ki hâiyeknomai. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeŋe girem den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Awonj, mej, sombo otdomawot yanâmâ nâŋe sot me senŋe âlâlâ âlepŋe tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topŋe yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topŋe yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Senŋe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmune tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatsset.” ¹² Yawu sâm betyotgoŋetâ hâhiwin kakŋan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerenŋe nanlipyeŋeŋe âwâ mâmâlipyeŋe betyiŋgim tewetsenŋe mem miti emetŋanâk katŋetgât yeŋe kendâyiŋginomai. ¹³ Yamâ Anitâŋeâmâ yakât nâŋgâmu dondâ gemap. Yeŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yeŋe orotmemeyeŋe âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâŋe betbaŋgim yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmap.”

*Orotmeme yu otmunŋeâmâ yaŋe mem bâlenenekbuap.
(Mataio 15:10-20)*

¹⁴ Yesuŋe Parisaio lok yawu sâm ekyongomu arinŋetâ lohimbi inŋe manbi ya yâhâŋe sâmu yâkâlen gaŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nâŋgâm biwiyenjan katŋet. ¹⁵ Wuân me wuân neŋetâ tepyeŋan gemap yaŋeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nâŋgân nâŋgânyeŋan tetemap ya sâŋetâ lauyeŋambâ ga takamap yaŋeâmâ bulâŋanâk mem bâleyekmap. ¹⁶ Den yan yu biwiyenjan katnomai yanâmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topŋe eknongomu nâŋgâne sâm âikuwin. ¹⁸⁻¹⁹ Âikumunŋe sâop. “Bâe, hilâm ârândâŋ den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nâŋgâŋetâ keterakmap? Lohimbi inŋe nâŋgâm pâpgumai yakât dopŋeâk yeŋe nâŋgâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâmune nâŋgâŋet. Sot neŋetâ tepyeŋan gemap yaŋak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ki mem bâleyekmap.” Yawu sâm eknongop. Yakât yuwu nâŋgâmain. Sot, me hân tete topŋe topŋe, me nâi soŋgo topŋe topŋe kalop yamâ âlepŋeâk hârok. Yaŋe ki mem bâlenenekmap. Yawu nâŋgâmain.

²⁰ Otmu Yesuŋe torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nâŋgân nâŋgânyeŋambâ tetemap yamâ lauyeŋambâ ga takamap. Yaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap. ²¹ Orotmemeyeŋe yuwu otmai yaŋe umut biwiyenŋe otmu nâŋgân nâŋgânyeŋe mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo miangimai. Me ahomai. ²² Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipyeŋe yeŋgât betyeŋehen kioŋmai. Me tepyeŋe umatŋe otmap, me nem ŋatak, me wawi. Me kâirahomai, me nâŋgâm bâleangimai, me den hako oraŋgimai, me den guruk sahaŋgimai, me den belâŋgen sahaŋgimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me karasuŋa, me sait topŋe topŋe karaŋgimai. Me kâut pilaŋgimai. ²³ Yu sâm aran yuŋeâmâ lok nâŋgân nâŋgânyeŋambâ tetemap. Yakât otmâ yuŋe mem bâleyekmap.”

Imbi âlâje Yesuhâlen biwiŋje kalop.

(Mataio 15:21-28)

²⁴ Yawu sâmu menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunŋe lohimbi dondâŋe taka mem hâmbinŋ gumbinŋ tuhunenekmaiât Yesuŋe sâmu emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi nombotŋe Yesu ekmâ den katŋetâ arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. ²⁵⁻²⁶ Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtŋe âlâje Yesu taka talop yakât den pat ya nâŋgâm takaop. Yâhâ weke bâlenŋe baratŋe mângâeminiop ya Yesuŋe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

²⁷ Ulitgumu yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yengâlen sâmu ge âi membomgât hângânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâmu sâmunne nâŋgârâ keterahâk. Nan baralipnenŋe sot um yinŋimunŋe nemai. Nem tatŋetâ lauyenjambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, den yat yu nâŋgâmunne bulâŋe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmunne nâŋgâ. Nan baralipyenŋe sot nenŋetâ lauyenjambâ wahapŋe gemap ya gurâ sosonŋe ihilâk nemai.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Imbi, biwihaŋe yawu nâŋgâm den yat yu nâŋgâmunne ârândân oap. Yakât otmâ weke bâlenŋe yiwerenŋeâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotŋan ari.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu yanâk emetŋan âwurem ari baratŋe ya ehop. Emelâk weke bâlenŋe gaiakmâ arimu hâkŋe sânduk sâmu talop.

Yesuŋe lok kopa henŋenŋuop.

³¹ Yesuŋe Galilaia denŋân yan âwurem ariwe sâmu otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk ŋerek tap, yapâ ari Galilaia denŋân ginŋan ga takawin. ³² Ga takamunŋe lok âlâ ândâpŋe bok sâsâŋe kopa kum den awawî guwawî sâminiop ya bukulipŋaŋe mem Yesuhâlen takawî. Mem taka Yesuŋe wâimu ândâpŋe pâronŋ sâmu nimbilamŋe keterakmâ hewewenŋ olâk sâmu ulitguwi. ³³ Ulitgunŋetâ lohimbi ya pilâyekmâ memba pa perenŋ pilâm baowot. Ba ikŋe bâtnan tâp tuhum lok yakât ândâpŋan wâim yanâk nimbilamŋan wâiop. ³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâmu ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topŋe yuwu. “Pâronŋ sâek.”

³⁵ Yawu sâmu ândâpŋe pâronŋ sâop. Yawu otmu launŋe hewewenŋ otmu den sâop. ³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuŋe kulem miop yakât buku nombotŋe ki ekyongonomai sâmu lohimbi ya kuyinŋiop. Kuyinŋiap yamâ denŋe ki nâŋgâwi. Yawu otmâ den ya sâmu haok tuhunŋetâ lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Yakât otmâ kuyinŋim yâhâmu nâŋgâwi yamâ iliwetmâ sâmu haok tuhuwi. ³⁷ Sâmu haok tuhunŋetâ nâŋgâm yuwu sâwi. “Lok yunŋe lohimbi umatŋe topŋe topŋe teteyinŋimu mansai ya henŋemyongom mansap yakât nâŋgâmunŋe âilonŋo dondâ oap. Lohimbi ândâpyenŋe bok sâmu mansai ya sâmu pâronŋ sâmu den nâŋgâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmu lauyenŋe hewewenŋ otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

8

Lok 4000 ya sot kâsikum yinŋiwi.

(Mataio 15:32-39)

¹ Yesuŋe lok kopa ya mem henŋenŋuop yakât den pat ya lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe nâŋgâm Yesuhât denŋe nâŋgâne sâmu taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatŋetâ den kâsikum yinŋimu hilâm kalimbu pesuk sâmu sotyenŋe

nem tiŋ pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâm eknongop. ² “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tiŋ pilai. Yakât tepne nâŋgâyinŋian. ³ Yâhâ nombotŋe tai yuâmâ kâlepŋehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yinŋimapgât inâk ki arinomai.”

⁴ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yinŋimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap?” Yawu sâwin. ⁵ Sâmunŋe sâop. “Yeŋgâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶ Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem banŋa ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yinŋimunŋe newi. ⁷ Otmu inŋan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hionmâ ningimu kâsikum yinŋimunŋe newi. ⁸ Neŋetâ dopyeŋan otmu hânŋanyongomu ariwi. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya menduhum mânunŋemunŋe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ⁹ Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunŋe 4000 yakât dop wangiop. ¹⁰ Lohimbi yaŋe ariŋetâmâ menenekmu wanŋaen yâhâ kapi âlâ, kutŋe Dalimanuta, yaken ariwin.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŋe ekuwi.
(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)*

¹¹ Dalimanuta kapi mem wanŋaembâ gemunŋe Parisaio nombotŋaŋe Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâŋe hânŋangohomu gion ya perâk me bulâŋanâk sâmai? Yakât sârâ Anitâŋe nâŋgâhilihimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ toŋe nâŋgâne.” Yawu sâwi.

¹² Yawu sâŋetâ biwiyenŋe ekmâ nâŋgâm biwiŋe umatŋe otmu yuwu sâm ekyongop. “Bâe, yeŋeâmâ wongât kulem tetemu ekne sâm nanŋai? Ya nâŋgâmune ki ârândâŋ oap yakât ya ki otbom.” ¹³ Yawu sâm pilâyekmu wanŋaen yâhâm denŋân nombot hâtikgum ariwin.

*Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk keluŋe
(Mataio 16:5-12)*

¹⁴ Wanŋaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. ¹⁵ Yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yengât matuk keluŋaŋe mem bâleyekmapgât galem oranŋinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu nenŋe yakât topŋe nâŋgâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

¹⁷⁻¹⁸ Yawu sâm alahumunŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenŋe katmâ den yan yukât topŋe ki nâŋgâŋetâ keteraksap? Me kulem topŋe topŋe mem gaman ya ekmâ topŋe ki nâŋgâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. ¹⁹ Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yinŋimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mânunŋetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

²⁰ Sâmunŋe sâop. “Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ banŋa nombolân yâhâp yanahâk yinŋimunŋe newi. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânunŋetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

²¹ Sâmunŋe sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topŋe emelâk nâŋgâmbâiâyâ.” Yawu sâm eknongop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe henŋenŋuop.

²² Yawu sâmu eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wanğaembâ gemunje yan kapi ambolipnaje Yesu ekmâ nângâm lok âlâ senje bok sâsâje ya dâim toho Yesuje wâimu âlepje olâkgât ulitguwi. ²³ Ulitgunjetâ lok ya dâim ari kapi betjeheh kinmâ bâtnjan tâp tuhum senjan wâim yuwu sâmu âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

²⁴ Yawu âikumu senje tipije hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yek-muneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yâhâpje bâtnjan tâp tuhum senjan wâiop. Wâimu senje hâreakmu pak sâmu ekmu keterahop yakât otmâ yuwu sâmu ekuop. ²⁶ “Gâ kapiân ki yâhâuwat. Kapi betjehebâ hawamgum ari emetgan yâhâuwat.” Yawu sâmu ekum hânğangumu ariop.

Petoroje Yesuhât topje sâmu teteop.

(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)

²⁷ Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutje Kaisaria sâmu, kutje âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânâmâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunje yuwu sâmu âinongop. “Lohimbije nâhât girawu nângâmai?”

²⁸ Sâmu sâwin. “Nombotnaje gâhât yuwu sâmai. “Yoanene lohimi toen katyekminiop ya emelâk kunjetâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotnajeâmâ, “Poropete âlâ, kutje Elea sâmu, emelâk himbimân yâhâop yaje purik sâmu ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotnajeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” ²⁹ Sâmunje sâop. “Yawu gârâmâ yejeâmâ nâhât girawu nângâmai?”

Sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâje hânğangohomu ge mansat ya nângâmunje bulâje oap.” Yawu tetekjan sâop.

³⁰ Sâmu yuwu sâmu kuningiop. “Yeje nâhât topne ki sâmu tetem lohimi ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroje Yesuhât mâtâp manğawanğiwe sâmu olop.

(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)

³¹ Otmu sâp yapâek âlâlâ otbanğinomai yakât tetekjan eknongop. Yamâ yuwu sâmu eknongop. “Nâ lok bulâje mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyeje otmu Isirae nengât papatolipnenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekje biwi konohâk otmâ yan nâhât sâmu bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohojetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benje yapâ mumunambâ yahatbom.” Yawu sâmu eknongop.

³² Yawu sâmu eknongomu Petoroje sâmu perez pilâm yetnjiâk ba kinmâ kuwanğiwe sâmu olop. ³³ Kuwanğiwe sâmu otmu yanâk Yesuje nengât orowâk nângânet sâmu purik pilâm nenekmâ yuwu sâmu den matje kâpekbangiop. “Yawu yatgât Satanje tepje herone otbuap. Yâhâ Anitâje den sâmu nihiop ya den yat yuje ki miap. Gâmâ loggât nângân nângân yat. Ya nângâmune ki ârandân oap. Yakât otmâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu ekumu peneningimutâ Yesuje lohimi dondâ mambotbanğim kinbi ya ekyongomu gotnennjan ganjetâ yuwu sâmu eknongop. “Lohimi âlâ me âlâje biwiyeje nâhâlen katmâ orowâk manne sâmu yehâhât ki nângânetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatingiap yakât ki nângâm ketet otmâ enğat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârandân nângâm tem lâunihim mannomai. ³⁵ Yawu gârâmâ benje lok âlâ me âlâje manmanyenje alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhâlen biwiyejanje

kepeim manmâ nâhât den pat âlepne yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonjetâ munomai yamâ Anitâne mumuñambâ mem yahatyekbuap. ³⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne iri sikum me manman topne topne yan biwi nângân nângânne hikum manmâ munomai yanje girawu otnomai. Yenjahâk mumuñambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ manman yawuyakât matnje umatje Anitâne yingiwuapgât. ³⁸ Lohimbi yu yengât topne teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotne loklipne betyenehen kionmai yakât dopneâk yenjeâmâ Anitâhât betyenehen kionmâ orotmemeyene otmâ ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâne den kâsikum yingim mansan. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânjetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matnje yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Hibim Awonane yâhâpne hângânnohomu anjelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânjetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matnje umatje menomai.” Yawu sâop.

9

¹ Yesune yawu sâm eknongomu lohimbi yanje iton galañ otmâ ariwi. Ariñetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topne sâmune nângânjet. Yen ki mum metenjetâek Anitâne tihityene othe sâm lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityene otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)*

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmu yakât kakñan Yesune Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumne âlâen yâhâwi. ³ Yâhâ kinñetâ Yesuhât kun kundenje âlâ otmu sângumñane lanñne pilâm kaok bolañ bolañ otmu sikopne elemân hâumu kaok siliñ siliñ otmâp yakât dopne ki olop, ya wangiop. ⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâne meyelehop yanje tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. ⁵⁻⁶ Mose yet Elea tetemutâ hoñ bawalipñane yelekmâ umutyene ariop. Umutyene arimu hâmbiñ gumbiñ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanje tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunje âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâñe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanjan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu yanâk elem patone ge pumne ya kâtâpgumu yakât biwiñambâ Anitâne den âlâ yuwu sâop. “Bulâñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâwuap ya yenje mem biwiyeñan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikñeâk kinmu ekbi.

⁹ Yanjak pumñambâ âwurem ge mâtâwân tatñetâ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Pumñan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoñetâ mum yahatbom yakât kakñanâmâ kulem eksai yukât topne ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ ikñak “mum yahatbom” sâop yakât nângâm kiwilim yenjiâk alahuwi. ¹¹ Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nângâm Yesu yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningmaineâmâ yuwu sâmai. “Anitâne tihitnenje othe sâm hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Eleane yâhâpne tetewuap yan kulet sâm mâtâp mewangiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

12-13 Sâñjetâ sâop. “Yamâ bulâñjanâk yai. Elea yâhâpñe tetewuawân yai yakât mâtâp mewañgiwuap. Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâñgâñet. Emelâk Anitâñe poropete den ekyongomu kulemguwi yakât topñe yuwu tap. Anitâñe tihitnenñe otbe sâm hoñ bawa âlâ hâñgâñgumu gewuap yamâ Yura ambolipñeñe mem âlâlâ tuhum betgunjetâ sâtgun mumbuap. Den yawu tap yakât topñe girawu tap? Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopñeâk lok âlâñe tetem manmu ekbi yamâ yengât papatolipñeñeñe nâñgâm hilipgun engatyeñeâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemguwi yakât bonñe teteop.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuhât hoñ bawalipñeñe weke bâleñe watne sâm hâum pâpguwi.
(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)*

14 Mâtâwân gem tatñetâ yan lohimbi dondâñe lok âlâhât nanñe nengâlen dâim takanjetâ tângune sâm hâum pâpgun pilâwin. Hâum pâpgun pilâmunñe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñeñe sennennan genetâ sahanñe kinmunñe bukulpnenñe pumñehembâ gem peneningiwi. 15 Peneninginjetâmâ lohimbi yanñe Yesu ekñetâ tepyeñe yahatmu yâkâlen ba heronñe otbañgiwi. 16 Heronñe otbañginjetâ Yesuñe yuwu sâm âinongop. “Yeñe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahanñe?”

17 Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâñeñe yuwu sâop. “Lok pato, hoñ bawalipñeñe tânotgoñet sâm nanne yu dâim takan yakât topñe yuwu. 18 Weke bâleñeñe nanne mângâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mângâemap yan senñe gâwâñ gâwâñ sâm hânân ge imu nekamñe kâtiñ sâm launñe barak barak otmap. Yawuhât hoñ bawalipñe yunñe weke bâleñe yu watñet sâm dâim taka ekyongomune hâum pâpgun pilai.” Yawu sâop.

19 Yawu sâmu Yesuñe ya nâñgâmu ki ârândâñ otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nâñgân nâñgânñeñeñe ki tânngowuap nanñgai? Yawu nâñgâm biwiyeñeñe nâhâlen tiñâk ki kepeiia yakât nâñgâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannoma?” Yawu sâm eknongom âwâñe ekumu nanñe dâim gaop.

20 Naom ya dâim gamu weke bâleñeñe Yesu ekmâ mângâemu senñe gâwâñ gâwâñ sâm hânân ge kârâñ kârâñ sâm launñe barak barak otmu iop.

21 Yawu otmu Yesuñe âwâñe yuwu sâm âikuop. “Umatñe yu amâti tete-wañgiop?”

Sâmu sâop. Lepatñambâek tetewañgimu yuwu otmâ gamap. 22 Weke bâleñeñe sâpñanâk mem mângâemu toen ge hanahomap. Me senñe gâwâñ gâwâñ sâm kâlâwân kionñmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nâñgânitgim tânotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

23 Sâmu sâop. “Gâñe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâmunne nâñgâ. Lok âlâ me âlâñe nâhâlen biwi nâñgân nâñgânñeñeñe kepeimainñe yu me ya otnehât nâñgâmai yamâ tânyongomune ârândâñ otmap.” Yawu sâop.

24 Sâmu sâop. “Den yat yu nâñgâmunne bulâñe otmâ biwinañe gâhâlen kepeiwe sâm oan. Yamâ gikak nâñgânihirâ den yat yukât bulâñe tetenihiâkgât nanñgan.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu lohimbi dondâñe taka hawam mewam tuhuwihât Yesuñe weke bâleñe yuwu sâm ekuop. “Weke bâleñe, yuwu sâmunne nâñgâ. Gâñe

naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlebâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâpñe ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu weke bâleñaje mângâem hu halak tuhun kârõñbangim yâkâlebâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbî gotñan kinbiñe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwahoap yukâ.” ²⁷ Yawu sâñetâ Yesunje bâññan memu yahatmâ kinop.

²⁸ Yahatmâ kinmu lohimbî ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Yu topñe girawuhât nenñe weke bâleñe watne sâmu hâum pâpñuain?”

²⁹ Sâmunñe sâop. “Yamâ weke bâleñe watmune ariap yuâmâ kârikñe bâleñe. Yâhâ yeñe watne sâmu hâum pâpñuai. Yawu gârâmâ weke bâleñe yuwuya âlâ ekmâmâ angoân biwiyenñe Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watñetâ denyenñe nâñgâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesunje ikñak mumbuap yakât sâop.

(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Yesunje den kâsikum ningiwe sâmu otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâmu Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunñe Yesu Anitâñe hâñgâñgumu giop kasalipñaje sâp ki kâlep otmuâk kuñetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuñambâ yahatbuap yakât eknongop. ³² Eknongomu nâñgâmunñe ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpñe âikune sâmu otmunñe umatñe otmu pilâwin.

Huruñ huruñ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

³³⁻³⁴ Mâtâwân ari nengâlen gâtñe âlâ me âlâñe sâmu patoen kunnanñe pato otbuap yakât sâmu pawarak guwarak otbin. Yakât sahañgim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunñe Yesunje yuwu sâmu âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahañgai?” Yawu sâmu in den nâñgânâk tatbin. ³⁵ Yawu tatmunñe yuwu sâmu eknongop. “Yeñambâ gâtñe âlâ me âlâñe kunyeñe pato otne sâmu otnomai yañe yeñahât nâñgâñetâ gemu huruñ huruñ manmâ hoñ bayinñinomai. Hoñ bayinñim manbuap lok yawuyakât nâñgâmunne ârândân oap.” Yawu sâop.

³⁶ Yawu sâmu naom tipñe âlâ gotnenñan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâmu eknongop. ³⁷ “Lohimbî âlâ me âlâñe tem lâunihim naom tipñe yuwuya buku otbañginomai. Lohimbî yañe otbañgiam sâmu yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiam sâmu awoñne hâñgânnohomu gewan yâk buku otbañginomai.” Yawu sâop.

Lohimbîñe nengât ki nâñgâñetâ gemap yañe buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâmu Yoaneñe yuwu sâmu ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtñe âlâñe kutgan gohonnâ weke bâleñe watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenñe nâñgâm bâlewañgim kuwañgiwin.”

³⁹ Sâmu sâop. “Lok âlâ me âlâñe kutnan nohonnâ kulân kulem âlâ menomai yañe yakât kakñan ki sâmu bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyinñinomai. ⁴⁰ Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Lohimbî nombotñaje nengât ki nâñgâñetâ gemap yañe nengât buku manmai. Biwinañe yawu nañgan. ⁴¹ Yeñe biwi nâñgân nâñgânyenñe nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ manñetâ lohimbî âlâ me âlâñe manmanyenñe ekmâ

nâhât hoŋ banihim mansai sâŋ, buku otyiŋgim tânyongonomai yakât hâmeŋe hâmbâi menomai. Yawu.”

Otyetâ bâleâk sâŋ ki kendâyiŋginom.

(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)

⁴² “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yengâlen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yengât mâtâp maŋguyiŋginomai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai.

⁴³⁻⁴⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâŋe hârenomaihât ki sâwe. Topŋe nâŋgâŋetgât yakât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyeŋaŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunetâ bâtyeŋahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi. Topŋe yuwuhât yan. Wuân me wuânŋe lok âlâ me âlâ dâiyekmu otyetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikŋe menomai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâŋe yu me ya ekŋâlem kâiyenŋe sururuk sâŋ ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi.

⁴⁷ Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe senyeŋe nombot me nombot yaŋe yu me ya ekŋâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâpgât pat otmop sâŋ yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ tem lâuwangim mannomai yamâ manman kârikŋe yiŋgiwuap. ⁴⁸ Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi. ⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyiŋgiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Nenâmâ kâtembe mem solân hoŋmain yanâmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbî yengât hohetyeŋan mannomai yanâmâ manmanyenŋe ekŋetâ heronŋe otbuap. Kâtembe yamâ ukeneŋe. Yawu gârâmâ nenŋe helenŋan ki hikum ikaimunŋe yamâ pâlâmŋe otmop. Pâlâmŋe otbuap yamâ girawu otmunŋe yâhâpŋe ukeneŋe otbuap. Yakât otmuâmâ yeŋe tem lâunihim buku oraŋgim mannomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

10

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.

(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuŋe yawu sâŋ eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunŋe lohimbî dondâŋe denŋe nâŋgâne sâŋ takanetâ emelâk den kâsikum yiŋgiminiop yawuâk kâsikum yiŋgiop. ² Den kâsikum yiŋgim tatmu Parisaio nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâŋ tâpikgumu yaŋak den âiân katnom,” yawu nâŋgâm yaŋak yuwu sâŋ âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâŋe imbilipyenŋe pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sânetâ sâop. “Âinohoi yakât matŋe nâku âiyongomune sânet. Den yai yakât emelâk Mosenje girem den kulemguop ya sânetâ nângâwe.”

⁴ Sâmu sâwi. “Mosenje girem den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâm âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.” Mosenje ya otnomgât âlepŋe sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sânetâ Mosenje den kulemguop yakât Yesuŋe yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyeŋe biwiyenje kârikŋe otmu yenjahâlâk nângâm manminiwi. Yakât otmâmâ Mosenje kuyiŋgiwehât otmâ ki kulemguop. ⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim kândikyotgop yan lohimi yâhâp ya katyelehop. ⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nângân nângânyetŋe konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionjakmâ ikŋjâk ikŋjâk otdomawot. ⁹ Anitâŋe menduhyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu ariŋetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin.

¹¹ Âikumunŋe yuwu sâop. Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe yakât hâkâŋ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap. ¹² Otmu imbi âlâ me âlâŋe lokŋe pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatŋe membuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe nan baralipyenje lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimi nombotŋe nan baralipyenje meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenŋe yekmunŋe ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwin. Kuyiŋgimunŋe Yesuŋe nenekmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ me gin mandu yengât tihityenŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. ¹⁵ Yakât sâmune nângâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nângâm in yawu yâkâlen biwiyenŋe kepeimai. Yâhâ oai yakât dopŋeâk âwâ mâmâlipyeŋe otnomai yamâ Anitâŋe meyekbuap.” ¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikŋeâk ikŋeâk lâuyekmâ kunyenjan mem Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyenje pato tatyinŋiop yâk yengât topyenje.

(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

¹⁷ Otmu kâlâwahom arine sâm otmunŋe lok âlâ sururuk sâm taka yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâŋe girawu otmune ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikŋehât pat kunihiwuap?”

¹⁸ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboŋe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŋe tatmap. ¹⁹ Yakât otmâ gâŋe âinohoi yakât matŋe yuwu sâmune nângâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyiŋgiwuat. Hakyenjan ki sâwuat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat.”

²⁰ Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋaŋanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senŋe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotŋe umburuk mansai ya yinŋiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ

Anitâŋe manman kârikjahât pat kuhihwuap.” Yawu sâop. ²² Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ dondâ tatbanŋiop yakât nângâmu biwiŋe umatŋe otmu hâmeŋe bâleop. Yawu otmâ yanŋak pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesuŋe enŋatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikum pato tatyŋgiapŋeâm Anitâhâlen biwiyeŋe kepeim tem lâuwangine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap.” Yawu sâop. ²⁴⁻²⁵ Yawu sâmu nângâmunŋe ki keterakmu yakât den âlâen torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâŋet. Pusine selon watmu pin pinŋan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpŋumap. Yakât dopŋeâk lohimbi iri sikumyeŋe pato tatyŋgiapŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lohimbi nombotŋe iri sikum pato tatyŋgimap yaŋe yeŋahâlâk nângâmai. Lohimbi yawuyaye Anitâhâlen biwiyeŋe katnomaihât nângâŋetâ umatŋe otmap.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu nângâmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbi girawu yaŋe otŋetâ ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikjahât pat kuyŋgiwuap?”

²⁷ Yawu sâmunŋe Yesuŋe sennenne topŋanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm loggât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topŋe âlâ tap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâm yakât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yŋgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbanŋim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiŋe nhâhlen biwiyeŋe katŋetgât lok âlâ me âlâŋe nâhât den lohimbi ekyongomaiŋe âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyeŋe, me nan baralipyeŋe, me hep torehenlipyeŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyŋgiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâleŋeŋe yekŋetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin nângânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbi orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyeŋe orop heronŋe otminiwi ya wangim heronŋe pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai. ³¹ Otmu lohimbi nombotŋeŋe yeŋahâlâk nângâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe ki meyekbuap. Yâhâ nombotŋeŋe yeŋahât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmâ ikŋan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

Yesu ikŋak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.

(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)

³² Yesuŋe yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiângen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatŋe âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topŋe yuwu sâm eknongop. ³³ “Yuwu sâmune nângâŋet. Yiwerenŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgât bâtyeŋan katnekuap. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. ³⁴ Den sâm hârenihim Roma lok yeŋgâlen katneŋetâ yâkŋe yuwu otnihino-mai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nângâwom. Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm

eknongop. Yawu sâmu eknongomu Yerusalem yâhânôm yakât nângâmunnje biwinennje umatnje otmu nângâm ketet otbin.

*Bukulipnennje yâk yengât hon bayinginom.
(Mataio 20:20-28)*

³⁵ Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtne, Yakowo yet Yoanenne, Yesuhâlen ba yuwu sâmu âikuowot. “Bawapi, netnje yu me yakât nanngait ya sâmutnje âlepne otnitgiuwatgât dop me bia?”

³⁶ Ekumutâ sâop. “Yetnje biwiyetnane girawu nanngawot ya sâmutâ nângâwe.”

³⁷ Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâne lohimbi kerek tihitnennje otdâ herone nângâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nângânitgirâ orowâk tatmâ tângohomutnje lohimbi kunlipyenne mannomgât nanngait.”

³⁸ Sâmutâ sâop. “Yakât topne ki nângâm denâk sâmu yawot. Umatnje âlâlâ tetenihipu hâhiwin nângâwom yawuâk nângâromawot me? Otmu hâhiwin kaknan katneketâ sât gum mumbom yakât dopneâk sât gum mundomawot me?”

³⁹ Sâmu sâowot. “Ya âlepne yat. Umatnje nângâwualân net gurâ yawuâk nângâromgât nanngait.”

Sâmutâ sâop. “Bonnanâk yawot. Umatnje âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nângâm sât gum mumbom ya yet gurâ yawuâk nângâm mundomawot.

⁴⁰ Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâne tânnohonetâ kunlipyenne mannom yakât Anitâ iknjahâk nângâmu tap.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu ekyotgomu yakât den pat nângâmunnje bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nângâm bâleyitgiwin. ⁴² Nângâm bâleyitgiwin yakât Yesunje nângâmu bâlemu den âlâen hâmu yuwu sâmu eknongop. “Lok papatolipyenne nângâmai dopnan lohimbi galempongnetâ yâk yengât amutyenan manmâ hâhiwin kaknan manmai. ⁴³⁻⁴⁵ Yeneâmâ papatolipyenne otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansainje nâhât hon bam gam nâ tânnohonetgât ki gewan. Nâneâmâ lohimbi hon bayingim sârereyekmâ kinmune nohonetâ mumbom. Mum yan tosayenne pilâyingiwom. Yawu otbomgât awonnanje âi sâmu nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulipyenne nângâyinginetâ yahalâkgât menjetâ hurun hurun otmu yâk yengât amutyenan mannomai. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâne nenekmu ârandân olâkgât nângâm yawuâk bukulipyenne yengât hon bayinginomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Yesunje lok senne bok sâsâne hengethuop.
(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)*

⁴⁶ Yawu sâmu eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhâmunne lohimbi dondâne betnennan watnenekbi. Arimunnje lok âlâ senne bok sâsâne, kutnje Batimaio sâmu, yamâ Timαιο nanne, mâtâp ginnan talop. Tatmâ senne âlâlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam ganetâ ulityongom tatminiop. ⁴⁷ Ulityongom tatmu lohimbi yane “Yesu takap,” sanjetâ nângâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâne nâhât wehe nângânihî.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâmu lohimbi gotnan kinbi yane kuwanngiwi. Kuwannginetâ wit gum halahuop.

⁴⁹ Yesunje ya nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuwetâ gaek,” sâmu lohimbi ya ekyongop. Ekyongomu senne bok sâsâne ya yuwu sâmu ekuwi. “Gâhât yap.

Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.” ⁵⁰ Yawu sânetâ nângâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹ Dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâm âikuop. “Girawu otgihiwêhât nanjat?”

Sâmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

⁵² Sâmu sâop. “Gâne nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâne tetehihiâk.” Yawu sâmu yan senne hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâop.

11

Yesune Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi yâhâp kutyetne Betepahe otmu Betani sâmu, ya Oliwa pumjan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesune hon bawayâhâtne yâhâp yuwu sâmu hângânyotgop. ² “Kapi tipine ewapâ tap yan donji nanje âlâ hikum katjetâ kinsap ya lok ki kakjan tatmai ya holanmâ mem geromawot. ³ Holanmutâ lok âlâne yuwu mon sâmu âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holan sawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâmu ekuromawot. “Yiwereje âi teteap. Yakât otmâ patonetneje yu mendehât hângânnotgomu takait. Mem arimutneâmâ âi ya tuhun pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâmu ekuromawot.”

⁴ Yesune yawu sâmu hângânyotgomu yâhâ donji nanje ya emet âlâ hawijan hikum katbi ya holanowot. ⁵ Holanmâ kinmutâ lok yan kinbine yelemâ yuwu sâmu âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâne sâmu yu holanje sâmu oawot?”

⁶ Yawu sâmu âiyotgotetâ yâku Yesune den ekyotgop yawuâk yawuâk sâmu ekyongowot. ⁷ Ekyongomutâ nângâyitginetâ holanmâ mem giowot. Mem gemutâ nenje hâk katipne kâlep katbin ya holanmâ lotohom kakjan katbin. Katmunje kakjan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin.

⁸ Yâhâmunje lohimbî dondâ hâruhuakbine Yesuhât nângânetâ yahatmu yeje sângum kâkâlep ya holanmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotnejeâmâ âliwahap esenne hârem yanje lingatmâ ariwi. Lingatmâ arinetâ donji yanje ya kakjan tâlim tâlim ariop. ⁹ Otmu lohimbî kinjitne orowâk hâruhuakbine yuwu sâmu mepaewi. “Gâmâ tâmbânenne Dawiti sen. Gike ombheâk ki takat.

¹⁰ Anitâne âi sâmu ghiop ya lâmu kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenne Dawitine olop yakât donjeâk galemnongowe sâmu otmâ takat. Yakât nângâm herone otgihim mepaheksain.” Yawu sâmu.

¹¹ Yawu sânetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesune opon kâmbukjan yâhâop. Opon kâmbukjan yâhâ senne âlâlâ mem anji gunji otbi ya in yekmâ purik sâmu giop. Otmu emetsenne potok sâwe sâmu otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

Lakop sâwanjimu hâlâlâne sâmu kinop.

(Mataio 21:18-19)

¹² Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wanjiop. ¹³ Po wanjimu senne pilâm lakop âlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetne mem nembom sâmu gotjan ariop. Ari eksan mâne esen yambuñajak pato otmu kehetne ki kinop. ¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetne ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetne âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nângâwin.

Yesune opon kâmbukjan yâhâmu watyehop.

(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesuje dongi kakñambâ kionmu yanak opon kâmbukñan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukñe kâlehen lohimbî senje âlâlâ anji gunji otmâ hâmeñe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuje nângâm bâleyiñgim watyehop. Watyekmâ kakñan tat tat, tewo, kembâ emetñe tuhumi ya kâlehen katñetâ talop, senje âlâlâyeñe mem purik pilâyîngimu tiok taok otmâ kinbi. ¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinñetâ yan lohimbîñe senje âlâlâyeñe ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionmai sâmi mâtâp mañguyiñgiop. ¹⁷ Mâtâp mañguyiñgim kinmâ yuwu sâmi ekyongop. “Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Lohimbî hânñan kulemñan manmâ araiñe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmunne nângâñet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbî kâityongom hâmeñe mem yahatmâ anji gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjîm bero emetñe yawuya oap.” Yawu sâmi ekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yengât lok kunlipyeñe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe den sâop yakât nângâñetâ bâlemu Yesu mem pâi emetñan katne sâmi otbî. Yamâ benje yuwu nângâwi. “Lohimbî sesengâlâkñe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkñe den sâmap ya nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâwanjîñetâ yahatmap.” Yawu nângâm mem pâi emetñan katne sâmi nângâñetâ umatñe otmu pilâwi. ¹⁹ Yâhâ Yesuje yawu sâmi ekyongomu nenje yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

*Lakop âlâ kinop yakât Yesuje sâmu hâlâlâñj sâop yakât topñe
(Mataio 21:20-22)*

²⁰ Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunje Yesuje lakop yakât sâop yanje esenñe mum hâlâlâñj sâmi kinop. ²¹ Yawu otmâ kinmu Petoroñe ekmâ Yesuje lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâmi ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâñe oran lakop endakât sâon ya esenñe mum hâlâlâñj sâmi kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâmi engatñe kakñambâ olelem nenekmâ yuwu sâmi eknongop. “Yeñe yu me ya otne sâmamâ anjoân biwi nângân nângânyeñeñe Anitâhâlen kepeim ulitgunjetâ nângâyîngimu yanâmâ yakât bulâñe tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâmunne nângâñet. Yeñe pumñe yukât Anitâ yuwu mon sâmi ulitgunomai. “Pumñe yuñe huhuakmâ orotok sâmi giâk,” yawu sâmi biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâñet. Yeñe yu me ya Anitâñe sâmi teteâkgât nângâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiyeñeñe kepeim yuwu nângânomai. “Nenñe Anitâhâlen biwinenñeñe kepeim ulitgumunñe nângâningimay yakât dopñan teteningiwuap. Yawu. ²⁵ Yakât torokatmâ sâmunne nângâñet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbî nombotñeñe yen mem bâleyekbi ya yengât tosayeñe pilâyînginomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyeñeñe yengât tosa ya gurâ yawuâk pilâyîngiwuap. ²⁶ Yâhâ lohimbî nombotñeñe yen mem bâleyekbi yakât nângâm matñe kâpekyiñginomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeñeñe yen gurâ otñetâ bâlem gap yakât matñe kâpekyiñgiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuje âlâhât sâtgât âi miop yakât ki ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)*

²⁷ Yawu sâm yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukņan yâhâwin. Yan yâhâmunņe hotom uminiwi ya yengât lok kunņe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnennņe Yesuhâlen bam yuwu sâm âikuwi. ²⁸ “Gâņe oran âlâhât sâtgât otmâ Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ lohimbî watyehon?”

²⁹ Sâņetâ sâop. “Yeņe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matņe kâpeknihiņetâmâ nâņe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topņe ekyongowom. ³⁰ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Yoaneņe âlâhât sâtgât otmâ lohimbî toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâņetâ nâņgâwe.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu matņe kâpekbangine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenņe yuwu mon sânom. “Yoaneņe âi miop yamâ Anitâņe âi sâm waņmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matņe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâņgâņetâ ki bulâņe olop?” Yawu sâmu nenņe matņe girawu sâm kâpekbanginom? Anjulaknom yakâ. ³² Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbî dondâņe “Yoaneņe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtgât âi mem manop,” yawu nâņgâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenņe yawu sânom yanâmâ lohimbî kinsai yuņe nâņgâm nongonomai yakâ.” Yawu nâņgâwi. ³³ Yawu nâņgâm yuwu sâm ekuwi. “Yoaneņe âlâhât sâtgât âi meminiop ya nen ki nanġain.”

Sâņetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâņe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

Wain kalam amboņahâlen hâum sâop.

(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)

¹ Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâņe wain kâmetņet sâm nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toņe ya mem mendâreņetâ gewuapgât waņġa hâwiwi. Otmu emetyeņe tuhuwi. Âi ya tuhum tiņ pilâņetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ ikņe âlâengen ari sâp kâlep manop. ² Arim sâp kâlep manmu wain kehetņe ya puru pato kinmâ hululuņ sâop. Yawu otmu amboņe ikņahât hâruhunihiņet sâm hoņ bawa âlâ yakembâek hâņġangumu takaop. ³ Takamu wain galemņe manbiņe kum watņetâ âwurem ariop. ⁴ Âwurem arimu yawuâk kalam amboņe hoņ bawa âlâ hâņġangumu takaop. Hâņġangumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuņetâ âwurem ariop. ⁵ Yakât otmâ yawuâk kalam amboņe hoņ bawaņe kalimbunġe hâņġangumu takamu kuņetâ muop. Kuņetâ mumu kalam amboņe hoņ bawalipņe dondâhâlâk hâņġanyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongonġetâ muwi. ⁶ Aiop, kalam amboņe biwiņe yuwu nâņgâop. “Nine nanne ombe bisine hâņġangumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiņe yawu nâņgâm ikņe nanņe hâņġangumu ariop. ⁷ Hâņġangumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenņe ikņe nanņe takap. Âwâņe mumu yan kalam yuâmâ yâkņe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunņe muâk. Kumunņe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu sâm kum kekae topņehen pilâņetâ iop. Yawu.

⁹ Yawu otjetâ kalam ambonjaŋe taka girawu otbuap? Yâkŋe taka yongomu munjetâ lok ondrop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât poropete âlâŋe den yuwu kulemguop ya yeŋe ki mon sâlikum nâŋgâmai? “Nep lokŋe emet tuhum nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap. ¹¹ Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, yuâmâ patone nâŋgâmu teteap. Ekmunŋe sâtŋe oap.” Yawu nâŋgânomai.” Yawu kulemguop tap.

¹² Yesuŋe den âlâen hâum sâop yuŋe hotom uminiwi ya yengât lok kunŋe otmu bukulipyenŋe yengât topyene miop. Yakât nâŋgâŋetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbî dondâ yan kinbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nâŋgâm gorâyiŋgimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.
(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Parisaionŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâm hikuwi. “Nenŋe den girawu yaen hâum Yesu âikumunŋe matŋe sâm tâpikguwuap? Matŋe sâm tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunŋe mem pâi emetjan katjetâ tatbuap.” Yawu sâm den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyenŋe nombotŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋe Yesuhât topŋe ekjetgât hâŋgânyongowi. ¹⁴ Hâŋgânyongotâ Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Bawapi, gâhât topge nanŋain. Gâŋe den imbiâk ki sâmât. Den sâmât yamâ nâŋgâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbîŋe girawu nâŋgâhihai yakât nâŋgâm ki gorâhihimap. Gâŋe lok âlâhât nâŋgârâ yahatmu âlâhât nâŋgârâ gemu yawu ki otmât. Otmu manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât den tâŋ tâŋâk eknongomat. Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nâŋgâne. Roma lok âlâŋe kunneneŋe mansap, kutŋe Sisa sâm, yâhâmâ haonŋmâ ârândâŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ yawuâk waŋmâ yâhânom me bia? Yakât gâŋe girawu nanŋat? Sârâ nâŋgâne.”

¹⁵ Yawu sâm âikuŋetâ biwiyenŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâhâtŋe sâm tâpikguwuap sâm âinohoai me? Yawu gârâmâ kât nanŋe âlâ mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmû waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanŋe yu ekjet. Âlâhât towat kât nanŋe yuân tap? Me âlâhât kutŋe tap?”

Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa sâm, yakâ.”

¹⁷ Sâŋetâ sâop. “Sisahât pat sâm yu ya katjetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tatmâ yâk waŋnomai.” Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu yahatmâ ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)

¹⁸ Ariŋetâ bukulipyenŋe, kutyenŋe Sarukaio sâm, yaŋe tohowi. Yâkŋe yuwu nâŋgâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmâp.” Yawu nâŋgâmai. Yâkŋe yakât topŋe nâŋgânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ¹⁹ “Bawapi, anŋoân Mosenŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu imiŋaŋe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseŋe yawu kulemgup tap. Yakât topŋe sâŋ eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ. ²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ aŋgoân atayeŋe kunŋaŋe imbi memu imbiŋaŋe naom ki mewangimu inâk manmâ muop. ²¹ Mumu imiŋaŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. ²² Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyetŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyetŋe yâku yawuâk muop. ²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemgui yakât topŋe ki naŋgai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât topŋe gurâ ki naŋgai. Yawu gârâmâ yeŋe nâŋgâm hilipgum den yawu yai. ²⁵ Anitâŋe lohimbi mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipŋaŋe ki miakmai ya yengât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai. ²⁶ Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nak topŋan kâlâp semu laŋ laŋ sâop ya Moseŋe ekbe sâŋ gotŋan baop. Gotŋan bamu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu sâŋ ekuu kulemgup.

²⁷ Anitâŋe Mose den ekumu kulemgup yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap. Yamâ yeŋe den ya nâŋgâŋetâ keterakyiŋimbâp.” Yawu sâop.

*Mosehât girem den ya girawu yaŋe kun kunŋe oap?
(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)*

²⁸ Yesuŋe Sarukaio yengât den yawu sâŋ purik pilâyŋgimu nâŋgâŋetâ sâtŋe dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopŋe den ya nâŋgâmâmâ yahatmâ yuwu sâŋ âikuop. “Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemgup yapâ gâtŋe girawu ya yakât nâŋgârâ yahatsap.”

²⁹ Sâmu sâop. “Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâ ambonenŋe pato yâk ikŋe konok tap. ³⁰ Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hoŋ bawaŋgim yâhânom.”

³¹ Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenŋahât naŋgaŋgimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk bukulpnenŋe yengât nâŋgâmunŋe yahatbuap.”

Den yâhâp yan yuŋeâmâ Anitâŋe den âlâlâ sâop ya hârohâk mem men-duhuap.” Yawu sâop.

³² Sâmu sâop. “Bawapi, den bulâŋe sârâ nâŋgâmunne ârândâŋ oap. Anitâ ikŋe konok kunnenŋe pato tatmap. Âlâ ki tap. ³³ Yakât otmâ nen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe yâkâlen kepeim tem lâuwaŋgim manmâ yâhânom. Yâhâ nenŋahât naŋgaŋgimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yengât

nāngāmunnje yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitânje nāngāningiākāt noniñ buli-makao me âlâlâ ya gâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu longâem hotom umunnje yakât Anitânje nāngâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Yesunje nāngâmu ârândân otmu yuwu sâm ekuop. “Gâje Anitâhât topnje tipnje nanjat. Yakât otmâ biwihanje yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitge otmâ manman kârikñahât pat kuhihwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nāngâjetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulippenjanje Yesunje den sâm tâpikuâkgât ki âikuwi.

Anitânje hāngāngumu gewuap yakât Yesu âikuwi.

(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)

³⁵ Yesunje den matnje yawu purik pilâwangim yuwu sâm Parisaio âiyongop. “Yengâlen gâtñanje Mosehât girem den kâsikum yingim yuwu sâmai. “Anitânje hāngāngumu ge tihitnenje otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nāngāmune bulâje oap. Yamâ yene yakât topnje pâpgum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmune nāngânet. ³⁶ Emelâk Wâtgât māmāñahât Heakñe tâmbânenje Dawiti biwiñan kionmu yuwu sâop.

“Anitânje nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâje nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

³⁷ Den yakât yuwu sâwe. Anitânje hāngāngumu gewuap yakât Dawitine yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeneâmâ “Yâkñe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitine den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nāngāmune keterahâkgât yene eknohoñetâ nāngâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matnje sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Parisaioje orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâum pâpgum pilâm arinjetâ lohimi nombotñanje yâkât den nāngâjetâ âilonjo olop. ³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimi nombotñanje nenekñetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimainje sângumyene kâkâlep mânunjakmai yane holuñ holuñ sâmu yâhâm gemai. ³⁹ Otmu yehâhât nāngâjetâ yahatmu miti emetñan me lohimi senyenjan ewanâk tatnehât nāngâmai. ⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senje âlâlâyene kombo meyingimai. Yawu otmâ topyene kurihi-akmâ lohimi senyenjan kinmâ oain sâm oain sâm Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitânje matnje amokñan yingimu menomai. Yâk yengât topyene yawu tap yakât otmâ yâkñe biwiyenjan kionmaiñât biwiyene galemahom mannomai.”

Imbi kambut âlâje nanje kuriñ kuriñ yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nenje perer pilâm ba tewetsenje kondoân katmai yakât gotñan kinbin. Kinmunje lok iri sikum pato tatyngiop dondâhâlâkñe yâhâ tewetsenje mem kondoân katbi. ⁴² Yawu katjetâmâ imbi kambut âlâ senje âlâlâhât umburuk otmâ manopñe nanje kuriñ kuriñ yâhâp mem yâhâ kalop. ⁴³⁻⁴⁴ Yesunje ya yekmâ eknongomu nenje gotñan bamunje yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikumyene pato tatyngiapñe tewetsenje nombotñeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuneâmâ nanje kuriñ kuriñ yâhâp kârikñe tatbangimap ya bâñe katsap. Yakât otmâ Anitânje imbi kambut yu ekmu âilonjo oap. Yâhâ lok iri sikumyene oropñe tewetsenje nombotñeâk katsai ya yekmu ki dopñan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipyenaje taka opon kâmbukje huhum iton galañ menomai yakât Yesuje sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yawu sâm tinj pilâmu opon kâmbukjambâ kionmâ yaeheh gewin. Yaeheh ge kambenenne kakjambâ olelem opon kâmbukje ekmunje âilonjo olop. Yawu otmu bukunenje âlâje yuwu sâm Yesu ekuop. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukje pato nandoroje yu ekmunje senje âlâlâ kârikjanak tuhuwi yanje âilonjo lonjo oap. Yakât gâje ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

² Sâmu sâop. “Opon kâmbukje yu ekjetâ âilonjo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenaje taka huhum iton galañ mem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatje topje topje teteyingiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâm eknongomu ya pilâm pumje âlâ, kutje Oliwa sâm, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukje yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekmâ yakât den alahuwin. ⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkje Yesu orop peren pilâm ba kinnâ yuwu sâm âikuwi. “Gâje opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bonje sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâm âikuwi.

⁵⁻⁶ Sâjetâ sâop. “Lok nombotjanje taka den perâkje yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâjetâ lohimbî dondâje denyeje nângâjetâ bulâje otmu yâk yengâlen torokatnomai. Yakât otmâ enjatyenjan genetâ loholemaihât biwiyenje galem gum mannomai. ⁷ Otmu sâp yan kapam gotyenjan me kâlepjenen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâje emelâk sâm kalop yakât bulâje teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topje topje tetemu yan yeje nâhâitje “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ⁸ Anjoân lohimbî hânjan kulemjan mansai dondâhâlâkje kasa oranjim ahonomai. Otmu mososoj hânjan kulemjan mososoj awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatje topje topje teteyingiwuap yakât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Imbilipyenaje naom mene sâm otmai yan naomje hâliliakmâ tatmu hâhiwin kakjan kinmai. Yawu otmâ naom ya kionmu yanâmâ hâkyenje sânduk sâmap. Yakât dopjeâk umatje topje topje teteyingiwuap yakât kakjanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yeje galem tinj tinj oranjim mannomai. Mitihât kasanjanje nâhât den pat âlepje nângâjetâ gemu bet pilâm yen hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Otmu yeje miti emetjan yâhâ nâhât den pat sâm ekyongonetâ nângâjetâ ki bulâje otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyenaje den sâm hâreyinginetgât yâk yengât senyenjan katyekjetâ kinnomai. Yâk yengât senyenjan kinnâ nâhât den pat âlepje sâm tetem ekyongonomai. ¹⁰ Nâhât den pat yu lohimbî hânjan kulemjan manmainje nângâjetgât yeje mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâje sâm kalop. ¹¹ Otmu ekyongonetâ lok nombotjanje den ya nângâjetâ ki bulâje otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi

tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâ “Den mâtâpne girawu watmâ sâm ekyongomunne nângânetâ keterakyingiwuap,” yawu nângâm ki gorâyingiwuap. Sâp yanâmâ Awonnenjanje ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepne sâm kusânmâ ekyongonomai. ¹² Otmu sâp yan umatne topne topne teteyingiwuap yakât yuwu sâmunne nângânet. Imi ata yehâk ahom hionaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyene yengâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oranjinetâ kunlipyenjanje mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonjetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkne gurâ yawuâk oranjinetâ yongonjetâ munomai. ¹³ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yeje nâ orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin nângâman yakât dopneâk yen gurâ hâhiwin yinginomi. Hâhiwin yinginetâ yanâmâ hâkyene ki biuk sâwuap. Yeje kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumjanjak kinbuap.
(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)*

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inânjan poropete âlâne den yuwu kulenguop.

“Kasalipyenjanje opon kâmbukjan yâhâm orotmeme bâlene topne topne otnomai. Yawu otjetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipjanje pilâm itonj galañ otmâ hewuknehen ari misinguraknomai.” Yawu kulenguop.

Den kulenguop yu biwiyenjan katmâ nângâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyenjanje otjetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ itonj galañ otmâ hewuknehen ari misinguraknomai. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapi ambolipjanje gurâ yawuâk sururuk sâm ari misinguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan âwurem ari itâ parenje miakne sâm yakât ki nângânomai. ¹⁶ Otmu lohimi nep tuhuakmâ mannomaije âwurem taka emetyenjan iri sikumyene miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewuknehen ari misinguraknomai. ¹⁷ Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu njan hewâk hewâhâk mem hikakmâ manjetâ wâtyene ki tij tij sâwuap yanje hiliwahomaihât yeje Anitâ ulitgunomai. ¹⁸ Otmu kasalipyene to yambu sâpjan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹ Kasalipyenjanje takanomai yanâmâ umatne pato nandorone kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâne lohimi katyelehop yapâek umatne yan yuwuya âlâ ki teetop. Yawu gârâmâ umatne kakyenjan yâhâwuap yukât kakjan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²⁰ Anitâne ikne lohimbilipne kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop. Yâhâ ki sâm kalop mâne lohimi hârok munjetâ hâmeyeje ki kinbuapgât dop tetembâp.

²¹ Otmu lok nombotjanje nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâne Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenje otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonjetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. ²² Sâp yanâmâ lok perâkne nombotjanje topyene kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemeyene manbehât Anitâne âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimi bulâne yanje yâk yengâlen torokatnetgât kulem topne topne menomai. Yawu otjetâ yekmâ betyingim mannomai.

²³Yawu gârâmâ yâkñe enġatyeñan geñetâ lohotñe otmaihât emet inânñan den ekyongoan yu biwiyeñan katmâ galem oranġinomai.

Yesuñe âwurem gewuap yanâmâ añelolipñanje meneneknomai.

(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴Umatñe topñe topñe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenñe otmu omoñgât emetsenñe yamâ bok sâmu omoñ sahakbuap. ²⁵Omoñ sahakmu pitu yañe himbimâmbâ pek sâm genomai. ²⁶Yawu otmu yanâmâ Anitâñe yâhâpñe hânġânnohomu elem kulewoñboñ kakñambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekñetâ ae señ señ otbuap. ²⁷Sâp yanâmâ añelolipne hânġânnyongomune emetsenñe gahañehen geñehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop

(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸Sâp yan âwurem gewom yakât nânġânjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ²⁹Yakât dopñeâk hâmbâi den yan yukât bulâñe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuñe emet inânñan den eknongop yakât bulâñe tetemu eksain.” Yawu sânomai. ³⁰Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki muñetâek bulâñe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâñe bulâñanâk tetewuap. ³¹Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâñe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikñe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuñe âwurem gewuap sâp ya ki nanġain.

(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)

³²Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nânġânjet. Sâp gewom lohimbî kerekñe yakât ki nanġai. Otmu añelo himbimân tatmai yâkñe gurâ yawuâk ki nanġai. Otmu ninak gurâ ki nanġan. Awoñne himbim amboñe ikñahâk nanġap. ³³Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki nanġai. Yakât otmâ biwi pâlâmñe manmaihât den âlâen hâum yuwu sâmune nânġânjet. ³⁴Lok kutdâ âlâñe emetñe pilâm kapi kâlepñehen ari tipine manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipñe âi sâm yinġim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yinġian yu tinâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hânġi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap. ³⁵⁻³⁶Katmâ arimu yâkñe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâñe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki nanġap. Omoñ derep kâmbukñan, me emet enġatñe nânġâmu yan, me emetsâpñe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki nanġap. Yakât otmâ yâkñe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopñeâk nâñe sâp girawuân taka yen meyekbom ya ki nanġai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yinġiwan ya tinâk mem mannomai. ³⁷Yâhâ den yan yuâmâ yengâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbî tetem mannomaiñe biwi nânġân nânġânnyeñe nâhâlen kepeim mannomai kerek yeñġat yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹Otmu Tihit tihit hombañ ya tâlâhuop. Otmu hombañ yakât kutñe âlâmâ “Natik Hombañ” yawu sâmain. Hombañ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi

ya yengât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâŋ yakât den hikuwi. ² Yawu otmâ benŋe yuwu sâŋ alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Hombaŋ otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbî dondâŋe taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâŋ yan nenŋe Yesu mem pâi emetŋan katmunŋe tatmu lohimbîŋe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunŋe kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu mem kumunŋe mumbuap. Yawu sâŋ den hikuwi.

*Yesuhât kunŋan imbi âlâŋe to kukŋe orop mem motelemu giop.
(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)*

³ Otmu Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâŋ, hâk bâle tetewaŋgimu manminiop ya hengenŋuop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunŋe imbi âlâŋe to kukŋe suk sukŋe âlâ, hâmeŋe yahat yahatŋe ya mem emelan tatbinân gaop. Ga maŋŋeŋe mem hindâm Yesuhât kunŋan motelemu giop. ⁴ Motelemu gemu lok nombotŋaŋe ekjetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. ⁵ Nenŋe to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nombotŋaŋe 1000 kina yawuyane puluhunjetâ yakât hâmeŋe mem ari lohimbî umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâŋ imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sâŋjetâ Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâŋ ekyongop. “Kâmbukŋe. Pilâŋet. Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât nâŋe nâŋgâmune âilonŋo oap. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. ⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâŋ kâlep manŋetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâŋ kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap. ⁹ Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

*Yurasinŋe Yesu betŋehen kionbuapgât sâop.
(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)*

¹⁰ Otmu sâŋ yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ kutŋe Yurasi sâŋ, yâkŋe hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmeŋe membuap yakât ekyongop. ¹¹ Ekyongomu nâŋgâm heronŋe otmâ hâmeŋe waŋnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhumi yok pilâm meŋetâ lohimbîŋe ki eknomai yakât nâŋgâm manop.

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.
(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)*

¹² Otmu emet haŋ sâmu nenŋe yuwu sâŋ Yesu âikuwin. “Natik Hombaŋ tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanŋe âlâ gâim katmunŋe mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunŋe orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâŋ âikumunŋe Yesuŋe bukuyâhâtnenŋe yâhâp yuwu sâŋ hâŋgânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hoŋ bawa lok âlâ âsâŋŋe lâuakmu ekdomawot. ¹⁴ Lok ya ekmâ betŋan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât ambonŋe yuwu sâŋ ekuromawot. “Nengât bawapinenŋaŋe yuwu yap. “Nâŋe hoŋ bawalipne meyekmune emet yukât biwiŋe âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiŋe ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâŋ ekuromawot. ¹⁵ Yawu sâŋ ekumutâ lok

yaŋe dâiyelekmâ emet biwiŋe âlâ mem heŋgeŋuŋetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuromawot.” Yawu sâmu hângânŋotgomu yâhâowot. ¹⁶Yâhâ Yesuŋe den ekyotgop ya watmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuowot.

¹⁷Mem dinŋan tuhumutâ emetsâpŋe otmu yan Yesuŋe menenekmu emelan yâhâ sot newin. ¹⁸Nem tatmunŋe Yesuŋe yuwu sâop. “Sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋe nâ orop manmâ lau konok nem buku oranjim manmain. Yamâ yeŋgâlembâ lok âlâŋe betnehen kionmâ kasalipne yeŋgât bâtyeŋan mem katnekuap.” Yawu sâop.

¹⁹Yawu sâmu nâŋgâmunŋe biwinenŋe umatŋe otmu yakât topŋe nâŋgâne sâmu nenŋe ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâmu âikuwin. “Gâŋe nâhât yat me âlâhât yat?”

²⁰⁻²¹Yawu sâmu âikumunŋe yuwu sâmu eknongop. “Anitâŋe sâmu kulemuŋuwi yakât bonŋe nâhâlen tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkŋe yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matŋe hâmbâi umatŋe dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâŋaŋe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanŋan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²²Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banŋa mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâmu eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâmu mem ningimu newin.

²³Ningimu nemunŋe yanŋak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningimu newin. ²⁴Ya mem nemunŋe yuwu sâmu eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gemu mumbom Anitâŋe nâhât den sâmu kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yeŋgât tosayeŋe Anitâŋe pilâyiŋgiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap. ²⁵Nâ sâp yiwerenŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ²⁶Yawu sâmu tin pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanjim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbangiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

²⁷Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâmu eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemuŋuop ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmunne lama yeŋgât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemuŋuop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâmu oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ²⁸Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyŋjim tatmune yen akisâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

²⁹Yawu sâmu Petoroŋe matŋe yuwu purik pilâwanŋiop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁰Sâmu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nâŋgâwanŋian,” sâwuat. Yawu sâra kalimbuŋe otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikņe otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâņe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiņgitnahât gurâ ki otbom. Nâņe gâhât topgahât âinohojetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutņe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenņe gurâ yâkņe sâop yawuâk sâwin.

Yesuņe Oliwa pumņan yâhâ âwâņe ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)

³² Ari kapi âlâ, kutņe Gesemane sâm, yan ariwin. Yan ari Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Yen yuân tatņetâ nâņe awonj orop ba den tipiņe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunņe Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yenjiâk bawi. Ba kinmâ umatņe tetewañgiwe sâm olop yakât nâņgâmu biwiņeņe umatņe otmu yuwu sâm ekyongop. ³⁴ “Yen yuân galem tatņet. Hâkne biuk sâmu biwine umatņe dondâ oap.” Yawu sâm ekyongop.

³⁵ Yawu sâm katyekmâ pererj pilâm ge pare im Anitâņe nâņgâmu umatņe ya pesuk sâwañgiâkgât yuwu sâm ulitguop. ³⁶ “O Awonj, gâmâ yu me ya otbe sâm ki hâum pâpgumat. Umatņe yu tetenihiwe sâm oap ya nâņgârâ ki teteâkgât naņgan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmņe injetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâm ekuop. “Simon, aman pâlâmņe im tat yukâ. Nâ yiwererņe pilâyekboman. Yakât pâlâmņe ki ot.” ³⁸ Yawu sâm ekum benņe yuwu sâop. “Biwiyerņeâm hewewerj oap. Yâhâ wâtyerņeâm houj sâmu aman iai. Yen lohotņe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitguņet.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâm ekyongom benņe pererj pilâm ba kinmâ aņgoân sâop yawuâk sâm Anitâ ulitguop. ⁴⁰ Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba hoj bawalipņe yeksan mâne aman pâlâmņe iwi. Yawu injetâ mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ aņulakmâ den biaek otbi.

⁴¹ Yawu otņetâ benņe kalimbuņe pererj pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâm ekyongop. “Bâe, yen naņgai me? Wongât aman pâlâmņe im tai. Emelâk Anitâņe yu otbomgât hâņgânnohomu gewan. Yakât topņe teteâkgât kasalipnaņe menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴² Bâiņ, yen yahatmâ enda yekņet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yerņgâlen gâtņe betnehen kioņsapņe taka kinsap. Yakât yahatņetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³ Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyerņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnenņe lok seserņgâlâk hâņgânyongerņetâ bukunenņe Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingât nâņgâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁴ Lok takawi ya Yurasine kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnenņan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasine Yesu gotņan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” ⁴⁶ Yawu sâm parahumu yanâk ga Yesu mewî. ⁴⁷ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtņe âlâņe yahatmâ tewetņe mem hotom uminiwi ya yengât kunyerņahât hoj bawane ya ândâpņe nombot

ya topɲambâek kârâm hâreop. ⁴⁸ Kârâm hâremu Yesuɲe yuwu sâɲm âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapangât sâtɲe metɲe âlâlâ mem takai. Yeɲe nâhât lok bâleɲe sâɲm menekne sâɲm takai me? Me lok bâleɲe âlâ kune sâɲm takai? Ya ekmune bâleap. ⁴⁹ Hilâm ârândâɲ nâmâ Anitâhât opon kâmbukɲan yâhâ den kâsikum yɲɲim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânɲan Anitâɲe poropeteliɲe den ekyongomu kulemgowi yakât bulâɲe yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu ekmunɲe hâknenɲe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunɲe yanâmâ lok sihan âlâ sâɲɲum kaok latmâ kinopɲe betyeɲehen ariop. ⁵² Betyeɲehen arimu ekmâ mem hilipɲum sâɲɲumɲeâk mem kon pilâɲetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâɲm ariop.

Yesu muâkgât den hakɲan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kiɲɲitnennâhât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunɲe Petoroɲe ikɲiâk betyeɲehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeɲe yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yengât lok kunlipeɲe otmu Yura lok nengât kunlipeɲenɲe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekɲe emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakɲetâ tembe lâu emet yakât galem kinbiɲe kâlâp uɲetâ semu nâɲgâm ikaiakmâ tatbi. Yawu otmâ tatɲetâ Petoroɲe yâk yengât hohetyeɲan ba kâlâp nâɲgâm ikaiakmâ talop.

⁵⁵⁻⁵⁶ Otmu emet yan yâhâ menduhuakbiɲe girawu tuhumunɲe muâkgât nâɲgâm den golâ topɲe topɲe gahaem hakɲan sâwi. Yawu otmâ lok dondâɲe den girawuɲen hâum sâɲetâ kunlipeɲenɲe nâɲgâɲetâ ârândâɲ otbuap yakât pâɲgowi. Den sâɲm ariwi yaɲe ki lâuahop.

⁵⁷ Yâhâ lok nombotɲenɲe yahatmâ yuwu sâɲm hakɲan sâwi. ⁵⁸ “Lok yuɲeâmâ den âlâ yuwu sâmu nâɲgâwin. “Opon kâmbukɲe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâɲe hilâm kalimbu kâlehen tuhum manguwom. Lok âlâ me âlâɲe ki tânohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nâɲgâm tâpikɲum hakɲan sâwi. ⁵⁹ Otmu den sâwi yaɲe gurâ ki lâuahop.

⁶⁰ Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeɲenɲe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâɲm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunɲe yakât matɲe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunɲe ki ârândâɲ oap.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu benɲe Yesuɲe olotoɲâk kinop. Olotoɲâk kinmu witɲum âikuop. “Bâiɲ, witɲumâk âihohowe. Gâ Anitâɲe ikɲe nanɲe bulâɲe ya hâɲgângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâɲgâne.” Yawu sâop.

⁶² Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâɲe hâɲgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâɲe wâtɲe nihim âlâkuâk hâɲgânnohomu elem kulewɲonɲon kakɲambâ âwurem ge yengât kunyeɲe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtɲe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶³ Yawu sâmu den ya nâɲgâmu bâlemu yahatmâ ikɲe sâɲɲum mem duhatmâ bukuliɲe yuwu sâɲm ekyongop. “Bâiɲ, den kâmbukɲe hâliiliɲe sâmu nâɲgâmunɲe pesuk yap. ⁶⁴ Ikɲahât nâɲgâmu yahatmu Anitâhât kawenɲan kinbe sâɲm oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât nanɲgai?” Yawu sâɲm âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otɲetâ biwiyenɲe konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâiɲ, yu otmu bâleapgât muâkgât nanɲgain.” Yawu sâɲm hârewanɲiwi.

⁶⁵ Sâh hârewanġim nombotjaŋe yahatmâ tâpġuwi. Tâpġum ġâtjaŋe sânġum âlâ mem senġe sâhâm kâtâpġuġetâ kinop. Senġe sâhâm kâtâpġum ândâpġe huhuwi. Ândâpġe huhum nombotjaŋe yuwu sâh âikuwi. “Bâiŋ, ândâpġe âlâŋe huhuap? Yakât sârâ nânġâne.” Yawu otġetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbiŋe kum me âlâlâ tuhuwi.

Petoroŋe Yesu betbaŋġiop

(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Yawu otbaŋġetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nânġam ikaiakmâ talop. ⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yengât lok kunyenahât hoŋ bawa imbi âlâŋe towatġe ekmâ yuwu sâh ekuop. “Âe, ġâmâ Yesu Nasaret amboŋe orop manġetâ yekman.” Yawu sâh ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nânġam kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, ġâŋe den yakât ki nanġan. ġâŋe den yat yakât topġe ki nânġam henġenġuan.” Yawu sâh yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yaŋe yâhâpġe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâh ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulipġe orop manġetâ yekman.” ⁷⁰ Yawu sâmu Petoroŋe yâhâpġe kurihiahop.

Kurihiakmu sâp kâlêp ki otmuâk yan kinbiŋe Petoro towatġe ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? ġâhât towatġe gekmâ nanġain. Bulâŋanâk ġâmâ Galilaia amboŋe.” Yawu sâh ekuwi.

⁷¹ Yawu sâh ekuġetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâiŋ, yuwu sâmune nânġâŋet. Nâ Anitâhât senġan kinmâ den membom otmuâmâ yâkġe matġe nihiuwap. Lok yai yakât nânġe bulânjanâk ki nânġawangian.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpġe isiop. Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânġan den ekuop ya nânġamu teteop. “ġâŋe nâhât “ki nânġawangian” sârâ kalimbunġe otbuap yan gokorok yâhâpġe isewuap.” Yawu sâop ya nânġamu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Otmu emet haŋ sâmu yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenġe hârokġe in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâh den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtġan sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutġe Pilato sâh, yâkât den sâsâ emetġan ariwi. ² Dâim Pilatohâlen arinġetâ yâkġe yuwu sâh âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya ġâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oŋ, den bulâŋe yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋaŋe den golâ topġe topġe sâh Yesu hakġan sâwi. ⁴ Yakât otmâ Pilatoŋe Yesu yuwu sâh âikuop. “Den topġe topġe ġâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ ġirawuhât otmâ matġe ki kâpekyinġiat?” ⁵ Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatoŋe ekmu sâtġe olop.

Pilatoŋe Yesu muâkġât sâh hârewanġiop.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit hombanj ârandâġâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otġetâ pâi emetġan katyekġetâ tatminiwi yapâ ġâtġe âlâ me âlâhât lohimbunġe nânġâŋetâ dopġan otmu lok âlâ holaŋġbuat sâminiwi ya holaŋġekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâlene âlâ, kutje Barawa sâm, yâkne kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetjan mem katjetâ tatmâ gaop. ⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatoje yuwu nânġâop. “Lohimbi dondâne Yesuhât nânġânetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenanje nânġânetâ bâlemu yanak muâkgât sâm hârewanġim nâhâlen mem takai.” Yawu nânġâop. Yâhâ lohimbi kinġitne orowâkne yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetjan tatbi yapâ gâtne âlâ holanmu giâkgât ekuwi. Ekujetâ yuwu sâm âiyongop. “Nâne Yura yengât lok kutdâ yu holanmune giâkgât nanġai me bia?” Yawu sâm âiyongop.

¹¹ Yawu sâm âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenanje lohimbine Pilato ekujetâ Barawa holanmu giâkgât engatyan gewi. Yakât otmâ lohimbi yanje Barawa holanmu giâkgât ekuwi. ¹² Yawu ekujetâ Pilatoje yuwu sâm âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbanġiwomgât nanġai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu yahatmâ den yuwu halahum sâwi. “Yâk howanân kum kânânġânetâ muâk.”

¹⁴ Sânetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânânġânetâ muâkgât nanġain.” Yawu sâm sâwi.

¹⁵ Otmu Pilatoje lohimbi yanje ikjahât nânġânetâ yahalâkgât lauyan mem tembe lâulipne ekyongomu Barawa holanjetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtne lawitjetâ hepnak kin pisilin sâop. Yawu otjetâ Pilatoje hânġanyongomu howanân kujetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipnanje Yesu mem âlâlâ otbanġiwi.

(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

¹⁶ Tembe lâulipnanje yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katjetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyanje meyeknetâ ga menduhuakbi. ¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipne kâkâlep, kurin takop takop yamâ lok kutdâne mânunġakmâ manminiwi yawuya mem mânunġanġiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtne metne, hatman yawuyan mem gonġonġum lok papato yengât njerenden ya dop kum kunġan kepeim âlihitanġiwi. ¹⁸ Yawu otbanġim gotjan ba senġan gem girinġanġim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanġain.” Yawu sâm senġan gewi. ¹⁹ Senġan gem kundennan tâpġuwi. Tâpġum kapam âlâ mem kunġan lawitbi. ²⁰ Senġan genetâ dopnan otmu hâk katipne kurin ya mem tuhum pilâm ikne hâk katipne mem mânunġanġim yanak mem howanân kum kânânġâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

²¹ Dâim mâtâwân arim tatjetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutje Simon sâm, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetne. Yâhâmâ Kirene hânân gâtne. Mem tetem Yesu wâtne houġ sâopgât sâwanġinetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ²² Ari hân âlâ, kutje Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topeâmâ “Lok Kunje Hahitne,” yawu.

²³ Yan ari Yesuġe hâhiwin dondâ nânġâmapgât wain to otmu to nâsin bâlene, kutje Miri sâm, ya orop menduhum ġâim wanjetâ nemu nâsinbanġimu ukum pilâop. ²⁴ Ukum pilâmu yâkât hâk katipne tuhum pilâmâmâ ikne howanân kum kânânġânetâ kinmu hâk katipne ya mem “Âlânje miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katjetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum

kutyenje iknjiák iknjiák yan kulemgum amanân mânunjetâ giop. Mânunjetâ gemu mem gulip malap tuhumm yapâ pepa âlâ menjetâ kut teteop yanje miahop. Yawu otbi. ²⁵ Yâhâ omojanâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânângâwi. ²⁶ Yawu otmâ howan yakât kunjan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâmm kulemguwi. ²⁷ Otmu sâp yanâk lok kombokorâ yâhâp yotgom lâum kânângâyelekjetâ nombot nombot kinowot. ²⁸ Yawu otbi yan Anitâje emet inânjan den sâop yakât bonje teteop. Den yamâ yuwu. “Nâje nine hon bawa hânângumune gemu lohimbinje ekjetâ lok bâlene yawu olop.” Yakât bonjeâmâ lok bâlene yâhâp orop yongom lâum kânângâyekjetâ kinbi.

²⁹ Otmu lohimbi nombotjanje mâtâp ya watmâ howan hâlânmâ arim takawije Yesu ekmâ lauyenje butelim yuwu sâwi. “Bâe, gâje emelâk yuwu sârâ nânâwin. “Opon kâmbukje yamâ nâje liakum hilâm kalimbu biwinjan tuhumm manjuwom,” yawu sârâ nânâwin. ³⁰ Yawu gârâmâ howanâmbâ kâpehâkmâ ge.” Yawu sâwi.

³¹⁻³² Yawu sânetâ benje hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikumm ningiminiwine senjan gem yuwu sâmm alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâje hânângumunje ge Yura nengât tihitnennje otmâ kutdânenje mansap sâmai. Lok yuje lohimbi nombotje tânyongmu ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikneâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinennje yâkâlen katmâ tem lâuwanginom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.” Yawu sâmm senjan gewi. Senjan genjetâ lok bâlene yotgom kânângâyekjetâ nombot nombot kinowot yâkne gurâ yawuâk senjan giowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

³³ Otmu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan, Anitâje nânâgâmu emetsenje ya omoj sahaop. Omoj sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanjinje âlâkuâk pilâop. ³⁴ Yawu otmu Yesune kândâtne kuwihâkmâ Yura nengât denân yuwu sâmm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topne yuwu. “O, Awonj, wongât nânâgâmm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmm lohimbi nombotjanje nânâgâmm tâpikgum yuwu sâwi. “Elihât mon sâmm ahomm kuakmâ tap.” ³⁶ Yawu sânetâ hohetyenjan gâtne âlâje sururuk sâmm ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonjan pâj pâj kepeim yanje wain to bâlene yan katmâ mem yâhâ laujan kalop. Yawu otmâ bukulpne yuwu sâmm ekyongop. “Eliane himbimâmbâ ge tânguâkgât nânâgâmm kutne kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmm Yesune den kârikne halahum yanjak muop.

³⁸ Otmu emelâk lohimbi injanje opon kâmbukje yakât biwine ekmai sâmm sângum kâlep pato hikunjetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yanje pâjambâek tok sâmm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyene âlâ hâlânmâ kinopne ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanje bulâje.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotje pererj pilâmm endânjan ba kinbi ya yengât hohetyenjan kinbi ya yengât kutyene Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtne, otmu âlâmâ Mariahât kut nambene otmu yâkât nanyâhâtnje yâhâp,

kutyetŋe Yose otmu imiŋe Yakowo yâhâmâ lok sihan. ⁴¹ Imbi yongonsan yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ hoŋ bawanŋim gawi. Yâhâ imbi nombotŋeâmâ Tihit tihit hombanŋ ya ekne sâmu Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yanŋe kinbi.

Yesu lâum ari hanguwî.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutŋe Yosep sâmu, yâkât topŋeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtŋe. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnennŋe yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yâkât otmâ lohimbî sesenŋâlâkŋe nânŋâwanŋiŋetâ yahalop. Otmu Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hânŋângumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnennŋe otmâ yâhâwuap yâkât biwiŋŋe mem mambotmâ manmâ gaop. Topŋe yawu. Yâhâ Yesuŋe muop yan lohimbî kerekŋe Tihit tihit Hombanŋ emet haŋ sâmu tetewuap yâkât nânŋâm sot kâle otmu senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuwi. Yâkât nânŋâm Yosepŋe ikŋe hâkŋahât tihitŋe ki nânŋâm Yesu lâum ari hanguwe sâmu Pilato-hâlen ari tetewanŋiop. ⁴⁴ “Yesu muap,” sâmu ekumu nânŋâm Pilatoŋe enŋat yâhâp olop. Yâkât otmâ tembe lâu âlâŋe ari ekmâ taka sâmu nânŋâwe sâmu hoŋ hânŋângumu ariop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekmâ âwurem taka “Emelâk muap,” sâmu Pilato ekuop. Ekumu Pilatoŋe Yosep nânŋâwanŋiop. Nânŋâwanŋimu yâkŋe sâŋgum kaok âlâ puluhup. Yawu otmâ bukuliŋŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâŋgum yanŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâmâ mem tingâloneŋetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya manŋuop. ⁴⁷ Manŋumu ariŋetâ Maria Matala kapiân gâtŋe otmu nambenŋe, Yose mâmâŋe, orop yan tatmâ ehowot.

16

Yesuŋe mumuŋambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nânŋâ nânŋâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtŋe, nambenŋe ya Yakowo mâmâŋe, otmu Salome yâkŋe Yesu pirinom sâmu kendiŋân ari to kukŋe suk suk âlâ puluhuwî. ² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu haŋ sâmu yahatmâ sumângen ariwi. Mâtâwân arim yenjâk alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. ³ “Yâhâlen kât pato nandoroŋe hâpunŋetâ mâtâpŋe ya manŋuop. Yâkât otmâ âlâŋe tannongom kât ya hâpunŋetâ kâlehen banom?” Yawu sâwi. ⁴ Yawu sâmu alahum ariwi. Ari senyenŋe pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunŋetâ mâtâpŋe ya tetekŋan kinmu ekbi. ⁵ Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipŋe kaok kâlep mânunahop yanŋe tatmu ekbi. Ekmâ umutyenŋe ariop.

⁶ Lok yanŋe yuwu sâmu ekyongop. “Yen kiŋgityenahât ki otŋet. Yesu Nasaret amboŋe howanân kuwi ya ekne sâmu takai ya nanŋan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuŋambâ yahatmâ arap. Ga gewâkŋeâk ekŋet. ⁷ Ekmâ arimâmâ Petoŋe otmu hoŋ bawalipŋe nombotŋe ya yuwu sâmu ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewanŋinomai.” Yawu sâmu ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu ekyongomu kiŋgityenahât otmâ kâi bâtyenŋe sâmu sâmu sâmu yapâ pilâm sururuk sâmu ba ariwi. Ari lohimbî nombotŋe yâkât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepŋe Marekoŋe kulemguop yakât den potonŋe âlâ lok âlâŋe yuwu kulemguop tap.

*Yesuŋe Maria Matala kapiân gâtŋe tetewanŋiop.
(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)*

⁹ Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet haŋ sâmu yanâmâ Yesuŋe mumuŋambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtŋe, iŋŋak emelâk weke bâleŋe nombolân yâhâp watyekmu yâkâlebâ gahaeakmâ ariwi. Anŋoân yâkâlen tetewanŋiop. ¹⁰ Tetewanŋimu yanâmâ yâkŋe ari Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe menduhuakmâ yâkât we bâle nâŋgâm tatbi ya yuwu sâm ekyongop. ¹¹ “Yesuŋe mumuŋambâ yahatmâ tetenihiap,” sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ porap olop.

*Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp teteyitŋiop.
(Luka 24:13-35)*

¹² Otmu yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp mâtâwân teteyitŋiop. Teteyitŋimu ekmutâ kun kundenŋaŋe âlâ olop. ¹³ Lok yaŋe ekmâ âwurem sururuk sâm ari bukulipyetŋe yakât ekyongomutâ nâŋgâŋetâ yawuâk porap olop.

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongop.
(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)*

¹⁴ Otmu sâp âlâenâmâ Yesu hoŋ bawalipŋe kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunŋe Yesuŋe teteningiop. Otmu mumuŋambâ yahatmu ekmâ taka bukulipnennŋaŋe eknongonŋetâ nâŋgâmunŋe porap olop yakât Yesuŋe den sâningiop.

¹⁵ Otmu yuwu sâm eknongop. “Den kâsikum yinŋim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbî kâsikum yinŋinomai. ¹⁶ Kâsikum yinŋinŋetâ nâŋgâŋetâ bonŋe otmu biwiyenŋe nâhâlen kepeinŋetâ toen katyeknomai. Lohimbî yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋeâmâ nâhât den pat ya nâŋgâŋetâ ki bonŋe otmu biwiyenŋe alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâŋe matŋe umatŋe yinŋimu menomai.

¹⁷ Lohimbî nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomainŋeâmâ nâhât wâtŋan kinmâ kulem topŋe topŋe yuwu menomai. Nâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekŋetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyenŋe purik sâmu den anŋo sânomai. ¹⁸ Otmu sâtŋe metŋe topŋe topŋe otmu hambe gumbamŋe ki hilippongonŋetâ munomai. Otmu lohimbî kundat umatŋe teteyinŋiwuap ya gurâ tânyongonŋetâ âlepŋe otnomai.” Yawu sâm eknongop.

*Yesu himbimân yâhâop.
(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)*

¹⁹ Yawu sâm eknongomu pesuk sâmu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâŋe orop dop konohâk tawot. ²⁰ Otmu yakât kakŋan kutdânenŋaŋe mâmâŋe otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yâkât den pat âlepŋe lohimbî ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topŋe topŋe memunŋe ekmâ den pat ya nâŋgâŋetâ bonŋe olop.

Luka Yesuhât Den Pat Âlepŋe Lukaŋe kulemuop.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuŋe hohetnennan manmâ kulem topŋe topŋe memu lohimbi yâk orop manmâ ya ekbiŋe den pat âlepŋe ya kâsikum ningiwi. ² Den pat ya lok sesenġâlâkŋe kulemuwi. ³⁻⁴ Otmu nâŋe gurâ den pat ya topŋambâek nâŋġâm henġenġum kulemuŋum katġihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ aŋġoân Yesuhât den pat kâsikum ġihiwi ya nâŋġâm henġenġuwuat. Den pat ya yuwu tap.

Aŋelo âlâŋe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot sâŋ, yâkŋe Yuraia ambolipŋe yenġât kunyeŋe otmâ galemġongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yenġâlen ġâtŋe lok âlâ, kutŋe Sakaria sâŋ. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ ġâtŋe. Yâkŋe imbi âlâ, kutŋe Elisapet sâŋ, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ ġâtŋe. ⁶⁻⁷ Otmu lohimbi yuŋe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwangim gamutâ Anitâŋe yelekmu ârândâŋ olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiŋe amboŋan amboŋan hotom um gaminiwi. ⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katġetâ opon kâmbukŋahât biwiŋe âlâen yâhâ hotom uop. ¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi. ¹¹ Ulitgum kinŋetâ Anitâhât aŋelo âlâ, kutŋe Gawirie sâŋ, hotom uminiwi yakât alata bonângen tetem kinop. ¹² Tetem kinmu Sakariaŋe ekâmâ pârâk pilâop.

¹³ Yawu otmu aŋelo yaŋe yuwu sâŋ ekuop. “Sakaria, ki kinġitġahât ot. Imbihaŋe naom miâk nâŋġâm Anitâ ulitgum gamat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋġâhihimu imbihaŋe naom membuap. Naom yakât kutŋe Yoane sâŋ kunbuat. ¹⁴ Tetewuap yan lohimbi kinġitŋe orowâkŋe yet orop herone nâŋġâwanġinomai. ¹⁵ Nanyetŋe yaŋe tem lâuwangim manmu Anitâŋe nâŋġâwanġimu ârândâŋ otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikŋe ki nembuap. ¹⁶ Yawu manmu Anitâhât Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbanġimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kutdâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai. ¹⁷ Emelâk embâŋân Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Elia sâŋ, yaŋe yâkât wâtŋan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otminiop. Yakât dopŋeâk nanyetŋaŋe manmâ Kutdâhât mâtâp mewangiwuap. Yâhâ âwâlipyenŋe nan baralipyenŋe kuk otyingimai ya biwiyeŋe mem huruŋ tuhuyingimu kaok oranġinomai. Otmu lohimbi kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm tem lâuwangim mannomai. Nanyetŋaŋe yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewangiwuap. Yawu.”

¹⁸ Yawu sâmu, Sakariaŋe yuwu sâŋ âkuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ ġâhât den ya nâŋġâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nâŋġâmune bolâŋe otbuap?” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâop. “Ahonakmune nâŋġâ. Nâ Gawirie, Anitâhât hoŋ bawaŋgiman. Yâkŋe hâŋġânnohomu ge den yu ekgohoan. ²⁰ Yawu ġârâmâ den ekgohomune nâŋġâm biwi yâhâp oat yakât matŋe den biaek manbuat. Yâhâ den ekgohoan

yukât bulâje tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâmu yanâk biatmu, lok sombo ya iknjiâk kinop.

²¹ Lok sombo ya opon kâmbuknjan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbinje “Girawu otmâ kâihumbon ot tap?” sâmu mambotbangiwi.

²² Yawu otjetâ yâk yengâlen ge den ekyongowe sâmu otmu enjatnje manguakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu ekmâ yuwu sâwi. “Opon kâmbuknjan yâhâmu Anitâje biwinje mem purik pilâwanjimu kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâjetâ den sâwe sâmu bâtnajak kai toka olop.

²³ Otmu nep sâpnje pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop. ²⁴⁻²⁵ Otmu yakât kaknjan imbinje ya tepnje olop. Tepnje otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdâje nângânihimu tepne oan yakât otmâ ki anulakbom.” Yawu sâmu emetnjanâk tatmu emetsenje mome pesuk sâop.

Anjeloje Maria yâkâlen teteop.

²⁶ Emetsenje mome pesuk sâmu yan, Anitâje anjelo, kutnje Gawirie, ya yâhâpnje hângângumu giop. Hângângumu ge Nasaret kapi Galilaia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutnje Maria sâmu, ya tetewanjop. ²⁷ Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtne yakât otmâ lok âlâ, kutnje Yosep sâmu, yâkât pat kuwanjinetâ manop. ²⁸ Anjelo yanje tetewanjim yuwu sâop. “Anitâje nângânihim mâmâje otgihap yakât otmâ biwihanje heronje otbuat.”

²⁹ Yawu sâmu ekumu nângâm kiwilim biwinjanje yuwu nângâop. “Den eknohoap yakât tonje girawu?”

³⁰ Biwinjanje yawu nângâmu yuwu sâmu ekuop. “Anitâje nângâhiihiap. Yakât otmâ biwihe sânduk sâek. ³¹ Gânje tepge otmâ naom membuat yâkât kutnje Yesu sâmu kunbuat. ³² Lohimbinje yâkât nângâwanjinetâ yahatmu “Anitâ pato nandorone yâkât nanje” sânomai. Otmu emelâk embânân Kutdânenje Anitâje tâmbânenje Dawiti lok kutdâ sâmu katmu bukulipnje galempongom manop. Yakât dopneâk Anitâje nange âi sâmu wanmu ³³ Yakop sen nengât kunnenne kinmâ tihitnenje otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâje girawu tetewuap?” Yawu sâop. ³⁵ Sâmu sâop. “Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne biwihan gemu Anitâje mâmâje otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimbinje ekmâ kutnje “Anitâhât nanje” sâmu kunomai. ³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatmâ sâmunne nângâ. Anitâje yu ya otbe sâmu yakât ki hâmu pâpgumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nângâwanjimu tepnje otmâ manmâ gamu emetsenje nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâmai ya yawu tetewanjap.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Nâ Kutdâhât hon bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâje teteâkgât nanjan.” Yawu sâmu anjeloje pilâm ariop.

Marijanje Elisapet arim ehop.

³⁹ Sâp kâlep ki otmuâk Marijanje Sakaria imbinjeit yetgâlen ariwe sâmu kapije pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halângen tap yan ariop. ⁴⁰ Yan arim yâk yetgât emelan yâhâm Elisapet ekmâ heronje otbangiop. ⁴¹ Heronje otbangimu yanâk tepne kâlehen naom talop yanje kâlâwahomu nângâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne Elisapet mâmâje otbangimu bukunje yuwu sâmu ekuop. ⁴²⁻⁴³ “O bukune, Anitâje gâ nângâhiihim mâmâje otgihap. Yakât otmâ imbi kerekne gâhât nângâhiihinjetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâje mâmâje otbangimu tihitnenje otmu Kutdânenje sâmu

tem lâuwanġim mannom. Nâmâ imbi inġe mansan. Yamâ ġaġe nâhâlen takarâ nânġâmune âlâ kândâkdâ oap. ⁴⁴ Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yuġe kâlâwahomu nanġan. ⁴⁵ Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nânġâ. Anitâġe aġelo âlâ hânġângumu ge den ekgohop yakât bulâġe tetewuap yakât nânġâm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi heronġe nanġat.” Yawu sâop.

Mariaġe Anitâ mepaem heronġe otbanġiop.

⁴⁶ Yawu sâmu Mariaġe yuwu sâm ekuop.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Nâ Anitâhât hoġ bawa mansan. Yawu ġârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnenġe otmappġe nânġânihim mâmâġe otnihiap. Yakât otmâ lohimbî komotġe komotġe tetem mannomainġe nâhât nânġâġetâ yahatmu “Anitâġe nânġâwanġiap,” sânomai. ⁴⁹ Anitâ Manman koko salek Ambonaġe mâmâġe otnihim kulem miap yukât nânġâmune ewe membe otmu mepaem mansan. ⁵⁰ Otmu lohimbî âlâ me âlâġe Anitâhât nânġâm tem lâuwanġimai ya wawaeyekmap. ⁵¹ Wâtġe pato nandoroġe tatbanġiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpġumap. ⁵² Lohimbî yeġe enġatyenġeâk watmâ manmâ hâkyenġe mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyenġe lohimbî mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheġe ya mem yâhâ katyekmap. ⁵³ Otmu lok iri sikumyeġe orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbî po manmai ya tihityenġe otmâ sot kâlâ yinġimap. ⁵⁴ Emelâk embâġân tâmbâlipnenġe yenġât pat kuyinġiop ya mem mete tuhum Isirae lohimbî nengât tihitnenġe otmâ gamap. ⁵⁵ Yawu otmâ tâmbânenġe Awaraham yâkât pat kuwanġiop. Pat yakât bulâġe nen yâkât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶ Mariaġe yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emetsenġe kalimbu pesuk sâmu kapiġehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Maria âwurem ariop yakât kakġan Elisapetġe nanġe miop. Yâhâ Kutdâne nânġâwanġimu nanġe miop yakât nânġâm hep torehenlipġe otmu kapi ambolipġaġe heronġe nânġâwanġiwi.

⁵⁹ Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipġaġe menduhuakmâ naom yakât hâġahât undip tuhuwanġine sâm, âwâġe Sakaria, yâkât kutġe membuaġ sâwi. ⁶⁰ Yawu sâġetâ mâmâġaġe kuyinġim yuwu sâop. “Bia, kutġe Yoane sâm kunom.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Âlepġe yat yamâ bukulipġe me hep torehenlipġe yenġât kut âlâ yawuya ki tap.” ⁶² Yawu sâm kuwanġiwi. Otmu “Âwâġaġe girawu nanġap?” sâm bâtyenġe kai toka otmâ tape kiripi mem waġbi.

⁶³ Tape kiripi mem waġetâ yuwu kulemġuop. “Kutġe Yoane sâm kunom,” yawu kulemġuop. Kulemġumu ekmâ nânġâġetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁶⁴ Yawu otmâ Sakariahât launġe hâreakmu Anitâ mepaep. ⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu otmâ Anitâġe naom ya mâmâġe otbanġim ikġe den biwiġan katmu lohimbî ekyongowuap yakât sâm mepaep. Kulem yawu teteop yakât nânġâġetâ sâtġe otmu kapi ambolipġaġe yakât den pat sâm haok tuhuġetâ lohimbî Yuraia halâġen manmâ ariwiġe nânġâm yuwu sâm alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâm nânġâwi.

Sakariaġe Yesuhât sâm ekyongop.

⁶⁷ Sakariaŋe Anitâ mepaeop yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem hewewenġ tuhumu yuwu sâop.

⁶⁸⁻⁶⁹ “Ambonenġe Anitâŋe nen lohimbilipŋe manman bâleŋambâ menenekmâ tihitnenġe otbe sâŋm tâmbânennenġe Dawiti yâkât senâmbâ gâtŋe âlâ kânâŋgâwuap. Yawu otmâ mâmâŋe otbaŋgimu yâkŋe manman âleŋŋan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene. ⁷⁰⁻⁷¹ Yâhâ kasalipnenġe nongom itit kiom tuhungimaihât sâreerenekmâ tihitnenġe otmu mannom. ⁷² Yakât nâŋgâm emelâk embâŋân tâmbâlipnenġe yengât pat kuyiŋgiop yakât ki nelâmguop. Ya mem mete tuhum poropetelipŋe ekyongomu kulemguwi. ⁷³⁻⁷⁴ Yâhâ yâkŋe kasalipnenġe yengât bâtyeŋambâ menenekmu biwinenġe sânduk sâŋm tem lâuwaŋgim manmâ yâhânomgât pat Awarahamgât kuwaŋgiop. ⁷⁵ Yakât otmâ nen Isirae lohimbiŋe tem lâuwaŋgim ki kiŋgitnenġahât otmâ manmâ yâhânom. Yawu otmâ uwawaŋŋe bia manmunġe nenekmu ârândânġ otbuap.” Yawu sâŋm mepaeop.

⁷⁶⁻⁷⁷ Otmu den âlâ torokatmâ nanġahât yuwu sâŋm ekyongop.

“Nanne yuŋe Kutdânenġe kulet sâwaŋgim ari mâtâp mewaŋgiuwap. Otmu nenġe orotmemenenġe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwinenġe kepeimunnġe tosanenġe pilâningiwuap yakât den eknongomu nâŋgânom. Yakât otmâ lohimbi biwihâlâkŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatŋe yâkât poropete” sânomai. ⁷⁸ Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nen omoŋ bâleŋan dop yawu manmain. Yâhâ emet haŋ sâwe sâŋm otmap yanâmâ pitu kâŋmŋe papato yaŋe tetemu tatmâ yaŋak emet haŋ sâmap. Emet haŋ sâmu emetsenġe ga takamap. ⁷⁹ Yakât dopŋeâk Anitâŋe kaok nâŋgâningim ikŋe hoŋ bawa himbimâmbâ hâŋgângumu ge ikŋe laŋinġe biwinenġan pilâmu haŋ sâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunġe manman kârikŋan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariaŋe yawu sâŋm ekyongop.

⁸⁰ Otmu naom ya kâiŋe hâwimu lok otmâ nâŋgân nâŋgânġe keterakbaŋgiop. Yawu otmâ âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ ari lok ki manmaiâŋgen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbi hohetyeŋan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.

(Mataio 1:18-25)

¹⁻² Yâhâ Elisapetŋe nanŋe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutŋe Kurinio sâŋm, yâhâmâ Siria lohimbi yengât kuyenġe pato manop. Otmu Roma lok yengât lok kutdâ âlâ manop, kutŋe Ahusto sâŋm. Yâkŋe puwâk lohimbi amon mansai ya yengât dop nâŋgâwe sâŋm olop. Yakât otmâ Roma yengât amutgen lohimbi hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yengât kutyenġe kulemgunomaihât den katyiŋgim ariop. ³ Yakât otmâ lok kerekŋe kutyenġe katne sâŋm kapiyenġe tâmbâŋan ariwi.

⁴⁻⁵ Otmu emelâk embâŋân Isirae yengât lok kutdâ âlâ manop, kutŋe Dawiti sâŋm, yâkŋe Yuraia hânân kapi âlâ, kutŋe Betelem, yan teteop. Yawu gârâmâ Ahustoŋe den katyiŋgop yan Dawitihât senâmbâ gâtŋe, lok âlâ, kutŋe Yosep sâŋm, yâku yawuâk kapiŋe tâmbâŋan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâŋm pat kuwaŋgiwi, yamâ kutŋe Maria sâŋm, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetŋe, kutŋe Nasaret, Galilaila hânân tap, ya pilâm Betelem

hân tâmbâñan ariowot. ⁶ Arimutâ omoñ otmu kapi yan lombañe ari emet iminiwi ya kândikum ariwiñe gewâk meñetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetñan yâhâ talowot. ⁷ Tatmutâ yanâk naom kâlâpgumu nanñe miop. Mem bulimakaonje sot kondoân neminiwi yan sâñgumân katipgum katmu iop.

Lama galemयोगom tatbi yakât den pat

⁸ Otmu kapi ya gotñan lok nombotñane bau âlâ, kutñe lama sâam, ya galemयोगom tatbi. ⁹ Tatñetâ yan Anitâhât anjelo âlânje yâk yengâlen tetemu, yâkât lañinñane siliñ siliñ sâamu ekmâ umutyene ariop.

¹⁰ Umutyene arimu yuwu sâam ekyongop. “Kiñgityenahât ki otñet. Nâñe den âilongö ekyongowe sâam teteyinñan. Yakât yuwu sâamune nâñgâñet. ¹¹ Anitâñe ikñe hoñ bawa hâñgângumu ge sârereyekmâ tihityene otbuap sâamai ya yiwereñe Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutñe Kiristo. Yâkñe kutdâyene otmâ tihityene otbuap yakât nâñgâm lohimbî kiñgitñe orowâkñe herone otnomai.

¹² Otmu mâmânñane ñanja ya sâñgumân katipgum bulimakaonje sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nâñgâñetâ bulânje otbuap.” Yawu sâam ekyongop.

¹³ Yawu sâam ekyongomu yanâk anjelo kiñgitñe orowâkñe tetem bukuyene penewañgim yuwu sâam Anitâ kiki mewañgim mepaewi.

¹⁴ “Anitâñe lohimbî yekmu ârândân otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku oranñinomai. Yakât otmâ yene herone otmâ Anitâ Hibim Amboñe mepaenjet.”

¹⁵ Yawu sâam kiki mewañgim mepaem hibimân âwurem yâhâñetâ lama galemguwiñe yuwu sâawi. “Kutdânje anjelo hâñgângumu ge den eknongop. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

¹⁶ Yawu sâam lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâam yâhâ Maria, Yosep, nanyetñe mem teteyekbi. Mem tetem yan Mariañe nanñe ya sâñgumân katipgum katmu iop ya ekbi. ¹⁷ Ekmâ yan anjeloñe teteyinñim ñanja yakât den pat ekyongomu nâñgâwi ya ekyotgowi. ¹⁸ Ekyotgoñetâ nâñgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ¹⁹ Yawu gârâmâ Mariañeamâ den ya nâñgâm biwiñan katmâ manop. ²⁰ Yâhâ Anitâhât anjeloñe lama galemñe den ekyongop ya ekñetâ bulânje otmu yâkñe âwurem ari Anitâ mepaem herone otbañgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

²¹ Yesu tetep yakât kakñan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâamu hâkñahât undip tuhuwañgim kutñe Yesu sâam kunbi. Yâhâ Mariañe tepñe ki olop sâp yan anjeloñe tetewañgim kutñe Yesu sâam kunbuat sâop ya watmâ kunbi.

Yesuñe Kutdâhât hoñ bawañgiwuapgât Yosep yet Mariañe pat kuwañgiowot.

²²⁻²⁴ Isirae imbiñe naom meñetâ hepyene sañ sâuwuap yan salek otmâ mannomaihât Anitâñe Mose den âlâ ekumu kulemgum katyinjioip yamâ yuwu tap. “Âwânje mâmânñane kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihromawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepñe Yesu lâum Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâñe Mose den âlâ ekumu kulemguop yamâ yuwu. “Nanlipyene kunñe tetenomai yamâ Kutdâhât hoñ bawañginomaihât pat kuwañginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot.

²⁵ Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutñe Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe mâmânje otbañgimu Anitâhât tem lâuwañgim

uwawapņe bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâņe ikņe hoņ bawa hângângumu ge Isirae lohimbi tihityeņe otmâ kasalipyeņe watyekmu arino-mai yakât mambotmâ manop. ²⁶ Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņan kioņmu Anitâhât hoņ bawaņe tetem Isirae lohimbi yengât tihityeņe otbuap ya ekuap yakât nâņgâm biwi yâhâp ki olop. ²⁷ Aiop, Yosep yet Mariane Yesu lâum opon kâmbukņan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâņahât Heakņe Simion mem hewewej tuhumu yawuâk opon kâmbukņan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepņe Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. ²⁸ Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetņe waņmutâ lâum yuwu sâm Anitâ mepaeop.

²⁹ “O Kutdâ pato, gâņe nâņgânihirâ yiwerenņe Isirae nengât tihitnenņe otbuap yâk eksangât biwine huruņ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom. ³⁰⁻³¹ Yâhâ naom yu pato otmu lohimbi âlâ me âlâņe yâkâlen biwinenņe kepeim mannom yan gâņe nengât tihitnenņe otmâ manman âlepņan mem katnenekdâ manmâ yâhânom. ³² Yâhâ pâku lohimbiņe manman âlepņahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât laņingane biwiyeņan pilâmu haņ sâyiņgiwuap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeņe kepeim Isirae nengât heronņe nâņgâninginmai.” Yawu sâop.

³³ Yesu lâum yawu sâm Anitâ mepaemu, âwâņe mâmâņeņe nâņgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ³⁴ Yawu otmâ Anitâņe yâk yetgât nâņgâyitgiâkgât Simionņe ulitguop. Yawu otmâ mâmâņe yuwu sâm ekuop.

“Sâmune nâņgâ. Nen Isirae lohimbiņe nangahât nâņgâmâmâ hioņaknomgât Anitâņe sâm kalop. Nombotņe yâkâlen biwinenņe kepeim manmâ manman kârikņahât pat yakât bulâņe menom. Yâhâ nombotņeâmâ yâk bethangim hiliwahonomaihât pat mannomai. ³⁵ Yawu manņetâ Anitâņe ikņe kai toka sâm senyeņan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâm ge katnomai ya yengât topyeņe mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuņetâ mumbuap yan we bâle pato nâņgâwuap. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

³⁶ Otmu Simionņe den yawu sâm ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongom manopņe mem teteyehop. Imbi sombo yakât topņe yuwu. Imbi yakât kutņe Ana sâm, yâhâmâ Panue baratņe, Asehât senâmbâ gâtņe. Yâkņe lokņeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâmu lokņe muop. ³⁷ Lokņe mumu ikņe kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yaņe omoņe hilâmņe opon kâmbukņan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâņan sot barak manmâ ulitguminiop. ³⁸ Otmu yâkņe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâņe ikņe hoņ bawa hângângumu ge Isirae tihityeņe otmâ kasalipyeņe watyekbuapgât nâņgâm biwiyeņe mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

³⁹ Yâhâ Maria yet Yosepņe Anitâhât den tiņâk lâum hotom uwaņgimutâ pesuk sâmu opon kâmbukņambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân âwurem ariowot. ⁴⁰ Yan ari manmutâ naom ya Anitâņe mâmâņe otbaņgimu kâiņe hâwimu nâņgân nâņgânņe keterahop.

Maria yet Yosepņe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

⁴¹ Yura yengât Tihit tihit Hombaņ ya tâlâhumu Yosep yet Mariane nanyetņe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. ⁴² Sâp yan Yesuâmâ yambuņe kâiân yâhâp otbaņgiop. ⁴³⁻⁴⁴ Hombaņ ya ekņetâ pesuk sâmu lohimbi itoņ galaņ kapiyeņehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepņe nanyetņe ki ekmâ lohimbi nombotņe orop arap nâņgâowot. Yawu nâņgâm yetņiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatņetâ niņ sâop. Emet niņ

sâmu bukulipyetje yengâlen ba pâinmutâ bialop. ⁴⁵ Emet harj sâmu ya-hatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. ⁴⁶ Imutâ harj sâmu pâinmâ opon kâmbukñan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi ya yengât denyenje nângâm Yesunje topñahât âiyongom talop yan mem teteowot. ⁴⁷ Otmu Yesunje yâk orop den huhuwi ya lohimbi yan tatbiñe nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴⁸ Yâhâ âwâñe mâmâñaje mem tetem pârâk pilâowot. Yawu otmâ mâmâñaje yuwu sâm ekuop. “Net âwâheit pâingekmutje biatmu gorâ kakñan takait. Gâñe wongât otmâ mângâeneleksat?”

⁴⁹ Sâmu sâop. “Nâñe awonñahât nep tuhuan ya emelâk nângâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekmâ takawot?”

⁵⁰ Yawu sâmu nângâmutâ ki keterakyitgiop. ⁵¹ Yamâ mâmâñajeâmâ nanñahât den ya biwiñan katmâ nângâm gaop.

Yawu otmâ âwâñe mâmâñe orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenñe sânduk sâop. ⁵² Otmu Anitâñe mâmâñe otbanñimu nângân nângânñe keterakmâ henñenñuop. Yawu gamu lohimbñe ekñetâ âilongo olop.

3

Yoaneñe âi topñe kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

¹ Roma yengât lok kutdâ âlâ, kutñe Tiwerio Sisa sâm, yâk kânângâñetâ lohimbi kerek nengât kunnennje pato otmâ galemyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutñe Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yuraia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ imiñe Piliip, yâhâmâ Ituria otmu Taroniti ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Lisania sâm, yâkñeâmâ Awilene kapi ambolipñe galemyongom manop.

² Yâhâ Anitâhât opon kâmbukñan hotom uminiwi ya yengât kunyene lok yâhâp manowot, kutyetñe Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanñe, kutñe Yoane sâm, yâkñe lok ki manmaiângen ari manmâ âi topñe kalop. ³ Yan manmu Anitâñe ikñe den biwiñan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyenje bâlene ya kerek betgunjetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâñe tosayenje pilâyingiwuap.” Yawu sâm ekyongop. ⁴ Yâhâ emelâk emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, Anitâñe yuwu sâm ekumu kulemuop tap.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanamai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitiñet. Otmu mâtâp mewangñet. ⁵ Otmu uk sâm huruj sâm, pumñe launje ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhunjetâ ya talâk. Otmu mâtâp gonñon manñon ya henñenñunomai. Otmu mâtâp gâwikñe ya mem pererenje tuhunomai. ⁶ Yawu otmâ Anitâñe lohimbi kerek yengât tihityenje otbe sâm oap yakât topñe nângânomai.” Yawu sâm ekyongowuap.”

Yesaianje den yawu kulemuop tap yakât bulâñe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁷⁻⁸ Yoaneñe den yawu ekyongop sâp yan lohimbi kiñitñe orowâkñe yâkñe toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Ariñetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ lok perâkñe. Otñetâ bâlem gamap yakât matñe Anitâñe menjet sâmu yakât yenjeâmâ kiñityenñahât otmâ bâlene ya pilai mâne âlepñe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângâñetâ ki ârândân oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâŋe mansain. Yakât otmâ Anitâŋe nengât ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Anitâŋe sâmu kât yuŋe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matŋe hâmbâi menomai.

⁹ Yakât den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Emelâk unam sâtŋe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonŋe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâŋ sâmu kâlâpŋe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Nenŋe wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap?”

¹¹ Sâŋetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipŋe yâhâp tatyinŋiwuapŋe bukulipyenŋe âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepŋe âlâ ya yinŋinomai. Otmu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyinŋinomai.” ” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm ekyongomu takesi meme lok nombotŋaŋe yawuâk toen mem katnenehâk sâm yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, nenŋe wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap ya eknongorâ nângâne.”

¹³ Sâŋetâ sâop. Kunlipyenŋe “Takesihât dop yuwu menŋet” sânomai yawuâk menomai. Yeŋe andemŋe ya wangim âlâ torokatmâ ki menomai.”

¹⁴ Yawu sâm ekyongomu Roma yenŋât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Girawu nanŋat? Nenŋeâmâ wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap?” Yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Yeŋe lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyinŋinomai. Otmu tewetsenŋe yinŋinŋetgât ki hakyenŋan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmenjahât kunlipyenŋe puluhuyeknomai yakât nângâŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yoanŋe lohimi ya Yesuhât ekyongop.

¹⁵ Yawu sâm ekyongomu nângâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâm yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawâŋe hângângumu ge tihitnenŋe otbuap ya Yoane mon?”

¹⁶ Yawu sâŋetâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe betbaŋinŋetâmâ toen katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topŋe katbuap yâhâmâ wâtŋe pato tatbaŋiap. Yakât otmâ nâŋe yâkât itâkat ya mem kâpekâmâ golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkŋeâmâ Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotŋe manman âilonŋoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotŋeâmâ hâhiwin kakŋan katyekmu mannomai. ¹⁷ Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeŋeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikŋiâk ikŋiâk katmai. Nenejahât pat otmap ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenejahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopŋeâk yâkŋe taka biwinenjahât topŋe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topŋe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânôm yamâ ikŋan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotŋaŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Anitâŋe tihityenŋe othe sâm oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyenŋe bâlenŋe betbaŋinŋet sâm den âlâlâ ekyongom enŋatyenŋan giop.

Herotŋe otmâ hilipguop.

¹⁹ Sâp yan lok kutdâ, kutŋe Herot sâŋ, yâkŋe iminjahât betŋehen kionŋmâ kahaŋe, kutŋe Herotia sâŋ, ya miop. Otmu orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ gaop. Yakât otmâ Yoaneŋe ekmu bâlemu yakât girem den ekuop.
²⁰ Girem den ekuop ya nâŋgâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetŋan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

Yoaneŋe Yesu mem toen kalop.

(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)

²¹ Yoaneŋe toen mem katnenehâk sâŋ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ariwi. Yâkâlen ariŋetâ toen mem katyeohop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. ²² Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâroŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakŋe kembâ hâtgum Yesu kakŋan ge mâmâŋe otbaŋgiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâŋe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaŋe gâhâlâk nâŋgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

Yesuhât tâmbâlipŋahât kutyeŋe

(Mataio 1:1-17)

²³⁻³⁸ Topŋe katmâ Anitâŋe Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanŋe, Set sâŋ, ya teteop. Setgât nanŋe, Enosi sâŋ, ya teteop. Enosihât nanŋe, Kenan sâŋ, ya teteop. Kenangât nanŋe, Mahalali sâŋ, ya teteop. Mahalalihât nanŋe, Yaret sâŋ, ya teteop. Yaretgât nanŋe, Enok sâŋ, ya teteop. Enokgât nanŋe, Metusela sâŋ, ya teteop. Metuselâhât nanŋe, Lamek sâŋ, ya teteop. Lamekgât nanŋe, Noa sâŋ, ya teteop. Noahât nanŋe, Sem sâŋ, ya teteop. Semgât nanŋe, Arapasat sâŋ, ya teteop. Arapasatgât nanŋe, Kenan sâŋ, ya teteop. Kenangât nanŋe, Sela sâŋ, ya teteop. Selâhât nanŋe, Ewe sâŋ, ya teteop. Ewehât nanŋe, Pelek sâŋ, ya teteop. Pelekgât nanŋe, Lahau sâŋ, ya teteop. Lahauhât nanŋe, Seruk sâŋ, ya teteop. Serukgât nanŋe, Neho sâŋ, ya teteop. Nehohât nanŋe, Tara sâŋ, ya teteop. Tarâhât nanŋe, Awaraham sâŋ, ya teteop. Awarahamgât nanŋe, Isaka sâŋ, ya teteop. Isakahât nanŋe, Yakop sâŋ, ya teteop. Yakopgât nanŋe, Yura sâŋ, ya teteop. Yurahât nanŋe, Peresi sâŋ, ya teteop. Peresihât nanŋe, Hesoron sâŋ, ya teteop. Hesorongât nanŋe, Arani sâŋ, ya teteop. Aranihât nanŋe, Aramin sâŋ, ya teteop. Aramingât nanŋe, Aminarap sâŋ, ya teteop. Aminarapgât nanŋe, Nason sâŋ, ya teteop. Nasongât nanŋe, Salamon sâŋ, ya teteop. Salamongât nanŋe, Boasi sâŋ, ya teteop. Boasihât nanŋe, Owet sâŋ, ya teteop. Owetgât nanŋe, Yese sâŋ, ya teteop. Yesehât nanŋe, Dawiti sâŋ, ya teteop. Dawitihât nanŋe, Natan sâŋ, ya teteop. Natangât nanŋe, Matat sâŋ, ya teteop. Matatgât nanŋe, Mena sâŋ, ya teteop. Menahât nanŋe, Melia sâŋ, ya teteop. Meliahât nanŋe, Eliakim sâŋ, ya teteop. Eliakimgât nanŋe, Yonam sâŋ, ya teteop. Yonamgât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Yosepgât nanŋe, Yura sâŋ, ya teteop. Yurahât nanŋe, Simion sâŋ, ya teteop. Simiongât nanŋe, Lewi sâŋ, ya teteop. Lewihât nanŋe, Matat sâŋ ya teteop. Matatgât nanŋe, Yorim sâŋ, ya teteop. Yoringât nanŋe, Eliese sâŋ, ya teteop. Eliesehât nanŋe, Yosua sâŋ, ya teteop. Yosuahât nanŋe, Ere sâŋ, ya teteop. Erehât nanŋe, Elimatam sâŋ, ya teteop. Elimatamgât nanŋe, Ati sâŋ, ya teteop. Atihât nanŋe, Meliki sâŋ, ya teteop. Melikihât nanŋe, Neri sâŋ, ya teteop. Nerihât nanŋe, Salatie sâŋ, ya teteop. Salatiehât nanŋe, Seruwawe sâŋ, ya teteop. Seruwawehât nanŋe, Lesa sâŋ, ya teteop. Lesahât nanŋe, Yoanan sâŋ, ya teteop. Yoanangât nanŋe, Yota sâŋ, ya teteop. Yotahât nanŋe, Yosek sâŋ, ya teteop. Yosekgât nanŋe Semen sâŋ, ya teteop.

Semengât nanje, Matatia sâ, ya teteop. Matatihât nanje, Mata sâ, ya teteop. Matahât nanje, Nahai sâ, ya teteop. Nahaihât nanje, Esili sâ, ya teteop. Esilihât nanje, Nahum sâ, ya teteop. Nahumgât nanje, Amosi sâ, ya teteop. Amosihât nanje, Matatia sâ, ya teteop. Matatihât nanje, Yosep sâ, ya teteop. Yosepgât nanje, Yanai sâ, ya teteop. Yanaihât nanje, Meliki sâ, ya teteop. Melikihât nanje, Lewi sâ, ya teteop. Lewihât nanje, Matat sâ, ya teteop. Matatgât nanje, Eli sâ, ya teteop. Elihât nanje, Yosep sâ, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nângâm hilipguwi. “Yosepgât nanje, Yesu sâ, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâje himbimâmbâ hângângumu ge manop. Otmu Yesunje manmu yambu 30 otbângimu nep topje kalop.

4

Satanje Yesuhât biwinjahât topje ekbe sâ olop. (Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)

¹ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje Yesu mâmâje otbângimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. ² Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wanjimu wâtje houj sâop.

³ Yawu otmu Satanje biwinjahât topje nângâwe sâ yuwu sâ ekuop. “Gâ bonjanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonjanâk Anitâhât nanje bulâje mansat sâwom.” Yawu sâ ekuop.

⁴ Sâmu sâop. “Âlepje yarâke yamâ benje Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâje haonmâ ârândâj tihitnenje otmap. Yawu gârâmâ sotjak konok wâtnenje mianjim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâje den sâ ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunje ârândâj otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâje den eknohoat ya ki nângâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu punje gip gipjan dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânje hânje lok kutyenje pato ya yengât senje âlâlâ dondâ tatingiop ya tiripgum yuwu sâ ekuop. ⁶ “Senje âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâje yukât kunyenje manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje galemnye katnek sâ eknohonomai yamâ âlepje galemnye katbom. Yamâ nâhât wahap. ⁷ Yakât otmâ gâje nâ mepaenekbuat yanâmâ galemnye katgekmune senje âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Main, Anitâje den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoj bawanjim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâje den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Yawu sâmu yanâk Satanje dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukjahât gimbanjan yâhâowot. Yâhâm Satanje yuwu sâ ekuop. “Anitâje sâmu den âlâ kulemgui ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan tej sâmapgât Anitâjeâmâ anjelolipje hângânyongomu ge tihitge otjetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâjanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ yupâ soj pilâm kionj. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nângâwom. “O, bulâjanâk lok yuâmâ Anitâhât nanje mansap.” Yawu sâwom.”

¹² Sâmu purik pilâwanjim sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâje tihitnenje otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nângâmune tâñât oap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Satanñe pilâm sâp girawuân topñe mem tetewom nângâm manop.

Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yingiop.

(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)

¹⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu mâmâñe otbanjimu lok ki manmaiângembâ Galilaia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipñane sâm haok tuhujetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe kerekñe nângâwi. ¹⁵ Yawu otmâ miti emetñe ârândâñ ari den kâsikum yingimu herone otbanjiwi.

Nasaret kapi ambolipñane Yesuhât nângâñetâ giop.

(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

¹⁶ Yawu otmâ ikñe kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp ârândâñâk miti emetñan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâñe poropetelipñe ekyongomu Miti pepaen kulemguiwi ya sâlikuwe sâm yahatmâ kinop. ¹⁷ Yahatmâ kinmâ poropete Yesaiñe pepa kulemguiop ya wañetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguiop ya mem teteop.

¹⁸⁻¹⁹ “Kutdâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihim âi yuwu sâm nihiop. Lohimbi biwiyeñe orotok sâmu mansai ya yengâlen ari den pat âlepñe ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatñe kakñan mansai yâk holanyekbom. Yâhâ lohimbi senyeñe bok sâsâñe ya heñgemyongomune senyeñe hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin nângâmai ya mem hewewen tuhuyekmune biwi herone nângânomai. Yâhâ Kutdâñe lohimbi nângâyingim tihityeñe otmâ manman âlepñan katyekmu manmâ herone nângâwanjinomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

²⁰ Den ya sâlikum pepa ya mem gonjongum honj bawa âlâ wañmâ ge talop. Ge tatmu miti emetñan tatbi kerekñe denñe nângâne sâm ândâp katbi.

²¹ Ândâp katñetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune nanjai yukât bulâñe yiwerenñe teteap.”

²² Yawu sâm ekyongomu yâkât nângâñetâ yahatmu den âilongu eknongoap sâm nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotñane yâkât nângâñetâ gemu yuwu sâwi. “O yu Yosep nanñe yukâ.”

²³ Yawu sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi yeñe yuwu sâm eknohonomai. “Lohimbi heñgemyongomat gârâmâ gike tânaho.” Otmu den âlâmâ yuwu sâm eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâñetâ nângâmain. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekne.” Yawu sâm eknohonomai. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Anitâhât poropetelipñane kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yinginetâ nângâñetâ bulâñe otmap. Yâhâ yâk hep torehenlipyeñe den kâsikum yinginetâ nângâñetâ tâñât otmap.

²⁵ Yakât den âlâ torokatmâ sâmune nângâñet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutñe Elia sâm, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kâlumbu otmu emetsenñe nombolan konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekñe poyenahât otmâ manbi. ²⁶ Otmu sâp yan Isirae lohimbi yengâlen imbi kambut sesengâlâk manbiâke yamâ Anitâñe Elia ekumu ikñe kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ

manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâñe kambut ya tângumu yâkñe Elia sot um wañminiop.

²⁷ Den âlâ torokatmâ sâmunen nâñgâñet. Anitâhât poropete âlâ, kutñe Elisa sâmu, manop, sâp yan Isirae kapi ambolipñe sesengâlâkñe hâk bâle otbi. Otmu yâk yengâlen gâtñe ki âlepñe otbi. Yâhâ lok âlâ, kutñe Naman sâmu, yâhâmâ Siria hânân gâtñe, yâk konok âlepñe olop.” Yawu sâmu ekyongop.

²⁸ Yawu sâmu ekyongomu miti emetñan tatbiñe nâñgâñetâ bâlemu kuk bâleñe otbi. ²⁹ Yawu otmâ yahatmâ kapi betñehen hem bâleñe tap yapâ hâpunetâ giâkgât Yesu mem gewi. ³⁰ Mem gewi yamâ Anitâñe mâmâñe otbañgimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

Yesuñe Kapanaum kapiân ari den kâsikum yingñop.

(Mareko 1:21-28)

³¹ Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutñe Kapanaum sâmu, yan ariop. Otmu tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp âlâen miti emetñan yâhâ den kâsikum yingñop. ³² Den kâsikum yingñimu nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuñe Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningñiap. Nâñgâmunñe yawu oap.” Yawu sâwi.

³³⁻³⁴ Yâhâ lok âlâ weke bâleñeñe mem mânggâemu manminiop yañe miti emetñan tatmâ Yesuhât denñe nâñgâop. Yawu otmâ weke bâleñeñe biwi nâñgân nâñgânñe mem purik pilâmu kârikñan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret ambonje. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâmu takat me? Gâhât topge nanñan. Gâmâ Anitâhât nanñe bulâñe mansat. Otmu Anitâñe hâñgâñgohomu nâ bukulpine orowâk hilipnongowe sâmu gion.” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu yuwu sâmu sâwanñop. “Kâmbukñe. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu weke bâleñe yañe gaiakmâ ba arimu lok ya senñe gâwâñ gâwâñ sâmu launje barakñanjak pato otmâ ge iop.

³⁶ Yawu otmâ ge imu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâmu alahuwi. “Bâe, wâtñe pato tatbaññiap yakât otmâ weke bâleñe sâwanñimu tem lâuwangim gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yakât den pat ya sâmu haok tuhuñetâ kapi nombot nombot huhum liñgarakmâ arimu lohimbi kiñitñe orowâkñe nâñgâwi.

Yesuñe sâmu Simon hewunñe âlepñe olop.

(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

³⁸ Yesuñe yahatmâ miti emetñambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutñe Simon Petoro, yâkât hewunñe mesek pato kumu hâkñe kâlâp otmu im talop. Yakât ekunjetâ emelan yâhâop. ³⁹ Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâwanñimu hâkñe sânduk sâop. Yawu otmu imbi yañe yahatmâ sot um yingñimu newi. ⁴⁰ Um yingñimu nem tatñetâ emetsenñe purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipñe kundat âlâlâ otbi ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otñetâ kunyñan mem henñemyongop. ⁴¹ Otmu weke bâleñe watyekmu gaiakmâ ari kârikñan halahum yuwu sâwi. “Gâ Anitâhât nanñe.” Yawu sâwi yakât otmâ Yesuhât topñe sâmu tetem lohimbi ekyongomaihât kuyingñop.

Yesuñe den pat âlepñe ya Yuraia lohimbi ekyongop.

(Mareko 1:35-39)

⁴² Emet hañ sâmu emelambâ gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipñe pânñetâ biatmu kapi ya pilâm betñan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlâengen arimap sâmu mem alitbi. ⁴³ Mem alitñetâ yuwu sâmu ekyongop. “Nâ kapi ârândânñe ari Anitâhât den kâsikum yingñimune lâum mannomai yakât hâñgâñnohomu gewan.” Yawu sâop.

44 Yawu sâmu Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari miti emetņe ârândâņ yâhâm gem den kâsikum yingiop.

5

Yesuņe hoņ bawalipņe nombotņe meyehop.

(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)

1 Hilâm âlâen Yesuņe Genesaret dengân ginņan ari kinop. Ari kinmu lohimbî dondâņe Anitâhât den nâņgâne sâmu yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. 2 Yawu otņetâ waņga yâhâp talop yakât ambolipņane waņgaembâ gem inan itâņe pirim kinbi. 3 Pirim kinņetâ Yesuņe lok âlâ, kutņe Simon sâmu, yakât waņgaen yâhâm yuwu sâmu ekuop. “Ga puli kuņetâ endun bane.” Yawu sâmu puli kum endun banetâ lohimbî yanę dengân ginņan ge tatbi. Ge tatņetâ Yesuņe yahatmâ waņga hâmeņan yâhâ kinmâ den kâsikum yingiop. 4 Den kâsikum yingimu pesuk sâmu Simon yuwu sâmu ekuop. “Dengân tânâmņan ba inan itâņe pilâņetâ gemu inan dondâņe yakât kâlehen kutakulakņetâmâ mem dâiņetâ gawuap.”

5 Sâmu sâop. “Lok pato, nenņe omoņe inan itâņe pilâmunņe giap yamâ inan âlâ ki miain. Yawu gârâmâ gâhât den ya lâum yâhâpņe ba inan itâņe ihilâk pilâmunņe gewuap.” Yawu sâop. 6 Yawu sâmu inan itâņe pilâņetâ gemu inan dondâhâlâk yakât kâlehen kutakulakņetâ mem dâiņetâ tiririk sâmu tok sâwe sâmu olop. 7 Tok sâwe sâmu otmu yanak benņe bukulipyeņe waņga âlâen kinbi ya sâņetâ ga tânyongowi. Tânyongonņetâ inan itâņe ya mem dâiņetâ waņga yâhâp pik sâmu guhulakde sâmu olowot.

8-10 Yawu otmu Peto ro otmu bukuyâhâtņe, imi ata, kutyetņe Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtņe, yakņe inan dondâ ya ekņetâ âlâ kândâkdâ olop. Ekņetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Peto roņe Yesu mepaem yuwu sâop. “Main, Kutdâ, mat orâke. Gâmâ lok âlepņe. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâleņe. Yakât otmâ nâņe hâmehan kinbomgât dop bia.”

Sâmu sâop. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwerenņe inan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyenņe kepeim mannomai.” 11 Yawu sâmu ekumu puli kuņetâ waņga ya dengân ginņan yâhâmu yan âiyeņe pilâm Yesuhâlen torokatņetâ orowâk manbi.

Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuņe henņeņguop.

(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)

12 Yesuņe kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikņe tetewangimu manopņe Yesu ekmâ yan gotņan bam yuwu sâmu âikuop. “Lok pato, gâņe sârâ kundat topņe topņe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâņetâ nanġan. Yakât otmâ nâņgânihirâ hâk bâle yuņe pesuk sânihiâkgât nanġan.” Yawu sâmu âikuop.

13 Sâmu sâop. “Nâņgâhihian. Âlepņe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâmu walipgumu yanâk biatbangimu âlepņe olop. 14 Yawu otmu Yesuņe yuwu sâmu ekuop. “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yeņgâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseņe hotom u uhât girem den kulemuop ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbîne hâk bâle biatgihiap yukât topņe nâņgânomai.” Yawu sâmu ekumu ariop.

15 Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâmu haok tuhuop. Sâmu haok tuhumu den pat ya liņgarakmâ kapi ârândâņ arimu lohimbî kinġitņe orowâkņe Yesuhât den nâņgâne sâmu yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbî kundat otbi gurâ Yesuņe

mem hengemnongoâk sâm yâkâlen ariwi. ¹⁶ Yâkâlen ari mem hawam mewan tuhunjetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

*Yesuje lok parenje yâkât tosanje pilâwanjiop.
(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)*

¹⁷ Hilâm âlâen Yesuje lohimbi den kâsikum yingjiop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotnje kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotnje âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbi yâk yengâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otjetâ Anitânje Yesu mômânje otbanjimu lohimbi hengemyongowuapgât dop teteop. ¹⁸ Sâp yan lok parenje âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinetâ lohimbi dondânje emet umbinjan kinmâ mâtâp mangyuyingjiwi. ¹⁹ Mâtâp mangyuyingjetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpguwi. Hâum pâpgum mâtâpgât pâinmâ emet gimbânan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbânje mem kusatmâ mem katnetâ lohimbi hohetyenjan Yesuhât gotjan giop. ²⁰ Otmu Yesuhâlen biwiyenjan kepeiwi yakât topnje ekmâ lok parenje ya yuwu sâm ekuop. “Anitânje tosahe yiwerenje pilâhihiap.”

²¹ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio yâknje nângânetâ bâlemu biwiyenje ekmâ yuwu sâm ekyongop. ²² “Yenje nâ neknetâ lok bâlenje otmune biwiyenjanje yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândânj oap. ²³ Wuân âi tumumune ekjetâ dopjan otbuan? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nânje tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ²⁴ Yakât nine topne yuwu sâmune nângânet. Nâ Anitânje hângânnohomu gewangât tosanjenje pilâyingim mansan. Anitânje âi sâm nihiop yukât topnje ekmâ nângânetgât oan.” Yawu sâm ekyongop.

Yawu sâm ekyongom topnje ekmâ keteraknetgât lok parenje ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretnje lâuakmâ emetjenen ariop. ²⁶ Arimu lohimbi hâlânmâ kinbinje Yesuje Anitâhât wâtjan kinmâ nep miop ya ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotnje tetemu eksain.” Yawu sâwi.

*Yesuje hoj bawanje âlâ miop ya kutje Lewi.
(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)*

²⁷ Otmu Yesuje emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutje Lewi sâm, yâknje tewetsenjenje emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâm ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” ²⁸ Yawu sâm ekumu Lewinje tewetsenjenje meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. ²⁹ Yawu otmâ Lewinje Yesuhât herenje nângawangim dâimu emetjan yâhâowot. Emetjan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotnje meyekmu ganjetâ sot pato uyingimu newi. ³⁰ Nem tatnetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi belângen kinmâ yekmâ nângânetâ bâlemu hoj bawalipnje yuwu sâm âiyongowi. “Wongât Yesuje takesi meme lok otmu lok bâlenje yu orop menduhuakmâ lau konok niai?”

³¹ Yawu sâm âiyongonetâ Yesuje den ya nângâm Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok mesekyenje bianje dokta yengâlen ki arimai. ³² Yâhâ lok kundatyenje orop me hâhiwin teteyingimapanje konok dokta yengâlen arimai. Yakât topnje yuwu sâmune nângânetâ keterahâk. Yengâlen gâtjenje nombotjanje yuwu sâmai. “Nen lok âlepjenje, nen

orotmemenenje âilongo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâmb pâlâmje manmai. Lok yawuya yengât sâmb ki gewan. Yeje lok bâleje sâmb kewilâyekjetâ belângen manmai yawuyaje orotmemeyenje bâleje pilâm Anitâhâlen bi-wiyenaje kepeim denje lâum bulâje mem teterjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoj bawalipje sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)

³³ Yesuje den yawu sâmb ekyongomu lok nombotaje yuwu sâmb ekuwi. “Yoane bukulipje otmu Parisaio lok nombotaje Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenaje hikum sot barak manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hoj bawalipganjêâmâ sot kutakamai.”

³⁴ Sâjetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmbune nângâjet. Lok patoje imbi miakbe sâmb bukulipje meyekmu orowâk tatmâ sot um nem herenje otnomai. Herenje otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenaje taka bukuyenje kujetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ³⁵ Yakât yuwu sâmbune nângâjet. Yiwerenjêâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohojetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

³⁶ Otmu orotmeme embângân otminiwi ya otmu ikje orotmeme ânje kâsikum yingiop yaje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmb hâpu golâenâk mânunjmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanjan mânunjmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanje ya sem huhumu sot ya golâ kinmap.” ³⁷ Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. “Imbi âlâje lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângije otbuap. Yâhâ yakât kakjan tâk ânje orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senje âlâlâ mânunbuap yan dâimu tiririk sâmb tok sâwuap. ³⁸ Yakât otmuâmâ nenje tâk ânjanjak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senje âlâlâ umatje mânunjomân yamâ dâimu njirik njirik sâmb ki tok sâwuap. Yâhâ hângije otmu ânje menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotje. ³⁹ Otmu yuwu sâmbune nângâjet. Imbilipnenenaje senje âlâlâ mem iri ânjan mânunjmâ hikâm arimai ya lândem iri hângije bâlenjan ki mânunjmâ hikâm arimai. Iri ânjanhâlâk nângâmai. Yawu.” Yawu sâop.

6

Yesu hoj bawalipje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesu otmu hoj bawalipje âi kalam bi-winjambâ gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmnjan po irik irik yingiop. Yawu otmuâmâ buku nombotje yengât kalamân sot talop ya mem newi. ² Mem nenjetâ Parisaioje yekmâ Yesu yuwu sâmb âikuwi. “Mosenje girem den kulenguop ya lâum âun yu tatmâ nanngain. Yakât girawu otmuâmâ hoj bawalipganje bukulipyenaje yengât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otjetâ yekmunje bâleap. Yakât otmâ gâje kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nanngain.” Yawu sâwi.

³⁻⁴ Yawu sâjetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embângân Dawitije olop yakât den pat sâlikum ki nângâm henngumai. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmbune nângâjet. Dawitije olop sâp yan hotom uwi ya

yengât lok kunje âlâ manop, kutje Awiata sâ. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiye banja tuhum Anitâhât pat sâ katminiwi ya yâkne konok neminiwi. Lok inneâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikne tembe lâulipje sotgât bâlejetâ yan ikrak Anitâhât miti emetjan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataje sot kâmbukje sâ kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotje talop ya mem tembe lâulipje ge kâsikum yingimu newi. ⁵ Yâhâ Anitâje hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât ambonje. Otmu yakât bonjeâmâ nâje konok mem teteman.” Yawu sâ ekyongop.

*Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje lok âlâ henjeŋguop.
(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)*

⁶ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje miti emetjan yâhâm den kâsikum yingiop. Yâhâ lok âlâ bâteje bonângen mum pâlâmje olop yan tatmu ehop. ⁷ Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpjan Yesuje lok pareje ya mem henjeŋguuap me bia?” sâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotjanje Yesu mem den âiân katne sâ bamu bam watbiye gotyetjan ba kinbi. ⁸ Gotyetjan ba kinjetâ Yesuje biwiyenjahât topje nângâm lok pareje ya yuwu sâ ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁹ Sâmu yahatmâ kinmu benje Parisaio ya yuwu sâ ekyongop. “Sânetâ nângâwe. Moseje den kulemuŋop ya topje girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpjan lok henjemyongonom me hilipyongonom? Yakât sânetâ nângâwe.” ¹⁰ Yawu sâ âiyongomu biwiyenje umatje otmu olotonâk kinbi. Olotonâk kinjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyeje kârikje otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepje nângâyingiop. Tepje nângâyingim lok pareje ya yuwu sâ ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâteje pilâmu kuwihakop. ¹¹ Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye ya ekmâ biwiyenje kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbângine sâ den alahu gulahu otbi.

*Yesuje aposololipje meyehop.
(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)*

¹² Emet njan sâmu Anitâ orop den otbe sâ Yesuje pumjan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet hanj sâop. ¹³ Emet hanj sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom yâk yengâlen gâtje lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâ yingiop. Yawu otmâ kutyeje pato Aposolo sâ yingiop. Lok yamâ kutyeje yuwu. ¹⁴ Simon yâkât kutje âlâ Petoro sâ imine Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, ¹⁵ Mataio, Toma, Alipaio nanje Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtje ya yengât topyeje yuwu. Kasalipyenje Roma lok ya yengât hâkâj otmâ watyekne sâ otminiwi yan gâtje. Âlâmâ Yakowo nanje Yurasi. ¹⁶ Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtje. Yâkneâmâ Yesuhât betjehen kionop ya.

*Yesuje lohimbi mem henjemyongop.
(Mataio 4:23-25)*

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumnehembâ gâlikjan gemu lok nombotje denje nângâm watbiye peneyingiwu. Peneyinginetâmâ lohimbi kinjetje orowâkne denje nângâne sâ yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotje Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipje. Yâhâ nombotje âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru ginjan tap ya ambolipje. Lohimbi yanje yâkâlen arinetâ den kâsikum yingiop. Yâhâ lohimbi nombotje weke bâlejanje mângâeyehop ya ekyongomu gaiakmâ

arinjetâ âlepņe otbi. Otmu kundat otbi ya heņgemyongop. ¹⁹ Yâhâ wâtņe pato tatbaņgiop yakât otmâ lohimbi in wâiwiņe âlepņe otbi. Yakât otmâ lohimbi sambeņe wâim âlepņe otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

Yesuņe lohimbi den ekyongop.

(Mataio 5:1-12)

²⁰ Yawu otņetâ Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Den bonņe sâmune nâņgâņet. Yen senņe âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityeņe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyeņe herone otmu mannomai. ²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâņe sot kâle yingimu neņetâ ârandâņ otyingiwuap. Yakât otmâ tepyeņe herone otmu mannomai. Yâhâ we bâle nâņgâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâņe mem biwi sânduhân katyek-buap. Yakât otmâ tepyeņe herone otmu mannomai. ²²⁻²³ Otmu lok bulâņe nâhâlen biwiyenaje kepeim manņetâ lohimbi nombotņe hakyenjan sâm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâņgânomai. “Âo, bonņanâk. Anġoân emelâk tâmbâlipnenņe Anitâhât poropete yawuâk otyinginetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeņe hâmbâi himbimân manman kârikņe mem herone kakņan mannom.” Yawu nâņgâm tepyeņe herone otmu mannomai.

²⁴ Yawu sâm ekyongom lohimbi manman sânduhân manņetâ tepyeņe umatņe otmap ya yengât yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi senņe âlâlâ tatyingiapņe hop sambe kakņan manmai. Yae, hâmbâi manman bâleņan ari olo gilâp otnomai. ²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kakņan kinmai yaņe hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi herone kakņan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokņan isem mannomai. ²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nâņgâņet. Emelâk embâņân poropete perâkņe Anitâhât den kelangatmâ papatolipyenje kâityongominiwi. Kâityongonjetâ ki nâņgâmâk papatolipyenaje herone otyingiwu. Herone otyingiwuake yamâ den perâkņe sâwi yakât matņe Anitâņe yingimu mewi. Yawu gârâmâ lohimbine yengât nâņgâm herone otyinginomai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ herone otyinginomai yan lohimbine herone otningiai yakât otmâ Anitâņe gurâ yawuâk nenekmu ârandâņ oap yawu ki nâņgânomai.”

Kasalipnenņe buku otyinginom.

(Mataio 5:38-48)

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nâņgâņet. Yeņe kasalipyenje buku otyinginomai. Otmu lohimbine yengât hâkâņ otmai yâk gurâ yawuâk buku otyinginomai. ²⁸ Otmu lok âlâ me âlâņe Anitâņe mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyenjan pilânomai yamâ Anitâņe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâņe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeņe ya yengât umam sâyinginomai. ²⁹ Lok âlâ me âlâņe mângâeyeknomai yan yakât matņe ki kâpekyinginomai. Lok âlâ me âlâņe ambonjahât bâleņe hân meyingim yaņak kiapgâlen yen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinetâ mâtâwânâk yeņe hân âlâkuâk yinginetâ pesuk sâwuap. ³⁰ Lok âlâ me âlâņe yu me ya ninginet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yinginomai. Me lok âlâ me âlâņe senņe âlâlâ ekmâ kandi meyinginomai yakât purik sâm ninginet ki sânomai. ³¹ Bukulipyenaje tânyongonjetgât nâņgâmai yeņe gurâ nâņgâmai dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotŋaŋe yen buku otyinginetâ yengu yâk konok buku otyinginomai yakât Anitâŋe nângâmu ki ârândân otbuap. Yâhâ lok nombotŋaŋe ki buku otyinginetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyinginomai yakât Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap. ³³⁻³⁴ Yâhâ lok nombotŋaŋe yen orop buku konok manne sâŋm tânyongonetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yaŋe lok bâleŋe bukulipyenŋe orop tânahomai orotmeme ya ki wangiŋuap. Yakât otmâ Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap.

³⁵ Yeŋe kasalipyenŋe buku otyinginomai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bât belaiâk yingim yakât matŋe ninginetgât ki nângânomai. Yawu otyinginomai yanâmâ Anitâ yahat yahatŋaŋe meyekmâ nine nanne baratne sâŋm tihityenŋe otmu mannomai. ³⁶ Anitâŋe yen lok bâleŋe umam sâyingimu yakât matŋe ki miai. Yakât otmâ lohimbî nombotŋaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yengu yakât matŋe ki kâpekyinginomai.

Lohimbî yengât den ki sâŋm hâreyinginom.

(Mataio 7:1-5)

³⁷ Otmu yeŋe lohimbî yengât den ki sâŋm hâreyinginomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yengât ki sâŋm hâreyingiuap. Otmu yeŋe lohimbî yekmâ ki sâŋm ge katyeknomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâŋm ge katyekbuap. Yâhâ yeŋe lohimbî yengât tosayenŋe pilâyinginomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yengât tosayenŋe pilâyingiuap. ³⁸ Yeŋe lohimbî tânyongom senŋe âlâlâ yinginomai otmuâmâ Anitâŋe ya wangim hop sambe yingiuap. Iri mânurjâ tâtâkumunŋe pik pato otmap yakât dopŋeâk Anitâŋe yingiuap. Yakât otmâ Anitâŋe yingimap yakât dopŋeâk yengu yinginomai.”

Yesuŋe den âlâen hâum sâŋm ekyongop.

³⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋm ekyongop. “Lok senyeŋe bok sâsârŋaŋak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionŋomai. Kionjâ hiliwahonomai. ⁴⁰ Otmu naom âlâ me âlâŋe bawapilipyenŋe ki wangiyeknomai. Naom âlâ me âlâŋe yu me yakât topŋe nângâm henŋenŋunomai yanâmâ bawapilipyenŋaŋe nângâmai yakât dopŋeâk nângânomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Den âlâen hâum yuwu sâŋm ekyongop. “Gâŋe bukuhahât senŋan wahap tipinŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki enâkmâ nanŋanŋimâk bukuhahât yuwu mon sâuwat. ⁴² “Buku. Sengan wahap ya hâlulum pangihwi.” Gâ yawu sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe. Gike sengan wahap pato tap ya hâlulum pilâkmâ yanâmâ bukuhahât senŋan wahap tatbuap ya hâlulum pilâwanŋiuwat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nângârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukuhaŋe otmu kinŋon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.”

Nak topŋe topŋe

(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)

⁴³⁻⁴⁴ Otmu Lohimbî yeŋe topyeŋe nanŋanŋinetgât Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋm ekyongop. Nak esenŋe omoŋ omoŋ pilâmap yanâmâ bonŋe bâleŋe ki kinmap. Yâhâ nak esenŋe gimbanŋumap yanâmâ bulâŋe âlepŋe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Otmu ginŋ gârârâŋ yaŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe ginŋ gârârâŋ ki otmap. Yamâ topyeŋe ikŋiâk ikŋiâk. ⁴⁵ Lok âlâhât biwiŋan nângân nângân âlepŋe me bâleŋe tatmap ya yawuâk lauŋambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâhât biwiyeŋan nângân nângân âlepŋeâk tatmapŋe

orotmemeyenê âlepne otmâ uwawapne bia manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyenân nângân nângân bâleñeak tatmapne orotmemeyenê bâleñe otmâ bukulipyenê mângâeyekmai. Yawu.”

*Lok nângân nângânne orop otmu lok kopa
(Mataio 7:24-27)*

⁴⁶ Yesuñe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yenê “Kutdânenñe Kutdânenñe,” sâm nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai. ⁴⁷ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânjet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganetâ den ekyongomune nângâm henñeñum lâumai yanê dop yuwu manmai. ⁴⁸ Lok nângân nângânnyenê orop yanêâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yanê kânângâm emet tuhunetâ tinj tinjâk kinbuap. Yawu gârâmâ mososon mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya njiwinj njiwinj sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya.

⁴⁹ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânjetâ nahat otmu betbanjim manmai, lok ya yengât topyeneâmâ yuwu. Lok kopa nombotñanê emetyenê tuhune sâm hân kendâm saran kakñeak kânângânomai. Yawu tuhunetâ emet ya saranñe kandi kinbuap. Yakât otmâ mososon mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

7

*Yesuñe honj bawa âlâ henñeñguop.
(Mataio 8:5-13)*

¹ Yesuñe den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop. ² Kapanaum kapiân ariop sâp yan Roma tembe lâu yengât kunyenê âlâhât honj bawanê mesek sâtñan kinop. Yâhâ tembe lâu yanê ikñe nanñahât nângâwanjimap yakât dopñeak honj bawanê yakât nângâwanjiop. ³ Yakât otmâ “Yesu taka tap,” yawu sâñetâ nângâm tembe lâu yanê Yesuñe ga honj bawanê henñeñguâkgât Yura yengât papatolipyenê nombotñe hângânyongomu yâkâlen ariwi. ⁴⁻⁵ Ari yuwu sâm ekuwi. “Roma tembe lâu yengât kunyenê âlâ nengâlen biwinñanê kepeimu nen orop mansain. Lok yunê ikñe tewetsenñanê lok puluhuyekmu nengât miti emetñe ya tuhuningiwi. Yakât otmâ denñe nângâm ari tânguwuatgât nanñain.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâm ekuñetâ nângâyinjimu orowâk ariwi. Ariñetâ emet ya tâlâhumuak otmu bukulipne hângânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâm ekuwi. “O lok pato, bukunenñe yuwu yap. ⁷ “Nâ lok âlepne bia. Yakât gâñe nâhât emelan gawuatgât ki nanñan. mâtâwânâk kinmâ denâk sârâ honj bawane yu âlepne otbuapgât nanñan. ⁸ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonanê nâ gurâ buku nombotñe yengât kunyenê sâm nihimu manman. Yakât otmâ nânje tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariñet sâmune âlepne nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhunet sâm âi yingiman ya gurâ âlonño tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepne otbuapgât nanñan.” Yawu sâm den kalop ya bukulipñanê Yesu ekuwi.

⁹ Den yawu ekuñetâ Yesuñe nângâmu ewe membe olop. Nângâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betñan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nângâm Roma lok yunê biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanñan. Isirae yengâlen gâtñe âlâ me âlâne lok yunê oap yuwu âlâ ki otñetâ

yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den katnihiap yu ekmune âilonŋo oap.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁰ Yawu sâm ekyongomu tembe lâu bukuliŋaŋe purik sâm yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan yâhâm hoŋ bawa âlepŋe olop ya ekbi.

Yesuŋe lok âlâ mumuŋambâ mem yahalop.

¹¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ kapi âlâ, kutŋe Nain sâm yan ariŋetâ lohimbî dondâhâlâkŋe betyeŋan sâŋetâ ariwi. ¹² Kapi ya hâumâk otŋetâ imbi kambut âlâhât nanŋe sihanâk muop ya hangune sâm bukuliŋaŋe gerelân katmâ lâum gewi. Yawu otmâ lohimbî tem pato betyeŋan sâŋetâ gewi. ¹³ Otmu Kutdâŋe kambut ya ekmâ tepŋe nâŋgâm “Ki ise,” sâm ekuop. ¹⁴ Yawu sâm ekum geret lâum gewi yan memu inâk kinbi. Inâk kinŋetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” ¹⁵ Yawu sâm ekumu mumuŋambâ yahatmâ dendât otmu ekŋetâ sâtŋe bâleŋe olop. Otmu imbi kambut ya nanŋeit yetgât Yesuŋe “lohotŋan manset” sâm ekyotgop.

¹⁶ Otmu lohimbî yan kinbiŋe ya ekŋetâ sâtŋe otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe poropete âlâ hâŋgâŋumu taka hohetnenŋan mansap.” Yâhâ nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Lok yuŋe tihitnenŋe otmâ manman âlepŋan katnenekmu mannongât Anitâŋe hâŋgâŋumu taka mansap.” Yawu sâwi.

¹⁷ Yesuŋe lok sihan ya mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat ya lohimbîŋe sâm haok tuhuŋetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe kerekŋe nâŋgâwi.

*Yesuŋe Yoanehât sâop.
(Mataio 11:2-19)*

¹⁸ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop yâkâlen ari hoŋ bawalipŋaŋe Yesuŋe lohimbî heŋgemyongop yakât den pat ekuwi. ¹⁹ Ekuŋetâ nâŋgâm hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp den yuwu sâm ekyotgom Kutdâhâlen hâŋgânyotgomu ariowot. “Ari yuwu sâm âikuromawot. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

²⁰ Yawu sâm ekyotgom hâŋgânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Yoaneŋe lohimbî toen mem katyekmapŋe yuwu sâm hâŋgânnotgomu takait. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâowot.

²¹ Otmu sâp yan Yesuŋe lohimbî kundat otbi ya dondâhâlâk heŋgemyongop. Otmu weke bâleŋaŋe lohimbî mâŋgâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbî senyeŋe bok sâsâŋe ya senyeŋan walipyongomu senyeŋe suk sâmu ekbi. ²² Yawuhât Yesuŋe Yoanehât hoŋ bawayâhâtŋe ya yuwu sâm ekyotgop. “Yerâmâ ari kulem topŋe topŋe memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heŋgemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ heŋgemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den nanŋgai. Otmu nombotŋe bâlewi ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋe herone otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekuromawot. ²³ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyiŋgim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât biwi nâŋgâm yâhâp ki otmai ya yengât nâŋgâmunne tepne herone oap.” Yawu sâm ekyotgom hâŋgânyotgomu âwureowot.

²⁴ Hângânyotgomu âwurem arimutâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiŋe ekne sâŋ yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ²⁵ Yawu olop ya ekne sâŋ ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmâ manop ya ekne sâŋ ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmaiŋeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. ²⁶ Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâŋ yaken ariwi? Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâŋ tetem gaop ya nâŋgâne sâŋ ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipŋeŋe yâkât den tâmbâlipyeŋe ekyongom manbi ya yengât kunyeŋe pato oap. ²⁷ Yâkât nâŋgâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâŋ tetem ekyongorâ nâŋgâŋetgât nine hoŋ bawane hâŋgâŋgumune kulet sâhihim mâtâp mengihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane. ²⁸ Otmu yakât den yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yoane nep waŋmu miop yakât nâŋgâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneŋe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nâŋgâm heŋgeŋgum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âlepŋe yu nâŋgâm Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe katnomai yaŋeâmâ Yoane wanginomai.

²⁹ Yawu sâŋ ekyongomu lohimbi sesengâlâk, lohimbi inŋe, takesi meme lok, yawuyaye nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneŋe Anitâhât den ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu toen mem katyehop. ³⁰ Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkŋeâmâ Anitâhât mâtâp Yoaneŋe ekyongop yakât hâkâŋ otmâ denŋe nâŋgâŋetâ tâŋât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

³¹ Otmu Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâkgât den girawu yaen hâum sâŋmune nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yuwu mon? ³²⁻³⁴ Nimnaom titipâŋe sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenŋe yahatmâ kep tuhum âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunŋe ki tânngoai. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu otnomai yakât topŋe teteâkgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yakât dopŋeâk Yoaneŋe heronŋe olâkgât nâŋgâwi. Yamâ nâŋgâwi yawu Yoaneŋe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâŋ otmâ sâŋ ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu sâŋ ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nâŋgâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeŋe ki nenekbi. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopŋeâk yeŋe otmâ mansai. Gârâmâ yeŋe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâŋ oai. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk Yoaneŋe to kârikŋe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkŋe ki neminiop. Yakât yeŋe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeŋe nâhât yuwu mon nâŋgâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oraŋgim gamai.” Nâhât yawu sâmai. ³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâŋe den sâop ya tiŋâk lâum manmai ya yengât orotmemeyeŋe ekmâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yâkŋe Yesu memu emetŋan yâhâ bukulipŋe orowâk menduhuakmâ sot newi. ³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâŋe nângâmâmâ to kukŋe suk sukŋe âlâ mem emet tatiân yan yâhâop. ³⁸ Mem yâhâ Yesu betŋehen kinmâ isemu gilâpŋe târâŋ sâm kâiŋan giop. Kâiŋan gemu somotŋe kâlep pato yaŋe mem gowasiŋmâ kereŋ mewâŋgiop. Yawu otmâ to kukŋe ya moselemu kâiŋan gemu pirim mepaeop. ³⁹ Yawu otmu Simonŋe ekmâ biwiŋaŋe yuwu nângâop. “Imbi kondarâ yuŋe ki orotŋe oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topŋe nângâm heŋgeŋgum kuwaŋgimu ki otbâp.

⁴⁰ Yawu nângâmu Yesuŋe biwiŋahât topŋe nângâm yuwu sâm ekuop. “Simon, den sâmune nângâ.” Sâmû sâop. “Lok pato, sârâ nângâwe.”

⁴¹ Sâmû sâop. “Den âlâen hâum sâmune nângâ. Lok âlâŋe bukuyâhâtŋe tewetsenŋe yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. ⁴² Tewetsenŋe yitgimu mem ari yaŋe senŋe âlâlâ puluhahowot. Otmu yakât kakŋan “matŋe nihiromawot” sâm ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenŋe ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Tewetsenŋe ki tatnitgiap. Yakât otmâ girawu otmâ tosa matŋe kâpekmutŋe pesuk sâwuap?” Yawu sâm ekumutâ yuwu sâop. “Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepŋe ariyet.” Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nângâ. Bukuyetŋaŋe tosayetŋe pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtŋe lok girawu yaŋe heronŋe pato nângâwaŋgiop, 50 kina waŋop yaŋe me 5 kina waŋop yaŋe?

⁴³ Sâmû sâop. 50 kina waŋop yaŋe heronŋe pato nângâwaŋgiop.”

Sâmû sâop. “Âlepŋe yat.” ⁴⁴ Yawu sâm imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâm ekuop. Nâŋe emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yuŋeâmâ isemu gilâpŋaŋe kâinan gemu pirim somotŋaŋe gowasiŋmâ kereŋ menihiap. ⁴⁵ Gâŋe ki parahuneksat. Yamâ imbi yuŋeâmâ mepaenekmâ tap. ⁴⁶ Gâŋe nak toŋe ki katnihiat. Yamâ imbi yuŋeâmâ to kukŋe suk sukŋe, hâmeŋe yahat yahatŋe ya moselemu kâinan gemu piriaksap. ⁴⁷ Imbi yuŋeâmâ nângânihiap. Yakât topŋe nângâm heŋgeŋguwatgât yuwu sâmune nângâ. Lok âlâŋe bukuyâhât tosa umatŋe pilâwaŋgimu yakât heronŋe pato nângâwaŋgiuwap. Yâhâ lok âlâŋeâmâ bukuyâhât tosa hewewen pilâwaŋgimu yakât heronŋe kakŋeâk nângâwaŋgiuwap. Yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâŋe imbi yukât tosa umatŋe emelâk pilâwaŋgiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

⁴⁸ Yawu sâm imbi ya yuwu sâm ekuop. “Tosahe pilâhilian.”

⁴⁹ Yawu sâmû, Parisaio orowâk tatmâ sot newiŋe den ya nângâm biwiyenŋe yuwu nângâwi. “Lok yukât topŋe girawu? Girawu otmâ “Tosahe pilâhilian” yawu yap.” Biwiyenŋe yuwu nângâwi.

⁵⁰ Yesuŋe imbi ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihanŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiaŋ. Yakât nângâm lohottan ari.” Yawu sâop.

8

Imbi nombotŋe Yesu orowâk ariwi ya yengât topyene

¹ Sâp yakât kakŋan Yesuŋe hon bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm kapi tipî tapi tatmâ arap ya ârandân yâhâm gewi. Otmu lohimbîŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinetâ tihityenŋe otyiŋgiuwap yakât den pat âlepŋe Yesuŋe ekyongop. ² Otmu imbi nombotŋe orowâk ariwi ya yengât topyene yuwu. Imbi nombotŋe emelâk kundat otbi ya heŋgemyongop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ

weke bâleŋaŋe mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Maria, Matala kapiân gâtŋe, ya weke bâleŋe nombolân yâhâpŋe mângâeŋetâ watbaŋgiop. ³ Yâhâ âlâmâ, kutŋe Yoana sâm. Yâhâmâ Herotgât hoŋ bawa âlâ, kutŋe Kusa sâm, yâkât imbiŋe. Yâhâ âlâmâ, kutŋe Susana sâm. Otmu imbi nombotŋe iri sikumyeŋe orop yâkŋe Yesu otmu hoŋ bawalipŋe tânyongowi. Imbi topyeŋe sâm aran yu orowâk ariwi.

Hote alikŋan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)

⁴ Lohimbi dondâŋe kapiyeŋe pilâm Yesuhâlen ari menduhuakŋetâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁵⁻⁸ “Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋe sâm newâŋen ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâilonŋmu giop. Nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu hân toŋe biaen ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ tep tep kum hân âilonŋo lonŋo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikŋe mem hâilonŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ lohimbiŋe bam gam tâlim laŋ tuhuŋetâ nâiŋe kârâm newi. Yâhâ nombotŋeâmâ hân toŋe biaen giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlâŋ sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âilonŋo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukŋaŋe langumu derepŋum gimbaŋgumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âlepŋan giop yaŋeâmâ tetem pururuk sâm âilonŋo yahalop. Nâŋe den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)

⁹ Yawu sâm ekyongomu hoŋ bawalipŋaŋe den ya topŋahât nâŋgâne sâm âikuwi. Âikuŋetâ sâop. ¹⁰ “Anitâŋe tihitnenŋe otmâ gamap yakât topŋe yeŋe tipŋe nanŋai. Yâhâ lok nombotŋe nâhâlen ki torokatmâ mansaiŋeâmâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ mansai. Biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ manŋetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkŋe nâhât nâŋgâm hâkâŋ otmâ nekmâ kâkâsuk otmâi. Yawu otmâ biwiyeŋe alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nâŋgâŋetâ tâŋât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nâŋgâm heŋgeŋguai mâne biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ denŋe lâuŋetâ tosayeŋe emelâk pilâyiŋgimbâp.”

Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe

(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)

¹¹ Hote alikŋan hâum ekyongoman yakât topŋe sâmunen nâŋgâŋet. Anitâhât den yamâ hote alikŋahât dop oap. ¹² Yâhâ lok hote alikŋe mem hâilonŋmu giop yamâ nenŋe Anitâhât den lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâmai yakât dop. Hote alikŋe nombotŋe mem hâilonŋmu mâtâwân giop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeimaihât Satanne den ya kum mem gulip tuhumap. ¹³ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe biaen giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm herone otmâ manmai. Nâŋgâŋetâ den ya kakŋeâk gem biwiyeŋan gihitŋe kârikŋe ki memap. Yawu gârâmâ umatŋe âlâ kakyenŋan yâhâmap yan lohotŋe otmâ pilâmai. ¹⁴ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbi nombotŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ bonŋe otmâ. Nâŋgâŋetâ bonŋe

otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenŋe, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenŋe yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manŋetâ manman âlepŋe ki teteyiŋgimap. ¹⁵ Yâhâ hote mem hâiloŋmu nombotŋe hân toŋe orowân giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuyanŋeâm den pat âlepŋe nângâm heŋgenŋumai. Nângâm heŋgenŋum tiŋâk lâum manmâ yâhâŋetâ manman âilongo loŋgo teteyiŋgimap. Yâk yengât topŋe yawu. Nâŋe hoteân hâum yan yamâ topnenŋeâm yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Lok topnenŋe lambeân hâum sâop.

(Mareko 4:21-25)

¹⁶ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tuŋŋan ki katmain. Gârâmâ helenŋân gâitmunŋe kinmâ sem lanŋiŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ¹⁷ Yakât topŋe yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekŋan otmu eknom. ¹⁸ Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyenŋan katmâ nângâm heŋgenŋumai. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nângâm biwiyenŋan katmâ mannomaiŋe ya nângâŋetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den nângâŋetâ nahat otmu bet pilânomaiŋe biwiyenŋe pâlâmŋe manmâ ki nângâŋetâ keterakmâ heŋgenŋuwuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hepŋe torehenlipŋe

(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)

¹⁹ Yawu sâm ekyongom tatmu lohimi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nângâne sâm mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinŋetâ ikŋe hepŋe torehenlipŋe taka gotŋan bane sâm otŋetâ lohimiŋe mâtâp maŋguyiŋŋiŋetâ betyenŋehen kinbi. ²⁰ Betyenŋehen kinŋetâ lok âlâ Yesu gotŋan talopŋe yuwu sâm ekuop. “Torehenlipŋe taka betnenŋehen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât tem lâum mansai yaŋeâmâ nâhât hepŋe torehenlipŋe bulâŋe oai.”

Yesuŋe sâmu to siru nâŋ nâŋ sâop.

(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)

²² Hilâm âlâen Galilaia dengân pato ya hâtikgum nombotgen arine sâm waŋgaen yâhâwi. Waŋgaen yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi. ²³ Arim tatŋetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu dengân ya tânâmguyetâ yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toŋe waŋga kâlehen gemu guhulakbe sâm olop. ²⁴ Guhulakbe sâm olop yan ekŋetâ sâtŋe otmu hoŋ bawalipŋe mandem yuwu sâwi. “Wâe, lok pato, waŋga yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Harannongomap.”

Yawu sâm ekuŋetâ yahatmâ siru kuwaŋgiop. Kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. Nâŋ nâŋ sâmu yuwu sâm ekyongop. ²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nâŋe tihityeŋe otbomgât dop ki tap,” yawu mon naŋgai?” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu yaŋak to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

²⁶ To nâŋ nâŋ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâm, yan ariwi. ²⁷⁻²⁹ Yan ari waŋgaembâ lâum kionmâ ariŋetâ kapi amboŋe, lok âlâ weke bâleŋe maŋgâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yakât topŋe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâleŋe maŋgâemu

hâk katipņe tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikņe kapi ambolipņe ari tâk kârikņe, kutņe sein sâam, yaņe kâiņe bâtņe mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbiriņ sâamu hâreakminiop. Yawu otma weke bâleņe mânggæmu lok ki manmaiângen ari ihilâk mahilâk manminiop. Lok yakât topņe yawu. Lok yaņe ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotņan ge kinop. Gotņan ge kinmu Yesuņe weke bâleņe ya watbe sâam yuwu sâam ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâamu hu halak tuhum yuwu sâam ulitguop. “Yesu, topge naņgan. Gâ Anitâhât nanņe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât naņgan.” Yawu sâam ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nângâwe.”

Sâamu sâop. “Nâņe weke bâleņe nombotņe orowâk tatmâ lok yu mem mânggæm mansain. Yakât otmâ nengât kutnenņe “Komot Pato,” yawu. ³¹ Aiop, gâņe nângâningirâ sumânâk mannom. Hem topņan ki hângânnongorâ arinom.” Yawu sâawi.

³² Yâhâ talapņan bau sesengâlâkņe tomot tuhum kinņetâ yekbi. Yekmâ yuwu sâam Yesu ekuwi. “Gâņe watnenekbuat otmuâmâ, âlepņe watnenekdâ gaiakmâ bau enda yeņgâlen arinom.” Yawu sâawi. Yawu sâņetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yeņgâlen ge mânunakbi. ³³ Bau yeņgâlen ge mânunakmâ mânggæyekņetâ sururuk sâam ba hem patoembâ tâwoņ sâam denġânân kionġetâ haranyongop.

³⁴ Denġânân kionġetâ haranyongomu galemýongom manbiņe ekmâ sururuk sâam kapi ambolipņe ya ekyongowi. ³⁵ Ekyongonġetâ yakât topņe nângâne sâam Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâleņe lok mânggænġetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângânņe keterakbaņġimu hâk katipņe mânunahop ya ekbi. Ekņetâ sâtņe otmu lohimbi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ³⁶ Âiyongonġetâ Yesuņe weke bâleņe watyekmu gaiakmâ arinġetâ nângân nângânņe keterakbaņġiop yakât den pat ekyongowi. ³⁷ Ekyongonġetâ nângânġetâ sâtņe otmu Yesuņe pilâyekmâ âlâengen ariâkġat ekuwi.

Yakât otmâ Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmu waņgaen yâhâwi. ³⁸ Waņgaen yâhâņetâ yan lok weke bâleņe watbaņġiop yaņe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât naņgan.”

³⁹ Sâamu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sâamu kapiân yâhâ Yesuņe heņġenġuop yakât den pat kapilipņe ekyongop.

Yesuņe Yairo baratņe mumunambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmu kapi ya pilâm waņga mem âwurem ariwi. Âwurem ari waņgaembâ ġeņetâ denġân ġinņan lohimbi dondâņe Yesu ekne sâam taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinņetâ miti emetņahât galemlipyņe yeņġat lok kunņe, kutņe Yairo sâam, yâkņe gotņan ba mepaem yuwu sâam ekuop. ⁴² “Baratne, omba bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâam oap. Yawu ġârâmâ gâņe ari heņġenġuhât naņgan.” Yawu sâop.

Yawu sâam ekumu Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatņetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimbi dondâņe nângâm ekne sâam yâkâlen arinġetâ orowâk ariwi.

⁴³ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topņeâmâ yuwu. Imbilipnennaje emetsenņe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenņe ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiņan dokta yengâlen arimu hep ya saņ sâekgât âi pato mewiâke yamâ yawuâk otmâ gaop.

⁴⁴ Yâhâ imbi yanje Yesuhât betņan bam yâkât sângum potonņan in walipgumu yanâk hepņe saņ sâop. ⁴⁵ Yâhâ walipguop yanâk Yesuņe engatņe kakņambâ olem yekmâ “Âlâņe walipnohoap?” sâm âiyongop.

Yawu sâm âiyongomu yan kurihiakņetâ Petoroņe yuwu sâop. “Lohimbi dondâņe mem hawam mewam tuhunenekņetâ pâņ sâm kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâņgâm yat? Yan gâtņe mon walipgohoai.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ nanņan.” ⁴⁷ Yawu sâmu imbi yanje kâi bātņe kârâņ kârâņ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sângum potonņan walipgumu hepņe sâņ sâop yakât topņe kerek ekuop. ⁴⁸ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhîhimu hepge saņ yap. Lohotņan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

⁴⁹ Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoņ bawalipņe nombotņe emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

⁵⁰ Yawu sâņetâ Yesuņe nâņgâm Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhîhiâk. Nâhâlen biwihaņe kepeim engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

⁵¹ Yawu sâm Yairohât emet gotņan ba kinmâ lohimbi nombotņe katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinņetâ Petoro, Yakowo, otmu imiņe Yoane, Yairo, imbiņeit meyekmu emet kâlehen yâhâwi. ⁵² Yâhâ lohimbi dondâņe kahân tatmâ isem we bâle pato nâņgâm tatbi. Yawu ot tatņetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetņe ki bâleap, in aman pâlâmņe iap. Yakât otmâ ki isenjet.” ⁵³ Yawu sâm ekyongomu nâņgâņetâ nahat otmu giriņbangiwi. Emelâk katnenekmâ arap nâņgâwi. ⁵⁴ Yâhâ Yesuņe imbi sihan ya bātņan mem yuwu sâm ekuop. “Barat tîpiņe, yahatmâ kin.” ⁵⁵ Yawu sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuņe sâmu sot um waņetâ niop. ⁵⁶ Otmu âwâņe mâmâņe ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetņe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

9

Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmâ âi sâm yingiop.

(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)

¹ Yesuņe hoņ bawalipņe kâiân yâhâp menduhuyekmâ âi sâm yingim yuwu sâm ekyongop. “Yen nâhât sâtgât otmâ ari weke bâleņe lohimbi mângâeyekņetâ mansai ya watyingijetâ gaiakmâ arinomai. Otmu lohimbi kundat otmâ mansai ya heņgemyongonomai.” Yawu sâm ekyongop. ² Otmu lohimbi Anitâhâlen biwiyeņe kepeinjetâ tihityeņe otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya heņgemyongonomaihât mâmâņe otyingiop. ³ Mâmâņe otyingim yuwu sâm ekyongom hâņgânyongop. “Âi topņe katne sâm sot me senņe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Natik ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenņe hâkyenjan ki tatbuap. Me pet me hâk katipņe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinangum arinomai. ⁴ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekņetâ yanâk tatnomai. Kapi ya ambolipņe orotmemeyeņe bâleņe betbangim biwiyeņe Anitâhâlen katņet sâm nâhât den pat âlepņe ekyongonomai. ⁵ Yâhâ

kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângâjetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâje matje umatje yingiwuap. Yakât otmâ kâiyenjan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek mejetâ gewuap. Ya gemu betyingim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepne ekyongowi. Den pat âlepne ekyongom yan lohimbî mesek otbi ya mem hejgemyongowi.

Herotje Yesuhât den pat nângâop.

(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)

⁷ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kutdâ âlâ manop, kutje Herot Antipa sâm, yâkneâmâ Yesune olop miop yakât den pat nângâop. Lohimbî nombotjanje yuwu sânetâ nângâop. “Herotje tembe lâulipne ekyongomu Yoane kujetâ muop yamâ mumujambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁸ Yâhâ nombotjanjeâmâ yuwu sânetâ nângâop. “Poropete lok âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yanje mon purik sâm ge mansap,” yawu sâwi. Yâhâ nombotjanjeâmâ yuwu sânetâ nângâop. “Anitâhât poropetelipne emelâk muwi yâk yengâlen gâtje âlâ yanje mumujambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁹ Yawu sânetâ Herotje nângâm engat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipne ekyongomune Yoane engatje hârewi. Yakât otmâ lok girawu yanje yu ya otmâ mansap yakât den pat sânetâ nanjan?” Yawu sâm Yesu ekbehât nângâm manop.

Lok 5000 ya sot yinginetâ newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

¹⁰ Emelâk Yesune hoj bawalipne hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepne ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewi yakât ekuwi. Ekujetâ meyekmu yenjâk tatmâ nângâne sâm Besaita kapiân ariwi. ¹¹ Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbî kijingitje orowâkne nângâm betyenehen watyekmâ ariwi. Arinetâ yan Yesune tepne nângâyingim Anitâhâlen biwiyenjanje kepeinetâ tihityenje otbuap yakât den pat âlepne ekyongop. Otmu bukulipnye mesek topne topne otbi ya meyekmâ takanjetâ mem hejgemyongop.

¹² Yawu otmâ Anitâhât den topjambâek kâsikum yingimu emetsâpne otmu yan hoj bawalipnane yuwu sâm ekuwi. “Yu tain yu hâlânjâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyenje houj sâmapgât gâje hângânyongorâ arinet. Hângânyongorâ ari yenhâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³ Sânetâ sâop. “Âlepne yeje sot kâsikum yinginet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu injan yâhâp yawuâk tap. Lohimbî dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenje katgekâm ari sot puluhuyingim lâum takanomgât nanjat me?” Yawu sâwi. ¹⁴ Yâhâ lohimbî taka tatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawuya. Yesune yuwu sâm ekyongop. “Yeje lohimbî yu ekyongonjetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ arinet.” Yawu sâop. ¹⁵ Yâhâ lohimbî ekyongonjetâ den sâop yawuâk otbi. ¹⁶ Otmu Yesune sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ hâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhun hoj bawalipne yingimu lohimbî ya kerehâk yinginetâ newi. Yâhâ injan gurâ yawuâk yinginetâ nenjetâ dopyenjan olop. ¹⁷ Nenjetâ dopyenjan otmu sot nombotje talop ya hoj bawalipnane hâwurum mânunjetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.

(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)

¹⁸ Otmu hilâm âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe katyekmu tatŋetâ ikjiâk ba kinnâ Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâmu hoŋ bawalipŋe yâkâlen ariŋetâ yuwu sâm âiyongop. “Lohimbiŋe nâhât girawu nâŋgâmai?”

¹⁹ Sâm u sâwi. “Nombotŋe gâhât yuwu sâm. “Yoaneŋe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâm. Yâhâ nombotŋeâmâ, “Poropete âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” sâm. Yâhâ nombotŋeâmâ, “Anitâhât poropetelipŋe emelâk muwi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe mumuŋambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâm.” Yawu sâwi.

²⁰ Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeŋeâmâ nâhât girawu nâŋgâmai?” Sâm Petoroŋe yuwu sâop. “Anitâŋe hâŋgâŋohomu ge mansat ya nâŋgâmunŋe bulâŋe oap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ yakât topŋe sâm tetem lohimbi ekyongomaihât sâm kuyiŋiop.

Yesu kuŋetâ mumbuap yakât sâop.

(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)

²² Den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ lok bulâŋe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeŋgât kunlipŋe otmu Isirae nengât papatolipnenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekŋe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benŋe yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²³ Otmu Yesuŋe lohimbi kerehâk yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyeŋe nâhâlen katmaiŋe nâhâlen torokatne sâm yan yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me senŋe âlâlâ tatyiŋgiap ya biatningimap sâm yakât ki nâŋgâm ketet otmâ enŋat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândârŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ benŋe lok âlâ me âlâŋe manmanyeŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋe kepeim manmâ nâhât den pat âlepŋe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe iri sikum me manman topŋe topŋe yan biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikum manmâ munomai yaŋe girawu otnomai. Yeŋahâk mumuŋambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâŋe den kâsikum yingim mansan. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matŋe yuwu kâpekiŋiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu âjelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matŋe umatŋe menomai. ²⁶ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu âjelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyeŋahât matŋe âlâku ikjiâk ikjiâk kâpekâ yingiwom. ²⁷ Yawu sâm ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomai. Yen ki mum metenŋetâek Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm lok bulâŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem ge tihityeŋe otbisâm.” Yawu sâop.

Yesuŋe Mose yet Elea orop den alahuwi.

(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)

28 Den yawu ekyongop yakât kakŋan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesuŋe Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu imiŋe Yoane, meyekmu hoŋ bawalipŋe nombotŋe âlâmâ katyekŋetâ tatŋetâ yenjâk pumŋe âlâen yâhâwi. 29 Yâhâ kinŋetâ Yesuŋe Anitâ ulitgum kun kundenŋe âlâ otmu sângumŋe laŋinŋe pilâm kaok bolan bolan olop. 30 Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitâŋe meyelehop yaŋe in yawu tetem kinmutâ 31 himbimâmbâ laŋinŋe siliŋ siliŋ sâhâ hâuyelemekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesuŋe Yerusalem kapiân ari Anitâŋe yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyeŋe kuŋetâ mumbuap yakât ekyotgop.

32 Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoŋ bawalipŋe aman pâlâmŋe iwi. Yâhâ Mose yet Eleaŋe Yesu pilâm arire sâm otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yekŋetâ Petorohât hanŋe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanŋan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop. 33 Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâm otmutâ Petoroŋe kulem yakât topŋe ki nâŋgâmâk Yesu yawu sâm ekuop.

34 Yawu sâmu yanâk elem patoŋe ge pumŋe ya mem kâtâpgumu kiŋgityeŋahât otbi. 35 Kiŋgityeŋahât otŋetâ elem yakât biwiŋambâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe âi sâm waŋmâ hâŋgângumu giop. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyenŋan katmâ tem lâuwaŋgim mannomai.” Yawu sâop.

36 Den ya sâm tiŋ pilâmu Yesu ikŋeâk kinmu ekbi. Yâhâ hoŋ bawalipŋe kulem ya ekbi yakât ki sâm tetem bukulipyeŋe ekyongowi.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋe weke bâleŋe watne sâm pâpguwi.
(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)*

37 Emet hanŋ sâmu pumŋehembâ geŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe ari mem teteyekbi. 38 Mem teteyekŋetâ hohetyeŋambâ lok âlâŋe halahum yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek. 39 Yakât topŋe yuwu. Weke bâleŋe pârâk sânsânâk mângâemu senŋe gâwân gâwân sâm hânân ge imu nekamŋe kâtiŋ sâm lauŋe barak barak otmu halahumap. Weke bâleŋe yaŋe haonmâ ârândân yawu mângâemap. 40 Yawuhât hoŋ bawalipŋe watŋet sâm dâim taka ekyongomune pâpgum pilai.” Yawu sâop.

41 Yawu sâmu Yesuŋe olelem hoŋ bawalipŋe yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâitŋe ki tânngowuap yawu nanŋai? Yawu nâŋgâm biwiyenŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiai yakât nâŋgâmu ki ârândân oap. Yawu gârâmâ hâmbâi nâŋe pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?” Yawu sâm ekyongom âwâŋe ekumu nanŋe ya dâim Yesuhâlen baop.

42 Dâim bamu weke bâleŋe mângâemu senŋe gâwân gâwân sâm hânân ge kârân kârân sâm lauŋe barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuŋe weke bâleŋe ya watmu gaiakmâ arimu âlepŋe otmâ âwânahâlen ba kinop. 43 Yâhâ Yesuŋe kulem miop yan Anitâhât wâtŋe tetemu ekŋetâ ewe membe olop.

*Yesu kuŋetâ mumbuap yakât âlâkuâk sâop.
(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)*

Yesu kulem miop ya ekŋetâ ewe membe olop sâp yan hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop.

44 “Den yuwu sâm ekyongomune nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannomai. Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu ge mansan. Nâhât kasalipŋe sâp ki

kâlep otmuâk meneknomai.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâm ekyongowâke yamâ Anitâje nângân nângânyene mem kopa tuhuyekmu nângânetâ ki keterahop. Yakât otmâ âikune sâm otjetâ umatje otmu pilâwi.

Huruḡ huruḡ manmâ yâhânôm.
(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)

⁴⁶ Sâp âlâen Yesuhât hoḡ bawalipḡaje osetyeḡan gâtḡe âlâ me âlâḡe kunyeḡe pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbi. ⁴⁷ Yawu otmâ sahaḡnetâ Yesuḡe biwiyehât topḡe nângâm yan naom tipḡe âlâ lâum gotyeḡan katmu kinmu ⁴⁸ yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâḡe tem lâunihim naom tipḡe yuwuya buku otbaḡginomai. Lohimbi yaḡe naom tipḡe otbaḡgiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihian sâm Anitâḡe hâḡgânnohomu ge mansan yâk buku otbaḡginomai. Yeḡgâlen gâtḡe âlâ me âlâḡe yeḡahât nângânetâ gemu huruḡ huruḡ manmai ya yeḡât Anitâḡe nâḡgâyiḡimu yahatmap.” Yawu sâop.

Lohimbiḡe nengât ki nâḡgânetâ gemap yaḡe buku otniḡimai.
(Mareko 9:38-40)

⁴⁹ Yawu sâm ekyongomu Yoaneḡe yuwu sâm ekuop. “Lok pato, lok on-dowân gâtḡe âlâḡe kutgan gohonmâ weke bâleḡe watyekmu gaiakmâ ariwi ya nenḡe ekmâ nâḡgâm bâlewaḡim kuwaḡgiwin.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi nombotḡaḡe yeḡât ki nâḡgânetâ gemap yaḡe yeḡât buku manmai. Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiḡginomai.” Yawu sâop.

Samaria kapi ambolipḡaḡe Yesu ekmâ ki buku otbaḡgiwi.

⁵¹ Yesuḡe himbimân âwurem yâhâwuap yakât sâp tâlâhuop. Yakât otmâ Samaria hân tânâmḡambâ Yerusalem kapiân ariwe sâm biwiḡaḡe nâḡgâop. ⁵² Yawu otmâ Samaria ya yeḡât kapi âlâen ari inomaihât hoḡ bawalipḡe nombotḡaḡe kulet sâm ari emet âlâ mem heḡgeḡuḡet sâm hâḡgânyongomu ariwi. ⁵³ Ari kapi ambolipḡe ya ekyongonetâ Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nâḡgâmâmâ emetyeḡe alitbi. ⁵⁴ Emetyeḡe alitḡetâ hoḡ bawayâhâtḡe yâhâp, Yakowo yet Yoane, yakât nâḡgâmutâ bâlemu yetḡe eḡgatyetḡeak otmâ Yesu yuwu sâm âikuowot. “Lok pato, nâḡgânitgirâ sâmutḡe himbimâmbâ kâlâp punduḡ sâm ge seyhâk.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Yawu sâmutâ kuyitḡimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

Lok yuwuyaḡe Yesuhât tem lâuwaḡim mannomai.
(Mataio 8:19-22)

⁵⁷ Mâtâwân arim tatḡetâ lok âlâḡe mem teteyekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

⁵⁸ Sâmu sâop. “Nine topḡe hâum pâḡguatgât yuwu sâmune nâḡgârâ keterahâk. Soḡoâmâ nak duwiḡan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakḡan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâḡe hâḡgânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?” Yawu sâm ekuop.

⁵⁹ Yesuḡe lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanḡan.”

Sâmu sâop. “Lok pato, awoḡ âun bâleap. Yakât otmâ nâḡgânihirâ ari awoḡne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom.”

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi biwi pâlâmŋe manmâ Anitâhât den ki lâum manmaiŋe hangunjet. Gâŋeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongowuat.” Yawu sâop.

⁶¹ Yâhâ lok âlâŋe Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâ orowâk arirehât nanŋan. Yawu gârâmâ nâŋânihirâ hep torehenlipne yengâlen âwurem arimune iseangim katyekmâ âwurem gamune arirom.”

⁶² Sâmu sâop. “Den yat yakât matŋe den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatne sâm hep torehenlipnye katyekŋetâ kinŋetâ wanŋaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyeŋe nâŋgâyinŋim purik sâm âwurem ari yekne sâm otnomaiŋe nâhâlen torokatŋetâ âi sâm yinŋiwomgât dop ki tap.” Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongonjet sâm Yesuŋe lok 72 hâŋgânyongop.

¹ Sâp yakât kakŋan Yesu Kutdânenŋaŋe lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwanŋim mâtâp mewanŋinomaihât âi sâm yinŋim hâŋgânyongop. ² Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongom hâŋgânyongop. “Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitâŋe nep lok katyekmu mem hâwurum kinsaiâkâ yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ Anitâŋe lok âlâkuâk katyehâkgât ulitgum mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

³ Otmu hoŋ bawalipŋaŋe topyeŋe nanŋanŋinŋetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yinŋim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hâŋgânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai.

⁴ Hâŋgânyongomune arinomai yan bât barahâk arinomai. Itâkat ki golea-knomai. Me kâi katipŋe katnomai yakât houŋe âlâ ki menomai. Me tewetsenŋe hâkyenŋan ki tatbuap. ⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâm otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâŋ tâŋâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipŋe âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yan yuwu sânomai. “Anitâŋe tihityeŋe otmu yakât wâtŋan kinmâ yâhâm heronŋe kakŋan mannomai.” ⁶⁻⁷ Yawu sâm ekyongonjetâ heronŋe otyinŋinomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepŋe kâsikum yinŋinjetâ nâŋgâm yanâmâ bulâŋe yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipŋaŋe buku otyinŋinomai yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâ nep sâm yinŋinjetâ tuhumai yakât hâmeŋe meŋetâ ârândânŋ otmâp. Yakât otmâ kapi ambolipŋaŋe yen buku otyinŋim sot um yinŋinomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotŋaŋe denyenŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu betyinŋinomai otmuâmâ yengu yawuâk betyinŋinomai.

⁸ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu buku otyinŋinomai otmuâmâ ⁹ yan tatmâ lohimbi kundat otnomai ya mem heŋgemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyenŋaŋe kepeinjetâ tihityeŋe otbuapgât den pat âlepŋe ekyongonomai.

¹⁰ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ nahat otmu betyinŋinomai otmuâmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yinŋiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimbi senyenŋan kinmâ yuwu sâm ekyongonomai. ¹¹ “Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap. Yamâ yeŋe yâkât hâkânŋ otmâ betbanŋiai. Yakât otmâ kâinenŋan wahap me bokosok me yu ya horatsap yamâ tâlim gik beretek

memunje gemu betyinjim arinom.” Yawu sâm ekyongom pilâyekmâ arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.

¹² Kapi ambolipnaje orotmemeyenje bâleje ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyenje katsai ya yengât yuwu sâmune nângânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipnaje orotmemeyenje bâleje otminiwi yakât matje menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâleje torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yenêâmâ Sotom ambolipnaje matje menomai ya wangim matje umatje pato hâlilije menomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuje sârekyongop.

(Mataio 11:20-24)

¹³ Lohimbiye orotmemeyenje bâleje ki pilâm Anitâhâlen biwiyenje kepeim manbi. Yakât otmâ Yesuje sârekyongom yuwu sâm ekyongop. “Mainj, Korasin otmu Besaita kapi ambolipnje yengât sâwe. Yengâlen kulem topnje topnje mem gamune ekjetâ tânjât otmap. Yamâ emelâk embânjân Tiro Siron kapi ambolipnaje kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâleje otmâ gawi ya betbangim Anitâhâlen biwiyenje kepeimbâi. ¹⁴ Yawu gârâmâ yeje orotmeme bâleje otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipnaje matje umatje menomai ya wangim yeje umatje amokjan menomai. ¹⁵ Otmu Kapanaum kapi ambolipnje yengât sâwe. Yen gurâ yenhâlâk nângânetâ yahatmu hâkyenje mepaeakmâ yuwu sâmâi. “Nenâmâ emelâk Anitâje himbingât pat kuningimu mansain’ ” Yawu sâmâiâke yamâ yuwu sâmune nângânet. Yeje orotmemeyenje bâleje ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât otmâ yenâmâ hengât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâje yakât matje umatje pato hâlilije yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Ya yengât yawu sâm hoj bawalipnje yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâje sâm nihiop ya ekyongoan. Yakât otmâ lohimbiye denyenje nângânomai yan yengât den nangain sâm nâhât den nângânomai. Yâhâ lohimbiye denyenje nângânetâ nahat otbuap yan yengât den nângâmunje nahat oap sâm nâhât den nângânetâ nahat otbuap. Otmu lohimbiye nâhât den nângânetâ nahat otbuap yamâ Anitâje hângânnohomu gewan yâkât den nângânetâ nahat otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok 72 hângânyongomu ariwi yaje âwurem takawi.

¹⁷ Lok 72 âi sâm yingim hângânyongomu ariwi yaje âwurem taka otbi mewi yakât heronje nângâwanjim Yesu yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâleje watyekmunje gaiakmâ ariwi yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

¹⁸ Sânetâ sâop. “Yeje ari weke bâleje watyekbi yan hâkne katmâ nângâwan. Yawu otmâ belek sâmû ekmain yakât dopneâk Satanje himbimâmbâ ge kumu ekban.

¹⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Soron hambenje me sâtnje metje kakjan tâlijetâ yan hilipyongomap sâm mâmânje otyinjim yâhâwom. Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâleje me yu ya lohimbi mângâyekmai ya sâyinginetâ yengât tem lâuyingimomai. ²⁰ Yawu gârâmâ weke bâleje yengât tem lâuyingimomai yakât nângâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâje himbimân tatmâ kutyenje nângâm manman kârikjahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nângâm heronje pato otbanginomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe tep hero nãngâm Anitã mepaeop.

(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)

²¹ Yawu sãm ekyongop sãp yanãk Anitãhãt Wãtgãt mãmãnjahãt Heakŋe biwiŋan gemu biwi hero pato nãngâm Anitã yuwu sãm mepaeop. “Awoŋ, hãn himbim kãndikyotgon amboŋe, gãhãt tep ãlep pato nãngãhiahian. Otmu lok nombotŋaŋe gãhãt topge nãngãne sãm nãngãn nãngãn emetŋan yãhãwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuyua. Yawu gãrãmã nãŋe gãhãt den lãum manmã gan yakãt dopŋeãk yãkŋe lãum manmã gai mãne ãrãndãŋ otbãp. Yakãt topŋe nãngãmaiãhãt gãŋe nãngãn nãngãnyeŋe ki mem hewewenŋe tuhuyiŋgimat. Yawu gãrãmã lok nombotŋe, kutyeŋe bia, belãngen manmai yaŋeãmã topne nãngãŋetgãt gãŋe nãngãn nãngãnyeŋe mem hewewenŋe tuhuyiŋgimat. Gãŋe nãngãmat, yawuãk tetemap. Yakãt mepaeheksan.” Yawu sãm ãwãŋe ekuop.

²² ãwãŋe yawu sãm ekum tiŋ pilãm benŋe lok 72 ãwurem takawi ya yuwu sãm ekyongop. “Himbim amboŋe tatmap yãhãmã awoŋne. Yãkŋe mãmãŋe otnihimu wuãn me wuãn otbomgãt dop tap. Otmu nãŋe awoŋnahãt topŋe nãngãwanŋim henŋenŋuan. Yawu gãrãmã lohimbim nombotŋaŋe awoŋnahãt topŋe nãngãŋet sãm ekyongowom yaŋe nãngãwanŋim henŋenŋunomai.” Yawu sãm ekyongop.

²³⁻²⁴ Yawu sãm ekyongom katyekmu arinetã hoŋ bawalipŋe kãiãn yãhãp yuwu sãm ekyongop. “Emelãk embãnjãn Anitãhãt poropete lok otmu lohimbim nombotŋe yãkãt tem lãum manbi yaŋe kulem nãŋe mem mansan yu ekne sãm yakãt mambotmã gam inãk muwi. Otmu yakãt dopŋeãk yãkŋe himbimãt den pat nãŋe ekyongom mansan yu nãngãne sãm mambotmã gam inãk muwi. Yakãt otmã den yuwu sãmune nãngãŋet. Yeŋeãmã sãp yiwerenŋe yu nã orowãk manmã gam kulem topŋe topŋe memune ekmã nãhãt den nãngãm heronŋe kakŋan mansai.” Yawu sãm ekyongop.

Lok ãlãŋe kasaŋe ekmã buku otbanŋiop.

²⁵ Mosehãt girem den kãsikum yĩngiminiopŋe Yesuhãlen ariop. Ari Yesuŋe den sãm hilipgumu pãi emetŋan katŋetã talãkgãt yuwu sãm ãikuop. “Lok pato, sãrã nãngãwe. Nãŋe girawu otmune ãrãndãŋ otmu yanãmã Anitãŋe manman kãrikŋahãt pat kunihiwuap?”

²⁶ Sãmu sãop. “Mosenŋe girem den kulemguop ya sãrã nãngãwe.”

²⁷ Sãmu sãop. “Anitãŋe girem den ãlã Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap. “Isirae ambolipŋe yen ekyongomune nãngãŋet. Nengãt Kutdãnenŋe yamã Anitã ikŋe konok tatmap. Nenŋe yãkãlen biwi nãngãn nãngãnnenŋaŋe kepeim yãk konok mepaenom. Otmu yãkãt lau konok nãngãm tem lãuwanŋim mannom. Otmu mãtãp sãm nãngiop ya tãŋ tãnjãk watmã yãhãnom.” Yawu tap. Yãhã den ãlãmã yuwu tap.

“Nenŋahãt nanŋanŋimunŋe yahatmap yakãt dopŋeãk buku nombotŋe yengãt nãngãmunŋe yahatbuap.” Yawu tap.”

²⁸ Sãmu sãop. “ãlepŋe yat. Yawu otmã manmã yãhãwuãt otmuãmã Anitãŋe manman kãrikŋahãt pat kuhihiwuap.” Yawu sãop.

²⁹ Yawu sãm lok yaŋe irelakmã yuwu sãm ekuop. “Nã bukune ãlã?”

³⁰ Yawu sãm Yesuŋe den ãlãen hãum yuwu sãm ekuop. “Yura lok ãlã Yerusalem kãpi pilãm Yeriko kãpiãngen ariop. Mãtãwãn arim tatmu kasalipŋaŋe mem tetem kum panŋetã ge iop. Ge imu senŋe ãlãlãŋe ya kombo mewãŋim pilãm ariwi. Pilãm arinetãmã mumbe sãm olop. ³¹ Mumbe sãm otmu Anitãhãt hotom umai ya yengãlen gãtŋe ãlãŋe mãtãp yawuãk ari ekmã

lauje butelim inâk wangim ariop. ³² Otmu opon kâmbukjahât hoj bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtjaŋe mâtâp yawuâk ari mem tetem gotjaŋ bam ekmâ biwi pâlâmje otmâ ariop. ³³ Yâhâ Yura lohimbije Samaria lohimbiji ya yengât nâŋgâŋetâ gemu betyŋgimai. Yawu otyŋgimaiâkâ yamâ Samaria gâtje lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

³⁴ Ekmâ tepje nâŋgâm gotjaŋ bam hepeje piriwangim, marasin mem lâwâlem sâhâwaŋgiop. Otmu lok ya lâum ikeje donji kakjaŋ katmâ mem kapiân ari lombaje emet iminiwi yan katmu tatmu omoj konok galemguop.

³⁵ Yâhâ emet haŋ sâmu ariwe sâm otmâ emet yakât amboje tewetsenje waŋmâ yuwu sâm ekuop. “Tihitje otmâ mandâ tewetsenje gihian yu ekdâ ki ârândâŋ otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâm ariop.

³⁶ Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yengâlen gâtje girawu yaŋe buku otbaŋgiop nanjat?”

³⁷ Sâmu sâop. “Samaria gâtje lok yaŋe tepje nâŋgâwaŋgim tihitje olop ya.”

Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Mata yet Maria

³⁸ Yawu sâm ekum Yesuje hoj bawalipje meyekmu lohimbiji katyekmâ kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutje Mata sâm, gariŋeit manowot. Yâkje Yesu otmu hoj bawalipje dâiyekmu emetyetjaŋ yâhâwi. ³⁹ Yâhâ tatjetâ gariŋe, kutje Maria sâm, yâkje Kutdâhât gotjaŋ ba tatmu den kâsikum waŋop. ⁴⁰ Yâhâ Mataŋe iknjâk sot uyingimu gariŋaje ki tânguop. Yakât nâŋgâm bâlewaŋgim sâop. “Kutdâ, gariŋeâmâ konam. Nâ niniâk sot uan. Yakât nâŋgâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât nanjan.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Mata, gâ wahap tâŋât yakât nâŋgârâ yahatsap.

⁴² Garihaŋeâmâ nâhât den nâŋgawe sâm otmu yakât nâŋgâmune âlepje oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

Anitâ orop den otnom yakât topje yuwu tap.

(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)

¹ Sâp âlâen Yesuje Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tiŋ pilâmu hoj bawaŋe âlâŋe gotjaŋ ba yuwu sâm ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât hoj bawalipjaŋe wuân me wuângât sâm Anitâ ulitgunomai yakât topje ekyongop yawuâk eknongorâ nâŋgâne.”

² Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Anitâ yuwu sâm ulitgunomai. “Him-bim awonjenje, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâŋgâm mepaehekmâ mannom. Gike sâtgât otmâ aŋelolipgaŋe haonmâ ârândâŋ hoj bahihimai yawuâk nenje gurâ tem lâuhihim mannom. ³ Otmu gâŋe hilâm ârândâŋ tihitnenje otmâ dopnennjanâk ningimat. ⁴ Otmu lohimbiji nombotjaŋe mem bâlenekmâ tai ya yengât nâŋgâm umam sâyingim tosayenje pilâyingimain yakât dopjeâk gâŋe umam sâningim tosanenje pilâningiwuat. Otmu Satanje kendâningimu otmunje bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.” Yeje yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Otmu den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Omoj derep kâmbukjaŋ yengâlen gâtje âlâ me âlâŋe bukuyenjahât emet hawiŋan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâm ekuomai. “O bukune, sâmune nâŋgâ. Lomba âlâ nâhât

emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum nihirâ mem ari um wanjmunne niâk.” ⁷ Yawu sâmu emetnanâk tatmâ yuwu sâwuap. “Girawu otmâ omoŋ derep kâmbukŋan mândeneneksat? Emet gahatŋe emelâk manjuain. Gârâmâ yahatmâ ki mem gihiwom.” Yawu sâm ekuwuap. ⁸ Yâhâ bukunjaŋe emelanâk tatmâ sot ki wanjbuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk wanjbuap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. “Yeŋe wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenjaŋe kepeim ulitguŋetâ âlepŋe nângâyinŋiwuap.

¹⁰ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sâŋetâ nângâyinŋimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitguŋetâ nângâyinŋiwuap. Anitâhâlen biwiyenjaŋe kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nângâyinŋiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe ikŋak mâmâŋe otyinŋimu biwiyenjaŋe sânduk sâwuap.

¹¹⁻¹² Otmu den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanjaŋe po wanjgimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋaŋe ki neneŋe ya wanjbuapgât dop ki tap. ¹³ Otmu yen nombotŋe Anitâhât topŋe ki nângâm heŋgenŋumaiŋe nan baralipyenjaŋe yawu otyinŋimai. Anitâ awoŋnenŋe himbimân tatmapŋe nen ikŋiâk ikŋiâk topnenŋe ekmâ nângâm. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyinŋiâkgât Anitâ ulitgunomai yan yeŋe nan baralipyenjaŋe otyinŋimai ya wangim tâŋ tâŋâk yinŋiwuap. Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyehop.

(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)

¹⁴ Weke bâleŋaŋe lok âlâ mângâemu lauŋe manjuakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watmu gaiakmâ arimu lauŋe hâreakmu den olop. Yawu otmu lohimbi yan kinbiŋe ekŋetâ sâtŋe olop. ¹⁵ Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotŋaŋe ekmâ Yesu nângâm bâlewanŋim yuwu sâwi. “Yâkât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâmâŋe otbangaŋap. Yakât otmâ ya yeŋgât patoyenjaŋe, kutŋe Besewulu sâm, kutŋe âlâmâ Satan yâkât wâtŋan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yâhâ Yesuŋe otmâ hilipgumu mem pâi emetŋan katŋetâ talâkgât nombotŋaŋeâmâ topyenjaŋe kurihiakmâ yuwu sâwi. “Anitâŋe nângâhahimap otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nângânom.”

¹⁷ Yawu sâŋetâ Yesuŋe biwiyenjaŋe topŋe ekmâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nângâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâŋet. Lok komot konohâk mansaiŋe yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyenjaŋe biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiŋe yenjaŋe yahatmâ ahom hionjaknomai yamâ kâwurumyenjaŋe kinbuap.

¹⁸ Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. “Besewuluŋe mâmâŋe otnihimu weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arimai,” yawu sâmai. Yawu gârâmâ Satangât komotyenjaŋe ahom hionjaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutŋe biatbâp. ¹⁹⁻²⁰ Nâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekmâ yan amboyenjaŋe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâitŋe Satangât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâŋe yuwu sâm purik pilâmune nângâŋet. Yeŋe âlâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksaŋe? Yeŋe “Anitâhât wâtŋan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai? Yeŋe

nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanġan. Yawu ġârâmâ Anitâġe tihityeġe otmâ wawaeyekmâ nâ hângânnohomu ġe âi yu mem mansan.”

²¹ Otmu torokatmâ yuwu sâmunne nângâġet. Nine topne teteâġġât den âlâen hâum yuwu sâmunne nângâġet. Lok âlâġe hâmbâġe mem haġġalâkmâ tembe talam lâuâkmâ yâhâm ġem senġe âlâlâġe ġalemġumu âilongġo tatbaġġimâp.

²² Yawu ġârâmâ kasaġe lok sâġne kârikġaġe taka kum itit kiom bâleġe tuhuwaġġiuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapamġât senġe âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewâġġim ariwuap. Yâkât dopġeâk nâġe weke bâleġe amboyeġe, Satan, mem ġe katbom.

²³ Yâkât otmâ yuwu sâmunne nângâġet. Lok buku ki otnihimaiġeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâġe ki tânnohomaiġeâmâ mâtâp maġġunihimai dop yawu otmâp. Yawu.”

Weke bâleġaġe weke bâleġe nombotġe dâiyeġmu lok mâġġeġekmai.

(Mataio 12:43-45)

²⁴ Yesuġe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Nâġe yeġġât topyeġe yu sâm pitinġum heġġenġumune nângâġet. Yeġe yuwu nângâm tâpikgumai. “Nenġahâk kuwihâkmâ manman âilongġo manmâ yâhânom.” Yen yawu nângâm tâpikġuai yâkât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleġaġe lok âlâ mâġġeâmap ya ġaiâkmâ emet sondaġâġen ariwuap. Otmu lok ondopġâlen karâkmâ mem bâlewe sâm yâkât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nângâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mâġġeâminiwan. ġârâmâ lok yamâ ninahâk ġaiâkmâ tohowan. Yawu ġârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karâkbom.” ²⁵ Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heġġemahom mansap. Nâhât wâtne tipinġe. Yâkât otmâ weke bâleġe nombotġe wâtyeġe pato tap ya ari meyeġbom. Ari meyeġkmune taka orowâk lok yu mâġġeânom.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâm ari weke bâleġe bât nombotġen yâhâp ya meyeġmu taka lok aġġoân hâhiwin kakġan manop yamâ witġum mâġġeâġetâ umatġe dondâ tetewaġġimu manbuap. Yâkât otmâ yuwu sâmunne nângâġet. Yeġe yeġahâk heġġemahom mannomâhât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²⁷ Yesuġe den yawu sâm ekyongomu nângâġetâ lohimbî hohetyeġan imbi âlâ kinop yaġe yuwu sâm ekuop. “Den eknongoaġ ya nângâmune ewe membe oap. Yâkât otmâ âi mem mansat ya mâmâhaġe ekmâ ġâhât tepġe heroġe nâġġâhîhim mepaeġekmâ mansap yawu nanġan.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepġe yat yamâ Anitâhât den nângâġetâ bulâġe otmu lâum manmai yaġeâmâ heroġe kakġan mannomai.” Yawu sâop.

Yesuġe kulem âlâ tuhuâġġât Parisaioġe ekuwi.

(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)

²⁹ Yesuġe kulem âlâ tuhumu eknehât nângâm lohimbî kinġitġe orowâkġe Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwî. Yawu otġetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeġe yuwu otġetâ ekmune bâlemap. Yeġe biwi yâhâp otmâ kulem witġumâk memune eknehât nângâmâi. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmunne nângâġet. ³⁰⁻³² Aġġoân propete âlâ, kutġe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kâpi ambolipġaġe ekbi. Yâkât dopġeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yâkât den âlâ sâwe. Aġġoânâmâ lok âlâ, kutġe Solomon sâm, Dawiti nanġe, ya nâġġan nâġġânġe pato tatbaġġiop. Otmu yâkât kut patġe ya emelâk sâm haġ tuhuġetâ arimu imbi pato âlâ kâpi kâlepġehen manopġe nâġġeâp. Nâġġam yanâmâ ekbe sâm tohop. Yâkât sâmunne nângâġet. Solomongât nâġġan nâġġan pato tatbaġġiop. Yawu ġârâmâ

nâmâ Solomongât kunje mansan. Otmu nâje kapi kâlepnehen ki mansan. Hohetyenjan manmâ den kâsikum yingim mansan. Yamâ yejeâmâ nâhât den nângâjetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâam oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yañeâmâ lok senyenjan yahatmâ kinmâ yeje nâhât den kum mansai yengât topyene sâam tetemu anulaknomai. Yawu otjetâ Anitâje yakât matje âlâku ikneâk ikneâk yingiwuap.

Sennenje yamâ lambehât lanjinje yakât dop oap.

(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)

³³ Yesune den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Nenne emet kâlehen tatmâ lambe saum tungunjan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunje kinmâ sem lanjinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ³⁴ Senyenje yamâ lambe lanjinje yakât dop oap. Senyenje âlepne tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyenje bok sâuwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewuknan kionjomai. ³⁵ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. Biwiyenjan Anitâhât lanjinjanje pilâmap ya bok sâamapgât biwi nângân nângânyene galemahom manman âlepneâk manmâ yâhânomai. ³⁶ Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeje sem lanjinje pilâmu emet biwine hanj sâamu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

Parisaioje otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)

³⁷ Den yawu sâam tinj pilâmu Parisaio âlâje Yesu dâim emetjan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâk orop sot newi. ³⁸ Yawu gârâmâ angoân Yesune bânje ki piriâhop. Sot ya inâk mem nemu ekjetâ sâtje otmu pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâjetâ Yesune yuwu sâam ekyongop. “Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nângâjet. Imbi âlâje amanj mem hâkneâk pirimu biwinejan sot wahapne yawuâk tatbuap. Yakât dopneâk yeje bukulipyenjanje yekjetâ yahalâkgât hâkyeneâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleje, me orotmemeyene kinjonj ya biwiyenjanje nângâmai. Yawu nângâjetâ yanje mem bâleje tuhuyekmap. ⁴⁰ Yengât topyene yawu tap yamâ ki enakmâ nanganjimai. Anitâje lohimbî kândikyotgop yan hâkyetne biwiyetne yâhâp yâhâp ya katyitgiop. ⁴¹ Yakât otmâ angoân yeje biwi nângân nângânyene ya sâam pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nângâjetâ tânjât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwerene umatje teteyingim gap yu wangim umatje pato teteyingiwuap.

⁴² Parisaio yejeâmâ nângâm tâpikgumai. Yejeâmâ wahap tânjât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk nere osetyenjan konok ya mem Anitâhât pat kuwangimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemgowi yamâ longâemai. Longâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbî yengât den sâam hâreyingimai yan Anitâje nângâmu ârândân olâkgât ki nângâmai. Yawu otmâ den tânj tânjâk ki sâam hâreyingimai. Otmu buku nombotje yengât weyene ki nângâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâje matje umatje yingiwuap.

⁴³ Yeje miti emetjan yâhâ lohimbî senyenjan ewanâk tatnehât nângâmai. Otmu lohimbî hawamyongom tatmaine nenekjetâ yahatmu mepaenenekjetgât nângâmai. Yawu otmâ manjetâ ya ekmune bâleap. ⁴⁴ Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâawe. Emelâk lok munjetâ hanyongowi ya yengât sum kaknambâ ki nângâmâk bam gamai.” Yawu sâam ekyongop.

⁴⁵ Yawu sâ m ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ho-hetyenjan gâtne lok âlâne yuwu sâ m ekuop. “Bawapi, gâne Parisaio lok den sâyingiat yanje nen gurâ yawuâk meneneksap.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Nenje yengât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipne topne topne sâ m ningimai. Yamâ yejeâmâ denyenje ya ki lâum watmai. Den sâ m ninginjetâ umatne kaknjan manmain. Yawu manmunne biwinenje mem huruj pilâninginehât ki tânngomai. Yakât otmâ Anitâne matne umatne yingimu menomai.

⁴⁷ Yejeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok mum gawi ya yengât sumân awu yawu kâmetmunne banban sâ m sekne âlepne otmâ imap.” Yawu sâmai. Yamâ yengât tâmbâlipyenjanje poropete lok ya yongonjetâ muwi. ⁴⁸ Yakât yuwu sâ mune nângânet. Tâmbâlipyenjanje poropete yongonjetâ muwi ya yengât sumân yeje awu yawu kâmetmâ galegumai. Yawu otmâ yongowi yakât nângânetâ ârândânj oap yawu yeksan. ⁴⁹ Otmu pepa âlâ, kutne “Anitâhât nângân nângânje” sâ m, yan den âlâ yuwu kulemguiwi tap. “Hoñ bawalipne nombotne âi sâ m yingimune yengâlen taka Anitâhât topne kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeje nâhât den pat bialâkgât nombotne mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ nombotne âlâmâ yongonjetâ munomai.” Den yawu tap. ⁵⁰ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâne ikne poropete hângânyongomu denje lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenjanje nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopne ya yeje menomai. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. ⁵¹ Embânjan topne katmâ tâmbâyeje lok âlâ, kutne Awe sâ m, ya atanjanje kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutne Sekaraia, yamâ opon kâmbuknjan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kunjetâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongonjetâ muwi yakât huhopne ya yeje menomaiâk.

⁵² Mosehât girem den kâsikum ningimai yejeâmâ Anitâhât den kurihinjetâ tap. Yejeâmâ Anitâhât hâkân otmâ yâkât den nângâm hâum pâp gumai. Yawu otmâ lohimbî nombotnjanje yâkât den nângâm tem lâuwangine sâ m otmai ya yengât mâtâp manguyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâ umatne topne topne teteyingiwuap.” Yawu sâ m ekyongop.

⁵³ Yawu sâ m ekyongom emelambâ gem ariop. Sâp yakât kaknjan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiñe Yesuhât nângâm bâlewangim sâ m ge katbi. ⁵⁴ Otmu den sâ m hilipgumu nângâm den âiân katne sâ m yu yakât âi pâi tuhum gawi.

12

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Mataio 10:26-27)

¹ Otmu lohimbî kinjitne orowâkne Yesuhât den nângâne sâ m taka pân sâwi. Taka pân sâ m Yesu hoñ bawalipne mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu otmâ kinjetâ Yesuñe hoñ bawalipne yuwu sâ m ekyongop. “Parisaio yâk yengât matuk kelunjanje mem bâleyekmagât galem orangim mannomai. Parisaio yamâ nimbilamyenje yâhâp otmâ topyene kurihakmâ manmai. ² Yakât otmâ ya yengât den âlâ yuwu sâ mune nângânet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi teteknjan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihakmai. Ya gurâ teteknjan tetemu eknom. ³ Yakât otmâ yuwu sâ mune nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den

nombotŋe nenniâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi yeŋe lohimbî ekyongonjetâ nâŋgânomai.

Anitâŋe wawaeneneksap.

(Mataio 10:28-31)

⁴ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Lok senyeŋan kinmâ den ekyongonjetâ nâŋgânetâ nahat otmu yen nombotŋe yongonjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyenŋe ki hilipgunomai. Lok topnenŋe yawu tap. Yakât otmâ ya yeŋgât ki kiŋgityenahât otnomai. ⁵ Yâhâ Anitâhât topŋeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkŋe konok umut biwiyenŋe hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeŋe yâkât den konok lâum manomai.

⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândân yâkŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe nâŋgânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâŋmune nâŋgânet. Giron giron ekmain yamâ nâi tâŋât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topŋe hibim ambonŋe emet inânŋan nâŋgâmu tap. ⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikŋe kundenŋe towat manmain. Yawu otmâ Anitâŋe topnenŋe kerehâk nanŋap. Somotnenŋe tipi tapi yakât topŋe gurâ nâŋgâmu tawâk. Yâkŋe tihitnenŋe otmap. Yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenŋe ki kurihiakmâ Yesu betbanŋinom.

(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)

⁸ Lohimbî âlâ me âlâŋe “Yesuhâlen biwinanŋe kepeim tem lâuwânŋim mansan,” yawu sâŋ lohimbî ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulânŋe hibim awonŋahât anelolipŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ topyenŋe sâŋ tetemune Anitâŋe manman kârikŋan katyekbuap. ⁹ Yâhâ lohimbî âlâ me âlâŋe “Nâ Yesu ki nâŋgâwanŋian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku lok bulânŋe hibim awonŋahât anelolipŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ “Nâ ki nâŋgâyanŋian,” yawu sâwom. Lohimbî yawu otmai yanŋe matŋe umatŋe menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâŋe âi sâŋ nihim hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgânetâ tâŋât otbuap. Me nâhât nâŋgânetâ giâkgât lohimbî kendâyanŋinomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai otmuâmâ ya yeŋgât tosa yamâ Anitâŋe pilâyanŋiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakŋe yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât ambonŋe yamâ Satan.” Yawu sâŋ yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yeŋgât Anitâŋe pilâyanŋiwuapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyanŋe tosa pato menomai.

¹¹ Otmu den âlâ sâŋmune nâŋgânet. Yeŋe galem tinâk oranŋim mannomai. Kasalipyenŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgânetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetŋan me kiap yeŋgâlen ari den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinŋinetâ “Den mâtâpŋe girawu watmâ sâŋ ekyongomunŋe nâŋgânetâ keterakyanŋiwuap,” yawu nâŋgâm ki gorâyanŋiwuap. ¹² Sâp yanâmâ Awonnenŋanŋe ikŋe Wâtgât mâmânahât Heak hâŋgângumu ge den âlâlâ nâŋgân nâŋgânyenŋan katmu nâhât den pat âlepŋe sâŋ kusânâ ekyongonomai.

Senŋe âlâlâ yakât nâŋgâmunŋe yahatbuap.

¹³ Lohimbî kinbi ya yeŋgât hohetyenâmbâ lok âlâŋe Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Lok pato, sâŋmune nâŋgâ. Awonnetŋahât bâtŋe bâiŋe ya atananŋe ikniâk

mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâñe ekurâ nombotñe hionmâ nihiâkgât nanjan.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Nâñe yet galemoyotgom manbehât lok kunnenñaje ki sâm nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Senñe ânâlâ me iri sikum ya Anitâñe biwinenñahât ki sâm katningiop. Yamâ hâknennjahât sâm kalop. Yawuhât bukupilnenñe iri sikumyerje orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâyinjinom.”

¹⁶ Yawu sâm den ânâen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ ânâhât kalamân siwit kehetñe pato teteop. ¹⁷ Yawu otmu biwiñaje yuwu nângâop. “Siwit kehetñe pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? ¹⁸ Yuwu otbom mon? Emet tipinje siwit kehetñe katman ya kândonmâ pato tuhum yan siwit kehetñe katmune tatbuap. ¹⁹ Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakñan manmâ heronje maronje nângâm manmâ yâhâwom.” ²⁰ Yawu sâmu Anitâñe yuwu sâm ekuop. “Gâ kopa. Omonñdâñe mumbuat. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tatgihimap ya lok ânâñe membuap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ den ekyongoan yukât topñe yuwu tap. Lohimbinje iri sikumyenñahât tepyerje umatñe otmâ mansai ya yengât Anitâñe nângâmu bâlemap. Yakât otmâ mujetâ pesuk sâmap.” Yawu sâop.

*Anitâñe tihitnenñe otmâp. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.
(Mataio 6:25-34)*

²²⁻²³ Yawu sâm lohimbî ekyongom benñe honj bawalipñe yuwu sâm ekyongop. Senñe ânâlâ me iri sikumyerje yakât ki nângâñetâ yahatbuap. Manmanyenñahât bulâñe yamâ umut biwiyenñe. Yâhâ yengât manman yamâ Anitâñe emelâk senñe ânâlâ lâtakuyinjinom manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenñe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me ânâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakñan mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ den ânâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Kembâ ekmain. Yâhâmâ ânâ kalam ki tuhum hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim ambonñaje haonmâ ânândân sot yinjinmap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâñe haonmâ ânândân tânyongom gamap. ²⁵⁻²⁶ Yawu gârâmâ yenñahât girawu mannom sâm yakât ki nângâm kiwilin otnomai. Yenñe wâtynjan torokatmâ manmâ yâhânomaihât dop ânâ ki tap. Yawu otnomai yan hâum pâpñunomai.

Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. ²⁷ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunñe ânlonjo lonjo otmâp. Yâhâ emelâk lok kutdâ ânâ, kutñe Solomon sâm, yâkñe hâk katipñe kulem melem mânunjakmâ manop. Yanje hahop surinje sekñe ânepñe tetemap yakât dopñe ki miop. ²⁸ Yâhâ hahop surinje ekmunñe ânlonjo otmâp. Yawu gârâmâ ikñahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririnj sâm kinmap. Anitâñe nângâopgât yawu kinmap. Yiwerenñeâmâ tetem ânlonjo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenñaje yuwu ki nângânomai. “Anitâñe pâlâmñe otmâ ki tihitnenñe otmâp.” Yawu ki nângâm mannomai.

²⁹ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Bulâñanâk Anitâñe haonmâ ânândân tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³⁰ Yawu gârâmâ lok nombotñe Anitâhât topñe ki nângâmainje sângum me iri sikum me senñe ânâlâ yakât nângâñetâ yahatmap. Yawu otñetâ ki ânândân otmâp. Yakât otmâ otmâian yenñe ki torokatnomai. ³¹ Yenñeâmâ lohimbî nombotñaje Anitâhâlen

biwiyenaje kepeinet sâm yâkât den ekyongonjetâ nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim awonnenje topyene nângâmapne dopyenan yingimu ki umburuk mannomai.

Bukulipnenje tânyongonom.

(Mataio 6:19-21)

³² Yakât otmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim ki gorâyingimu mannomai. Awonnenje Anitâje herone nângâyingim tihityene otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikjan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ³³ Yakât otmâ senje âlâlâ tatyngiap yamâ mem buku nombotje ki tatyngiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otjetâmâ Anitâje yekmu ârândân otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyingiop yakât bulâje yingimu menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talaje ki kumbuap, me selone ki hârewuap, me ki bumbunguwuap, me kombo ki otnomai. ³⁴ Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manjetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuje âwurem gewuap sâp ya ki nanjai.

³⁵⁻³⁶ Yesuje den âla yuwu sâm ekyongop. “Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nângânet. Hoj bawalipne yengât lok kutdâyenaje kapi kâlepnehembâ âwurem taka emet hawijan kinmâ kotok kunmu nângâm in yawu gahatje mewanginomai. Yakât otmâ lambeyene saum katjetâ sem tatmu mambotbanjinomai. ³⁷ Yawu otmâ mambotbanjinomai tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ herone nângâyingiuwup. Herone nângâyingim itâje kâpekmâ katmu tatmu sot um yingiuwup. ³⁸ Yâhâ omoj derepjan kapi ambolipne kerekje aman pâlâmje inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hoj bawalipne sen golâ otmâ mambotbanjinomai tatjetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyingiuwup. Buku otyingimu yâkne herone nângâwanginomai. ³⁹ Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nângânet. Kapi âla me âlâhât kasalipyenaje sâp girawuân taka yokom itit kiom tuhuyinginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânak takomaihât kapi ambolipnaje sen galem manmâ emet kapiyene galemgunomai. ⁴⁰ Yakât dopneâk Anitâje hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yene ki nanjai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ herone nângânomai.” Yawu sâm ekyongop.

Hoj bawa âlepne bâlene yâk yetgât topyetje

(Mataio 24:45-51)

⁴¹ Yesuje yawu sâm ekyongomu Petoroje yuwu sâm âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴² Yawu sâm âikumu Yesuje purik pilâwangim den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâje kapije pilâm kapi kâlepnehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâm yan hoj bawaje âla galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâje nep lok nombotje galempongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaje âi ya biwianje mem galempongomu âilongo mannomai. ⁴³ Yawu otmâ galempongowuap otmuâmâ patonaje âwurem taka herone otbanjinomai. ⁴⁴ Yawu otbanjinomai galem pato katmu ikne senje âlâlâje yakât galem otbuap. ⁴⁵ Yâhâ purik pilâm sâmune nângânet. Hoj bawa yaje biwianje yuwu nângâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap

yakâ. Yakât otmâ wongât nâje âi yu membom?” Yawu sâmbiwiŋaje pâlâmje otmu ki galempongom heŋgeŋguwup. Yawu manmâ to kârikŋje nem biwi hâlim otmu umatŋje topŋje topŋje teteyiŋgiwup. Yawu otmâ lok bâleŋje yeŋgâlen torokatmâ ki orotŋje otmâ manbuap. ⁴⁶ Yawu otmâ biwiŋaje pâlâmje otmu manbuap yan patoŋaje pârâk sân sânak taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.

⁴⁷ Yakât topŋje yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaje nâhât den nâŋgâm heŋgeŋgunomai yanâmâ yakât nâŋgâŋetâ gemu betbanginomai. Yawu otnomai yakât matŋje Anitâŋje matŋje amokŋjan yingimu menomai. ⁴⁸ Yâhâ lohimbi nombotŋje âlâŋeâmâ nâhât den nâŋgâm pâpgumai yaŋje otŋetâ bâlemap yâhâmâ Anitâŋje matŋje kakŋeâk yingimu menomai. Yakât otmu yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâ âi sâmbiwiŋimune ya tuhum heŋgeŋgunomai ya yeŋgât nâŋgâmmune ârândâŋ otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ âi pato sâmbiwiŋimune ya biwiyeŋaje tiŋâk lâum tuhunomai ya yeŋgât gurâ yawuâk nâŋgâmmune ârândâŋ otbuap.” Yawu sâmbiwiŋimune.

Yesuŋje giop yakât lohimbi hioŋakmâ mansai.

(Mataio 10:34-36)

⁴⁹ Yesuŋje den âlâ yuwu sâmbiwiŋimune. “Anitâŋje lohimbi yeŋgât biwiyeŋahât topŋje nâŋgâm kâsippongom matŋje âlâku ikŋiâk ikŋiâk yingimu menomai yakât hâŋgânnohomu gewan. Yâhâ matŋje yingimu meŋetâ pesuk sâmbâp. ⁵⁰ Otmu umatŋje âlâ tetenihiŋimune hâhiwin nâŋgâwom ya tetenihiŋimune pesuk sâekgât naŋgan. ⁵¹ Otmu den âlâ yuwu sâmbiwiŋimune nâŋgâŋet. Nâhât yuwu ki sâmbiwiŋimune. “Nâhât yamâ buku konok otnehat himbimâmbâ giop.” Yawu ki sâmbiwiŋimune. Nâje hânân gewan yakât yen hioŋakmâ. Hioŋakmâ yuwu oraŋginomai. ⁵² Lohimbi nanŋe baratŋje mome manmaine hioŋakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yuwu otnomai. ⁵³ Âwâ nan me mâmâ barat kuk oraŋginomai hioŋakmâ. Otmu iranŋje iranŋje ya gurâ yawuâk kuk oraŋginomai.” Yawu sâmbiwiŋimune.

Yesuŋje kulem âlâlâ tuhuop yakât topŋje hâum pâpguwi.

(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)

⁵⁴ Yesuŋje hoŋ bawalipŋje yawu sâmbiwiŋimune benŋje lohimbi kinbi ya yuwu sâmbiwiŋimune. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâmbiwiŋimune. “Gelâk gewe sâmbiwiŋimune oap”. Sâŋetâ yawu otmap. ⁵⁵ Otmu elem tok sâwe sâmbiwiŋimune otmuâmâ yuwu sâmbiwiŋimune “Sikop kumbe sâmbiwiŋimune oap.” Sâŋetâ yawu otmap. ⁵⁶ Yen lok perâkŋje. Yeŋje elem kulewotŋje yakât topŋje ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai. Yâhâ nâje kulem âlâlâ memune eksai yakât topŋeâmâ girawuhât ki ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai?

⁵⁷ Wongât enŋatyeneâk otmâ orotmeme âleŋje me bâleŋje ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkŋje yakâ.”

Den sâmbiwiŋimune kaok naŋgaŋginom.

(Mataio 5:25-26)

⁵⁸ Bukulipyene âlâ me âlâŋje kuk otyiŋimune den âiân katyekne sâmbiwiŋimune dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâmbiwiŋimune kaok naŋgaŋginomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâmbiwiŋimune teteneŋetâ yâkŋje mem pâi emetŋjan katyekbuap. Pâi emetŋjan katyekmu tatmâ yeŋje ombeyeneâk yaihen ki genomai. ⁵⁹ Kiapŋje pâi emetŋjan tatnomai sâmbiwiŋimune sâp katyiŋgiwup ya pesuk sâmbiwiŋimune yanâmâ genomai.” Yawu sâmbiwiŋimune.

13

Anitâhâlen biwinenjaŋe kepeim mannom.

¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk lok nombotjaŋe Yesuhâlen ari den pat yuwu sâm ekuwi. “Galilaia ambolipjaŋe noniŋ bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutja Pilato sâm, yâkja tembe lâulipja hângânyongomu Galilaia ambolipja yongonjetâ hepyeja gemu noniŋ bulimakao hepja orop oset guset olop.” ² Yawu sâm ekujetâ yuwu sâm ekyongop. “Pilatoja tembe lâulipja hângânyongomu yawu yongowi yakât yuwu mon sâmai. “Muwi yengât tosa bâleja yaŋeâmâ Galilaia lok ondop yengât tosa ya wangim amokjan miap.” ³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yēja orotmemeja bâleja ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matja yingimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nângânet. ⁴ Yerusalem kapi ambolipja kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topjan kinjetâ kândun kum ge kurihyehop ya yengât yuwu ki sânomai. “Tosajeja bâleja yaŋeâmâ Yerusalem kapi ambolipja nombotja yengât tosayeja wangiop. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihyekmu muwi.” Yawu ki tap. ⁵ Yakât otmâ âlâku sâmune nângânet. Yēja orotmemeja bâleja ki pilâm Anitâhâlen biwijaŋe kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶ Den ya sâm tiŋ pilâm den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâja koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâja kinbuapgât sâpja tetemu taka ambojaŋe bulâja hâuwe sâm ekmu bia olop. ⁷ Yakât otmâ kalam galemja yuwu sâm ekuop. “Bulâja hâuwe sâm ekmu biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸ Sâm sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topja lawitmâ pitimunja yanâmâ bulâja kinbuap. ⁹ Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nângâ nângâ sâpjan Yesuje imbi âlâ henjenjuop.

¹⁰ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje opon kâmbukjan yâhâm den kâsikumu yingio. ¹¹ Den kâsikumu yingio sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâlejaŋe mângâemu kun kândâtja konok otmâ pareja manmâ gamu yambuja kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop. ¹² Yesuje imbi ya ekmâ kunjan mem yuwu sâm ekuop. “Imbi, yiwerenjaek âlepja otbuat.” ¹³ Yawu sâm kunjan mem kuwihakmâ tâj tâjâk kinmâ Anitâ mepaeop.

¹⁴ Yâhâ Yesuje tatmâ nângâ nângâ sâpjan imbi ya henjenjuop gârâmâ miti emetjahât galemjaŋe galemjaŋe nângâmu bâlemu lohimi yuwu sâm ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâpja yamâ hilâm nombolân konok tap yan takanjetâ hengemiyongombâpgât dop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpjan imbi henjenjuop yu ekmu dondâ bâleap. Ya ki orotja.”

¹⁵ Yawu sâm Yesuje purik pilâwangim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkja. Tatmâ nângâ nângâ sâpja ârândâj yēja dongi bulimakaoyeja pekeâmbâ holanjekmâ dâim ari to yinginomaihat dop tap. Yawu gârâmâ dongi me bulimakao umutyeja bia yakât nângâmu tâjât otmap. ¹⁶ Yâhâ imbi yuâmâ Awarahangât senâmbâ gâtja. Yawu gârâmâ Satangât weke bâlejaŋe mângâemu pareja otmâ manmâ gap. Nâje tatmâ nângâ nângâ sâpjan henjenjumune ki bâleap.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongomu sâm ge katbiŋe nângâm anjalakbi. Yâhâ lohimi injaŋe Yesuje olop miop ya ekmâ heronja otbangiminiwi.

*Bândup yakât topnje**(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)*

¹⁸ Yesunje yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyenjae kepeim manjetâ tihityenje otmap yakât topnje teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângânetâ keterakbuap?” ¹⁹ Yuân hâum sâmune nângânet. “Nak âlâ kutje bândup yamâ lok âlâne kehetje âlâ mem ari kalamjan kalop. Katmu tatmu kâmje ga takam yanak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatje kun kunjan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluje yakât topnje

²⁰ Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotje komotje wosapâ wosapâ mansaije biwiyenje nâhâlen katmâ tem lâunihinjetgât yeje ari nâhât den pat âlepje ekyongonomai. ²¹ Yakât topnje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbi âlâne dâmbia golanguwuap. Golangumâmâ matuk mendâremu keluje gemu dâmbia orop menduhumu ukenje bâlene otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

*Himbîngât mâtâpne yamâ gâwik gâwikje**(Mataio 7:13-14,21-23)*

²² Yerusalem kapi pato yakât mâtâp arap ya hâlârmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesunje Anitâhât den lohimbî kâsikum yingjiop. ²³ Yawu otmu lok âlâne yuwu sâm Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâmû sâop. “Himbîngât mâtâp yamâ gâwik gâwikje. Yakât otmâ yapâ lohimbî sambeje arine sâmâmâ hâmbin gumbin otmâ hâum pâpgunomai. Yakât otmâ yeje mâtâp ya tâj tânjâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nângânet. ²⁵ Nâ mâtâp ambonje. Yakât otmâ mâtâp manguyingimune lok dondâhâlâkne arine sâm hâum pâpgum amutgen kinnâ yuwu sânomai. “Lok pato, nângâningirâ gane.”

Sânetâ sâwom. “Nâ ki nângâyîngian. Yen wonân?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâje kapinenjan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sânetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nângâyîngian. Yeje orotmeme bâlene otmai. Yakât otmâ arinet.” Yawu sâwom. ²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitâje yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropetelipnjae tatmâ sot nem heronje otbanjinomai ya yekmâ yeje tep bâle nângânomai. Yawu otmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâi. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Sâp yanâmâ lok topje topje, emetsenne ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen torehen kinjitje orowâkne taka menduhuakmâ nem heronje otjetâ Anitâje tihityenje otbuap. ³⁰ Yâhâ lohimbî nombotnjae yenjâhâlâk nângânetâ yahatmap yaje Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotnjae yenjâhât nângânetâ gemu huruj huruj manmai yamâ Anitâje meyekmu ikjan torokatnomai.

*Yesunje Herotgât sâop.**(Mataio 23:37-39)*

³¹ Sâp yanâk Parisaio lok nombotnjae ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotje gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

³² Sânetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâlene watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya henjemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuâk otbom. Yâhâ halihi nep sâm nihop ya tuhumm pesuk pilâwom.” Den ekyongon yu

Herot, lok perâkne ya, ekunomai. ³³ Nâne yuwu sâmunne nângânet. Anitâhât poropetelipnane iknjahât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipnane yongonjetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesuñe Yerusalem kapi ambolipne yengât topne nângâop.

³⁴ Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolipne yengât tepne nângâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipne yengât topyene yuwu tap. Yengâlen âi menjetgât Anitâne ikne hon bawalipne hângânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânane kurâk sâm nanlipne dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopneâk menduhuyekmune nâhât hikinane manjetgât sâman. Yamâ yene nâhât hâkân otmâ mansai. ³⁵ Yawuhât Anitâne betyongomu kasalipyene taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumnanak kinbuap. Yakât otmâ nâne pilâyekmâ ariwom. Benne sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenne tihitnenne otbe sâm mat hângângohomu takat. Yakât otmâ biwinenne herone pato nanngain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuñe yawu sâop.

14

Tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok âlâ bitâp tetewangop ya Yesuñe walipgumu orok sâop.

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Parisaio yengât kunyene bukulipne nombotne Yesu orop dâiyekmu emetnan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesuñe otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaione ekmâ tatbi. ² Ekmâ tatnetâ lok âlâ bitâp pato tetewangopne Yesu ekbe sâm yâhâop. ³ Yâhâmu Yesuñe ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan âi ki tuhunomgât Mosenne girem den âlâ kulempuop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan lohimbi henngemyongowomgât dop tap me bia? Sânetâ nângâwe.”

⁴ Yawu sâm âiyongomu biwiyene umatne otmu olotonâk tatbi. Olotonâk tatnetâ Yesuñe lok ya bitâpnan walipgumu orok sâmu emelambâ kionmâ ariop. ⁵ Arimuâmâ emelan tatbi ya Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan naom âlâ me bulimakao âlâ lâmân kionmu ya pilânetâmâ lâmânâk tatbuap me mem dâinetâ gawuap?” ⁶ Yawu sâm âiyongomu yawuâk olotonâk tatbi.

Hâknene ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwianane Parisaio nombotnane yenhâhât nângânetâ yahatmu kou senñan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁸ “Bukuyene âlâne yen orowâk tatmâ sot um nenom sâm dâiyekmu emetnan yâhâ kou senñanâk tatne yawu ki nângânomai. ⁹ Yâhâ lok papato nombotne yen orowâk dâiyekbuap yâkne kou senñanâk tatnomaihât nângâwuap. Yawu gârâmâ yene kulet sâyingim kou senñan tatnomai yan lok papato takanjetâmâ emet ambonane yen yuwu mon sâm ekyongowuap. “Wa, bukulipne, yuâmâ yengât kawe bia, keteraknet.” Yawu sâm ekyongomu anjakmahât angoân yâhâmâmâ kou topnan tatnomai. ¹⁰ Yawu tatnetâ emet ambonane kundup mem kou senñan lingatbuap. Lingatmâ “gam yâhâ tatnet” sâm ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otnetâ yanâmâ bukulipyene nângâyinginetâ

âilonjo otbuap. ¹¹ Yakât topnje yuwu sâmunen nângânet. Lok âlâ me âlâne yenjahât nângânetâ gewuap ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap.”

¹² Yawu sâm ekyongom emet ambonje ya yuwu sâm ekuop. “Kapi ambolipne orop heronje otmâ sot um nenom sâm imi atalipge, me wârâ toulipge, me hep torehenlipge, me bukulipge, me lok iri sikumyene orop mansai ya ki dâiyekmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiyekmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matnje sâm dâihkejetâ yâk orop sot nenjetâ pesuk sâwuap. ¹³ Yakât otmâ yuwu sâmunen nângâ. Gâne heronje otmâ sot um lok dâiyekbuat otmuâmâ lok tânjât, kopa, parene, senyene bok sâsâne yawuya dâiyekbuat. ¹⁴ Lok yawuya dâiyekmâ bêt belaiâk sot um yingirâ nem heronje otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâne lohimi mumujambâ mem yahatnenekbuap yan iknak yakât matnje gihiwuap. Yakât otmâ biwihane heronje nângâwuap.” Yawu sâop.

Himbimân heronje otnomgât sâop.

(Mataio 22:1-10)

¹⁵ Yawu sâm ekumu nem tatbi ya yengâlen gâtne âlâne den ya nângâmâmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâne himbimân mannomgât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâhât kapiân tatmâ sot nem heronje otnom yakât nângâmune tepne heronje oap.”

¹⁶ Yawu sâm ekumu den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâne bukulipne orowâk heronje otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop. ¹⁷ Yâhâ sâpne otmu yan sonjo bau me sot kâle topnje topnje um hâwurumu en âtâmun kinop. Ya ekmu ârândâne otmu honj bawa âlâ hângângumu ari yâkât bukulipne yuwu sâm ekyongop. “Sonjo bau sot kâle yamâ emelâk umunne siap. Yakât otmâ ganjetâ heronje otmâ nenom,” yawu yap” sâm ekyongop. Ekyongomu hâkâne otbi.

¹⁸ Lok angoân ekuop yanje yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâm ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yâhâ âlâneâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk nerek puluhumune kapi kâlepnehen tap ya ari meyekmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

²⁰ Yâhâ âlâneâmâ yuwu sâop. “Yiwerejeâk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sânetâ honj bawa yanje âwurem ari lok kutdâne den sâwi ya ekumu nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu honj bawa ne ya yuwu sâm ekuop. “In yawu ari mâtâp kunjan kinmâ lok umburuk, me lok parene, me ândâpyene bok sâsâne, me senyene bok sâsâne, lok yawuya yuken yaken arine sâm oai ya ekyongorâ taka sot yu nenjet.” Yawu sâm ekum hângângumu ari mem teteyekmâ ekyongomu taka emetjan yâhâ tatbi. Yâhâ tatjetâ honj bawa ne yanje yâkâlen yâhâ yuwu sâm ekuop. ²² “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu nanjat?”

²³ Sâmu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimi kewilâyekjetâ mansai ya mem teteyekmâ ekyongorâ takanomai. Takanjetâ yanâmâ emetne pik sâwuap.

²⁴ Yâhâ bukulipne angoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâop.” Yesune yawu sâm ekuop.

Manmannenne ki alitmâ manmâ yâhânom.

(Mataio 10:37-38)

²⁵ Lohimbi kinjgitŋe orowâkŋe Yesu betŋan arinjetâ purik sâŋ yuwu sâŋ ekyongop. ²⁶ “Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu nâŋgânômai otmuâmâ âwâ mâmâlipyeŋe, me imbi naomlipyeŋe, me imi atalipyenŋe, me wârâ toulipyenŋe betyiŋginômai. Otmu yeŋe manmanyenŋe ki alitnômai. ²⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât den lâum âi tuhunjetâ bukulipyenŋe nâŋgâm bâleyiŋgim hilipyongone sâŋ otnômai yanâmâ hâkyenŋe alitmâ betnihinômai. Lok yawuya nâhât pat ki otnômai. ²⁸ Yakât nâŋgâŋjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yawu sâŋmune nâŋgâŋjet. Lok âlâ me âlâŋe emet tuhune sâŋ angoân tewetsenŋe amon yaŋe senŋe âlâlâ puluhum emet ya tuhunômai yakât nâŋgânômai. ²⁹ Gârâmâ yawu ki otnômai otmuâmâ emet ya mem kânâŋgâŋjetâ tewetsenŋe biatmu pânjan pilânômai. Yawu otnômai yanâmâ lohimbije emet ya torehenŋeâk kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senyenjan gem girinjiŋgim yawu sâŋnômai. ³⁰ “Lok yuŋeâmâ saran kânâŋgâŋjetâ giop yamâ tewetsenŋe biatmu pânjan pilâŋjetâ inâk tap.” Yawu sâŋnômai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yawu sâŋmune nâŋgâŋjet. Lok kutdâ âlâ me âlâŋe kasalipyenŋe orop ahonômai yanâmâ in yawu yâk yengâlen ki surutuk sâŋ arinômai. Yamâ angoân biwiyenŋe yawu nâŋgânômai. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenŋe endaken lok kinjgitŋe orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenŋe yongonongât dop ki otbuap.”

³² Yenjahât yawu nâŋgânômai otmuâmâ ki kundutmâ arinômai. Angoân kasalipyenŋe orop buku konok manne sâŋ hoŋ bawalipyenŋe hâŋgânyongonjetâ ari mem lohotŋe tuhuyeknômai. ³³ Yakât otmâ yawu sâŋmune nâŋgâŋjet. Yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâyeŋe me iri sikumyeŋe kerehâk pilâm nâhâlen torokatnômai otmuâmâ nâŋgâyiŋgimune orowâk mannom.

Kâtembe yakât dop

(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

³⁴ Yengât topyenŋe teteâkgât den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋjet. Kâtembe ihim solân honmâ sot ya nemunŋe launennjan memap. Yakât dopŋeâk yenâmâ lohimbi hohetyenjan manmâ manman âilonŋo manŋjetâ yekmâ Anitâ heronŋe nâŋgâwâŋgim mepaenômai. ³⁵ Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmŋe otbuap. Yawu otmu girawu tuhummunŋe âlâkuâk ukenŋe otbuap? Yamâ ki orotŋe. Pâlâmŋe sâŋ lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyenjanâk katmâ manmâ yâhânômai.” Yawu sâop.

15

Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Mataio 18:12-14)

¹ Sâp âlâen takesi meme lokŋe yenjahât nâŋgâŋjetâ yahatmu lohimbi kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyiŋgiminiwi yâk otmu lok nombotŋe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkŋe Yesuhât den nâŋgâne sâŋ yâkâlen ariwi. ² Arinjetâ yan Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi otmu Parisaio lok yâkŋe nâŋgâŋjetâ bâlemu Yesuhât yawu sâwi. “Yesuŋe takesi meme lok otmu lok nombotŋe Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sâŋjetâ nâŋgâm Yesuŋe den âlâen hâum yawu sâŋ ekyongop. ⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbanjiwuap. Gârâmâ ya yengât hohetyenjambâ konok âlâŋe misiŋgurakbuap. Yawu otmu ambonŋe nombotŋe ya katyekmu

kinjetâ konok misinjurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotnje katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ misinjurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepnje welâmñan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulipnje yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Lama misinjurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem heronje otne.” Yawu sâwuap. ⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângânet. Lok 99, yâkne yuwu nângâmai. “Nen lok âlepnje, orotmemenenne âilonjo otmâ mansain.” Yawu nângâm biwi pâlâmje mansai. Lok yawuya yengât Anitânje heronje pato ki nângâyinjimap. Gârâmâ, lok konohâkne orotmemeje bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwiñanje kepeim tem lâuwanjiwuap yanâmâ Anitânje heronje pato nângâwanjiwuap. Yawu.”

Tewetsenje kionbangimu pâinbuap yan hâum sâop.

⁸ Yâhâ Anitânje lohimbî meyekmâ tihityenje otmap yakât topnje nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbî âlâ kina yâhâp yakât dop tatbanjiwuap. Yâhâ 20 toea kionbangimuâmâ ki pilâwuap. ⁹ Yakât pâinmâ arim mem tetem yanâmâ bukulipnje yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Wâe, tewetsenje kionnihioy ya mem tetean. Yakât otmâ heronje otne.” Yawu sâwuap. ¹⁰ Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok konohâkne orotmemeje bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwiñanje kepeim tem lâuwanjiwuap yanâmâ himbimân Anitâhât anjololipñanje lok yakât heronje nângâwanjinomai.”

Lok âlâ nanñanje iri sikum mem gulip tuhuop yan hâum sâop.

¹¹ Yesunje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtne yâhâp manbî. ¹² Manñetâ nanñe betñan gâtñanje âwânje yuwu sâm ekuop. “Awoñ, senje âlâlâ nâhât sâsânje ya nihirâ miakbe.” Yawu sâmu senje âlâlâ yâkât sâsânje ya kâsikum wanju miop. ¹³ Yawu otmu nanñe ya nep tuhum getek manmâ, senje âlâlâ ya puluhum yakât hâmeje tewetsenje miakmâ mâtâp kâlêwângen ariop. Ari heñ otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenje miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop. ¹⁴⁻¹⁶ Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom yaje sotgât pâinmâ kapi ambonje âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâm âi wanop. Bau galemgu kinop yan po dondâ wanjimu bau yakât sot wahapnje mem nembe sâm otmu kuwanjiwi. ¹⁷ Yawu otbanjinjetâ nângân nângânje tetemu yuwu nângâop. “Awoñnahât nep loklipñanje sot pato nem mansai. Nâ nanñe tâñ tâñ yamâ yuân manmâ sotgât otmâ hiliwahowoman. ¹⁸ Yakât otmâ yahatmâ awoñnahâlen âwurem ari yuwu sâm ekuwom. “Awoñ, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatnje oap. ¹⁹ Yakât otmâ anjulsan. Yawu gârâmâ nângânihim nep lok sâm menekdâmâ hoñ bahihim manbom.” Yawu sâm ekuwom.” Yawu nângâop.

²⁰ Yawu nângâm yahatmâ kapi ya pilâm akñangen takamu âwânñanje senje pilâm ehop. Ekmâ tepnje nângâm sururuk sâm ari nanñe lâum hâmeje hârem niop.

²¹ Yawu otmu nanñanje yuwu sâm ekuop. “Awoñ, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatnje oap. Yawu otmâ anjun pato gihiwan. Otmu nâhurâ anjulsan.”

²²⁻²⁴ Yawu sâm ekumu âwânñanje hoñ bawalipnje yuwu sâm ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmñan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipnje ânje mem ga

mânunbanjinjet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahannan katjet. Otmu kâi katipne katbanjinjet. Nenne herone otbanjinomgât bulimakao nanne gâim ujetâ siâk.” Yawu sâam ekyongomu bulimakao nanne gâim ujetâ semu nem herone otbanjiwi.

²⁵⁻²⁶ Herone otbanjineta yan nanne kunne yan newângembâ taka kapi ginjan kinmâ herone marone girin get get otmâ kinbi ya nângâm hon bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâam âikuop. “Wongât herone otmâ tai?”

²⁷ Sâmu sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetnane eknongomu bulimakao nanne ya kum gâim umunne siap.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâam ekumu nângâm âwânahât nângâm bâlewanjim kapi betnehen kinop. Yâhâ hon bawa yan âwâne ekumu âwânane ba kinmâ “Nan, ga,” sâam ekuop.

²⁹ Ekumu hâkân otmâ yuwu sâop. “Nanpat. Nane tem lâuhihim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâne ki herone otrihimat. Otmu nonin nanne âlâ ki nihirâ bukulpne orop um nem herone otmain. ³⁰ Yawu gârâmâ nanganne senne âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewetsenne pilâm meteop. Yâkne âun âwurem takamu hon bawalipge ekyongorâ bulimakao nanne kum gâim ujetâ semu nem herone otbanjai. Yakât nângâmune dondâ bâleap.”

³¹ Yawu sâmu âwânane yuwu sâam ekuop. “Nanne, gâne nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senne âlâlâ tatnihiap ya gâhât pat sâam kuhihimune tap.

³² Yawu gârâmâ imihe “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ herone otbanjimunne ârândân oap.” Yawu sâop.

16

Galemne senne âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹ Yesune hon bawalipne den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Lok kutdâ iri sikunne tewetsenne otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbanjiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemgunihiâkgât sâam âi wanop. Yawu gârâmâ lok yan lok kutdânahât tewetsenne mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât hon bawalipne nombotnane yakât den pat yuwu sâam ekuwi. “Lok âlâ galem sâam âi wanon yâkne senne âlâlâ mem ihilâk tuhuihiap.”

² Yawu sâam ekujeta lok kutdâne yan lok ya yuwu sâam ekuop. “Gâne nâhât tewetsenne mem gulip tuhuihiat” yawu sânetâ nanjan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgebom. Yakât otmâ puluhu pepa ya mem garâ senne âlâlâ tatnihiap yakât topne mem tetewom.”

³ “Yawu sâam hângângumu ari biwinane yuwu nângâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihiap. Yakât otmâ âi umatne tuhuwongât dop âlâ ki tap. Otmu senne âlâlâ gewe yâhâwe yakât lok bân kandi bero manbom sâam yakât anulaksan. ⁴ Yiwerene nângâmune teteap. Bukulpne yengât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune herone nângânihinomai. Yawu nângânihim lok kutdâne watnekuap yanâmâ menekjeta orowâk mannom.” Biwinane yawu nângâop.

⁵ Yawu nângâm bukulpne yengât tosa pato lok kutdânahâlen talop yâk âlâku ikniâk ikniâk mem dâiyehop. Yâhâ angoân gaop ya yuwu sâam âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

6 Sâmu sâop. “Nak bulâñahât tonje ya âsâp 100.” Sâmu sâop. “Âlepñe toсахahât pepa yu mem 50 ya kulemgu.”

7 Yawu sâm ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâm âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmu sâop. “Siwit kehetñe ya itâ 1000.”

Sâmu sâop. “Tosahahât pepa yu mem 800 ya kulemgu.”

8 Yawu ekyongop yakât den pat nângâm lok kutdânaje galemñe yakât nângân nângânñe pato tatbañgiap nângâm heronje pato nângâwanjiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotñe iri sikumyene galemgu manman sânduhân manmai yakât nângân nângânñe pato tap. Yuwu otmâ Anitâhât den lâumai ya yengât nângân nângânñe ya wangiap.

9 Yakât otmâ yawu sâmune nângâñet. Yeñe Anitâhât tem lâuwanjim iri sikum, me tewetsenñe, senñe âlâlâ ya galemgu henjenjum lohimbî yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yinjim tânyongonomai. Buku otyinjim manmâ yâhâñetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawân Anitâñe manman kârikñan katyekmâ yakât hâmeñe yinjim menomai. Yawu.”

Âi tâñât me âi pato yakât tonje.

10 Yesuñe den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâñe âi tâñât biwiyenaje tinjâk lâum tuhum manmaineâmâ âi pato yawuâk biwiyenaje lâum tuhum henjenjumomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe âi tâñât tuhum hilipgumaineâmâ yakât dopñeâk âi pato tuhum hilipgunomai. 11 Yakât otmâ yeñe tewetsenñe me hângât wahap tonje tonje yawuya ki galemgu henjenjumai otmuâmâ hâmbâi Anitâñe manman bulâñe ki yinjiwuap. 12 Yâhâ bukulipyeñe yengât senñe âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâñe yengât pat kuyinjiop ya hâmbâi ki yinjim menomai.

13 Yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. “Lok konokñe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiyenaje kepeim heronje kakñan tuhuwanjiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkân kakñan nep ya ki tuhum henjenjuwuap. Yakât tonje yuwu sâwe. Hângât kanman me iri sikum yan biwiyene arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwanjim mannomai? Yamâ ki orotñe.” Yawu sâop.

Yesuñe Parisaio den ekyongop.

14 Yesuñe yawu sâm ekyongomu Parisaio nombotñe iri sikumyene alilakmâ manbiñe nângâñetâ gemu senñan gewi. 15 Senñan genjetâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbîñe yekñetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sâñetgât yeñe lohimbî senyenjan kinmâ Anitâhât den lâuain sâm otmâ. Yamâ Anitâñeâmâ yengât biwiyenahât tonje nangap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbîñe ekñetâ âlepñe otmap yamâ Anitâñe ekmu bâlemap.”

16 “Den âlâ sâmune nângâñet. Mosenje girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipñe den kulemguwi ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemñe oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbîñe Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityene otbuap yakât den pat âlepñe ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbî kinjitñe orowâkñe nângâñetâ bulâñe otmu yakât bulâñe mene sâm oai. 17 Hân himbim gulip otbuapgât Anitâñe sâm kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap.”

18 “Den âlâ sâmune nângâñet. Lok âlâ me âlâñe imbiñahât hâkân otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yanje tosa umatñe membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe imbi pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe

membuap. Otmu imbi âlânje lok pilâ pilânje ya membuap ya yawuâk tosa umatnje membuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sukumje orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

¹⁹ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenñe pato tatbangiopiñe yuwu otmâ manminiop. Hâk katipñe âilonjo lonjo hanjalakmâ hilâmñe hilâmñe sot topñe topñe nem hop sambe kakñan manminiop. ²⁰ Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yâkât kutñe Lasaro sâm. Yâhâmâ use kârikñe tetewangimu hâhiwin kakñan manminiop. ²¹ Yawu otmâ lok kutdâ yanje emetñan tatmâ sot nemu wahapñe gowelan kionjoñ ya mem nembe sâm Lasaro emet gowetñan iminiop. Emet gowetñan im tatmu sosonje taka useñe ya nimbilakuminiwi. ²² Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât anelolipñe lâum yâhâ Awaraham gotñan katñetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlêp otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hanguwu. ²³ Yâhâ mumu umutñeñe hem topñan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nângâop. Yawu otmâ senñe pilâm Awaraham yet Lasaro yelehop.

²⁴ Yelekmâ den kârikñan halahum yuwu sâm Awaraham ekuop. “Awoñ, yuwu sâmune nângâ. Kâlâp kâlêhen tatmâ hâhiwin bâleñe nanñan. Yakât otmâ Lasaro ekurâ hâlipñe to wâimâmâ nimbilamnan katmu sânduk sâek.”

²⁵ Yawu sâm Awarahamñe yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâmune nângâ. Emelâk heronje otmâ hop sambe kakñan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakñan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakñan tap. Gâmâ hâhiwin pato nângâm tat. ²⁶ Yâhâ hohetnennan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtñe âlâ me âlânje gâhâlen gene sâm hâum pâpgunomai. Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlânje yuân gane sâm yawuâk hâum pâpgunomai.”

²⁷⁻²⁸ Sâm Awoñ. “Awoñ, den âlâ sâmune nângâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkñe yuân ge hâhiwin nângâmâihât Lasaro hângângurâ ari girem den ekyongomu nângân nângânyeñe pâron sâekgât nanñan.”

²⁹ Sâm sâop. “Yawu bia. Moseñe girem den âlâlâ kulemguoop otmu Anitâhât poropetelipñe den kulemguwu ya sâlikum nângânomai. Nâje ki hângângumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâm sâop. “Awoñ, yuwu sâmune nângâ. Moseñe den kulemguoop otmu Anitâhât poropetelipñe den kulemguwu ya sâlikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñe âlâ me âlânje mumunambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyenje bâleñe bet pilâm Anitâ tem lâuwanginomai.”

³¹ Sâm sâop. “Nanne, yuwu sâmune nângâ. Moseñe girem den âlâlâ kulemguoop otmu Anitâhât poropetelipñe den kulemguwu ya sâlikum nângâñetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñeñe mumunambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ yakât dopñeâk yâkât den nângâñetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hângângumune âwurem gewuap.” Yawu sâm ekuop.” Yesuñe den âlâen hâum yawu sâm ekyongop.

17

Tosa yakât topñe

(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)

¹ Yesuñe hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi kerekñe lohotñe otmâ yuwu yawu otñetâ bâlemu tosa menjetgât Satanñe kendâyinñimap. Otmu

lohimbi âlâ me âlânje bukulipyenjanje otjetâ bâleâkgât kendâyîngimai yamâ Anitânje matje umatje yîngimu menomai. ² Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlânje bukulipyenje kendâyînginjetâ otjetâ bâlemap yâhâmâ mâmâlipyenjanje ki mem ga katyekbâi yamâ mem ga katyekbi. ³ Yakât otmâ biwiyenje galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlânje bâlenje topnje topnje mângâehekmu ekurâ yetnjiâk tatmâ den henjenjgurumawot. Yawu otmutâ ârandân otmu buku konok mandomawot. ⁴ Yâhâ hilâm konok yakât biwiñan bukuhanje orotmeme kiñgoñ mângâehekmâ yahatmu nombolân yâhâpñe otbuap. Yawu gârâmâ mângâehékbuap ya sâm tetem tosanje pilâwanjgiuwatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepñe tosanje pilâwanjgiuwat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinenjanje kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâm hoñ bawalipñanjanje yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek nângâmunnje yakât bulânje tetewuapgât nanñain. Yakât otmâ mem hewewenñ tuhunenekdâ gâhâlen biwinenjanje tiñâk kepeim mannom.” Yawu sâwi.

⁶ Sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Nak âlâ, kutñe bândup, yamâ lok âlânje kehetñe tipñe âlâ mem ari kalamñan kalop. Katmu tatmu kâmnje ga takamu yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotñe wangim kinmap. Yakât dopñeâk nâhâlen biwiyenjanje kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekuñetâ denyenje nângâm hindakmâ saruân kionjbuap.” Yawu sâop.

Nenñe Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yenğâlen gâtñe âlâ me âlâhât hoñ bawalipyenjanje noniñ bulimakao galemğum nep tuhum emetsâpñan kapiân âwurem ganjetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyenjan yâhâ tatñetâ sot um yîngiwe.” ⁸ Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um nihiñetâ nemune ârandân otmu yeñe sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lok kutdâlipyenjanje hoñ bawalipyenje nep sâm yîngimai ya tuhunjetâ ki mepaeyekmai. In nângâyînginjetâ ârandân otmap. ¹⁰ Yenğât topyenje yawu tap. Nep sâm yîngimune ya tuhum pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hoñ bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhumain.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyiñgiop ya Yesuñe henğemyongop.

¹¹ Yesuñe Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilaia hân tânâmñambâ arim yanjak Samaria hân hâlânñmâ kapi bânñehen tap yan ariop. ¹² Yâhâ kapi ya ambolipñe lok nombolân imbât hâk bâle teteyiñgimu manminiwi. Otmu Samaria gâtñe lok âlâ hâk bâle tetewangimu manminionpñe yâk yenğâlen torokatmu lok bân nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkñe Yesu ekmâ kâlepñehembâ kinmâ ¹³ den kârikñan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâñe nângâningihât nanñain.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâñetâ sâop. “Hotom umai yenğâlen arinjetâ hâkyenje eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatñetâ hâkyenje âlepñe olop. ¹⁵⁻¹⁶ Hâkyenje âlepñe otmu enğamâ Samaria gâtñe ya iknjâk âwurem ari Yesuhât gotñan ba kinmâ heronje otbanğim mepaep.

¹⁷ Yawu otmu Yesuñe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bân nombot nombot hârok henğemyongoan. Yamâ lok nombolân imbât yamâ

wonâmbâ? ¹⁸ Wongât Samaria gâtne yunjak Anitâ mepaewe sâmbâ awurem takap?” Yawu sâmbâ ekyongop.

¹⁹ Yâhâ lok ya yuwu sâmbâ ekuop. “Nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâne nângâhahimu âlepne oat. Yakât otmâ lohotion bam ari.”

Yesu awurem gewuap yakât sâop.

(Mataio 24:23-28,37-41)

²⁰ Sâp âlâen Parisaio lok nombotionje Yesu yuwu sâmbâ âikuwi. “Sâp girawuân Anitâne tihitnennje otmu manman sânduhân mannom?” Sânetâ sâop. “Anitâne topne katmâ tihityenje otbuap sâp yan kulem topne topne ki tetemu ekmâ kiwilinomial. ²¹ Yakât otmâ yuwu ki sânomai. “Yuân topne katmâ tihitnennje otbuap. Me endaken topne katmâ tihitnennje otbuap.” Yawu ki sânomai. Yuwu sâmbâ nângânet. Anitâne emelâk tihityenje otbe sâmbâ hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmbâ ekyongomu arijetâ honj bawalipne yuwu sâmbâ ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâne awurem ge tihityenje otmune biwiyenje sânduk sâekgât biwiyenje ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki awurem gemune neknomai. ²³ Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotionje yuwu sâmbâ ekyongonomai. “Anitâne Yesu hângângumu awurem ge tihitnennje otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâmbâ ekyongonetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Yawu otmâ ki pâinnekmâ âlâen âlâen arinomial. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. ²⁴ Himbim belek sâmbâ lanjinnje siliñ siliñ sâmbâ nombotgembâ nombot otmâ hanj sâmbâ yakât dopneâk Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu awurem gewom. Awurem gemune lohimbim hânñan kulemñan mansai kerekne nâhât lanjinnje ekmâ topne nângânomai. ²⁵ Yâhâ anjoânâmâ Yura nengât papatolipnennje nâhât hâkânj otmâ hâhiwin nihinetâ sât gum mumbom. ²⁶ Yâhâ awurem gewom yanâmâ pârâk sâmbâ sâmbâk gewom. Yâhâ awurem gewom yakât sâpne tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmbâ nângânet.

Emelâk embânñan lok âlâ, kutne Noa sâmbâ, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. ²⁷ Emelâk Noane manop yanâmâ lohimbim gulip malap manmâ yene âi yehâhâlâk nângâm manbi. Yawu manñetâ Noaneâmâ wanja kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâmbâ gulip malap manmâ ganjetâ yan Anitâne nângâmbâ tongelâk pato gemu to ninj ninj sâmbâ lohimbim kerek haranyongomu mum metewi.

²⁸ Yâhâ yakât dopneâk lok âlâ, kutne Lot sâmbâ, yâkne manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotne manop yanâmâ lohimbim gulip malap otmâ songo bau sot kâle nem yehâhâlâk nângânetâ yahalop. Imbi anji gunji otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topne topne tuhunjetâ Lotne Sotom kapi ya pilâm ariop. ²⁹ Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâmbâ gulip malap manñetâ Anitâne nângâmbâ himbimâmbâ kâlâpne punduj sâmbâ ge kapi ambolipne kerek sem gulip tuhuyehop. ³⁰ Yakât dopneâk lohimbim nombotionje âlepne mansainâk sâmbâ otñetâ yan Anitâne yâhâpne nâ hângânnohomu gewom.

³¹ Sâp yan yuwu otmomial. Lok âlâ me âlâ kapi hâlâñmâ mannomainje kasalipenne takanjetâ yekmâ emetyenjan ki awurem ari itâ parene menomial. Otmu lohimbim newân kinnomaije kasalipenne takanjetâ yekmâ awurem ari emetyenjan iri sikumyenne miaknehât ki nângânomai. ³² Emelâk embânñan himbimâmbâ kâlâpne punduj sâmbâ ge Sotom kapi ambolipne sem gulip

tuhuyehop sâp yan Lot imbiŋaŋe kambeŋe kakŋambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeŋe nâŋgâm hâkyeŋe miangim mannomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe manmanyeŋe alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâunihinetâ yan lohimbi belâŋen mansaiŋe yekŋetâ bâlemu yongonjetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ³⁴ Sâp gewom yan lok oponân inomai yamâ Anitâŋe nombotŋe ya meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap. ³⁵ Yâhâ lohimbi âi kalam tuhum gulip malap mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap. ³⁶ Yâhâ hat mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap.”

³⁷ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?”

Sâŋetâ sâop. “Yâhâ umatŋe âlâlâ tetewuap yakât emet inânŋan ekyongom gaman. Yukât bulâŋe hâmbâi tetewuwân ekmâ topŋe nâŋgâm henŋenŋunomai.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutŋe kiap ulitguminiop yan hâum sâop.

¹ Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe hilâm ârândâŋ Anitâ orowâk den otmâ ki lohotŋe otnomaihât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ² “Kiap âlâ lohimbi yeŋgât den sâm hâreyiŋgim yan Anitâhât nâŋgâmu gemu ki ewe katyehop. ³ Yâhâ kapi ambonŋe, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâm guhuŋmâ yuwu sâm ekuminiop. “Âlepŋe den sâm hârerâ imbi âlâŋe mâŋgânehop yakât matŋe kâpekbaŋgiwom.”

⁴ Yawu sâm ekuminiop yamâ denŋe ki nâŋgâm gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Anitâhât nâŋgâmunne gemap. Otmu lohimbi ki ewe katyekman. ⁵ Yawu gârâmâ imbi kambut yuŋe haoŋmâ ârândâŋ kâi kâi liŋnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk nâŋgâwaŋgiwom.” Yawu sâop.

⁶ “Yâhâ imbi yaŋe kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu. ⁷ Nen Anitâhât tem lâuwaŋgim manmainŋe haoŋmâ ârândâŋ ulitgum yâhânom otmuâmâ nâŋgâningiwuap. Yâkŋe biwi pâlâmŋe otmâ dennenŋe ki nâŋgâwuapgât dop âlâ ki tap. ⁸ Ulitgumunŋe in yawu nâŋgâningiwuap. Yawu nâŋgânomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu himbimâmbâ âwurem gewom sâp yan lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu “nen lok âlepŋe, uwawapŋe bia mansain” sâm bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemap. Lok yawuya yeŋgât nâŋgâm Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâop. ¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukŋan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. ¹¹ Parisaio yaŋeâmâ ikŋahât nâŋgâmu yahatmu senŋe ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâmunne nâŋgâ. Lok nombotŋaŋe kapam kumai, kombo otmâi, otŋetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. ¹² Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiŋan hilâm yâhâp sot barak manmâ nâŋgâhihim mepaehekman. Otmu tewetsenŋe senŋe âlâlâ tatnihiap yakât sâsâŋambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

13 Otmu takesi meme lok yanjeâmâ guluñan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ, tepge nângânihi. Nâ lok bâleñe mansanâke yamâ ki pilânekbuat,” yawu sâop.

14 Yakât yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe takesi meme lok yâkât nângâwanjim tosanje pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosanje yawuâk tatbanjiop. Yâhâ lok âlâ me âlâñe hâkyeñe mepaeakmâ manmai yamâ Anitâñe mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe yeñahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya yeñgât Anitâñe nângâmu yahatbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe nan baralipyenje lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)

15 Sâp yanâmâ lohimbî nombotñanje nan baralipyenje meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuñe kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ hoñ bawalipñanje yekñetâ ki ârândâñ otmu kuyiñgiwi. 16 Kuyiññetâ Yesuñe nimnaom ekyongomu ganjetâ hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukñe, ki kuyiññet. Anitâñe nimnaom titipâ yu yeñgât tihityenje otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. Yeñe kuyiññetâ ekmune ki ârândâñ oap. 17 Yakât yuwu sâmune nângâñet. Nimnaom titipâñe Anitâhât den nângâm in yawu lâuwanjim manñetâ tihityenje otmap. Yakât dopñeak yeñe tem lâuwanjinomai yanâmâ Anitâñe tihityenje otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâm Anitâñe betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sikumyenje pato tatyinjiap yâk yeñgât topyenje

(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)

18 Yawu sâm ekyongomu Yura yeñgât papatolipyenje âlâñe Yesu yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboñe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâñe girawu otmune ârândâñ otmu Anitâñe manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

19 Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboñe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboñe tatmap. 20 Yakât otmâ gâñe âinohat yakât matñe yuwu sâmune nângâ. Anitâñe girem den Mose ekumu kulemgup ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotñe ki yongorâ munomai. Kombo ki meyiñgiwuat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetñe lâum amutyetñan manbuat.”

21 Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ñañanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

22 Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senje âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotñe umburuk mansai ya yinjiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop. 23 Yawu sâmu iri sikum me senje âlâlâ dondâ tatbanjiop yakât nângâmu biwiñe umatñe otmu hâmeñe bâleop.

24 Hâmeñe bâlemu ekmâ Yesuñe yuwu sâm hoñ bawalipñe ekyongop. “Lok iri sikum pato tatyinjiapñeâmâ Anitâhâlen biwiyenjanje kepeim tem lâuwanjine sâm otñetâ hâi hâiñe otmap. 25 Yakât toñje nângâñetâ keterâhâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Pusiñe seloñ watmu pin pinñan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopñeak lohimbî iri sikumyenje pato tatyinjiapñe Anitâñe tihityenje olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otñetâ hâi hâiñe otbuap.

26 Yawu sâmu nângânetâ sâtŋe otmu yuwu sâmu âikuwi. “Lohimbi girawuyane otŋetâ ârândân otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋiwuap?”

27 Sâŋetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâmu lokgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topŋe âlâ tap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâmu yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yinŋimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek bethanŋim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmâ gain.” Yawu sâop.

29 Sâmu sâop. “Lohimbiŋe nâhâlen biwiyenŋe katŋetgât lok âlâ me âlâŋe nâhât den ekyongonomiŋe âwâ mâmâlipyenŋe, me imi garilipyenŋe, me imbi naomlipyenŋe, me hep torehenlipyenŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyinŋiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. 30 Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyenŋe orop heronŋe otmîniwi ya wangim heronŋe pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu sâmu ekyongop.

Yesuŋe mumbuap yakât kalimbunŋe sâop.

(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)

31 Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yuwu sâmune nângânet. Yiwerenŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe emelâk emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋane lok bulâŋe nâhât den kulemgum gawi yakât bulâŋe tetewuap. 32 Yâhâ lok âlâŋe nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenŋan katnekuap. Bâtyenŋan katnekmû den âiân katnekmâ mumbomgât den sâmu hârenihinomai. Den sâmu hârenihim Roma lok yengâlen katneketâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nângâwom. 33 Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mûmunŋe hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâmu ekyongop.

34 Yawu sâmu ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nângânetâ biwiyenŋe umatŋe otmu nângâm ketet otbi.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe henŋerŋuop.

(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)

35 Mâtâwân arim tatŋetâ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe betyenŋan watyekbi. Yawu otmâ arinetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginŋan lok âlâ, senŋe bok sâsâŋe talop. Tatmâ senŋe âlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam ganetâ ulityongom tatminiop. 36 Yawu otmâ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe mâtâp yawuâk arinetâ kâiyenŋe munŋe nângâmâmâ yakât âiyongomu sâwi. 37 “Yesu Nasaret kapiân gâtŋe takap.” Yawu sâwi.

38 Yawu sâŋetâ nângâm den kârikŋan halahum yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâŋe nâhât wehe nângânihi.”

39 Yawu sâmu lohimbi gotŋan kinbiŋe kuwanŋiwi. Kuwanŋinetâ witgum halahuop.

40-41 Witgum halahumu Yesuŋe nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuŋetâ gaek,” sâmu lohimbi ekyongop. Ekyongomu senŋe bok sâsâŋe ya lok nombotŋane dâim yâkâlen banetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihiwehât nanŋat?”

Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanŋan.”

⁴² Sâmu sâop. “Gâŋe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâŋe teteihiâk.”

⁴³ Yawu sâmu yan senŋe hâreakmu ekmâ Yesu betŋan sâm Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbine ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaewi.

19

Lok tâlâwâk, kutŋe Sakaio sâm, yâkât den pat

¹⁻² Yesuŋe Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumŋe pato tatbaŋgiop, kutŋe Sakaio sâm, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyene manminiop. ³ Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbi hohetyeŋan kinmâ tik sâm Yesu ekbe sâm otmu ki ihiop. ⁴ Yakât otmâ yahatmâ wangiyekmâ sururuk sâm ari nak âlâ mâtâp ginŋan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakŋan tatmâ biwiŋane yuwu nâŋgâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.” ⁵ Yawu nâŋgâm tatmu Yesuŋe nak amutgen ga kinmâ senŋe pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâm ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nâŋgâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

⁶ Yawu sâm ekumu pilâm ge herone otmâ dâimu emetŋan ariowot. ⁷ Emetŋan ari yâhâmutâ lok kerekŋe ekŋetâ bâlemu sâm guhuŋmâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesuŋe lok bâleŋahât emelan yahap? Ya ki orotŋe.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ Sakaione Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sâmune nâŋgâ. Tewetsenŋe me senŋe âlâlâ tatnihiap ya mem hionmâ lohimbi umburuk mansai ya kâsikum yinŋiwom. Otmu lohimbi kâityongom yengât tewetsenŋe konok meyiŋgiwan gârâmâ yakât matŋeâmâ nâŋe imbât yinŋiwom.” Yawu sâop.

⁹⁻¹⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi bâleŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât nâŋgâm Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbine nâhâlen biwiyeŋane kepeiŋetâ yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâŋe nâhâlen biwihaŋe kepeat. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihap.

Lok hilâm ihi, konam yakât den (Mataio 25:14-30)

¹¹ Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotŋan ariwi. Yesuhât den nâŋgâm lohimbi orowâk ariwi yaŋe biwiyeŋane yuwu nâŋgâwi. “Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu kasalipnenŋe watyekmu arinomai. Yâkŋe yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpŋe tâlâhuap.”

¹² Biwiyeŋane yawu nâŋgâwi yakât otmâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâŋe lok âlâ mem kânâŋgâmu yâkŋe lohimbi galemयोगुवापगत सपणे तालाहुप. ¹³ Yawu otmâ lok yaŋe lok kutdâŋahâlen ariwe sâm âi loklipŋe bâlâk ŋerek yongonmu gaŋetâ tewetsenŋe kina bâlâk ŋerek ya ârândâŋâk yinŋim yuwu sâm ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepeŋehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenŋe yinŋian yuŋe mem âi tuhuŋetâ tewetsenŋe tetewuap yakât dopŋe âwurem takamune tiripnoŋetâ ekbom.” ¹⁴ Yawu sâm pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbi nombotŋane lok yakât hâkâŋ otmâ galemyeŋe ki olâkgât nâŋgâm lok hoŋ hâŋgânyongonŋetâ lok kutdâyeŋahâlen ari yakât denŋe sâwi.

¹⁵ Denŋe sâŋetâ lok kutdâyeŋane ki nâŋgâyinŋiop. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâm kânâŋgâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepeŋehen ariop yaŋe âwurem taka âi loklipŋe tewetsenŋe yinŋiop ya yongonmu gaŋetâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk

yuwu sâmu âiyongop. “Tewetsenje yingiwana yaŋe mem âi tuhuŋet amon teteap?” Yawu sâmu âiyongop.

¹⁶ Yâhâ âi lok angoân gaopŋe yuwu sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ŋerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk ŋerek teteop.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Âlepŋe, tewetsenje tipinje gihiwana yaŋe mem âi tuhurâ âilongo teteap. Yakât otmâ nâŋe galem katgekmune kapi bâlâk ŋerek ya ambolipŋe galemयोगुवात.”

¹⁸ Yawu sâmu hoŋ bawa âlâŋe gam sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ŋerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteop.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Âlepŋe, nâŋe galem sâmu katgekmune kapi bâtnombot ya galemयोगुवात.”

²⁰⁻²¹ Yawu sâmu ekumu arimu hoŋ bawa âlâŋeâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nâŋgâm heŋgeŋuan. Gâ lok sâtŋe. Lok âlâ me âlâŋe gâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâŋetâ nâŋgâman. Yakât otmâmâ gâhât kiŋgintnahât otmâ tewetsenje nihion ya biatgihimap sâmu sâŋgumnaŋe kurihim katmune tatmap.” Yawu sâmu kina bâlâk ŋerek ya amboŋahât bâtnan kalop.

²² Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâŋetâ nanŋat. ²³ Yakât otmâ tewetsenje gihiwana yu mem kât emetŋan katdâ tatmu tewetsenje âlâkuâk teteop mâne nâŋgâmune ârândân otbâp.”

²⁴ Yawu sâmu ekum lohimi yan kinbi yuwu sâmu ekyongop. “Bukuŋaŋe kina bâlâk ŋerek mem kinsapŋe nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yukât bâtnambâ kina bâlâk ŋerek ya mem bukuŋe wanŋet.”

²⁵ Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk ŋerek miap.”

²⁶ Sâŋetâ sâop. “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lok âlâ me âlâ âi sâmu yingimu biwiyenjaŋe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâŋe otyingimu âilongoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâmu yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ²⁷ Yâhâ nâŋe galemŋe ki manbehât yeŋe lok kutdânenŋahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok ya ekyongonŋetâ yuân ga sennennâk yongonŋetâ muŋet.” Yawu sâmu ekyongop.” Yesuŋe den yan hâmu ekyongop.

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

²⁸ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ yapâ ariŋetâ lohimi kiŋgintŋe orowâkŋe betyenan sâwi. ²⁹ Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi yâhâp, kutyetŋe Betepahe otmu Betani sâmu, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwi. ³⁰ Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâmu hâŋgânyotgop. “Kapi tipinje ewapâ tap yan doŋgi nanŋe âlâ hikum katŋetâ kinsap ya lok ki kakŋan tatmai. Ya holaŋmâ mem geromawot. ³¹ Holaŋmutâ lok âlâŋe yuwu mon sâmu âiyotgowaup. “Yet wongât taka yu holaŋsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâmu ekuromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaŋe yu mendehât hâŋgânnotgomu takait.” Yawu sâmu ekuromawot.

Yesuŋe yawu sâmu hâŋgânyotgomu yâhâ ekyotgop yawuâk mem teteowot. ³² Doŋgi nanŋe emet âlâ hawiŋan hikum katbi ya holaŋowot. Holaŋmutâ amboŋaŋe yelekmâ sâop. ³³ “Bâe. Yet âlâŋe sâmu yu holaŋde sâmu oawot?”

34-35 Sâmu sâowot. “Yiwerenje âi teteap. Yakât otmâ patonetnaje yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâm ekumutâ nângâyitgimu holanjâ mem giowot. Mem ge yetje hâk katipnje kâlep kalowot ya holanjâ lotohom kakņan kalowot. Katmutâ kakņan yâhâ talop. 36 Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhâņetâ lohimbi kinģitnje orowâk hâruhuakbiņe Yesuhât nângâņetâ yahatmu yeņe hâk katipnje kâkâlep ya holanjâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Lingatmâ ariņetâ donģi yanje ya kakņan tâlim tâlim ariop.

37 Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumnje yakât talapņan gewi. Geņetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawinje yakât nângâm heronje otbanģim Anitâ mepaem den kârikņan halahum yuwu sâwi. 38 “Gâmâ tâmbânenņe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâņe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronje otģihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

39 Yawu sâm mepaerņetâ Parisaionje yuwu sâm Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekmâ mansai ya kuyinģirâ hutuk sâņet.”

40 Sâņetâ sâop. “Nâņe kuyinģimune hutuk sânomaiâmâ kât yuņe âlepņe heronje otnihim den sâm mepaeneknomai.”

Yesuņe Yerusalem kapi ekmâ isiop.

41 Yerusalem kapi ginņan ari tatmâ ekmâ tepņe nângâm isem yuwu sâop. 42 “O, kapi ambolipņe. Biwi sânduhân manne sâm yakât mâtâpņe yiwerenje teteap yamâ ekņetâ ki keterakuyinģiap. 43-44 Yiwerenje Anitâņe wawaeyekmâ tihityeņe otbe sâm hângânnohomu takanâke yamâ nâhât nângânihiņetâ tâņât oap. Yakât matņe sâp âlâen kasalipyeņeņe taka hawamyongom mâtâp maņguyinģinomai. Mâtâp maņguyinģim paņ kârikņe tap enda limbâroņgum ge emetyeņe huhum gahaem itit kiom tuhuyinģim yongoņetâ munomai. Yawu otyinģinģetâ kapi yuņe kâwurumņanĵak kinbuap.” Yawu sâop.

Yesu opon kâmbukņan yâhâ watyehop.

(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)

45 Yawu sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhâņetâ Yesuņe donģi kakņambâ kionģmu yanĵak yapâ opon kâmbukņan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukņe kâlehen lohimbijne senņe âlâlâ anģi gunģi otmâ kinbi ya yekmâ Yesuņe nângâm bâleyinģim yuwu sâm ekyongop. 46 “Yu oai yukât emet inânņan Anitâņe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânņan kulemņan manmâ araiņe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nângâņet. Yeņe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeņe mem yahatmâ anģi gunģi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anģim bero emetņe yawuya oap. Opon kâmbukņe yu kâlehen ki orotņe otņetâ ekmune bâlep.” Yawu sâm watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

47 Otmu hilâm ârândâņ Yesuņe opon kâmbukņan yâhâ lohimbi den kâsikum yinģiop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum yinģiminiwi otmu Yura yengât papatolipyeņeņe Yesu kune sâm otbi. 48 Yawu gârâmâ lohimbi kinģitnje orowâkņe Yesuhât denņe nângâņetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhum kinbi. Yakât otmâ kune sâm hâum pâpgum pilâwi.

20

*Yesuŋe âlâhât sâtġât âi miop ya ki sâŋ tetem ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)*

¹ Sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ kinmâ ikŋe den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yinġiop. Sâp yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum yinġiminiwi, otmu Yura yengât papatolipyeŋe yâkâlen ba yuwu sâŋ âikuwi. ² “Ġâŋe oran âlâhât sâtġât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâŋ âikuwi.

³ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoi ġârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtġât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ⁴ Yakât yuwu sâŋmune nâŋġâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtġât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtġât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nâŋġâwe.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋġine sâŋ pâpġum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâŋ waŋŋu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋġâŋetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâŋ kâpekbaŋġinom? Aŋulaknom yakâ. ⁶ Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtġât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtġât âi mem manop,” yawu nâŋġâmâ yakâ. Yakât otmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋġâm nongonomai yakâ.” Yawu nâŋġâwi. ⁷ Yawu nâŋġâm yuwu sâŋ ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtġât âi meminiop ya nen ki nanġain.” ⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtġât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

*Wain kalam amboŋahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)*

⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâŋ nep lok meyeŋop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamġum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapġât waŋġa hâwiwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâŋetâ nep ya galemġumomai sâŋ katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop. ¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululup sâop. Yawu otmu amboŋaŋe ikŋahât hâruhunihiŋet sâŋ hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋġâŋumu takaop. Takamu wain galemŋe manbiŋe kum watŋetâ âwurem ariop. ¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋġâŋumu takaop. Hâŋġâŋumu takamu arimu yâk ġurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop. ¹² Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawaŋe kalimbuŋe hâŋġâŋumu takamu yawuâk mâŋġâŋetâ âwurem ariop. ¹³ Âwurem arimu kalam amboŋaŋe “Giratbe” sâŋ nâŋġâop. Nâŋġâmu tetemu biwiŋaŋe yuwu nâŋġâop. “Nine nanne ombe bisine hâŋġâŋumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiŋaŋe yawu nâŋġâm ikŋe nanŋe hâŋġâŋumu takaop. ¹⁴ Hâŋġâŋumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâŋ kum kekae topŋehen pilâŋetâ iop.

“Yawu otjetâ kalam ambonaje taka girawu otbuap? ¹⁶ Yâkne taka yongomu munjetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ porap otmu “Yawu ki otyinjiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sâjetâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâhât poropete âlâne den kulenguop yukât topne eknohojetâ nângâwe.

“Nep lokne emet tuhum nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap.” Yawu kulenguop tap.

¹⁸ Yâhâ lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbanjinomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuñe putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunne tatmap ya wañnom.

(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

¹⁹ Yesuñe den âlâen hâum sâop yuñe hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya yengât topyene miop. Yakât nângâjetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbî dondâ yan kinbinje Yesuhât nângâjetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyinjimu pilâm Yesuñe den sâm tâpikguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi. ²⁰ Yâhâ Yesuñe sâm tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyenjan katjetâ yâkneâmâ mem pâi emetjan katjetâ talâkgât nângâm lok perâkne nombotne meyekmâ tewetsenne yingim enगतyenjan gewi. Enगतyenjan genjetâ yâkne Yesuñe den sâm tâpikguâkgât yâkâlen ari topyene kurihiakmâ yuwu sâm âikuwi. ²¹ “Bawapi, gâhât topge nanjan. Gâne den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nângâmunne bonneak otmap. Otmu lohimbîne gâhât girawu nângâhîhîai yakât nângâm ki gorâhîhimap. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândânj otbuap yakât den tâñ tâñâk eknongomat. ²² Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnenne mansap, kutje Sisa sâm, yâhâmâ haoñmâ ârândânj takesi wañmain. Yawu gârâmâ yawuâk wañmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.”

²³ Yawu sâm âikuñetâ biwiyenahât topne nângâm yuwu sâm ekyongop.

²⁴ “Kât nanje âlâ mem nihîjetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu wañetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanje yu ekñet. Âlâhât towat kât nanje yuân tap? Me âlâhât kutje tap?” Sâmu sâwi. “Roma lok patonenne, kutje Sisa, yakâ.”

²⁵ Sâjetâ sâop. “Sisahât pat sâm sâsâne sâm yu ya katjetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tatmap yâk wañnomai.” ²⁶ Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ sâtne otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuñe lohimbî senyenjan kinmâ sâm tâpikgumu mem Roma lok yengât bâtyenjan katne sâm otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

Anitâne mumuñambâ mem yahatnekekbuap.

(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)

²⁷ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâne mumuñambâ mem yahatnekekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai.

Yâkne yakât topne nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. ²⁸ “Bawapi, angoân Mosene den kulemguoap ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu iminane yakât kambut ya galemgum yakât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mosene yawu kulemguoap tap. Yakât topne sâam eknongohât yuwu sâamunje nângâ. ²⁹ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayene kunjane imbi memu iminane naom ki mewangimu inâk manmâ muop. ³⁰ Mumu iminane atajahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop. ³¹ Otmu imiyetjane kambutyetjane ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokne kambutyene yawuâk mem manmâ inâk muwi. ³² Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop. ³³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekne imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâne mumujambâ mem yahatnenebuap yanâmâ imbi yamâ âlâne membuap.” Yawu sâawi.

³⁴ Sânetâ sâop. “Hânân yuân imbi angi gunji otmâ miakmâ manmai. ³⁵ Yâhâ Anitâne lohimbi mumujambâ mem yahatyekmu manman kârikjan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipjane ki miakmai ya yengât dop otmâ yene iknjiâk iknjiâk mannomai. ³⁶ Anitâne nine nanne baratne sâam lohimbi meyekmu anelolipjane yengât dop otmâ manman kârikjan mannomai. ³⁷ Yâhâ Anitâne mumujambâ mem yahatyekbuap yakât topne yuwu sâamunje nângânet. Nak topjan kâlâp semu lan lan sâop yakât den pat Mosene kulemguoap. Den kulemguoap yan Kutdâhât yuwu kulemguoap. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanne Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gamap.” Yawu kulemguoap tap. ³⁸ Den kulemguoap yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenne manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benne nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnene yamâ Anitâ. Topne yawu tap. Yamâ yene den ya nângânetâ keterakyinjimbâp.” Yawu sâop.

³⁹⁻⁴⁰ Yawu sâamu den âlâhât ekune sâam otjetâ umatjane otmu pilâm Mosehât den kâsikum yingiminiwi nombotjane yuwu sâam ekuwi. “Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nângâmunje ârândâj oap.” Yawu sâam ekuwi.

Anitâne hângângumu gewuap sâminiwi yakât Yesune âiyongop.

(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)

⁴¹ Yawu gârâmâ Yesune yuwu sâam âiyongop. “Anitâne hângângumu ge thitnenne otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâamai. ⁴² Yawu gârâmâ Dawiti ikjak yuwu sâop.

“Anitâne nâhât patone yuwu sâam ekuop.

⁴³ Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ⁴⁴ Dawitine den yawu sâop yakât yuwu sâamunje nângânet. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitine yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeneâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemngowuap,” sâamai. Den sâamai yamâ Dawitine den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmunje keterahâkgât yene eknohojetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâam âiyongomu matjane sâame sâam hâum pâpgum pilâwi.

Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya Yesune sâam ge katyehop.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)

⁴⁵ Yâhâ lohimbi yan kinbinje denne nângâm biwi golâek manjetgât den kârikjan yuwu sâam hoj bawalipjane ekyongop. ⁴⁶ “Lohimbi nombotjane

nenekñetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimainje sângumyenje kâkâlep mânunjakmâ yanje holun holun sâmu yâhâm gemai. Otmu yenjahât nângâñetâ yahatmu miti emetñan yâhâ senñanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁷ Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyenjabâ watyekmâ senñe âlâlâyenje kombo meyingimai. Yawu otmâ topyenje kurihiakmâ lohimbi senyenñan kinmâ Anitâ hâkyenñajak mepaemai. Yawu otmai yakât otmâ Anitâñe matñe amokñan yingimu menomai. Yâk yengât topyenje yawu tap yakât otmâ yâkñe biwiyenñan kionñamihât biwiyenje galemahom mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

21

Imbi kambut âlâñe nanñe kuriñ kuriñ yâhâp kalop.

(Mareko 12:41-44)

¹ Yawu sâm ekyongomâmâ Yesunje senñe pilâm lohimbi iri sikumyenje pato tatyñgiopñe tewetsenñe mem kondoân katmâ arinjetâ yehop. ² Katmâ arinjetâmâ imbi kambut âlâ senñe âlâlâhât umburuk otmâ manopñe tewetsenñe nanñe kuriñ kuriñ yâhâp mem yâhâ kalop. ³⁻⁴ Katmu Yesunje ekmâ honj bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Lok iri sikumyenje pato tatyñgiapñe tewetsenñe nombotñeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yunjeâmâ nanñe kuriñ kuriñ yâhâp kârikñe tatbanñimap ya bâñe katsap. Yakât otmâ Anitâñe imbi kambut yu ekmu âilonjo oap.” Yawu sâop.

Kasalipyenñe taka opon kâmbukñe huhum iton galañ menomai.

(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)

⁵ Yawu sâmu lohimbi kinbi nombotñe onpon kâmbukñe ekñetâ âilonjo otmu yuwu sâwi. “Anitâhât onpon kâmbukñe yu senñe âlâlâ kârikñajak tuhuwi yu ekmunñe âilonjo lonjo otmâ sem sereakmâ iap.”

⁶ Yawu sâñetâ Yesunje yuwu sâm ekyongop. “Opon kâmbukñe yu ekñetâ âilonjo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenñe taka huhum iton galañ mem senñe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatñe topñe topñe teteyingiwuap yakât Yesunje sâop.

(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)

⁷ Sâmu sâwi. “Bawapi, gâñe onpon kâmbukñahât den eknongoat yakât bonñe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunñe keterakningiwuap?” Yawu sâwi.

⁸ Sâñetâ sâop. “Lok nombotñe taka den perâkñe yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâñe hângânnohomu ge mansan,” yawu sânomai. Me yuwu mon sânomai. “Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihñetâ nep menom,” yawu sânomai. ⁹ Otmu sâp yan kapam gotyenñan me kâlepñehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyñgiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâñe emelâk sâm kalop yakât bulâñe teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topñe topñe tetemu yan yenje nâhâitñe “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ¹⁰ Anjoân lohimbi hânñan kulemñan mansai dondâhâlâkñe kasa oranñim ahonomai. ¹¹ Otmu himbimâmbâ kulem topñe topñe tetemu yan umatñe âlâlâ yuwu teteyingiwuap. Hânñan kulemñan mososon awawî guwawî membuap. Po pato teteyingiwuap. Mesek topñe topñe teteyingimu lohimbi dondâhâlâkñe munomai.

12 Yawu gârâmâ umatŋe âlâlâ sâam aran yu ki tetewuap yan mitihât kasanŋe nâhât den pat âlepŋe nângâŋetâ gemu hakyenŋan sâam den âiân katyeknomaî. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinŋinomai. Otmu yeŋe miti emetŋan yâhâ nâhât den pat âlepŋe ya ekyongonŋetâ yâkŋe nângâŋetâ ki bulâŋe otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyeŋe den sâam hâreyinŋetgât yâk yeŋgât senyenŋan katyekŋetâ kinnomai. 13 Yâk yeŋgât senyenŋan kinmâ yeŋe nâhât den pat âlepŋe sâam tetem ekyongonomai. 14 Sâp yan “Den mââtâpŋe girawu watmâ ekyongomunŋe nângâŋetâ keterakyinŋiwuap” yakât ki nângâm gorâyinŋiwuap. 15 Sâp yanâmâ nâŋe den âlâlâ nângân nângânyeŋan katmune lauyeŋe hewewenŋ otmu den pat âlepŋe sâam kusânâm ekyongonomai. Sâam kusânâm ekyongonŋetâ kasalipyenŋe denyenŋe ya kuyinŋine sâam hâum pâpŋunomai. Yakât ki nângâm kiwiliŋ otnomai. 16-17 Sâp yan yeŋe nâ orop biwinenŋe kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nângâm âwâ mâmâlipyeŋe, imi atalipyenŋe, wârâ toulipyenŋe, hep torehenlipyeŋe, bukulipyenŋe, otmu lohimbi kerekŋe nângâyinŋetâ gemu hakyenŋan sâam den âiân katyeknomaî. Den âiân katyekmâ nombotŋe yongonŋetâ munomai. 18-19 Yawu otyinŋetâ yanâmâ hâkyenŋe ki biuk sâuwuap. Yeŋe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋajak kinbuap.

(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)

20 Yesuŋe torokatmâ yuwu sâam ekyongop. “Kasalipyenŋe yeŋgât hep bero kinŋitŋe orowâkŋe taka Yerusalem kapi hawamgum kinŋetâ kapi ambolipŋe ye kmâ yuwu nângânomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sâam takai mon?” Yawu nângânomai. 21 Yerusalem kapi hawamgum kinŋetâ ye kmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋe pilâm itoŋ galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipŋe gurâ yawuâk sururuk sâam ari misiŋguraknomai. Yâhâ nep tuhuakmâ mannomainŋe âwurem taka kapiân iri sikumyenŋe miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukŋehen ari misiŋguraknomai. 22 Sâp yan Yura lohimbiŋe otŋetâ bâlemap yakât matŋe menomai yakât nângâm emelâk emet inânŋan miti pepaen kulemgowi.

23 Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu ŋaŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manŋetâ wâtyenŋe ki tiŋ tiŋ sâuwuap ŋe hewukŋehen arine sâam otŋetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatŋe pato nandoroŋe kakyenŋan yâhâwuap. 24 Nombotŋe yongonŋetâ munomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen ariŋetâ hoŋ bayinŋim mannomai. Yawu otyinŋim Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋajak kinbisâp yakât Anitâŋe sâam kalop. Yâhâ Anitâŋe nângâyinŋimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyenŋe watyekŋetâ ariŋetâ kapiyenŋe ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem gewe sâam otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.

(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)

25-26 “Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenŋe, omoŋgât emetsenŋe, pitu âlâlâ hibimâmbâ pek sâam geŋetâ kulem topŋe topŋe tetemu ek mâ kinŋityenŋahât otmâ “Wosapâ ari misiŋguraknom,” sâam tepyenŋe hârok hindânomai. 27-28 Kulem yawuya tetewuap yan nâŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekmune mannomaihât sâpŋe tâlâhuap sâam senyenŋe ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe

hângânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekŋetâ ae seŋ seŋ otbuap.

Bândup baiako yakât dop.

(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)

²⁹⁻³⁰ Sâp yan âwurem gewom yakât nânŋâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³¹ Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain.” Yawu sânomai.

³² Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. ³³ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

³⁴⁻³⁵ Otmu Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Gakom katŋetâ seloŋe ga goka nem gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopŋeâk nâŋe pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbi kerekŋe otmai memai yakât matŋe Anitâŋe yingimu menomai. Yakât otmâ yeŋe to kârikŋe ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâle, soŋgo bau, me senŋe âlâlâ topŋe topŋe miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyenŋe ki hikum mannomai. ³⁶ Yawu otmâ manmâ umatŋe topŋe topŋe teteyingimu biwiyenŋe orotok sâmu loholemaiât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim ulitgum mannomai. Yawu manŋetâ nâŋe âwurem ge lohimbi biwiyenŋehât topŋe ekmâ nânŋâm den sâm hâreyiŋgiwom yanâmâ yeŋe ki aŋulaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

³⁷⁻³⁸ Yâhâ omoŋânâk ârândân lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe Yesuhât denŋe nânŋâne sâm opon kâmbukŋan yâhâ tatŋetâ den kâsikum yingim gaop. Yawu otmâ emet ŋiŋ sâowân kapi ya pilâm Oliwa punŋan kapi âlâ tap yan yâhâ iminiop.

22

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Natik Homban ya tâlâhuop. Otmu homban yakât kutŋe âlâmâ “Tihit tihit Homban” yawu sâmai. ² Homban ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiŋe mendumuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâm yakât den hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kuŋetâ mumu lohimbiŋe ekmâ kuk otmaihât yok pilâm lohotŋan mem kuŋetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasinŋe Yesu betŋehen kioŋbuapgât sâop.

³⁻⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Yurasi sâm, yâkât biwiŋan Satanŋe kioŋop. Satanŋe biwiŋan kioŋmu hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe otmu opon kâmbukŋahât tembe lâu yengât kunlipyeŋe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop. ⁵ Ekyongomu nânŋâm herone otmâ hâmeŋe waŋnomai yakât ekuwi. ⁶ Otmu girawu tuhum yok pilâm meŋetâ lohimbiŋe ki eknomai yakât nânŋâm manop.

Yesu hoj bawayâhâtŋe sot um mem dinŋan tuhuowot.

(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

⁷ Natik Hombaŋ ârândâŋ lama nanŋe gâim katmâ Anitâhât hotom uminiwi. ⁸ Sâp ya tetemu Yesuŋe Petoro yet Yoane yuwu sâm ekyotgom hângânŋotgop. “Yetŋe kulet sâm Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunŋe orowâk nenom.”

⁹ Sâmu sâowot. “Emet wosan ari sot umutŋe semu gaŋetâ orowâk nenom?”

¹⁰ Sâmutâ sâop. “Kapiân yâhâmutâ hoj bawa lok âlâ âsâpŋe lâuakmâ arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betŋan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. ¹¹ Yâhâmâmâ emet yakât amboŋe yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawapinenŋe yuwu yap. “Nâŋe hoj bawalipne meyekmune emet yakât biwiŋe âlâen tatmâ sot um nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwiŋe ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâm ekuromawot. ¹² Yawu sâm ekumutâ lok yaŋe dâiyelekmâ emet biwiŋe âlâ mem henŋenŋuŋetâ tap ya tiripyotgouwap. Tiripyotgomu yanâmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuromawot.”

¹³ Yawu sâm hângânŋotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesuŋe den ekyotgop watmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuowot.

Yesuŋe hoj bawalipne orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mem dinŋan tuhunutâ emetsâpŋe otmu yan Yesuŋe hoj bawalipne nombotŋe meyekmu yâhâ sot newi. ¹⁵ Nem tatŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât den ki lâum manmaiŋe menekmâ Roma yengât bâtyeŋan katnekŋetâ yâkŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ sâtgum mumbom. Yakât otmâ angoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku oraŋgim mannomgât nâŋgâm biwinanŋe mem manmâ gan. ¹⁶ Yâhâ hâmbâi Anitâŋe hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâŋe bâiŋe tetewuap. Sâp yanâmâ nenŋe menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom.”

¹⁷ Yawu sâm wain to mem Anitâ mepaem yinŋim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu mem gâim anŋim nenŋet. ¹⁸ Nâŋe sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benŋe nenomain yuŋak ki pesuk sâuwap. Hâmbâi Anitâŋe hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

¹⁹ Otmu baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ yinŋim yuwu sâm ekyongop. “Yu mem anŋim nenŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâŋe yengât matyeŋe membom. Yakât otmâ sâp sâsâŋan baŋga nem yâhânomai yan nâ nâŋgânihim mannomai. Yawu sâm mem yinŋimu newi.

²⁰ Sot nem tiŋ pilâŋetâ Yesuŋe wain to ya yâhâpŋe mem yinŋim yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gemu mumbom yan Anitâŋe nâhât den sâm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe lohimi kerek yengât tosayeŋe pilâyinŋiwuapgât mâtâp tetem henŋenŋuwuap. ²¹ Yawu gârâmâ yengâlembâ lok âlâŋe betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyeŋan mem katnekbuap. ²² Nâ lok bulâŋe nohoŋetâ mumbom ya Anitâŋe sâm kalowâke yamâ lok yaŋe yawu otnihiwuap yakât matŋe Anitâŋe matŋe umatŋe waŋmu membuaŋ.” Yawu sâop.

²³ Yawu sâm ekyongomu topŋe nâŋgâne sâm “âlâhât yap” sâm âiahowi.

Yesu hoj bawalipŋe sâm kuangiwi.

²⁴ Yesu hoŋ bawalipŋe yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe sâp patoen kunyeŋe pato otbuap yakât sâm kuanŋiwi. ²⁵ Sâm kuanŋiŋetâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok papatolipyeŋaŋe nâŋgâmai dopŋan lohimbî galemýongomai. Galemýongonŋetâ lohimbîŋe yâk yengât amutyenŋan manmâ “Kutdâlipnennŋe” sâm heronŋe nâŋgâyîŋgimai. ²⁶ Papatolipyeŋaŋe otyîŋgimai yawu yeŋeâmâ ki otnomai. Yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ bukulipyeŋaŋe yengât nâŋgâyîŋgîŋetâ yahalâkgât yeŋe meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yengât amutyenŋan mannomai. Otmu yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yengât kunyeŋe pato tatne nâŋgâmaiŋe bukulipyeŋe yengât hoŋ bayîŋginomai. ²⁷ Sâŋetâ nâŋgâwe. Lok girawuya yengât lohimbîŋe nâŋgâyîŋgîŋetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yengât nâŋgâyîŋgîŋetâ yahatmap me sot, sot um hoŋ kakoloŋ otyîŋgimai ya yengât nâŋgâŋetâ yahatmap? Bulâŋanâk in tatmâ sot nemai ya yengât nâŋgâyîŋgîŋetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâŋeâmâ hoŋ bayîŋgiman.

²⁸ Nâ hâhiwin kakŋan manmâ gamune yeŋe ki pilânekâmâ âlâengen arai. ²⁹ Yakât otmâ sâp patoen nâŋe tihityeŋe otmâ galemýongowomgât pat awonŋaŋe kunihiop. Yakât dopŋeâk yeŋe Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya galemýongonomaihât nâŋe nep sâm yîŋgian. ³⁰ Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeŋe Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya yengât den sâm hâreyîŋginomai ya sâm yîŋgian.” Yawu sâop.

Petoroŋe betbangiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

³¹ Yawu sâm ekyongom benŋe Simon Petoro yuwu sâm ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâ. Matuk mendâremunŋe toŋe gemu helekŋe mem pilâmunŋe arimap yakât dopŋeâk Satanŋe topyeŋe mem tetewe sâm hâhiwin yîŋgiwuapgât Anitâ ekuop. ³² Ekumu Anitâŋe nâŋgâwanŋim ya sâm kalop. Yawu gârâmâ biwiyenŋe houŋ sâmapgât Anitâ ulitguwan. Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlep otmuâk nâhâlen biwihanŋe tinjâk kepeim bukulipge mem hewewenŋe tuhuyekbuat.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ pâi emetŋan katgekŋetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatdomgât nanŋan. Me gâ gohonŋetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât nanŋan. Nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom.”

³⁴ Sâmu sâop. “Petoro, yuwu sâmune nâŋgâ. Gâ betnohom ki nâŋgâwanŋian sâm kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbuŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

³⁵ Yawu sâm ekum benŋe hoŋ bawalipŋe kerek yuwu sâm ekyongop. “Emelâk hâŋgânyongomune tewetsenŋe, itâkat, kâi katipŋe, senŋe âlâlâ barahâk ari den kâsikum yîŋgiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmu sâwi. “Bia.”

³⁶⁻³⁷ Sâŋetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerenŋe yuâmâ tewetsenŋe, itâkat senŋe âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânŋan nâhât nâŋgâm den âlâ yuwu kulemguwî yakât bulâŋe nâhâlen tetewuap. “Yâkât nâŋgâŋetâ lok bâleŋe yawu oap.” Den yakât bulâŋe nâhâlen tetewuap yakât otmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ kapam ki tatyîŋgiap yâkŋeâmâ yengât hâk katipŋe tuhûm pilâm yaŋe mem kapam puluhunomai.

³⁸ Sâmu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sânetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denje âlâ ki sâwe.”

Yesuje Oliwa pumñan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)

³⁹ Yâhâ Yesuje omoñ ârândânâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumñan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hoñ bawalipñe meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumñan yâhâwi. ⁴⁰ Mâtâwân yâhâm tatñetâ hoñ bawalipñe katyekbe sâm yuwu sâm ekyongop. “Biyiyeñe houñ sâmu lohotñe otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitgunjet.”

⁴¹ Yawu sâm ekyongom pereñ pilâm bam gâtñaje ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop. ⁴² “O awoñ, umatñe tetenihiwe sâm oap yu nânggârâ ki teteâkgât nañgan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâm ekuop. ⁴³ Yawu sâm ekumu biwiñe houñ sâmapgât anelo âlâñe himbimâmbâ ge mâmâñe otbañgiop. ⁴⁴ Yawu otmu hâkñe biuk sâmu nângâm Anitâhâlen biwiñaje tinâk kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâñe papato tiriñ târâñ sâm gemu ekmain yakât dopñe tiriñ târâñ sâm hânân giop.

⁴⁵ Yawu otmâ ulitgum tin pilâm yahatmâ hoñ bawalipñe yengâlen ba yekmu biwiyeñe umatñe otmu yañak aman pâlâmñe iwi. ⁴⁶ Aman pâlâmñe injetâ mândeyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmñe iai? Lohotñe otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitgunjet.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâm ekyongomu bukuyeñe âlâ, kutñe Yurasi, yâkñe lok sesengâlâk dâiyekmu takawi. Takanjetâ Yurasi kulet sâyinjim Yesuhâlen ba parahuop. ⁴⁸ Parahumu Yesuje yuwu sâm ekuop. “Menekñetgât dop kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.

⁴⁹ Yawu sâm ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâm hoñ bawalipñaje yuwu sâm âikuwi. “O kutdâ, nângâningirâ tetewet mem lawityekne.” ⁵⁰ Yawu sânetâ yâk yengâlen gâtñe âlâñe yahatmâ tetewetñe mem hotom uminiwi ya yengât kunyeñahât hoñ bawañe ya ândâpñe bonângen ya topñambâek kârâm hâreop. ⁵¹ Kârâm hâremu Yesuje “Pilâñet,” sâm kuyinjiop. Yawu sâm kuyinjim hoñ bawa yakât ândâpñe ya mem katmu katarahop.

⁵² Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, otmu opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene yekmâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tetewet otmu kapamgât sâtñe metñe âlâlâ lâum takai. Yeñe nâhât lok bâleñe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleñe âlâ kune sâm takai? Yu ekmune bâleap. ⁵³ Nâñe hilâm ârândân Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimbi den kâsikum yinjim gaman. Yan bân menekbâi. Yamâ sâp yiwerene yu Omoñgât Amboñaje biwiyeñe mem hâlingumu meneknomaihât Anitâñe sâm kalop.” Yawu sâop.

Petoroñe Yesu betbangiop.

(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Yesuje yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunyeñe pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi arinjetâ Petoroñe yok pilâm betyeñan watyekmâ ariop. ⁵⁵ Yesu mem emelan yâhâñetâ tembe lâu yañeâmâ emet hawiñan ba kâlâp unjetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop. ⁵⁶ Yawu tatñetâ hoñ bawa imbi âlâñe Petoro ekmâ

yuwu sâmb tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop manñetâ yekman.” Yawu sâop.

⁵⁷ Yawu sâmbu Petoroñe kurihakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nâñgâwanñian.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yawu sâmbu tatñetâ benñe lok âlâñe ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâmbu sâop. “Nâ bia.”

⁵⁹ Yawu sâmbu sâp ki kâlep otmuâk benñe lok âlâñe ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia amboñe. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtñe. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtñe geksan. Nâñgâmunne yawu oap.” Yawu sâop.

⁶⁰ Sâmbu sâop. “Lok sâmb tai endamâ bulâñanâk ki nâñgâwanñian.” Yawu sâmb oan mâne gokorok isiop. ⁶¹ Gokorok isian mâne Yesu Kutdâñe purik sâmb Petoro ehop. Ekmu yan Yesuñe emet inânñan den yuwu sâmb ekuop ya nâñgâmbu teteop. “Gâñe nâhât “ki nâñgâwanñian” sârâ kalimbunñe otmu yan gokorok isewuap.” ⁶² Den ya nâñgâmbu tetemu biwiñe ñasinâk pato otmu pilâyekmâ ikñiâk ba kinmâ hik ñâik ñâihâk isiop.

Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)

⁶³ Otmu tembe lâu nombotñe Yesu galemñum kinbinñe senñe sâhâm kâtâpñum ândâpñe huhuwi. ⁶⁴ Ândâpñe huhum nombotñe yuwu sâmbi. “Bâin, ândâpñe âlâñe huhuap?” ⁶⁵ Yawu sâmb senñan gem hâim hilitbi.

Yesuñe ikñe topñe sâmb tetem ekyongop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)

⁶⁶ Yawu otñetâmâ emet hanñ sâmb yanâk Yura yengât papatolipyeñe, otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiñe menduhuakñetâ tembe lâulipyeñeñe Yesu mem yâhâ katñetâ kinmu yuwu sâmb âikuwi. ⁶⁷ “Anitâñe tihitnenñe otbe sâmb hâñgâñohomu ge mansat me bia?”

Sârñetâ sâop. “Nine topne sâmb tetem ekyongomuneâmâ nâñgâñetâ ki bulâñe otbuap. ⁶⁸ Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yeñe matñe ki sânomai. ⁶⁹ Yawu gârâmâ nâ lok bulâñeñe pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatñe, Wâtñe Amboñe, yâk orowâk tatdom.”

⁷⁰ Yawu sâmbu nâñgâmb pârâk pilâmb yuwu sâmb ekuwi. “Kutne “Lok Bulâñe” sâmb gikak ahonakmat. Yakât nâñgâmbunñe “Anitâhât Nanñe” yawu oap. Yakât sârâ nâñgâmb. “Nâ Anitâhât nanñe mansan,” yawu sâmbat me.”

Sârñetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmb Anitâñe hâñgâñnohomu gewan.”

⁷¹ Sâmbu sâmbi. “Bâin, den kâmbukñe hâlililñe sâmbu nâñgâmbunñe pesuk yap. Ikñahât nâñgâmbu yahatsap.” Yawu sâmbi.

23

Yesu dâmb Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Yawu sâmb yahatmâ Yesu dâmb Pilatohâlen ariwi. ² Yâkâlen dâmb ari katñetâ kinmu yuwu sâmb hakñan sâmbi. “Roma lok yengât kunyeñe pato yâk takesi ki wanñet” sâmb lohimbî eñgatyeñan gemap. Otmu ikñahât nâñgâmbu yahatmbu yuwu sâmb ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galemñum manmâ yâhâwom.” Yawu sâmb hakñan sâmbi.

³ Yawu sâmu Pilato ekuñetâ yâkñe purik sâmu Yesu yuwu sâmu âikuop. “Yura lohimbî yengât lok kutdá sâmai ya gâ me?”

Sâmu sâop. “On, den bulâñe yat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu hotom uminiwi otmu lohimbîñe denñe nângâne sâmu ga kinbi ya Pilatoñe yuwu sâmu ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵ Yawu sâmu iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu gârâmâ Galilaia Yuraia hânân kapi tatmâ arap yan lok yuñe yâhâm gem kapi ambolipñe den kâsikum yingim enjatyerjan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

⁶ Yawu sâmu Pilato ekuñetâ yuwu sâmu âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia gâtñe me?”

⁷ Sâmu sâwi. “On, yan gâtñe.”

Sâñetâ sâop. “Ya Herotgât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotñe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ nângâop. Yakât otmâ Pilatoñe ekyongomu Yesu dâim Herotgâlen ariwi. ⁸ Yâhâ Yesuñe olop miop yakât den pat ya Herotñe emelâk nângâop. Yakât otmâ Yesuñe kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nângâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen arinjetâ ekmâ tep âlep nângâop. ⁹ Otmu den hakñan sâwi yakât âikumu den biaek kinop. ¹⁰ Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehân girem den kâsikum yingiminiwiñe yahatmâ kinmâ den topñe topñe hakñan sâwi. ¹¹ Yawu otñetâ Herotñe otmu tembe lâulipñe orowâk senñan gem hâim hilitbi. Yawu otñetâ Herotñe tembe lâulipñe ekyongomu hâk katipñe kâkâlep, kuriñ takop takop lok kutdâñe mânuñakminiwi yawuya mem katbañgiwi. Yawu otbañgim Pilatoñe dâim âwurem ariwi. ¹² Dâim âwurem arinjetâ ekmâ “Herotñe nângânihiap,” sâmu Pilatoñe Herotgât nângâmu yahatmu buku olowot. Yawu gârâmâ emelâk emet inânñan kasa orañgim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâmu hârewañgiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

¹³ Yâhâ Pilatoñe dâim âwureñetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura papatolipyene ya yengât den Pilatoñe katmu ikñe den sâsâ emetñan ari menduhuakbi. Menduhuakñetâ yan lohimbî inñe dondâhâlâkñe yekmâ denyene nângâne sâmu ba hawangum kinbi. ¹⁴ Pilatoñe yuwu sâmu ekyongop. “Lok yuñe lohimbî yengât enjatyerjan gemu kuk kapam otmâ,” yawu sâmu yeñe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takañetâ senyenânâk âi pâi tuhumu sâmu hârewañgim ekmunne tosañe bia oap. ¹⁵ Yakât otmâ Herotñe sâmu hârewañgiâkgât yâkâlen hângânyongomune dâim arai. Otmu yâkñe gurâ âi pâi tuhumu biatmu benñe nâhâlen yâhâpñe mem takai. Bulârjanâk yuwu sâmunne nângâñet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

¹⁶⁻¹⁷ Tihit tihit Hombañ ârândâñâk Pilatoñe yuwu otminiop. Lok tosa otñetâ pâi emetñan katyekñetâ tatminiwi yapâ gâtñe âlâ me âlâhât lohimbîñe nângâñetâ dopñan otmu lok âlâ holañbuat sâminiwi ya holañyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâmu ekyongop. “Lok yu kumunñe mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nângânihiñetâ tembe lâulipñe ekyongomune hâhiwin wañetâ holañmune gewuap.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ sâp yan lok bâleñe âlâ, kutñe Barawa sâmu, yâkñe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetñan mem katñetâ tatmâ gaop yakât

lohimbî kerekñe den kârikñan halahum yuwu sâwi. “Barawa holañdá giâk. Yâhâ Yesu yamâ kuñjetâ muâk.”

²⁰ Yawu sâwiâke yamâ Pilatoñe Yesu holañmu giâkgât nângâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holañbom.”

²¹ Yawu sâmu lohimbî yañe iliwetmâ den kârikñan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânângâñjetâ muâk, Howanân kum kânângâñjetâ muâk.”

²² Yawu sâñjetâ Pilatoñe âlâkuâk yuwu sâm ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâñe âi pâi tuhum tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe lâulipñe ekyongomune hâhiwin wañjetâ yanâmâ holañmune gewuap.”

²³ Yawu sâmu kunyeñe kârikñe otmâ sâwi. “Howanân kum kânângâñjetâ muâk.” Yawu sâñjetâ Pilatoñe loholem lauyeñan miop. ²⁴ Laugeñan mem Yesu kuñjetâ muâk sâm sâm hârewañgiop. ²⁵ Yâhâ Barawahât nângâñjetâ yahalop gârâmâ yâk holañmu giop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶ Pilatoñe tembe lâulipñe ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatñjetâ lok âlâ, kutñe Simon sâm, yâhâmâ Kirene hânân gâtñe, newângembâ takamu mewî. Mem Yesuhât howan ya kamberñan katñjetâ lâum Yesu betñjan sâop. Otmu lohîbi dondâhâlâkñe betyeñan watyekmâ ariwi.

²⁷ Yâhâ imbi nombotñe Yesuhât we bâle nângâm dondâ isem orowâk ariwi. ²⁸ Iseñjetâ Yesuñe purik sâm yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâhât ki iseñjet, yeñe otmu nimnaomlipeyeñe yeñahât iseanginjet. ²⁹ Hâmbâi umatñe topñe topñe teteyingimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yengât nângâmunñe âlepeñe oap. Nenneâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. ³⁰ Yâhâ lohimbî nombotñe pumñe yukât yuwu sânomai. “Bâok sâm kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñjet. ³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumuñe yakât dop oai. Nak golâ uñjetâ semu kâlingumap yamâ nak mumuñe uñjetâ sem lañ lañ sâmap. Nâ nohoñjetâ mumbom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yeñahât iseanginjet.” Yawu sâm ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâulipyeñe pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâm meyekmâ ariwi. ³³ Arim hân âlâ, kutñe, Lok Kunñe Hahitñe sâm, yan ari Yesuhât hâk katipñe tuhum pilâm ikñe howanân kum kânângâñjetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom lâum kânângâyelekñjetâ nombot nombot kinowot. ³⁴ Yawu otyinginjetâ Yesuñe yuwu sâm Anitâ ulitguop. “Awoñ, otñihiai yukât topñe ki nanñgai. Yakât otmâ tosayeñe pilâyingihât nanñgan.”

Yawu sâmu tembe lâulipyeñe yâkât hâk katipñe mem “Âlâñe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katñjetâ tatmu pepa duhatmâ tipî tapi tuhum kutyeñe ikñiâk ikñiâk yan kulemgum amanân mânunjetâ giop. Mânunjetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meñjetâ kut teteop yañe miahop. Yawu otbi.

³⁵ Otmu Yura yengât papatolipyeñe Yesu girinbangim lohimbî ekmâ kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. “Lok yuñe lohimbî nombotñe tânyongomu ekmain. Yâhâ Anitâñe hângângumu ge Yura nengât tihitnenñe otmâ kutdânenñe mansap otmuâmâ ikñe tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giâk.” Yawu sâm senñan gewi.

³⁶ Otmu tembe lâulipyeŋaŋe gurâ yawuâk senŋan gem girinŋangiwi. Yawu otmâ yâk yengâlen gâtŋe âlâŋe ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan pân pân kepeim yaŋe wain to bâleŋe yan walipgum mem yâhâ lauŋan kalop. ³⁷ Lauŋan katmâ yuwu sâŋm senŋan giop. “Gâmâ Yura yengât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehaktmâ ge.” Yawu sâop.

³⁸ Yâhâ howan yakât kunŋan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâŋm kulemguwi.

³⁹ Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânâŋgâyelekŋetâ kinowot ya âlâŋe yawuâk senŋan gem yuwu sâŋm sâwanŋiop. “Bâe, lok kopa. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâŋm hânŋâŋohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehaktmâ gem net orowâk tânotgorâ gene.”

⁴⁰ Yawu sâŋmu bukunŋaŋe nekamŋan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenŋaŋe dop konohâk sâŋm hâreningiai. ⁴¹ Yâhâ netŋeâmâ otmutŋe bâleop. Yakât otmâ sâŋm hârenitgim notŋonŋetâ mundom yaŋe ârândânŋ oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. ⁴² Yawu sâŋm bukunŋe ekuop. Denŋe purik sâŋm Yesu yuwu sâŋm ekuop. “Yesu, yuwu sâŋmune nânŋâ. Anitâŋe hânŋâŋohomu âwurem ge galemnongowuat yan nâ nânŋânihiuwat.”

⁴³ Sâŋmu sâop. “Emet ki nŋiŋ sâŋmuâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

⁴⁴ Yawu sâŋm ekumu hilâm kârikŋan, 12 kilok olop yan Anitâŋe nânŋâmu emetsenŋe bok sâŋmu omoŋ sahaŋop. Omoŋ sahaŋmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu emet laŋinŋe âlâkuâk pilâop. ⁴⁵ Otmu emelâk lohimi inŋe opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ekmai sâŋm sâŋgum kâlep pato hikuŋetâ ya kâtâpŋuminiop. Sâŋgum yaŋe pânambâek tok sâŋm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekŋan olop. ⁴⁶ Sâp yanâk Yesuŋe den kârikŋan halahum yuwu sâŋm Anitâ ekuop. “Awon, mumbes sâŋm oan. Yakât otmâ umutne me.

⁴⁷ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyeŋe âlâ hâlâŋmâ kinopŋe ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âlepŋe.” Yawu sâop. ⁴⁸ Otmu lohimi kinbiŋe kulem âlâlâ tetemu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nânŋâm biwiyeŋe umatŋe otmu emetyenŋehen âwurem ariwi.

⁴⁹ Otmu imbi nombotŋaŋe Galilaia hân pilâm Yesu betŋan takawi yâkŋe bukulipyeŋe orowâk kâlepŋan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguwu.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Otmu lok âlâ, kutŋe Yosep sâŋm, yâkât topŋeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtŋe. Otmu Anitâŋe Isirae lohimi yengât tihityeŋe otmâ ikŋe hoŋ bawaŋe hânŋâŋumu gewuap sâminiwi yâkât mambotmâ lohotŋan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yinŋiminiwi otmu Yura yengât papatolipyeŋaŋe Yesu muâkgât den sâŋm hârewaŋgiwiâke yamâ yâkŋe nânŋâmu ki ârândânŋ otmu sâyingiop. Lok yaŋe Yesu lâum ari hanguwe sâŋm Pilatohâlen ari tetewaŋgiop. ⁵²⁻⁵³ Tetewaŋgimu lauŋan memu bukulipŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâŋgum kaokŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâ mem tinŋâlônŋetâ kinop yan lâum ari katbi. ⁵⁴ Yâhâ momeŋe emetsâpŋe sâp yan lâum ari katbi.

⁵⁵ Emet n̄ij s̄awe s̄am otmu yan imbi nombotn̄aje Galilaia h̄an pil̄am Yesu betn̄an takawiñe Yosep orow̄ak ari s̄angum kaokñe Yesu katipgum k̄at m̄at̄ap̄nan katñet̄a talop ya ekbi. ⁵⁶ Ekm̄a to kukñe suk suk ãilonḡo mem ga Yesu pirine s̄am otm̄a kapiãn ãwurem ariwi. Yãhã emelãk embãñãn Moseñe girem den ãlã kulemguop ya yuwu tap. “Tatm̄a nãngã nãngã sãp̄nan ãi ki tuhunomai.” Den ya lãum kapiãn in tatm̄a nãngãwi.

24

Yesuñe mumuñjambã yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

¹ Emet hañ s̄amu imbi yañe yahatm̄a to kukñe suk suk mem sumãngen ariwi. ² Ari senyeñe pil̄am eksain mãne k̄at pato lãum h̄ap̄unñet̄a ba m̄at̄ap̄ne ya mañguop ya ãlãengen ba talop. Yawu otmu m̄at̄ap̄ne ya teteñjan kinmu ekbi. ³ Ekm̄a kãlehen yãhãm Yesuhãt pãinbi. ⁴ Yesuhãt pãinñet̄a biatmu kinñet̄a yanãk añelo yãhãp yãk yetgãt hãk katipñe kaok bolãñ yañe pãrãk sãnsãnãk teteyiñgim kinowot. ⁵ Teteyiñgim kinmutã yelekmã pãrãk pil̄am umutyene ariop.

Umutyene arimu yuwu s̄am imbi ya ekyongowot. “Yenãmã wongãt lok senñe golã ya pãinmã sumãn takai? ⁶ Emelãk yahatmã arap. Emelãk yeñe Galilaia hãnãn yãk orop manñet̄a den ekyongop yakãt nelãm yongoap me? ⁷ Emelãk yuwu s̄am ekyongop. “Lok ãlãñe nã lok bulãñe nãngãm bãlenihim Roma yengãt bãtyeñan mem katnekm̄u nohoñet̄a mumbom. Mumune han-nohoñet̄a hilãm kalimbu pesuk s̄amu yan yahatbom.” Yesuñe yawu s̄am ekyongop.” Yawu sãowot.”

⁸ Yawu s̄am ekyongomutã nãngãn nãngãnyeñe pãron s̄amu nãngãñet̄a teteop. ⁹ Nãngãñet̄a tetemu pilãyelekmã ãwurem ari yakãt den pat Yesu hoñ bawalipñe kãiãn konok otmu bukulipyeñe nombotñe 10 ekyongowi. ¹⁰ Imbi sumãn ariwi ya yengãt kutyeñeãmã yuwu. Maria, Matala kapiãn gãtñe, ãlãmã Yoana, ãlãmã Maria Yakop mãmãñe. Yãkñeãmã bukulipyeñe orowãk ari den pat ya Yesu hoñ bawalipñe ekyongowi. ¹¹ Ekyongon̄etã nãngãñetã porap olop. ¹² Yawu gãrãmã Petoroñe yahatmã sumãngen sururuk s̄am ari lãm sãtñanãk kinmã ehop. Eksan mãne s̄angum kãlep mem Yesu katipgum katbi yanahãk tatmu ehop. Ekmã “wuãn kulem eksan” s̄am nãngãm kiwilim emetñan ãwurem ariop.

Lok yãhãp Emausi kapiãngen ariowot.

(Mareko 16:12-13)

¹³ Sãp yanãk Yesuhãt komolãn gãtñe lok yãhãp Emausi kapi Yerusalem kapi gotñanãk tap yan ariowot. ¹⁴ Mãtãwãn arim tatmã papatolipyeñe Yesu kun̄etã muop yakãt alalum weyetñe nãngãowot. ¹⁵ Yawu otmã arim tatmutã Yesuñe teteyitgimu orowãk ariwi. ¹⁶ Orowãk ari kundenñe ehoworãke yamã lok ondop orop arain yawu nãngãowot. ¹⁷ Yawu nãngãmutã Yesuñe yuwu s̄am ãiyotgop. “Wuãn denñe alahuawot?” Sãmu hãmeyeñe bãlemu kinowot.

¹⁸ Yawu otmã bukuñe ãlã, kutñe Keleopa s̄am, yãkñe yuwu sãop. “Yãhãlen papatolipn̄eñe otbi yakãt den pat Yerusalem kapi ambolipñe kerekñe nangain. Yakãt otmã girawu otmã yakãt pãpguat?”

¹⁹ Sãmu sãop. “Wuãn otbihãt yat?”

Sãmu sãop. “Wãe, wonãngen? Yesu, Nasaret amboñe otbangiwi yakãt alalum gait. Anitãñe Yesu mãmãñe otbangimu yakãt den kãsikum ningim

kulem topnje topnje tuhum manmâ gaop. ²⁰ Yakât otmâ lohimbi kereknje nângâwanjinetâ yahatminiop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnennanje yâkât den nângânetâ nahat otmu “Kunjetâ muâk” sâm sâm hârewanjiwi. Yawu sâm hârewanjim Roma lok galemliipnennje ekyongonjetâ yâkne lauyejan mem howanân kunjetâ muop. Yakât den pat alahum gait. ²¹ Yâkne Isirae nengât kasalipnennje yongom watyekmu arinomai yawu nângâm biwinennanje mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kunjetâ muop. ²²⁻²³ Aun emet han sâmu imbi nombotnaje sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâm eknongoai. “Anjelo yâhâp teteningim “Yesu mumujambâ yahatsap” yawu sâm eknongoawot.” ²⁴ Imbi yaje yawu sâm eknongonjetâ bukulipnetnje nombotnaje sumângen ari imbi yaje den yai ya yene senyenjan Yesu eknetâ ki tap.”

²⁵ Yawu sâm ekumutâ Yesuje yuwu sâop. “Nângân nângânyetnje umatnje. Emelâk Anitânje poropetelipnje den ekyongomu kulemguwi ya nângâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâyet. ²⁶ Anitânje tihitnennje otbe sâm iknje hoj bawaje hângângumu ge manmu kunjetâ hâhiwin nângâm muop. Muop yamâ mumujambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitânje sâm kalop.” ²⁷ Yawu sâm topnje katmâ Mose otmu Anitâhât poropetelipnaje miti pepaen den kulemguwi ya sâm kusânâmâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginjan ariwi. Yan arimâmâ Yesuje katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâm olop. ²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet njij yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâm emetyetjan orowâk yâhâwi. ³⁰ Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem tatnetâ Yesuje banja mem Anitâ mepaem motokmâ torehenne yitgiop. ³¹ Yitgimu yanâk nângân nângânyetnje pâron sâmu kundenje ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop. ³² Gulip otmu bukunje âlâ yaje bukunje yuwu sâm ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropetelipnje nombotnje otmu Mosenje miti pepaen den kulemguwi yakât topnje sâm kusânâmâ eknotgomu nângâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu iknje hoj bawalipnje kâiân konok otmu bukulipyenje nombotnje orowâk menduhuakmâ tatbi yâk yengâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâm ekyotgowi. ³⁴ “Kutdâ mumujambâ yahatmâ Simon Petro tetewanjimu eksap.”

³⁵ Yawu sâm ekyotgonjetâ benje kutdânje mâtâwân yâk teteyitgim emetyetjan ari banja mem motokmâ yitgimu yan kundenje ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

Yesuje hoj bawalipnje kâiân konok teteyingimu ekbi.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)

³⁶ Den ya ekyongomutâ yanâk Yesuje pâràk sânsânâk teteyingio. ³⁷ Teteyingimu ekmâ “weke takap,” sâm pâràk pilâm kingityenahât otbi. ³⁸⁻³⁹ Yawu otjetâ yuwu sâm ekyongop. “Wongât biwiyeje ahom niaksap? Nânje teteyingian yuwu weke ki teteyingimap. Yakât otmâ kâine bâte yu walipnohom nângâm hengenjuet. Weke bia. Nâ ninak gamune enjaksain. Yakât otmâ biwiyeje sânduk sâek.” Yawu sâop.

⁴⁰⁻⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nângânetâ porap olop yamâ kâine bâte kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ herone nângâwanjiwi. Yawu otjetâ yuwu sâm ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihinetâ nembe.”

42-43 Yawu sâ m ekyongomu injan âlâ hot um katbi ya wanjetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâ m tepyeje hâlâlâk nâ ngâwi.

44 Yesuje injan ya nem tin pilâ m yuwu sâ m ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topne topne kâsikum yingim gawan yan den âlâ yuwu sâ m ekyongowan. “Emelâk emet inânjan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât propetelipne nombotnaje nâhât nâ ngâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâne tetem hejengeguwupgât Anitâne sâ m kalop.” Yawu sâ m ekyongowan.” 45 Yawu sâ m ekyongom den kulemgui ya kâsikum yingimu nâ ngânetâ.

46 Den ya nâ ngânetâ keterakyingimu den bâine yuwu sâ m ekyongop. Emelâk emet inânjan miti pepaen den âlâlâ kulemgui yakât topneâmâ yuwu tap. Anitâne lohimbi kerek yengât tihityeje otbe sâ m ikne hon bawa hâ ngângumu ge manbuap. Manmu lok bâlenaje mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin nâ ngâm mumbuap. Mumu hangujetâ hilâm kalimbu pesuk sâ mu Anitâne mumunambâ mem yahatbuap. 47-48 Yakât otmâ lohimbine orotmemeyeje bâlene bet pilâm nâhâlen biwiyenaje kepeinomai otmuâmâ Anitâne tosayeje pilâyingim meyekbuap. Otmu yeje ari nahat den pat âlepne sâ m haok tuhujetâ lohimbi hânjan kulemjan manmâ araine nâ ngânomai. 49 Otmu nâne Wâtgât mâmâjahât Heak hâ ngângumune ge âi sâ m yingian yukât mâmâne otyingimu menomai ya awonaje sâ m kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotnomai.” Yawu sâ m ekyongop.

Yesuje himbimân âwurem yâhâop.

(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)

50 Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi âlâ, kutje Betani sâ m, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâne mâmâne otyingigât ulitguop. 51 Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop. 52 Himbimân yâhamu mepaem tepyeje herone otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukjan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,
Luka

Yoane Yesuhât Den Pat Âlepje Yoaneje kulempuop.

Yesuhât topje

¹ Anitâhât Kai Toka yaņeâmâ embâņâmbâek Anitâņe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop dopyetņe konohâk tatmâ gaowotņak tatmâ gawot. ²⁻³ Kândik mindikum topņambâek Kai Toka yaņe Anitâ orop tatmâ gaowot yan Anitâhâlen kândiwahom himbimân dewutâ, emetsenņe, pitu topņe topņe ekmain ya otmu hânân âliwahap topņe topņe ehекņe, ki ehекņe kerehâk kândikyongop. Yamâ ya yeņgâlen gâtņe âlâņe ikņahâk ki teteop, bia kârikņe. ⁴ Kai Toka yaņe manman kârikņahât amboņe oap. Yakât otmâmâ laņinņe ikņambâ gâtņe yaņe lohimbim biwinenņan pilâmu haņ sâningim gamap. ⁵ Yawu otmâ omoņ bâlenan pilâmu omoņ kâlehen manmainņe kâtâpgune sâm hâum pâpgum gamai.

⁶⁻⁷ Otmu Kai Toka yakât laņinņane lohimbim biwinenņan pilâmu ya ekmâ nâņgâmunņe bulâņe otmu yâkâlen biwinenņane katnehât Anitâņe lok âlâ, kutņe Yoane, ya âi sâm waņmu takaop. ⁸ Taka laņinņe amboņahât amutgen manmâ kulet sâm mâtâp mewangim yâkât den pat âlepņe sâm tetem eknongom manminiop. ⁹ Yâhâ laņinņahât amboņe yakât topņe yuwu tap. Yâkņe lohimbim kerek nengât biwinenņan laņinņe pilâmu ekmâ nâņgâmunņe keterakningiâkgât ge hohetnenņan manop.

¹⁰ Kai Toka yaņe ge hohetnenņan manop yan lohimbim kiņgitņe orowâkņe topņe nâņgâm hâum pâpgum ki ekņetâ keterahop. Ikņak Anitâhâlen kândiwahom lohimbim katyelekmu yapâ tetem gawiņe amboyeņe ekmâ topņe hâum pâpguwi. ¹¹ Yâhâ dop yawuâk ikņe torehenlipņe yeņgât hohetyenņan takamu ekņetâ ki keterakningiopi gât betbangiwi. ¹² Yawu gârâmâ nen lok nombotņane yâkâlen biwinenņe katbin yamâ mâmâņe otningimu Anitâhât nan baralipņe otmâ mansain. ¹³ Anitâhât nan baralipņe otmâ mansain yakât topņe yuwu tap. Lohimbim katyelekmu yapâ tetem gamunņe gamunņe sambe sambe oain yakât otmâ Anitâhât nan baralipņe ki otbin. Me lok nombotņane nengât sen yaņe tetem sambe otņet sâm imbi miakmâ manbi yaņe gurâ bia. Anitâ ikņak mâmâņe otningimu yakât nan baralipņe otmâ gain.

¹⁴ Bâiņ, Kai Toka yaņe ge imbi tepņambâ tetem lok otmâ hohetnenņan manmâ tep âlep nâņgâningiop. Nâņgâningimu manmanņe ekmunņe bulâņe otmu Anitâhât nanņe ombe bisije dopyetņe konohâk yawu otmutâ yelekbin. ¹⁵ Yâhâ lok otmâ manmu Yoaneje ekmâ lohimbim yuwu sâm ekyongop. “Emelâk lok yukât nâņgâm yuwu sâm ekyongowan. “Nâņe embâņâmbâek meņnahât tepņambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâmâ nâņe kulet sâm mâtâp mewangim yâkât amutgen mansan.” Yawu sâm ekyongowan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu gârâmâ manman kârikņe yakât amboņane tep âlep nâņgâningimap ya pesuk sâwuap gât dop âlâ ki tap. Yamâ witgum nâņgâningim yâhâwuap. ¹⁷ Emelâk Anitâņe Mose ekumu girem den topņe topņe kulempuop ya ekmunņe manman tawi tawiņe oap. Yâhâ sâp yiwerenņeâmâ Anitâņe Yesu Kiristo hâņgângumu ge wawaeneneksap ya ekmunņe bulâņe dondâ oap.

18 Nenne Anita ki ekmain. Yawu gârâmâ yâkne ikne nanne ombe bisine hângângumu ge manop. Yâkne yawu olop yan nenne Anitâhât topne nângâm hengenjunehât yâkne sâam teteknan tuhumu nângâm hengenjuwin.

Yoanege lohimbi toen katyehop.

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Luka 3:2-18)

19 Kândikum lohimbine orotmemeyene bâlene ya betbanjinetâ Yoanege ai topne katmâ toen katyehop. Toen katyekmu yakât topne nângâne sâam hotom uminiwi yengât kunlipyenane bukulipyene nombotne hângânyongowi. Hângânyongonetâ hon bawalipyene meyeknetâ orowâk Yerusalem kapi pato pilâm ge Yoanehâlen ari âikuwi. “Gâ topgahât sârâ nângâne.”

20 Âikunjetâ sâop. “Anitâne hon bawa âlâ hângângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap sâamai ya nâ bia.”

21 Sâmu sâwi. “Yawu yatgât âlâkuâk sârâ nângâne. Emelâk embânân poropete âlâ, kutne Elia sâam, manop. Yâkne yâhâpne tetem hohetnenjan manmâ Anitâne hon bawa âlâ hângângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap yakât mâtâp mewangiwuap yamâ gâ me âlâhât mambotmain.”

Sânetâ sâop. “Bia, yai yamâ nâ bia.”

Sâmu sâwi. “Anitâne poropete âlâ hângângumu ge mâtâp meningiwuap nângâmain ya gâ me âlâhât mambotmain.

Sânetâ sâop. “Lok ya nâ bia.”

22 Sâmu sâwi. “Topge ki eknongoot. Yakât otmâ yiwerene âwurem ari papatolipnenne girawu sâam ekyongomunne nângânetâ ârândân otbuap? Bâin, gike topge tâj tâjâk sârâ nângâneâyâ.”

23 Sânetâ sâop. “Nâne lok ki manmaiângen manmune lohimbine nâhâlen takanjetâ yuwu sâam ekyongom mansan.

“Pumne laune uk sâam huruj sâam ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhujetâ tatbuap. Yawu otmâ lok kutdâhât mâtâp mewangijet.”

Den yu poropete âlâ, kutne Yesaia sâam, yâkne kulemuap.”

24 Yawu sâmu Parisaio lok orowâk takawine yuwu sâam âikuwi. 25 “Anitâne hon bawa âlâ hângângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap sâamain ya “nâ bia” yawu yat. Me Eliane yâhâpne tetewuap ya gurâ bia. Me poropete lok âlâ me âlâ gurâ bia. Yawu yat gârâmâ topne girawuhât otmâ lohimbi toen katyekmâ mansat?”

26 Sânetâ sâop “Nâmâ toen mem katyekman. Yâhâ lok kutdâ âlâ hohetyenan mansap yakât wâtne âlâ tatbanjiap ya eknetâ ki keteraksap. 27 Hâmbâi lok yan ai topne katmâ tuhumu eknomai. Nâmâ lok inje mansan. Yakât otmâ nep tuhuwuap yawuya tuhuwongât dop bia. Me yakât itâkat gurâ kâpekâ golewangiwongât dop âlâ ki tap.” Yawu sâam iknahât nângâmu giop.

28 Yâhâ Yoanege kapi âlâ, kutne Betani sâam, ya Yoran to nombotgen tap yan manmâ toen katyekminiop. Den matne yawu ekyongomu purik sâam Yerusalem kapiân âwurem ariwi.

Yoanege Yesu toen kalop.

29 Otmu emet harj sâmu Yesune Yoanehâlen ariop. Arimu akjangembâek ekmâ yuwu sâam lohimbi mem toen katyehop ya ekyongop. “Lok enda eknet. Endamâ Anitâne hângângumu ge lamahât dop otbuap. Yakât otmâ dop kum sâamune nângânet. Nengât tosa pesuk sâningiâkgât opon kâmbuknahât galem mansaine hotom une sâam yan lama nanne kum gâim unjetâ semu hotomnane yâhâmu Anitâne nângâningimap. Yakât dopneâk lok endane tosanennahât

otmâ kawenennjan kinmu kuñjetâ mumbuap yakât otmâ Anitâñe hângângumu ge mansap. ³⁰ Otmu emelâk lok yukât topñe yuwu sâm ekyongowan. “Hâmbâi yâkñeâmâ âi topñe katmâ tuhumu eknomai. Nâñe embâñambâek menñahât tepñambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâ nâñe kulet sâm mâtâp mewañjim yâkât amutgen mansan.” ³¹ Emelâk ki nâñgâwanñgiwan. Yâhâlen puwâk takamu ekban. Otmu yen Isirae lohimbñe yakât topñe nâñgâñjetâ keterahâkgât nâñe mâtâp mewañjim toen mem katyeksan.

³²⁻³³ Nâhâlen takamu toen katban yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñjet. Emelâk nâñe yâkât topñe ki nâñgâm manban yan Anitâñe nâñe toen katyekbom yakât yuwu âi sâm nihim hângânnohop. “Gâñe lohimbñe toen katyekbuat yanâmâ nine Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge lok âlâhât kunñan tatbuap lok yanñe lohimbñe manman âilonñgoân katyekmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyiñgiwuap.” Yawu sâm eknohop. Yawu sâm eknohomu launñe lâum lohimbñe toen katyekmâ yanñak lok eksai yu toen katban. Toen katmune yanâk himbim pâronñ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe kembâ hât gum ge mâmâñe otbañgiop. ³⁴ Mâmâñe otbañgimu yakât topñe nâñgâm heñgenñuan. Yâhâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yoaneñe Yesu takamu ekmâ yawu sâop.

Yesuñe nâ otmu Anderea menelehop.

³⁵ Emet hañ sâmu Yoaneñe ikrñe hoñ bawayâhâtñe, nâ otmu lok âlâ, kutñe Anderea, Simon Petorohât imiñe, menelekmu denñan âlâ, kutñe Galilaia sâm, yakât ginñehen ariwin. ³⁶ Arimunñe Yesuñe gam wanginenekmâ bamu Yoaneñe ekmâ yuwu sâm eknotgop. “Lok yu wanginenekmâ hap enda ekset. Yâhâmâ Anitâñe hângângumu ge lamahât dop otmâ nengât toсахât otmâ kawenennjan kinmu kuñjetâ mumbuap yakât otmâ Anitâñe hângângumu giop.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâmu, nâñgâmutñe bonñe otmu Yoane pilâm Yesu betñan sâmutñe orowâk ariwin. ³⁸ Yesuñe purik sâm yuwu sâm eknotgop. “Yet wongât betnan watnaksawot?” Sâmu sâwit. “Kutdâ, gâ emet girawuân imat?” ³⁹ Sâmutñe sâop. “Orowâk ari emet ya tiripyotgowom.” Yawu sâmu orowâk ari emetñan yâhâ tatmâ den huhuwin. Den huhum tatmunñe emetsenñe emelâk purik sâm giop.

⁴⁰⁻⁴¹ Otmu bukune Andereañe, pilânelek mâ yahatmâ, ari atañe, kutñe Simon, mem tetem yuwu sâm ekuop. “Anitâñe lok âlâ hângângumu Yura nengât tihitnenñe otmâ galemnongowe sâm ge mansap ya eksait.” Yawu sâop. Lok yakât kutñeâmâ Kiristo. ⁴² Yawu sâm netgâlen dâim takamu Yesuñe Simon ekmâ yuwu sâm ekuop. “Simon, Yoane nanñe, gâmâ yiwerenñe kutge âiñe, Kepa sâm gohonsan.” Yawu sâop. Kut yamâ Girik yengât denân Petoro. Yakât topñeâmâ benben me kon yawu.

Yesuñe Pilip yet Natanae meyelehop.

⁴³ Otmu emet hañ sâmu Yesuñe Galilaia hânângen ariwe sâm olop. Yawu otmâ yanâk lok âlâ, kutñe Pilip sâm, ya ekmâ yuwu sâm ekuop. “Garâ, orowâk arire.” ⁴⁴ Otmu Pilip yamâ Anderea yet Petoro, orop kapiyenñe kutñe Besaita, ya ambolipñe. ⁴⁵ Yesuñe Pilip mem u yâkñe in yawu ari bukune âlâ, kutñe Natanae sâm, ya yuwu sâm ekuop. “Emelâk Anitâñe hoñ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenñe otmâ galemnongom manbuap yakât Mose otmu Anitâhât poropetelipñane kulemguwu ya eksain. Yâhâmâ Yosep nanñe, Nasaret kapi ambonñe,” yawu sâop. ⁴⁶ Yawu sâmu sâop. “Yakât nâñgâmunne

gemap. Nasaret kapi ambolipnje âlâ me âlâje tânnongonomaihât dop âlâ ki tap.” Sâmu sâop. “Bâiņ. Gam ek.”

⁴⁷ Yawu sâmu Natanaeņe Yesuhâlen takamu yan, yuwu sâm eknongop. “Yu ekņet. Lok yuâmâ Isirae amboņe otmu tâņ tâņâk mansap.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâmu Natanaeņe âikum sâop. “Gâ wonângen manmune nehongât yawu yat? Sâmu sâop. “Gâ Pilipņe ki gohonsap yan lakop kuriņ amutgen Anitâ mepaem tatdâ geksan.” ⁴⁹ Sâmu sâop. “Kutdâ gâ Anitâhât nanņe. Isirae nengât kunnenņe mansat.” ⁵⁰ Sâmu sâop. “Lakop kuriņ amutgen geksan yakât otmâ topge nanņan. Yu sâm tetem ekgohoan yakât otmâ yat. Yawu gârâmâ hâmbâi kulem topņe topņe memune ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap.”

⁵¹ Yawu sâm ekum benņe yuwu sâm eknongop. “Bulâņanâk yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâņe bulâņanâk hâņgânnohomu gewan yakât topņe teteâkgât ewapâ himbim pâroņ sâmu yâkât aņelolipņeņe mâmâņe otnihim yâhâm gem otņetâ yekmâ nâhât topne ekmâ nâņgânomai.” Yawu sâm eknongop.

2

Kana kapiân Yesuņe kulem miop.

¹ Yawu sâm eknongomu hilâm yâhâp pesuk sâmu yan kapi âlâ, kutņe Kana sâm ya Galilaia hânân tap yan gâtņe âlâņe imbi membe sâm otmu bukulipņeņe heroņe nâņgâyitgim menduhuakbi. ² Menduhuyehop ya amboņeņe Yesu ikņe otmu mâmâņe otmu nen hoņ bawalipņe dâinenekmu orowâk emetyetņan yâhâwin. ³ Yâhâ menduhuakmâ nem tatmunņe wain to ya biatmu Yesu mâmâņeņe yakât sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Meņ, yakât ki nâņgârâ gorâhihiâk. Anitâ ikņak nâņgâmu âi topņe katbehât nanņan.”

⁵ Sâmu mâmâņeņe emet amboņe yakât hoņ bawa âlâ yuwu sâm ekuop. “Nannaņe yu me ya otņet sâwuap yawuâk otnomai.”

⁶ Otmu emet ya kâlehen aman papato bāt nombolân konok ya tatyņgiop yakât topņe yuwu. Yura lohimbî Anitâņe nâņgâningimu ârândâņ olâkgât to yaņe mem sot nenehât senņe âlâlâ ya piriminiwin. Otmu yapâ gâtņe to osom neminiwin. Otmu kâi bātneņe piriakminiwin.

⁷ Yakât otmâ Yesuņe emet amboņahât hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Ba to osom mem ga amanâņ gâiņetâ pik sâek.” Yawu sâmu to osom ga gâiņetâ pik sâop. ⁸ Yawu otņetâ yuwu sâm ekyongop. “Aiop, yupâ to osom ba galemyeņe ya waņetâ niâk.” Yawu sâmu osom mem ba waņetâ niop.

⁹ Yawu gârâmâ to yaņe emelâk purik sâm wain olop. Yawu otmu galemyeņeņe nemu ukenņe otmu biwiņeņe yuwu nâņgâop. “Wain toņe emelâk biatningiap. Yu nemune ukenņe oap yu wosapâ mem gai?” Yawu nâņgâm yakât topņe hâum pâpņuo. Yawu gârâmâ to osom mem waņbiņe yakât topņe nâņgâwi. Yâhâ wain to ya nemu ukenņe otmu yaņak lok imbi miop ya yuwu sâm ekuop. ¹⁰ “Aņgoânâmâ wain ukenņe sâm bukulipyene gâim yingiņetâ nem biwiyeņe hâlim otņetâ yakât kakņanâmâ wain pâlâmņe gâim yingimai. Yâhâ gâņeâmâ wain to yu kuratgum tatgât bet mem ga ningirâ nem nâņgâmmune âlâ oap.” Yawu sâop.

¹¹ Yesuņe Kana kapi yan âi topņe katmâ kulem memmu ekmunņe âlâ kândâkdâ otmu yâkâlen biwinenņe kepeiwin.

¹² Otmu ya pesuk sâmu Yesuje imilipņe otmu mâmâņe meyekmu Kana kapi ya pilâm Kapanaum kapi yan orowâk gem ariwin. Gem ari yan tatmunņe hilâm mome pesuk sâop.

*Yesuje opon kâmbukņan yâhâ lok watyehop.
(Mataio 21:12-13 Mareko 11:15-19 Luka 19:45-46)*

¹³ Otmu sâp yanâmâ Yura nengât Tihit tihit Hombaņ ya tâlâhumu Yesuje menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ¹⁴⁻¹⁶ Otmu opon kâmbukņan yâhâmunņe yan lok nombotņane kembâ puluhum tatbi otmu lama bulimakao me senņe âlâlâ anņi gunņi otmâ hâmeņe hâukum kinbi ya Yesuje yahatmâ yuwu sâm sâyiņgiop. “Awoņnahât opon yu kâlehen ki orotņe otņetâ anņim bero emetņahât dop oap.” Den yawu sâm tewetsenņe hâukum kinbi ya yengât kakņan tat tat, tewo, me senņe âlâlâyeņe mem purik pilâyiņgiop. Yawu otmâ lama bulimakao ya yongom watyekmu tiok taok otmâ arim kinbi. Yawu olop. ¹⁷ Otmu tâmbânenņe, kutņe Dawiti sâm, yâkņe den kulemguop ya nâņgâmunņe teteop ya yuwu tap.

“O Anitâ, lohimbi nombotņane gâhât opon kâlehen yâhâ tatmâ ki orotņe otmai sâm biwinane kou kâlâp siap.”

Den yawu tatmap ya nâņgâmunņe teteop.

¹⁸ Yawu otmâ watyekmu ariņetâ Yura papatolipnennane ekņetâ bâlemu yuwu sâm ekuwi. “Gâņe oat yu nâņgâmunņe dondâ bâleap. Âlâņe mâmâņe otgihimu yu oat? Gâņe wuân kulem mendâ nenņe gekmâ Anitâņe nâņgâhihimu oat yawu nâņgâmunņe ârândâņ otbuap?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sâņetâ sâop. “Yeņe Anitâhât opon yu liakunomai. Otmuâmâ nâņeâmâ sâp kâlep bia, hilâm kalimbu yakât biwiņan tuhum maņguwom.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâm ekyongomu sâwi. “Main, papatolipnennane opon kâmbukņe yu yambu 46 biwiņan tuhuwi. Gârâmâ gâņeâmâ girawu otmâmâ “hilâm kalimbu biwiņan tuhum maņguwom” yat. Den yat yakât nâņgâmunņe ki ârândâņ oap.” Yawu sâwi.

²¹⁻²² Yesuje den sâop yakât topņe yamâ âlâ miop. Yuwuhât sâop. Yâhâmâ kuņetâ mumu hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbuap yakât topņe sâop. Yakât otmâ mumuņambâ yahalop sâp yanâmâ den sâop ya nâņgâmunņe bulâņe olop.

²³ Yesujeâmâ Tihit tihit Hombaņ yan Yerusalem kapiân tatmâ kulem topņe topņe memu lohimbi kiņitņe orowâkņe ekņetâ bonņe otmu yâkâlen biwiyeņe katbi. ²⁴⁻²⁵ Yawu otņetâ lohimbi nengât biwinenņe ekmapņe topyeņe ekmâ nâņgâop. Topyeņe nâņgâm yanak yâk yengâlen ki torokalop.

3

Nikotemoņe manman kârikņahât Yesu âikuop.

¹ Otmu Parisaio yengâlen gâtņe âlâ, kutņe Nikotemo sâm, yâkņe Yura nengât lok kuņe manop. ² Omoņ âlâen lok yaņe Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâhât topge naņgain. Gâņe kulem topņe topņe memat yu lok nombotņe Anitâ orop ki mansaiņe kulem yuwuya menomaihât dop âlâ ki tap.”

³ Sâmu sâop. “Âinohowe sâm oat ya emelâk naņgan. Yakât yuwu sâmune nâņgâ. Lok âlâ me âlâ Anitâņe tihityeņe olâk sâm mâmâlipyenņe yengât tepyeņambâ tetewi yakât dopņeâk yâhâņe tetenjetgât naņgan.”

⁴ Sâmu sâop. “Bâe, nâ emelâk lok oan. Yakât girawu otmâmâ âlâkuâk menjahât tepņe kâlehen yâhâ tatmune yâhâpņe menekbuap. Ya ki orotņe.” Yawu sâop.

⁵ Sâmu sâop. “Yuwu sâmune nâņgâ. Lok âlâ me âlâņe orotmemeņe bâleņe bet pilâm Anitâhâlen biwiyene katnomai yamâ toen katyeknomai. Toen katyekņetâ Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyingimu Anitâņe tihityene otbuap. ⁶ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Nen kerekņe mâmâlipnenņe yengât tepņejambâ tetem towat konohâk oain. Yâhâ umut biwinenņe yamâ Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningim mem hewewen tuhunenekmu manman kârikņahât mâtâp teteningimap. ⁷ Yawu gârâmâ “mâmâhahât tepņambâ teteon yakât dopņeâk yâhâpņe tetewuat,” sâm ekgohoan yakât ki nâņgârâ sâtņe otbuap. ⁸ Yakât den âlâen hâum sâmune den ya nâņgârâ keterakġihiâk. Siru ya wosapâ topņe katmâ takamap? Otmu wosaken bâiņe arimap? Yakât topņe ki nâņgâmain. Siru pilâmâp ya munņeâk nâņgâmain. Yakât dopņeâk Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyingimu biwiyene hewewen otmâ Anitâhâlen katmai. Biwiyene âlâhâlen kinmap yakât ki enajkmâ nanġanġimai.” Yawu sâop.

⁹ Sâmu sâop. “Bâe, den yat ya nâņgâm pâpġuan. Âlâkuâk sârâ nâņgâwe.”

¹⁰ Sâmu sâop. “ġâņeâmâ Anitâhât den Isirae lohimbi kâsikum yingirâ yakât nâņġâhihiņetâ yahatmap. Yakât girawuhât otmâ den yan yukât topņe ki nanġat? ¹¹ Yakât yuwu sâmune nâņgâ. Nenņe sennenņe ekmmain otmu biwinenņan tetemu nâņgâmain ya sâm tetem Parisaio yen ekyongom mansain. Yawu gârâmâ yeņeâmâ dennenņe nâņġâņetâ gemu bet pilâmâi. ¹² Yâhâ nâņe manman topņe topņe yakât ekyongomuneâmâ nâņġâņetâ ki bulâņe otmap. Yakât otmâmâ girawu otmâ himbimġât topņe ekyongomune nâņġâņetâ bulâņe otbuap? ¹³ Lok âlâņe himbimân ki yâhâm purik sâm ge yakât topņe lohimbi ekyongomap. Nâ konok Anitâņe himbimâmbâ hâņġânnohomu ge yakât topņe ekyongom mansan.

¹⁴ Emelâk Moseņe yuwu otbomġât dop olop. Isirae lohimbiņe lok ki manmaiângen manmâ otņetâ bâleop yakât matņe hambe sâtņe metņe yaņe yingimu muwi. Yakât otmâ Moseņe hambe umutņe hâwim nahân kepeim kânâņġâmû ekmâ yan âleņe otbi. Yakât dopņeâk lohimbi kerekņe otņetâ bâlemap ya yengât tosayeņe biatyingâġġât Anitâņe sâmu nâ howanân nohom kânâņġânekņetâ kinbom. ¹⁵ Howanân kinmune yapâ ġâtņe lok âlâ me âlâņe biwi nâņġân nâņġâņeņe nâhâlen kepeim mannomai yamâ tosayeņe biatyingimu manman kârikņan mannomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Anitâņe ikņe enġatņeâk otmâ lohimbi kerek wawaenenekmâ ikņe nanņe ombे bisine hâņġâņgumu ge nengât kawenennan kinmu howanân kuņetâ muop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenņe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ manman kârikņe ya menom. ¹⁷ Anitâņe nanņe hâņġâņgumu ge manman kârikņan torokatnenehop. Yakât otmâ nenņe yâkâlen biwinenņe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ sâp patoen den âiân ki katnenekbuap. ¹⁸ Otmu nen Yesuhâlen biwinenņe hikum manmain nenâmâ emelâk manman kârikņahât pat kuningimu tap. Yakât den âiân katnenekbuapġât dop ki tap. Yâhâ lohimbi nombotņe Anitâ nanġahât biwiyene pâlâmņe otmu betbangim mansai yamâ emelâk kâlâwân seyekbuapġât pat kuyingiop. ¹⁹⁻²¹ Yâhâ Anitâņe nen lohimbi kerek mem kiwilinenekmâ matņe ningimu menom yakât topņe yuwu tap. Nen lohimbi kerekņe orotmeme bâleņe otne sâm

yan bukulpnennanje nenekmâ nângâm bâleningimai sâmburihiakmâ tihân otmâ gamain. Yâhâ nenâmâ Yesuhâlen biwinennanje kepeim tem lâuwangim mansainje topnenje ki kurihiakmain. Nenne lok senyenjan kinmunje manmannenjan tetekjan ekmai. Yâhâ lohimbini nombotjanje orotmemeyenjan bâlenje ya witgumâk otmâ mansainje topyenjan kurihiakmâ Yesu, lanjinjan ambonjahât hâkân otmâ betbangimai.

Yoaneje iknje topnje sâmbur tetem ekyongop.

²² Otmu Nikotemone pilâm arimu yakât kakjan Yesu nenne honj bawalipjenne menenekmu Yerusalem kapi pilâm Yuraia hânân ari manbin. Yan manmunne Yesuhât sâtgât otmâ lohimbini nombotjenne toen mem katyekbin. ²³⁻²⁴ Otmu sâp yan Herotjenne ki sâmbur Yoane mem pâi emetjan katjetâ talop. Sâp yan Yoane kapi âlâ, kutjenne Aion sâmbur, ya Salim kapi gotjan tap yan ariop. Yan arimu to senne sambe yan tap yakât ambolipjenne kingitjenne orowâkjenne yâkâlen arijetâ toen katyehop.

²⁵ Toen mem katyehop yan Yura lok âlâjenne Yoanehât honj bawalipjenne yengâlen arimu Yura ambolipjenne Anitâjenne yekmu ârândân olâk sâmbur to piriakbi orotmeme yakât den sahangijiwi. ²⁶ Den sahangijetâ Yoanehât honj bawalipjenjan ari yuwu sâmbur ekuwi. “Lok pato. Emelâk gâ orowâk Yoran to nombotgen manmunne lok âlâjenne gâhâlen takamu yakât nângârâ yahalop. Lohimbini sesengâlâkjenne nângâningijetâ gemu lok yakâlenâk arijetâ toen mem katyeksap. Yakât nângâmunne dondâ bâleap,” yawu sâmbur.

²⁷ Yawu sâmburjetâ yuwu sâmbur ekyongop. “Anitâjenne lohimbini biwiyenjenne mem hewewenjenne tuhumu yakât nângâwangijetâ yahatmu yâkâlen ariai. Lohimbini nengâlen torokatjetgât engatjenjan ki kionnom. Yamâ wongât? Anitâ iknjak yakât ambonje oap. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yakât yai ya emelâk yakât topjenne yuwu sâmbur ekyongowan. “Anitâjenne honj bawa âlâ nângângumu ge tihitnenjenne otmâ galemngowuap ya nâmbur. Nâmbur kulet sâmbur mâtâp mewangjan.” Yawu sâmbur.

²⁹ Yakât otmâmâ den âlâlen hâmbur sâmbur topjenne nângâjetâ keterahâk. Lok âlâ yayalipjenjan imbi yakât pat kuwanginomial. Pat kuwangijetâ manbuap. Manmâ yâhâmbur miakdomawot yan heronenne otmomial. Yakât dopneâk lohimbini sesengâlâkjenne Yesuhâlen torokatjetâ heronenne oan. ³⁰ Sâp yiwerenjenne yupâek lohimbini kingitjenne orowâkjenne nângâwangijetâ yahatmu yâkâlen torokatnomiai. Yâhâ nâmbur nângânihijetâ gemu âmbur tuhumi tinj pilâm gulip otbom.” Yawu sâmbur.

Yoaneje Yesuhât topjenne sâmbur ekyongop.

³¹⁻³² Yoane den yawu sâmbur ekyongop yakât topjenâmâ yuwu. Nenne menlipnenjenne yengât tepyenambâ tetewin. Gârâmâ manmannenjahâlâk nângâm alahu gulahu otmain. Yâhâ Anitâjenne Yesu nângângumu giop. Yakât otmâ kunnennenjenne pato otmâ âwânjahât topjenne eknongom mansap. Yawu gârâmâ lohimbini getek âlâjenne denjenne nângâjetâ bulâjenne otmu yâkâlen biwiyenjanne tinjâk kepeim mansai. ³³⁻³⁵ Anitâjenne nanjenne wawaemu biwiyetjenne kepeiakmâ konohâk otmu tatmawot. Yawu tatmawot yamâ âwânanjenne âmbur sâmbur wangmâ nângângumu giop. Gem yan kunnennenjenne manmâ Wâtgât Mâmânjahât Heakjenne mâmânenne otbangimu âwânjahât den ya tânj tânjâk eknongom mansap. Yâkjenne den eknongop ya nângâmunjenne bulâjenne otmu yâkâlen biwinenjenjan kepeimain. ³⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâjenne Anitâ nanjahâlen biwiyenjan kepeim mannomiai yamâ manman kârikjahât pat kuyingijop ya menomial. Yâhâ lok

âlá me âláñe yâkât den betbanjim mannomai yamá Anitâñe kuk otmâ hâhiwin yingimu nâñgâm tatbisâi.

4

Yesuñe Samaria yengâlen ariop.

¹⁻² Lohimbi dondâñe Yoanehâlen ariñetâ toen katyehop. Yawu gârâmâ lohimbi kiñgitñe orowâkñe Yesuhât nâñgâñetâ yahatmu yâkâlen takañetâ yâkât sâtgât nen hoñ bawalipñe toen katyekbin. Toen katyekbin yakât Parisaioñe nâñgâñetâ bâleop. ³ Nâñgâñetâ bâlemu yanjak Yesuñe Yuraia hân pilâm Galilaia hânângen âwurem ariwe sâm otmu orowâk ariwin. ⁴ Ari Samaria yengât hân tânâmpjambâ hârem ariwin. ⁵ Ari kapi âlá, kutñe Sika sâm, ya mewin. Otmu emelâk embânâñak kapi yakât gotñan tâmbânenñe âlá, kutñe Yakop sâm, yâkñe tohât lâm kâlep pato kendâop. Kendâmu yapâek to hindakmâ tumunñan tatmu osom nemai. Otmu lâm kendâop ya nanñe Yosep pilâwanjiop. ⁶ Nen mâtâwân arim tatmunñe sikipoñe dondâ nongop. Yakât otmâ to ya ginñan ge tatmâ hâknenñe mewin.

Manman kârikñahât to yakât amboñe yamá Yesu.

⁷⁻⁸ Yesuâmâ yan tatmu nenâmâ pilâm sot puluhune sâm kapiân yâhâwin. Katmâ yâhâmunñe yan ikñiâk tatmu imbi âláñe to osowe sâm kapiângembâ giop. Gemu Yesuñe yuwu sâm ekuop. “To osom niñdâ nembehât nanñan.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâmu yan biwiñe nâñgâop. “Yen Yura lohimbiñe nenekmâ nâñgâm bâleningim nengât tera me osom bero yañe ki katmâ nemai.” Biwiñe yawu nâñgâm yakât otmâ pârâk pilâm yuwu sâop. “Gâmâ Yura lok. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ tohât ulitnohoat? Ya kâmbukñe yakâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Anitâñe hewewenñak otmâ lâtâpñongomap yakât topñe gâñe ki nanñat. Otmu nine topñe gurâ ki nanñat. Nanñat mâne emelâk manman kârikñahât to yakât ulitnohombât.” Yawu sâm ekuop.

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, to yuâmâ lâm kâlep pato. Yawu gârâmâ to osowuatgât wahap barahâk tat yukâ. Wuânñe mem manman kârikñahât to yat ya osowuat? ¹² Yâhâ tâmbânenñe Yakopñeâmâ lâm yu kendâm yupâ to osom neminiop. Otmu nanlipñe otmu lama bulimakao osom yingimu neminiwi. Yâhâmâ to yupâek nem manminiwi. Yakopñe otmâ manminiop ya wangim otbuatgât nâñgâm yu yat me?”

¹³ Sâmu sâop. “To yuâmâ lok âlá me âláñe neñetâ yâhâpñe tohât kân kânâk katyekbuap. ¹⁴ Yawu gârâmâ nine manman kârikñahât to osom yingimune nenomai. Ya nenomai yakât otmâ yengâlembâ to yañe punduñ punduñ sâm ga takamu ya nem manman kârikñe manmâ yâhânomai. Yakât otmâ tohât kân kânâk katyekbuapgât dop âlá ki tap.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Maiñ, lok pato. Nâñe hilâm ârândâñ to yupâ osowe sâm kapi pilâm gem yâhâm tatman. Yawuâk otmâ manmangât gike to osom niñdâ nemune yâhâpñe tohât ki katnekbuapgât nanñan.”

¹⁶ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ gâ ari lokge dâirâ orowâk takayet.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâmâ lokne bia.”

Yawu sâmu yuwu sâm purik pilâwanjiop. ¹⁸ “Gâ lok imbât yañe mem pilâhekbi. Yamâ yiwerenñe mengekmu mansawot yamá lokge bulâñe bia. Yamâ kombo mansawot. Yakât den yat yuâmâ bonñe.”

19 Sâmu sâop. “Mainj, lok pato. Gâmâ Anitâhât poropete geksan. 20 Yawu gârâmâ ekghomune nângâ. Emelâk tâmbâlipnennjane pumnje yuân yâhâ kinmâ Anitâ mepaeminiwi. Yâhâ Yura lok yenjeâmâ Yerusalem kapiân yâhâ Anitâ mepaemai. Yamâ lohimbî wosanje bonnje otmai?” Yawu sâmu âikuop.

21-24 Sâmu sâop. “Wâe. Imbi, sâmune nângâ. Hâmbâi mâne yen Samaria lohimbî pumnje yuân Anitâ ki mepaenomai. Otmu nengu yawuâk Yerusalem kapiân Anitâ ki mepaenomai. Anitâmâ nen yuwuya bia. Yâkât topnjeâmâ iknjâk tap. Yâhâmâ pumnje me kapi âlâen ki tatmap. Yakât otmâmâ sâp yupâek kapi me pumnje âlâen me âlâen yâhâ kinmâ Anitâ mepaenom yamâ hâlije bia. Yakât otmâ Anitâ awonjennjane iknje Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge mâmânje otningimu awonjennjahâlen biwinnenjane kepeim mepaemunje nângâmu ârandânj otbuap. Yen Samaria ambolipnjeâmâ Anitâhât topnje ki nângâmâk imbiâk mepaemai. Yawu gârâmâ Anitâje hoj bawanje âlâ hângângumu ge Yura hohetnennjan tetem yen me nen kerek tihitnennje otbuap yakât sâop. Yakât otmâ nennjeâmâ Anitâhât topnje nângâm henjenjuain.” Yawu sâop.

25 Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ Anitâje hoj bawanje âlâ hângângumu ge tihitnennje otbuap ya emelâk sânjeta nângâwan. Gem yan wuân me wuân teteningiwuap ya bunewâk eknongowuap.” Yawu sâop. Hoj bawa yakât kutjeâmâ Kiristo.

26 Sâmu sâop. “Hoj bawa yakât yat yamâ nâ. Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop. 27 Sâmu tan mâne nennje sot puluhum takam Yesunje imbi ya orop den alahuowot ya ekmâ pâràk pilâm imbi yanje wuân den âikuop yakât ki âikum topnje nângâwin. Me Yesunje wongât imbi ya orop den alahuowot yakât gurâ yawuâk.

28 Yawu otmu imbi yanje âsâpne pilâm kapiângen sururuk sâmu ariop. Sururuk sâmu ari kapi ambolipne yuwu sâmu ekyongop. 29 “Wâe. Lok âlâje to lâmje ginjan taka tatmâ biwine ekmâ otman meman ya hârohâk sâmu tetem eknohoap. Anitâje hoj bawa âlâ hângângumu gewuap sâmai yanje takap mon.” 30 Yawu sâmu nângâm ekne sâmu kapi pilâm takawi.

31 Mâtâwân gem tatnjeta nennje sot ne sâmu Yesu ekuwin.

32 Ekumunje sâop. “Tatnihiap ya nem mansan. Yenje yakât topnje ki nanjai.”

33 Yawu sâmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwin. “Nennje yu pilâm kapiân yahain yan lok âlâje sot wanjmu niap mon?” Yawu sâmu âlâhuwin.

34 Yawu sâmunje sâop. “Nâmâ Awonjane hângânnohomu ge tem lâuwangim nepje tuhummansan yanje nâhât sot kâle oap.

35 Otmu nengât nep topnjahât nângânjeta keterahâkgât âlâen hâmu sâmune nângânjeta. Emetsenne imbât pesuk sâmu yan kalamân gâtne âlemu mem nemain. Yawu gârâmâ lohimbijneâmâ kalamân sot âlem tap yakât dopnjeâk biwiyenje hewewen otmâ manman kârikjan arine sâmu otmâ tai. Yenjeâmâ lohimbî dondâje mansai ya yengât nângâm âi menjeta. 36-37 Yakât torokatmâ sâmune nângânjeta. Lok nombotjane nep tuhumi. Yâhâ nombotjaneâmâ âlemu mem konok tuhumi. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât nep tuhumi me yakât bonnje menomai ya yâhâp yâhâp heronje kakjan mannomai. Yâhâ bonnje âlemu mem katnjeta tatbuap yanjeâmâ lohimbijne hewewen otmâ Anitâhâlen biwiyenje kepeim manmâ manman kârikje menomai yakât dopnjeâk oap. 38 Otmu emelâk lok nombotjane nâhât nep tuhuwi ya bonnje âlem

kinsaiŋe manman kârikŋe meŋetgât yen hânġânyongomune ari meyekŋet.” Yawu sâop.

³⁹ Otmu Yesuŋe Samaria gâtŋe imbi yakât biwiŋe ekmâ olop miop ya tâŋ tâŋâk sâŋ tetem ekuop yakât kapi ambolipŋe ekyongomu nânġâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen takawi. ⁴⁰ Taka “Nen orowâk torokatmâ manbuat,” yawu sâŋ ekuŋetâ nânġâyiŋgiop. Nânġâyiŋgimu kapiyeŋan yâhâ hilâm yâhâp tatbin. ⁴¹ Tatmunŋe den pat âlepŋe ekyongomu lohimi dondâŋe nânġâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. ⁴² Biwiyeŋaŋe kepeim imbi ya yuwu sâŋ ekuwi. “Anġoân gâŋe den sârâ nânġâmunnŋe bulâŋe olop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ yâkŋe sâreŋenekmâ manman kârikŋe ŋiŋiwe sâŋ ge mansap ya ikŋe launġambâ eknongomu nânġâmunnŋe bulâŋanâk oap. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeiain.” Yawu sâwi.

Yesuŋe kiap âlâhât nanŋe nânġâwanġimu âlepŋe olop.

⁴³ Yesuŋe hilâm yâhâp tatmâ den ekyongomu pesuk sâmu orowâk Galilaia hânânġen ariwin. ⁴⁴ Mâtâwân arim tatmunŋe Yesuŋe Yerusalem kapi ambolipŋe den ekyongomu nânġâŋetâ gemu bet pilâwi yakât yuwu sâŋ eknogop. “Anitâhât poropeteliŋaŋe yeŋe kapi me hep torehenlipyeŋe orowâk tatmâ den kâsikum yiŋŋiŋetâ nânġâŋetâ nahat otmap.” Yawu sâop. ⁴⁵ Galilaia hânân arimunnŋe kapi tatmâ arap ya ambolipŋe emelâk tihit tihit hombaŋ ekne sâŋ Yerusalem kapiân yâhâ Yesuŋe kulem topŋe topŋe mem ikŋe den pat âlepŋe ekyongomu nânġâŋetâ bonŋe olop yaŋe nenekmâ buku otŋiŋiwi.

⁴⁶ Yawu otŋiŋiŋetâ ya pilâm âwurem Yesuŋe anġoân Kana kapiân kulem âlâ memu to ya purik sâŋ wain olop yan ariwin. Arimunnŋe Kapanaum amboŋe, kiap âlâhât nanŋe ya mesek sâtŋan kinop. ⁴⁷ Mesek sâtŋan kinmu yan âwâŋaŋe Yesuŋe Kana kapiân âwurem taka tap nânġâm kapiŋe pilâm Yesuhâlen taka ekuop. “Nanne mesek sâtŋan tatmâ pilânenekbe sâŋ oap. Yakât otmâ ari heŋŋenġuhât nanġan.”

⁴⁸ Sâmu sâop. “Bâe, Galilaia ambolipŋaŋe kulem topŋe topŋe memune ekneâk nanġai. Ekŋetâ sâtŋe otmu yanâk nâhâlen biwiyeŋe katmai.”

⁴⁹ Sâmu sâop. “O, lok pato, nanne pilânenekmapgât in yawu ari heŋŋenġuhât nanġan.” ⁵⁰ Sâmu sâop. “Nânġâwanġiangât âlepŋe hâmerŋe kinbuap. Yakât otmâ gikiâk emetgan âwurem ari.” Yawu sâop ya nânġâmu bulâŋe otmu âwurem ariop. ⁵¹ Mâtâwân arim tatmu hoŋ bawalipŋaŋe nanŋe talop yakembâ taka yuwu sâŋ ekuwi. “Nange yamâ emelâk âlepŋe oap.” ⁵² Yawu sâŋetâ yuwu sâŋ âiyongop. “Sâp girawuân âlepŋe oap?” Sâmu sâwi. “Oran hilâm tânâmŋan kundatŋe sânduk sâop,” sâwi. ⁵³ Yawu sâŋetâ kiapŋe yuwu nânġâop. “O, bulâŋanâk. Yesuŋe eknohop sâp yanâk nanne âlepŋe olop.” Yawu nânġâm Yesuhâlen biwiŋe kalop. Yawu otmâ ari hep torehenlipŋe yakât ekyongomu kerekŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi.

⁵⁴ Kândikum Yesuŋe Yuraia hân pilâm Kana kapiân ari kulem memu to ya purik sâŋ wain olop. Yâhâ kulem yâhâŋe miop yamâ naom tipŋe ya âlepŋe olop.

5

Yesuŋe lok pareŋe mem heŋŋenġumu geretŋe lâuakmâ ariop.

¹ Yakât kakŋan Yura nengât hombaŋ âlâ tetemu Anitâ mepaene sâŋ lohimi kiŋŋitŋe orowâkŋe Yerusalem kapi patoen menduhuakbi. Otmu sâp yan Yesuŋe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ² Yerusalem kapi

ya hawamgum paŋ sâhâwi yakât hânġi âlâ, kutŋe Lama sâm, yakât ginŋan bomba âlâ tap, kutŋe Betesira sâm. Otmu bomba yakât ginŋan selep bâtnombot tuhuwi. ³ Otmu selep yan lohimbî tatbî yamâ topyeŋe yuwu. Nombotŋe pareŋe otbî, nombotŋeâmâ kâiyeŋe goŋgoŋe, nombotŋe âlâmâ senyeŋe bok sâ sâŋe. ⁴ Tatbî yaŋe yuwu otminiwi. Sâp âlâen âlâen Anitâhât aŋelo âlâŋe himbimângembâ ge bomba kâlehen gemu luk luk sâminiop. Luk luk sâmu yanâmâ tatbî ya yengâlen gâtŋaŋe angoân toen geminiop yamâ wuân me wuân hâhiwin ya in yawu biatbaŋgiminiop. Yawu otminiwi.

⁵ Otmu tatbî ya yengâlen gâtŋe âlâŋe pareŋe otmâ tatmâ gamu yambu 38 pesuk sâop. ⁶ Yâhâmâ selep âlâen tatmâ aŋelo bomba kâlehen gemu luk luk sâmu gewe sâm yakât mambotminiop. Yâhâ Yesuŋe lok ya sâp kâlep yawu otmâ gamap ya ekmâ nâŋgâm âikuop. “Gâ âlepŋe otbehât naŋgat me bia?”

⁷ Sâmu sâop. “Onŋ, yawu naŋgan yukâ. Yawu gârâmâ to yu luk luk sâmu gewe sâm ok bititik ki otmuneâk lok dondâŋe in yawu gemai. Yakât âlâŋe tânnohomu nâŋe sâm gembâm.”

⁸ Sâmu sâop. “Bâiŋ gâ yahatmâ geretge lâuakmâ lohotŋan ari.” ⁹ Yawu sâmu yanâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ ariop.

¹⁰ Geretŋe lâuakmâ arimu lohimbî yan kinbiŋe ekmâ nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “In tatmâ naŋgain. Yawu gârâmâ gâŋe geretge lâuakdâ gekmunŋe ki ârândâŋ oap. Papatolipnenŋaŋe tatmâ nâŋgâmain sâwân âi tuhunomgât samut katbî yakât otmâmâ pilâ.” Yawu sâwi.

¹¹ Sâŋetâ sâop. “Yiwerenŋe lok âlâ hengemnohoapŋe yuwu yap. “Yahatmâ geretge lâuakmâ ari.” Yawu sâmu âlepŋe otmâ yaŋahâmâ yu oan.”

¹² Sâmu sâwi. “Lok hengenġohoap ya kutŋe kundâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

¹³ Yâhâ Yesuŋe emelâk yok pilâm lohimbî dondâ kinbî ya hohetyenġambâ gem ba ariop. Yakât otmâmâ lok yaŋe Yesu ekmâ tiripyongowe sâm senŋe senŋe otmâ yâhâm ġiop yamâ ki ehop.

¹⁴ Otmu yapâ pilâm ge opon kâmbukŋan yâhâ Yesu mem teteop. Mem tetemu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “Naŋgat. Nâŋe heŋgenġohoan. Yakât otmâ yâhâŋe otmâ hilipġuwuat yamâ hiliwahowuat.”

¹⁵ Yawu sâmu lok yaŋe Yura papatolipnenŋe yengâlen ari “Yesuŋe hengemnohoap” sâm ekyongop. ¹⁶ Yâhâ Yesuŋe tatmâ nâŋgâminiwin sâpŋan lok ya heŋgenġuop. Yakât otmâmâ Yura papatolipnenŋaŋe Yesu mem ge katne sâm den hikuwi.

Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim manman bulâŋe menom.

¹⁷ Den hikuŋetâ benŋe Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Awoŋnaŋe hilâm ârândâŋ âi memap. Yakât otmâ nâku yawuâk âi membomgât sâm nihiop.” Yawu sâop. ¹⁸ Yâhâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok ya heŋgenġuop yakât nâŋgâŋetâ bâleop. Yawu otmâ Yesuŋe Anitâhât “Awoŋne” sâmu yakât otmâ Yura papatolipnenŋaŋe yuwu nâŋgâwi. “Yâhâmâ Anitâ orop dopnetŋe konohâk oap sâm ikŋahât nâŋgâmu yahatsap,” yawu sâm yakât kune sâm otbî.

¹⁹⁻²⁰ Yawu otŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Nine topne ekyongomune nâŋgâŋet. Nâŋe nine enġatneâk âi ki meman. Âi meman yamâ awoŋnaŋe wawaenekmâ tiripnohomu ikŋahâk âi memap yawuâk nâ gurâ meman. Yakât otmâ hâmbâi âi âlâ tiripnohom mâmâŋe otnihimu memune ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. ²¹ Awoŋnaŋe lok âlâ me âlâhât manmanyenŋe torokat-buapġât dop tap. Otmu nâku yawuâk manman kârikŋe yinġiwomgât dop tap. ²² Otmu lohimbîŋe otŋetâ bâlem gamap ya awoŋnaŋe bâiŋe ki sâm

hâreyingiwuap. Âi ya nâjak bâiŋe sâŋ hâreyingiwomgât sâŋ nihiop. ²³ Yâhâ lohimbiŋe Awoŋne ewe katmai yakât dopŋeâk nâ gurâ ewe katneŋet sâŋ âi ya nihiop. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe betnihimai yaŋe nâ betnihaiŋ sâŋ Awoŋne hâŋgânnohomu gewan ya betbaŋgimai. ²⁴ Lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âleŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe awoŋnahâlen katmâ denŋe lâum mannomai ya awoŋnaŋe emelâk manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ manman kârikŋahât mâtâwân manŋetâ den âiân ki katyekbuap.

²⁵ Den âlâ yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Awoŋne Anitâŋe hâŋgânnohomu ge nine den pat âleŋe ekyongom mansan. Ekyongomune lohimbi biwi pâlâmŋe mansai ya yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim mannomai yaŋeâmâ manman kârikŋahât bulâŋe menomai. ²⁶ Yakât topŋeâmâ yuwu. Awoŋne yamâ manman amboŋe. Yawu gârâmâ manman yakât galemŋe sâŋ nihimu yan dopnetŋe konok oap. ²⁷ Otmu hâŋgânnohomu ge lohimbiŋe oti mewi yakât bâiŋe sâŋ hâreyingiwomgât sâŋ nihiop. ²⁸ Yakât otmâ sâp patoen lohimbi muwi yamâ kerek mândeyekmune mumuŋambâ yahatmâ oti mewi yakât matŋe menomai. ²⁹ Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâ betbaŋgim otŋetâ bâlem gaop yamâ den âiân katyekmune yakât matŋe umatŋe menomai. Yâhâ nombotŋaŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim âleŋe manbi yaŋeâmâ manman kârikŋe mannomai. ³⁰ Nine enŋatneâk âi ki tuhunan. Anitâŋe biwinaŋ katmu tem lâuwaŋgim den sâŋ hâreyiŋgiman yamâ nâŋgâmu ârândâŋ otmap.

Yesuŋe kulem âlâlâ miop yan ikŋe topŋe tetem heŋgeŋguop.

³¹ Topne teteâkgât ninak sâman mâne nâŋgâŋetâ nahat otbâp. ³² Awoŋne manman amboŋaŋe nâhât topne ekmâ nâŋgâŋetgât kulem mem gamap yamâ nâŋgâwaŋgimune bulâŋanâk otmap. ³³ Anŋoân hoŋ bawalipyeŋe hâŋgânyongonŋetâ Yoanehâlen arinŋetâ nâhât topne bulâŋanâk ekyongop. ³⁴ Yâhâ Yoane me lok âlâŋe nâhât topne ki sâŋ tetewi mâne mâtâp âlâ tetenihimbâŋgât dop otbâp. Yawu gârâmâ yâkŋe nâhât topne ekyongop ya yiwereŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu manman kârikŋan manŋetgât yan. ³⁵ Yoanehât nâŋgâŋetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋeâmâ balamgât dop olop. Balam sem laŋinŋe pilâmu ekmain yakât dopŋeâk yâkŋe den ekyongomu biwiyenŋan hâumu haŋ sâyiŋgiop. Haŋ sâyiŋgimu anŋoân hewewenŋak nâŋgâwi. Yawu gârâmâ sâp kâleŋ ki otmuâk betbaŋgiwi. ³⁶ Nâhât topne yamâ yâkŋe bulâŋanâk ekyongop. Yawu gârâmâ awoŋnaŋe âi sâŋ nihim hâŋgânnohomu kulem topŋe topŋe memune yan nâhât topne tâŋ tâŋâk tetemu ekmai. ³⁷ Yawu gârâmâ awoŋne ki ekmâ denŋeâk nâŋgâm gamai. ³⁸ Otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe gurâ ki kepeim manmai. Yakât otmâ awoŋnaŋe poropeteliŋe ekyongomu kulemguwi ya nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimap. Otmu nâhât gurâ nâŋgâŋetâ nahat otmu yawuâk nâhâlen biwiyenŋe ki kepeimai. ³⁹ Yeŋeâmâ manman kârikŋe mene sâŋ poropeteliŋe den kulemguwi ya haonŋmâ ârândâŋ sâlikum ekmâ tatmai. Yawu gârâmâ yeŋe nâhât topne ekŋetâ keterahâkgât den yu poropeteliŋaŋe kulemguwi. Yu sâlikum heŋgeŋgumai mâne âleŋe nâhât topne nâŋgâm heŋgeŋgumbâi. ⁴⁰ Yamâ yeŋe manman kârikŋe mene sâŋ yan nâhât hâkâŋ otmâ biwiyenŋe nâhâlen ki katmai.

⁴¹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâŋetâ yahalâkgât ki gewan.

⁴² Yawu gârâmâ biwiyenŋe Anitâhâlen ki ari kinmap ya emelâk naŋgan.

⁴³ Yakât otmâ awoŋnaŋe âi sâŋ nihim hâŋgânnohomu gewan yakât nâŋgâŋetâ

ki bulâñe otmu betnihim mansai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe engatyeñeâk otmâ yengâlen taka den ekyongomai lok yawuya yengât nâñgâñetâ yahatmu buku otyingimai. ⁴⁴ Yeñe yeñahâlâk nanganñetâ yahatmap. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak yekmu ârândâñ olâkgât ki nâñgâmai. Ya otmai yakât nâñgâñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nâñgâñetâ bulâñe otbuap? ⁴⁵⁻⁴⁷ Yeñeâmâ nâhât den nâñgâñetâ gemu bet pilâm nâhâlen biwiyeñe ki katmai. Yamâ nâñe awoññahât senjan kinmâ den âiân ki katyebom. Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Moseñe Anitâhât girem den kulemgup yamâ “lâum manmunne Anitâñe tihitnenne otbuap.” yawu sâmai. Yawu gârâmâ nâhât topne nâñgâñetâ keterahâkgât Moseñe den ya kulemgup. Yakât otmâmâ Moseñe den kulemgup ya yeñe nâñgâñetâ bulâñe otmap mâne emelâk biwiyeñe nâhâlen katbâi. Yawu gârâmâ den ya nâñgâñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nâñgâñetâ bulâñe otbuap?” Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ opon kâmbukñambâ gem ariwin.

6

Lok 5000 ya Yesuñe sot kâsikum yingimu newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Luka 9:10-17)

¹ Otmu yakât kakñan Galilaia dengân, kutñe âlâmâ Tiweria dengân, Yesuñe yakât nombotgen ariwe sâm hoñ bawalipñe menenekmu orowâk ariwin. ² Yâhâ emelâk Yesuñe mesek topñe topñe hengemyongop ya ekbi yakât otmâ arimunñe lohimbî kiñgitñe orowâkñe betnenñan watnenekbi. ³ Watnenekñetâ ari lohimbî ya pilâyekmâ Yesu orop punñe âlâen yâhâ tatbin. ⁴ Tatmâ Tihit tihit hombanñ ya tâlâhuop yakât alahuwin.

⁵ Alahum tatmunñe lohimbî dondâñe watnenekmâ takawi ya Yesuñe yekmâ yuwu sâm Pilip âikuop. “Lohimbî dondâ takai yu wosapâ sot puluhum yingimunñe neñetâ dopyenjan otbuap?” sâm âikuop. ⁶ Yâhâ sot kâsikum yingimu neñetâ dopyenjan otbuap ya nâñgâop. Yawu gârâmâ Pilipgât biwiñe girawu talop ya sâm tetemu nâñgâñehât Pilip âikum yuwu sâop. ⁷ “Âo, lohimbî dondâñe taka tai. Yakât otmâ sot tipinñe ikñak ikñiâk nenomai yamâ tewetsenñe pato pilâm sot puluhunom. Lok âlâñe emetsenñe nombolân yâhâp biwiñan âi tuhummâ hâmenñe membuap yakât dop otbuap. Yakât otmâ gâñe den yat yu lauhan menomgât dop bia.”

⁸ Yawu sâmu nengâlen gâtñe âlâ, Simon Petoro imiñe, kutñe Anderea sâmu, yâkñe yuwu sâm ekuop. ⁹ “Naom tipinñe âlâ taka tapñe banja mome otmu injan yâhâp mem tap. Yawu gârâmâ girawu otne? Sot yuñe dopyenjan ki otbuap yukâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Yesuñe yuwu sâm eknongop. “Yeñe lohimbî yu ekyongonñetâ ge tatñet.” Yawu sâmu laujan mem lok yengât dowâmâ 5000 yawuya ekyongomunñe ge tatñe. ¹¹ Ge tatñetâ Yesuñe banja ya mem Anitâ mepaem motokmâ tipi tapi tuhummâ mem ningimu ârândâñâk kâsikum yingimunñe newi. Yâhâ injan gurâ yawuâk mem ningimu kâsikum yingimunñe neñetâ dopyenjan olop. ¹² Neñetâ dopyenjan otmu yuwu sâm eknongop. “Sot nombotñe tap ya bâlemagât hâwurum saka sakaen mânunñetâ giâk.” ¹³ Yawu sâmu hâwurum mânunñe saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

¹⁴ Yesuñe kulem ya mem eknñetâ sâñe otmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Poropete âlâ hohetnenñan tetewuap sâñetâ nâñgâm mambotmain ya yu

mon?” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâñetâ Yesuñe biwiyenje ekmâ yâkñe kutdâyene mem kânâñgânekmaihât nâñgâm pilâyekmâ gem ba pumñe âlâen yâhâop.

Yesuñe to kakñambâ takaop.

(Mataio 14:22-33 Mareko 6:45-52)

¹⁶⁻¹⁷ Emet omoñ otmu Yesuñe in yawu ki âwurem takaopgât nenñe yapâ pilâm Kapanaum kapiân arine sâm denñan ginñan gewin. ¹⁸ Ge wañga mem arim tatmunñe siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ¹⁹ Yawu otmu puli kum tânâmgum arim tatmunñe kilomita bâtnombot me nombolân konok dop yawu olop. Yawu otmu arimunñe Yesuñe to kakñambâ takaop. Takamu ekmâ “wuânñe takap?” sâm ekmâ umutnenñe ariop. ²⁰ Umutnenñe arimu Yesuñe nenekmâ yuwu sâop. “Nâ ninak takan. Yawu gârâmâ kiñgityenjahât ki otrjet.” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu tepnenñe welâmñan gemu in yawu memunñe wañgaen yâhâop. Wañgaen yâhâmu nenñe in yawu ari kapi ya mewin.

²² Kapi pilâm tohowin yakât ambolipñane emet hanñ sâmu Yesuhât pâinmâ yuwu sâwi. “Oran wañga konohâk ekbîn yamâ Yesu honñ bawalipñane yenñak mem ariwi.”

²³ Yawu sâm pâinbi. Otmu Tiweria kapi ambolipñane Yesuhât pat nâñgâm wañga âlâlâ mem kapiyenñehembâ taka emelâk Kutdânenñane sot mem yan Anitâ mepaem yingimu newi yanâk taka tatbi. ²⁴ Taka Yesuhât pâinñetâ biatmu yanñak wañga ya yâhâpñe mem Kapanaum kapiân ari pâinbi.

Manman kârikñahât sot yakât amboñe yamâ Yesu.

²⁵ Wañgayene Kapanaum kapiân karakmâ ge Yesu mem tetem yuwu sâm âikuwi. “Wa, lok pato gâ amâti takaon.”

²⁶ Yawu sâm âikuñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yaihât sâmune nâñgâñet. Nâñe kulem topñe topñe memune ekmâ topñe ki nâñgâm henñengumai. Yâhâ sot yingimune nenñetâ tepyene pik sâop yakât nâñgâm pâinnekmâ takai. ²⁷ Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Sot nemanñ yanñe kâllep ki tatmâ yâhâwuap. Yamâ tatmâ getek nâsukñe pilâmap. Yakât otmâ sot nemanñ yakâlâk ki nâñgânomañ. Yawu gârâmâ sot topñe âlâ ikñiñak tap ya nem manman kârikñe manmâ yâhânomañ yakâlâk nâñgânomañ. Yawu gârâmâ Awoñne Anitâñe nâñgânihimu ârândâñ otmu âi sâm nihim hânñgânnohomu ge yâkât sâtgât manman kârikñahât sot yingiwom.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu yuwu sâm âikuwi. “Anitâhât den lâune sâm girawu tuhunomgât nanñat?”

²⁹ Sâñetâ sâop. “Anitâñe nâ hânñgânnohomu gewan. Yakât otmâ nâhâlen biwiyene katmâ mannomañhât nanñap.”

³⁰⁻³¹ Sâmu sâwi. “Emelâk tâmbâlipnenñe lok ki manmañânñen manñetâ Anitâñe himbimâmbâ sot âlâ, kutñe mana sâm, yingimu nem manbi yakât topñe miti pepaen yuwu tap. “Himbimâmbâ sot yingimu nem manbi.” Yawu tap. Yawu gârâmâ gâñe kulem âlâ mendâ ekmunñe âlâ kândâkdâ otmu den yat yu nâñgâmunñe bulâñe otbuap. Wuân mendâ topge tetemu ekmunñe bulâñe otbuap?” Yawu sâwi.

³² Sâñetâ sâop. “Anitâñe himbimâmbâ sot bulâñe yingimâp yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâñgâñet. Mosenñe himbimâmbâ sot bulâñe ya ki mem tetem yingioñ. Bia. Himbimâmbâ sot bulâñe yamâ yiwereñe Awoñnane yingimu mansai. ³³ Sot bulâñe yamâ Anitâñe nâ hânñgânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikñe yingim mansan.”

34 Sâmu sâwi. “Bâe. Lok pato, gâ den yat, yuâmâ sot ya haonmâ ârândân ningirâ nem yâhânom.”

35 Sâñetâ sâop. “Manman kârikjahât sot yan yuâmâ ninahât yan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe biwiyeñeñe ki kepeim mansai. 37 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nâñe mâmâñe otyingimune manman kârikjahât sot yakât yâhâñe ki po yingiwuap. Me manman kârikjahât to yakât yâhâñe ki yekbuap.

36 Yawu gârâmâ kulem topñe topñe memune yeñe ekmâ topñahât hâum pâpñum nâhâlen biwiyeñeñe ki kepeim mansai. 37 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim manñetgât Awoññeñe meyekmu mansai. Meyekmu nâhâlen torokatmâ biwiyeñeñe kepeinetâ ki betyongowom. 38-40 Awoññeñe âi sâm nihim himbimâmbâ hângânnohomu gewan. Gem yâkât tem lâum manmune lohimbi âlâ me âlâñe nekmâ topne nângâm hergenñum nâhâlen biwiyeñeñe kepeimai. Lohimbi yawu otmai yamâ nâñe sâp patoen mumuñambâ mem yahatyekmune manman kârikjahât pat emelâk Anitâñe kuyingimu tap yakât bulâñe yingimu menomai.” Yawu sâop.

41 Yawu gârâmâ “sot bulâñe yamâ Anitâñe nâ hângânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikñe yingim mansan,” ya sâop yakât papatolipnenñeñe nângâñetâ bâlemu yuwu sâm alahu gulahu otbi. 42 “Nenâmâ yâkât topñe nanñain. Yâhâmâ Yosep nanñe yakâ. Âwâñe mâmâñe yetgât topyetñe nanñain. Gârâmâ wongât “Nâ himbimâmbâ gem mansan,” yap? Yakât nângâmunñe bâleap.” Yawu sâwi.

43 Sâñetâ sâop. “Kâmbukñe. Nângâm bâlenihinetâ ki ârândân oap. 44 Awoññeñe hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekbuap yâkñak nâhâlen torokatnomai. Nâhâlen torokatmâ mannomai yamâ sâp patoen nâñe mumuñambâ mem yahatyekmune nâ orowâk tatmâ yâhânom. 45 Emelâk emet inânñan poropete âlâñe den kulemguop ya yuwu tap. “Anitâ ikñak denñe lohimbi biwiyeñan katmu nângâñetâ keterakbuap.” Yawu kulemguop. Den yakât bonñe teteâkgât awoññeñe denñe lohimbi biwiyeñan katmu nângâñetâ hâumu nâhâlen torokatmai. 46 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe Awoññahâlen ki yâhâñetâ den kâsikum yingimap. Yawu ki tap. Nâñe konok Anitâ Awoññe orop tatmâ yâkât sâtgât otmâ gewan.

47 Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim manmai yamâ manman kârikñan mannomaihât pat kuyingimune tap. 48 Yâhâmâ manman kârikjahât sot yingimune nem manmâ yâhânomai. 49 Manman kârikjahât sot yakât yâhâñe torokatmâ sâwe. Tâmbâlipnenñeñe lok ki manmaiñgen manminiwi yan Anitâñe himbimâmbâ sot âlâ, kutñe mana sâm, ya yingimu nem gawi. Otmu ya gurâ emelâk mum metewi. 50 Gârâmâ himbimâmbâ manman kârikjahât sot yamâ nâ. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe nine hepne sunumne nemainñeâmâ ki hiliwahonomai. 51 Yâhâ manman kârikjahât bulâñe teteyingâkgât nâñe konok himbimâmbâ ge nine hepne sunumne yu yeñgât pat kuyingiwuap yu yingimune nem manman kârikñan mannomai.” Yawu sâop.

52 Yawu sâmu Yura nengât papatolipnenñeñe nângâm alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Lok yuñeâmâ ki orotñe yap. Girawu otmâmâ ikñe sunumñe ya gahaekmâ ningimu nenomgât yap? Ki orotñe yukâ.” Yawu sâwi.

53 Yawu sâm alahuñetâ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Ninahât sâmunne nângâñetâ ki keterakyingiap yakât âlâku sâmunne nângâñet. Nâmâ lok bulâñe mansan. Yakât otmâ nine hepne sunumne yu ki nenomai yamâ manman

kârikñan ki mannomai. ⁵⁴⁻⁵⁶ Yawu gârâmâ nine hepne sunumne yuñeâmâ manman kârikñe yakât bulâñe oap. Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nine hepne sunumne nem mannomai yamâ sâp patoen mumunambâ mem yahatyekmune biwinnenñe kepeiakmâ konohâk otmâ orowâk manmâ yâhânom. ⁵⁷ Awoñne manman amboñañe hângânnohomu gewan. Yakât otmâ yakât wâtñanâk kinmâ yâkñe tatmap yakât dopñeâk nâ gurâ mansan. Yâhâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe nine hepne sunumne yu nemai yen gurâ nâñe manmâ yâhâwom yakât dopñeâk manmâ yâhânomai. ⁵⁸ Yawu gârâmâ emelâk tâmbâlipnenñane sot âlâ, kutñe mana sâm, newi yan manman kârikñe ki ekbi. Yawu otmâ mum gawî. Yâhâ sâp yiwerenñe yuâmâ nine hepne sunumne nenomai yamâ manman kârikñan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ⁵⁹ Yesuñe Kapanaum yengât miti emetñan yâhâ den yu ekyongop.

Yesuñe manman kârikñe yakât topñe ekyongop.

⁶⁰ Yesuñe nengât papatolipnenñe yawu sâm ekyongomu yan lohimbiñe denñe nângâne sâm yâkâlen torokatmâ manbi nombotñane alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Den yap yuâmâ nângâmunnñe umatñe oap yakât otmâ yakât den yu âlâñe nângâwuap?” Yawu sâwi.

⁶¹ Yawu sâm hâkân otñetâ Yesuñe biwiyenñe ekmâ yuwu sâop. “Den yan yukât âlâñe ki ekyongop? Girawuhât otmâ nângâñetâ umatñe oap?”

⁶² Gârâmâ nâñe hâmbâi himbimân âwurem yâhâmune nekmâ yanâmâ girawu nângânomai? Nângâñetâ bulâñe otmu nâhâlen biwiyenñe katnomai me bia? ⁶³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe yenñe engatyeñajak otmâ manman kârikñan mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak yâkñak mâmâñe otyingimu manman kârikñan mannomaihât dop tap. Yakât otmâmâ den yan yu nângâñetâ bulâñe otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu biwiyenñe nâhâlen katmâ manman kârikñe mannomai. ⁶⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñane ki nângâñetâ bulâñe otmap.” Yawu sâop. Yâhâ lohimbi nombotñane biwiyenñe Yesuhâlen ki katbi yâhâmâ emelâk topyene nângâop. Yâhâ lok âlâñe Yesuhât betñehen kionbuap ya gurâ yawuâk emelâk topñe nângâop. ⁶⁵ Yakât nângâm yuwu torokatmâ ekyongop. “Emelâk ekyongoan ya âlâkuâk sâmune nângâñet. Awoññane lohimbi âlâ me âlâ mem hewewenñe tuhuyekbuap yâkñak nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâopgât lohimbi nombotñane nângâñetâ umatñe otmu pilâm âlângen ariwi. ⁶⁷ Ariñetâ Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân yâhâp yuwu sâm eknongop. “Yen gurâ yawuâk pilânekmâ arine sâm oai me bia?”

⁶⁸⁻⁶⁹ Sâmu Potoroñe sâop. “Kutdâ, gâñe konok Anitâhât nanñe bulâñe manmâ manman kârikñahât topñe eknongorâ nângâmunnñe bulâñe otmap. Gâhât topge emelâk nângâwin yakât otmâ pilâhekmâ lok âlâhâlen ari denñe lâum manman kârikñan mannomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu yuwu sâm eknongop. “Bulâñanâk nâñe konok meyekban. Yawu gârâmâ weke bâleñe ya yengât amboñenñe kutñe Satan sâm yâkñe yengâlen gâtñe âlâhât biwiñan kionñmu yâkât tem lâum mansap.” Yawu sâop.

⁷¹ Yâhâ Yesuñe den sâop yanñe bukunenñe Yurasi, Simon nanñe, yamâ Karioto kapi amboñe ya miop. Yâkñe gâmâlâk Yesuhât betñehen kionbuap yakât.

7

Anitâhât sâtgât otmâ Yesuñe den kâsikum yingiminiop.

¹ Otmu yakât kakñan Yura nengât papatolipnennanje Yesu kune sâm otbi. Yawu otjetâ yanjak Yuraia hân panmâ kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yingim manop. ² Yan ari manmu tâmbâlipnennanje selep tuhuminowi yakât homban ya tâlâhuop.

³⁻⁵ Otmu Yesu imilipnaje denje nângâjetâ nahat otmu yuwu sâm ekuwi. “Selep tuhuminowi yakât homban tâlâhuap. Yakât otmâ lohimbî kinjitiñe orowâkñe Yerusalem kapi patoen menduhuakmâ heronje otnomai. Gâñe yan kulem mendâ lohimbîñe eknomaihât kapi yu pilâm Yuraia hânân ari. Yan ari lohimbî nombotñaje gâhât den nângâne sâm otmâ mansai ya senyenjan kulem âlâlâ mendâ ekmâ gâhât den pat sâm haok tuhunomai. Lohimbî kerekñe gâhât nângâjetâ yahalâkgât gâ tetekñan kinmâ kulem mendâ eknomaihât nangain. Gârâmâ kapi tipi tapi yuânâk manbuat yamâ girawu otmâ kutje pato otbuap?” Yawu sâwi.

⁶⁻⁸ Sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeñe engatyeñanjak otmâ yu me ya âlepñe otmâ. Yakât otmâ Yerusalem kapi patoen yâhâ homban ekne sâm âlepñe ekmâ heronje otnomai. Heronje otjetâ yanâmâ nengât papatolipnennanje yekmâ ki kuk otyinginomai. Yâhâ nâmâ engatneâk ki otman. Awoññaje sâm nihop ya watmâ otman. Yakât otmâ lohimbîñe orotmemeyenje bâleñe otmâ yakât kuk otnihimâi. Yawu gârâmâ nine topne tetemu eknomaihât sâp ki tâlâhuap. Yakât otmâmâ ki yâhâwom. Gârâmâ yeñeâmâ âlepñe homban ari ekñet.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmû imilipnaje pilâm yenjiâk ba ariwi.

¹⁰ Pilâm ariñetâ Yesunje hoñ bawalipñe menenekmu belângen watyekmâ yâhâwin. ¹¹ Yâhâmunje lohimbîñe menduhuakmâ sot um nem heronje otbi yan Yura nengât papatolipnennanje Yesuhât pâinbi. Pâinmâ “Yesu wosapâ tap?” sâm âiyongom yâhâm gewi. ¹²⁻¹³ Âiyongom yâhâm geñetâ lohimbî dondâñe kinjityenahât otmâ Yesuhât den lohotñan alahu gulahu otbi. Alahum hionakmâ nombotñaje yuwu sâwi. “Yesunje âilonjo tânnongom mansap,” sâwi. Yâhâ nombotñajeâmâ sâwi. “Bia. Yâkñeâmâ lohimbî kâityongomu mâtâp tâpikgum otmâ hilipgumai,” sâwi.

¹⁴ Otmu homban ya tânângumu Yesunje opon kâmbukñan yâhâ lohimbî kinbi ya den kâsikum yingiop. ¹⁵ Den kâsikum yingimu papatolipnennanje ekmâ pârak pilâm yuwu sâwi. “Yâhâmâ ekap emetñan ki yâhâop. Yawu gârâmâ miti yap yuâmâ girawu nângâmpagât yap?” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâñetâ Yesunje yuwu sâm ekyongop. “Den yan yuâmâ nine den bia. Anitâñe hângânnohomu ge yâkât sâtgât otmâ denje ekyongoan. ¹⁷ Yakât otmâ nine engatnañak ki otman ya lohimbî âlâ me âlâñe Anitâhât tem lâumainjeâmâ nângâm henjenjgumai. ¹⁸ Lok âlâ me âlâñe yeñahâk den ekyongomai yanjeâmâ lohimbîñe nângâyinginetâ yahalâkgât den ekyongomai. Yâhâ nâmâ Anitâ orop biwinetñe konohâk otmu âi sâm nihim hângânnohop. Hângânnohomu gewan yâkâlâk nângâñetâ yahalâk nângâm uwawapñe bia tuhum manmâ den imbiâk ki sâman. ¹⁹ Yawu gârâmâ yeñe gurâ Mosenje girem den kulemguop ya kerek ki lâumai. Yakât otmâ topñe girawuhât otmâmâ nâ nohone sâm oai?” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâm ekyongomu lohimbî kinbîñe yuwu sâwi. “Main, wonânñe gohone sâm oai? Gâmâ weke bâleñaje mângâehekmu biwihe hâlim milim otmu yat.”

²¹ Sâñetâ sâop. “Nâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok pareñe âlâ henjenjuwan. Henjenjgumune kulem ya ekñetâ sâtñe olop yakât nângâñetâ bâleap. ²²⁻²³ Nâñe otmune ki bâleop. Yakât yuwu sâmune nângâm henjenjuñet.

Tâmbâlipnennaje hâkyenahât torehennan undip tuhuangiminiwi ya yeje torokatmâ otmâ yâhânomaiahât Mosenje girem den kulempuop. Yakât otmâmâ girem den lâuain sâmai yamâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan nanlipyenje ihilâk hâkyenahât torehennan undip tuhuyingimai. Yawu gârâmâ nâje gurâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok parenje hejengeguan yakât topje girawuhât nângâjetâ bâleap. ²⁴ Lok âlâ me âlâje otmai memai ya yejeâmâ kakjeâk kakjeâk ekmâ yakât sâmai. Wongât otmai memai ya ki ekmâ nângâm hejengegum sâmai. Yakât nângâmune ki ârândân oap.” Yawu sâop.

Kapi ambolipnaje Yesuhât nângâm biwi yâhâp othi.

²⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi ambolipne nombotnaje yuwu sâwi. “Lok yuâmâ papatolipnennaje kune sâm oai. ²⁶ Lok yuâmâ tetekjanâk kinnâ den kâsikum yingim mansap. Yakât otmâmâ wongât papatolipnennaje ki kuwanjim mansai? Anitâje hângângumu giop yawu nângâm yakât ki kuwangimai mon? ²⁷ Yâhâ Anitâje hângângumu gewuap yakât hep torehenlipje ki nângânom. Otmu topje yamâ hâum pâpgunom. Yâhâ Yesuhât hep torehenlipje yengât hârok nângâyingiai. Yakât otmâ Anitâje ki hângângumu giop yawu oap.” Yawu sâwi.

²⁸ Yawu sânetâ Yesuje opon kâmbuknan yâhâ den kâsikum yingim yuwu sâm ekyongop. “Bulânanâk yeje hep torehenlipne yengât nanjai. Yamâ benje nâhât topne nângâm hâum pâpguai. Nâmâ nine enjatneâk otmâ ki gewan. Manman bulânahât ambonaje hângânnohomu gewan. Yamâ benje yakât topneâmâ yeje ki nanjai. ²⁹ Nâmâ yâkne hângânnohomu gewan yakât otmâ yakât topje nângâm hejengeguan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu papatolipnennaje nângânetâ bâlemu mem pâi emetnan katne sâm othi. Yawu gârâmâ mumbuapgât sâp kalop ya ki tâlâhuop yakât membâihât dop ki olop. Yakât otmâ pilâwi. ³¹ Yawu gârâmâ lohimbî nombotnaje denje nângânetâ bulâje otmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Yesuje kulem topje topje mem gap ya Anitâhât hoj bawaje âlâ hângângumu ge tihitnenje otbuap sâmai yaje wangim âlâlâ ki membuap.” Yawu gârâmâ lok sâmai ya bulânanâk Yesu sâm yâkâlen biwiyenje katbi.

³² Otmu lohimbî nombotnaje yawu sâm alahu gulahu otjetâ Parisaione nângânetâ bâlemu yakât hotom uminiwi yengâlen arinetâ den hikum Yesu mem pâi emetnan katne sâm tembe lâulipyenje hângânyongowi. ³³ Hângânyongonetâ Yesuhâlen arinetâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ yen orop sâp tâlâwâk manmâmâ hângânnohomu takan yâkâlen âwurem ariwom. ³⁴ Âwurem arimune pâinneknomai. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeje arinomaiahât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâpne ki neknomai.” Yawu sâop.

³⁵⁻³⁶ Yawu sâmu yâkne yuwu sâm alahu gulahu othi. “Pâinneknomai yan ki neknomai. Otmu ariwom yan gurâ arinomaiahât mâtâp ki tap,” yap. Yakât otmâ wosaken arimu yan pâinmâ ki mem tetenom? Anitâhât dengât pâpgunmai yengâlen emelâk bukulipnennaje den kâsikum yingim mansai. Ya orop ari mannomaihât yap me wosaken ariwuapgât yap?” Yawu sâwi.

³⁷ Otmu selep tuhumiwi yakât homban ya bia otbe sâm otmu yan lohimbî kerekje menduhuakmâ kai toka pato otminiwi. Yâhâ menduhuakbiân Yesuje yahatmâ kinnâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbî âlâ me âlâ manman kâriknahât to yakât yeksap yamâ nâhâlen ga nejet. ³⁸ Emet inânnan poropete nombotnaje den âlâen hâum kulempuwi yakât topje yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ biwiyenŋambâ manman kârikŋahât to ya hindakmâ hirik hirik sâŋ imbuap.” Kulemgui yakât topŋe yawu tap.” Yawu sâop.

³⁹ Yesuŋe den yu sâop yamâ tohât ki sâop. Yâhâ Yesu himbimân ki âwurem yâhâopgât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak ki hâŋgâŋgumu giop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nenŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe Yesuhâlen katmunŋe yanâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nengâlen ge mâmâŋe otningimap yakât sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu nâŋgâm lohimbi nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Yamâ poropete pato takawuap sâmain ya mat takamu eksain” ⁴¹ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Bulâŋanâk Anitâŋe lok yuŋe tihitnenŋe olâkgât hâŋgâŋgumu ge mansap.” Yawu sâwi. Yawu gârâmâ nombotŋaŋeâmâ nâŋgâm hilipgum yuwu sâwi. “Bâe, Yesu yuâmâ Galilaia amboŋe. ⁴² Yamâ Anitâŋe lok âlâŋe tihitnenŋe otbuapgât hâŋgâŋgumu gewuap yamâ Dawitihât senân gâtŋe. Otmu Betelem kapiân tetewuap. Yâkât topŋe yawu miti pepaen kulemgui tap. Yakât otmâ Yesu yuâmâ Anitâŋe ki hâŋgâŋgumu giop, yawu eksain.” Yawu sâwi. ⁴³ Yesuhât topŋahât yawu sâŋ alahum hionakbi. ⁴⁴ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ pâi emetŋan mem katne sâŋ otŋetâ umatŋe otmu pilâwi.

Parisaioŋe Yesuhât nâŋgâm betbanŋiwi.

⁴⁵ Yawu otŋetâ Parisaio otmu hotom uminiwi yengât tembe lâulipyenŋe purik sâŋ kunlipyenŋe yengâlen ariŋetâ yuwu sâŋ âiyongowi. “Yen wongât Yesu ki mem takai?” ⁴⁶ Sâŋetâ sâwi. “Yâkŋe den sâmu nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâek otmu yanak inâk takain. Yâhâmâ topŋe ikŋiâk.” Yawu sâwi.

⁴⁷ Yawu sâŋetâ Parisaioŋeâmâ yuwu sâwi. “Bâe, Yenâmâ denŋe nâŋgâŋetâ biwiyenŋe gulip oap. ⁴⁸ Nenŋeâmâ denŋe nâŋgâmunŋe porap otmap. Otmu kunlipnenŋaŋe nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ nenâmâ biwinenŋe alitmâ mansain. ⁴⁹ Yamâ lohimbi inŋe mansai yaŋe Mosehât girem den ki nâŋgâm heŋŋeŋgumai. Yakât otmâ Anitâŋe hem nâpumân pilâyekmu ge matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâwi.

⁵⁰ Yawu sâŋetâ yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâŋ, yâhâmâ emelâk Yesuhâlen arimu den huhuowot. Yâkŋe yuwu sâŋ ekyongop. ⁵¹ “Mosehât girem den âlâ yuwu tap. “Lok âlâŋe ikŋe topŋe ki sâŋ tetem sâreerekmuâk yâkât tosa yakât sâŋ hârewaŋginomgât dop âlâ ki tap.” Den yawu tap yakât nenŋe Yesuhât in yawu sâŋ hârewaŋgimunŋe ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmu bukulipŋaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “Bâe, gâmâ Galilaia ambolipŋe yengât nâŋgârâ yahatmap yukâ. Emelâk miti pepaen kulemgui ya sâlikum yuwu ekbuat. Anitâŋe Galilaia amboŋe âlâ poropete âi ki sâŋ waŋmap.” Yawu sâwi. ⁵³ Yawu sâŋ gem itoŋ galot otmâ emetyenŋehen ariwi.

8

Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeinom yanâmâ den âiân ki katnenekbuap.

¹ Otmu Yesuŋe Yerusalem kapi pilâm gem Oliwa pumŋan yâhâop. ² Emet haŋ sâmu kapiân âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâmu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâŋ menduhuakbi. Menduhuakŋetâ den kâsikum yinŋiop. ³ Den kâsikum yinŋimu yanâmâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe imbi âlâŋe lokŋe betŋehen kionŋmu mem tetewi. Imbi ya dâim Yesuhâlen den âiân katne sâŋ ariwi. Otmu Yesuŋe den sâŋ

hilipgumu topne mem tetenom nângâwi. ⁴ Ari yuwu sâmu âikuwi. “Lok pato, imbi yuâmâ lokne betnehen kionmu mem teteain. ⁵ Yawu gârâmâ imbi âlâ me âlâne loklipyene betyenehen kionnomai yamâ kâtnak yongomunne munomaihât Mosenje girem den âlâ kulemguop. Bâinj, gâneâmâ girawu nanjat?” ⁶ Yawu sânetâ Yesune den nângânâk tatmâ bâtnane hânân kulemguop. ⁷ Kulemgum tatmu witgum âikuwetâ kuwihakmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yengâlen gâtnje âlâ tosanje bia yanje topne katmâ imbi yu kumu yan yen hârokne kunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu yâhâpne yawuâk den nângânâk tatmâ hânân kulemguop. ⁹ Yawu sâmu nângânetâ umatne otmu angoân kunlipyenane sâmu yahatmâ kulet sâmu arinetâ arinetâ lok ya hârok arim tin pilâwi. Arim tin pilânetâ imbi yamâ Yesu orop yetniâk kinowot. ¹⁰ Kinmutâ Yesune kuwihakmâ yuwu sâmu ekuop. “Wa tou. Den âiân katgekre sâmu oai ya wosapâ arai?”

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, lok ya hârok arai.”

Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ nâne gurâ otdâ bâleap yakât den âiân ki katgek-bomgât nanjan. Yawu gârâmâ gâne otdâ bâleap yamâ yâhâpne ki otbuat.” Yawu sâop.

Yesune lajinjan katnenekmu tatmain.

¹² Yesune ekumu arimu lohimbi kinbi ya ikjan hâum yuwu sâmu ekyongop. “Nâ hânjan kulemjan lohimbi mansai yengât lajinne otmâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenane kepeinomai yamâ sâmune lajinne biwiyenjan pilâmu omoj bâlenambâ ga manman kârikjahât pat otmai.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Parisaione yuwu sâmu ekuwi. “Gâ gikgahâlâk mepaeakmâ sâmu tat. Yamâ nângâmunne bonje ki oap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sânetâ sâop. “Nâmâ wosakembâ gewan yakât topne nanjan. Me wosaken âwurem ariwom yakât topne gurâ nângâm henjenguan. Yawu otmâ nâ ninahât topne sâmu tetemune bonje otmap. Yawu gârâmâ yenjeâmâ nâhât topne ki nângâm henjenguai. Yakât otmâ den yai yu nângâmunne ki dopnan oap. ¹⁵ Yen gurâ logât nângân nângân watmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât den sâmu hâreyingine sâmu otmaiân topyene kakneâk kakneâk nângâm sâmu hâreyingimai. Yâhâ nâmâ lok âlâ me âlâhât ki sâmu hâreyingiman. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâmu hâreyingim mansan mâne Awojnane âi sâmu nihim hângânnohomu gewan yakât sâtgât sâmu hâreyingimune bonje otbâp.

¹⁷ Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Mosenje girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâne ikniâk bukulpne yengât topyene teteâkgât sâmu hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yanje denyene hikunomai ya lâuakmâ konok otmap yamâ nângânetâ bonje otbuap.” Yawu tap. ¹⁸ Yakât ninahât topne yuwu sâmune nângânet. Awojnane hângânnohomu gewan yâku yawuâk nâhât topne teteâkgât mâmâne otnihimu kulem topne topne memune ekmâ gamai ya.” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâwi. “Âwâhe wosaken mansap? Ya sârâ nângâne.” Sânetâ sâop. “Yene nâhât topne ki nanjai. Gârâmâ Awojnahât topne gurâ ki nanjai. Yawu gârâmâ nâhât topne nanjai mâne Awojnahât topne nângâwanjimbâi.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu opon kâmbukne kâlehen tewetsenne katnetâ geminiop yan lohimbi menduhuaknetâ Yesune den kâsikum yingiop. Sâp yan Parisaio yawu sâmu

ekyongop. Yawu gârâmâ Yesu pâi emetņan mem katnehât nângâwi yamâ mumbuapgât sâp ki tâlâhuop yanĵak ki mewi.

Yesuņe Himbim Âwâņahât sâmu ki nângâņetâ keterahop.

²¹ Yesuņe yâhâpņe yuwu sâm ekyongop. “Nâ pilâyekmâ ariwom. Arimune yen munomaiân yanâmâ nâ ki neknomai. Ki nekmâ yan orotmemeyeņe bâleņe tâtâem otņetâ yakât matņe umatņe kâpekyiņgimu hiliwahonomai. Yâhâ nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap,” yawu yap. Yamâ girawuhât yap? “Hiwawakbom” sâm nângâm yap mon?” Yawu sâwi.

²³ Sâņetâ sâop. “Nâmâ himbimâmbâ gewan. Yenâmâ hân yuân tetem manmâ gai. Yawu gârâmâ nine topne âlâ, ikņiĵak tap. Yenâmâ hân lok bâleņe. ²⁴ Yeņe orotmemeyeņe bâleņe tâtâem otņetâ yakât otmâ matņe umatņe kâpekyiņgimu hiliwahonomai. Yawu gârâmâ awoņņaje hâņgânnohomu ge manman amboņe mansan. Yakât nâhâlen biwiyeņe katmâ orotmemeyeņe kiņgoņ bet pilânomai yamâ ki hiliwahonomai.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu lauyeņe butelim yuwu sâwi. “Gâ wuân lok kinmâ yu yat?” Sâņetâ sâop. “Emelâk ekyongoan ya. ²⁶ Yakât otmâ nâ yengât topyerņe sâm tetem den âiân katyekbomgât dop tap. Yawu gârâmâ hâņgânnohopņe yu me ya otmap yamâ bulâņanâk. Yakât otmâ yâkât den yawuâk ekyongoman.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu gârâmâ Yesuņe Himbim Âwâņahât ekyongop yamâ ki nângâņetâ keterahop. ²⁸ Yakât den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yeņeâmâ nâ lok bulâņe howanân nohom kânâņgâneknomai ya ekmâ nâ manman amboņe mansan yakât topņe nângâņetâ bulâņe otmu keterakyiņgiwuap. Otmu Awoņņaje den sâm nihiop yawuâk ekyongom gan ya nine engatneâk ki otman ya gurâ nângâm heņgeņgunomai. ²⁹ Hâņgânnohomu gewan yâk orop biwinetņe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwawņimune nekmu ârânâdâņ otmap. Yakât otmâ ki betnohomap.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmu lohimbî dondâņe den sâop ya nângâņetâ bonņe olop.

Parisaioņe Awarahamgât sen manbi.

³¹⁻³² Nângâņetâ bonņe otmu benņe yuwu sâm ekyongop. “Yiwereņe biwiyeņe heweweņ otmu nâhât den nângâņetâ bulâņe oap. Yawu nângâm yâhânomai yanâmâ meyekmune nâhât hoņ bawalipne bulâņe otnomai. Yawu otmâ Anitâhât topņe nângâņetâ bulâņe otmu holanyekbom.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Bâe, nenâmâ Awarahamgât sen mansain. Gârâmâ lok âlâ me âlâņe ki menenekņetâ hoņ bayiņgim mansain. Yakât otmâ topņe girawuhât otmâ “holanyekbom,” yat? Den yat yakât nângâm hâum pâpĵuain.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâņetâ sâop. “Nâņe den bulâņe ekyongomune nângâņet. Lok âlâ me âlâņe orotmemeyeņe bâleņe otmaine yeņe wâtyeņanâk kinmâ ya bet pilâm manman âiloņgoân torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Orotmeme bâleņe ya tâtâemâk otmâ manmâ manman bâleņahât amboņe ya hoņ bawajinomai.

³⁵ Yakât topņe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâņet. Lok âlâhât nanņaje âwâņe orop haoņmâ ârânâdâņ manmâ yâhâromawot. Yawu gârâmâ âwâņahât hoņ bawalipņaje gurâ hâmbâi pilâyelekmâ ondop yengâlen ari hoņ bayiņgim mannomai. ³⁶ Yawu gârâmâ nâņeâmâ Anitâhât nanņe

mansan. Gârâmâ nâŋe holarŋyebom yamâ manman bâleŋahât amboŋe horŋ ki bawanŋinomai.

³⁷ Yen nombotŋaŋe Awarahamgât sen mansain sâŋetâ ya nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm nâhâtŋe kumunŋe muâk sâmai.

³⁸ Nâmâ Awoŋne orop biwinetŋan den tatmap yamâ tâŋ tâŋâk ekyongom gaman. Yâhâ yeŋeâmâ amboyeŋahât sât lâum yu ya otmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Nenâmâ Awarahamgât sen.” Sâŋetâ sâop. “Yenâmâ Awarahamgât sen bulâŋe mansai mâne yâkŋe olop miop yawuâk watmâ manbâi. ⁴⁰ Anitâŋe den bulâŋe eknohomu nâŋgâm gewan yawuâk ekyongoman. Yâhâ yeŋeâmâ ya nâŋgâmâk tatmâ tatmâ nâ nohoneâk nâŋgâm manmai. Yeŋe oai yu Awarahamŋe olop ya lâup. ⁴¹ Yamâ yeŋeâmâ amboyeŋaŋe olop yawuâk otmâ manmai.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Imbi kondarâŋe ki menenekŋetâ san mansain. Awoŋnenŋeâmâ Anitâ ikŋe konok tap.”

Parisaioŋe manman bâleŋe amboŋahât tem lâuminiwi.

⁴² Sâŋetâ sâop. “Nine eŋgatneâk otmâ ki gewan. Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan. Yakât otmâmâ âwâyeŋe Anitâ mâneâmâ nâhât den nâŋgâm buku otrihimbâi. ⁴³ Yawu gârâmâ nâŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ umatŋe otmu pilâmai. Yakât otmâ den sâmune nâŋgâŋetâ biwiyenŋan ki hâuŋekmap. ⁴⁴ Âwâyeŋe Satan manman bâleŋahât amboŋe, yâkât tem lâunehât nâŋgâmai. Otmu kândikum emelâk orotmeme kiŋgoŋ otmâ gawiŋeâmâ yâkâlên kândiwahom otŋetâ bâlem gamap. Yâhâmâ manman âlepŋan ki manmâ gaopŋak manmâ gamap. Yâhâmâ perâk yakât mâmâŋe pato opagât ikŋe eŋgatŋeâk watmâ kâityongomap. Yawu gârâmâ orotmeme âlepŋe otbuapgât dop âlâ ki tap.

⁴⁵ Yawu gârâmâ yenâmâ yâkât tem lâum mansaihât nâŋe den bulâŋe yan yuâmâ nâŋgâŋetâ nahat otmâp. ⁴⁶ Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe den âiân katnekmâ tosa orop mansap sâm nâhâlen gâitbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nâŋe den bulâŋe ekyongoman yamâ topŋe girawuhât otmâ nâŋgâŋetâ paha den otmap? ⁴⁷ Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât pat manmai yaŋe yâkât denŋe haonmâ ârândâŋ lâumai. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat ki manmai. Yakât otmâ nâhât den hâkâŋ otmâ pilâmai.” Yawu sâop.

Awaraham ki manop yapâek Yesuŋe tatmâ gamap.

⁴⁸ Yawu sâmu yuwu sâm bâlewanŋiwi. “Bâe, Gâmâ Samaria kapi amboŋe. Yakât otmâ weke bâleŋaŋe nâŋgân nâŋgâŋe mem hâlim tuhumu den yu yat.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Sâŋetâ sâop. “Nâ weke bâleŋaŋe ki mâŋgâenekmu den sâman. Nâmâ Awoŋne ewe katmâ tem lâuwanŋiman. Yâhâ yeŋeâmâ nâ ki ewe katnekmâ tem lâunihim mansai. ⁵⁰ Yawu gârâmâ lohimbiŋe ewe katneketgât ki nanŋan. Awoŋne Anitâ ikŋiâk nâŋgânihim lohimbiŋe ewe katnekmâ tem lâunihinetgât nâŋgâmap. ⁵¹ Yakât otmâ den bulâŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhât tem lâunihim manmai yaŋeâmâ manman kârikŋan mannomai.” Yawu sâop.

⁵²⁻⁵³ Sâmu sâwi. “Bâe, Awarahamâmâ emelâk muop. Otmu poropete ya gurâ emelâk muwi. Yâhâ gâŋeâmâ “nâhât tem lâum mannomaiŋeâmâ manman kârikŋan mannomai,” yawu yat. Yawu sâm muwi ya yeŋgât kunyeŋe mansan yawu nâŋgâmat. Ya ki orotŋe. Yakât otmâ bulâŋanâk weke bâleŋaŋe

mângâehekmu biwi hâlim oat yawu nangain. Gâ yawu sâ mepaeaksat yakât nângâmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁵⁴ Sânetâ sâop. Nâne nine mepaeaksan mâne nângânetâ porap otbâp. Yawu gârâmâ Awoŋne hângânnohomu gewan yâkneâmâ mâmâne otnihimu kulem topne topne memune ekjetâ yahatmap. Yâhâ yeŋeâmâ Awoŋnahât topne ki nângâm “Anitâ Ambonenŋe” sâm imbiâk kunmai.

⁵⁵ Nâneâmâ yâkât topne nângâm heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ “ki nângâwaŋgian,” sâman mâne lok perâkŋe otmâ den membâm. Yeŋe den mem lohimbi kâityongomai yakât dopŋeâk otbâm. Yawu gârâmâ nâmâ yâkât topne nângâm heŋgeŋgum tem lâuwaŋgimune ârândâŋ otmap. ⁵⁶ Tâmbayeŋe Awarahamŋe nâ tetem âi tuhumune bulâŋe tetemu ekbehâlâk nângâm nâhâlen biwiŋaŋe kepeim heronje otmâ manop.” Yawu sâop.

⁵⁷ Sâmu sâwi. “Bâe, Awaraham ya emelâhâk manop. Yâhâ gâmâ sihan mansat. Yawu gârâmâ girawu otmâ Awarahamgât topne nângâm yu yat?” yawu sâwi.

⁵⁸ Sânetâ sâop. “Nâ ninahât topne sâm tetemune nângânet. Embânân Awaraham ki manop yapâek tatbanjak tatmâ gawanjak tatmâ gaman.” Yawu sâop.

⁵⁹ Yawu sâmu nângânetâ bâlemu “O, Anitâ konok embânân talopjak tatmâ gamap.” Yawu nângâm kât lâum kune sâm otjetâ misinjurakmâ opon kâmbukjambâ yok pilâm gem ariop.

9

Lok âlâ senŋe bok sâsâŋe Yesuŋe heŋgeŋguop.

¹⁻² Otmu hilâm âlâen tatmâ nângâ nângâ sâp yan nen Yesuhât hoŋ bawalipŋe mâtâwân ariwin. Ari lok âlâ senŋe bok sâsâŋe ekbin. Lok yamâ mâmâŋahât teŋjambâ yawuâk teteop. Ekmâ yuwu sâm Yesu âikuwin. “Kutdâ, lok yuâmâ âlâhât toсахât otmâ mâmâŋahât teŋjambâ senŋe bok sâsâŋe yuwuâk teteop. Iŋe orotmeme bâleŋe yakât me âwâŋe mâmâŋe yetgât tosa yakât yu olop?”

³ Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâop. “Ya bia. Iŋe orotmemeŋe bâleŋe me âwâŋe mâmâŋe yetgât toсахât bia. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ heŋgeŋgumune ekjetâ âlâ kândâkdâ olâkgât mâmâŋahât teŋjambâ yuwuâk teteop. ⁴⁻⁵ Yakât nângânetâ teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nâne kulem topne topne mem den ekyongomune yan lanŋinŋaŋe biwiyenjan pilâmu haŋ sâyinŋimap. Yakât otmâmâ nâ hângânnohomu gewan yâkŋe mâmâŋe otninŋimu tem lâuwaŋgim manmunŋe yan lohimbiŋe yâkât wâtŋahât bulâŋe ya eknomai. Yawu gârâmâ hâmbâi katyekmâ arimune yan omoŋ sahakmu âi tuhunomaihât dop ki otbuap.”

⁶ Yawu sâm hân mem tâpŋum golangumu toâk toâk otmu lok yakât senŋan lâwâlem yuwu sâm hângânguop. ⁷ “Gâ arimâmâ Siloam dengânân senŋe hâmehe piriakbuat.” Yawu sâop. Otmu kut Siloam yakât topneâmâ yuwu, “hângânnohop” yawu. Yawu sâm hângângumu ari to piriakmu senŋe suk sâmu ehop.

⁸ Yawu otmâ âwurem arimu bukulipŋe otmu lohimbi emelâk topne nângâminiwiŋe ekmâ yuwu sâwi. “O, lok senŋe bok sâsâŋe mâtâp ginŋan tatmâ ulitnongomap ya yu mon?” Yawu sâm alahuwi. ⁹ Nombotŋaŋe sâwi. “Lok ya

yukâ,” sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ sâwi. “Bia, lok yuâmâ lok yai yawuya,” sâwi.

Yawu sâŋetâ lok ya ikŋahâk yahatmâ sâop. “Yai, yamâ nâ yukâ.” Yawu sâop. ¹⁰Yawu ekyongomu yuwu sâw âikuwi. “Gâ girawu otmâ senge hâreakmu eksat?”

¹¹Sâŋetâ sâop. “Lok âlâ, kutŋe Yesu sâw, yâkŋe hân mem tâpgum golaŋgum sennan lâwâlemu yuwu sâw eknohoap. “Gâ Siloam dengânân ari senge hâmehe piriak.” Yap yawuâk watmâ ari piriakmune senne hâreakmu eksan.”

¹²Yawu sâmu âikum sâwi. “Lok ya wosapâ tap?” sâwi. Sâŋetâ “Nâ ki nanŋan,” sâop.

Parisaioŋe âi pâi tuhuwi.

¹³⁻¹⁴Yawu gârâmâ Yesuŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok ya henŋenŋuop. Yakât otmâ lok nombotŋe ekmâ kinbiŋe lok ya mem den âiân katne sâw Parisaio yenŋâlen dâim ariwi. ¹⁵Dâim arinjetâ Parisaioŋe girawu otmâ senŋe hâreakmu ehopyakât âikuwi. Âikuŋetâ yuwu sâw ekyongop. “Yesuŋe hân mem tâpgum golaŋgum sennan lâwâlemu yaŋak ari Siloam dengânân piriakmune senne hâreakmu eksan.” Yawu sâop.

¹⁶Yawu sâmu Parisaio nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Yesuŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan hân mem tâpgum golaŋguop yamâ âi miop yawuhât dop oap. Yakât otmâ ekmunŋe Anitâŋe ki hâŋgângumu giop oap.” Yawu sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Orotmeme bâleŋe otmâ manmap mâne kulem yuwuya ki membâp.” Yawu sâw hionŋakbi.

¹⁷Hionŋakmâ yaŋak witgum lok ya yuwu sâw âikuwi. “ “Mem sennan lâwâlemu hâreakmu eksan,” yat. Yakât otmâ topŋe tipinŋe nâŋgâwanŋiat ya sârâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Yâhâmâ Anitâhât sâtŋât henŋemnohop yakât ekmune poropete oap.” Yawu sâop.

¹⁸Yâhâ Parisaio nombotŋaŋe senŋe hâreakmu ehopyakât den pat nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop. Yakât otmâ topŋe yâhâpŋe sâŋetâ nâŋgâne sâw âwâŋe mâmâŋe yuwu sâw âiyotgowi. ¹⁹“Nanyetŋe senŋe bok sâsâŋe yawuâk teteop sâmawot. Yamâ yiwerenŋeâmâ girawu otmâ eksap? Yakât sâmutâ nâŋgâne,” sâw âiyotgowi.

²⁰⁻²³Yâhâ emelâk Yesuŋe lok ya ki henŋenŋuop yan Parisaioŋe den yuwu hikuwi. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâw Yesu hâŋgângumu giop yakât “lohimbi âlâ me âlâŋe yawu sânomai yamâ kewilâyekmunŋe miti emetŋan ki yâhâm yaehen mannomai.” Yawu sâwi. Yawuhât âwâŋe mâmâŋaŋe kewilânelekŋetâ yaehen manmait sâw kiŋgityetŋahât otmâ yuwu sâowot. “Netgât nannetŋe yu bulâŋanâk senŋe bok sâsâŋe yawuâk mem ga katbit ya nanŋait. Yawu gârâmâ topŋe girawuhât otmâ senŋe hâreakmu eksap ya ki nanŋait. Yamâ yâkŋe ŋaŋa tap mâne yâkât topŋe ekyongombâit. Gârâmâ ikŋe âikuŋetâ topŋe ekyongoâk.” Yawu sâowot.

²⁴Yawu sâmutâ nanyetŋe yâhâpŋe yuwu sâw âikuwi. “Anitâhât sennan kinsat yakât otmâ den bulâŋanâk sârâ nâŋgâne. Nenâmâ Yesuhât topŋe nanŋain. Yâhâmâ lok bâleŋe. Gâŋe yâkât girawu nanŋat?”

²⁵Yawu sâw âikuŋetâ sâop. “Bâe, yeŋe lok bâleŋe yai yamâ ki nanŋan. Nâmâ senne bok sâmu manminiwan yamâ sâp yiwerenŋe lok yaŋe senne lâwâlemu hâreakmu eksan yamâ nanŋan.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu kunyenje kâriknje otmâ sâwi. “Sârâ nângâne. Gâ girawu otgihimu yan senge yu hâreahop?” Yawu sâwi.

27 Sânetâ sâop. “Âo, nâmâ emelâk ekyongoan. Wongât yenje usut usulâk âi pâi tuhunksai? Yenje yâkât hon bawangine sâm âinohom tai me?” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu sârekuwi. “Wae, gâneâmâ yâkât den lâuon. Yâhâ nenjeâmâ Mosehât girem den lâumain. 29 Anjoân Anitâne girem den Mose ekuop yamâ nanjain. Yâhâ lok yuâmâ âlâhât sâtgât otmâ âi memap? Topnje ki nanjain.” Yawu sâwi.

30 Sânetâ sâop. “Bâe, yai ya nângâmune nahat oap. Lok yanje sennan lâwâlemu hâreakmu ekban yamâ yenje girawuhât otmâ âlâhât sâtgât otnihop yakât nângâm pâpguai? 31 Yawu gârâmâ nenâmâ yuwu nanjain. Orotmeme bâleje otmâ manmaine âi tuhune sâm Anitâ ulitgunjetâ ki nângâyingimap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne ewe katmâ tem lâuwanjmaine ulitgunjetâ âlepnje nângâyingimap. 32 Yawu gârâmâ kândikum emelâk Anitâne lohimbi katyelekmu yapâek tetem gawiân kulem yuwu yakât pat âlâ ki nângâman. Yakât otmâmâ yuwu nanjan. 33 Lok yuâmâ Anitâne ki hângângumu giop mâne ki henjemnohombâp.” Yawu sâop.

34 Sâmu sâwi. “Bâe, Gâmâ mâmâhane mengehohop yapâek manman bâleje manmâ gamat. Yakât gâne girawu otmâ den kâsikum ningiwe sâm oat? Pilâm ânmâ ari,” sâm watnetâ ba ariop.

Senje bok sâsâne henjenjuop yanje Yesuhâlen biwiñe kalop.

35 Watnetâ ariop yakât den pat Yesuje nângâop. Lok ya mem tetem yuwu sâm ekuop. “Gâne lok bulânjahâlen biwiñane kepeim mansat me bia?”

36 Sâmu sâop. “Lok pato, gâ âlâhât yat? Yiwerenje tiripnohorâ ekmâ biwinane yâkâlen kepeim manbehât nanjan.” Yawu sâop. 37 Sâmu sâop. “Nâ ninahât yan.”

38 Sâmu sâop. “Kutdâ, biwine gâhâlen katsan,” sâm mepaeop.

39 Yawu sâm mepaemu yuwu sâop. “Nâ lohimbi topyenje ekmâ kâsipyongowehât gewan. Lok nombotneâmâ “emelâk nângâmain” sâm mepaeakmai yamâ hâum pâpgunomai. Yâhâ nombotnjeâmâ “ki nângâmain” sâmai yamâ sâmune nângânetâ harj sâyingiwuap.” Yawu sâop.

40 Yawu sâmu Parisaio yan kinbiñe nângâm yuwu sâm âikuwi. “Mainj, nenje mepaeakmaingât hâum pâpgum ki nanjaingât yat me?”

41 Sânetâ sâop. “Nâhât topne nângâm biwiñene nâhâlen kepeimai mâne emelâk tosayenje biatyingimbâp. Yâhâ yenjeâmâ “emelâk nângâm pesuk pilain” sâm biwiñene nâhâlen ki kepeimai yakât otmâ tosayenje ya yawuâk tatmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

10

Yesuje tihit otningimap.

1 Yesuje ikñan hâum yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângânet. Lama amboyenane peke tuhumi lama ya kâlehen katyekmu kinmai. Yâhâ lok âlâ me âlâne lama kombo mene sâm lama galemne tirek topnan kinmap yakât otmâ peke betnehembâ mem pitik pilâm yâhâm kâlehen kionmâ kombo membuap.

2 Yâhâ lama amboyenane dâiyekmâ nak sânduknehen katyekmu kinnet sâm peke betnehembâ ki kionmap. 3 Yâkneâmâ tirek tâj tâjâk yakât galemne ekumu nângâwanjimu kâlehen ba lama kutyenje ikñiâk ikñiâk yongomap.

4 Yongonmu ga peke hindâmu denje nângâm amboyenane watmâ arimai.

5 Yâhâ lok ondopnje pup taka dâiyekmâ ariwe sâm yongonbuap yamâ engat towatnje anjo nângâm ki betjan watnomai.” Yawu sâop.

6 Yesune den yu ikjan hâum sâmu nângâjetâ ki keterahop.

7 Nângâjetâ ki keterahopgât yuwu sâop. “Nâmâ lama yengât amboyeje bonje. 8 Anjoân nâ hânân ki gewan yanâmâ lok komborâ nombotjanje Anitâhât lama taka dâiyekmâ âlâengen arine sâm yongonjetâ denyenje ki nângâyinjigiwi. 9 Nâmâ tirek galemje kinman. Lohimbi âlâ me âlâje manman sânduhân manne sâm otmai yamâ nâhâlembâ gam ba peke kâlehen kinjetâ tihityenje otmune kilik milik mannomai. 10 Otmu lok komborâ yâhâmâ lohimbî mem bâleyekmâ itit kiom tuhuyingimai. Yâhâ nâmâ manman kâriknje yingimune yan manmâ yâhâjetgât gewan. Yawu.

11 Otmu âlâkuâk ninahât sâwe. Nâmâ lama galemyenje âlepnje mansan. Yakât otmâmâ lok bâleje âlâ me âlâje nâhât lama hilipyongone sâm takanomai yamâ in yawu sârereyekmune nohonomai. 12-13 Yâhâ lama amboyanje nep lok meyekmu yâkât lama galemyongom yan hâmenjahâlâk nângâmai. Yawu gârâmâ soso hulin âlâje lama neyekbe sâm takawuap yamâ kinjityenjahât otmâ pilâyekmâ arinomai. Arijetâ soso yanje nombotnje neyekmu nombotnje tiok taok otmâ arim kinnomai. Yawu.

14-15 Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Anitâ orop biwinetnje hikuakmâ konohâk otmu nanjanjiait. Yakât dopjeâk nine lama orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu nanjanjiait. Yakât otmâmâ nâje tihityenje otmâ sârereyekmune nohojetâ mumune yâkne manman sânduhân mannomai. 16 Nohojetâ mumbom yakât kakjan nine lama nombotnje emelâk Anitâje manman kârikjahât pat kuyingimu wosapâ me wosapâ mansai, ya gurâ yongonmune denne nângâm yengâlen torokatmâ komot konohâk otjetâ nâ ninak amboyeje otmâ yâhâwom.

17-18 Yâhâ tihityenje otmâ sârereyekmâ mumbomgât awojnaje hângânnohomu gewan. Gem biwinetnje konok oap yakât otmâ lauje lâum hewewenjak otmâ kaweyenjan kinmune nohojetâ mumbom. Yakât otmâmâ awojne orop biwinetnje kepeiakmâ konohâk otmait.

Otmu nine manmannahât topne nanjanjian yakât otmâ lok âlâ me âlâje yenjahât otmâ hilipnohonomaihât dop bia. Yawu gârâmâ hâmene ki kinbuap sâwangât nohojetâ mumbom. Yanjak benje mumunjabâ yahatbom yangât yawuâk otbom.” Yawu sâop.

19 Yesune den yawu sâmu Parisaioje nângâm hionjakmâ nombotjanje yuwu sâwi. 20 “Weke bâlejanje mângâemu biwi hâlim otmâ den yu yap. Yakât otmâ wongât ki kuwanjiait? “ 21 Yâhâ nombotjanjeâm yuwu sâwi. “Weke bâlejanje lok senyenje bok sâsâje hengemyongonomaihât dop ki tap. Yâkne den sâmu nângâmunje sâtnje otmap. Gârâmâ weke bâlejanje lok mângâeyekmu den ihilâk mahilâk sâmai yakât dop ki oap.” Yawu sâwi.

Parisaioje Yesu kâtnjak kune sâm otbi.

22 Otmu emelâk hâkulipnenjanje yâhâpne opon kâmbuknje mem miwirikum yanak hotom um Anitâ mepaewi yakât homban tâlâhuop. Otmu homban ya gelâk sâpnan teteop. 23 Gârâmâ emelâk opon ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutjeâmâ Solomongât selep yan Yesune yâhâop. 24 Yan yâhâmu Parisaioje mem hawam mewam tuhum âi pâi tuhum yuwu sâm âikuwi. “Wongât topge kurihiakdâ nenje engat yâhâp oain?”

Anitâñe hângângumu gewuap sâminiwi ya gâ me? Me âlâhât mambotnom? Topge tâñ tâñâk eknongorâ nâñgâne.” Yawu sâwi.

²⁵ Sâñetâ sâop. “Nâ yakât emelâk ekyongom gaman. Yamâ yeñe nâñgâñetâ ki bulâñe otmap. Yâhâ Awoññañe mâmâñe otrihimu kulem topñe topñe memune ekñetâ yan topne tetemap. ²⁶ Yawu gârâmâ yenâmâ nâhât lama bulâñe ki manmai. Nâhât lama bulâñe manmai mâne kulem memune ekñetâ bulâñe otmu biwiyeñe nâhâlen katbâi. ²⁷ Yawu gârâmâ nâhât lama bulâñe ya yeñgât topyeñe nâñgâm yongonmune betnan watnekmai. ²⁸ Yawu otmai yamâ nâhât wâtñan kinmâ manman kârikñan mannomai. Yamâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yañe nâhâlembâ mem dâiyekñetâ hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. ²⁹⁻³⁰ Yâhâ Awoññe kunnenñe pato tatmapñe nâhât lama yañe nâ orowâk mannongât pat kuyiñgim wawaeyekmap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yañe yâkâlembâ mem dâiyekñetâ hiliwahonomaihât dop gurâ ki tap. Yâhâ Awoñ orop dopnetñe konohâk oap.” Yawu sâop.

³¹ Yesuñe yawu sâmu nâñgâñetâ bâlemu kâtñe mem kune sâm otbi. ³² Kune sâm otñetâ sâop. “Awoññañe âi sâm nihiop ya âilonço mem gamune ekmai. Yakât otmâmâ wuân otmune bâleapgât kâtñe mem nohone sâm oai?” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Âi âilonço mem gaman yat yakât bia. Gâñe “Anitâ orop dopnetñe konok oap,” sâmat yakât nâñgâmunñe bâlemu gohone sâm oain. Gâmâ lok bâleñe.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâñetâ sâop. “Bâe, Anitâñe den sâop ya yeñgât miti pepaen lok âlâñe kulemguop ya yuwu tap. “Yenâmâ nâhât dowâk mansai.” Anitâñe den yawu sâop ya kulemguop. ³⁵ Yâhâ miti pepaen den hârok kulemguwi tap ya bulâñe. Yawu gârâmâ Anitâñe tâmbâlipyeñe yeñgât galemlipyeñe âi sâm yingim yan “Yenâmâ nâhât dowâk mansai,” sâm ekyongop. ³⁶ Otmu yâk yeñgât sâop yawuâk nâhât sâm âi nihim hângânnohomu gewan. Yakât otmâ “Nâ Anitâhât nanñe mansan,” yawu sâm ekyongomune ya nâñgâmâk tatmâ nâhâtñe Anitâhât kawenñan kinbe sâm oap sâmai ya nâñgâmune ki ârândân oap. Anitâñe emelâk yâk yeñgât sâop yawuâk nâhât sâop. ³⁷ Yâhâ nâñe kulem topñe topñe mem gaman ya ekñetâ Awoñnahât dop ki otmap otmuâmâ âlepñe denne nâñgâñetâ tâñât otbuap. Yawu gârâmâ kunyeñe kârikñe otmâ denne nâñgâñetâ gemu betnihim mansai. ³⁸ Yakât otmâ kulem meman ya ekmâ nâñgâm Awoñ orop dopnetñe konohâk oap yakât nâñgâñetâ keterakyiñgiâk.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu nâñgâñetâ bâlemu mem pâi emetñan katne sâm otñetâ ho-hetyenambâ gem ba ariop.

⁴⁰ Ari Yoran to nombotgen emelâk Yoaneñe lohimi mem toen katyekmu manbi yan ari manop. ⁴¹⁻⁴² Yan manmu lohimi kinñitñe orowâkñe arim ekmâ yâkâlen biwiyeññañe kepeim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yoaneñe kulem âlâ ki miop. Yawu gârâmâ yâkñe Yesuhât topñe eknongop yamâ bulâñanâk sâop.” Yawu sâwi.

11

Lasaro bâleop.

¹⁻² Otmu sâp yakât kakñan lok âlâ, Betani kapi amboñe mesek sâtñan kinop, kutñe Lasaro sâm, touyâhâtñe Maria yet Mata. Yâhâ mesek ki kuop yan Marianeâmâ to kukñe suk suk âlâ mem Yesuhât kâñan moselemu gemu

pirim somotŋaŋe kerer mewangiop. ³ Yâhâ mesek sâtŋan kinmâ pilâyelekké sâam otmu touyâhâtŋaŋe Yesuhât yuwu sâam den katmutâ ariop. “Lok pato, gâ nângâ. Bukuhe yamâ mesek sâtŋan kinsap.” Yawu sâowot. ⁴ Den yawu katmutâ Yesuŋe nângâm matŋe yuwu sâam katmu âwureop. “Imiyetŋaŋe ki pilânenekbuap. Mesek sâtŋan kinsap yakât huhopŋe yamâ lohimbî dondâŋe Awoŋne netgât nângâŋetâ yahatbuap.” Yawu sâop. ⁵ Yâhâ Yesuŋe Mata Maria, Lasaro yâk yengât tepŋe dondâ nângâop. ⁶ Yawu gârâmâ den pat ya nângâm hilâm kalimbu pesuk sâamu yanak nen hoŋ bawalipŋe yuwu sâam eknongop. ⁷ “Yahatŋetâ Yuraia hânân âwurem arine.”

⁸ Yawu sâamu nenŋe yuwu sâam ekuwin. “Lok pato, nengât papatolip-nenŋaŋe yâhâlenâk gâ gohone sâam otbi. Yakât yiwerenŋe âwurem arinom yamâ gohonomai yakâ.”

⁹ Yawu sâamunŋe Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâam eknongop. “Anitâŋe emet hanŋât me omongât dop yawu katmu tetemap. Yawu gârâmâ hilâmân nenŋe mâtâp ekmâ kilik milik arim gamain. Yawu otmâ kâinenŋan ki teŋ sâmap. ¹⁰ Yâhâ omondâŋe ki ekmâ heŋgeŋgum arim gamain. Yawu otmâ kâinenŋan teŋ sâmap. ¹¹ Yiwerenŋeâmâ hilâmŋât dop otmu mansain. Yakât otmâ bukunenŋe Lasaro in aman pâlâmŋe iap gârâmâ ari mândemune yahatbuap.” Yawu sâop.

¹²⁻¹³ Otmu Lasaro yamâ emelâk bâleop. Yâkŋe den kelanŋatmâ eknongomu nângâmunŋe ki keterakmu yuwu sâam ekuwin. “Kutdâ, yamâ aman in iapgât yahatbuap. Yakât otmâ ki arinehât nanŋain.”

¹⁴ Yawu sâamunŋe Yesuŋe den tâŋ tâŋâk yuwu sâam eknongop. “Lasaroŋe emelâk bâleop. Gârâmâ orowâk tatbit mâne ki bâlembâp. ¹⁵ Emelâk bâleop. Gârâmâ kulem memune ekmâ topne nângâm heŋgeŋgum biwiyenŋe nâhâlenâk kepeinomai. Yakât otmâ tepne heronŋe oap. Bâiŋ, yahatŋetâ arine,” yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâamu bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâam, kutŋe âlâmâ Boho boho, yuwu sâam eknongop. “Kutdânenŋaŋe arinom nanŋap. Yakât âlepŋe nen hârok arimunŋe nongonŋetâ muneâyâ.” Yawu sâop.

Yesuŋe mumunŋambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁷ Yawu sâamu yahatmâ Betani kapiân ariwin. Yâhâ “Lasaro ya emelâk bâlemu kurihinetâ hilâm imbât oap” yawu sâam eknongowi. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Betani kapi yamâ Yerusalem kapi pato ya hâlânŋmâek tap yakât otmâ bukulipyenŋe dondâŋe kapi pilâm kahân takawi.

²⁰ Yâhâ Mataŋe “Yesu mâtâwân takam tap,” sâŋetâ nângâm gariŋe pilâm penewangiwe sâam giop. ²¹ Gem ekmâ yuwu sâam ekuop. “Kutdâ gâ nen orowâk tatbin mâne iminetŋaŋe ki pilânenekbâp. ²² Yawu gârâmâ gâŋe wuân me wongât Anitâ ulitguwuat ya âlepŋe nângâhihiwuap.” Yawu sâam ekuop.

²³ Sâamu sâop. “Imihe âlepŋe mumunŋambâ yahatbuap.”

²⁴ Sâamu sâop. “Hâmbâi sâp patoen yahatbuap yamâ nanŋan.”

²⁵ Sâamu sâop. “Manman amboŋe yamâ nâ. Otmu mumunŋambâ yahatmâ mannomai ya gurâ amboŋe nâek. ²⁶ Yakât otmâmâ lohimbî âlâ me âlânŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ manmaiŋe munomai yakât kakŋan mumunŋambâ yahatmâ mannomai. Manmâ yâhâŋe munomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu nângârâ bonŋe oap me bia?” Yawu sâop.

²⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, yat yamâ nângâmune bonje oap. Otmu Anitâje tihitnenje olâk sâm nanje hângângumu gewuap sâmain yamâ gâ ya nanjan.” Yawu sâop.

Yesuje weje nângâop.

²⁸ Yawu sâm âwurem ari garije den halowâk ekuop. “Kutdânenje mâtâwân taka kinmâ gâhât yap.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu Mariane Yesu penewanjiwe sâm yahatmâ sururuk sâm ariop. ³¹ Yahatmâ arimu bukulipje kak takawi ya je “Mariane weje nângâm sumângen ari isewe sâm oap,” sâm yahatmâ betjan watbi.

³² Mariane sururuk sâm ari Yesu penewanjim isem kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ nen orowâk tatbin mâne iminetja je ki pilânenekbâp,” Yawu sâop. ³³ Yawu sâm isemu bukulipje watbi je orowâk isewi. Isejetâ yekmâ Yesuje tepje nângâyingim yuwu sâm âiyongop. ³⁴ “Yâk wosapâ kurihiwi?”

Sâmu sâwi. “Pato, yuân ga ek,” sâwi.

³⁵ Yawu sânetâ Yesuje yekmâ tepje nângâyingim isem kinop. ³⁶ Yakât otmâ lohimbî kinbi je ekmâ yuwu sâwi. “Ekjet. Nângân nângânje yâkâlen kepeim manmapgât yawu oap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yâhâ nombotja jeâmâ yuwu sâwi. “Lok senje bok sâsâje ya emelâk senje lâwâlemu hâreakmu ehop. Yawu gârâmâ Lasaro hejengeguop mâne ki mumbâp. Ki hejengeguop yakât nângâmunje bâleap.” Yawu sâwi.

Yesuje Lasaro mumunjabâ mem yahalop.

³⁸ Yawu sânetâ Yesuje nângâm ki ârândâj otmu sumângen ariop. Lasaro yamâ kârikin kâlehen katjetâ tatmu kât pato âlâje mâtâp je manjuwi. ³⁹ Ya ekmâ “Kât ya hâpunjetâ ariâk,” sâm ekyongop.

Ekyongomu Matane sâop. “Kutdâ, kurihimunje hilâm imbât pesuk yap. Yakât emelâk tâtuk sâm korokje pilap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Sâmu sâop. “Yamâ nâhâlen biwihanje kepeim manbuat yanâmâ nâje Anitâhât wâtjan kinmâ kulem membom ya ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap yakât emelâk ekghowan.” Yawu sâop.

⁴¹ Yesuhât sâtgât otmâ kât pato ya hâpunjetâ arimu yâk je himbimân pak sâm ekmâ yuwu sâm ulitguop. “Awoj, gâ ulitgohomune nângânihimat ya nanjan. ⁴² Yawu gârâmâ lohimbî kinsai yuje gurâ gâje hângânnohorâ gewan ya ekmâ nângâjetâ bulâje olâkgât senyenjan kinmâ ulitgohooan.” ⁴³ Yawu sâm purik pilâm Lasaro kunop. “Lasaro, yahatmâ ge.” ⁴⁴ Sâmu uk sâm yahalop. Yâhâ kâije bâte je yamâ mem sângum kaok ya je sâhâm kuratguwi. Otmu kun kundenje ya gurâ sângumjak sâhâm kurihiwi. Yakât otmâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Sângum ya holanmâ pilânet.” Yawu sâop.

Kaipa otmu Parisaioje Yesu mumbuap sâm den hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2)

⁴⁵ Yesuje kulem miop yan lohimbî dondâje kak taka kinbi je ekmâ biwiyen je yâkâlen katbi. ⁴⁶ Yâhâ nombotja jeâmâ kulem miop yakât den pat Parisaio ekyongowi. ⁴⁷ Ekyongonetâ yajak Parisaioje hotom uminiwi ya yengât kunlipyen je ari yuwu sâm ekyongowi. “Lok yuje kulem topje topje memap yakât girawu otne? ⁴⁸ Mâtâp ki manguwanjinom yamâ lohimbî kerekje yâkâlen torokatnomai. Yâkâlen torokatjetâ Roma kunlipnenjanje nângânetâ bâlemu tembe lâulipyen je hângânyongonetâ taka nengât opon kâmbukje kândonmâ itit kiom tuhuneneknomai.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Yawu sânetâ hotom uminiwi ya yengâlen gâtje lok âlâ, kutje Kaipa sâam, yamâ yambu yan hotom uwi ya yengât kunyeje pato manop. Yâkneâmâ yahatmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenâmâ nângâm hâum pâpgumai. ⁵⁰ Yakât otmâmâ yuwu sâam ekyongomune nângânet. Nen Yura lohimbî kerekje hiliwahomangât lok yunahâk muâk sânom.” Yawu sâop. ⁵¹ Yawu gârâmâ den sâop ya ikjahâk ki sâam teteop. Yâhâmâ yambu yakât hotom uwi ya yengât kunyeje manop. Yawuhât den ya sâop yakât bulâje yamâ Yesuje kawenennjan kinmu kujetâ muop. ⁵² Yâhâ Yura nengâlâk ki muop. Lohimbî wosapâ me wosapâ mansaije Anitâhâlen biwiyenje katnomai kerek menduhunenekmu komot konohâk otnom. Otmâ emelâk manman kârikjahât pat kuningiop ya menomgât kawenennjan kinmu kujetâ muop. ⁵³ Otmu Kaipaje sâop yapâek topje katmâ Yesu muâkgât den hikum mâtâpgât pâinmâ gawi. ⁵⁴ Yakât otmâ Yesuje honj bawalipje menenekmu Yuraia hân pilâm, kapi âlâ, kutje Eparaim sâam ya lok ki manmai yakât horatjejen ariwin. ⁵⁵ Yakât kakjanâmâ nengât Tihit tihit hombanj tâlâhumu yan lohimbî dondâje Anitâje nângâyingimu ârandâj olâkgât toen piriakne sâam Yerusalem kapi patoen yâhâwi. ⁵⁶⁻⁵⁷ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyenje otmu Parisaioje lohimbî yuwu sâam ekyongowi. “Yesu takawuap otmâmâ lok âlâ me âlâje ekmâ ga eknongomu nenje pâi emetjan mem katnom,” sâwi. Yakât otmâmâ Yesu ekjetâ biatmu opon kâmbukjan yâhâm yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Yen girawu nanjai. Yesu hombanj yu kakje ki mon ekbuap.” Yawu sâwi.

12

*Mariaje to kukje âlonjo moselemu Yesu kâinjan giop.
(Mataio 26:6-13 Mareko 14:3-9)*

¹ Yâhâ Yura lohimbîje menduhuakmâ Yesuhât mambotjetâ bialop. Otmu yakât kakjan hilâm nombolân konok pesuk sâamu Tihit tihit hombanj tetewuap ya utâpgumu Yesuje menenekmu Eparaim kapi pilâm Betani kapiân ariwin. Yâhâ Betani kapi yamâ Yesuje Lasaro mumunambâ mem yahalop. ² Yan arimunje kapi ambolipje nombotjanje Yesuhât heronje otmâ orowâk menduhuakmâ sot unjetâ newin. Nem tatmunje Lasaronje Yesu hâlânjâ talop. Otmâ Matanje sot um hâum ningimu newin. ³ Nem tatmunje garinaje nak âlâ tonje kukje suk suk, hâmenje yahat yahatje, moselemu Yesuhât kâinjan gemu somotje kâlep pato yaje mem gowasiinjâ kerej mewanjgiop. Otmu kukje yaje pindindinj sâam hâmenennjan yâhâop. ⁴ Kukje nângâm nengâlen gâtje âlâ, kutje Yurasi, Karioto kapi ambonje yamâ gâmâlâk Yesuhât betjejen kionbuap yaje sâop. ⁵ “Bâe. To kukje suk suk yu mem ari lok nombotje yingimunje yakât hâmenje, wan tausen kina yawuya ninginetâ lohimbî umburuk mansai kâsikum tânyongombâingât dop.” Yawu sâop. ⁶ Otmu yâhâmâ den yu sâop yuâmâ lok umburuk manbi ya tânyongonehât ki sâop. Yâhâmâ nengât tewetsenje katipje galemgum kinmâ yapâ kombo meningiminiop. Yakât otmâ ikjahât nângâm sâop. ⁷⁻⁸ Yawu sâamu Yesuje yuwu sâam ekuop. “Kâmbukje, ki sâam guhunjâ tatjet. Kulem miap yu ekmune ârandâj oap. Yawu gârâmâ nâ getek nohonjetâ mumbom yan torehenje tap yuje mem yâhâpne pirinekbuaap. Yawu gârâmâ yu ki mem hângângum tewetsenje mem lohimbî umburuk tânyongomai. Yamâ wongât? Yâhâmâ yen orop sâp kâlep manjetâ tânyongonomai.” Yawu sâop.

⁹ Otmu Yesuŋe Betani kapiân yâhâ talop yan lohimbi dondâŋe nâŋgâm ekne sâŋ takawi. Otmu yakâlâk bia. Emelâk Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop ya nâŋgâwihât ekne sâŋ takawi. ¹⁰⁻¹¹ Taka Lasaroŋe mumuŋambâ yahalop yakât ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu biwiyenŋe Yesuhâlen katbi. Yakât otmâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe nâŋgâŋetâ bâlemu den yuwu sâŋ hikuwi. “Lohimbi kŋingitŋe orowâkŋe Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop ya nâŋgâm yâkâlen torokatmaiât yâhâp yâhâp yotgomunŋe mundomawot,” sâwi.

*Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâmu heronŋe otbaŋgiwi.
(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40)*

¹² Emet haŋ sâmu nenŋe yahatmâ Betani kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâwin. Betani kapi pilâmunŋe lohimbi dondâŋe Tihit tihit hombaŋ ekne sâŋ Yerusalem kapiân taka tatbiŋe Yesu kapiân takawuap ya nâŋgâwi. ¹³ Ya nâŋgâm kapi pilâm gem matuk yawuyaeŋe yakât esenŋe hârem mâtâwân kŋŋetâ gamunŋe heronŋe otbaŋgim sâwi. “Anitâŋe Isirae nengât tihitnenŋe otbuat sâŋ kunnenŋe katgekâmâ âi sâŋ gihim hâŋgâŋohomu mat takat. Yakât otmâ Anitâ mepaeain,” sâŋ heronŋe otbi. ¹⁴ Heronŋe otŋetâ Yesuŋe doŋgi nanŋe âlâ mem kakŋan yâhâ tatmâ kapiân yâhâop. Otmu yâhâop yakât emet inânŋan poropete âlâŋe den kulemuŋop ya yuwu tap.

¹⁵ “Yen Yerusalem kapi ambolipŋe nâŋgâŋet. Yengât kutdâyenŋe doŋgi nanŋe kakŋan tatmâ yengâlen takamu ekmâ heronŋe nâŋgâwanŋinomai. Yakât otmâ âlâkuâk ki gorâyŋingiwuap.”

Den kulemuŋop ya yawu tap. ¹⁶ Otmu sâp yanâmâ hoŋ bawalipŋe nenŋe doŋgi ya dâim ge wanŋmunŋe kakŋan tatmâ kapiân yâhâop. Kapiân yâhâop yan den yakât bulâŋe teteop yakât hâum pâpŋuwain. Yâhâ Yesuŋe himbimân âwurem yâhâop yakât kakŋan yukât nâŋgâmunŋe keterahop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop yakât lohimbi dondâŋe ekbi. Otmu yâkŋe bukulipyenŋe ki ekbi ya ekyongonŋetâ nâŋgâwihât Yesu ekne sâŋ mâtâwân ge penewanŋim heronŋe otmâ orowâk kapiân yâhâwi. ¹⁹ Heronŋe otbaŋgŋetâ Parisaio nombotŋaŋe ekmâ nâŋgâm bâlewâŋim yuwu sâŋ alahu gulahu otbi. “Bâe, nenŋe lohotŋe ot tatmunŋe lohimbi kŋingitŋe orowâkŋe Yesuhâlen torokatnomosai yukâ. Yakât otmâ girawu otmunŋe yan Yesu watmâ tai yu pilâŋet?” Yawu sâwi.

Yesuŋe mumbuap yakât Pilip yet Anderea ekyotgop.

²⁰ Otmu sâp yanâmâ Girik kapi ambolipŋe nombotŋaŋe Anitâ mepaene sâŋ Yerusalem kapiân yâhâwi. ²¹ Kapiân yâhâ Yesu ekne sâŋ bukunenŋe âlâ, Pilip sâŋ, yamâ Besaita kapi yamâ Galilaia hânân tap yan gâtŋe, yâkâlen toho Yesuhât âikuwi. ²² Yesuhât âikuŋetâ Pilipŋe bukuŋe Anderea ekumu orowâk Yesuhâlen ari den ya ekuowot. ²³ Ekumutâ nâŋgâm matŋe yuwu sâŋ ekyotgop. “Bâiŋ, Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan. Nâhât topne tetemu nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomaiât sâpŋe tâlâhuap. ²⁴ Yakât den âlâen hâum sâmunne nâŋgâmutâ keterahâk. Senŋo alikŋe ki mondotmâ hân kâlehen katmain yamâ kâŋŋe ki gamu bonŋe ki otmap. Yâhâ senŋo alikŋe hân kâlehen katmunŋe tatmâ kâŋŋe pururuk sâŋ yahatmâ esenŋe huhumap. Yawu otmâ suriŋe pilâm yanak bonŋe otmap. Yawu gârâmâ senŋo alikŋe konok yapâek bonŋe pato tetemap. Yakât dopŋeâk nohonŋetâ mumune hânân katnekŋetâ gemune yapâ gâtŋaŋe lohimbi dondâŋe manman bulâŋe mem tetenomai. ²⁵ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâyet. Lohimbi âlâ me âlâŋe yenŋe

manmanyenjahâlâk mem mete tuhum mannomai yamâ hâmbâi hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlânje manmanyenjahât ki mem mete tuhum nâhâlâk biwiyenje katmâ mannomai yanjeâmâ manman kâriknan mannomai. ²⁶ Yâhâ lok âlâ me âlânje nâhâlen torokatmâ honj banihinomai yanjeâmâ tem lâunihim mannomai. Yawu manjetâ Awoņnanje meyekmâ nâhâlen torokatyekmu biwinenņaje hikuakmâ konohâk otmâ orowâk manbisâin.

²⁷ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yu biwine umatnje oap. Biwine umatnje otmu yakât girawu sâwom. Yuwu mon sâwom? Awoņ, umatnje bâleje yu kaknan yâhâmapgât nângânihirâ pilâm ariwehât nanġan. Yamâ benje yawu bia. Umatnje yu kaknan yâhâmu sâtġum mumbehât hângânnohorâ gewan.

²⁸ Yakât otmâ sârâ umatnje yu me ya kaknan yâhâwuap yu ekmâ lohimbi dondânje mepaeheķnetġât nanġan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu himbimâmbâ âwânņaje yuwu sâop. “Emelâk kulem topnje topnje mem garâ ekņetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaenekmâ gamai. Yawu gârâmâ âlâkuâk kulem mendâ ya ekmâ mepaeneknomai.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiņe denņe nângâm sâwi. “Âo, himbim ġunġuruņ sâmu nanġain.” Yâhâ nombotņaje sâwi. “Bia, aņelo âlânje den ekumu ombenje munņaje ņawanġ ņawanġ sâm arimu nanġain,” yawu sâwi.

³⁰ Yawu sânetâ Yesuņe yuwu sâm ekyongop. Anitânje den yiwerenje eknohomu nanġai yuâmâ biwine houņ sâmapgât ki yap. Yeņe nâhât nângânihinjetâ keterahâġġât yap. ³¹ Sâp yiwerenje yupâek Anitânje lohimbi yeņġât biwiyenje ekmâ mem kiwiliyekmâ sâm hâreyiņġiwuap. Yâhâ lohimbi bâleje yeņġât amboyeņe, kutņe Satan sâm, ya mem ge katmune yakât wâtņe pesuk sâwuap. ³² Yakât topņeâmâ yuwu. Nâ howanân nohom kânângâneķnetâ kinbom. Yawu otbom yan lohimbi kerek dâiyekmune nâhâlen torokatnomaihât nanġan.” Yawu sâop. ³³ Mem âlâlâ tuhuņetâ mumbuap yakât topnje nângâņetâ keterakyiņġiâġġât Yesuņe yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu lohimbi yan kinbiņe nângâņetâ ki ârândân otmu yuwu sâm âikuwi. “Bâiņ, yat yawu bia. Moseņe den âlâ kulemġuop ya yuwu tap. Anitânje hângângumu ġewuap yamâ manman kâriknan manmâ yâhâwuap. Yawu gârâmâ ġâņeâmâ yuwu sâmat. “Anitânje lok bulânje hângânnohomu ġewan,” ya sâmat. Yamâ girawuhât otmâ “Howanân nohom kânângâneķnomai” yat. Yakât otmâ Anitânje lok bulânje hângângumu ġewuap yakât topnje yamâ nângâm hilipġumat. Yakât otmâ lok âlâhât yat?” Yawu sâwi.

³⁵⁻³⁶ Sâņetâ sâop. “Sâp yiwerenje yuâmâ sâmune lanġinņaje biwiyenġan pilâmu haņ sâyiņġimap. Yawu gârâmâ lanġinņe bok sâmu omoņ bâleņe sahakmapġât yeņe lanġinġahât ambonġahâlen biwiyenje kepeim lanġinġanâk mannomai. Yâhâ sâp ki kâlep otmâek lanġinņe bok sâmu yan omoņ sahakbuap. Yawu otmu omoņân mannomaine bam gane sâm mâtâp ki ekmâ awawi ġuwawi otmâ ari hiliwahonomai.” Yawu sâop. Yesuņe den sâm tiņ pilâm pilâyekmâ ġe misiņġurahop.

Lohimbi kinġitņe orowâķne biwiyenje Yesuhâlen ki katbi.

³⁷ Yesuņe hânân manop yan kulem topnje topnje memu Yura lohimbije yakât topnje ekņetâ ki keterakmu yanġak yakâlen biwiyenje ki katbi. ³⁸ Yakâlen biwiyenje ki katbi yakât emet inânņan poropete âlâ, kutņe Yesaia sâm, kulemġuop yakât bulânje teteop.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepne ekyongomunne kapi ambolipnane nângânetâ ki bonne otmap. Otmu gâne mâmâne otningirâ kulem topne topne memunne eknetâ ki keterakmap. Yakât otmâ gâhâlen biwiyenaneâmâ ki kepeimai.” Yawu kulemguop. ³⁹ Anitâhâlen biwiyenane ki kepeiwi yakât topne teteâkgât Yesaianje den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁰ “Lohimbi nombotnane Anitâhât hâkân otmâ nângâm kâkâsuk mansai. Yakât otmâ biwiyene alitmâ hiliwahonetgât yâkne nângân nângânyene mem gulip tuhuyingimu ki nângânetâ hâumap. Otmu senyene mem kâtâpgumu ki eknetâ keterakmap.” Yawu kulemguop.

⁴¹ Yâhâ Yesu âwânane âi sâm wanop ya tuhumi tin pilâm mumunambâ yahatmu eknetâ âlâ kândâkdâ otbuap ya Yesaianje emet inânjan ekmâ nângâm kulemguop.

Miti emetnahât galem nombotnane biwiyene Yesuhâlen katbi.

⁴²⁻⁴³ Yawu gârâmâ Yura nengât miti emetnahât galem nombotnaneâmâ biwiyene Yesuhâlen katbi. Yawu gârâmâ bukulipyenane nângâyiningetâ yahalâkgât lohotnanâk manbi. Yawu manbi yakât Anitâne nângâmu ârândân oap me bia yakât ki nângâwi. Yawu nângâm Parisaione nângâm bâleyingim miti emetnambâ kewilâyeknetâ yaehen manmahât Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi yakât ki sâwi.

⁴⁴⁻⁴⁵ Yesune torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyene kepeimai yamâ biwiyene nâhâlen kepeian sâm awonje hângânnohomu gewan yâkâlen kepeimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne nâhâlâk nângâmai yamâ nângânihiain sâm awonje hângânnohomu gewan yâk nângâwanjimai. ⁴⁶ Yâhâ balam sem lanjinje pilâmu lohimbine ekmâ hejengumai yakât dopneâk nâne hohetyenan ge manmune nâhât manmannahât lanjinane biwiyenan pilâmu han sâyinjimap. Yawu otmâ lohimbi âlâ me âlâne omonân torokatmâ manmahât biwiyene nâhâlen kepeim mannetâ han sâyingiâkgât gewan.

⁴⁷ Nâne lohimbi den âian katyekmâ matje yingiwehât ki gewan. Nâmâ sâreyekmâ manman kâriknan mem torokatyekbe sâm gewan. Yakât otmâ lohimbi nombotnane nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm manmai yamâ den âian ki katyekmâ matje yingiwom yakât topne yuwu. ⁴⁸ Den ekyongomune nângânetâ gemu bet pilâmai den yunahâk sâp patoen topyene mem tetemu Anitâne matje yingiwuap. ⁴⁹ Nâne den ekyongom gaman yuâmâ nine enatneâk ki ekyongoman. Awojnane den yu ekyongowuat sâm hângânnohomu gewan. ⁵⁰ Yakât topne yuwu tap. Awojnahât den ekyongom gaman yu lâum mannomai yanâmâ manman kâriknan manmâ yâhânomai ya nângâmune bulâne otmap. Yakât otmâmâ awonane den yu ekyongowuat sâm nihop. Yawuâk ekyongoman.” Yesune yawu sâop.

13

Yesune hon bawalipne yengât kâiyene piriop.

¹ Emet omon otmu han sâwuap yan Tihit tihit homban tetemu Yesune pilânenekmâ âwânahâlen âwurem yâhâwuap yakât nângâop. Yakât otmâ nen wawaenenekmâ manmâ gaop yawuâk torokatmâ manbuap yakât nângâmunne keterahâkgât menenekmu emet âlâen menduhuakmâ sot um newin. ² Otmu bukunenje âlâ orowâk um nem tatbin yamâ Simon nanje, kutje Yurasi sâm, Karioto yan gâtnje. Yamâ Satanje emelâk yâkât biwinan kionmu Yesu betnehen kionbuap yakât biwine kalop. ³ Yawu gârâmâ Yesu

âwânaje wâtje wanmâ hângângumu ge wuân me wuân otbuapgât dop tatbanjiop yakât nângâop. Yawu gârâmâ umatje tetewanjimu yakât kakñan âwânahâlen âwurem yâhâwuap yakât gurâ nângâm manmanje ki alilop. ⁴ Yawu otmâ nenje bukulipnenje yengât nângâm hoñ bayinginehât Yesuje nem tatbin yapâ uk sâm yahatmâ sângum kâlep mânunjahop ya tuhumm pilâm kereñ âla mem pânan kepeiop. ⁵ Yawu otmâ yahatmâ to mem kondoan gâop. To gâim katmâ nen hoñ bawalipnje konok konok kâinenje piringiopiop. Pirimâmâ kereñ meningiopiop. ⁶ Yawu otmâ, Simon Petoro yâkât kâine piriwanjiwe sâm otmu yakât Petoroñe nângâmu umatje otmu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, girawuhât otmâ kâine piriwe sâm oat? Pilâhât nanjan.”

⁷ Sâmû sâop. “Wongât kâihe pirihihian yakât ki nanjat. Hâmbâi mâne gâmâ topje nângâra keterakbuap.”

⁸ Sâmû sâop. “Gâmâ kâine ki piri. Kâmbukje, pilâ.”

Sâmû sâop. “Nâje kâihe ki piriwom yamâ gâ nâ pilânekâm gikiâk manbutgât nanjan.”

⁹ Sâmû sâop. “Bâin, âlepje gâje piriñekbe sâm oat gârâmâ kâine konohâk ki piriwuat. Gâje bâtne otmu senne hâmene ya orowâk piriñekbuatgât nanjan.”

¹⁰ Sâmû sâop. “Yen kerekje omoñânâk piriaksaihât salehâk tai. Yawu gârâmâ mâtâp tâlim takai yakât otmâmâ kâiyenje konok pirian. Yawu gârâmâ yen tai yu osetyenjan gâtje âlâmâ salehâk ki mansap.” Yawu sâop. ¹¹ Yurasinje ikje betñehen kionbuap yakât nângâm sâop.

¹² Otmu kâiyenje ya kerehâk pirim pesuk pilâm sângumje holañmâ kalop ya yâhâpje mem mânunjahop. Mânunjakmâ gewâkñan ge tatmâ yuwu sâm eknongop. “Yiwereñe kâiyenje piriyeksan yukât topje nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. ¹³ Yeñeâmâ “Patonenne” me “Kutdânenne” sâm nohonmai. Nâje yengât kunyeñe manman yakât nohonmai ya nângâmune ârândâñ oap. ¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ nâje kunyeñe oan yakât otmâmâ yeñe hoñ bawanjiakmâ mannomaihât dop kum kâiyenje pirian. Yakât otmâ yengu towat tiripyongoan yuwuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yeñe hoñ banihim mansai. Yakât otmâ kutdâlipne mannomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ nâje hoñ hângânyongomune nâhât tem lâum mannomai. Yawu otñetâ amutyenjan manbomgât dop bia. ¹⁷ Yakât nângâm sâp yiwerene yu hoñ bayingian yakât dopñeak hoñ bawanjiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje nângâmu ârândâñ otmu biwi herone mannomai.

Yesuje ikje betñehen Yurasinje kionbuap yakât sâop.

¹⁸ Nâmâ biwiyenjahât topje nângâm tem lâumihim manñetgât meyekmune mansain. Yawu gârâmâ kerek yengât ki yan. Miti pepaen den âla yuwu tap. “Bukune lau konok niait yanñeâmâ mem purik pilânehop.” Den yawu tap yakât bonje teteâkgât yen tai yu osetyenjan gâtje âlâje mem bâlenekbuap. ¹⁹ Nâje sâp yiwerene yu den ekyongoan yukât bonje tetewe sâm oap. Tetemu ekmâ yan Anitâ orop dopnetje konohâk oap yakât topje ekmâ nângâm henjenunomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi âla me âlâje buku otnihimai yanje nâ otnihian sâm yan awoñje hângânnohomai. Yawu yâk otbanjimai. Yawu gârâmâ nâje yawuâk hângânyongomune arinjetâ buku otyinginomai. Yawu otyinginomai yanje yen otyingian sâm yan nâ otnihino-mai” Yawu sâop.

*Yurasinje Yesu betñehen kionbuapgât sâop
(Mataio 26:20-25 Mareko 14:17-21 Luka 22:21-23)*

²¹ Yesuŋe yawu sâm biwiŋe umatŋe otmu yuwu sâop. “Bulânânâk ekyongomune nânġâŋet. Yen tai yu osetyeŋan ġâtŋe âlâŋe betnehen kioŋbuap.”

²² Den sâop yamâ âlâhât sâop ya ki nânġâmune teteop. ²³⁻²⁴ Yâhâ nâ otmu Yesu biwinetŋe hikuakmâ konohâk olopgât nâmâ yâk hâlâŋmâ tatban. Yakât otmâmâ Petoroŋe sennjaŋak otmu ândâp katmune halowâŋen eknohom sâop. “Ya ekum ehâ. Yu âlâhât yap?” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâm eknohomu nânġâm nâŋe Yesu yuwu sâm âikuwan. “Bâe, ġâ yat yamâ âlâhât yat? Ya sârâ nânġâwe.” ²⁶ Âikumune sâop. “Sot mem motokmâ waŋmune nembuap yakât yan.” Yawu sâm sot mem motokmâ Yurasi waŋmu miop. ²⁷ Miop yanâk Satanne biwiŋan kioŋop. Biwiŋan kioŋmu yaŋak Yesuŋe nânġâm yuwu sâm ekuop. “ġâ yiwerene yu me ya otbehât nanġat. Ya âlepŋe otbuat.” Yawu sâop. ²⁸ Yesuŋe Yurasi yawu sâm ekuop yakât topŋe bukuliŋŋe ki nânġâwi. ²⁹ Yâhâ Yurasiŋe nengât tewetsenŋe galemġum manminiop. Yakât otmâ bukuliŋŋe nombotŋe yuwu nânġâwi. “Yurasiŋe tewetsenŋe mem ari sot puluhuâġgât Yesuŋe ekuap,” yawu nânġâwi. Yâhâ nombotŋeâmâ “Yurasiŋe tewetsenŋe sâlikum nombotŋe hârem lok umburuk mansai ya yinġiâġgât ekuap,” yawu nânġâwi. ³⁰ Yesuŋe sot mem motokmâ waŋmu miop yanâk Yurasiŋe yahatmâ pilânenekmâ ariop.

Biwinenŋe kepeiakmâ buku oraŋġim mannom.

³¹⁻³² Yurasi gem arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe nâ lok bulâŋe hânġânnohomu ġewan yakât topŋe lohimbî kerekŋe nânġâm henġenġuŋetġât kulem âlâ nâhâlen tetewuap. Tetemu lohimbî dondâŋe ekmâ nânġâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomai. Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâumune kulem tetemu ekŋetâ ewe membe otmu yaŋak Anitâ mepaenomai.

³³ Bukuliŋne, emelâk Parisaio ekyongowan ya yawuâk ekyongomune nânġâŋet. Sâp kâlep ki otmuâk pilâyekmâ ariwom. Yawu ġârâmâ ariwom yan ġurâ yeŋe arinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ pâinneknomai yamâ ki neknomai. ³⁴ Yawuhât den âlâ yuwu ekyongomune lâum mannomai. Nâŋe biwinaŋe kepeiyekmâ mansan yakât dopŋeâk yengu biwiyenŋe kepeiakmâ buku oraŋġim mannomai. ³⁵ Yawu oraŋġim mannomai yanâmâ yeŋe nâhât hoŋ banihim mansai yakât yen yekmâ nânġâyinġim henġenġunomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betġuwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34)

³⁶ Yesuŋe yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, ġâ wosaken ariuwat?”

Sâmu sâop. “Yen pilâyekmâ arimune watneknomaihât dop ki tap. Yawu ġârâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, wongât ġâ orop ki arinom yat? Yâhâ kasalipŋe gohoŋetâ mumbuat yamâ nâ orowâk notgonomaihât nanġan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Bukune, yuwu sâmune nânġâ. ġâŋe nâ betnohom topne kurihiuwat. Betnohorâ kalimbuŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

14

Yesuŋe himbimân kawenenŋe henġenġuwuap yakât sâop.

¹ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Nâŋe pilâyekmâ ariwom yakât ki nânġâm ketet otnomai. Yeŋe Anitâ tihit tihit ambonahâlen biwiyenŋe

kepeim manmai yakât dopņeak nâhâlen gurâ biwiyenaje kepeim mannomai. ² Awoņe tatmap yan emet biwiņe dondâ tap. Yawu ki tap mâne, nâņe emelâk yakât sâm tetem ekyongombâm. Nâ in ki ariwom. Yengât kawememune yan ari tatnomaihât ariwom. ³ Ari kaweyenje heņgenjum yanâmâ âwurem taka meyekmune nâ orowâk ari mannom. ⁴ Yâhâ nâņe Anitâhât tem lâum âi sâm nihop ya tuhun metem âwurem yâhâwomgât mâtâp ya emelâk ekyongowan.”

Yesuhâlen biwinenņaje kepeinom otmuâmâ Anitâhâlen yâhânom.

⁵ Yawu sâmu bukunenņe âlâ, kutņe Toma sâm, yâkņe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariwuat ya ki nanğain. Yakât otmâmâ nengum mâtâp girawu ya watmâ gâhâlen takanom?”

⁶ Sâmu sâop. “Nâ ninak Anitâhâlen arinomai yakât mâtâp oan. Otmu Bulâņe Amboņeâmâ nâ mansan. Yakât otmâ lohimi âlâ me âlâ Anitâhât den ekyongomune nâņgâņetâ bulâņe otmu nâhâlen torokatmâ mannomai yaņe manman kârikņan mannomai. ⁷ Yeņe nâhât topne nâņgâm metewi mâne Awoņnahât topņe emelâk nâņgâmbâi. Yawu gârâmâ sâp yupâek nâ nekmâ nâņgânomai yamâ Awoņnahât topņe nâņgâm heņgenjunomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu Pilipņe sâop. “Kutdâ, awoņnenņe tiripņongorâ eknehât nanğain. Ekmunņe biwinenņe huruņ sâwuap.”

⁹ Sâmu sâop. “Pilip, yenâmâ nâ orop sâp kâlep manmâ gain. Yakât otmâ girawuhât otmâ nâhât topne ki nanğat? Anitâ orop dopnetņe konohâk oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe nâhât topne nanğap yamâ Awoņnahât topņe gurâ nanğap. Topnetņe yawu tapgât wongât “awoņnenņe tiripņongorâ ekne” sâm eknohoat? ¹⁰ Nâmâ Awoņ orop biwi nâņgân nâņgânetņe hikuakmâ dop konohâk otmu tatmait yakât topņe nanğat.” Yawu sâm ekum yuwu sâm eknongop. “Nâņe den ekyongoman yuâmâ nine enğatneâk me ninahâlâk otmâ ki sâman. Awoņ orop biwi nâņgân nâņgânetņe konohâk otmâ tatmait. Yakât otmâ yâkņe mâmâņe otnihimu yâkât wâtņan kinmâ kulem topņe topņe mem gaman. ¹¹ Yawu gârâmâ Awoņ orop biwi nâņgân nâņgânetņe hikuakmâ konohâk tatmait ya nâņgâņetâ bulâņe olâkgât nanğan. Ya nâņgâņetâ ki bulâņe otbuap otmuâmâ kulem topņe topņe mem gamune ekmai yakât nâņgânomai yanâmâ netgât nâņgâņetâ bulâņe otbuapgât nanğan. ¹² Bulâņanâk ekyongomune nâņgâņet. Awoņnaņe mâmâņe otnihimu yâkât wâtņan kinmâ âi memune bulâņe tetemap. Yakât otmâ Awoņnahâlen âwurem yâhâwom yanâmâ âi bulâņe pato tetemu eknomai. Dop yawuâk lohimi âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyenaje kepeim manņetâ mâmâņe otyingiwom. Yawu otyingimune nâhât wâtņan kinmâ âi meņetâ bulâņe tetewuap. ¹³ Awoņnahâlen arimune yan yeņe biwiyenaje nâhâlen kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepņe nâņgâyiņgiwom. Nâņgâyiņgiwom bulâņe tetemu lohimiņe ekmâ Awoņne mepaenomai. ¹⁴ Yakât yâhâpņe sâmune nâņgâm heņgenņet. Yeņe nâhâlen biwiyenaje kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepņe nâņgâyiņgiwom.

Wâtgât mâmâņahât Heak gewuap yakât Yesuņe sâop.

¹⁵ Yeņe nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomai yakât bonņe yamâ nâhât tem lâum mannomai. ¹⁶ Yawu manņetâ nâņe Awoņne ulitgumune yâkņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgâņgumu ge mâmâņe otyingimu yâkât wâtņan mannomai. ¹⁷ Yâhâ yeņe yâkât wâtņan mansai. Yakât otmâ yeņe yâkât topņe nanğai. Yâhâ hâmbâi yâkņe biwiyenjan ge mâmâņe otyingiwuap. Lohimi

biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ belângen mansaiŋe yâkât topŋe ki nanŋai. Yakât otmâmâ ya yeŋgâlen ki ge mâmâŋe otyiŋgiwuap.

¹⁸ Nâ yiwerenŋe pilâyekmâ ariwomani. Yâhâ yen mandu yawu otmâ manmaiŋat nâŋe âwurem gewom. ¹⁹ Yâhâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakŋan lohimbî biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ belângen manmaiŋe âlâkuâk ki neknomai. Yawu gârâmâ yenâmâ âlâkuâk neknomai. Otmu nâŋe mumuŋambâ yahatmâ manman kârikŋan manmâ yâhâwom. Yakât otmâ yeŋe gurâ mumuŋambâ yahatmâ nâhâlen torokatŋetâ orowâk manmâ yâhânom. ²⁰ Yâhâ mumuŋambâ yahatbom yanâmâ nâ Awonŋ orop biwi nâŋgân nâŋgânnetŋe hikuakmâ konohâk tatmait yakât topŋe yeŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Otmu yen orop biwi nâŋgân nâŋgânnetŋe hikuakmâ konohâk mansain ya gurâ nâŋgâŋetâ keterakbuap.

²¹ Lohimbî âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋeŋe kepeim manmai yamâ nâhât den nâŋgâm tem lâunihimai. Otmu nâhâlen biwiyeŋeŋe kepeim mannomai yamâ Awonŋeŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otbuap. Otmu yeŋe nâŋ orop konohâk otŋetâ yanâmâ nâŋe biwiyeŋan gemune topne nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu Yurasi Simon nanŋe yâkât nambenŋe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sârâ nâŋgâwe. Biwinenŋe gâ orop kepeiakmâ konohâk otmu yan biwinenŋan gerâ topge nâŋgâm heŋgeŋgunom. Yâhâ wongât otmâ lohimbî belângen mansai ya yeŋgât biwiyeŋan ki gerâ topge nâŋgânomai?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Lohimbî âlâ me âlâŋe nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋeŋe kepeim manmaiŋe nâhât denne nâŋgâm lâumai. Lohimbî yawuya Awonŋeŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otmu net orowâk manmâ yâhânomai. ²⁴ Yâhâ lohimbî âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋeŋe nâhâlen ki kepeim manmaiŋe nâhât den ki lâumai. Yâhâ nâŋe den kâsikum yingim gaman yuâmâ nine engatneâk otmâ ki kâsikum yingiman. Awonŋeŋe sâm nihiop ya kâsikum yingiman. ²⁵ Yâhâ sâp yiwerenŋe yu pilâyekmâ yâhâwom yakât topŋambâek ekyongoan. ²⁶ Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâmune yakât kakŋan Awonŋeŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge nâhât âi torokatmâ tâtâem mâmâŋe otyiŋgimu nâŋe den kâsikum yingiminiwan ya bunewâk nâŋgâŋetâ keterak yingiwuap.

²⁷ Nâ pilâyekmâ yâhâwomani. Biwiyeŋe iton galaŋ otmapgât biwi sânduhân katyeksan. Otmu lohimbî belângen manmaiŋe yen biwi sânduhân katyekne sâm otnomai yamâ imbiâk otnomai. Yâkŋe otnomai yawu ki otbom. Nâŋeâmâ yen orowâk manmâ biwi sânduhân katyekmune yanâk manmâ yâhânomai. Yakât nâŋgâm ki gorâyŋgiâk. ²⁸ Emelâk yuwu sâm ekyongoan. “Nâ pilâyekmâ yâhâwom. Hâmbâi mâne âwurem gewom.” Ya nanŋai. Yâhâ yeŋe nâhâlen biwiyeŋeŋe kepeim mansai mâne nâŋe Awonŋahât sâtgât âi tuhum pesuk pilâm yâkâlen âwurem yâhâwom yakât nâŋgâm heronŋe nâŋgâmbâi. ²⁹ Nâŋe yiwerenŋe den ekyongoan yukât bulâŋe tetemu eknomai. Tetemu ekmâ yan topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. ³⁰ Yiwerenŋe manman bâlenjahât ambonŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu taka meneknomai. Yakât otmâ nâŋe yen orop den kâlep huhunomgât sâp bia. Yamâ benŋe manman bâlenjahât ambonŋe yakât amutgen ki mansan. ³¹ Yawu gârâmâ nâŋe Awonŋahâlen biwinanŋe kepeim yâkât amutgen manman ya lohimbî kerekŋe nâŋgâŋetgât Awonŋahât tem lâuwanŋiman. Lâuwanŋim umatŋe tetenihiwuap yu ki tetenihiâk sâm ki ulitguwom. Yakât otmâmâ yahatŋetâ arine.” Yawu sâop.

15

Yesuje wain tâkjan hâum ikjahât topnje sâop.

1 Yesu ikjan hâum yuwu sâum eknongop. “Nâ wain tâkne yan hâum nahât topne sâum ekyongomune nângâret. Nâmâ wain topnje yawuya. Yâhâ yenâmâ wain kele awatne yawuya. Yâhâ Awoņneâmâ wain kalam yakât amboņe yawuya. Iknjahâk wain bulâņe kinġitne orowâk kinâkġât hârâtne kum henġenġumap. 2 Yâhâ awatne âlâhât bonņe ki kinmap yamâ Awoņnaņe hârem panmu hâlâlâņ sâumap. Yâhâ awatņahât bonņe kinmap yamâ bonņe kinġitne orowâk kinâkġât hârâtne kum henġenġumap.

3 Yakât dopņeâk nâņe den kâsikum yinġim gaman ya nângâņetâ bulâņe otmu biwiyeņe nâhâlen torokatmai. 4 Nâhâlen torokatņetâ biwinenņe hikuakmâ konohâk otmu nâhât wâtnan manmâ yâhânomai. Yakât torokatmâ hâum sâwe. Wain awatne pak sâum gewuap otmuâmâ yan bonņe âlâ ki kinbuap. Yakât dopņeâk yeņe nâhâlembâ dâiakmâ mannomai yanâmâ bonņe yeņġâlen ki tetewuap.

5 Nâņeâmâ wain topnje yakât dop oan. Yâhâ yeņeâmâ wain kele awatne yakât dop oai. Gârâmâ yeņe nâhâlen torokatņetâ orowâk mannom yamâ yeņġâlen bonņe âlonoġo tetewuap. Yâhâ yeņe nâ pilâneknomai yamâ yeņġâlen bonņe âlâ ki tetewuap. 6 Yâhâ wain awatne âlâņe bonņe ki tetewuap yamâ hârem panmu hâlâlâņ sâuwuap. Hâlâlâņ sâumu kâlâwân uņetâ sewuap. Yakât dopņeâk lohimbi âlâ me âlâņe pilâneknomai yamâ Awoņnaņe panyekmu hem nâpumân ge kionņetâ kâlâņe seyekbuap. 7 Yâhâ yeņe nâhât den lâum manņetâ biwinenņe hikuakmâ konohâk otbuap yan yeņe yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepņe nângâyiņġiwom. 8 Yeņe nâ orop manmâ tem lâumihinomai yanâmâ yakât bonņe manman âlonoġo yeņġâlen tetewuap. Yeņġât manman tetemu lohimbiņe yekmâ nâhât hoņ bawalipne sâum Awoņne mepaenomai. 9 Yâhâ Awoņnaņe wawaenekmâ tihitne otmâ gap yakât dopņeâk nâku yawuâk wawaeyekmâ tihityeņe otmâ gan. Yakât otmâmâ ki betnohomaihât nanġan. 10 Nâņe Awoņnahât tem lâum manmune yaņak yakņe biwiņe kepeinekma gamap. Yakât dopņeâk yeņe nâhât tem lâum mannomai yanâmâ nâku yawuâk biwiņe kepeiyekmâ yâhâwom.

11 Yeņe nâhât den nângâm biwiyeņan katmâ herone kakņan manņetġât nâņe ninan hâum ekyongoan. Yakât otmâ tem lâumihim mannomai. Yanâmâ yeņġât nângâm nâku yawuâk biwi hero nângâyiņġiwom. 12 Yâhâ den âlâ yuwu sâum ekyongomune lâum manņetġât nanġan. Nâ orop biwinenņe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraņġiaian yakât dopņeâk yengu yawuâk biwiyeņe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraņġim mannomai. 13 Yâhâ lok âlâ me âlâņe buku âlâhât tep âlep nângâwanġim sârereņetâ yakât yonġoņetâ munomai yuņe buku orotġât mâtâp âlâlâ kerek wangiap. 14 Otmu yeņe nâhât tem lâum mannomai yamâ nâhât bukulipne yawu mannomai.

15 Yâhâ lok kunņe âlâņe ikņe biwiņan den tatmap ya hoņ bawalipne ki ekyongomap. Yawu gârâmâ Awoņnaņe den eknohomap yamâ nâņe kerehâk ekyongom gan. Yawu otman yakât nângâm hoņ bawalipne ki sâyiņġiwom. Yamâ bukulipneâk sâumune ârândâņ otbuap. 16 Yawu gârâmâ yeņe ki menekbi. Nâņe ye meyekmâ âi sâum yinġim hângânyongomune arinomai. Ari lohimbi nâhât den pat âlepņe ekyonġoņetâ nângâņetâ bulâņe otmu manman kârikņan mannomai. Yakât otmâ yeņe wuân me wongât nângâm nâhât wâtnan kinmâ Awoņne ulitġunomai yamâ âlepņe nângâyiņġiwuap. 17 Yakât den emelâk yan

ya yâhâpne sâmunen nângânet. Yene biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmâ buku oranjim mannomai.

Lohimbi belângen manmaine Yesuhât komot yengât hâkân otmâ.

¹⁸ Lohimbi belângen manmaine kasa otyinginomai yanâmâ ki pârâk pilânomai. Kândikum emelâk nâ kasa otnihiwi yawuâk yengât kasa otyinginomai. ¹⁹ Yâhâ orotmeme bâlene otmâ mansai ya yengâlen torokatmâ yawuâk otmâ mâne buku otyingimbâi. Yawu gârâmâ yenâmâ emelâk nâne nine pat kuyingim meyekmune nâhâlen torokatbi. Yawu torokatbi yakât otmâ lohimbi yane yengât hâkân otmâ mem ge katyekne sâm otmâ.

²⁰ Nâne emelâk den yuwu ekyongowan ya biwiyenân katmâ nângânomai. Lohimbinje lok kunne otmâ yakât honj bawalipne yamâ kapam dop konohâk yongom hâhiwin yinginomai. Yawu gârâmâ nâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin nihim mansai yakât dopneâk yen yawuâk mem âlâlâ tuhuyekmâ. Yâhâ lohimbi nombotnane nâ buku otnihim denne nângâmai mâne yen gurâ yawuâk lohimbi nombotnane buku otyingim denyene nângâmbâi. ²¹ Lohimbi belângen mansaine Awojnane hângânnohomu gewan yâkât topne ki nanjai. Topne ki nanjai yakât otmâ yen gurâ kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyeknomai. ²² Yawu gârâmâ nâne hânân yu ki ge Awojnâhât topne ekyongowan mâne yâkne betnihimbâi yakât tosa ki membâi. Yamâ tosa miai yakât âlâ me âlâhâlen gâitmâ tâwâyeknomaihât dop âlâ ki otbuap. ²³ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne nâhât hâkân otmâ betnihim manmai yane nâ otnihiaian sâm Awojne otbajimai. ²⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Nâne hohetyenân manmâ kulem topne topne ki orotne ya mewan mâne ki ekjetâ tânât otmu tosa membâi. Yawu gârâmâ kulem meman ya ekmai yamâ Awojnâit betnitjim mansai. ²⁵ Yawu gârâmâ yengât miti pepaen den âlâ tap yakât bonje teteâkgât yawu oai. Den ya yuwu tap. “Lokne imbiâk kasa otnihiai.” Den yawu tap.

²⁶ Nâmâ hâmbâi Awojne ekumune ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu gewuap. Ge lohimbi biwiyenân kionjmu nâhât den pat âlepne nângânetâ bulâne otbuap. ²⁷ Otmu yenâmâ nâ orowâk manmâ âi topne katmâ gain yakât mem hewewenj tuhuyekmu nâhât den pat âlepne sâm hanj tuhunomai.”

16

¹ Yesune den âlâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai yanâmâ ekmâ ki pârâk pilâm betnihim biwiyene âlâhâlen katmâihât den yu ekyongoan. ² Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbinje yengât hâkân otmâ miti emetnambâ kewilâyekjetâ ge yaehen mannomai. Yâhâ hâmbâi mâne belângen mannomai yane Anitâhât sâtgât oain sâm yongonjetâ munomai. ³ Yamâ Awoj orop netgât topnetne ki nângâm henjenjum mem âlâlâ tuhuyeknomai. ⁴ Yâhâ emelâk yakât ki ekyongowan. Yawu gârâmâ pilâyekmâ ariwoman yakât emet inânjan den yu ekyongoan. Arimune yenjâk tatjetâ mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ den ekyongoan yu nângâm mannomai.

Wâtgât mâmânjahât Heakgât nep

⁵ Nâmâ hângânnohomu gewan yâkâlen purik sâm âwurem yâhâwom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât topne girawuhât yâhâwuat sâm ki

âinohomai. ⁶ Nâje katyekmâ yâhâwom sâmunen nângânetâ biwiyenje umatne oap.

⁷ Bukulipne, bulânanâk sâmunen nângânet. Nâje ki pilâyekmâ âwurem yâhâwom mâneâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne ki ge mâmâne otyingiwuap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ âwurem yâhâwom yanâmâ hângângumune ge mâmâne otyingim biwi sânduhân katyekbuap. ⁸⁻⁹ Gem yan lohimbine nâhâlen biwiyenjanje ki kepeim tosa otmai ya engatyenjan gemu nângânetâ keterakyingiwuap. ¹⁰ Otmu Anitâne lohimbi yekmu ârândânj olâkgât âi sâm nihiop ya tuhumi tinj pilâm katyekmâ âwurem yâhâwom yakât topne gurâ nângâm henjengunomai. ¹¹ Otmu Anitâne manman bâlenjahât ambonje sâm hârewanjim mem ge kalop yakât nângânetâ keterakbuap. Yawu nângâm henjengum nâhâlen biwiyenjanje kepeim mannomai.

¹² Nâje sâp yiwerenje den umatne topne tap ya kâsikumi yingimbâm. Yamâ yiwerenje yakât topne nângânomaihât dop bia. ¹³ Hâmbâi mâne Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumune ge den bulâne ekyongomu nângânomai. Yawu otmu yakât topne nângâm henjengunomai. Yâkneâmâ ikne engatneâk ki watmâ ekyongowuap. Anitâhât den ya konohâk ekyongom mâmâne otyingimu yu me ya tetewuap ya ekmâ topne nângâm henjengunomai. ¹⁴ Yâhâ lohimbi nine pat mannomai ya yengât biwi nângân nângânyenje mem kusânyingimu nâhât topne nângânetâ keterakyingiwuap. Nângânetâ keterakyingimu nâhât nângânetâ yahatmu mepaeneknomai. ¹⁵ Otmu den bulâne Awoñnahât nângân nângânjan tap ya eknohomap. Yawu eknohomu yanak nâku yawuâk Wâtgât mâmânahât Heak ekumune topne sâm tetem ekyongowuap.

Yesuhât honj bawalipnanje engat hako sâp kâlep ki nângâwi.

¹⁶ Nâ yen orop sâp kâlep ki mannom. Pilâyekmâ yâhâwom. Manmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom.” ¹⁷ Yesune yawu sâm eknongomu nângâm pâpguwin. Nângâm pâp gum nennjahâk yuwu sâm alahu gulahu otbin. “Yamâ girawuhât yawu yap. “Nâ pilâyekmâ Awoñnahâlen yâhâmunen ki neknomai.” Otmu “pilâyekbom ya kâlep ki otmuâk âwurem gemunen neknomai.” yawu yap. ¹⁸ Yawu yap yamâ topne girawuhât otmâ yap?” sâm yakât topne pâp gum alahu gulahu otbin.

¹⁹ Yawu sâm alahu gulahu otmâ yakât Yesu âikunen sâm otbin. Yawu nângâmunne biwinenje ekmâmâ yuwu sâm eknongop. “ “Nâje pilâyekmâ yâhâwom gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom,” yawu ekyongomunen nângâm biwi yâhâp otmâ topnahât âinohone sâm oai. ²⁰ Yakât yuwu sâm ekyongomunen nângânet. Nâje pilâyekmâ ariwom yan nâhât isem engat hako nângânomai. Engat hako nângânomai yanâmâ lohimbi belângen mansainje kândâtyenje kuwiknomai. Otmu yengât biwi nângân nângânyenje umatne otbuap yamâ sâp kâlep ki otbuap. Yakât kakñanâmâ âlâkuâk herone pato nângânomai. ²¹ Den yukât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Imbilipnenjanje naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Otmu naom ya kioñmu yan hâkyenje sânduk sâmu herone pato nângâm yakât kakñan hâhiwin nângâmâi ya nelâmyongomap. ²² Yakât dopneâk nâje pilâyekmâ arimunen engat hako nângânihinomai. Otmu sâp kâlep ki otmuâk âwurem gemunen nekmâ tepyenje sânduk sâmu herone pato nângânomai. Herone nângânetâ lok âlâ me âlâne yâhâpne engat hakoân ki katyeknomai. ²³ Yâhâ sâp yan nine topne ki nângâm pâpgunomai. Yakât otmâ

âi pâi ki tuhuneknomai. Den bulânanâk sâmunê nângânet. Yeje biwiyenaje nâhâlen kepeim wuân me wongât nângâm awoñne ulitgunomai yamâ âlepñe nângâyinjwuap. ²⁴ Yamâ emelâk âi topñe katbin yapâek yeje wuân me wuângât awoñne ki ulitgum ganjetâ yu oap. Yâhâ sâp yiwerenje yupâek âlepñe nâhâlen biwiyenaje kepeim awoñne ulitgum manñetâ nângâyinjgimu heronje kakñan manmâ yâhânomai.

²⁵ Nâñe yu me yakât den âlâen hâum ekyongoman. Gâmâlâhâmâ awoñnahât topñe ya nângânetâ keterakbuapgât tâñ tâñâk ekyongowom. ²⁶ Sâp yanâmâ nâhâlen biwiyenaje kepeim awoñne tâñ tâñâk ulitgunomai. Yakât otmâmâ nâñe yengât kaweyenjan kinmâ hilâm ârândân ki ulitguwom. ²⁷ Nâmâ âi topñe ki katmâek awoñne orop embânâmbâek tatmâ gam yanjak pilâm hânân yuân gewan ya nângânetâ bulâñe otmu biwiyenaje nâhâlen kepeim mansai. Yawu mansai yakât Awoñnaje wawaeyekmâ tihityenje otmap. ²⁸ Bulânanâk nâ Awoñnahâlembâ gewan. Yakât otmâ âi tuhûm pesuk pilâm âwurem yâhâwe sâm oan.” Yawu sâop.

²⁹ Yesunje yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yiwerenjëak eksain. Gâñe den tâñ tâñâk eknongorâ yakât topñe tetemu nângâmunnje âlepñe oap. ³⁰ Gâñe biwinenje kerek ekmâ nângâmat. Yawu gârâmâ biwinenjan tap yakât ki hâum pâpgumat. Yakât otmâ Anitâñe hângângohomu ge mansat yakât nângâmunnje bulâñe oap.” Yawu sâwin.

³¹ Sâmunñe sâop. “Âlepñe nâhât topne yiwerenje nângâm biwiyenaje nâhâlen tinjâk kepeim mansai. ³² Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk kingityenjahât otmâ pilânek mâ tiok taok otmâ âlâhu kapiñan kapiñan arinoma. Arinjetâ nâmâ niniâk ki tatbom. Awoñne orowâk tatdom. ³³ Yawu gârâmâ yuwu sâmunê nângânet. Yeje nâhâlen torokatñetâ biwi nângân nângânnenñaje kepeiakmâ konohâk otmu biwi sânduhân mannomaihât den yu ekyongoan. Yeje yawu manñetâ lohimbî belângen manmainje mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ ki lohotñe otnomai. Yamâ nâñe emelâk manman bâlenjahât ambonje mem ge katmâ kunyenje pato mansan ya nângâm mannomai.”

17

Yesunje honj bawalipñe yengât nângâm Anitâ ulitguop.

¹ Yesunje den yawu sâm eknongom senñe pak sâm himbimân ekmâ âwânje yuwu sâm ekuop. “Awoñ, lohimbîñe nekñetâ yahatmu mepaeneknomaihât sâp tâlâhuap. Yawu gârâmâ gâñe mâmâñe otnihirâ tem lâuhihim mansan. Yakât otmâ lohimbî kerek wawaeyekmâ tihityenje otbe sâem oat yakât bulâñe ekmâ mepahekmâ mannomai. ² Emelâk “Lohimbî kerek yengât kunyenje otmâ manbuat” sâm âi nihion. Yakât otmâ emelâk lohimbî yengât manman kârikñahât pat kuyingion yamâ biwiyenje mem hewewenñe tuhurâ nâhâlen torokatnomai yamâ yakât bulâñe yingiwom. ³ Yâhâ manman kârikñahât topñe yuwu. Gâ konok Anitâ bulâñe tatmâ gamat. Otmu gâñe tihityenje otbe sâm nâ hângânnohorâ gewan. Ya lohimbîñe nângânetâ bulâñe otmu netgâlen biwiyenaje kepeim mannomai yamâ manman kârikñe yingimune menomai. ⁴ Gâñe âi sâm nihim hângânnohorâ gewan ya tuhûm pesuk pilâwom yanâmâ lohimbî kingitñe orowâkñe ekmâ mepaheknomai. ⁵ Awoñ, embânân hân himbim ki kândikyotgon yan biwinetñe konohâk otmâ orowâk tatmâ gawit. Yawu gârâmâ himbim pilâm hân yuân ge mansan. Yakât otmâ sâp yiwerenje

yuâmâ gâhâlen âwurem gamune emelâk orowâk tatmâ gawit yawuâk orowâk tatmâ yâhârom.

⁶ Awoŋ, angoân lok kâiân konok yu lok bâleŋe yengâlebâ meyehon. Meyekdâ nâhâlen torokatjetâ gâhât topge sâm tetem ekyongoman. Ekyongom gamune yan nâhât tem lâum manmai. ⁷⁻⁸ Gâŋe den eknohon yamâ kerehâk sâm tetem ekyongomune nângâŋetâ bulâŋe otmap. Otmu gâŋe hâŋgânnohorâ gewan ya gurâ yawuâk nângâŋetâ bulâŋe otmap.

⁹⁻¹⁰ Yawu nâŋgâm nâhât âi torokatmâ tuhun tiŋ pilâm net orop man-nomgât mâmâŋe otyiŋgihât nanŋan. Mâmâŋe otyiŋgirâ nâhât wâtnan kinmâ den pat âlepŋe ekyongonjetâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe nâŋgâm mepaenekmâ mannomai. Yawu otmâ ya yengât nâŋgâm ekgohoan. Yâhâ lohimbi belâŋen manmai ya yengât ki ekgohoan. ¹¹ O, Anitâ Awoŋne. Topge ikŋiâk tap. Tat tatge âlâ kândâkdâ tatmâ gaonŋak tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâwuât. Yiwereneâm hoŋ bawalipne pilâyekmâ gâhâlen âwurem gawom. Yawu gârâmâ nâhât hoŋ bawalipne yuŋe yuân torokatmâ lok bâleŋe yengât hohetyeŋan mannomai yamâ gâŋe mâmâŋe otyiŋgim tihityeŋe otbuat. Mâmâŋe otyiŋgirâ netŋe biwinetŋeŋe konohâk otmap yakât dopŋeâk lok yuŋe biwi konok otmâ mannomai. ¹² Yawu gârâmâ hoŋ bawalipne yu orowâk manmâ gain yuŋe pilânekâm ari hiliwahomaihât mâmâŋe otyiŋgim gaman. Yâhâ gâŋe mâmâŋe otnihimat yawuâk mâmâŋe otyiŋgimai. Otmu miti pepaen den âlâ tap yakât bulâŋe teteâkgât bukuyeŋe âlâ osetyeŋan gâtŋe âlâŋe pilânenekmâ arap. Yâhâmâ hem nâpumân ge hiliwahowuapgât pat mansap.

¹³ Yâhâ nâ gâhâlen gawoman. Yakât otmâ âi sâm nihion ya memune herone nâŋgânihimat yakât dopŋeâk hoŋ bawalipnaŋe nâhât âi torokatmâ tuhonomai yan herone nâŋgâŋiyiwom. Yakât topŋe nâŋgâm herone kakŋan mannomaihât nâŋe senyeŋan kinmâ den ekgohoan yu nanŋai. ¹⁴ Yâhâ emelâk nâmâ himbimâmbâ ge gâhât den kâsikum yingimune nângâŋetâ bulâŋe otmu orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm nâhâlen torokatmâ himbingât pat oai. Yakât otmâ lok bâleŋeŋe ya yengât nâŋgâm hâkâŋ otmai. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nâhâlen torokatmâ himbingât pat mansai. Yakât otmâ gâŋe mem dâiyekdâ pilâm gâhâlen yâhâŋetgât ki nanŋan. Yawu gârâmâ Bâleŋahât Amboŋeŋe mem hilipyongomapgât mâmâŋe otyiŋgihât nanŋan. ¹⁷ Mâmâŋe otyiŋgirâ orotmeme bâleŋambâ keterakmâ gâhât den bulâŋe lâum manmâ yâhânomai. ¹⁸⁻¹⁹ Gâŋe angoânâk âi sâm nihim hâŋgânnohorâ ge tem lâuhihim gâhât den pat âlepŋe ekyongom gan. Yakât dopŋeâk nâku âi sâm yingim hâŋgânyongomune ari lohimbi den pat âlepŋe yakât ekyongonomai.

Yesuŋe ikŋe komolipŋe nengât nâŋgâm Anitâ ulitguop.

²⁰ Awoŋ, sâp yiwerene yuâmâ nâhâlen torokatmâ mansai ya yengâlâk ki sâm ulitgohoan. Hâmbâi lohimbi dondâŋe nâhât den pat âlepŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe nâhâlen katnomai ya yengât ulitgohomune nâŋgâ. ²¹ Awoŋ, gâ orop biwi nâŋgân nângâŋnetŋeŋe kepeiakmâ konohâk oait. Yakât dopŋeâk lohimbi yaŋe netgâlen biwiyeneŋe kepeim konohâk otmâ mannomaihât nanŋan. Yâhâ biwi konohâk otmâ mannomai yanâmâ lohimbi belâŋen mansaiŋe manmanyene ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimu yaŋak biwi konok otmâ buku oraŋgimai.”

²²⁻²³ Otmu gâŋe hâŋgânnohom mâmâŋe otnihirâ ge hohetyeŋan manmune biwinetŋe konohâk otmait yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguai. Yakât dopŋeâk

nâñe hângânyongom mâmâñe otyingimune nâ orop biwiyenje konohâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yanâmâ lohimbi hânñan kulemñan mansaiñe gâñe wawaenekmat yawuâk wawaeyekmâ tihityenje otbe sâñm nâ hângâñnohorâ gewan yakât topñe nâñgâm henñenñunomaihât ulitgohoan.

²⁴ Awonñ, lohimbiñe biwiyenje nâhâñen katmai yamâ nâ orowâk himbimân tatnom yakât emelâk pat kuyingion. Otmu gâñe embânñan hân himbim ki kândikyotgon yan biwihanje kepeinekma gâ orowâk himbimân tatbisâit yakât sâñm nihion. Yakât otmâ pat kuyingion yakât bulânje tetemu himbimân net orowâk tatmâ mepaeneleknomaihât ulitgohoan.

²⁵⁻²⁶ Awonñ, lohimbi belâñgen mansaiñe gâhât topge ki nanñgai. Yawu gârâmâ nâñeâmâ gâhât topge nâñgâm lok yuñe nâhâñen biwiyenje katmâ mansai ya ekyongomune tipñe nâñgâñetâ keteraksap. Yakât otmâ gâñe wawaenekmâ hângâñnohorâ gewan ya nâñgâm henñenñuai. Yâhâ nâñe kulem membom yan gâñe wawaeyekmat yakât topñe nâñgâm henñenñunomai.” Yawu sâop.

18

*Parisaio yengât tembe lâulipyenñe Yesu mewi.
(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53)*

¹ Yesuñe yawu sâñm âwâñe ekumu pesuk sâñmu hoñ bawalipñe nen menenekmu ba to tipñe âlâ, kutñe Kitoron sâñm, ya hâtikguwin. Ya hâtikum nak âlâ, kutñe Oliwa, ya kambatñe kâmetbi yan yâhâwin. ² Yâhâ emelâk manmâ gawin yan Yesuñe menenekmu yan yâhâ tatmâ nâñgâminiwin. Yakât otmâ Yurasi kapi ya nâñgâop. ³ Yakât otmâ Yurasiñe betñehen kionmâ Parisaio otmu hotom uminiwi ya yengât sâtgât otmâ tembe lâulipyenñe dâiyekmu unam, tewet, kapamgât senñe âlâlâ miakmâ balam saum nengâñen tohowi. ⁴ Toho mem tetenenekñetâ umatñe yu Yesu kakñan yâhâwuap ya emelâk nâñgâop yakât otmâ katnenekmâ gotyenñan ba yuwu sâñm âiyongop. “Yen âlâhât pâinsai?” sâop.

⁵⁻⁶ Sâñmu sâwi. “Nenâmâ lok âlâ, kutñe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboñe yakât pâinsain,” sâwi.

Sâñjetâ sâop. “Lok yamâ nâ yu.”

Sâñmu Yurasi otmu orowâk takawinje denñe nâñgâm pârâk pilâm umutyenje arimu hânân ge pare iwi.

⁷ Yawu otmâ yâhâpñe âiyongom sâop. “Yen âlâhât pâinsai?”

Sâñmu yahatmâ kinmâ sâwi. “Lok âlâ, kutñe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboñe,” sâwi.

⁸ Sâñjetâ sâop. “Nâ emelâk ekyongoan. Lok yamâ nâ yu. Nâ pâinneksai yakât otmâ hoñ bawalipne yu pilâyekñetâ yahatmâ arinjetgât nanñan.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâñm yan den emelâk yuwu sâop yakât bulânje teteop. “Awonñ, gâñe lok yu mâmâñe otyingirâ nâhâñen biwiyenñe kepeim mansai yu yengât tihityenje otmune âlâ ki hiliwahoap.” ¹⁰ Yawu sâñmu Petoroñe tewetñe mem yahatmâ hotom um manbi ya yengât kunyenje manop yakât hoñ bawañe, kutñe Maiko sâñm, yamâ ândâpñe nombot ya topñambâek kârâm hâreop. ¹¹ Kârâm hâremu Yesuñe ekmu bâlemu yuwu sâñm ekuop. “Yawu otdâ bâleap. Umatñe yu tetenihimu sât gum mumbomgât Awonññe mâtâp sâñm nihioy ya ki watbomgât nanñgat hâ? Âlânje yakât ki ekgohop?” Yawu sâop.

Yesu mem Anasihâñen ariwi.

12-13 Yesuŋe yawu sâmu ekumu Roma tembe lâu ya yengât kunyenaje sâmu tembe lâulipŋe otmu Parisaio yengât tembe lâulipyenaje Yesu mem bâtŋe sâhâm menduhuwi. Yawu tuhum mem lok sombo âlâ, kutŋe Anasi sâmu, yâkât emelan yâhâwi. Anasi yamâ lok âlâ, kutŋe Kaipa sâmu, yâkât lamatŋe. Yâhâ Kaipa yamâ homban yakât hotom uminiwi ya yengât kunyenaje pato manop. 14 Yawu gârâmâ Kaipaŋeâmâ nen Yura lohimbî kerekŋe hiliwahomaiŋât Yesu konok mumbuapgât nâŋgâm papatolipnenŋe ekyongop.

Peteroŋe Yesu betguop.

(Mataio 26:69-70 Mareko 14:66-68 Luka 22:55-57)

15 Yâhâ Yesu mem Anasihât emelan yâhâŋetâ Petoro otmu bukunenŋe âlâŋeâmâ Yesu watmâ ariowot. Yâhâ Anasiŋeâmâ bukunenŋe ya nâŋgawaŋgimâp. Yakât otmâmâ Yesu mem emelan yâhâŋetâ yawuâk watyekmâ betyenjan yâhâop. 16 Yawu otmâmâ Peteroŋeâmâ emet hawiŋan peke yakât hâŋgi hâlâŋmâ kinop. Yawu gârâmâ bukunŋe Anasihât emelambâ ge hoŋ bawa imbi âlâŋe hâŋgi galemgum kinop ya ekumu hâŋgi hindâmu yanâk Petoro gurâ kâlêhen yâhâop. 17 Kâlêhen yâhâmu imbi yanŋe ekmâ sâop. “Âo gâmâ Yesu hoŋ bawaŋgim manmat. Yawu geksan.”

Sâmu sâop. “Yu yat yamâ imbiâk yat,” sâop.

18 Otmu sâp yanâmâ bâlâpŋe bâleŋe olop. Yakât otmâ tembe lâu nombotŋe kâlâp unetâ semu hoŋ bawa nombotŋe orowâk menduhuakmâ kâlâp nâŋgâm kinbi. Kâlâp nâŋgâm kinŋetâ Peteroŋe hohetyenjan ga kinmâ kâlâp nâŋgâop.

Kaipaŋe Yesu âi pâi tuhuop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Luka 22:66-71)

19 Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe menenekmâ den kâsikum ningiminiop. Otmu otbin mewin yakât topŋe hotom uminiwi ya yengât kunyenaje nâŋgâwe sâmu âikuop.

20-21 Âikumu sâop. “Wongât âinohoat? Kapi ambolipŋe orop miti emetŋan me opon kâmbukŋan yâhâ menduhuakŋetâ den kâsikum yingim gaman. Otmu kapi tipi tapi tatmâ arap, me wosapâ me wosapâ kapi ambolipŋe menduhuakmâ yan lok senyenjanâk kinmâ den ekyongom gaman. Nâmâ tik tik ki ekyongoman. Yakât otmâ nâ ekyongomune nâŋgâmai ya âiyongorâ yâkŋe sânomai.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu tembe lâu âlâŋe yahatmâ Yesu ândâpŋe huhum yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ girawu otmâ hotom umai yengât kunyenaje ya nekamŋan yat?” Yawu sâop.

23 Sâmu sâop. “Nâ den bâleŋe yan otmuâmâ yakât topŋe sârâ nâŋgâwe. Nâmâ den âleŋe yan. Yamâ girawuhât ândâpŋe huhuat?” Yawu sâop.

24 Benŋe, Anasiŋe sâmu Yesu bâtŋe sâhâm menduhuwi ya ki holaŋmâek mem lamatŋe, kutŋe Kaipa sâmu, yâkâlen dâim ariwi.

Peteroŋe Yesu âlâkuâk betguop.

(Mataio 26:71-75 Mareko 14:69-72 Luka 22:58-62)

25 Yâhâ Petoro yamâ yawuâk kâlâp nâŋgâm kinop. Nâŋgâm kinmu lohimbî orowâk kinbiŋe towatŋe ekmâ nâŋgâmâmâ yuwu sâmu ekuwi. “Gâ gurâ Yesu orowâk manmat, yawu geksain.” Yawu sâŋetâ topŋe kurihiakmâ “Nâ bia,” sâmu irelahop.

26 Sâmu hotom umai ya yengât kunyenahât hoŋ bawa âlâhât ândâpŋe Peteroŋe kârâm hâreop yakât hep torehenŋe âlâ orowâk kinbiŋe Petoro ekmâ

yuwu sâop. “Bulânjanâk Yesu miai yan gâ orowâk kinjetâ yeksan.” Yawu sâmu ekuop.

²⁷ Yawu sâmu “nâ bia” sâmu irelahop. Irelakmu yanâk gokorok isiop.

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Luka 23:1-5)

²⁸ Otmu Yesu mem Kaipahât emelan arijetâ yan mumbuapgât den sâmu hârewangiwi. Otmu emet han sâmu emelambâ mem ge Roma lok yengât kiap âlâ, kutje Pilato sâmu, yâkât emelan ariwi. Yawu gârâmâ Tihit tihit homban yan lama gâim um neminiwi sâp yan lohimbije angoân pâku lohimbije yengât emetyenjan yâhâmai sâmu samut katbi. Yakât otmâ Yesu mem ari Pilatohât emet umbijan kinbi. ²⁹ Emet umbijan kinjetâ Pilatoje emelambâ ge yuwu sâmu âiyongop. “Lok yuâmâ wongât nâhâlen mem takai?”

³⁰ Âiyongomu sâwi. “Lok yuje otmu bâleap. Yâhâ ki otmu bâleap mâne wongât yuwu mem takambâin.” Yawu sâwi.

³¹ Sâjetâ sâop. “Yeje girawu otbanjinom nangai ya âlepje yeje girem den watmâ otbanjinjet.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Emelâk mumbuapgât den sâmu hârewangiain. Yawu gârâmâ nenje lok âlâ kumunje mumbuapgât mâtâp manjuningiwi. Yawuhât otmâ gâje konok sâmu hârewangirâ mumbuapgât gâhâlen mem takain.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ angoânâmâ Yesuje “Nohom howanân kânângâneknomai,” sâop yakât bonje teteâkgât Yura nengât kunlipnennaje Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

³³ Bâin, yawu sâjetâ Pilatoje purik sâmu emetjan yâhâ Yesuhât sâmu mem ganjetâ yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

³⁴ Sâmu sâop. “Gike engatgeâk otmâ yat me lok âlâje ekgohomu nângâm yat?”

³⁵ Sâmu sâop. “Nâmâ Roma gâtje. Nâje Yura yengât topyenje ki nângâman. Gâje girawu olongât papatolipnaje menjekmâ nâhâlen takai?”

³⁶ Sâmu sâop. “Nâmâ lohimbije yu yengât lok kutdâ ki manbe sâmu oan. Yâhâ nâje yâk yengât lok kutdâ manbe sâmu oan mâne papatolipnennaje menekmai sâmu nine hon bawalipnaje yahatmâ tânnohom kapam kumbâi. Nâmâ yuân mansai yengât kutdâyeje mansai.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Gâ bulânjanâk lok kutdâ mansat?”

Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ den bulâje yakât topje ekyongowehât hân yuân gewan. Yakât otmâ lohimbije den bulâje nângâne sâmu otmai yaje nâhâlen torokatmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Wuân den bonje ondop âlâ tap yakât yat? Yamâ ki tap.”

Pilatoje Yesu muâkgât sâmu hârewangiop.

(Mataio 27:15-31 Mareko 15:6-20 Luka 23:13-25)

Yawu sâmu benje emet umbijan gem Yura nengât papatolipnennaje yuwu sâmu ekyongop. “Lok yukât tosa ki eksan. ³⁹ Yawu gârâmâ Tihit tihit homban ârândârj pâi emetjan lok tatminiwi yapâ gâtje âlâ kapi ambolipnaje sâjetâ holanyekmune geminiwi. Yakât otmâ Tihit tihit homban yuân lok kutdâ yu sâmune holanjeta ge manâkgât nangai me bia? Me lok âlâ sâmune holanjeta gewuap?” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu yahatmâ halahum yuwu sâwi. “Yawu bia. Barawa ya pâi emetjambâ holanjâd giâk.” Yawu sâwi.

Yawu gârâmâ Barawahât topņeâmâ yuwu. Yâhâmâ lok yongomu yakât otmâmâ pâi emetņan katņetâ talop.

19

Pilatohât tembe lâulipņaje Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

¹ Yawu sâņetâ Pilatoņe ikņe tembe lâulipņe ekyongomu Yesu mem tâk âlâ sâtņe metņe yaņe kândâtņan lawitmâ hâkņe orowâk mem gahaewi. ² Lawitmâ tâk âlâ, sâtņe metņe, kon pan pan me hatman yawuya yaņe mem kunņan pâņ pâņ kepeiwanņiwi. Yawu otmâ sâņgum kuriņ pâwâwâņ yamâ lok kutdâņe katmâ manminiwi yawuya ya mem latbaņņiwi. ³ Yawu otmâ senņan gem yuwu sâm ekuwi. “Bâe. Yura yeņgât lok kutdâ pato. Gâņe torokatmâ kinmâ yâhâwuatgât naņgain.” Yawu sâm ândâpņe huhuwi. ⁴ Yawu otbaņņiņetâ sâtgum kinmu benņe Pilatoņe emet umbiņan ge yuwu sâm lohimbî ya ekyongop. “Yeņgât lok kutdâ yukâlen tosa âlâ ki eksan. Yakât otmâ sâmunne mem geņetâ yeņe senyeņaje ekņet.” Yawu sâop. ⁵ Yawu sâmu Yesu tâk sâtņe metņe ya kunņan kepeiwanņiwi otmu sâņgum kuriņ latbaņņiwi ya yawuâk tatmu mem geņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeņgât lok kutdâ yu holaņmune giâkgât naņgan.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyeņe otmu tembe lâulipyeņaje Yesu ekmâ kârikņan halahuwi. “Howanân kuņetâ muâk,” sâm yawuâk yawuâk sâwi.

Sâņetâ sâop. “Ki otmu bâleap yakât tosa âlâ yâkâlen ki eksan. Yawu gârâmâ naņgai ya yeņahâk mem ari howanân kunomai.”

⁷ Sâmu sâwi. “Lok yuņe “Nâ Anitâhât nanņe mansan,” sâop. Yawu sâop yaņe nengât girem den loņgâeop. Yakât matņe muâkgât sâm hârewaņņiain.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâņetâ naņgâm kiņgitņahât dondâ otmâ purik sâm Yesu mem emet kâlehen yâhâop. ⁹ Yâhâ yuwu sâm âikuop. “Gâ wonân gâtņe?” Sâmu den olo-tonĵâk kinop. ¹⁰ Yawu kinmu sâop. “Wongât olotonĵâk kinsat? Holaņkektetâ ge manbuat me howanân gohoņetâ mumbuat yamâ nâhât sâlâk watnomai.” Yawu sâop.

¹¹ Sâmu sâop. “Anitâņe papatolipge ya biwiyenjan kioņmu galem sâm katgekbî. Yakât otmâ lok kasa otnihim gâhâlen hâņgânnohomu takan yaņeâmâ tosa miat ya wangim tosa amokņan miap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu Pilatoņe holaņmune ariâk sâm naņgâm ketet olop. Naņgâm ketet otmu hotom uminiwi yeņgât kunlipyeņaje tâtâemâk yuwu sâm ekuwi. Lok âlâ me âlâņe “Nâ lok kutdâ pato mansan,” sâmapņe gâhât patohe, kutņe Sisa sâmu, ya mem ge katbe sâmu oap. Yesuņe yawu oap ya eksain. Yakât otmâ gâņe Yesu yu holaņdâ ariwuap yanâmâ Sisa ki buku otbaņņiwuat. Yakât otmâ umatņe teteap yukât Sisa ekumunņe sâmu hârehihiwuap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâņetâ Yesu mem yaehen katmu kinmu ikņeâmâ sâmu hâre hâre kawenjan yan ge talop. Yâhâ kawe yakât kutņe yamâ Yura nengât denân “Gawata” yawu. Yâhâ yakât topņeâmâ yuwu tap. “kawe konņak tuhuwi” yawu. ¹⁴ Yâhâ emetsenņe purik sâwe sâmu otmu yan Pilatoņe kawe yan ge talop. Yâhâ emet omoņ otmu yan Tihit tihit hombaņ ya tetemu âi ki menomaihât sâwi. Yakât otmâ Pilatoņe yuwu sâmu ekyongop. “Ekņet. Lok yuâmâ yeņgât lok kutdâ.”

¹⁵ Sâmu sâwi. “Lok yuņe muâkgât naņgain. Yakât otmâ howanân kuņetâ muâk,” yawu sâwi.

Sâjêta sâop. “Lok kutdâyeje yu howanân kujetâ muâkgât nangai hâ?”

Sâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyejaŋe yuwu sâwi. “Nengât lok kutdâ âlâ ki tap. Sisa konohâk mansap,” yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâjêta Pilatoŋe Yesu ya howanân kujetâ muâkgât sâm hâreop. Sâm hâremu dâim ariwi.

Yesu dâim ari howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43)

¹⁷ Yesu ikjahâk howanŋe ya lâuakmu ariwi. Otmu kapi pato ya pilâm gem hân âlâ, kutŋe yamâ Yura nengât denân Golihata sâmu, yan gewi. Yâhâ kut yakât topŋeamâ yuwu tap. “Lok Kunŋe Hahitŋe,” yawu. ¹⁸⁻¹⁹ Yan mem ge howanân kuwi. Kujetâ Pilatoŋe den âlâ yuwu sâmu howan kunŋan kulemuop. “Yesu, Nasaret kapi amboŋe, Yura yengât lok kutdâ.” Yawu kulemuop. Yâhâ den kulemuop yamâ Yura nengât denân, Roma yengât denân, Girik yengât denân kulemuop. Yawu kulemumu lâmu kânâŋgâwi. Otmu sâp yanâk lok yâhâp yotgom lâmu kânâŋgâyeleketâ nombot nombot kinowot. ²⁰ Yâhâ Yesu yamâ Yerusalem kapi pato yakât nombotgen kuwi. Yakât otmâ Yura lohimbî dondâ bam gawiŋe ekmâ sâlikuwi. ²¹ Yâhâ hotom umai ya yengât kunlipyejaŋe ya nâŋgâm Pilatohâlen ari yuwu sâmu ekuwi. “Yura yengât lok kutdâ,” yawu kulemumu katsat ya ekmunŋe ki ârândâŋ op. Yawu gârâmâ ya gulipgum yuwu kulemgu. “Lok yuŋeâmâ “Nâmâ Yura yengât lok kutdâ,” yawu sâmap.” Yawu kulemgu.” Yawu sâwi.

²² Sâjêta sâop. “Kulemguan ya pilâjêta yawuâk talâk.” Yawu sâop.

²³ Otmu tembe lâu Yesu mem howanân kuwiŋe yâkât senŋe âlâlâ mem kâsikujetâ komot imbât olop. Otmu âlâku konok konok aŋgim miakbi. Yâhâ sâŋgumŋe âlâ yamâ kâlep pato ya ewakembâ giop yamâ ki gâre gâreŋe. ²⁴ Yakât otmâmâ ekmâ yuwu sâwi. “Yu nenŋan gâtŋe konokŋe hâlulâek miakbuap yamâ âlepŋe,” sâwi. Yawu sâmu pepa tipi tapi mem duhatmâ kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amañân mânûjetâ ge talop. Mânûjetâ tatmu mem gulip malap tuhuwi. Gulip malap tuhum pepa âlâ mewî yan lok kutŋe teteop yaŋe sâŋgum ya hâlulâek miop. Yawu otbî. Otbî yakât emelâk lok âlâŋe miti pepaen kulemuop yakât bulâŋe teteop yamâ yuwu.

“Nâhât senŋe âlâlâ yamâ mem kâsikumu aŋgim miaksai. Otmu sâŋgumne kâlep pato ya âlâhât kutŋe teteap yaŋe hâlulâek miaksap.”

Yawu kulemumu yakât bulâŋe teteâkgât orotmeme yu otbî.

²⁵⁻²⁶ Yesu howanân kujetâ kinop yakât gotŋan imbi imbât kinbi yamâ yuwu. Âlâmâ ikŋe mâmânŋe, âlâmâ mâmânâhât gariŋe, âlâmâ Maria ya Kelopa apetŋe, otmu bâiŋeamâ Maria, Matala kapiân gâtŋe yâk orowâk kinbi. Yâhâ nâmâ Yesu mâmânâhât gotŋan kinban. Yawu kinmunŋe Yesuŋe mâmânŋe ekmâ tepŋe nâŋgâm yuwu sâmu ekuop. “Meŋ, pilâyekboman. Gâmâ Yoane orop mandâ galemge otbuap.” ²⁷ Yawu sâmu ekumu yuwu sâmu eknohop. “Buku, meŋnetŋe yuâmâ gâŋe galemguuat,” sâmu eknohop. Yawu sâmu yapâek nâhâlen torokatmu orowâk manmâ galemguwan.

Yesu bâleop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49)

²⁸ Otmu sâp yan âwânŋe Yesu âi sâmu waŋop ya tuhum pesuk pilâop ya nâŋgâop. Nâŋgâm yan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât bulâŋe bunewâk teteâkgât kândâtŋe kuwihakmâ den kârikŋe halahumu yuwu sâop. “Nâ tohât neksap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu kondo âlâ talop yan wain to yakât ukennje biatmu pâlâmne olop ya gâinjetâ yan giop. Otmu yan kinbinje kerej wahapne mem keleân sâhâm menduhum wain kâlehen katjetâ ge bârâtguop. Bârâtgumu mem yâhâ Yesu laurjan katjetâ niop. ³⁰ Nem yan “Âi sâm nihiop ya dopjan oap.” sâop. Yawu sâm goselek sâm bâleop.

³¹ Yâhâ emetsâpnan bâlemu omoj otmu yan Tihit tihit hombanj pato ya tetewuawân howanân yawuâk kinmaiht hotom uminiwi yengât kunlippenje ari Pilato yuwu sâm ekuwi. “Yura nengât Tihit tihit hombanj tetemu yan lok bâleje ya howanân kinjetâ yekmunje bâlewuap. Yawu gârâmâ gâje tembe lâulipge ekyongorâ ari in yawu kâiyenje kum lotohoyekjetâ munomai. Mujetâ yanâmâ howanâmbâ mem kâpekyeknomai.” Yawu sâwi.

³² Yawu sânetâ tembe lâulipje hângânyongomu ari lok yâhâp yawuâk kâiyetje kum lotohoyeleketâ muowot. ³³ Kâiyetje kum lotohoyelekmâ Yesuhâlen ba eksain mâne emelâk muop yakât otmâ kâinje ki kum lotohowi.

³⁴ Yawu gârâmâ tembe lâu âlâje ingepne mem Yesuhât gasumjan hâumu yapâ hep otmu toto gam giop. ³⁵ Yâhâ nâmâ gotyenânâk kinmâ yekban. Yakât otmâ den kulemguan yu sâlikum nângâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenje kepeim manjetgât yu tâj tâjâk kulemguan. ³⁶ Yâhâ miti pepaen den âlâ tap yamâ otbanjiwi yan yakât bulâje teteop ya yuwu.

“Yakât hahitje konok âlâ ki kum lotohonomai.”

³⁷ Yâhâ den bulâje âlâ yawuâk teteop ya yuwu.

“Lok âlâ hâujetâ kinmâ mumbuap ya eknomai.” Yawu tap.

Yesu howanâmbâ membe sâm Yosepne Pilatohâlen ariop.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Luka 23:50-56)

³⁸ Yawu otmâ lok âlâ, kutje Yosep, yâhâmâ Arimata kapi amboje. Yâkne biwiñe Yesuhâlen katmâ manmap. Yawu gârâmâ emelâk Yura nengât papatolipnenne yengât kingitjahât otmâ topne kurihakmâ manop. Yakât otmâ Yesu howanâmbâ membe sâm yok pilâm ari Pilato ekuop. Ekumu nângâwanjimu ari bukulipne meyekmu ari Yesu mawi.

Yesu lâum ari hanguwi.

³⁹ Yâhâ Nikotemo yamâ angoân omoj âlâen Yesuhâlen arimu den huhuowot yâkneâmâ Yesu piriwe sâm otmâ to kukje suk suk âlâ miop. Yawu gârâmâ to yamâ umatne pato yakât lok âlâ memu Yosepgâlen lâum ariowot. ⁴⁰ Yâhâ Yosep yet Nikotemoñe hangure sâm Yura nengât orotmeme watmâ yuwu olowot. Yesu mem to kukje yanje piriowot. Pirim sângum kâkâlep yanak katipguowot. ⁴¹ Yâhâ Yesu howanân kuwi yaken ya kalam âlâ talop. Kalam yan kât giopne âlâ emelâk kusânmâ mem tingâlonjetâ in kamen kinminiop. ⁴² Yawu gârâmâ Yura nengât Tihit tihit hombanjan yu me ya tuhumain sâm samut katbi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombanj ya tâlâhuop. Yakât otmâ lâum kâleñnehen arinomaiht sâp biatmu lâm ya kâlehen lâum ba katbi.

20

Yesu mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Mareko 16:1-8 Luka 24:1-12)

¹ Emet engatne nângâm Maria, Matala kapi amboje, sumângen ariop. Ari kât pato âlâ hâpunjetâ ge lâm mâtâpne kum bâp mangoop ya hindakmu

mâtâpņe kinop ya ehop. ² Ekmâ pârâk pilâm purik sâm Petoro orop netgâlen taka yuwu sâm eknotgop. “Papatolipnennņe Kutdâ sumâmbâ lâum ari wosaken âlâ misingutsai?” Yawu sâop.

³⁻⁴ Yawu sâmu net gurâ sumângen ariwit. Nâņe sururuk sâm Petoro wangim kulet sâwan. ⁵ Kulet sâm ariwan yamâ lâm kâlehen ki bawan. Yâhâmâmâ lâm sâtņanâk kinmâ olelem eksan mâne sângum kâkâlep mem Yesu katipgum katbi yanjahâk tatmu ekban. ⁶ In ekmâ kinmune Petoroņe belângen takaop yanjak burunduņâk gam kâlehen baop. Kâlehen ba sângum kâkâlep yawuâk ehop. ⁷ Otmu sângum tipņe mem Yesu kunņe katipguwi ya âlâņe kitâ mem ketetmâ henņeņgum katmu talop ya ehop. ⁸ Yawu otmuâmâ nâku yawuâk kâlehen bawan. Yâhâ kunņe katipguwi yawuâk ekmâmâ Yesu mumuņambâ yahalop nâņgâwan. ⁹ Yawu gârâmâ sum kamen kinmu ekbit yakât poropete nombotņe emet inâņņan Yesu mumuņambâ yahatbuap yakât topņe kulemgowi ya ki nâņgâmutņe keterahop. ¹⁰ Yawu otmâ benņe purik sâm âwurem ariwit.

Yesuņe Maria, Matala kapi amboņe, tetewaņgiop.

(Mareko 16:9-11)

¹¹ Otmu Mariane betnetņan taka lâm sâtņan isem kinop. Isem kinmâ kâlehen ehop. ¹² Ekmu anjelo yâhâp yaņe Yesu katņetâ iop ya hâlâņmâ nombot nombot talowot. Konokņeâmâ kunņehen talop. Yâhâ âlâ yaņeâmâ kâiņehen ge talop. ¹³ Yawu tatmâ yuwu sâm âikuowot. “Wongât isem kinsat?”

Sâmutâ sâop. “Kutdâne yupâ lâum ari wosaken âlâ misingutsai?” yawu sâop.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu sâm kambeņe kakjambâ olelem Yesu ehop. Ekmâ yan “Yuâmâ kalam yukât amboņe mon?” nâņgâop. Yawu nâņgâmu Yesuņe âikuop. “Imbi, gâmâ âlâhât pâinmâ isem tat.” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Lok pato, gâņe sârâ Yesu lâum ari âlâengen misingutsai otmuâmâ âlepņe eknohorâ bukuliņņe ari ekyongomune taka menehât nanņan.”

¹⁶ Yawu sâmu kunop. Kunmu purik sâm Yesu towatņe ekmâ nâņgâm Yura nengât denân “Kutdâ” sâop. Den yukât topņe yamâ “Kutdâne.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâ Awonņahâlen irak yâhâwoman yakât otmâ ki wâinek. Gâņe âwurem ari bukuliņne ekyongowuat. Ekyongom nâhâitņe yamâ “Anitâ awonņennjahâlen ewun âwurem yahap” sâm ekyongowuat.” Yawu sâop.

¹⁸ Yawu sâmu Mariane taka den ya nen honj bawalipņe eknongop.

Yesuņe honj bawalipņe teteyiņgiop.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49)

¹⁹ Otmu emet omoņ otmu yanâmâ nen honj bawalipņe papatolipnenņe yengât kiņgitnennjahât otmâ emet âlâen yâhâ menduhuakmâ gahatņe kârikņe mangum tatbin. Menduhuakmâ tatmunņe Yesuņe hohetnennņan pârâk sânsânâk teteningiop. Teteningim eknongop. “Biwiyenņe huruņ sâek.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmâmâ biriņe bâtņe kuwi otmu iņgeņņe gasumņan hâuop yakât gut tiripnongomu ekbin. Tiripnongomu ekmâ biwinenņe heronņe olop. ²¹ Yawu otmâ kinmunņe yâhâpņe sâop. “Yen biwiyenņe huruņ sâek. Awonņanņe nâ hâņgânnohomu gewan yakât dopņeâk nâku yen hâņgânyongomune arinomai,” sâop. ²² Yawu sâm kahapumņanņe hâņgutnenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yenâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu yâkât wâtņan kinnomai. ²³ Wâtņan kinmâ yâkât sâtgât lok âlâ me âlâhât tosa pilâyiņginomai yamâ Anitâņe buku otyiņgiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâhât tosa ki pilâyiņginomai yamâ matņe umatņe yiņgiwuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe gutŋe Toma tiripgumu ehop.

²⁴ Yâhâ Yesuŋe teteningimu gutŋe ekbin sâp yan bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâm, kutŋe âlâmâ Boho boho, yâhâmâ nen orowâk ki tatbin.

²⁵ Yakât otmâ belângen Toma ekmâ yuwu sâm ekuwin. “Kutdânenŋe nengâlen tetemu den huhuwin.” Sâmunŋe sâop. “Âo, yenâmâ den miai. Yawu gârâmâ biriŋe bâtŋe kuwi otmu iŋgepŋe gasumŋan hâuop yakât gutŋe nine sennan ekmâ mem walipguwom yanâmâ nâŋgâmune bulâŋe otbuap.” Yawu sâop.

²⁶ Yâhâ Sande âlâ otmu yan emelan âlâkuâk yâhâ menduhuakmâ gahatŋe kârikŋe manŋum tatbin. Sâp yanâmâ Toma orowâk tatbin. Menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe teteningim sâop. “Yen biwiyenŋe huruŋ sâek,” sâop. ²⁷ Yawu sâm purik pilâm Toma yuwu sâm ekuop. “Bâtnan gut yu wâim ekmâ yaŋak gasumnan ya yawuâk mem nâŋgâ. Nâ bulâŋanâk Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yakât otmâ biwihaŋe nâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otbuat.”

²⁸ Sâmu sâop. “O, Kutdâne, bulâŋanâk gâ Anitâ orop dopyetŋe konohâk mansat.” ²⁹ Sâmu sâop. “Gâŋe yiwerenŋe gut yu mem eksat yakât otmâ biwihaŋe nâhâlen kepeiat. Yâhâ lohimbî nombotŋaŋe ki nekmâ biwiyenŋaŋak nâhâlen kepeim mannomai yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe huruŋ sâmu heronŋe otmâ mannomai.” Yawu sâop.

³⁰ Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yamâ kerehâk ki kulemguan. ³¹ Yâhâ olop miop ya ekbin yakât den pat kulemguan yu sâlikum eknomai. Yu sâlikum ekmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ nanŋe Yesu hâŋgângumu giop yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim denŋe lâum mannomai yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop ya menomai.

21

Yesuhât sâtŋât otmâ hoŋ bawalipŋaŋe iŋan dondâ mewî.

¹ Sâp yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe nombotŋe Tiweria denŋân yakât ginŋan menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe teteningiop yamâ yuwu. ² Nâ otmu atane, kutŋe Yakowo, otmu âlâmâ Simon Petoro, âlâmâ Toma, yâkâlâk kutŋe âlâ Boho boho, âlâmâ Natanae Galilaia hânân kapi âlâ Kana sâm yan gâtŋe, otmu lok yâhâp biwiyetŋe Yesuhâlen kepeim manowot ya orowâk menduhuakbin. ³ Menduhuakmâ tatmunŋe emet nŋi sâwe sâm otmu Petoronŋe yuwu sâm eknongop. “Nâmâ ge iŋan dâiwehât nanŋan.”

Sâmu sâwin. “Nen orowâk arinom,” sâm gemunŋe waŋgaen orowâk yâhâwin. Ari omoŋe pâlâmŋe manbin.

⁴ Emet haŋ sâmu yan Yesuŋe denŋân ginŋan kinop. Yâhâ nenâmâ kâlêwângen ki tatbin. 100 mita, dop yawuyaen tatbin yamâ towatŋe ekmunŋe ki keterahop. ⁵ Yâhâ Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Bukulipne, yen iŋan miai, me bia?”

Sâmu “Bia,” sâwin.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâm eknongop. “Iŋan itâŋe ya waŋga nombotgembâ panŋetâ gewuap yanâmâ iŋan mem dâinomai.” Yawu sâmu yaŋak benŋe waŋga nombotgembâ pilâmunŋe gemu iŋan dondâhâlâk ge kutakulakbi. Ge kutakulakŋetâ mem dâim waŋgaen katne sâm otmunŋe umatŋe dondâ olop.

⁷ Yawu otmu nâŋe Petoro ekuwan. “Lok endamâ Kutdânenŋe yakâ.” Ekumune uk sâm petŋe tuhum katmâ âi tuhuop yakât otmâ tiŋginŋe yawuâk mem kepeiakmâ saruân kionŋmâ Kutdâhâlen yoloŋ otmâ ariop. ⁸ Yawu

otmuâmâ nenâmâ wanğaenâk tatmâ puli kum injan itânje dâim dengân ginjan yâhâ kionbin. ⁹ Yesuđe banğa âlâ mem katmu talop. Katmu tatmu injan mem hot umu siop. ¹⁰ Yawu otmâ Yesuđe yuwu sâm eknongop. “Yiwerenje injan miami ya nombotnje mem katjetâ siâk.”

¹¹ Yawu sâmu Petorođe wanğa hâmenjan yâhâ injan itârâek mem dâim ginjan gaop. Yâhâ injan 153 ya itâ kâlehen kutakulakbi. Yawu gârâmâ injan yamâ papatoek yamâ benje injan itânje ya ki berendenj sâop. ¹²⁻¹³ Injan nombotnje katmunje semu orowâk newin. Orowâk nem tatbin yamâ âi pâi tuhunomgât nângâmunje umatje otmu pilâwin.

¹⁴ Yâhâ Yesuđe mumunambâ yahalop yakât kakjan dengân ginjan men-duhuakmâ tatbin yan teteningiop yanje kalimbuđe olop.

Yesuđe Petoro den bâiđe ekuop.

¹⁵ Nem pesuk pilâmunje Yesuđe Simon Petoro yuwu sâm âikuop. “Simon, Yoane nanje, gâjeâmâ bukulipganje biwiyenaje hikunekmâ mansai ya wangiyekmâ biwihanje tinjâk hikunekmâ mansat me girawu?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâje. Nâmâ buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbî nâhâlen yiwerenjeâk torokatmâ mansai ya yengât tihityenje otbuat.” ¹⁶ Yawu sâm yanjak yâhâpne yuwu sâm âikuop. “Simon, Yoane nanje, gâje biwihanje tinjâk hikunekmâ mansat me bia?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâje. Nâje buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbî nâhâlen emelâk torokatmâ mansai ya galempongowuat.” ¹⁷ Yawu sâm kalimbuđe yuwu sâm âikuop. “Simon, Yoane nanje, gâje buku otnihimat me bia?” Yawu sâop.

Yâhâ Yesuđe kalimbuđe âikuop. “Gâje buku otnihimat me bia?” yawu sâop yakât Petorođe nângâmu biwinjan hâumu yuwu sâop. “Kutdâ, gâhât sengan senje âlâlâ ki tik tatmap. Yakât otmâ nâje buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbî nâhâlen torokatmâ mansai ya galempongom wawaeyekmâ manbuat.

¹⁸ Yâhâ hâmbâi yu me ya tetehihiwuap yakât topnje sâwe. Gâje anjoân sihan manon yanâmâ petge mem lalakmâ kapi wosapâ wosapâ ariwehât nângâminion yanâmâ âlepne arim tohominion. Yâhâ gâje sombo otbuat yanâmâ bâtege pilârâ lok bâlenjanje sâhâm menduhum ki ariwe nângâwualângen dâihekmâ arinomai.” Yawu sâm ekuop. ¹⁹ Yâhâ Yesuđe topnje yuwuhât ekuop. Hâmbâi Petorođe Yesuhât tem lâuwangim manmu umatje yawu tetewangiwuap. Umatje tetewangiwuap yan ki lohotnje otmu kujetâ mumbuap. Yâhâ ki lohotnje otbuap ya lohimbînje ekjetâ sâtne otmu Anitâ mepaenomai. Yakât otmâ yuwu sâm ekuop. “Gâmâ biwihanje nâhâlen tinjâk kepeim tem lâunihim manbuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu Petorođe kamberje kakjambâ olelem nâ nehop. Yâhâ nâ Yesu orop biwinetnje hikuakmâ konohâk olopgât menduhuakmâ sot bâiđe newin yan yâk orop hâlânakmâ tatbit. Yawu tatbit yakât otmâ âlâje betjenen kionbuap yakât âikuwan. ²¹ Yâhâ Petorođe nekmâmâ yuwu sâm Yesu âikuop. “Kutdâ, lok yuâmâ girawu?”

²² Sâmu sâop. “Yâk tatmuâk âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nângâm ketet otbuat.” Yawu sâm ekuop.

²³ Den yawu sâop yamâ bukulipnanje nângâm hilipgum kelangatbi. Kelangatmâ nâhâitje “ki bâlewuap” sâwi. Yawu gârâmâ Yesuđe ya ki sâop. Yâhâ

yuwu sâop. “Gârâmâ yâk tatmuâk nâ âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nângâm ketet otbuat,” yawu sâm Petero ekuop.

²⁴ Den sâop yuâmâ nine orowâk tatmâ nângâminiwan. Yakât otmâ den kulemguan yu bulâŋe dondâ.

²⁵ Otmu Yesuŋe olop miop yakât pâŋe konok kulemguan. Yawu gârâmâ âlâlâ olop ya kerek kulemgum metewomgât dop ki oap.

Aposolo yengât den pat

Yesuŋe aposololipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân yâhâop.

O bukune Teopilo,

¹⁻² Emelâk Anitâŋe Yesu hângângumu ge lok nombotŋe meyekmâ Anitâhât den kâsikum yingim âi sâŋ yingiop. Âi yawu tuhummâ gam benŋe âwurem himbimân yâhâwe sâŋ olop yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kioŋmu hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan. ³ Roma yengât tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu hoŋ bawalipŋe teteyingim Anitâŋe tihityeŋe otuap yakât topŋe ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. ⁴ Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomai. Awoŋnaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingiwuap yakât emelâk ekyongomune nâŋgâwi ya. Yakât otmâ tipinŋe tatmâ mambotnomai. ⁵ Yoaneŋe lohimbi mem toen katyehop. Yawu gârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu manmâ yâhânomai.”

Yesuŋe himbimân yâhâop.

⁶ Yesuŋe den bâiŋe aposololipŋe ekyongop yan yuwu sâŋ âikuwi. “Kutdâ, gâŋe sâp yiwerenŋe yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunŋe arinŋetâ nenjahâk galemahom mannom me?”

⁷ Sâŋetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâŋe tetewuap ya Awoŋne Anitâŋe ikŋehâk nâŋgâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumu kulem girawuya tetemu ekmâ nâŋgânomai ya gurâ ikŋehâk nâŋgâmu tap. Yeŋe yakât topŋe nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. ⁸ Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu nâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonomai. Anjoân topŋe katmâ Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongonomai. Yawu otmâ benŋe lohimbi Yuraia, Samaria otmu kâlepŋehen manmâ arai ya yengâlen ari den pat ya ekyongonomai.”

⁹ Yawu sâŋ ekyongom yan katyekmu kinŋetâ elem kakŋambâ yâhâop. Yawu otmu elem yaŋe kâtâpgumu ki ekbi.

¹⁰ Yawu otmâ himbimâŋenâk ekmâ kinŋetâ aŋelo yâhâp, yâk yetgât hâk katipŋe kaok bolaj bolaj, yaŋe pârâk sânsânâk teteyingiwot. ¹¹ Teteyingim yuwu sâŋ ekyongowot. “Galilaia ambolipŋe yeŋe wongât himbimâŋenâk senyeŋe pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinŋetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimâŋembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololipŋe yengât kutyeŋe

¹² Yawu sâŋ ekyongom arimutâ benŋe aposolo yaŋe Oliwa pumŋambâ ge Yerusalem kapiân bawi. ¹³ Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwiŋe âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololipŋe yengât kutyeŋe yuwu. Petoro, imiŋe Anderea, Yakowo, imiŋe Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Alipaio nanŋe Yakowo, otmu Yakowo nanŋe

Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyene yuwu. Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe.

Yurasihât gewâkŋan lok âlâ kinâk sâm Anitâ ulitguwi.

¹⁴ Yesuhât aposololipŋane ikŋe mâmâŋe imilipŋe otmu imbi nombotŋe menduhuyekŋetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

¹⁵ Sâp yan lohimbî nombotŋane Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbi, lohimbî 120, yawuyane menduhuakmâ tatŋetâ Petoroŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. ¹⁶⁻²⁰ “Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yesuŋe lok âlâ, kutŋe Yurasi sâm, yâk orowâk menenekmâ nep sâm ningimu hoŋ bawanŋim gamain. Yâhâ Yurasinŋe betŋehen kionmâ lok bâlene dâiyekmu taka Yesu mewî.” Yawu sâop.

Otmu Yurasinŋe Yesu mem bâtyenjan kalop yakât hâmeŋe sâm hotom uminiwi yengât kunlipyenane tewetsenŋe wanŋi. Tewetsenŋe wanŋetâ yanŋe mem ari hân âlâ puluhuop. Yawu gârâmâ Yesu betŋehen kionŋop yakât Yurasinŋe nâŋgâm otmâ hilipguan sâm anulahop. Yawu nâŋgâm yanjak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sâmu ge kum tepŋe bâok pilâop. Tepŋe bâok pilâm tepŋe komŋe kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nâŋgâm Yerusalem kapi ambolipŋane hân yakât kutŋe “Akerama” sâm kunbi. Yâhâ kut yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Hepŋak puluhuwi” yawu.

Otmu Yurasi hiwawahop yakât nâŋgâm Petoroŋe yuwu sâop. “Emelâk emet inânŋan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe tâmbânenŋe Dawiti yakât biwinan den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop yakât bulâŋe teteap.

“Lok âlâ emetŋan ki tatmu emetŋe kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulemguop.

“Nepŋe pilâop ya lok âlâŋe mem galemguwuap.” Yawu kulemguop tap.

²¹ Yakât otmâ nenŋe bukunenŋe âlâ mem Yurasihât gewâkŋan katmunŋe kinbuap. ²² Kândikum emelâk Yoaneŋe âi topŋe katmâ lohimbî mem toen katyehop sâp yapâek nenŋe Yesuhâlen torokatmâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtŋe âlâ mem tetem orowâk tânahom Kutdânŋenŋe Yesu mumuŋambâ yahalop yakât den pat âlepŋe lohimbî ekyongonom.” Yawu sâop.

²³ Petoroŋe yawu sâm ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutŋe Yosep Yusito, kutŋe âlâmâ Basawa sâm, otmu âlâmâ Matia. ²⁴ Mem teteyelekâ yuwu sâm Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gâŋe biwinenŋahât topŋe kerehâk nâŋgâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nâŋgârâ ârândâŋ oap yâkât kutŋe biwinenŋan katdâ ekâm nâŋgânom. ²⁵ Yâhâ Yurasinŋe nepŋe pilâm ikŋe mâtâwân ariop yakât gewâkŋan lok ya katmunŋe kinmâ yâhâwuap.” Yawu sâm ulitguwi. ²⁶ Yawu sâm ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amanj kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyene âlâŋe yapâ kutŋe Matia kulemguop ya mem teteop. Mem tetemu benŋe aposolo kâiân konok yâk yengâlen torokalop.

2

Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge aposolo mâmâŋe otyiŋgiop.

¹ Yesu mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan Sande nombolân yâhâp pesuk sâop. Ya pesuk sâmu Sande tatbi yakât kutŋe “Pentikosi hombanj” yawu kunbi. Pentikosi hombanj otmu yan lohimbî Yesuhâlen biwiyenane kepeim

manbiŋe Anitâ mepa sanġan otbaŋgine sâŋ emet âlâen menduhuakmâ tatbi.
² Menduhuakmâ tatŋetâ mun pato âlâ, siru pato memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nâŋġâwi. ³ Yawu otmâ wahap âlâ, balam nimbilamŋe yawuyaye kunyerŋe kakŋan teteop. ⁴ Yawu otmu Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgim lauyerŋe mem hewewerŋe tuhumu denŋe denŋe sâŋ ariwi.

⁵⁻⁶ Sâp yan Yura lohimbi Anitâhât den lâum manminiwiŋe Pentikosi hombanj ya ekne sâŋ kapiyerŋe pilâm âlâengembâ âlâengembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya himbimâmbâ pilâmu nâŋġâm lohimbi sesenġâlâkŋe emet yanâk menduhuakmâ Yesuhât lohimbi yengât denyerŋe nâŋġâwi. Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyerŋe kepeim manbiŋe Yura yengât denânâk sâwiâke yamâ benŋe lohimbi takawi yanŋe den ya nâŋġâŋetâ denyerŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk olop. ⁷ Yawu olop yanak benŋe nâŋġâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâŋ alahuwi. “Yesuhât lohimbi den oai yu Galilaia ambolipŋe kerek. Nenŋan ġâtŋe bia. ⁸ Yakât otmu girawu otmâ nenŋe den sâŋetâ nanġain? ⁹ Nengât topnenŋeâmâ yuwu. Nen kapi kâleŋnehemâ takain. Nen nombotŋe Pata ambolipŋe, nombotŋe âlâmâ Meria ambolipŋe, nombotŋe âlâmâ Elam ambolipŋe, nombotŋe Mesopotamia ambolipŋe, nombotŋe Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe, nombotŋe Kaparokia ambolipŋe, nombotŋe Ponto ambolipŋe, nombotŋe Asia ambolipŋe, ¹⁰ nombotŋe Pirihiia ambolipŋe, nombotŋe Pampilia ambolipŋe, nombotŋe Aihita ambolipŋe, nombotŋe Apirika ambolipŋe, nombotŋe Kirene kapi nombotŋe Liwia hân nombot nombot tatmâ arap ya ambolipŋe. ¹¹ Nombotŋe Kereta ambolipŋe, nombotŋe Arawia ambolipŋe, otmu nombotŋe Roma ambolipŋe. Nen yawuyerŋe tain. Nen nombotŋe Yura lohimbi bulâŋe. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ Yura nengâlen torokatŋetâ orowâk mansain. Nen lok topŋe topŋe. Yawu ġârâmâ Anitâŋe kulem yu ya otmâ ġaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipŋerŋe nenŋe denânâk sâŋetâ nanġain.” Yawu sâwi. ¹² Yâhâ den ya nâŋġâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât topŋe nâŋġâne sâŋ pâpġuwi. Yawu otmâ “Kulem yukât topŋe girawu?” sâŋ alahuwi.

¹³ Yawu ġârâmâ lohimbi nombotŋerŋe Yesuhât lohimbi yekmâ senyerŋan gem yuwu sâwi. “Yeŋe wain to dondâ neŋetâ biwiyerŋe hâlim oap.” Yawu sâwi.

Petoroŋe yahatmâ kulem ekbi yakât topŋe ekyongop.

¹⁴ Yawu sâŋetâ Yesuhât aposololipŋerŋe yahatmâ kinmâ Petoroŋe lohimbi takawi ya yuwu ekyongop. “Bukulipne otmu lomba taka tai yen kulem tetemu eksai yukât topŋe ekyongomune nâŋġâŋet. ¹⁵ Omoŋânâk wain to ki nemain. Yakât otmâ lok yeksai yuŋe wain to ki niai. ¹⁶ Emelâk emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yoele sâŋ, yâkŋe den kulemġuop yakât bulâŋe yiwererŋe tetemu eksai yu. Emelâk den kulemġuop ya yuwu.

¹⁷ “Anitâŋe yuwu sâŋ eknohop. Hâmbâi sâp pato tâlâhuwuap yan nâŋe nine Wâtġât mâmâŋahât Heak hâŋġangumune ge lohimbi mâmâŋe otyiŋgiwuap. Mâmâŋe otyiŋgimu lohimbiŋe nâhâlen biwiyerŋe kepeim mannomai yanŋe nâhât den sâŋ tetem lohimbi ekyongonomai. Otmu biwiyerŋe mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai. ¹⁸ Bulâŋanâk sâp yan Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe hoŋ bawalipne mâmâŋe otyiŋgimu nâhât den sâŋ tetem ekyongonomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lohimbi kerek matŋe yinġimune menomai yakât sâp tâlâhumu yan nâŋġâmunne himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmġât

emetsenŋe bok sâmu omoŋ bâleŋe sahakbuap. Yâhâ omoŋgât emetsenŋe yaŋeâmâ kuriŋ hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatŋe topŋe topŋe yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekŋetâ sâtŋe otmu hu halak tuhunomai. ²¹ Sâp yan lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ meyekmune ki hiliwahonomai.” Anitâŋe yawu sâm eknohop.” Den yawu kulempuop tap.

Petoroŋe Yesuhât topŋe ekyongop.

²² Petoroŋe torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yesu Nasaret amboŋe ya mâmâŋe otbaŋgimu hohetnennan manmâ kulem topŋe topŋe memu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu Anitâŋe hâŋgâŋgumu giop yawu nâŋgâmain. ²³ Yawu gârâmâ yeŋe Yesuhât hâkâŋ otmâ lok bâleŋe yengât bâtyeŋan katŋetâ yâkŋe mem howanân kuŋetâ muop. Yawu otbaŋgiwi yakât Anitâŋe emelâk emet inânŋan nâŋgâmu ârândâŋ otmu mâtâp ya sâm waŋop. Mâtâp ya sâm waŋmu yaŋak benŋe howanân kuŋetâ sâtŋum muop. ²⁴ Kuŋetâ muop yamâ sumânâk tatbuapgât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. ²⁵ Emelâk emet inânŋan tâmbânenŋe Dawitiŋe Yesuŋe mumuŋambâ yahatbuap yakât nâŋgâmu yuwu kulempuop tap.

“Kutdâ gâ orowâk manmâ gan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu nanŋan. Biwi yâhâp otmangât mâmâŋe otnihim gamat. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ biwine âlepŋe otmu tem lâuhihim heronŋe nâŋgâhian. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumuŋambâ mem yahatnekbuat. Yawu otnihiwuat nâŋgâmu biwine ki houŋ sâwuap. ²⁸ Gâŋe nâŋgân nâŋgânne mem pâroŋ pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topŋe nâŋgâmu ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nâŋgâmu biwine heronŋe otmâ manmâ yâhâwom.” Yawu kulempuop tap.

²⁹ Tâmbânenŋe Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Yâkât sumŋe ekmain. ³⁰ Anitâŋe poropete âi sâm waŋmu yâkât den lohimbi ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitâŋe pat kuwaŋgim yuwu sâop. “Gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap ya mem kânâŋgâmmune kawehan kinmâ nine lohimbi galempongouap.” ³¹ Anitâŋe yawu sâm pat kuwaŋgiop. Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatbuap yakât nâŋgâmu Dawitiŋe emet inânŋan den yuwu kulempuop.

“Mumu yan Anitâŋe umutŋe miop. Otmu hâkŋe tâtuk sâmapgât mumuŋambâ mem yahalop.” Yawu kulempuop.

³² Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu nen kerekŋe ekbin. ³³ Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu ikŋe orop tawot. Otmu emet inânŋan âwâŋe Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu gewuap yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hâŋgâŋgumu ge mâmâŋe otningimu denŋe denŋe sâmunŋe nanŋai.

³⁴ Otmu Dawiti ikŋak himbimân ki yâhâop. Yawu gârâmâ emelâk emet inânŋan den yuwu kulempuop.

“Anitâŋe nâhât Kutdâne yuwu sâm ekuop.

“Gâ gotnan ga kindâ mâmâŋe otgihimune ³⁵ kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” Yawu kulempuop tap.

³⁶ Yakât otmâ yuwu sâm ekyongomune nâŋgâmu biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kuŋetâ muop ya yeŋe amboŋe oai. Yawu gârâmâ Anitâŋe

mumuᵇambâ mem yahatmu kunnenne tap. Yakât otmâ Kutdânenne sâmain. Yawu.”

Lohimbi dondâhâlâkᵇe Yesuhâlen biwiyeᵇe katbi.

³⁷ Petoroᵇe yawu sâᵇm lohimbi ekyongomu nâᵇᵅᵅeᵇetâ biwiyeᵇan hâumu aposolo nombotᵇe ya orop yuwu sâᵇm âiyongowi. “Wâe, nenᵇe girawu ot-munᵇe Anitâᵇe nenekmu ârândâᵅ otbuap yakât sâᵇeᵇetâ nâᵅᵅâne.”

³⁸⁻³⁹ Sâᵇeᵇetâ sâop. “Anitâ Kutdânenneᵇe ikᵇe Wâtᵅât mâmâᵅahât Heak hâᵅᵅâᵅgumu ge yen otmu lohimbi kâlepᵇehen mansai mâmâᵅe otyiᵅᵅimu Yesuhâlen biwiyeᵇeᵇe kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyiᵅᵅiop. Yakât otmâ orotmemeyeᵇe bâleᵇe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeᵇe katᵇetâ Anitâᵇe tosayeᵇe pilâyiᵅᵅiwuap. Yawu otᵇetâ benᵇe nenᵇe Yesu Kiristohât kulân toen mem katyeᵅᵅmunᵇe Wâtᵅât mâmâᵅahât Heakᵇe ge mâmâᵅe otyiᵅᵅimu mannomai.” Yawu sâop.

⁴⁰ Petoroᵇe biwiyeᵇan kioᵅᵅmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâᵇm ekyongop. “Lohimbi perâkᵇe ihilâk mahilâk manmai ya Anitâᵇe matᵇe umatᵇe yiᵅᵅimu menomai. Yawu gârâmâ yeᵇe orotmemeyeᵇe bâleᵇe bet pilâm Yesu Kiristohâlen biwiyeᵇeᵇe kepeieᵇetâ yâkᵇe tihityeᵇe otbuap.”

⁴¹ Yawu sâᵇm ekyongomu lohimbi kiᵅᵅitᵇe orowâk, dopyeᵇe 3,000 yawuyeᵇe Petorohât denᵇe nâᵅᵅeᵇetâ bulâᵇe otmu Yesuhâlen biwiyeᵇe katbi. Yawu otᵇetâ aposololipᵇeᵇe toen mem katyeᵅᵅeᵇetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyeᵇeᵇe kepeim manbiᵇe biwi konok otmâ manbi.

⁴² Yesuhât komolân torokatᵇetâ aposololipᵇeᵇe yâkât den kâsikumu yiᵅᵅiwi. Kâsikumu yiᵅᵅieᵇetâ nâᵅᵅâm biwiyeᵇe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa sanᵅan otbaᵅᵅim manbi. Otmu sâᵇ sâsâᵅan menduhuakmâ buku oraᵅᵅim sot newi. ⁴³ Otmu aposololipᵇeᵇe kuleᵅᵅ topᵇe topᵇe meᵇetâ lohimbi belâᵅᵅen manbiᵇe kuleᵅᵅ ya ekᵇetâ sâᵇeᵇe olop. ⁴⁴ Yâhâ lohimbi Yesuhâlen biwiyeᵇe kepeiwieᵇe biwi konok otmâ sot kâle senᵇe âlâlâ mem menduhumu konohân katᵇetâ tatmu yaᵇe mem tânahom manbi. ⁴⁵ Otmu lohimbi nombotᵇeᵇe iri sikumyeᵇe puluhumu yakât hâmeᵇe mewi ya mem bukulipyeᵇe nombotᵇeᵇe yu me yakât umburuk manbi ya kâsikumu yiᵅᵅiwi. ⁴⁶ Yawu otmâ hilâm ârândâᵅ Anitâhât opon kâmbukᵅan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâᵅᵇe ârândâᵅ emetyeᵇan yâhâ menduhuakmâ soti um neminiwi. Yawu otmâ tep heroneᵇe nâᵅᵅâm Anitâ mepaem manbi. ⁴⁷ Yawu otᵇetâ lohimbi belâᵅᵅen manbi nombotᵇeᵇe orotmemeyeᵇe ya ekᵇetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyeᵇe katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

3

Petoroᵇe lok pareᵇe mem heᵅᵅeᵅᵅuop.

¹ Isirae lohimbi orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâᵅᵇe ârândâᵅâk opon kâmbukᵅan yâhâ Anitâ ulitᵅᵅumai. Emetsâᵅᵇe âlâen Petoro yet Yoaneᵇe Anitâ ulitᵅᵅure sâᵇm opon kâmbukᵅan yâhâowot. ² Otmu lok âlâ mâmâᵅahât teᵅᵅambâek pareᵇe teteoᵅᵇe bukulipᵇe ekyongomu hilâm ârândâᵅ opon kâmbukᵅahât gahatᵇe âlâ, kutᵇe “Mâtâᵅ âloloᵅᵅo loᵅᵅo” sâᵇm yan lâumu ari katᵇetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukᵅan yâhâm geminiwi yaᵇe tewetsenᵇe nihieᵇet sâᵇm ulityongominiop. ³ Otmu sâᵇ yan Petoro yet Yoane opon kâmbukᵅan yâhâmutâ yeᵅekmâ ulityotᵅop. ⁴ Ulityotᵅomu Petoroᵇe

nāngâm “Wa, buku” sâ in ekmâ sâop. ⁵ In ekmâ sâmu lok pareŋe yaŋe tewet-senŋe nihiwomap sâ in tepŋe kilik kilik sâmu talop. ⁶ Yawu otmu Petoroŋe yuwu sâ in ekuop. “Senŋe âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâ in mune nāngâ. Yesu Kiristo Nasaret ambonaŋe gâ heŋgenŋohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.” ⁷ Yawu sâ in ekum bātŋe bonāŋen memu yahalop. Memu yanâk kâiŋe sâsilipŋe tãŋ tãŋ otmu hewewenâk yahatmâ kinop. ⁸ Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukŋan yâhâwi. Yâhâ lok yaŋe heronŋe otmâ sor pilâm bam gam Anitâ mepaeop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ mepaemu lohimbi kâlehen tatbiŋe ekmâ yuwu sâwi. “Lok pareŋe yuŋe opon kâmbukŋahât mâtâp âilonŋo lonŋo yan tatmâ senŋe âlâlâhât ulitnongomap. Âlepŋe oap yakât nāngâmunŋe ki orotŋe oap,” yawu sâ in nāngâŋetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹¹ Otmu emelâk opon kâmbukŋe ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâ in selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutŋe “Solomongât selep” sâwi. Lok yaŋe Petoro yet Yoane yetgâlen torokatmu selep yan yâhâŋetâ lohimbi dondâhâlâkŋe betyenŋe yâhâm mem hawam mewam tuhuyekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroŋe Yesuhât topŋe ekyongop.

¹² Yawu otŋetâ Petoroŋe yekmâ yuwu sâ in âiyongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netŋe wâtnetŋambâek lohimbi heŋgemyongoromgât dop âlâ ki tap. Net uwawapŋe bia ki mansait. Yakât otmâ ki nāngânitŋiŋetâ yahalâk. ¹³ Topŋe yuwu tap. Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yengât Anitâ, tâmbâlipnenŋe yengât Anitâ, yâkŋe ikŋe nanŋe Yesu hāngāngumu ge hohetnenŋan manop. Yakât kulân lok yu memutŋe Anitâŋe heŋgenŋumu bam gam eksai. Yâhâ yeŋeâmâ Yesuhât nāngâŋetâ gemu pâku lohimbi yengât bâtyenŋan katbi. Yawu otŋetâ Pilatoŋe holaŋbe sâmu yan yeŋeâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Yesu ya sâ in ge katbi. ¹⁴ Yâkŋe uwawapŋe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yeŋe hâkân otmâ betbaŋim lok bâleŋe, kutŋe Barawa sâ in, yâkât nāngâŋetâ yahatmu Pilato ekuŋetâ lauyenŋan mem Barawa holaŋmu arimu Yesu kuŋetâ muop. ¹⁵ Kuŋetâ muop yamâ lok inŋe ki kuŋetâ muop. Manman kârikŋahât ambonŋe ya kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumunambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin. ¹⁶ Lok pareŋe yuŋe âlepŋe oap yukât topŋe sâ in mune nāngâŋet. Yesuhât kulân lok pareŋe yu memutŋe Yesuhâlen biwiŋe katsapgât Anitâŋe heŋgenŋumu bam gamu eksai.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâ in mune nāngâŋet. Yeŋe papatolipyeŋaŋe orop Yesuhât topŋe pâpgum gamai. Yakât otmâ kuŋetâ muop. ¹⁸ Emelâk emet inānŋan Anitâŋe Yesuhât nāngâm poropetelipŋe yengât biwiyeŋan den katmu yuwu kulemguwi. “Tihitnenŋe otbuap yâkŋe anŋoân hâhiwi nāngâm mum-buap.” Yawu kulemguwi tap. ¹⁹ Anitâŋe tosayenŋe pilâyŋgiâkgât yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋet. ²⁰ Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe māmâŋe otyŋgimu biwiyeŋe sânduk sâmu mannomai. Sâp yuâmâ Yesu Kutdânenŋaŋe himbimân tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp pato tetewuawân Yesuŋe tihitnenŋe olâk sâ in Anitâŋe hāngāngumu âwurem gewuap yakât pat kuningimu tap. ²¹ Anitâŋe embâŋambâek emet inānŋan poropetelipŋe yengât biwiyeŋan den katmu kulemguwi yakât topŋe yuwu tap. Manmannenŋe kuwikingiwiuap yakât Anitâŋe nāngâmu ârândân otmu Yesu hāngāngumu âwurem gewuap. ²² Yakât torehenŋe Mosenŋe yuwu kulemguop.

“Kutdânenne Anitâne nâ menekmâ âi sâam nihimu taka ikne den kâsikum yingim mansan yakât dopneak Anitâne nengât komolân gâtne lok âlâ mem poropete âi sâam wanmu ikne den kâsikum yingimu lohimbine tem lâuwanginomai. ²³ Yâhâ lohimbî nombotjanjeâmâ denne nângâm hâkân otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemguop tap.

²⁴ Otmu emelâk emet inânjan lok âlâ, kutne Samue, yâk otmu Anitâhât poropetelipjanje Yesu Kiristonje tetem manmâ kulem topne topne membuap yakât den yawuâk kulemguwi. ²⁵ Emelâk embânân Anitâne Awarahamgât pat kuwangim yuwu sâam ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtne lok âlâje tetem lohimbî hânjan kulemjan mannomai ya menduhuyekmâ manman âilongoân katyekmu herone nângawangim mannomai.” Yawu sâam ekuop. Yâhâ Anitâhât poropetelipjanje den ya torokatmâ lohimbî sâam tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâne tâmbâlipyene yengât pat kuyingiop ya yen gurâ pat yanje meyeksap. Gârâmâ yakât bulâne yen gurâ yawuâk menomai. ²⁶ Yâhâ nen Isirae lohimbine orotmemenenne bâlene bet pilâm Anitâ nanjahâlen biwinenjanje kepeim manman âilongoân manmâ herone nângânongât angoân Anitâne yâk hângângumu nengâlen giop.

4

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetjan katyelekjetâ talowot.

¹⁻³ Anitâne Yesu mumunambâ mem yahalop yakât den pat âlepne ya Petoro yet Yoaneje lohimbî ekyongowot. Ekyongom tatmutâ opon kâmbukjahât tembe lâu yengât kunyene otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwiye den pat ya nângânetâ ki bulâne olop. “Yesu mumunambâ ki yahalop. Ya ki orotne,” yawu nângâm den hâreyitgim meyelekmâ ari pâi emetjan katyelekjetâ talowot. Pâi emetjan tatmutâ emet hanj sâop. ⁴ Yâhâ Petorone lohimbî kingitne orowâk Yesuhât den pat âlepne ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawu.

Petorone Yesuhât den pat âlepne Yura yengât papatolipyene ekyongop.

⁵ Emet hanj sâamu Yura yengât papatolipyene otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâkne Yerusalem kapiân menduhuakbi. ⁶ Sâp yan opon kâmbukjahât lok kunne âlâ, kutne Anasi, otmu lamatne, kutne Kaipa, otmu bukuyâhâtne Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyene orowâk menduhuakbi. ⁷ Otmu Anasiye tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok parene âlâ mem henjenguowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiye yuwu sâam âiyotgop. “Âlâhât sâtgât otmâ lok parene yu henjenguowot?”

⁸ Yawu sâam âiyotgomu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne Petoro mâmâne otbangimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenne otmu Anitâhât hotom umai yengât kunlipyene yen yuwu sâam ekyongomune nângânet. ⁹ Netne lok parene yu ekmâ tepnetne nângawangim memutne âlepne olop yakât otmâ yene menenekmâ den âiân katneneknetâ kinsain. ¹⁰ Yakât otmâ lok âlepne olop yukât topne ekyongomune nângânet. Topne yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret ambone, yâhâmâ howanân kunjetâ muop. Kunjetâ muop yamâ Anitâne mumunambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât wâtjan kinmâ lok yu memutne âlepne otmâ mansap. Yawu gârâmâ yene lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura lohimbî kerek ekyongonetâ nângânomai. ¹¹ Emelâk

embânân Miti pepaen den âlâ yuwu kulemguiwi yakât bulânje Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokne nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitânje lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap.” Den yawu kulemguiwi tap.

Yejeâmâ emet tuhuwi ya yengât dop otmâ Yesu betbangim kujetâ muop.
 12 Yuwu sâmunen nângânet. Anitânje Yesu hângângumu ge manman kârikne yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yakât wâtjanâk kinmâ manman kâriknan mannongât dop tap. Lok ondopne mâmânje otningimu manman kâriknan mannongât dop âlâ ki tap.”

Yura yengât papatolipyeñe Petoro yet Yoane sâm hâreyitgiwi.

13 Petoro yet Yoane, yâhâmâ nângân nângân emetnan ki yâhâowot. Yawu gârâmâ Yura papatolipyeñe yengât senyeñan kinmâ den ya kâlâpne orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkne denyetne ya nângânetâ ewe membe olop. Yawu otmu nângân nângânyeñe pâronj sâmu yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ gawi. Yakât otmâ den kâlâpne orowâk eknongomutâ nanngain.” yawu sâwi. 14 Otmu Petoro yet Yoaneñe lok hengenjuowot yâk orowâk kinbi yakât otmâ den purik pilâyitgine sâm hâum pâp gum pilâwi. 15 Yakât otmâ hângânyongonetâ emet betjehen ge kinjetâ Petoro yet Yoane yetgât alahum yuwu sâwi. 16 “Nenñe lok yâhâp yu girawu otyitgine? Yâkne Yesuhât wâtjan kinmâ lok pareñe emba memutâ âlepne olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipñe emelâk nângâm metei. 17 Yawu gârâmâ den yuñe kapi ârândânj perereñ sâm arimu nângâmaiñhât nenñe kuyitgimunñe yâkne ki âlâkuâk Yesuhât wâtjan kinmâ lohimbî yakât den kâsikum yinjinomai.” Yawu sâwi.

18 Otmu tembe lâu ekyongonetâ meyekmâ âwurem ganjetâ yuwu sâm Petoro yet Yoane ekyotgowi. “Yetne ki âlâkuâk Yesuhât den ya lohimbî kâsikum yinjiromawot.”

19 Yawu sânetâ Petoro yet Yoaneñe yuwu sâowot. “Yeñak nângâm ekjet. Yengât den lâum Anitâhât den pilâmutne yâkne nângâmu ki ârândânj otbuap. 20 Yesu Kiristone den âlâlâ eknongom kulem topne topne mem gaop yakât den pat ya netne mem kurihirongât dop ki tap. Ya sâm haok tuhurom yakâ.”

21 Yawu sâmutâ yâhâpne kuyitgim holanyeleketâ gem ariowot. Lohimbî inñe kingitne orowâkne kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposolipne yengât nângânetâ yahalop. Yakât otmâ Yura papatolipyeñe wahap âlâ ki otyitgiwi. 22 Lok âlepne olop yâkne pareñe otmâ manmu yambu lok yâhâp ñerek olop.

Anitânje Yesuhât aposolipne mâmânje otyingîâkgât yakât lohimbîje ulit-guwi.

23 Yura papatolipyeñe Petoro yet Yoane holanyeleketâ gem bukulpyetne yengâlen âwurem ariowot. Ari papatolipyeñe kuyitgiwi yakât den ya ekyongowot. 24 Ekyongomutâ nângâm biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Ambonenñe Anitâ. Gânje hân himbim kândikyotgom wahap topne topne kalon. 25-26 Otmu emelâk emet inânjan gâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne tâmbânenñe Dawiti yakât biwiñan den âlâ katmu yuwu kulemguiwi.

“Wongât Anitâhât ki nângâmaiñe yeñahât nannganjetâ yahatmu biwiyeñe kâlâp siap? Wongât biwi nângân nângânyeñe hâlim milim otmu Anitâ yet honj bawane mem ge katyelekne sâm oai? Anitânje tihityeñe otbe sâm

iknje honj bawa hângângumu gewuap. Yawu gârâmâ Anitâhât ki nângâmai ya yengât papatolipyeñaje biwi konok otmâ mem ge katyeleknomaihât dop âlâ ki tap.” Dawitiñe den yawu kulemguoap tap.

²⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâm ulitguwi. “Ambonenñe Anitâ, den âlâ sâmunñe nângâ. Dawitiñe den kulemguoap yakât bulâñe teteop yakât topñe yuwu. Gâñe tihitnenñe otbe sâm Yesu hângângurâ ge tem lâuhihim uwawapñe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatonje Roma lok otmo Yura nengât papatolipnenñe menduhuyekmutâ orowâk tatmâ Yesu mem ge katne sâm den hikuwi. ²⁸ Yawu otbi yan yeñe engatyeñeâk ki watbi. Emelâk emet inânñan gâñe gike engatgeâk otmâ yu ya tetewuap ya sâm kalon. ²⁹ Yakât otmâ yâkñe kuniñgñetâ lohotñe otmaingât gâñe mâtâp manguyiñgim nen honj bawalipge mâmâñe otningirâ Yesu Kiristohât den pat âlepñe sâm haok tuhunom. ³⁰ Yawu otmâ Yesuhât wâtñan kinmâ lohimbî mesekyeñe orop ya heñgemyongonom. Otmu kulem topñe topñe memunñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât otmâ mâmâñe otningihât nângâm ulitgohoain.” Yawu sâm ulitguwi.

³¹ Yawu sâm ulitguñetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop. Otmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyiñgimu yapâ ari Yesuhât den pat âlepñe ya sâm haok tuhunom lohimbî ekyongowi.

Yesuhât lohimbîñe biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmâ buku orañgim manbi.

³² Yesuhât lohimbîñe biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu senñe âlâlâ tatyñgiop ya menduhum konohân katñetâ tatmu yanje mem tânahom manbi. ³³ Yawu manmâ Yesuñe mumunñambâ yahalop yakât den pat ya aposololipñaje lohimbî belângen manbi ya ekyongonñetâ nângâñetâ bulâñe olop. Otmu Anitâñe mâmâñe otyiñgimu kulem topñe topñe meñetâ lohimbî kerekñe yekmâ heronñe nângâyiñgiwi. ³⁴ Otmu senñe âlâlâyeñe kâsikum anñgim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe ki umburuk manbi. Lohimbî nombotñaje senñe âlâlâyeñe puluhunñetâ yapâ tewetsenñe mem aposolo yingñetâ galemguwi. ³⁵ Otmu tewetsenñe menduhuminiwi yapâ aposolonje mem lohimbî umburuk manbi ya tânyongonñetâ manbi.

³⁶ Otmu sâp yan Kipiro kapi ambonje, lok âlâ, kutñe Yosep sâm, yâkât yuwu sâmunne nângâ. Lok yakât kutñe âlâmâ Banawa yawu sâm aposolonje kunminiwi. Kut yakât topñeâmâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtñe yakât otmâ opon kâmbukñahât âi mem manop. ³⁷ Yâkñe ikñe hân puluhunñetâ yapâ tewetsenñe mem aposolo yingñiop.

5

Anania imbiñaitñe otmutâ bâleop.

¹ Lok âlâ, kutñe Anania sâm, yâkât imbiñe, kutñe Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetñe puluhunñetâ yapâ tewetsenñe miowot. ² Yawu gârâmâ tewetsenñe nombotñe ya mem mesambutmutâ tatyitgiop. Yâhâ nombotñe âlâmâ Anianñe mem ari aposolo yingñiop. ³ Otmu Petononje yuwu sâm ekuop. “Anania, yuwu sâmunne nângâ. Girawu otmâ Bâleñahât Ambonje Satanñe biwihan kionñe sâm otmu ki kârikñe otmâ kinsat. Yetñe Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kâitgum hânyetñe puluhuwî yakât tewetsenñe nombotñe mem mesambutmutâ tap. ⁴ Hân ya ki puluhuwî yan yetñe Anitâhât pat ki otbuap yawu nângâm den hikuowot mâne tewetsenñe alitsawot yuñe âlepñe otbâp. Yâhâ tewetsenñe yuñe Anitâhât pat otbuap yawu sâm

kâitnongom nombotjeâk katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitnongoawot. Anitâ kâitguawot.”⁵⁻⁶ Yawu sâmu Ananiaje den ya nângâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotjañe emet kâlehen yâhâm sângum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwî. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matje mum imu lohîmbi yan kinbiñe ekñetâ sâtje olop.

⁷ Otmu ki kâlep otmuâk imbiñaje lokñahât den pat ki nângâmâk Petorohâlen takaop. ⁸ Takamu Petoroñe yuwu sâm âikuop. “Hânyetñe puluhujetâ yapâ tewetsenñe miowot ya lokgañe kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonângen, kerehâk yingiap yakâ.”

⁹ Sâmu Petoroñe yuwu sâm âikuop. “Wongât yetñe biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Lokge emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgihai. Yiwerenje gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangohonomai.”¹⁰ Yawu sâm ekumu yâku yanâk kâiñe topñan purik sâm ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokñe lâum ge hanguwî yanâk lâum ge hanguwî.¹¹ Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotñe nângâñetâ sâtje olop. Yawu.

Yesuhât aposololipñaje kulem topñe topñe mewî.

¹² Aposolo yâkñe kulem topñe topñe meñetâ lohîmbiñe ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotñe biwiyenje kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândâñ Solomongât selep yan yâhâ menduhuakmâ Anitâ mepaeminiwi.¹³ Yawu otminiwi yan lohîmbi dondâhâlâkñe nângâyîñginetâ yahalop yamâ Yura papatolipyeñaje hilipnongomai sâm yâk yengâlen ki torokatbi.¹⁴ Yawu gârâmâ lohîmbi nombotjañe Yesu Kutdânenñahâlen biwiyenjañe kepeim yâkât komolân torokatmâ manbi.¹⁵ Otmu kapi ambolipñaje bukulipyeñe pareñe otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipñaje henjemyongonjet sâm gerelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekñetâ tatbi. Otmu yuwu nângâwi. “Petoroñe mâtâp watmâ gam ariwuap yan umutñañe longâeyekmu âlepñe otnomai.”¹⁶ Otmu Yerusalem hâlâñmâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñaje bukulipyeñe tisi mesek otbi otmu weke bâlenjañe mângâeyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yengâlen takanjetâ henjemyongowi.

Anitâhât anjelo âlâñe aposolo pâi emetñambâ mem holañyekmu gem ariwi.

¹⁷ Aposoloñe yawu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yengât kunyenje otmu ikñe bukulipñe Sarukaio komolân gâtñañe nângâñetâ bâleop.¹⁸ Nângâñetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetñan katyekñetâ tatbi.¹⁹ Katyekñetâ tatñetâ emet ñiñ sâmu iwi. Otmu omoñ tânâmñan Kutdâhât anjelo âlâñe mândeyekmu yahatñetâ meyekmâ ge yaehen yuwu sâm ekyongop.²⁰ “Yeñe opon kâmbukñan yâhâ manman kârikñahât den pat âlepñe ya topñambâek lohîmbi kâsikum yinginomai.”²¹ Yawu sâmu emet harj sâmu den ya lâum opon kâmbukñan yâhâ Yesuhât den lohîmbi kâsikum yingîwi.

Otmu hotom uminiwi yengât kunyenjañe bukulipñe meyekmu Yura yengât papatolipyeñe yengâlen ariñetâ orowâk menduhuakmâ den emetñan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takanjet sâm opon kâmbukñahât tembe lâu nombotñe hâñgânyongonjetâ pâi emetñan yâhâwi.²² Yâhâm pâinyekñetâ bitmu âwurem taka yuwu sâm ekyongowi.²³ “Nen pâi emetñan arim takain. Yâhâ pâi emetñahât galem yañe gahatñe kârikñe mangum galem kinñetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâm takain,” sâm ekyongomunñe gahatñe mem pilâñetâ kâlehen yâhâ pâinyekmunñe biatsap.”

24 Yawu sânetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenye otmu tembe lâu yengât kunyenaje den ya nângâm “Girawu otmâ gulip oai,” sâwi. 25 Yawu otmâ tatjetâ yanâk lok âlâne taka yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok pâi emetjan mem katyekbi ya opon kâmbukjan yâhâ lohimbi den kâsikum yingim kinjetâ yeksain.”

26 Yawu sâm ekyongomu yâkne opon kâmbukjahât tembe lâu hângânyongonjetâ ari lohimbi kingitne orowâkne denyenye nângâm kinbi ya yekmâ “Yâkne kât mem nongomai” sâm aposolo ya lohotjan meyekmâ den emetjan ariwi.

Aposolone Yesuhât topne Yura yengât papatolipyenye ekyongowi.

27 Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yengât papatolipyenye yengât senyenjan katyeknetâ kinjetâ hotom uminiwi ya yengât kunyenaje yuwu sâm ekyongop. 28 “Oran Yesuhât den lohimbi ki kâsikum yinginet sâm kuyingiwini. Yamâ yenye nengât den ya kum Yesuhât den lohimbi kâsikum yinginetâ yâkne sâm haok tuhunetâ lohimbi kapiân tai ya kerekne nangai. Otmu Roma tembe lâune Yawu kujetâ muop yakât tosa ya nengâlen gâitsai.” Yawu sâwi.

29 Yawu sânetâ Petoroje purik pilâyingim yuwu sâm ekyongop. “Yengât den ya lâum Anitâhât den kunomgât dop âlâ ki tap. 30 Yengât sâtgât otmâ Roma lokne Yesu mem howanân kujetâ muop. Mumu hanguwu yamâ topne yuwuhât otmâ tâmbâlipnenne yengât Anitâne mumuambâ mem yahalop.

31 Isirae lok nenne Yesuhâden biwinenjan kepeimunne Anitâne tosanenne pilâningiwuapgât yâkne Kutdânenne Yesu mumuambâ mem yahatmu himbimân orowâk tawot. 32 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne Yesuhâlen biwiyenjan kepeim Anitâhât denne lâum manmai ya yengât nângâm Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingimap. Nenne yawu otmâ mansain yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinenne mem sânduk tuhuningimap. Yawu otmâ mâmâne otningimu kulem topne topne mem mansain.” 33 Yawu sâm ekyongomu nângânetâ bâlemu aposolo yongone sâm otbi.

Parisaio âlâne yahatmâ bukulipne sâm sânduk menduk tuhuyehop.

34 Aposolo yongone sâm otjetâ yan Parisaio lok kutdâ âlâne Mosehât girem den kâsikum yingim manop, ya kutne Gamalie, yâkne yahatmâ kinmâ tembe lâulipyenye ekyongomu aposolo meyekmâ emet betnehen ge kinjetâ bukulipne yuwu sâm ekyongop. 35 “Bukulipne, yenye lok yu in yawu mem bâleyekmahât yuwu sâmune nângânet. Yenye nângâm hengen gumâmâ girawu otyinginomai yakât topne tetemu ekmâ nângânomai. 36 Emelâk lok âlâ, kutne Teuta, ikjahât nângâmu yahatmu, “Roma lok kasalipnenne watyekmunne arinet” sâm lok 400 ekyongomu yâkâlen torokatbi. Yawu otjetâ ikne kujetâ mumu loklipne iton galañ otmâ kinbi. Yawu otmâ otjetâ ki ihio. 37 Yakât betjan Roma lok kunyenaje Yura nengât dopnenne nângâwe sâm otmu sâlipnongowi sâp yan lok âlâ, Galilaia gâtne, kutne Yurasi, yâkne lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sâm otbi. Yawu otmu yâkurâ yawuâk kujetâ mumu loklipne kerek yongom watyeknetâ tiok taok otmâ arinetâ kutyenye bialop. 38 Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yenye aposolo yu ki yekmâ sânet. Yâkne yenye enjatyenek watmâ den ya lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu gulip otbuap. 39 Yâhâ lok yuñe Anitâhât sâtgât otmâ den yu lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu mem ge katyekne sâm otmunne hâi hâine otmu pilânom. Otmu nep yukât ambonje Anitâ mem ge katne sâm otnom.

Biwinanĵe yawu nanĵan. Yawu.”⁴⁰ Yawu sâm ekyongomu nânĵâĵetâ ârândânĵ otmu tembe lâulipyenĵe ekyongonĵetâ aposolo yongowi. Yongom Yesuhât den pat âlepĵe ya lohimbi ki kâsikum yinĵinomai sâm kuyinĵim pilâyekĵetâ ariwi.

⁴¹ Otmu aposolonĵe Yesuhât den pat âlepĵe lohimbi kâsikum yinĵiwi yakât matĵe papatolipyenĵe yongowi yakât nânĵâĵetâ biwiyenĵe âlepĵe olop.
⁴² Yawu otmâ hilâm ârândânĵ opon kâmbukĵan otmu emet tete yâhâm gem Yesu Kiristohât den pat âlepĵe ya kâsikum yinĵim manbi.

6

Lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yinĵiwi.

¹ Sâp yan lohimbi kinĵitĵe orowâkĵe Yesuhâlen biwiyenĵe katmâ yâkât komolân torokatmâ manbi. Manmâ senĵe âlâlâyenĵe konohân menduhunĵetâ tatmu yapâ mem tânahom manbi. Yawu gârâmâ Girik kapi ambolipĵe Yerusalem kapiân kandi taka tatbiĵe Yerusalem kapi ambolipĵe orop senĵe âlâlâ menduhum katminiwi yakât nekamân otbi. Nekomân otmâ Girik kapi ambolipĵenĵe yuwu sâwi. “Senĵe âlâlâ menduhum katmunĵe tap yapâ nep lokĵe mem nengât kambut ki dopĵan tânyongoai. Ya ekmunĵe dondâ bâleap.”

² Yawu sâĵetâ Yesuhât aposololipĵenĵe lohimbi ya menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongowi. “Nenĵe senĵe âlâlâ menduhum katĵetâ tap yuâk galemĵum mannom otmuâmâ Anitâhât den yu lohimbi kâsikum yinĵinomĵat mâtâp ki tetewuap. ³ Yakât otmâ Anitâhât Wâtĵât mâmâĵahât Heakĵe mâmâĵe otyinĵimu mansai komot yapâ ĵatĵe lok nombolân yâhâp mem teteyekĵetâ nep yinĵimunĵe senĵe âlâlâ yu galemĵum kambulipyenĵe kâsikum yinĵinomai.

⁴ Yawu otĵetâ benĵe nenĵeâmâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yinĵim Anitâ ulitĵum mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Den yawu sâĵetâ nânĵâĵetâ ârândânĵ olop. Yakât otmâ lok mem katyekbi ya yengât kutyenĵe yamâ yuwu. Setepano yâkĵe Yesuhâlen biwinanĵe tinĵâ kepeim Anitâhât den lâum manop. Yawu manmu Anitâhât Wâtĵât mâmâĵahât Heakĵe mâmâĵe otbangĵim gaop. Otmu nombotĵe âlâmâ kutyenĵe yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena, otmu bâiĵeâmâ Nikolao. Nikolao yamâ Antiok kapi pilâm Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manmâ gaop. ⁶ Lok yu meyekmâ aposolo yengâlen ganĵetâ yâkĵe kunyenĵan mem Anitâ ulitĵuwi.

⁷ Otmu Yesuhât komotĵe yâkât den pat âlepĵe sâm haok tuhunĵetâ lohimbi kinĵitĵe orowâkĵe Yesuhâlen biwiyenĵe katmâ yâk yengâlen torokatĵetâ sambe sambe otbi. Yawu otmâ hotom uminiwi yengâlen ĵatĵe dondânĵe denyenĵe ya nânĵâĵetâ bulânĵe otmu Yesuhâlen biwiyenĵe katbi.

Setepano mewî.

⁸ Anitânĵe Setepano nânĵâwanĵim mâmâĵe otbangĵimu kulem topĵe topĵe memu lohimbiĵe ekĵetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁹ Yawu gârâmâ lok nombotĵe Kirene, Alesandîria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipĵenĵe opon kâmbukĵan yâhâ Setepanohât den kakĵan sâwi. ¹⁰ Den kakĵan sâĵetâ Wâtĵât mâmâĵahât Heakĵe Setepano mâmâĵe otbangĵimu den sâmu denyenĵe ya kum ge kalop.

¹¹ Yawu otyinĵimu ari lok yanĵe lok nombotĵe mem teteyekmâ enĵatyenĵan ĵenĵetâ yâkĵe yuwu sâm Setepano hakĵan sâm lohimbi ekyongowi. “Setepanonĵe Mosehât girem den kelanĵatmâ den anĵo lohimbi kâsikum yinĵimap. Otmu Anitâhât opon kâmbukĵahât nânĵâmu gemu Anitâ sâm

bâlewanjimu nanġain.” ¹² Yawu sâġetâ Yura yengât papatolipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu lohimbi nombotŋaje nânġâġetâ biwiyenċe kou kâlâp semu Setepano mem den emetŋan yâhâ den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ anġoân lok enġatyenċan gewi ya ekyongonġetâ ga Setepano hakŋan yuwu sâwi. “Lok yuŋe haonmâ ârândanġ Anitâhât opon kâmbukŋahât nânġâmu gemu Mosehât girem den sâm ge katmap. ¹⁴ Yuwu sâmu nanġain. “Yesu Nasaret kapi ambonċaje opon kâmbukċe huhum itonġ galanġ tuhuwuap. Otmu Moseŋe girem den otmu opon kâmbukŋahât orotmeme sâm ningiop ya kum orotmeme anġo ningiwuap.” Yawu sâmu nanġain.” Yawu sâm Setepano hakŋan sâwi. ¹⁵ Hakŋan sâġetâ menduhuakbiŋe Setepano ekŋetâ yâkât kundennċaje anġelo kundenne yawuya teteop.

7

Setepanoŋe Yura tâmbâlipyenċe yengât topyenċe sâop.

¹ Hotom uminiwi ya yengât kunyenċaje Setepano yuwu sâm âikuop. “Den yai yu bulâŋe yai me?”

² Sâmu Setepanoŋe yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulipne den sâmuŋe nânġâġet.

Awarahamġât sâop.

Tâmbânenŋe Awaraham yâkŋe Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatŋe, Lanġinċe Ambonċaje tetewanġim yuwu sâm ekuop. ³ “Ġâŋe kapihe tâmbâŋe, hep torehenlipge, bukulipge pilâyekmâ nâŋe kapi âlâ tiripgohowom yan ari manbuat.”

⁴ Yawu sâmu tem lâuwanġim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop. Yan manmâ âwâŋe bâleop. Âwâŋe bâleop yakât kakŋan Anitâŋe yâhâpŋe tetewanġim yuwu sâm ekuop. “Hân âlâen ari in kandi manbuat.” Yawu sâm ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenŋe mansainân yuân emelâk takaop. ⁵ Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamŋe imbinâit kâsi manoworâke yamâ benŋe yâkât tepŋan ġâtŋaje hân yu ambokunomaihât Anitâŋe pat kuwanġiop. ⁶ Yawu otmâ den âlâ yuwu sâm ekuop. “Ġâhât senŋe hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi ambolipŋe hoŋ bayinġim manmâ yâhâġetâ yambu 400 pesuk sâwuap. ⁷ Hoŋ bayinġim manġetâ hâhiwin yinġinomai. Yakât otmâ nâŋe lohimbi ya matŋe umatŋe yinġimune pilâyekŋetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem lâunihim mepaenekmâ mannomai.” ⁸ Yawu sâm ekum pat kuwanġiop. Pat kuwanġiop ya nânġâm mannomaihât hâkyenġahât torehenċan undip tuhuwanġim manmâ yâhânomai ya sâm kalop. Otmu yakât kakŋan Awaraham nanŋe Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkŋahât torehenċan undip tuhuwanġiop. Otmu Isaka nanŋe Yakop tetemu yâk gurâ yawuâk hâkŋahât torehenċan undip tuhuwanġiop. Otmu Yakop nanlipŋe kâiân yâhâp tetenġetâ yâk gurâ yawuâk hâkyenġahât torehenċan undip tuhuynġiop.

Yosepġât sâop.

⁹ Otmu Yosep atalipŋaje yâkât hâkâŋ otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu tuhum lok nombotŋaje taka Yosep puluhum dâim Aihita hânân ariwi. Atalipŋaje yawu otbanġiwiâke yamâ Anitâŋe tihitŋe olop. ¹⁰ Otmu nânġân nânġânŋe pato tetewanġimu Aihita lok nombotŋaje ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu kunyeŋe, kutŋe Parao sâm, yâkâlen dâim ariwi. Dâim ariŋetâ Anitâŋe mâmâŋe

otbangimu Paraone yâkât orotmemeŋe ekmu ikŋan gâtŋe otmu ikŋe emet otmu Aihita kapi ambolipŋe ya galempongom manâkgât âi sâŋ waŋop.

¹¹ Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu tetemu tâmbâlipnenŋaŋe sotgât umburuk otbi. ¹² Yawu manmâ Aihita hânân sot tap yawu sâŋetâ nâŋgâm Yakopŋe nanlipŋe yan hâŋgânyongomu ariwi. ¹³ Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâyeŋe ekuŋetâ manmâ manmâ benŋe âlâkuâk hâŋgânyongomu ariwi. Arinŋetâ Yosepŋe atalipŋe teteyiŋgim ikŋahâk topŋe sâŋ tetem ekyongop. Teteyiŋgim atalipŋe dâiyeŋmâ Paraohâlen arinŋetâ topyeŋe sâŋ tetemu nâŋgâop. ¹⁴ Yakât kakŋan Yosepŋe âwâŋahât den katmu âwâŋaŋe ikŋe senŋe âlâlâŋe otmu hep torehenlipŋe lohimbi 75 meyekmu Aihita hânân ariwi. ¹⁵ Yan ari manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipŋe gurâ yawuâk muwi. ¹⁶ Otmu emet inânŋan Awarahamŋe Sikem kapiân Hemohât nanlipŋe yeŋgâlen hân âlâ puluhuoŋ yan hahityeŋe lâum ari kurihiyekbi.

Mosehât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Tâmbâlipnenŋaŋe Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe menomaihât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yeŋgât kunyeŋe âlâ belâŋen tetem manopŋe Yosepgât topŋe ki nâŋgâop. ¹⁹ Lok yaŋe tâmbâlipnenŋe mem ge katyeŋmâ hâhiwin yiŋgiop. Otmu nimnaomliŋyeŋaŋe tetem sambe sambe otmai sâŋ nanliŋyeŋe tetewi ya lâum kapi betŋehen pilâyeŋŋetâ muwi. ²⁰ Yawu gârâmâ tâmbânenŋe Mose tetemu âwâŋe mâmâŋaŋe emetyetŋan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. ²¹ Emetsenŋe kalimbu pesuk sâmu hahitŋe tiŋ tiŋ sâmu ekmutâ iwit nanŋe olop. Yawu otmu saka saka kumu kâlêhen katmâ toen kalowot. Toen katmutâ to kakŋan yoloŋ yoloŋ otmâ bam gam tatmu Parao baratŋaŋe ekmâ mem taka ikŋahâk galemguop. ²² Lok otmâ Parao loklipŋe yeŋgât nâŋgân nâŋgân emetŋan yâhâmu den kâsikum waŋetâ nâŋgân nâŋgân pato miop. Nâŋgân nâŋgân pato mem Aihita ambolipŋaŋe ekŋetâ sâtŋe otmu ewe katminiwi.

²³ Manmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu Isirae bukuliŋe girawu mansai sâŋ yak yeŋgâlen ari yehop. ²⁴ Arim yekmu Aihita lok âlâŋe Isirae lok âlâ kumu ekmâ Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop. ²⁵ Kumu mumu biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Anitâŋe mâmâŋe otnihimu bukuliŋe tânyongom Paraohât bâŋŋambâ dâiyeŋmune hân âlâengen ari nenŋahâk galemahom mannom ya nâŋgâm heŋgeŋguai,” biwiŋaŋe yawu nâŋgâop. Yawu gârâmâ Isirae lohimbijŋe ya ki nâŋgâwi. ²⁶ Aiop, emet haŋ sâmu Moseŋe âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyelehop. Yawu otmutâ mem hâreyelekmâ yuwu sâŋ ekyotgop, “Wongât yetŋe ahoawot?”

²⁷ Yawu sâmu kapam kândikuopŋe yuwu sâŋ denŋe kakŋan sâop. “Gâ ki nâŋgâhihiain. Âlâŋe galem sâŋ katgekmu takat? ²⁸ Oran Aihita lok âlâ kundâ muop yawuâk nohowe sâŋ oat hâ?” ²⁹ Yawu sâmu nâŋgâm Moseŋe Aihita hân pilâm Mirian hânâŋen ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken gâtŋe mem yâkŋe nanyâhâtŋe yâhâp meyelehop.

³⁰ Manmâ gamu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu hân ya pilâm lok ki manmaiâŋen ariop. Yan ari Sinai pumŋe topŋan kinmu anjelo âlâŋe nak topŋan kâlâp semu yan tetem kinmu ehop. ³¹ Ekmu sâtŋe otmu “Enda wonŋe oap?” sâŋ ya ekmâ heŋgeŋguwe sâŋ gotŋan bamu Kutdâŋe yuwu sâŋ ekuop. ³² “Nâmâ Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu sâmu Moseŋe kâŋe bâŋŋe sân sân

sâmu senje kâtâp gum kâmgum kinop. ³³ Yawu otmâ kinmu Anitâne yuwu sâmu ekuop. "Hân kinsat yu kâmbukne. Yakât otmâ kâihe katipne tuhumm pilâ. ³⁴ Yawu sâmune nângâ. Komolipne Aihita hânân manjetâ kapi ambolipnane yongom mem âlâlâ tuhuyekjetâ manmâ gai. Yawu manmâ ganjetâ yekmâ umatne yapâ holanyekbe sâmu gâ tetehihian. Yakât otmâ mâmâne otgihim hângângohomune Aihita hânân âwurem ari tânyongowuat." Anitâne yawu sâmu ekuop.

³⁵ Yâhâ Mosenje Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâne yâkât nângâmu gemu yuwu sâmu ekuop. "Âlâne galem sâmu katgekmu takat?" yawu sâop. Yawu gârâmâ Mosenje bukulipne tânyongom kasalipne yengât bâtyenambâ dâiyekmu hân âlâengen ari mannomai sâmu nak topnan kâlâp siop yan anjelo âlâne tetewanjim kinmâ mâmâne otbanjiop.

³⁶ Anitâne Mose hângângumu Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ memukjetâ sâne kârikne olop. Yawu otmâ bukulipne dâiyekmu Aihita hân pilâm taka saru âlâ, kutje saru kuriñ sâmu, yan kulem âlâ memu ekbi yamâ yuwu. Anitâne nângâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyene hân lijmâ nombotgen takawi. Taka lok ki manmaiângen manjetâ Mosenje kulem topne topne mem gamu yambu lok yâhâp njerek pesuk sâop. ³⁷ Otmu Mosenje tâmbâlipnenne yuwu sâmu ekyongop. "Anitâne hângânnohomu taka tânyongomune âlepne mansai yuwuâk nengât komolân gâne âlâ hângângumu yâkât den kâsikum yingim tihiyene otbuap." ³⁸ Yawu sâmu ekyongop. Otmu Mosenje tâmbâlipnenne orop lok ki manmaiângen manmâ Anitâhât den kâsikum yingim gaop. Otmu ikne Sinai pumnan yâhâmu anjelo âlâne Anitâhât girem den kârikne sâmu ekumu âwurem ge ekyongop.

³⁹ Anitâhât den ya ekyongop yamâ benje papatolipnenne biwiyene kârikne otmâ den ya hâkâj otmâ Mose betbangim Aihita hânângen âwurem arine sâmu otbi. ⁴⁰ Yawu otjetâ Mosenje âlâkuâk katyekmâ Sinai pumnan yâhâop. Pumnan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimbî yanje Mose imine, kutje Aron sâmu, yuwu sâmu ekuwi. "Mosenje Aihita hânângembâ dâim taka katnenekmâ nengât ki nângâm gulip oap. Yakât otmâ gâne nak âlâ mem hâwim kânângârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâum âwurem Aihita hânân arinom." ⁴¹ Yawu sâmu ekujetâ bulimakao umutne hâwim kânângâmu kinmu sot um gotnan katmâ herone otbanjim mepaewi. ⁴² Yawu otjetâ Anitâne yekmu bâlemu betyingimu biwiyene gulip otmu pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlâne den yuwu kulemguop.

"Anitâne yuwu yap. Isirae ambolipne yuwu sâmune nângânet. Yen lok ki manmaiângen manmâ bulimakao ki gâim nâhât hotom um gawi. Yawu otmâ kasalipne yengât Porom Lâpiohât hotom um manmâ ganjetâ yambu lok yâhâp njerek pesuk sâop. ⁴³ Otmu pitu mepaem yan kasalipne yengât Porom Lâpioyene, kutyetne Molok yet Lapan, ya yetgât umuyetne hâwim selep tuhumm yakât kâlehen lâum kânângâyelekjetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât matne sâmune Bawilon kapi ambolipnane taka meyekmâ kapiyenar anjetâ yene yâk hoñ bayingim mannomai." Anitâne yawu yap." Den yawu kulemguop tap.

Tâmbâlipnenne Anitâhât selep tuhuwi.

⁴⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenne Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manjetâ Anitâne ikne selep tuhunjet sâmu yakât topne Mose ekuop.

Topŋe ekuop yawuâk watmâ tuhuwi. ⁴⁵ Tâmbâlipnennanŋe yakât kâlehen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ ganjetâ benŋe Yosuanŋe galemyenŋe olop sâp yan Anitânŋe mâmânŋe otyiŋgimu kasalipyenŋe yongom watyeknetâ arinjetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem manbi. Yawu otmâ manmâ ganjetâ lok kutdâ âlâ, kutŋe Dawiti sâp, yâkŋe galemyongop. ⁴⁶ Dawitiŋe galem yongom manmu Anitânŋe ekmu ârandânŋe olop. Yakât otmâ opon kâmbukŋe pato tuhuwanŋiwe sâp Anitâ ekuop. ⁴⁷ Ekumu ki nânŋawanŋiop. Yakât otmâ Dawiti nanŋe, kutŋe Solomon sâp, yâkŋe opon ya tuhuwanŋiop. ⁴⁸ Yakât otmâ yuwu sâpmune nânŋanŋet. Anitâ ambonenŋe yahat yahatŋe nenŋe emet me opon mem kânânŋâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitânŋe poropete âlâ yuwu ekumu kulempuop.

⁴⁹⁻⁵⁰ “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senŋe âlâlâ saruân hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân ârandânŋe otmâ tan. Yawuhât opon kâmbukŋan yâhâ tat sâp tuhunihiŋetâ ârandânŋe otbuapgât dop âlâ ki tap. Nânŋe oponân ki tatman.” Den yawu kulempuop tap.

Setepanone sâyiŋgiop.

⁵¹ Yen biwiyenŋe kârikŋe. Biwi nânŋân nânŋânyenŋe ki pâronŋ yap. Tâmbâlipyenŋe Anitâhât Wâtŋât mâmânŋahât Heak betgum manbi yen gurâ yawuâk otmâ manmâ gai. ⁵² Emelâk emet inânŋan Anitâhât poropeteliŋŋenŋe ikŋe honŋ bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât den pat kulempuwi ya kerehâk tâmbâlipyenŋe hilipyongowi. Otmu yakât bulânŋeâmâ Yesu teteop ya yenŋe betbanŋim howanân kuŋetâ muop. ⁵³ Otmu Anitânŋe ikŋe anjeloliŋŋe hânŋânyongomu ge girem den poropete ekyongonŋetâ yâkŋe kulempuwi ya yenŋe ki lâum mansai. Yawu.”

Setepano kuŋetâ muop.

⁵⁴ Setepanone den yawu sâp ekyongomu biwiyenŋan hâumu kuk nânŋawanŋiwi. ⁵⁵ Yawu otŋetâ Anitâhât Wâtŋât mâmânŋahât Heakŋe mâmânŋe otbanŋimu himbimân senŋe pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâp ekyongop. ⁵⁶ “Himbim pâronŋ sâmu Yesu, lok bulânŋe, Anitâ orop tatmutâ yeleksan.” Yawu sâop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Yawu sâmu “Den kâmbukŋe hâliŋŋe yap” sâp lâum dâim kapi betŋehen gewi. Kapi betŋehen gem kunliŋyenŋe yenŋe hâk katipŋe kâkâlep katbi ya tuhumi pilâm lok pato âlâ, kutŋe Saulo sâp, yâkât kâiŋe topŋan katŋetâ tatmu kât mem kuwi. ⁵⁹ Setepano ya kâtŋe kuŋetâ Yesu ulitgum yuwu sâop. “O Kutdâ Yesu, umutne me.” ⁶⁰ Yawu sâp pilakbe sâp otmâ yuwu sâop. “Kutdâ, tosa pilâyiŋŋihât nanŋan.” Yawu sâp pilahop.

Kuŋetâ mumu Saulone nânŋâmu ârandânŋe olop.

8

Saulone Yesuhât komot mem bâleyehop.

¹⁻³ Setepano kuŋetâ muop yan lok nombotŋe Anitâhât tem lâum manbiŋe isem lâum sumyenŋan ari hanguwi. Otmu Sauloneâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâp emet ârandânŋe yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotŋe mem teteyekmâ tembe lâuliŋŋe ekyongomu meyekmâ ari pâi emetŋan katyekbi. Yawu otyiŋŋetâ lohimbi nombotŋenŋe Yerusalem kapi pilâm itonŋe galanŋe otmâ kapi tipi tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololiŋŋeâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipje Samaria ambolipje den pat âlepje ekyongop.

⁴ Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm iton galaŋ otmâ ariwi yaŋe Yesuhât den pat âlepje kapi ambolipje ekyongowi. ⁵⁻⁶ Yawu otbi yan yâk yengâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Pilip sâŋ, yâkŋe Samaria yengâlen ari Yesuŋe tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe hângângumu giop yakât den pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topŋe topŋe memu lohimbije ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu denŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. ⁷ Otmu lohimbi nombotŋe weke bâleŋeŋe mângâeyekmu manminiwi ya watyŋgimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâmâ senyeŋe bok sâsâŋe otmu pareŋe otmâ tatminiwi ya mem hengemyongop. ⁸ Yawu otyŋgimu kapi ambolipŋeŋe biwiyenŋe heronŋe olop.

⁹ Yâhâ kapi yan lok kâmbukŋe âlâ manop, kutŋe Simon sâŋ, yâkŋe ikŋe mepaeakmâ hawat topŋe topŋe tuhuyŋgimu ekŋetâ sâtŋe otminiop. ¹⁰⁻¹¹ Yakât otmâ kapi ambolipje, lok geheŋe yahat yahatŋe, lok kutyenŋe orop, kutyenŋe bia, kerehâkŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu yuwu sâŋ mepaeminiwi. “Wâtge kârikŋe tatgihiap. Yakât otmâ gekmunŋe Anitâhât dop oap.” Yawu sâŋ yâkât kutŋe “Wâtgât Amboŋe,” sâŋ yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu manminiwi. ¹² Aiop, Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâŋ Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepje Pilipje ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeinŋetâ toen katyehop. ¹³ Yâhâ Simon lok kâmbukŋe ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiŋe katmu toen kalop. Toen katmu yâkŋe Pilip orop manmâ kulem topŋe topŋe memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nâŋgâm manop.

Petoro yet Yoaneŋe Samaria kapiân ariowot.

¹⁴ Samaria kapi ambolipŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe Yesuhâlen katbi yakât den pat sâŋ haok tuhunŋetâ Yerusalem kapiân arimu aposolonŋe nâŋgâwi. Pat ya nâŋgâm lohimbi yaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe tinâk kepeim manŋetgât Petoro yet Yoane hângânyotŋonŋetâ ariowot. ¹⁵⁻¹⁷ Arimutâ topyenŋe yuwu sâŋ ekyotgowi. “Emelâk biwinnenŋe Kutdânenŋe Yesuhâlen katmunŋe yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ki ge mâmâŋe otnin-giop.” Yawu sâŋ ekyotŋonŋetâ nâŋgâm Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyŋgiâkgât kunyenŋan meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyenŋan meyekmâ Anitâ ulitgumutâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyŋgiop.

¹⁸⁻¹⁹ Mâmâŋe otyŋgimu Simonŋe ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbehât nâŋgâm tewetsenŋe mem ari yuwu sâŋ âiyotgop. “Nâŋe lohimbi kunyenŋan meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyŋgiâkgât tewetsenŋe yu yitgimune nâŋgânihimutâ nâku yawuâk otbom.” Yawu sâop.

²⁰⁻²¹ Yawu sâmu Petoronŋe yuwu sâŋ ekuop. “Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyŋgimap ya gâŋe tewetsenŋeŋe puluhuwuatgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe biwihe ekmu ki ârandânŋ otmu kâlâpgât pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenŋe ya miakmâ ari.

²²⁻²³ Biwihahât topŋe yuwu nanŋan. Netŋe kunyenŋan meyekmutŋe kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitâŋe yakât matŋe gihimu mem hiliwahomatgât nâŋgân nâŋgâŋe bâleŋe ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu.”

²⁴ Sâmu sâop. “Den yat yu tetenihimapgât yetnjak nângânihim Anitâ ulit-guyet.” Yawu sâop.

²⁵ Aiop, Petoro yet Yoaneje Yesuhât den pat âlepje kâsikum yingim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipi tapi mâtâp hâlânjâ matmâ arap ya ambolipje Yesuhât den pat âlepje ekyongomutâ nângâwi.

Pilipje Yesuhât den pat âlepje Itiopia lok ekuop.

²⁶ Otmu yakât kakñan kulem âlâ Pilipgâlen teteop yakât sâmune nângâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatñetâ anjom kâtiñ sâop. Yâhâ ki kâtiñ sâop sâp yan Anitâhât anjelo âlâje Pilip tetewangim yuwu sâm ekuop. “Gâje yahatmâ emet kakje ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariuwat.” Yawu sâm ekuop.

²⁷⁻²⁸ Yawu sâm ekum hângângumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipje yengât imbi kutdâ âlâ manop, kutje Kandake. Otmu Kandakeje ikje tewet-senjahât galem pato âlâ hângângumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwangio. Hotom uwangim pesuk pilâm ikje hân wangaje beâsi betñehen hikum pilâñetâ dâiop yan yâhâ tatmu dâimu kapiñan âwurem ariwe sâm olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inânñan Anitâje poropete âlâ, kutje Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipje ehop. ²⁹ Ekmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâñjahât Heakje yuwu sâm Pilip ekuop. “We, beâsiñe hân wangaje dâim arap endan bam ek.” ³⁰ Yawu sâm ekumu Pilipje sururuk sâm ari lok yañe den sâlikuop ya ekmâ yuwu sâm âikuop. “Den sâlikuat yakât topje nanjat me?”

³¹ Sâmu sâop. “Wâe, lok âlâje yukât topje sâm kusânâ eknohomu nângâmbâm. Yakât otmâ gâje hân wangañan garâ orowâk tatmâ topje eknohoâyâ.” Yawu sâmu Pilipje yâhâ hâlânjbangim tatmu orowâk ariowot.

³²⁻³³ Otmu emelâk embâñan Anitâje Yesaia den yuwu sâm ekumu kulemguop.

“Lama kum gâine sâm yan lohotñan tatmu lâum arimai yakât dopñeâk lok âlâ kune sâm otñetâ lohotñan kinop. Yawu otmu ki den nepje pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sâm otmâ anjoân somotje hâreñetâ pâlâmje tatmap. Yakât dopñeâk yâkñe pâlâmje otmâ denyene kakñan ki sâop. Yâhâ kuñetâ muowâke yamâ benje lohimbi kiñitje orowâkñe yâkâlen biwiyeñaje kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihât dop âlâ ki tap.” Den yawu kulemguop.

³⁴ Den ya sâlikum lok kutdâ yañe yuwu sâm Pilip âikuop. “Anitâje âlâhât nângâm poropete ekumu den yu kulemguop? Poropete ikñahât me lok âlâhât sâop?” ³⁵ Yawu sâm âikumu den ya sâm kusânâ Yesuhât den pat âlepje ya ekumu nângâm ariowot. ³⁶ Ari to âlâ mâtâp ginñan giop yan arimutâ lok kutdâ yañe ekmâ yuwu sâm ekuop. “E, nâ toen katnekgât nanjan. Ya nângârâ girawu oap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Biwihe Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepje kioñmâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanje. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen katsan.”

³⁸ Yawu sâm beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân wangañambâ kioñmâ toen giowot. Ge Pilipje mem toen kalop. ³⁹ Otmu toembâ gamutâ yan Anitâhât Wâtgât mâmâñjahât Heakje Pilip lâum âlâengen arimu lok yañe ekmu bialop. Ekmu biatmu biwi herone pato nângâm ariop. ⁴⁰ Otmu Anitâhât Wâtgât

mâmâjahât Heakŋe Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipŋe kapi ya ambolipŋe otmu kapi tipi tapi ya hâlâŋmâ tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongop. Yawu otmâ benŋe Kaisaria kapiân ariop.

9

Kutdâŋe Saulo tetewaŋgiop.

¹ Sâp yan Sauloŋe biwiŋe kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sâm otmâ manop. ² Yawu gârâmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sâm otmâ hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu launjan mem pepa âlâ kulemgum Saulo waŋop yakât topŋe yuwu. Sauloŋe pepa ya mem ari Yura yengât papatolipyenŋe Damasiko kapiân manbi ya yingimu yâkŋe nângâwaŋŋetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetjan katyekmu tatnomai. Topŋe yawu.

³ Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimâmbâ laŋinŋe âlâ kândâkdâ yaŋe siliŋ siliŋ sâm hâuop. ⁴ Siliŋ siliŋ sâm hâumu hâmbinŋ gumbinŋ otmâ hânân ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Saulo, Saulo, gâŋe wongât iliwetsat?”

⁵ Sâmu sâop. “Gâ âlâ?”

Kâpebbaŋŋim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ⁶ Gâŋe yahatmâ kapiân yâhâwuat yan lok âlâŋe yu ya otbuat yakât sâm tetem ekgohowuap.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu orowâk ariwiŋe den sâop yawuâk nângâwi yamâ Yesu ikŋe ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinŋetâ Sauloŋe yahatmâ senŋe omoŋgumu ki ehop. ⁹ Yakât otmâ bukulipŋaŋe dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananiaŋe Saulo mem toen kalop.

¹⁰ Aiop, Damasiko kapi amboŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop, kutŋe Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu Yesuŋe tetewaŋŋim kutjan kunmu ehop. Ekmâ sâop. “Kutdâ, nâ yu tan.”

¹¹ Yawu sâmu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ mâtâp âlâ, kutŋe “mâtâp tâŋ tâŋâk” sâm, yan lok âlâ kutŋe Yurasi, yakât emelan yâhâwuat. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Saulo, Taso kapi amboŋe emelan yan tap ya mem tetewuat. ¹² Oran ulitnohomu nâŋe biwiŋe mem purik pilâmune yuwu ehop. Gâŋe yâkâlen ari kunjan mendâ senŋe suk sâmu ekbuap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâm ekumu sâop. “Kutdâ. Saulohât topŋe emelâk sâŋetâ nângâman. Yerusalem kapi ambolipŋe nombotŋe gâhâlen biwiŋeŋe kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yingim mansap. ¹⁴ Otmu Damasiko kapi ambolipŋe nenŋe gâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain nen menenekmâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetjan katnenekbe sâm hotom umai ya yengât kunyenŋe hâŋgâŋuŋetâ takaop.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Yuwu ekgohomune nângâ. Isirae lohimbi, pâku lohimbi otmu papatolipyenŋe nâhât topne nângâŋetgât Saulo âi sâm waŋmâ hâŋgâŋumune yâk yengâlen ari nine den pat âlepŋe ekyongowuap.

¹⁶ Ekyongomu nombotŋaŋe nângâŋetâ bulâŋe otbuap. Yâhâ nombotŋe

âlâjeâmâ nângâjetâ tâjât otmu mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin kakñan manbuap yakât topñe ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

¹⁷Yawu sâmu Ananiaje yahatmâ emet sâpñe kuwanjiop yan yâhâ Saulohât kunñan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâmune nângâ. Yesu Kutdânenñaje mâtâwân tetehihimu ehonje nâ hângânnohomu taka kungan memune Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otgihimu senge suk sâmu ekbuat.” ¹⁸Yawu sâm ekumu senje gara gara gemu suk sâm ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um wanjetâ nemu wâtje tij tij sâmu ¹⁹Damasiko ambolipñaje Yesuhâlen biwiyenñaje kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Sauloñe Yesuhât topñe Damasiko kapi ambolipñe ekyongop.

²⁰Sâp ki kâlep otmuâk Sauloñe Yura yengât miti emetñe tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topñe ekyongom sâop. “Yesu kunjetâ muop yamâ Anitâhât nanñe bulâje.” Yawu sâop.

²¹Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ sâtñe otmu yâkât yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulipnennñaje Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyenñaje kepeiwi yâk hilipyongowe sâm otmâ hâhiwin yingim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âiân katyekmu kinñetgât hotom umai ya yengât kunyenñaje hângângujetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nângâmu bulâje otmu yakât eknongoap. Ya ekmunje sâtñe oap.” Den yawu sâm alahu gulahu otbi.

²²Yesune tihitnenñe olâkgât Anitâñe hângângumu giop yakât topñe Sauloñe Yura lohimi ekyongomu dondâhâlâkñe nângâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenñe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yawu otbi yakât otmâ Yura lok nombotñaje nângâjetâ bâlemu yâkât den kakñan sâne sâm hâum pâpguwi. ²³Hâum pâp gum yanjak benñe kune sâm yakât den hikuwi. ²⁴Yawu otmâ Saulo kune sâm mâtâñe sâtñan sip galem otmâ kinbi. ²⁵Sip galem otbi yakât den pat nângâm omonðâñe Saulo bukulipñaje saka saka pato yakât kâlehen Saulo katñetâ talop. Tatmu ip yanje saka saka yan sâhâm ip potonñan mem tatñetâ pañ kârikñe kâlep pato yakât manu launjambâ yaehen kionmâ ba ariop.

Sauloñe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

²⁶Yerusalem kapi ambolipñe Yesuhâlen biwiyenñaje kepeim manbi ya yengâlen Sauloñe torokatbe sâm otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. Âwurem ari biwiñe Yesuhâlen kalop yakât topñe ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yingiminiop yakât otmâ denñe nângâjetâ ki bulâje otmu betbangiwi. ²⁷Betbanginetâ aposolo âlâ, kutñe Banawa sâm, yâkñe Saulo dâim aposolo yengâlen ari sârereop. Sârerem yuwu sâop. “Sauloñe arimu Damasiko mâtâwân Kutdâñe tetewanjiop. Tetewanjimu yâkâlen biwiñaje kepeim Damasiko kapiân yâhâ yâkât den pat âlepñe Damasiko ambolipñe pahâk ekyongop.” Yawu sâop.

²⁸Yawu sâm ekyongomu nângâm Saulo buku otbanginetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepñe pahâk ekyongop. ²⁹Otmu Yura lohimi nombotñe Girik kapiân tetewiñe nângâm denñe kakñan sâwi. Yawu otmâ kune sâm den hikuwi. ³⁰Otmu Den hikuñetâ Yesuhât komotñe ya nângâm Saulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. Yan ari katñetâ wanjaen yâhâmu mem ikñe kapi, kutñe Taso sâm, yan ari katmu manop.

³¹ Saulonje Yesuhâlen biwiñaje kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imu Yesuhât komotje lohotñan manmâ biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâñe otyingimu Yesuhât den pat âlepñe pahâk ekyongonjetâ nâñgâm lohimbî kinjitñe orowâkñe yâk yenğâlen torokatñetâ sambe sambe otbi.

Petoronje Yesuhât wâtñan kinmâ lok pareñe henğenjuop.

³² Petoronje Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yenğâlen ariop. ³³ Otmu kapi ya ambonje, kutñe Ainea sâam, yâhâmâ pareñe otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoronje lok ya ekmâ yuwu sâam ekuop. ³⁴ “Ainea. yuwu sâamune nâñgâ. Yesu Kiristone henğenjoapgât yahatmâ gikak kundupge mem lotohom siwitgu.” Yawu sâamu âlepñe otmâ yahalop. ³⁵ Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipñaje nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimbî kinjitñe orowâkñe Yesuhâlen biwiyenje katbi.

Petoronje Tapita mumuñambâ mem yahalop.

³⁶ Kapi âlâ, kutñe Yopa sâam, yamâ Lita kapi hâlâñmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipñe nombotñaje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbi ya yenğâlen gâtñe, imbi âlâ, kutñe Tapita sâam, kutñe âlâmâ Dokasi, yamâ nenñe denân kutñe “manğen”. Imbi yaje lohimbî umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop. ³⁷ Tapita ya mesek umatñe tetewangimu muop. Yakât otmâ lohimbî tânyongominiop yaje to kukñe suk sukñe yaje hâkñe pirim lâum emet biwiñe âlâen katñetâ talop. ³⁸ Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi ginñanâk tap. Otmu sâap yan Petoronje Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiñe nâñgâm lok yâhâp hângânyotgoñetâ ari yuwu sâam Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihekmutñe orowâk arine.”

³⁹ Yawu sâamutâ Petoronje kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katñetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâñetâ imbi kambut yaje mem hawangim isewangim tatñetâ yehop. Yâhâ Tapitanje ki muop yan sângumyene gâreyingiminiop ya mem tiripguñetâ ehop. ⁴⁰ Petoronje ya ekmâ ekyongomu yaehen ge kinñetâ Tapita gotñan ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum imbi ya yuwu sâam ekuop. “Tapita yahat.” Sâamu yanâk senje suk sâam Petoro ehop. ⁴¹ Petoronje bâtñan memu yahatmâ kinop. Yawu otmâ Petoronje den sâamu lohimbî yaje emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi. ⁴² Petoronje Tapita mumuñambâ mem yahalop yakât den pat sâam haok tuhuñetâ Yopa kapi ambolipñe dondâhâlâkñe Yesuhâlen biwiyenje katbi. ⁴³ Otmu kapi yan lok âlâ, kutñe Simon sâam, yâkñe bulimakao hâkñe gahaem yu ya gârem katmu puluhunetâ tewetsenñe meminiop. Petoronje yâk orop yan im manop.

10

Anjelo âlâñe Konelio tetewangjuop.

¹ Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutñe Konelio, yâhâmâ Roma yenğât hep bero ya yenğât kunje. ² Yâkñe hep torehenlipñe orowâk Anitâ mepaem tem lâuwangim manminiwi. Otmu yâkñe Yura lohimbî umburuk manminiwi ya yenğât tepñe nâñgâyingim Anitâ ulitgum tânyongominiop. ³ Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpñe otmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñe mem purik pilâmu anjelo âlâñe tetewangim kutñan kunop. ⁴ Kunmu pârâk pilâm ekmâ sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâmu sâop. “Gâje Anitâ tem lâuwangim lohimbi umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitâje nângâhîhimu âlepje otmap. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ, kutje Simon Petoro sâm, yâkje Yopa kâpiân namberje orop im mansawot. Otmu namberjahât emet ya saru ginjan tap yan lok hângânyongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.” ⁷ Yawu sâm ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelionje honj bawayâhâtje lok yâhâp otmu hep bero âlâje Anitâhât denje lâum manminiop ya ekyongomu gawi. ⁸ Garjetâ anelone tetewangim den ekuop ya ekyongom hângânyongomu Yopa kâpiân ariwi.

Wâtgât mâmânahât Heakje Petoro biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁹ Ari mâtâwân im yahatmâ yapâ sâwi yanak hilâm kârikjan Yopa kâpiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoroñe Anitâ ulitguwe sâm emet biwiñe âlâen yâhâop. ¹⁰ Anitâ ulitgum tatmu po wangio. Yakât otmâ imbi tatbi ya ekyongomu sot ujetâ siop. Yawu otjetâ Wâtgât mâmânahât Heakje biwiñe mem purik pilâmu yuwu ehop. ¹¹ Himbim pâronj sâmu anjelo âlâje wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunje mem menduhum katmu hânân giop. ¹² Yakât biwiñan songo, hambe, nâi topje topje, neneje ki neneje katyehop ya tatmu ehop. ¹³ Gemu yan Kutdâje Petoro kunmâ yuwu sâm ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneje bâleñe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Yu kum ne sâm ekgohan yukât ki hâkâñ otmâ pilâuwat.” Yawu sâop. ¹⁶ Den ya kalimbuñe ekum yakât kakjan anjelo yanje mem himbimân yâhâop.

¹⁷⁻¹⁸ Wâtgât mâmânahât Heakje Petoro biwiñe mem purik pilâmu kulem tetemu ehop yakât topje nângâm koahop. Nângâm koakmâ tatmu Konelionhât honj bawalipñaje Yopa kâpiân taka Simongât emet mem tetem gahatjan kinnâ den sâwi.

¹⁹ Yâhâ Petoroñe kulem tetemu ehop yakât nângâm koakmâ tatmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakje yuwu sâm ekuop. “Nangat. Lok kalimbu gâ pâingekmâ takai. ²⁰ Yakât otmâ orowâk arine sâm ekgohonjetâ gâje ki nângâm kiwilij otbuat. Yahatmâ gem yek.” ²¹ Yawu sâmu Petoroñe yahatmâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâm âiyongop.

²² Sâmu sâwi. “Topje yuwuhât takain. Hep bero kunneneje, kutje Konelio, yâkje Anitâ mepaem manmu nângâwangimu ârândân otmap. Otmu Yura ambolipñaje yâkât nângâñetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen Anitâhât anjelo âlâje tetewangim yuwu sâm ekuop. “Lok âlâ, kutje Simon Petoro sâm, yâkje taka den âlâ ekgohoâkgât nanjan. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanjetâ den ekgohowuap.” Yawu sâm ekuop yakât otmâ hângânnongomu takain.”

²³ Yawu sâñetâ Petoroñe dâiyekmu emelan yâhâ iwi.

Petoroñe Konelio ari ehop.

Emet hanj sâmu yahatmâ Yopa kâpi ambolipñe Yesuhâlen biwiñenjan kepeim manbi yâk orowâk ariwi. ²⁴ Mâtâwân ari im yahatmâ yapâ sâwi yanak Kaisaria kâpiân ba takawi. Otmu Konelionje bukulipñe otmu hep torehenlipñe meyekmu ya yengât mambotmâ tatjetâ takawi. ²⁵ Takanjetâ Konelionje Petoroñe ekmâ gem lâum parahum herone nângâwangim mepaeop. ²⁶ Yawu otmu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Anitâ konok mepaenongât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ lok gâ yuwuya.

²⁷ Yawu sâmu ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâmu ekyongop. ²⁸ “Yenê Yura nengât topnenne nanjai. Nenne yen pâku lohimbî yekmâ betyîngimain. Otmu nenne yen orop tatnomgât dop âlâ ki tap. Yakât samut kârikne tap. Yakât otmâ nâje pâku lok yekmâ bâlenje sâmu nângâyîngimune gemap. Yawu nângâyîngim gaman yamâ yâhâlen Anitâje “Yawu ki nângâwuat” sâmu yakât topne eknohop. ²⁹ Yakât otmâ Konelionje lok hângânyongomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpçuwan.” Yawu sâmu Konelio yuwu sâmu âikuop. Wongât dâineketâ takain yukât sârâ nângâwe.” Yawu sâmu Konelio âikuop.

³⁰ Yawu sâmu âikumu Konelionje yuwu sâmu ekuop. “Wâtgât mâmânjahât Heakne biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek manmâ gamunje hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nângâ. Hilâm âlâen emetsâpne Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipne lanjinne orowâk, yâkne tetenihim yuwu sâmu eknohop. ³¹ “Anitâ mepaem mandâ nângâhîhimu ârândâje otmap. Otmu lohimbî umburuk mansai ya tânyongomat yakât nângâmu âilonjo otmap. ³² Lok âlâ, kutne Simon Pétoro sâmu, yâkne Yopa kapiân nambene orop im mansawot. Nambenaje bulimakao hâkne gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yâkât emet saru ginjan tap. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari Simon Pétoro yan tap ya dâim takanomai.” ³³ Yawu eknohomu sâmu nâje lok yu hângânyongomune gâhâlen ari dâihêkjetâ orowâk takai. Gâje takarâ biwine herone oap. Yakât otmâ gâje Kutdâhât den sârâ nângâne.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Pétorone yuwu sâop. “Anitâje lok nengât orotmemen-nenjahât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap ya yiwerene nângâm henjenjuan. ³⁵ Otmu lohimbî komotne komotne hânjan kulemjan manmâ arai ya yengât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap. Lohimbî âlâ me âlâje Anitâ ewe katmâ tem lâuwangim manmai yâhâmâ meyekbuap. ³⁶ Yâkne nanne Yesu Kiristo hângângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesune Yura lohimbî nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî kerek nengât kunnenne tatmâ tihitnenne otbisâp yakât den pat âlepne kâsikum ningim manmâ gaop ya nanjai. ³⁷⁻³⁸ Otmu nenne orotmeme bâlenje bet pilâm Anitâhâlen biwinenjanje kepeim manjet sâmu Yoanene den eknongom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne Yesu Nasaret kapi ambone mâmâje otbanjimu Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topne topne memu ekmunne âlâ kândâkdâ otminiop. Satangât weke bâlenjanje lohimbî mem mângâeyekbi ya Yesune watmâ hengemyongom manop. ³⁹ Yâkne Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatolipnenne yengât sâtgât otmâ Yesu howanân kuwetâ muop. ⁴⁰ Mumu hangunjetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâje mumunambâ mem yahalop. ⁴¹ Mumunambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyîngiop. Mumunambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânjan Anitâje sâmu kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu otbin. ⁴² Yâhâ lohimbî emelâk muwi, me sâp yiwerene mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âian katnenekmâ den sâmu hâreningiwuap ya Anitâje Yesu Kiristo sâmu wanop. Yawu gârâmâ sâmu hâreningiwuap yakât topne otmu ikne den pat âlepne ya lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongomunne nângânetgât Yesune nep sâmu ningiop. ⁴³ Emelâk embânambâek Anitâhât propetelipnanje Yesuhât

nângâm den yuwu kulemguwu.

Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât nanjahâlen biwiyenaje kepeim mannomai ya yengât tosa pilâyingiwuap.” Yawu kulemguwu tap.”

Petoroje den yawu sâm ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje pâku lohimbi mâmâne otyingiop.

⁴⁴ Petoroje yawu sâm ekyongomu nângâjetâ Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu yâk yengâlen giop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ge mâmâne otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâm Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimbi, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyene katbi yaje Petoro betjan sânetâ Kaisaria takawi. Yâhâ pâku lohimbi den sâsâne ki sâsâne sâm Anitâ mepaewi ya lohimbi takawi yaje yekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge pâku lohimbi yu mâmâne otyingimu ekmunne âlâ kândâkdâ oap.”

⁴⁷ Yawu sânetâ Petoroje sâop. “Emelâk Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nen mâmâne otningiop yakât dopneâk pâku lohimbi yu yengâlen hângângumu ge mâmâne otyingimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknomgât dop tap.” ⁴⁸ Yawu sâm ekyongomu yâkne Yesuhât kulân pâku lohimbi ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitjetâ yâk orowâk tipine tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingiop.

11

Petoroje pâku lohimbi yengât den pat aposolo ekyongop.

¹ Pâku lohimbi Kiristohât den pat âlepe nângâjetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenaje kepeiwu yakât den pat sâm haok tuhujetâ aposolo otmu Yura lohimbi nombotje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbiye yakât den pat nângâwi. Yawu gârâmâ nombotjaneâmâ nângâjetâ bâleop. Yâkne yuwu nângâmai. Pâku lok âlâ me âlâne Yesuhâlen biwiyene katmâ yâkât kolân torokatne sâm otnomai yamâ angoân hâkyerjahât torehenjan undip tuhuyinginom. Yawu nângâwi. ² Yawu gârâmâ Petoroje Yerusalem kapiân yâhâmu lok yaje yuwu sâm ekuwi. ³ “Gâne wongât pâku lohimbi yengât emelan ari bâtyejambâ sot mem nion? Lok yaje hâkyerjahât torehenjan undip ki tuhuangim mansai yakât nângâmunne dondâ bâleap.” ⁴ Yawu sânetâ Petoroje yu ya teteop ya topjambâek yuwu sâm ekyongop.

⁵ “Nâne Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yingim manban. Otmu hilâm kârikjan Anitâ ulitgum tatmune Wâtgât mâmâjahât Heakje biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâronj sâmu anjelo âlâne wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunje mem menduhum katmu gotnan giop.

⁶ Gemu yuwu ekban. Yakât biwiñjan sonjo, hambe, nâi topne topne, neneje ki neneje katyehop ya tatmu ekban. ⁷ Tatmu ekban yan Anitâne nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

⁸ Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneje bâleje sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

⁹ Yawu sâmunne yan himbimâmbâ Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Yu kum ne sâm ekgohan yukât ki hâkâj otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. ¹⁰ Kutdâne den ya kalimburje eknohomu yakât kakjan anjelo yaje mem himbimân yâhâop.

¹¹ Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi. ¹² Taka yaehen kinjetâ Anitâhât Wâtgât

mâmânahât Heakne yuwu sârn eknohop. “Orowâk arine sârn ekgohonetâ gârne ki nânġâm kiwilin otbuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yengâlen gârne lok nombolân konok yanġe betnan sârnetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyene yâkât emelan yâhâmunne den yuwu sârn eknohop. ¹³ “Nâ emetnan tatmune anġelo âlârne tetenihim yuwu sârn eknohop. “Lok âlâ, kutne Simon Petoro sârn, yâkne Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hânġânyongorâ ari dâim takanomai. ¹⁴ Dâim takanġetâ yâkne gâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nânġârnetâ bulârne otmu Anitârne tosayene pilâm manman kârirkjahât pat kuyinġimu mannomai.” Anġelone yawu sârn eknohop.” ¹⁵ Konelionġe yawu sârn eknohomu nârne Yesuhât den pat âlepne ekyongowan. Den ekyongomune emelâk Anitâhât Wâtġât mâmânahât Heak nengâlen ge mâmârne otninġiop yakât dopneâk yâk yengâlen ge mâmârne otyinġiop. ¹⁶ Yâk yengâlen ge mâmârne otyinġiop ya ekmâ emet inânġan Kutdârne den âlâ yuwu sârn eknongop ya nânġâmune teteop. Den eknongop yamâ yuwu. “Yoanene lohimbi toen mem katyehop. Yawu gârâmâ lohimbinġe nâhâlen biwiyenġe katnomai yanâmâ Anitârne ikne Wâtġât mâmânahât Heak hânġângumune ge mâmârne otyinġiwuap.” Kutdârne yawu sârn eknongop. ¹⁷ Otmu nenġe Yesuhâlen biwinenġe katmunġe Anitârne ikne Wâtġât mâmânahât Heak nengâlen hânġângumu ge mâmârne otninġiop yakât dopneâk pâku lohimbi yengâlen hânġângumu ge mâmârne otyinġiop. Yawu gârâmâ Anitârne nânġân nânġân âlâ katbuap ya nârne kuwanġiwomġât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ nânġâmune ârândânġ oap.” Yawu sârn ekyongop.

¹⁸ Petoronġe yawu sârn ekyongomu nânġârnetâ bulârne otmu ki denġe kakġan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nânġâmunġe âlilongo lonġo oap. Nen Yura lohimbinġe Yesu Kiristohâlen biwinenġanġe kepeim manmunġe Anitârne manman kârirkjahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât dopneâk pâku lohimbinġe yâkâlen biwiyenġanġe kepeim manġetâ manman kârirkjahât pat kuyinġimu tap.” Yawu sârn Anitâ mepaewi.

Banawanġe Antiok kapiân ari ya ambolipne Yesuhât den kâsikum yinġiop.

¹⁹ Setepano kunġetâ muop yan Yura yengâk papatolipyenġanġe Yesuhât komot yongom watyekġetâ itonġe galanġ otmâ ariwi. Nombotġe Poinike otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotġe âlâmâ mâtuġa âlâ, kutne Kipiro sârn, yan ariwi. Anġoân ariwi yanġe Yesuhât den pat âlepne yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi. ²⁰ Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kipiro otmu Kirene kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenġanġe kepeim manbi. Nombotġanġe kapiyenġe pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât den pat âlepne ya kapi ambolipne ekyongowi. ²¹ Ekyongowi yan Wâtġât mâmânahât Heakne mâmârne otyinġimu pâku lohimbi kinġitġe orowâkne Yesuhât den pat âlepne ya nânġârnetâ bulârne otmu yâkâlen biwiyenġanġe kepeiwi.

²² Yesuhâlen biwiyenġanġe kepeiwi yakât den pat ya sârn haok tuhunġetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotġe nânġâm Banawa hânġânġunġetâ Antiok kapiân ariop. ²³⁻²⁴ Ari Anitârne tihityene otmu lohotġan manbi ya ekmâ herone nânġâyinġiop. Otmu Banawanġe Yesuhâlen biwiyenġe tinġak kepeim tem lâuwânġim manminġiop. Yakât otmâ Wâtġât mâmânahât Heakne mâmârne otbanġimu pâku lohimbi yanġe Kutdâhâlenâk biwiyenġanġe tinġak kepeim mannomaihât Yesuhât den kâsikum yinġim biwiyenġe mem hewewenġ

tuhuyehop. Yawu otmu lohimbi sesengâlâkne nângâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi.

²⁵ Otmu Sauloje tânnohoâk sâm Banawaje Antiok kapi pilâm Taso kapiân ari pâinop. ²⁶ Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ariowot. Âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yîngim manmutâ yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan angoân Yesuhât komot ya yengât kutyenje pato, “Kristolhât lohimbi”, sâm yongonbi.

²⁷ Sâp yan lok nombotje Anitâhât den sâm tetewiye Yerusalem kapi pilâm Antiok kapiân ariwi. ²⁸ Yâhâ yâk yengâlen gâtne âlâ, kutje Ahawo sâm, emet inânjan Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne po pato tetewuap yakât den biwijan katmu sâm teteop. Yawu gârâmâ yakât kakjan Roma yengât kunyenje âlâ, kutje Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop. ²⁹ Emet inânjan Ahawoje den yawu sâm tetem Yesuhât komot ekyongomu nângâjetâ bulâje otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sâm tewetsenje dopyenanâk menduhuwi. ³⁰ Tewetsenje menduhum Banawa yet Saulo yitginjetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yengât galemlipyenje yîngiowot.

12

Herotje sâmu Petoro mem pâi emetjan katjetâ talop.

¹⁻³ Tihit tihit Homban ya kutje âlâmâ Natic Homban ya tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutje Herot sâm, yâkne tembe lâulipne ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotje mem pâi emetjan katyekbi. Yawu otmâ tembe laulipne ekyongomu Yoane atanje, Yakowo ya mem engatje hârejetâ muop.

Yawu otmu Yura yengât papatolipyenaje yakât nângâjetâ âlepne olop. ⁴ Otmu tembe lâulipne ekyongomu Petoro gurâ yawuâk mem pâi emetjan katjetâ tatmu tembe lâu kâi nombotgen konok yanje galemgum kinbi. Galemgum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemgum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbine natic ya nem pesuk pilânomai yan Herotje Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop. ⁵ Yawu otmâ Petoro mem pâi emetjan katjetâ talop yakât den pat nângâm Yesuhât komotje menduhuakmâ Petorohât nângâwanjim Anita ulitguwi.

Anelo âlâje Petoro pâi emetjambâ holaŋmu gem ariop.

⁶ Otmu emet han sâmu yanâmâ Herotje Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omoje yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetjan tatmu ip kârikjanje mem bâtyenje menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotje âlâjeâmâ pâi emetne yakât gahatjan galemgum kinbi. ⁷ Yawu galemgum kinjetâ Kutdâhât anelo âlâje Petoro tetewangim kinmu, yâkât lajinjanje siliŋ siliŋ sâm pâi emetne kâlehen hâuop. Yawu otmu anelo yanje Petoro mândem yuwu sâm ekuop. “Getek, yahat.” Sâmu ip kârikne ya holaŋakmâ gemu Petoro yahalop. ⁸ Yahatmu aneloje yuwu sâm ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipne karak. Otmu hâk katipne kâlep pato ya mânunakmâ betnan sârâ kionde.” ⁹ Yawu otmâ pâi emetjambâ gemutâ Petoroje biwi yâhâp otmâ yuwu nângâop. “Oait yu bulâje me amanân eksan.” ¹⁰ Yawu nângâm gahatjan tembe lâu galem kinbi ya wangiyeakmâ, gahatne âlâen ge yawuâk wangiyeakmâ ge pan sâhâwi yan bamutâ gahatje pan sâmu yaehen giowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ anelo yanje yapâek gulip olop.

11 Gulip otmu Petoro nângân nângânne tetemu yuwu nânggâop. “Yiwereñe nângâmune teteap. Kutdâ ikñahâk añelo âlâ hângângumu ge Herot otmu Yura papatolipnenne yengât bâtyenambâ holañneksap.”

12 Yawu nângâm yapâ ari Yoane Mareko mâmâñe, kutñe Maria sâñ, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lohimbî dondâñe menduhuakmâ yâkât nângâwanñim Anitâ ulitgum tatñetâ nânggâop. 13 Yawu nângâm emet gahatñan kinmâ den tuhuop. 14 Den tuhumu honbawa imbi âlâ, kutñe Lota sâñ, yâkñe gahatñan ba ombenñe towatñe nânggâop. Yawu nângâm tepñe yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatñan taka kinsap,” sâñ ekyongop. 15 Yawu sâñ ekyongomu nângâm “Ândâpge manñgumu sâmat,” yawu sâñ ekuwi.

Yawu sâñ ekuñetâ kârikñe otmâ sâop. “Bulâñanâk, gahatñan taka kinsap.”

Sâñu sâwi. “Yaehen gâtñe otmâ umutñane taka teteningimâp.”

16 Yawu sâñ alahuwi. Otmu belângen gahatñe mem pilâm Petoro kinmu ekmâ biwiyenñe huruñ sâop. 17 Yâhâ Petoronñe emet kâlêhen yâhâ ekyongomu den hutuk tatñetâ Kutdâñe añelo âlâ hângângumu ge pâi emetñambâ holañmu yaehen giop yakât den pat ekyongop. Ya sâñ tiñ pilâm yuwu sâñ ekyongop. “Den pat yu Yakowo otmu bukulpnenne nombotñe ari ekyongonomai.” Yawu sâñ ekyongom âlâengen ariop.

18 Emet hañ sâñu tembe lâñ yanñe Petoro ekñetâ biatmu “Girawu oap?” sâñ pâinmâ yâhâm gewi. 19 Pâinñetâ biatmu Herotñe kuk otmâ tembe lâulipñe nombotñe hângânyongomu omonñe Petoro galemguwi ya yongonñetâ muwi. Yakât kakñan Herotñe Yuraia hân pilâm, ikñe kapi, kutñe Kaisaria sâñ, yan ari manop.

Herot bâleop.

20 Herotñe Kaisaria kapiân manop sâp yan Tiro otmu Siron kapi ambolipñane otmâ hilipgunñetâ yakât nângâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipñane Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotñe sâñ hâreyingimu sot ki memaihât nângâm Herot orop den heñgengune sâñ yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutñe Bilasto, yâhâmâ Herotgât honbawalipñe yengât kunñe manop ya tetewanñim tewetsenñe wanñi. Tewetsenñe wanñetâ yâkñe Herot ekumu den heñgengunomaihât sâp kalop. 21 Sâp kalop ya tetemu Herotñe lok kutdâhât senñe âlâlâñe ya memu hakñan yâhâmu ikñe kakñan tat lâñ yâhâ tatmâ den ekyongop. 22 Den ekyongomu lohimbî nângânñetâ ewe membe otmu lok kerekñe den kârikñan yuwu sâñ ekuwi. “Den eknongoat yu lok denñe bia. Yu Anitâhât den yawuya.” Yawu sâñ mepaewi. 23 Yawu sâñ mepaenñetâ Herotñe ikñahât nângâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât añelonñe ge kumu hom papato bâlenñe tepñe ihim lândemu muop. 24 Herot muop yakât den pat nângâm lohimbî kinñitñe orowâkñe Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepñe nângânñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeiwi.

25 Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbiñe tewetsenñe menduhum katbi ya Banawa yet Saulonñe mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân manbi ya yengât galemlipyenñe yingwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

¹ Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yengâlen gâtne nombotnaje Anitâhât den sâmb tetem lohimbî ekyongominiwi. Yâhâ nombotne âlâneâmâ yâkât den kâsikum yingim manminiwi. Lok ya yengât kutyeje yuwu. Banawa, Simion, kutne âlâ Helen, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi amboje, âlâmâ Manaen, yâkne lok kutdâ Herot lepatnambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo. ² Anitâ ulitgujetâ nângâyingiwuapgât lok yañe sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otñetâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne yuwu sâmb ekyongop. “Banawa yet Saulo nep sâmb yitgimune tuhuromawot yakât yeñe kunyetñan mem hângânyotgoñetâ ariromawot.” ³ Yawu sâmb ekyongomu yâkne âi memutâ bulâñe tetewuapgât kunyetñan mem Anitâ ulitguwi. Ulitgum hângânyotgoñetâ lok âlâ, kutne Yoane Mareko sâmb, betyetñan sâmbu orowâk ariwi.

Pauloñe Elima ekumu senje omoñ olop.

⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne Saulo, Banawa otmu Yoane Mareko mâmâñe otyingimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ wanga pato âlâen yâhâñetâ meyekmâ ari pâku lohimbî yengât mâtuña âlâ, kutne Kipiro sâmb, yan ari katyekmu gewi. ⁵ Wangaembâ ge pâku lohimbî yengât kapi pato âlâ, kutne Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawañe Yura yengât miti emetne tatmâ arap ârândâñ yâhâ lohimbî Yesu Kiristohât den pat âlepne ekyongowot.

⁶ Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlâñmâ tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi patoen ariwi. Yan ari Yura gâtne, lok kâmbukne yan manmap yâkât kutne Barayesu, yâhâ Girik denân kutne Elima sâmb kumai. Yâkne ikne topne kurihiakmâ “Anitâñe hângâñnohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sâmb kapi ambolipne kâityongominiop. ⁷ Otmu kiap âlâ, kutne Serehio Polasi, yâk orop buku orañgim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nângân nângânñe pato. Yâkne Anitâhât den nângâwe sâmb Banawa yet Saulo ekyotgop. ⁸ Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiñe Yesuhât den nângâm yâkâlen biwiñe katmapgât Elimañe denyetne kakñan sâmb kuyitgiop. ⁹ Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne Saulo, kutne ango Paulo, mâmâñe otbañgimu Elima ekmâ yuwu sâmb ekuop. ¹⁰ “Gâ Satangât lok. Orotmeme kiñgoñ otmat. Gâñe Kutdâhât den bulâñe kelangatmâ lohimbî kâityongomat. Gâ biwiñe bâp sâsâñe. ¹¹ Yawu otmat yakât Kutdâñe matne gihimu senge omoñ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmbu senje omoñ otmu lok âlâñe bânñan memu ariromawot yakât nângâm lok yengât pâinyehop. ¹² Yawu otmu Serehio Polasiñe ekmu sâtnje bâleñe olop. Yawu otmâ Yesu Kutdâñenñahât den pat nângâmbu bulâñe otmu yâkâlen biwiñane kepeiop.

Pauloñe Pisitia hânân ari den pat âlepne lohimbî ekyongop.

¹³ Pauloñe bukuyâhâtne orowâk Papo kapi ya pilâm wangaen yâhâñetâ yapâ meyekmâ ari pâku lohimbî yengât hân âlâ, kutne Pampilia sâmb, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekoñe pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. ¹⁴ Pilâyelekmâ arimu yetneâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimbî yengât hân âlâ, kutne Pisitia sâmb, yan kapi âlâ, kutne Antiok sâmb, yan ariowot. Yan ari tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yura yengât miti emetñan yâhâ kapi ambolipne orop menduhuakbi. ¹⁵ Menduhuakmâ yâk yengât galem âlâñe yahatmâ Mosehât girem den otmu Anitâñe poropete ekyongomu den kulemguwu ya kâsikum yingio. Kâsikum

yingim tin pilâmu galemlipyenaje Paulo yet Banawa herone otyitgim yuwu sâam ekyotgowi. “Den eknongomutâ nângâm biwinenje hewewen olâk.”¹⁶ Yawu sânetâ Paulone yahatmâ “Den nângânâk tatnet,” sâam ekyongomu ândâp katnetâ yuwu sâam ekyongop. “Yura bukulpnetje, otmu yen pâku lohimbije Anitâhâlen biwiyenaje kepeim mansai yen kerek yuwu sâam ekyongomune nângânet.¹⁷ Yura lok nengât ambonenje Anitâ yâkje tâmbâlipnenje wawaeymâ manman kârikjahât pat kuyingiop. Otmu yakât kakran yâkje Aihita hânân ari kandi mannetâ Anitâje lukuleyekmu tetem sambe sambe otbi. Anitâ wâtje pato tatbanjiapje Aihita bâtyenambâ holanyekmu taka lok ki manmaiângen manbi.¹⁸ Lok ki manmaiângen manbi sâp yan tihityenje otmu yambu lok yâhâp nerek pesuk sâop.¹⁹ Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâje mâmâje otyingimu lohimbi komot nombolan yâhâp ya mem ge katyekmâ hânyenje ya mem ambokum manbi.²⁰ Yawu mannetâ yambu 450 pesuk sâamu Anitâje kunlipyenje mem kânângâyekmu yâkje lohimbi galem-yongom manbi. Galem-yongom manmâ ganetâ poropete âlâ, kutje Samue sâam, ya teteop.²¹ Sâp yan Isirae tâmbâlipnenaje lok kutdâ âlâje galem-nongomu manne sâam Samue ekuwi. Yakât otmâ Samueje lauyejan mem Anitâ ulitgumu Benyamingât senâmbâ gâtje lok âlâ, kutje Kisi sâam, yâkât nanje, kutje Saulo, yâk kânângâmu kunyenje manmâ galem-yongomu yambu lok yâhâp nerek pesuk sâop.²² Yambu lok yâhâp nerek pesuk sâamu yâkât gewâkran Anitâje Yese nanje, kutje Dawiti sâam, ya kânângâm yuwu sâam lohimbi ekyongop. “Yese nanje, kutje Dawiti, yâkje tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâum hoj banihiwuap. Yakât otmâ nângâwanjian,” yawu sâop.²³⁻²⁴ Dawitihât senâmbâ gâtje âlâ, kutje Yesu, Yura lohimbi nengâlen tetem tihitnenje otbuapgât pat Anitâje emelâk embânân kuningiop. Pat yakât bulâje tetewuap nângâm Anitâje anjoân Yoane Yura nengâlen hângângumu takaop. Otmu nenje orotmemenenje bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwinenaje kepeimunje toen mem katnenek-buap yakât den eknongop.²⁵ Otmu Anitâje Yoane âi sâam wanop ya tuhumm pesuk pilâwe sâam otmâ yan lohimbi yuwu sâam âiyongop. “Yenje nâhât girawu nângâmai? Anitâje lok âlâ hângângumu ge tihitnenje otbuap nângâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inje. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâje yâkât itâkat kâpekâmâ golewanjiwongât dop ki tap. Otmu tânguwongât dop gurâ bia. Nâjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

²⁶ Bukulpne, Awarahamgât sen, yen otmu pâku lohimbije Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manmai yen yuwu sâam ekyongomune nângânet. “Nen kerekje Yesu Kiristohâlen biwinenaje kepeimunje manman kârikjahât pat kuningiwom nângâm Anitâje Yesu hângângumu giop.²⁷ Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipne otmu Yura papatolipnenaje Yesuhât topje ki nângâm henjenjuwi. Yawu otmâ tatmâ nângâ nângâ sâpne arândâj miti selepnan yâhâ poropete yengât den sâlikum nângânetâ ki keterakyingimu manminiwi. Yakât otmâ yâkje sâam hârewanjetâ kunjetâ muop yan poropete yengât den yakât bulâje tetem henjenjuop.²⁸ Yesu hakran tosa âlâ ki mem tetewi yamâ imbiâk “Howanân kunjetâ muâk” sâam Pilato ekujetâ nângâyingimu kunjetâ muop.²⁹ Otmu yuwu yawu yu ya otbanjim howanân kunjetâ muop sâp yan emet inânjan Anitâhât poropetelipenaje Yesuhât den kulemgowi yakât bulâje teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ menjetâ gemu lâum ari kât mâtâpje âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tingâlojetâ kinop yan lâum ba katnetâ talop.³⁰ Muop yamâ Anitâje

mumuñambâ mem yahalop. ³¹ Mumuñambâ mem yahatmu lohimbije Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyingimu orowâk den huhum ariwi. Yakât otmâ lohimbi yanje iton galan otmâ ari yakât den pat âlepñe Yura kapi ambolipñe ekyongowi. ³²⁻³³ Anitâñe tâmbâlipnenñe yengât pat kuyingiop yakât bulâñe tetemu menomgât Yesu mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ Yesuhât den pat âlepñe ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumuñambâ mem yahatbuap yakât nângâm Anitâñe emet inânñan Dawiti ekumu kep kulemguop yakât bon yâhâp yan den yuwu tap.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenje yu yakât topñe sâm teterâ lohimbi kerekñe ekmâ nângâñet sâm katgeksan.” Yawu tap.

³⁴ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânñan yuwu sâop.

“Nâñe Dawitihât pat kuwanjiwan yakât bulâñe kerek gâhâlen tetewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Otmu Dawitije Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop.

“Anitâ pato, gâñe lok bulâñe nâ ki pilânekâ mum tâtuk sâwom.” Yawu tap.

³⁶ Anitâñe Dawiti âi sâm wanop ya tuhum lohimbi tihityenje otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipñe yengât sumân hangunjetâ tâtuk sâop. ³⁷ Yâhâ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâñe tihitnenñe otmap.

³⁸⁻³⁹ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi nenñe Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwanjine sâm pâpgumain. Yakât otmâ nenñe Anitâhât senñan kinmâ sârereaknomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenñe kepeim manmai ya yengât tosa pilâyingimap. Otmu yenje gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyenñe kepeinetâ Anitâñe bulâñanâk tosayenje pilâyingiwuap. Yakât otmâ den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ bulâñe olâkgât tâmbâlipnenñe yengâlen hâum sâmune nângâñet. ⁴⁰ Emelâk embânân tâmbâlipnenñe yengât kasalipyenñe taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât den emet inânñan Anitâhât poropete âlâñe ekyongomu ya nângâñetâ tâñât olop. Poropetenje den kulemguop ya yuwu tap.

⁴¹ “Nâhât den nângâñetâ gemap ya yengâlen kulem âlâ memune ya ekñetâ tâñât otbuap. Otmu poropetelipñenje kulem yakât topñe sâm tetem ekyongonjetâ gurâ yawuâk nângâñetâ tâñât otmu munomai.” Anitâñe den yawu sâm poropete ekumu kulemguop.

Yâhâ tâmbâlipnenñenñe Anitâhât den nângâñetâ tâñât otmu muwi yakât dopñeak yenje Yesu Kiristohât den pat âlepñe yu nângâñetâ tâñât otmu hiliwahomaihât den yu ekyongoan.” Pauloñe yawu sâm ekyongop.

⁴² Yawu sâm ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetñambâ giowot. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen den eknongoromawot sâm galemlipyenñe ekyotgonjetâ ariowot. ⁴³ Miti emetñambâ gem arimutâ Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâñe betyetñan sâwi. Otmu yâñe Anitâhâlen biwiyenñe tinâk kepeim manñetâ tihityenje otbuapgât Paulo yet Banawanje den kâsikum yingim biwiyenje mem hewewenjuhuyehowot. ⁴⁴ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen pâku lohimbi kinñitñe orowâkñe Kutdâhât den nângâne sâm miti emetñan yâhâwi. ⁴⁵ Miti emetñan yâhâñetâ pik sâmu Yura lohimbije yekmâ nângâm bâleyingim Paulo ekmâ sâwi. ⁴⁶ Yawu otñetâ Paulo yet Banawanje kârikñe otmâ yuwu sâm ekyongowot. “Netñe Anitâhât den yen ekyongoromgât sâm nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yenje yâkât den nângâñetâ ki bulâñe otmu manman kârikñahât pat ki menehât nanjai. Yakât otmâ netñe yen pilâyekmâ pâku

lohimbi yengâlen ari den pat âlepņe yu ekyongorom. ⁴⁷ Emelâk embângân Anitâņe poropete âlâ ekumu kulempuop den yakât bulâņe netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

“Omoņe balam saumunņe laņinņe pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopņeâk yen hângânyongomune pâku lohimbi yengâlen ari manman kârikņahât den pat ekyongonjetâ nâņgâm biwiyeņan haņ sâyiņgimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai.”

Den yawu kulempuop yakât bulâņe netgâlen teteap yu.”

⁴⁸ Yawu sâmu ekyongomutâ den ya pâku lohimbiņe nâņgâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyeņe kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikņahât pat yakât bulâņe menomaihât Anitâņe emet inânņan sâmu kalop.

⁴⁹ Otmu Kutdâhât den pat âlepņe ya sâmu haok tuņeņetâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņe kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyelekņetâ ariowot.

⁵⁰ Yesuhât den pat âlepņe sâmu haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura papatolipyeņe yakât nâņgâņetâ bâlemu kapi ya ambolipņe yengât kunlipyeņe otmu imbi kunņe Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyiņgiņetâ Paulo yet Banawa watyelekņetâ ariowot. ⁵¹ Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâņe matņe umatņeâk yiņgiwuap yakât otmâ yuwu otmâ kâi kalowot. Kâiyetņan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyiņgim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot. ⁵² Arimutâ benņe kapi ambolipņe Yesuhâlen biwiyeņe kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu heroņe kakņan manbi.

14

Paulo yet Banawaņe Ikonion kapiân ariowot.

¹ Ikonion kapiân ari Yura yengât miti emetņan yâhâm Yesuhât den pat âlepņe ekyongomutâ nâņgâņetâ bulâņe otmu Yura lohimbi otmu kapi ambolipņe kiņgitņe orowâkņe biwiyeņe Yesuhâlen katbi. ² Yâhâ Yura lok nombotņe biwiyeņe kârikņe otmâ Yesuhât den nâņgâm hâkâņ otbi. Yawu otmâ kapi ambolipņe nombotņe biwiyeņan kionetâ Paulo yet Banawa yetgât nâņgâm bâleyitgiwi. ³ Yawu gârâmâ yâkņe kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenņe yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâņe lohimbi tihityeņe otbe sâmu oap yakât topņe ekyongomutâ nâņgâņetâ bulâņe olâk sâmu Anitâņe mâmâņe otyitgimu kulem topņe topņe miowot. ⁴ Yâhâ kapi ambolipņe hionakmâ nombotņe Yura galemlipeņe yengât den hohewi. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ aposolo yetgât den hohewi.

⁵ Yawu otmâ hionakbi yakât otmâ Yura galemlipeņe kapi ambolipņe otmu Yura lok nombotņe yaņe alahunetâ biwiyeņe kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyelekmâ kâņe yotgonom nâņgâm yakât den hikuwi. ⁶ Den hikuwi yakât pat nâņgâm aposoloņe kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetņe Lisitera otmu Derewe yan ariowot. ⁷ Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepņe kapi ya ambolipņe ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

⁸ Lisitera kapiân lok âlâ mâmâņahât tepņambâek kâiņe pareņe tetem manmâ gaop. ⁹ Yâhâ Pauloņe Yesuhât den pat âlepņe lohimbi ekyongop ya ândâp katmâ nâņgâm tatmu Pauloņe ekmâ yuwu nâņgâop. “Lok yuņe biwiņe Yesuhâlen katmu Anitâņe henņeņguwuapgât dop tap.” ¹⁰ Yawu nâņgâm yuwu

sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” Yawu sâmu lok yaŋe uk sâmu yahatmâ kinmâ bam gaop. ¹¹ Yawu otmu lohimbî yan kinbiŋe kulem ya ekmâ Likanio yeŋe denyeŋan den sâwi. Den sâwi yakât topŋe yuwu. “Hewukŋe lok yâkŋe lok hâtgum hohetnenŋan taka tetem kinsawot.” ¹² Yawu sâmu Banawa ekmâ hewukŋe lok âlâ, kutŋe Yusi sâmu, ya kunbi. Yâhâ Pauloeâm den ekyongop yakât otmâ hewukŋe lok âlâ, kutŋe Hemesi sâmu, ya kunbi. ¹³ Yawu sâmu yotgonmâ Paulo yet Banawa yetgât hotom uyitgine sâmu otbi. Otmu hewukŋe lok Yusi yakât lok kâmbukŋe lohimbî sâmu yingimu birâm topŋe topŋe lotohom bulimakao engatŋan sâhâm pilâŋetâ gemu engatŋe hârene sâmu dâim opon kâmbukŋe kapi betŋehen kinsawân ariwi.

¹⁴ Hotom uyitgine sâmu otŋetâ Paulo yet Banawaŋe ya nâŋgâm pârâk pilâm sururuk sâmu hohetyeŋan ari kinmâ yetgât hâk katipŋe kâkâlep mânunjahowot ya mem duwalowot. ¹⁵ Mem duwatmâ yuwu sâmu kuyiŋgiowot. “Bâe, yeŋe girawu otmu sâmu oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongât hotom unitgine sâmu oai? Yeŋeâmâ hewukŋe lok tâŋat ya betyŋim Anitâ Manman Amboŋaŋe hân himbim kândikyotgom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyenŋe kepeim manŋet sâmu yakât den pat ekyongore sâmu takawit. ¹⁶ Otmu emelâk embâŋâmbâek pâku lohimbî hânŋan kulemŋan mansai ya yengât tâmbâlipyenŋe yeŋe engatyeneâk watmâ orotmeme bâlene topŋe topŋe otmâ gawi yan undip ki katyŋgiop. ¹⁷ Yawu gârâmâ ikŋe topŋe tetekŋan ekŋetgât hop sambe lâtâpyongomap. Yâkŋe sâpŋanâk gelâk hâŋgângumu gemu kalamyenŋan hop sambe tetemap. Yawu tetemu heronŋe kakŋan manmai.” ¹⁸ Den yawu sâmu ekyongomotâ lok nombotŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ bâsok hotom uyitgiwi.

Paulo kâtŋe kuwi.

¹⁹ Otmu sâmu yanâmâ Yura lok nombotŋe Antiok kapi Pisitia hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipŋe yengât engatyenŋan geŋetâ Paulo dâim kapi betŋehen ari kâtŋe kuwi. Otmu yâkŋe Paulohât muap sâmu pilâm ariŋetâ derepgum talop. ²⁰ Yawu otmâ kapi ambolipŋe nombotŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwiŋe kapiâŋembâ ge ekŋetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet haŋ sâmu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

²¹ Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomotâ kapi ambolipŋe lok kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot. ²² Âwureowot yan kapi ârândâŋ Yesuhât komot tatbi ya yengât biwiyenŋe orotok sâmapgât mem kârikŋe tuhuyekmâ yuwu sâmu ekyongowot. “Nenŋe yen orop biwinenŋe Yesu Kiristohâlen kepeimain. Yawu otmâ manmunŋe lohimbî belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuneneknomai. Yawu otningiŋetâ ki lohotŋe otmâ mannom otmuâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiŋop yakât bulâŋe ningimu menom.” Yawu sâmu ekyongowot.

²³ Otmu Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋan tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem biwi nâŋgân nâŋgânyetŋan katmu nâŋgâmutâ keterakyitgiâkgât sot barak tatmâ ulitguowot. Yawu otmutâ nâŋgâyitgimu yâkŋe Yesuhât komotŋe komotŋe ya yengâlen ari galemlipyeŋe mem katyehowot. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu Kutdâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manŋetgât ulitgum pilâyehowot.

²⁴ Kapi ya pilâm Pisitia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot. ²⁵ Yan taka Yesuhât den pat âlepņe Perehe kapi ambolipņe ekyongom yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginņan tap yan giowot. ²⁶ Otmu yapâ wanņa patoen yâhâmûtâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekmu giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimbi yengâlen ki ariowot sâp yan Anitâņe mâmâņe otyitgimu nepņe memutâ bulâņe tetewuap nângâm Yesuhât komotņe Anitâ ulitgum hângânyotgoņetâ yapâ ariowot.

²⁷ Otmu Paulo yet Banawaņe Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâņe mâmâņe otyitgim mâtâp meyitgimu Yesuhât den pat âlepņe pâku lohimbi ekyongomutâ yâkņe nângâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyenāņe kepeiwi yakât den pat kerek ekyongowot. ²⁸ Otmu yan yâkņe Yesuhât komot orop sâp kâlêwâk manbi.

15

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

¹ Lok nombotņe Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu sâm Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnennē tetēņetâ hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yanâmâ hâkyenāhât torehenņan undip tuhuyinginomgât Mosenē girem den âlâ kulenguop.” Den yawu tap ya yen pâku lohimbijne ki lâum mannomai otmuâmâ Anitâņe ki meyekmâ manman kârikņan katyekbuap.”

² Yawu sâm ekyongonētâ benņe Paulo yet Banawaņe denyene kakņan sâmutâ kuk pato otbi. Yawu otbi yakât otmâ yuwu sâm den hikuwi. “Paulo yet Banawa lok nombotņe orowâk hângânyongomunņe Yerusalem kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yengât galemlipyeņe ekyongonētâ umatņe teteap yu sâm henņenģunomai.” Yawu sâwi.

³ Yawu sâm hângânyongonētâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepņe pâku lohimbi ekyongomutâ nângâņetâ bulâņe otmu Kutdâhâlen biwiyenāņe kepeiwi yakât den pat Yesuhât komot tatmâ arai ya ekyongonētâ nângâm tepyeņe heronņe pato olop.

⁴ Otmu Yerusalem kapiân ariņetâ aposolo, Yesuhât komot, otmu yâk yengât galemlipyeņe yekmâ heronņe otyingwi. Heronņe otyingim Anitâņe mâmâņe otyitgimu pâku lohimbi yengâlen nep miowot yakât topņe ekyongowot.

⁵ Ekyongomutâ Parisaio lok nombotņe Yesuhâlen biwiyenāņe kepeiwiņe yahatmâ yuwu sâm ekyongowi. “Pâku lokņe Mosehât girem den watmâ hâkyenāhât torehenņan undip tuhanģinģetâ âilongo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoronņe den ekyongop.

⁶ Den ya henņengune sâm aposolo otmu galemlipyeņe yenjiâk menduhuakbi. ⁷ Menduhuakmâ den sahanģim tatņetâ Petoronņe yahatmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâņet. Nâņe pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepņe ekyongomune nângâm Yesuhâlen biwiyenāņe kepeinomaihât Anitâņe mem sâlipnohom âi sâm nihiop ya nanģai.

⁸ Anitâņe nen lok kerek biwinenģahât topņe nângâmapņe ikņe Wâtģât mâmâņahât Heak hângângumu Yura nengâlen ģiop. Otmu yakât dopņeâk Anitâņe Wâtģât mâmâņahât Heak hângângumu ge pâku lohimbi biwiyene mem hewewęņe tuhumu Yesuhâlen biwiyene katbi. Yakât otmâ Anitâņe pâku lohimbi nângânyingimap. ⁹ Nen Yura lohimbini otmu pâku lohimbini orop dop konohâk mansain. Pâku lohimbijne biwiyene Yesuhâlen katbi yan yâk yengât tosa pilâyingiop. ¹⁰ Yakât otmâ yeņe wongât Anitâ wangim umatņe âlâ pâku

lohimbi kakyenjan katne sâm oai? Emelâk embânâmbâek tâmbâlipnennjanje girem den lâum hâum pâpguminiwi. Otmu nen gurâ yawuâk lâum hâum pâpgumain. ¹¹ Yakât otmâ girem den lâunjet sâm nenje ki sâyinginom. Yesu Kutdânje pâku lohimbi mâmânje otyingimu yâkâlen biwiyenjanje kepeimai. Yakât otmâ yâkne manman kârikjahât pat yakât bulânje yingimu menomai. Otmu nen gurâ yawuâk.” Yawu sâop.

¹² Otmu Anitânje Paulo yet Banawa mâmânje otyitgimu pâku lohimbi yengâlen ari kulem topnje topnje memutâ eknetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomutâ nânġâwi.

Yakowonje den ekyongop.

¹³ Paulo yet Banawanje den sâm tinj pilâmutâmâ Yakowonje yahatmâ den yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, den sâmunne nânġânet. ¹⁴ Anitânje pâku lohimbi tihityenje otmu nombotjanje ikjan biwiyenjanje kepeim mansai ya manman kârikjahât pat kuyingiop yakât den pat Simonnje eknongomu nanġain. ¹⁵ Emelâk emet inânġan Anitânje poropete âla den ekumu kulemguop yakât bulânje tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdânje yuwu yap. “Hâmbâi Dawitijnje Isirae lohimbi galemyongoap ya yengât kasalipyenjanje taka yongom itit kiom tuhuyinginetâ kapi kâwurumneâk kinbuap. Otmu nânġâmune ârândânj otmu sese hâkulipyenjanje âwurem taka kâwurum ya pitim kapi ânje tuhumm yan mannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtne mem kânângâmune lohimbi tihityenje otmu âilonġo lonġo mannomai. ¹⁷ Yawu otmâ pâku lohimbi hânġan kulemġan mannomai ya nine pat kuyingiwann yâkne Kutdâhâlen ari honj bawanġim mannomai.

¹⁸ Emelâk emet inânġan Kutdânje den yawu sâm teteop.”

Poropete den yawu kulemguop.

¹⁹ Yakât otmâ biwinaenje yuwu nanġan. Pâku lohimbinje Anitâhât den lâum Yesuhâlen biwiyenjanje kepeine sâm otmai ya yengât ki undip katyinjinom. ²⁰⁻²¹ Emelâk embânâmbâek Yura nengât papatolipnennjanje tatmâ nânġâ nânġâ sâp ârândânj miti emetyenjan yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawi. Otmu âun yu nen gurâ yawuâk sâlikum nânġâm manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemgum katyinjinom. “Pâku lohimbinje Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenjan katnomai yapâ gâtne ki mem nenomai. Otmu noninj bulimakao enġatnje sâhâm manġunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepne ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otmomai.” Den yawu kulemgum katyinjinom. Yawu.” Yakowonje den yawu sâop.

Pâku lohimbinje Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiji ya yengât pepa kulemgum katyinjiji.

²² Yawu sâmu aposolo otmu galemlipyenjanje Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyenjanje hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyeleknetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomaihât pâinyelekbi. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetne Yurasi Basawa yet Sila sâm, yâk mem katyelekbi. ²³ Lok yâhâp yunje Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomai sâm pâku lohimbi yengât pepa yuwu kulemgum yingim hânġanyongowi.

“O Bukulipnenne,

Yen pâku lohimbi, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipnanje Yesu Kiris-tohâlen biwiyenjanje kepeim mansai yen Anitânje meyekmu nen orop komot

konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yengât galemlipyeñe herone nângâyîngim pepa yu kulemgum katyîngiain. ²⁴ Umatñe âlâ yengâlen teteop ya nengâlebâ lok nombotñe yeñe engatyeneâk otmâ yengâlen taka den topñe topñe ekyongongetâ nângâwi. Nenne lok ya ki âi sâm yîngim hângânyongowin. ²⁵⁻²⁷ Yakât otmâ nenñe menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetñe Yurasi yet Sila sâm mem katyelekmâ hângânyotgomunñe taka den ekyongomutâ nângânomai. Yâkñe Banawa yet Paulo yâk orop yengâlen takanomai. Paulo yet Banawañe Kutdâ Yesu Kiristo hoñ bawângim hâhiwin kakñan manmawot. ²⁸ Anitâñe biwi nângân nângânnenñan katmu nângâmunñe tetemu undip ki katyînginom yawu nangain. Yâhâ girem den pâñe tâlâwâk ekyongoain yu lâungetâ ârândâñ otbuap. ²⁹ Pâku lohimbîñe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeñan katnomai yapâ gâtñe ki mem nenomai. Otmu noniñ bulimakao engatñe sâhâm mangunetâ mumbuap ya otmu yakât hepñe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manñetâ ârândâñ otbuap. Yawu. Nen bukulipyene Yerusalem kapiân mansain.”

³⁰ Pepa yawu kulemgum yîngim hângânyongongetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotñe mem menduhuyekmâ pepa ya yîngiwi. ³¹ Pepa ya yîngineta sâlikum nângâwi. Otmu biwiyene orotok sâmapgât lohotñan mannomai sâm kulemguwî ya sâlikum nângâñetâ tepyene herone olop.

³² Anitâñe Yurasi yet Sila mâmâñe otyitgimu yâkñe lohimbî ya den kâlewâk ekyongom biwiyene mem hewewenñ tuhuyehowot. ³³⁻³⁴ Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâm hângânyotgowi. Yawu sâm hângonyotgowi Yamâ Silañeâmâ pilâm yan manmu Yurasîñe ikñiâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

³⁵ Paulo yet Banawañe Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtñe lok nombotñe orop Kutdâhât den lohimbî kâsikum yîngiwi. ³⁶ Sâp âlâen Paulone Banawa yuwu sâm ekuop. “Netñe angoân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipñe ekyongomutñe nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenñe kepeiwi. Yâkñe girawu mansai yakât nângâm ari yekdom.”

³⁷ Yawu sâmu Banawañeâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop. ³⁸ Emelâk Yoane Marekone âi pânan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ Banawañe Yoane Mareko orowâk arinom sâop ya Paulone nângâmu ki ârândâñ olop. ³⁹ Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâm kuangim pilahowot. Pilakmâ Banawañe Yoane Mareko memu orowâk wanga pato âlâen yâhâmutâ meyelekmâ Kipiro mâtunja yan ari kionowot. ⁴⁰ Yâhâ Pauloneâmâ Sila memu Kutdâñe tihityetñe olâk sâm Yesuhât komotñe hângânyotgongetâ ariowot. ⁴¹ Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipñe kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yengât biwiyene orotok sâmapgât mem kârikñe tuhuyehowot.

16

Paulone Timoteo memu orowâk ariwi.

¹ Paulo yet Silañe Kirikia hân ya pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutñe Timoteo, yâkât topñeâmâ

yuwu. Âwânje yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwânje Yura imbi miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmânjaitje Yesuhâlen biwiyetjanje kepeim manminiowot. ²Lisitera otmu lkonion kapi ambolipje Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim manminiwiñje Timoteohât nânġâjetâ yahalop yakât otmâ yâkât topje Paulo ekuwi. ³Paulo ekuñetâ nânġâm Timoteo orowâk arirom sâm yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimbi yan manbiñje Timoteo âwânje ya Girik amboñe ya nânġâm metewi. Yakât otmâ Paulonje Mosehât girem den lâum Timoteo hâkñahât torehenjan undip tuhuwanġiop. ⁴Yawu otmâ kapi ârândânġ ari aposolo otmu Yesuhât komotje Yerusalem kapiân manbi yâk yengât galemlipyenjanje girem den kulemgum katyñġiwi ya lâum mannomai sâm Yesuhât komolipje ekyongowi. ⁵Yawu otñetâ Yesuhât komotje Kutdâhâlen biwiyenjanje tiñâk kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manñetâ hilâm ârândânġ pâku lohimbi nombotje âlânje Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim yâk yengâlen torokatñetâ sambe sambe otbi.

Wâtġât mâmânjahât Heakje Paulo biwiñje mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁶Paulo yet Silanje kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari Yesuhât den pat âlepñe lohimbi ekyongore sâm otmutâ Anitâhât Wâtġât mâmânjahât Heakje undip katyitġiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihiya otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipje Yesuhât den pat âlepñe ekyongom ariowot. ⁷Yawu otmâ Misia hân bânjehebâ ari Bitinia hânân arire sâm otmutâ Yesuhât Wâtġât mâmânjahât Heakje yawuâk undip katyitġiop. ⁸Undip katyitġimu Misia hân ya hâtkgum ari saru ġinjan Toroa kapi tawân gemutâ nânje mem teteyelekmâ yâk yetġâlen torokatban. ⁹Yawu otmâ emet nñj sâmu orowâk iwin. Otmu omoñdânje Yesuhât Wâtġât mâmânjahât Heakje Paulo biwiñje mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia ġâtñe lok âlânje tetem kinmâ Paulo ulitgum yuwu sâop. “Ġânje Makeronia nengâlen ga tânnongowuat.” ¹⁰Kulem tetemu ehop ya Paulonje eknotgomu nânġâm yuwu sâwin. “Makeronia hânân ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongonomġât Anitânje sâm ningiap.” Yawu sâm Makeronia hânângen arine sâm mitiwahom tatbin.

¹¹Otmu emet hañ sâmu wanġa patoen yâhâmunje menenekmâ Toroa kapi ya pilâm ari emet nñj sâowân Samotarake mâtuñja yan ari katnenekmu gewin. Emet hañ sâmu yapâ menenekmâ ari Niapoli kapiân katnenekmu gewin. ¹²Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ariwin. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunje. Roma lohimbi ġinġitñe orowâkñe yan manbi. Pilipi kapi yan tatmunje hilâm mome mon pesuk sâop. ¹³Otmu kapi betñehen to âlâ tap yan Yura lohimbiñje Anitâ ulitguminiwi yakât kawê âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ nânġâ nânġâ sâpñan lok pâinyekmâ yan gewin. Yan ġe imbi nombotje mem teteyekmâ yâk orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepñe ekyongowin. ¹⁴Otmu Tiatira kapi amboñe, imbi âlâ, kutñe Litia sâm, yâkñeâmâ sâñgum ġârem katmu puluhunjetâ yapâ tewetsenñe miakmâ manminiop. Imbi yanje Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdânje biwiñje mem hewewen tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nânġâmu bulânje otmu Yesuhâlen biwiñjanje kepeio. ¹⁵Yakât otmâ imbi ya otmu iñke sen ya kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekñetâ imbi yanje yuwu sâm eknongop. “Kutdâhâlen biwinanje kepeimune manman kârikñahât pat kunihap yakât otmâ nâhât emelan takañetâ yan orowâk tatnom.” Yawu sâmu nenñe yakât emelan yâhâwin.

Roma yengât tembe lâurje Paulo yet Sila meyelekmâ pâi emetjan katyeleki.

¹⁶ Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kawenjan gemunje, honbawa imbi âlâne mem tetenenehop. Otmu weke bâlenjanje kakjan memu lohimbi yengâlen ari yu ya teteyingiuap yakât topnje sâm tetem ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenje me senje âlâlâ yakât hâmenje sâm wanminiwi ya mem ari galemlipe yingiminiop. ¹⁷ Aiop, imbi yanje Paulo ekmâ betnennjan gam den kârikjan yuwu sâop. “Lok yuje Anitâ yahat yahatnje hon bawangim manman kârikjan manmâ yâhânongât topnje eknongone sâm takai.” ¹⁸ Hilâm ârândârj betnennjan gam yawu otningiminiop. Yakât otmâ Paulonje nângâmu ki ârândârj otmu purik sâm weke bâleje ya yuwu sâm ekuop. “Nâne Yesu Kiristohât sâtgât ekghomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu yanâk weke bâleje yanje yâkâlembâ gaiakmâ ba ariop. ¹⁹ Yâhâ imbi yakât galemlipejanje tewetsenje me senje âlâlâ yâkâlembâ âlâku ki menomai ya nângâwi. ²⁰ Yakât otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yengât ki-aplipejanje yengât senyenjan katyeleketâ kinmutâ yuwu sâm hâkyetjan sâwi. “Yura lok yuje kapinennjan taka ki orotnje otjet sâm meme sâsâ tuhunenekmutâ nângâmunje dondâ bâleap. ²¹ Yâkne orotmeme ânje, nen Roma lohimbije ki otmain ya otjet sâm kâsikum ningim tawot.” ²² Yawu sânetâ lohimbi sombemân kinbije nângâm bâleyitgijetâ Roma yengât kiaplipejanje yetgât hâk katipe mem duwatmâ tuhum pilâm tembe lâulipenje ekyongonetâ kapamnje dondâ yotgowi. ²³ Yotgonjetâ hâkyetnje bânj bâlângum hewâk pato otmu pâi emetjan mem yâhâ katyeleketâ tatmutâ gahatnje ya kârikneâk mangum hengenjum katyeleketâ tatset sâm galem ya ekuwi. ²⁴ Ekujetâ pâi emetnje yakât biwije âlâ tânâmjân tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ hionmâ nombot nombot tuhuwi yapâ kâiyetnje pilâmutâ arimu nak ya mem menduhum sâhânetâ yan talowot.

²⁵ Otmu omoj tânâmjân Paulo yet Silane kep mem Anitâ mepaem tatmutâ lok nombotnje pâi emetjan katyekjetâ tatbi yanje nângâyitgiwi. ²⁶ Yawu otmâ mososoj pato mem pâi emetnje ya gâsuk gâsuk sâmu yakât gahatnje kerek hindakmâ anj sâm kinop. Otmu pâi emetjan ip kârikjanje sâhâyekjetâ tatbi ya yengât ip kâriknje njerek holañakmâ kisik pâsok sâop. ²⁷ Yawu otmu galem yanje amanâmbâ yahatmâ gahatnje ya anj sâm kinmu ya ehop. Ya ekmâ lok bâleje kerek yaehen kionmâ arai sâm tewetnje mem dâim ikne enjatnje kârâm hâreakbe sâm olop. ²⁸ Yawu otmu ekmâ Paulonje yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ gike enjatge ki hâreak.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu galem yanje balamgât sâmu bukulipejanje balam saum wanjetâ pâi emetjan yâhâm gem yehop. Tatjetâ yekmâ kâi bâteje kârânj kârânj sâmu, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâm âiyotgop. “Nâne girawu otmune Anitâje manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

³¹ Sâmu yuwu sâm ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwihane kepeim manbuat otmuâm Anitâje manman kârikjahât pat kuhihiwuap. Otmu imbihe naomge yâku yawuâk.” ³² Yawu sâm Yesu Kutdâhât den pat âlepne yâk otmu hep torehenlipne yawuâk ekyongowot. ³³ Ekyongomutâ galem yanje hepyetnje piriyitgiop. Piriyitgimu ikne otmu imbije naomnje hârok mem toen katyehowot. ³⁴ Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmu ikne emelan yâhâ sot um yitgijetâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiyenjanje kepeiwi yakât biwi hero pato otbi.

³⁵ Emet hanj sâmu Paulo yet Sila holanyeleketâ ariromawotgât Roma yengât kiaplipejanje tembe lâu hângânyongonetâ pâi emetjan ariwi.

³⁶ Pâi emetņan ari “holañyelekdâ kionmâ ariyet” sâm galem ya ekuwi. Ekuņetâ pâi emetņan yâhâ Paulo yuwu sâm ekuop. “Kiaplipnennņane den katņetâ takap. Yakât otmâ holañyelekmune kionmâ ariromawot.”

³⁷ Yawu sâm Pauloņe tembe lâu ya yuwu sâm ekyongop. “Nerâmâ “Roma lok”. Yakât otmâ wongât angoân kiaplipņeņane ki âinotgom topnetņe nâņgâwi? Yawu otmâ lok senyenan kapamņe imbiâk notgom pâi emetņan mem katnelekņetâ tait. Yamâ yeņe netgât yohân kionmâ ariyet sâm hâņgânyongņetâ taka eknotgņetâ nâņgâmune ki dopņan oap. Kiaplipņeņe yeņak taka eknotgņetâ yanâmâ kionmâ arirom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁸ Yawu sâm ekyongomu tembe lâu yaņe purik sâm ari kiaplipņeņe teteyiņgiwi. “Paulo yet Sila yamâ Roma lok.” Yawu sâm kiaplipņeņe ekyongņetâ yâkņe nâņgâm pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâm yâk yetgâlen ari den lohottņan ekyotgom pâi emetņambâ dâiyelekmâ ge hâņgânyotgņetâ kionowot. ⁴⁰ Yapâ kionmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyeņe orotok sâmapgât den ekyongom biwiyeņe mem hewewen tuhum yapâ pilâyekmâ ariowot.

17

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

¹ Paulo yet Silaņe kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetņe Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yeņgât miti emetņe ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot. ² Yan ari Yura yeņgât miti emetņan yâhâ Yura lok orop Anitâhât den emelâk miti pepaen kulemguwi yakât alahuņetâ tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp kalimbu pesuk sâop. ³ Yawu otmâ Yesuhât topņe yuwu sâm ekyongowot. “Yesuņe tihitnennęe olâk” sâm Anitâņe hâņgângumu giop. Gemu lok bâleņane kum mem âlâlâ tuhuņetâ sâtgum muowâke yamâ benņe Anitâņe mumuņambâ mem yahalop. Yakât topņe emet inâņņan Anitâhât poropetelipņane miti pepaen kulemguwi tap.” Yawu sâm ekyongowot. ⁴ Yawu sâm ekyongomutâ Yura lohimbi getek âlâ otmu kapi yakât lok papatolipņe yeņgât imbilipņeņe nombotņe otmu Girik lohimbi Yura yeņgâlen torokatņetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimbi yuņe Paulo yet Banawaņe den sâowot ya nâņgâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyeņane kepeiwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yura lohimbi sesenğâlâkņe den ya nâņgâņetâ ki bulâņe otmu lok hilâm ihi nombotņe mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyongņetâ menduhakbi. Menduhakņetâ Yura lok yaņe lok menduhuyekbi ya tepyenan kânâņgâņetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâinyelekmâ Yasongât emelan ariwi. ⁶ Emelan ari pâinyelekņetâ biatmu Yason otmu Yesuhât komolân gâtņe lok nombotņe meyekmâ papatolipņeņe yeņgâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâwi. “Yasonņe lok yâhâp dâim emetņan katyelekmu tawot. ⁷ Yâkņe lohimbi kendâyiņgimutâ kuk kapam otmai. Yâkņe nengât kapiân taka tatmâ Roma kunnennahât den bet pilâm lok kutdâ âiņe, kutņe Yesu sâm, “yâkņe tihitnennęe otmap” yawu sâm yâkât den lohimbi eknongom tawot.” ⁸ Yawu sâņetâ kapi ambolipņe otmu papatolipņeņane den ya nâņgâm biwiyeņan tâlimu kuk pato otbi. ⁹ Yawu otmâ papatolipņeņane Yason otmu bukulipņe ekyongņetâ tewetsenņe katmâ pâi emetņe puluhum kionņi.

Pauloņe Yesuhât topņe Berea kapi ambolipņe ekyongop.

¹⁰ Emet omonj otmu Yesuhât komotje Paulo yet Sila yohân hângânjotgojetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Paulonje Yesuhât den pat âlepne ekyongop. ¹¹ Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbîne biwi kârikne otmâ denyetne nângânetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbî yanje biwi hewewenj otmâ ândâp katmâ Paulohât den nângâneak otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulâne me bia” sâmb hilâm ârandân yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemguiwi ya sâlikuwi. ¹² Yawu otmâ yâk yengâlen gâtne kinjitne orowâkne Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi. Otmu Girik lohimbî yahat yahatne nombotjanje yawuâk.

¹³ Yawu gârâmâ Paulonje Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nângânetâ bulâne olop yakât den pat sâmb haok tuhunjetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbîne nângânetâ bâleop. Nângânetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipne biwiyenjan kuinj kuinj kendâyingiwi. ¹⁴ Yawu otjetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo yamâ Yesuhât komotje ekujetâ kapi ya pilâm saru ginjan ariop. ¹⁵ Otmu Yesuhât komolân gâtne lok nombotjanje Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâmb otjetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yeje Sila yet Timoteo ekyotgojetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâmb ekyongomu âwurem Berea ariwi.

¹⁶ Paulonje Sila yet Timoteo yetgât mambotyitgim Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topne topne hâwim kânângânetâ talop ya ekmâ biwîne kâlâp siop. ¹⁷ Yawu otmâ Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Yura lok nombotne otmu Girik lok nombotjanje Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahangîwi. ¹⁸⁻²¹ Aten kapi ambolipne otmu lok nombotne kâlepnehembâ taka yan kandi manbîne den anjo teteminiop yakât topne nângâm henjengune sâmb alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Paulonje hilâm ârandânj sombemân ari lohimbî ya Yesuhât den pat âlepne ekyongomu den sahangimîniwi. Otmu kapi yan lok nângân nângânyenje orop komot yâhâp manbi, kutyenje Epikue, otmu âlâmâ Sitoik. Komot yapâ gâtjanje Paulo orop tatmâ den sahangîwi. Nombotjanje Paulohât yuwu sâwi. “Lok yunje den ihilâk sâmap. Nângân nângânje bia.” Yawu sâwi. Otmu Anitâne Yesu mumunjambâ mem yahalop yakât den pat âlepne Paulonje ekyongomu nombotjanje yuwu sâwi. “Lok yunje lohimbî ondowângen mansai ya yengât Porom Lâpio yakât yap.” Yawu sâmb den âiân katne sâmb den sâsâ emetne âlâ, kutne Aripako sâmb, yan dâim yâhâ katjetâ kinmu yuwu sâmb âikuwi. “Gâne den anjo eknongom gat ya nângâmunje ki keterakningimâp. Yakât otmâ topne sâmb henjengurâ nângâne.” Yawu sâwi.

Paulonje Anitâhât den ekyongop.

²² Yawu sânetâ Paulonje yahatmâ kinmâ yuwu sâmb ekyongop. “Aten kapi ambolipne yengât orotmemeyenje âlâlâ ekmâ yuwu nanjan. ²³ Yeje Porom Lâpioyenje topne topne mepaem manmai. Nâne kapiyenjan bam gam Porom Lâpioyenje dondâ hâwim kânângânetâ kinsap ya eksan. Yawu gârâmâ lâpio âlâhât kawenje inâk tap yan den yuwu kulemgum katjetâ tap ya sâlikuan. “Lâpio âlâhât topne ki nângâmain yâkât kawenje.” Ki nângâmai ya imbiâk mepaemai yâkât topne âun yuân ekyongomune nângânomai. ²⁴ Kutjeâmâ Anitâ. Anitâne hân himbim ambone oap. Yâkne hân himbim kândikotgom wahap topne topne katmâ meteop. Opon kâmbukne tuhomain yan ki tatmap. ²⁵ Anitâne tihitnenje otmâ galemngomomu manman âilonjo manmain. Yakât otmâ nenje wuân me wuângât Anitâne umburuk otmu tângunomgât

dop âlâ ki tap. ²⁶ Kândikum emelâk yâkne topne katmâ lok, kutne Aram sâam, ya tuhuop. Yawu gârâmâ yâkâlembâ gâtne lok topne topne tetem ganjetâ ganjetâ sambe sambe otmâ hânjan kulemjan manmâ arain. ²⁷ Biwi nânğan nânğanenne pârôn sâmu Anitâhât towatne mem tetenomgât tetem manmâ mumain yakât dop yâkne katningimap. Otmu yupâ yapâ ari tatnom sâmunjeâmâ yakât andemne yâknak sâam ningiop. Yâkne kâlepehene ki ya tap. ²⁸ Yakât otmâ lok âlâne den yuwu kulemguop tap.

“Yâkne kurihinenekmû mansain.”

Otmu yengâlembâ gâtne lok nombotne yuwu sâmai,

“Nen yâkât sen mansain.” Yawu sâmai.

²⁹ Anitâne umut biwinenne katningimu yâkât sen mansain. Yakât otmâ nenne engatnenneâk otmâ kât, goli, me siliwa, yanne mem Anitâhât kundenne tuhunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Anitâhât topne hâum pâpumu manmâ gamai yakât nânğan ki hilipyongop. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ya pesuk yap. Âun yukârâmâ lohimbî hânjan kulemjan manmâ arain nen kerekne orotmeme bâlene bet pilâm yâkâlen biwinenne kepeim tem lâuwanginomgât sâop. ³¹ Otmu ikne hon bawananne nen lohimbî kerek den âian katnenekmâ topnenne mem tetem matne ningimu ârandân otbuap yakât sâpne kalop. Otmu nen kerekne lok yakât topne nânğan henjenunomgât Anitâne mumunambâ mem yahalop.” Yawu sâam ekyongop.

³² Yâhâ “mumunambâ mem yahalop” yawu sâam ekyongomu lok nombotne nânğanetâ tanyene hutuk sâmu senjan gem girinbangiwi. Yâhâ nombotneâmâ yuwu sâam ekuwi. “Den yat yu sâp âlâen âwurem ga âlâkuâk sârâ nânğanom.” ³³ Yawu sânetâ Paulone pilâyekmâ kionop. ³⁴ Otmu lok nombotne Yesuhâlen biwiyanne kepeim Paulohâlen torokatbi. Yâkne yengâlen gâtne lok âlâ, kutne Dionisio sâam, yâhâmâ nânğan nânğanne pato. Yâkne Aripako emelan yâhâ lok nombotne orop den otminiwi. Otmu imbi âlâ, kutne Damari sâam, otmu lohimbî nombotne ki yongonsan.

18

Paulone Korinti kapiân ariop.

¹⁻² Paulone Aten kapi pilâm Korinti kapiân ariop. Yura gâtne lok âlâ, kutne Akuila sâam, yâhâmâ Ponto hânân teteop. Otmu imbinne, kutne Pisisila sâam, miakmâ Roma kapiân manowot. Kapi yan manmutâ Roma yengât kunyene, kutne Kalaurio sâam, yâkne Yura lohimbî kerek yapâ watyekmu kapi ya pilâm iton galaŋ otmâ ariwi. Yawu otmâ yâkneâmâ Korinti kapiân taka manowot. Otmu Paulone âi yuwu mem manminiop. Yâkne sângum kârikne gârem kândâkdâek pato yanne mem selep tuhumu lohimbîne puluhunetâ yapâ tewetsenne mem manminiop. ³ Otmu Akuila imbinâitne nep yawuâk mem manminiowot. Paulone Akuila imbinâit mem teteyelekmu emetyeknan dâimutâ ari nep mem orowâk manbi. ⁴ Manmâ Paulone tatmâ nânğan nânğan sâp ârandânâk Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Yura otmu Girik lohimbî Yesuhâlen biwiyanne kepeinetgât engatyan gem yâkât den pat âlepne ekyongominiop.

⁵ Otmu Sila yet Timoteone Makeronia hânângembâ takamutâ penangiakbi. Yapâek Paulone âi ya pilâm Anitâne Yesu hânângumu ge tihitnenne otmap yakât den pat haonmâ ârandân ekyongom manop. ⁶ Ya ekyongomu nânğanetâ tânât otmu bet pilâm sâam ge katbi. Yakât otmâ Paulone yâk

yengât nângâmû giop yakât dop kum hâk katipne kâlep ya mem pân pângumu wahap gemu yuwu sâmb ekyongop. “Hiliwahonomai yakât tosa nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ yeje wahap. Sâp yupâek yen betyîngim pâku lohimbî yengâlen ari Yesuhât den pat âlepne ekyongowom.” ⁷ Yawu sâmb ekyongom miti emetnjambâ pilâyekmâ kapi ambonje lok âlâ, kutnje Titio Yasto sâmb, yâkne Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiop. Yâkât emet miti emetnje gotnjan tuhumu talop. Yawu gârâmâ Paulonje yan arimu yâk orop manowot. ⁸ Yan manmâ Paulonje Yesuhât den pat âlepne lohimbî ekyongomu miti emetnje yakât galemnje, kutnje Kirisipo sâmb, yâk otmu hep torehenlipne orowâk nângânetâ bulânje otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipne kingitnje orowâkne Yesuhât den pat ya nângânetâ bulânje otmu yâkâlen biwiyenaje kepeinetâ toen mem katyekbi.

⁹⁻¹⁰ Otmu omon âlâen Wâtgât mâmânjahât Heakne Paulo biwiñe mem purik pilâmu Kutdânje tetewangim yuwu sâmb ekuop. “Biwihe orotok sâmb lohottje otmatgât ninâk mâmânje otgihimune den pat âlepne pahâk ekyongom yâhâwuat. Kapi yukât ambolipne dondânje nâhâlen biwiyenaje kepeim mansai. Yakât otmâ lok âlâ me âlânje mem âlâlâ tuhuheknomaihât dop âlâ ki tap.” ¹¹ Yawu sâmb tetewangim ekumu kapi yanâk manmâ Yesuhât den pat âlepne kâsikum yîngim manmu yambu konok otmu kaknjan emetsenje nombolân konok pesuk sâop.

Paulo haknjan sâmb den âiân katbi.

¹² Sâp yan Roma kunyenaje kiap âñje âlâ, kutnje Galio sâmb, ya mem Akaia kapi ambolipne yengât kiap pato sâmb katmu galemnyongom manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotnaje den hikunjetâ biwiyenaje konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ yuwu sâmb haknjan sâwi. “Nen Yura lohimbînje Mosehât girem lâum manmain ya lok yunje kelangatmâ den anjo kâsikum ningim yu lâunjet sâmb meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Yawu sâñjetâ Paulonje den matnje kâpekyîngiwe sâmb otmu yanâk Galionje den hârewangim Yura lok yuwu sâmb ekyongop. “Yen Yura lok, yeje meme sâsâ tuhunekjetâ nângâmune bâleap. Lok yunje yu me ya otmu bâleap mâne denyenje nângâyîngimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ yengât wahap. ¹⁵ Lok kutnje me girem denyenje yuwu yawu tap yakât sâmb tai. Yakât otmâ yenjak sâmb henjenjunomai. Yu nâhât wahap bia.” ¹⁶ Yawu sâmb watyekmu gewi.

¹⁷ Ge kapi ambolipnaje nângâm bâlem miti emetnjahât galemnje pato, kutnje Sostene sâmb, ya kuwi. Yawu otbanjinetâ kiapne yekmâ ki yekmâ yawu olop.

Paulonje Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹⁸ Paulonje Korinti kapi yan Yesuhât komolipne orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Kenjeria kapiân ari “wahap âlâ gâmâlâk otbom,” sâmb yakât dop kum bukulpipne ekyongomu somotnje korotok hârewangijiwi. Somotnje korotok hârewanginetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pirusila meyelekmâ Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânângen arine sâmb wangâen yâhâwi. ¹⁹ Wangâen yâhânetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Paulonje Yura yengât miti emetnjan yâhâ Yesuhât den pat âlepne ekyongomu yakât alahu gulahu otbi. ²⁰ Otmu Paulonje yâk orop yan sâp kâlewâk manâkgât ekunjetâ kuyîngim yuwu sâmb ekyongop. ²¹ “Anitânje

nângânihiwuap otmuâmâ yengâlen yâhâpne âwurem takam yekbom.” Yawu sâw pilâyekmâ wangaen yâhâop.

Wangaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop. ²² Yapâ ari Yesuhât komolipne Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipine tatmâ benje yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop. ²³ Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipne Galatia otmu Pirihiâ hânân manmâ ariwi yanje biwiyene Yesuhâlenâk katmâ manjetgât mem hewewej tuhuyehop.

Apoloŋe Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âleŋe ekyongop.

²⁴ Yura lok âlâ nângân nângânne pato manop, kutne Apolo sâw, yâhâmâ Alesandiria kapi amboŋe. Yâkneâmâ Anitâhât den kulemgowi ya sâlikum nângâm pesuk pilâm hewewej otmâ den ya lohimbî kâsikum yingim manmin-iop. ²⁵ Otmu Yoaneŋe emelâk toen mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipine nângâop. Yawu tipine nângâowâke yamâ biwine hewewej otmu den ya lohimbî kâsikum yingim manmin-iop. ²⁶ Yawu otmâ Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Piriŋilane denne nângâm emetyetjan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâpne sâw henŋeŋum ekumutâ nângâop. ²⁷⁻²⁸ Otmu Apoloŋe Epeso kapi pilâm Akaia hânân ariwe sâw olop. Yakât otmâ Akaia arimu buku otbaŋginomaihât nângâm Yesuhât komotne pepa âlâ kulemgum waŋetâ ikjak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbaŋginetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakne mâmâŋe otbaŋgimu emelâk Anitâhât poropetelipnane yakât den kulemgowi ya topŋambâek kâsikum yingip. Otmu Anitâŋe tihitnenne otbe sâw Yesu hângângumu giop yakât topne sâw kusânâ ekyongomu nângâŋetâ bulâŋe olop. Otmu Yura lok nombotne orop den sahaŋgiwi ya den amokŋan ekyongomu nângâm pâpŋuwi. Yawu otmâ Yesuhât komot mem hewewej tuhuyekmu biwiyene Yesuhâlenâk kinop.

19

Pauloŋe Epeso kapiân ariop.

¹ Apoloŋe Korinti kapiân ari manop sâw yan Pauloŋe pumne âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem teteyekmâ yuwu sâw âiyongop. ² “Kândikum biwiyene Yesuhâlen katbi yan Anitâŋe ikne Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingip me bia?”

Yawu sâw âiyongomu sâwi. “Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yakât ki nângâmain.”

³ Sâŋetâ sâop. “Yen toen mem katyekbi yakât topne sâŋetâ nângâwe.”

Sâw sâwi. “Yoaneŋe lohimbî den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnenekbi.”

⁴ Sâŋetâ sâop. “Lohimbine orotmemeyene bâlene bet pilânomaihât Yoaneŋe toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yakât nângâŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyenane kepeinomai.” Den sâop ya Yesuhât sâop.

⁵ Yawu sâw ekyongomu nângâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi. ⁶ Toen mem katyekbi yan Pauloŋe kunyenjan mem Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbî ekyongowi. ⁷ Lok kâiân yâhâp yanje yawu otbi.

⁸ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp ârândârj Paulonje Yura yengât miti emetjan yâhâ Anitâne tihityene otbe sâm Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepne ekyongomu nângânetâ bulâne otmu biwiyene yâkâlen katjetgât engatyejan giop. Yawu otmu emetsenne kalimbu pesuk sâop.

⁹ Lohimbi nombotjane den pat ya nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi. Yâhâ nombotne âlângeâmâ ândâpyene kârikne otmâ biwiyene alitbi. Yawu otmâ lohimbî senyejan kinmâ Yesuhât den ya sâm bâlewi. Yakât otmâ Paulonje pilâyekmâ ari Tirano den emetjan hilâm ârândârj Yesuhât komot orop menduhuakmâ yâkât den alahuwi. ¹⁰ Yawu otmâ manjetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhujetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbî otmu kapi ambolipne kinjitne orowâkne Kutdâhât den pat ya nângâwi.

Siwa nanlipjane otmâ tâpikguwi.

¹¹ Anitâne Paulo mâmâne otbângimu kulem topne topne memu lohimbine ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹² Lohimbî nombotjane Paulohât sângum otmu sângum tipine ârit piriakmap ya mem bukulipyene kundat otbi yâk yengâlen ari yane wâiyekjetâ âlepne otbi. Yâhâ nombotne âlâmâ wâiyekjetâ weke bâlenane gaiakmâ pilâyekmâ ariwi. ¹³⁻¹⁴ Yura yengât miti emetne âlâhât lok kunje, kutne Siwa sâm, nanlipne nombolân yâhâpne kapi tatmâ arap ya hawamgum ari weke bâlene watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ Paulohât nep sângumne wâiyekjetâ weke bâlenane gaiakmâ ariwi yakât den pat nângânetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutne kunmâ weke bâlene âlâ watne sâm yuwu sâm ekuwi. “Yesu Kutdâhât den Paulonje lohimbî ekyongomap yâkât sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”

¹⁵ Yawu sânetâ yuwu sâm purik pilâyinjgiop. “Yesu nângâwanjian, otmu Paulo gurâ nângâwanjian. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nângâyinjgian.”

¹⁶ Yawu sâm lok weke bâlenane mângâeminiop yane naom ya yongom hâk katipne otmu petyene lâum duwatyinjgim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyene hewâk hewâk papato yane emelambâ gem hâk barahâk ariwi. ¹⁷ Otmu yakât den pat kapi ambolipne nombotjane sâm haok tuhujetâ Yura lohimbî otmu kapi ambolipne kerekne nângânetâ sâtne otmu Kutdâ Yesuhât nângânetâ yahalop. ¹⁸ Yawu otmâ lohimbî Yesuhâlen biwiyene katbi kinjitne orowâkne Yesuhât komot yengâlen ari yu ya otjetâ bâleminiop ya sâm tetewi. ¹⁹ Otmu hawat topne topne, kara suja mem manbine yakât pepa kerehâk mem ga lohimbî senyejan kinmâ kâlâwân pilânetâ sem gulip olop. Pepa ujetâ siop yakât hâmeje emelâk tewetsenne âlâhât tipine yane puluhuwî. ²⁰ Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manjetâ manmanyene kilihahop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhujetâ lohimbî kinjitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi.

²¹ Otmu yakât kakjan Paulonje Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu sâm ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaiâ hânân manmâ ari ya yengâlen ari biwiyene mem hewewen tuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem kapiân ariwom. Yan ari tipine tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân ariwom.” ²² Yawu sâm ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi, kutyetne Timoteo yet Erasto, yâk hângânyotgomu Makeronia hânângen kulet sâm ariowot. Otmu ikneâmâ Asia hânânâk tipine manop.

Epeso kapiân umatje âlâ Yesuhât komot teteyinjgiop.

²³ Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipnje kiŋgitnje orowâkŋe Porom Lâpioyene bet pilâm Kutdâhâlen biwiyenjaŋe kepeim manbi. Yakât otmâ umatnje âlâ teteop yakât topnje yuwu. ²⁴ Lok âlâ, kutnje Demetirio, yâkŋe ikŋe bisinisi yuwu tuhum manminiop. Kât âilonŋo lonŋo âlâ, kutnje siliwa, yaŋe mem Lâpioyene âlâ, kutnje Atemi sâŋ, yâkât opon kâmbukŋe yakât umutnje tuhum manminiop. Umutnje tuhumu kapi ambolipnje otmu kandi taka yan manminiwiŋe ya puluhunetâ yapâ tewetsenŋe pato mem nombotnje ikŋe nep loklipnje puluhuyekminiop.

²⁵ Yâhâ kapi ambolipnje kiŋgitnje orowâkŋe Porom Lâpioyene bet pilâwi yakât otmâ Demetirionje nep loklipnje otmu bukulipyene nombotnje menduhuyekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Bukulipne, Atemi opon kâmbukŋahât umutnje tuhum yapâ tewetsenŋe pato memain ya nangai. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ, kutnje Paulo, yâkŋe Epeso nengâlen taka kapi yu ambolipnje otmu Asia ambolipnje lohimi kiŋgitnje orowâk yuwu sâŋ ekyongomap. “Lok âlâlâŋe enŋatyenjaŋak nâŋgâm Porom Lâpio me yu yakât umutnje tuhumai yamâ bulâŋe bia.” ²⁷ Yawu sâŋ ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topnje yuwuhât nâŋgâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipnje, kapi nombotje Asia hânân tatmâ arap ya ambolipnje otmu lohimi hânjan kulemjan mansai, nen kerekŋe Atemi yâkât nâŋgâmunne yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimi kiŋgitnje orowâkŋe Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyenjaŋe kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbukŋe yu gaho gaho membuap. Otmu nengât âi yu biatningiwuap.”

²⁸ Yawu sâŋ ekyongomu biwiyene kum den kârikŋan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nâŋgâmunne yahât yahatnje otmap.” ²⁹ Yawu sâŋ den kârikŋan sâŋetâ kapi ambolipnje kerekŋe nâŋgânetâ bâleop. Nâŋgânetâ bâlemu menduhuakmâ Makeronia hânân gâtŋe, lok yâhâp, kutyetŋe Gaio yet Arisatako, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâŋ mem dâiyelekmâ sombemân ariwi. ³⁰ Yawu otbi yakât den pat Paulone nâŋgâm yâk yetgâlen ariwe sâŋ otmu yan Yesuhât komotŋe mem alitbi. ³¹ Otmu Paulo bukulipnje lok papato nombotjaŋe yâk ki arim yelekbuap sâŋ den katjetâ arimu Paulone nâŋgâm ki arim yelehop.

³² Yâhâ lok nombotjaŋe topŋe ki nâŋgâmâk imbiâhâk ari lok menduhuakbi ya torokatyekmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk otbi. ³³ Yawu otjetâ umatŋe yu nengâlen gâitmai sâŋ Yura lok nombotjaŋe bukuyene âlâ, yâkŋe yahatmâ kapi ambolipnje kuyiŋgimu pilâŋet sâŋ mem katjetâ senyenjan yâhâ kinop. ³⁴ Yâhâ kinmâ bâtŋe pilâm kum kuratyongom den ekyongowe sâŋ otmu kundenne ekjetâ Yura gâtŋe otmu den emelâk sâwi ya witgum den beresenâk yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nâŋgâmunne yahat yahatŋe otmap” yawu sâwi.

³⁵ Yawu sâŋetâ sâp kâlewâk otmu Epeso yengât kaunsoli kuskus yâkŋe sâŋ lohottŋe tuhuyekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Epeso kapi ambolipnje, yuwu sâŋume nâŋgânet. Nenjaŋk Atemihât opon galemgumain. Otmu himbimângembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topŋe lohimi hânjan kulemjan mansai kerekŋe nangai. ³⁶ Yakât otmâ lok girawu yaŋe ya sâŋ ge katnomai? Yakât otmâ mete piriŋk otmaiâhât biwiyene giâk. ³⁷ Lok meyelekmâ gai yuŋe Lâpionenjaŋetâ oponân ki yâhâ kombo meningiawot. Otmu Atemi ki mem bâleawot. Yeŋeâmâ imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai. ³⁸ Yâhâ Demetirio otmu nep loklipjaŋe lok âlâhât nâŋgânetâ bâlemu den âiân katŋe sâŋ oai otmuâmâ kiap yengâlen mem ari sâp sâsâŋan sâŋ

tetenomai. ³⁹ Gârâmâ den âlâ tap ya sâm heŋgeŋgune sâm oai otmuâmâ papatolipnenŋe yâk yeŋgâlen ari sâm heŋgeŋgunomai. ⁴⁰ Yamâ âun yu den ekyongonŋetâ tepyeŋe yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâm oap. Yakât otmâ lok kutdânenŋaŋe nâŋgâm yukât âinongowuap otmuâmâ sârereaknomgât dop âlâ ki otbuap. Yakât otmâ pilâŋet.” Yawu sâop. ⁴¹ Yawu sâmu nâŋgâŋetâ ârândâŋ otmu itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Umatŋe bâleŋe Yesuhât komot teteyiŋgiop yakât topŋe yawu.

20

Pauloŋe Makeronia otmu Akaiâ hânân arim takaop.

¹ Kapi ambolipŋe tepyeŋe welâmŋan gemu itoŋgaloŋ otbi yakât kakŋan Pauloŋe Yesuhât komolipŋe menduhuyekmâ den bâiŋe ekyongom biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyekmâ Makeronia hânân ariop. ² Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk yeŋgâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yiŋgim biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhum yapâ pilâyekmâ Akaiâ hân, nengâlengen âwurem takaop. ³ Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkŋe Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânâŋen ariwe sâm saru sâtŋan ge waŋgaen yâhâwe sâm otmu Yura lok nombotŋaŋe kune sâm den hikuwi yakât den pat nâŋgâm lok nombotŋe orowâk Makeronia hân yapâ ariwi. ⁴ Otmu lok orowâk ariwi ya yeŋgât kutyeŋe yuwu. Piro nanŋe, kutŋe Sopata sâm, yâhâmâ Berea kapi amboŋe. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtŋe, kutyetŋe Aristako yet Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboŋe, kutŋe Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtŋe lok yâhâp, kutyetŋe Tikiko yet Toropimo. ⁵ Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâm ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi. ⁶ Yâhâ nenŋe Pilipi kapiân tatmunŋe Natik Hombaŋ ya pesuk sâmu kapi ya pilâm waŋga patoen yâhâmunŋe menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâmu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyiŋgiwin. Peneyiŋgim yan yâk orop tatmunŋe hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Pauloŋe lok âlâ mumuŋambâ mem yahalop.

⁷ Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋe pesuk sâmu natik nene sâm emet âlâen yâhâ emenduhuakbin. Otmu emet haŋ sâmu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Pauloŋe den kâlep pato eknongomu tatmunŋe omoŋ kâmbukŋe iop. ⁸ Otmu emet biwiŋan tatbin yan balam saum katŋetâ sem haŋ sâmu tatbin. ⁹ Yâhâ Pauloŋe den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutŋe Yutiko sâm, yaŋe Paulohât den nâŋgâm senŋe aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kioŋop. Yâhâ emet yakât biwiŋe kalimbu kakŋan amokŋan tuhuwi yapâ kioŋmâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe in yawu ge mem ekmâ “bâleap”, yawu sâm eknongowi. ¹⁰ Yawu otmâ Pauloŋe ge lok ya mem yuwu sâk ekyongop. “Ki isenŋet. Yu tepŋe yawuâk mândim tap.” ¹¹ Yawu sâmu lok ya yahatmu emelan yâhâŋetâ sot um nem tatmunŋe Pauloŋe Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunŋe emet haŋ sâop. Emet haŋ sâmu pilâyekmâ ariwin. ¹² Otmu lok mumuŋambâ mem yahalop yakât tepyeŋe welâmŋan gemu emetyenŋan ariwi.

Pauloŋe Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

¹³ Pauloŋe saru hâlâŋmâ Aso kapiân ariwe sâm katnenekmâ arimu nenŋe waŋgaen yâhâmunŋe menenekmu Aso kapiân ariwin. ¹⁴ Yan arimunŋe

penangiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin. ¹⁵ Yapâ ari emet hanj sâmu yâhâpñan Kio mâtuña wangim ari kalimbuñan Samo mâtuña yan ariwin. Yapâ ari ãmbâtñan Milete kapi mewin. ¹⁶ Yâhâ Pentikosi hombañ tálâhuop. Yakât otmâ Paulonje Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâm olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansainje alitnenekñetâ yan tatmunñe sâp kâlep otmagât kapi ya wangim Milete kapiân tãñâk ariwin.

Paulonje Epeso yengât galemlipyene den ekyongop.

¹⁷ Milete kapi ari wangambâ gemunñe Paulonje lok âlâ honj hãngãngumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yengât galemlipyene ekyongom dâiyekmu takawi. ¹⁸ Takanjetâ Paulonje den yuwu sâm ekyongop. “Anjoân nãñe Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topñe katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingim gawan ya nangai. ¹⁹ Kutdâhât tem lâuwangim huruñ huruñ manmâ honj bayingim manban. Otmu Yura lohimbi nombotñaje nohom mem âlâlâ tuhunekñetâ hãhiwin kakñan manban. ²⁰ Yawu gârâmâ ki lohotñe otmâ Yesuhât den kurihiwan. Yen manman âlepñan mannomaihât lohimbi senyenñan kinmâ Yesuhât den pat âlepñe pahâk ekyongowan. Otmu emetyenñan gurâ ari Yesuhât den topñambâek kâsikum yingim manban. ²¹ Yawu otmâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipñaje orotmemeyene bâlenje bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyenñaje kepeim manñet sâm girem den ekyongom engatyenñan gewan. ²² Otmu Anitâhât Wâtgât mãmãñahât Heakñe biwinan kionmu tem lâuwangim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâm oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nãngãm heñgenñan. ²³ Yawu gârâmâ kapi ârãndãñ arim takamune yan Wâtgât Mãmãñahât Heakñe Anitâhât biwiñan tap ya mem biwinan katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetñan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya nanñan. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitãñe lok kerek tihitnenñe otbe sâm oap yakât den pat âlepñe lohimbi ekyongowomgât Kutdâ Yesune âi sâm nihiop. Nep yu tuhum pesuk pilãwom sâm yakât biwinãñe mem nine manmannahât nãngãmune ki yahatsap.

²⁵ Anitãñe tihitnenñe otmap yakât den pat âlepñe kâsikum yingim gan. Otmu arimune yen orop âlãku ki enãknom. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yiwerenñe den yuwu sâm ekyongomune nãngãñet. Anitãñe lok kerek nengât tihitnenñe otbe sâm nanñe Yesu Kiristo hãngãngumu ge kawenenñan kinmu howanãn kuñetâ muop. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlãñe yãkãlen biwiyenñaje kepeim mannomai ya Anitãñe meyekmâ manman kãrikñan katyekmu heronje kakñan mannomai. Yakât otmâ den topñambâek kâsikum yingim gan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlãñe den yakât nãngãñetâ gemu Yesu betgunomai otmuãmâ tosa ya nãhãlen ki gãitnomai. Yamã ambonje ikñe. ²⁸ Anitãhât nanñaje kawenenñan kinmu kuñetâ muop yãkãlen biwinenñaje kepeim manmain otmuãmâ ikñe pat kuniñgiop yakât bulãñe ya menom. Yakât komotñe lohotñe otmaiñat Wâtgât mãmãñahât Heakñe yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yenje biwi golãek manmâ yãkât wãtñan kinmâ Yesuhât komot galemionomai.

²⁹ Pilâyekmâ ariwom yan wuân teteyingiwuap yakât den âlãen hãum yuwu sãmune nãngãñet. Lama yamã pãlãmñe kinmai. Yawu kinjetâ yan soso hulinnje taka nombotñe yingim neyekmai. ³⁰ Yakât dopñeãk yengãlen gãtñe lok nombotñaje Yesu Kiristohât lohimbi den pat âlepñe kelãngatmã ekyongomai. ³¹ Yakât otmâ biwiyenñaje golãek mannomai. Otmu nãñe omonje hilãmñe Anitãhât den topñambâek yen kerek otmu ikñiãk ikñiãk kâsikum

yingim hâhiwin kakñan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yingim gaman ya mem mete tuhum mannomai.

³² Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitâñe tihityeñe otbuap. Anitâñe tihityeñe otmap yakât den pat âlepñe nângâm manmâ yâhâñetâ biwiyeñe ki houñ sâwuap. Yâkât den tinâk lâum yâkât amutgen mannomaine otmuâmâ mannan kârikñahât pat kuyingioy yakât bulâñe menomai.

³³⁻³⁵ Yesuñe den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senñe âlâlâ bukulpinnenñe yengât tatyingiap yapâ mem kâsikum ninginjetâ herone nângâmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senñe âlâlâ tatningiap yapâ mem kâsikum yingimâmâ herone pato nângâmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yeñe tânnohom tewetsenñe me hâk katipñe me senñe âlâlâ kâsikum nihinet sâm ki ulityongominiwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenñe mem dâim sot me senñe âlâlâ puluhum nine otmu bukulpine orowâk Anitâ hoñ bawanñimain ya tânahom manmain. Otmu lohimbi mesek otbi me wâtyeñe gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yeñe nanñai. Yakât otmâ nâñe kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ manñetgât nanñan.” Yawu sâm ekyongop.

Den yawu sâm ekyongomu kâmgunjetâ ulitguop. ³⁶⁻³⁸ Otmu Pauloñe “Arimune âlâku ki eñaknom” sâop yakât nângâñetâ tepyeñe dondâ hako otmu iseangim lâum parahuakmâ katñetâ wanñaeñ yâhâop.

21

Pauloñe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹ Katyekmâ wanñaeñ yâhâmunñe menenekmâ mâtuña âlâ, kutñe Kosi sâm, yan tâñ tâñâk ariop. Emet hañ sâmu yapâ pilâm ari Loto mâtuña wangim Patara kapiân ariwin. ² Yan ari wanñaeñ pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâm olop ya mem tetewin. Otmu yapâ wanñaeñ yan yâhâmunñe menenekmâ ariop. ³ Ari sennenñe pilâm Kipiro mâtuña ekmunñe gâwu gâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutñe Tiro sâm, ya saru ginñan tap yan ariwin. Otmu wanñaeñ gemunñe nep lokñe wanñaeñ yâhâ senñe âlâlâ yapâ lâum ba kendinñe emetñan katñetâ talop. ⁴ Yawu otñetâ nenñeâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk manmunñe hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe lohimbi ya yengât biwiyenñan kionñmu Pauloñe Yerusalem kapiân ki ariwuapñetâ nângâm yakât ekuwi. ⁵ Otmu wanñaeñ yan kapi ya pilâm ariwe sâm otmu yan lohimbi yanñe nimnaomlipeñe meyekmâ saru sâtnan ge kinñetâ orowâk tatmâ Anitâ mepaewin. ⁶ Yawu otmâ parahuakmâ wanñaeñ yâhâmunñe yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutñe Ahawo sâm, yâkñe Paulo den ekuop.

⁷ Wanñaeñ yâhâmunñe menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân ari katnenekmu ge kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin. ⁸ Otmu emet hañ sâmu pilâyekmâ Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutñe Pilip sâm, yâkât emelan yâhâ tatbin. Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotñe lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingijiwi ya yengâlen gâtñe. ⁹ Otmu baralipñe imbât, imbi tat tatñe manñe Anitâhât den lohimbi kâsikum yingim manbi. ¹⁰ Nenñe yâk orowâk tatmunñe lok âlâ, kutñe Ahawo sâm, yâkñe Anitâhât den sâm tetem manminiop. ¹¹ Yakât otmâ yâkñe Yuraia hân pilâm nengâlen taka Paulohât letñe mem holanñangimâmâ ikñe kâñe bâtnñe menduhum sâhâm yuwu sâm

eknongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe yuwu yap. “Let yukât ambonje Yerusalem kapiân ariwuap yan Yura nengât papatolipnennjaŋe yuwu sâhâm pâku lok yengât bâtyeŋan katnomai.” Yawu yap.”

¹² Ahawonje yawu sâm eknongomu, nâŋgâm nen otmu kapi ambolipnjaŋe “Paulonje Yerusalem kapiân arimap,” sâm kuwanjiwin. ¹³ Kuwanjimunje sâop. “Wongât tepyeŋe bâlemu kunihiai? Nâŋe Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepŋe lohimi ekyongowom. Yawu gârâmâ Yura nengât papatolipnennjaŋe pâi emetŋan mem katneknomai yakât ki nâŋgâm gorânihiwuap. Otmu yâkŋe nohonomai yanâmâ hâkne ki biuk sâwuap.” Yawu sâop.

¹⁴ Yawu sâmu witgum ekuwin yamâ nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu iliwelop. Yakât otmâ pilâm yuwu sâwin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwiŋan tap ya tetewanjiwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâwin.

¹⁵ Otmu nenŋe Pilip orop tipiŋe tatmunŋe Paulonje eknongomu kapi ya pilâm Yerusalem kapiânŋen ariwin. ¹⁶ Yâhâ Kaisaria kapi ambolipnjaŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi ya nombotŋe orowâk ariwin. Otmu lok âlâ, Kipiro mâtuŋa yan gâtŋe, kutŋe Neson sâm, yâhâmâ embâŋâmbâek Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manmâ gaop yâkât emetŋe mâtâp pato ya hâlâŋmâ tap yan yâhâ iwin.

¹⁷ Otmu emet haŋ sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât komotŋe orowâk manbin. ¹⁸ Emet haŋ sâmu yahatmâ Yakowohât emelan yâhâwin. Yan yâhâ tatmunŋe Yesuhât komot ya yengât galemlipeŋe kerekŋe taka peneningiŋetâ orowâk tatmâ den huhuwin. ¹⁹ Yawu otmâ Anitâŋe Paulo mâmâŋe otbaŋgimu pâku lohimi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katbi yakât den pat ekyongop.

Paulonje Mosehât girem den lâuop.

²⁰ Paulonje den pat ya ekyongomu nâŋgâŋetâ Anitâ mepaem yuwu sâm Paulo ekuwi. “Bukunenŋe, yuwu sâm ekgohomunŋe nâŋgâ. Yura lohimi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ Mosehât girem den lâumai. ²¹ Yâkŋe gâhât yuwu sâŋetâ nanŋain. “Yura lohimi nombotŋe pâku lohimi yâk yengâlen ari mansainŋe Mosehât girem den pilâŋet sâm gâŋe engatyeŋan gemat. Otmu nanlipeŋe yengât hâkyeŋahât torehennan undip ki tuhuyiŋiŋet sâm kuyiŋimat. Yawu otmâ Yura lohimi nengât orotmemenenŋe pilâŋet sâm kuyiŋimat. Yawu sâŋetâ nanŋain. ²² Otmu gâ Yerusalem kapiân taka tat yakât den pat getek nâŋgânomai. ²³ Yâhâ yâkŋe nâŋgâm bâlehihimaihât yuwu otbuatgât nanŋain. Nengâlen gâtŋe, lok imbât yâkŋe yuwu sâm den hikuwi. “Nenŋe Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunŋe pesuk sâwuap yan Anitâhât hotom uwanŋim somotnenŋe korotok hâreaŋginom.” Yawu sâm den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsenŋe ki tatyŋgiap. Yakât otmâ opon kâmbukŋan ki yâhâm Anitâhât hotom uwanŋim somotyŋe korotok hâreaŋgiai. Inâk manŋetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap. ²⁴ Yakât otmâ hândâhân gâŋe opon kâmbukŋan yâhâ tânyongom tewetsenŋe katyiŋgiuwat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu Anitâhât hotom uwanŋim somotyŋe korotok hâreaŋgiŋetâ pesuk sâwuap. Yawu otdâ lohimiŋe gekmâ yuwu nâŋgânomai. “Paulo hakŋan sâŋetâ nanŋain ya imbiâk sâŋetâ nanŋain. Yâkŋeâmâ Mosehât girem den lâumu eksain.” Yawu sânomai. ²⁵ Yawu gârâmâ pâku lohimiŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yengât pepa yuwu

kulemgum katyngiwin. “Pâku lohimbiñe belângen manmainje Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeñan katnomai yapâ gâtñe ki mem nenomai. Otmu noniñ bulimakao engatñe sâhâm mangunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepñe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sâm den katmunñe ariop.” Yawu sâm Paulo ekuwi.

²⁶ Yawu sâñetâ Paulone lauyeñan mem lok imbât ya yengâlen torokalop. Emet hañ sâmu yâk orowâk opon kâmbukñan yâhâwi. Opon kâmbukñan yâhâ Anitâñe yekmu ârândâñ olâkgât hotom umai ya ekyongomu piriyeñki. Otmu lok imbât yañe “Mosehât girem den lâum wahap âlâ otnom,” sâm den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim hotom unjetâ pesuk sâwuap yakât sâp Paulone sâm kalop.

Yura lohimbi nombotñe Paulo mem kune sâm otbi.

²⁷ Hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu, Paulone opon kâmbukñan yâhâmu Yura lok nombotñe Asia hânângembâ kandi taka tatbiñe ekmâ nângâm bâlewanñiwi. ²⁸ Yawu otmâ Paulohât yuwu sâm lohimbi yan kinbi ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirae lok, yuwu sâmunñe nângâñet. Pâku lohimbiñe nengât nângâm bâleningñetgât lok yuñe ya yengâlen ari sâm ge katnenekmâ engatyeñan gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât opon kâmbukñahât orotmeme ya gurâ yawuâk sâm ge katmap. Otmu âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbukñan orowâk yâhâm giawot. Yawu otmâ nenñe yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom yakât undip katningiap.” Yawu sâwi yamâ topñe yuwuhât imbiâk sâwi. ²⁹ Emelâk Paulone Epeso kapi amboñe âlâ, kutñe Toropimo sâm, yâk orop kapi tânâmñan bam gam otmutâ yelemâ “Imbiâk yâku opon kâmbukñan yâhâm giawot,” yawu sâm hilipguwi.

³⁰ Paulohât yawu sâm ekyongonjetâ nângâm yapâ Yura lohimbi kiñitñe orowâkñe tepyeñe kâlâp punduñ sâmu nombotñe in yawu sururuk sâm opon kâmbukñan yâhâm Paulo mem gewi. Mem geñetâ yan opon kâmbukñahât tembe lâu âlâñe yekmâ “opon kâlehen yâhâ otñetâ bâlemap,” sâm gahatñe mangup. ³¹ Gahatñe mangumu Paulo mem kune sâm otñetâ yan lok âlâñe yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipñe kerekñe kapam kune sâm otmâ menduhuaksai,” yawu sâm den katmu Roma tembe lâu yengât kunyeñe pato yâkâlen arimu nângâop. ³² Nângâm pârâk pilâm tembe lâu yengât kunlipyeñe ekyongomu tembe lâu kiñitñe orowâk meyekmâ opon kâmbukñan ariwi. Yan arinjetâ Yura lok nombotñe Paulo kum kinbiñe yekmâ kiñityeñahât otmâ pilâñetâ talop. ³³ Pilâñetâ tatmu tembe lâu yengât kunyeñe patoñe tembe lâu nombotñe ekyongomu Paulo mem ip kârikñe yâhâp mem yañe bânñe sâhâwi. Yawu otñetâ kunyeñe lohimbi kinbi ya yuwu sâm âiyongop. “Lok yu wonân gâtñe. Wuân otmu bâleap yakât kune sâm oai?”

³⁴ Yawu sâm âiyongomu den ihilâk mahilâk nâku sâwe gâku sâwe otñetâ gulip malip olop. Yawu otmu topñe nângâm heñgenguwe sâm tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim kiap yengât emetyeñehen ariwi. ³⁵⁻³⁶ Emetyeñehen ari tirehân yâhâne sâm otñetâ yan lohimbi kiñitñe orowâkñe kuk bâleñe otmâ “Paulo mem kumunñe muâk,” sâm mem hawam mewam tuhuyekmâ mâtâp manguyiñgiwi. Mâtâp manguyiñjetâ tembe lâu yañe Paulo dâim limbâronyekmâ emet gahatñan yâhâ kinbi.

³⁷ Emet gahatñan yâhâ kinñetâ Paulone Girik yengât denân yuwu sâm tembe lâu yengât kunyeñe âikuop. “Den âlâ ekgohowe sâm oan.”

Sâmu sâop. “Ae, gâ Girik den nângâmat. ³⁸ Nâne nângâm tâpikguan. Emelâk Aihita kapi amboje âlâne Roma lok watnenekbe sâm lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiângen ari menduhuakbi. Gâhât lok ya sâm oan. Yawu gârâmâ Girik denân yat. Yakât otmâ nâne nângâm tâpikguan yawu nanjan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Nâmâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi pato tap ya amboje. Âlepne, gâne nângânihirâ lohimbi yu den âlâ ekyongowe.”

⁴⁰ Yawu sâmu nângâwanjimu Pauloje tirek kunjan kinmâ bâteje pilâm kum kuratyongomu den hutuk sânetâ Yura yeje denân yuwu sâm ekyongop.

22

Pauloje ikne topne sâm tetem ekyongop.

¹ “Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâmune nângânet. Lok nombotnaje den haknan sânetâ nanjai yakât matne yuwu sâm ekyongomune nângânet.” Yawu sâop. ² Yura yeje denyenan yawu sâm ekyongomu nângâm den biaek tatmâ ariwi. ³ Yawu otjetâ yâkne torokatmâ yuwu sâop. “Nâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi tap ya amboje. Yawu gârâmâ awonaje menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbuknahât nângân nângân emetjan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yengât kunlipyenje pato âlâ, kutne Gamalie sâm, yâkneâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhum manmâ gan. Yakât otmâ Moseje girem den topne topne kulemguoq ya kerek nângâm ba takaman. Otmu papatolipnenaje den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tâj tâjâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yeje Anitâhât tem lâune sâm otmai, nâ gurâ yawuak otman. ⁴ Yawu otmâ lohimbije Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimbija ya kîngitne orowâk hikum pâi emetjan katyekjetâ tatbi. Otmu nombotne yongonetâ muwi. Yawu otyingim manban. ⁵ Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunyenje pato otmu Yura nengât papatolipnenaje otban mewan ya kerek nanjai. Yâkneâmâ Yura nengât papatolipnenaje Damasiko kapiân manbi ya yengât pepa âlâ nihim yuwu sâm hângânnohetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnenje yîngirâ nângâhihîjetâmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenaje kepeim mansai ya mem teteyekmâ bâteyan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matne yînginom.” Yawu sâm pepa ya nihîjetâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Pauloje Yesuhâlen biwînanje kepeiop yakât den pat

⁶ Otmu hilâm kârikjan mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu yanâk hîmbimâmbâ lanjinje âlâ kândâkdâ yanje siliñ siliñ sâm hâunehop. ⁷ Siliñ siliñ sâm hâunekmu hâmbîj gumbîj otmâ hânân ge pare imune Yesu Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Saulo, Saulo, gâne wongât iliwetsat?”

⁸ Sâmu sâwan. Gâ âlâ?”

Sâmune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboje.”

⁹ Yawu sâmu bukulipne nâ orop ariwîne lanjinje ya ekbiâke yamâ benje den eknohop yamâ ki nângâwi. ¹⁰ Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâm âikuwan. “Kutdâ, yanâk nâ girawu otbomgat nanjat?”

Sâmune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat yakât emelâk Anitâne lok âlâ sâm kalop yâkne ekgohomu nângâwuat.” ¹¹ Yawu sâop. Yawu otmu lanjinjanje siliñ siliñ sâm senne hâum omonjumu ki ekban. Yakât otmâ bukulipnanje dâineketâ Damasiko kapiân yâhâwin.

12 Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutnje Anania. Yâkne Anitâ mepaem Mosehât girem den tinjâk lâum manmu Yura lohimbijne yâkât nângâjetâ yahalop. 13 Yâkne nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge suk sâmu ek.” Yawu sâm eknohomu yanâk senne suk sâmu ekban. 14-15 Otmu den torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Anitâje emelâk embângâmbâek Yura tâmbâlipnenne yengât tihityeje otmâ gaop. Otmu nen gurâ yawuâk tihitnenne otmop. Otmu ikje biwiñan tap ya gâje nângâm tem lâuawangiwatgât yâkne nângâhihim ikje nanje koko salek Amboje ya hângângumu ge tetehihim den ekgohomu nângâon. Yesuje den ekgohomu nanjat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimbijne ekyongorâ nângânomaihât Anitâje mengekemâ âi sâm ghiop. 16 Yakât otmâ Yesuhâlen biwihanje kepeirâ yâkât kulân toen mem katgek-mune tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâm eknohop. Otmu Ananiaje den eknohop ya otban.

17 Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaewan. 18 Anitâ mepaem tatban yan yâkne biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihihim yuwu sâm eknohop. “Gâje nâhât den pat âlepne kapi yu ambolipne ekyongorâ nângâjetâ tângât otmu bet pilânomai. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”

19 Yawu sâm eknohomu yuwu sâm purik pilâwangiwan. “Yesu Kutdâ, âlepne yat. Yawu gârâmâ nâje opon kâmbukñahât tembe lâu meyekmâ miti emetje ârândânj ari lohimbijne gâhâlen biwiyenje kepeim manbi ya mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamne yongom pâi emetjan mem katyeknetâ tatbi. 20 Otmu Setepanone gâhât den pat âlepne Yura nengât papatolipnenne ekyongop yan yâkne mânunjak mânunjakyerje kâlep ya menduhum nâhâlen katjetâ galemgum kinnune kunjetâ muop. Kunjetâ muop yakât nângâmune ârândânj olop. Yawu otyingiwani yakât den pat sâm haok tuhuñetâ Yura lohimbijne kerekne nanjai.”

21 Yawu sâm ekumune Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Gâje kapi yu pilâm pâku lohimbijne yengâlen ari nâhât den pat âlepne ekyongowuatgât nanjan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari.” Yawu sâop.

Paulo kune sâm otbi.

22 Lok nombotñanje hewewen otmâ ândâpyenje katmâ denje nângâwi. Yamâ benje Paulone “pilâyekmâ pâku lohimbijne yengâlen ariwom” yawu sâm ekyongomu nângâjetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâm halahuwi. “Lok bâlene yuwuya emelâk kunjetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kunjetâ muâk.” 23 Yawu sâm kuk bâlene otmâ yakât dop kum mânunjak mânunjakyerje kâlep ya tuhum pilâm nukum alatmâ kunjetâ yahalop. 24 Yawu otñetâ tembe lâu yengât kunyerje patone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim emet biwiñan yâhâwi. Otmu Yura lohimbijne topne girawuhât kuk otmâ Paulo kunjetâ muâkgât sâwi ya Paulone sâm tetemu nângâwehât tembe lâu kunyerje “kum âlâlâ tuhuñet” sâm yingio.

25 Yawu otmâ bânje kâne sâhâm kune sâm otñetâ yan Paulone tembe lâu yengât kunlipyerje âlâ gotñan kinop ya yuwu sâm âikuop. “Nâmâ Roma amboje. Yakât otmâ wongât angoân den âian ki katneksai. Ihilâk kapamne nohone sâm otñetâ nângâmune ki ârândânj oap.”

26 Yawu sâm ekumu tembe lâu yengât kunyerje pato yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Lok kune sâm oain ya Roma amboje. Yakât otmâ wuân otbanganomgat nanjat?”

²⁷ Yawu sâmu ekumu Paulohâlen ari yuwu sâmu âikuop. “Gâmâ Roma amboŋe me bia?”

Sâmu Paulonje “onj” sâop.

²⁸ Yawu sâmu ekumu tembe lâu yengât kunyenaje ikrjahât yuwu sâmu ekuop. “Nâŋe kut “Roma amboŋe” mewan yamâ tewetsenne pato yingimune kut ya sâmu ningjetâ mewan.”

Sâmu sâop. “Nâmâ Roma amboŋe tetewan.”

²⁹ Yawu sâmu Yura lohimbiŋe topŋe girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipŋe âikune sâmu otbiŋe pârâk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyenje patonje tembe lâulipŋe ekyongomu Roma amboŋe mem kâiŋe bâtnje sâhâm bâsok kuwi yakât nângâm pârâk pilâm gorâwanŋiop. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetŋan mem katjetâ talop.

³⁰ Emet haŋ sâmu Yura lohimbiŋe topŋe girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâmu otbi yakât topŋe nângâwe sâmu otmâ tembe lâu yengât kunyenje patonje hotom uminiwi ya yengât kunlipŋe otmu Yura yengât papatolipŋe ekyongomu den sâsâ emetŋan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakjetâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo holaŋmâ dâim yâhâ senyenjan katjetâ kinop.

23

Paulonje Yura yengât papatolipŋe den ekyongomu den kakŋan sahaŋgim hionakbi.

¹ Paulonje Yura yengât papatolipŋe yengât senyenjan kinmâ yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâŋet. Nâŋe Mosehât girem den otmu poropete yengât den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâŋe nekmu ârândâŋ otmap. Biwinaŋe yawu naŋgan.”

² Yawu sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyenje, kutŋe Anania sâmu, yâkŋe lok nombotŋe Paulohât gotŋan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Yeŋe ândâpŋe huhuŋet.”

³ Yawu sâmu ekyongomu Paulonje yuwu sâmu purik pilâwanŋiop. “Nim-bilange yâhâp. Yakât otmâ Anitâŋe gohowuap. Mose otmu papatolip-nenŋe den kulemguiwi ya gâŋe lâum lohimbi sâmu hâreningiawatgât papatolipnenŋe âi sâmu gihim katgekjetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâŋe nâhât “Ândâpŋe huhuŋet” sâmu ekyongoat yan girem den ya loŋgâeat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu gotŋan kinbiŋe yuwu sâmu ekuwi. “Anitâhât hotom umai ya yengât kunyenje ya hâim hilitsat.”

⁵ Sâŋetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Moseŋe den âlâ yuwu kulemguiwi. “Papatolipŋe âlâ me âlâhât ki sâmu bâleyingiawat.” Den yawu kulemguiwi tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yengât kunyenje otmâ mansap ya ki nângâmâk den oan.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ lok menduhuakmâ tabi ya nombotŋe Sarukaio. Yâhâ nombotŋeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Paulonje yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâŋet. Nâmâ Parisaio komolân gâtŋe. Otmu awonŋe sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yawu nângâm biwinaŋe memâk mansan. Topŋe yakât otmâ den âiân katnekjetâ kinsan.”

⁷ Yawu sâmu ekyongomu Parisaio otmu Sarukaioŋe den kakŋan sahaŋgim hionakbi. ⁸ Topŋe yuwuhât den kakŋan sahaŋgim hionakbi. Parisaioŋe den kalimbu yu nângâŋetâ bulâŋe otmap. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “aŋelo katyekmu tai”. Otmu bâiŋeâmâ

yuwu, “Weke bâlenaje lohimbi nombotje mângâyekmu umatje kakjan manmai.” Yâhâ Sarukaiojeâmâ den kalimbu yu nângâjetâ ki bulâje otmap. ⁹ Yakât otmâ Paulohât den ya nângâm denyenje kakjan sahangwi. Yawu otmâ arinetâ Parisaio nombotjanje Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkne yahatmâ yuwu sâam Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nângâmunje tosa âlâ ki tatbangiap oap. Yâhâ anjelo me weke bâlenaje den ya biwijan katmu lohimbi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâin. Pesuk yap.

¹⁰ Yawu sâam Sarukaio ekyongonetâ tepyenje yahatmu kuk oranjetâ tembe lâu yengât kunyenaje yekmâ tepje kalihumu Paulo mem kujetâ mumap sâam tembe lâulipne ekyongomu hohetyenjan ge Paulo dâim emetyehen âwurem ari katjetâ talop.

¹¹ Otmu emet omoj otmu yan Kutdâje Paulo tetewangim yuwu sâam ekuop. “Biwihe ki orotok sâamu manbuat. Nâhât den pat âlepne Yerusalem kapi ambolipne ekyongorâ nangai yakât dopnjeâk ari Roma kapi ambolipne ekyongorâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotjanje Paulo kune sâam den hikuwi.

¹²⁻¹³ Emet hanj sâamu Yura lok nombotje, lok yâhâp njerek mon, yawuyaje biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ den yuwu sâam hâreangim hikuwi. “Sot barak manmâ yâhâ hâmbâi Paulo kumunje mumbuap yanâmâ sot nenom.” Yawu sâam samut kuanjiwi. ¹⁴ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Yura yengât papatolipyenje yengâlen ari den hikuwi ya ekyongowi. ¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâam ekyongowi. “Yenje den mem Roma tembe lâu yengât kunyenje yuwu sâam kâitgunomai. “Gâje tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim nengâlen ga katjetâ kinmu denje yâhâpne sâam henjenunom.” Yawu sâam kâitgunjetâ Paulo dâim genomai yan nenje mâtâwân tenjâ tatmâ kunom.” Yawu sâawi.

Den hikuwi ya Paulo behâtjanje nângâm taka yayanje ekuop.

¹⁶ Den sâam hikuwi ya Paulo behâtjanje nângâop. Nângâm tembe lâu yengât oponyenjan yâhâ yayanje ekuop. ¹⁷ Ekumu Paulonje tembe lâu yengât kunlipyenje âlâ yuwu sâam ekuop. “Yengât kunyenje pato yâkâlen naom yu dâim arirâ den umatje âlâ ekuwuap.”

¹⁸ Yawu sâam ekumu dâim kunyenje yâkâlen ari yuwu sâam ekuop. “Naom yu gâhâlen dâim takamune den umatje âlâ ekgohoâk sâam Paulonje eknohomu dâim gâhâlen takan.”

¹⁹ Yawu sâam ekumu kunyenje yanje lok sihan ya dâim endâjan ba kinmâ halowân yuwu sâam âikuop. “Wuân den eknohowe sâam takat?”

²⁰ Sâamu sâop. “Hândâhân Yura lok nombotjanje den perâkne yuwu sâam katjetâ takawuap. “Hotom umai ya yengât kunlipyenje otmu Yura yengât papatolipyenjanje nen orowâk menduhuakmâ Paulohât den yâhâpne sâam henjenunom. Yakât otmâ tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim genomai.” Den perâkne yawu sâam katjetâ takawuap. ²¹ Yawu gârâmâ lok dondâje, lok yâhâp njerek mon, yawuyaje biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ sot barak mansai. Yawu manmâ Paulo kujetâ mumbuap yanâmâ sot nenomai yakât sâam hâreangim den hikuai. Yawu otmâ hândâhân tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim mâtâwân genomai yan lok yanje tenjâen tatmâ kunomai. Yakât otmâ den matje katyinjigiuat yakât mambotsai.”

²² Sâmu sâop. “Bâiņ, den eknohoat yu lok âlâ kiâk kârikņe ekuwuat.” Yawu sâm hârewaņgim hâņgângumu gem ariop.

Tembe lâu yaņe Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

²³⁻²⁴ Tembe lâu yengât kunyeņe patoņe tembe lâu yengât kunlipyeņe yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Tembe lâulipne 200 meyekmutâ kâiyeņe hân tâlim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutâ yâkņeâmâ beâsi kakņan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutâ yâkņeâmâ iņgep lâuakmâ arinomai. Paulo ikņeâmâ beâsi kakņan ariwuapgât naņgan. Yawu otmâ Paulo galemgum heņgeņgum kiap pato âlâ, kutņe Peliki, Kaisaria kapiân tap yâkâlen dâim arinomai.” ²⁵ Yawu sâm ekyotgom Pelikihât pepa yuwu kulemgum katbaņgiop.

²⁶ “O bukune Peliki.

Âlepņe nanņe gâ kiap pato mansat. Nâņe tep âlep nâņgâhihim topņe yuwuhât ekap yu kulemgum katgihian. ²⁷ Tembe lâulipnaņe lok mem gâhâlen takai yukât kutņe Paulo sâm. Yâkât topņe yuwu. Yura lok nombotņane mem kune sâm otbi. Yuwu gârâmâ lok yu Roma amboņe. Yakât otmâ nâņe tembe lâulipne meyekmune ari Yura bâtyeņambâ mem kâpekbin. ²⁸ Otmu yâkņe topņe girawuhât kune sâm otbi ya nâņgâwe sâm yâhâlen hotom umai ya yengât kunlipyeņe otmu Yura yengât papatolipyeņe ekyongomune men-duhuakmâ den âiân katbi. ²⁹ Den âiân katmâ mem âi pâi tuhuwi yamâ denyeņe nâņgâmune kumunņe mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetņan katmunņe tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap. Yura yengât papatolipyeņane lok yu orop girem denyeņe yakât sâm den kakņan sahaņgiņetâ nâņgâwan. ³⁰ Otmu oran lok nombotņane Paulo kune sâm otmâ den hikuwi yakât den pat nâņgâm gâhâlen hâņgângumune takap. Yakât otmâ Yura lok nombotņane Paulo hakņan sâwi ya ekyongomune gâhâlen taka sâm tetem ekgoņetâ nâņgâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,
Kalaurio Lisia.”

³¹ Pelikihât ekap yawu kulemuop ya yitgimu tem lâuwaņgim tembe lâulipņe meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi. ³² Otmu emet haņ sâmu tembe lâu nombotņe kâiyeņe hân tâlim ariwiņe purik sâm âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakņan ariwiņeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. ³³ Kaisaria kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem waņetâ sâlikuop. ³⁴ Sâlikum yuwu sâm Paulo âikuop. “Gâ wonân gâtņe?”

Sâmu sâop. “Nâ Kilikia hânân gâtņe.”

³⁵ Sâmu sâop. “Den âiân katgekne sâm oaiņe takanetâ gâhât den sâm hârehihinom.” Yawu sâm tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutņe Herot, yâkât emelan yâhâ katņetâ tatmu mem galemgum tatbi.

24

Yura lok yaņe Kaisaria kapiân ari Paulo hakņan sâwi.

¹ Hilâm mome pesuk sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyeņe pato âlâ, kutņe Anania sâm, ya otmu Yura papatolipyeņe nombotņe otmu den tângu tângu lok âlâ, kutņe Tetulo sâm, yâk kerekņe Kaisaria kapiân ge kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât hakņan sâwi. ² Den hakņan sâņetâ, kiapņe tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katņetâ kinmu Tetuloņe yahatmâ kiap yuwu sâm ekuop.

“O Kiapnenne Peliki. Âlepne nanne galemnongorâ buku konok manmain. ³ Otmu kuwiknenekdâ orotmemenenne âlepneâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekne herone nângâhiihim mepaeheksain. ⁴ Yawu gârâmâ den sâmunne kâlep otmapgât gâne gârâmâ nângânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe. ⁵ Lok den âiân kinsap yukât nângâmunne dondâ bâleap. Komot âlâ, kutyenê Nasaret sâm, yâk yengât kunyene otmâ manmâ lok yune Anitâhât den kelangatmâ lohimbî biwiyenjan gemap. Yawu otmâ hânjan kulemjan ari Yura lohimbî kuk otjetâ kapam teteâkgât kendâyingim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap. ⁶ Otmu nenne Anitâ mepaem nengât opon kâmbukjan yâhâ orotmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp maŋguningiwe sâm otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbukjan yâhâre sâm otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Moseje girem den âlâlâ kulemguop ya lâum den sâm hârewanġine sâm otbin. ⁷ Yawu otmunne kiap pato Lisiane taka nengât bâtnenġambâ miop. ⁸ Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katjet sâm hângânnongomu takain. Yakât otmâ topne girawuhât den âiân katmunne kinsap ya gikak âikurâ sâm tetewuap.” ⁹ Tetuloŋe yawu sâm ekumu Yura lok orowâk takawinje tângum denne hohewi.

Pauloŋe sârearekmâ kiap Peliki den ekuop.

¹⁰ Tetuloŋe yawu sâm ekumu Pelikiŋe Paulo ekmâ hâmerjanak otmu yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerehâk nângâm meteat. Yakât otmâ ki nângâm kiwiliŋmâ den ekgohowe. ¹¹ Emelâk nâne Anitâ mepaewe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ gan ya ekgohomune nângârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâmâ lohimbine nekbî ya âiyongorâ sâm tetem ekgonomai.

¹² Aiop, opon kâmbukjan yâhâwan yan lohotjan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kakjan âlâ ki sâwan. Me miti emetje tatmâ arap yan yâhâm gem me kapi sombemân bam gam otban yan gurâ lohotjanâk manmâ lohimbine kapam kunjetgât âlâ ki kendâyingiwan. Yâku lohotjanâk manmune nekbî. ¹³ Yakât otmâ lok yune imbiâk haknan sâm den ekgohoai yakât bulâne âlâ tiripgohonamaihât dop âlâ ki tap. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâ. Mâtâp âine teetep yakât Yura papatolipnenne nângâjetâ ki bulâne oawâke yamâ benne nâneâmâ nângâmune bulâne otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Moseje den kulemguop otmu Anitâhât poropeteliŋne den kulemguwi ya nâne tinâk lâuman. ¹⁵ Otmu Anitâne lohimbî âlepne otmu lohimbî bâlene ya kerehâk mumunâmbâ mem yahatyekbuap yakât lok yune nângâjetâ bulâne otmap. Otmu nâhurâ yawuâk nângâmune bulâne otmap. ¹⁶ Otmu lohimbî âlâ me âlâne nângâm bâlenihimai sâm uwawapne bia otmâ manmâ gan. Yawu otmâ manmune Anitâne biwine ekmu ârândâŋ otmap biwinane yawu nanjan.

¹⁷ Yâhâ emelâk embânân nâne Yerusalem kapi pilâm kâlepnehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya amboliŋne bukuliŋne Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tewet-senne menduhum nihiŋetâ hoŋ bayinġim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukuliŋne yinġimune mewî. ¹⁸ Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâm opon kâmbukjan yâhâwan. Opon kâmbukjan yahan mâne lok haknan sâm taiŋe mem tetenekbî. Mem tetenekbî sâp yan lohimbî yan kinbine kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi. ¹⁹ Yawu gârâmâ Yura lok nombotjanje Asia hânângembâ

kandi taka tatbiŋe den haknan sâwi. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepŋe gâhâlen den sânomai. ²⁰ Yâhâ tembe lâu yengât kunyeŋe patoŋe hotom umai ya yengât kunlipyenye otmu Yura nengât papatolipnenŋe ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katnekŋetâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunekmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yuŋe sâm ekgohoŋetgât nanŋan.

²¹ Yâhâ den âiân katnekŋetâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotŋaje nâŋgâŋetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap biwinaje yuwu nanŋan. Yakât otmâ den âiân katnekŋetâ kinsan.” Yawu sâm ekyongowan.

²² Yawu sâm ekuop. Yâhâ Pelikiŋe Yesuhât den pat âlepŋe nâŋgâm heŋgeŋguop. Yakât otmâ kuyiŋim yuwu sâm ekyongop. “Tembe lâu yengât kunyeŋe pato, kutŋe Lisia sâm, yâkŋe Yerusalem kapiâŋembâ takawuap yan denyeŋe sâm hârewom.” ²³ Yawu sâm tembe lâu âlâŋe Paulo galemgu kinop ya yuwu sâm ekuop. “Paulo mem lohotŋan galemgu kinbuat. Otmu bukuliŋaje ga tângune sâm otnomai yanâmâ ki kuyiŋiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetŋan katŋetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

²⁴ Pelikiŋe Yura imbi miop, kutŋe Durusila sâm. Yakât otmâ imbiŋât den sâsâ emetŋan yâhâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim gaŋetâ kinmâ lohimiŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim biwi sânduhân manmai yakât topŋe ekyotgop. ²⁵ Yawu gârâmâ den topŋe topŋe torokatmâ yuwu ekyotgop. Nenne buku oraŋim uwawapŋe bia manmain yakât topŋe ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenŋe galemahom lohotŋan manmain yakât topŋe ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoen lohimi kerekŋe otmai memai yakât topŋe Anitâŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk den âiân mem katyekmâ matŋe yiŋgiwuap yakât topŋe ekyotgop. Yawu ekyotgomu nâŋgâm Pelikiŋe gorâwaŋimu yuwu sâm ekuop. “Yiwerenŋe sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune mengekâ gaŋetâ den huhurom.” ²⁶ Yawu sâop. Yawu sâm tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Paulonje pâi emetŋe puluhum tewetsenŋe nihimu membom sâm Pelikiŋe yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

²⁷ Otmu Yura yengât papatolipyenaje heronje nâŋgâwaŋiŋetgât Pelikiŋe Paulo ki holaŋop. Yakât otmâ pâi emetŋanâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yâkât gewâkŋan kiap âlâ, kutŋe Porokio Pesto sâm, ya Roma yengât kunyenaje hâŋgângumu taka galemeyenye otmâ manop.

25

Roma yengât kunyenaje den sâm hârewaŋgiâkgât Paulonje sâop.

¹ Roma yengât kunyenaje kiap Pesto âi sâm wanmâ hâŋgângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmu Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop. ² Yan yâhâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenye otmu Yura yengât papatolipyenaje yâkâlen menduhuakmâ Paulohât hakŋan sâwi. Otmu “Paulonje Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu tenŋaen tatmâ kunom,” sâm den hikuwi. Yakât otmâ ³ “Paulo Yerusalem kapi yuân hâŋgâŋuŋetâ takaek,” yawu sâm Pestonje den katmu tembe lâulipŋe yengâlen ariâkgât ulitguwi.

⁴ Ulitguŋetâ Pestonje yuwu sâm ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetŋan tap. Nâŋe kapi yuân tipiŋe tatmâ âwurem gewom. ⁵ Yakât otmâ

yenġat kunlipyenġe nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunġe Paulo den âiân mem katmune kinmu hakġan sânomai.”

⁶ Yawu sâmu ekyongomu hilâm bâlâk ñerek mon pesuk sâmu, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet haġ sâmu Pestonġe den sâsâ emetġan yâhâ tembe lâulipġe ekyongomu Paulo dâim ga katġetâ kinop. ⁷ Yawu otmâ Yura yenġat papatolipyenġe Yerusalem kapiângembâ gewiġe hawangum kinmâ den umatġe âlâlâ hakġan sâwi yamâ bulâġeâmâ ki teteop. ⁸ Yawu otrjetâ Paulonġe sârereakmâ denyenġe kakġan yuwu sâop. “Nâġe Yura nengât girem den âlâ ki loġġeâm manmâ gan. Me opon kâmbukġan ki yâhâm otmâ hilipġuman. Me Roma yenġat kunyenġe ki sâmu ge katman. Me yâkât ki nâġġâm bâlewanġiman.”

⁹ Yawu sâmu Yura yenġat papatolipyenġe heronġe nâġġawanġinetġat nâġġâm Pestonġe yuwu sâmu Paulo âikuop. “Tembe lâulipne ekyongomune menġekmâ Yerusalem kapiân yâhâġetâ yan denġe sâmu hârehihiwomġat naġgat me bia?”

¹⁰ Sâmu sâop. “Roma yenġat den sâsâ emetġe yuân katneġġetâ kinsan. Yakât otmâ ġâġe yuân tatmâ nâhât den sâmu hârenihiwuat. Gikahâmâ nâhât topne naġgat. Nâġe Yura lohimbi âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan. ¹¹ Yawu ġârâmâ girem den âlâ kum kâpeġban mâne âlepġe nohombâi. Yâhâ ġâġe den âiân katneġdâ kinsan. Otmu yâġġe den hakġan sânomai yakât bulâġe ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâġe menekmâ yâk yenġat bâtyenġan katneġnomaihât dop âlâ ki tap. Yawu ġârâmâ Roma yenġat kunyenġe ikġak denne sâmu hârenihiwuapġat naġgan.” Yawu sâmu ekuop.

¹² Yawu sâmu ekumu Pestonġe yakât topġe nâġġawe sâmu ikġe bukulipġe nâġġân nâġġanyenġe orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matġe ekuwi. Matġe ekuġġetâ lauyenġan mem Paulo yuwu sâmu ekuop. “Roma nengât kunnenġe ikġak den sâmu hârehihiwuapġat naġgat. Yakât otmâ yâkâlen nâġġânġohomune ariuwuat. Yawu.” Yawu sâmu ekuop.

Lok kutdâ ala, kutġe Akiripa sâmu, yâġġe Pestohâlen ariop.

¹³ Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutġe Akiripa sâmu, ġariġâit Pesto heronġe otbaġgire sâmu Kaisaria kapiân ġiwot. Yâhâ Akiripa ġariġe yâkât kutġe Beanike. ¹⁴ Hilâm âlâen Pestonġe Paulohât den pat ya Akiripa yuwu sâmu ekuop. “Kiap hâġġiġe, kutġe Peliki sâmu, yâġġe lok âlâ, kutġe Paulo sâmu, pâi emetġan katmu tatmu âi pilâm ariop. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yenġat kunlipyenġe otmu Yura yenġat papatolipyenġe nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâġe Paulohât den sâmu hârewanġimune kuġġetâ mumbuapġat nâġġâm den âlâlâ hakġan sâwi. ¹⁶ Yawu ġârâmâ lok âlâ me âlâġe lok âlâhât hakġan sâmai yanâmâ nâġe Roma nengât ortmeme âlâ watmâ anġoân lok ya mem den âiân katman. Yawu otmune den ambonġe lok yakât senġan kinmâ hakġan sâġġetâ yan sârereakmâ ya sâmu purik pilâyiġimâp. Yawu otmâ den sâmu hâreyiġiman yakât topġe Yura papatolipġe ekyongowan. ¹⁷ Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo hakġan sâne sâmu otmâ nâhâlen takawi. Otmu emet haġ sâmu ekyongomune ġaġġetâ den sâsâ emetġan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katġġetâ kinop. ¹⁸ Yawu otmâ Yura yenġat papatolipyenġe den hakġan sâġġetâ nâġġâmune tâġġat olop. Yâġġe Paulo orop yenġat girem den âlâhât sâmu kuanġim tatbi. ¹⁹ Otmu lok âlâ, kutġe Yesu sâmu, emelâk muowâke yamâ benġe “Anitâġe mumunġambâ mem yahatmu mansap,” yawu nâġġâm

Pauloŋe lohimbi ekyongomap. Yakât otmâ Pauloŋe den yawu ekyongomap ya gurâ yawuâk den kakŋan sahanġiwi. ²⁰ Yawu oranġim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâŋe mem tetewom sâam kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâam ekuwan. “Tembe lâulipne ekyongomune menġekmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan denġe sâam hârehihiwomġât nanġat me bia?”

²¹ Sâamune sâop. “Roma yenġât kunyeŋe ikŋaj denne sâam hârenihiwuapġât nanġan. Yakât otmâ pâi emetŋan katnekdâ tatmâ yâkât mambotmâ manbom.” Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetŋan mem katŋetâ tatmâ ġap.”

²² Pestone yawu sâam ekumu Akiripaŋe yuwu sâop. “Lok ya ikŋe launġambâ den gemu nânġâwehât nanġan.”

Sâamu sâop. “Hândâhân ekġohomu nânġâwuât.”

²³ Emet hanġ sâamu Akiripa yet Beanike yâkŋe menâleakmâ den sâsâ emetŋan yâhâmutâ tembe lâu yenġât kunyeŋe pato otmu kapi ambolipŋe yahat yahatŋe betyetŋan yâhâwi. Otmu Pestone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ġa katŋetâ kinop. ²⁴ Sâp yan Pestone yuwu sâam ekyongop. “Lok kutdâ Akiripa otmu bukulpne, yuwu sâamune nânġânġet. Yura lohimbi Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansaiŋe nâhâlen taka lok kinsap yu kumunŋe mumbuapġât den hakoek eknohomai. ²⁵ Yawu ġârâmâ nâŋe den âiân katmune kinmu âi pâi tuhum tosa âlâ ki mem tetewan. Yawu ġârâmâ ikŋe nânġân nânġânġaŋeâmâ Roma kunnennanġe denne sâam hârewanġiwuapġât nanġap. Yakât otmâ yâkâlen hânġânġumune ariwuap. ²⁶⁻²⁷ Yâhâ yâkŋe wuân otmu bâleop yakât pâi emetŋan katmune kinsap yakât topŋe nânġâm pâpġuan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemġum kunnennahâlen hânġânġumune arimap sâam pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulpne yeŋe âi pâi tuhuŋetġât tembe lâulipne ekyongomune dâim ġa katŋetâ kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topŋe yeŋe mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemġum katmune ariwuap.” Yawu sâam Akiripa ekuop.

26

Pauloŋe ikŋe topŋe sâam Akiripa ekuop.

¹ Yawu otmâ Akiripaŋe Paulo yuwu sâam ekuop. “ġâku sârereakdâ nânġâwe.” Yawu sâam ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâam ekuop.

² “Yura lokŋe den haknan sâamai. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa ġânġe nânġânihirâ sârereakmâ nine topne ekġohowe. Yakât otmâ heronġe nânġâhilian. ³ ġânġe Yura nengât orotmemenennġe nânġâm meteat. Otmu Mosenġe ġirem den âlâlâ kulemġuop yakât nânġâm sâam kuanġiain ya gurâ yawuâk nanġat. Yakât otmâ nânġânihirâ nine topne ekġohowe.”

⁴ Nâ naom tipŋe tâŋâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ ġan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipŋe otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipŋanġe nânġânihiai. ⁵ Parisaio lokŋe Yura nengât ġirem den âlâlâ tinġâk lâum orotmemenennġe tâŋ tâŋâk watmâ Anitâ mepaem manmai. Otmu nâŋe anġoân opon kâmbukŋan yâhâwan sâp yan embânġâmbâek yâk yenġâlen torokatmâ manmâ ġan. Yâhâ lok haknan sâam kinsaiŋe yakât topŋe nanġai. Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekġohonomaihât dop tap. ⁶⁻⁷ Nâ pâi emetŋan mem katneġetâ mansan yakât topŋe ya âlâhât bia. Anitânġe tâmbâlipnenġe yenġât nânġâm manman kârikŋahât kuningiop yakât bulâŋe mene sâam nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekŋe omonġe hilâmŋe Anitâ

mepaem biwinenñaje hikum mansain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâm ek-gohomune nâñgâ. Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe membomgât nanñan. Yakât otmâ Yura lok yuñe den âiân katnekñetâ kinsan. ⁸Yâhâ Anitâñe Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu tihitnenñe otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitâñe lohimbî mumuñambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimbî nombotñaje nâñgâñetâ ki bulâñe otmop.

⁹Emelâk Yesu Nasaret kapi amboñe yâkât nâñgâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepñe ki sâm haok tuhuñet sâm lohimbî yâkâlen biwiyenñe kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiminiwan. ¹⁰Yerusalem kapiân manban yan topñe katmâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyene yengâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyene lâum tembe lâu ekyongomune lohimbîñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeim manminiwi ya kiñitñe orowâk meyekmâ pâi emetñan katyekñetâ tathi. Otmu nombotñe den âiân mem katyekmâ yongonjetâ munomaihât sâm hâreyingñetâ nâñgâmune ârândân olop. ¹¹Otmu nâñe Yura nengât miti emetñe tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betgunjet sâm mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiwani. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimbî yengâlen ari nengât miti emetñe kapiyenñan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

¹²Yawu otyingiwomgât hotom umai ya yengât kunlipyene pepa kulemgum nihim hângânnohoñetâ bukulpine nombotñe meyekmune Damasiko kapiân ariwin.”

Pauloñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeiop yakât den pat

¹³O, lok kutdâne Akiripa, gâñe nâñgâñihirâ den torokatmâ yuwu sâmune nâñgâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikñan himbimâmbâ laninñaje siliñ siliñ sâm hâunenep. Siliñ siliñ sâm hâunenep ya ekmune sikopñe kârikñe pilâm irik irik sâmâp ya wangim âlâ kândâkdâ olop. ¹⁴Siliñ siliñ sâm hâunenekmu hâmbiñ gumbiñ otmâ hânân ge pare imunñe yan Yesu Kutdâne Yura nengât denân yuwu sâm eknohop. “Saulo Saulo, gâ wongât iliwetsat? Sosonje yu me ya hilipyongomâp sâm yeñe ipñe mem engatñan hikuñetâ dâiakmâ hâhiwin nâñgâmap. Yakât dopñeâk nâñe mengekâ hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin nanñat.”

¹⁵Sâmu sâwan. “Gâ âlâ?”

Sâmune kâpeknihim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ¹⁶Nâñe âi sâm gihimune hoñ banihim manmâ yâhâwuat yakât tetehihian. Yakât otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekgohomune nâñgâ. Nâñe sâp yiwereñe yu tetehihim den ekgohoan yu otmu hâmbâi sâp âlâen tetehihim den ekgo-howom ya lohimbî hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongowuat. ¹⁷Ekyongom ariwuat yan Yura lok otmu pâku lok nombotñaje den ya nâñgâñetâ tâñat otmu mem âlâlâ tuhuheknomai. Mem âlâlâ tuhuheknâñetâ yan nâñe tihitge otmâ bâtyenambâ mengekbo. ¹⁸Otmu mâmâñe otgihimune lohimbî omoñ bâlenñan manmâ Satangât tem lâuwangimai ya yengâlen ari nine den pat âlepñe ekyongorâ nâñgâñetâ Anitâhât laninñaje biwiyenñan pilâmu hañ sâyingiwuap. Hañ sâyingimu omoñgat manman bâlenjambâ keterakmâ nâhâlen biwiyenñe kepeinetâ Anitâñe tosayeñe pilâyingiwuap. Tosayeñe pilâyingim nine nanne baratne sâm ikñe lohimbî yengât nâñgâm manman kârikñahât pat kuyingñeop ya yengât gurâ yawuâk kuyingñeop.” Yesuñe yawu sâm eknohop.

Pauloŋe olop miop yakât ekyongop.

¹⁹ Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâmunen nângâ. Yesuŋe himbimâmbâ ge tetenihim den eknohop ya lâum manmâ gan. ²⁰ Lohimbiŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwangim lohottjan mannomaihât nâŋe topŋe katmâ den pat âlepŋe ya Damasiko kapi ambolipŋe ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe ekyongowan. Otmu bâiŋeâmâ pâku lohimbî yengâlen ari den pat âlepŋe ya ekyongowan. ²¹ Yawu otmâ âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâm opon kâmbukŋan yâhâmunen yan menekmâ nohone sâm otbi. ²²⁻²³ Yamâ Anitâŋe tihitne otmâ gap. Yakât otmâ âun yukârâmâ senyenŋan kinmâ, lok yahat yahatŋe otmu geheŋe, yen kerek Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowan. Den ekyongowan yu den âiŋe bia. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm ikŋe hoŋ bawa hângângumu ge lohimbî lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotŋanŋe yâkât hâkâŋ otmâ mem bâlenŋe âlâlâ mângâenjetâ sâtŋum muop. Muowâke yamâ benŋe Anitâŋe mumunambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbîŋe yâkâlen biwinenŋanŋe kepei manmâ yâhâm munom otmuâmâ nen gurâ yawuâk Anitâŋe mumunambâ mem yahatnenekbuap. Yesuhât den ekyongowan yu emelâk emet inânŋan Mose otmu Anitâhât poropeteliŋanŋe kulemguwî.” Yawu sâm ekyongop.

²⁴ Pauloŋe yawu sâm ekyongomu Pestoŋe uk sâm yahatmâ den kârikŋan yuwu sâop. “Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nângân nângân emetŋan sâp kâlep manmâ gaon yanak mon biwihe gulip oap.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu Pauloŋe yuwu sâm purik pilâwangiop. “O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgohoan yu bulâŋe. Gârâmâ gâŋeâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnenŋe ki nanŋat. ²⁶ Yawu gârâmâ bukuhe Akiripaŋeâmâ topnenŋe nângâm meteap. Emelâk embâŋâmbâek Anitâhât poropeteliŋanŋe den kulemguwî yakât bulâŋe tetekŋan tetemu ekmâ yakât topŋe ki hâum pângumap.”

²⁷ Pauloŋe Pesto yawu sâm ekum benŋe purik sâm Akiripa yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitâŋe emelâk poropeteliŋanŋe den ekyongomu kulemguwî ya nângârâ bulâŋe oap me bia? Nângâmunen biwihaŋe nângârâ bulâŋe oap yakâ.”

²⁸ Sâmu Akiripaŋe sâop. “Gâŋe Yesuhât topŋe eknohorâ yâkâlen biwine in yawu ki katbom.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâhâwuat yakât ki nanŋan. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinanŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe ekgohoan yu gâ otmu lok kinsai yuŋe nângânetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋanŋe kepeinomaihât Anitâ ulitŋum mansan. Nâŋe yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ mannomaihât nanŋan. Yamâ ipŋe hikunekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ kinsan yakât ki yan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâm tiŋ pilâmu yahatmâ den emetjambâ ge itoŋ galaŋ otmâ ariwi.

³¹ Otmu Akiripa, Pesto, Beanikenŋe yuwu sâm alahuwî. “Lok yu den âiân katmâ âi pâi tuhuainâke yamâ benŋe kuŋetâ mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetŋan katŋetâ tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap.” ³² Yakât topŋe sâm alahu gulahu otŋetâ Akiripaŋe Pesto yuwu sâm ekuop. Roma kunnenŋe ikŋak den sâm hârewangiwapgât Pauloŋe ki sâop mâne gâŋe holandâ ge ari manbuap.” Yawu sâop.

27

Wanğa patonje Paulo mem Roma kapiângen ariop.

¹ Pestonje Paulo hângângumu Roma kapi Italia hânân tap yan ariwuapgât sâpne kalop. Yâhâ sâp ya tâlâhumu tembe lâulipnje ekyongomu Paulo pâi emetjambâ mem saru ginñan gejetâ peneyingiw. Yâhâ Roma yengât tembe lâu komot âlâ, kutyenje “Roma lok kutdâhât komot,” ya yengât kunyene âlâ, kutje Yulio sâm, yâkne Paulo otmu pet kulem lok nombotnje âlâ galemyongoâk sâm Pestonje bâtnan katyekbi. ² Otmu sâp yan wanğa pato âlâ Aramitem kapi yakembâ taka talop. Wanğa ya Asia saru ginñan kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwe sâm olop. Yawu otmâ lok âlâ, kutje Aristako sâm, yâk Tesalonike kapi Makeronia hânân tap ya ambonje, yâk orowâk wanğaen yâhâwin. ³ Wanğaen yâhâmunne yapâ pilâm menenekmâ ariop. Emet haj sâmu wanğa ya Siron kapiân arimu Yulionje Paulo nângâwanjimu wanğaembâ ge bukulpnje yengâlen ariwin. Bukulpnje yengâlen arimunne sot um ninginetâ nemunne mâtâpgât senje âlâlâ menduhum ningiwi. ⁴ Ya mem pilâyekmâ âwurem ge wanğaen yâhâmunne menenekmâ ariop. Otmu ariwinângembâ siru pato pilâmu yakât otmâ Kipiro mâtuña otmu Asia hân pato ya hohetyetñan ariwin. ⁵ Otmu Kilikia Pampilia hân hâlâñmâ ari saru gulunje hâtikgum ba Mira kapi Likia hânân tap yan ariwin. ⁶ Yan ari wanğaembâ gewin. Otmu wanğa âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop yanje Italia hânângen ariwe sâm olop ya Yulionje mem teetop.

⁷⁻⁸ Yakât otmâ wanğa yan yâhâmunne menenekmâ ari siru pato pilâmu yanak lohotñanâk Kiniro kapiân ariop. Yan ari sirunje wi sâm wanğa mem purik pilâwe sâm otmu kapi ya wangim Kirit mâtuña yakât hân potonje, kutje Salomoni sâm, ya waratgum ariwin. Otmu saru gulunje âlâ, kutje Saru Gulunje Âilonjo sâm, ya Lasia kapi gotñan tap yan arine sâm hâi hâinje otmu ariwin.

Wanğa ya guhulakbuap yakât den Paulonje ekyongop.

⁹ Saru gulunje yan tatmunne sikop sâpne tâlâhuop. Yakât otmâ Paulonje girem den yuwu sâm Yulio, wanğa ambonje otmu nep lok yengât kunyene ekyongop. ¹⁰ “Sâmune nângâñet. Kapi yu pilâm arinomgât dop âlâ ki oap. Yâhâ pilâm arinom otmuâmâ siru pato bâleñe pilâmu wanğa guhulakmu senje âlâlâ biatmu sarunje nen kerek harannongowuap yakât nângâm kiwilin oan.” ¹¹ Yawu sâm ekyongomu nep lok yengât kunyene otmu wanğa ambonjanje denje kuwanjimitâ Yulionje yâk yetgât denâk nângâop. ¹² Yâhâ saru guluñan tatbin ya ekñetâ sikop sâpñan wanğanje yan tatbuapgât dop ki olop. Yawu gârâmâ Kirit mâtuña yan saru gulunje âlâ tap, kutje Poiniki sâm. Poiniki saru gulunje yakât hân hâmeñanje siru kâtâpgumap. Yakât otmâ Yulionje yuwu sâm eknongop. “Poiniki saru guluñan ari tatnom. Otmu gelâk sâpne tetemu yapâ pilâm Roma kapiângen arinom.” Yawu sâm ekyongomu yapâ pilâm ariwin.

Siru pato pilâop.

¹³ Otmu betnennjehembâ siru inin kumu ip sâhâtewi ya mem dâñetâ gamu wanğanje menenekmu Kirit ginne hâlâñmâ ariwin. ¹⁴ Arimunne punñehembâ siru pato bâleñe pilâop, yakât kutñe Kahu sâm, ¹⁵ yanje kum wanğa lâum purik pilâwe sâm olop. Yawu otmu hâhiwin pato nângâmâmâ pilâm in tatmunne ihilâk mahilâk otmâ ariop. ¹⁶ Arim arim arim mâtuña tipinje, kutñe Kauta sâm, yakât nombotgen arimunne tipinje âlepñe olop. ¹⁷ Yâhâ wanğa yakât dñinje

saruân gemap sâm nep lok yaņe mem dâinetâ waņga kakņan yâhâmu sâhâwi. Otmu neņ kârikņe âlâ, yakât kutņe Siriki sâm, yan waņga ya yâhâmap sâm yâkņe sângum pato ya dâinetâ gemu betnenņehembâ siru pato bâleņe pilâmu ariwin. ¹⁸ Emet haņ sâmu siru pato bâleņe kumu waņga gemap sâm senņe âlâlâ nombotņe saru kâlehen lâum pilâmunņe gemu ariwin. ¹⁹ Otmu emet haņ sâmu siru yawuâk kumu yakât otmâ senņe âlâlâ bâiņe lâum panmunņe giop. ²⁰ Otmu omoņe hilâmņe siru kârikņeâk kum imu yan elem patoņe kâtâpnongomu omoņe sahaņop. Yawu otmâ hiliwahonom sâm biwinenņe orotok sâop.

Pauloņe den ekyongom mem hewewenņe tuhuyehop.

²¹ Siru kârikņeâk kumu yan lok nombotņe sot ki nemâk tatbi. Yawu tatņetâ Pauloņe yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongowan ya nâņgâņetâ bulâņe olop mâne Kirit mâtuņan tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ senņe âlâlâ kiņgitņe orowâk ki gulip otbâp. ²²⁻²⁶ Yawu gârâmâ ambone Anitâņe aņelo âlâ hâņgâņgumu ge omoņe tetenihim nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Gâņe Roma yeņgât kunyeņe yâkâlen ari den ekuwuatgât Anitâņe sâm kalop. Anitâņe nâņgâhihimu lok gâ orop waņgaen taiņe ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kiņgitgahât otbuat.” Yawu sâm eknohop.

Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâm biwiyeņe huruņ sâek. Waņga yuņe bulâņanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benņe nenâmâ ki hilipnongowuap. Siru pato bâleņe pilâm waņga lâum putuk pilâmu mâtuņa âlâhât sâtņan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenņe âleņe hikinņan yâhânom. Anitâhât aņeloņe den yawu eknohomu nâņgâm biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâņe bulâņanâk tetewuap.” Pauloņe yawu sâm ekyongom biwiyeņe mem hewewenņe tuhuop.

²⁷ Siru pato bâleņe pilâmu waņga ya bam gam purik gurik otmu tatmunņe Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omoņe tânâmņan waņga nep lokņe “hân utâpguain mon” sâwi. ²⁸ Yawu sâm “yakât dopņe pilâm ekne,” sâm ip pilâņetâ amokņan ge kumu yan yakât dopņe mita lok konok ñerek lok âlâhât bâlâk ñerek yawu olop. Otmu yapâ tipinņe ari âlâku ya pilâņetâ ge kumu yan yakât dopņe mita lok konok ñerek lok âlâhât bâtnombot yawu olop. ²⁹ Otmu neņ kârikņan yâhâmain sâm kiņgityeņahât otmâ, waņga betņan anġa imbât talop ya pilâņetâ giop. Yawu otmâ “emet haņ sâek,” sâm ulitgum tatbi. ³⁰ Tatmâ nep lokņe pilânenekmâ arine sâm otmâ diņgi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. “Nenņe diņgi yu mem waņga hâmeņan yâhâ waņgahât anġa âlâ pilâmunņe gewuap.”

³¹ Yawu sâņetâ nâņgâm Pauloņe Yulio otmu tembe lâulipņe yuwu sâm ekyongop. “Nep lok yuņe pilânenekmâ ariņetâmâ, nen saruân gemunņe harannongowuap.”

³² Yawu sâm ekyongomu ipņe mem diņgi sâhâwi ya hârem pilâņetâ diņgi ya saru kakņan ihilâk mahilâk bam ariop.

³³ Emet enġatņe nâņgâmu yan Pauloņe lok kerehâk yuwu sâm eknongop. “Nen sot ki nem tatmunņe Sande yâhâp pesuk yap. ³⁴ Yâhâ wâtneņe houņ sâmapġat sot nene. Sot nemunņe wâtneņe tiņ tiņ sâmu waņgaņe neņ kârikņan yâhâm huhuakbuap yan âleņe hikiâņgen yâhânom.” ³⁵ Yawu sâm eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop. ³⁶ Otmu nenņe ekmâ biwinenņe holanġakmu sot mem newin. ³⁷ Yâhâ waņgaen tatbin nen lok 276 sot ya mem

nemunje tepnenje ârândâr olop. ³⁸ Yawu otmâ nep lokne wanja biwinjambâ sot lâum saruân pilânetâ gemu wanja yanje hewewen otmâ ariop.

Wanja ya huhuahop.

³⁹⁻⁴⁰ Emet han sâmu hân ya ekmunje ki keterahop. Yawu otmâ saru atenje âlâen yâhâmunje neŋ biae ekmâ, nep lokne “wanjanje yan ari ginjan yâhâek,” sâm wanjahât anja yakât ip hârenjetâ gemu sângum pato ya dâinjetâ yâhâmu sirunje mem saru ginjan yâhâwe sâm olop. ⁴¹ Yawu gârâmâ ya wangim neŋ kârikjan yâhâop. Neŋ kârikjan yâhâmu hâmenje kârikne otmâ tatmu saru pato pilâm wanja betne ya kumu huhuahop.

⁴² Kumu huhuakmu “pet kulem lokne saru kakjambâ yolon otmâ arimai,” sâm tembe lâunje yongone sâm otbi. ⁴³ Yongone sâm otjetâ yan kunyenjanje Paulo ya kumai sâm kuyinjiop. Kuyinjim “yolon otmâ manmainje soŋ pilâm gem arinet,” sâm ekyongomu lok nombotjanje soŋ pilâm ge yolon otmâ ba hikiângen yâhâwi. ⁴⁴ Otmu yolon ki otmâ manbinje wahap âlâ, nak papanje pato yawuya mem kakjan yâhânetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekne hikiângen yâhâwin.

28

Melite mâtuja ariwi.

¹ Hikiângen yâhâ mâtuja yakât kutne nângâne sâm ambolipne âiyongomunje kutne “Melite” sâm eknongowi. ² Yâhâ gelâk ningimu bâlâpŋahât otmunje yâkne buku otningim kâlâp hâwurum ujetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbin. ³ Kâlâp nângâm ikaiakmâ tatmunje yan Paulone launjanje kârâŋ kârâŋ sâm kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwinjambâ ga yolondoŋ sâm bânjan ihim kepeim kinop. ⁴ Yawu otmu kapi ambolipnanje ekmâ yuwu sâm alahuwi. “Lok âlâ kumu muop yakât matne. Sarunje ki harangumu muap. Yawu gârâmâ saru ginjan yâhâmu matne yu tetewanjiap.” ⁵ Yawu sânetâ Paulone hâmiwuk ya bânjambâ kum pilâmu gemu kâlâpne siop. Kâlâpne semu Paulo hâmiwukne ki ihioŋ yawuyaek otmâ bânne welâm welâm olop. ⁶ Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukne ihimu yakât hâkne suk sâmu in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâm dâŋâk ekmâ kinbi. Ekmâ kinmâ yu ya ki tetewanjiop yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukne lok. Hâkne yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Paulone henjenjuop.

⁷ Lok kutdâ âlâ, kutne Popilio sâm, yâkne kapi tatbin ya hâlâŋmâ manop. Yâhâ lok yanje buku otningim emetjan dâinenekmu yâhâ orowâk im tatmunje hilâm kalimbu pesuk sâop. ⁸ Otmu Popilio âwânjanje tepnan arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Paulone yâkâlen ba Anitâ ulitgum kunjan mem henjenjuop. ⁹ Mem henjenjuop yakât den pat ya sâm haok tuhunjetâ nângâm lohimbî mesek topne teteyinjiopne takanjetâ mem henjemyongop. ¹⁰ Mem henjemyongomu yakât matne lohimbî nombotjanje tep âlep nângâwanjim senne âlâlâ yahat yahatne mem taka ningiwi. Yawu otmâ mâtuja yan manmunje emetsenje kalimbu pesuk sâop. Yâhâ gelâk sâpne tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâm otmunje kapi ambolipnanje herone nângâningim mâtâpgât natik lâum wanjaen katjetâ talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

¹¹ Otmu emelâk sikop sâpne tâlâhuop sâp yan wanğa pato âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipnaje lâpioyenje yâhâp, boho boho, ya ulityotgom manmai. Yakât otmâ wanğa ambojanje lâpio yakât umutnje hâwim wanğa hâmenjan lâum kânângâmu kinop. Yakât otmâ wanğa yakât kutnje “Lâpionenne boho boho” sâm kunbi. ¹² Wanğaen yâhâmunne yapâ menenekmâ ari Sirakusi kapiân ariop. ¹³ Yan ari tatmunne hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ ari siru pato pilâm mem awawi guwawi tuhunenekmu Lehiom kapiân ariwin. Emet hanj sâmu, betnennehembâ siru pato pilâmu ari hilâm yâhâp pesuk sâmu yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin. ¹⁴ Yan ari wanğaembâ gemunne kapi ambolipnje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbiñe taka mem buku otninginetâ orowâk manmunne sande konok pesuk sâop. Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin. ¹⁵ Mâtâwân arim tatmunne Yesuhât komotnje Roma kapiân manbiñe nengât den pat nângâwi. Yawu otmâ nombotnaje taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenne yan arimunne penangiakbin. Yâhâ nombotnje âlâneâmâ taka kapi âlâ, kutnje Angim Bero Emet Kalimbu sâm, yan mambotninginetâ arimunne penangiakbin. Yan Paulonje yekmu biwiñe holarjakmu Anitâ mepaem tep heronje nângâop.

Paulonje Yesuhât den pat âlepne Yura yengât papatolipyenje ekyongop.

¹⁶ Roma kapiân arimunne tembe lâu yengât kunyenaje Paulo nângâwangimu pâi emetñan ki katbi. Yawu otmâ emet tânjâlân katñetâ tembe lâu konoknje galemgumu orowâk manowot.

¹⁷ Hilâm kalimbu pesuk sâmu Yura yengât papatolipyenje ganjetâ den otnom sâm Paulonje den katmu yâk yengâlen ariop. Yawu otmâ yâkñe nângâwangim ganjetâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nângâñet. Yura bukulipnenne Yuraia hânân manmai me pâku lohimbî yengâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embânâmbâek tâmbâlipnenñaje Mosehât girem den âlâlâ lâum orotmemenenne topnje topnje katningiwi ya ki lonngâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawapnje bia manmâ gawanâke yamâ benñe bukulipnenne nombotnaje Roma lok yengâlen ari den imbiâk haknan sâwi. Yakât otmâ Roma yengât tembe lâulipnaje Yerusalem kapi yakât pâi emetñan mem katnekñetâ tatban. ¹⁸ Pâi emetñan mem katnekñetâ tatmune Roma yengât kunlipnenñaje topnje girawuhât den âiân katnekbi ya nângâne sâm âi pâi tuhunekbi. Âi pâi tuhunekñetâ mumbomgât dop ki olop. Yanjak holarnekne sâm otbi. ¹⁹ Yawu otbiâke yamâ benñe Yura papatolipnenñaje kârikñe otmâ kuyinginetâ yapâ gâtñaje Roma lok kutdâñe denne nângâm hârenihiwuapgât sâwan. Yâhâ nâñe papatolipne den âiân katyekbe sâm ki otman. ²⁰ Anitâñe Yura nengât tihitnenne otmâ ikñe honj bawanje hângângumu gewuapgât nângâm biwinenne memâk manmain. Yawu gârâmâ Anitâñe emelâk hângângumu giop biwinanñe yawu nanñan. Yakât otmâ pâi emetñan katnekbi. Yâhâ Anitâhât honj bawanje yâkât topnje ekyongowe sâm dâiye kmune takai.”

²¹⁻²² Sâmu sâwi. “Bukulipnenne Yuraia hânân manmaine gâhât den ki kulemgum katñetâ takap. Me lok âlâ ki hângângunjetâ nengâlen taka sâm bâlehihimu nângâwin. Yawu gârâmâ lohimbî hânñan kulemñan manmâ arañe Yesuhât komot yengât sâm bâleyingimai. Yakât otmâ gâhât nângân nângânân tap ya eknongorâ nângâne sâm oain. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulipnenne nombotnje ki takai yâk orowâk taka tatmunne den huhunom.” Yawu sâm ekuwi.

²³ Yawu sâp den huhunomgât sâp katbi. Otmu sâp sâwi ya otmu omonânâk Yura lok dondâhâlâkne Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi. Menduhuaknetâ Anitâne tihityene otmap yakât den pat âlepne Paulone ekyongomu emet nîj sâop. Otmu emelâk embânâmbâek Mose otmu Anitâhât poropetelipnane den kulemgawi yakât bulâne Yesuhâlen teteop yakât topne kâsikum yîngînetâ nângâwi. Yawu otmâ biwiyene Yesuhâlen katnetgât nângâm enġatyeŋan ġiop. ²⁴ Yâhâ nombotnane denne nângânetâ bulâne olowâke yamâ benne nombotne âlâneâmâ nângânetâ nahat otmu bet pilâwi. ²⁵ Yawu otmâ den kakŋan sahanġinetâ Paulone yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât Wâtġât mâmâjahât Heakne poropete lok âlâ, kutne Yesaia sâm, den yuwu sâm ekumu kulemguop yakât bulâne yengâlen teteop.

²⁶ “Ġâne Isirae lohimbi yengâlen ari yuwu sâm ekyongo. “Anitâne yuwu yap. Yene biwi pâlâmne otmâ nâhât den nângânetâ tânât otmap. Otmu nâhât hâkâŋ otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. ²⁷ Yakât otmâ biwiyene alitmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakyîngiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai.” Den yawu tap.

²⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâne lohimbi kerek nengât tihit-nenne otbe sâm oap yakât den pat pâku lohimbi yengâlen ari ekyongonomgât sâm ningiop. Ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeinomai.” ²⁹ Paulone yawu sâm ekyongomu den kakŋan sahanġim pilâm emelambâ gem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

³⁰⁻³¹ Paulone Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâp yan lohimbi kîngitne orowâkne yâkâlen ariġetâ Anitâne tihityene otbe sâm nanne Yesu hânġângumu ġiop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katnet sâm enġatyeŋan ġiop. Yawu. Anitâ ġâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka

Roma Pauloŋe Roma yengât ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulipne,

¹⁻⁵ Yen Roma kapi ambolipŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât pat kuyiŋgim yâkât komolân torokatyeŋhop. Nâ Paulo, nâŋe pepa yu kulemgum katyiŋgian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanŋe, Dawitihât senâmbâ gâtŋe

Bukulipne, Anitâŋe Yesu Kiristo hângângumu giop yâkât hoŋ bawa manmâ gaman. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe yâkâlen katŋetgât Anitâŋe menekmâ aposolo âi sâŋm nihimu den pat âlepŋe ekyongom manman. Den pat yakât topŋeâmâ emet inânŋan Anitâŋe poropeteliŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitâhât nanŋe, Kutdânennŋe Yesu Kiristo yâkŋe Yura nengât tâmbânenŋe, lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâŋm, yâkât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yâkât nâŋgâmunŋe Anitâhât nanŋe tâŋ tâŋâk otmap. Otmu Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgânihim nanŋe hângângumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâŋm nihioŋ. Âi sâŋm nihimu yaŋak benŋe pâku lohimbine biwiyeŋe yâkâlen katmâ denŋe lâuŋetgât ya yengâlen ari den pat âlepŋe ekyongom manman. ⁶⁻⁷ Yen Roma kapi ambolipŋe Yesu Kiristohât tem lâuwaŋgim manŋetgât Anitâŋe wawaeyekmâ yâkât komolân torokatyeŋhop. Yakât otmâ Awoŋnennŋe Anitâ otmu Kutdânennŋe Yesu Kiristo yâkŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Pauloŋe Roma kapi ariwom nâŋgâm biwiŋeŋe mem manop.

⁸ Topŋe katmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk yeŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katmâ tem lâuwaŋgim gai yakât den pat yu lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâŋgâŋetâ âilonŋo otmap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan kinmâ yengât nâŋgâm Anitâ Awoŋne mepaem mansan. ⁹ Yawu otmâ manmâ Anitâŋe âi sâŋm nihioŋ ya biwiŋe tiŋâk kepeim pâku lohimbine yâkâlen biwiyeŋe kepeim manŋetgât ya yengâlen ari nanŋahât den pat âlepŋe ya ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋan katŋetâ bulâŋe yâk yengâlen tetem gap. ¹⁰⁻¹² Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim manŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât nanŋan. Yawu nâŋgâm haonŋmâ ârandâŋ “girawu otmâ takam yekbe” sâŋm Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgânihimu yengâlen takawom yanâmâ biwinennŋe kepeiakmâ konohâk otmu yan tânahom yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnennŋe tiŋâk kepeimunnŋe kârihem tatbuap. Yawu nâŋgâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâkŋe nanŋap.

¹³ Yawu otmâ pâku lohimbi kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yengâlen ari den kâsikum yingimune biwiyeŋe Kiristohâlen katbi. Yakât dopŋeâk yengât bukuliŋeŋe nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmaiŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetgât yengâlen taka yâkât den pat âlepŋe ekyongowom. Yakât biwiŋe hikuman yamâ mâtâpgât hâum pâpguman. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi kerek ya

yengâlen ari den pat âlepņe ekyongomune nângâņetgât Anitâņe âi sâm nihiop. Yakât nângâm lohimbî nombotņe pepa emetņan yâhâm nângân nângâņeņe orop mansai otmu nombotņe pepa emetņan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbî kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbî kâlepņehen me bârâ betņehen manmai, ya hârokņe Yesuhât topņe nângâņetgât nângâņingim mansan. Yakât otmâ Roma yengâlen taka den pat âlepņe ekyongowe sâm biwine hewewen otmu yengân.

16-17 Bukulipne, Yesuhât den pat âlepņahât topņe yuwu sâmune nângâņet. Lohimbî âlâ me âlâ, nen Yura lohimbî aņgoânâk den pat âlepņe nângâm Kiristohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbî den ekyongomunņe yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokņe yâkâlen biwinenņaņe kepeim mannom yamâ Anitâņe tosanenņe pilâningim manman kârikņahât pat kuningiop yakât bulâņe menom. Anitâ Wâtgât Amboņe yâkâlen biwinenņaņe kepeim mannom yamâ ki hâum pâpgunom. Den yan yuņe emelâk poropete âlâņe den kulemuņop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâņe Anitâhâlen biwiyeņaņe kepeim tem lâuwanņinomai yamâ manman kârikņan mannomai.”

Pâku lohimbî yengât topyeņe

18 Bukulipne, pâku lohimbî yengât nângâm den âlâ yuwu sâmune nângâņet. Pâku lohimbî yengât topyeņeâmâ yuwu. Yâkņe bukulipyene otmu lohimbî wosaken me wosaken mansaiņe Anitâhât den nângâņetâ bulâņe otmap sâm den ya kurihim Anitâ betbaņgim orotmeme kiņgoņ otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâņe pâku lohimbî betyongomu mansai yakât topņe ekyongomune nângâņet. 19-20 Kândik mindikum, Anitâņe ikņe wâtņan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topņe topņe kalop yapâ gâtņaņe yâkât topņe ikņiâk tap ya kerek ekmâ nângâmai. Wahap topņe topņe kalop yan ikņe wâtņahât towatņe tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memene kârikņe tatbaņgiap yawu nângâmai. Yawu nângâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkņe wahap âlâlâ kalop yan ikņe topņe tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topņe ki nangain sâm irelaknomaihât dop âlâ ki tap. 21 Yawu gârâmâ Anitâņe wahap topņe topņe kalop yamâ lohimbî nombotņaņe yâkât bāt towatņe ekmai yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yanak nângân nângâņeņe gulip malap otmu wahap tâņgât me hâliņe bia yawuyakât nângâņetâ yahatmap. Yawu nângâm biwi nângân nângâņeņe maņguakmu nângâņetâ ki keterakmap. 22 Yawu gârâmâ nângân nângâņenņe orop mansain yawu sâm nângâm tâpikgumai. 23 Yawu nângâm tâpikgum Manman amboņe Anitâ yahat yahatņe yâk betbaņgimâmâ senņe âlâlâ topņe topņe, nâi seloņ, me soņgo bau, me hambe gumbam, umutyene hâwiņetâ kundenyeņe tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yengât umutyene hâwim kânângâņetâ kinmu yakât nângâņetâ bulâņe otmu mepaemai.

24 Yawu otņetâ yakât Anitâņe betyongomu yeņe nângân nângâņeņeâk watmâ yuwu otņetâ kiņgoņ otmap. Emet huhumai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotņe otmai. 25 Yâhâ Anitâhât den bulâņe hâkâņ otmâ bet pilâm den perâkņe nângâņetâ bulâņe otmu Anitâ Hân Himbim Amboņe betbaņgimai. Betbaņgim ikņak wahap topņe topņe kalop yakât nângâņetâ yahatmu yanâk biwiyeņaņe kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonņanâk.

26-27 Yâhâ pâku lohimbijê manman kiŋgoŋ manŋetâ Anitâjê yekmu bâlemu betyongomu yaŋak yeŋe eŋgatyêŋeâk otmâ orotmeme kiŋgoŋ ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbi miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyeŋaŋe loklipyeŋe pilâyekmâ imbi bukulipyeŋe orop ekŋâleŋgim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyeŋe gurâ yawuâk imbilipyeŋe pilâyekmâ bukulipyeŋe orop ekŋâleŋgim orotmeme kiŋgoŋ otmâ. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât hupoŋe mesek topŋe topŋe teteyiŋgimap.

28 Otmu Anitâhât den bulâŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim nâŋgâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâjê betyongomu biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe gulip malap otmu orotmeme kiŋgoŋ me âleŋe ya ki ekmâ ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai. 29 Orotmeme kiŋgoŋ otmâ nâŋgâmâ yamâ yuwu. Kâwâ konda otmâ. Me sen buhu buhu oraŋgimai. Me bukulipyeŋe yeŋgât iri sikum me senŋe âlâlâ tatyŋgimap ya ekŋâlem mene sâŋ biwiyenŋaŋe nâŋgâmâ. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawi, me misijem nemai, me kâirahomai, me nâŋgâm bâleŋgimai. Me ahom hioŋakmai. Me bukulipyeŋe yongoŋetâ mumai. 30 Me bukuhât den belâŋen sâsâ. Me sâŋ bâleŋgimai. Me âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât lauyeŋe ki lâumai. Yawu otmâ yan yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu Anitâhât nâŋgâŋetâ gemap. Otmu bukulipyeŋe yeŋgât yawuâk nâŋgâŋetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otŋetâ dondâ bâlewuap yakât nâŋgâŋetâ biwiyenâŋak kinmap. 31 Yawu otmâ hep torehenlipyeŋe, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki naŋgaŋgimai. Me bukulipyeŋe orop den hikumai yamâ ki watai. Me tepyeŋe kou kâlâp semu kuk oraŋgimai yan kaok ki oraŋgimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâlulu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâŋe umatŋe kakŋan manmai ya ki yekmâ nâŋgâŋgimai. 32 Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe yawuya otmâ yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâjê den sâŋ kalop. Lohimbi den ya nâŋgâm heŋgeŋgumaiŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ orotmeme bâleŋe ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotŋaŋe orotmeme bâleŋe yawu otmâ yamâ yekmâ herone nâŋgâŋgimai. Pâku lohimbi yeŋgât topyeŋeâmâ yawu.

2

Yura lohimbi yeŋgât topyeŋe

1-2 Yawu gârâmâ Yura lohimbi yeŋgât nâŋgâm yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Pâku lohimbijê orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai ya yeŋgât manmanyenye ya yeŋe ekŋetâ bâlemu nâŋgâm bâleyiŋgimai me sâŋ hâreyiŋgimai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmâ yakât dopŋeâk yeŋe gurâ yawuâk otmâ. Yakât otmâ yeŋe sâŋ hâreyiŋgimai yakât dopŋeâk Anitâjê yen gurâ sâŋ hâreyiŋgiwuap. Yanâmâ yâkât senŋan sâŋ buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap. 3 Pâku lohimbi nombotŋaŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai yamâ Anitâjê sâŋ hâreyiŋgim yakât matŋe yŋgimap yaŋe ârândâŋ otmap, yeŋe yawu nâŋgâmâ. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yeŋgât manmanyenye ekmâ nâŋgâm bâleyiŋgim sâŋ hâreyiŋgimap yamâ bukulipyeŋaŋe manman bâleŋe otmâ yawuâk torokatmâ otmâ. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâjê orotmeme kiŋgoŋ wuân me wuâŋgât matŋe umatŋe yŋgiwuap yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyekbuap. Yamâ yŋgimu menomai yakâ. 4 Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâjê wawaenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepŋe kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkŋe ki den

âiân katnenekmâ matŋe umatŋe ningiwuap,” yawu ki nângânômai. Yawu nângânômai yamâ nângâm hilipgunômai. Yakât topŋe yuwu sâmunenângâŋet. Yeŋe orotmemeyeŋe kiŋgoŋ ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetgât yâkŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâm mambotyŋgimap. Yeŋe yakât nângâŋetâ porap otmap.

⁵⁻⁶ Nângâŋetâ porap otmu kunyeŋe kârikŋe otmâ betbaŋgimai. Yawu otmâ orotmeme kiŋgoŋ yawuya torokatmâ otmâ mannômai yamâ sâp patoen Anitâŋe lohimbi kerek nengât manmannenŋahât matŋe âlâku ikŋjâk ikŋjâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ matŋe âlâhât tipŋe yŋgimu menômai.

⁷⁻¹¹ Anitâŋe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ konohâk menduhunenekmâ matŋe dopnenŋan tâŋ tâŋâk kâpekningiwuap. Otmu sâp patoen Anitâŋe nângâningimu yahatmu ikŋe senŋan koko salehâk kinmâ manman kârikŋan mannô sâm lohimbi nombotŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim orotmeme âilonŋo lonŋo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâŋe nângâyŋgimu yahatmu nan baralipne koko salek sâm manman kârikŋahât bulâŋe yŋgimu biwiyenŋe huruŋ sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotŋe yehâhât nângâŋetâ yahatmu tepyeŋe umatŋe otmu Anitâhât den kum manman kiŋgoŋ manmai. Lok yawuyamâ Anitâŋe kuk otyŋgim matŋe umatŋe yŋgimu mem hâhiwin dondâ nângâmbisâi.

¹²⁻¹⁵ Anitâŋe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ otbin mewin yakât matŋe tâŋ tâŋâk kâpekningiwuap yakât topŋe sâmunenângâŋet.

Anitâŋe ikŋe nângân nângânŋan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulempuop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâŋe girem den ya nângâm ki watmai yâhâmâ Anitâŋe yekmu ki ârândânŋ otmap. Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândânŋ otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekŋe girem den ya lâum hâum pâpŋum tosa miai. Yakât otmâ Anitâŋe den âiân katyekmâ matŋe umatŋe yŋgiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâŋe girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nângâm yehâhâk otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnômai yamâ yawuâk matŋe umatŋe yŋgimu menômai.

Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe nângân nângân ya biwi nângân nângânyenŋan katmu orotmeme âlepŋe me orotmeme bâleŋe yâhâp yâhâp ya ekmâ ki-wilimai. Yawu otmâ Anitâhât nângân nângân ya pâku lohimbi âlâ me âlâŋe enŋatyeŋaŋak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otŋetâ ârândânŋ otmap yan biwiyenŋe sânduk sâmap. Yâhâ otŋetâ bâlemap yan biwi nângân nângânyenŋan hâumu otmâ hilipguain sâm biwiyenŋan nanŋangimai. ¹⁶ Yakât otmâ den pat âlepŋe yakât pâŋe konok yuwu sâmunenângâŋet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâŋe sâmu Yesu Kiristoŋe nen hârok biwinenŋahât topŋe ekmâ sâm hâreningim tihân otmâin memâin me biwinenŋanâk nângâmain yakât matŋe ya âlâku ambonŋan ambonŋan ningiwuap.

Yura lohimbiŋe yehâhât nângâŋetâ yahalop.

¹⁷ Yâhâ Yura lohimbiŋe yehâhât nângâŋetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâŋe nângâningimu yahatmu ikŋe pat kuningiop. Yakât kakŋan Mose ekumu girem den âlâlâ kulempuop yakât topŋe nenŋahâk nângâmain. Yakât otmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmu ikŋe komot bulâŋe man-sain.” Yawu nângâm yehâhât nângâŋetâ yahatmap. ¹⁸ Yâhâ yeŋe yuwu me

yawu otņetgât Anitâņe sâam kalop yakât topņe yuwu nângâmai. “Nenņeâmâ girem den yakât topņe nângâm henņengum yaņak benņe orotmeme bâleņe ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepņeâk otmâin. ¹⁹⁻²⁰ Yawu otmâ girem den ya nângâmunņe biwinenņan hâumu manman bulâņahât mâtâp ya teteningimu tâņ tâņâk watmain. Yakât otmâ pâku lohimbijne mâtâp ya ki naņgai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yingimunņe nângânomaihât dop tap. Me nombotņe girem den ya ki lâum manmâ mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyongomunņe mâtâp ya tâņ tâņâk watnomai. Me nombotņe ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunņe âilonņo mannomai. Me nombotņe nângâņetâ ki keterakyiņgimap yamâ ekyongomunņe haņ sâyiņgiwuap.” ²¹ Yeņe nângâm tâpikgum mâtâp ya tâņ tâņâk ki watmai. Yamâ topņe girawuhât otmâ bukulipyeņe mâtâp ya watņet sâam den kâsikum yingine sâam oai? Yâhâ lohimbijne senņe âlâlâ kombo ki miangiņet sâam ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeņe gurâ kombo mianņimai? ²² Me loklipyeņe me imbilipyeņe betyeņehen ki kionņet sâam ekyongomai. Yamâ benņe yeņe gurâ buku nombotņe yeņgât imbilipyeņe orop ihilâk ekņâleaņgimai. Otmu kasalipyeņe Porom Lâpio mepaemai ya ekņetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât yeņe gurâ yâk yeņgât opon kâmbukņan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senņe âlâlâ kâmbukņe sâam katmai ya kombo meyiņgimai? ²³ Anitâņe Yura lohimbijne nengât nângâm girem den Mose ekumu kulemguop. Yeņe yakât yawu nângâm yeņahât nângâņetâ yahatmap. Yamâ benņe girem den ya loņgâeņetâ pâku lohimbijne yekmai yan Anitâhât nângâņetâ gemap. ²⁴ Den yan yuņe emelâk poropete âlâņe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipņe orotmeme bâleņe otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbijne Anitâhât nângâņetâ dondâ gemap.”

²⁵ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâamune nângâņet. Anitâņe Yura lohimbijne nângâyiņgim manman âlepņahât pat kuyiņgiop yakât otmâ hâkyeņe torehenņan undip tuhuaņgimai. Yawu tuhuaņgim girem den tâņ tâņâk watmai yanâmâ Anitâņe nângâyiņgimap. Yawu gârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyeņan undip tap yakât nângâm undip ki tuhuaņgiwi yawu yekmu otmap. ²⁶ Yawu gârâmâ pâku lohimbijne yeņgât sâam manman âlepņahât pat ki kuyiņgiop yakât otmâ hâkyeņe torehenņan undip ki tuhuaņgimai. Yamâ Anitâņe ikņe nângân nângânņambâ girem den ya Mose ekumu kulemguop. Yâhâ pâku lohimbijne girem den ya pâpgumai ya yeņgât biwiyenņan Anitâhât nângân nângân tatmap ya tâņ tâņâk watmai. Yanâmâ Anitâņe yekmâ nângâyiņgimu hâkyeņe torehenņan undip tap yawu otmap. ²⁷ Yura lohimbijne hâkyeņe torehenņan undip tap yeņe girem den sâalikum topņe nângâm henņengumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbijne hâkyeņe torehenņan undip ki tap yaņe Anitâhât nângân nângân watmaiņe sâp patoen yen mem den âiân katyekmâ sâam hâreyiņginomai. ²⁸ Yakât topņe yuwu sâamune nângâņet. Anitâņe lohimbijne yeņgât nângâm manman âlepņahât pat kuyiņgiop ya girawu yaņe yakât bulâņe menomai? Lok yaņe imbiâk hâkyeņe torehenņan undip tuhuaņgim topyeņe kurihiakmâ lohimbijne senyeņan kinmâ Anitâ mepaemai yâkņe bulâņe ya ki menomai. ²⁹ Yâhâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe lohimbijne mem heweweņ tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyenņe kepeim mansai yâkņe bulâņe ya menomai. Lohimbijne Anitâhâlen biwiyenņe kepeimai ya yeņgât nângâyiņgimu ârândâņ otmap. Yaņeâmâ bukulipyeņe nângâyiņgiņetâ yahalâkgât ki nângâmai.

3

Anitâne Yura lohimbi kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâne Yura nengât tâmbâlipnenne yengât nângâyîngimu yahatmu ikne pat kuyîngiop. Yakât otmâ hâknenne torehennan undip tuhuangim gamain. Anitâne nângâningimap yakât topne yuwu tap.

² Anitâne ikne den bulâne ya tâmbâlipnenne ekyongomu yakât amboŋe otbi. Yawu otmâ pâku lohimbi yengâlen ari yakât topne ekyongonjet sâmbâ yîngiop. Sâmbâ yîngiop yanak sâp yîwerene nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtne kiŋgitne orowâkne Anitâhâlen biwiyenane ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matne Anitâne nen Yura lohimbi kerek betnongowuap me bia? ⁴ Yamâ bia kârikne. Yakât otmâ lohimbine Anitâ orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelangatmâ âlâ sâmai, otmu nombotne hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkne otmai yawu Anitâne ki otmap. Den yan yuŋe emelâk lok âlâne den kulemguoap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenne otmunne bâlemap yan den sâmbâ hâreningirâ ekmunne ârândâŋ merândâŋ otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne nângâm bâlehihijetâ ki bonne otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ loggât nângân nângân watmâ den yuwu ekyongomune eknet. Nenne otmunne bâlewuap yan Anitâne den sâmbâ hâreningimu lohimbine nângânetâ sâtne otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakŋan matne umatne ningiwuap yakât otmâ nângâm bâlewangim imbiâk umatne ningiap yawu sâmbâne ki ârândâŋ otbuap. ⁶ Yawu gârâmâ nenne otmunne bâlemap yan Anitâne imbiâk matne umatne ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinennahât topne nângâm den sâmbâ hâreningimu ki ârândâŋ otbuap. Yawu gârâmâ Anitâne imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nângânom.

⁷ Yâhâ nângân nângân âlâ yuwu ki nângânom. Nenne Anitâ orop biwinennane hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotne hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenne otmain yawu Anitâne ki otmap. Yâhâ nenne den nombotne hârem pilânom yanâmâ Anitâne ki betnongowuap yakât nângâm lohimbine mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topne girawuhât otmâ den sâmbâ hâreningim matne ningiwuap? ⁸ Yâhâ lohimbine witgum mepaenjetgât nenne ihilâk otneâk nângânom yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotnane imbiâk nâhât ihilâk otmunne bâleâkgât nângâmap sâmai. Yawu sâmbâ den haknan sâmai. Lohimbi nombotnane yawu nângâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâne matne yîngimu menomai.

Nen kerekne otmunne bâlemu tosa orop manmain.

⁹ Bukulipne, Anitâne Yura lohimbi nengât nângâmu yahatmu pâku lohimbi yengât nângâmu gemap me bia? Yamâ bia kârikne. Nen Yura lohimbine pâku lohimbi yengât amutyenân katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenne yen pâku lohimbi orop orotmemenenne bâlene me manman kiŋgoŋ otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekne matne menomgât pat mansain. ¹⁰ Den yan yuŋe emelâk poropete nombotnane den kulemgowi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekne koko salek me uwawapne bia ki mansain. ¹¹ Nengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâhât nângân nângânne girawu tap ya ki nângâm manmain. Me lok âlâ me âlâne Anitâ ki ewe katmâ mepaemain.

¹² Otmu Anitâne mâtâp yuwuâk watmâ manŋet sâmbâ katningiop yamâ lok kerekne tâpikgum mâtâp bâlenan manmâ gain. Yawu gârâmâ lok

hârokne buku oranġim uwawarġe bia mannomġât dop âlâ ki tap. ¹³⁻¹⁴ Otmu lok muġetâ hanyongomunġe tâtuk sâġ hâkyeġe korokne bâleġe pilâmap yakât dopġeâk lohimbi nombotġarġe den perâkne sâġ bukulipyenġe kâityongomai. Otmu hâġewuk me soronġ hambeġe yawuyarġe ningimtu mumain yakât dopġeâk lohimbi yawuyarġe bukulipyenġe orop sâġ bâlearġimai. Me den bâleġe hâiakmai. ¹⁵ Otmu lokne kapam kune sâġ in yawu tepyenġe kâlâp semu yahatmâ kapam kumai. ¹⁶ Otmu haoġmâ ârândânġe bukulipyenġe yenġât nânġâm bâleyiġim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanyenġe hilipġumai. ¹⁷ Yawu otmâ bukulipyenġe orop biwi nânġân nânġânġenġe ki hikuakmâ konohâk otmap. ¹⁸ Lohimbi yawuyarġe Anitâhât nânġâm ki ewe katmai.” Topnenġeâmâ yawu.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâhât den yakât topġe yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekne yâkât den tem lâuwanġim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kuleġuop. Yawu ġârâmâ nenġe yâkât girem den ya watmâ tem lâuwanġimain yamâ hâum pâġġumain. Yakât otmâ nenġe pâku lohimbi orop yâkât senġan kinmâ sârereakmunġe nenekmu ârândânġe otbuapġât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât girem den nânġâmmain yan biwinenġan hâumu tosa orop mansain sâġ nanġanġim anġulakmain.

Kiristoġe manman bâleġahât paġġoġâmbâ holaġnenehop.

²¹ Yawu ġârâmâ Anitâġe tosanenġe pilâningim tihitnenġe otmap yakât mâtâp âiġe teteop. Yakât topġe nânġâmunġe keterakningiâkġât emet inânġan Mose otmu poropete lok nombotġarġe den kuleġuwi. Yawu ġârâmâ mâtâp âiġe yarġe girem den hânġiġe orop ki lâuaksawot. Mâtâp âiġe yakât topġeâmâ yuwu. ²²⁻²⁴ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenġe kâsiwahomunġe ikġiâk ikġiâk otbuapġât dop ki tap. Nen kerekne otmunġe bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunġe Anitâġe nenekmu ki ârândânġe otmap yawu nânġâmmain. Yawu ġârâmâ Anitâġe ikġahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hânġânġumu ge sârerenekmâ kawenenġan kinmâ howanân kuġetâ muop. Yâkâlen biwinenġarġe kepeim manmunġe Anitâġe nenekmu ârândânġe otmu Kiristoġe manman bâleġahât paġġoġâmbâ holaġnenehop.

²⁵⁻²⁶ Otmu yakât torokatmâ sâġmune nânġâġet. Emelâk embânġan tâmbâlipnenġarġe orotmeme bâleġe otmâ manbi yakât matġe Anitâġe in yawu ki yinġiop. Yawu ġârâmâ orotmeme bâleġe otminiwi yakât nânġâmu dondâ bâleop yakât topġe tetekġan eknehât ikġe nanġe Yesu Kiristo hânġânġumu ge nengât tosaġât otmâ muop. Yawu otmu biwinenġe yâkâlen katmunġe Anitâġe nengât kaok nânġânġim tosanenġe pilâningiop.

²⁷⁻²⁸ Den ekyongoan yukât topġe yuwu sâġmune nânġâġet. Nenġahâk otmâ Anitâhât girem den tâġ tâġâk lâum manmâ gamunġe nenekmu ârândânġe otbuapġât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenġe hâknenġe mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinenġarġe kepeim manmunġe Anitâġe nenekmu ârândânġe otmap.

²⁹ Yakât otmâ yuwu sâġmune nânġâġet. Anitâ Tihit tihit ambonġarġe enġat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikġiâk ikġiâk ki sâġ ningiop. Yâhâmâ tihitnenġe otbe sâġ menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâġ ningiop tap. ³⁰ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenġarġe kepeim manmain yanâmâ Anitâġe nenekmu ârândânġe otmap. ³¹ Yawu ġârâmâ Moseġe girem den âlâlâ

kulemguop ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenŋe biwinenŋe yâkâlen kepeim denŋe tem lâuwanŋim manmain yan girem den ya lâumunŋe nengâlen bulâŋe tetemap yawu oap.

4

Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim manop.

¹ Nengât tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Awaraham sâmu, yâkŋe manman girawu manmu Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop ya ekma nâŋgâne. ² Awarahamŋe ikŋahâk otmâ manman âilonŋo manmu yakât Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop mâne ikŋahâlâk nâŋgâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikŋahât ki nâŋgâmu yahalop. ³ Yakât topŋe Mosenŋe kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe Awarahamgât pat sâmu kuwanŋiop ya Awarahamŋe nâŋgâm yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâŋe biwiŋe ekmu ârândânŋ olop.”

⁴ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe âi tuhum manmain yakât hâmenŋe sâmu tewetsenŋe ningimai. Yâhâ tewetsenŋe ningimai yan “Âo, tewetsenŋe yinŋiain yuâmâ tep âlep nâŋgâm in kâsikumu yinŋiain,” yawu ki sâmai. Âi tuhumain yakât hâmenŋe sâmu tewetsenŋe ningimai. ⁵ Yâhâ Anitâŋe yeŋe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâŋe nengât tosa pilâningiâk sâmu Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgât biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm tosayeŋe pilâyinŋimâp. Yâhâ lok nombotŋaŋe nenŋahâk yu ya tuhunom yakât matŋe tosanenŋe pilâningiwuap yawu sâmai yamâ ki nâŋgâyinŋimâp. Topŋe yawu tap.

⁶ Otmu tâmbânenŋe Dawitiŋe yakât topŋe nâŋgâop yamâ yuwu. Anitâŋe nengât orotmeme bâlenŋe me âlepŋe ya ki ekma ketetmâ yakât dopŋan matŋe kâpekningimâp. Yawu otmâ lok âlâ me âlâŋe biwiyeŋe yâkâlen katŋetâ tatmap ya yeŋgât nâŋgâyinŋimu ârândânŋ otmap. Lohimbi yawuyeŋe heronŋe kakŋan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyinŋiwuap. Dawitiŋe yawu nâŋgâm yan den kulemguop yamâ yuwu tap.

⁷ “Lok âlâ me âlâŋe orotmeme bâlenŋe otminiwi ya yeŋgât tosa Anitâŋe pilâyinŋim yakât ki nâŋgâwuap. Lohimbi yawu yaŋeâmâ biwi heronŋe nâŋgâmai. ⁸ Yawu manmunŋe Anitâŋe matŋe umatŋe ki ningiwuap nâŋgâm heronŋe kakŋan manmai.”

⁹ Yâhâ heronŋe kakŋan manmâ yâhânomai yakât Dawitiŋe kulemguop yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heronŋe kakŋan manmangât kulemguop. Yakât otmâ Awarahamŋe olop yakât den pat Mosenŋe kulemguop ya yâhâpŋe ekne. Yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe Awarahamgât pat kuwanŋiop ya nâŋgâm biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop.”

¹⁰ Yâhâ Awarahamŋe girawu olop yakât Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop? Ikŋak hâkŋe torehenŋan undip tuhuahop yakât otmâ Anitâŋe ki ekmu ârândânŋ olop. ¹¹ Anŋoân hâkŋe torehenŋan undip ki tuhuahop yan Anitâŋe pat kuwanŋiop yakât nâŋgâm biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop. Ekmu ârândânŋ olop yakât kakŋan yakât nelâmnohomâp sâmu hâkŋe torehenŋan undip tuhuahop. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Awarahamŋe hâkŋe torehenŋan undip ki tuhuahop yan Anitâŋe biwiŋe ekmu ârândânŋ otmu pat kuwanŋiop.

Yakât otmâ pâku lohimbî hâkyeje torehenjan undip ki tuhuangim mansaije Anitâhâlen biwiyejaŋe kepeim manjetâ yekmu ârândâŋ otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât pat kuwangiop ya yawuâk kuyiŋgimu yâkât sen mansai. ¹² Otmu Yura lohimbî hâknenje torehenjan undip tuhuangimain nengu Awarahamje olop yawuâk otnom otmuâmâ Anitâŋe nengât nâŋgâmu Awarahamgât sen bulâŋe otbuap.

¹³ Yâhâ Anitâŋe girem den Mose ki ekumu kulemguop yan Awarahamje biwiŋe yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topŋe topŋe katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galemgum yâhâmbisâi sâm Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop. ¹⁴ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâŋe mene sâm nennjahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâne Anitâŋe pat kuwangiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenjaŋe kepeim tem lâuwangim manbâingât mâtâp biatbâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbî kerekŋe nennjahâk Anitâhât den lâum pâpŋgumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matŋe Anitâŋe kuk otningim matŋe ningimu menom. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den ki sâm kalop mâne, ki tatbâpgât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbî kerekŋe lâum pâpŋgum gamunŋe bâleop.

¹⁶ Awarahamje Anitâhâlen biwiŋejaŋe kepeim manmu ekmu ârândâŋ otmu pat kuwangiop. Yawu gârâmâ nenŋe yawuâk Anitâhâlen biwinenjaŋe kepeim mannom yakât emet inânjan ikŋe enŋatŋeâk otmâ nengât sâm pat ya torokatmâ kuningiop. Pat yakât bulâŋe biatningimappât nenŋe biwinenŋe Anitâhâlen kinmap me bia ya ikŋak ekâm nâŋgâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nâŋgâmap. Topŋe yuwuhât nen Yura lohimbî otmu pâku lohimbî orop biwinenjaŋe yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulâŋe mansain. Yakât otmâ pat kuwangiop yakât bulâŋe hâmbâi menom. ¹⁷ Yakât otmâ Anitâŋe Awarahamgât pat kuwangim yuwu sâm ekuop.

“Nâŋe lohimbî komotŋe komotŋe gâhât sen sâm katyekmune nâŋgâhihiŋetâ yahatbuap.” Den yawu tap.

Awarahamje biwiŋe Anitâhâlen tiŋâk kepeim manmu ekmu ârândâŋ olop yakât otmâ pat kuwangiop ya ki hârewaŋgiwuap. Pat ya tetewuap yakât emet inânjan nâŋgâm kuwangiop. Yakât otmâ ikŋak nâŋgâop ya yawuâk tetem heŋgeŋguop. Otmu Awarahamgât pat kuwangiop ya nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbî kerek mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁸ Yakât Anitâŋe Awaraham ekuop ya yuwu tap.

“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâŋe hurunduŋ sânomai.”

Yawu sâm ekumu nâŋgâmu bulâŋe otmu ya tetenihiâk sâm biwiŋejaŋe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbî me pâku lohimbî nen kerekŋe yâkât sen bulâŋe mansain. ¹⁹ Yâhâ Awarahamgât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâŋe pat kuwangim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwâtŋât dop yamâ emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamgât biwiŋe ki giop. ²⁰⁻²¹ Yawu manmâ Anitâhât den yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâŋe pat kuwangiop yakât bulâŋe mem tetenihiwuap sâm biwiŋejaŋe yâkâlen kepeim kârikŋe otmâ manminiop. ²² Yawu nâŋgâm manminiop yakât Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop. ²³ Anitâŋe den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nâŋgâm ki sâop. Nen Awarahamgât sen bulâŋe mansain nen

kerek nengât sâop. ²⁴⁻²⁵ Anitâŋe Kutdânennŋe Yesu âi sâŋ waŋmâ hâŋgâŋgumu ge tosanennŋahât otmâ sâreerenekmâ kawenennŋan kinmu kasalipnennŋaŋe kuŋjetâ muop. Yakât nâŋgâm nenŋe Anitâhâlen biwinennŋaŋe kepeim manmunŋe nenekmu ârândâŋ otbuap nâŋgâm Kutdânennŋe Yesu mumuŋambâ mem yahalop.

5

Anitâŋe kaok nâŋgâŋingimap yakât nâŋgâm heronŋe otbisâin.

¹ Kutdânennŋe Yesu Kiristonŋe tosanennŋahât otmâ muop yâkâlen biwinennŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu kaok nâŋgâŋingimap yamâ topŋe yuwu. ² Anitâŋe ikŋe engatŋeak otmâ tihitnenŋe otbe sâŋ Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge muop. Mum yahatmâ nenŋe Anitâ orop manmongât mâtâp âiŋe mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop gârâmâ nenŋe biwinennŋaŋe yâkâlen kepeimunnŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nâŋgâm heronŋe otmâ biwinennŋaŋe kepeim manmâ yâhânom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ biwinennŋaŋe Kiristohâlen kepeim manmunŋe lok nombotŋaŋe nâŋgâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benŋe biwinennŋaŋe ki orotok sâmap. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu orowâk himbimân manmongât pat kuningiop yakât bulâŋe nenom nâŋgâm mannom. ⁵ Yawu manmunŋe Anitâŋe wawaenenekmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge biwinennŋe mem hewewej tuhumu yâkât wâtŋan manmâ yâhâm bulâŋe menom.

⁶ Yâhâ nen lok bâleŋe nennŋahâk tânahom pat yakât bulâŋe menomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâŋahât pâpğumaingât Anitâŋe Kiristo kawenennŋan kinmâ mumbuap sâŋ sâp kalop ya ekmu ârândâŋ otmu hâŋgâŋgumu ge nengât sâŋ muop. ⁷ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât nennŋan hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukunennŋe âlâŋe tânnongom uwawapŋe bia manmap ya kasalipŋaŋe taka kune sâŋ otnomai yanâmâ nennŋan gâtŋe lok âlâŋe bukunennŋahâlâŋen otmâ nâŋgâmu heronŋe otmu sârerem kinmu kuŋjetâ mumbuap. Yâhâ bukunennŋe âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watmap yamâ kalemeŋ orop ki manmap. Yâhâ kasalipŋaŋe taka kune sâŋ otnomai yanâmâ nen kerekŋe yâkâlengen otmâ ki sâreerenom. “Otmâ ambonŋe ikŋahâk sâreerahâk,” sânom. ⁸ Yawu gârâmâ nenŋe bukulpnenŋe otyiŋgimain yawu Anitâŋe ki otningimap. Nenŋe otmunnŋe bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâŋe wawaenenekmâ ikŋe nanŋe Kiristo hâŋgâŋgumu ge sâreerenehop. Sâreerenekmâ kinmu kuŋjetâ muop yan Anitâhât biwiŋe ekmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenŋe embâŋân manmâ gawin yan Anitâ betbangimunnŋe nâŋgâm bâleningimu manbin. Yawu gârâmâ nanŋe hâŋgâŋgumu ge kawenennŋan kinmu kuŋjetâ muop. Kuŋjetâ muop yâkâlen torokatmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu kaok nâŋgâŋingiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânennŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikŋan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâmunne uruk uruhâk otmâ. ¹¹ Otmu Kutdânennŋe Yesu Kiristohâlen biwinennŋaŋe kepeimunnŋe Anitâŋe buku otningiop yawu nâŋgâm mepa sanŋan otbangim heronŋe kakŋan mannom.

Aramŋe Anitâhât den kuop yakât huhopŋe mumu teteop.

¹² Yawu gârâmâ embâŋâmbâek orotmeme bâleŋe otminiwi yakât matŋe mum gaminiwi. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Tâmbânenŋe Aramŋe

Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matŋe Anitâŋe mumuhât pat kuwanŋiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâleŋe torokatmâ otmâ ganjetâ ganjetâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nen kerekŋe yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ embânân Aramŋe Anitâhât den ya loŋgâem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât nelâm yongomu enŋatyenŋeak watmâ otŋetâ bâleminioŋ yakât huhopŋe mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ki ekumu kulemguoŋ yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramŋe kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuhawot, yawu nânŋâmain.

Yâhâ den sâm aran yukât topŋe nânŋâŋetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetgât sâwe. ¹⁵ Yâk yetgât topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnongowot. Âlâ yuwu. Aramŋe otmâ tâpikguop yapâek lohimbî kerekŋe orotmeme bâleŋe otmain. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benŋe âlâmâ yuwu. Anitâŋe ikŋe enŋatŋeak otmâ tihitnenŋe otmâ manman kârikŋahât pat kuningioŋ yakât topŋe ikŋiâk tap. Yakât bulâŋe meŋet sâm Yesu Kiristoŋe nânŋâningim ge lohimbî kerek nengât sâm muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe menenekmu ikŋe orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nânŋâmunne uruk uruhâk otmap.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulâŋe yamâ ikŋiâk ikŋiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâwe. Aramŋe Anitâhât den loŋgâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matŋe “mumbuap” sâm hârewanŋiop. Yawu otmâ mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristoŋe âwânŋahât denŋe tem lâuwânŋim nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâ Awoŋnenŋaŋe nânŋâningim lok kingitŋe orowâk tosanenŋe pilâningioŋ. Pilâningim ikŋahâk tihitnenŋe otmu orowâk manman kârikŋan mannom.

Kiristoŋe manman kârikŋahât mâtâp meningioŋ.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât otmâ yuwu nânŋânôm. Anŋoân Aramŋe Anitâhât den loŋgâem otmâ tâpikguop yapâek lohimbî kerekŋe orotmeme bâleŋe otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâŋe Aramgât “mumbuap” sâm hârewanŋiop. Yakât dopŋeak munomai sâm den sâm hâreyiŋgiop. Topŋe yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe âwânŋahât denŋe tem lâuwânŋim kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe manman bâlenŋahât paŋŋoŋâmbâ menenekmâ manman kârikŋahât pat kuningioŋ.

²⁰⁻²¹ Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguoŋ yakât yuwu sâmunne nânŋâŋet. Anŋoân Anitâŋe ikŋe nânŋân nânŋân lohimbî biwiyenŋan kalop ya ki watmai. Lohimbîŋe yeŋe enŋatyenŋeak watmâ otŋetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguoŋ ya otmâ hilipguminiwin yakât sâlikum nânŋâmunŋe topnenŋe tetemu aŋulakbin. Aŋulakmâ yan mumuhât pat otbin yakât nânŋâmunŋe biwinenŋe giop. Yakât otmâ biwinenŋe dondâ gemu bâlemain sâm Anitâŋe ikŋe enŋatŋeak otmâ Yesu Kiristo hânŋângumu ge manman kârikŋahât mâtâp meningioŋ. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe âwânŋaŋe nenekmu ârândânŋ otmap. Yawu otmâ manman kârikŋahât kapiân yâhâmunŋe orowâk manbisâin.

6

Manman bâleŋe bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannom.

1 Den ekyongoan yukât topje yuwu ki nângânôm. “Yesu Kiristone sârerenenemâ kawenennjan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ Anitâje nenekmu ârandâj otmu haonmâ ârandâj tosanenje pilâningimap. Tosanenje yawu pilâningim yâhâwuap nângâm orotmeme bâleje ya witgum otmâ yâhânôm.” Yawu nângâmain yamâ nângâm hilipgunom. 2 Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinenje katmâ manman bâleje bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje. 3 Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Kiristo kujetâ mumu hanguwî. Yâhâ yâkâlen biwinenjae tinâk kepeiwin yan manmannenje hângiye ya biatningimu Kiristone muop yakât dopjeâk toen katnenekbi. 4 Anitâ Wâtgât Amboje ikje wâtjambâ Kiristo mumujambâ mem yahalop yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ otmâp. Otmu yakât dopjeâk mâmâje otningimu manman ânje mem denje tem lâuwangim mannehât nângâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenje bâleje bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje.

5 Nenje Kiristohâlen biwinenjae hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristone manmanje ki alitmâ muop yakât dopjeâk manmannenje hângiye ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâje Kiristo mumujambâ mem yahalop yakât dopjeâk sâp pato tetewuwân mumujambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinenjae hikuakmâ konohâk otmu mannom. 6-7 Yawu gârâmâ nenje otmâ hilipgununje Anitâje nângâm bâleningiâkgât Bâlejahât Amboje, Satanje mem lohotje tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkje mem lohotje tuhunenekmu otmunje bâlewupgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Sâp yiwereje yu Satanje mem lohotje tuhunenekmu hoj bawangim otmunje bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâm Kiristone manmanje pilâm howanân kujetâ muop. Yakât dopjeâk manmannenje hângiye pilâwin. 8 Yawu otbin yanak Kiristone mumujambâ yahatmâ manman ânje mem tatmap yâkâlen biwinenjae kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya hangalakmâ orowâk manbisâin, yawu nângâmain. 9-10 Yâhâ Yesu Kiristone muowân lohimbî kerek nengât orotmeme bâleje yakât matje mem tosanenje pilâningiopi. Yawu otmâ Anitâje mumujambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboje Satangât amutgen ki manmâ yâhâpje mumbuap. Ya bia kârikje. 11 Otmu yakât dopjeâk nenje Mumuhât Amboje Satan betbangim Anitâ konok mepaem denje tem lâuwangim mannehât Yesu Kiristone âwâjahâlen yâhâmu orowâk tawot.

12 Nenje Yesu Kiristohâlen biwinenjae kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenjambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Manman Bâlejahât Amboje ki hoj bawanginom. 13 Yawu otmâ yan nângân nângân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonomgât pat otbin ya Anitâje hârem manman kârikjahât pat kuningiopi. Yakât otmâ yâkât wâtjan kinmâ hoj bawangim tâj tânjâk mannom. 14 Anitâje ikje engatyeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenjae yeje engatyeâk watmâ kulemgujetâ ya lâuminiwin yapâek holañnêhop. Holañnênekâm mâmâje otningimu tem lâuwangim orotmeme bâleje ki miwirikum Bâlejahât Amboje hoj bawanginom.

Manman Âlejahât Amboje Anitâ hoj bawanginom.

¹⁵ Girem den âlâlâ ya tâŋ tâŋâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holaŋnenehop. Yawu otniŋgiopgât otmâ nenŋe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nâŋgânom me? Yamâ bia. ¹⁶ Nenŋe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoŋ bayiŋgimain. Yakât otmâ yeŋe orotmeme bâleŋe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginomai. Yakât matŋe Anitâŋe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeŋe Anitâhât den tem lâuwangim orotmeme âleŋeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁷⁻¹⁸ Topŋe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ manmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âleŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tiŋâk kepeim tâŋ tâŋâk lâuwî. Yâhâ Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋâmbâ Anitâŋe holaŋyekmu yapâek hoŋ bawaŋgim gamai. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yâhâ den umatŋe sâm aran ya topŋambâek ekyongoan mâne in yawu ki nâŋgâm heŋgeŋgumbâi. Yakât otmâ topŋe tipŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât lok nenŋe orotmemenenŋan hâum ekyongoan. Yakât ki nâŋgânihiŋetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleŋe otne sâm kendaŋgim girem den hârohâk loŋgâminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ orotmeme âleŋeâk otmâ tânahom mannomai.

²⁰ Kândikum emelâk Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otmîniwi yan orotmeme âleŋe yakât ki nâŋgâminiwi. ²¹ Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ otbi mewî yakât nâŋgâm aŋulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâŋe wuân menom nâŋgâm ya otbi? Orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ mansaiŋe hiliwahonomai. ²² Yawu gârâmâ Yesu Kiristone bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋyekmu Anitâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgimai. Yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otnap. Otmu hâmbâi manman kârikŋan mannomai. ²³ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otmî yakât matŋe ikŋe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk wawaenenekmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbîŋe miakmai yan hâum sâop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmu nâŋgâŋet. Papatolipnenŋe yeŋe engatyeneâk watmâ girem den topŋe topŋe ekyongominiwi ya lâum manmunŋe nenekŋetâ ârândâŋ otnap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yaŋe biatbuap. Yakât topŋe yeŋe emelâk nâŋgâm heŋgeŋguwi. ²⁻³ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi miakmai yan papatolipnenŋe girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yaŋe ikŋe engatŋeâk otmâ lokŋe pilâm ari lok ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yaŋe lokŋe tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokŋe betŋehen kioŋmâ girem den ya loŋgâeap sânomai. Yâhâ lokŋeŋe bâlemu manmâ imbi kambut yaŋe lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki loŋgâewuap. ⁴ Den hâum yan yukât topŋe yuwu tap. Yesu Kiristone nengât sâm muop yan papatolipnenŋe yeŋe engatyeneâk watmâ girem den ekyongoŋetâ kulemguwî ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yaŋe yawuâk pesuk sâŋiŋiop. Yakât otmâ Kiristone mumuŋambâ yahalop yâk orop biwinenŋe

hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtŋan kinmâ Anitâ hoŋ bawanŋim manmain. ⁵⁻⁶ Otmu torokatmâ sâmunne nâŋgâŋet. Anŋoân papatolipnennaje yeŋe enŋatyeneâk watmâ girem den topŋe topŋe ya tâŋ tâŋâk lâunomai sâm ningiwi. Yamâ benŋe girem den lâum pâpŋuminiwin. Lâum pâpŋuminiwin yan biwinennambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ teminiop. Yakât otmâ girem den ya nâŋgâmunŋe biwinennan hâunenekminiop. Biwinennan hâunenekmu tepnenŋe yahatmu otneâk nâŋgâm Mumuhât Amboŋe hoŋ bawanŋiminiwin. Yâhâ Kiristoŋe yapâ holaŋnenekmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Anitâ hoŋ bawanŋimain.

Girem den nâŋgâmunŋe biwinennan hâumap.

⁷ Papatolipnennaje yeŋe enŋatyeneâk watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristoŋe holaŋnenehop yan biwinenŋe hewewenŋe otmu Anitâ hoŋ bawanŋimain. Yakât otmâ Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop yakât bâleŋe sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topŋe nâŋgâmain yan orotmemenenŋe bâleŋe yakât topŋe keterakningimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe yengât imbilipyenŋe ki yekŋâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nâŋgâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihimbâp. ⁸ Yawu gârâmâ girem den ya nâŋgâmunne biwinan hâuop yan yu ya topŋe topŋe ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nâŋgâwan mâne orotmemene bâleŋahât topŋe ki tetem henŋenŋum ekbâm. ⁹ Anŋoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohottŋan manban. Yawu gârâmâ bukulipyenŋe yengât imbilipyenŋe me iri sikumyenŋe ki eknâlem ihilâk otŋet sâm eknohowi. Girem den yawu tap yakât nâŋgâwan yan biwinambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe topŋe topŋe tetemu tepne yahatmu otbeâk nâŋgâminiwan. ¹⁰ Yakât otmuâmâ nenŋe orotmemenenŋe bâleŋe bet pilânehât Anitâŋe girem den kalop yanŋe biwinan hâunekmu ihilâk otbêhât nâŋgâm yan hiliwahowomgât pat otban. ¹¹ Girem den ya nâŋgâmunne biwinan hâunehop yan Kâitgu kâitgu Amboŋe, Satanŋe orotmemene bâleŋe otminiwan yanŋe mem mete tuhunihimu biwine dondâ giop. ¹² Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yanŋe ki bâleop. Otmu yakât torehenŋe âlâ ki tâpihahop. Anitâŋe ya kerek ekmu ârândâŋ olop. Yawu nanŋan.

¹³ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât ninan hâum sâmunne nâŋgâŋet. Yuwu mon sâmunne yan ki ârândâŋ otbuap. “Girem den yamâ âlepŋe. Yawu gârâmâ ya nâŋgâmunne biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nâŋgâwom. Wuânŋe mem bâlenekmu biwine giop yakât yâhâŋe sâmunne nâŋgâŋet. Girem den ya nâŋgâmunne biwinan hâunehop yan orotmeme bâleŋe otminiwan yakât nâŋgâmunne haŋ sânihimu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboŋe Satanŋe ya mem mete tuhunihiminiop. Yawu otmâ girem den yanŋe orotmemennjahât topŋe mem tetekŋan tuhumu ekmain.

¹⁴ Girem den yamâ Anitâŋe ikŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋambâ Mose ekumu kulemguop ya nâŋgâmain. Yawu gârâmâ lok topnenŋeâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nâŋgân nâŋgânŋambâ manman bâleŋe topŋe topŋe tetemu otmâ Bâleŋahât Amboŋe Satan hoŋ bawanŋimain. ¹⁵ Yâhâ nâŋe otman mewan yakât nâŋgâmunne ki dopŋan otmap. Orotmeme bâleŋe ki otbom yawu sâman yamâ benŋe ihilâk ihilâk witgumâk otman. Yâhâ orotmeme âlepŋe otbeâk nâŋgâman yamâ otbe sâm pâpŋuman. ¹⁶ Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâman yamâ benŋe otman. Yawu otman

yanâmâ girem den yaŋe biwinan hâunekmap. Yakât otmâ girem den yakât nângâmune âlepŋe otmâ. ¹⁷ Yâhâ otmune bâlemâp yan nine enŋatneâk ki otman. Nângân nângân bâleŋaŋe biwinan tatmâ tetemâp ya watmâ otman. ¹⁸ Yakât otmâ wuân âlepŋe biwinan tatmâp? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâŋe âlepŋe otbeâk nângâman yamâ hâum pâpŋuman. ¹⁹ Hâum pâpŋum yan ki otbom sâman ya otmune bâlemâp. ²⁰ Yâhâ ki otbom sâman ya otmune bâlemâp yanâmâ biwinambâ nângân nângân bâleŋe tetemâp ya otman. Yamâ nine enŋatneâk ki otmâ tâpikŋuman. ²¹ Yakât otmâ yuwu nângâman. Lok topnenŋeâmâ bâleŋe dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepŋe otbe sâm otman yanâk biwinambâ nângân nângân bâleŋe tetemu otmune bâlemâp. ²² Yâhâ Anitâhât den biwinanŋe kepeim lâuwe sâm otmâ manman. ²³ Yawu gârâmâ lok biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ tetemâp yakât otmâ Anitâhât den lâuwe sâm otmune hâi hâiŋe otŋet sâm biwinenŋan kioŋmap. ²⁴ Yakât nângâmune biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenŋe biwi nângân nângânneŋe ya watmâ hiliwahomaingât âlâŋe yapâ menenekbuap? ²⁵ Yamâ Yesu Kiristo. Yâkŋe hiliwahombâingât mâtâwâmbâ menenehop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisâin.

Yâhâ den sâm aran yukât topŋe yuwu nângânôm. Lok topnenŋe yamâ bâleŋe. Yakât otmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe topŋe topŋe tatmâ tetemu yan Bâleŋahât Amboŋaŋe otŋet sâm biwinenŋan kioŋmap. Biwinenŋan kioŋmap yanâmâ nenŋe wâtneŋanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoŋ bawaŋŋim hâum pâpŋumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtŋan konok kinmâ hoŋ bawaŋŋinomgât dop tap.

8

Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manmain.

¹⁻² Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋe kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu yaŋak Bâleŋe Amboŋahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikŋahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâŋe den âiân ki katnenekmâ sâm hâreningiwuap. ³⁻⁴ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Lok biwinenŋeâmâ bâleŋe. Yakât otmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe topŋe topŋe tetemu yan girem den ya lâune sâm hâum pâpŋum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâŋe ikŋe nanŋe hângâŋumu ge girem den yakât bulâŋe nengâlen teteâk sâm lok otmâ sârerenenekmâ nengât kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan tosanenŋahât matŋe miop. ⁵⁻⁸ Yamâ yuwu sâmune nângâŋet. Anitâ orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manman kârikŋahât pat kuningiop. Otmu Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoŋ bawaŋŋimain. Yâhâ lok nombotŋaŋe biwiyenŋambâ nângân nângân bâleŋe tetemâp ya otne sâm biwiyenŋe kilik kilik sâmu mansai. Lok yawuyaŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ betbaŋŋim biwiyenŋe kârikŋe otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitâŋe yekmu ki ârândârŋ otmu hiliwahonomai.

⁹⁻¹⁰ Lok yawuya Kiristohât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe biwiyenŋan ki kioŋmâ mâmâŋe otyiŋŋimu yaŋak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ tetemâp ya nângâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe

biwiyeŋan kioŋmâ māmâŋe otyiŋgimu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayeŋahât matŋe umut biwiyeŋe ki hiliwahowuap. ¹¹ Yawu otmâ Wâtŋât māmâŋahât Heakŋe māmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai yan Anitâŋe yekmâ Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopŋeâk yen gurâ muŋambâ mem yahatyekbuap.

¹² Bukulipne, Anitâŋe yuwu otmâ mannom sâŋm ningiop. Wâtŋât māmâŋahât Heak yâkât wâtŋan kinmâ Anitâhât tem lâuwaŋginom. ¹³ Yawu manmunŋe biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwaŋginom mannom yanâmâ manman kârikŋan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap yakâlâk nâŋgâm otmâ hilipgum yâhânôm yakât huhopŋe yamâ hiliwahonmgât pat mannom.

¹⁴ Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nenŋe Anitâhât denŋe tem lâuwaŋginom yâkât Wâtŋât māmâŋahât Heakŋe biwi nâŋgân nâŋgânneŋe mem pâroŋ pilâningiâk nâŋgâmain yamâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu nanne baratne bulâŋe sâŋm menenekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe katbin yan Anitâŋe ikŋe Wâtŋât māmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge biwinenŋan kioŋmu ki kiŋgitnenŋahât otmâ manmain. Yâhâmâ māmâŋe otningimu Anitâhâlen torokatmunŋe nanne baratne sâŋm menenehop. Yakât nâŋgâm “Awonŋenŋe, sâŋm nâŋgâwaŋginom. ¹⁷ Anitâŋe ikŋe nanŋe Kiristo hâŋgâŋumu gemu lohimi belâŋen manbiŋe mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtŋum muop. Yâhâ nenŋe yâkât tem lâuwaŋginom manmunŋe yâk otbaŋgiwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhunenŋetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâŋe himbimân nanŋe orowâk tatomawotgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe nen gurâ menom. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen bulâŋe menom yanâmâ hânân yuân umatŋe topŋe topŋe teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâp patoen Anitâŋe manman âilonŋoân katnenekbuap.

¹⁹⁻²¹ Embâŋân Aram yet Ewaŋe otmutâ bâleop yakât matŋe Anitâŋe hâhiwin kakŋan mandomawot sâŋm yitgiop. Otmu hânân âli wahap topŋe topŋe tap ya hârohâk sait kakyenŋan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen Kiristoŋe âwurem gewuwân Anitâŋe nanne baratne sâŋm menenekmâ manman âilonŋoân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyenŋan pilâop ya biatmu âli wahap topŋe topŋe tap yuŋe âilonŋoâk tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâŋm kalop. ²²⁻²³ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenŋe naom mene sâŋm naomŋe hâliiakmu hâhiwin nâŋgâm tatmâ belâŋen memai. Yakât dopŋeâk hânân âli wahap topŋe topŋe tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakŋan mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâŋe nanne baratne sâŋm menenekmâ hâknenŋe âiŋe ningimu manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menehât nâŋgâm mansain. Yâhâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe ya ki menom sâŋm biwi yâhâp otmaingât Anitâŋe Wâtŋât māmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge māmâŋe otningimap yakât bulâŋe nombotŋe nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku oraŋginom biwi sânduhân manmain, me Anitâhât denŋe tem lâuwaŋginom, bulâŋe yawuya.

²⁴ Yâhâ emelâk biwinenŋe Kiristohâlen katbin yan manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe hâmbâi menom yakât biwinenŋaŋe mem manmain. Yawu gârâmâ bulâŋe ya kerehâk teteop mâne ya mene sâŋm biwinenŋaŋe ki mem

manbâin. ²⁵ Yawu gârâmâ bulâŋe hâmbâi menomai sâŋ eknongowi ya mene sâŋ biwinenŋaŋe tiŋâk mem manmâ yâhânom.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ lohotŋe otmunŋe biwinenŋe gemapgât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋe ârândân otmap. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nenŋe Anitâ ulitgunom sâŋ kalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgununŋe nâŋgâmu ârândân otbuap yakât topŋe ki nâŋgâm heŋgenŋumain. Yawu gârâmâ Anitâŋe biwinenŋahât topŋe nâŋgâmap. Yawu gârâmâ yâkât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nâŋgâm biwinenŋan mem katmu ya sâŋ tetem Anitâ ulitgunom.

Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

²⁸⁻³⁰ Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiŋenŋe kepeim tem lâuwangimai yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanyenŋahât topŋe nâŋgâop. Manmanyenŋahât topŋe nâŋgâm ikŋe nanŋahât dop otŋet sâŋ ikŋan torokatyekmâ nanŋaŋe ya yengât kunyeŋe tatbuapgât sâŋ kalop. Ya yengât nâŋgâm sâŋ kalop yamâ meyekmap. Meyekmâ yan nâŋgâyinŋimu ârândân otmu himbingât pat kuyinŋimap ya kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimain nengât tihitnenŋe otmâ mâmâŋe otningimâp. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

³¹ Den sâŋ aran yukât topŋe yuwu nâŋgânôm. Anitâŋe mâmâŋe otningimu manman âlepŋan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe mem ge katneneknomaihât dop âlâ ki tap. ³² Anitâŋe wawaenenekmâ ikŋe nanŋe hâŋgâŋumu ge kawenenŋan kinmâ mumbuap yakât nâŋgâm ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehop yakât nâŋgâm tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap. ³³ Nenŋe yâkâlen biwinenŋe katmunŋe nenekmu ârândân otmu nanne baratne sâŋ menekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³⁴ Yâhâ Yesu Kiristoŋe nengât kawenenŋan kinmâ muop. Mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu âwâŋe orop tatmâ nengât sâŋ ulitgumâp. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki mem ge katneneknomai. ³⁵ Yesu Kiristoŋe wawaenenekmâ tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâmbiŋ gumbiŋ manmain sâp yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpgumâp. Me po teteningimâp yan gurâ tihitnenŋe otmâ ki pâpgumâp. Me Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sârerenekmâ ki pâpgumâp. Me kapam tetemu non-gone sâŋ otmai yan biwinenŋe gemap sâŋ mâmâŋe otningim ki pâpgumâp. ³⁶ Yâhâ umatŋe topŋe topŋe teteningimâp yuwuyaŋe emelâk Anitâhât lohimbimbi ya yengâlen teteop yakât lok âlâŋe den kulemguoŋe ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhihim manmunŋe kasalipnenŋaŋe hilipnongone sâŋ watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekŋetâ sâtgum mansain.” ³⁷ Den yawu tap yakât yuwu nâŋgânôm. Umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap yan Kiristohât wâtŋan kinmâ kârikŋeâk manmâ yâhânom. ³⁸⁻³⁹ Anitâŋe wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannôm yanâmâ umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap ya yawuâk wawaenenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatŋe kakŋan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâlenŋaŋe mângâenenekne sâŋ otnomai yan watyekbuap. Me anelo âlâ

me âlâŋe mem ge katnenekne sâŋ otnomai yan nenekmâ tihitnenŋe otbuap. Me lok kutdâlipnenŋaŋe mem bâlenenekne sâŋ otnomai yan sâreerenenekbuap. Me umatŋe âlâlâ yiwerenŋe teteningiwomap me gâŋâlâk teteningiwuap yan gurâ mem âlepŋan katnenekbuap. Me hân kâlehen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ taiŋe mem ge katnenekne sâŋ otnomai yan gurâ Anitâŋe yawuâk tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yawu nâŋgâŋ biwi yâhâp ki otman.

9

Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya ki biatbuap.

¹ Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk oap. Wâtgât mâmânahât Heakŋe biwine ekmu ârândânŋ oap yawu biwinaŋe nanŋan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâŋanâk ekyongoman. ²⁻⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbî topnenŋe sâŋ tetem ekyongomune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk Anitâŋe lok komotŋe komotŋe ya yengât biwiyenŋe ekmâ mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nanŋe Isaka, sesenŋe Yakop, hâkuŋe Yura, yu yengât senâmbâ tetem sambe sambe otŋetâ ikŋe lohimbî bulâŋe sâŋ tihityenŋe otmîniop. Yawu otmâ hon bawanŋe hâŋgâŋgumu ge manman âlepŋan katyekbuap yakât pat kuyiŋgiop. Pat kuyiŋgim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ ikŋahâk hohetyenŋan ge manbuap yakât selep tuhuwaŋgim mepaenŋetâ nâŋgâŋu ârândânŋ olâkgât orotmeme topŋe topŋe sâŋ yinŋgiop. Yawu manmâ gaŋetâ gaŋetâ yâk yengât senâmbâ gâtŋe, imbi âlâ, kutŋe Maria, yâkâlen Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Amboŋe mepaem yâhâmbisâin yamâ bulâŋanâk. Yawu gârâmâ kapilipne kiŋgitŋe orowâkŋe Kiristohât hâkâŋ otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpŋgât pat mansai. Yawu otmâ manŋetâ nâŋe biwinaŋe ki orotŋe nâŋgâŋyinŋiman. Anitâŋe betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapgât mâtâp tap mâne âlepŋe sâmbâm. Den ekyongoman yuâmâ bulâŋanâk. Nâŋe tosayenahât otmâ kaweyenŋan kinmâ mumbongât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

⁶ Yawu gârâmâ embâŋân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbî nombotŋaŋak Anitâhât lohimbilipŋe bulâŋe manmâ gai. Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. ⁷ Anitâŋe yuwu sâŋ Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlembâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihian yakât bulâŋe menomai.” Yawu sâŋ ekuop.

⁸⁻⁹ Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâŋ teteyitgiop.

“Homban kakŋan âwurem takawom yan imbihe Saranŋe naom membuap.”

Yawu sâŋ pat kuyitgiop yakât bonŋe yuwu. Sara ikŋak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbî bulâŋe otmâ pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yâhâ Sara potŋe Hahanŋe naom miop yâkât sen yanŋeâmâ pat yakât bulâŋe ya ki menomai.

¹⁰ Otmu torokatmâ sâwe. Isakanŋe imbi miop yamâ kutŋe Leweka. Yâhâ Lewekanŋe naom boho yâhâp meyelehop, kutyetŋe Esau yet Yakop. ¹¹⁻¹² Yâhâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk watmâ otmap yakât topŋe teteâkgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lewekanŋe irak meyelekebe sâŋ otmu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop.

“Ataŋanŋeâmâ imiŋe hon bawanŋiwuap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nângânom. Olowot miowot ya Anitâñe ki nângâm ikñe engatñeâk otmâ imiñe, kutñe Yakop, yâkât senâmbâ gâtñane ikñe lohimbi bulâñe otmâ Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâñe menomai sâam kalop.

¹³ Sâop yawuâk teteyiñgiopgât Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yengât nângâmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkân otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

¹⁴ Anitâñe yawu otyiñgiop yakât yâkñe otmâ hilipguop yawu ki nângânom.

¹⁵ Yakât yuwu sâamune nângâñet. Emelâk Isirae lohimbine otñetâ dondâ bâleop yakât Anitâñe nângâm bâleyiñgim yuwu sâam Mose ekumu kulemguop.

“Lohimbi otñetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine engatñeâk otmâ kâsipyongom nombotñe hilipyongowom. Yâhâ nombotñe âlâmâ yekmâ tepne nângâyingim umam sâyingiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâam ekumu kulemguop.

¹⁶ Yakât topñe yuwu sâamune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe otñetâ bâlemap yan Anitâñe matñe yingiwu sâam otmap yan lohimbi ya yengât biwiyene ki watmâ otyiñgim. Me wuân me wuân otningi sâam ulitgumai ya yengât lau ki watmâ otyiñgim. Yâku ikñe nângân nângân ya konok watmu ârandân otmap. ¹⁷ Yakât topñe yuwu tap. Embâñân Anitâñe Aihita lohimbi yengât kunyerne pato, kutñe Parao sâam, den ekumu Moseñe kulemguop ya yuwu tap.

“Gâñe kunge kârikñe otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâamune umatñe topñe topñe lohimbilipge yengâlen teteyiñgimu hâhiwin nângânomai. Yanâmâ nâhât wâtne ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekñetâ yawu otbuap yakât den pat sâam han tuhunetâ hânñan kulemñan arimu nângâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yengât kunyerne sâam katgeksan.” Moseñe den yawu kulemguop tap.

¹⁸ Yakât topñeâmâ yuwu. Lok âlâ me âlâñe otñetâ bâlemap yan Anitâñe kâsipyongom ikñe engatñeâk otmâ nombotñe yekmâ mem lohotñe tuhuyekmap. Yâhâ nombotñe âlâmâ betyongomu yengâk hiliwahonomai.

Anitâñe den eknongop ya ki kakñan sânom.

¹⁹ Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâam âinohonomai. “Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ lohimbi nombotñe betyongom. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomai hât pat manmai. Yâhâ hiliwahonomai yan Anitâñe otmai ambolipñe sâam yâk yengâlen gâitbuap yamâ bâlewuap. Yamâ wongât? Iknak betyongomu hiliwahonomai yakâ.” ²⁰⁻²¹ Yawu mon sâam âinohonomai yakât yuwu sâamune nângâñet. Nen kerekñe otmunñe bâlemu tosa kakñan manmain. Yakât otmâ Anitâñe den eknongop ya ki kakñan sânom. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât aman tuhumi yan hâum sâamune nângâñet. Imbi âlâñe ikñe engatñeâk denñe kutakum aman yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukuñe wanñuap. Wanñu yâkñe mem ari bukulipñe orop yan sot um nem herone otnomai. Yawu otmâ aman âlâmâ bau me pâi sot um yingiwom sâam mem kalop. Mem katmu aman yanñe amboñe yuwu sâam ekuwuap. “Men, gâñe nâ tuhunekmâ bau me pâi yengât sot umbom sâam mem ketetmâ katneksat yakât nângâmune bâleap.” Yawu sâam amboñe ekuwuap. Yakât otmâ amboñe tuhume sâam nângâwuap dopñan tuhuwuap gârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nângâwuap dopñan otbuap. Yawu.

²² Yakât topñeâmâ yuwu. Nen lohimbi kerek nenñahâk otmunñe bâlemu hiliwahonomgât pat manmâ gain. Otmu Anitâñe wâtñe pato tetemu ekmâ

sâm alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orot-memenenne bâleje pilâm ikñan biwinenne katnehât lohotñan tuhunenehop. ²³⁻²⁴ Lohotñan tuhunenehop yakât otmâ nen Yura lohimbi nombotje otmu pâku lohimbi nombotje mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenñaje kepeim mansain. Yâhâ ikñe biwiñahât topje tetemu ekmâ mepaenehât ikñahâk wawaenenekmâ umam baratne nenekmu ârândâñ olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ herone kakñan manmâ yâhânomgât emelâk sâm kalop. ²⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Anitâñe menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuje emet inânñan poropete âlâ, kutje Hosea sâm, yâk ekumu kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi hâkâñ otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekbom. ²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yeje nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meyekbom yan “Anitâ Manman Ambonjahât nanñe baratñe bulâje,” sânomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutje Yesaia, yâkñe emet inânñan Isirae lohimbi yengât yuwu kulenguop.

“Isirae lohimbi dopnenñeâmâ saru sâtñan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlebâ lohimbi kiñgitñe orowâkñe Anitâ kutdânenñahât hâkâñ otmâ denñe ki tem lâuwangimai. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk yâk yengât sâm hâreyingim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbi getek âlâñeâmâ hâmenenne kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotje âlâ yuwu kulenguop.

“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaihât Anitâ Hân Himbim Ambonñaje itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipñe kerek hilipyongomu kapi kâwurumñajak kinop yakât dopñeâk teteningimbâp.” Yawu kulenguop.

Yura lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñaje ki kepeiminiwi.

³⁰ Den sâm aran yukât topñe yuwu nângânom. Pâku lohimbiñe Anitâñe yekmu ârândâñ olâkgât ki nângâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepñe nângâm yâkâlen biwiyeñe kepeim manñetâ yekmu ârândâñ otmâp. ³¹ Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbi Anitâñe nenekmu ârândâñ olâkgât nângâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop. ³²⁻³³ Nenñeâmâ anjoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenñaje ki kepeiminiwin. Nenñahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ Anitâñe otningiop yakât nângâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitâñe mâtâwân kât kârikñe katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbi kiñgitñe orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlâñe den kulenguop yakât bulâñe tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nângâñet. Yerusalem kapi Sion pumñan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipñe yengât kâiyeñan teñ sâwuap. Kâiyeñan teñ sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe ya ekmâ yâkâlen biwiyeñaje kepeim mannomai ya yengâlen bulâñe tetemu biwiyeñe dopñan otbuap.”

10

Yura lohimbi otmu pâku lohimbi kutdâyeŋe Yesu konohâk

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nânġâŋet. Biwinanġe yawu nânġâman. Nine kapilipnanġe Kiristohâlen biwiyanġe kepeim manŋetâ Anitânġe manman kârikŋahât pat kuyiŋġiâkgât nânġâm ulitgum manman. ² Yawu gârâmâ kapilipnanġe Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pânimâ tem lâuwânġine sâmbiwiyanġe hikum mansai yakât topŋe emelâk nânġâwan. ³ Yâhâ Anitânġe nenekmu ârândânġ olâkgât mâtâp ya ekŋetâ ki keterakuyiŋġim. Yakât otmâ yeŋe engatyeŋeak otmâ mâtâpgât hâum pâpgumai. ⁴ Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulânġe yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlânġe yâkâlen biwiyanġe kepeimai yamâ Anitânġe yekmu ârândânġ otmap.

⁵ Yawu gârâmâ Anitânġe Yura lohimbi nenekmu ârândânġ otbuap yakât emelâk Moseŋe den âlâ kulemuŋop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlânġe girem den ya tâŋ tâŋâk watnomainġeâmâ manman kârikŋan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbi yawuya âlâ ki tap. ⁶⁻⁷ Yâhâ lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyanġe kepeinetâ Anitânġe yekmu ârândânġ otbuap yakât Moseŋe den âlâ yuwu kulemuŋop tap.

“Biwiyanġe yuwu ki nânġânomai. “Anitânġe nenekmu ârândânġ olâkgât bulânġe himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlânġe himbimân yâhâ mem gewuapġât dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nânġânomai. “Âo, bulânġe yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlânġe yaken ge mem gewuapġât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nânġânomai.”

Gârâmâ Kiristoŋe ge tihitnenġe olâk sâmbiwiyanġe himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlânġe ge embun lok mumunġe tatmaiânġen Kiristo mem uawurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristoŋe himbimâmbâ ge hohetnenġan manmâ muop. Otmu mumunġambâ yahatmâ tatmap. ⁸ Yakât otmâ Moseŋe den nombotŋe torokatmâ kulemuŋop yamâ yuwu tap.

“Anitânġe nenekmu ârândânġ otbuapġât emelâk den kalop yamâ nânġâm alahumunġe biwinenġan tatmap.” Yawu tap.

⁹ Yâhâ Anitânġe Yesu Kiristo mumunġambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbi âlâ me âlânġe nânġâŋetâ bulânġe otmu biwiyanġe Kiristohâlen kepeim tem lâuwânġim manmai. Yawu manmâ yakât topŋe sâmbiwiyanġe ekyongonomai yamâ Anitânġe tosayeŋe pilâyiŋġim meyekmu manman kârikŋan mannomai. ¹⁰ Yawu tap gârâmâ nenġe Kiristohâlen biwinenġanġe kepeimain yakât otmâ Anitânġe nenekmu ârândânġ otmap. Yakât topŋe lohimbi ekyongomunġe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulânġe menom. ¹¹ Yâhâ pat yakât bulânġe yamâ teteningimu menom yakât Moseŋe den kulemuŋop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlânġe yâkâlen biwiyanġe kepeim mannomai ya yeŋâlen bulânġe tetemu biwiyeŋe dopŋan otbuap.” Yawu tap.

¹² Yâhâ Kutdânenġe yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlânġe “Biwinenġe gemapġât tihitnenġe ot” sâmbiwiyanġim yamâ in yawu nânġâyiŋġiwuap. ¹³ Den yan yuŋe emelâk poropete âlânġe den kulemuŋop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâ kutdânġe tihityeŋe olâkgât biwiyeŋe yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap.” Yawu tap.

14-15 Yawu gârâmâ Kiristone ikne den pat âlepne ari pâku lohimbi kâsikum yinginehât ki hângânongop mâne ki ari kâsikum yingimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yingiwîn mâne ki nângâm hengenjumbâi. Otmu ki nângâm hengenjuwi mâne yâkâlen biwiyene ki katbâi. Otmu angoân yâkâlen biwiyene ki katbi mâne “Biwinenne gemapgât tihitnenne ot” sâmi ki ulitgumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepne pâku lohimbi kâsikum yinginom. Emelâk poropete âlâ, kutne Yesaia, yâkne den kulemuop ya yuwu tap.

“Den pat âlepne ya mat taka eknongoai.”

16 Den yawu kulemuop gârâmâ Yura kapi ambolipne dondâhâlâkne den pat âlepne nângânetâ helekne otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaianje den yakâlâk torokatmâ kulemuop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepne ya lohimbi ekyongomunne nângânetâ bonje bia otmap.” Yawu tap.

17 Den sâmi aran yukât topne yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâje Kiristohât den pat âlepne ya buku nombotje ekyongonetâ nângânetâ keterakyingimu yanâmâ yâkâlen biwiyene kepeim mansai.

18 Yâhâ Yura kapi ambolipnane den pat âlepne ya emelâk nângâwi. Yakât otmâ embân lok âlâje den kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulemjan mansainje Anitâhât topne nângânetâ keterakyingiakgât ikjak wahap topne topne kalop yan ekmâ ikne topne nângâmai.”

19 Yakât otmâ Isirae lohimbine emelâk nângânetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâje Mose ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Yene pâku lohimbi yengât nângânetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu otyingimune yene eweakmâ nângâm bâlenomai. Otmu yâkne nâhât topne ki nângâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi sânduhân katyekmune yene yekmâ tepylene kâlâp sewuap.”

20 Yâhâ Anitâje Yesaia den ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbine nine manman âlepnehât mâtâp yakât topne ki nângâm manminiwi yane nângânetâ han sâyingimu nâhâlen torokatsai.”

21 Yawu gârâmâ Anitâje Isirae lohimbi yengât nângâm yuwu sâmi ekumu kulemuop.

“Isirae lohimbine nâhâlen torokatnetâ wawaeyekbehât nângâm lohotjan ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nângâmai yamâ ândâpyene kârikne otmâ den ya betgumai.”

11

Anitâje Yura lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotjeâk meyhohop.

1-2 Emelâk Anitâje Isirae lohimbi ikne pat kuyingiop yamâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwangim gai. Yawu otbi yamâ Anitâje kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâje hân himbim ki kândikyotgowâmbâek Isirae ambolipne yengât topylene nângâm hengenjuop. Yakât otmâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwangim mansai yakât ki pârâk pilâm kerehâk betyongop. Yâkne kerehâk betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinane ki kepeim tem lâuwangim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae ambone, Benyamingât senâmbâ gâtne. Yakât otmâ emelâk Anitâje tâmbâne Awaraham yâkât pat kuwangiop ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutne Elia sâmi, yâkne Anitâ ekum tâmbâlipnenne yengât yuwu sâop.

³ “O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawê kum gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotņe yongonĕtâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim mansan. Yawu gârâmâ hilipnohone sâmpâinneksai.”

⁴ Yawu sâmu Anitâņe yuwu sâmpâ ekuop.

“Nâņe nine poropete lok 7000 yawuya mâmâņe otyingimune kasalipņe yengât Lâpio âlâ, kutņe Bali sâmpâ, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâuhihim mansai.”

⁵ Yâhâ emelâk Anitâņe Isirae lohimbi biwiyņe ekmâ kiwiliyekmâ nombotņeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopņeâk sâmpâ yiwereņe yuâmâ Yura lohimbi biwinenņe ekmâ kiwilinenekmâ ikņe engatņeâk otmâ nombotņe betnongop. Otmu nombotņe menenekmu biwinenņe yâkâlen kepeim tem lâuwangim yâkât pat mansain. ⁶ Yâhâ Anitâņe otbin mewin ya ekmâ yakât dopņan kiwilinenekmâ nombotņeâk umam sâningiop mâne ikņe engatņeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.

⁷ Den sâmpâ aran yukât topņe yuwu nângânomp. Anitâņe nenekmu ârândân olâk sâmpâ Isirae lohimbi dondâņe mâtâp katyngiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâņe ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotņe Anitâ ikņahâk menenekmu mansainņe yâkâlen biwinenņe kepeim manmunņe nenekmu ârândân otmâp. Yâhâ bukulpnenņe kingitņe orowâkņe kunyeņe kârikņe otmâ manbi yakât huhopņe Anitâņe betyongomu biwi pâlâmņe manminiwi. ⁸ Den yan yuņe emelâk den nombotņe kulemguwu ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyeņe kârikņe otbi yakât huhopņe Anitâņe betyongomu biwi pâlâmņe manmâ denņe nângânĕtâ ki keterakyngimâp. Otmu mâtâp watmâ pâpğumai.” Topņe yawu tap.

⁹⁻¹⁰ Yawu otminiwi yakât matņe Anitâņe yingĭâkgât Dawitņe den âlâen hâum yuwu sâmpâ ulitguop.

“Kasalipņe sot me âlâlâ ekmâ biwiyņe kilik kilik sâmpâ mene sâmpâ yan ki ekmâek paņgonân geņĕtâ meyhâkgât naņgan. Me ki nângâm nângâm otmâ ari tupaen kionĕtâ yongowuapĕtâ sâmpâ ekgohoan. Me umatņe kakyenân yâhâmu tânyenĕ houn sâmpâ hâhiwin nângâmbisâihât naņgan.” Yawu sâmpâ ulitguop.

Anitâņe pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

¹¹ Aiop, den ekyongoan yukât topņe âlâen hâum sâwe. Yura lohimbiņe ki nângâm nângâm otmâ ari kâlân kâiyeņan teņ sâmpâ yan tupaen kionĕtâ ki yongop. Yakât topņe yuwu sâmpâ nângânĕt. Yura lohimbiņe otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbiņe Anitâhâlen biwiyenņe kepeimai ya yengât tosayeņe pilâm manman kârikņahât pat kuyngimâp. Yâhâ yâk yengâlen bulâņe teteap yakât Yura lohimbiņe eweakmâ nângâm bâleyngim bulâņe orowâk membâinâ sâmpâ. ¹² Yâhâ Yura lohimbiņe biwiyenĕ alitmâ Kiristohât hâkân otbi yakât huhopņe Anitâņe pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikņahât pat kuyngiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi yengât nângân nângânĕyenĕ keterakyngimu Kiristohâlen biwiyenņe kepeinomai. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyenņe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâmpâ yanâmâ Anitâņe lukulenenekmu hop sambe kakņan mannomp.

¹³ Yura lohimbi nengât topnenņe yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi yengât yuwu sâmpâ nângânĕt. Pâku lohimbi hânņan kulemņan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepņe ekyongowehât yâkņe menekmâ

aposolo âi sâm nihiop ya biwinaŋe tiŋâk kepeim manman. ¹⁴ Yâhâ den pat âlepŋe ekyongomune Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yawu manŋetâ Anitâŋe Yura bukulipne betyongomu mansai yaŋe eweakmâ nâŋgâm bâleyiŋgim âlâkuâk manman kârikŋahât pat kuyiŋgiâkgât Kiristohâlen biwiyeŋe katnomaihât nanŋan. Yakât otmâ âi sâm nihiop ya tiŋâk mem manman. ¹⁵ Yura lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyeŋe alitmâ Kiristohât hâkâŋ otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbî sesenġâlâkŋe yâkâlen biwiyeŋe kepeiwi ya yeŋgât kaok nâŋgâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbîŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiuwap.

¹⁶ Tâmbâneneŋe Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋe kepeim ki biwi yâhâp otmâ manminiop. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat sâm yâk otmu yâkât sen kuyiŋgiop ya ki biatbuap. Yakât topŋe den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakiŋgiâk. Sot um yan toreheneŋe yamâ Anitâhât pat sâm mem ketetmunŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ nombotŋe âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândâŋ olop.

Yâhâ nen Yura lohimbîŋe yen pâku lohimbî orop Anitâhâlen biwineneŋe kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gihiŋt kândârâŋe ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otmap yakât dopŋeâk kele awatŋe ekmu ârândâŋ otmap. ¹⁷ Koset alikŋe memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbîŋe mansain. Yâhâ pâku lohimbî yenâmâ himan ikŋak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatŋan bulâŋe ki kinbuap yamâ amboŋeŋe kârâm pilâuwap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe Yura lohimbî nombotŋe betyongop. Yâhâ amboŋeŋe ari himan awatŋe kârâm mem taka koset awatŋe kârâm pilâuwap yan mem katatgumu âi omoŋ omoŋ otmâ kinbuap. Yakât dopŋeâk pâku lohimbîŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbî bulâŋe ya yeŋgâlen torokatyekmâ tâmbâlipyeŋe yeŋgât pat kuyiŋgiop ya yawuâk yeŋgât kuyiŋgimu mansai. ¹⁸ Yakât otmâ awatŋe kârâm pilâuwap yakât dopŋeâk Anitâŋe Yura lohimbî nombotŋe betyongom ya yeŋgât kaweyenŋan yen katyehop. Yakât otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet.

Koset amboŋeŋe topŋe lawitmâ pitim hengenġumu yanâmâ awatŋe liŋgarakmu bulâŋe kinbuap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe aŋgoân manman kârikŋahât pat sâm Awaraham otmu yâkât sen ya yeŋgât kuyiŋgiop. Yakât otmâ pat kuyiŋgiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbî yeŋgât sâm kuyiŋgiop.

¹⁹ Bulâŋanâk pâku lohimbî yeŋgât kawe teteyiŋgiâkgât Anitâŋe Yura lohimbî biwiyeŋe kârikŋe otmâ manbi ya betyongop. ²⁰⁻²¹ Yawu gârâmâ biwiyeŋe kârikŋe otmu Kiristohât hâkâŋ otmâ yâkâlen biwiyeŋe ki katbihât Anitâŋe betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbîŋe yâkâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe ki betyongowuap. Yakât nâŋgâm hâkyeŋe mepaemaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Yura lohimbîŋe kosetgât dop otmâ manbi. Yawu gârâmâ Kiristohât hâkâŋ otŋetâ yanak Anitâŋe betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk. Otmu yakât dopŋeâk yen pâku lohimbî otmu nen Yura lohimbî topnenŋe ikŋiâk ikŋiâk. Yawuâke yamâ Anitâŋe yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâŋe biwiyeŋehât topŋe

nāngām ambonjan ambonjan betyongowuap. Yakât nāngām yeŋe Anitâ ewe katmâ manjet.

²² Den sâm aran yukât topŋe yuwu nāngānom. Yura lohimbiŋe biwiyenŋe kârikŋe otmu Kiristohât hâkân otbi yamâ Anitâŋe betyongom matŋe tâŋ tâŋâk yinŋiop. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyenŋe katbi yan umam sâyingim buku tuhuyehop. Otmu biwiyenŋe tiŋâk kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyinŋiwuap. Yâhâ yeŋe Kiristo betgum mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap. ²³ Anitâŋe Yura lohimbi betyongop ya yeŋgât nāngân nāngānyenŋe keterakyinŋimu Kiristohâlen biwiyenŋe katnomai yanâmâ Anitâŋe nāngāyingim himan awatŋe mem katatgumu âi omoŋ omoŋ otmâ kinsap yakât dopŋeâk ikŋe komolân torokatyekmu manman âlepŋanâk mannomai. Yawu otbuapgât wâtŋe pato tap. ²⁴ Yâhâ Yura lohimbi nen otmu pâku lohimbi topnenŋe ikŋiâk ikŋiâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbiŋe kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ himangât dop mansai. Yakât otmâ Anitâŋe yen meyekmâ koset bât bâtŋan torokatyehop. Yawu gârâmâ topyene ikŋiâk tapgât otmâ kârikŋeâk ki tai. Yawu gârâmâ Yura lohimbi betyongop ya yeŋgât topyeneâmâ koset topŋe yawuâk tapgât otmâ Anitâŋe âlâkuâk koset bât bâtŋan torokatyekmu kârikŋeâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâŋe Yura lohimbi âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

²⁵ Bukulipne, yuwu sâmunen nāngâŋet. Anitâŋe Yura lohimbi betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yeŋahât nāngâŋetâ yahatmapgât yuwu sâm ekyingomune nāngâŋet. Wâtgât māmâŋahât Heakŋe nāngân nāngâŋenne mem pâron pilâmu Yura lohimbi topnenŋe nāngâm henŋenguan. Isirae lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe biwiyenŋe kârikŋe otmâ mansai ya nanŋai. Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nāngâmu dopŋan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbi nāngân nāngānyenŋe keterakyinŋimu biwiyenŋe yâkâlen katnomai. ²⁶⁻²⁷ Biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ tosayenŋe pilâyingiwuap sâp yan emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâŋe tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtgât Sion pumŋan Yerusalem kapi tap yakât ambolipŋe yeŋgâlebâ lok âlâ tetem Isirae lohimbi yeŋgât tihityenŋe otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orotmemeyenŋe bâlenŋe bet pilâm nâhâlen torokatŋetâ tosayenŋe pilâyingiwom. Pilâyingim orowâk mannomgât pat kuyinŋiwom.” Den yawu tap.

²⁸ Yawu gârâmâ Yura lohimbiŋe ândâpyenŋe kârikŋe otmu Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nāngâŋetâ gemu bet pilâŋetâ yanjak Anitâŋe betyongop. Yakât huhopŋe yen pâku lohimbiŋe den pat âlepŋe ya nāngâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyinŋiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkŋeâmâ Anitâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yeŋgât nāngâop yakât dopŋeâk yâk sen nāngāyingim. ²⁹ Yâhâ Anitâŋe tâmbâlipyenŋe nāngāyingimu ârândânŋ otmu meyehop. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop. ³⁰ Yenâmâ embâŋân yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ Anitâhât ki nāngâwangim manminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ Isirae lohimbiŋe den pat âlepŋe nāngâm hâkân otmâ betŋangim mansai. Yakât huhopŋe yen pâku lohimbiŋe den pat âlepŋe ya nāngâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe umam sâyingim tosayenŋe pilâyingiop. ³¹ Yakât dopŋeâk Yura lohimbiŋe biwiyenŋe kârikŋe otmâ Kiristohât hâkân otmâ mansai yanŋe hâmbâi

yâkâlen biwiyenye katnomai. Yawu otnomai yan yâk yenġât nânġâm umam sâyinġim tosa pilâyinġiwuap. ³² Yâhâ nen Yura lohimbi me yen pâku lohimbi kerekne otmunne bâlem gap yakât topne nânġâmunne keterakningiâġġât Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakne biwinenġan gemap. Biwinenġan gemu keterakningimu orotmemenenne bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenġanje kepeimunne umam sâningim tosanenne pilânġinġimap.

³³ Anitâne wawaenenekmâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeen. Yâkne yu ya otninġim gamap yakât nennġahâk topne nânġâne sâm pâġgumain. Yâhâ biwiġan den girawu tatmap ya nennġahâk nânġânômġât dop âlâ ki tap. ³⁴⁻³⁵ Den yan yuġe emelâk poropete lok nombotġanje den kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiġan den tatmap ya lok âlâ me âlâne yenġahâk nânġânômâihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nânġân nânġân amboġe. Yakât otmâ wuân me wuânġât ki âlâ pâġgumap. Yawu ġârâmâ lok âlâ me âlâne Anitâ den kâsikum wanġbuapġât ġurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman amboġanje hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topne topne kalop. Yâhâ ikġak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâm ekyongomune nânġânġet.

“Lok âlâ me âlâne Anitâ tosa katbanġinômâihât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemguġetâ tap yakât nânġâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonġanâk.

12

Nenġe Kiristohât kâiġe bânġe yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nânġânġet. Anitâne ikġahâk wawaenenekmâ manman kârikġahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embânân Anitâne papatolipnenne yenġât orotmeme topne topne sâm katyiġiġop. Yakât otmâ miti lok kunlipyenġanje mâtâp katyiġiġop ya watmâ noniġ bulimakao ġaim yâkât pat sâm hotom uwanġiġetâ hâmenġan yâhâmu nânġâmu ârândânġ otmîniop. Yakât topne nânġâm yuwu otnômġât nanġan. Anitâne mâtâp ningiġop yu tâġ tâġâk watmâ tem lâuwânġim manmâ yâhânom. ² Nenġe girawu otmâ Anitâhât tem lâuwânġimunne nenekmu ârândânġ otbuap? Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belângen manmaine yeġe nânġân nânġânġenġambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtġât mâmânġahât Heakne Anitâhât biwiġambâ den mem biwinenġan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

³ Otmu Anitâne ikġahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtġât otmâ yuwu sâm ekyongomune nânġânġet. Anitâhâlen biwinenġanje kepeim mansain. Yakât otmâ yâkne ikne âi tuhunômġât bulâne dopnenġan mem teteningimap. Yakât otmâ nenġe âlâku amboġan amboġan biwinenġahât topne nanġanġinom. Yawu ġârâmâ nennġahât nânġâmunne ki yahatbuap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nânġânġetâ keterahâk. Kiristoġe kunnenne oap. Yakât otmâ nennġemâ yâkât kâiġe bânġe otmâ mansain. Yâhâ kâiġe otmâ yan yâkât hoġ bam gamain. Otmu bânġe otmâ yan lohimbġe yâkâlen biwiyenye katġetġât âi memain. Âi sâm ikġiâk ikġiâk ningiġop ya mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmunne nânġânġet. ⁶ Nenġe yâkâlen biwinenġanje kepeim manmain yakât dopġanâk bulâne ikġiâk ikġiâk

teteningimap ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâmb ekyongonomgât biwinenŋe mem hewewenŋe tuhuop yakât dopŋan ekyongonom. ⁷ Otmu den kâsikum yinŋinomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yinŋinom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom. ⁸ Otmu bukulpipnenŋe yengât biwiyenŋe gemap sâmb mem hewewenŋe tuhuyeknomgât biwinenŋan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyinŋinom. Yâhâ iri sikum me senŋe âlâlâ tatningiap ya nombotŋe mem kâsikum lohimbî nombotŋe yinŋinomgât biwinenŋan kalop yamâ hewewenŋak nembe kalem otyinŋinom. Otmu Kiristohât komot yengât kunlipyenŋe manŋet sâmb katneneknomai otmuâmâ biwinenŋanŋe kepeim tâŋ tâŋak tihityenŋe otnom. Otmu lohimbî yengâlen umatŋe âlâlâ teteyinŋiwuap yan tânyongonomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ heronŋe kakŋan tânyongonom.

Biwinenŋanŋe kepeiakmâ ewe karangim mannom.

⁹ Otmu buku oranŋine sâmb yan hâkŋak hâkŋak ki oranŋinomai. Orotmeme bâlenŋe pilâm orotmeme âilonŋoâk watmâ buku oranŋinomai. ¹⁰ Otmu bukulpipyenŋe orop ewe karangim biwiyenŋanŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ¹¹ Otmu âi tuhune sâmb Anitâhâlen biwiyenŋe hikum hewewenŋak otmâ tuhunomai. ¹² Otmu lohimbî belângen manmainŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâŋe manman kârikŋahât bulâŋe hâmbâi ningiwuap nâŋgâm yakâlâk biwiyenŋanŋe mem heronŋe kakŋan mannomai. Otmu biwiyenŋe gemapgât haonmâ ârândâŋ Anitâ ulitŋuŋetâ mâmâŋe otyinŋiwuap. ¹³ Otmu bukulpipyenŋe yengâlen umatŋe âlâlâ teteyinŋiwuap yanâmâ in yawu tânyongonomai. Otmu lomba me lok pupŋe yengâlen takanomai ya nembe kalem otyinŋinomai.

¹⁴ Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait kakyenŋan ki pilânomai. Yâhâ yâkŋe lukuleyehâkgât ulitŋunomai. ¹⁵ Otmu lohimbî kahân ari we bâle nâŋgâmai yamâ biwiyenŋe sânduk sâekgât orowâk tatmâ biwiyenŋe mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulpipyenŋanŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu heronŋe kakŋan mansap ya yenŋe yawuâk heronŋe otbanŋinomai. ¹⁶ Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋanŋe hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nanŋanŋinomai. Otmu âi sâmb yinŋinomai ya ekmâ tâŋât sâmb ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândâŋ otbuap sâmb yenŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yakât matŋe ki kâpekyinŋinomai. Yenŋe umam sâyingim buku otyinŋinomai yanâmâ lohimbîŋe yekŋetâ ârândâŋ otbuap. ¹⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe tepyenŋe kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâmb otnomai yan mem lohotŋe tuhuyeknomai. ¹⁹ Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ ikŋak matŋe kâpekyinŋiwuap nâŋgâm ki matŋe kâpekyinŋinomai. Yakât emelâk Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matŋe yinŋimune umatŋe kakŋan manmâ yâhânomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyenŋe po yinŋiwuap yanâmâ sot mem yinŋinŋetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yinŋinŋetâ nenomai. Yawu otyinŋinomai yan yâkŋe anjun pato otnomai.”

Den yawu tap. ²¹ Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matŋe kâpekyinŋimaihât biwiyenŋe galemahom buku otyinŋinomai. Yawu otyinŋinŋetâ kasalipyenŋanŋe kaok nâŋgânomai.

13

Gawamangât galemlipnenne yengât amutgen mannom.

¹ Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyene mansai ya yengât sâwومان. Lok âla me âlâne yenjahâk gawamangât lok kunne ki otmai. Anitâ iknjahâk gawaman âi sâm yingim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patonje galemlipnenne katyeknetâ mansai ya yengât amutgen manmunne ârândân otbuap. ² Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne ândâpyene kârikne otmâ gawaman yengât den kumai yan Anitâhât nângâjetâ gemap. Yakât otmâ Anitâne den sâm hâreyingimu matne umatne menomai. ³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yaneâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnenne otmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne orotmeme âlepne otmai yane gawamangât lok yengât kingityenjahât ki otmai. Lok yawuya yengât gawamangât lokne nângâjetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne orotmeme bâlene otnomai yakât Anitâne nângâmu bâlewua. Nângâmu bâlemu gawamangât lok kunlipyene mâmâne otyingimu tem lâuwangim matne yinginomai. Yakât otmâ lok yawuyane gawamangât lok yengât kingityenjahât otjet. ⁵ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne kilikmâ manne sâm otmaine gawamangât den lâum manjetâ yeknetâ ârândân otbuap. Yâhâ otjetâ bâlemu nângâjetâ biwiyenan hâuyekmapgât tem lâuyingim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yane Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin ki yinginomai.

⁶ Anitâne lohimi tihityene otjet sâm gawamangât lok âi sâm yingimap. Yakât otmâ âiyene tuhune sâm yan takesihât nanne katjet sâm ekyongonomai yan im in yawu katjetâ ârândân otbuap. ⁷ Yâhâ takesi topne topne ya yengâlen tap yakât mene sâm otjetâ ewe katyekmâ takesihât tewetsenne katnomai.

Manman kârikjahât bulâne menomgât sâp utâpguap.

⁸ Yâhâ yene lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sânetâ tepyene hewewen otmu yinginomai. Yâhâ ambonane yakât umburuk otbuawân in yawu yinginetâ pesuk sâwua. Yawu otmâ bukulipyene yengât nângâjetâ yahatmu yenjahât nângâjetâ gewua. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitâne girem den Mose ekumu kulempuop ya kerek lâumai yakât dop otmap. ⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotne ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyingiwuat. Me buku âlâhât senne âlâlâ ki eknâlem membe sâm biwihe pâràk pilâwuat.”

Girem den yu otmu nombotne ki ekyongoan yakât den kunne yuwu tap. “Nenjahât nângâmunne yahatmap yawuâk buku nombotne yengât nângâyingimunne yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâne den yu lâum buku âlâhât nângâjetâ yahatmap, lok yawuyane buku âlâ me âlâhât ki nângâm bâleyingim mem ge katyekmai. Yawu otmâ buku konok otyingim girem den kerek lâumai yakât dopne otmap.

¹¹ Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sâmune nângâjet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nângâmunne bulâne otmu yâkâlen biwinenne katbin yan Anitâne manman kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulâne menomgât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune. ¹²⁻¹³ Nen kerekne âi kârikneâk tuhnehât biwinane nanjan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâjet. Sâp yiwerene yuâmâ

emet harj sâwe sâm emet topnje palalarj yap. Yakât otmâ kâlâwahom ya-hatmâ manman hângeje pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâleje âlâlâ ki otnomai. To kârikje ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionjakmâ tep bâle nanjanjinomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimbî nombotjanje lok senyenjan kinmâ orotmeme âlepje nanje otjetâ yekmai yakât dopneâk otmâ mannomai. ¹⁴ Yawu manmâ lohimbîje Yesu Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim manjetgât yâkje olop miop yawu otmâ tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepje sâm haok tuhunomai. Tem lâuwangim mannomai yan emelâk orotmeme bâleje ekjâlem otmâ tâpikguminiwi ya witgum otmain sâm biwiyenje galemahom mannomai.

14

Nenje orotmeme tâjât âlâlâ otmain yakât Anitâje ki nângâmu yahatmap.

¹ Den âlâ yuwu sâmune nângâjet. Lohimbî nombotjanje Yesu Kiristohâlen biwiyenjanje tijâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nângâm henjenjumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahanjinomai. Lok yawu yamâ buku otyingim yâk orop biwiyenje hikuakmâ konohâk otbuap. ² Yakât yuwu sâmune nângâjet. Lok nombotjanje Kiristohât den nângâm hengenjum songo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotjanjeâmâ gorâyingimu yuwu sâmai. “Main, songo bau yukât topnje girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyingim yan nenjetâ torehenje in tap ya yu mon?” Yawu sâm songo bau ya bet pilâm salup konok nemai. ³ Yâhâ songo bau nemaije buku âlâhât ki nângâjetâ gewuap. Otmu Anitâje songo bau nemai ya yekmu ârândâj otmap. Yakât otmâ songo bau ki nemaije ya yengât ki nângâm bâleyingim sâm ge katyeknomai. ⁴ Lok âlâ me âlâje buku âlâhât nângâm bâleyingimai me sâm ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonennjanje yekmu bâlemap. Kutdânenne Kiristo ikjak lok kerek nengât biwinenne ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenje otmain memain ya ekmâ sâm hâreningiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâje Kiristohât tem lâuwangimai yamâ mâmâje otyingimu hâmbâi sâp patoen yâkât senjan kinjetâ yekmu ârândâj otbuap.

⁵ Yâhâ Yura lohimbî nengât tatmâ nângâ nângâ hilâm me hombanj yamâ topnje topnje tap yakât sâwe. Anitâje nenekmu ârândâj olâk sâm lok nombotjanje hilâm âlâ me âlâhât nângâjetâ yahatmu yan tatmâ nângâmai. Otmu lok nombotjanjeâmâ hilâm âlâ me âlâhât nângâjetâ dop konohâk otmu yan haonmâ ârândâj Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatnomai yamâ yen iknjiâk iknjiâk engatyejeâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai. ⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâje engatyejeâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ songo bau nemaije Anitâ mepaem nenjetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombotje âlâ salup konok nemaije yawuâk Anitâ mepaem nenjetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ enjakmâ ki sâm ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰ Den sâm aran yukât topnje yuwu nângânom. Kiristohât lohimbî emelâk muwi, me sâp yiwereje mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânenne otmâ galemnongoâk sâm Anitâje hângângumu ge muop. Otmu mumunambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâkje konok kunnenne tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nenjahâlâk nângâm mannongât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâje biwinenne ekmâ den sâm hâreningimu Kiristone sârerenenekmâ manman kârikjan mem katnenekmu orowâk manmâ

yâhânôm. Yakât otmâ ki sâmbâleanjinôm. ¹¹ Den yan yuņe emelâk Anitâņe poropete âlâ den ekumu kulemguoþ ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Amboņe. Yakât otmâ lohimbî kerekņe ewe katnekmâ metenan kinmâ “Ambonnenņe, gâhât heroņe nângâhihiian” sâmbâleanjinôm.” Yawu tap.

¹² Yakât otmâ nen kerekņe Anitâhât senņan kinmâ otmain memain yakât ekumunņe nângâwuap.

Bukulipnenņane manman âlâ manmai ya yekmâ ki nângâm bâleyinjinôm.

¹³ Yakât otmâ ki nângâm bâleanjinôm. Yâhâ bukulipnenņane otņetâ bâlemap sâmbâleanjinôm ki nângâmunņe yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu mannom. ¹⁴ Nâņe Kiristo orop biwinenņane hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nângâmune bulâņe oap. Anitâņe wahap topņe topņe, sot kâle, soņgo bau, me âlâlâ, yuâmâ ki nenenņe sâmbâleanjinôm samut ki kalop. Wahap topņe topņe kalop yamâ nenenņeâk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe soņgo bau me sot kâle ekmâ ki nenenņe sâmbâleanjinôm samut katmai yamâ yene enġatyeņeâk watmâ katmai. Yawu sâmbâleanjinôm yakât kakņan ihilâk neņetâ biwiyeņan hâumu anġulaknomai yamâ yene wahap. Anitâņe orotmeme yawu otņet sâmbâleanjinôm ki kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ bukulipnenņane soņgo bau ki nemai ya yeņġât senyeņan soņgo bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewuap. Kiristoņe bukulipnenņane yawuya orowâk nengât sâreerenekmâ ge muop. Yakât otmâ nenņe lok sen senân tatmâ soņgo bau nemunņe bukulipnenņane yawuyane nenekmâ nengâlen torokatņetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya loņġâem ihilâk neņetâ biwiyeņe orotok sâmbâleanjinôm. Biwiyeņe orotok sâmbâleanjinôm Kiristo betbaņġim orotmemeyeņe bâleņe pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâmbâleanjinôm nenņe lok sen senân kinmâ soņgo bau ki nenom. ¹⁶ Nenņeâmâ soņgo bau nemain yan biwinenņane nângâmunņe ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulipnenņane nombotņane nenekmâ sâmbâleanjinômihât lok sen senân tatmâ soņgo bau ki nenom. ¹⁷ Yawu gârâmâ nenņe sot kâle me soņgo bau kiwiolim nombotņe nemain otmu nombotņe ketetmain yakât Anitâņe ki nângâmâ. Yâhâ biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwâņġim heroņe kakņan mannehât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimâ. ¹⁸ Yawu manmunņe lohimbî belângen manmaine nângâningiņetâ yahatmu Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap.

¹⁹⁻²¹ Yawu gârâmâ yâhâpņe sâmbâleanjinômune nângâņet. Anitâņe sot kâle me soņgo bau katningiop yamâ nenenņe hârok. Yawu gârâmâ bukulipnenņane nenekmâ nengâlen torokatņetâ orowâk nemunņe yan yeņak samut katbi ya loņġâemai sâmbâleanjinôm lok sen senân tatmâ soņgo bau me to kârikņe ki nenom. Yâhâ bukulipnenņane wuân me wuâņġât samut katmai yane nângâmâ bâleningimaihât ya yeņġât senyeņan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuņe hioņakmain sâmbâleanjinôm sot kâle me soņgo bauhâlâk ki nângânôm. Yawu gârâmâ biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu tihit oraņġinom yakâlâk nângâmâ mannom. ²²⁻²³ Yakât yuwu sâmbâleanjinômune nângâņet. Anitâņe soņgo bau me senņe âlâlâhât samut ki kalop ya nângâmain. Yakât otmâ soņgo bau me âlâlâ nemain yan biwinenņane nângâmunņe ki hâunenekmap yan heroņe nângâmain. Yawu gârâmâ bukulipnenņane nombotņane soņgo bau me to kârikņe me âlâlâ yakât samut katmai ya senyeņan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâņe konok biwinenņahât topņe nângâmâ.

Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe biwi yâhâp kakŋan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyenŋe ekmu ki ârândânŋ otmap.

15

Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulipne, yenâhâlâk nâŋgâmaiâhât yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manminiop. Yakât emet inânŋan lok âlâŋe den kulemguop yakât bulâŋe Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimbi gâhât sâŋ bâlehihimanŋe nâŋe tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai.” Yawu tap.

Yâhâ Kiristoŋe olop yakât dopŋeâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulipnennŋe Anitâhât den topŋambâek ki nâŋgâmaiŋe soŋgo bau nenehât samut katmai ya yengât ki nâŋgâm bâleyiŋgim nennâhâlâk nâŋgânôm. Yawu otmâ Anitâhât den nâŋgâm heŋgeŋguŋet sâŋ lohotŋan den kâsikum yinginom. ⁴ Emelâk Anitâŋe den ekyongomu kulemguwi ya nâŋgâm mannom. Yawu manmunŋe umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunŋe biwinenŋe orotok sâwuap. Emelâk manman kârikŋan mannomgât pat kuningiop yakât biwinenŋe mem mannom. ⁵⁻⁶ Yâhâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan mâmâŋe otyiŋgimu ki lohotŋe otŋetâ biwiyenŋe orotok sâwuap. Otmu biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmu lauyenŋe menduhum Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaenŋetgât nâŋgâm ulitgum manman.

Yura lohimbiŋe pâku lohimbi orop manman kârikŋahât bulâŋe menomai.

⁷ Kiristoŋe buku otningimap yan orotmemenenŋe yuwu yawu otmain yakât ki nâŋgâmap. Yakât otmâ bukulipyenŋe orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu ki sâŋ bâleanŋinomai. ⁸ Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâŋe Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikŋe pat kuyiŋgim den ekyongop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nenŋe pat yakât nelâmguop nâŋgâmaingât nanŋe Kiristo hâŋgângumu Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenŋe Anitâhâlen biwinenŋe kepeim pat yakât bulâŋe menomgât kulem topŋe topŋe mem ikŋe den pat âlepŋe eknongop. ⁹ Yâhâ yen pâku lohimbiŋe yawuâk yâkâlen biwiyenŋe kepeinŋetâ Anitâŋe umam sâyiŋgim tosayenŋe pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yuŋe emet inânŋan poropete nombotŋenŋe den kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nâŋe pâku lohimbi orop manmâ kiki menŋihim mepaehknom.”

¹⁰ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitâŋe Isirae lohimbi meyekmâ pat kuyiŋgiop ya orop pâku lohimbiŋe menduakmâ heronŋe otbaŋginomai.”

¹¹ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenŋe Anitâ mepaene.”

¹² Otmu âlâmâ Yesaianŋe kulemguop ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtŋe âlâŋe tetem pâku lohimbi yengât kunyenŋe manmâ tihityenŋe otbuap. Tihityenŋe otmu lohimbiŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim mannomai.” Den yawu tap.

¹³ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe orowâk menomgât mâmâŋe otningimu yâkâlen biwinenŋe kepeim manmain. Yenŋe

yawu torokatmâ mannomai yan biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu heronje kaknan mannomai. Otmu Wâtgât māmājahât Heakne māmānje otyingimu pat kuyingiop yakât bulānje menomai sām Anitâ ulitguman.

Anitānje Kiristohât aposolo sām Paulo ai warop.

¹⁴ Bukulipne, yenje biwiyenaje hikuakmâ buku oranġim Anitāhât den yakât ki hāum pāpġum mansai. Yakât otmâ yenjāhâk den kāsikum anġim tānahonomaihât dop tap. Biwinaje yawu nanġan. ¹⁵⁻¹⁷ Otmu yen pāku lohimbije Kiristohālen biwiyenaje kepeim manġetġât Anitānje iġnahâk nānġānihim Yesu Kiristohât aposolo sām āi nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat ālepne kāsikum yingim gan. Yāhâ Wâtġât māmājahât Heakne māmānje otyingimu Anitāhât tem lāuwanġinetā yekmu ārāndān olāġġât nānje biwinaje tiġāk kepeim hoġ bawanġiman. Hoġ bawanġim yan Kiristo orop biwinetnaje kepeiakmu māmānje otnihimu āi memune bulānje pāku lohimbije yengālen tetemap. Yakât nānġāmune yahatsap. Yakât otmâ den kulemgum katyngian yukât pānje konok konok nānġām henġenġetġât pahāk ekyongoan. ¹⁸⁻²¹ Kiristonje māmānje otnihimu āi memune bulānje teteap yakât sāwe. Emelāk bukulinanġe Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipne ekyongowi. Yakât otmâ yāġne āi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomġât ki nānġāwan. Yawu gārāmā nāmā lohimbije Kiristohât den pat ki nānġāwi ya yengālen nānje sām ari ekyongowehât nānġāwan. Yawu nānġām Yerusalem kapi pilām yapā kapi nombotnje ya yengālen nep tuhum yanġak Ilurikon mewan. Yan ari den pat ālepne ekyongowan. Otmu Wâtġât māmājahât Heakne māmānje otnihimu kulem topnje topnje memune ekġetā ālā kāndākā otmu Kiristohālen biwiyenje katbi. Den yan yunje emelāk poropete ālānje den kulemġuop ya miap. Den yamā yuwu tap.

“Yāhâ lohimbije hānġan kulemġan manmā yākāt den pat ki nanġai ya yengālen ari puwāk ekyongonġetā nānġānetā keterakyingiwuap.” Yawu tap.

Paulonje Roma kapi ariwom nānġām yakāt ekyongop.

²² Otmu nānje kapi ārāndān yāhām gem den pat ālepne ekyongowan yan yengālen takawom sām yambuġe berumnje biwinaje hikum gaminiwan. ²³ Den ekyongom gamune ārāndān oap gārāmā kapi yu pilām yengālen takawom. ²⁴ Taka tiġenje tatmā nānġāwom yanāmā yen orop Kiristohât den alahum tep ālep nanġanġinom. Yen orop yan manmā yapā yenje mātāp meniġinetā Sipein hānān ari Kiristohât den pat puwāk ekyongowom. ²⁵⁻²⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipnaje Kiristohālen biwiyenaje kepeim mansai ya nombotnje senġe ālālāhât umburuk otmā mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akai ambolipne Kiristohālen biwiyenaje kepeim mansai ya ekyongomune nānġām tānyongone sām nanġe mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinaje yuwu nanġan. Anġoān nen Yura lohimbije kapinenġe pilām pāku lohimbije yengālen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunġe nānġānetā bulānje otmu yākālen biwiyenje katġetā Anitānje tosa pilāyngim manman kārġjahât pat kuyingiop. Yakât matġeāmā pāku lohimbije Yura lohimbije senġe ālālāhât umburuk mansai ya yengāt nānje menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipne yingiwom. ²⁸ Otmu pāku lohimbije Kiristohālen biwiyenaje kepeim mansaiġe tep ālep nānġāyngim nanġe yu menduhum katyngiai yukāt den pat ekyongowom. Ekyongom yanāmā yāk pilāyekmā yengālen takawom. Taka yen orop yan tiġenje tatmā nānġām

benje yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom. ²⁹ Yengâlen takawom yan Kiristoŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronje nanŋanŋim mannom. Biwinanje yawu nanŋan.

³⁰ Bukulipne, Kutdânenje Yesu Kiristoŋe sârerenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât yenje nâhât sâm Anitâ ulitguŋetâ mâmâŋe otnihimu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe katnoma. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewej tuhunenekmu biwinenŋaŋe kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim ulitgunomai. ³¹ Pâku lohimbijne nanŋe mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yingiwom. Yingimune nâŋgâŋetâ ârândâr otbuapgât ulitgunomai. Otmu Yuraia ambolipŋe Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe mem bâlenekmaiŋât ulitgunomai. ³² Yawu ulitgunomai yanâmâ Anitâŋe nâŋgânihimu yengâlen takamune orowâk tatmâ biwinenŋe sânduk sâmu heronje nanŋanŋinom. ³³ Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapŋe yen orowâk tatmâ tihityeŋe olâkgât ulitguman. Ya bonŋanâk.

16

Paulonje Roma yengât nâŋgâyingiop.

¹⁻² Bukulipne, nâ yengât tep hero nâŋgâyingian. Yakât otmâ den bâiŋe yu sâm hârewe. Tounenŋe âlâ, kutŋe Piwi sâm, yâkŋe Kenŋeria ambolipŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya yengât hoŋ bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânnohomap. Yakât otmâ pepa yu bâiŋe kulemguan gârâmâ Piwi waŋmune mem Roma yengâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenje Kiristoŋe buku otningiop yakât dopŋeâk yengu buku otbaŋginomai. Otmu wahap wuân me wuângât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waŋnomaiŋât nanŋan.

³ Otmu yengâlen gâtŋe lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, yâk orop biwinenŋaŋe hikuakmu Kiristohât âi meminiwin. ⁴ Âi orowâk meminiwin yan lohimbi belângen mansaiŋe mem bâlenekmai sâm hâkyetŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomutâ orowâk nep tuhum gawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansaiŋe yâk yetgât nâŋgâyitgian. ⁵ Otmu lohimbi nombotŋaŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewanŋim mepaemai yengât nâŋgâyingian.

Otmu Asia hânân gâtŋe, lok âlâ, kutŋe Epaineto sâm, anŋoân Kiristohâlen biwiŋe kalop yâkât nâŋgawaŋŋian. ⁶ Otmu imbi âlâ, kutŋe Maria, yâkŋe yengât nâŋgâmu yahatmu hoŋ bayingim mansap yâkât nâŋgawaŋŋian. ⁷ Otmu bukuyâhâtne âlâmâ, kutyetŋe Andoroniko yet Yunia. Nâŋe Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetŋe yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katyelekŋetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nâŋgâyitgian.

⁸ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Ambiliato, yâkât nâŋgawaŋŋian. ⁹ Otmu lok âlâ, kutŋe Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nâŋgawaŋŋian. Otmu bukune, Sitaki yâkât nâŋgawaŋŋian. ¹⁰ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Apele sâm, emelâk yâkâlen umatŋe âlâ teteop. Yawu tetewaŋgiop yamâ Kiristohâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim kârikŋeâk kinop, yakât nâŋgawaŋŋian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipŋe yengât nâŋgâyingian. ¹¹ Otmu bukune âlâmâ,

kutje Herorion, yâkât nângâwanġian. Otmu Narikisohât hep torehenlipnaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya yengât nângâyingian.

¹² Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposaġe Kutdâhât tem lâuwangim yâkât âi tuhum mansawot ya yetgât nângâyitġian. Otmu imbi âlâ, kutje Peasi, Kutdâhât âi yakât biwiġaje tiġâk kepeim tuhum mansap yâkât nângâwanġian. ¹³ Otmu lok âlâ, kutje Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwangimu ekmunġe yahatsap. Otmu mâmâġaje yâk wawaeop yakât dopġeâk nâ wawaenekmâ gaop yâk yetgât nângâyitġian. ¹⁴ Otmu lok kiġitġe orowâkġe menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yengâlen gâtġe nombotġeâk kutyeġe yongonbe. Asingirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yengât nângâyingian. ¹⁵ Otmu lohimbi yâhâp, Piloloho yet Yulia, emetyetġan bukulipyetġe, Nereo otmu gariġe, âlâmâ Olimpa, lohimbi nombotġe kutyeġe ki nângâyingian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yengât nângâyingian.

¹⁶ Yakât otmâ yu sâlikum nângânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyenaje kepeim buku oranġim mansai yakât heronġe nângâm parahua-knomai. Otmu kapiġe kapiġe Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipġe biwiyenaje Kiristohâlen kepeim mansaiġe yengât nângâyingiai.

¹⁷⁻¹⁸ Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nângâm heġġengum biwiyenġan katġet. Anġoân topġe katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotġeġe yengâlen toho yâkât den pat âlepġe kâsikum yingwi. Den kâsikum yingwi yamâ yeġambâ gâtġe lok nombotġeġe yeġahât nângâġetâ yahatmu kutdânenġe Kiristohât ki tem lâuwangimai. Yâkġe den bulâġe ya nângâm kelanġatmâ bukulipyenġe lohottġan mansai ya kâityongom biwiyenġan kionġetâ mâtâp tâpikgum hionakmaiġat galemahom heġġengum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai. ¹⁹ Yâhâ anġoân den pat âlepġe ekyongonġetâ nângâwi yapâek yeġe biwiyenġe galemahom den ya tâġ tâġâk lâum gawi yakât sâm haġ tuhunġetâ nângâm heronġe otban. Yeġe yawuâk torokatmâ manġetâ den topġe topġe ekyongonġetâ nângâġetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yakât den orop lâuakbuap yamâ nângâm biwiyenġan katmâ mannomai. ²⁰ Yawu otmâ Anitâġe yengât biwi nângân nângânyeġe mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionaknomai. Yanâmâ yâkġe mâmâġe otyingimu biwiyenġe galemahom lok nombotġeġe Satangât tem lâuwangim Kiristohât den pat kelanġatmai yamâ watyektġetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânenġe Yesu tihitnenġe otmapġe biwi nângân nângânyeġe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manġetġat Anitâ ulitguman.

²¹ Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkġe nângâyingiap. Otmu bukulipne, Lukio, Yason, Sosipata yâkġe yawuâk nângâyingiai.

²² Otmu nâmâ kutne Tetio, Paulonġe den yu eknohomu kulemgum katyingian. Nâġe yawuâk nângâyingian.

²³ Otmu, lok âlâ, kutje Gaio, yakât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekmain. Yâkġe nângâyingiap. Otmu lok âlâ kutje Erasto yâhâmâ kapi ambolipnaje takesi katmai ya galemgumap, yâkġe yawuâk nângâyingiap. Otmu miti lok âlâ, kutje Kuato, yâkġe yawuâk nângâyingiap.

²⁴ Kutdânenġe Yesu tihitnenġe otmapġe yen kerek biwi nângân nângânyeġe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonġanâk.

Den bâiġe ekyongop.

²⁵⁻²⁷ Bukulipne, den yu bâiġe sâmune pesuk sâek. Emelâk embânġan Yesu Kiristohât den yukât topġe amokġan talop. Yakât otmâ lohimbi kiġitġe

orowâkne yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ yakât topne pâpguminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipnajeâmâ yakât topne nâŋgâm heŋgeŋgum emet inânŋan den kulemuwi yu Yesu Kiristone nen aposololipne kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbi hânŋan kulemuŋan manmâ araiŋe den yu nâŋgâm Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim Anitâhât tem lâuwangim manŋetgât nen gurâ ikne sâtgât den kâsikum yingim mansain. Yâhâ Kiristohât den kâsikum yingian yu nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe mâmâŋe otyingimu yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otnomai.

Otmu Anitâ nâŋgân nâŋgânŋe yahat yahatŋe yâkne ikŋahâk nanŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge kawenenŋan kinmâ muop. Mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu âwâŋâit tawot. Yawu nâŋgâm nenŋeâmâ Anitâ Awoŋnenŋe sâm herone otbaŋgim mepaem manbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

1 Korinti Pauloŋe Korinti yengât ekap aŋgoân kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Korinti kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋgim manŋetgât Anitâŋe meyhoh. Nâ Paulo. Emelâk Awonŋenne Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋ katnekmâ âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Sostene, yâkŋe nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgiat. Yâhâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya Anitâŋe meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwaŋgim Kutdânenŋe Kiristo mepaem manmain.

³ Otmu yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O, Awon, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ mansai ya yengât nâŋgâm tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Pauloŋe Korinti kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaep.

⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ meyekbe sâŋ Yesu Kiristo hâŋgângumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Otmu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ manŋetâ mâmâŋe otyiŋgimu mansai. Yawu otyiŋgimu nâŋgân nâŋgânyenŋe holaŋakmu yâkât den pat âlepŋe hewewenâk ekyongonŋetâ bukulpnyenŋe nâŋgânetâ âilonggo oap. Yengât den pat ya nâŋgâm Anitâ mepaeman. ⁶⁻⁷ Yâhâ yen emelâk biwiyenŋe Yesuhâlen katbi yakât nâŋe Kiristohât den kâsikum yiŋgiminiwan. Ya nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe kepeinetâ mâmâŋe otyiŋgimu tem lâuwaŋgim orotmeme bâlenŋe pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kilik kilik sâŋu mambothaŋgim mansai. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâ nanŋe Yesu Kiristo Kutdânenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ mannomaiahât Anitâŋe meyhoh. Meyehop yakât otmâ ikŋahâk ki betyongowuap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan manmâ yâhânetâ sâp patoen âwurem ge meyekbuap yan yâkât senŋan koko salehâk kinnomai.

Korinti lohimbiŋe yenhâlâk nâŋgâŋinetâ yahalop.

¹⁰⁻¹² Bukulpine, den umatŋe âlâ yengâlen tap yakât sâŋmune nâŋgânet. Yengâlen gâtŋe imbi âlâ, kutŋe Koloe sâŋ, yâkât hon bawalipŋaŋe taka yuwu sâŋ eknohowi. “Bukulipge Korinti kapiân mansaiŋe yenhâlâk nâŋgâŋinetâ yahatmu yuwu sâŋ den kakŋan sahaŋgim hionakmâ mansai. “Âo, Paulo yamâ nengât kunnenŋe. Yâkât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap,” sâmai. Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hionakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu tem lâuwaŋgimain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Bâe, wonâŋen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkŋe kunnenŋe manmâ den bulâŋe sâmap ya konok nâŋgâmain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Oŋ, nenâmâ Yesu Kiristohât den nâŋgâm lâumain. Âlâlâ yengât den nâŋgâmunŋe helekŋe otmap,” sâmai.” Den pat

yawu eknohojêta nângâmune ki ârândân oap. Bukulipne, Kutdânenne Yesu Kiristone sârereyekmâ kaweyenjan kinmu kujetâ muop. Yakât nângâm ki hionjakmâ iknjâk iknjâk otnomai. Yawu otmâ kaok oranjim biwi nângân nângânyenjanje hikuakmâ konohâk otmu den kakjan ki sahanginomialhât nanjan. ¹³Yawu gârâmâ yengât den pat ya nanjan. Yawu gârâmâ yakât yuwu sâmune nângâjet. Yeje hionjakmâ nombotjanjak Kiristohât komot bulâne mannomialhât dop ki tap. Yesu Kiristone yen komot konohâk manjetgât menduhuyehop. Yawu gârâmâ yenhâk ki hionjaknomai. Yawu gârâmâ nâne yengât toсахât otmâ howanân ki nohojêta muwan. Me manman kârikjahât pat yakât bulâne menomialhât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yakât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâitje kunnenne oap sâm den sahangimai? ¹⁴Yawu gârâmâ yengâlen gâtne lok yâhâp, kutyetjêamâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyekban. Yakât nângâmune âlonjo oap. Yamâ wongât? Nâne lok sambe toen mem katyekban mâne dondâek hionjakjêta umatje kakyenjan yâhâmbâp. ¹⁵⁻¹⁶Âo, nelâmnohoap, ya nângâmune teteap. Nâmâ Setepanas imbije naomje hârohâk toen katyekban. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ toen katban me ki katban ya ki nângâmune teteap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne sambenje nâhâitje toen katnenehop ya ki sânomai. ¹⁷Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menekmâ âi sâm nihiowân yan lohimbi toen katyekbongât ki eknohop. Yâhâ iknjak sârerenekmu howanân kujetâ muop yakât den pat ya kâsikum yingiwongât âi sâm nihiop. Yâhâ den kâsikum yingiman yan nâhât nângâjetâ yahatmu Kiristohât den pat yakât nângâjetâ gemap sâm den pat ya tâj tâjâk ekyongoman. Den ya nine nângân nângân watmâ ki kâsikum yingiman.

Kiristone sârerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop.

¹⁸Yâhâ Kiristone sârerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât den pat âlepje ya lohimbi hiliwahonomaihât pat mansainje nângâjetâ tânjât otmâp. Yamâ benje nenâmâ manman kârikjahât pat mansainje den pat ya nângâmunje keterakningimu yâkât wâtjan kinmâ tem lâuwangimain. ¹⁹Den yan yuje emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nombotjanje yeje nângân nângân watmâ bukulipyenje den kâsikum yingimai yâhâmâ biwiyenje mem gulip tuhumune nângâjetâ ki keterakbuap. Me lok nombotje nângân nângânyenje oropje yeje engatyenjeâk otmâ bukulipyenje den ekyongomai yamâ mem kopa tuhuyekmune pâpgunomai.” Den yawu tap.

²⁰⁻²¹Yâhâ lok âlâ me âlâne yeje nângân nângân watmâ Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât mâtâp yamâ ikne engatjeâk manguyingiop. Yakât otmâ sâp yiwerenje yuâmâ lok nângân nângânyenje oropje yenhâk Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât dop âlâ ki tap. Me lok nombotje pepa emetjan yâhâmaiye den girawuya Anitâhât biwiñan tap yakât nângâne sâm hâum pâpgunmai. Me lok nombotjanje menduhuakmâ yu yakât topje nângâne sâm den alahumai yanje gurâ Anitâhât den ki nângâm hengenjumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepje nângâjetâ tânjât otmâp. Yâhâ nenjeamâ yâkât den nângânongât mâtâp ki manguningimâp. Yakât otmâ denne nângâmunje bulâne otmu Anitâne nine nanne baratne sâm wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningiop. Yakât otmâ lokgât nângân nângânâmbâ tetem gap yakât nângâmunje gemap. ²²⁻²³Yâhâ Yura lohimbiye kulem topje topje tetemu ekjêta âlâ kândâkdâ otmâp yanâk Anitâhâlen biwiyenje katmai. Yawu gârâmâ

Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yan kulem teteop yakât ekyongomunje nângânetâ gemu bet pilâmai. Yâhâ Girik lohimbiñeâmâ manmanyenahât topje lok âlâ me âlâje sâmb kusânâ ekyongonjetgât nângâmai. Yawu nângâmai yamâ nenje Kiristohât den pat âlepje ekyongomunje nângânetâ tânjât otmâ. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ Yesu Kiristone Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap yakât topje sâmb teteop ya lohimbi nombotñaje nângânetâ tânjât otmâ. Den yakât topjeâmâ lok âlâ me âlâje yenjahâk nângâm henjenñunomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ benje nen Yura lohimbi nombotje otmu yen Girik me pâku lohimbi nombotje Anitâje dâinenekmâ mâmâje otningimu den pat âlepje ya nângâmunje âlâ kândâkdâ otmâ. Yawu otmâ yâkâlen biwinnenñaje kepeimunje nine nanne baratne sâmb menenehop. Yâhâ manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâje nenñahâk menomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yamâ Anitâje mumuñambâ mem yahatmu yâkâlen kândiwahom manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop. Mâtâp ya watmâ yâhânom yan bulâje ningimu menom.

²⁶⁻²⁸ Bukulipne, den sâmb aran yukât topje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmbune nângânet. Emelâk Anitâje yen dâiyekmâ Kiristohât komolân torokatyehop yan lohimbi belângen manminiwiñe nângâyinñijetâ girawu teteop yakât sâwe. Yen yekmâ nângân nângânyeje geheje sâmb nângâyinñijetâ geminiop. Yakât otmâ lohimbi belângen manmâ nângân nângânyeje orop mansaiñe yen yekmâ añulaknomai sâmb Anitâje meyehop. Yâhâ yakât dopñeâk lohimbi belângen manminiwiñe yekmâ lok tânjât me lok inñe sâmb nângâyinñijetâ geminiop. Yawu gârâmâ Anitâje meyekmâ biwi sânduhân katyekmu mansai. Yakât otmâ lok papato me lok kutyeñe orop belângen manmai yaje yekmâ yuwu sânomai. “Biwi sânduhân manñetâ nenñe hâmbiñ gumbiñ mansain sâmb añulaknomai. ²⁹ Topje yawuhât lohimbi âlâ me âlâje yenjahât nângânetâ yahatmu “Nenñahâk manmunñe ârândâñ oapgât manman kârikñan mannom” sâmb Anitâ ekunomaihât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yawu gârâmâ Anitâ ikñahâk menenekmâ mâmâje otningimu Yesu Kiristo orop biwinnenñaje hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yawu otmâ yâkât biwiñan den girawu tap ya biwi nângân nângânnenñan katmu nângâmunñe keterakningimâp. Keterakningimu tem lâuwangimunñe nenekmu ârândâñ otmâ. Yawu torokatmâ manmâ yâhânomgât manman bâlenjahât pañgoñambâ holañnenekmu mansain. Yakât otmâ mâtâp katningiop ya watmâ Kiristohât wâtñan kinmâ manmâ yâhânom yanâmâ nine nanne baratne koko salek sâmb menenekbuap. ³¹ Den yan yuñe Anitâje emelâk propete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâje bukulpennñaje nângâningiñetâ yahalâk sâmb ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeñaje mâmâje otyingmu manman âlepñahât bulâje yengâlen teteap yakât Kutdâyeñahât nângânetâ yahatmu bukulipyene ekyongonomai.” Yawu tap.

2

Kiristohât den pat nângânetâ hâi hâiñe otmâp sâmb den hewewenâk kâsikum yinñiminiop.

¹ Bukulipne, den sâmb aran yukât topje nângânetâ keterahâkgât ninan hâum sâmbune nângânet. Nâje yengâlen puwâk takawan yan Anitâje tihitnenñe otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop yakât den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nângânetâ hâi hâiñe otmâp sâmb hewewenâk kâsikum yinñiminiwan.

Me emelâk pepa emetņan yâhâmune nângân nângân topņe topņe kâsikum nihiminiwi ya ki watmâ ekyongomune nângâņetâ hâi hâiņe otminiop. ²Yawu otmâ Yesu Kiristoņe kawenennan kinmu howanân kuņetâ muop yakât nângâm heņgeņgũņetgât biwinanņe kepeim den pat âlepņe ya konohâk sâm holaņmâ ekyongominiwan. ³Sâp yan den ya girawu sâm ekyongomune nângâņetâ bulâņe yengâlen teteâk sâm nângâm biwine ahom niahop. Yawu otmâ lohotņan ekyongominiwan. ⁴⁻⁵Ekyongominiwan yan den topņe topņe ki sâm biwiyenņan kioņminiwan. Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem hewewej tuhuyekmu biwiyenņe Kiristohâlen kepeiwi. Yakât otmâ yengât manmanyenņe ekmune Anitâhât wâtņan kinmâ loggât nângân nângân ya ki watmai yawu oap.

Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwinenņan kioņmu Kiristohât den pat nângâmunņe bulâņe otmap.

⁶⁻⁸Nâņe nângân nângân girawuya watmâ den ekyongomune lohimbî nombotņanņe nângâņetâ keterakmu Kiristohât nângâm tem lâuwangim mansai. Yakât yuwu sâmune nângâņet. Nângân nângân watman yuâmâ lok papatolipnenņe yengât nângân nângânyenâmbâ ki tetemap. Otmu yakât topņe gurâ nângâm pâpgum gai. Yâhâ nângâm heņgeņguwi mâne Kutdânenņe Kiristoņe Anitâ orop dopyetņe konok oap yakât nângâm ki hâkâņ otmâ howanân kuņetâ mumbâp. Lok yawuya gulip otnomai yakât otmâ yâk yengâlen den nângâwe sâm ki ariman. Me lok nângân nângânyenņe oropņe menduhuakmâ yu yakât topņe nângâne sâm alahu gulahu otmai ya yengâlen gurâ ari nângân nângân ya ki meman. Yawu gârâmâ nângân nângân kâsikum yingim gan yukât topņe yuwu tap. Anitâņe hân hibim ki kândikyotgop yapâek nângân nângân yu ikņe biwiņan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbî nombotņanņe yeņe nângân nângân watmâ yakât topņe nângâne sâm hâum pâpgum gawi. Yawu gârâmâ nenņe Anitâ orop laņinņan tatmâ manman kârikņan mannonggât nângâm ikņe nângân nângân watmâ Kiristo hângâņgumu ge yakât topņe eknongop. ⁹Yâhâ Anitâ biwiņan nângân nângân talop yakât nângâm poropete âlâņe den kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbîņe Anitâhâlen biwiyenņe tiņâk kepeim manmai ya yengât nângâm manman âlepņahât pat kuyingimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyenņe nângâm pâpgumai. Me senyenan ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sâņetâ nângâmai.” Den yawu tap.

¹⁰Yawu gârâmâ Anitâhât biwiņan den tatmap yakât topņeamâ ikņe Wâtgât mâmâņahât Heakņe nangap. Otmu lok biwinenņahât topņe yawuâk nangap. Yakât otmâ Anitâņe yâk hângâņgumu ge biwinenņan kioņmu Kiristohât den pat nângâmunņe bulâņe olop. ¹¹Yakât topņe nângâņetâ keterahâkgât lok manmannenņan hâum sâmune nângâņet. Lok âlâ me âlâņe bukulipyeņe yengât biwiyenņan den girawu tatmap ya ki nângâmai. Yâhâ lok girawuya yengât biwiyenņan tatmap ya yeņahâk nângâmai. Otmu yakât dopņeâk lok âlâ me âlâņe Anitâhât biwiņan den tatmap ya ki nângâmai. Yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe konohâk nângâmap. ¹²Yâhâ nenņeamâ lok âlâ me âlâhât biwiyenâmbâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya nângâm biwinenņan ki katmain. Anitâhâlen biwinenņan kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâkņe ikņe eņgatņeâk otmâ manman âlepņahât bulâņe topņe topņe ningimu mansain. Yakât topņe nângâm heņgeņgũnehât ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hângâņgumu biwinenņan kioņmap. ¹³Biwinenņan kioņmap yan loggât nângân

nângân ki watmain. Yâhâ yâkât nângân nângân watmâ Anitâhât den bukulpnenne kâsikum yingimain. Kâsikum yingimunne Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyene mem pâron pilâmu nângânetâ keterakyingimap. ¹⁴ Yâhâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne lok nombotne biwiyenjan ki kionmâ mâmâne otyingimap yaneâmâ manman âlepne yakât bulâne âlâlâ eknetâ tângât otmu hâkân otmâi. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinenjan kionmâ mâmâne otningimu Kiristohât biwiñan nângân nângân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpgumain. Yakât otmâ yu yakât topne nângâm heñgenjumain. Yawu gârâmâ lohimbî belângen manmaine topnenne hâum pâpgumai. Otmu Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpgumai. Den yan yuñe emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguoop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiñan den tatmap ya lok âlâ me âlâne yenjahâk nângânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboñe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne den kâsikum wanbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

3

Biwinenjanne hikuakmâ konohâk otmu tânahom Anitâ hoñ bawangimain.

¹⁻² Bukulpne, yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Lepat namân gâtne yamâ sot kândâkdâek ki yingimunne nemai. Yeneâmâ Kiristohât komolân torokatbi yamâ ñaña yengât dop oai. Yâhâ lohimbî belângen mansai yâhâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan ki kionmu yanak Kiristohât pâpgumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topne ki nângâm heñgenjua. Yakât otmâ sot kândâkdâek yingimune nenetâ ombeyenjan tatbuap. ³⁻⁴ Yâhâ lohimbî belângen mansaine Kiristohât den pâpgumai ya yengât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeneâmâ nângâm bâleangim den kakñan sahangim yuwu sâmai. “O, Paulo yamâ nengât kunnenne.” Yâhâ buku nombotñaneâmâ hionjakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nângâmunne bulâne otmap.” Yawu sâm yan lohimbî belângen manmaine otmâi yawuâk yene otmâi.

⁵ Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoñ bawangim Kiristohât den pat âlepne ekyongomutne yâkâlen biwiyene katbi. Yâhâ Anitâne âi ikñiâk ikñiâk sâm nitgimu mem manmâ gait yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. ⁶ Lok âlâne nep tuhumm sot âlâhât alikne kâmetmap yakât dopneâk nâne yengâlen taka topne katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yane sot âlâhât alikne kâmetbuap yakât kakñan bukuñe âlâne newân ari buruñ tetemu hele tuhuwuap yakât dopneâk Apoloñe nâhât betnehembâ taka âi yu torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingio. Aiop lok yane hele tuhumm arimu Anitâne konok lukulemu yan bulâne tetewuap yakât dopneâk mâmâne otyingimu yâkâlen biwiyenjan kepeinetâ yengâlen bulâne tetemap. ⁷ Nâne topne katmâ den ekyongowan. Yâhâ Apoloñeâmâ den kâsikum yingio. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak mâmâne otyingimu bulâne yengâlen tetemu Kiristohâlen biwiyenjan kepeim gai. Bulâne yengâlen tetemap yamâ netgât âi bia. Anitâ ikñak nângâyingimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nângâmunne yahalâk. ⁸ Yâhâ Apolo orop Anitâ hoñ bawangim mansait. Yakât otmâ nângânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwangim mansait yakât hâmeñe ikñiâk ikñiâk nitgiwuap. ⁹ Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai.

Nerâmâ biwinetnjanje hikuakmâ konohâk otmu tânahom yâkât sâtgât otmâ kalamnjan ari âi tuhuwanjimait.

Kiristone manmannenjahât topje mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topje nângâm henngunjetgât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetgât dop mansai. ¹⁰ Nenje topje katmâ emet tuhune sâm yan saran lâum kânângâmunje gemu yakât kaknjan hohem katmâ kokore pilâm gâremain. Emet yapâ torokatmâ tuhmunje âilonjo lonjo otmâp. Yâhâ yakât dopjeâk Anitâje âi sâm nihim mâmânje otnihimu biwinaje tijâk kepeim pâku lohimbî yengâlen ari topje katmâ Kiristohât den pat âlepje ekyongowan.

Otmu yakât kaknjan lok nombotje yengâlen taka den ya kelangatmahât nângâm nângâm kâsikum yinginetgât nanjan.

¹¹ Yâhâ emetgât kuhupin lâum kânângâmunje njiwin njiwin sâm kinmap yakât dopjeâk Anitâje kuhupin sâm Kiristo kânângâmu kinmap. Yawu gârâmâ yâk pilâm âlâ kânângânomgât dop âlâ ki tap. ¹² Otmu emet ya torokatmâ tånje tuhmunje lok nombotjanje âwihio, me bon, me kât kârikje, me simen, me ain yanje mem emet kârikje tuhunomai. Yâhâ lok nombotje âlâjeâmâ hombot, me hâpu, me nak lohotnjanje mem tuhujetâ kandi kandi otbuap. ¹³ Yâhâ emet ya torokatmâ tuhmunje kârikje kinbuap me bâlewuap yakât topje Kiristone âwurem gewuawân mem tetewuap. Sâp yan nenje ambojan ambojan emet ya torokatmâ tuhmunje mansain yakât topje teteâkgât yâkje sâmu kâlâpje pundun sâm emet ya semu topnenje tetewuap. ¹⁴ Yâhâ emet ya tånje ki sem biatbuap otmuâmâ Anitâje hâmenje âlepje ningiwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmenje ki ningiwuap. Yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnennjan iri sikum me sennje âlâlâ tatningiap ya aksihâk sem gulip tuhmunje bâsok senenekbuap yakât dopjeâk Anitâhât sennjan manmannenjahât bulâje bia kinmâ anjaknom.

¹⁶⁻¹⁷ Yakât torokatmâ yuwu sâmunje nângâjet. Anitâhât opon kâmbukje ya kâlehen ikje kawenje tap sâmai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukje yakât dop otmâ mansai. Yenje Kiristohâlen biwiyenje katbi yapâek Wâtgât mâmâjahât Heakje ge hohetyenjan tatmâ mâmânje otyingim gap. Yakât otmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje yenhât nângâjetâ yahatmu tat tat memeyenje mem bâleaknomai yamâ Anitâje hilipyongowuap.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ emelâk den yan ya yâhâpje sâmunje nângâjet. Yenje biwiyenjanje kâityongomu yenhât nângâjetâ yahatmapgât biwiyenje galemahom mannomai. Yâhâ lohimbî belângen manmainje nângân nângân wuân me wuângât nângâjetâ yahatmap yamâ Anitâje nângâmu tånjât otmâp. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje lohimbî belângen mansai yengât nângân nângân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nângân nângânnenje orop mansain,” sâmai ya yengârâmâ Anitâje nângâyinjimu gemap. Yâhâ Anitâje yengât yawu nângâyinjimu gemapgât nângân nângân ya pilâm yenhât nângâjetâ giâkgât nanjan. Yawu nângâm mannomai yan lohimbî belângen manmainje yengât nângâjetâ gemu “lok kopa” sânomai yakât ki gorâyinjiwuap. Den yan yuje emelâk lok âlâje den kulemguoap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyenje oropje menduhuakmâ den hikuwi yakât bulâje mem tetene sâm nângân nângânyenje menduhum buku

nombotŋe kâityongonomai. Kâityongone sâŋ otnomai yan Anitâŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem gulip tuhumu yeŋahâk kâirahom hiliwahonomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nâŋgân nâŋgânyeŋe oropŋe yeŋahâk nâŋgân nâŋgânyeŋe menduhum den hikumai yakât Anitâŋe nâŋgâmu helekŋe otmap.” Den yawu tap.

²¹⁻²² Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe yeŋgâlen taka yeŋe den kâsikum yinginomai ya yeŋgât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâŋe wahap topŋe topŋe hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yeŋgât sâŋ pat kuyingiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Petoro orop yeŋgât amutyenjan manmâ hoŋ bayingim mansain. ²³ Otmu kunnanŋe yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunŋe yamâ Anitâ konok.

4

Kiristoŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ sâŋ hâreningiwuap.

¹ Yakât otmâ nengât yuwu nâŋgânomai. Anitâŋe ikŋe den bulâŋe ya sâŋ tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâŋ ningimu Kiristo hoŋ bawanŋim mansain. Yeŋe yawu nâŋgâningiŋetâ dopŋan otbuap. ² Yâhâ Anitâŋe nen kerek âi sâŋ ningimap ya biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ yâhânongât sâŋ ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewuap. ³ Yakât otmâ tem lâuwawŋiman me bia yakât topŋe eknehât yeŋe nâŋgân nâŋgân me lok âlâhât nâŋgân nâŋgân watmâ den âiân katnekmâ sâŋ hârenihinomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topŋe girawu tap yakât nâŋgâm nine nâŋgân nâŋgân me lok âlâhât nâŋgân nâŋgân ki watman. ⁴ Yâhâ nine biwinahât topŋe girawu tap ya nâŋgâman yan Kutdâhât den bulâŋe nâŋgâmune biwinan hâumu tosa biaek mansan yawu biwinanŋe nâŋgâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senŋan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikŋak biwinahât topŋe ekmâ sâŋ hârenihiwuap. ⁵ Yâhâ nenŋe âlâlâ otnehât nâŋgâmain me tihân otnain memain ya Kutdânenŋaŋe âwurem ge mem tetekŋan tuhumi sâŋ hâreningiwuap yakât sâpŋe Anitâŋe kalop. Sâp yan nenŋe Anitâhât den kâsikum yingim mansain nengât biwinenŋahât topŋe ekmâ nâŋgâningim hâmeŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap. Yakât otmâ yeŋeâmâ sâp yiwerenŋe sâŋ bâleningiŋetâ ki ârândân otmap.

⁶ Bukulipne, yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋe miti denân tap yukât andemŋe wangim torokatnomaihât dop âlâ ki tap. Yakât topŋe yeŋe nâŋgâm heŋgeŋuŋetgât den sâŋ aran yu Apolo orop netŋan hâum ekyongomune nanŋai. Yakât otmâ yeŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu âlâhât nâŋgâŋetâ gemu sâŋ bâleangimai yaŋe dondâ bâleap. ⁷ Yen âlâŋe sâŋ yingimu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap? Yawu otŋetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nâŋgân nâŋgânyeŋe âilonŋo tetemap yamâ in ki tetemap. Anitâ ikŋak biwiyenjan kionŋmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâkŋe wahap âlâlâ kerek bāt belaiâk ningimap. Yawu otningimap yakât otmâ nennahât nâŋgâmunŋe yahatbuapgât dop âlâ ki tap.

Anitâŋe Paulo aposolo âi sâŋ wanŋmu hoŋ bayingim manop.

⁸ Bâe, yeŋe “Emelâk nâŋgân nâŋgânnenŋe keterakningimu Anitâhât den topŋambâek nanŋain,” sâmai. Me “Nennahâk manman âilonŋoân mansain,” sâmai. Otmu emelâk kunyeteŋe manmunŋe amutnenŋan mansawot netgât yawu sâmai. Yawu sâmai yaŋe ki ârândân oap. Gârâmâ yeŋe Anitâhât den topŋambâek nâŋgâm kunlipnenŋe otmâ manman âilonŋoân manbâi. Yawu

mansai mâne orowâk manbâin. ⁹ Yawu gârâmâ manmannenjahât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâuje lok bâleje meyekmâ den âiân katyekmâ mumuhât pat kuyiŋgimai. Yawu otyiŋgim yanâmâ meyekmâ lohimbî senyejan kânângâyekjetâ kinjetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopjeâk Anitâje menenekmâ aposolo âi sâm ningim lok kerek yengât amutyenjan katnenekmu lok bâleje yekmâ nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopjeâk nenekmâ nângâm bâleningimai. Nenekmâ nângâm bâleningimai yakât topje ajeleje nanjai. ¹⁰ Nenâmâ Kiristohât den pat âlepje lohimbî belângen mansai ya ekyongomunje nângâjetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yejahât nângâjetâ yahatmu “Nângân nângânnenje orop manmâ biwinenje galemahom mansain,” sâmai. Yâhâ nengât nângâjetâ gemu Anitâje ki mâmâje otyiŋgimu bulâje tetemap nengât yawu sâmai. Yawu sâm yan yejahât nângâjetâ yahatmu “Anitâje mâmâje otningimu âi topje topje memunje bulâje tetemap,” sâmai. Yakât otmâ lohimbî belângen manmainje yengât nângâjetâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ nângâninginetâ gemu lok tawi tawi sâmai. ¹¹⁻¹² Bulâjanâk hop sambê kakran ki mansain. Nen bât kandiânâk nemain sâm âihât hâhiwin nângâmain. Yawu otmâ emet kandiân im yahatmâ kapi hawangum den ekyongomain. Yawu manmunje lohimbî belângen manmainje nenekmâ hâim hilitnenekmai yan Anitâje lukuleyhâkgât ulitgumain. Yâhâ mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ den biaek manmâ ki lohotje otmain. ¹³ Otmu nengât huŋ bero sâm hâinenekmai yan gurâ iliwetmâ den lohotjan sâm ekyongomain.

¹⁴⁻¹⁵ Nâ den sâm aran yu nângâm aŋulakjetgât ki ekyongoan. Aŋoân nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepje ekyongomune nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenje katbi. Yapâek yen orop biwinenjanje kepeiakmâ âwâ nan yawu manmâ gain. Yâhâ yengât galemlipyeneâmâ sesengâlâk. Gârâmâ âwâyejeâmâ nâ konohâk. Yakât otmâ yengât nângân nângân ya pâroj sâekgât wawaeyekmâ girem den yu ekyongoan. ¹⁶ Yene nanlipne yawu mansai. Yakât otmâ Kiristone mâtâp yu wat sâm nihiop ya tâj tâjâk watman. Nâje kâi towat otman yawuâk watmâ manjetgât nanjan. ¹⁷ Yakât otmâ bukune Timoteo hângângumune yengâlen taka den kâsikum yingiwuap. Den kâsikum yingimu nângânomai yan nâje Kiristohât komot den kâsikum yingimune lâum mansai yakât topje nângâm heŋgeŋgunomai. Otmu Timoteo orop biwinetjanje Kutdâhâlen kepeim nanje âwâjanje tânahomawot yakât dopjeâk tânahom Kutdâhât âi memait.

¹⁸ Yâhâ yen nombotjanje nâhâitje ki takawuap sâm yejahât nângâjetâ yahatmu hâmeyeje bitmâ bitmâ oai. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kutdâje sâmu mâtâp tetenihiwuap yan yengâlen in yawu takawom. Taka lok yan yu âlâje mâmâje otyiŋgimu yejahât nângâjetâ yahatmu sâm bâlenihim mansai yakât topje nângâwom. ²⁰ Yâhâ yejahâk den topje topje alahum biwiyenje ki galemahom heŋgeŋgumai. Yakât otmâ Anitâje tihitnenje otmap yan ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu biwi nângân nângânnenjan ge mâmâje otningimu galemahom manmain. ²¹ Yakât otmâ yengâlen taka girawu otyiŋgiwomgât nanjai? Nâje taka den kâwâ kârihân kuwikyebomgât nanjai me lohotjan taka buku otyiŋgiwomgât nanjai?

5

Lok âlâje otmu dondâ bâleop ya ketetjetâ manâkgât sâop.

1 Yengât den pat bâleŋe yuwu sânetâ nângâwan. Yengâlen gâtŋe lok âlâ mâmânâit yaŋe ki orotŋe otmâ mansawot. Orotmeme otmâ mansawot yawu yakât pâku lohimbine samut kârikŋe katŋetâ tap. Yâhâ yeŋeâmâ yelekâmâ ki sâyitgimai. Yamâ yuwuhât yan. Yengâlen gâtŋe lok âlâŋe imbi memu nanyetŋe teteop. Yawu gârâmâ manmâ manmâ nanyetŋe lok otmu mâmâŋe ya bâleop. Mâmâŋe bâlemu âwânŋe imbi âlâ miop. Yawu gârâmâ nanŋe yaŋe mâmâŋe orop manmawot. Yawu manmâ lok âwâyetŋe senŋe buhum betŋehen kionmawot. ² Yawu otmawot yakât ki sâyitgim gai yakât anulakŋet. Otmu lok ya ketetŋetâ manbâp. Yawu otbâi yamâ yeŋe yelekâmâ ki yelekâmâ yawu otmâ yerjahât nângâŋetâ yahatmap. Yakât nângâmune dondâ bâleap. ³ Nâŋeâmâ kâleŋehen mansan. Yawu gârâmâ emelâk yen orop tatmâ biwinenŋe sipawahom konohâk otmu den alahuwin. Yakât dopŋeâk yuwu ekyongomune nângâŋet. Yesu Kutdânenŋe biwinanŋe yâk hikum mansan. Otmu yâkŋe girawu sâm hâreyiŋgiop yawuâk lok bâleŋe yukât sâm hârewaŋgian. ⁴ Yâhâ nâ orowâk tain mâne girawu sâm hârewaŋgimbâm yakât nângâm menduhuakmâ Yesu Kutdânenŋe yâkât wâtŋan kinmâ yuwu otbaŋŋet. ⁵ Hâmbâi Kutdânenŋe âwurem ge lohimbî biwinenjahât topŋe ekmâ nângâm sâm hâreningiwap. Sâp yan Anitâŋe lok yu membuaŋgât yeŋe ketetŋetâ ari belângen manmu Satanŋe hâhiwin waŋbuap. Hâhiwin waŋmu orotmeme bâleŋe otmâ mansap ya bet pilâm Kiristo tem lâuwaŋgiuapgât den ekyongoan yuwu otnomai.

⁶ Lok yaŋe mâmâŋe orop mansawot ya yetgât den ki sâyitgim gai. Girawuhât otmâ yerjahât nângâŋetâ yahatmap? Yakât anulakŋet. Yâhâ biwinan girawu tap yakât nângâŋetgât matuk keluŋan hâum sâmune nângâŋet. Imbilipnenŋe dâmbia golanŋumai. Golanŋumâmâ matuk mendârenetâ keluŋe gemu dâmbia orop menduhunetâ matuk keluŋe sânduk sâm ârândân otmap. ⁷ Yâhâ yakât dopŋeâk lohimbî yâhâp yaŋe hohetyeŋan manmutâ orotmeme bâleŋe yuŋe mem bâleyekbuap. Yawu tetemapgât ketetyelekŋetâ belângen ari manset. Yawu otnomai yanâmâ Anitâhât senŋan koko salehâk mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ dâmbiaen matuk keluŋe ki mendârenetâ tatmap yakât dopŋeâk mannomai.

Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâŋet. Emelâk Tihit tihit Homban ârândânâk Yura lohimbî nengât tosa biatningiâk sâm hotom uminiwiŋe lama nanŋe gâim hepŋe tuanguminiwi. Hepŋe tuangum yan sot um nemi-niwi. Emelâk lama nanŋe gâim hepŋe tuanguminiwi yakât dopŋeâk Kiristohât hepŋe moseleakmu mum yan nengât tosanenŋe bunewâk pilâningiop. ⁸ Yakât otmâ heroŋe nângâwaŋgim um nenom yan matuk keluŋe yaŋe manman bâleŋehât dop oapgât ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmâ manman koko salek yawuâk mannom sâm sot inâk nenom.

⁹ Yâhâ lohimbine kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki oraŋŋet sâm pepa kulemgum katyiŋgiwan ya ekŋetâ ki keterahop. ¹⁰ Yakât otmâ den yakâlâk sâm heŋgenŋumune nângâŋet. Pâku lohimbî nombotŋe kâwâ konda otmai, me senŋe âlâlâ ekŋâlem kombo meyiŋgimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yeŋeâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbî bâleŋe orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yeŋeâk mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹¹ Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât den ya kulemgum katyiŋgiwan. Bukulipyenŋe nombotŋe “Emelâk biwinenŋe Kiristohâlen katbin” sâmaiŋe kâwâ konda otmai, me senŋe âlâlâ ekŋâlem sen buhu buhu otmai, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeyelekmai, me den belângen sâmai, me to

kârikne nenetâ biwiyene gulip otmap, me kombo meyingimai. Bukulipyenane yawu otmai yamâ kewilâyeknetâ belângen ge mannetgât den ya kulemgum katyingingwan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât nanjan.

¹²⁻¹³ Yâhâ nâje lohimbî belângen mansai yengât sâmbâ hâreyingiwomgât Anitâje ki sâmbâ nihiop. Anitâ ikjak biwiyenahât topne nângâm sâmbâ hâreyingiwuap. Yawu gârâmâ bukulipyene orowâk biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu menduhuakmâ Kiristo mepaemai ya yengâlen gâtne âlâ me âlâje otjetâ bâlemap ya sâmbâ hâreyinginet. Sâmbâ hâreyinginetâ ki nângânomai ya kewilâyeknetâ belângen ari mannomai. Yawu otnomai sâmbâ Mosenje girem den âlâ kulemguoap ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâleje otmai ya hohetyenambâ ketetyeknetâ arinomai.”

6

Lohimbîne hionjakmâ den âiân karakminiwi.

¹ Bukulipne, den umatne âlâ nângâwan yakât yuwu sâmbâ nângânet. Yengâlen gâtne nombotnane kuk otmâ hionjakmaiân angoân papatolipnennane umatne yu kuwikinginetâ kaok orangine sâmbâ yâk yengâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyene hionjakmai ya meyekmâ ari pâku lok yengâlen den âiân katyeknetâ yâkne sâmbâ hâreyingimai. Den pat yu eknohetâ nângâmune dondâ bâleop. ² Yâhâ nen Kiristohâlen biwinennane kepeim manmainne lohimbî belângen mansai ya sâmbâ hâreyinginom yakât emelâk Anitâje sâmbâ kalop. Âlâje yakât ki ekyongop? Nâ ekyongowan yakâ. Yâhâ lohimbî belângen mansaine orotmeme bâleje otmai ya yengât sâmbâ hâreyinginomai. Yakât otmâ den tâjât yuwuya yamâ yenhâk in yawu kuwikmâ kaok orangimbâi? ³ Otmu hâmbâi sâp patoen anelo yengât gurâ sâmbâ hâreyinginom yakât sâmbâ kalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyene orop den ki kuwikmâ kaok orangimai? ⁴ Yawu gârâmâ yene kuk otmâ hionjakmaiân girawuhât otmâ lohimbî Kiristohât hâkân otmai yengâlen ari den âiân karakmai? ⁵ Yen anunene bia. Yengâlen gâtne lok âlâ nângân nângânne oropne sâmbâ hâreyingimu ârândân otbuapgât dop tap ya nanjan. ⁶ Yene hionjakmaiân lohimbîne Kiristohât den nângânetâ helekne otmu pilâmai ya yengâlen ari den âiân karaknetâ sâmbâ hâreyingimai ya nângâmune dondâ bâleap.

⁷ Yâhâ yene hionjakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpgunetâ yanak manman âlepnhât bulâje yengâlen ki tetem hengenjuap. Yakât otmâ buku âlâ me âlâje mem bâleyekne sâmbâ otjetâ yan ki iliwetmâ matne kâpekyingimbâi. Me kombo meyingine sâmbâ otjetâ nembe kalem otyingimbâi. ⁸ Yawu gârâmâ yenhât nângânetâ yahatmu bukulipyene orop sâmbâ bânangimai. Me kâirahom kombo meangimai. ⁹ Lohimbî yawu otmaine manman kâriknan ki mannomai. Yakât âlâje ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk engatyanane kâityongomapgât yuwu sâmbâ biwiyenan mem mannomai. Lok yuwuyane manman kâriknan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmai, me emet huhumai, me imbilipyene pilâyekmâ lok bukulipyene orop manmâ ekjâleakmâ otjetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpgum mepaemai. ¹⁰ Me bukulipyene yengât senje âlâlâ ekjâlem miakne sâmbâ otmai, me kombo miangimai, me den bâleje hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikne nem biwi hâlim otmai. Lok yawuyane Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai. ¹¹ Yâhâ embânân Kiristohâlen biwiyene ki katbi yan yen nombotnane

orotmeme bâleŋe yawu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋgiop. Tosayenŋe pilâyinŋgimu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manŋetâ Anitâŋe yekmu ârandâŋ otmâp.

Kâwâ konda ki otnom.

¹² Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitâŋe nekmu ki bâlewuaŋ,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk yu me ya otnomai yakât Anitâŋe yekmu ki bâlewuaŋ. Yawu gârâmâ otnomai ya kerekŋe yen otmu bukulipyenŋe ki tânyongwuaŋ. Yâhâ ninan hâum sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe yu me ya otbom yakât Anitâŋe nekmu ki bâlewuaŋ. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinanŋe yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemguakmâ manbom. ¹³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuwu mon sânomai. “Nenŋe sot nemunŋe wâtnenŋe tiŋ tiŋ sâekgât Anitâŋe sot topŋe topŋe kalop. Otmu sot nem kârikŋe mannomgât Anitâŋe tepnenŋe orowâk katnenehop. Yakât otmâ sot nemunŋe tepnenŋan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe sâmu manman topŋe topŋe biatmâ metewuaŋ. Otmu lohimbî nengât hâknenŋe yu kon sâm âiŋe menom yakât Anitâŋe sâm kalop. Anitâhât tem lâuwangim mannomgât wâtnenŋe ningimâp. Yakât otmâ lohimbî miakmâ biwiyetŋe hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom. ¹⁴ Yâhâ yâkŋe ikŋe wâtŋambâek Kutdânenŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât dopŋeâk nen mumuŋambâ mem yahatnenekbuaŋ.

¹⁵ Yâhâ Kiristohâlen biwiyenŋe katbi yan yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manmâ yâkât launŋe me kâiŋe bātŋe otmâ hoŋ bawaŋgim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmâi yengâlen torokatmâ yâk orop buku oranŋine sâm oai? Kâmbukŋe, pilâŋetgât nanŋan. ¹⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuaŋ. Âlâŋe yakât ki ekyongop? Den yan yuŋe emelâk Mosenŋe den âlâ kulemguoŋ ya miap. Den ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâŋe imbinahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuaŋ.” Den yawu tap.

¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe biwiyenŋe Kutdâhâlen kepeim mansaiŋe yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmâp.

¹⁸⁻²⁰ Yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk olop yan Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu biwiyenŋe ge tatmap. Biwiyenŋe ge tatmap yakât otmâ yenŋe engatyenŋeâk watmâ yu me ya otnomaihât dop âlâ ki tap. Kutdânenŋe Kiristonŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan manman bâlenjahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenekmâ Anitâ orop manman kârikŋan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ biwiyenŋe yâkâlen kepeim tem lâuwanginomai. Tem lâuwangim manŋetâ lohimbî belâŋen mansaiŋe yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomai. Yakât otmâ kâwâ konda ki otŋet. Yawu otmain sâm haorŋmâ ârandâŋ biwiyenŋe galemahom manŋet. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kâwâ konda otmâi yan yenŋe hâkyenŋe mem bâleakmai. Yâhâ orotmeme bâleŋe nombotŋe âlâ otmâi yanŋe hâkyenŋe ki mem bâleakmai.

7

Lohimbi miakmâ mansai yakât den

¹ Otmu yeŋe manman girawu mannom sâŋ yakât âinohom pepa kulemgum katnihiŋetâ ekban. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim yâkât tem lâuwangimainje imbi ki menom sânomai yaŋe ârândâŋ otbuap. ² Yawu gârâmâ yengât kapilipyenje kiŋgitje orowâkje imbi yekŋâlem otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbiŋe miakmâ biwiyenje hikuakmâ konohân manŋetâ ârândâŋ otbuap. ³⁻⁴ Otmu Anitâŋe lokje imbiŋe miakmâ mandomawot sâop. Yakât otmâ imbiŋe lokŋahât pat mansap. Otmu lokjaŋe gurâ imbiŋahât pat mansap. Yakât otmâ hâkyetŋe ki alirakdomawot. ⁵ Yawu gârâmâ lokjaŋe me imbiŋe Anitâ ulitgumu sâp kâlep otbuap yakât hewewen otbe sâŋ yan angoân den alahuromawot. Den alahumutâ biwiyetŋe hikuakmâ konohâk otmu yan hâkyetŋe alirakdomawot yaŋe ki bâlewuap. Yâhâ ulitguromawot yakât kakŋan Manman bâlenjahât Amboŋe Satan yâkŋe kâityotgomu lohotŋe otmâ tâpikgumawotgât âlâkuâk menduhuakmâ mandomawot.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi barak manbom sâŋu ârândâŋ otbuap yawu yan. Yawu gârâmâ yeŋe yawu manŋetgâlâk ki yan. Nine biwinan tap ya ekyongoan. ⁷ Yakât ninan hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Nâmâ imbi barak manmâ hâkne tihitŋe otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi ki miai yaŋe nâŋe mansan yuwu manŋetgât nanŋan. Yawu gârâmâ nenŋe Anitâhâlen biwinenjaŋe kepeim manmunŋe ikŋak dopnenŋan mâmâŋe otningimu manman ikŋiâk ikŋiâk manmain. Yawu otmâ mâmâŋe otnihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbi nombotŋe âlâmâ manmanyenje âlâ manmai yamâ Anitâŋe dopyenjan mâmâŋe otyiŋgimu manmai.

⁸ Otmu lohimbi sihan me kambut mansai yengât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâŋe imbi barak mansan yakât dopŋeâk yeŋe lok me imbi barak mannomai yamâ ârândâŋ otbuap. ⁹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotjaŋe hâkyenje tihitŋe otnomaihât dop ki tap. Yaŋe lok me imbi ekŋâleanŋim otmâ tâpikgumaihât âlepŋe miakmâ mannomai.

¹⁰⁻¹¹ Otmu lokŋe imbiŋe miakmâ biwiyenje Kiristohâlen kepeim mansai ya yengât Kutdânenjaŋe sâop ya ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe ki pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe imbilipyenje pilâyeknomai otmuâmâ imbi yaŋe lok ondop yengâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyenje yengât tepyenje huruŋ sâŋu kaok nâŋgânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.

¹² Otmu lohimbi nombotjaŋe emelâk Kiristohât den pat ki nâŋgâwi yan miakbi ya yengât nine biwinambâ teteap ya ekyongowe. Lok âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmai ya yengât imbilipyenjaŋe Kiristohâlen biwiyenje ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyenjaŋe loklipyenje orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai. ¹³ Otmu imbilipyenje gurâ yawuâk. Imbi âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmai ya yengât loklipyenjaŋe Kiristohâlen biwiyenje ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyenjaŋe orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlâengen ari mannomai. ¹⁴ Lohimbi yaŋe ki pilakmâ mansawot yakât Anitâŋe nan baralipyetŋe orowâk nâŋgâyiŋgimap. Yawu gârâmâ ki nâŋgâyiŋgimap mâne nan baralipyetŋe betyongombâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim mansaiŋe loklipyenje me imbilipyenje Kiristohâlen biwiyenje ki kepeim mansai yâk orop kaok

oraŋiŋetgât Anitâŋe sâŋ yingioŋ. Yakât otmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenâŋe ki kepeim manmaiŋe loklipyeŋe me imbilipyenye pilâyekmâ âlâengen arine sâŋ otnomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândâŋ otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeim manmai ya yengâlen ki tatbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeim manmaiŋe tem lâuwaŋgim loklipyeŋe me imbilipyenye Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeinetgât lohotŋan otyinginomai. Yawu manŋetâ manmanyenye ya ekmâ Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeinomaihât mâtâp ki maŋguyinginomai.

Anitâŋe menenekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhânom.

¹⁷ Yâhâ den sâŋ aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât Kiristohât lohimbi komotŋe komotŋe den kâsikum yingim mansan yakât sâŋmune nâŋgâŋet. Manman amboŋe Anitâŋe manmannenŋe ikŋiâk ikŋiâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yeŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenye yâkâlen katŋetâ Anitâŋe meyehop. Yakât otmâ meyehop sâp yan âi girawuya mewi ya yawuâk mem mannomai. ¹⁸ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Anitâŋe nen Yura lohimbi manman âlepŋahât pat kuningioŋ. Yakât dop yamâ hâknenŋe torehenŋan undip tuhuaŋgim gamain. Yâhâ nengâlen gâtŋe âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinenŋe kepeim mansainŋe hâknenŋe torehenŋan undip tap yakât nâŋgâm topnenŋe ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen pâku lohimbiŋe biwiyenye Kiristohâlen katmâ mansainŋe hâkyenŋe torehenŋan undip ki tuhuaŋgimain. ¹⁹ Yâhâ hâknenŋe torehenŋan undip tuhuaŋgimain me ki tuhuaŋgimain yamâ bulâŋe bia. Yamâ orotmeme tâŋât. Yâhâ Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ tem lâuwaŋgim mansain yaje bulâŋe oap. ²⁰ Yakât yâhâpŋe sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyingioŋ sâp yan girawu manbi yawuâk torokatmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap.

²¹⁻²² Otmu hoŋ bayingimai ya yengât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok Kutdâ âlâ me âlâŋe hoŋ baningiet sâŋ meyekŋetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiristoŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋyekmu yâkâlen yeŋe biwiyenâŋe kepeinetâ Anitâŋe meyekmu biwi sânduhân mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyeŋe yengât amutgen manmâ hoŋ bayingim mansai yakât ki gorâyingâk. Yâhâ lok kutdâlipyeŋe hâŋgânyongonomai yanâmâ wosaken me wosaken arine sâŋ otnomai yaken arinomai. Otmu Kutdâ hoŋ bawaŋgim gai yawuâk hoŋ bawaŋgim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe lok kutdâhât amutgen ki mansai yengârâmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ Kiristohâlen biwiyenye katŋetâ Anitâŋe meyehop. Yakât otmâ Kiristo amutgen manmâ hoŋ bawaŋgimain yakât Anitâŋe sâŋ yingioŋ.

²³ Kutdânenŋe Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan Anitâŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenekmâ manman kârikŋan mannomgât pat kuningioŋ. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe biwiyenâŋe kioŋmâ mem gulip tuhuyekmai hât Kiristohât tem lâuwaŋgim manmâ biwiyenye galemahom mannomai. ²⁴ Anitâŋe meyehop yan manman girawuya manbi yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyenâŋe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbi sihan ya yengât den sâop

²⁵ Yâhâ lohimbi sihan yengât âinohowi yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yâhâ den sâwe sâŋ oan yu Kutdânenŋe ki eknohop. Yawu gârâmâ Kiristoŋe yâkât

den pat kâsikum yingiwomgât tepnje nângânihim âi sâm nihiop. Ya biwinaŋe tiŋâk kepeim manbehât mâmâŋe otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâmune nângâŋet.

²⁶⁻²⁷ Umatŋe topŋe topŋe kaknenŋan yâhâwuap. Yakât nângâm sihan mansaiŋe yawuâk torokatmâ mannomai yamâ âilonŋo. Yâhâ lok imbilipyeŋe orowâk mansaiŋe imbilipyeŋe ki pilâyeknomai. ²⁸ Otmu sihan mansai yaŋe miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbî miakmâ mannomai ya yengât kakyeŋan umatŋe âlâlâ yâhâwuap. Umatŋe âlâlâ yawuya kakyeŋan yâhâmapgât otmâ den yu ekyongoan.

²⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât topŋe yuwu sâmune nângâŋet. Kutdânennŋe âwurem gewuap yakât sâp utâpŋuap. Yakât otmâ sâp yupâek lok imbilipyeŋe orop mansaiŋe umatŋe topŋe topŋe kakyeŋan yâhâwuap yakât ki gorâyingingiwap. ³⁰ Otmu weyeŋe nângâm isenomaiŋe sâp utâpŋuap yakât nângâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepyeŋe herone otbuapŋeâmâ herone kakŋanâk manmâ yâhânehât ki nângânomai. Otmu senŋe âlâlâ puluhum ambokunomaiŋe ya ekŋâlem yeŋanâk talâkgât biwiyeŋe ki kinbuap. ³¹ Yâhâ hânân senŋe âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otbuapgât Anitâŋe sâm kalop. Yakât otmâ lohimbîŋe senŋe âlâlâ puluhum anŋi gunŋi otmai yaŋe manman yawuâk torokatmâ mannomaihât biwiyeŋe ki hikunomai.

³² Yeŋe manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyingingiâkgât nanŋan. Yâhâ lok sihan me lok tat tatŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât yâkâlen biwiyeŋe hikum tem lâuwangimai. ³³ Yâhâ lok imbi naomlipyeŋe orowâk mansaiŋe umatŋe teteyingimu hâhiwiw kakŋan manmai hât gorâyingingimap. Me imbilipyeŋe herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai. ³⁴ Imbi naomlipyeŋe yengâlen biwiyeŋe tatmap yan Kutdâhâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim tem lâuwanginomai hât biwi yâhâp otmai. Otmu imbi sihan me imbi tat tatŋeâmâ senŋe âlâlâ yeŋe yakâlâk ki nângâmai. Yâkŋeâmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm biwiyeŋe hewewenŋ otmu Kutdâ hoŋ bawanginehât nângâm manmai. Yâhâ imbi loklipyeŋe orowâk mansaiŋeâmâ loklipyeŋe herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai.

³⁵ Yeŋe girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyingian. Yeŋe umatŋe kakŋan manmai hât mâtâp yu watmâ mannomai hât ekyongoan. Yenâmâ târârâhâk manmâ Kutdâhât tem lâuwangim biwiyeŋe yâkâlenâk hikum mannomai hât nanŋan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki otnomai yamâ ârândâŋ otbuap.

³⁶ Otmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâŋet. Imbi yamâ hâkŋe katahemu lok nombotŋe ketetmai sâm âwâŋeŋe ikŋe engatŋeâk lok katbangiwe sâm otmâ mansap yakât nângâmune ârândâŋ oap. Otmu lok yaŋe baratŋe ya membuap yamâ ki bâlewuap. ³⁷ Otmu âwâŋeŋe baratne alitbom sâm biwiŋeŋe nângâmu ârândâŋ otbuap ya gurâ ki bâlewuap. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok yaŋe baratŋe lok katbangiwap yamâ ki bâlewuap. Yâhâ baratŋe alitbuap otmuâmâ yakât gurâ nângâmune âilonŋo oap.

³⁹ Otmu imbi âlâŋe lokŋe pilâm lok ondowângen ariwe sâm oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâŋet. Lokŋe tap yakât otmâ pilâm lok âlâ membuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi lokŋeŋe mumbuap yakât kakŋan

lok âlâ membuap yaŋe ârândâŋ otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim mansai ya yengâlen gâtŋe membuap. ⁴⁰ Yâhâ biwinanŋe yuwu nanŋan. Imbi kambut âlâ me âlâŋe lok barak mannomai yaŋe heronŋe nâŋgâm Kutdâhât tem lâuwangim mannomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwinnan katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katminiwi.

¹ Otmu lohimbi nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmâ mansai. Yamâ yâk orowâk menduhuakmâ sot yakât torehenŋe neŋetâ bâlewuap me bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Bulâŋanâk nâŋgân nâŋgânyenŋe pâronŋe sâmu Porom Lâpiohât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu biwiyenŋe Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe yenŋe neŋetâ ki bâlewuap yakât topŋe nâŋgâm heŋgenŋuai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe Porom Lâpio yakât topŋe emelâk nâŋgâwin sâmaiŋe hâkyenŋe mepaemai. Hâkyenŋe mepaem bukulipyenŋe Porom Lâpiohât nâŋgâm biwi yâhâp otmai ya yengât ki nâŋgâmai. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ bukulipyenŋe yengât biwiyenŋe gemap sâm nâŋgâyiŋgim lohottŋan otyiŋgimai. ² Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân tatmap yakât topŋambâek nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topŋambâek nanŋain sâmai imbiâk sâmai. ³ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyenŋaŋe kepeimai yâhâmâ nâŋgâyiŋgimap.

⁴⁻⁵ Yâhâ bukulipyenŋaŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe yenŋak nemai yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Pâku lohimbiŋe nak me kât tâŋât me himbimân gâtŋe me hânân gâtŋe wuân me wuângât towatŋe hâwim kânâŋgâm “kutdânenŋe, kutdânenŋe” sâm ulitŋuŋetâ ki nâŋgâyiŋgimap. Nenŋeâmâ Porom Lâpiohât nâŋgâmunŋe tâŋât otmu Anitâ konok “Awoŋnenŋe,” sâm mepaemai. ⁶ Kutdânenŋe Kiristonŋe awoŋnenŋe Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topŋe topŋe katmâ meteop. Yakât otmâ Kiristohâlenâk biwinenŋaŋe kepeim wâtŋan kinmâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ yâhânom.

⁷ Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topŋe bukulipyenŋe nombotŋaŋe ki nâŋgâm heŋgenŋuai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katminiwi yakât nâŋgâm manmai. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe nene sâm biwi yâhâp otmai. Biwi yâhâp otmâ neŋetâ yaŋe biwiyenŋe mem gulip tuhomap. ⁸ Bulâŋanâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenŋe nenom me ki nenom yakât Anitâŋe nâŋgâmu tâŋât otmap. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu bâlemap sâm ki nemain yamâ imbiâk otmain. Me Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.

⁹ Yenŋe Porom Lâpiohât topŋe nâŋgâm heŋgenŋuai. Yawu gârâmâ bukulipyenŋaŋe yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâm Porom Lâpiohât sot torehenŋe ya ki nenomai. ¹⁰ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yenŋe nâŋgân nâŋgânyenŋe pâronŋe sâmu Porom Lâpiohât nâŋgâŋetâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe pâku lohimbi yengât opon kâmbukŋan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot neŋetâ yan bukulipyenŋe âlâ me âlâŋe yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenŋe neŋetâ

ki bâleap,” sâmbiwi yâhâp otmâ yengâlen torokatjetâ orowâk nenomai. ¹¹ Yawu otmâ manjetâ biwiyenje orotok sâmu Kiristo betgum tosa mem yanak hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu sâmunen nângâjet. Kiristonjen yen otmu bukulpipenjen yengât tosehât otmâ muop. Yawu gârâmâ yenjen Porom Lâpiohât sot torehenjen nejetâ yekmâ bukulpipenjen biwi yâhâp kakjan nem hiliwahonomai. ¹² Yawu gârâmâ hiliwahonomai yakât matjen yenjen tosa pato menomai. ¹³ Yakât otmâ biwinanjen yawu nângâman. Bukulipnen nombotjanjen Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbijenjen Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai ya yengât senyenjan nemunen nekmâ yawuâk nem yan tosa memai sâmbiwi ya ki nembom.

9

Paulonen aposolo âi yuwu mem manminion.

¹ Yawu gârâmâ nânen yu me ya otmangât lok âlâ me âlânen kunihino-maihât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânenjenjen mâtâwân tetenihim aposolo nep sâmbiwi nihiop. Yakât otmâ yakât sâtgât otmâ den pat âlepjenjen ekyongomunen nângâjetâ bulânen otmu yâkâlen biwiyenjenjen kepeim manmâ gai. ² Yâhâ nânen aposolo nep mem mansangât bulânen yamâ yenjen orotmeme bâlenjen betbanjim Kutdânenjen Kiristo tem lâuwanjim gai. Yawu gârâmâ lohimbibombotjanjen nâhât nângâjetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki nângâjetâ gemap.

³ Gârâmâ lok yanjen nângâm bâlenihim sâmbiwi ge katnekmai sâmbiwi yan den matjen yuwu sâmbiwi. ⁴ Nânen yen Kiristohât komot mansai yengâlen ari den kâsikum yingim mansan. Yakât matjen yenjen sot me âlâlâ tânnohonet sâmbiwi ngât dop tap yamâ ki sâmbiwi. ⁵⁻⁶ Yesu imilipjen, Petoro, otmu aposolo lok nombotjen, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapijen kapijen manmâ arai ya yengâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matjen sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtjen nombotjanjen Banawa orop netgât “ki tânyotgomunjen yetjak kapi ambolipjenjen yengâlen ari âi tuhumutâ hâmenjen yitginomai” sâmbiwi jetâ ki ârândân oap. Yâhâ nânen imbi memunen orowâk mansait mânen tânnotgombâihât dop tap. ⁷ Yakât topjenjen nângâjetâ keterahâkgât den âlânen hâmbiwi yuwu sâmbiwi nângâjet. Hep bero yanjenâmâ gawaman yengât nep tuhumai yan yenjen tewetsenjenjen sotyenjen me kapangât senjen âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam ambonjenjenjen kalamân gâtjen mem nem manmai. Otmu nonijen bulimakao ambolipjenjenjen yenhâk gâmbiwi um nemai. ⁸⁻⁹ Den ekyongoan yu lokgât nângân nângân ki watmâ yan. Emelâk Anitânen Mosen girem den âlâ ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Bulimakaojen nep tuhuyingimu yan bulânen nemap sâmbiwi launen ki sâhâmbiwi mangunomai.” Yawu tap.

Girem den yu Anitânen bulimakaohâlâk nângâm ki ekuop. ¹⁰ Nenenjen otmunjen bulânen tetemap yakât nângâm bulimakaohâlen hâmbiwi sâmbiwi. Nenenjen bonjen tetemu nenomgât nângâm nep kâmetmain. Otmu imbilipnenjenjenjen bonjen âlemu orowâk nenomgât hele tuhumai. ¹¹ Yakât dopjenâk nenjen âi topjen katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunjenjenjen nângâjetâ bonjen otmu yanak manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matjen sot me âlâlâ tânnongombâihât dop. ¹² Yâhâ lok nombotjanjen belângen taka den kâsikum yingimâ yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benjen anjoân nenjen Kiristohât den pat âlepjenjenjenjen ekyongomunjenjenjen nângâwihât yenjen lok belângen tohonetâ tânyongomai wangim tânnongombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nângâwi. Sâp yan nenŋe tewetsenŋahâlâk nângâm den ekyongowin yawu nângâmaiŋhât sot me âlâlâ ya tânnongoŋet sâm ki ulityongowin. Yawu otmâ manman kârikŋahât mâtâwân undip katyŋgimain sâm hâhiwin kakŋan manmâ gamain. ¹³ Yâhâ den ekyongoan yukât topŋe nângâm henŋenŋuŋetgât nen Yura lohimbiŋe Anitâhât hotom uwaŋŋim mepaenehât orotmemenenŋe ningiopo yan hâum yuwu sâwe. Yakât emelâk nângâmai. Nen Yura lohimbiŋe nengât kalamân gâtŋe mem Anitâhât pat sâm opon kâmbukŋan yâhâ katmain. Yakât torehenŋe Lewihât komolân gâtŋe Anitâhât hoŋ bawaŋgimainŋe miakmai. Otmu noniŋ bulimakao gâim Anitâhât hotom umainŋe yakât torehenŋe ya gurâ nemaiâk. ¹⁴ Yakât dopŋeâk nenŋe Kiristo Kutdânenŋe hoŋ bawaŋgim komolipŋe den kâsikum yŋgimunŋe benŋe yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâm kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ yeŋe mâtâp ya watmâ tânnohoŋet sâm ki kendâyŋgim gaman. Otmu pepa kulemgup katyŋgian yu gurâ sâlikum ekmâ tatŋetâ yeŋgâlen takamune yan tânnohonomaiŋhât ki katyŋgian. Nâŋe hâmeŋe barak hoŋ bayŋgim gaman. Otmu yawuâk hoŋ bayŋgim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâŋe nângâm bâlenihim nâhâitŋe “Tewetsenŋahâlâk nângâm âi memap,” sâm aŋun nihinomaiŋhât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nângâm nâhâitŋe “Imbiâk sâmap” sâmaiŋhât yeŋe sot me âlâlâ ki tânnohoŋetâ manmâ mumbongât ki gorânihimap. ¹⁶ Nâmâ Kiristohât den pat âlepŋe yu kâsikum yŋgiwomgât sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatŋe topŋe topŋe tetenihibâp. Yamâ benŋe ikŋe sâtŋât otmâ nep mem gan yukât nângâm nine hâkne mepaewomgât dop ki tap. ¹⁷ Yâhâ nine enŋatneâk watmâ nep yu meman mâne yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâm ekyongombâm. Yawu gârâmâ Anitâŋe âi yu tuhuwehât menenehōp. Yakât otmâ tem lâuwaŋgim manmâ gan. Yawu gârâmâ yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâm ulityongomune bâlewup. ¹⁸ Yawu gârâmâ hâmeŋe wuân membom yakât yuwu sâmune nângâŋet. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe yu pâku lohimbi kâsikum yŋgimune nângâm biwiyenŋe yâkâlen kepeim mansai. Yakât matŋe yu ya tânnohoŋet sâm ki ulityongoman. Ya yeŋgât nângâmune tepne heronŋe otmap yamâ nâhât hâmenahât dop oap.

¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtŋât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sâŋetâ tem lâuyŋgiman. Yawu gârâmâ lohimbi topŋe topŋe kiŋitŋe orowâkŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetgât yuwu hoŋ bayŋgiman.

²⁰ Emelâk Mose otmu Yura lohimbi nengât papatolipnenŋeŋe girem den topŋe topŋe kulemguwu yakât ki nângâm manman. Yawu gârâmâ kapilipnŋe Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ gemu bet pilâm papatolipŋe yeŋgât girem den yâkâlâk nângâm mansai. Yâhâ ya yeŋgât nângân nângânyeŋe pâroŋ sâmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetgât nâŋe girem den âlâlâ ya otmu orotmemeyenŋe âlâlâ mem mansai yakât dopŋeâk mem mansan. Yâhâ yâkŋe nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângâŋetâ gemu betpilâmaiŋhât yâk orowâk lohotŋan manmâ orotmemeyenŋe watman.

²¹ Yâhâ Mose otmu papatolipŋeŋeŋe girem den âlâlâ kulemguwu yakât topŋahât yen pâku lohimbiŋe pâpgumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ yan yeŋgât orotmeme âlepŋe mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yeŋgât girem dengât ki nângâmâk mansan. Yen gurâ nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângâŋetâ gemu betpilâmaiŋhât yen orowâk lohotŋan manmâ orotmemeyenŋe watman. Yawu manmâ yan Anitâhât tem lâuwaŋgim Kiristoneŋe den eknongop ya tãŋ tãŋâk watman.

²² Yâhâ pâku lohimbijne Porom Lâpio betbangim biwiyenje Kiristohâlen katbi. Ya yengât bukulipyenje nombotņane Porom Lâpio mepaem sot go-tyenjan katmai yakât torehenje nene sâam otmâ biwi yâhâp otmâi. Yawu otmâ sot ya ihilâk nejetaŋ yaŋe biwiyenje mem gulip tuhumap. Yawu otmu Kiristo betgumai sâam ya yengât dop manmâ sot ya ki neman. Yâhâ lohimbijne kiŋgitnje orowâkne Kiristohâlen biwiyenje katņetaŋ tosayenje pilâyinjgiâkgât nâŋe lok topņe topņe mansai yengâlen ari yeŋe orotmemyenje mem manmai yawuâk mem manman. ²³Otmu Kiristohâlen biwiyenje kepeijetaŋ manman kârikņahât pat kuniŋiop yakât bulâŋe orowâk menomgât nâŋgâm lohotņan manman.

²⁴Otmu nenje manman kârikņahât bulâŋe menomgât nâŋgâm manman-nenje girawu manmunje ârândâŋ otbuap? Yakât topņe nâŋgâŋetaŋ keterahâkgât orotmemenenje âlâen hâum yuwu sâamune nâŋgâŋet. Senje âlâlâ âilongo katņetaŋ tatbuap ya mene sâam lok kiŋgitnje orowâkne sururuk sâamai. Yawu gârâmâ lok konokņe kârikņe otmâ senjan ariwuap yaŋe miakbuap. Yâhâ ya membe sâam biwiņane yakâlâk nâŋgâm ariwuap. Yakât dopņeâk nenje manman kârikņahât bulâŋe mene sâam yakâlâk nâŋgâm mannom. ²⁵Yakât torokatmâ sâwe. Senje âlâlâ âilongo ya mene sâam sururuk sâanomaihat sâp katmai yakât nâŋgâm inânjan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi senjan ariwuapne senje âlâlâ âilongo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâuwap. Yawu gârâmâ manman kârikņahât bulâŋe menom yamâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâmbisâp. ²⁶⁻²⁷Yakât otmâ bulâŋe ya membe sâam nâŋe manman kârikņahât topņe lohimbijne kiŋgitnje orowâk kâsikum yingim gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâŋe nekmu bâlemap sâam mâtâp katnihiop yu tâŋ tâŋâk watmâ manmanne galemahoman.

10

Emelâk Isirae lohimbijne otņetaŋ bâleminiop yawu ki otnom.

¹Bukulipne, yeŋe mâtâp yu tâŋ tâŋâk watmâ mannomaihat yuwu sâamune nâŋgâŋet. Emelâk tâmbâlipnenņane Aihita hân pilâm takawi. Sâp yan Moseŋe galemyongom dâiyekmu saru gulunehen takawi. Takaņetaŋ Aihita yengât hep berolipyenņane watyekmâ yongomaihat Anitâŋe sâamu kulewoņboŋ âlâŋe tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbijne kerekņe hân kakņan liŋmâ nombot ariwi.

²Yâhâ nenje Kiristohâlen biwinenje katbin yan toen katnenekbi yakât dopņeâk tâmbâlipnenņane Anitâhâlen biwiyenje katbi. Anitâhâlen biwiyenje katņetaŋ Moseŋe dâiyekmu kulewoņboŋe kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakņambâ nombot ariwi. ³Yâhâ nenje Kutdâhât tem lâuwangim sâp sâsâŋan nâŋgâwanġim natik nemain yakât dopņeâk Anitâhât tem lâuwangim sâp sâsâŋan sot âlâ, kutņe mana sâam, ya himbimâmbâ gemu neminiwi. ⁴Otmu Kutdânenne Kiristohât nâŋgâm wain to nemain yakât dopņeâk emelâk Anitâŋe sâamu kât âlâ bâok sâam yapâ to senje hindakmâ gemu tâmbâlipnenņane newi. Yâhâ sâp yan Kiristo ikņak tihityenje otmu lok ki manmaiâŋen ari manbi. ⁵Yawu gârâmâ lok ki manmaiâŋen ari manbi yan Anitâhât den kuwi. Yakât otmâ Anitâŋe lohimbijne kiŋgitnje orowâk hilipyongop.

⁶⁻⁷Anitâhât den kum bulimakao umutņe tuhum kânâŋgâŋetaŋ kinmu mepaem orotmeme bâleŋe topņe topņe otbi. Yakât matņe hilipyongomu muwi. Yakât nâŋgâm nengu Anitâŋe yawuâk hilipnongomap sâam otbi yawu

ki otnom. Yâhâ Mose iminjanje Anitâhât hotom uwanjinom sâop. Yawu gârâmâ emet hanj sâmu bulimakao umutnje yakât hotom uwanjim orotmeme bâlelje otmâ mepaewi. Yakât Mosenje den kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi yuje noninj bulimakao gâim hotom uwanjiwi yakât torehenje nem heronje otbi. Heronje otmâ kâwâ konda dondâ otjetâ bâleop.” Yawu tap.

⁸ Otmu yakât kaknan yâk yengâlen gâtne lok kinjitne orowâkne kasalipyenje yengât baralipyenje orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ Anitânje matnje yingimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât nângâm nenje otbi yawu ki otnom. ⁹ Otmu yakât kaknan po yingimu Anitâhât sâm guhuŋbi. Yawu otbi yakât matnje Anitânje sâmu hambe sâtnje bâlejanje yingimu muwi. Yakât otmâ umatnje teteningimu Anitâhât ki sâm guhuŋnom. ¹⁰ Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sâm bâleyitgiwi yan yakât matnje Anitânje anjelo âlâ hângângumu ge lohimbi kinjitne orowâk hilipyongop. Yakât nângâm yenje otbi yawu ki otnomai.

¹¹ Tâmbâlipnenjanje orotmeme bâlelje topnje topnje otjetâ Anitânje sâmu umatnje topnje topnje teteyingiop yakât den pat Mosenje kulemgup. Yakât otmâ nenje den pat ya nângâm biwinenjan katmâ umatnje yawuâk teteningimap sâm Anitâhât tem lâuwanjim mannom. Otmu sâp pato utâpguap yakât otmâ den yu nângâm mannom.

¹² Yenje Kiristohât mâtâp tâŋ tâŋâk watmunje Anitânje nenekmu ârândânj otmap sâmaiŋe mâtâp ya pilâm mâtâp bâlejan kionmahât biwiyenje galemahom manjetgât nanjan. ¹³ Umatnje âlâlâ teteyingimu mansai yamâ lok ârândânj yawuâk teteningimap. Otmu umatnje topnje topnje teteyingiuwap yan lohotnje otmai sâm Anitânje bulâjanâk mâmânje otyingiuwap. Mâmânje otyingmu yâkât wâtjan kinmâ manman âlepnjan mannomaihât mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

¹⁴ Bukulipne, yakât topnje yuwu sâmune nângânet. Pâku lohimbinje Porom Lâpiohât opon kâmbukjan yâhâ sot nene sânetâ yâk orop ki yâhâ sot nenomai. ¹⁵ Yenâmâ yukât topjahât ki pâpguai. Yakât otmâ den ekyongoan yu nângânetâ ârândânj oap me bia? ¹⁶ Kiristonje kawenenjan kinmu kuŋetâ hepne gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to gaimunje hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenjanje hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sât gum muop yakât dop kum banja mem motokmâ anjim nemain. ¹⁷ Yâhâ menduhunenekmu biwinenjanje yâkâlen kepeim komot konok mansain. Yakât dop kum banja kândâkdâek mem motokmâ anjim nemain.

¹⁸ Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenje âlâen hâum sâmune nângânet. Yura lohimbinje tosayenjahât nângâm noninj bulimakao hikum Anitâhât pat sâm opon kâmbukjan yâhâ katmai. Katjetâ tatmu hotom umaiŋe ya mem Anitâhât hotom ujetâ semap. Hotom ujetâ semu yakât torehenje noninj bulimakao hikumai otmu hotom umai ya orowâk nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyenjanje hikuakmâ konohâk otmu nângâyingim. ¹⁹ Otmu yakât dopneâk pâku lohimbinje Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmâ yakât torehenje nemai. Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulâje bia. Yakât otmâ sot gotyenjan katjetâ tatmap yakât nângâmune tâŋât otmap. ²⁰ Yawu gârâmâ sot yamâ mem gotyenjan katmai. Den ekyongoan

yukât topnje yuwu sâmunne nângânet. Pâku lohimbijne Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yanâmâ weke bâleje mepaem sot mem katyinjimai. Yakât otmâ yeje pâku lohimbî orop sot yakât torehenje nenomai yan weke bâleje orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmaiât sot yakât torehenje ki nenomaiât nanjan. ²¹ Yâhâ Kutdânennjahât sâtgât otmâ wain to otmu natik nemain yan yâk orop biwinnenaje hikuakmâ konohâk otmu mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbijne weke bâleje orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenje nemai. Topnje yawuhât yeje Kiristo otmu weke bâleje orowâk biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomaiât dop âlâ ki tap. ²² Ya kâmbukje. Pilânetgât nanjan. Yawu gârâmâ sot torehenje nenomai yakât Kutdânennaje nângâm bâleyingiwuap. Yeje sârereakmâ Kutdânenne mem ge katnomaiât dop ki tap. Yakât otmâ yeje pilânetgât nanjan.

²³ Yeje yu me ya otjetâ ki bâlemap sâmai. Yamâ benje yu ya otmai ya kerekje ki tânyongomu biwi konohâk otmâ manmai. ²⁴ Yeje manmanyenahâlâk ki nângânomai. Bukulipyenaje manman âilonjoân mannetgât nângâm tihityenje otnomai.

²⁵⁻²⁶ Yâhâ pâku lohimbijne Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenje mem ari anjim bero emetjan katmai. Orotmeme yawu otmai yakât yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâje den kulenguop ya yuwu tap.

“Hân Himbim Amboje yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topnje topnje tatmâ arap yamâ ikje pat.”

Den yawu kulenguop. Yakât otmâ anjim bero emetjan yâhâm sot torehenje ya puluhunomai yanâmâ den ya nângâm sot yakât ki nângâm ketet otmâ puluhunomai.

²⁷ Me pâku lohimbî âlâ me âlâje sânetâ emetyenan yâhâ tatnomai. Yâhâ tatjetâ sot um yinginomai yan sot yakât ki nângâm ketet otmâ nenomai. ²⁸⁻³⁰ Yawu gârâmâ bukulipyenaje Porom Lâpio betbangim Kiristohâlen biwiyenaje kepeimai. Yawu gârâmâ pâku lohimbijne Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenje nene sâmbi yâhâp otmai. Lok ya yengâlembâ gâtje âlâ me âlâje yekmâ yuwu mon sânomai. “Bâe, sot yuâmâ Porom Lâpio mepaem gotyenan katsai yakât torehenje yukâ. Yawu sâmbi ekyongonomai. Yakât otmâ bukulipyenje yengât biwiyenje bâlemap sâmbi sot ya ki nenomai. Yawu otnomai yakât otmâ yâkje yekmâ biwi yâhâp ki otnomai.

Yawu gârâmâ yuwu mon sâmbi âinohonomai. “Pâku lohimbijne Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenje nenje mem nene sâmbi yan anjoân Anitâ mepaenom. Yawu otnom yakât nenje wongât otmâ bukulipnenje yengât nângân nângân watmâ sot ya ki nenom? Yâhâ yâkje nenekmâ nângâm bâleninginomai yamâ ki ârândâj otbuap.” Yawu sâmbi âinohonomai.

³¹⁻³² Den ekyongoan yukât topnje yuwu nângânomai. Yeje wuân me wuân otnomai me nenomai yan Yura lohimbî, me pâku lohimbî, me Kiristohât komolipnje kerekje Anitâ mepaem heronje nângâwanjinet sâmbi âilonjoâk mannomai. Yawu mannomai yanâmâ manmanyenje ekjetâ ârândâj otbuap.

³³ Otmu lohimbî kerekje neketâ ârândâj otmu Kutdâhâlen biwiyenje katjetâ tosayerje pilâyingiâkgât nângâman. Yawu nângâm ninahât ki nângâman.

¹ Kiristoŋe ikŋahât nâŋgâmu gemu lohimbi yeŋgât nâŋgâmu yahatmu hoŋ bayiŋiminiop yakât dopŋeâk otbehât nâŋgâman. Yâhâ yen gurâ yawuâk otmâ manŋetgât naŋgan.

² Yâhâ yeŋe mâtâp girawuya watmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânŋ olâk sâm yakât nâŋgâne sâm âinohowi. Âinohonetâ den kâsikum yingim gan ya watmâ gai. Yakât nâŋgâmunne biwine ârândânŋ otmap. ³ Otmu Anitâ yet Kiristo mepaeyelekne sâm menduhuakmaiân yan imbilipyeŋaŋe sâŋgumŋak somotyene katipŋuŋetâ ârândânŋ otmap me bia? yakât âinohowi. Yakât den yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe Kiristohât kunŋe tatmap. Yâhâ Kiristoŋe nengât kunnenŋe tatmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwawŋimain. Yâhâ lok nenŋe gurâ imbilipnenŋe yeŋgât kunlipyeŋe manmâ tihityeŋe otmain. Yakât dop kum imbilipyeŋaŋe lohimbi senyeŋan kinmaiân loklipyeŋe ewe katyekmâ somotyene katipgumai. ⁴ Orotmemeyeŋe yawu tapgât lok âlâ me âlâŋe lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyene katipŋuŋetâ ki ârândânŋ otmap. Yakât yuwu sâwe. Lok yaŋe somotyene katipgumai yan imbilipnenŋaŋe lok nengât kunnenŋe tai yawu otmai. Yawu otmâ Kiristo kunnenŋe tatmap yâk mem ge katmai. ⁵ Yâhâ imbilipyeŋaŋe lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyene ki katipgumai yaŋe loklipnenŋe yeŋgât kunyeŋe tain sâm yakât dop otmâ loklipyeŋe mem ge katyekmâ aŋun yingimai. Yawu otmâ mâtâp pato imbiŋe aŋunyeŋe bia manmai ya yeŋgât dop otmai. ⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmai yaŋe aŋulakŋet sâm somotyene korotok hâreyiŋgimai. Yâhâ imbilipyeŋaŋe somotyene ki katipgum lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai ya aŋulakŋet sâm loklipyeŋaŋe somotyene korotok hâreyiŋgimbâihât dop. Yakât otmâ somotyene katipŋuŋetgât naŋgan.

⁷⁻⁹ Otmu Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ hânŋe mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenŋeâmâ Anitâ Kunnenŋe sâm mepaem somotnenŋe ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakŋan “Âlâŋe lok yu tânguwuap?” nâŋgâm lok yakât gasumŋe tâŋŋe mem imbi tuhuop. Yakât otmâ imbilipyeŋaŋe loklipyeŋe ewe katyekmâ somotyene katipŋuŋetgât naŋgan. ¹⁰ Yawu otnomai yan Anitâhât aŋelolipŋe ikŋe mepaem tatmaiŋe ki nâŋgâm bâleyiŋinomai. ¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ yeŋe imbilipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemapgât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Bulâŋanâk Anitâŋe loggât gasumŋe tâŋŋe mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ menlipnenŋaŋe menenekbi. Anitâ Manman amboŋe yâkŋe konok kunnenŋe tatmap. Otmu nenŋe lokŋe imbiŋe miakmâ biwinenŋaŋe hikuakmâ tânahonomgât Kutdânenŋaŋe sâm kalop. Yakât otmâ biwinenŋaŋe hionjakmu ikŋiâk ikŋiâk mannomgât dop âlâ ki tap.

¹³ Den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ ârândânŋ oap me bia? Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Imbilipyeŋaŋe somotyene ki katipgum lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yeŋe orotmeme târârâhâk ki watmai. ¹⁴⁻¹⁵ Yeŋe biwiyeŋan tap ya ekmâ nâŋgâŋet. Imbilipyeŋe yeŋgât ilanyeŋe ya imbi bukulipyeŋaŋe ekŋetâ âilonŋo otmap. Yâhâ loklipyeŋe yeŋgât ilanyeŋe ya lok bukulipyeŋaŋe ekmâ “Yu ki orotŋe” sâm nâŋgâm bâleyiŋinomai. Yawu otmai sâm somotyene hâreŋŋim yanâmâ eŋakŋetâ ârândânŋ otmap. ¹⁶ Otmu den ekyongoan yu nâŋgâm bukulipyeŋaŋe kakŋan sânomai yanâmâ yeŋe sâm hâreyiŋŋim yuwu ekyongonetgât naŋgan. “Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe tatmâ arai yeŋgât imbilipyeŋaŋe somotyene katipgum lohimbi senyeŋan

kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otjetgât Kiristohât aposololipnaje sâmb katbi." Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik yuwu nenom.

¹⁷ Gârâmâ emelâk den kâsikum yingiminiwan yapâ konok lonngânetâ nângâmune dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune nângânet. Yeje menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeylekmai yan biwinenne kelihahâk sâmb ki galemahomai. ¹⁸ Yeje yejahâlâk nanganginetâ yahatmu nângâm bâleangimai. Yâhâ bukulipyenje nombotnaje den pat yu eknohetâ nângâmune tipinje bulâje oap. ¹⁹ Yâhâ yengâlen gâtne nombotnaje Kiristohât den kelangatjetâ hionakmai yan den kelangatmai ya yengât topyenje mem tetemai yamâ nângâmune âilongo oap. Kiristohât komot kapije kapije tatmâ araije yawu otmâ lok yawuya yengât topyenje mem tetemai.

²⁰ Otmu yeje Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgumai. ²¹ Lohimbi nombotje sot pato tatyin giapne yejahât nângânetâ yahatmu. Yejahât nângânetâ yahatmu bukulipyenje sot tipinje tatyin giap ya ki kâsikum yingimai. Yeje yejeâk nemai. Otmu lok nombotnaje to kârikne dondâ nem biwi hâlim otmai. Yawu gârâmâ bukulipyenje sot tipinje tatyin giapne nejetâ ki dopnan otyingimap. ²² Yen sot pato nemaije bukulipyenje yengât nângânetâ gemap. Yawu otmai yan biwiyenaje ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeje sot pato nene sâmb angoân yeje emetyenjan tatmâ nembâi. Yakât yen âilongo oai sâmb nâje herone nengâyingiwom me? Yamâ bia.

²³ Yâhâ Kutdânenenaje natik yukât topne aposololipne ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlâkuâk sâmbune nângânet. Emet omoj otmu yan Kutdânenenje aposololipne orowâk sot bânje newi yan Yurasinje Kutdâhât betnehen kionop. ²⁴ Otmu omoj yan Kutdânenenje Yesuje banja mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâmb ekyongop. "Yuâmâ sinumne yawu oap. Nâje yengât kaweyenjan kinmune nohonomai yakât dop kum banja yu motoksan. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ mannomai." ²⁵ Yawu sâmb yingimu nejetâ yajak wain to gâim yingim yuwu sâmb ekyongop. "Wain to yu gâim yingimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohojetâ hepne gemu mumbomân Anitâje nâhât nângâm mâtâp âinje kalop yakât bulâje tetewuap. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ wain to nem mannomai." Yawu sâmb ekyongop. ²⁶ Yakât otmâ banja otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânenenaje kawenenjan muop yakât nângâm nenomai. Yawu nem mannetâ Kutdâje âwurem gewuap sâp yan pesuk sâwuap.

²⁷⁻²⁹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje yejahât nângânetâ yahatmu Kutdânenenaje kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât nângânetâ kakne otmu banja otmu wain to yu nemai yan tosa umatne memai. Yakât otmâ tosa memain sâmb yeje biwiyenje ekmâ otmai memai yakât nângânetâ ârândâj otbuap yanâmâ banja otmu wain to yu nejetâ umatne yengâlen ki tetewuap. Yawu ki otmomai yamâ Anitâje matne yingimu umatne topne topne kakyenjan yâhâwuap. ³⁰ Topne yukât otmâ kundang me mesek âlâlâ teteyingimu manmâ gai. Otmu bukulipyenje nombotnaje gurâ hiliwahowi. ³¹ Yâhâ yeje biwiyenje ekmâ otmai memai yakât nângânetâ ârândâj otmu yajak banja otmu wain to yu nem gawi mâne Anitâje yakât matne ki yingimbâp. ³² Yawu gârâmâ lohimbi belângen mansai yâhâmâ Anitâje den âian katyekmâ matne umatne

yingimu menomai. Yâhâ yeŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ yâk orop matŋe memai sâm Anitâŋe umatŋe kakyeŋan katmâ kuwikyeksap.

³³ Bukulipne, den sâm aran yukât bâiŋe sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Kutdâhât nâŋgâm menduhuakmâ natik nene sâm otnomai yan bukulipyeŋe hârok takanjet sâm mamboraŋinomai. Mamboraŋim tatŋetâ hârok takanjetâ yan topŋe katmâ nenomai. ³⁴ Yâhâ lok nombotŋe po yingimu sot pato nene sâm otmâ emetyeŋehen tatmâ sot neŋetâ ârândâŋ otmu yanâmâ taka natik nenomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu ki bâlewuwap. Yâhâ yakât den âlâ âinohowi yakât matŋe yeŋgâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu âi topŋe topŋe mem mansain.

¹ Bukulipne, Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu âi topŋe topŋe mem mansain yakât nâŋgâm pâpgumaihât yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. ² Emelâk Kiristohâlen biwiyeŋe ki katbi yan Kâitgu Kâitgu Amboraŋe biwiyeŋan kioŋmu yanak Porom Lâpio me wahap tâŋât, umut biwiŋe bia yawuya hâwim kânâŋgâyekmâ yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otminiop. ³ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâhât biwiyeŋan kioŋmap lok yaŋe Yesu ki sâm bâlewaŋgimai. Otmu biwiyeŋan ki kioŋmap yaŋe Kutdânenŋe sâm Yesu mepaenomaihât dop ki tap.

⁴ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak konohâk tatmap. Iknahâk biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu manmannenŋahât bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap. ⁵ Manmannenŋahât bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap yakât dopŋanâk âi topŋe topŋe mem Kutdânenŋe Yesu hoŋ bawaŋgimain. ⁶ Yesu hoŋ bawaŋgimain yan Anitâ ikŋak mâmâŋe otningimu kulem âlâlâ memain. ⁷ Yâhâ nenŋe tânahom mannehât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu manmannenŋan tetemap yamâ yuwu. ⁸ Nâŋgân nâŋgân âlâlâ Anitâhât biwiŋan tap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem lok nombotŋe yeŋgât biwiyeŋan katmâ mem hewewenŋe tuhuyekmu Anitâhât den topŋambâek sâm kusânâk bukulipyeŋe ekyongomai. Otmu lok nombotŋe âlâmâ ya yeŋgât biwiyeŋe mem hewewenŋe tuhumu Anitâŋe yuwu me yawu otmâ tihitnenŋe otmap yakât topŋe bukulipyeŋe kâsikum yingimai. ⁹ Otmu lok nombotŋe âlâmâ biwiyeŋe mem hewewenŋe tuhumu Anitâhâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim wâtŋan kinŋetâ yeŋgâlen bulâŋe yuwu tetemap. Lohimbi mesek topŋe topŋe teteyingimu mansai ya hengemyongomai. ¹⁰ Me lok nombotŋe âlâŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbine ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmap. Me lok nombotŋe âlâmâ lauyeŋe mem hewewenŋe tuhumu Anitâhât den bukulipyeŋe kâsikum yingimai yan nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Me lok âlâ me âlâŋe den âiŋe ekyongomai yamâ Anitâhâlen mem sâmai me weke bâleŋahâlen mem sâmai yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât lok nombotŋe yeŋgât biwiyeŋe mem hewewenŋe tuhomap. Me lok nombotŋe âlâmâ nimbilamyenŋe mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai. Me nombotŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ pilâyingimu bukulipyeŋeŋe den sâmai ya nâŋgâŋetâ keterakmu purik gurik sâm lohimbi ekyongomai. ¹¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topŋe topŋe mansainŋe Kiristohât komot konohâk oain.

12-13 Yawu otmâ lok topnje topnje, nen Yura lohimbî, me yen pâku lohimbî, me lok kutdâ, me lok inje lok kutdâlipyene yengât hoj bayingimai. Nen kereknje Kiristohâlen biwinenje katbin yan toen katnenekjetâ Wâtgât mâmânjahât Heak yâknjak mâmânje otningmu komot konohâk manmâ tânahomain. Nengât biwinenje mem hewewenj tuhumu âi iknjiâk iknjiâk teteningimu memain. Yawu gârâmâ yâkât wâtnej kinmâ Kunnennej Kiristo tem lâuwangim biwinenjanje kepeiakmu tânahom yâhânôm. Yâkât topnje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângâjet.

14 Hâknenneâmâ konohâk. Aiop hâknennjahât torehenje âlâ âlâ yanje âi ambonjan ambonjan tuhumi. 15 Yâkât otmâ kâinenjanje yuwu mon sâwuap. “Ambonjanje bam gamu nânje hân tâlim tatmâ hâkân oan. Yâhâ bâtnjanje âi memap yawuâk ki katnihimu meman. Yâkât otmâ hâreakmâ pilâwehât nanjan.” Yawu sâm hâreakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. 16 Me ândâpnennjanje yuwu mon sâwuap. “Âo, mun pato pilâmu nij nij sâmu hâhiwin nângâman. Yawu gârâmâ ambonnahât senjanje senje âlâlâ onom âlepne ya ekmap yawuâk ekbeâk nângâman. Yawu gârâmâ senjanje âi memap yawu ki katnihimu meman. Yâkât otmâ hindakmâ pilâwehât nanjan.” Yawu sâm hindakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. 17 Yawu gârâmâ Anitânje sennenneâk katningiop mâne girawu otmâ sennennjanje den nângâmbâin? Me ândâpnenneâk katningiop mâne girawu otmâ ândâpnennjanje kunj korok nângâmbâin? 18 Anitânje iknje engatnjeâk otmâ lok tuhumi hâkgât torehenje âlâlâ kalop. 19-20 Yawu gârâmâ hâknennej torehenje âlâ me âlâ ki kalop mâne manmannennej ki tetemu âlepne manbâin. Hâknenneâmâ konohâk. Hâknennjahât torehenje yanjeâmâ nep iknjiâk iknjiâk memai.

21 Yâkât otmâ sennennjanje bâtnennej yuwu sâm ki ekuwuap. “Âo, gâne âi mendâ gekmune bâleap. Yâkât otmâ hindakmâ pilânenekmâ âlâengen ari tat.” Me kunnennjanje kâinenje yuwu sâm ki ekuwuap. “Bâe, hân tâlim arim takamat yâkât gekmune bâleap. Yâkât gâ hindakmâ gikiâk ari kindâ pânjanjak bam gawom.” Yawu sâm ki ekuwuap. 22 Yâkât otmâ yuwu nângânôm. Hâknennjahât torehenje âlâ me âlâ enajmunje tânjat otmaj ya hârem pilâm âlepne mannogât dop ki tap. 23 Otmu hâknennjahât torehenje nombotjanje âi ki tuhumi yamâ benje menjâleakmain yan bukulpnennjanje nenekjetâ âilongo otmaj. Otmu hâknennjahât torehenje teteknan tatmu ekjetâ anjakmain sâm hâknennej tihitje otmâ pet sâri latmâ kâtâpugumain. 24 Yâhâ hâknennjahât torehenje nombotje âlâmâ teteknan tatmai yamâ ki nângâm ketet otmâ kâtâpugumain. Anitâ iknaj lok tuhumi hâkgât torehenje âlâlâ katmu ârândâj olop. Otmu biwi nângân nângânnennjanje kionju keterakningimu hâknennjahât torehenje âlâhât nângâm anjakmain sâm hâknennej tihitje otmaj. 25 Otmu Anitânje lok tuhumi hâkgât torehenje âlâlâ kalop yâkât otmâ hionjakmâ iknjiâk iknjiâk tatnomaihât dop âlâ ki tap. Yanjeâmâ tânahomai yan hâknennjanje sânduk sâmu kilik milik manmain. 26 Yawu gârâmâ hâknennjahât torehenje âlâ me âlâ hiwinje otmaj yan hâknennej kerek hâhiwin nângâman. Yamâ benje hiwinje ya biatmu yanâmâ hâknennej kerek sânduk sâm arimaj.

27 Aiop, hâknennjan hâum yan yuje Kiristohât komot konok mansain nen meneneksap. 28 Komot konohâk mansain yamâ Anitânje âi iknjiâk iknjiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Anjoân nen lok nombotjanje lohimbî belângen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongog-

munne nāngānomaihāt Anitāne kut aposolo sām âi ningiop. Yâhâ lohimbine Kiristohâlen biwiyene emelâk katbi ya yengâlen ari Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap ya sām holañmâ ekyongonjetgât lok nombotne kut poropete sām âi yingimap. Yâhâ den kâsikum yinginejetgât lok nombotne âlâmâ kut papasu sām âi yingimap. Yâhâ âlâmâ kulem menjetâ lohimbine ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap sām lok nombotne âi sām yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbine mesekyene orop hengemyongonjet sām âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbine wahap wuân me wuângât umburuk otmai ya tânyongonjet sām âi yingimap. Yâhâ âlâmâ Kiristohât komot ya yengât kunlipyene manjet sām âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lok nombotne yengât nimbilamyene mem purik pilâyisingimu den sâsâne ki sâsâne sâmai. ²⁹Yawu otmâ âi topne topne yingimap. Yakât otmâ yen kerekne aposolo âi yu ki menomai. Me yen kerekne poropete âi ya ki menomai. Me yen kerekne papasu âi ya ki menomai. Me yen kerekne kulem topne topne ki menomai. ³⁰Me yen kerekne lok ki hengemyongonomai. Me kerek yengât nimbilamyene ki mem purik pilâyisingimu den sâsâne ki sâsâne sânomai. Me bukulipyenane den sâsâne ki sâsâne sâmai ya nāngâm purik gurik sām lohimbine ekyongonomaihât âi ya yen kerek ki yingimap. ³¹Yawu gârâmâ Wâtgât māmāñahât Heakne māmāne otyingimu bukulipiyene tânyongonjetgât nāngâm biwiyene hewewen otmu Anitâ ulitgum mannomai. Yawu otmâ bukulipiyene orop biwiyenane kepeiakmâ tânahom manjetâ ârândāñ otbuap.

13

Bukulipnenne orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹Yakât otmâ yuwu sāmune nāngāñet. Nimbilammenne mem purik pilāningimu den sâsâne ki sâsâne sâmain, me anelo yengât den sâmain yan biwinenñane bukulipnenne yengâlen ki kepeimain. Yawu otmâ den sâmain ya nāngāñetâ hâpu umunne pāon sâmu munne pato pilāmap, me himbim guñguruj sâmap, yakât dopne otmap.

²Yâhâ Anitāne ikne biwiñan nāngân nāngân âlâlâ tatmap ya nāngâm hengengum bukulipnenne den kâsikum yingim yâk yengâlen biwinenñane ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitāne ekmu tññat otmap. Otmu Anitâhâlen biwinenñane tññâk kepeim yan lokne ki otmai ya otmunne bukulipnenñane ekjetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ biwinenñane bukulipnenne yengâlen ki kepeim manmain yan Anitāne nenekmu gemap.

³Otmu senne âlâlâ tatningimap ya kerek kâsikum lohimbine senne âlâlâhât umburuk manmai ya yinginom. Me Kiristohât tem lâuwanginom yakât huhopne kasalipnenñane menenekmâ kâlâwân uneneknomai. Yawu otnom yakât biwinenñane bukulipnenne yengâlen ki kepeinom. Yawu otnom yakât Anitāne nāngāningimu ki yahatbuap. ⁴Yâhâ biwinenñane yengâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotñane mem bâlenenekjetâ yakât matne ki kâpekyinginom. Me sām bâleninginetâ yakât nāngâm mem lohotne tuhuyeknom. Me nenñahâlâk ki nāngāmunne yahatmu hâknenne mepaenom. Otmu buku nombotne yengât nāngāmunne ki gewuap. Otmu buku nombotne yengât ki nāngâm bâleyinginom. ⁵Yâhâ up bia bia ki mannom. Otmu nembe kalem orañgim mannom. Otmu buku nombotñane hâmeân hâlulu otninginetâ yan tepnenne ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhunenekjetâ yakâlâk nāngâm matne yingine sām biwinenñane ki mem mannom. ⁶Yâhâ lohimbine nombotñane otjetâ bâlewup ya ekma herone

ki nāngāyīnginom. Yamâ benje uwawapŋe bia manmâ otŋetâ âilonŋo otbuap ya yengât heronje nāngāyīnginom. ⁷ Otmu buku nombotŋaje mem ge katneneknomai yan matŋe ki otyīnginom. Me tep bâle nāngāninginomai yan biwinenŋaje kepeiyekmâ mem tepyeŋe sândukŋe tuhuyeknom. Yawu otmunŋe yâk orop lohotŋan manmâ yâhânongât biwinenŋaje mem mannom.

⁸⁻¹⁰ Otmu sâp yiwerenŋe yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât biwiŋan nāngân nāngân âlâlâ tatmap ya ikŋe Wâtgât māmâŋahât Heakŋe biwinenŋan katmu bukulipnenŋe sâm kusânâ ekyongomain. Yawu gârâmâ Anitâhât biwiŋan nāngân nāngân âlâlâ tatmap ya topŋambâek ki nāngâmain. Yakât otmâ nāngân nāngânennenŋe holaŋakmu yan den kakŋeâk kakŋeâk kâsikum yīngimain. Otmu nimbilammenŋe mem purik pilâningimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmain ya torokatmâ ki sâm yâhânôm. Hâmbâi mâne Kiristonje âwurem ge manman bulâŋe ningiwuap yan âi topŋe topŋe mem mansain yu biatbuap. Âi topŋe topŋe hârok biatbuap yamâ biwinenŋaje kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisâin.

¹¹ Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik otminiwin. Otmu biwinenŋambâ nāngân nāngân âlâlâ tetemu âwâ māmâlipnenŋe ekyongomunŋe nāngâŋetâ tâŋât otminiop. Yawu gârâmâ papato otmâ nimnaom yengât nāngân nāngân ya pilâwin. ¹² Otmu nenŋeâmâ toen umutenŋe enjakmunŋe âwâlele otmap. Yakât dopŋeâk Anitâhât biwiŋan nāngân nāngân âlâlâ tatmap ya ki nāngâm henŋengumain. Yawu gârâmâ Kiristonje âwurem gewuap yan Anitâhât biwiŋan nāngân nāngân topŋe topŋe tatmap ya topŋe nāngâm pesuk pilânom. Anitâŋe biwinenŋahât topŋe nāngâmap yakât dopŋeâk nenŋe gurâ yâkât topŋe nāngânôm. ¹³ Yâhâ den sâm aran yukât topŋe yuwu tap. Wâtgât māmâŋahât Heakŋe māmâŋe otningimu Kiristo hoŋ bawangim âi topŋe topŋe memain yuâmâ âwurem gewuwân pesuk sâwuap. Yakât otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Anŋoân biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim manmâ yâhânôm. Buku oraŋgim Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwinenŋaje kepeim manmâ yâhânôm. Otmu Kiristonje âwurem ge menenekbuap yakât nāngâm biwinenŋaje mem mannom. Yawu gârâmâ anŋoân biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomgât Anitâŋe nāngâmap.

14

Wâtgât māmâŋahât Heakŋe nimbilamyenŋe mem purik pilâyingimu den sâwi.

¹ Yakât otmâ biwiyenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât nāngâm manŋet. Yawu manmâ Wâtgât māmâŋahât Heakŋe māmâŋe otyīngimu Kiristo hoŋ bawangŋetâ bulâŋe teteâkgât biwiyenŋe Anitâhâlen kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyenŋe yīngŋetâ nāngâm henŋenŋuŋetgât âi ya biwiyenŋaje mem manŋetgât nanŋan. ²⁻⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nāngâŋet. Lok nombotŋaje Anitâhât den kâsikum ningimai ya nāngâmunŋe keterakningimu manmannenŋe kelihakmu manmain. Lok yawuyanŋe mem hewewenŋe tuhunenekŋetâ biwi sânduhân manmain. Yâhâ Wâtgât māmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan nāngân nāngân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotŋe âlâ yengât biwiyenŋan katmâ nimbilamyenŋe mem purik pilâyingimâp. Nimbilamyenŋe mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâŋetâ nāngâmunŋe ki keterakningimu yanak Anitâhât nāngân

nângân yakât pâpgumain. Yâhâ Anitâ ikṅak lok yawuya yengât den nângâmap. Yakât otmâ den sâsâṅe ki sâsâṅe sâmai yan yeṅe biwiyenêak ârândâṅ otmâp.

⁵ Yâhâ Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe yen kerek nimbilamyenṅe mem purik pilâyṅgimu den sâsâṅe ki sâsâṅe sânomai yakât nângâmune ârândâṅ oap. Yawu gârâmâ nimbilamyenṅe mem purik pilâyṅgimu den sâsâṅe ki sâsâṅe sâmai ya lok âla me âlâṅe nângâm bukulipyenṅe purik gurik sâm ekyongonjetâ nângâm henṅenṅumai yakât gurâ nângâmune âlonṅo otmâp. Yâhâ lok nombotṅeâmâ Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe lauyenṅe mem hewewenṅe tuhumu lohimbî belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Ekyongonjetâ nângâm Kiristohâlen biwiyenṅe katṅetgâlâk biwinanṅe nângâm manman. Lok yawuya yengât nângâmune yahatmâp.

⁶ Bukulipne, nâṅe yengâlen takawom yan Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâṅe ki sâsâṅe sâmune nângânjetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yanṅe ki tânyongowom. Yâhâ yengâlen taka tânyongowom yan Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe Anitâhât den biwinan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topṅe nângâm henṅenṅunjetgât Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe mâmâṅe otnihimu den kâsikumu yṅgiwom.

⁷ Den sâm aran yukât topṅe nângânjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Aionṅe tuhuminân lok âlâṅe kep topṅe katmâ membuapṅe ombe kârikṅeak mem wangam kumbuap ya bukulipṅanṅe nângâm yawuâk watnomai. Yâhâ ombe lohottṅan mem wangam kârikṅe ki kumbuap yan bukulipṅe nombotṅe atenṅe âlâengen kinnomainṅe ombe ki mem henṅenṅum wangam gurâ hârem hilipgunomai. ⁸ Otmu âlâen hâum sâmune nângânjet. Kapi âlâ yongone sâm arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân tengâ tuhumu mambotyṅginomai. Mambotyṅginjetâ lok tem pato yan gâtṅe kulet sâwuapṅe kewâ tuhuyai ya yekmâ bukulipṅe ekyongomu alahunomai. Alahum yekmâ kewewetyeknomai. Yâhâ bukuyenṅe âlâ yakât ki nângâwuap mon yanṅe tengâ tuhunomai ya yengât lauyenanâk kionṅmu kuṅjetâ mumbuap. Yawu. ⁹ Yâhâ yakât dopṅeak yengâlen gâtṅe âlâ me âlâhât nimbilamyenṅe Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe mem purik pilâyṅgimu den ki nângân nângânṅe sânomai ya bukulipyenṅe nângânjetâ ki keterakbuap. Yakât nângânjetâ siru den yawu otbuap. ¹⁰⁻¹¹ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topṅe topṅe manmâ dennenṅe ikṅiâk ikṅiâk sâmain. Yakât otmâ lok pupṅe âlâṅe hân âlâengembâ taka denyenânâk eknongonomai ya ki nângânom. Otmu nen gurâ dennenṅanâk ekyongomunṅe ki nângânomai. Yawu gârâmâ den nângâmain ya bukulipnenṅanṅe sânomai yanâmâ yâk orop hewewenâk alahunom. ¹² Yakât otmâ yuwu sâmune nângânjet. Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe mem hewewenṅe tuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nângâmai. Yawu nângâm yan wuân âi menjetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânomai.

¹³ Yâhâ Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe lok âlâ me âlâhât nimbilamyenṅe mem purik pilâyṅgimu den ki nângân nângânṅe sâmainṅe den yakât topṅe nângâm purik gurik sâm bukulipyenṅe ekyongonjetâ nângânomaihât Anitâ ulitṅunjet. ¹⁴ Yâhâ Wâtgât mâmâṅahât Heakṅe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâm Anitâ mepaeman ya nângâmu ârândâṅ otmâp. Yawu gârâmâ den sâman ya biwinanṅe nângâm ki sâman. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsâṅanṅe sâm mepaewom, me kiki mewangiowom ya purik gurik sâmune lohimbî orop kinnom yanṅe nângânomai. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ nimbilamyenṅe mem purik pilâyṅgimu den ki sâsâṅanṅe sâm Anitâ mepaenomai yanâmâ bukulipyenṅe den yakât topṅe ki nângâmainṅe yen orop

biwi nāngān nāngān yeŋaŋe ki hikuakmā konohāk otbuap. Yāhā Anitā mepaenjetā nāngāmu ārāndāŋ otbuap. Yamā bukulipyenāŋe nāngāŋetā ki keterakyiŋgiwuap. Yakāt nāngāmune ki dopŋan oap.

¹⁸ Yāhā nimbilamyenē mem purik pilāyiŋgimu den sāsāŋe ki sāsāŋe sāmāi yamā nāku yawuāk nimbilamne mem purik pilānihimu wangiyeqmā sāmān. Yakāt nāngām Anitā mepaeman. ¹⁹ Yawu gārāmā Kiristohāt komot menduhuakmā kinmain yan senyenān kinmune nimbilamne mem purik pilānihimu den sāsāŋe ki sāsāŋe sām ariwomgāt ki nāngāman. Yāhā senyenān kinmā biwinambā nāngān nāngān ālepŋe tetemap ya pāŋe tālāwāk ekyongomune nāngām heŋgeŋuŋetgāt nāngāman. ²⁰ Bukulipne, nimnaom titipāŋe yu me ya otnehālāk nāngāmai. Yāhā yeŋe yawu ki nāngānomāi. Otmu Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe nimbilamyenē mem purik pilāyiŋgimu den sāsāŋe ki sāsāŋe sāne sām yakālāk ki nāngānomāi. Wuān āi menjetā Kiristohāt komot tānyongowuap yakālāk nāngānomāi. Yawu gārāmā lepatŋe wuān ālā ombe tatmā ki nāngām bāleŋgimai yakāt dopŋeāk otmā biwi nāngān nāngānyenē galemahonomāi. ²¹ Otmu emelāk Anitāhāt poropete nombotŋaŋe yākāt den sām Isirae lohimbī denyenānāk ekyongonjetā nāngāŋetā gemu bet pilāwi. Yakāt otmā Anitāŋe poropete ālā den ekumu kulemuoap ya yuwu tap.

“Lohimbī yuŋe nāhāt den nāngāŋetā gemu bet pilām tem ki lāunihim mansai. Yakāt otmā kasalipyenē hāngānyongomune hān kālepŋehembā taka yeŋe denānāk ekyongonomāi. Yawu gārāmā den ekyongonjetā yawuāk nāngām hākāŋ otnomāi.”

²² Den yawu tap yakāt topŋe yuwu nāngānom. Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe launenŋe mem hewewej tuhumu Anitāhāt den kāsikum Kiristohāt lohimbī yiŋgimunŋe nāngāŋetā bonŋe otmap. Yāhā lohimbī belāŋen manmaiŋeāmā nāngāŋetā ki bonŋe otmap. Yakāt otmā Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe nimbilamnenŋe mem purik pilāningimu den sāsāŋe ki sāsāŋe sāmunŋe nāngāŋetā biwiyenān hāumu “Kulem yu ki orotŋe eksain,” sānomāi.

²³ Yakāt otmā yeŋe menduhuakmā Kiristo mepaenomāi yan Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe yen kerek nimbilamyenē mem purik pilāyiŋgimu lauyenē menduhum den ki sāsāŋe sānomāi yanāmā bukulipyenāŋe den yakāt topŋe ki nāngāmai me lohimbī belāŋen manmai yaŋe yekmā, “Bāe, lok yu ondop otmā biwiyenē gulip oap,” sānomāi. Yawu sām nāngāyiŋginjetā gewuap. ²⁴ Yāhā Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe biwiyenē mem hewewej tuhumu Anitāhāt den alahumai. Den alahumai yan bukulipyenē nombotŋaŋe Anitāhāt den ki nāngām heŋgeŋumai me lohimbī belāŋen manmai yaŋe denyenē nāngāŋetā biwiyenān hāumu orotmemeyenē bāleŋe yakāt nāngāŋetā haŋ sāyiŋgiwuap. ²⁵ Yakāt nāngāŋetā haŋ sāyiŋgimu, “Anitāŋe yen orowāk manmā māmāŋe otyiŋgimap,” yawu sām yāk mepaenomāi.

Nenŋe menduhuakmā Anitā yet Kiristo mepaeyeleknom yan ewe karāŋginom.

²⁶ Yakāt otmā yeŋe menduhuakmā Kiristo yet Anitā mepaeyelekne sām yuwu otnomāi. Lok nombotŋaŋe kep me kiki mewāŋginomāi. Yāhā nombotŋe ālāmā biwiyenāmbā nāngān nāngān ālālā tetewuap ya sām tetem ekyongonomāi. Yāhā nombotŋe ālāmā Wātgāt māmāŋahāt Heakŋe den ālā biwiyenān katmap ya ekyongonomāi. Me nombotŋe ālā yengāt nimbilamyenē mem purik pilāyiŋgimu den ki sāsāŋe sānomāi. Me nombotŋe ālā yengāt biwi nāngān nāngānyenē mem pāroŋ pilāmu den ki sāsāŋe sānomāi ya purik gurik

sâjetâ bukulipyeŋe nâŋgânomai. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom mannomai. ²⁷ Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi nombotŋe yengât nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yaŋe yahatmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk sânomai. Yawu otnomai yan lok âlâŋe den ki sâsâŋe sânomai ya purik gurik sâm lohimbi ekyongomu topŋe nâŋgânomai. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yawuya âlâ orop ki menduhuaknomai yanâmâ yuwu otnomai. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâhât nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe ya lohimbi senyenjan ki sânomai. Yâhâ biwiyenjanâk nâŋgâm Anitâ herone nâŋgâwanŋinomai.

²⁹ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lauyene mem hewewen tuhumu Anitâhât den ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp me kalimbu yaŋe yahatmâ den ekyongonomai. Den ekyongonomai yamâ târârâk yai me sâm tâpikguai yakât lok nombotŋe tatmâ nâŋgâyinginomai. ³⁰ Otmu bukuyene âlâŋe yahatmâ kinmâ den ekyongowuawân Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâhât biwiŋe mem hewewen tuhumu yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Anŋoân bātŋe pilâmu kândikum sâwuap yaŋe ekmâ sâm tiŋ pilâm ge tatmu benŋe yâku yahatmâ ekyongowuap.

³¹⁻³³ Lohimbiŋe menduhuakmâ den kakŋan ki sahaŋginomai. Yawu otmâ ewe karaŋginomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Yâhâ menduhuakmâ Anitâhât den alahumaiân yeŋe ki ewe karaŋgimai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lauyene mem hewewen tuhuwuap yan ewe karaŋim den ya âlâku ikŋiâk ikŋiâk yahatmâ ekyongonomai. Yawu otnomai yan lohimbi kerekŋe den ya nâŋgâŋetâ keterakmu yanâmâ biwiyene hewewen otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe manmâ araiŋe orotmeme yuwu otmâ. ³⁴ Lohimbi menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeylekmaiân imbilipyeŋe loklipyeŋe yengât amutgen otmâ den nâŋgânâk tatnomaihât emelâk Anitâŋe Mose ekumu kulemgup. ³⁵ Yakât otmâ imbilipyeŋe wuân me wuân topŋahât pâpugmai yaŋe lohimbi senyenjan yahatmâ kinmâ topŋe nâŋgâne sâm âikumai yakât den pat nâŋgâmmune bâleop. Yawu otmâ yamâ anjun topŋe. Yawu gârâmâ emetyenjan ari tatnomai yan loklipyeŋe me âwâlipyene âiyongoŋetâ ekyongonomai. ³⁶ Yawu gârâmâ yeŋe wuân nâŋgân nâŋgân mem Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe tatmâ arai ya yengât orotmeme ki watmai? Yeŋe kunlipyeŋe manne sâm oai hâ? ³⁷ Yakât otmâ yuwu sâmmune nâŋgâŋet. Den yan yuâmâ Kutdâhât den ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyenambâ nâŋgân nâŋgân âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitâŋe biwinenjan katmu ekyongoain,” sânomai. Yawu sânomai yan kuyiŋiŋetâ ya pilâm nâ tem lâunihinomai. Otmu lok nombotŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewen tuhumu Kiristohât hoŋ bawangiaiŋ sâm ekyongonomai ya gurâ ekyongoŋetâ tem lâunihinomai. ³⁸ Yawu gârâmâ den yan yu lok ya ekyongoŋetâ ki nâŋgâyinginomai yamâ yeŋe betyongonomai.

³⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât bâiŋe sâmmune nâŋgâŋet. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lauyene mem hewewen tuhumu Anitâhât den bukulipyene kâsikum yinginomaihât nâŋgâŋet. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe bukulipyene yengât nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai ya ki kuyiŋinomai. ⁴⁰ Yakât otmâ den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomaiân orotmeme ekyongoan yu watmâ otŋetâ dopŋan otbuap.

15

Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop.

¹⁻² Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingimune nâŋgâm yâkâlen biwiyenjaŋe kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ mannomai otmuâmâ Kiristonje âwurem ge meyekmu manman kârikŋahât bulâŋe menomai. Yâhâ den pat âlepŋe yakât nâŋgâŋetâ porap otmu Kiristo betgunomai yanâmâ bulâŋe ya ki menomai. Bulâŋe ya ki memaihât den pat âlepŋe yakât pâŋe tâlâwâk yuwu sâŋem hengenjumune nâŋgâŋet.

³⁻⁴ Emelâk Kiristohât aposololipŋe yengâlembâ den kunŋe mewan ya ekyongomune ki nâŋgâm hengenjuwi. Yakât yuwu sâŋemune nâŋgâŋet. Kiristonje nengât toсахât huhopŋe mem muop. Mum hân kâlehen katŋetâ tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop yakât den emet inânŋan poropete otmu lok nombotŋe kulemgui.

⁵ Yâhâ mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan Petoro orop enajmâ den olowot. Yakât kakŋan ikŋe aposololipŋe mem teteyekmu yâk orop den otbi. ⁶ Yakât kakŋanâmâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyenjaŋe kepeim manbi ya kiŋitŋe orowâk, dopyeŋe 500 ya wangiop, ya teteyingimu enajki. Yawu gârâmâ lohimbi ekbi yamâ nombotŋe muŋetâ nombotŋe yawuâk mansai. ⁷ Otmu yakât kakŋan imiŋe Yakowo yâkâlen tetewangimu enajmâ den olowot. Otmu yakât kakŋan aposololipŋe âlâkuâk teteyingimu den otbi. ⁸ Otmu bâiŋeâmâ nâhâlen tetenihim aposolo âi sâŋem nihiop yakât yuwu sâŋemune nâŋgâŋet. Wuân me wuân bilakŋe kâpekmai yakât dopŋeâk manmune Kiristonje menehop. ⁹ Yâhâ ki menehop yan ikŋe komot ya mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yapâ menekmâ aposolo âi sâŋem nihiop yakât nâŋgâŋemune âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otminiwan yakât ninahât nâŋgâŋemune gemap. Otmu aposolo yengât kunyeŋe manbehât ki nâŋgâman. ¹⁰ Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ nâŋgânihim Kiristo hâŋgângumu ge tetenihim aposolo âi sâŋem nihiop. Âi sâŋem nihimu yâkât wâtŋan kinmâ aposolo nombotŋe âi memai ya hârohâk wangiyekmâ âi kârikŋeâk mewan. Âi mewan yukât amboŋe Anitâ. Ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu âi memune bulâŋe tetemap. ¹¹ Yakât otmâ aposolo nombotŋe orop, nenŋe Kiristohât den pat konok yakâlâk lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâmai. Otmu emelâk den pat yuwuâk ekyongomune nâŋgâm Kutdâhâlen biwiyenjaŋe katbi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

¹² Otmu Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat ekyongomunŋe nâŋgâwi. Yawu gârâmâ topŋe girawuhât otmâ yen nombotŋe sâŋem hilipgum “Hâmbâi mumuŋambâ ki yahatnom,” sâmai? ¹³ Den yawu sâmai ya bulâŋe mâneâmâ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop sâŋem ekyongomain ya bulâŋe ki otbâp. ¹⁴ Otmu Kiristo mumuŋambâ ki mem yahalop mâne nenŋe imbiâk ekyongomunŋe biwiyenjaŋe yâkâlen katbâi. ¹⁵ Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop sâŋem den golâ ekyongombâin. ¹⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Kiristo mumuŋambâ ki mem yahatbâp. ¹⁷ Otmu Kiristo mumuŋambâ ki mem yahalop mâne yâkŋe tosanenŋe ki pilâm manman kârikŋahât pat kuningimbâp. Otmu nenŋe biwinenjaŋe yâkâlen imbiâk kepeimbâin. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe mene sâŋem Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim mansain. Yawu gârâmâ munom yakât

kakɲan mumuɲambâ mem yahatnenekmu manman kârikɲan mannomgât dop ki tap mâne nenɲe den perâkɲe nângâmunɲe bulâɲe otbâp. Otmu lok belângen manmaine nengât imbiâk otmâ hâhiwin kakɲan manmâ gai sâm nângâningimbâi. Otmu emelâk lohimbî nombotɲe biwiyenɲe Kiristohâlen kepeim mum gawɲe orotmeme bâleɲe otminiwi yakât tosa ki pilâyɲingimbâp. Yakât otmâ matɲe umatɲe yɲɲgimu hâhiwin nângâmbisâihât dop yawuâk tatbâp.

²⁰ Bulâɲanâk Anitâɲe Kiristo mumuɲambâ mem yahalop. Yakât dopɲeâk lohimbɲe Kiristohâlen biwiyenɲe kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenɲe kepeim mansain, me gâmâlâk yâkâlen biwiyenɲe kepeinomai nen kerek mumuɲambâ mem yahatnenekbuap. ²¹⁻²² Lok topnenɲeâmâ konok. Tâmbânenɲe, kutɲe Aram sâm, ikɲahâk otmâ tâpikugm tosa miop. Yakât huhopɲe Anitâɲe mumuhât pat kuwanɲiop. Yawu otmâ lohimbî yâkâlembâ tetemain nen kerekɲe enɲatnenɲeâk watmâ otmunɲe bâlemu mum gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristone mumuɲambâ yahalop yan mumuɲambâ yahatnâ manman kârikɲan mannomgât mâtâp mem kusânningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenɲe kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâɲe mumuɲambâ mem yahatnenekmu manman kârikɲan mannom. ²³ Anjoân Kiristone mumuɲambâ yahalop. Mumuɲambâ yahatmâ himbimân yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem gewuap yan lohimbɲe yâkâlen biwiyenɲe kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenɲe kepeim mansain, me gâmâlâk yawuâk mannomai nen kerek Anitâɲe mumuɲambâ mem yahatnenekbuap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristone kunnenɲe tatmâ tihitnenɲe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristohât kasalipɲe yu Anitâɲe mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnomai. Lok, âi weke, emet amboɲe, senduk banearâ, susun, me sâtɲe metɲe topɲe topɲe ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâmu nen Kiristohât komot kerek mumuɲambâ mem yahatnenekmu yu ya topɲe topɲe kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunenekmâ âwâɲe Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom. ²⁶ Otmu sâp yan Mumuhât Amboɲe bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakɲan nenɲe yâhâɲe ki munom.

²⁷⁻²⁸ Yakât topɲe teteâkgât emelâk Anitâɲe lok âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâɲe wahap topɲe topɲe ya nannahât amutgen katyekmu tatnomai.”
Yawu tap.

Yâhâ “wahap topɲe topɲe” den yuɲe nen hânân gâtɲe, me himbimân gâtɲe, me hân kâlehen gâtɲe nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ ikɲahâk menenekmâ nannahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuɲe Anitâ ikɲahât ki miap. Otmu nannahât gurâ ki miap. Anitâɲe nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristone âi tuhum tiɲ pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâɲe Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikɲe gurâ yawuâk âwâɲahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâɲe kunnenɲe pato tatbisâp.

²⁹ Otmu Anitâɲe mumuɲambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyeɲe nombotɲe “Mumuɲambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâɲe oap otmuâmâ girawuhât otmâ bukulipyeɲe emelâk muwi ya yengât nângâm kutyeɲe mem kinɲetâ toen katyeksaï?

Yâhâ Anitâñe bukulipyeñe mumuñambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâmâ kutyeñe mem kinñetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmâi.

³⁰ Bukulipne, torokatmâ sâmunne nâñgâñet. Nenñe lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe lohimbi nombotñane topñe âlâlâ mângâenenekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne âi yu pilâmbâin. ³¹ Lohimbi âlâ me âlâ belângen manmaine sâp girawuân me girawuân nohoñetâ mumbom? Yawu nâñgâm manman. Den ekyongoan yu biwinañe nâñgâmune bulâñe oap. Otmu yakât dopñeâk yengât yuwu nâñgâmune bulâñe oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenye katbi. Yapâek biwiyenñane yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nâñgâm mepaeyeksan. ³² Emelâk nâñe Epeso kapi yuân taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipñe nombotñane kuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiân yu âwurem taka nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimbi belângen manmaine yuwu sâmai. “Mumunñe pesuk sâwuap. Yakât otmâ engatnenñeâk watmâ sot kâle sonjo bau nem heronje kakñan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne sonjo bau sot kâle nem heronje kakñan manbâm. ³³ Otmu lok yawuñe taka yen orop yawuâk otñetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Lok âlepñane lok bâleñe orop hero karangim yâhâm genomai yanâmâ lok bâleñane lok âlepñe ya yengât engatyeñan kionñetâ otbuap. ³⁴ Yeñe nâñgân nâñgânyenye keterakyinñimu bukulipyeñane Anitâhât den kelangatmai ya yengât nâñgân nâñgân ki watñetgât nanjan. Ya kâmbukñe. Den ekyongoan yu nâñgâm anjolakñet.

Mumuñambâ yahatnom yan towatnenñe âlâ tetewuap.

³⁵ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuwu mon sâm âinohonomai. “Nenñe girawu otmâ mumuñambâ yahatnom? Me mumuñambâ yahatnom yan towatnenñe girawuya tetewuap?” ³⁶ Yawu sâm âinohonomai yakât matñe yuwu sâmunne nâñgâñet. Nowo alikñe mem hân kâlehen katmain ya mumu kâmñe ga takamap. Ga takam hâlihith kânâñgâmunñe ya watmâ yâhâmap. Yâhâ alikñe mem hân kâlehen katmain yamâ mumap. Mumu yanjak kâmñe ga takamu bonñe anjo tetemap. Yen yukât topñe nâñgâmai yamâ girawu otmâ manmannenñahât topñe pâpñumai? Yawu gârâmâ alikñe mem hân kâlehen katmain yakât dopñeâk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kâmñe ga takamap yakât dopñeâk mumuñambâ yahatnom. ³⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâmunne nâñgâñet. Ârok kehetñeâk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârâmâ kâmñe ga takam bonñe kinmap yamâ towatñe âlâ âlâ. ³⁸ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ sot âlâlâhât bonñe otmu kehetñe yakât towatñe ikñiâk ikñiâk kalop. ³⁹ Otmu sonjo bau, hambe gumbam, nâi luap, me soki kalapat topñe topñe yamâ towatyeñe ikñiâk ikñiâk katyehop. Otmu lok manmannenñe gurâ yawuâk ikñiâk katningiop. ⁴⁰ Yakât otmâ hânân âliwahap topñe topñe kalop ya towatñe ekmâ “Yuâmâ hânân gâtñe,” sâmain. Me himbimân emetsenñe pitu âlâlâ kalop ya gurâ ekmâ “Ewamâ himbimân gâtñe,” sâmain. ⁴¹ Hilâmgât emetsenñe yakât lanñinñe ya ikñiâk. Otmu omongât emetsenñe yakât lanñinñe ya gurâ ikñiâk. Otmu pituhât lanñinñe ya gurâ ikñiâk tap. Yawu.

42-43 Otmu dop kum den ekyongoan yukât topnje yuwu nângânom. Menlipnennjae menenekbi yan wâtnenje ki teteop. Yâhâ wâtnenje tij tij sâmap yapâek mesek topnje teteningimu mum gamain. Yakât otmâ mumunje hannongoneta tâtuk sâmain. Yâhâ Anitâje mumunjambâ mem yahatnenekbuap yan hâknenne ânje ningimu manman kârikjan mannom. Otmu hâknenne ânje ya ningimu enakmunje âlepne nandoroje otbuap. 44-49 Kândikum emelâk Anitâje topnje katmâ hân mem tâmbânenje, kutje Aram sâm, yâk tuhumi yan umutje biwiñe katbañgiop. Yâhâ lok tuhuop yakât Moseñe den kulempuop ya yuwu tap.

“Anitâje lok tuhumi umut biwiñe katbañgimu manop.” Den yawu tap.

Yakât otmâ lohimbi Aramgât towat tetewiñe muop yawuâk mum gara gara otbi. Otmu nen gurâ dop yawuâk otmâ mum tâtuk sânom. Yawu gârâmâ lok âla himbimâmbâ ge manop yamâ Kutdânenje Yesu Kiristo. Yâkñeamâ umut biwinenje mem hewewerj tuhumi yâkâlen biwinenjae kepeimunje manman kârikjahât pat kuningiop. Yakât otmâ âwurem ge menenekbuawân Anitâje mumunjambâ mem yahatnenekmâ hâknenne ânje ningiwuap. Yâhâ emelâk Kiristoñe mumunjambâ yahatmâ hâkñe ânje miop yawuya ningiwuap.

50 Bukulipne, den ekyongoan yukât topnje yuwu nângânom. Emelâk tosanenjahât huhopje hânân yu manmâ yâhâm munomgât Anitâje sâm kalop. Yakât otmâ hânân manman manmain yu torokatmâ himbimân yuwuâk mannomgât dop ki tap. 51-52 Yâhâ mumunjambâ yahatnomgât Anitâje den biwinan kalop yamâ yuwu. Sâp pesuk sâuwawân ajele âlâñe lâmun bâñje kunbuap. Lâmun kunmu Anitâje in yawu, sennenne pelerj bok otmap yakât dopñeâk mumunjambâ mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimbi mannomai ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmâ manmanenñe ânje ningiwuap yakât dop kum sâwe. 53 Soki âlâ sâmbâlâkñaje tatmâ kon sâmap. Kon sâm bumbulele otmap. Yakât dopñeâk nenñe hâknenne hâñgiñe pilânom. 54-55 Pilâmunñe hâknenne ânje ningimu hanjalakmâ manman kârikjan manbisâin. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ hâhiwin kakjan manmâ mum gamain. Yâhâ hâmbâi hâknenne ânje ningimu menom yan hâhiwin barak manmâ yâhâmbisâin. Emelâk Anitâje ya sâm kalopgât otmâ yakât bulâñe tetewuap. Yakât propete âlâñe den kulempuop ya yuwu tap.

“Anitâje Mumuhât Amboñe mem ge katbuap yapâek lohimbi ki munomai.”

Otmu Anitâje propete âlâ den yuwu ekumu kulempuop.

“Bâe, Mumuhât Amboñe, lohimbi hilipyongowuatgât dop biatsap. Otmu hâhiwin yingim yâhâwuatgât dop gurâ ki tap.” Den yawu tap.

56 Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Biwinenjañbâ nângân nângân bâleñe topnje topnje tetemu ya watmâ otmunje bâlemap. Otmunje bâlemap yan Anitâhât girem den nângâmunje biwinenjan hâumu girem den ya lonjâem tosa miain sâm nanngangimain. Yawu manmain yakât huhopje Manman bâleñjahât Amboñaje hâhiwin topnje topnje ningimu manmâ mum gamain. 57 Yawu gârâmâ Anitâje tihitnenñe otmâ Kutdânenje Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenjan kinmâ tosanenjahât matje miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenjae kepeim yâkât wâtjan kinmunje Manman Bâleñjahât Amboñaje ki mem ge katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâmâ sâp pesuk sâuwawân Anitâje mumunjambâ mem yahatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâ mepaenom.

⁵⁸ Bukulipne, biwiyenaje Kutdâhâlen tinâk hikum mannomai. Yawu otmâ ai sâmbi yingiop yakât biwiyenaje tinâk kepeim tuhujetâ bulâne topne topne tetewuap.

16

Yerusalem kapi ambolipne yengât tewetsenye menduhuwi.

¹ Otmu Yerusalem kapi ambolipne Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya nombotjanje senje âlâlâhât umburuk mansai ya yengât den pat ekyongomune nângâwi. Yâhâ yeje girawu tânyongonom sâmbi âinohowi yakât yuwu sâmbi nângânet. Galatia kapi ambolipne tewetsenye menduhunomai sâmbi mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune otnomai. ² Nâne yengâlen takawom yan nanje menduhum katne sâmbi pâinjetâ biatmapgât nângâm Sande ârândâj menduhuaknomai yan nepyenahât hâmenje memai yakât torehenje mem Yerusalem kapi ambolipne yengât pat sâmbi menduhum konohân katjetâ tatbuap. ³ Otmu takawom yan yeje bukulipenye nombotjanje nanje mem ari Yerusalem kapi ambolipne yinginomai sâmbi lok katyekbi ya pepa kulemgum yingiwom. Kulemgum yingimune mem ari Yerusalem kapi ambolipne tiripyongonjetâ buku otyinginomai. ⁴ Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Pauloje nep tuhuwom sâmbi nângân nângân kalop.

⁵ Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yengâlen takawom. Anjoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap ya yengâlen ari Kiristohât komolipne girawu mansai ya kapi ârândâj hawangum yekmâ yanak yengâlen takawom. ⁶⁻⁷ Yengâlen takamune yen orop tipine mannom. Yawu gârâmâ Kutdânenenaje nângânihimu yen orop sâp kâlep manmâ to yambu pesuk sâek sâmbi mambotbom. Otmu to yambu pesuk sâwuap yan mâtâp menihinetâ wosapâ me wosapâ ariwom yakât ki nanjan.

⁸⁻⁹ Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingimune lohimbî dondâne yâkâlen biwiyenye katnomaihât mâtâp tetep. Otmâ lok dondâne gurâ mâtâp yu mangunihine sâmbi oai. Yakât otmâ tipine tatmâ ai tuhumune Pentikos hombaŋ otbuawân kapi yu pilâm Makeronia ariwom.

¹⁰⁻¹¹ Timoteone yengâlen takawuap yan ki ekmâ mete kârâ otnomai. Nâne Kutdâhât hoŋ bawangim ai meman yukât dopneâk hoŋ bawangim ai memap. Yakât otmâ takamu buku otbanjim mâtâp mewanginetâ lohotŋan takamu enjaknom. Yâhâ nâmâ bukulipenye orop manmâ yakât mambotbanjai.

¹² Otmu bukunenye Apolo yâkât yuwu sâmbi nângânet. Bukulipenaje pilânenekmâ yengâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâmbi ekum meme sâsâ tuhum gan. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋeâmâ orowâk takanomaihât hâkâj oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewangiwuap yanâmâ âlepne hângangumune yengâlen takawuap.

Den bâiŋe sâop.

¹³ Otmu yeje Kiristohât wâtŋan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyenambâ nângân nângân bâlene âlâlâ tetemu ya watmâ otmain sâmbi biwiyenye galemahom mannomai. Me bukulipenye nombotne Kiristohât den kelangatmaiŋe enŋatyeran kionmaiŋe biwiyenye ki pâlâmne otbuap. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbî belângen manmaiŋe mâtâp manguyingimaihât kârihem

kinmâ manmanyenje galemahom mannomai. ¹⁴ Otmu Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep nanganjim hoj bawanjinomai.

¹⁵⁻¹⁶ Bukulipne, angoân yengâlen gâtje lok âlâ, kutje Setepanas sârn, hep torehenlipje orowâk Kiristohâlen biwiyenaje kepeiwi. Yawu otbi yapâek manmâ gai ya topyenje nângâm henjenjuai. Otmu Akaia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipnaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai ya yengât nângâm yâkje hoj bayingim mansai. Yakât otmâ yenje lohimbî yawuya yengât nângâjetâ yahatmu amutyenjan manjetgât nanjan. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu yen orop ki enakmâ mansaingât tepne dondâ nângânyingian. Yawu gârâmâ Setepanas bukuyâhâtje, kutyetje Potunato yet Akaiko sârn, yâkje yenje tepyenje nângânihiai yakât eknohojetâ biwine huruj sâop. Yakât otmâ tep hero nângâyingian. Otmu hângânyongomune âwurenomai yan nâje heronje nângâyingim mansan yakât den pat ekyongonjetâ yen gurâ yawuâk biwiyenje huruj sâwuap. Yakât otmâ yengâlen takanomai yan ewe katyeknomaihât nanjan.

¹⁹ Den bânje sâwoman. Asia hânân yu kapi tatmâ arap yakât ambolipnaje biwiyenje Kiristohâlen kepeim mansainje yengât nângâyingiai. Otmu lohimbî yâhâp, kutyetje Akuila yet Pirisila, lohimbî nombotnaje yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewangim mepaemai yaje orowâk yengât nângâyingiai. ²⁰ Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansainje yawuâk nângâyingiai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai yenje heronje nanjanjinomai.

²¹ Otmu lok ekap yu kulemgwap yu ekumune kiripi nihimu nine bânaje bânjehen kutne kulemgwan yu ekmâ nâje heronje nângâyingian yawu nângânomai.

²² Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje Kutdânenje ki ewe katmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim mansai yamâ Anitâje hilipyongowuapgât nanjan. Yakât Kutdânenje âwurem gewuap.

²³ Kutdânenje Yesu tihitnenje otmajje biwi nângân nângânyenje mem konohân tuhumu kepeiakmâ manjetgât Anitâ ulitguman.

²⁴ Yen orop biwinennaje Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinaje kepeiyekmâ nângâyingim mansan. Yawuâk.

Nâ bukuyenje,
Paulo

2 Korinti Pauloŋe Korinti yengâŋt ekap betŋan kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpine,

¹ Yen Korinti kapi ambolipŋe otmu Akaia hânân kapi nombotŋe tatmâ arap ya ambolipŋe orop Yesu Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim tem lâuwanŋim manŋetgât Anitâŋe meyehep. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnennje Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋm âi nihioŋ ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Timoteo, yâkŋe nâ orop tânahom mansait. Netŋe heronje nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgiat.

² Awoŋnennje Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmap.

³⁻⁴ Umatŋe topŋe topŋe teteningimawân Awoŋnennje Anitâ, Tihit tihit otmu Biwi Sânduk Amboŋaŋe mem hewewej tuhunenekmâ biwi sânduhân katnenekmap. Yakât nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaem mannom. Otmu bukulpinnennje yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiuwap nennje gurâ yâkât wâtŋan kinmâ yan mem sânduk tuhuyeknom. ⁵ Emelâk Kiristonje ikŋe den pat âlepŋe ekyongominiop ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtŋum muop. Otmu nennje yâkâlen biwinenjaŋe kepeim tem lâuwanŋim den pat âlepŋe lohimi ekyongomunŋe nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm emelâk Kiristo mem âlâlâ tuhuwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhuneneksai. Yawu gârâmâ biwinenjaŋe Kiristo orop hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmaiân yâkŋe mem hewewej tuhunenekmu biwi sânduhân manmain. ⁶ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe tiŋâk kepeim manŋetâ manman kârikŋan katyekbuapgât nâŋgâm netŋe tem lâuwanŋim manmutŋe umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap. Yâhâ umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap yan ikŋe wâtŋan kinmâ biwinetŋaŋe yâkâlenâk kepeim manmutŋe biwinetŋe ki orotok sâmap. Otmu yen gurâ yawu manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiuwawân biwiyenŋe ki orotok sâuwap. ⁷ Yeŋe yawu manmâ ki lohotŋe otnomai yakât nâŋgâm engat yâhâp ki otmait.

⁸ Bukulpine, emelâk Asia hânân manbit yan umatŋe dondâhâlâk kaknetŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâwit yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Umatŋe ya kaknetŋan yâhâmu biwinetŋe orotok sâop yan mumutŋe hâknetŋe sânduk sâuwapgât nâŋgâwit. ⁹ Otmu emelâk Anitâŋe mundomgât sâŋŋe kalop ya tetenitgiwomap sâŋm biwinetŋe memâk manbit. Yawu gârâmâ netŋe wâtnetŋanâk torokatmâ mandomgât dop ki tap. Yakât nâŋgâmutŋe haŋ sânitgiâkgât Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe yu kaknetŋan yâhâop. Umatŋe yu kaknetŋan yâhâmu yan biwinetŋaŋe yâkâlen kepeim wâtŋan kindehât mem hewewej tuhunelehep. Yawu tuhunelekmâ yan lok mumuŋe mumuŋambâ mem yahatyekmu mannomai yakât dopŋeâk mâmâŋe otnitgimu biwinetŋe huruŋ sâmu manman âlepŋan manbit. ¹⁰ Yawu otmâ umatŋe kaknetŋan yâhâop yapâ menelehep. Otmu sâp âlâen umatŋe âlâ kaknetŋan yâhâuwawân yawuâk yapâ menelekmâ manman âlepŋan katnelekbe sâŋm ki pâpŋuwuap.

11 Yawu gârâmâ yuwu sâmunê nângâñet. Umatñe kaknetñan yâhâwuap yan yen lok kinñitñe orowâkñe biwiyenñe hikum netgât nângâm Anitâ ulitguno-mai. Anitâ ulitgunetâ yawuâk tepñe nângânitgimu hâmenetñe kinbuap. Yakât otmâ netgât sâm heronñe otbanñim mepaenomai.

12 Yeñe nângâm bâlenihimaihât yuwu sâmunê nângâñet. Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihimu yen otmu lohimbî belângen manmai den perâkñe âlâ ki ekyongom gaman. Otmu yu me ya otyiñgiman ya gurâ uwawapñe bia otyiñgiman. Yawu otyiñgiman yan lohimbî belângen manmai ya yengât orotmeme me nângân nângân ki watmâ otyiñgiman. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine ekmu ârândân oap yawu biwinañe nanñan. Yakât otmâ ki anulakmâ mansan. 13 Emelâk den kulemgumune sâlikum topñe nângâm henñengunetgât den ya topñambâek kulemgum katyiñgiwan. 14 Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñe den ya sâlikum nâhât biwinañe girawu tap yakât nângâñetâ ki keterakyiñgimu nângâm bâlenihim gai. Yawu gârâmâ biwinañe tap yu nângâm henñengum ewe katnekñetgât biwine mem mansan. Ewe katnekñetâ biwinenñe hikuakmâ konohâk otmu Kutdânennñe Yesu Kiristo âwurem gewuawân yakât senñan kinmâ heronñe nanñanñinom.

Paulonñe Korinti kapi ariwuapñe nângâmum umatñe otmu pilâop.

15-16 Yâhâ yeñe heronñe nângâñihim mansai yakât ki nângâm ketet otman. Emelâk Epeso kapiânâk tatmâ den yuwu katyiñgiwan.

“Kapi yu pilâm Makeronia hânân ariwom yan angoân saru hâtikum yengâlen takamune tipñe tatnom. Tipñe tatmâ mâtâp menihñetâ Makeronia hânân kapi tipî tapi tatmâ arap ya ambolipñe yekmâ benñe âlâkuâk yengâlen âwurem takamune tatnom. Otmu yapâ yawuâk mâtâp menihñetâ Yuraia hânân ariwom.” 17 Biwinañe yawu nângâm den ya yengâlen katmune takamu ekbi. Sâp yan mâtâp biatmu yengâlen ki takawan. Yakât otmâ nâhâtñe “Taka nenekbom sâop yamâ imbiâk sâop,” yawu mon nângâwi. Nâñe yu me ya otbom sâm ekyongoman yakât kakñan ninahâlâk nângâmune yahatmu nângân nângân âlâ ki hâukuman. Me biwi yâhâp ki otman.

18-19 Yâhâ Anitâmâ bulâñe Ambonñe. Yakât otmâ yâkñe den imbiâk ki eknongomap. Yakât otmâ nâñe Sila yet Timoteo orop Anitâhât nanñe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepñe ya kâsikum yingiminiwin yan Kiristonñe den imbiâk eknongominiop yawu sâm ki ekyongominiwin. Yâkñe Anitâhât den bulâñe eknongominiop ya nenñe gurâ tâñ tâñâk ekyongominiwin. 20 Otmu emet inânñan Anitâñe nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî tihitnenñe otmâ ikñe honñe bawanñe hângângumu ge manman âlepñan katnenekbuap sâm den hikuop. Yâhâ Yesu Kiristonñe hohetnenñan tetem manop yâkâlen den yakât bulâñe aksisihâk tetem henñenguo. Yakât otmâ nenñe bulâñe yakât nângâm “ya bonñanâk” sâm Anitâ mepaemain. Anitâ ikñak mâmâñe otningimu Kiris-tohâlen biwinenñe tijâk kepeim kârihem manmain. 21-22 Yawu manmâ yâhânehât Anitâñe menenekmâ nine nanne baratne sâm pat kuningiop. Pat yakât bulâñe ki biatningiâkgât Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenñe mem hewewenñe tuhunenekmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâñe menenekmâ ikñan torokatnenekmu manman kârikñahât bulâñe menom yakât nângâm enñat yâhâp ki otmain.

23-24 Yengâlen ki takawan yakât yuwu sâmunne nângânet. Yengâlen taka kuwikyekmâ den sâyîngiwomgât nângâmune umatne olop. Yawuhât otmâ Epeso kapi pilâm Makeronia hânân tânj tânjak takawan. Yene Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai. Yakât otmâ den wuân me wuângât nângânetâ bulaje otmu lâum mannetgât nen Kiristohât aposololipnane ki meme sâsâ tuhuyekmain. Yawu otmâ yene biwiyenane kepeiakmâ konohak otmu herone nanjanget sâm yen orop buku oranjim tânahom mansain. Den yan yu Anitane nângâmu bulaje oap.

2

1 Yâhâ emelak yengâlen taka den sâyîngiwan yan yengâlen gâtne nombotnane nângâm bâlenihiwi. Yakât otmâ âlâkuak taka den sâyîngimune tepyene bâlemap sâm pilâm yuân tohowan. 2 Yawu gârâmâ yengâlen taka den sâyîngimune tepyene bâleop mâne yengu yawuak otmâ tep hero kaknan ki katnekbâi. 3 Yâhâ nane topne katmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yîngiminiwan. Yakât otmâ yene otbi mawi yakât nângâmune biwine herone otminiop yakât nângâm yene yawuak otmâ mannomai, yawu biwinane nângâwan. Yakât otmâ yengâlen takawan mâne tep herone kaknan katnekbâihât dopne otbâp. Yamâ taka den sâyîngimune nângâm bâlenihinomai nângâm pepa kulemgum katyîngimune ekbi. 4 Yawu gârâmâ biwinane kepeiyekmâ mansan. Yakât otmâ pepa kulemguwan ya sâlikum nângânetâ tepyene bâlewup nângâm tepne nângâyîngim dondâ isewan. Yawu otmâ ya sâlikum nângâm nâhâitne “Nângâningimay yanak pepa yu kulemgum katningimu takap,” sâm nângânomaihât yawu kulemguwan.

Lok âlâne otmâ tâpikuop yakât tosa pilâwangiwi.

5-6 Yengâlen gâtne lok âlâne otmâ tâpikuginiop. Yakât otmâ lohimbi dondane tep bâle pato nângâwangim den âiân katbi. Den âiân katmâ sâm hârewangim kewilânetâ ari biwine gemu manmâ gap. Lok yane yen orowâk manmâ otmu bâleop yakât otmâ yene kewilânetâ manmâ gap yakât nângâmune ârândâj oap. Den sâm hârewangiwi yamâ pesuk sâwangimu yengâlen torokalakmu mannetgât nanjan. 7 Yâkne yawuak tâtâem otmâ manmâ yâhâmu biwine mumu yanak Kiristo betgumapgât yepak tosanje pilâm biwine mem hewewerj tuhujetâ orowâk mannomai. 8 Otmu tepyene nângâwangim mansai yakât nângâmu keterakbangiâkgât buku otbanjinomai. 9 Otmu yene nâhât sât watmâ lok ya den âiân katmâ sâm hârewanginomai me bia yawu biwinane nângâm pepa kulemgum katyîngiwan. 10 Yâhâ otmâ tâpikuop yakât tosa ninahâk ki pilâwangiwom. Anjoân yene tosanje pilâwanginomai yan yengât nângâmune ârândâj otbuap. Yene yawu otjetâ nâku yawuak tosanje pilâwangiwom yan Kiristone yakât nângâmu ârândâj otbuap. 11 Otmu Satan Manman bâlenjahât Ambojane nen kerek hiliwahonehât kâitnongomap yakât topne nângâm henjenguin. Yakât otmâ lok yakât tosa pilâwanginom yanâmâ Satangât matâp manjuwanginom.

Paulone Epeso kapi pilâm Makeronia hânân ariop.

12 Otmu bukune Titone yengâlembâ takamu Toroa kapiân penangiakmâ yengât den pat eknohomu nângâwom sâm Epeso kapi pilâm Toroa kapiân ari mambotbangiwan. Mambotbangiwan yan Kiristo honj bawangim yakât den pat âlepne kapi ambolipne kâsikum yîngiwan. Kâsikum yîngimune lohimbi

dondâje yâkâlen biwiyenje katbi. ¹³ Yawu gârâmâ mambotbangimune bi-atmu yanak yengât nângâm dondâ gorânihiop. Yakât otmâ kapi ambolipnje pilâyekmâ wanja mem Makeronia hânân takawan. Takamune penanggiakmâ yengât den pat ya eknohop.

Kiristohât den pat ekyongonjetâ nângâjetâ âilonjo olop.

¹⁴ Yengât den pat eknohomu nângâm biwine sânduk sâmu Anitâ mepaewan. Nenje Kiristo orop biwinnenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Anitâje mâmâje otningimu yâkât âi memunje bulâje tetemap. Mâmâje otningimu Kiristohât den pat âlepje sâm haok tuhumunje hânjan kulemjan arimap. Otmu nenje hotomje nângâmunje âilonjo otmap yakât dopjeâk lohimbî hânjan kulemjan manmâ araine den pat âlepje ya nângâjetâ âilonjo otmap. ¹⁵⁻¹⁶ Nângâjetâ âilonjo otmu Manman Ambonjae mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenje katjetâ manman kârikjahât pat kuyingimap. Lohimbî yanjeâmâ den pat ya nângâjetâ hotomje âilonjo pilâmap yakât dop otmap. Yâhâ lohimbî nombotje hiliwahonomaihât pat mansainje ya nângâjetâ korokje pilâmap yakât dop otmap. Yakât otmâ nângâjetâ gemu bet pilâm hiliwahonomai. Lok girawuyenje âi yu menjetâ dopjan otbuap? Yakât yuwu sâmune nângâjet. Kiristone menenekmâ aposolo âi sâm ningiop. Yakât otmâ hoj bawangim yâkât den pat âlepje ekyongomain. Ekyongomain yan hotomje pilâmu nângâmunje âilonjo otmap yakât dopjeâk Anitâje nângâningimu âilonjo otmap. ¹⁷ Yâhâ lok perâkne dondâhâlâkne biwiyenje kurihiakmâ tewetsenjahâlâk nângâm yengâlen taka Kiristohât den pat kelangatmâ kâsikum yingimai. Yâkne otmai yawu ki otmain. Anitâ ikjak den âlâlâ biwinnenjan katmap ya ekyongomain. Yâkne nenekmu ârândân olâk sâm Kiristo hoj bawangim den tâj tângâk ekyongomain.

3

Nenje wâtneñjanâk kinmâ Kiristo hoj bawanginomgât dop ki tap.

¹ Den ekyongoan yu nângâm nâhâitje “Ikjahât nângâmu yahatsap” sâmai me bia? Den âlâ yuwu sâmune nângâjet. Emelâk lok nombotje yengât bukulipyenjae herone nângâyingim pepa mem kulemgum yingwi ya mem taka tiripyonjetâ sâlikum buku otyinginetâ orowâk tatmâ den kâsikum yingim gai. Otmu âiyenje tuhum pesuk pilâm Kiristohât komot âlâhâlen ari nep tuhunomai yan “Pepa kulemgum ninginetâ mem ari tiripyongom,” sâm ulityongonomai. Yawu otmai yamâ nâje yawu ki otman. ² Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât âi yukât topje nângâne sâm otjetâ pepa âlâ ki tiripyongomune eknomai. Yengât manmanyenje ekmai yan nâhât pepa ekmai yakât dop oap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. ³ Kiristone hângânnohomu ikje den pat âlepje ekyongowan. Ekyongomune nângâjetâ Anitâ Manman Ambonjae ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenje katbi. Yakât otmâ yengâlen bulâje teteap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje manmanyenje eknomai yan nâje Kiristo hoj bawangiman yakât topje nângâm hengeñjunomai. Yakât otmâ yene pepa kulemgum nihi-nomaihât ki nângâman. Otmu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ Anitâje girem den Mose ekumu tape mem kulemguop ya Isirae lohimbîje sâlikum Anitâhât topje tipije nângâwi. Yâhâ sâp yiwereñje yuâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap ya mem biwinnenjan katmap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ nenje wâtneñjanâk kinmâ âi memunje bulâje tetemap sânomgât dop

âlâ ki tap. Kiristohâlen biwinenñaje tinjâk kepeim Anitâhât wâtñan kinmâ âi memunñe nenekmu dopñan otmap.

⁶ Kiristonje manman kârikñahât mâtâp âiñe mem teteningiop. Yakât otmâ honj bawanñgiwehât Anitâñe memekmâ âi sâm nihiop. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihimu mâtâp âiñe ya watmâ yâhâm yan manman kârikñahât bulâñe membom. Yâhâ lohimbine girem den nâñgâmai yan biwiyenñambâ nâñgân nâñgân bâleñe tetemu otñetâ bâlemap. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ otnomai yan matñe umatñe yinñimu mem hiliwahonoma.

Kiristonje mâtâp âiñe meningiop yakât nâñgâmunñe yahatmap.

⁷⁻¹¹ Emelâk Anitâñe girem den Mose ekumu tape mem kulempuop. Yakât kakñan girem den ya Isirae lohimbî ekyongomu nâñgânñetâ biwi nâñgân nâñgânñenñan hâumu yan otmâ tâpikguminiwi yakât nâñgâm anjalakbi. Otmu yapâek girem den lâum pâpgum yanjak hiliwahonomgât pat mansain yawu nâñgâm manmâ gai.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepñe nâñgâmunñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñ tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenñaje kepeim mansain. Yawu manmunñe Anitâñe tosa pilâm manman kârikñahât pat kuringimu mansain yawu nâñgâmunñe biwinenñe huruñ sâmap. Biwinenñe huruñ sâmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu Kiristo honj bawanñim mansain.

Kândikum emelâk Anitâñe girem den ya Mose ekumu kulempuop yan ikñe lanñinñaje siliñ siliñ sâm Mosehât kundenñan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yawu otmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenñe kâiâkñe olop. Kundenñe kâiâkñe olop yamâ Isirae lohimbine ekñetâ irik irik sâmu dâñjâk ki ekbi.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepñe nâñgâmain yan Anitâhât lanñinñaje biwi nâñgân nâñgânñenñan pilâmu hanj sâningimap yamâ bok sâwuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk lanñinñaje Mosehât kundenñan hâuop yamâ bialop. Yâhâ sâp yuâmâ lanñinñaje lok biwinenñan pilâmap yanjeâmâ emelâk gâtñe ya wangim biwinenñan pilâm yâhâwuap. Yakât otmâ nâñgâmunñe âlâ kândâkdâ otmap.

¹² Otmu nenñe Kiristohât den pat âlepñe lohimbî kâsikum yinñimunñe nâñgâmai. Nâñgâmai yan Anitâhât lanñinñaje biwiyenñan pilâmu hanj sâyinñiwuap yakât nâñgâm den tâñ tâñjâk kâsikum yinñimain. ¹³ Yâhâ emelâk Moseñe olop yan hâum sâmune nâñgânñet. Emelâk Moseñe Sinai pumñan yâhâmu Anitâ orop den olowot. Den otmutâ yan yâkât lanñinñaje Mosehât kundenñan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yâhâ den otmutâ pesuk sâmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenñe kâiâkñe olop. Otmu Anitâhât den Isirae lohimbî ekyongop yan lanñinñe biatmu kundenñe ekmai sâm sâñgum potonñe mem kundenñe kâtâpgum den ekyongop. Yawu ekyongom benñe âlâkuâk Anitâ orop den otde sâm pumñan âwurem yâhâop yan sâñgum potonñaje kundenñe kâtâpñuop ya mem gahaemu den olowot. Den otmutâ lanñinñaje kundenñan hâumu âlâkuâk kaok bolañ bolañ olop. Yawu gârâmâ emelâk Mose otmu Isirae lohimbine otminiwi ya watmâ ki otmâ mansain. Yakât yuwu sâmune nâñgânñet. ¹⁴⁻¹⁶ Moseñe kundenñe kâtâpgumu Isirae lohimbine ki ekbi yakât dopñeâk biwi nâñgân nâñgânñenñe manñuakmu Anitâhât den ekyongop ya nâñgânñetâ ki keterakyinñiop. Sâp yapâek Isirae lohimbî tetem manmâ gai ya yengât biwi nâñgân nâñgânñenñe

yawuâk manguakmu miti den kândikum kulemguiwi ya sâlikum nângânetâ ki keterakyiŋgimap. Yawu gârâmâ Moseŋe âwurem Anitâhâlen yâhâop yakât den kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Kutdâhâlen âwurem yâhâwe sâm sâŋgum potonŋaŋe kundenŋe kâtâpŋuop ya mem gahaem ehop.” Den yawu tap.

Otmu yakât dopŋeâk Isirae lohimbi otmu lohimbi wosapâ wosapâ manmai yaŋe Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmai yan ikŋjak biwi nângân nângânyenŋe mem pâroŋ pilâyiŋgimu miti den ya sâlikum nângânetâ keterakyiŋgimap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe Kutdâhâlen biwiyenŋe katmai yan girem den topŋe topŋe kulemguiwi yapâ holanyekmap. Otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu Anitâhât den nângânetâ keterakyiŋgimap. ¹⁸ Otmu Moseŋe Kutdâ orop den olowot yan yâkât laŋinŋaŋe Mosehât kundenŋan hâumu kaok bolanŋ bolanŋ olop yan Isirae lohimbiŋe Kutdâhât towatŋe ekbi. Yâhâ nen gurâ yakât dopŋeâk mansain yakât yuwu sâmune nângânet. Nenneâmâ angoân Kutdâhâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim manbin. Yawu manmunŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kutdâŋe olop miop yawu otneâk nângâwin. Yawu otneâk nângâwin yan mâmâŋe otningimu olop miop yawu otmâ manne sâm otmunŋe nenekmu tipŋe âlepŋe olop. Otmu yakât kakŋan otbin mewin ya wangim tem lâuwaŋgim manmunŋe nenekmu ârândânŋ oap. Otmu yawuâk mâmâŋe otningimu manmâ yâhânom yanâmâ Kutdâŋe olop miop yawu otmunŋe nenekmu dopŋan otbuap. Yakât nângâm yawuâk otmâ mannom yan lohimbiŋe manmannenŋan Kutdâhât towatŋe eknomai.

4

Pauloŋe Kiristohât den pat âlepŋe ki kelanŋatmâ ekyongop.

¹ Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe pâku lohimbi kâsikum yiŋgiwehât Anitâŋe tepŋe nângânihim aposolo âi sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu memune umatŋe âlâlâ tetenihimu biwine ki orotok sâmap. ² Kiristohât den pat yamâ bulâŋe. Yakât otmâ Anitâhât senŋan manmâ den ya ki kelanŋatmâ kâityongoman. Lohimbi kerekŋe den pat yu nângânetâ bulâŋe otmu nâhâitŋe “Den bulâŋe eknongomap” sâŋetgât uwawapŋe bia manmâ den tâŋ tâŋâk ekyongoman. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ den pat yu lohimbi belâŋen manmai ya ekyongomune nângânetâ helekŋe otmap. Ya yengât topyenŋe yuwu sâmune nângânet. Anitâhât laŋinŋaŋe biwiyenŋan pilâmu Kiristohât den pat nângânetâ haŋ sâyiŋgimap sâm Manman bâlenjahât Ambonŋaŋe biwi nângân nângânyenŋe kâtâpŋuyiŋgimu omoŋ bâlenŋan tatmai. Yakât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nângânetâ ki keterakyiŋgimap. Nângânetâ ki keterakyiŋgimap yakât otmâ Kiristo yet Anitâ topyetŋe dop konohâk oap yakât gurâ ki nângânetâ keterakyiŋgimap.

⁵ Yeŋe nâhât nângânetâ yahalâkgât ki nângâman. Kutdânenŋe Kiristo yâkât tem lâuwangim mepaenŋetgât yâkât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgim hoŋ bayiŋgiman. ⁶ Kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân omoŋ pato sâhâm iop. Omoŋ sâhâop ya Anitâŋe sâmu laŋinŋe pilâop. Yakât dopŋeâk lohimbi kerek nenŋe omoŋ bâlenŋan manminiwin yan yâkŋe sâmu laŋinŋaŋe biwinenŋan pilâop. Biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu ikŋe biwinŋan girawu tap yamâ Kiristoŋe olop miop yan tetemu ekbin.

Anitâhât wâtŋan kinmain yan biwinenŋe ki gemap.

⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât laŋinŋaŋe biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu ikŋe biwiŋan tap ya nâŋgâmain. Umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâhiwin kakŋan manmunŋe wâtneŋe orotok sâmap. Wâtneŋe orotok sâmu Anitâhât wâtŋanâk kinmâ Kiristohât den kâsikum yinŋimunŋe nâŋgâjetâ manman âlepŋahât bulâŋe teteyinŋimu ekmai. Ya ekmai yan Anitâhât wâtŋe ekmai. ⁸ Yâhâ lok belâŋen manmaiŋe hâhiwin ningiŋetâ biwinenŋe orotok sâmap. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtŋan kinmunŋe yanâmâ biwinenŋe ki gemap. Yawu manmunŋe mâtâp maŋguningine sâm pâpŋumai. ⁹ Otmu mem âlâlâ tuhunenekmaiân bâsok mumain. Yawu otmai tuhunenekmaiâke yamâ benŋe Anitâŋe nâŋgâningimu hâmenenŋe kinmap. ¹⁰⁻¹¹ Emelâk Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesu mem ge katne sâm mem âlâlâ tum gaŋjetâ hâhiwin kakŋan manmâ muop. Yakât dopŋeâk lohimbi belâŋen manmaiŋe nen mem ge katnenekne sâm mem âlâlâ tuhunenekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ bâsok bâsohâk mumain. Yawu gârâmâ Yesuhât wâtŋan kinmâ yâkât âi ya memain yan lohimbi yaŋe nenekmâ Yesuŋe mumuŋambâ yahatmâ mâmâŋe otyinŋimu âi memai nengât yawu nâŋgâmai. ¹² Nenŋe yengât nâŋgâm âi mem hâhiwin kakŋan manmain. Yawu manmain yakât huopŋe yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeŋetâ manman kârikŋahât pat kuyinŋimu mansai.

¹³ Emelâk lok âlâ umatŋe tetewaŋgimu den kulemuop ya yuwu tap.

“Yâkâlen biwinanŋe kepeim manban yakât nâŋgâm ekuwan.” Den yawu tap.

Lok yaŋe Kutdâhâlen biwiŋaŋe kepeiop yakât den ekuop. Yakât dopŋeâk Kutdâhâlen biwinenŋaŋe kepeim ikŋe den pat âlepŋe lohimbi ekyongomain. ¹⁴ Otmu yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ yâhânom otmuâmâ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopŋeâk yen orowâk mumuŋambâ mem yahatnenekmu yâkât senŋan kinnom. ¹⁵ Yakât nâŋgâm manman âlepŋahât bulâŋe yengâlen teteyinŋiâkgât nenŋe hâhiwin kakŋan Kutdâ hoŋ bawangim ikŋe den pat âlepŋe kâsikum yinŋim gain. Otmu yeŋe gurâ yawuâk den pat âlepŋe ya sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhuŋetâ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ lohimbi tihityeŋe otmâ Kiristo hâŋgângumu ge kawenennan kinmu kuŋetâ muop yakât nâŋgânomai. Yakât nâŋgâm lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe tâtâemâk yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâ heronŋe nâŋgâwangim mepaenomai.

¹⁶ Yakât nâŋgâm umatŋe topŋe topŋe teteningimawân biwinenŋe ki gemap. Bulâŋanâk nenŋe hâhiwin kakŋan manmâ yâhâm munom. Yawu gârâmâ hilâm ârândânâk Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem hewewenŋe tuhumap. ¹⁷⁻¹⁸ Sâp yiwerenŋe yuâmâ Kiristo hoŋ bawangim hâhiwin kakŋan mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen Anitâŋe manman kârikŋan mem katnenekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâm manman kârikŋan mannom sâm biwinenŋe galemahom manmâ yâhânom. Yâhâ umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâhiwin kakŋan manmain yuâmâ sâp ki kâlep otmuâk pesuk sâwuap. Yakât nâŋgâm umatŋe girawuyaŋe kaknenŋan yâhâwuap yakât ki nâŋgâm ketet otmain.

5

Anitâŋe hâknenŋe âiŋe ningimu haŋgalakmâ manman kârikŋan mannom.

¹ Umatŋe girawuyaŋe kaknenŋan yâhâwuap yakât ki nâŋgâm ketet otmain yakât topŋe yuwu. Nenŋe hânân yuân kandi manmain. Anitâŋe selep kandi tum katnenekmu yan mansain yawu oap. Yawu gârâmâ manmâ yâhâm

munom yanâmâ himbimân yâhâmunje hâknenne âiŋe ningimu menom yamâ emet kârikje tuhumm katnenekmu yan manmâ yâhâmbisâingât dop. ²⁻⁴ Yâhâ hânân yu umatje topje topje teteningimu hâhiwin nângâmainân mumuhât hâknenne ihiwe ihiwe otmâp. Yawu gârâmâ mumunje kurihinenekno-maihât nângâm ketet otmâin. Yâhâ Kiristone âwurem gemu Anitâje hâknenne âiŋe mem ningimu hanjalakmâ manman kârikjan mannomgât nângâmain. ⁵ Otmu Anitâje ikje orop manman kârikjan manmâ yâhâmbisâin yakât nângâm pat kuningiop. Yâhâ pat yakât bulâje ya ki menom sâm biwi yâhâp otmaingât ikjak Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mem hewewen tuhunenekmap. Yakât otmâ bulâjanâk manman kârikjan manmâ yâhânom nângâmain.

⁶⁻⁸ Yakât nângâmunje biwinenne ki orotok sâmâp. Bulâjanâk hânân yu manmâ Kutdâhât kapi himbimân tap ya ki ekmain. Yawu gârâmâ hân yu pilâm himbimân yâhâm Kutdâ orop mannomgât nângâm biwinenne hikum manmain. Yawu manmâ umatje topje topje kaknenjan yâhâmwân biwinenne ki orotok sâmâp.

⁹⁻¹⁰ Hâmbâi sâp patoen nen kerekje Kiristohât senjan kinmunje otmâin memâin ya ekbuap. Ekmu ârândâj otbuap me ki ârândâj otbuap yakât dopjan den sâm hâreningim ambonjan ambonjan matje kâpekningsiwuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Hânân yu torokatmâ mannom me mum himbimân yâhânom yakât ki nângâmain. Yâhâ biwinenneje Kutdâhâlen kepeim hoj bawangim manmunje nenekmu ârândâj olâkgât nângâmain.

Lok yengât kut patyehâhâlâk ki nângâmunje yahatbuap.

¹¹ Yawu otmâ Kutdâ ewe katmâ mansan. Yakât otmâ lohimbije den pat âlepje nângânetâ bulâje olâkgât den tâj tâjak ekyongom engatyenan geman. Anitâhâlen biwinaje tijâk kepeim tem lâuwangim gan yakât nângânihimu ârândâj otmap. Otmu yen gurâ yawuâk nângânihiŋetâ ârândâj oap yakât nângâm biwinaje mem mansan. ¹² Yamâ benje nângânihiŋetâ yahalâkgât ki nângâman. Yâhâ lok nombotjanje gurâ lok âlâ me âlâhât kut patyene nângânetâ yahatmap yâhâk buku otyingimai. Yawu otmai yan buku ya yengât biwiyenan girawu tap yakât ki nângâmai. Lok yawuayanje yengâlen taka nâhât sâm bâlenomai. Yawu otnomai yan nâje Kiristo hoj bawangimune umatje âlâlâ tetenihihimu Anitâje tihitne otmâp yakât ekyongonomai. ¹³ Otmu umatje topje topje tetenihihimu hâhiwin kakjan manman yan kârihem kinmâ Kiristohâlen biwinaje tijâk kepeim âi tuhumm hoj bayingiman. Sâp yan lok nombotjanje nekmâ nâhâitje “Biwiŋe hâlim otmu yu oap,” yawu sâmâi. ¹⁴⁻¹⁵ Kiristone lohimbije kerek wawaenenekmâ nengât tosa mem kawenenjan kinmu Anitâje betgumu kuŋetâ muop. Yakât otmâ betgumu kuŋetâ muop yan nen gurâ tosanenjahât matje sâm Anitâje betngomomu nongonetâ muwin yawu olop. Otmu Kiristo mumunjabâ mem yahatmu manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. Yawuhât otmâ tihitnenje otmap. Yakât nângâmunje bulâje otmu nennjahât nângâmunje gemu yâkât tem lâum hoj bawangim mannom. ¹⁶ Emelâk Kiristohâlen biwinenne ki katbin yan nângân nângânenneâk watmâ lok yengât kut patyehâhâlâk nângâmunje yahatmin-iop. Yawu otmâ Kiristohât nângâmunje tâŋât otmâinop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenne katbin yapâek yâkât biwiŋan girawu tap ya nângâmain. ¹⁷ Yâhâ lok âlâ me âlâje Kiristohâlen biwiyene katmai yan mem hewewen tuhuyekmu biwiyenjabâ nângân nângân bâlene tetemap ya bet pilâmai. Bet

pilâñetâ biwi nâñgân nâñgânyeñe mem pâronj pilâyinjimu nâñgân nâñgân âlepñe biwiyeñambâ tetemu watmai.

Anitâñe kaok nâñgâningim tosanenñe pilâningimap.

18-19 Anjoân nen kerekñe Anitâhât nâñgâmunñe gemu betbangim gamunñe nâñgâm bâleningiminiop. Yawu gârâmâ ikñe engatñeak otmâ wawaenenekmâ Kiristo hâñgângumu ge sâreerenekmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñe katmunñe nengât kaok nâñgâningimap. Kaok nâñgâningim yan Kiristonñe nengât otmâ muop yakât nâñgâm tosanenñe pilâningimap. Otmu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepñe yu ekyongonehât sâm ningiop. Yawu gârâmâ yâk yengâlen ari ekyongomunñe Kiristohâlen biwiyeñañe kepeñetâ yâk gurâ yawuâk kaok nâñgâyinjimuap.

20-21 Anitâñe Kiristo hâñgângumu ge koko salehâk manop. Yamâ benñe nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ nenñe Kiristo orop biwinnenñañe kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Kiristonñe nengât toсахât otmâ muop yakât nâñgâm kaok nâñgâningimap. Kaok nâñgâningim nenekmu ikñe nanñe baratñe bulâñe otmâ koko salehâk mansain. Otmu yeñe yawuâk Kiristo orop biwiyeñañe kepeiakmâ konohâk otmu manñet sâm ikñe sâtgât otmâ ekyongoain.

6

1 Anitâñe ikñe engatñeak otmâ yen orop wawaenenekmâ mâmâñe otningimu manman âlepñahât bulâñe teteningimu manmâ gain. Bulâñe yawuâk teteyinjimu manmâ yâhâñetgât nâñgâmain. 2 Yâhâ emelâk Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguoop ya yuwu tap.

“Emelâk nâñe manman bâlenjahât pangonjambâ meyekmâ tihityeñe otbongât sâp katban ya yiwerenñe teteap. Yakât otmâ ulitnohonjêtâ tânyongowom.”

Den yawu tap yakât yuwu sâmunen nâñgâñet. Sâp kalop ya yu teteap. Yakât otmâ ulitgunjêtâ manman bâlenjahât pangonjambâ meyekmâ tihityeñe otbuap.

Kiristohât tem lâuwanjgim biwinnenñe galemahom mannom.

3 Nenñe Kiristohât den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingimain yan nengât nep ekñetâ bâlemu den ya betbangimai sâm biwinnenñe galemahomain.

4 Otmu yeñe nengât “Bulâñanâk Anitâhât hoñ bawanjgim târârâk manmai,” yawu sâñetgât nenñe yuwu otmâ hoñ bawanjgim nep memain. Lohimbi belângen mansainñe mâtâp manguningim mem âlâlâ tuhunenekñetâ mâtâpgât pâpgum hâhiwin kakñan manmâ Anitâhâlen biwinnenñañe kepeim manmâ gain. 5 Kiristohât den pat âlepñe ekyongominiwin yan lohimbi nombotñañe nâñgâm kuk otmâ mem âlâlâ tuhunenekmâ nongom pâi emetñan katnenekñetâ tatbin. Otmu yapâ holanjenekñetâ ge âi meminiwinân sâp âlâen omoñe ki iminiwin, me sâp sâsâñan sot ki neminiwin. Yawu otmâ âi hâhiwin kakñan tuhum gain. 6 Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu yuwu otmain. Manman girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otbuap yakât topñe nâñgâm henjengum biwinnenñe galemahom uwawapñe bia manmain. Lohimbi nombotñañe mem bâlenenekñetâ yakât matñe ki kâpekyingimain. Yawu otmâ lohotñan otyingim mem buku tuhuyekmain. 7 Otmu Anitâhât wâtñan kinmâ den kâsikum yingimunñe nâñgâñetâ bulâñe otmap. Yawu otyingimunñe nengât nâñgâm Anitâhât tem lâum hoñ bawanjgim mansai nâñgâmai. Hoñ bawanjgim manmain yan Anitâñe

nenekmu ârândâŋ otmap. Yawu otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu lohimbi ekyongomunŋe orotmeme bâleŋe betbaŋgim yâkâlen biwiyenŋe katmai. Otmu lohimbi belângen manmainŋe mâtâp maŋguningine sâmu otmai yan ki lohotŋe otmain. ⁸ Lohimbi nombotŋaje nâŋgâningiŋetâ yahatmap. Yâhâ nombotŋajeâmâ nâŋgâningiŋetâ gemap. Nombotŋaje mepaenekmai. Yâhâ nombotŋajeâmâ den belângen sâmu bâleningimai. Nenŋe den bulâŋe ekyongomain yan nengât lok perâkŋe sâmai. ⁹ Lohimbi nombotŋaje nengât lok kutdâ sâmai. Yâhâ nombotŋajeâmâ lok inŋe sâmai. Mesek sâtŋan kinmain yan lok nombotŋaje nenekmâ getek munomai sâmai yanâ bennŋe belângen wâtneŋe tiŋ tiŋ sâmu manmunŋe nenekmâ pârâk pilâmai. Otmu umatŋe âlâlâ teteningimap yan Anitâŋe kuwiknenekmu hâmenenŋe kinmap. ¹⁰ We bâle nâŋgâmain yanâ biwinenŋe heronŋe otmap. Lohimbi nombotŋaje nenekmâ lok umburuk sâmai. Yawu gârâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâk den kâsikum yingimunŋe manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetemap. Bonŋanâk senŋe âlâlâ ki tatningiap. Yawu gârâmâ Anitâŋe himbimân yâhâ mannômât pat kuningiop.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwiran tatmap ya âlâ ki kurihian. Nâŋgân nâŋgân ya kerek sâmu tetem ekyongoan. ¹² Yeŋe nine nanne baratne yawu mansai yakât otmâ biwinaŋe kepeiyekmâ mansan. Yâhâ yeŋeâmâ biwiyenŋe ki kepeiekâm mansai. ¹³ Yakât nâŋgâm biwinenŋe kepeiekâm mannehât nanŋan.

Lohimbi belângen manmai ya orop biwinenŋe ki hikuakmâ nâŋgân nâŋgânyenŋe watnom.

¹⁴⁻¹⁵ Yeŋe lohimbi belângen mansai ya orop biwiyenŋe hikuakmâ nanŋanŋim tânahonomaihât dop âlâ ki tap. Anitâŋe yen yekmu ârândâŋ olâkgât târârâk manmai. Yâhâ belângen mansaiŋeâmâ kiŋgoŋ maŋgoŋ manmai. Yeŋeâmâ Lanŋinŋe Amboŋe, Kîristo, yâkâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwaŋgim manmai. Yâhâ lohimbi belângen manmai yâkeŋeâmâ Omoŋ Amboŋe, Satan, yâkât tem lâuwaŋgim manmai. Yawu gârâmâ topyeŋeâmâ ikŋiâk ikŋiâk tap. Yakât otmâ yâk orop biwiyenŋe ki hikuakmâ tânahonomaihât den yu ekyongoan. ¹⁶ Nenâmâ yen orop Anitâ Manman Amboŋahât opon kâmbukŋe yawu mansain. Yakât Anitâŋe den âlâ yuwu sâop.

“Nâŋe nine lohimbi orop tatmâ tihityenŋe otmâ yâhâwom. Tihityenŋe otmune nâhât komot otmâ Anitâ Awoŋnenŋe sâmu mepaenekmâ yâhâmbisâi.”

Den yawu sâop. Ambonenŋe Anitâŋe hohetnenŋan tatmâ tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ pâku lohimbi hohetyenŋan tatmâ yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁷⁻¹⁸ Anitâŋe den âlâ yuwu sâmu ikŋe lohimbi ekyongop.

“Pâku lohimbiŋe orotmeme kiŋgoŋ manmai. Yakât otmâ yeŋe yâk yengât orotmeme kiŋgoŋ ya pilâm ga yeŋeâk manŋet. Yeŋeâk mannomai yanâmâ nine nanne baratne sâmu meyekbom. Meyekmune yeŋe gurâ Awoŋnenŋe sâmu nâhâlen torokatŋetâ orowâk tatnom. Anitâ Wâtgât Amboŋaŋe den yawu sâop.”

7

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe nine nanne baratne sâmu menenekmu orowâk tatmunŋe tihitnenŋe otbuap yakât pat kuningiop.

Yakât nângâm ewewangim yâkât senjan koko salehâk manne sâm orot-meme bâleŋe pilânom. Otmu nângân nângân âlâ me âlâŋe biwinenŋe mem bâleningimap ya gurâ pilânom.

Pauloŋe Korinti yengât biwi hero nângâyinŋiminiop.

² Nâŋe yengâlen puwâk takawan yapâek ki kâityongom manmâ gan. Me yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ gan. Me den kâsikum yinŋim gan ya nângâm lok âlâ me âlâŋe Kiristo ki betguwi. Embânâmbâek yawu manmâ gan. Yakât otmâ yeŋe biwiyenŋe nâ orop kepeiakmâ kaok nanŋangim mannehât nanŋan. ³ Yâhâ yengâlen gâtŋe nombotŋe nâhâtŋe “Mem bâlenenekmâ mansap,” nângâmai. Yawu nângâmai yamâ den ekyongoan yu nângâŋetâ biwiyenŋan hâuâkgât ki yan. Bulâŋanâk biwinaŋe kepeiayekmâ manmâ gan. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk mumbom, me torokatmâ manmâ yâhâwom yamâ biwinaŋe yuwuâk kepeiayekmâ manmâ yâhâm mumbom. ⁴ Emelâk den ekyongomune nângâwi ya watmâ gai yakât Titonŋe eknohomu nângâmune biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ nângân nângân âlâlâ biwinaŋe yengât nângâman ya pahâk ekyongoan. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe umatŋe âlâlâ kaknan yâhâmu mansan yuân yengât nângâm biwi hero otmâ mepaeyekmâ mansan. Mepaeyekmâ yengât den pat buku nombotŋe ekyongoman.

⁵ Yawu gârâmâ Toroa kapi pilâm Makeronia hân yuân takawin sâp yapâek lohimbî belâŋen manmainŋe mâtâp manŋuningine sâm mem âlâlâ tuhunenekŋetâ umatŋe kakŋan manmâ gain. Otmu Titonŋe yengât ki eknohop yan yengât gorânihimu biwine orotok sâmu manban. ⁶ Yawu gârâmâ biwinenŋe orotok sâmu manmain yan Anitâŋe mem hewewenŋ tuhunenekmâ mem biwi sânduhân katnekeŋmap. Yawu otmâ Titohât mâtâp mewangimu nâhâlen taka yengât den pat eknohom yan biwine mem hewewenŋ tuhuop. ⁷ Otmu emelâk den ekyongowan ya nângâŋetâ biwiyenŋan hâumu tepyeŋe nângâm kaok nângânihiai. Yakât otmâ lok nombotŋe sâm bâlenihîwi ya kâpekyinŋim sârerenekbi yakât den pat Tito ekuŋetâ biwine huruŋ sâop. Otmu yâkŋe taka den pat ya eknohomu biwine huruŋ sâmu heronŋe dondâ nângâyinŋian.

⁸⁻⁹ Pepa kulemgum katyinŋiwan ya sâlikuŋetâ biwiyenŋan hâumu tepyeŋe bâleop. Yakât den pat eknohomu nângâmune umatŋe olop. Yawu gârâmâ tepyeŋe bâleop yapâek kuwihakmâ tâŋ tâŋâk manmâ gai. Yawu otmâ sâp yuâmâ tep bâle kakŋan ki mansai. Yakât nângâm tepne heronŋe nângâyinŋim emelâk pepa kulemgum katyinŋiwan yakât nângâmune ki umatŋe oap. Bulâŋanâk anŋoân tep bâle kakŋan katyekban. Yawu gârâmâ Anitâŋe nângâyinŋimu kuwihakmâ tâŋ tâŋâk manmâ gam manman bâlenjahât mâtâwân ki kionŋbi. ¹⁰ Yeŋe tep bâle nângâwi yamâ kuwihakmâ manman kârikŋahât mâtâp ya watmâ gai. Yakât nângâmune ki umatŋe oap. Yâhâ lohimbî belâŋen manmainŋe tep bâle nângâmai yan biwiyenŋe ŋasin otmu hiliwahonomaihât mâtâp watmai. ¹¹ Anŋoân tep bâle kakŋan katyekban. Yakât otmâ yeŋe anulakmâ yanak eweakbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe wawaeyekmâ umam sâyinŋiâkgât nâhât den tem lâum in yawu lok ya den sâm hârewangim matŋe wanŋbi. Yakât otmâ lok yanŋe otmu bâleop yâkât tosanŋe yen ki meyeksap. Yakât otmâ Anitâŋe nângâmu ârândâŋ oap. Otmu nâku yawuâk nângâyinŋian.

¹² Anitâ biwinenŋe ekmapŋe nekmu ârândâŋ olâk sâm den kulemgum katyinŋiwan. Lok âlâŋe bukunŋe âlâ mem bâlemu kuk olowot yâk yetgâlâk

nângâm ki kulemgum katyîngiwan. Angoân yeñe biwiyenaje nâhât nângâm manminiwi yakât gulipyongomap sâam den yawu kulemgum katyîngiwan. Den katyîngiwan ya sâlikum nângâwi yan biwiyenaje nâhât nângâm gaminiwi ya keterakyîngiop. ¹³Yakât den pat Titonje taka eknohomu nângâmune biwine huruj sâamu mansan.

Otmu yeñe buku otbangingetâ heronje nanngangiwi yakât den pat gurâ eknohomu nângâm tepne heronje oap. ¹⁴Emelâk yengâlen ki takaop yan yeñe Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manbi yakât nângâyîngimune yahatmu ekuwan. Otmu yengâlen takaop yan yengât den ekuwan ya yawuâk manmâ buku otbangingiwi. Yakât nângâmune biwine ârândân oap. Embâñâmbâek den bulâñe kâsikum yîngim gan. Otmu nângâyîngimune yahatmu Tito ekuwan ya yawuâk bulâñe ekuwan. ¹⁵Otmu pepa kulemgum katyîngiwan ya mem taka tiripyongomu sâlikum nângâm buku otbangingiwi. Yawu otmâ Anitâ ewe katmâ nâhât den ya tem lâuwi. Emelâk yengâlen takamu nanngangiwi. Yawu gârâmâ yen pilâyekmâ taka penenihiop ya wangim yapâek yengât dondâhâlâk nângâyîngim mansap. ¹⁶Nâhât den nângâm tem lâuwi yakât otmâ yeñe kârihem kinnomai yakât biwi yâhâp ki oan. Yakât otmâ nângâmune tepne heronje oap.

8

Tepyeñe hewewenje otmu tewetsenñe menduhuwi.

¹⁻²Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ arai ya yengât den pat sâamune nângâñet. Yâk yengâlen umatñe topñe topñe teteyîngimu yapâ gâtñaje senñe âlâlâhât pâinmâ manmâ gai. Yawu manmâ gaiâke yamâ benñe Anitâ ikñahâk nângâyîngim tihityenje otmâ biwi heronje kakñan katyekmu manmâ gai. Otmu Yerusalem kapi ambolipñe yengâlen umatñe teteap yakât den pat ekyongomune tepyeñe hewewenje otmu biwi konohâk otmâ tewetsenñe menduhuwi. ³Tewetsenñe menduhuwi yan yeñe engatyeñeâk otmâ tipñe tatyîngiop yapâ gâtñe ewetâek katbi. Nângâmune yawu olop. ⁴Otmu nâñe mâtâp meyingimune Kiristohât komot tânyongonomaihat âinohowi. ⁵Âinohoñetâ nângâyîngimune menduhuwi. Yawu otmâ yamâ Kutdâhâlen biwiyenaje kepeim Anitâ tem lâuwanñim gamai yakât otmâ tewetsenñe ya menduhum katyîngiwi.

⁶Yakât otmâ kândikum emelâk Titonje yengâlen taka Yerusalem kapi ambolipñe yengât den pat ekyongomu tepyeñe nângâyîngim tânyongone sâam tewetsenñe menduhuwi. Yâhâ âlâkuâk yengâlen taka mem hewewenje tuhuyekmu tewetsenñe bunewâk menduhum katñetâ mem ariwuap. Yakât otmâ âi yu sâam wanñan. ⁷Yeñe Kiristohâlen biwiyenaje tinjâk kepeim manmâ gamai. Yakât otmâ mâmâñe otyîngimu manman âlepñahât bulâñe teteyîngimu hewewenje otmâ hoñ bawanginehâlâk nângâm manmai. Yawu otmâ nângân nângânyenje holanakmu yâkât den pat âlepñe hewewenjâk ekyongonjetâ bukulipyeñaje nângânjetâ âilongo otmap. Otmu nen orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu nanngangimain. Yakât otmâ yeñe tewetsenñe bunewâk menduhonomaihat nanñan.

⁸⁻⁹Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ araiñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât den pat nângâm tepyeñe nângâyîngim emelâk tewetsenñe menduhum katyînginjetâ tap. Yâhâ yeñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât tepyeñe yawuâk nângâyîngim mansai me bia sâam yakât nângâm tan. Yawuâk

nāngāyīngim mansai otmuâmâ tewetsenŋe âlâkuâk menduhunjetgât nanŋan. Yakât yuwu sâmunne nāngāŋet. Anŋoân Kiristonŋe âwāŋe orop himbimân âilonŋo tatminiowot. Yawu gârâmâ ikŋahâk lohimbi kerek wawaenenekmâ hânân ge lok otmâ manmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yawu manmu kuŋetâ muop yakât huhopŋe nenŋeâmâ himbimân yâhâ manman âilonŋoân manmâ yâhâmbisâin. Yeŋe emelâk Kiristohât topŋe nāngâm henŋenŋuwi. Yakât nāngâm tewetsenŋe in yawu menduhunjet sâmi ki kendâyiŋgiwom.

¹⁰ Yawu gârâmâ âi yukât biwinambâ teteap ya ekyongomune nāngāŋet. Kândikum emelâk Kiristohât komot kapi nombotŋe tatmâ araiŋe tewetsenŋe ki menduhuwi yan yeŋe sâmi tepyeŋe hewewenŋe otmâ in yawu tewetsenŋe menduhuwi. Tewetsenŋe menduhuwi yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ yâhâpŋeâk menduhunomai yanâmâ âilonŋo otbuap. ¹¹ Kândikum topŋe katmâ tepyeŋe hewewenŋe otmâ tewetsenŋe menduhuwi. Emelâk otbi yakât dopŋeâk otmâ tewetsenŋe menduhunjetgât nanŋan. ¹² Yawu otne sâmi yan tewetsenŋe tatiŋgiap yakât dopŋanâk menduhum katŋetâ Anitâŋe nāngāyīngimu ârândāŋ otbuap. Yâhâ pato ki tatiŋgiap yanŋe âlâhât pâinmâ tâtâemâk katne sâmi otnomai yakât ki nāngâmâp. ¹³⁻¹⁴ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋeŋe hâk sânduhân manŋetgât iri sikumyeŋe pato kâsikum yiŋgim yeŋe umatŋe kakŋan manŋetgât ki yan. Sâp yiwerenŋeâmâ yâkŋe senŋe âlâhât umburuk manŋetâ yeŋe hop sambe kakŋan mansai. Yakât otmâ senŋe âlâlâ tânyongonjetgât nanŋan. Yâhâ gâmâlâk umatŋe âlâ yeŋgâlen tetewuap yanâmâ yâku tânyongonomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâmunne nāngāŋet. Emelâk Yura nengât tâmbâlipnenŋeŋe lok ki manmaiâŋen ari manminiwi. Sâp yan Anitâŋe sâmi sot âlâ, kutŋe mana sâmi, omoŋânâk ârândāŋ himbimâmbâ geminiop. Ge hânân tatmu hâwurum yan kâsikum dop konohâk anŋiminiwi. Yakât den pat Mosenŋe kulemguoap ya yawu tap.

“Lohimbi nombotŋeŋe mana dondâhâlâk hâwurum katbi ya bukulipyeŋe kâsikum yiŋgiwi. Kâsikum yiŋgiwi yakât otmâ bukulipyeŋe nombotŋeŋe mana getek hâwurum katbi ya gurâ dopyenŋan olop.” Den yawu tap.

Titoŋe Korinti yeŋgâlen ariwuap.

¹⁶ Anitâŋe biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu yeŋgât nāngāyīngim gamain yakât dopŋeâk Titohât biwiŋe mem hewewenŋe tuhumu yeŋgât nāngāyīngimâp. ¹⁷ Yakât otmâ ki ekuwan yan ikŋe enŋatŋeâk otmâ yeŋgâlen tohowom sâmi biwiŋe hikuop. Yakât nāngâm Anitâ mepaeman. ¹⁸⁻¹⁹ Otmu bukunenŋe âlâŋe Kiristo honŋe bawāŋim yâkât lohimbi kapi tete manmâ ari yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgim manmu nāngâwāŋgi. Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tewetsenŋe menduhum katŋetâ tap ya yâk orop mem ari yiŋginomgât sâmi. Yakât otmâ nâŋe hewewenŋe otmâ bukunenŋe ya Tito orop hāngānyotgomune yeŋgâlen taka tewetsenŋe mendomawot. Otmu yakât kakŋan nâ orop penāŋgiakmâ tewetsenŋe ya mem ari Yerusalem kapi ambolipŋeŋe yiŋginom. Yiŋginunŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Kutdâ heronŋe otbāŋim mepaenomai. ²⁰⁻²¹ Nâŋe uwawapŋe bia manmune Anitâŋe nekmu ârândāŋ olâkgâlâk nāngâman. Yawu manmune bukulipŋeŋe gurâ ki nāngâm bâlenihinomai. Lohimbi nombotŋeŋe nâhâtŋe “Tewetsenŋe gulipguap,” sâmi nāngâm bâlenihimaihât tewetsenŋe pato menduhunomai ya âlepŋe galemgum henŋenŋuwom.

²² Yakât otmâ lok kalimbu hângganyongomune takanomai. Yâhâ lok bukunenje kalimbuje yakât yuwu sâmunne nângânet. Yâhâmâ biwiñe hewewen otmu âi topñe topñe mem Kiristohât komot hon bayingimu ekñetâ ârândâñ otmu mansap. Otmu yeñe tewetsenje yu menduhunomai yakât nângâm enjat yâhâp ki otmap. Yakât otmâ tânnongoweâk nângâmap. ²³ Otmu nâmâ Tito orop tânahom yen hon bayingim manmait. Yâhâ bukuyâhâtñe yuñe Kiristohât komot ya yengât sâtgât otmâ tânnongom mansawot. Yawu tânnongomawot yakât nângâm lohimbî dondâhâlâkñe Kiristo mepaemai. ²⁴ Yeñe Kiristohâlen biwiyeñe kepeim manmâ gai yakât nângâmunñe yahatmap. Yawu otmâ yengât den pat ya Kiristo komot yuân mansai ekyongoman. Yawu gârâmâ bukulpine yu hângganyongomune yengâlen takanjetâ mem buku tuhuyeknomai. Mem buku tuhuyeknomai yakât kakñan âwurem ari bukulpiyene yakât ekyongonjetâ nângânomai. Nângâm nâhâitñe “Korinti yengât bulânânâk sâmap,” sânomai.

9

Pauloñe Korinti yengât nângâmu yahalop.

¹ Kiristohât komot Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tepyeñe hewewen otmu tewetsenje menduhum katñetâ tap. Yakât otmâ in yawu katmâ metenjet sâm ki sâyingian. ² Emelâk tepyeñe hewewen otmu tewetsenje menduhui yakât nângâm Makeronia hânân Kiristohât komot tai ya yengât senyeñan mepaeyekmâ yuwu sâm ekyongowan. “Kândikum emelâk Kiristohât komot Korinti kapiân mansaiñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât tepyeñe nângâm tewetsenje nombotñe menduhum katñetâ tap. Yâhâ sâp yuâmâ bâiñe menduhum katnomosai. Yakât otmâ yeñe gurâ tewetsenje menduhum katñetâ takaek sâm mambotyingim tai.” ³⁻⁴ Den yawu ekyongowangât yeñe tewetsenje ki menduhum katñetâek Makeronia ambolipñe orop yengâlen pârâk sânsânâk takanom yan anjalaknomai. Otmu nâhâitñe “Imbiâk kâitnongop,” sâñetâ nâ gurâ yawuâk anjalakbom. Yâhâ yuwu anjalakmaingât bukulpinneñe yu angoân hângganyongomune yengâlen takanomai. ⁵ Emelâk yeñe tewetsenje katmunñe ariwuap sâm den hikum katbi. Yakât otmâ yengâlen taka mem hewewen tuhuyekñetâ menduhum katñetâ dopñan otbuap yakât kakñan ninak takawom. Takawom yan tewetsenje menduhum katñetâ tatbuap ya ekmâ yeñe tepyeñe hewewen otmu menduhui nângâwom.

Topñe yuwuhât Anitâñe lâtpâpnongomap.

⁶ Yeñe tepyeñe hewewen otmu tewetsenje tânyongonomai yanâmâ Anitâñe senje âlâlâ lâtpâpyongowuap yakât nângâm den âlâen hâum sâmunne nângânet. Lok âlâñe nep tipñe tuhumm sot kâmetbuap yakât yakât bulâñe getek membuap. Yâhâ lok âlâñe nep pato tuhumm sot kâmetbuap otmuâmâ bulâñe kiñgitñe orowâk membuap. ⁷ Yâhâ lohimbîñe tep hero kakñan manmâ nembe kalem otyingimai yamâ Anitâñe nângâyingimap. Yakât nângâm yeñe biwiyeñahât topñe ikñeâk ikñeâk nanngangimai yakât dopñan tewetsenje katnomai. Otmu tewetsenje katnomai yan hâkñan kakñan ki katnomai. Me bukulpiyene yengât senyeñan kinmâ tewetsenje tipñe katñetâ yâkñe yekñetâ anjalakmai nângâm “Tewetsenje ombetâek katnom,” yawu ki nângânomai. ⁸ Anitâñe wawaeyekmâ lâtpâpyongowuapgât dop tap. Yakât nângâm buku nombotñe yekmâ tepyeñe hewewen otmu nembe kalem otyingim tânyongone sâm ki

pâpgunomai. Tânyongonjetâ nombotje yeŋan tatbuap yaŋe âlepje dopyeŋan otbuap. ⁹ Emelâk lok âlâje lohimbî nembe kalem otmai ya yeŋgât nâŋgâm den yuwu kulemguoŋ.

“Lohimbîje sennje âlâlâhât umburuk manmai yekmâ tepyeje hewewer otmu tânyongomai. Yakât nâŋgâm Anitâje lok yawuya yeŋgât nâŋgâyiŋgim tihityeje otbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Otmu yeje tepyeje hewewer otmu lohimbî sennje âlâlâhât umburuk manmai ya tânyongonjetgât Anitâje lâtâpyongomap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Âi nep mem kâmet tuhumain ya Anitâje lukulemu bulâje kiŋgitje orowâk tetemap. Yakât dopjeâk yeje lohimbî nombotje nembe kalem otyiŋginomai yan lâtâpyongomu lohimbî sesengâ tânyongonomaihât dop. ¹¹⁻¹² Otmu Kiristohât komot nombotjaŋe sennje âlâlâhât umburuk mannomai yakât den pat ekyongomune nâŋgâjetâ tepyeje hewewer otmu tânyongonomai yan Anitâ mepaenomai. ¹³ Otmu yeje Kiristohât den pat âlepje ya nâŋgâm biwiyenjan katmâ yâkâlen biwiyenjaŋe tiŋâk kepeim manmâ gai. Yawu manmâ tepyeje hewewer otmâ tânyongonomai yan yeŋgât nâŋgâm “lohimbî kalemyeje orop,” sâm yakât Anitâ mepaenomai. ¹⁴ Anitâje ikrâhâk lâtâpyongom mem hewewer tuhuyekmu tânyongonomai yakât otmâ yâkŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. ¹⁵ Anitâje nanje Yesu Kiristo hâŋgângumu giop. Nanjahât nâŋgâm hop sambe lâtâpnongomap. Yawu otmap yakât otmâ orowâk mepaem mannom.

10

Pauloŋe sârereakmâ ekyongop.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâm nâ ewe katneknomai. Kiristone hânân yu huruŋ huruŋ manmâ lohimbî lohottjan otyiŋgiminiop. Lohottjan otyiŋgiminiop yawuâk nâje yen otyiŋgiman. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtje lok nombotjaŋe nâhât yuwu otmap sâmai. “Yâkŋeâmâ loggât nâŋgân nâŋgân perâkŋe ya watmâ den eknongomap. Kâlepŋehen ari manmap yan den kâlâpŋe orowâk katningimu takamap. Yâhâ orowâk tatmain yanâmâ den lohottjan eknongomap.” Yawu sâmai. Wongât otmâ nâhât den belângen sâmai? Nâje yeŋgâlen taka lohimbî senyeŋan kinmâ den kâlâpŋe orowâk sâyiŋgiwomgât nanjai me? Ya otbomgât dop tap. Yamâ yeje ewe katneknomaihât nâŋgâm lohottjan ekyongoman. ³ Bulâŋanâk lohimbî hârok yeŋgât biwiyenambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya yawuâk biwinambâ tetemap. Yamâ benje nâje lohimbî enŋatyenjan geman yan loggât nâŋgân nâŋgân ki watmâ enŋatyenjan geman. ⁴⁻⁵ Nâŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohât den pat âlepje lohimbî belângen mansai ya ekyongoman. Otmu Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâŋjahât Heakŋe mem biwinan katmu lohimbî nombotjaŋe den kakŋan sahaŋgimai ya kâsikum yiŋgimune nâŋgâjetâ keterakiŋgimip. Otmu lohimbî nombotjaŋe yeŋahât nâŋgâjetâ yahatmu nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwiyenambâ tetemap ya watmai. Yawu otmâ Anitâhât den yakât nâŋgâjetâ gemap. Yâk gurâ yawuâk Kiristohât den pat ekyongomune nâŋgâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenjaŋe katmâ tem lâuwangimai. Yawu otmâ loggât nâŋgân nâŋgân yakât nâŋgâjetâ tâŋât otmap. ⁶ Otmu yeje yâkâlen biwiyenjaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim manŋetâ taka yekbom. Sâp yan lohimbî nombotjaŋe ândâpyeje kârikŋe otmâ nâhât den pilâmai yamâ sâm hâreyiŋgimune matje yiŋginomai.

7 Yeŋe lok âlâ me âlâhât kut patyeŋe nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu otmai yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋe nenŋe Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yingim mansain nâŋgâm yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap. Otmu nâ gurâ yawuâk Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yingim mansan nâŋgâman. Yakât otmâ yâkŋe yeŋahât nanŋangimai yawuâk nâhât nâŋgânihimbâi. ⁸ Kutdâŋe ikŋe sâtgât aposolo katnekmu âi meman. Âi mem ikŋe komot hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgâlen ari den kâsikum yingiman. Den kâsikum yingimune nâŋgâŋetâ keterakyingimu manman âlepŋahât bulâŋe teteyingimu mansai. Yakât nâŋgâmune yahatmu yeŋgât den pat lohimbî ekyongoman. Yâhâ biwi nâŋgân nâŋgân yeŋe mem hâlim tuhuyingiman sâŋ Kiristohât den ya tâŋ tâŋâk kâsikum yingiman. Âi yawu meman yakât otmâ takawom yan lok nombotŋe sâŋ bâlenihimaiŋe anjun nihinomaihât dop ki otbuap. ⁹ Yâhâ den kulemŋum katyingian yu sâlikum nâŋgâm ki gorâyingiwuap. ¹⁰ Otmu yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋe nâhât yuwu otmap sâmai. “Kâlepŋehen ari manmâ den kâlâpŋe orowâk kulemŋum katningimu takamap ya sâlikum nâŋgâmune sâtŋe kârikŋe otmap. Yâhâ takamu orowâk tatmain yan den lohotŋan eknongomu nâŋgâmune tâŋât otmap.” yawu sâmai. ¹¹ Nâŋe kapi kâlepŋehen manmâ den kâlâpŋe orowâk kulemŋum katyingiman. Yâhâ yeŋgâlen takawom yan yawuâk otyingiwom. Lok sâŋ bâlenihimai ya den yu ekyongonetâ nâŋgânomai.

¹² Yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋe bukulipyene yeŋgât nâŋgâŋetâ gemap. Yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ manmanyeŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu lok kunlipyene manne sâŋ otmai. Yawu otmai yan otmâ tâpikgumai. Yakât otmâ yâkŋe otmai yawu otbomgât ki nâŋgâman. ¹³ Nâmâ Anitâŋe âi sâŋ nihiop yamâ yuwu. Kiristohât aposololipŋe otmu hoŋ bawalipŋe nombotŋe âi topŋe katmâ den pat âlepŋe lohimbî ekyongom gai. Lohimbî ya yeŋgâlenâk âi torokatmâ tuhuwomgât ki sâŋ nihiop. Nâmâ pâku lohimbîŋe Kiristohât den pat âlepŋe ki nâŋgâmai ya yeŋgâlen ari ekyongomune nâŋgânomaihât âi sâŋ nihiop. Yakât otmâ yeŋgâlen taka topŋe katmâ den pat âlepŋe ya ekyongowan. Ekyongomune nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai. Yakât otmâ yeŋgât nâŋgâmune yahatmu yeŋgât den pat ya lohimbî ekyongoman. ¹⁴ Yâhâ nâŋe yeŋgâlen taka den pat âlepŋe puwâk ekyongowan yan Anitâŋe nâhât âi lukulemu bulâŋe yeŋgâlen teteop. ¹⁵ Yâhâ yeŋgâlen ki takawan yan bukulipne nombotŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongonetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe olop mâne Anitâŋe nine âi lukulemu bulâŋe Korinti yeŋgâlen teteyingim gap yawu sâŋ lohimbî ekyongombâmgât dop ki otbâp. Nâŋe Anitâhât tem lâum Kiristohât den kâsikum yingimune nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe kepeim biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom heŋgenunomaihât biwinŋe meyekmâ mansan. ¹⁶ Yawu otnomai yanâmâ pilâyekmâ pâku lohimbî bârâ betŋehen mansai yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowom. Yâhâ pâku lohimbî yeŋgâlen ari den kâsikum yingimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe nâhât âi lukulemu bulâŋe teteap sâŋ herone nâŋgâwanŋim bukulipne yakât ekyongowom.

¹⁷ Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâŋe bukulipnenŋe nâŋgâningiŋetâ yahalâk sâŋ

ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeŋaŋe mâmâŋe otyiŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe yeŋgâlen teteap yakât Kutdâyeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu bukulipyeŋe ekyongonomai.” Yawu tap. ¹⁸ Lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nâŋgâyeŋgimu gemap. Yâhâ Anitâŋe lohimbi âlâ me âlâhât biwiyene ekmu ârândâŋ otmap yamâ nâŋgâyeŋgimap.

11

Pauloŋe aposolo perâkŋe yeŋgât topyeŋe sâm teteop.

¹ Lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaeakmai ya ki kuyiŋgimai. Yawu gârâmâ nâku yawuâk mepaeakmune ki kunihinomai. ² Kiristoŋe âwurem ge meyekmu himbimân yâhâ manman kârikŋan mannomai. Yakât Anitâŋe pat kuyiŋgiop. Pat yakât bulâŋe biatyŋgimapgât Kiristohâlenâk biwiyeneŋe tiŋâk kepeim târârâhâk manŋetgât nanŋan. Anitâŋe mem hewewej tuhunekmu tepne nâŋgâyeŋgim mansan yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe baratŋe, imbi sihan, lok sihan âlâhâlân pat kuwaŋgiwuap. Pat kuwaŋgiwuap yakât kakŋan lok ondop yeŋgâlen arimap sâm âwâŋaŋe galemgum manbuap. Yakât dopŋeâk nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yeŋgimune nâŋgâm biwiyenân katmâ yâkât pat manmâ gai. Yâhâ yeŋe Kiristo betgumai sâm biwinaŋe nâŋgâyeŋgim mansan. ³ Sâp yiwerene yuâmâ Kiristohâlen biwiyeneŋe tiŋâk kepeim târârâhâk mansai. Emelâk Satanne hambe hâtgum Aram imbiŋe, kutŋe Ewa sâm, yâkâlen tetem yuwu sâm kâitguop. “Nâhât nâŋgân nâŋgân watmâ otbuat yanâmâ nâŋgân nâŋgâŋe pâronj sâmu yu me ya topŋambâek nâŋgâuwat.” Yawu sâm kâitgumu yaŋak hiliwahop. Yakât dopŋeâk lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka enŋatyenân gem kâityongonjetâ Kiristo betgumaihât nâŋgâm ketet otman. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. ⁴ Anitâŋe Yesu hâŋgângumu ge olop miop yakât den pat ekyongomune Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewej tuhuyekmu nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yâhâ sâp yuâmâ lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka Yesuhât den kelanŋatmâ ekyongomai. Den ya nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ki mem hewewej tuhuyeksap. Yakât otmâ wuânŋe mem hewewej tuhuyekmu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap?

⁵⁻⁶ Lok yaŋe den âilonŋo lonŋo ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ ewe membe otmap. Yakât otmâ nâŋgâyeŋginetâ yahatmu kut “aposolo” yongonmai. Yâhâ nâŋeâmâ den sâmune nâŋgâŋetâ kâiâkŋe otmap. Yamâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetŋe nâŋgâm heŋenŋuan. Yakât otmâ yâk yetgât den bulâŋe kâsikum yeŋgimune nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimap. Yakât otmâ lok ondop yu “lok aposolo” sâm yongonsai yuŋe den ekyongomai yaŋe nâhât den ki wangiap. Yawu nanŋan.

⁷ Anŋoân yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yeŋgiwan yan tânnohoŋet sâm ki ulityongominiwan. Yen umatŋe yeŋgiman sâm nep mem yapâ tewetsenŋe mem dâim sot me senŋe âlâlâ puluhuakmâ manban. Yawu otmune âilonŋo manbi yakât wongât nâŋgânihiŋetâ bâleap? ⁸ Otmu yen orowâk manmâ den kâsikum yeŋgiminiwan yan Kiristohât komot kapi nombotŋaŋeâmâ yeŋe enŋatyeneâk otmâ senŋe âlâlâ tânnohominiwi. Yawu tânnohoŋetâ Kiristohât den yen kâsikum yeŋgiminiwan yan yâk yeŋgât iri sikum mem gulip tuhuwan yakât dopŋe oap. ⁹ Otmu senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manban sâp yan Kiristohât komot Makeronia ambolipŋe nombotŋaŋe

senje âlâlâ mem taka tânnohowi. Yakât otmâ yeje tânnohonjetgât ki sâwan. Topje yawuhât yen orop manmâ gawin yan yeje ki tânnohom hâhiwin nângâwi. Otmu sâp yupâek tânnohonjet sâm ki ulityongowom. ¹⁰⁻¹¹ Bulâñanâk biwinañe kepeiyekmâ mansan. Otmu Kiristohât den bulâñe biwinañe tatmap ya sâm tetem ekyongoman yakât Anitâñe nanñap. Yakât otmâ den kâsikum yingim gan yan umatñe ki yingimune hâhiwin nângâm gai yukât den pat lohimbijñe sâm haok tuhuñetâ Akaia hân ambolipñe kerekñe nângânomai.

¹² Lok nombotñe yeñgâlen taka den kâsikum yingiai ya yeñgât nângânjetâ yahatmu aposolo sâm yongonsai. Yâkñeâmâ nâhâitñe “Âi tuhum hoñ bayingimay yakât dopñeâk nengu hoñ bayingimain,” sâm hâkyeñe mepaemai. Nâñeâmâ hâmeñe barahâk Kiristohât den kâsikum yingim gan yawuâk kâsikum yingim yâhâwom. Yawu otmune lok hâkyeñe mepaemai ya yeñgât topyeñe tetekñan yuwu tetemu eknomai. Kiristone âi ki sâm yingiop ¹³ Yâhâmâ aposolo perâkñe. Kiristone âi sâm nihiop ya mem gaman. Yakât dopñeâk oain sâm oain sâm otmâ topyeñe kurihiakmâi. ¹⁴⁻¹⁵ Amboyeñeâmâ Satan. Yâkñe kâitnongomawân Anitâhât anelo hâtgumap. Amboyeñe otmap yakât nângâm hoñ bawalipñe gurâ topyeñe kurihiakmâ yeñgâlen taka kâityongowi. Taka kâityongom orotmeme otmâin yuwu otmâ manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap sâm meme sâsâ tuhuyekñetâ lohotñe otbi. Yawu otmâ nângâyingijñetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai. Yamâ benñe amboyeñe otmap yawuâk oai yakât otmâ nângâmune ki sâtñe oap. Otmai memai yakât matñe umatñe Anitâñe dopyeñan yingimu menomai.

Paulo mem âlâlâ tuhuñetâ umatñe kakñan manop.

¹⁶ Emelâk den yan ya torokatmâ sâmune nângânjet. Den sâm aran yu nângâm nâhâitñe “Nângân nângânñe gulip otmu mepaeaksap.” Yawu sâñetâ ki ârândân otbuap. Yawu nângâmâi yamâ ihilâk nine topne ekyongomune nângânjet. ¹⁷ Hâkne mepaem den sâwoman yuâmâ Kutdânenñe biwinañe ki katsap. Yuâmâ lok nângân nângânñeñe bia yeñgât biwiyeñambâ den tetemu ihilâk sâmai yawu sâwoman. ¹⁸ Yawu gârâmâ angoân yuwu sâmune nângânjet. Lohimbi kiñgitñe orowâkñe bukulipyeñeñe nângâyingijñetâ yahalâkgât yeje enñatyene watmâ hâkyeñe mepaemai. Yâkñe otmai yawuâk otbom. ¹⁹ Yenâmâ nângân nângânñeñe orop manmâ yu me yakât topñambâek nângâm mansai. Yawu gârâmâ lok nombotñe nângân nângânñeñe gulip otmu den ekyongom meme sâsâ tuhuyeksai ya ki watyekñetâ ariai. ²⁰ Lok yawuñe yeñgâlen taka yuwu yawu otñet sâm meme sâsâ tuhuyekñetâ nângâm tem lâuyingimai. Otmu den kâsikum yingimai yan senje âlâlâ bât kandiân nemai. Bât kandiân nem watyekñetâ iri sikumyeñe biatyingiwuap. Otmu yeñahâk galem karakmâ yeñgât nângâyingijñetâ gemu sâyingim mem bâleyekmâi. ²¹ Yâkñe yawu otyingijñetâ nângâyingijñetâ yahatmap. Yâhâ nâñeâmâ yen orop biwinañeñe kepeiakmâ mannongât nângâm lohotñan otyingiman. Yawu otmune nâhât nângânihijñetâ gemap.

Yawu gârâmâ lok yanñe yeñahât nângânjetâ yahatmu hâkyeñe mepaemai yakât dopñeâk hâkne mepaewom. Lok nângân nângânñeñe bia yeñgât biwiyeñambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopñeâk yuwu sâmune nângânjet. ²² Yâkñe yeñahât nângânjetâ yahatmu “Nenâmâ Yura ambolipñe,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâñe Isirae lohimbi buku otningim gap,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâñe tâmbânenñe Awarahamgât pat kuwañgiop yakât bulâñe menom,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. ²³ Me “Kiristo hoñ bawañgim

mansain,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Yamâ benje nâñeâmâ Kiristo hon bawanjim otman meman yuñe yâkñe otmai memai ya wangiap. Den yan yu nâñgâm nâhâitñe “Biwiñe hâlim milim otmu mepaeakmap,” ya âlepñe sânomai. Nâñeâmâ Kiristohât den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingim hâhiwin bâleñe nâñgâm gan. Otmu sâp dondâhâlâk mem pâi emetñan katneketâ manban. Otmu dondâhâlâk nohoñetâ bâsok muminiwan yakât topñe yuwu.²⁴ Yura nengât papatolipnenñe sâp hârenihñetâ yan tâk âlâ sâtñe metñe yanje kândâtñan dondâhâlâk lawitnekmâ hâkne orowâk mem gahaewi. Yawu otñihim ganjetâ mome olop.²⁵ Otmu Roma yengât tembe lâulipyenñe kapamñe nohoñetâ kalimbu olop. Otmu sâp âlâen Anitâhât hotom umai yengât kunlipyenñe sâñetâ kâñjak nohowi. Otmu pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongowe sâp wanga meminiwan. Gârâmâ wanga kalimbuñeâmâ bâlewi. Yâhâ sâp âlâen wanjanje saruân guhulop yapâ wahap târâpñe mem yoloñ yoloñ otmâ bam gam tatmune hilâm konok pesuk sâmu mem tetenekbi.²⁶ Otmu lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongominiwan yan to papato hâtikumune uwurup patoñe bâsok dâinekmâ ariminiop. Otmu kapiyenñan yâhâm geminiwan yan kapilipne Kiristohât den nâñgâñetâ gemu bet pilâmaiñe pâku lohimbi biwiyenñan kioñetâ nohone sâp otminiwi. Otmu kapi pilâm mâtâwân ariminiwan yan lok komborâñe bâsok hilipnohomiwi. Otmu mâtâp kâlep arim takaminiwan yan hewukñahât sâtñe metñe wanginekminiop. Otmu wanjan manminiwan yan saru bâlemu umatñe âlâlâ tetenihiminiop. Otmu lok perâkñe topyene kurihiakmâ Kiristohât komolân torokatmâ nâñgân nâñgânyene mem gulip tuhuyingñetâ hiliwahomai sâp yâk yengât nâñgâm ketet otminiwan.²⁷ Otmu Kiristohât den kâsikum yingiminiwan yan hâhiwin pato nâñgâminiwan. Otmu sâp âlâen omoñe aman âlepñe ki iminiwan, me sâp âlâen sot ki neminiwan, me sâp âlâen hâk katipñahât umburuk otmâ omoñe bâlâpñahât otminiwan.²⁸ Otmu umatñe topñe topñe kaknan yâhâmu hâhiwin nâñgâm gawan ya pâñe tâlâwâk ekyongoan. Otmu Kiristohât komot yengâlen umatñe âlâlâ kakyenñan yâhâmap yan mem hewewenñe tuhuyekbehât nâñgâm biwine ki huruñ sâmap.²⁹ Lohimbi âlâ me âlâhâlen umatñe âlâ teteyingimap ya nâñe lâuyingim mem sânduk tuhuyekman. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe bâleñahât pangonân kionmai yan tepne dondâek nâñgâyingiman.

³⁰ Nâñe ninahât nâñgâmune yahatmu mepaeakbehât yene nanñai me? Yâhâ nâmâ lohotñe manmâ gamune Anitâñe mâmâñe otñihimu âi tuhumune bulâñe tetem gap yakât nâñgâm mepaem den ya ekyongoan.³¹ Kutdânenñe Yesu ikñe âwâñe, Anitâ, yâk konok mepaeman. Yakât otmâ den ekyongoan yu bulâñanâk ekyongoan ya ikñak nanñap.

³² Umatñe âlâ tetenihiop yakât bâñe sâmune nâñgâñet. Anñoân topñe katmâ Yesuhât den pat âlepñe ya Damasiko kapi ambolipñe ekyongowe sâp yan ariwan. Yâhâ Yura papatolipnenñe Kutdâhât den nâñgâñetâ gemu bet pilâmaiñe kapi yakât lok kutdâ kutñe Arita, yâkât amutgen kiap âlâ manop yanje pâi emetñan mem katnehâk sâp ekuwi. Ekuñetâ tembe lâulipñe mem katyekmu mâtâp sâtñan nhâñt sip galem otmâ kinbi.³³ Sip galem otmâ kinbi yakât den pat nâñgâm saka saka pato yakât kâlehen tatmune bukulpnanje pañ kârikñe kâlep pato yakât manu lauñambâ katneketâ yaehen gewan. Yapâ gem yok pilâm kewewetyekmâ ariwan.

12

Pauloŋe himbimân yâhâ kulem âlâ tetemu ehop.

¹ Lok nombotŋaŋe yengâlen taka hâkyeŋe mepaeakmai. Yawu otjetâ yeŋe nâŋgâyinŋjetâ yahatmap. Yawu gârâmâ nâŋe ninahât nâŋgâmune yahatmu hâkne mepaeakbom yamâ yeŋe ki nâŋgânihinjetâ yahatbuap nâŋgâman. Yamâ ihlâk sâmune nâŋgâŋet. ² Emelâk Kutdâŋe nâŋgânihimu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban, me umutnaŋe ari kulem âlâ ehop yakât topŋe ki nâŋgâm henŋenŋuan. Anitâ ikŋak naŋgap. Sâp yapâek manmâ gamune yambu 14 pesuk yap. Yakât nâŋgâmune yahatmu topŋahât sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe Kiristo orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe menekmu himbimân yâhâwit. ³ Yakât âlâkuâk sâmune nâŋgâŋet. Menehop yan biwine mem purik pilâmu kulem âlâ ekban, me umutnaŋe ari ehop, yakât topŋe ki nâŋgâm henŋenŋuan. Anitâ ikŋak naŋgap. Yawu gârâmâ menekmu Anitâhât kalam, kutŋe Paratisi, himbimân tap yan yâhâwit. ⁴ Yâhâwit yan Kutdâŋe den eknohop ya ki sâm tetem ekyongowuat sâm kunihiop. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ ninahât nâŋgâmune yahatmu ki mepaeakmâ yakât topŋe sâm tetem ekyongowom. Yawu gârâmâ sâm tetem ekyongowom otmuâmâ den bulâŋanâk ekyongowom. Yakât otmâ den ya ekyongomune nâŋgâm nâhâtŋe “Nâŋgân nâŋgânŋe gulip otmu mepaeaksap,” yawu sânomai yamâ nâŋgâm hilipgum sânomai. Yâhâ otman meman yakât lohimbine nâŋgâŋetâ yahatmap. Yâhâ ya wangim nâŋgânihinjetâ dondâ yahatmu mepaenekmai hât emelâk himbimân yâhâ kulem ekmâ den nâŋgâwan yakât topŋe ki sâm tetem ekyongowom. Gârâmâ umatŋe âlâlâ kaknan yâhâmu lohotŋe otman yan Anitâŋe mâmâŋe otnihimap. Yakât ekyongomune Anitâhât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaenomai.

⁷ Satanŋe mâtâp maŋguningim hâhiwin kakŋan katnenekmap. Yâhâ nâŋe himbimân yâhâ kulem ekmune âlâ kândâkdâ olop yakâlâk nâŋgâm hâkne mepaemangât Anitâŋe Satan nâŋgâwanŋimu hâhiwin pato nihimu wâtne orotok sâmu manman. Yakât otmâ ninahât ki nâŋgâmune yahatmap. ⁸ Hâhiwin nihimu wâtne orotok sâop ya âlâkuâk wâtne tinŋ tinŋ sâek sâm Kutdâ ulitguwan. Otmu yakât kakŋan yâhâpŋe kalimbunŋe ulitgumune yuwu sâm eknohop. ⁹ “Wâtge ki tinŋ tinŋ sâmu manbuat. Yawu gârâmâ biwihe gemapŋât Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumune ge mem hewewerŋe tuhuhekbuap. Yawu gârâmâ hâhiwin pato nâŋgâm wâtge orotok sâwuap yan nâhât wâtnan kinbuat. Wâtnan kinmâ nâ Wâtŋât Amboŋe yakât topŋe nâŋgâm henŋenŋuwuat.” Yawu sâm eknohop. Yakât otmâ hâhiwin nâŋgâwom yan ya sânduk sâekgât ki ulitguwom. Kiristohât wâtŋan kinmâ hoŋ bawanŋimune lohimbine yengâlen bulâŋe teteap yakât den pat lohimbine ekyongowom. ¹⁰ Kiristohât den pat lohimbine ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetŋât hoŋ bawanŋiman. Yawu otmune lohimbine nombotŋaŋe nâŋgâm hâkâŋ otmâ hâim hilitnekmai. Otmu lohimbine nombotŋaŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan manmune wâtne orotok sâmap. Wâtne orotok sâmap yan Kiristohât wâtŋan kinmâ biwine ki gemap.

Pauloŋe Korinti ambolipŋe buku otyinŋiop.

¹¹ Lok nâŋgân nâŋgânyeŋe bia yengât biwiyeŋambâ den tetemu ihlâk sâmai yakât dopŋeâk den ekyongoan. Yakât otmâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ yeŋe lok perâk yengât nâŋgâŋetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai yakât nâŋgâm den yu ekyongoan. Yeŋe nâhât lok inŋe mansap

sâmai. Yawu gârâmâ âi memune bulâñe tetem gap yañe lok perâkñeñe âi menjetâ bulâñe teteap ya wangiap. Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. ¹² Kiristohât aposololipñeñe yâkât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe menjetâ lohimbñe ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu nâñeâmâ yengâlen taka kulem topñe topñe memune ekbi. Ya ekñetâ keterakyiñgimu “aposolo” sâm nohonbâi. ¹³ Nâñe yengâlen taka Kiristohât den kâsikum yingimune manman âlepñahât bulâñe âlâlâ teteyiñgiop. Yañe Kiristohât komot nombotñe yengâlen ari den kâsikum yingimune bulâñe teteyiñgim gap ya wangiap. Yawu gârâmâ yâkñeâmâ senñe âlâlâ tânnohom gai. Yâhâ yeñeâmâ senñe âlâlâ ki tânnohowi. Otmu nâñe gurâ yen den kâsikum yingiwani yakât hâmenñe nihñet sâm ki ulityongowan. Yakât otmâ wongât nâñgâm bâlenihai?

¹⁴ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbuñe yengâlen takawom. Yeñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim tem lâuwangñetgât nanñan. Yakât otmâ umatñe yingimune hâhiwin nâñgâmaiñet tewetsenñe me senñe âlâlâhât ki ulityongowom. Emelâk nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe puwâk ekyongomune yâkâlen biwiyenñe katbi. Yawu otyiñgiwan yapâek âwâyeñe yawu otmâ mansan. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nâñgâñet. Nimnaom titipâñe âwâ mâmâlipyeñe ki galempongomai. Âwâ mâmâlipyeñeâmâ galempongomai yakât dopñeâk nâñe yen galempongomai mansan. ¹⁵ Yakât otmâ yeñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manmâ manman kârikñahât bulâñe menomaiñet nâñgâm hon bayiñgiman. Otmu nâñe hâkne siwirañom in tatbomgât ki nâñgâman. Yawu hon bayiñgim manmâ yâhâwom yan nâhât nâñgâniñetâ gewuap me?

¹⁶ Emelâk yengâlen takawan yan umatñe yingimune hâhiwin nâñgâmaiñet tewetsenñe me senñe âlâlâhât ki ulityongowan ya nanñai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñeñe nâhât yuwu nâñgâmai. “Pauloñe bukuyâhâñe yâhâp hâñgânyotgomu takaowot. Taka Yerusalem yengât tewetsenñe menduhum yingiwani ya mem âwurem ari wanowot. Mem ari wanmutâ tewetsenñe nombotñe mem gulip tuhuop,” nâhât yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ girawu otmâ kâityongowan? Yâhâ hâñgânyotgomune yengâlen takamutâ tewetsenñe menduhum yitgiwi ya ki newan. ¹⁸ Otmu bukuyâhâñe hâñgânyotgomune yengâlen takaowot. Sâp yan Titonñe pilâm tatbe sâm otmu meme sâsâ tuhum hâñgânyotgowani. Yâhâ Tito orop dopnetñe konohâk. Yakât otmâ nâñe biwinañe nâñgâm otman meman yawuâk otmap. Yâkñe yawu manmap yakât otmâ yengâlen taka tewetsenñe miowot ya ki mem gulip tuhuowot. Yawu nanñan.

¹⁹ Bukulipne, yeñe den sâm aran yu nâñgâm nâhâitñe “Eweakmâ den yu ekonngoap,” nanñai mon? Nâmâ Anitâhât senñan yuwu sâmunne nâñgâñet. Nâ ki eweaksan. Kiristo orop biwinetñeñe hikuakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ den ekyongom yu me ya otyiñgiman yamâ yeñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim tânahonñetâ manmanyenñe kelihahâkgât nâñgâm otman. ²⁰ Nâñe yengâlen taka girawu manñetâ mem teteyekbom? Emelâhâmâ yehâhâlâk nâñgâñetâ yahatmu nâñgâm bâleangim den belâñen sâminiwi. Yawu otmâ kuk orañgim hâiakminiwi. Otmu hiongakmâ ihilâk mahilâk manminiwi. Yawu gârâmâ takawom yuân emelâk manbi yawuâk manñetâ mem teteyekbom me âilonño mannomai yakât nâñgâm mansan. Yakât otmâ manmanyenñetâ topñe yehâhâk nâñgâm hâkyenñe miangñai. Gârâmâ nâñe taka girawu otyiñgiwom yakât yehâk nanñangñai. Yakât nâñgâmâk mansan. ²¹ Yen

nombotŋaŋe emelâk ekŋâleŋgim imbilipyenŋe me loklipyenŋe betyenŋehen kionminiwi. Manman kiŋgoŋ yawuya manŋetâ taka mem teteyekbom otmuâmâ biwine dondâ bâlewuap. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe nenekŋetâ bâlewuap. Yawu otmu “Anitâŋe Kiristohât lohimbi ki mâmâŋe otyiŋgimap,” sâŋ sennennan geŋetâ aŋulaknom.

13

Kiristohât wâtŋe pato.

¹ Nâmâ sâp ki kâlêp otmuâk kapi yu pilâm kalimbuŋe yenŋâlen takawom. Takamune lohimbiŋe otmâ hilipgumai ya sâŋ hâreyiŋgiwom. Otmu emelâk Mosenŋe den yuwu kulemguoŋ ya lâum sâŋ hâreyiŋgiwom.

“Lok âlâŋe ikŋiâk bukulipŋe âlâ me âlâŋe otmâ hilipgunomai ya ki sâŋ hâreyiŋgiwuap. Lok yâhâp me amon kitâ yaŋe menduhuakmâ sâŋetâ denyenŋe konok otbuap yamâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap.” Yawu kulemguoŋ.

Yakât otmâ takamune buku nombotŋe meyekŋetâ lohimbi âlâ me âlâŋe otmâ hilipgumai ya sâŋ tetekŋan tuhuŋetâ sâŋ hâreyiŋgiwom.

²⁻³ Emelâk yenŋâlen yâhâpŋe takawan yan girem den ekyongowan. Ya nelâmyongomapgât ya âlâkuâk sâŋmune nâŋgâm biwiyenŋan katŋet. Emelâk taka den ekyongom pilâyekmâ âlâengen ariwan sâp yapâek lohimbi nombotŋaŋe ândâpyenŋe kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otbi ya tâtâem otmâ gai. Otmu lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ sâp yakât kakŋan otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ gai yakât matŋe hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgimu umatŋe kakŋan manmâ gai. Umatŋe yawu teteyiŋgimawân Kiristohât wâtŋe tetemu ekmai. Yâhâ nâŋe Kiristohât sâtŋât otmâ âi mem gan ya ekŋetâ tâŋât otmu yakât engat yâhâp otmai. Yakât otmâ nâŋe yenŋâlen taka lohimbi ya sâŋ hâreyiŋgimune matŋe menomai yan Kiristohât wâtŋe pato ya âlâkuâk tetemu eknomai. Sâp yan nâŋe yakât sâtŋât otmâ âi meman yakât topŋe nâŋgâm henŋenŋunomai.

⁴ Bulâŋanâk emelâk Kiristo mem howanân kuŋetâ muop. Yamâ Anitâ Wâtŋât Ambonŋe ikŋe wâtŋan mumuŋambâ mem yahatmu tatmâ tihit otningimap. Nâŋe yâk orop biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mansan. Yakât otmâ emelâk yâkŋe lohimbi hoŋ bayiŋgim lohotŋan otyiŋgiminiop yakât dopŋeâk nâŋe lohimbi hoŋ bayiŋgim lohotŋan otyiŋgim gan. Anitâŋe ikŋe wâtŋan Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ Kiristonŋe mâmâŋe otnihimu yâk orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yenŋâlen taka topyenŋe mem tetewom.

⁵ Yenŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim mansai me bia yakât yenŋak nanŋai.

⁶ Otmu nâŋe yâkâlen biwinanŋe kepeim wâtŋan kinnâ âi meman yakât yenŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuapgât biwinanŋe mem mansan. ⁷ Yenŋe orotmeme âlepŋeâk otmâ manŋetgât Anitâ ulitguman. Yawu manŋetâ takawom yan ki sâŋ hâreyiŋgiwom. Yawu otmâ nâŋe Kiristohât sâtŋât otmâ âi meman yakât topŋe ki tetemu lohimbi nâhât nâŋgâŋetâ gemapŋe eknomai. Yawu gârâmâ yakât ki nâŋgâm ketet otman. ⁸ Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tem lâuwâŋgimai ya yenŋât herone nâŋgâŋiŋgim den âiân ki katyekman. ⁹ Yakât otmâ yenŋe Kiristohât tem lâum orotmeme âlepŋeâk otmâ manŋetgât Anitâ ulitguman. Yawu otmâ tem lâuwâŋgim târârâhâk mannomai yan taka heronŋe nâŋgâŋiŋgim lohotŋan otyiŋgiwom. ¹⁰ Nâŋe mem hewewenŋe tuhuyekmune Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk kepeim mannomaihât aposolo sâŋ katnekmâ âi nihioŋ. Yâhâ mem ge katyekbomgât ki sâŋ nihioŋ. Yawu

gârâmâ yengâlen takawom yan den kâlâp ki sâyîngim hâhiwin yîngiwomgât nângâm inânjan girem den yu kulemgum katyîngian.

Pauloŋe den bâiŋe sâop.

¹¹ Bukulipne, den bâiŋe yuwu sâmune nângâm heŋgeŋguŋet. Yeŋe manmanyeŋe kiŋgoŋ ya pilâm kuwihakmâ heroneŋe nanŋangim biwi konohâk otmâ manŋetgât nanŋan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ Tihit tihit Amboŋaŋe wawaeyekmu biwiyenŋe huruŋ sâwuap.

¹² Anitâ yet Kiristo yâk yetgâlen biwiyenŋe kepeim mansai yeŋe heroneŋe nanŋanginimai. ¹³ Kiristohât komot yâk orowâk mansain yaŋe nângâyîngiai.

¹⁴ Kutdânenŋe Yesu Kiristoneŋe tihityeŋe otmu biwi nângân nângânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Otmu Awoŋnenŋe Anitâŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu buku oraŋgim tânahom mannomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyîngimu ewe karaŋgim mannomai. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Galatia

Pauloŋe Galatia yengât ekap kulemgum katyinjioŋ.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Galatia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne emelâk biwiyene Yesuhâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yengât nângâm nâne ekap yu kulemgum katyinjian. Otmu bukulpine nâ orowâk manmâ Yesu Kiristo hoŋ bawanŋim mansainne yawuâk nângâyinjiai. Nâ Paulo, nâ Kiristo hoŋ bawanŋim mansan. Otmu âi mem mansan yu lokne ki sâam nihiwi. Me Yesu Kiristoŋe aposololipne âi sâam yinjioŋ yaŋe ki torokatmâ sâam nihiwi. Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yâkât otmâ yetŋak nângânihim âi yu sâam nihimutâ mem mansan.

Kiristo kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop.

³⁻⁵ Nâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâam ulitguman. “O Awoŋnenne, gike eŋgatgeâk otmâ Kiristo hângângurâ giop. Giop yamâ nenŋe lok bâlenjahât orotmeme kiŋgoŋ ya watmâ ari bâlemaingât lauhe lâum kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop yapâ bâlenjahât paŋgoŋambâ holanŋenehop. Yakât otmâmâ Anitâ herone nângâwanŋim mepaem yâhânôm. Otmu Awoŋ, gâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristo yetŋe Galatia ambolipne yengât nângâyinjim tihityene otmutâ yanâmâ biwi nângân nângânyenŋe konohâk otmâ sâanduk sâam gaekgât ulitgohoan.” Yawu sâam yengât nângâm Anitâ mepaem gaman.

Kiristohât den pat konok tap.

⁶ Otmu den umatŋe âlâ tap ya sâawoman. Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ yen mem dâiyehop. Yawu gârâmâ Kiristo hângângumu gemu yâkâlen biwiyene katbi. Yakât girawu otmâmâ yâk yetgât hâkân otmâ in yawu pilâyelekmâ biwiyene âlâhâlen katnomosai? Den pat âlepŋe tap yamâ Kiristohât den pat konohâk. Âlâ ki tap, bia kârikŋe. ⁷ Yakât otmâmâ lok ondowân gâtŋeŋe taka nângân nângânyenŋe mem gulipgunehât Kiristohât den pat âlepŋe kelanŋatmâ biwiyenŋan kionŋsai. ⁸ Yakât yuwu sâamune nângâŋet. Nâne emelâk den sâam ekyongowan ya lok âlâ me âlâŋe kelanŋatnomai, me torokatmâ âlâ ekyongonomai, yamâ Anitâŋe yakât matŋe hilipyongoâkgât nanŋan. Yakât otmâmâ lok wosapâ gâtŋe âlâ me âlâŋe, me aŋelo âlâŋe taka den pat âiŋe sâam ekyongonŋetâ nângâm kâkâsuk otnomai. ⁹ Nâ den yu emelâk ekyongowan. Girawu otmâ nelâm yongoap. Yakât yâhâpŋe sâamune nângâŋet. Kândikum ninak Kiristohât den pat âlepŋe sâam ekyongowan. Ekyongomune nângâŋetâ bulâŋe otmu mem biwiyenŋan katbi. Yamâ benŋe lok ondowân gâtŋeŋe taka den yu kelanŋatmâ biwiyenŋan kionŋbi. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe yinjimu hemgât kâlâwân seyehâkgât nanŋan.

¹⁰ Den yan yu topŋe girawuhât yan? Lohimbine herone nângânihinŋetgât yan? Me nekŋetâ yahalâkgât yan me? Yawu bia. Yawuhât nângâm oan mâne Kiristohât ki tem lâum hoŋ bawanŋimbâm. Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât yan. Anitâŋe nekmu ârândâŋ olâkgât yan.

Yesu Kiristoŋe Paulo âi sâam waŋmu miop.

¹¹ Nine topne sâmb ekyongomune nângâñet. Emelâk den pat âlepñe ya ekyongomune nângâwi. Den yamâ lok nombotñe yengât lauyenambâ ki mewan. ¹² Me lok âlâ me âlâñe ki kâsikum nihiwi. Ya bia kârikñe. Yesu Kiristoñe nâhât topñambâek nângâek sâmb biwi nângân nângânne mem pâroñ pilâmu nângâmune keterahop. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ biwi nângân nângânne ki mem pâroñ pilâop sâp yan wuân me wuân otmune bâleminiop yakât emelâk ekyongonjetâ nângâwi. Yuwu otmuniwan. Lohimbi kerekñe Anitâhât nângâñetâ yahalâkgât Yura nenñe tâmbâlipnenñe yengât orotmeme ya watmâ manminiwan. Yawu otmâ bukulipne lok sihan orowâk manbinân nâñe kârikñe otmâ dondâ wangiyekeban. Yakât otmâmâ lohimbine nekñetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotñe ya Yura nengât miti pilâm yapâ hionakmâ biwiyeñe Kiristohâlen katmâ yakât komolân torokatbi. Yakât komolân torokatñetâ ya yengât mâtâp manñuyingiwes sâmb dondâ mem bâleyekmâ hilipyongomuniwan.

¹⁵ Yawu gârâmâ angoân menñahât tepñambâ ki tetewan sâp yan nâñe Kiristohâlen biwinane kepeim hoñ bawanñiwomgât Anitâñe sâmb katnihiop. ¹⁶ Yâhâ yâkñe nângâmu ârândân otmu nâñe Kiristohât den pat pâku lohimbi yengâlen ari sâmb tetem ekyongowomgât ikñe nanñe mâtâwân tetenihiop. Mâtâwân tetenihiop yakât kakñan nep topñe katbe sâmb lok âlâhâlen ari ki âikum nângâwan. ¹⁷ Me Kiristohât aposololipñe Yerusalem kapiân manbi ya yengâlen gurâ ki ari âiyongom nângâwan. Kiristo ikñak aposolo nep sâmb nihiop yanâk pilâm yahatmâ Arawia hânân ari manban. Manmâ manmâ yapâ âwurem Damasiko kapiân ari manban. ¹⁸ Yan ari manmune yambu kalimbu pesuk sâop. Yakât kakñan Petoro in ekbe sâmb Yerusalem kapiân yâhâwan yanak yâk orowâk manmutñe sande yâhâp olop. ¹⁹ Sâp yan yâk otmu Kutdânenñahât imiñe Yakowo ya yetñiâk yelekban. Yâhâ aposolo âlâlâ ya ki yekban. ²⁰ Den yan yu Anitâhât senñan kinmâ yan. Yakât otmâmâ den mian otbuawâmâ matñe nihiwuap.

²¹ Nâñe nine kapi Kilikia hânân tap yan ari âi topñe katmâ Kiristohât den pat ekyongom manban. Otmu yapâ pilâyekmâ Siria hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari den kâsikum yingim manban. Yakât otmâmâ Yesuhât komot Yuraia hânân manbi yengâlen ki arimune eñakbin. ²² Yawu gârâmâ nine topne nângâwi yan ari lohimbi yuwu sâmb ekyongowi. ²³ Emelâk nâhâitñe “hilipnongominiop. Yâhâ sâp yiwereñeâmâ lohimbi kerekñe Kiristohât nângâñetâ bulâñe otmu biwiyeñe yâkâlen katñetgât yâkât den pat ekyongom mansap.” ²⁴ Nâhât topñe yawu ekyongonjetâ nângâm Anitâ mepaewi.

2

Paulone Yesu Kiristohât aposololipñe yengâlen torokalop.

¹⁻² Otmu yapâ nâñe kapi âlâen ari den kâsikum yingim manmune yambu 14 pesuk sâop. Yakât kakñan Anitâñe biwi nângân nângânne mem hewewej tuhumu Banawa yet Tito meyelekmune Yerusalem kapiân yâhâwin. Yan yâhâmunñe Kiristohât komot ya yengât kunlipyene orop tihâk menduhuakbin. Menduhuakmâ nâñe emelâk pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den ekyongowan yakât topñe nângâne sâmb âinohowi. Otmu mâtâp manñunihimâ sâmb den ya topñambâek sâmb tetem ekyongomune nângâñetâ keterahop. ³ Topñe yuwuhât yan. Nenñe Kiristohâlen torokatmâ yan Mosehât girem den nângâmunñe porap otmu ki lâum manbin. Yawu manbin yan bukenenñe Tito, Girik gâtñe, yâhâmâ emelâk nengâlen torokalop yamâ

hâkne torehennan undip ki tuhuwin yakât den pat ekyongomune nângâwi.
⁴Yawu gârâmâ lok perâkne topnenne mem tetene sâm nengât osetnennan taka manbi. Taka Mosehât girem den ya yâhâne mem miwirikum hâkne torehennan undip tuhuwanjine sâm kendâningiwi.

⁵Kendâningim Kiristohât den pat âlepne ya kelangatne sâm otjetâ denyene ki nângâwin. Denyene ki nângâwin yakât otmâ hâkne torehennan undip ki tuhuwi. Yakât otmâmâ yengu yawuâk Mosehât girem den ki watmâ man-nomai. ⁶Otmu Yesuhât komotne papatolipyne yengât nângânetâ yahatsap. Yamâ Anitâ lok biwinenye ekmapne nângâningimu ki gewe yâhâwe otmap. Otmu nâne gurâ yawuâk lok âlâ me âlâhât ki nângâmune yahatmap, me ki nângâmune gemap. Otbi yamâ yâk yengât wahap. Anitâne konok biwinenye ekmap. Yawu gârâmâ papatolipyne nâhât den yu ki kum meme sâsâ tuhunekbi.

⁷⁻⁸Otmu nine topne yuwu sâm ekyongomune ekbi. Emelâk Anitâne Petoro mâmâne otbanjim âi sâm wanmu Yuraia hânânâk tatmâ Yesuhât den pat âlepne ya kapi ambolipne kâsikum yingiop. Yâhâ nâneâmâ pâku lohimbî yengâlen ari den yu ekyongowehât mâmâne otnihim âi sâm nihiop. ⁹Otmu den ya sâm ekyongomune nângânetâ keterahopgât Yakowo, Petoro, Yoane, yâk yengât lok kunyene manbi ne nâ otmu bukune Banawa buku otnigim yuwu sâm hângânotgowi. “Nenâmâ yuânâk tatmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yu ambolipne yengâlen âi mem mannom. Yâhâ yerâmâ pâku lohimbî yengâlen ari âiyetne tuhuromawot. ¹⁰Otmu konohâk tap yamâ yuwu nângâyet. Bukulipnenne nombotne umburuk mansai ya yengât nelâm yotgomap.” Sânetâ sâwan. “Yâk tânyongoromgât nanngait.” Yawu sâm den hikum karakbin.

Paulone Petoro hâme hârewanjiop.

¹¹⁻¹³Otmu ya pesuk sâmu nâne Banawa mem Yerusalem kapi pilâm orowâk Antiok kapiân ariwit. Yan ari manmâ manmâ âlâengen ari den ekyongowe sâm pilâyekmâ ariwan. Otmu hilâm âlâen Petoroje Antiok kapi ari pâku lohimbî nombotne biwiyene Kiristohâlen katbi yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Yawu manjetâ Yakowohât bukulipne Yerusalem kapiângembâ gem Antiok kapiân ari Petoro yuwu sâm hâme hârewanjiwi. “Bâe, otdâ bâleap yakâ. Girawu otmâ pâku lohimbî orowâk sot nem mansai. Ya ki rotne.” Yawu sâm hâme hârewanjiwetâ bukulipne nombotne pâku lok yengât hâkyene torehennan undip tuhuyekbine nângâm bâlewanjimaihât pâku lohimbî ya pilâyekmâ Yakowohât bukulipne yengâlen torokalop. Petoroje yawu olop yakât Yura lohimbî nombotne ya ekma pilâyekbi. Pilâyeknetâ Banawane yekmâ pârâk pilâm yawuâk otmâ yâk yengâlen torokalop.

¹⁴Yawu otjetâ nâmâ âwurem ari topyene mem tetem nângâmune dondâ bâleop. Yâkne Kiristohât denje tãñ tãñâk ki watmâ manbi. Petoroje otmu bâleop yakât topne teteâkgât Yesuhât komot ya yengât senyenjan kinmâ yuwu sâm ekuwan. “Petoro, gâ wuân mendâ bâleap? Gâ Yura lok. Yawu gârâmâ Yura nengât orotmeme hângine ya pilâm, pâku lohimbî yengâlen torokatmâ mansat. Yawu gârâmâ wongât pâku lohimbine Yura nengât orotmeme hângine otjetgât meme sâsâ tuhuyeksat? Ekmune dondâ bâleap.

Himbim yâhânomgât mâtâp konohâk tap.

¹⁵Nenâmâ Yura lohimbî. Anitâne girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya biwinennan katmâ nângâmain. Yawu otmâ pâku lohimbine Anitâhât den ki lâum mansai yawu ki otmâ. ¹⁶Yawu gârâmâ Anitâhât girem den yan

papatolipnennjaŋe yeŋe engatyenjaek watmâ den âlâlâ torokatmâ kulemguiwi. Yamâ lok âlâ me âlânje papatolipnennjaŋe girem den âlâlâ kulemguiwi ya lâuŋjetâ Anitânje yekmu ârândâŋ otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkŋe Kiristohâlen biwiyenjaŋe katnomai yamâ Anitânje yekmu ârândâŋ otbuap. Mâtâp âlâ ki tap, bia kârikŋe. Nenâmâ emelâk Kiristohâlen biwinenjaŋe katbin. Yâkât otmâ papatolipnennje yengât girem den yakât nângâmunne tâŋât otmâp.

¹⁷ Kiristohâlen biwinenjaŋe katbin yapâek bukulpipnenne Yura lok pilâyekmâ pâku lohimbi, tosayenjaŋe orop sâminiwin, yengâlen torokatbin. Ya yengâlen torokatmâ papatolipnennje yengât girem den ki lâuaingât Yura lok nombotŋenjaŋe nengât “tosa lok” sâmai. Tosa lok mâne âlâ girawu sâmbâin. Yuwu sâmbâin me? “Âo, Kiristone orotmeme bâlenjan dâim ari katnenekmu otmunne bâleap. Yakât otmâ tosa ya Kiristohâlen tap.” Yawu sâm tosa ya Kiristohâlen kârâm pilâwin mâne ki ârândâŋ otbâp. Yawu ki tap. Yawu gârâmâ Yura lok yengât orotmemeŋe hâŋŋiŋe ya watmâ ki otnomai.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâŋet. Nâmâ papatolipnennje yengât girem den bet pilâwan ya âlâkuâk miwirikum lâuwom yanâmâ nâhât yuwu sâŋetâ bonje otbuap. “Anjoân Paulonje papatolipnennje yengât girem den bet pilâop yanâmâ tosa miop.” Nâhâtŋe yawu olop sâŋetâ yanâmâ bonje otbuap. Yawu gârâmâ topŋe yawu ki tap yakâ. Anjoân girem den âlâlâ ya lâuwe sâm tâpik gupik otminiwan. Tâpik gupik otmâ manmâ gamune yaŋe ki tânnohop. Yakât otmâ pilâmune pesuk yap. ²⁰ Pilâmune pesuk sâmu yaŋahâmâ Anitânje nanje hângângumu ge nâhât kawean kinmâ muop yâkâlen biwine katban. Biwine katmune yâkŋe tânnohom manman kârikŋahât pat kunihop. ²¹ Yakât otmâ yuwu nanjan. Kiristo muop yan manman hâŋŋiŋe ya betbangim muop. Yâhâ Anitânje mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe miop. Yakât dopŋeâk otmâ biwine yâkâlen katban yan papatolipnennje yengât girem den hâŋŋiŋe lâuminiwan ya bet pilâwan. Yakât otmâ Kiristone mâmâŋe otnihimu yâk orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk oap. Yakât otmâmâ yâkâlen biwinenjaŋe kepeim hoŋ bawanŋim mansan. Kiristone wawaenenekmâ ge kawenennjan kinmâ muop yakât ki nângâmunne tâŋât otmâp. Yamâ yuwu nanjan. Papatolipnennje yengât girem den lâumunjaŋe Anitânje nenekmu ârândâŋ otmap mâne Kiristone ge imbiâk muop sâmbâin. Yawu.

3

Yesu Kiristohât mâtâp me girem dengât mâtâp

¹ Bukulpipne, Galatia ambolipne yuwu sâmune nângâŋet. Emelâk Anitânje Yesu Kiristo hângângumu ge nengât otmâ howanân kuŋetâ muop yakât den pat âleŋe ekyongomune nângâm biwiyenjaŋe katbi. Yanjak benje girawu otmâ sâp yiwerenjaŋe yuâmâ lohotŋe otŋetâ Yura kapi ambolipnennje yengâlen taka biwiyenjaŋe kionmâ nângân nângânyenjaŋe mem gulip malap tuhuai? Bâe, topŋe wongât Kiristohât mâtâp bulânje ya pilâm Yura nengât orotmeme hâŋŋiŋe ya watmâ mansai? Ya ki orotŋe. ² Yakât yiwerenjaŋe âiyongomune sâŋetâ nângâwe. Yeŋe papatolipnennje yengât girem den âlâlâ ya lâuŋjetâ yanâmâ Anitânje Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyiŋgiop me bia? Bia yakâ. Yâhâ nâŋeâmâ Kiristohât den pat âleŋe ekyongomune nângâŋetâ bulânje olop. Yawu nângâŋetâ bulânje otmu Yesuhâlen biwiyenjaŋe katbi yanâk Anitânje Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu yengâlen giop. ³ Yakât otmâ

girawu otmâmâ kopa oai? Ya ekmâ pârâk pilan. Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Kândikum emelâk Kiristohâlen biwiyenje katmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak yâkât wâtņan kinņetâ nâņgân nâņgânyenje mem pâroņ pilâyingimu Kiristohât mâtâp yawuâk watmâ manbi. Yakât otmâ yenje yiwerenje wâtņennâk kinmunje Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm oai ya ekmune ki dopņan oap. ⁴Yâhâ aņgoân Wâtgât mâmâjahât Heakņe mâmâņe otyingimu biwiyenje herenje otbi. Otmu Kiristohâlen biwiyenje katbi ya imbiâk otmaiât Yura nengât orotmeme hâņņe ya pilâņet. ⁵Yakât âlâku sâwe. Papatolipnenņe yengât girem den âlâlâ lâuai yakât otmâ Anitâņe ki mâmâņe otyingimu kulem topņe topņe miai. Yuâmâ Kiristohâlen biwiyenje kepeiai yakât otmâ Anitâņe Wâtgât mâmâjahât Heak hâņgâņgumu ge mâmâņe otyingimu kulem topņe topņe miai.

Awarahamņe olop yakât topņe

⁶Yakât topņe teteâkgât Awarahamņe olop ya sâlikum ekņet. Yakât Moseņe kulemguop ya yuwu tap. “Anitâņe Awarahamgât pat kuwaņgiop ya nâņgâm yâkâlen biwiyenje katmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manop yakât Anitâņe ekmu ârândâņ olop.” Yawu kulemguop. ⁷Yakât otmâ Yura nengâlen gâtņe me pâku lohimbi yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe biwiyenje yawu katmai yamâ Awarahamgât sen bulâņe mansai sâm Anitâņe nâņgâyingimâp. Yakât otmâmâ Anitâņe Awarahamgât pat kuwaņgiop yakât bulâņe yen orowâk menomai. ⁸Yawu gârâmâ yakât torokatmâ sâwe. Anitâņe pâku lohimbi nombotņe biwiyenje yâkâlen katmâ tem lâuwaņņetâ tosayeņe pilâyingiwuap yakât emelâk inâņņan nâņgâop. Ya nâņgâm Kiristo ki hâņgâņgumu giop yan ya nâņgâm Awaraham yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtņe âlâņe tetem lohimbi hâņņan kulemņan mansai ya menduhuyekmu manman âilonņoân manmâ herenje nâņgânomai.” ⁹Moseņe yawu kulemguop yakât topņeâmâ yuwu. Awarahamņe Anitâhâlen biwiyenje katmâ biwi yâhâp ki olopât Anitâņe nâņgâwaņgiop. Yakât dopņeâk otnom yamâ Anitâņe Awarahamgât pat kuwaņgiop ya ambokunom.

Girem dengât topņe

¹⁰⁻¹²Otmu yakât torokatmâ sâwe. Moseņe yuwu kulemguop. “Lohimbi âlâ me âlâņe girem den yu tâņ tâņâk ki watnomai yamâ Anitâņe matņe umatņe yingimu mem hiliwahonomai.” Yawu tap. Yâhâ sâp âlâen Anitâņe sâmu Moseņe den yuwu kulemguop. “Lohimbi âlâ me âlâņe biwiyenje Anitâhâlen katmâ denņe lâuwaņģinomai yamâ manman kârikņan katyekmu mannomai.” Yawu kulemguop. Girem den tap ya âlâku sâmune nâņgâņet. Ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâņe girem den ya tâņ tâņâk watmâ mannomaineâmâ manman kârikņan mannomai.” Yawu tap.

¹³Yawu gârâmâ âlâņe girem den ya tâņ tâņâk watmu ârândâņ otbuap? Lok yawuya âlâ ki tap, bia kârikņe. Yakât nen kerekņe girem den ya lâumain yamâ târârâhâk ki watmain. Yakât nâņgâm Anitâņe Kiristo hâņgâņgumu ge sârenerenekmu howanân kuņetâ muop. Yakât Moseņe den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâ nahân yongonetâ kinnomai ya yengât yuwu sânomai. “Lok yuâmâ Anitâņe matņe waņmu miap,” yawu sânomai.” Yawu sâm kulemguop. ¹⁴Yakât otmâmâ Yesu Kiristone nengât tosohât otmâ kawenenņan kinmu howanân kuņetâ muop. Yakât otmâmâ Anitâņe Awaraham pat kuwaņgiop yakât bulâņeâmâ ikņe Wâtgât mâmâjahât Heak ya hâņgâņgumu ge mâmâņe otringimu manman kârikņan manmâ yâhânom.

Anitâŋe sâmu kârikŋe olop.

¹⁵ Nenŋe orotmeme âlâ otmain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok yâhâp den hikumatâ kârikŋe otbuap. Ya bukuŋe âlâŋe kelangatbuap, me den âlâ torokatmâ sâwuap, me nombotŋe hârewuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yuwu ekne. Anitâŋe den hikuop ya ki hâukum âlâ sâwuap. Bia kârikŋe. ¹⁶ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yuwu tap. “Nâŋe gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap yet den yukât bulâŋe yitgiwom.” Yawu sâm ekuop. Yakât otmâmâ yuwu ki sâop. “Gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe tetem mannomai yen kerek yinŋiwom.” Yawu ki sâop. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe konok, Kiristo teteop yanâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe yâkâlen teteop. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yambu 430 pesuk sâmu yanâmâ girem den Mose waŋop. Otmu Awaraham den ekuop yakât kakŋan Mose ki ekuop. Yawu gârâmâ Mose girem den waŋop yaŋe mem ge katbuap, me Awaraham den ekuop ya hâukum âlâ sâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁸ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Awarahamgât manman kârikŋahât pat kuwaŋgim den ekuop ya girem denân torokatmâ ki sâop. Awarahamâk ekuop. Yawu gârâmâ manman kârikŋe ya mene sâm Anitâŋe Awaraham den ekuop ya otmu girem den yâhâp yâhâp ki menom.

¹⁹ Yawu tap. Yakât otmâmâ topŋe girawuhât Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemuop? Topŋe yuwuhât. Girem den yaŋe lok topnenŋe mem teteningimap. Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe manmâ otŋetâ bâlem gaop. Otmu nen gurâ yawuâk otmunŋe bâlem gamap. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe Yesu Kiristoŋe teteop. Tetem yan Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe mem teteningiop. Mem teteningiop yakât otmâ girem den kandi sâop ya pesuk sâop.

Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Anitâŋe aŋeloŋe hâŋgâŋgumu ge girem den Mose ekumu kulemuop. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak ge Awaraham ekuop.

Lohimbi kerekŋe Anitâhât girem den târârâhâk ki watmain.

²¹ Yakât otmâmâ girem den otmu Anitâŋe Awaraham den ekuop yaŋe lâuahowot me bia? Lâuahowot yamâ benŋe topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den sâm kalop yaŋe manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop mâne yaŋak benŋe girem den ya lâumunŋe ârândâŋ otbâp. ²² Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Miti den kândikum kulemuwi yan den âlâ tap yakât topŋe yuwu. Yesu Kiristo ki giop yan nen kerekŋe girem den lâuminiwin yamâ târârâhâk ki watbin. Yakât otmâ Anitâŋe mumuhât pat kuningiop. Yakât kakŋan Anitâŋe manman kârikŋahât pat sâm Awaraham kuwaŋgiop yakât bulâŋe mene sâm Kiristohâlen biwinenŋe katnomgât mâtâp teteop.

²³⁻²⁴ Mâtâp teteop yamâ Yesu Kiristohâlen biwinenŋe katnehât Anitâŋe hâŋgâŋgumu giop. Yâhâ ki giop sâp yan girem den yaŋe manmannenŋe bâleŋe ya mem teteŋan tuhumu mumuhât pat otbin. Mumuhât pat otmâ gamunŋe Yesu Kiristoŋe gem yapâ holanŋenekbe sâm nengât sâm muop. ²⁵ Mumu yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu yakât otmâmâ girem den ya torokatmâ lâunomgât mâtâp bialop.

Kristohât manman hanŋalakmâ manmâ yâhânom.

26 Otmu yeŋe yawu otmâ yâkâlen torokatŋetâ yaŋak Anitâŋe nanne baratne sâm meyeŋop. 27 Yawu otmâ toen mem katyeyŋetâ yanâmâ manmanyeyŋe bâleŋe ya kon sâm pilâm Kiristohât manman ya hanġalakmâ yâkâlen torokatbi. 28 Yâkâlen torokatmâ nen hârok Anitâhât komot otmâ mansain. Yawu mansain yakât ki mem kâsipnongomap. Nen Yura lohimbî, me yen pâku lohimbî, me lok kutyeŋe orop, me kutyeŋe bia, me âwâ nan me mâmâ barat, nen kerek komot konohâk oain. Yesu Kiristoŋe kunnenŋe oap yakât otmâ Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. 29 Emelâk Anitâŋe Awarahamġât pat sâm kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yawu ġârâmâ yenâmâ topŋe yawuhât otmâ Awarahamġât sen sâm katyeyŋop.

4

1 Emelâk den yan yakât âlâkuâk sâwe. Nenâmâ Anitâhât nanŋe baratŋe mansain. Yakât topŋe nâŋġâŋetâ keterahâkġât den âlâen hâum sâmune nâŋġâŋet. Nengât orotmeme yamâ yuwu tap. Nenŋe munomân nan baralipnenŋaŋe nengât bât tosa ya yâkŋe galemġunomai. 2 ġârâmâ nenŋe ŋaŋayeŋanâk mum pilâyeknomân mandu otnomai yan hep torehenlipnenŋaŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otmâ. Tihityeŋe otŋetâ papato otmâ yanâmâ âwâ mâmâlipyeŋe yeŋġât bât tosa ya yeŋahâk galemġuaknomai. Orotmemenenŋe yawu tap. 3 Otmu yakât dopŋeâk nen Yura lohimbîŋe lepat nâŋġân nâŋġânân manmâ ġawin yan Mosehât ġirem den otmu papaptolipnenŋe yeŋġât ġirem den yakât amutgen manmâ ġawin. 4-5 Otmu embâŋân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotġowân ikŋe nanŋe hâŋġâŋumu ġewuap yakât sâpŋe kalop. Sâpŋe kalop ya ekmu ârândâŋ otmu nanŋe hâŋġâŋumu ġiop. Hâŋġâŋumu ġemu nen kerekŋe Anitâhâlen ari torokatmunŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâm menenehâkġât Yura imbi âlâhât tepŋan ge tetem ġirem den ya tâŋâk lâum manop. Yawu manmâ nenŋe ġirem den târârahâk ki watmâ ġawin yakât otmâ sâreerenekmâ ġirem den yapâ holaŋneneŋop.

6 Anitâ nanŋaŋe holaŋneneŋop yakât otmâ nenŋe Anitâhât nanŋe baratŋe otmâ mansain. Yawu nâŋġânehât Anitâŋe nanŋahât Wâtġât mâmâŋahât Heak hâŋġâŋumu ge biwinenŋe mem heweweŋ tuhumu Anitâ herone nâŋġawaŋġim “Awoŋnenŋe, kâwiâk nanŋe olon,” sâm mepaemain. 7 Bukulipne, yengu yawuâk Anitâ herone nâŋġawaŋġim mepaem mansai. Yawu ġârâmâ yeŋe emelâk Anitâhât topŋe ki nâŋġâm orotmeme kiŋŋoŋ otmâ manminiwi ya pilâm Anitâhâlen biwiyeyŋe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yakât otmâmâ nanne baratne sâm meyekmâ Awarahamġât pat kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop.”

Pauloye Galatia ambolipŋe yeŋġât nâŋġâm ġorâwaŋgiop.

8 Emelâk embâŋân Anitâhât topŋe ki nâŋġâm manminiwi sâp yanâmâ Porom Lâpio me wahap tâŋâtŋe yawuya mepaem yakât amutgen manminiwi. 9 Yawu ġârâmâ emelâk Anitâŋe tep âlep nâŋġayiŋġim meyekmu yâkât topŋe ekâm nâŋġâŋetâ bulâŋe olop. Yakât otmâ yiwereneâmâ topŋe ġirawuhât otmâ Anitâ betġum Porom Lâpio ya hoŋ bawaŋġine sâm oai? Yanŋe manman kârikŋan mem katyeybuapġât dop âlâ ki tap yakâ. 10 Otmu Anitâŋe yeŋġât nâŋġayiŋġimu ârândâŋ olâkġât Yura nengât orotmeme hâŋġine yuwuya watne sâm oai? Yeŋe tatmâ nâŋġâ nâŋġâ sâp, me sotġât hâi sapa manmai yakât sâp, me hilâm kâmbukŋe topŋe topŋe ya watmâ mansai ya ekmane dondâ bâleap. 11 Nâŋe yeŋġâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepŋe

ekyongomune nângânetâ bulâne olop ya bet pilâm orotmemenenne hângeje ya miwirikum watmaihât nângâm gorânihiap.

¹² Nâne Yura nengât orotmeme hângeje ya pilâm yen pâku lohimbî mansai yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yakât otmâ yeje topnje girawuhât otmâ sâp yiwerenje pilânekmâ Yura nengât orotmeme hângeje miai. Yengâlen puwâk takawan yan yeje nâ buku otnihim laune lâuwî. Yakât otmâmâ yu oai yu pilânetgât nanjan.

¹³ Otmu yengâlen tohowan yan kundat pato tetenihiop. Yawu tetenihiop yamâ nâne yen orop sâp kâlewâk manmâ Yesuhât den pat âlepje ekyongowan. ¹⁴ Otmu yeje tânnohom yan ki nângâm bâlenihim hâkâj kakjan otbi. Yâhâ anelo âlâne yengâlen takaop, me Yesu Kiristo ikjak yengâlen takamu buku otbanjimbâi dop yawuâk buku otnihiwi. ¹⁵ Otmu wuân me wuângât ulityongowan mâne in yawu nihimbâi. Yâhâ sâp yiwerenjeâmâ girawuhât otmâ nâ pilâneksai? ¹⁶ Nâne yengât tepne nângâm den bulâne ekyongowan. Yamâ yeje yiwerenje nâhâitje “nângâm bâleningim mem ge katnenekbe sâm oap” nanjai? Yakât nângâmune tepne bâleap.

¹⁷ Otmu nen Kiristohâlen biwi konohâk hikum mansainje hionjaknehât lok ondowân gâtjaje taka biwiyenjan kionji. Yâhâ yeje pilânenekmâ yâk yengâlen torokatnetâ yâk orop mepaenenekjetgât yengâlen takawi. ¹⁸ Nâne tânyongowongât dop âlâ ki talop. Yâhâ lok yaje biwi konohâk otmâ tânahone sâm yengâlen takawi mâne heronje nângâyinjimbâm. Yawu gârâmâ emelâk nâne yen orop manmâ biwinenje kepeim manbin ya girawuhât otmâ biwinenje holanjakmu mansain?

¹⁹⁻²⁰ Yengât den pat ya nângâmune umatje olop. Gârâmâ den umatje yu ekyongowe sâm otmune umatje oap. Yen orop hâme konok mansain mâne umatje ya kuwîkbâin. Yakât yiwerenje mâtâp tetenihipu yengâlen takawongât nanjan. Yakât nângâm den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenjaje naom mene sâm hâliliakmâ tatnâ naom memai, yakât dopjeâk yeje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwanjetgât emelâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepje ekyongomune nângânetâ bulâne olop. Yawuâk torokatmâ manjetgât biwine yengâlâk nângâm tan. Yakât otmâ yiwerenjeâmâ Yura nengât orotmeme hângeje ya lâune sâm otjetâ yakât otmâ yâhâpje witgum biwiyenje Yesuhâlenâk kinâkgât den umatje yu ekyongowe sâm biwine umatje oap. Yeje Kiristo betgumaihât otmâ gorâ bâleneje nihimu mansan.

Sara yet Haha yâk yetgâlen hâum sâop.

²¹ Yengâlen gâtje nombotjaje Mosehât girem den ya lâune sâm otmaine yakât topnje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Mosenje den âlâ torokatmâ kulenguop yakât mâtâp yuwu tap. ²² Awarahamgât nanyâhânje yâhâp teteowot. Nanje kunne yâkât kutjeâmâ Ismae. Yakât topnje yuwu tap. Awarahamje imbiñe Sara memu yâkâlen nanyetje membuap yakât Anitâje bunewâk pat kuyitgiop. Yawu yamâ inâk kâsi banowot. Yâhâ Anitâje Awarahamgât den hikuop ya nelâmgumu iknje honj bawa imbi, kutje Haha sâm ya miop. Ya memu yâkâlen nanje kunne miop, yamâ kutje Ismae.

Yâhâ nanje âlâ, kutje Isaka sâm, yâkât topnjeâmâ yuwu. Anitâje Awaraham imbiñait yetgât pat kuyitgiop yakât ki nelâmguop. Otmu Saranje naom membuap sâop yakât otmâ manmâ gam gam nanje miop. ²³ Yâhâ nanyâhântjahât topyetje yamâ iknjiâk iknjiâk oawot. Âlâmâ, Ismae sâm,

yâhâmâ Awarahamgâlen Hahaŋe imbiâk miop. Yâhâ âlâmâ, Isaka sâm, Anitâŋe den hikuop yakât bulâŋe Awarahamgâlen Saraŋe miop.

²⁴ Otmu Anitâŋe imbi yâhâp yu yetgât mâtâp ikŋiâk ikŋiâk sâm yitgiop. Yakât otmâ yâk yetgât sen ya gurâ yawuâk komot ikŋiâk ikŋiâk mansai. Yakât toŋŋe yuwu nanŋan. Imbi kutŋe Haha yaŋeâmâ hoŋ bawanŋiminiop. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ yawuâk hoŋ bawa manmai. ²⁵⁻²⁶ Otmu Haha yâhâmâ Arawia hânân punŋe âlâ tap, kutŋe Sinai, yan Anitâŋe girem den Mose waŋop yakât dop olop. Hahahât sen yaŋe hoŋ bawa otmai dop yawuâk Yura kapi ambolipŋaŋe Anitâŋe girem den kalop ya lâum manmai. Hahahât dopŋe yawu.

Otmu Sarahât dop yuwu. Yâhâmâ Awarahamgât imbiŋe. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ hoŋ bawa ki mansai. Otmu Saraŋeâmâ Yerusalem kapi âiŋe himbimân tap yakât dop olop. Sarahât sen yamâ nen mansain yu. Gârâmâ kapinenŋe himbimân tap yan yâhâ ambokunom. Yakât otmâ girem den hânŋiŋe lâunomgât dop ki tap. ²⁷ Yakât otmâ Anitâŋe sâmu poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Imbi kâsi, yuwu sâmune nânŋâ. Gâŋeâmâ naom âlâ ki mion. Otmu naom membe sâm ki hâliliakmâ tatmâ hâhiwin nânŋaon. Yakât otmuâmâ gâhât lokŋe imbi ondop memu nanŋe miop. Yakât otmuâmâ nânŋarâ gorâhihimagât yuwu sâmune nânŋâ. Hâmbâi mâne gâhât sen yaŋe tetem sambe sambe otmâ potgahât sen ya wangiyeŋnomai. Yakât nânŋâm biwihe gemu heronŋe kakŋan man. Yawu.”

²⁸ Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nânŋâŋet. Anitâŋe Awarahamgât sen tetem sambe sambe otnomaihât pat kuwanŋiop ya yawuâk nanŋe Isaka kuwanŋiop. Otmu pat kuwanŋiop yakât bulâŋe tetemu nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk otmâ Awarahamgât sen mansain. Yakât otmâ imi ata me wârâ tou yawu mansain.

²⁹ Haha yet Sara yetgât topyetŋahât torokatmâ sâmune nânŋâŋet. Awarahamŋe Anitâhât den ya nelâmgumu imbi hoŋ bawanŋiminiop ya memu naom âlâ miop. Naom yaŋe pato olop. Otmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Sara mâmâŋe otbanŋimu nanŋe miop. Saraŋe naom memu Haha nanŋaŋe yâkât nânŋâm mem ge katbe sâm olop. Yakât dopŋeâk yiwerenŋe lohimbi girem den lâum mansaiŋe nen ki lâum mansain yu nenekŋetâ bâlemu mem ge katnenekne sâm otmai. ³⁰ Otmu Saraŋe Awaraham yuwu sâm ekumu lauŋan miop.

“Potne Hahahât nanŋe Ismaenŋe gâhât bât tosa ki galemguwuapgât nanŋan. Nannetŋe Isaka yâkŋak gâhât bât tosa galemŋum manbuapgât nanŋan. Yakât otmâ watyelekdâ ariyet.”

Yawu sâm ekuop. Awarahamŋe Sara lauŋan miop yakât dopŋeâk yene otŋetgât nanŋan. ³¹ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansainŋeâmâ Sarahât sen oain. Nânŋâmune yawu oap. Yakât girawuhât otmâ yenŋâlen gâtŋe nombotŋaŋe girem den lâum yan Haha sen otne sâm oai? Kâmbukŋe, yawu ki otŋet.

5

Kiristoŋe manman âlepŋan katnenekmu mansain.

¹ Otmu nenŋe girem den lâum pâpŋumunŋe tosa teteningimaggât Kiristoŋe nengât sâm gem yapâek holanŋenehop. Yapâ menenekmâ manman âlepŋan katnenekmu mansain. Otmu yengu yawuâk holanŋekmâ nengâlen

torokatyekmu komot konohâk oain. Yakât otmâmâ yeŋe ki pilânenekmâ girem den hânŋiŋe ya mem miwirikum lâunomai.

² Bukulipne yakât âlâku ekyongomune nânŋâŋet. Yeŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuanginomai yamâ dop yuwu otbuap. Yawu otnomai yanâmâ Kiristoŋe manman kârikjahât mâtâp âiŋe meyiŋgiop yamâ nânŋâŋetâ tâŋât oap yakât dop otbuap. Yakât otmâ Kiristoŋe mâmâŋe otyiŋgiuwapgât dop ya biatbuap.

³ Bukulipne, yawu otmahât âlâku sâwe. Yeŋe girem den pâŋe konohâk lâum hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuanginomahât dop bia. Yawu otnomai yan Anitâŋe girem den sâm kalop ya hârok lâunomai sâm kalop. Yakât otmâmâ yeŋgâlen umatŋe dondâ teteyiŋgiuwap. ⁴ Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât girem den ya miwirikum lâunomai yanâmâ Kiristo pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe anŋoân tepŋe nânŋâm manman kârikjahât mâtâp meyiŋgiop ya maŋguyiŋgiuwap. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenâmâ biwinenŋe Yesu Kiristohâlen katmâ mansainŋe komot konohâk otbin. Nen hâknennjahât torehenŋan undip tuhuangiwi me yen ki tuhuangiwi nenâmâ komot konok otmâ biwinenŋe Yesuhâlenâk kinmu haonmâ ârândâŋ tep âlep nanŋangim hoŋ bawanŋimain. Yawu otmunŋe Kiristoŋe âwurem ge sârerenenekmu Anitâŋe umam sâningim mem manman kârikŋan torokatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewerŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim mansain. Kepeim manmâ Kiristoŋe in yawu ge menenekmu yâhâne sâm yakât mitiwahom mambot gumbot otmâ mansain.

⁷⁻⁸ Bukulipne, yen anŋoân den pat âlepŋe ya nânŋâm Kiristohât tem lâum hoŋ bawanŋiŋetâ yekmune âilonŋo nandoroŋe olop. Otmuâmâ Kiristohât mâtâp watne sâm otŋetâ yan Anitâŋe undip ki katyiŋgiop. Yakât otmâ sâp yiwerenêamâ âlâŋe undip maŋguyiŋiŋetâ âlâengen arine sâm oai? Me âlâŋe biwiyeŋan kionetâ denyenŋe in yawu nânŋâwi? ⁹ Bukulipne lok amonŋe yeŋgâlen takawi? Yakât topŋe nânŋâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nânŋâŋet. Bau ŋasiŋe yamâ tipŋe âlâ. Yawu gârâmâ yaŋe hâreakmâ sânduk sâm ârândâŋ otmâ bau mem bâlemapgât ya hârem pilâmain. Yakât dopŋeak yeŋe yâk yeŋgât den ya pilâm kâkâsuk otmâ manŋetgât nanŋan. ¹⁰ Yâhâ yeŋgât nânŋâm ki enŋat yâhâp oan. Yeŋe ekap kulemgum katyiŋgian yu sâlikum nânŋâm denne tem lâunomai. Otmu Yura lok nombotŋe biwiyeŋan kionetâ biwi nânŋân nânŋânyenŋe itonŋ galonŋ oap yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe Yura lok ya yiŋgiuwap.

¹¹ Bukulipne, hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuangiŋet sâm Yura lok nombotŋe yeŋgâlen takawi ya yeŋgât topyeŋe âlâ sâmune nânŋâŋet. Yaŋeâmâ imbiâk nâhâitŋe “Girem den lâuŋet sâm hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuyiŋim mansap,” sâmai. Yamâ den memai. Yâkŋe sâmai yawu otyiŋim mansan mâne, Kiristoŋe nengât sâm muop yakât Yura lokŋe den pat ya nânŋâm ki mem ge katnekne sâm otbâi. ¹² Bukulipne, Yura lok yaŋe mem biwi hâlim tuhuyeksai yeŋahât nânŋâm hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuangiwi ya hârem pilakŋetgât nanŋan. ¹³⁻¹⁴ Bukulipne, yeŋgât manmanyenêamâ âlâ. Yeŋe girem den lâuŋetgât Anitâŋe ki meyhohop. Yawu gârâmâ yeŋahât ki nânŋâŋetâ yahatmu enŋatyeŋeak otnomai. Girem den yakât topŋe yuwu tap. “Nennjahât nânŋâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yeŋgât nânŋâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. Otmu den ya lâum

kinmâ yeŋe tep âlep nanŋanŋim tânahonomai. ¹⁵ Yamâ yeŋe ki hionakmâ tep bâle nanŋanŋim hiliwahonomai.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otniŋgimu mannom.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nânŋâŋet. Nenni biwinenŋaŋe kâitnongomu orotmeme bâleŋe ekmâ otneâk nânŋâmain. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak betbaŋgimain. Yawu otmâin yanâmâ Heakŋe biwinenŋan kionŋap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otneâk nânŋâmain ya âlâku nânŋâmunŋe biwinenŋan hâumu pilâmain. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwawŋim gain. ¹⁸ Yen yawu otnomai yanâmâ papatolipnenŋe yengât girem den ya yâhâpŋe ki lâunomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai.

¹⁹ Emelâk enŋatnenŋeâk watmâ otmunŋe bâlem gaop yakât ekyongowan ya âlâku ekyongomune nânŋâŋet. Yeŋe enŋatyenŋeâk watmâ yuwu otŋetâ manmanyenŋe bâleminiop. Kâwâ konda, orotmeme kiŋŋon mem manminiwi. ²⁰ Otmu emet huhuminiwi. Porom Lâpio hâwim kânâŋâŋetâ kinmu ulitguminiwi. Otmu âli hawat bâleŋe topŋe topŋe mem manminiwi, me sait bâleŋe karanŋiminiwi, me karasuŋa tuhuwanŋiminiwi, me weke mem yan soŋgo bau kombo neanŋiminiwi, me bundâŋe yerakminiwi. Ya otŋetâ bâleyiŋgiminiop. Nânŋâm bâleanŋiminiwi, otmu tepyenŋan tatmu tatmu kuk kânŋguruk oranŋiminiwi. Otmu yenâhât nânŋâŋetâ yahatmu hionakmâ kasa oranŋiminiwi. ²¹ To kârikŋe nem biwi hâlim otmâ wahap ki orotŋe topŋe topŋe otminiwi. Orotmeme yawuya otmâ mansai yâhâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat ki kuyiŋgiop. Yakât otmâ Kiristonŋe yâhâpŋe âwurem gewuawân ikŋe komolân ki torokatnomai.

²² Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu yuwu otmâ manmai. Anitâŋe buku otyiŋgiop yakât nânŋâm biwiyenŋe sânduk sâmu heronŋe nânŋâwanŋimai. Otmu biwi nânŋân nânŋânyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu kaok nanŋanŋimai. Bukulipyenŋaŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ pân guin otmai ya yekmâ nembe kalem otyiŋgimai. Yenâhât nânŋâŋetâ ki yahatmap. Otmu buku nombotŋaŋe mem bâleyekŋetâ yakât matŋe ki kâpekyiŋgimai. Me sâm bâleyiŋŋetâ yakât nânŋâŋetâ ki sâtŋe otmap. ²³ Lohimbi yawu otmâineâmâ girem den kerek lâunŋetâ ârândân otmap yakât dop oap. ²⁴ Bukulipne, yakât torokatmâ yuwu sâmunne nânŋâŋet. Nenni Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe tinâk kepeimunŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otniŋgiuwap. Yawu otniŋgiuwap yanâmâ nenŋe enŋatnenŋeâk ki watmâ ihilâk mahilâk otmunŋe bâleuwap. ²⁵ Yâhâ yanŋeâmâ biwinenŋe mem hewewenŋe tuhunenehopgât yâkât wâtŋan kinmâ mâtâp sâm niŋgiop ya tâŋ tâŋâk watmâ manmâ yâhânom. ²⁶ Otmu yenâhâlâk ki nânŋâŋetâ yahatmu hâkyenŋe mepaenomai. Otmu yenâhât ki nânŋâŋetâ yahatmu hionakmâ bukulipyenŋe mem ge katyeknomai.

6

Bukulipnenŋe lohotŋan otyiŋginom.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmunne nânŋâŋet. Yeŋe otŋetâ bâleâkgât Satanŋe mem dâieyemap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe otŋetâ bâleuwap yanâmâ yen nombotŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu mansaiŋe yuwu otyiŋginomai. Yesu Kiristonŋe hânân gem lohotŋan manmâ

kuwiknenekmâ mâtâp meningiop. Yakât nângâm bukulipyenye lohotnjan otyinginomai. Otmu yengu yawuâk otjetâ bâlemappât biwiyenye galem oranjinomai. ³Nen lok bâlenjeâk kerek mansain. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenye orotmemeyenahât nângâjetâ yahatmap yamâ ombeyenaye kâityongomap. ⁴⁻⁵Nangai. Âlâku amboñan amboñan mannomai. Yakât otmâmâ yenye buku âlâhât topne ki ekmâ kiwilinomai. Yenye biwiyenahât topne âlâku ikñiâk ikñiâk ekmâ nângâjetâ ârândâñ otmu heronje otnomai.

⁶Otmu papatolipyenaye Anitâhât den kâsikum yingim mansai ya in yawu tânyongonomai.

⁷Bukulipne, ombeyenaye kâityongomappât yuwu sâmunne nângâjet. Anitâñe topnenne ekmâ nângâmap. Yakât otmuâmâ kâitgunomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ lohimbiñe wahap âlâlâ otnomai yakât matne tâñ tâñâk kâpekyingiwuap. ⁸Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne yenhâlâk nângâm senne âlâlâ ekmâ biwiyenye yan arimu ihilâk otnomai yamâ sâp patoen Anitâñe pilâyekmu hemân kionjomai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak yâkât nângâm tem lâuwangim mannomai yamâ mâmâñe otyingimu manman kârikñan mannomai. ⁹Bukulipne, lohimbi hewewenâk tânyongonom. Yawu otmâ mannom yamâ Anitâñe nângâmu ârândâñ otmu sâp patoen yakât matne ningiwuap. ¹⁰Topne yakât nângâm yuwu otnom. Bukulipnenñaye Kiristohâlen biwiyenaye kepeim mansai ya umatne topne topne teteyingiwuap yanâmâ in yawu tânyongonom. Otmu nombotne belângen pâlâmne mansai ya yawuâk tânyongonom.

Den bâñe sâm hâreop.

¹¹Bukulipne, yengât pepa yu lok âlâ ekumune kulemgua. Yu kulemgum yanak kiripi mem nihimu ninak pâñe tâlâwâk kulemguan bâte towatne yu ekmâ nâhâitne “Den yu kulemgua,” nângânomai.

¹²Otmu den âlâ emelâk yan yakâlâk torokatmâ sâwe. Yura lohimbi biwiyenye Kiristohâlen katmâ girem den lâum mansainye bukulipyenaye nângâyinginetâ yahalâkgât yengât hâkyenye torehenñan undip tuhuyingine sâm yengâlen takawi. Otmu yawuâk bia. Kristone nengât sâm gemu howanân kujetâ muop. Yakât buku nombotñe nângâjetâ tâñât otmu nângâm bâleningimai sâm Yura lok yâkne yenye hâkyenahât torehenñan undip tuhuanginet sâm meme sâsâ tuhuyeksai. ¹³Yawu gârâmâ lok yan Mosehât girem den lâum hâkyenahât torehenñan undip tuhuangiwin den kerehâk ki lâum mansai. Yawu gârâmâ yenye yawu tuhuanginetâ bukulipyenaye heronje nângâyinginetgât meme sâsâ tuhuyeksai. ¹⁴Nâmâ lok yawuya bia. Yawu gârâmâ nângâñihinetâ yahalâkgât kî nanñan. Nâmâ yuwu nanñan. Kutdânenne Yesu Kiristo nengât sâm gemu howanân kuwi. Kujetâ muop yapâek yahatmâ mâtâp âñe mem teteningiop. Nâñe yakâlâk nângâm hângât wahap topne topne yakât nângâmune tâñât otmap. ¹⁵Yakât yâhâpne sâwe. Nen Yura lok hâknenñahât torehenñan undip tuhuangiwin me yen pâku lok ya ki otbi nen kerekne biwinnenye Kiristohâlen katmâ komot konohâk otmâ mansain. Yawu katmâ manmunne manman âñe mem teteningimu himbingât pat mansain yakât nângâmune bulâñe oap. ¹⁶Otmu lohimbi biwiyenaye yawu nângâm Yesuhât den lâum manmai yamâ Anitâñe we âlep nângâyingim biwi sânduhân katyekmu manmâ yâhânomai. Yawu otmâmâ Anitâñe Isirae sen bulâñe nengât pat kuningiop ya menomai.

¹⁷ Nâŋe Kiristo hoŋ bawanŋim manmâ gan. Yakât otmâ mâtâp maŋgunihine sâŋ mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Otmu hâknan gut emelâk ekbi. Yakât otmuâmâ lok âlâ me âlâŋe hâhiwin ya witgum nihimaihât yeŋe lok yaŋe yeŋgâlen takam meme sâsâ tuhuyeksai ya yeŋgât den nâŋgâm kâkâsuk otnomai. ¹⁸ Kutdânenŋe, Yesu Kiristo tihitnenŋe otmape biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manmâ yâhânom. Yawuâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Epeso

Pauloŋe Epeso yenġat ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpne,

¹ Yen Epeso kapi ambolipnaje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim Anitâhât tem lâuwajngim mansai. Nâ Paulo. Emelâk Anitâŋe nâŋgânihimu Yesu Kiristoŋe aposolo sâŋm âi nihioŋ ya mem mansan. Nâŋe heronje nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgian.

² Awonŋenne Anitâ yet Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe enġatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityenje otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekġat nâŋgâyiŋgim ulitguman.

Wâtġat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otniŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe teteniŋgimâp.

³ Anitâŋe ikŋe nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo, hâŋgâŋgumu ge nengât toshât otmâ muop. Yawu olop yakât otmâ nenŋe yâk orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gain. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe Wâtġat mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge mâmâŋe otniŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe teteniŋgim gap. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaem mannom. ⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmap. Otmu nenŋe yakât senŋan tosa barahâk kin-nomġat nâŋgâm ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge nengât toshât otmâ numbuap yakât emet inânŋan sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaje kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâniŋgim nine nanne baratne sâŋm menenekmu mansain. Yakât nâŋgâm yâkŋe emet inânŋan hân himbim ki kândikyotgowân yawu tetewuap ya sâŋm kalop. ⁶ Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ nengât sâŋm nanŋe hâŋgâŋgumu giop yakât nâŋgâmunŋe hâu sâsâ otmâp. Yakât otmâ heronje nâŋgâwanŋim mepaem mannom.

⁷⁻⁸ Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâniŋgiop. Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ otniŋgiop yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmâp. Yakât dop sâŋmune nâŋgâŋet. Nenŋe saru osomunŋe sililiŋ sâŋmap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe wawaenenekmap ya ki pesuk sâwuap. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe âliwahaŋ topŋe topŋe, ehkŋe ki ehkŋe, himbimân ewan tap me hânân yu tap ya kerehâk kalop. Otmu sâp patoen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi hârok menduhunenekbuap. Yawu otmâ âliwahaŋ topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenne otmâ tatbuapġat sâŋm kalop. Yawu ġarâmâ emelâk embânġambâek yakât topŋe amokŋan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotŋaje yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ yakât topŋe nâŋgâne sâŋm pâpġum gawi. Yâhâ nenâmâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgânŋenne mem pâron pilâniŋgimu yakât topŋe nâŋgâmain. Anitâŋe sâp kalop ya ikŋak ekmu ârandânŋ otmu den yakât bulâŋe tetem henġenġuwuap.

¹¹ Otmu Yura lohimbi nengât hohetnenŋan lok âlâ tetem kunnenne manmâ tihitnenŋe otbuapġat nâŋgâm Anitâŋe yakât pat kuningiop. Yakât otmâ pat kuningiop yapâek nenŋe lok ya tetem tihitnenŋe otbuapġat nâŋgâm biwinenŋaje mem mambotbanġim gawin. ¹² Otmu pat kuningiop yakât bulâŋeâmâ Kiristoŋe lohimbi kerek nengât tihitnenŋe otbe sâŋm Yura lohimbi

nengâlen teteop. Nengâlen tetemu nenŋe yâk orop biwinnenŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâhât nângâmunŋe âlâ kândâkdâ otmu heronŋe nângâwanŋim mepaem mannom.

Manman kârikŋan mannomgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

¹³ Kiristonŋe lohimbî kerek nengât tosanenŋahât otmâ ge kawenenŋan kinmu kunetâ muop. Yâkât den pat âlepŋe ya nenŋe yen pâku lohimbî ekyongomunŋe nângânetâ bulâŋe olop. Den pat ya nângânetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeiwi. Yawu otbî yan Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâmbi manman kârikŋahât pat nen Yura lohimbî kuningiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋiop. Yakât otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge lohimbî kerek mâmâŋe otningiwuapgât sâmbi kalop. Yakât otmâ ya hângângumu yengâlen ge mâmâŋe otyiŋiop. ¹⁴ Otmu pat kuningiop yakât bulâŋe sâmbi patoen menom nângâm Kiristohâlen biwinnenŋe tinâk kepeim mannom. Yawu manmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinnenŋan kionŋu pat yakât bulâŋe menom nângâm engat yâhâp ki otmâ mannom. Yawu manmunŋe sâmbi patoen Anitâŋe menenekmâ ikŋan torokatnekmu manman kârikŋan manmâ heronŋe otbanŋim mepaem yâhâmbisâin.

Anitâ Wâtgât Amboŋe mâmâŋe otningimu kârihem kinmain.

¹⁵ Yeŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai. Yawu manmâ Anitâhât lohimbî orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai. Otmu yengât den pat ya bukulpnâŋe eknohoŋetâ nângâm tep hero nângâyinŋian. ¹⁶ Yawu nângâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋait mepaeyelekman. Otmu Anitâŋe yuwu otyiŋiâkgât ulitguman. ¹⁷ Awoŋnenŋe Anitâ lanŋinŋe Amboŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge yengât biwiyenŋan kionŋu nângân nângânyeŋe keterakiŋiwuap. Yawu otmu Anitâŋe tihityenŋe otmap yakât topŋe nângâm henŋenŋum yâkâlen biwiyenŋe kepeim mannomaihât yâk ulitguman. ¹⁸ Otmu Anitâŋe yen orop menenekmâ ikŋan torokatnekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop. Pat yakât bulâŋe menomgât nângâm biwinnenŋe mem mansain. ¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâ Wâtgât Amboŋe ikŋe wâtŋambâek Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Otmu nen gurâ yawuâk mâmâŋe otningimu wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinnenŋe tinâk kepeim manmain. Yeŋe yakât nângânetâ keterahâkgât nângâm Anitâ ulitguman.

Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu ikŋe orowâk tawot. ²¹ Himbimân orowâk tatmâ Kiristonŋe Anitâhât hahit mem kinmâ aŋelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun me sâtŋe metŋe topŋe topŋe hânân yu tai kerek yengât kunyenŋe tatmap. Otmu emelâk embânân Anitâŋe hân himbim kândikyotgom âliwahap topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe tatmap. Otmu yawuâk kunnenŋe tatmâ yâhâwioŋ. Otmu sâmbi pesuk sâwuap yan hân himbim yu biatmu Anitâŋe hân himbim anŋo kândikuwuap. Otmu sâmbi yan gurâ yawuâk kunnenŋe tatmâ yâhâmbisâp. ²² Yakât otmâmâ âliwahap kerehâkŋe yâkât amutgen tatbuapgât Anitâŋe sâmbi kalop. Otmu Kiristohât komot mansain nen gurâ yawuâk yâkât amutgenâk tatmunŋe kunnenŋe tatmâ tihitenŋe otmâ yâhâmbisâpgât sâmbi kalop. ²³ Yakât otmâ Anitâŋe mâmâŋe otningimu Kiristo orop biwinnenŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Otmu nenŋe hoŋ bawanŋimain yan yâkât lauŋe otmu kâinŋe bâtŋe yawu otmâ nep mewanŋim manmunŋe ârândânŋ merândânŋ otmap.

2

Anitâŋe mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaje kepeim manmain.

¹ Emelâk Anitâŋe ki mem hewewej tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋe katbi sâp yan yeŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ tosa mem manminiwi. Yawu otbi yakât otmâ hiliwahonomaihât pat manbi. ² Sâp yan yeŋe engatyenŋeak otmâ manman bâlenjahât mâtâp watbi. Yawu otmâ weke bâleŋe amboyenŋaje biwiyenŋan kionŋmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwangim manminiwi. Otmu sâp yuâmâ yâkŋe lohimi belângen mansai ya yengât biwiyenŋan gurâ yawuâk kionŋmu Anitâhât den kumai. ³ Otmu yâkŋe Anitâhât den kum orotmeme bâleŋe otmai ya nenŋe gurâ yawuâk otbin. Yawu gârâmâ emelâk nen kerekŋe nenŋe engatnenŋeak watmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ teteminiop ya watmâ otminiwin. Yakât otmâ Anitâŋe lohimi kerek nenekmu ki ârândâŋ otmu hiliwahonomgât pat otbin.

⁴⁻⁶ Yawu otmâ manbin yamâ ikŋahâk tepŋe nângâningim tihitnenŋe otmâ Kiristo hângângumu ge nengât toshât otmâ kawenennŋan kinmu kujetâ muop. Nenŋe yâkâlen biwinenŋe katbin yan Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman âiŋe ningimu yakât topŋe nângâm biwinenŋe huruŋ sâop. Otmu Anitâŋe yen gurâ yawuâk wawaeyekmâ tosayenŋe pilâm manman kârikjahât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât otmâ yen me nen hârok Kiristo orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu sâp pato tetewuap yan Anitâŋe mumunjambâ mem yahatnenekmu Kiristo orop himbimân yâhâ tatbisâin. Yakât pat kuningimu tap. Yakât nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷ Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaje kepeimunŋe Anitâŋe kaok nângâningim tosanenŋe pilâmu biwinenŋe huruŋ sâmu lohotŋan manmain. Otmu sâp yupâek lohimbijŋe yakât nângâjetâ hâu sâsâ otbuap. ⁸⁻⁹ Yeŋe himbimân yâhâ manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât nângâm yenjahât nângâjetâ yahatmu hâkyenŋe mepaemaihât yuwu sâmune nângâŋet. Anitâ ikŋahâk wawaeyekmâ tihityenŋe otmâ Kiristo hângângumu ge yengât toshât otmâ muop. Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyŋgim manman kârikjahât pat kuyiŋgimu mansai. Yeŋe wâtyenŋan ya ki mem tetewi. Yakât otmâ yenjahât ki nângâjetâ yahatmu mepaeaknomai. ¹⁰ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katbi sâp yan Ambonenŋe Anitâŋe manman âiŋe yŋgimu mem mansai. Yawu manmâ orotmeme âlepeŋeak otmâ tânahom mannomaihât sâm kalop.

Kiristoŋe nen lohimi topŋe topŋe menduhunenekmu manmain.

¹¹⁻¹² Kiristoŋe nen Yura lohimi otmu yen pâku lohimi mem menduhunenekmu komot konohâk otmunŋe ikŋak kunnenŋe tatmap. Yakât topŋe yuwu sâmune nângâŋet. Emelâk yen pâku lohimbijŋe Anitâhât topŋe ki nângâwi. Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwangiop ya Yura lohimi nengât gurâ yawuâk kuningiop. Yakât otmâ nenŋe yengât nângâmunŋe gemu yuwu nângâminiwin. “Nen Awarahamgât sen mansain yakât otmâ hâknennjahât torehenŋan undip tuhuangimain. Yâhâ yen pâku lohimiâmâ Awarahamgât sen ki oai. Yakât otmâ ketetyekmunŋe belângen manmâ hâkyenjahât torehenŋan undip ki tuhuangimai. Yakât otmâ Anitâŋe hiliwahonomaihât pat kuyiŋgimu mansai.” Yengât yawu nângâminiwin. Otmu hâknennjahât torehenŋan undip tuhuangiminiwin orotmeme yaŋe ki tânngomap. Yakât otmâ orotmeme yakât nângâmune tâŋât

otmap. ¹³⁻¹⁵ Otmu emelâk yeŋe Kiristohât topŋe ki nâŋgâm belângen manbi. Yâhâ sâp yuâmâ yâk orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawu gârâmâ Kiristo Biwi kepeiak kepeiak Amboŋe ikŋak nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî kerek nengât tosanenjahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yan yeŋe Anitâhât komolân torokatnomaihât mâtâp meyiŋgiop. Yawu olop yakât otmâ Anitâŋe yen orop kaok nâŋgâningimu biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgimain.

Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop. Otmu Yura papatolipnenŋaje yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ girem den yan den âlâlâ torokatbi. Otmu nenŋe den ya lâum yen ketetyekmunŋe yaehen manŋetâ yen orop kasa kârikŋe manminiwin. Otmu den âlâlâ torokatminiwi yaŋe undip kârikŋe olop. Yawu gârâmâ Kiristoŋe tosanenjahât otmâ muop yan undip ya mem gahaem yen orop menduhunenekmu komot konohâk otmâ manmain. ¹⁶ Otmu Kiristoŋe tosanenjahât otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop yan mem menduhunenekmu Anitâŋe kerek nengât kaok nâŋgâningimap. Otmu nenŋe biwinenŋe sânduk sâmu buku oraŋgim manmain. ¹⁷ Kiristoŋe yawu otningiop yakât den pat aŋgoân nen Yura lohimbî eknongop. Otmu nenŋe yakât den ya torokatmâ yen kâsikum yingim gain. ¹⁸ Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakŋe biwinenŋan kionmâ yen orop mem hewewerj tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaje kepeimain. Yawu otmunŋe Kiristoŋe mâtâp mem teteningimu âwâŋe Anitâhâlen biwinenŋaje kepeim mepaem mannom.

Nen Anitâhât sen otmâ mansain.

¹⁹ Emelâk nen Yura lohimbîŋe yen pâku lohimbî yekmunŋe kasa kârikŋe otmu keterakmâ ikŋiâk ikŋiâk manminiwin. Yâhâ sâp yuâmâ nenŋe yen orop manman bâleŋembâ keterakmâ orotmeme bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwinenŋaje kepeim komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâŋe menenekmu ikŋe sen otmâ mansain. ²⁰ Yakât topŋe nâŋgânetâ keterahâkâgât emet tuhumain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Hân aim saran lâum kânâŋgâmunŋe kinmap yaŋe Kiristohât aposololipŋe otmu poropetelipŋe nengât dop oap. Otmu saran yakât kakŋan hohem katmâ kokore pilâm gârem kâwi huhum pilâmain yaŋeâmâ lohimbî menduhuakmâ Anitâ mepaemai yakât dop oap. Otmu kuhupin lâum kânâŋgâmunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap yaŋeâmâ Kiristo ikŋjahât dop oap. ²¹ Otmu kuhupin kakŋan gimbâ katmâ geri kum pilâm losohomunŋe emet ya âilonŋo kinmap yakât dopŋeâk nenŋe Kiristohât komot konohâk otmâ yakât wâtŋan manmain. Yawu manmâ Anitâhât opon kâmbukŋe yakât dop otmâ manmain. ²² Otmu emelâk Anitâŋe ikŋe opon kâmbukŋan ge tatminiop yakât dopŋeâk ikŋe Wâtgât mâmâjahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan tatmâ mâmâŋe otningimu manmain. Yawu otningimu biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu buku konok oraŋgim manmâ yâhânom.

3

Anitâŋe Paulohât nâŋgân nâŋgânŋe mem pâroŋ pilâwaŋgiop.

¹⁻² Yen pâku lohimbîŋe Kiristohâlen biwiyenaje kepeim Anitâhât komolân torokatŋetgât Anitâŋe ikŋjahâk nâŋgânihim aposolo âi nihimu mem mansan. Âi ya mem Kiristo hoŋ bawaŋgim yakât den pat âlepŋe ekyongoman. Den pat âlepŋe ekyongomune lok nombotŋaje den ya nâŋgânetâ gemu bet pilâm pâi

emetņan mem katnekņetâ manmâ gan. ³ Emelâk Anitâhât biwiņan nâņgân nâņgân âlâ nâņgâm gaop ya nâņgâmune keterahâkgât nâņgân nâņgânne mem pârōņ pilânihimu nâņgâwan. ⁴ Otmu den yakât nâņgâmune biwinambâ nâņgân nâņgân âlâlâ tetemap ya pâņe tâlâwâk kulemgum katyiņgian yu ekmâ nâņgânmai. ⁵ Emelâk embâņâmbâek Anitâņe lohimbi âlâ me âlâhât nâņgân nâņgânyeņe ki mem pârōņ pilâyiņgiop. Yakât otmâ den yakât pâpġuwi. Yawu ġârâmâ sâp yuâmâ Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe den ya mem Kiristohât aposololipņe otmu poropetelipņe nengât biwinenņan katmu nâņgâmain. ⁶ Den yakât topņe yuwu sâmunne nâņgâņet. Nenne Yesu Kiristohât den pat âlepņe yen pâku lohimbi ekyongomunņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņe kepeim mansai. Yawu manņetâ Anitâņe nen Yura lohimbi orop mem menduhunenekmu komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunņe sâp pato tetewuawân Anitâņe manman kârikņahât pat yakât bulâņe ningimu mem Yesu Kiristo orop herōņe kakņan tatbisâin.

⁷ Anitâņe ikņe eņġatņeâk otmâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Âi ya mem yâkât wâtņan kinmâ Kiristohât lohimbi hoņ bayiņġim yâkât den lohimbi kâsikum yiņġiman. ⁸ Yâhâ emelâk yâkât lohimbi dondâ mem bâleyekminiwan. Yakât otmâ ninahât nâņgâmune gemu Anitâhât lohimbi yeņġât amutyenņan mansan yawu nâņgâmune otmap. Yamâ nâņe mem bâleyekminiwan yapâek Anitâņe menekmâ âi sâm nihimu Kiristohât den pat ya yen pâku lohimbi ekyongom gan. Yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Kiristoņe wawaenenekmâ tihitnenņe otmu manmannenņahât bulâņe teteningimu biwinenņe huruņ sâmu manmain. Otmu yawuâk otningim yâhâwuap. Yakât topņe nenņahâk nâņgâm ba takanomġât dop ki tap. ⁹⁻¹⁰ Otmu ġirawu manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmu manman kârikņahât pat kuniņġiwuap yakât den sâm holaņmâ pâku lohimbi ekyongomune nâņgâmai. Otmu Anitâ Hân Himbim Ambōaņe nen Kiristohât lohimbi kerek mem hewewen tuhunenekmu Kiristohât den pat sâm haok tuhunom. Yawu otnom yan Anitâhât biwiņan nâņgân nâņgân âlâlâ tatmap yakât bulâņe topņe topņe tetemu aņelolipņe ekņetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât nâņgâm emelâk embâņâmbâek yâkņe lok âlâ me âlâhât nâņgân nâņgânyeņe ki mem pârōņ pilâyiņgiop. Yakât otmâ den yakât topņe pâpġuwi. ¹¹ Yawu otmâ ikņe nâņgân nâņgân watmâ sâpņe ekmu ârândâņ otmu Kutdânenņe Yesu Kiristo hâņġangumu ġiop yan den yakât bulâņe teteop. ¹² Nenne Kiristohâlen biwinenņe kepeim Anitâ pahâk ulitġumunņe nâņġâningiwuap. Yakât nâņgâm nenņe biwi yâhâp kakņan ki ulitġunom. ¹³ Nâņe Kiristohât den pat kâsikum yiņġimune nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņe kepeim mansai. Yakât otmâ lok nombotņe pâi emetņan mem katnekņetâ manmâ gan. Nâņe yeņġât nâņgâm hâhiwin kakņan mansan yakât nâņgâm yeņe kârihem kinmâ biwiyeņe ki orotok sâwuapġât nanġan.

Kristoņe wawaenenekmap yakât Pauloņe kulemguop.

¹⁴⁻¹⁵ Yen pâku lohimbiņe Kiristohâlen biwiyeņe kepeim Anitâhât kolân torokatņetâ nen Yura lohimbi orop biwinenņe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Anitâhât aņelolipņe topņe topņe himbimân tatmai otmu âliwahap topņe topņe hânġu yu kalop, ehekņe ki ehekņe, kerek nengât manmannenņe Awoņnenņe Anitâ ikņak ningimu manmain. Yâkņe nine nanne baratne sâm menenekmu mansain yakât nâņgâmune hâu sâsâ otmu mepae-man. ¹⁶⁻¹⁷ Anitâ Manman Ambōaņe koko salehâk tatmap. Otmu yu yakât ki

pâp gumap. Yawu tatmap yakât nângâm unje âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nâje yengât nângâm yâk ulitgumune ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenaje tinjak kepeim tem lâuwangim mannomai. Yawu otjetâ yâk orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmap yakât dopneâk bukulipyenje orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannomai. ¹⁸ Otmu Kiristone wawaenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât topne nângâjetâ keterakinyingim henjenjuâkgât Anitâ ulitguman. ¹⁹ Yengât yawu ulitguman. Yawu gârâmâ Kiristone wawaenenekmap yakât topnambâek nângâm metenomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ yenje yâkâlen biwiyenaje tinjak kepeim manjetâ yanâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otyingiwuap. Mâmâne otyingimu manmanyenahât bulâne âlâlâ teteyingimu Kiristone wawaeyekmap yakât topne nângâm henjenjunomai. Manmanyenahât bulâne teteyingiwuap yakât dopnanâk âi mem Anitâ hon bawangim manmâ yu yakât ki pâp gunomai.

²⁰ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otningim yâhâwuap. Yakât otmâ nenje Kiristo hon bawangim nep âlâlâ memunje yakât bulâne tetewuap nângâmain ya wangim tetewuap. ²¹ Yakât nângâm Kiristohâlen biwinenenaje kepeim hon bawangim manmunje bulâne âlâlâ tetemu ekmâ Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonjanâk.

4

Kiristo hon bawangim tânahom mannom.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. Nâje Kiristohâlen biwinenaje tinjak kepeim hon bawangim yakât den pat lohimbî kâsikum yingiman. Otmu emelâk den ya kâsikum yingimune lok nombotjenje nângâjetâ gemu bet pilâm pâi emetjan mem katneketâ manmâ gan. Otmu den ekyongomune nângâjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenaje mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai. Yakât otmâ yâkât den ya tinjak lâum manjetâ lohimbîne manmanyenaje eknetâ ârândânj olâkgât nanjan. ² Otmu yenjahât nângâjetâ gemu huruh huruh manmâ bukulipyenje orop ewe karangim mannomai. Yawu manmâ buku nombotjenje nângâm bâleyinginomai yan biwiyenaje kepeiyekmâ lohotjan otyinginomai.

³ Sâp yiwerenje yuâmâ biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawuâk torokatmâ manne sâmâmâ tihit orangim biwi sânduhân mannomaihât nanjan. ⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak ikjak mem hewewenjuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjenaje kepeim yâkât komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunje Kiristo ikjak âwurem ge menenekbuapgât nângâm biwinenjenaje mem manmain. ⁵ Kutdânenjenâmâ Kiristo konohâk. Otmu yâkât den konohâk lâum manmain. Otmu toen katneketâ Kiristo orop biwinenjenaje kepeiakmâ konohâk otmap yakât mâtâp konohâk tap. ⁶ Otmu Awonjenjenâmâ Anitâ ikjak kunneneje pato tatmap. Otmu Anitâne wosapâ me wosapâ ki tatmap yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ himbimân anjelolipne tai otmu hânân âliwahap topne topne kalop ya kerehâk hohem tatmu yâkât wâtjan tatmâ gamain.

⁷ Otmu Kiristone ikjahâk biwinenjenahât topne ekmâ nângâmap. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenjenaje tatmâ mâmâne otningimap. Yawu otningimu manmannenjenahât bulâne iknjâk iknjâk teteningimap yakât dopnanâk âi topne topne mem Kiristo hon bawangimain.

8 Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe Anitâhât den kulempuop ya miap. Den yamâ yawu tap.

“Lohimbine hoŋ bawanŋetgât yâkŋe meyekmâ himbimân âwurem yâhâop. Yawu otmâ mâmâŋe otyiŋgimu âi meŋetâ yan bulâŋe âlâlâ teteop.” Den yawu tap.

9 Aiop, “himbimân âwurem yâhâop,” den yawu kulempuop. Den ya ekma yuwu nâŋgâmain. “Anŋoân himbimâmbâ ge hânân manmâ muop,” yawu nâŋgâmain. 10 Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot. Yawu otmâ kunnenŋe tatmâ mâmâŋe otningimu yâkât launŋe, otmu kâiŋe bâtnŋe yawu otmâ hoŋ bawanŋinom. Hoŋ bawanŋim yâkât den pat sâm haok tuhumunŋe hânŋan kulempuop ariuwuap. 11 Yâkŋe mâmâŋe otningim âi ikŋiâk ikŋiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Lok nombotŋaŋe lohimbî belâŋen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgânomaihât kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lok nombotŋeâmâ nen tânnonŋetâ lohimbî Kiristohât den pat âlepŋe orowâk kâsikum yinginomgât kut bawapi sâm yingimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap ya sâm holanmâ lohimbî ekyongonomaihât kut poropete sâm âi yingimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Anitâhât lohimbî yengât kunlipyeŋe manmâ yâkât den kâsikum yingim galemoyongonomaihât kut pasto sâm âi yingimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ pasto tânyongom lohimbî den kâsikum yinginomaihât kut papasu sâm âi yingimap. 12 Yawu gârâmâ nenŋe Anitâ nanŋahâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannom. Yawu manmâ âi ningiop ya mem lohimbî orop tânahom manmunŋe manmannenŋe kelihakbuap. 13 Yawu otmâ biwi nâŋgân nâŋgânenŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmu Kiristone hânân manmâ olop miop yawuâk otmâ mannom. Yawu otmâ manmunŋe Anitâŋe nenekmu Kiristohât dop yawu otbuap. 14 Yâhâ sâp yu manman girawu mansai yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe bukulipyenŋe orop engalân giangim âwâ mâmâlipyenŋe yengât den kum ari malon manmai. Yenŋe yakât dopŋeâk otmâ mansai. Otmu yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe waŋga mem saru kakŋambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ waŋga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe Kiristohât den kelanŋatmâ den perâkŋe topŋe topŋe kâityongomai. Yawu otmâ nâŋgân nâŋgânyenŋe mem hâlim milim tuhuŋetâ mansai. Yawu gârâmâ sâp yupâek yenŋe biwiyenŋe galemahom manŋetâ manmanyenŋe kelihakbuapgât yuwu otmâ mannomai. 15 Bukulipyenŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den tâŋ tâŋâk watmâ den bulâŋeâk alahunomai. Yawu otnomai yan manmanyenâhât bulâŋe tetem gap ya wangim bulâŋe pato tetewuap. Otmu Kunnenŋe Kiristone manop yawuâk manne sâm yâkŋe olop miop yawuâk otmâ mannomai. 16 Yakât nâŋgâm yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hâknenŋeâmâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ hâknenŋahât torehenŋe âlâ âlâ kalop ya watmâ âi amboŋan amboŋan tuhumai. Yawu otmâ manmannenŋe tetemu âlepŋe manmain. Aiop, Kiristone kunnenŋe tatmap. Otmu nenŋeâmâ yâkât launŋe, otmu kâiŋe bâtnŋe otmâ hoŋ bawanŋim manmain. Yawu otmâ manmunŋe yâkŋe ikŋe hahit ningimu mem yâkât den tiŋâk lâum bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom manmain. Yawu manmunŋe manmannenŋe kelihakmu mannom.

Anitâŋe manman âiŋe ningimu mem mansain.

17 Otmu yengâlen gâtne lohimbî nombotņane pâku lohimbine otņetâ bâlemap yawu manmâ otņetâ bâlem gap. Yakât otmâ nâņe Kutdâhât sâtġât otmâ kuyingņetġât yuwu sâmunne nâņġâņet. 18 Pâku lohimbî belângen manmaine yeņe nâņġân nâņġâņeņe bâleņe ya watmâ omoņ kâlehen manmai. Otmu Anitâņe manman âiņe nen ningimu mem mansain. Yakât topņahât pâpġum biwiyeņe kârikņe otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. 19 Otmu ekņâleangim orotmeme kinġoņ maņġoņ otneâk nâņġâmai. Yawu otmâ aņunyeņahât ki otmai.

20-21 Yâhâ nenņe Kiristohât den ekyongomunņe nâņġâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņane kepeiwi. Sâp yapâek yâkât tem lâum orotmeme âleņeâk otņetġât yâkât den bulâņe kâsikum yingimunņe nâņġâm gai. 22 Emelâk yeņe nâņġân nâņġâņeņe tâņât ya watmâ senņe âlâlâ ekņâlem otņetâ dondâ bâleminio. Yawu manņetâ nâņġân nâņġâņeņe gulip malap otmu manmanyeņe dondâ bâlemu manmâ gawi. Otmu orotmeme bâleņe otmâ mansai yaņe mem bâleyekmapġât ya bunewâk bet pilâņetġât nanġan. 23-24 Yawu otņetâ yanâmâ Anitâņe biwiyeņe mem hewewen tuhum nâņġân nâņġân âiņe, ikņe yawuya, biwiyeņan katbuap. Nâņġân nâņġân âiņe biwiyeņan katbuap ya watmâ yâkât den tem lâuwaņġim biwiyeņe galemġum heņġeņġum mannomai. Yawu manņetâ manmanyeņe kelihakmu Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap.

25 Nenņe Kiristohât komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ biwiyeņe kurihiakmâ manņetâ manmanyeņane tawi tawiņe otmapġât orotmeme bâleņe ya betġum pesuk pilâm den bulâņeâk alahum tihit oraņġim mannomai. 26 Yawu ġârâmâ lohimbî âlâ me âlâņe mem bâleyekņetâ kuk otnomai yan Anitâhât den lâum in yawu kaok oraņġinomai. 27 Yawu otmâ Satan Manman Bâleņe Ambonahât mâtâp maņġuwaņġinomai. 28 Yeņe lohimbî komborâ ekyongonġetâ ki kombo tuhunomai. Yâkņe âi mem manmâ yapâ hâmeņe mem yeņe tânahom nombotņe kâsikum lohimbî umburuk mansai ya tânyongonomai. 29 Den hako ki sahaņġinomai. Otmu bukulipyene biwiyeņe galemahom kârihem kinņetġât mem hewewen tuhuyekmâ den lohotņan ekyongonomai. 30 Anitâņe meyekmâ manman kârikņahât pat kuyingio. Yawu ġârâmâ sâp pato tetewuap yan pat yakât bulâņe yingimu menomai. Yakât nâņġâm eņġat yâhâp otmai hât ikņe Wâtġât mâmâņahât Heak hâņġâņumu ge biwiyeņan tatmâ mem hewewen tuhuyekmu mansai. Yakât otmâ Wâtġât mâmâņahât Heakņe tep bâle nâņġâyingimappġât orotmeme bâleņe ki tâtâem otmâ mannomai. 31 Yawu otmâ ki kuk otmâ sârehahom den bâleņe hâiaknomai. Otmu ki nâņġâm bâleangņetâ biwiyeņe ŋasin otbuap. 32 Yâhâ yeņe Kiristohâlen biwiyeņane kepeim manņetâ Anitâņe tosayeņe pilâyingimappġât dopņeâk bukulipyene orop tosayeņe pilanginomai. Yawu otmâ ewe karangim lohotņan oraņġinomai.

5

Manman bâleņambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaņġim mannom.

1 Anitâņe wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yakât otmâ yeņe ġurâ yawuâk bukulipyene orop biwiyeņane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 2 Kiristoņe biwiņane kepeinenekmâ ikņe manmanņe ki alilop. Yawu otmâ Anitâ âwâņahât tem lâuwaņġim kawenennan kinmu kuņetâ muop. Yawu otningiop yakât Anitâņe nâņġâmu ârândâņ olop. Otmu yeņe

gurâ yawuâk bukulipyenye orop biwiyenaye kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjinomaihât nanġan.

³ Yeŋe manman bâleŋe pilâm yapâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim mansai. Yakât otmâ ki ekŋâleangim kâwâ konda otnomai. Me bukulipyenye yeŋgât senŋe âlâlâ ki ekŋâlenomai. ⁴ Yâhâ orotmeme kiŋgoŋ otnomai yanâmâ anjun pato tetemu dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ bukulipyenye yeŋgât senyenjan ki genomai. Me den imbiâk mambiâk ki sahanjinomai. Yawu otmâ bukulipyenye yeŋgât nâŋgâm Anitâ mepaenomai. ⁵ Lohimbi nombotŋenye senŋe âlâlâ ekŋâlem biwiyenye yanâk kinmu yakâlâk nâŋgâm manmai. Lohimbi yawu manmai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu Porom Lâpiohâlen biwiyenaye kepeim mepaemai yawu otnap. Lohimbi yawu otmâ manmai lohimbi kâwâ konda otmâ orop Anitâŋe manman kârikŋahât pat ki kuyiŋgiwuap. Yakât otmâ yâkŋe Kiristo âwânâit orop himbimân ki tatnomai.

⁶ Lohimbi âlâ me âlâŋe den imbiâk sâm enġatyeŋan geŋetâ orotmeme bâleŋe yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otnapġât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Orotmeme bâleŋe âlâlâ sâm aran yu lohimbine otnomai yanâmâ Anitâŋe kuk otyiŋgim matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. ⁷ Yakât otmâ lohimbi yawuya orop biwiyenaye ki kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomai. ⁸ Emelâk yeŋe Anitâhât pâpġum omoŋ bâlejan manminiwi. Yawu gârâmâ ikŋe laŋinŋenye biwiyenye pilâmu Kutdâhâlen biwiyenaye kepeim manmâ gai. Yakât otmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm Anitâhât tem lâum mannomai. ⁹ Yawu otmâ manŋetâ manmanyenye kelihakmu yakât bulâŋe âlepŋeâk tetewuap. Yawu tetemu Anitâŋe manmanyenye ekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁰ Yawu gârâmâ yeŋe manman girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâm kiwilim otmâ lohotŋan mannomai. ¹¹⁻¹³ Otmu lohimbine omoŋan ge hiliwahonomaihât pat mansai ya yeŋgât manmanyenyeâmâ tawi tawiŋe. Yakât otmâ yâk orop ki buku oranjinomai. Yâkŋeâmâ yok pilâm orotmeme bâleŋe topŋe topŋe oranġimai. Yakât nâŋgâm anjulakmaingât otmâ yakât ki alahumain. Yâhâ nenŋe yu me yakât nâŋgâmunŋe haŋ sâningimâp yakât topŋe tetekŋan tetemu ekmain. Yakât otmâ yâkŋe orotmemeyenye bâleŋe yakât nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu bet pilâŋetġât yeŋe den ekyongom enġatyeŋan genomai. ¹⁴ Den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu yanâmâ yâkŋe manmanyenahât topŋe tetekŋan tetemu eknomai. Yakât nâŋgâm kep yuwu menetâ nâŋgâmain.

“Kâlâwahom yahatne. Mumuŋambâ yahatne. Yawu otmunŋe Kiristohât laŋinŋenye biwinenŋan pilâmu haŋ sâningiwiuap.”

¹⁵⁻¹⁷ Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe mem biwiyenjan katmu nâŋgâŋetġât Anitâ ulitgunomai. Yakât otmâ girawu manŋetâ Kutdâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâm kiwilim biwiyenye galemahom mannomai. Yâhâ sâp yuâmâ lohimbi nombotŋenye Anitâhât topŋahât pâpġum orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ mansai. Yâhâ yeŋeâmâ yâkŋe otmâ yawu ki otnomai. Yeŋeâmâ orotmeme âlepŋe orotġât mâtâp teteyiŋgimu lohimbi buku otyiŋgiŋetâ yâkŋe manmanyenye ekŋetâ ârândâŋ otbuapġât nanġan.

¹⁸ Otŋetâ bâlemapġât to kârikŋe ki nem biwi hâlim otnomai. Yawu otmâ Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenjan tatmâ mâmâŋe otyiŋgiâkġât nâŋgâm mannomai. ¹⁹ Yawu manŋetâ biwiyenjan tatmâ mâmâŋe otyiŋgiwuap yanâmâ biwiyenye heronŋe otmu Kutdâ kiki pali mewangim mepaem mannomai. ²⁰ Otmu yeŋe Kutdânenŋe Kiristo orop biwiyenaye kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ wuân me wuân teteyiŋgiwuap yan Awoŋnenŋe Anitâ heronŋe

nângâwanġim mepaem mannomai. ²¹ Otmu Kiristo ewe katmâ yâkât tem lâuwanġim bukulipyenġe orop ewe karakmâ buku oranġim mannomai.

Imbilipyenġe yengât sâop.

²² Imbilipyenġe yengât yuwu sâmunġe nângâġet. Kutdânġenġe Kiristonġe yengât kunyenġe tatmap. Yakât otmâ yenġe ewe katmâ loklipyenġe yengât amutgen mannomai. ²³⁻²⁴ Yakât yuwu sâmunġe nângâġet. Kiristonġe ikġe lohimbi nen sârerenġekmâ kawenġenġan kinmu kuġetâ muop. Otmu mumuġambâ yahatmâ kunnġenġe tatmu nenġe yâkât amutgen manmain. Yakât dopġeâk imbilipyenġenġe wuân me wuân otmai yan loklipyenġe yengât amutgen manmai.

Loklipyenġe yengât sâop.

²⁵ Yâhâ loklipyenġe yengât yuwu sâmunġe nângâġet. Kiristonġe ikġe lohimbi nen wawaenġekmâ tosanġenġahât otmâ kawenġenġan kinmu kuġetâ muop. Yakât dopġeâk imbilipyenġe yengâlen biwiyenġenġe kepeim tihityenġe otnomai. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yuwu sâmunġe nângâġet. Sâp patoen nen Kiristohât lohimbiġenġe yâkât senġan tosa barak kinmunġe menġekmâ onomlipne sâm ikġenġan torokatnġekbuap. Yakât nângâm tosanġenġahât otmâ kawenġenġan kinmu kuġetâ muop. Otmu nenġe manman bâlenġambâ keterakmâ yâkâlen biwinġenġenġe kepeimain yakât toġenġe sâm tetemunġe yanâmâ toen mem katnġekbi. Toen mem katnġekġetâ Anitâġe tosanġenġe pirim salatak tuhuningimu yâkât senġan koko salehâk manmain. Yawu. ²⁸⁻³⁰ Kiristonġe ikġe lohimbi nen nângâningim tihitnġenġe otmap. Yakât dopġeâk loklipyenġenġe imbilipyenġe nângâyingim tihityenġe otnomai yakât yuwu sâmunġe nângâġet. Lok âlâ me âlâġe hakyenġan umatġe wuân me wuân tetemapgât hâkyenġahât tihitġe otmâ galemahom manmai. Yakât dopġeâk loklipyenġenġe imbilipyenġe yengât nângâm tihityenġe otmâ galempongom mannomaihat nangan. Yâhâ loklipyenġenġe imbilipyenġe yengât nângâyingimai yamâ yġenġahât nanganġimai yawu oap. ³¹ Den yan yuġe emelâk Anitâġe Mose den ekumu kulemguoġ ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâġe âwâġe mâmâġe pilâyelekmâ imbiġahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetġe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

³² Otmu Mosenġe den kulemguoġ yanġe toġenġe âlâlâ miop. Yakât nângâmune toġenġe âlâ yuwu miap. Kiristonġe ikġe lohimbi nen orop biwinġenġenġe kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya. ³³ Otmu âlâmâ yuwu miap. Loklipyenġenġe yġenġahât nanganġimai yawuâk imbilipyenġe yengât nângâyinginomai. Otmu imbilipyenġenġe loklipyenġe ewe katyeknomai.

6

Nimnaomlipyenġe yengât sâop.

¹ Otmu nimnaomlipyenġe yengât yuwu sâmunġe nângâġet. Yenġe âwâ mâmâlipyenġe yengât sâtyenġan tem lâuyġim manġetâ Anitâġe yekmu ârândâġ otbuap. ² Yâhâ emelâk Anitâġe girem den âlâ yuwu sâm Mose ekumu kulemguoġ.

“Yenġe âwâ mâmâlipyenġe yengât nângâyingim denyenġe lâum manġet.” Yawu sâm ekuop.

Otmu girem den nombotġe âlâlâ Mose ekumu kulemguoġ yamâ inâk sâop. Yâhâ toġenġe katmâ girem den yan yu torokatmâ den âlâ yuwu sâm kalop.

³ “Denyenje lâum manñetâ Anitâñe nânġâyingimu yanâmâ sâp kâlewâk mannomai.” Yawu sâm ekuop.

Âwâ māmâlipyenje yengât sâop.

⁴ Yâhâ âwâ māmâlipyenje yengât yuwu sâmune nânġâñet. Nan baralipyenjañe tepyenje bâlemu kuk otmaiñât ki mem gin gondondoñ katyeknomai. Yawu otmâ Kutdâhât den kâsikum yingim galemyongom henġenġunomai. Otmu mete pirik pirik otnomai yan lohotñan kuwikyeknomai.

Âi lok yengât sâop.

⁵ Yâhâ âi lok yengât yuwu sâmune nânġâñet. Kiristoñe yen orop manmu yâk hoñ bawanġimbâi yakât dopñeâk lok kunlipyenje ewe katyekmâ tãñ tãñâk hoñ bayinginomai. ⁶ Yâhâ âi ya galemñaje yekmu ârândân olâkgâlâk nânġâm hâkyenjañak ki tuhunomai. Âi ya tuhunomai yanâmâ Anitâhât den ya tãñ tãñâk watmâ Kiristohât tem lâuwangim tiñâk tuhunomai. ⁷ Yawu otnomai yan lohâk hoñ bayingian sâm otnomai yamâ Kutdânenñe hoñ bawanġinomai. ⁸ Yakât otmâ den yuwu sâmune nânġâm biwiyenjañan katnomai. Lok âlâ me âlâñe lok kunlipyenje yengât nep meyingimai me yenje âi tuhuakmai yakât sâp patoen Kutdânenñaje âi memai ya ekmu ârândân otbuap otmuâmâ hâmeñe âlepñe yingimu menomai.

Lok kunje papato yengât sâop.

⁹ Yâhâ lok kunje papato yengât yuwu sâmune nânġâñet. Anitâ Kutdâyenje himbimân tatmapñe lok âlâhât nânġâmu yahatmu âlâhât nânġâmu gemu yawu ki otmap. Sâp patoen yâkñe lok kerek nengât biwinenñe ekma âlâku ikñiâk ikñiâk dopnenñan matñe kâpekningiuap. Yakât otmâ hoñ bawalipyenjañe kunlipyenje ewe katyekmâ lohotñan hoñ bayinginetâ benñe kunlipyenjañe gurâ topñe âlâlâ ki mânġâyeknomai.

¹⁰ Aiop, yenje Kiristo orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtñan kinnmâ kârihem mannomai. ¹¹⁻¹² Nenñe Kiristohât den pat âlepñe lohimi ekyongomunñe nânġâmaiñât lok bâleñaje mâtâp mañġuningim mansai. Otmu yâkñe konok bia. Satangât hoñ bawalipñe, weke bâleñe, emet ambonje, senduk banearâ, susun, âi weke, senñe âlâlâ sâtñe metñe topñe topñe, ya kerekñe mâtâp mañġuningine sâm otmai. Yakât otmâ Satanñe biwiyenjañan kionmâ perâkñe topñe topñe kâityongomapġât Anitâñe wât yingimu kârihem kinnomai. ¹³ Yuwu otmâ kârihem kinñetâ Satanñe hoñ bawalipñe orop mem ge katyekne sâm hâum pãpġum pilâyeknomai.

¹⁴ Nânġân nânġân bulâñe âlâlâ biwiyenjañambâ tetemu den bulâñe sâm lohimi târârâhâk ekyongonomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu tihit oranjim mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohât den pat âlepñe lohimi ekyongonjetâ nânġâñetâ biwiyenjañe huruñ sâekġât mâtâp teteyingiuap yan hewewenjañak ekyongonomai. ¹⁶ Otmu Satangât hoñ bawalipñaje yengât manmanyenje mem bâleyingimaihât Anitâ yet Kiristo yetġâlen biwiyenjañe tiñâk kepeim mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ Anitâñe manman kârikñahât pat yakât bulâñe yingimu mem Kiristo orop heronje kakñan manbisâihât nânġâm enġat yâhâp ki otnomai. Otmu Anitâhât den ya lohimi kâsikum yinginetâ nânġânomai yan Wâtġât māmâñahât Heakñe biwiyenjañe mem hewewenjañe tuhuwuap. Yawu otyingimu den ya nânġâñetâ keterakyingim henġenġuwuap. ¹⁸ Otmu Wâtġât māmâñahât Heakñe mem hewewenjañe tuhuyekmu yu yakât nânġâm Anitâ ulitgunomai. Yawu otmâ biwi

golâ manmâ Kiristohât lohimbi kerek yengât nângâm haonmâ ârândân Anitâ ulitgum mannomai.

¹⁹ Otmu Wâtgât māmānahât Heakŋe den âlâlâ biwinan katmâ māmāne otnihimu Kiristohât den pat âlepŋe pahâk ekyongomune nângânomai. Otmu ekyongowom ya nângânetâ keterakyiŋgiwuapgât yeŋe Anitâ ulitgunomai. ²⁰ Otmu lohimbi kapi âlâen âlâen manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingiwani. Kâsikum yingimune lok nombotŋe nângânetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katneketâ manmâ gan. Yawu gârâmâ nâne den pat âlepŋe lohimbi ekyongowomgât Kiristone menekmâ âi sâm nihio. Yakât otmâ nâne tem lâuwangim den ya pahâk ekyongom ki lohotŋe otbomgât Anitâ ulitgunomai.

Pauloŋe den bâiŋe sâm hâreop.

²¹⁻²² Aiop, bukunenŋe âlâ, kutŋe Tikiko, yâkŋe Kutdâhâlen biwiŋe tinjâk kepeim hoŋ bawangim mansap. Otmu nâne bukulpne orop manman girawu mansain yakât yâk hângângumune yengâlen takawuap yan topjambâek ekyongomu nângânetâ biwiyeŋe huruŋ sâwuap.

²³⁻²⁴ Otmu yeŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe tinjâk kepeim tem lâuwangim mansai. Yakât otmâ Anitâ yet Kiristone nângâyim tihityeŋe otmutâ biwi nângân nângânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ huruŋ sâekgât ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Pilipi

Pauloŋe Pilipi yengât ekap kulemgum katyŋgiop.

O bukulipne,

¹ Nâ Paulo, otmu Timoteo, netŋe Yesu Kiristo hoŋ bawangim mansait. Yen Pilipi kapi ambolipŋe Anitâhât lohimbî manmâ biwiyenŋe Yesuhâlenâk kepeim mansai yengât nâŋgâyŋgim netŋe ekap yu kulemgum katyŋgiat. Otmu yengât galem mansai me lok nombotŋe tányongom mansai. Yâkŋe yawuâk nâ tânohom mansai nâŋgâmune yawu oap yakât nâŋgâyŋgimâk mansan.

Pauloŋe Pilipi kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

² Awonŋenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe yetŋe engatyetŋeâk yen nâŋgâyŋgim tihityeŋe otdomawot. Yawu otmuâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

³ Nâŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepa sanŋan otbaŋgim gaman. ⁴⁻⁵ Kândikum yengâlen puwâk taka Yesuhât topŋe sâm tetem ekyongomune nâŋgâm heronŋe otmâ biwiyenŋe yâkâlen katbi. Yawu otbiâmbâek Yesuhât den pat âlepŋe ya sâm haŋ tuhumune liŋgarakmâ ariâkgât Anitâŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu haonmâ ârândân biwiyenŋe hikunekmâ tânohom gai. Yakât nâŋgâm biwinanŋe heronŋe otmâ Anitâ mepaem gaman. ⁶ Anitâŋe yengâlen âi topŋe kalop yapâek torokatmâ mem gamap ya ki pilâwuap. Yanak mâne mâne Yesu Kiristoŋe âwurem menenekbe sâm gewuap yanâmâ yeŋe yâkâlen torokatnomai. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyŋgimu yeŋe heŋgemahom mâtâp tâŋ tâŋâk yanâk ariŋjetgât nâŋgâman.

Paulo pâi emetŋan mem katŋetâ talop yakât topŋe

⁷ Bukulipne, torokatmâ yawu sâmune nâŋgâŋet. Nâ biwinanŋe hikuyekmâ manmune Anitâŋe nâŋgânihimu âilonŋo oap yamâ topŋe yuwuhât. Anitâŋe âi sâm nihioŋ yu biwinanŋe kepeim den pat âlepŋe ekyongom gawan. Yamâ lok nombotŋe den yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm yakât den âiân katnekbi. Den âiân katnekbiân den pat âlepŋe yu nâŋgâŋetâ tâŋât otmapgât nâŋe sârereakmâ Kiristohât topŋe teteâkgât sâm ekyongowan. Otmuâmâ topŋe yawuâk nâŋgâŋetâ keterakmu bulânŋe yengâlen teteâkgât den ya topŋambâek sâm holanmâ biwiyenŋan kionban. Yawu otyŋgimune nâhât hâkâŋ otmâ yanak âlâkuâk pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan.

Yawu gârâmâ haonmâ ârândân Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgâyŋgim tihityeŋe otmâ gamap. Yakât otmâmâ nâ gurâ yeŋe tânohom gai. ⁸ Bukulipne, Yesu Kiristoŋe yengât haonmâ ârândân tep âlep nâŋgâyŋgim. Otmu nâ gurâ yawuâk tep âlep nâŋgâyŋgiman. Den yu sâmune Anitâŋe ekmu âlepŋe oap.

Anitâhât senŋan koko salehâk kinnomai yakât Pauloŋe Anitâ sâm ulitguop.

⁹ Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe menduhuakmâ konohâk otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ manŋetgât Anitâ ulitgum gaman. ¹⁰ Yâhâ topŋe yuwuhât ulitguman. Wahap girawu me girawu ya Anitâŋe ekmu tâŋât otmap me hâlŋe otmap. Anitâŋe ekmu yawu otmap ya yeŋahâk ekmu kiwilim yan nâŋgân nâŋgânyenŋe keterakmu nâŋgâm heŋgeŋgunjetgât nâ ulitgum mansan.

Yawu otmâ manjetâ yan Yesu Kiristone mâmâne otyingimu manman âilonjo lonjo yakât bonje yengâlen tetemuâmâ mannomai. ¹¹ Yawu otmâ mannomai yakât otmâ lohimbî nombotjaŋe manmanyene ekmâ Anitâ herone nângâwanjim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Yesune âwurem gewuap sâp yanâmâ yeŋe yâkât senjan koko salehâk otmâ anjun bia kinno-mai.

Paulo pâi emetjan manogât Kiristohât den pat sâjetâ linjarakmâ ariop.

¹²⁻¹³ Roma yengât tembe lâulipyeŋeŋe yu ya otnihijetâ mansan yakât nângâm hilipgumaihât topne yu sâmune nângâm heŋgeŋgujet. Nâŋeâmâ Yesu hon bawanjim yâkât den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongom manmune Roma yengât tembe lâulipyeŋeâmâ lohimbî nombotje den ya nângâm lâumaihât imbiâk nâ mem pâi emetjan katneketâ manmâ gan. Yawu otbi yakât yeŋe biwiyene ki orotok sâek. Yamâ yuwuhât. Pâi emetjan katneketâ mansan yakât topne tembe lâu otmu lohimbî nombotjaŋe nângâne sâm oai yaŋak nine topne otmu Yesuhât den pat yâhâp yâhâp ekyongomune naŋgai. ¹⁴ Yawu gârâmâ nâmâ pâi emetjan katneketâ mansanâke yamâ benne ki lohotje oan yakât otmâmâ bukulpine nombotjaŋe nângânetâ biwiyene hewewen oap. Biwiyene hewewen otmu yaŋak biwi nângân nângânyene Kutdânenjahâlen kepeim yâkât den pat yakât biwi yâhâp ki otmâ tâtâem ekyongom gai. ¹⁵⁻¹⁶ Anitâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋe ekyongomune nângânetâ bulâŋe olâkgât âi sâm nihiop, yakât nângâm lok nombotjaŋeâmâ nâ hikunekmâ tânnohom mansai. Tânnohom yawuâk den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. Yâhâ nombotje âlâŋeâmâ lohimbije nâhât nângânetâ gemu yeŋahât nângânetâ yahalâkgât lok sensenân kinmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. ¹⁷ Yawu otmâ hâkyeŋaŋak âi ya tuhum mansai. Yâhâ nombotje âlâŋeâmâ den pat yai yamâ nâhât hâhiwin amokjanâk nângâek sâm sâtyeŋaŋak yai.

¹⁸ Yawu otmâmâ topne yu me ya yakât, biwi perâk oai me, me Anitâhât tem lâum oai me, me topne girawu me girawuhât manmâ Yesuhât topne ya sâm ekyongoai. Yakât nângâmune tâŋât omap. Yesuhât den pat ya sâjetâ haŋ sâm ariap yaŋe konohâmâ bulâŋe oap. ¹⁹ Bukulpine, yeŋe nâhât otmâ haonmâ ârândâŋ Anitâ ulitgum mansai. Yawu ulitgum manjetâ Yesu Kiristohât Wâtgât mâmâŋahât Heakje mâmâŋe otnihimu yâkât tem lâuwangim hâhiwin kakjan manmune yan biwine houŋ sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâmâ biwi hero nângâm manmâ yâhâwom.

²⁰ Otmu biwinaŋe yuwu naŋgan. Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbî topne topne yâkŋe nângânetâ bonje teteyiŋgiâkgât naŋgan. Yakât yâhâpŋe yu torokatmâ sâwe. Nâhâlen wuân âlepŋe tap? Nâ girawu me girawu tuhuneknomai? Hâhiwin nihinomai, me nohonetâ mumbom yamâ in yakâ. Yâkŋe Kiristohât nângânetâ gemap sâm yakât konok gorânihiap. ²¹ Otmu Anitâŋe nâhât torokatmâ, “Man,” sâwuap yanâmâ Kiristohâlen biwinaŋe kepeim mepaem yâhâwom. Yâhâ Anitâ ikŋak umutne memu mumbom yan gurâ manman kârikjan manmâ yâhâwom. ²² Yawu gârâmâ âi sâm nihiop ya torokatmâ tuhum manbom, me mum himbimân yâhâwom yakât nângâmune ki teatap. Nângâm biwi yâhâp oan. ²³ Yakât nâ biwinaŋe yuwu naŋgan. Yiwerenêak mum yanâmâ Kiristo orop torokatmâ manbehât naŋgan. Yawu naŋgan yamâ mumbomân yâhâpŋe tânyongowomgât mâtâp âlâ ki tetewuap yakât nângâm yengât gorânihiap.

24-25 Yakât otmâ yeŋe biwiyenŋe Yesu Kiristo witgum kepeim hon bawanŋim manmâ yâhânetgât nâŋe yeŋgâlen taka tânyongowom. Yakât nâŋgâmune uruk uruhâk oap. Anitâŋe nâŋgânihimu nâŋe yen orowâk sâp kâlep manmâ ikŋahât topŋe nâŋgâm herŋenŋum biwiyenŋe Yesu Kiristohâlen hikuŋetâ kinmâ yâhâekgât den kâsikum yinŋiwom. Den kâsikum yinŋimune nâŋgâm biwiyenŋan katmâ yapâ gâtŋe biwi heronŋe pato nâŋgâm mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ yeŋe nâhât biwiyenŋe hikunekmâ Anitâ ulitgum mansai yakât bulâŋeâmâ holaŋneŋetâ yeŋgâlen takawom. Takamune yen orop enŋakmâ heronŋe otmâ Kiristo mepaenom.

²⁷ Bukulipne, den umatŋe âlâ sâŋ tetemune nâŋgânet. Nâŋe yeŋgâlen ki takawom otbuawâmâ patyerŋeâk nâŋgâwom. Yakât otmâmâ yuwu manŋetgât nanŋan. Yeŋe manman âlepŋeâk manmâ yâhânetâ lohimbine manmanyenŋe ekmâ Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgânetâ hâumu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât nanŋan. Yawu otmâ yeŋe biwiyenŋe Kiristohâlen hikuakmâ konohâk otmâ tânahom mansai ya yawuâk torokatmâ mannomai. Yakât den pat ya nâŋgâmâmâ tep hero nâŋgâwom. ²⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâŋe yen wawaeyekmâ mâmâŋe otyinŋim gamap. Yeŋe yakât nâŋgâm mitihât kasaŋe taka mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ kinŋityenŋahât ki otmâ biwiyenŋe orotok sâwuap. Yeŋe orotmeme yawuya torokatmâ mannomai yamâ yâkŋe yekmâ yuwu nâŋgânomai. “Anitâŋe bulâŋanâk komot yuâmâ mâmâŋe otyinŋimu ki lohotŋe otmâ mansai. Yawu gârâmâ mem ge katyeknomgât dop âlâ ki tap. Yâhâ nenâmâ Anitâŋe mem ge katnenekbuapgât dop.” Yawu nâŋgânomai. Yawu otmâ yâhânomai yakât yâhâŋe yu torokatmâ sâwe. ²⁹ Anitâŋe mâtâp yuwu sâŋ katyinŋiop. Yeŋe biwiyenŋe Kiristohâlen katmâ tem lâuwanŋim mansai. Yakât otmâmâ mitihât kasaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ sâtŋum mansai. Sâtŋum manŋetâ yekmâ yan Kiristohât nâŋgânetâ yahatsap. ³⁰ Yen Anitâŋe mâtâp sâŋ katyinŋiop ya watmâ sâtŋum manmâ gai yawuâk nâ gurâ sâtŋum manmâ gan. Otmu yeŋgâlen puwâk taka âi mewan yan mitihât kasaŋe hâhiwin ningiwi ya nanŋai. Yâhâ yiwerenŋeâmâ âi ya torokatmâ mem mansan ya gurâ nanŋaiâk. Otmu Anitâŋe mâtâp sâŋ katyinŋiop yakât otmâ kasalipyenŋe takaŋetâ yekmâ yan kinŋityenŋahât ki otmâ enŋat yâhâp otnomai. Yawu.

2

Yesu Kiristoŋe himbim pilâm hânân ge lok otmâ huruŋ huruŋ manop.

¹ Bukulipne, den âlâ âiyongowe. Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe Kiristohâlen katmâ yâkât wâtŋan kinmâ mansai. Yakât otmâ yâkŋe yeŋgât tep âlep nâŋgâyinŋimu biwiyenŋe huruŋ sâŋ mansai me bia? Otmu Anitâŋe ikŋe Wâtŋat mâmâŋahât Heak hânŋangumu gem mem hewewenŋe tuhuyekmu tep âlep nanŋanŋim mansai me bia? ² Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe Anitâ yet Kiristo kepeiyekmâ manŋetgât nanŋan. Yawu manmâ tep âlep nanŋanŋim biwiyenŋe konohâk hikuakmâ manŋetâmâ nâŋe anŋoân biwi heronŋe nâŋgâyinŋiwan ya wangim nâŋgâyinŋiwom. ³ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋahât ki nâŋgânetâ yahatmu hâkyenŋe mepaenomai. Yâhâ yeŋe yeŋahât nâŋgânetâ gemu bukulipyenŋe yeŋgârâmâ nâŋgânetâ yahatbuap. ⁴ Otmu yeŋe manmanyenŋahâlâk ki nâŋgânomai. Bukulipyenŋe heronŋe kakŋan manŋetgât nâŋgânomai. ⁵ Yesu Kiristoŋe ikŋahât nâŋgâmu gemu himbim pilâm ge hânân manop dop yawuâk otmâ mannomai.

⁶ Kiristo yet Anitâ yamâ âlâ âlâ ki oawot. Yâhâmâ dop konohâk tatmâ gama-wot yamâ benje Kiristone ikñahâlâk ki nângâm manmanje alilop. ⁷ Yâkñe ikñe engatñeâk otmâ himbim pilâm hânân giop. Yanâmâ Anitâhât towatñe ya kon sâam pilâm lok nengât towatnenje hanjalakmâ lok teteop. ⁸ Lok tetem huruñ huruñ manmâ Anitâ konok hoñ bawanjim yâkñe den sâop yawuâk lâum manmâ gaop. Yâkât tem lâum lohotñan manmâ ikñe manmanje ki alilakmu mem ge katmâ howanân kujetâ sâtgum muop. ⁹ Yakât otmâmâ Anitâñe mumuñjambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ nen lohimbiñe Kiristohât nângâmunje yahalâkgât nângâm Anitâñe kutñe âlâmâ “Kutdâ” sâam kunop. ¹⁰ Kutñe yawu sâam kunop yakât otmâ nen hânân yuân gâtñe, me himbimân gâtñe, me hân kâlehen gâtñe nen kerehâk menduhuakmâ Yesu mepaem mannehât sâam kalop. ¹¹ Anitâñe nengât sâam Yesu hângângumu hânân ge kutdânenje otmâ galemnongom mansap. Yawu gârâmâ nen kerekñe menduhuakmâ Yesuhât nângâmunje yahatmu Anitâ mepaem manmâ yâhânôm.

Emetsenje lajinje pilâmap yakât dop.

¹²⁻¹³ Bukulipne, nâ angoânâk yen orop manmâ gawan yanâmâ yeñe nâhât laune tem lâum manbi. Yâhâ sâp yiwerenjeâmâ nâñe yen orowâk ki mansan. Yawu mansain gârâmâ yeñe angoân den tem lâunihiwi ya ki pilâm lohotñe otmâ manñetgât nanjan. Yawu otñetâmâ Anitâñe mem hewewej tuhuyek-buap yapâ yeñe yâkât tem lâum hoñ bawanjinomai. Yakât otmâ yen Anitâñe himbimât pat kuyingñe yakât bulâñe menom sâam yâkâlen biwi nângân nângânyeñe kepeim manñet. Yawu gârâmâ engatyeñe kâityongomu im-biâk nenñe wâtñenñanâk manmâ bulâñe menom nângâm hilipgumaihât hu-ruñ huruñ manmâ yâkât wâtñanâk kinmâ tem lâum mannomai.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu Anitâñe yekmâ nine nanne baratne bulâñe koko salehâk mansai sâam den âiân ki katyekbuap. Yakât otmâ yengâlen umatñe topñe topñe teteyingiwuap yan Anitâ ki sâam bâlewanjinomai. Me lok bâleñeñe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ yâk orop den kakñan ki sahanjim kuk kânguruk oranjinomai. Yawu otmâ mannomai yanâmâ manmanyenje ya ekmâ yan nângâm bâleyingim hakyenjan sâanomaihât dop âlâ ki otbuap. Yeñe yawu man-nomai yakât dop kum sâwe. Omoñ bâleñan emetsenje lajinje pilâmap yakât dopñeâk manman kârikñahât den ekyongonjetâ biwiyenjan lajinje pilâmu Anitâhât mâtâp ekmâ watnomai. ¹⁶ Yen yawu torokatmâ manmâ yâhâm den yamâ tinjâk mem mannomai. Yawu otmâ manmâ Kiristone yâhâpñe âwurem gewuap yanâmâ anjun ki nihinomai. Nâñe yen tânyongowan ya imbiâk ki otban ya Kiristone ekmâ nâhât nângâmu heronje otbuap.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk papatolipnenñe Anitâ mepaem yan noniñ bulimakao gâim katbanjiminiwi. Yakât dopñeâk yeñe manmanyenje ki alitmâmâ benje Anitâ hoñ bawanjim gawi. Hoñ bawanjim ganjetâ yan mitihât kasaneñe taka mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gai. Otmu papatolipnenñane noniñ bulimakao gâim katbanjiminiwi yakât kakñan wain toñe mosenjetâ bâñe gemu yan Anitâñe nângâmu ârândâñ otminiop. Yakât dowâk nâ nohoñetâ hepne moseleakmâ gemu bâñe ârândâñ otbuap. Nohomai sâam manmanne ki alilakbom. Yawu otmune yanâmâ Anitâñe nekmu ârândâñ otbuap. Yakât otmâmâ yen orop biwinenñe hikuakmâ konohâk otmâ heronje nângânôm.

Timoteohât topñe

¹⁹ Bukulipne, tepne nângâyîngiman. Yakât otmâmâ Kutdânenne Yesuŋe nângânihimuâmâ bukunenŋe Timoteo in yawu hângângumune yengâlen takawuapgât nangan. Taka yekmâmâ âwurem taka girawu mansai yakât eknohomu biwinanŋe heronŋe nângâyîngim manbom. ²⁰⁻²² Otmu Timoteohât topŋe sâmunne nângâŋet. Lok nombotŋe nâ orop mansain. Yâk yengâlen gâtŋe Timoteo konok nâ orop biwinetŋanŋe hikuakmâ konohâk otmu yeŋe manman âilonŋoân manŋetgât nângâmait. Yamâ lok nombotŋanŋe yenjâhâlâk nângâm Yesuhât âi ya hâkân kakŋan tuhum mansainŋeâmâ yengâlen taka tânyongonomaihât dop yawuya âlâ ki tap. Timoteohât topŋeâmâ ikŋeâk tap. Yâk orop netŋeâmâ nanŋe âwânŋanŋe tânahomawot dop yawuâk tânahom mansait. Tânahom manmâ yeŋe den pat âlepŋe nângâŋetâ keterahâkgât ya kâsikum yîngim gait. Yen gurâ yakât topŋe nanŋaiâk. ²³ Yawu gârâmâ Roma lokŋe girawu otnihinomai yakât sâŋetâ nângâm yanâmâ Timoteo in yawu hângângumune den mem yengâlen takawuap. ²⁴ Yawu gârâmâ Kutdânenŋanŋe nângânihimu holaŋneŋetâ yengâlen takawomgât nangan.

Eaporitohât topŋe

²⁵ Otmu lok âlâhât sâwe. Yengâlen gâtŋe Eaporito nâ tânnohoâk sâm hângângunŋetâ takaop. Taka âi tânnohop yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Nâŋe âi umatŋan kinmâ gamune yan taka penenihimu biwinetŋe konok otmu tânahom miti âi yu tuhum gait. ²⁶⁻²⁷ Yawu gârâmâ yâk kundat umatŋe tete-wanŋimu bâsok bâleop. Inâk mâneâmâ kunŋe hân kumbâp. Yamâ Anitânŋe “Ki katnehâk” sâmu gârâmâ hâmenŋe kinop. Sâp yan nâ pâi emetŋan katneŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gan. Yakât kakŋan Anitânŋe nâhâitgât girawu hâhiwin âlâkuâk nângâwuap sâm Eaporito ya mesek sâtŋambâ mem heŋgeŋguop. ²⁸ Mesek sâtŋan kinop yakât den pat emelâk nângâwi. Yakât otmâmâ yeŋe Eaporitohât nângâm kiwilimaihât yâhâmâ pilânemkâ yengâlen takawehât nanŋap. Yakât otmâ in yawu hângângumune takamu ekmâ biwiyenŋe heronŋe otbuap. Yengâlen takamu nâ gurâ yawuâk heronŋe nângâwom. ²⁹⁻³⁰ Yengâlen takamu tep âlepŋe nângâwanŋim Anitâ mepaem heronŋe pato otbanganomaihât nangan. Yeŋe tânnohone sâm yan hângângunŋetâ taka kaweyanŋan kinmâ Kiristohât tem lâum tânnohop. Tânnohop yan manmanŋe ki alilop. Yawu otmâ hâhiwin kakŋan nep tuhum gam bâsok hiliwahop. Yakât otmâmâ yeŋe yâk otmu lok nep yawu tuhumai ya yengât nângâŋetâ yahalâkgât nangan.

3

Hâkgât orotmeme yu me yakât ki nângânôm.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nângâŋet. Kutdânenŋanŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâmâ nângâwanŋim biwiyenŋanŋe heronŋe otmâ mannomai. Otmu biwiyenŋe galemahom manŋetgât emelâk den kâsikum yîngiwan. Yâhâ sâp yiwerenŋeâmâ yawuâk sâm ekyongomune nângâŋetâ keterakŋetgât ki horatneksap. Ya yâhâpŋe sâmunne nângâŋet. ² Lok nombotŋe, lok perâkŋeâmâ nângâm tâpikgum imbiâk hâkyenŋe torehenŋan undip tuhum hilipguangim mansai. Otmu “Yengu nenŋe oain yawu otŋet” sâm meme sâsâ tuhuyeksai. Lok yawuya mansai yamâ lok perâkŋe. Yâhâ topyenŋe nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Soso bauŋe kapi hawamŋum sot ihilâk nene sâm pâinmai. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yuŋe lokgât pâinmâ mansai. Yawuhât yen dâiyekŋetâ yâk yengâlen ari torokatŋetgât sâm hohetyenŋan takai. Yawu gârâmâ yeŋe galemahom heŋgeŋgum mannomai.

³ Lok yawuayaëâmâ yuwu nângâmai. “Nen hâknene torehenjan undip tuhuangimunje yanâmâ Anitâje nenekmu ârândâj otmap,” yawu sâmâi. Yakât otmâ nâje yuwu sâwe. Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje mâmâje otningimu yapâ gâtjañe yâk mepaemunje nângâmu âlönjo otmap. Otmu Yesu Kiristone manman kârikjahât pat kuningiop yakât nângâm herone otmâ mansain.

Yakât torehenje sâwe. Hâkgât wahap yu me yañe tânnongowuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk hâkyenje torehenjan undip tuhuangiminiwi yamâ in hâk tânjâlân otbi. Yâhâ yakât bulâjeâmâ nenje biwinnenjañe Kiristohâlen kepeim manmunje yan tetemap. Yawuhât otmâmâ hâkgât wahap ya pesuk yap. Otmu yakât nângâmune ki yahatmap. ⁴ Yâhâ hâkgât wahap topñe topñe yañe manman kârikñe ningimâp mâneâmâ yakât nângâmune dopñan otbâp. Yamâ emelâk bet pilâwin.

⁵⁻⁶ Yawu gârâmâ benje papatolipnenjañe yeñe enjatyeneâk watmâ girem den âlâlâ kulemguiwi ya ki bet pilâwanân hâkgât wahap yu ya kerehâk otmâ metewan. Yawu otmâ nâje bukulpne kerek wangiyekban yakât topñe sâm tetemune nângâñet. Nâ Isirae amboñe, Benyamingât senâmbâ gâtñe. Meñjañe menekmu hilâm nombolân kalimbu ya pesuk sâmu girem den sâsâñe sâpñanâk hâkne torehenjan undip tuhuwi. Yâhâ orotmemenenje tâmbâñe ya kerek ñañanambâek mem manmâ gawan. Pato otmâ yañak Parisaio lok yengâlen torokatmâ papatolipnenje yengât girem den ya aksisihâk topñambâek nângâm lâum manmâ gawan. Yawu otmâ manmâ ki otmâ tâpikguwan. Bia kârikñe. Yâhâ lok nombotjañe girem den yakât nângâñetâ gemap sâm yakât otmâ biwine kâlâp semu Kiristohât komot ya watyekmâ mem bâleyekban.

⁷⁻⁸ Yawu otmâ manmâ gawan yakât papatolipnenjañe nângâñetâ yalalop. Yawu gârâmâ sâp yiwereneâmâ yakât nângâmune tâñât otmap. Nâje Kutdânenje Yesu Kiristohât topñe nângâm yâk orop biwinetje konohâk olâkgât nañgan. Yakât otmâmâ Anitâje nenekmu ârândâj olâk sâm hâkgât wahap topñe topñe yakât nângâmune tâñât otmap. Nângâmune tâñât otmu kerek pilâm pesuk pilâwan. Pesuk pilâm yapâek Kiristo konok watmâ gan yawuâk watmâ yâhâwom. ⁹ Yawu otmâ manmune yâkñe âwurem gem menekmu orowâk tatmâ yâhârom.

Yakât torehenje sâmune nângâñet. Girem den lâum manminiwan yakât Anitâje nekmu ârândâj otbuapgât dop âlâ ki tap. Bia kârikñe. Yakât otmâmâ ya bet pilâmune pesuk yap. Topñe yakât otmâ biwinañe Kiristohâlen kepeim manmune yapâ gâtjañe Anitâje wawaenekmâ nanne koko salek sâmu mansan. ¹⁰⁻¹¹ Kiristone âwâñjahât sât lâum manmanñe ki alitmâ sâtgum muop. Yakât dopñeâk nâku manmanne ki alitmâ manbehât nañgan. Yâhâ yâkñeâmâ mum yahatmâ tap. Yakât otmâmâ mâmâñe otnihimu tem lâuwanjim manbom. Yawu manmâ sâp pato tetewuawân Anitâje mumuñambâ mem yahatnekbuapgât nañgan.

Anitâje mâtâp sâm ningiop yamâ tâj tâñâk watmâ yâhânom.

¹² Bukulpne, yuwu sâm ekyongomune nângâñet. Nâjeâmâ Kiristone manman koko salek manop ya ki mem tetean. Otmu uwawapñe bia mansangât dop gurâ ki oap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menehopgât otmâ ikñe manmanñe âlepñe manop yawuâk manbehât nañgan. ¹³⁻¹⁴ Nâje Yesu Kiristohâlen biwine katmune yanâmâ Anitâje himbingât pat kunihiop. Yakât bulâje

membomgât orotmeme hângiye ya bet pilâm mâtâp sârn nihiop ya tâj tânjâk watbom. Ya tâj tânjâk watmâ yâkâlen biwinaje kepeim manmâ yâhâwom. Yawu manmuneâmâ sâp patoen yakât bulânje nihiwuap.

¹⁵ Bukulipne, nenje mâtâp ya watmâ manmunje tipije âlepje oap nen kerekje den yan yu otnom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlânje nâhât den yukât hâkâj otmâ yuwu mon nângânomai. “Nenâmâ emelâk Anitânje orotmemenenje ekmu ârândâj olop. Yakât otmuâmâ topje girawuhât Paulohât den yu watnom?” Yawu sârnomai yamâ Anitânje topyeje mem tetewuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ benje torokatmâ yuwu sârnune nângâjet. Anitânje mâtâp sârn ningiop ya watmâ manmunje nenekmu ârândâj olâkgât ya pânjan ki pilâm âlâengen arinom. Mâtâp ya watmâ gain yawuâk watmâ yâhânorn.

¹⁷ Bukulipne, angôân orotmeme yawuya otmune nekbi ya yawuâk otmâ mannomai. Otmu lok âlâ me âlânje topyeje kurihiakmâ oain sârn oain sârn otmâ kâityongomaihât yeje sen galemâk otmâ mannomai. Sen galem manmâ topyeje mem tetenomai. ¹⁸ Yesuje manman âilonjo yakât mâtâp mem teteningiâkgât howanân muop. Yakât otmâ lok yawuyaje nângâjetâ bulânje biatmu kurihiakmâ mansai. Lok yawuya yengât topyeje emelâk ekyongominiwan yakâ. Yâhâ sâp yiwerenjeâmâ ya yengât nângâmune tepne dondâ bâlemu isem ahoakmâ mansan. Yakât yâhâpje sâwe. Yâkneâmâ den pat âlepje ya nângâjetâ gemu kumai. ¹⁹ Yawu otmâ orotmemeyeje kingoj yakât nângâjetâ yahatmap. Bâe, yakât nângâm anjolakmâ pilâmbâiâ. Yamâ biwi nângân nângânyenaje hângât senje âlâlâ tap yanâk kepeim manmâ gai. Yakât otmuâmâ hâmbâi lok yawuyamâ Anitânje matje âlâku iknjiâk iknjiâk kâpekyingiwuap. Kâpekyingim hemân panyekmu kionmâ hâhiwin kakjan manmâ yâhânornai. Topyeje yawu.

²⁰ Yawu gârâmâ nenâmâ kapinenje bulânje yamâ himbimân tap sârnain yan yâhâ mannom. Yakât Kutdânenje Yesu Kiristonje âwurem ge menenekbuap yakât biwi nângân nângânnenaje kilik kilik sârn mambotbanginorn. Yâkne mem sârenenekmâ manman kârikjan katnenekmu manbisâin. ²¹ Kiristo ikje wâtje pato tatbangiap yakât dopneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nen hânân mansain me himbimân gâtje, me hân kâlehen gâtje nen kerehâk mem menduhunenekmâ nengât kunnenje pato otmâ yâhâwuapgât dop tap. Wâtje pato nandornje tatbangiap yakât dop kum sâwe. Soki âlâ sâmbâlâkjanje tatmâ kon sârn bumbulele otmaj yakât dopneâk yâkne hâknenje yu mem kon pilâm hâk ânje ningiwuap. Iknjak mum yahatmâ hâkne ânje miop yawuya ningi mem ikjan torokatnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

4

Biwi nângân nângânnenaje hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhânorn.

¹ Bukulipne, tepne nângâyingim yakât tohowe sârn oan. Anitânje âi sârn nihiop ya tâj tânjâk lâum denje kâsikurn yingim gan. Yakât otmâmâ sâp patoen hâmenje nihiwuap. Denje kâsikurn yingimune Kiristohâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manmâ gai yakât nângâm tepne heronje dondâ nanjan. Otmu yeje Anitânje mâtâp sârn yingiop yakât bulânje gulip otmagât kârihem manmâ yâhâjetâ ârândâj otbuap.

²⁻³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtje imbi yâhâp Yuoria yet Sintiki, yâkne nep pawarakmâ hionjahowot yakât sânetâ nanjan. Yamâ girawu otmâ hionjahowot? Kândikumâmâ imbi yâhâp yu, otmu Kelemen, otmu bukulipyeje

Kiristohâlen torokatjetâ tânahom den pat âlepne ekyongominiwin. Yakât otmâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiop. Pat kuyingim manman kârikjahât ekap âlâen kutyene emelâk himbimân kulemgum kalop. Topne yawu gârâmâ yâk yetgât galem âlâ mansap, kutne Sisikusi, ekujetâ yawu sâm ekyotgoâk “Hionjaksawot yakât Anitâne nângâmu ki ârândâr oap. Yawuâmâ kâmbukne. Biwi nângân nângânyetnane Kutdâ hikum biwi kaok otmâ manset.” Yawu sâm ekujetâ ekyotgoâk.

⁴ Bukulipne, yen kerekne Kutdânenjahât nângâmâmâ biwi nângân nângânyetnane herone otmâ hikuakmâ mannet. Yakât yâhâpne witgum sâwe. Kutdânenjanje yu me ya otyingim gamap yakât nângâmâmâ biwi nângân nângânyetnane hikuakmâ yâkâlenâk kepeim herone nângâm manmâ yâhânomai.

⁵ Otmu Kutdânenjanje menenekbe sâm âwurem gewuap yakât sâpne utâpguap. Yawu gârâmâ yetnahât ki nângânetâ yahalâk. Lok nombotjanje yekjetâ ârândâr olâkgât lohotjanâk manmâ buku konohâk orangim mannomai.

⁶ Anitâne tihityene otmap yakât otmâ yene yu me ya otne sâm biwi yâhâp ki otnomai. Yâhâ umatne topne topne teteyingimu yan manmanyene keterahâkgât sâm Anitâ ulitgum mepaenomai. ⁷ Yawu otjetâmâ Anitâ biwiyene ekmapne mem biwi sânduhân katyekmu mannomai. Yetnahâk biwi sânduhân manmai yamâ hâum pâpugumai. Yâhâ Anitâne biwi sânduhân katyekbuapgat wâtne tatbangiap. Yakât otmâmâ yâk konohâk mepaem ulitgum mannomai.

Orotmeme yawu otmâ mannom.

⁸ Bukulipne, den bâine yu sâm hârewa. Yu me ya orotmeme âlepjanâk otmâ manbi ya lohimbine nângânetâ âlepne nanne olop yawuâk yâhâpne torokatmâ otmâ mannomai. Yawu manmâ yâhânomai. Den perâk, me den guruk, me den imbiâk, me den golâ, me den bâlene malene yawuya ki sahanginomai. Yawu otjetâmâ lohimi belângen mansainje yekmâ lok mulunje, me lok esepne, me lok lumbene yetgat yawu sânomai. Yâhâ uwawapne bia otneâk nângâm mannomai. Yawu manmâ tihit otmâ nembe kalem oranginomai. Yamâ ihilâk mahilâk me gulip malap ki otmâ mannomai.

⁹ Emelâk nâne yen orowâk manmâ yu me ya âilonjo lonjo otjetgât den kâsikum yingimune mem biwiyenjan katbi yawuâk otmâ mannomai. Yâhâ orotmemene me tat tatmemene manban ya yengu yawuâk otmâ mannomai. Yakât otmâmâ Anitâ Tihit Ambonjanje biwi sânduhân katyekmu orowâk manmâ yâhânomai.

Paulohât manman yakât topne

¹⁰ Nâne emelâk embânân pilâyekban yakât kaknan yene yu me yakât tânnohone sâm yakât mâtâpgât pânnetâ bialop. Yuâmâ umatne topne topne teteyingiop yakât nângâm yan. Yawu otmâ mâne mâne mâtâp ekjetâ keterahop. Yakât otmâ biwi nângân nângânyetnane hikuakmâ mâtâpgât tewetsenne tânnohom katjetâ tohop. Yakât otmâ tep hero pato nângâyingiman. ¹¹ Den yan yu ki nângânihiwi yakât ki yan. Nângânihiwi yakâ. Sâp yiwerene senne âlâlâ yu me ya dopnan tatnihiap. Yakât otmâ umatne topne topne tetenihipu yan nângâmune ârândâr otmu Anitâ ki sâwanjian. ¹² Yâhâ sâp âlâenâmâ senne âlâlâ ki tatnihimawân yan nângâm bâle otmâ kendâ kendâek ki otbangiman. Yakât nângâm âlâen hâum sâwe. Emelâhâmâ nanlipyenjanje logât orotmeme mene sâm oponân yâhâwi. Oponân yâhâne sâm otjetâ yan hâhiwin yingiminiwi.

Yakât dopņeâk nâņe Anitâņe tihitnenņe otnap yakât topņe nâņgâwe sâm hâhiwin kakņan manmâ gan. ¹³ Yakât topņeâmâ yuwu. Yesu Kiristoņe mâmâņe otnihimu manman topņe topņe tetenihimu yan yu me ya otbe sâm yakât ki hâum pâpguan.

¹⁴ Otmu yeņeâmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe nâ kepeinekbi sâp yan yeņe yu me ya tânnohowi yakât nâņgâmune ârandâņ oap. ¹⁵ Otmu emelâk girawu otban yakât topņe naņgai. Emelâhâmâ Kiristohât den pat âlepņe ya sâm bukulipyeņe ekyongom kapiyeņe hâlâņmâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan bam gaminiwan. Sâp yanâmâ kapi ambolipņe nombotņe nâņgâņetâ bâlemu hionakmâ ahowi. Hionakmâ ahoņetâ yakât otmâ kapi yakât ambolipņe Yesuhâlen torokatbiņe ki tânnohowi. Yeņe konohâmâ tânnohowi. ¹⁶ Otmu yakât kakņan yen pilâyekmâ Tesalonika kapi hawangum manban yan gurâ yâhâpņe yeņahâk tânnohoņetâ manban. ¹⁷ Yakât topņe nâņgâm heņgenņeņetgât yuwu sâmune nâņgâņet. Sâp yan itâ me yu ya nihiwi yakâlâk ki nâņgâwan. Yâhâ sâp yiwereņe yawuâk nâņgâm mansan. Yeņe tânnohoņetâ Anitâņe matņe yiņgiwuap yakâlâk naņgan. ¹⁸ Otmu yu me yakât pâinmâ manmune yeņe Epaporitoņe waņbi ya mem toho nihimu dopnan oap. Yakât âlâen hâum sâwe. Emelâk papatolipnennâņe Anitâņe orotmemeyeņe ekmu âlepņe olâkgât hotom uminiwi. Uņetâ yan nâņgâyiņgiminiop. Yakât dopņeâk yeņe biwi nâņgân nâņgânyeņe hikunekmâ mansai. Yakât otmâ nâ gurâ nâņgâyiņgimune ârandâņ oap. ¹⁹ Yâhâ yeņe Yesu Kiristohâlen biwiyeņe kepeim manmai yakât otmâ nâ tânnohowi. Yakât otmâ yuwu naņgan. Anitâņe haonmâ tihitnenņe otmâ gamap. Otmu yeņe yu me yakât pâinņetâ dopyeņan yiņgiwuap. Yakât ki pâpguwuap. ²⁰ Otmu Anitâ Awonņennâņe wawaenenekmap yakât otmâmâ yâkât herone otmâ mepaem yâhânom.

Pauloņe den bâiņe sâm hâreop.

²¹ Bukulipne, nâņe den âlâ naņgan yu sâmune bâiņe pesuk sâek. Bukulipyeņe Yesu Kiristohâlen torokatbiņe yeņgât amutgen mansai ya yeņgât nâņgâyiņgian. Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansaiņe yawuâk nâņgâyiņgiai. ²² Otmu Roma lok kunņe pato, kutņe Sisa sâm, yakât hoņ bawalipņe nombotņe hionakmâ Kiristohâlen torokatmâ mansai yaņe gurâ yeņgât nâņgâyiņgiaiâk. ²³ Otmu Kutdânenņe Yesu Kiristo tihitnenņe otnapņe yen kerek biwi nâņgân nâņgânyeņe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonņanâk.

Nâ bukuyeņe,
Paulo

Kolosai Pauloŋe Kolosai yengât ekap kulemgum katyinjgiop.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Kolosai kapi ambolipne biwiyene Yesu Kiristohâlen katmâ Anitâhâlen torokatmâ denne lâum mansai. Nâmâ Paulo. Anitâ Awoŋnenneŋe Yesu Kiristohât aposolo lok sâmbatnekmu âi mem mansan. Otmu bukune Timoteo yâk orop tânahom manmâ gait. Yawuhât herone nângâyingim ekap yu kulemgum katyinjgiat. Kutdânenne Anitâne tihityene olâkgât yuwu sâmbatne ulitgum gamait. “O, Awoŋnenne, Kolosai kapi ambolipne biwiyene Kiristohâlen katmâ mansai, yâk yengât tepge nângâyingiwuat. Tepge nângâyingim tihityene otdâ biwi nângân nângânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sâmbatne sâmbatne gaeŋgât nanŋait.” Yawu sâmbatne ulitgum gamait.

Paulo yet Timoteo yâkne topne yukât sâmbatne Anitâ ulitguowot.

³⁻⁵ Nenne himbimân yâhâm manman kârikŋan manmâ yâhânom yakât Anitâne bunewâk pat kuningiop ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu biwi nângân nângânyene Yesuhâlen katmâ yâkâlen torokatbi. Torokatmâ ikne komolipneŋe biwi nângân nângânyene menduhuakmâ konohâk otmâ manmâ gai yengât den pat ya nângâwit. Yawu nângâm yanjak Kutdânenne Yesu Kiristohât âwâne mepeam gamait.

⁶ Anitâ ikŋahâk tepne nângâningiop yakât den pat âlepne ya emelâk ekyongomune nângâm mem biwiyenŋan katmâ manmâ gai. Yawu nângâm manmâ biwiyene Yesuhâlen katnetâ kinmap yakât yene topne nângâne sâmbatne enŋat yâhâp ki otmâ gai. Otmu den ya yawuâk lok ondopne nângâm mem alitnetâ bonne yâk yengâlen teteop.

⁷ Bukunenne Eparaneŋe Yesuhât den ya biwiyene kepeim âi ya tuhum manmapne Yesuhât topne sâmbatne ekyongop. ⁸ Yawu sâmbatne ekyongomu nângânetâ bonne otmu Anitâne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyinjgiop. Mâmâne otyingimu yanâmâ buku konohâk orangiwi yakât den pat sâmbatne eknongop.

Kolosai ambolipneŋe Anitâhât topne nângâm henŋenŋunet sâmbatne Anitâ ulitguowot.

⁹ Yengât den pat ya nângâm Anitâ yuwu sâmbatne ulitgumait. “O Anitâ, gâne biwiyenŋan kiondâ gike topge otmu nângân nângâne ya nângânetâ keterahâk. Otmu gike Wâtgât mâmânahât Heak ya hângângurâ yâk yengâlen ge biwiyene mem pâronŋ pilâmu gike nângân nângânân manmâ yâhânomai. ¹⁰ Yakât Kolosai ambolipneŋe Yesu Kutdânenneŋahât den lâum manmâ ganetâ bonne yâk yengâlen tetemu manmanyene ekdâ ârândâŋ otbuap. Yawu otmâ manmâ yâhânetâ nângân nângânyene tipine tetemu emelâk topge tipine nângânetâ keterahop ya wangim nângânetgât nanŋan. ¹¹ Otmu gâne mâmâne otyingirâ gâhât wâtgan kinmâ umatne yu me ya teteyingiwuap yan biwiyene ki houŋ sâmbatne. Otmu lok bâlene âlâ me âlâne itonŋ galaŋ otyinginetâ yan yâk yengât ki nângâm bâlenomai. Yâkne biwiyene gâhâlen konok katmâ herone otmâ mannetgât nanŋan. ¹²⁻¹⁴ Omonŋ bâlenjahât ambonneŋe nen omongât pat otnehât nângâm. Yâkne mem bâlenenekmapgât gâhât nange Kiristone tihitnenne

olâkgât mem dâinenekmâ lajinjan katnenekdâ mansain. Yâhâ Kolosai bukulpne yâk orowâk biwinenje Kiristohâlen katmunje mâmâje otningirâ pat kuningion yakât bulâje menomgât sâm ningion. Yamâ holañnenekmâ lajinjan katnenehongât yakât biwinenjanje heronje otmâ mepaeheksain.” Yawu sâm yengât nângâm netje haonjâ arândâj Anitâ ulitgumait.

Kiristo yet Anitâ yâk yetgât dopyetje yamâ dop konohâk.

¹⁵ Bulâñanâk Anitâ yamâ ki ekmain. Yâhâ nanje Yesu Kiristo yamâ kunnenje manâkgât hângâgumu gemu ekbin. Âwâ nan yâk yetgât dopyetje yamâ dop konohâk. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuamâ Anitâhât launambâ ki sâmu teetop. Yâhâmâ hânân yuân wahap topnje tetem sambe sambe otmâ imu ekmain ya ki tetemuâk topñambâek embâñambâek orowâk tatmâ gaowot. Tatmâ gamutâ nanjanje âwâñahâlen kândiwahom himbimân anjelo topnje topnje ki yekmain ya katyehop. Otmu hânân âliwahap topnje topnje ya gurâ kerehâk yâkne konok kalop. Yawu otmâ âliwahap yu ya embâñân tetem gaop. Otmu yiwereje yu tetem gap. Otmu hâmbâi tetem yâhâwuap yakât kunje yamâ yâk konok. Me himbimân tap, me hânân yuân tap, me hân kâlehen tap, ya yengât kunyenje yâk konohâk. Yâhâmâ âliwahap topnje topnje katmâ tihityenje otmâ gamap. ¹⁸ Yakât otmâ nen kerek yâkât komot manmunje yâkneâmâ kunnenje tatmap. Kunnenje tatmâ mâmâje otningimu nenâmâ yâkât launje otmu kâi bâtnje otmâ tem lâuwangim gamain.

¹⁹ Anitâje ikne engatjeâk otmâ yan ikne nanje orop dop konohâk oawot yakât nângâmû arândâj olop. ²⁰ Yâhâ yu me ya ehekne, me ki ehekne, himbimân tap, me hânân tap, me saruân âlâlâ tap ya kerek menduhuakmâ Anitâ ikñan torokatnehât nângâm nanje hângâgumu giop. Gemu yan nengât tosanenjahât otmâ howanân kuñetâ muop. Yawu gârâmâ Anitâje kaok nângâningim sâp patoen menenekmâ orowâk tatmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop.

²¹ Otmu yen emelâk Anitâ betbanjim nelâmâk manmâ gawi. Otmu benje nângâm bâlewangim orotmeme kiñonj otmâ manminiwi. ²² Yawu otmâ manminiwi yamâ benje yenje Anitâhât senjan koko salehâk kinnomai. Yawu kinñetâ yan kasalipyenjanje hakyenjan sâne sâm otñetâ hâi hâinje otmu pilânomaihât Anitâje nanje hângâgumu ge muop. Nanje muop yakât otmâ Anitâje yengât kaok nângâmap. ²³ Otmu Kiristohât den pat âlepñe ya Epaparanje ekyongomu nângâm biwiyenjan mem katbi. Yakât otmâmâ yâkât den pat yakât bulâje ya yengâlen gulip otmagât biwi yâhâp ki otmâek biwiyenjanje yâk hikum manmâ yâhânomai.

Paulonje Kiristohât tem lâum hâhiwin kakñan manmâ gaop.

Otmu nine tope sâm tetemune nângânet. Yâkât den pat âlepñe ya lohimbi hân torehen torehen hârokne nângânet sâm hânjan kulemjan ari den ya sâm tetem ekyongowehât âi sâm nihiop. ²⁴ Otmu yenje biwiyenjanje yâkâlen kepeim manñetgât sâtgum manmu kuñetâ muop. Mum yahalop ya ekmunje bonje otmu denje lâum manmâ gain. Otmu yâk hâhiwin wañetâ miop yawuâk nen gurâ hâhiwin ninginjetâ mem mansain. Yawu gârâmâ hâhiwin nihim gai ya nângânetâ arândâj olâkgât nângâm sâtgum pâku lohimbi yengâlen ari âi yu tuhung mansan. Yakât ki nângâmune bâleap. ²⁵ Otmu den yan ya yâhâñe sâwe. Lohimbi hânjan kulemjan manmâ biwiyenje Kiristohâlenâk katmâ manmai ya yengât hoñ bawa otbehât Anitâje âi yu sâm nihiop. Yâhâ yenje yâkât den topñambâek nângânetâ biwiyenjan hâumu bulâje teteyinjiâkgât sâm

nihiop. ²⁶ Otmu embânâmbâek den yakât topneâmâ amokñan talop. Yakât otmâ lohimbî nombotñaje yeñe nânġân nânġân watmâ den yakât topñe nânġâne sâñ hâum pâpgum gawî. Yâhâ sâp yiwerenġeâmâ Anitâhât topñe ya nen gurâ kerek nânġâmunnje keterahâkgât teteningiop.

²⁷⁻²⁸ Den sâñ teteningiop yakât topñe yuwu. Anġoân Anitâñe Yura lohimbî nengât sâñ himbingât manman kârikñahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ yen Anitâhât topñe ki nânġâm mansainje orotmemeyenġe bâleñe pilâm biwiyeñe Kiristohâlen katñetâ kinmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ nengât pat kuningiop ya yawuâk yen kuyingiwuapgât dop tap. Den yukât topñe yawu. Otmuâmâ Anitâhât den âlepñe nandorñe ya lohimbî nombotñe ki nânġâmai yâk yeñġâlen den yañe tetem sambe sambe otmâ arimu nânġânġetgât nâñe biwine Yesuhâlen katmâ torokatmâ ekyongom gan. Yawu gârâmâ lohimbî kerekñe nânġain sâñ otmaihât Yesuhât topñe sâñ holañmune ikñak nânġâmap dop yawuâk nânġâm yanâmâ Anitâhât senñan koko salehâk kinñet sâñ otman. ²⁹ Yawu kinñelâk nânġâm nâñe biwinanġe nânġâm âi ya mem gan. Yuâmâ Kiristohât wâtñan kinmâ tuhumune ârândânġ otmap.

2

¹ Otmu torokatmâ sâñmune nânġânġet. Yen otmu Laorika kapi ambolipñe nombotñe orop biwiyeñe konok otmâ Yesuhâlen katbi. Ya yeñġâlen ki takamune erakbin. Otmu nombotñe gurâ yawuâk ki yekban. Yen kerek yeñġât nânġâm âi yu tuhumune hâi hâiñe otmu sâtġum manmâ gan. ²⁻³ Anitâñe ikñe nânġân nânġân ya embânânâk ki sâñ teteop. Yâhâ yiwerenġeâmâ nânġân nânġânñe bulâñe yamâ Kiristohâlen teteop. Nanñe hânġângumu ikñe nânġân nânġân ya sâñ teteop. Otmu yâkñe sâñ teteop ya yeñe nânġâm henġenġunġetgât ekap yu kulemgum katyñġian. Yakât otmâmâ yen Laorika kapi ambolipñe orowâk biwiyeñe orotok sâmapgât buku konohâk orañġim biwiyeñe hikuakmâ manñetgât nanġan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetñe nânġâm henġenġunomai sâñ biwinanġe hikuyekmâ mansan.

⁴ Otmu lok âlâ me âlâñe den perâkñe sâñ biwiyeñan kionġetâ ya nânġânġetâ bulâñe otmu yan biwiyeñe orotok sâmapgât den sâñ aran yu biwiyeñanġe hikunġetgât nanġan. ⁵ Nâñeâmâ kâlepñehen mansan. Yawu gârâmâ yen orop biwinenñanġe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu yeñe biwiyeñanġe Kiristohâlen tinġâk kepeim manmâ gai yakât den pat nânġâm biwinanġe heronġe otmâ nânġâyinġim mansan.

Kiristohât tem lâum yâkât amutgenâk mannom.

⁶ Otmu yakât sâwe. Anġoânâk yen Yesu Kiristonġe kunyeñe talâkgât sâñ yâkâlen torokatmâ manmâ gawî. Otmu yawuâk yâkât amutgen manmâ yâhânomai. ⁷ Yakât otmâmâ nâñe den âlâen hâum sâñmune nânġânġet. Nak nombotñe gihit kândârâñe gemu tinġ tinġ sâñu ekmain. Yen gurâ yawuâk Kiristohâlen torokalakmâ tinġ tinġâk mannomai. Otmu Epararâñe yakât topñe emelâk sâñ ekyongop. Ekyongomu nânġânġetâ bulâñe otmu heronġe otmâ Anitâ mepaem gawî. Yawuâk wetġum mannomaihât nanġan.

⁸ Otmu sâp yiwerenġe yuâmâ lok perâkñe yañe den tânġât sâñ kâityonġonġetâ biwi nânġân nânġânġeñe yan arimapgât tinġâk galemahom mannomai. Den yamâ emelâk tâmbâlippenġanġe alahum yañak tetem mum gawî. Den yañe Yesu Kiristohât den orop ki lâuaksawot.

9-10 Nanjai. Anitâ ikñahâk Kiristo oap. Benje yawuâk Kiristoñe gurâ ikñahâk Anitâ oap. Den konohâk oawot yakât otmâmâ anjelo me weke bâleñe topñe topñe Kiristohât amutgen mansai. Otmu Kiristoñe himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Yakât otmâmâ nenñe yâkâlen torokatmâ yâkât wâtñjanâk kinmunñe dopnenñan oap. Yan âlâ me âlâ torokatmâ otnomgât dop âlâ ki tap.

11 Otmu yakât topñe yuwu sâmunne nângânjetâ keterahâk. Naom titipâ lok otmâ lepat nângân nângân ya pilâm oponân ari ine sâm otmai. Yakât dopñeâk nenñe nângân nângânennenñe hânñe ya pilâm Kiristohâlen torokatbin. Yawu gârâmâ manmannenñe hânñe ya mem miwirikunomgât dop âlâ ki tap. Ya ki orotñe. 12 Otmu yakât topñe âlâ torokatmâ sâwe. Kiristo mumu hân kâlehen hangunjetâ manmanñe bialop. Yakât dopñeâk toen mem katyekbiân manmanyenñe hânñe biatyinñe. Otmu torokatmâ sâwe. Anitâ wâtñe pato tatbanjiapñe Kiristo mumunambâ mem yahalop. Yanâmâ manmanñe âñe tetewañe. Yakât dopñeâk toen mem katyekbi yakât kakñan Anitâñe manmanyenñe âñe yinñe. Yakât otmâmâ manmanyenñe hânñe ya ki torokatmâ miwirikum manñetgât nanñan.

13 Yawu gârâmâ emelâk yene Anitâhât topñe ki nângâm yan yu me ya otñetâ bâlem gaop. Yawu otbi yakât otmâ hemgât pat otmâ gawi. Yawu gârâmâ yiwereñe yuâmâ biwiyenñe Kiristohâlen katmâ manmâ gai. Yawuhât Anitâñe meyekmâ tosayenñe pilâm himbimâmbâ pat kuyinñe Kiristohâlen torokatye-hop. 14 Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânjet. Mosenje girem den sâm teteop yamâ târârâhâk lâunomgât dop âlâ ki tatningiap. Nen kerehâkñe den ya lâum hâum pâpgum gawin. Umatñe yawu teteningiop yakât matñeâmâ Anitâñe sâmu Kiristo ya nengât tosanenñahât otmâ kawenennan kinmâ howanân kunetâ muop. 15 Mum yahalop sâp yan Kiristoñe weke bâleñe, me emet amboñe, me senduk banearâ, me susun, me âi weke, me senñe âlâlâ, sâtñe metñe topñe topñe kerek mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ mem topyene tetekñan tuhuyekmu yâk yengât dop ki olop.

16 Yawuhât bukulipyenñe yu ya âlâlâ ki nenñe sâm, me ki menñe sâm, me hilâm kâmbukñe tat tatgât sâp yan tatmâ nângânjet sâm yakât samut karanñimai yanñeâmâ ki ârândâñ otmap. Yamâ wongât? Yuwuhât. 17 Manman yawuya yamâ manman tawi tawiñe. Manman ikñe bonñe amboñeâmâ Yesu Kiristo ikñak oap.

18 Otmu lok nombotñe taka yuwu sâm ekyongonjetâ yâk yengât den ki nângânomai. “Nenñe Anitâ tâñ tâñâk ulitgunomgât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâmâ anjelolipñe nengât sâm Anitâ ulitgunjetgât yâk mepaeyekne. Yawuhât yawu sâm nenñahât nângâmunñe gemu anjelo yengât nângâmunñe yahalâk. Yawu otmunñeâmâ Anitâñe nenekmu âilonño otbuap,” yawu sâmai. Lok yawuya yengât topyeneâmâ yuwu. Biwiyenñe purik sâyinñimu kulem topñe topñe ekñetâ tetemap. Yakât konok otmâ yenhât nângânjetâ yahat yahatñe otmap. Imbiâkbân engatyenñe kâityongomu otmai. 19 Lok yawuyanñeâmâ nengât kunñe Kiristo yâkât nângânjetâ tâñât otmu betbanñimai. Yakât otmâ yengâlen taka yuwu oain sâm kendâyinñe yâk yengât den ya ki nângânomai. Kiristoñe nengât kunñe tatmap. Yakât yuwu hâum sâmunne ekñet. Lok girawuyenñe hahit barak manmap? Lok yawuya âlâ ki tap. Nen kerek hahit wâtñan manmain. Yakât dopñeâk Yesu Kiristoñe ikñe hahit ningimu wâtñan kinmâ yan Anitâ tem lâuwanñe manmâ yâhânom.

Lok nângân nângânân den tetemap ya ki lâunom.

²⁰ Kiristo muop yan weke bâleŋe, me âi weke, me emet ambolipŋe, me susun, sâtŋe metŋe topŋe topŋe yawuya mem ge katyekmu yâkât amutgen manmâ gai. Yakât otmâmâ yeŋe Kiristohâlen torokatbiŋak topŋe girawuhât aŋelo me âlâlâ ya yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatsap? Me topŋe girawuhât den meme den ekŋetâ bonŋe oap? ²¹ Den meme den ya yuwuhât yan. Sot ukenŋe ekmâ lauyeŋe nâŋgâŋetâ “ki neŋet” sâŋm kuyiŋgimai. Yawu sâŋm kuyiŋgîŋetâ ekmâ ekmâ kakŋambâ “nem ekne,” yawu sâŋmai. Wisâŋm “ki meŋet,” sâŋm kuyiŋgimai. ²² Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Sot topŋe topŋe nemai ya tepyeŋan gemuâmâ tetmâ pilâmai. Otmu senŋe âlâlâhât samut katmai yamâ loŋgât nâŋgân nâŋgânâmbâ tetemap. Yakât otmâ yakât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. ²³ Otmu lok yawuyaŋe yeŋe Anitâhât aŋelolipŋe mepaeŋekŋetgât sâŋm kendâyiŋgiai. Me yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu Anitâŋe tepŋe nâŋgâyiŋgiâkŋât iri sikumyeŋe pilâm umburuk otmâ manmâ yâhâŋetgât biwiyeŋan kioŋsai. Den yawuya sâŋm ekyongoai ya ekŋetâ bonŋe ki otbuap. Den yawuyaŋe tânyongomu manmanyenŋe galemgum heŋgemahonomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yawu gârâmâ ya sâŋetâmâ nâŋgâm kâkâsuk otnomai.

3

Manmannenŋe yakât bulâŋe himbimân tap.

¹ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe mem yan himbimân yâhâop. Yâhâm wâtŋe keterakmu âwâŋe Anitâ orop karangim tatmawot. Otmu âwâŋaŋe mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe miop yakât dopŋeâk Anitâŋe sâŋmu yeŋe manman âiŋe mem himbimân yâhânomai. Yakât otmâmâ manmanyenŋe bulâŋe himbimân tap ya miaknehâlâk nâŋgâm manŋet. ² Yawu manmâ nâŋgâm hâŋgât wahap âlâlâ topŋe topŋe yakât ki nâŋgâŋetâ yahalâk. ³ Yâhâ Kiristoŋe hâŋgât senŋe âlâlâ topŋe topŋe tap yakât nâŋgâm tâŋât otmu muop. Yengu yawuâk otnomai. Kiristohâlenâk torokatŋetâ Anitâŋe manman kârikŋe yiŋgiop yakât bulâŋe yâk yetgâlen tap. Ki biatbuap. ⁴ Yâhâ Kiristo manman kârikŋe ambonŋe yâhâpŋe âwurem ge menenekmu yâhânom. Yanâmâ Anitâŋe betyongowuap yaŋe nengât nâŋgâŋetâ sâtŋe otbuap.

⁵⁻⁷ Otmu embâŋân biwiyeŋe Kiristohâlen ki katmâ torokatbiân yanâmâ orotmeme kiŋoŋ topŋe topŋe otmâ manminiwi. Yen lok emet huhuwi. Me sen buhu buhu oraŋgiminiwi. Me bukulipyenŋe yeŋgât imbilipyenŋe yekŋâleminiwi. Me bukulipyenŋe yeŋgât senŋe âlâlâ yu me ya ekmâ nâŋgâm biwiyeŋaŋe ya mene sâŋm hâlim milim otmâ manminiwi. Me dewaeak gawaeak manminiwi. Me wawi, me nem ŋatak, me misiŋem nemai, me tep umat amat otmâ manminiwi. Orotmeme yawuya otmâ manminiwi yaŋe mem bâleyekminiop. Yawu otmâ Anitâhâlen ari arihât mâtâp ya mem bâp manguyiŋgimapgât ya bet pilâm pesuk pilânomai. Yawu otmâ kârikŋeâk kinmâ yan biwiyeŋe Anitâhâlenâk katmâ denŋe lâum manmâ yâhânomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya ki miwirikum torokatmâ mem mannomai. Yawu otnomaiâmâ yakât matŋe Anitâŋe âlepŋeâk otyiŋgiuwap.

⁸ Yakât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Kuk kâŋguruk, me nâŋgâm bâle bâle, yawuya ki oraŋginomai. Me ki tepyeŋe kou kâlâp sewuap. Me den bâleŋe maleŋe ki hâiaknomai. ⁹⁻¹⁰ Me den perâkŋe ki sânomai, me den guruk ki otnomai, me den golâ ki gahaenomai. Otmu ki sâŋm mem ge karaknomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya bet pilâm Kiristohâlen torokatbi. Sâp yan yeŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ yâkât

topnje nângâm heŋgeŋuŋetgât yâkŋe biwi nângân nângânyenje mem pâron pilâyinjim mâmâŋe otyinjim gamap. ¹¹ Yawuhât nenje menduhuakmâ biwi nângân nângânnenje konohân katmunje Yesuje nen kerehâk mem menduhunenehop. Mem menduhunenekmu komot konok mansain. Nen Yura lok bulâŋe hâknenne torehenjan undip tuhuangimain, otmu yen pâku lohimbije hâkyenje torehenjan undip ki tuhuangimai. Nen saru lok, me yen hat lok, me wosapâ wosapâ mansai. Nen gin mandu, me âwârâ mâmândâ, nen kerehâk Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. Mem kâsip misip ki tuhunenekmap. Mem konohâk tuhunenekmu Yesuhâlenâk menduhuakmâ manmunje yâkŋe konok kunnenehop otmâp.

¹²⁻¹³ Otmu Anitâŋe ikŋahâk lohimbije nengât topnenje ekmâ nângâmap. Ekmâ nângâmâmâ mem kiwilinenekmâ yanâmâ lohimbije nombotje yâkât hâkâŋ otmâ denje nângâm kâkâsuk otmai ya betyongowuap. Yamâ nen biwinnenjaŋe yâk kepeim manmain nen ikŋan torokatnene hâkgât menenekmâ ikŋe nanje baratje bulâŋe tuhunenehop. Yakât otmâ wawaenenekmâ Kutdânenje Kiristo hângângumu tosa pilâningiâkgât gemu kuŋetâ muop. Yakât dopneâk yengât bukulipyenjaŋe nângâm bâleyinjinomai, me sâm ge kateknomai, me mem âlâlâ tuhuyeknomai sâp yan yengu yawuâk tosayenje pilâyinjinomai. Otmu yen biwi nângân nângânyenjaŋe menduhuakmâ konohâk otmâmâ orotmeme yuwuya oraŋim mannomai. Biwiyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu buku nombotje yengâlen umatje yuwu yawu teteyinjimû sât gum manmai ya yekmâ tepyenje nângâyinjinomai. Me buku nombotje senje âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai yawu ya yekmâ ihilâk nembe kalem otyinjinomai. Me bukulipyenjaŋe sâm bâleyinjinomai yakât nângâŋetâ ki sâtŋe otbuap. Ihilâk nângâm kaok oraŋinomai. Me buku âlâhât me âlâhât biwiyenje ki kendânomai. Me yenjâhât ki nângâŋetâ yahatmu hâkyenje mepaenomai. Me sâm bâleyinjinjetâmâ nângâm ki biwiyenje ahonomai. ¹⁴ Yawu otmâ buku konohâk otmâmâ tosa pilanjinjet. Otmu bukulipyenje nombotje nângâm bâleanjim hionakne sâŋetâ yanâmâ yen getehâk engatyenjan genomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohâlen torokatmâ biwi konohâk manŋetâ ikŋak mâmâŋe otyinjimû biwi kaok otmâ manŋet sâm Anitâŋe meyenhop. Yakât otmâmâ Anitâ mepaem yâhânomai. ¹⁶ Otmu biwi nângân nângânyenjaŋe nângâm tâpikgumaihât Yesuje den sâm yinjiop. Ya embâŋâmbâek biwi nângân nângânyenjaŋe lâum gawi. Kiristohât den nângâm lâum gawi ya alahu gulahu otŋetâ ya kambatjenje biwiyenjan kinâk. Yawu otmâ yan mitihât ombe san mannomai. Otmu tâmbânenje Dawitiŋe Anitâhât kiki pali mewangiminioy ya gurâ mem mannomai. Yawu otmâ Anitâ mepaem heronje otbaŋinomai. ¹⁷ Otmu Kutdânenje Yesu orowâk mannehât Anitâ ikŋak sâm katnenehop. Yakât otmâmâ biwinnenjaŋe yâk hikum alitmâ mannom. Yakât otmâ den yuwu yawu sâmain, me yu ya otmain yanâmâ Yesu Kutdânenjaŋe girawu otminioy yawuâhâk otmâ mannom yanâmâ Anitâ Awoŋnenje mepaenom.

Heŋ torehenje torehenje yuwu oraŋim manmunje ârândâŋ otbuap.

¹⁸ Yenje Yesu Kiristo yâkâlenâk torokatmâ mansai yakât otmâ yuwu otnomai. Topnje katmâ imbi yengât sâwe. Imbi yenâmâ loklipyenje yengât amutgen mannomai.

19 Yâhâ lok yengât yuwu sâwe. Yen gurâ imbilipyenye tihityenye otmâ henjenjum yâk yengât konok biwiyenjanje nângâm mannomai. Yawu gârâmâ den bâleje ihilâk sâam ki hâiyeknomai. Me mem âlâlâ ki tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai.

20 Yâhâ nimnaomlipyenye otmu lohimbi sihan yengât sâwe. Yenâmâ Kutdâhâlen emelâk biwiyenye katbi yakât âwâ mâmâlipyenye yengât sâtyenjan tem lâuyinginomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje yekmu ârandân otbuap.

21 Otmu âwâ mâmâlipyenye yengât sâwe. Yen nimnaomlipyenjanje biwiyenye hâremaihât den nângâm kinmâ ekyongonomai. Senyenjan ki genomai. Yawu otnomai yanâmâ biwiyenjanje âlonngo otbuap.

22 Yâhâ âi lok yengât sâwe. Yenâmâ emelâk Yesuhâlen biwiyenye katbi. Yawu gârâmâ lok kunje yengât lau lâum kinmâ âi tuhunomai. Otmu âi ya galemnanje nenekmu âlepne olâkgât hâkyenjanak ki tuhunomai. 23 Âi tuhune sââmâ Kutdânenjanje nenekmu ârandân olâkgât biwiyenjanje nepgalâk sipapgom kinmâ tuhunomai. 24 Kiristo yâhâmâ âi kunje topne topne yakât ambonje tatmapgât yene âi ya torokatmâ menomai. Yawu otjetâ yanâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâje ya hâmbâi himbimân menomai.

25 Yâhâ lok âlâ me âlâje âi sâam yinginetâ tuhun mansaije Anitâhât den kum otmâ tâpikgunomai yakât matje hâmbâi umatjeâk menomai. Sâp patoen menduhuaknom yan Anitâje topne imbiâk mambiâk matje ki ningiwuap. Orotmemenenne ekmâ âlâku ikjiâk ikjiâk ningiwuap.

4

1 Lok kunje papato yengât sâwe. Anitâ Kutdâyeje himbimân tatmapne hâmbâi topyene ekmâ âlâku ikjiâk ikjiâk matje yingiwuap. Yakât otmâ yenjahât nângâm honj bawalipyenye tâj tânjâk otyinginomai.

Kiristohât topne nângâjetâ keterahâkgât ulitgunom.

2 Bukulipne, yene biwi hewewer otmâ Anitâ mepaem mannomai. Otmu Anitâ ulitgune sâam yan biwiyenye uhâk tatmâ yâkâlen konok hikum kinmâ ulitgunomai. 3 Topne yuwuhât nengât sâam ulitgunomai. Manman kârikje yakât pat ya Anitâje Yura lok nengât kuningiop ya yawuâk pâku lohimbi ya torehen torehen mansai yengât pat kuyingiwu sâam oap. Yakât Anitâje mâtâp meningimu den ya nenje sâam tetem ekyongonomgât ulitgunomai. Nâhât den ya sâam tetem ekyongomap sâam mitihât kasanje mem pâi emetjan katnekjetâ tatmâ gaman. 4 Otmu Anitâje biwiyenye mem hewewer tuhunu nâje ekyongomune nângâjetâ keterahâkgât Anitâ ulitgunomai.

5 Otmu lohimbi belângen mansaije Yesuhât topne nângâjetâ gemu bet pilâmahât yene tihityenye orangim mannomai. Biwi nângân nângânyenjanje ki gulip malap otnomai. 6 Me den ihilâk ki alahunomai. Den tâj tânjâk sâjetâ nângâjetâ âlonngo otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotjanje den yuwu me yawu âiyongonetâ yakât hâum pâpgom ki kopa otnomai.

Paulonje den bâije sâam hâreop.

7-9 Bukunenje âlâ, kutje Tikiko, yâkje Kutdâhât honj bawa bulâje manmap. Yawu manmâ tânnohomu biwinetje menduhuakmâ konohâk oap. Yâhâ bukunetje âlâ, kutje Onesimo, yâhâmâ yengât kapiân gâtje. Yâkneâmâ kapi pilâm yuân toho Kiristohâlen torokatmu orowâk manmain. Lok yâhâp yu hângânyotgomune yengâlen takaromawot. Taka biwi nângân nângânyenje

gemapgât yu ya teteningim gap yukât kerek sâ m tetem ekyongoromawot. Ekap yu yawuhât kulemgum katyîngian.

¹⁰⁻¹¹ Lok âlâ, kutje Aristako, mem pâi emetjan katjetâ orowâk mansait. Otmu âlâmâ, kutje Mareko, yâhâmâ Banawahât âwâje nanje. Otmu âlâmâ Yosua, Yasto nanje. Yâkne gurâ yengât nângâyîngiai. Yâhâ Mareko gârâmâ yuwu sâ mune nângânet. Yâkne yengâlen takamuâmâ buku otbaŋginomai. Yura lok kalimbu yurjak kapilipyeje pilâyekmâ nengâlen torokatsai. Torokatmâ lohimbi dondâje Yesuhâlen torokatjetgât âi tânnohojetâ tuhum mansain.

¹² Otmu yengâlen gâtje âlâ, kutje Epapara, yâkne biwiŋaje Yesu Kiris-tohâlen kepeim hoj bawanŋim mansapje yawuâk nângâyîngiap. Otmu yeje Anitâhâlen torokatmâ tem lâuwanŋim manjetgât ulitgum manmap.

¹³ Gârâmâ nâje Epapara emelâk nângâwanŋian. Yakât otmâ yâkât topje tipje sâ mune nângânet. Yâkne yen otmu Kiristohât komot âlâ Laorika otmu Hirapoli kapiân mansai kerek yengât nângâyîngim hâhiwin kakjan manmâ gap.

¹⁴ Otmu bukunenje âlâmâ, kutje Luka, yâkneâmâ dokta âi mem mansap. Otmu lok âlâ, kutje Dema, yâkne gurâ yawuâk nângâyîngim mansawot.

¹⁵ Nâje Yesuhât komot Laorika kapiân mansai, otmu âlâmâ Nimpa yâkât emelan menduhuakmâ miti nângâm mansai yâk yengât heronje nângâyîngim mansan, ya ekyongonjetâ nângânomai. ¹⁶ Ekap yu mem sâlikum nângâm yakât kakjan Laorika yînginjetâ yâku sâlikum eknomai. Gârâmâ emelâk ekap âlâ Laorika yengât katban ya gurâ yengu sâlikum eknomai. ¹⁷ Otmu Arikipo ekunjetâ Kutdâje emelâk âi sâ m wanŋmu tuhum gamap ya yawuâk tuhum yâhâwuap. Yanâmâ Anitâje ekmu ârandâje otbuap.

¹⁸ Nâmâ pâi emetjan katnekjetâ manmâ gan. Yakât otmâ nângânihinomai. Anitâje yen orowâk talâkgât nanjan. Otmu lok ekap yu kulemgup yuje sâ mune kiripi nihimu bânjehen ninak kutne kulemguan.

Nâ bukuyeje,
Paulo

1 Tesalonike Pauloŋe Tesalonike yengât ekap anĝoân kulemgum katyinjgiop.

O bukulpnennje,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipnjaŋe Kutdânenne Yesu Kiristohâlebiwiyenjaŋe kepeim manmai. Yakât otmâ Awoŋnenne Anitâ yet Kutdânenne Kiristo orop biwiyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmu manmai. Nenâmâ Paulo, Sila, otmu Timoteo. Nenne yengât nângâm ekap yu kulemgum katyinjgiain.

Awoŋnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristoŋe engatyetneâk nângâyinjgim tihityeŋe otdomawot. Yawu otmutâ biwi nângân nângânyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât Anitâ ulitgumain.

Tesalonike yengât manmanyenje yakât sâop.

²⁻⁵ Emelâk nenne yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepne ekyongowin. Ekyongomunne Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan kionmâ mem hewewenjuhuyekmu den ya nângânetâ bulâne olop. Yâhâ den ekyongowin yan Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan ki kionmâ mem hewewenjuhuyehop mâne den ya nângânetâ tânât otbâp. Yawu gârâmâ den ya ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim tem lâuwangwi. Yâkâlen biwiyenjaŋe kepeim bukulpnyeŋe orop buku oranĝim manbi. Yawu manmâ lohimbî belângen mansai ya den pat âlepne ekyongonetâ nângânomaihât Kiristo hoŋ bawanĝim hâhiwin nângâm gai. Otmu Kiristoŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikjan katyekbuap yakât nângâm biwiyenje mem mansai. Otmu umatne âlâlâ kakyenjan yâhâmwân ki lohotje otmai. Yawu mannetâ Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat kuyinjgimu mansai yakât topne tetemu ekmâ engat yâhâp ki otmain. Yengât yawu nângâm Anitâ mepaemain.

Emelâk den kâsikum yingimunne nângânetâ bulâne otmu manman âlepnehât bulâne teteyinjgiop. Sâp yan âlâhât wâtjan kinmâ nep mem manbin yakât topne tetemu ekbi. ⁶ Den pat ya ekyongomunne nângâm Kiristohâlen biwiyenje katbi. Sâp yapâek lohimbî belângen manmaine nângâm bâleyinjgim mem âlâlâ tuhuyekmâ gawi. Yawu otyinginetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenje mem hewewenjuhumu kârihem kinmâ biwiyenje herone olop. Yâhâ kândikum emelâk Yura nengât kunlipnennjaŋe Kiristohât hâkâŋ otmâ yawuâk mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuŋetâ yan yâkne manman kârikjahât mâtâp meningiwuap yakât nângâm biwi hero nângâop. Nenne yâkâlen biwinenjaŋe kepeim manmunne yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu otningimai gârâmâ nenne manman kârikjan mannongât nângâm biwi hero nângâmain. ⁷ Emelâk yeŋe kârihem kinmâ biwi hero nângâwi. Yakât otmâ Makeronia otmu Akaiâ ambolipnjaŋe Kiristohâlen biwiyenje kepeimainje den pat yakât alahumai. Yakât otmâ hâmbâi lohimbî belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomaiân yâku yawuâk kârihem kinmâ biwi herone nângânomai. ⁸⁻¹⁰ Yengât den pat alahumai yakât topneâmâ yuwu. Anĝoân nenne yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yakât herone nângâm mem buku tuhunenekbi. Yawu otmâ Porom Lâpio perâkne bet pilâm Anitâ Manman bulânehât Ambone yâkâlen biwiyenjaŋe

kepeim hoŋ bawangim gai. Emelâk Anitâŋe ikŋe nanŋe, Yesu, mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ yen orop yâkâlen biwinenŋe kepeim manmain. Yâhâ lohimbi belângen manmaine orotmeme bâleŋe tâtâem otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâŋe yakât matŋe umatŋe yingimu menomai. Yawu gârâmâ sâp yan Yesuŋe himbim pilâm âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe mem manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi. Yakât mambotbangimain. Lohimbiŋe yengât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ arimu Makeronia otmu Akaiia kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe nanŋai. Yakât otmâ Kutdâhât den pat âlepŋe ya nanŋai. Yakât otmâ nenŋe yengât den pat yakât yâhâŋe ki ekyongonom.

2

Pauloŋe yâk yengâlen puwâk ari olop miop yakât sâop.

¹⁻² Nenŋe anŋoân Pilipi kapiân ari Kiristohât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe ekyongomonŋe nombotŋeŋe nângâŋetâ nahat otmu hâim hilitnenekmâ mem bâlenenekbi yakât topŋe nanŋai. Otmu kapi ya pilâm yengâlen takamonŋe lohimbi belângen manmaine mâtâp maŋuningim mem âlâlâ tuhunenekbi. Yawu otŋetâ Anitâŋe mem hewewen tuhunenekmu yâkât wâtŋan kinmunŋe hâknenŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepŋe ya ekyongomonŋe nângâŋetâ bulâŋe olop. ³ Otmu den pat âlepŋe ekyongom biwiyenŋan kionŋbin yan ki tâpikgum ekyongowin. Me topnenŋe ki kurihiakmâ den perâkŋe kâityongowin. ⁴ Anitâŋe lok biwinenŋe ekmapŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonehât âi sâm ningiop. Yâkŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât yâkât sât lâum âi ya biwinenŋeŋe tinâk kepeim lohimbi ekyongom gamain. Yawu otmain yamâ lohimbiŋe nengât nângâningiŋetâ yahalâkgât ki nângâmain. ⁵ Me dennenŋe nângâm tep hero nângâningiŋetâ ki den âilonŋo lonŋo otmâ biwiyenŋan gewin. Me tewetsenŋe ningiŋetgâlâk nângâm den pat bulâŋe ya ki kâimboŋyebkin. Yawu manminiwi yakât topŋe Anitâ ikŋiâk nanŋap. ⁶ Bulâŋanâk yen me lohimbi nombotŋe âlâŋe mepaenenekŋetgât ki nângâwin. ⁷ Kiristo ikŋak âi ningim hângânnongomu ikŋe sâtgât otmâ den kâsikum yingim gain. Yakât otmâ yeŋe ewe katnenekŋet sâm ekyongombâingât dop olop yamâ nenŋe yawu ki ekyongowin. Yâhâ ŋaŋa namân gâtŋe yamâ mâmâŋeŋe sisikgum nam waŋmap yakât dopŋeâk nenŋe nângâyingim lohottŋan otyingiw. ⁸⁻⁹ Yawu otyingim biwinenŋe yengâlen kinmu den pat âlepŋe kâsikum yingiw. Otmu yeŋe tânnongom hâhiwin nângâmai sâm nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingiw yan nenŋahâk âi tuhum yapâ tewetsenŋe mem senŋe âlâlâ puluhuakmâ manbin. Nenŋe yawu otmâ hâhiwin nângâm manbin yakât topŋe nanŋai.

¹⁰ Emelâk nenŋe yen orop manmâ Kiristohât den kâsikum yingimonŋe nângâwi yan nengât manman ya ekbi. Nenŋe Anitâhât tem lâuwangim uwawapŋe bia manmâ ki otmâ tâpikguwin. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olop yawu nanŋain. ¹¹ Otmu âwâlipyenŋe nimnaomlipyenŋe wawaeyekmâ tihityenŋe otmai yakât dopŋeâk nenŋe yen kerek mem buku tuhuyekmâ yuwu otyingiw. ¹² Lohimbi nombotŋe biwiyenŋe orotok sâop ya mem hewewen tuhuyebkin. Otmu lohimbi nombotŋe umatŋe âlâlâ kakeŋan yâhâop yan mem sânduk tuhuyebkin. Yâhâ Anitâŋeâmâ meyekmâ ikŋe kapi himbimân tap yan katyekbuap. Yan katyekmu manman kârikŋan manmâ heronŋe otbangim mepaenomaihât pat kuyingim tihityenŋe otmap.

Yakât otmâ târârâhâk manñetâ manmanyenye ekmu ârândânj olâkgât ekyon-gowin.

¹³ Anjoân yengâlen taka Anitâhât den bulâñe kâsikum yingiwîn ya nângâñetâ yuwu olop. Den eknongonjetâ nanğain yuâmâ lokgât nângân nângânâmbâ ki tetemu eknongoai. Yuâmâ Anitâhât den bulâñe oap. Yawu sâam mem biwiyenjan katbi. Biwiyenjan katmâ nângâñetâ biwiyenye kelihakmu yâkâlen biwiyenjanje tinâk kepeim manmâ gai. Yakât nângâm haonmâ ârândânj Anitâ mepaemain. ¹⁴ Bukulipne, yenye Yesu Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim manñetâ bukulipyenye nombotjanje yekmâ nângâm bâleyingim topñe âlâlâ mângâeyekmâ gai. Yakât dopñeâk emelâk Yura lohimbi nombotjanje Kiristohâlen biwiyenye katbi yan bukulipyenjanje nângâm bâleyingim topñe âlâlâ mângâeyekbi. Emelâk Anitâñe poropetelipñe den ekyongomu yâkñe Yura nengât tâmbâlipnenñe ekyongowi. Tâmbâlipnenñe den ya nângâñetâ gemu bet pilâm poropete dondâhâlâk yongonjetâ muwi. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu Kutdânenñe Yesuñe Anitâhât den ya Yura lohimbi ekyongop. Ekyongomu papatolipyenjanje nângâm bâlewanğim yawuâk mem âlâlâ tuhum kuñetâ muop. Otmu nen aposololipñe gurâ pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomain. Ekyongomunñe nângâm Kiristohâlen biwiyenye katñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyingimu mansai. Yawu otmain yakât Yura papatolipnenñe mâtâp manguningim watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Otmu pâku lohimbi gurâ mem ge katyekmâ mâtâp manguyingimai. Yakât otmâ Anitâñe nângâmu dondâ bâlemu tâmbâlipnenñe mem bâleyekmâ gawi ya bâiñe meñetâ pesuk yap. Yakât otmâ Anitâñe matñe umatñe yingimu umatñe âlâlâ kakyenjan yâhâwuap.

Pauloñe âwurem ari yekbom sâam biwiyenye nângâop.

¹⁷ Bukulipne, Yura ambolipñe miti emetñahât galem manmai yanje mem âlâlâ tuhunenekmâ watnenekñetâ pilâyekmâ takawin. Nimnaom âwâ mâmâlipyenjanje mum pilâyekñetâ mandu manmai. Ya lohimbiñe yekmâ tepyenye nângâmai. Yakât dopñeâk nenñe yengât kapi pilâm takawin yapâek yenje mandu towat mansai nângâm tepnenñe nângâyingim manmâ gain. ¹⁸ Otmu pilâyekmâ takawin ya ki kâlep otmuâk âwurem taka yen yekne sâam otbin. Yawu otmunñe Satanñe mâtâp manguningim yâhâmu hâum pâpğum pilâm Aten kapiân tatbin. Nâñe yen yekbe sâam yawu otban. ¹⁹⁻²⁰ Nenñe herone nângâyingim yengât den pat ya lohimbi ekyongom mepaeyekmâ mansain yakât yuwu sâamune nângâñet. Nenñe yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe puwâk ekyongomunñe nângâm yâkâlen biwiyenjanje kepeiwi. Yakât otmâ Kutdânenñe Yesuñe âwurem ge yen orop menenekmu yakât senñan kinnom. Sâp yan yengât herone nângâmunñe Kiristonje nângâmu âlepñe otbuap.

3

¹⁻² Aiop, Yura ambolipñe miti emetñahât galem manmainje watnenekñetâ pilâyekmâ Aten kapiân taka tatbin. Otmu yen gurâ girawu mem âlâlâ tuhuyekñetâ mansai sâam yengât nângâm ketet otmâ mansain. Bukune Timoteo, orowâk manmâ Anitâ hoñ bawanğim Kiristohât den kâsikum lohimbi yingimain. Yakât otmâ yâkñe yengâlen taka mem hewewenñe tuhuyehâkgât hângângumune takamu nâñe niniâk tatban. ³⁻⁴ Emelâk nenñe yen ki

pilâyekmâ takawin yan yeŋe Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât topŋe ekyongomunŋe nâŋgâwi. Den ekyongowin yakât bulâŋe yamâ mem âlâlâ tuhuyekbi yan tetemu ekbi. ⁵ Mem âlâlâ tuhuyekbi yan yeŋe lohotŋe otmâ Kiristo betgunjetgât Kâitgu Kâitgu Amboŋe Satanne biwiyenjan kionop. Yawu olop. Yakât Kiristohât den pat âlepŋe imbiâk kâsikum yinŋiwin mon sâm gorânihimu Timoteo hâŋgângumene yengâlen takaop.

Timoteoŋe Tesalonike ambolipŋe yengât den pat Paulo ekuop.

⁶⁻⁸ Otmu yengâlembâ purik sâm âwurem nâhâlen takaop. Taka yeŋe Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim buku orangim manmâ nâhât tepyeŋe nâŋgânihimai yakât den pat eknohop. Eknongomu nâŋgâmune tepne welâmŋan giop. Yakât otmâ yengâlen takamune eŋakmâ tep hero nanŋanŋinomgât nâŋgâm gan. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. ⁹ Hâhiwin kakŋan mansan yamâ yeŋe Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim manmâ gai yakât den pat nâŋgâmune biwine hewewej otmu Anitâ herone nâŋgâwanŋim mepaeman. ¹⁰ Emelâk Kiristohât den kâsikum yinŋimunŋe nâŋgâŋetâ keterakyinŋiop. Yakât otmâ yengâlen âwurem taka yakât den topŋambâek kâsikum yinŋimune nâŋgâŋetâ keterakyinŋiâk sâm Anitâ ulitgum biwinaŋe mem mansan.

¹¹ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesuŋe nâŋgânihimutâ âwurem taka yekbomgât nanŋan. ¹² Anitâŋe yen mem hewewej tuhuyekmu buku orangim mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu lohimbi belângen manmai ya gurâ nâŋgâyinginomai. Yawu gârâmâ nenŋe yengât nâŋgâyingimain yakât dopŋeâk nâŋgâyinginomaihât nanŋan. ¹³ Yawu nâŋgâyinginomai yanâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim mannomai. Yawu manŋetâ Kutdânenŋe Yesuŋe aŋelolipŋe meyekmâ âwurem gewuap yan Awoŋnenŋe Anitâ yakât senŋan kinŋetâ yekmu ârândâŋ otmu nine nanne baratne koko salek sâwuap.

4

Manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.

¹⁻² Aiop, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Manman girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât den kâsikum yinŋimunŋe nâŋgâm lâum manmâ gai. Nen Kiristohât aposololipŋe orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ yakât sâtgât otmâ den pat âlepŋe ya ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakmu lâum manmâ gaŋetâ yekmunŋe tipine âlepŋe oap. Ya torokatmâ tiŋâk lâum manŋetâ Anitâŋe yekmu âlepŋe otbuap. ³ Yeŋe târârâhâk mannomaihât Anitâŋe nâŋgâmap. Yawu manmâ kâwâ konda ki otnomai. ⁴⁻⁵ Lok belângen manmaiŋe imbi yekmâ tepyeŋe uk sâmu otmâ tâpikgunjetâ umatŋe tetemu yakât kakŋan miakmâ manmai. Yâkŋe otmâ yawu ki otnomai. Yeŋeâmâ orotmeme tâŋ tâŋâk watmâ imbi meyekŋetâ lohimbiŋe nâŋgâyinginjetâ yahatbuap. ⁶ Emelâk girem den âlâ yuwu ekyongomunŋe nâŋgâwi. Lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yengât imbi yekmâ otnomai yamâ Kutdâŋe yakât matŋe umatŋe yinŋimu menomai. ⁷ Nenŋe Kiristohât mâtâp watmâ kâwâ konda ki otmâ mannehât Anitâŋe menenekmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋe mem hewewej

tuhumap. ⁸Yakât otmâ lok âlâ me âlânje den ekyongoan yu betgunomai yamâ nâ betnohoain sâm Anitâ betgunomai.

⁹⁻¹⁰Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje biwiyenje mem hewewenj tuhumap. Yawu otmu Makeronia hânân Kiristohât komot mansai ya orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim mansai. Yawu otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ otmâ mannomaihât nanjan. Emelâk yakât topnje ekyongomunje nângâwi. Yawu gârâmâ nâje den kâlep ki kulemgum katyngiwom. ¹¹Emelâk den ekyongowin ya âlâkuâk ekyongomune nângâjet. Yenje lohotjan manmâ tat tat memeyenje galemgum henjenjum mannomai. Yawu manmâ ki konam im bukulipyenje nem watyeknomai. Otmu bukulipyenje yengât tat tat memeyenje yakât nângâm ki engatyejan genomai. ¹²Yâhâ âi mejetâ yanâmâ manmanyenje tetewuap. Yawu otmâ mannomai yan lohimbî belângen manmainje yekmâ ewe katyeknomai.

Kutdânenje Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

¹³Bukulipne, lohimbî belângen manmai yengât sese buwulipyenje me âwâ mâmâlipyenje mumai yan “mujetâ pesuk yap” sâm isem we bâle nângâm manmai. Yenje yawu otmaihât sese buwulipyenje me âwâ mâmâlipyenaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gam muwi ya yengât sâmune nângâjet. ¹⁴Yesuje muop yamâ Anitâje mumujambâ mem yahalop. Yakât dopneâk Yesuje himbimâmbâ âwurem gewuawân lohimbîje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gam muwi ya Anitâje mumujambâ mem yahatyekbuap. Yakât nângâmunje bulâje otmap.

¹⁵Otmu Kutdânenje Yesuje aposololipje den kâsikum yingiminiop yakât sâmune nângâjet. Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhânom yan iknje lohimbî mujetâ hanyongowi ya meyekmu orowâk yâhânom. ¹⁶Anjoân Kutdânenaje iknje anelolipje yengât kunyenje ekumu lâmun kunbuap. Lâmun kunmu Kutdâje himbimâmbâ gemu iknje lohimbî muwi ya mumujambâ yahatnomai. ¹⁷Mumujambâ yahatjetâ orowâk elem kakjambâ yâhâmunje Kiristone ge hanjan peneningiwuap. Hanjan peneningimu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹⁸Otmu biwinenne gemap sâm yakât nângâm alahum biwi sânduhân karakmâ mannom.

5

Kutdânenje âwurem gewuap yakât biwi golâek otmâ mannom.

¹Kutdânenje pârâk sânsânâk âwurem ge menenekbuap yan kulem girawu tetemu ekmâ nângânom ya emelâk ekyongomunje nângâwi. Yakât otmâ den kâlep ki kulemgum katyngiwom. ²Kutdânenje gewuap yakât den âlâen hâum sâmune nângâjetâ keterakyngiâk. Kapi ambolipje yengât kasalipyenaje sâp girawuân taka itit kiom tuhuyingimomai ya ki ekyongomai. ³Kapi ambolipjenaje “Nen gulip mansain,” sâm otjetâ yan kasalipyenaje taka pârâk sânsânâk yongom kiom tuhuyingimai.

Aiop, umatje ya kaknenjan yâhâmap sâm mâtâp ya mangunomaihât dop ki tap. Yakât topnje nângâjetâ keterahâkgât imbi tepdâ yengâlen hâum sâmune nângâjet. Imbi tepdâje naom mene sâm otmai yan naomnje hâlilikmâ tatmu hâhiwin nângâm belângen memai. Yakât dopneâk umatje ya kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângânomai. ⁴⁻⁵Bukulipne, Kutdâje âwurem gewuap yakât emelâk ekyongomunje nângâjetâ hanj sâyingiop. Yawu gârâmâ yakât topjahât ki pâpgum mansai. ⁶⁻⁷Lok nombotnaje biwi pâlâmje manmâ to

kârikŋe nem hâlim milim otmai. Yawu otmai yakât umatŋe topŋe topŋe kakyeŋan yâhâwuap ya ki nâŋgâmai. Yâhâ yeŋeâmâ mambotbangim biwi golâek mannomai yanâmâ pârâk sânsânâk takamu ki pârâk pilânomai. ⁸ Otmu biwiyenŋe galemahom yuwu mannomai. Lohimbi belângen manmaiŋe mem bâleyekŋetâ biwiyenŋe gemapgât Kiristohâlen biwiyenŋe kepeinomai. Me yeŋe sâmbâleangim hionakmaiŋetâ biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannomai. Yawu otmâ Kutdâŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap yakât nâŋgâm biwiyenŋe mem mannomai. ⁹ Anitâŋe lohimbi kerek nengât manmannenŋahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ lohimbi belângen manmâ orotmeme bâleŋe otmai ya matŋe umatŋe yingimu mem hâhiwin kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yâhâ yenâmâ nen orop Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe sâreerenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât Anitâŋe sâmb kalop. ¹⁰ Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen torokatmâ manman kârikŋan mannom. Yakât otmâ manmunŋe gewuap me mumunŋe gewuap sâp yan menenekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹¹ Yakât nâŋgâm biwinenŋe gemap sâmb sâp yiwereŋe tânahom biwi sânduhân karakmâ mansai yawuâk otmâ yâhânomai.

Pauloŋe girem den ekyongop.

¹² Nenŋe Kutdâhât sâtgât otmâ lok meyekmâ galemयोगom den kâsikum yinginet sâmb katyekbin ya ewe katyeknomai. ¹³ Galem yaŋe âi ya biwiyenŋe tinâk mem mansai yakât otmâ nâŋgâyinginetâ yahatmu buku otyinginetâ yâk orop buku konok otmâ mannomai.

¹⁴ Lohimbi nombotŋe konam imai ya sâyinginetâ âi tuhunomai. Otmu lohimbi nombotŋe biwiyenŋe orotok sâmbu mansai ya mem hewewenŋe tuhuyekŋetâ biwiyenŋe ârândâŋ otbuap. Otmu lohimbi nombotŋe Anitâhât den ki nâŋgâm heŋgenŋumaiŋe orotmeme inŋe ya otmunŋe mem bâlenenekmap sâmb gorâyingimap. Lohimbi yawuya Anitâhât den topŋambâek kâsikum yinginetâ nâŋgâm mannomai. Otmu lohimbi nombotŋe mem bâleyeknomai ya lohotŋan otyinginomai. ¹⁵ Lohotŋan otyingim matŋe ki kâpekyinginomai. Yawu otmâ buku orangim tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mem bâleyeknomai ya yawuâk mem buku tuhuyeknomai. ¹⁶⁻¹⁸ Otmu wuân me wuân teteyingiwuap yan haonmâ ârândâŋ Anitâhât heronŋe nâŋgâm mepaembisâi. Orotmeme yu otmâ Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomaihât Anitâŋe nâŋgâmap.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâ lauyeŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu den ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Yakât ki nâŋgâŋetâ gemu kuyinginomai. ²¹⁻²² Lohimbi âlâ me âlâŋe den ekyongonŋetâ nâŋgânomai me orotmeme âlâ otŋetâ eknomai. Yawu otŋetâ yaŋe Anitâhât den orop lâuakdomawot me bia sâmb yakât ekmâ kiwilim heŋgenŋunomai. Lâuakdomawot otmuâmâ ya nâŋgânomai. Yâhâ ki lâuakdomawot otmuâmâ ya ki nâŋgânomai.

Den bâiŋe sâop.

²³ Anitâ Biwi Sânduk Ambonaŋe manman bâleŋe yapâ meyekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe galemयोगom târârâhâk mannomaiŋetâ nâŋgâm ulitguman. Yawu mannomai yan Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge yekmu ârândâŋ otbuap. ²⁴ Anitâŋe ikŋahâk meyeŋop. Yakât otmâ yeŋe yâkât wâtŋan manmâ yâhâm sâp patoen Kiristohât senŋan koko salehâk kinnomai.

²⁵ Nengât sâmb Anitâ ulitgunomaiŋetâ nanŋan.

²⁶ Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenaje kepeim mansai yeje heronje nanjanjinomai.

²⁷ Den yu Kutdâhât sâtgât otmâ kulemgum katyinjian yu sâlikum bukulipyenje ekyongonjetâ kerekje nângânomai. ²⁸ Kutdânennje Yesu Kiristo tihitnennje otmapne yen orop tatmu yâkât wâtjan manjetgât Anitâ ulitguman. Bâinj.

Nâ bukuyeje,
Paulo

2 Tesalonike Paulon Tesalonike yengât ekap betnehen kulemgum katyinjgiop.

O bukulpnenne,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipnane Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai. Yawu mannetâ Awonnenne Anitâ yet Kutdânenne Kiristo orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmap. Nenâmâ Paulo, Sila, Timoteonje nenne yengât nângâm ekap yu kulemgum katyinjgiain.

² Yengât nângâm Anitâ yuwu sâmu ulitgumain. “O, Awon, gâne Kutdânenne Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipne Kiristohâlen biwiyene kepeim mansai ya yengât tihityene otmutâ biwi nângân nângânyenane kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoin.” Yawu sâmu ulitgumain.

Kiristonje âwurem ge biwinnenahât topne ekbuap.

³ Emelâk yene Kiristohâlen biwiyene katmâ buku oranjim mannetâ yekmunne ârândânj olop. Otmu yapâek yâkât tem lâuwangim bukulpnyene orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai yakât nângâmunne âlepne oap. Yengât nângâm haonmâ ârândânj Anitâ mepaem yâhânomgât nanjain. Yawu otmunne âlepne otbuap. ⁴ Otmu lohimbî belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin kakjan katyekjetâ manmai. Yawu otyingijetâ Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim ki lohotne otmâ manmâ gai. Yakât nângâm mepaeyekmâ yengât den pat ya Anitâhât lohimbî kapine kapine manmâ arai ya ekyongomain.

⁵ Aiop, mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin kakjan manmâ gai yan biwiyene ki orotok yap. Yakât otmâ Anitâne yekmu ârândânj otmu tihityene otmap. Otmu sâp pato tetewuap yan manman sânduhân katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ⁶ Anitâne otmain memain yakât matne dopnenjanâk kâpekningimu memunne ârândânj otbuap. Yâhâ yenâmâ lohimbî belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin kakjan mansai. Yakât matne yâkne yawuâk hâhiwin bâlene yinjgiuap. ⁷⁻⁸ Yâhâ yenâmâ nen orowâk manman sânduhân mem katnenekmu manbisâin. Sâp pato tetewuap yan Kutdânenne Yesune anelolipne meyekmu himbimâmbâ genomai. Gem yan mâmâne otyingimu lohimbine Anitâhât hâkân otmâ Kiristohât den pat âlepne ki lâumai ya matne yinginomai. Yawu otmâ kâlâpne pundurj sâm ge seyekmu hâhiwin nângâmbisâi. ⁹ Kutdâ Wâtgât Ambonane lanjinan tatmap yapâek mem keteyekmu omoj bâlenan tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. ¹⁰ Otmu nenne yâkâlen biwinnenane kepeim manmain. Yakât otmâ yâkât den pat âlepne yen ekyongomunne nângâjetâ bulâne otmu yawuâk yâkâlen biwiyenane kepeim manmai. Yen orop yawu mannom otmuâmâ yâkne âwurem ge menenekmu herone nângâwanjim mepaem manbisâin.

¹¹ Yakât nângâm yengât yuwu sâmu Anitâ ulitgumain. “O Awonnenne Anitâ, emelâk Tesalonike kapi ambolipnane Kiristohâlen biwiyene katjetâ manman kârikjahât pat kuyingion. Kiristohâlen biwiyenane kepeim denne tâj tânjâk lâumu honj bawanjim lohimbî buku otyinginehâlâk nângâmai. Yakât otmâ yâkne gâhât wâtgan kinmâ buku otyingim mannetâ yekdâ ârândânj otbuapgât nanjan. ¹² Gâne Kutdânenne Yesu Kiristo orop tihityene otmâ mem

hewewen tuhuyekmutâ yawuâk manmâ yâhânomai. Yawu manmâ yâhânetâ Yesuñe âwurem ge meyekbuap yan nen hârok yâkât nângâmunñe yahatmu mepaenom. Otmu yâkñe gurâ yawuâk nângâningimu yahatbuap. Yawu otmâ herone nannganinom.

2

Girem Den Kukuñahât Amboñe yâkât topñe.

¹ Kutdânenñe Yesu Kiristoñe himbimâmbâ âwurem ge ikñe lohimbi menduhunenekbuap yakât topñe nângâm henngunjetgât yuwu sâmun nângâñet. ² Lohimbi nombotñeñe nâhât den golâ gahaem yuwu sâmai. “Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñan kioñmu “Kutdânenñe getek âwurem gewuap.” sâmu nângâwin,” yawu sâmai. Me yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm lohimbi den kâsikum yingimap.” Yawu sâmai. Otmu nombotñeñe yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm pepa kulemgum katningimu ekmain.” Nâhâitñe “den yawu sâmap” sâñetâ nângâmun ki bulâñe otmap. Yakât otmâ den ya nângâm ki pâràk pilâm biwiyeñe ahom niakbuap. ³ Lok âlâ me âlâñe wuân me wuân otmâ kâityongonjetâ biwi nângân nângânyeñe hâlim milim otmapgât den âlâ yuwu sâmun nângâm biwiyeñan katñet. Kutdânenñeñe ki âwurem gewuap yan lohimbi kiñitñe orowâkñe gawamangât girem den âlâlâ ya longâem Anitâ pilânomai. Anitâ pilânomai ya yengât kunyeñe, kutñe Den kuhuhât Amboñe ya, tetemu lohimbi kerekñe ekñetâ sâtñe kârikñe otbuap. ⁴ Yâkñe ikñahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenñan kinbe sâm otbuap. Yawu otmâ lohimbiñe senñe âlâlâ Anitâhât pat katñetâ tap ya mem gulip tuhuwuap. Otmu pâku lohimbiñe Porom Lâpiolipyenñe me wahap yu me ya mepaemai ya gurâ mem gulip tuhuwuap. Yawu tuhum lohimbi kerekñe mepaenekñet sâm Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ Anitâ oan sâm kawenñan tatbuap. Yawu gârâmâ emelâk Anitâ Manman Amboñeñe lok yuñe hiliwahowuapgât sâm kalop. ⁵ Âlâñe yakât ki ekyongop? Nâñe emelâk ekyongowan yakâ.

⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ Anitâ pilânomai ya yengât kunyeñe, kutñe Den Kuhuhât Amboñe yâkñe tetewuapgât mâtâp manguakmâ tap. Yakât topñe emelâk ekyongomune nângâwi. Den Kuhuhât Amboñe tetemu eknomai yakât sâpñe emelâk Anitâñe kalop. Sâp kalop ya Anitâñe ekmu ârândâñ otmu lok ya tetewuap. ⁷ Âun yuâmâ Den Kuhuhât Amboñe ki nângâwanñiain. Yawu gârâmâ yâkñe lohimbi nombotñe yengât kakyenñan mem girem den âlâlâ longâemai. Gâmâlâk wuânñe yâkât mâtâp manguwanñim tapñe keterakmu yanâmâ tetekñan tetemu lohimbiñe eknomai. ⁸ Ekmâ nângâwanñinjetâ lohimbi kiñitñe orowâk kâityongowuap. Yawu gârâmâ Kutdânenñe Yesuñe âwurem ge ekmâ lauñambâ kahaponñ hângutmu lok ya gulip otbuap. Yawu otbangiwuap yan lohimbiñe ekñetâ hâu sâsâ otbuap.

⁹ Aiop, Den Kuhuhât Amboñeñe lohimbi mem bâleyekbuap yakât sâmun nângâñet. Kâitgu Kâitgu Amboñe Satanñe mâmâñe otbângimu kulem perâkñe topñe topñe memu lohimbiñe ekñetâ ewe membe otbuap. ¹⁰⁻¹² Yawu otmu Kiristohât den pat âlepñe ya nângâñetâ gemu bet pilâm hiliwahonohât pat mannomai. Yakât otmâ Anitâñe Nângân nângân perâkñahât Amboñe hângângumu ge biwiyeñan kioñbuap. Biwiyeñan kioñmu Den Kuhuhât Amboñeñe den perâkñe topñe topñe kâityongomu orotmeme bâlenñe tâtâem otmâ

mannomai. Yawu manñetâ sâp patoen Anitâñe biwiyenjahât topñe ekmâ sâm hâreyingimu Kutdânenñe Yesuñe ki sârereyekbuap. Yakât otmâ hiliwahonomai.

Yesu Kiristoñe menenekmâ manman kârikñan katnenekbuap.

¹³⁻¹⁵ Bukulipne, Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yan yen wawaeyekmâ manman kârikñan katyekbom sâm kalop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñjahât Heakñe mem hewewenñ tuhuyekmu Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe katbi. Yâkâlen biwiyenñe katñetâ Anitâñe nine nanne baratne sâm meyehop. Yakât otmâ nenñe yenñgât nâñgâm haoñmâ ârândâñ Anitâ mepaem yâhânom yawu biwinenñane nanñain. Anitâñe meyehop. Yakât den pat bulâñe orowâk tatmâ kâsikum yingiwini me âlâengen ari tatmâ ekap kulemgum katyingiwini. Den ya biwiyenñan katmâ târârâhâk lâum mannomai. Yawu manñetâ yanâmâ Kutdânenñe Yesu Kiristoñe yen orop menenekmâ himbim lanñinñan katnenekmu tatmâ yâhâmbisâin.

¹⁶ Awoñnenñe Anitâñe ikñahâk wawaenenekmâ biwinenñe mem hewewenñ tuhup. Yawu otningimu biwinenñe sânduk sâmu manman kârikñan mannom sâm biwinenñe hikum manmain. Yakât otmâ yenñgât nâñgâm Anitâ yuwu sâm ulitgumain. “O Awoñnenñe Anitâ, gâñe Kutdânenñe Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipñe yenñgât biwiyenñe mem hewewenñ tuhuyekdomawot. ¹⁷ Yawu otyingimutâ lohimbini yetgât wâtyetñan kinñetâ manmanyenñe kelihakmu orotmeme âlepñeâk otmâ mannomaihât nanñain.” Yawu sâm Anitâ ulitgumain.

3

Kutdânenñane tihitnenñe otmâ ki betnongowuap.

¹ Bukulipnenñe, yenñe Anitâ ulitgunñetâ Kiristohât lohimbini yâkât den pat âlepñe sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhunñetâ lohimbini wosapâ wosapâ manmâ araiñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñane kepeinomai. Otmu yenñe yâkâlen biwiyenñane kepeim manmâ gai yan lohimbini manmanyenñe ekmâ Anitâ mepaem gai. Otmu yâkñe gurâ Kiristohâlen biwiyenñane kepeim manmâ yâhânomai yan lohimbini manmanyenñe ekmâ Anitâ mepaenomai. ² Yâhâ nenñeâmâ den pat âlepñe ekyongomunñe lohimbini nombotñane nenñgât den ya nâñgâñetâ gemu bet pilâm mem bâlenenekmai. Yakât otmâ yenñe Anitâ ulitgunñetâ bâtyenñambâ menenekmâ tihitnenñe otbuagât nanñain.

³ Kutdânenñane yenñgât tihityenñe otbuap. Yawu otmâ mâmâñe otyingimu yenñe yâkât wâtñan kinñetâ Manman Bâlenjahât Amboñane mem ge katyekbe sâm hâum pâpguwuap. ⁴ Yen den kâsikum yingiwini ya nâñgâñetâ bulâñe otmu nen orowâk Kutdâhâlen biwinenñane kepeim manmain. Yakât otmâ den ya lâum manmâ gai yawuâk lâum manmâ yâhânomaihât engat yâhâp ki otmain.

⁵ Lohimbini belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekñetâ yanâmâ Anitâñe tihityenñe otmu Kiristohât wâtñan kinñetâ biwiyenñe sânduk sâmu mannomai. Otmu Kutdânenñane biwiyenñan gemu yakât topñe nâñgâm henñenñgunñetgât nanñain.

Nenñe konam ki inom.

⁶ Kutdânenñe Yesu Kiristohât sâtgât otmâ yuwu sâmunñe nâñgâñet. Âi mem mannomai sâm den kâsikum yingiwini ya bukulipnenñe nombotñane nâñgâñetâ nahat otmu konam im gai. Yakât otmâ yenñe den sâyinñinñetâ âi menomaihât

nanġain. ⁷ Nenne yen orop manbin yan nepġât mâtâpne tiripyongomunne ekbi ya watmâ nep mem manġetġât nanġain. ⁸ Lohimbiŋe senne âlâlâ tânnongowi yakât matne yinġiwin. Otmu yeŋe nen tânnongone sâŋ senne âlâlâhât pâinmaiâhât nenne den kâsikum yinġiminiwin yan nennjahâk nep tuhum yapâ tewetsenne mem senne âlâlâ puluhuakminiwin.

⁹ Den kâsikum yinġiminiwin yakât matne sot me senne âlâlâ tânnongombâihât dop. Yamâ nenne nepġât mâtâpne watmâ manġetġât nâŋgâm nennjahâk nep memunne ekbi. ¹⁰ Yawu otmâ yuwu sâŋ ekyongowin. “Lohimbi âlâ me âlâ konam imai yâhâmâ sot ki yinġinetâ nenomai.”

¹¹ Yeŋġâlen ġâtne nombotŋaŋe konam im bukulipyenŋe yeŋġâlen ari nem watyekmai. Yawu otmâ bukulipyenŋe yeŋġât manmanyenŋe âlepne ya mem bâleyinġimai. ¹² Kutdânenne Yesu Kiristohât sâtġât otmâ girem den ekyongonetâ ya nâŋgâm nep meŋetâ manmanyenŋe kuwihakmu mannomai.

¹³ Yeŋe orotmeme âlepneâk otmâ manġetâ biwiyenŋe ki orotok sâwuapġât nanġain. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den kulemgum katyinġiain yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonetâ nombotŋaŋe Kiristohât den nâŋġânetâ gemu bet pilâm mansai ya ki kasa otyinġim watyeknetâ arinomai. Konam imai yakât den sâyinġinetâ aŋulakmâ âi menomai.

Den bâiŋe sâŋ hâreop.

¹⁶ Umatne âlâlâ teteyinġiwuap yan Kutdâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe ikrjahâk biwiyenŋe mem sânduk tuhuyinġimu manmâ yâhânomai. Kutdânenŋaŋe yen orowâk tatmu mannomai.

¹⁷ Otmu lok ekap kulemguaŋ yu sâŋmune kiripi nihimu bâiŋehen ninak kutne kulemguan. Yu ekmâ nâhâitne nâŋġâningim mansap yawu nâŋġânomai. Ekap âlâlâ kulemguman yamâ yuwuâk watmâ kutne kulemguman.

¹⁸ Kutdânenne, Yesu Kiristo tihitnenne otmapne yen orop yâkât wâtŋan manġetġât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

1 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap aŋgoân kulempuop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyetŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât aposolo katnekmâ âi nihimutâ mem mansan. ² Âi ya mem Kiristohât den pat ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu nanŋe âwâŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim tânahom hoŋ bawangimait. Otmu Kiristoŋe âwurem ge nine lohimbî sâmbâ menenekmu manman kârikŋan mannomgât nâŋgâm biwinenŋaŋe mem mansain. Otmu gâhât nâŋgâm Anitâ yuwu sâmbâ ulitguman. “O Awonŋ, gâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nâŋgawangim tihitŋe otmutâ biwiŋe sâmbâduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâmbâ ulitguman.

Lok nombotŋaŋe Kiristohât den pat âleŋe kelangatbi.

³ Nâŋe aŋgoân Epeso kapi pilâm Makeronia hânân yu takawe sâmbâ den ekgohowan ya âlâkuâk sâmbâ nâŋgâ. Epeso kapi ambolipŋe nombotŋaŋe yeŋe eŋgatyeneâk watmâ Anitâhât den bukulipyenŋe kâsikum yingim gai. Yawu gârâmâ den ya kelangatmâ kâsikum yingim gai ya nâŋgâmunne Kiristohât den pat yawu ki oap. Yawu gârâmâ gâŋe Epeso kapiân tat yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomai. ⁴ Yâkŋe Anitâhât den ya wangim tâmbâlipyenŋaŋe yeŋe biwiyenbambâ den âlâlâ tetemu alahum gawî ya torokatmâ kâsikum yingimai. Otmu tâmbâlipyenŋe yeŋgât topyenŋe girawu tap yakât sâmbâ âi pâi tuhuakmai. Yawu otmâ yan Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk ki kepeimai. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgânyenŋe hâlim milim otmu manmanyenŋe ki kelihakmap. Yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomaihât nanŋan. ⁵ Nenŋe Kiristohât den pat âleŋe yu lohimbî kâsikum yingimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk kepeinomaihât yâkŋe menenekmâ âi sâmbâ ningiop. Otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeinetâ tosayenŋe pilâyingimu biwiyenŋe sâmbâduk sâmbâ yanâk bukulipyenŋe orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu nanŋangimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp tâŋ tâŋâk watmai. ⁶ Yawu gârâmâ lohimbî ya yeŋgât topyenŋe ekgohoan yaŋe Kiristohât mâtâp ya tâpikgum den tâŋât alahumai. ⁷ Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop ya nenŋe topŋambâek nâŋgâm bukulipnenŋe kâsikum yingiaŋ sâmbâ. Yawu sâmbâ yamâ yeŋe girem den yakât topŋahât pâpŋum ki kâsikum yingim henŋenŋumai. Yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomaihât nanŋan.

⁸ Aiop, Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop yakât yuwu sâmbâmunne nâŋgâ. Yamâ âleŋeâk hârok. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpiahop. Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋe girem den âlâlâ yakât andemŋe wangim yeŋe nâŋgân nâŋgânyenbambâek den torokatmai ya watmunŋe umatŋe otmap. ⁹ Otmu lohimbî uwawapŋe bia manmai ya yeŋgât nâŋgâm papatolipnenŋaŋe girem den ki ekyongomai. Yâhâ lohimbî orotmeme bâlenŋe otmâ manmainŋe girem den nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâumu kuwihakŋet sâmbâ ya ekyongomai. Lohimbî yuwuya yeŋgât yan. Lohimbî nombotŋaŋe ândâpyenŋe kârikŋe otmâ papatolipyenŋe yeŋgât den ki nâŋgâmai. Me kunyenŋe kârikŋe otmâ Anitâhât nâŋgâŋetâ gemu girem den ki watmai. Me âwâ mâmâlipyenŋe me bukulipyenŋe

yengât nângâm bâleyingim yongonjetâ mumai. ¹⁰ Nombotnajeâmâ nep tuhuninginet sâmb lohimbim me nimnaom titipâ meyekmâ ip kâriknaje hikuyeknetâ tاتمâ yâk yengât âi tuhuyingimai. Lohimbim nombotnaje loklipyene me imbilipyene betyenehen kionmai. Me loklipyene imbilipyene pilâyekmâ lok bukulipyene orop eknjâleangimai. Otmu imbilipyene gurâ yawuâk loklipyene pilâyekmâ imbi bukulipyene orop eknjâleangim orotmeme kinjon otmai. Lohimbim nombotnajeâmâ den perâkne sâmb bukulipyene kâityongomai. Nombotnajeâmâ bukulipyene yengât imbiâk den hakyenjan sâmb. Yâhâ nombotnajeâmâ Anitâhât den kum otmâ hilipgumai.

¹¹ Kiristohât honj bawalipnaje Anitâhât girem den ya tânj tânjâk kâsikum yingimai yamâ nâne Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiman yu orop lâuaksawot. Den pat âlepne yu nângâmain yan Anitâ ikne topne nângâmunne âlâ kândâkdâ otmu mepaemain.

Anitâje Paulo umam sâwangiop.

¹² Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwinaje kepeim honj bawanjim yâhâwomgât iknjahâk nângânihio. Nângânihim nep sâmb nihimu yâkât wâtjan kinmâ den pat âlepne lohimbim kâsikum yingim mansan. Yakât otmâ nâne herone nângâwanjim yâk mepaeman. ¹³ Yawu gârâmâ nâne emelâk yâkâlen biwine ki katban sâp yan biwi nângân nângânne manguakmu yuwu otmâ manban. Yâkât den pat âlepne mem ge katban. Yawu otmâ lohimbine yâkâlen biwiyene katbi ya topne âlâlâ mângâeyekmâ mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yamâ Kiristo ikne otbanjiminiwan. Yawu otminiwan yan biwi nângân nângânne manguakmu ki nângâmâk mângâeyekminiwan. ¹⁴ Yakât otmâ Anitâje iknjahâk wawaenekmâ nângân nângânne mem pârônj pilânihio. Yawu otmâ biwine mem hewewerj tuhumu Yesu Kiristohâlen biwinaje kepeiwan. Yawu otban yapâek yâk orop biwinetnaje hikuakmâ konohâk otmu manmâ gan yu. Yakât otmâ ikne komot nângâyingim honj bayingim gaman. ¹⁵ Bulânanâk Yesu Kiristone nen lohimbim bâlene sârerenenekmâ tosanenne pilâningiâk sâmb Anitâje yâk hângângumu giop. Yakât nângâmunne bulâne otmu biwinenne Kiristohâlen kepeim mannom.

Nâne ninahât nângâmunne dondâ gemap yakât yuwu sâmunne nângâ. ¹⁶ Lohimbim kerekne otmunne bâlemu tosanenne orop manbin yakât Anitâje mumuhât pat kuningiop. Yâhâ lohimbine otjetâ bâleop ya wangim nâneâmâ dondâ otmune bâlemu tosa pato mewan. Yakât matne umatne dondâ mem-bomgât dop olop. Yawu gârâmâ Kiristone biwine ikjan katbehât nângâm lohotjan otnihim matne ki nihio. Nine topne yawu tap. Otmu lohimbine yâkâlen biwiyene katjetâ Anitâje manman kârikjahât pat kuyingiwuap. Yawu otmu Kiristone wawaenekmâ lohotjan otnihio yakât den pat ya lohimbine nângâm Anitâ mepaenomai.

Otmu Ambonenne Anitâ konok ki ekmain. ¹⁷ Yâhâmâ tat tat kârikne tاتمâ gaopjak tاتمâ gamap. Otmu tاتمâ yâhâmbisâp. Yâkne ki teteop. Otmu biatbuapgât dop gurâ ki tap. Lohimbim tuhuyelehowâmbâek kunnenne tاتمâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenne otmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ herone nângâwanjim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonjanâk.

¹⁸ Nanne Timoteo, yuwu sâmunne nângâ. Lohimbim nombotnaje Kiristohât den pat bulâne ya kelangatmâ bukulipyene kâsikum yingimai sâmb gâne kuyingirâ pilânomaihât nângâm nep sâmb gihiwan. Emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyene âi sâmb gihi kungan mewi. Kungan mewi yan âi

tuhurâ bulâŋe girawu tetewuap yakât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenjan katmu den ekgohowi. Den ekgohowi ya nâŋgâm Kiristohâlen biwihanje tinjak kepeim yâkât den pat âlepŋe ya lohimbi ekyongom manbuat. Yawu mandâ lohimbi âlâ me âlâŋe mâtâp manguhuhine sâŋm otnomai yan kârihem kinbuat. ¹⁹ Yawu mandâ yanâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârândâŋ oap yawu biwihanje nâŋgâuwat. Yâhâ lohimbi nombotŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe ekmu ki ârândâŋ olop yawu biwiyenjanje nâŋgâwi. Yawu gârâmâ biwiyenjanje yawu nâŋgâm yan Wâtgât mâmâŋahât Heak ya betgunjetâ biwiyenje pâlâmŋe otmu manmâ ari hiliwahonomaihât pat mansai. ²⁰ Lok yâhâp, kutyetŋe Himenai yet Alesande, yâkŋe yawu otmâ Anitâ sâŋm bâlewanŋim gawot. Yawu olowot yakât nâŋe ketetyelekmune yae-hen ari manmutâ Satanŋe mângâeyelekmu mansawot. Otmu orotmemeyetŋe bâleŋe ya ekma nâŋgâm âlâkuâk Kiristohâlen biwiyetŋe kepeim mansetgât nanŋan.

2

Kiristohât lohimbiŋe menduhuaknomân yuwu otmâ mannom.

¹⁻² Gâŋeâmâ Kiristohât lohimbi yengât kunyeŋe mansat yakât yuwu kâsime nâŋgâ. Kiristohât lohimbiŋe menduhuakmâ Anitâhât den ya alahum kiki meytigim mepaeyeleknomaiân ekyongorâ Anitâ yuwu sâŋm ulitgunomai. Lohimbi belâŋen manmaiŋe nâŋgâningjetâ ârândâŋ otmu manman sânduhân mannehât nâŋgâm gawamangât lok kunŋe otmu galemlipnenŋe ya tânyongoâk sâŋm Anitâ ulitgunomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu Anitâhât tem lâuwanŋim mannomai. Yawu manmâ lohimbi ewe katyekmâ lohotŋan mannom sâŋm Anitâ ulitgunomai. Otmu Anitâ ambonenŋe lohimbi belâŋen manmai ya nen orop wawaenenekmâ tihitenŋe otnap yakât nâŋgâm ulitgunomai. ³ Yawu ulitgunjetâ yanâmâ Anitâ Manman kârikŋahât Ambonanŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. ⁴ Lohimbi kerekŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenje katjetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap yakât Anitâŋe nâŋgâmap. ⁵⁻⁶ Anitâ konok ambonenŋe tatmap. Otmu Yesu Kiristo iŋjak lohimbi kerek nengât toshât otmâ ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ mumbuap sâŋm sâp kalop. Sâp ya ekmu ârândâŋ otmu yanâk kuŋetâ muop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenjanje kepeimai yamâ Kriŋtoŋe mem konohân tuhuyekmu biwiyenjanje hikuakmâ konohâk otmu Anitâŋe kaok nâŋgâyimim. Otmu kuŋetâ muop yan Anitâŋe lohimbi kerek nengât tosa pilâningim manman kârikŋan torokatnenekbomgât nâŋgâmap yakât topŋe teteop. ⁷ Topŋe yawuhât pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yimimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeim mannetgât yâkŋe menekmâ aposolo âi sâŋm nihiop. Yâhâ gâŋe nâhâitŋe “Bulanjanâk eknohop,” yawu sâŋm den ekgohoan yu Kiristohât komot ekyongorâ nâŋgânomai.

⁸ Kiristohât lohimbiŋe wosapâ me wosapâ menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai ya yuwu sâŋm ekyongowuat. Lok nombotŋe Anitâhât tem lâuwanŋim bukulipyenŋe orop ki sâŋm bâlewanŋim den kakŋan sahanŋimai. Galemlipyenŋe yawuya katyekŋetâ lohimbi yengât senyenjan kinmâ Anitâ yu yakât ulitgunomai.

⁹⁻¹⁰ Otmu imbillipyenjanje Anitâhâlenâk biwinenjanje kepeim tem lâuwanŋim mansain sâmai. Ya lok âlâ me âlâŋe yekŋâlemaihât hâkyenŋe tihitŋe otmâ senŋe âlâlâ sekŋe âlep âlep yanŋe ki hâkyenŋe meŋâleaknomai. Otmu imbi ya

bukulipyenaje yeknetâ yahalâkgât somotyene mendenomai yan senne âlâlâ sekne âlepne orop ki menduhum mendenomai. Yawu otmâ loklipyene ewe katyekmâ amutyenjan mannomai. Yawu manmâ bukulipyene nembe kalem otyingim tânyongonomai.

¹¹⁻¹² Imbilipyenaje loklipyene yengât amutyenjan mannomaihât nanjan. Yakât otmâ lohimbije menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeylekmaiân imbi âlâ me âlâne yahatmâ senyenjan kinmâ den kâsikum yingine sâam otmai yamâ kuyingiman. Yâkneâmâ in denâk nângâm huruḡ huruḡ mannomaihât nanjan. ¹³ Orotmeme yawu otmâ mannomaihât sâam yingian yakât topne yuwu. Emelâk Anitâne lohimbije tuhuyelehop. Anjoânâmâ Aram sâam tuhuop. Yakât kakḡan imbinje, kutḡe Ewa sâam, ya tuhuop. ¹⁴ Tuhuyelekmu manowot yamâ anjoân Satanḡe Ewa kâitgumu Anitâhât den ya loḡgâem otmu bâleop. Yakât kakḡan Ewanḡe lokḡe ekumu yâkḡe imbinahât den watmâ yawuâk otmu bâleop. ¹⁵ Yakât otmâ imbilipyenaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim loklipyene yengât amutgen mannomai. Yawu manmâ nan baralipyene wawaeyekmâ tihityene otḡetâ yanâmâ Anitâne yekmu ârândânḡ otmu manman kârikjahât pat kuyingiwuap. Otmu Kiristohâlen biwiyenaje yawuâk kepeim biwiyene galemahom manmâ bukulipyene yengât nângâyinginimai yanâmâ manman kârikjahât bulâḡe ya menomai.

3

Kiristohât komot yengât kunlipyene

¹ Den bulâḡe yuwu sâamune nângâ. Kiristohât komotḡe lok âlâ me âlâ kunlipyene sâam katnenekmâ âi ninginetâ hoḡ bayingine sâam otmai ya yengât Anitâne nângâmu âlepne otmap. ²⁻³ Lok yawuya yengât manmanyene yakât yuwu sâamune nângâ. To kârikḡe ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk kâḡguruk otmâ lohimbije mem siriken soroken katyekmai. Otmu tewetsennahâlâk ki nângâmai. Yâkḡe târârâhâk manḡetâ ya yengât hakyenjan tosa âlâ ki tetewuap. Otmu bukulipyene lohotḡan otyinginetâ ya yengât nângâm “lok mulunḡe” sâamai. Otmu Kiristohât komolân gâtḡe âlâ me âlâ ya yengât nângâyingim nembe kalem otyingimai. Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den pat topḡambâek kâsikum lohimbije yinginetâ yâkḡe nângâḡetâ keterakyingimap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. ⁴ Biwiyene galemahom kilik milik manmâ imbi naomlipyene galemयोगom tihityene otḡetâ imbi naomlipyenaje ewe katyekmâ tem lâuyingimai. ⁵ Yawu gârâmâ yawu ki otmaine Kiristohât komot yengât galem katyekdâ yâkḡe lohimbije ki tihityene otmâ hoḡ bayinginimai. ⁶ Otmu torokatmâ sâawe. Emelâk Satanḡe ikḡahâlâk nângâmu yahatmu otmâ hilipguop. Otmu lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene katḡetâ sâp kâlep ki otmu manmâ gai. Lok yawuya galem katyekdâ yâkḡe Satanḡe olop yawu otmaiâhât kunlipyene sâam ki katyekbuat. ⁷ Otmu lohimbije belângen manmaine sâam bâleyinginetâ biwiyene kum Satangât paḡḡonân kioḡmaiâhât Kiristohât lok âlâ me âlâhât nângâyinginetâ yahatmu eweyingimai lok yawuya kunlipyene sâam katyekdâ kinnomai.

Kiristohât komot yengât hoḡ bawalipyene

⁸ Aiop, lok âlâ me âlâne Kiristohât komot hoḡ bayinginetâ sâam mem katyekbuat ya yengât yuwu sâamune nângâ. Yâkḡe biwiyene galemahonetâ manmanyene kelihakmu lohimbije yekmâ ewe katyekmai. To kârikḡe ki nemai. Me den prerâkḡe ki sâamai. Me bukulipyene yengât iri sikumyene ki

ekñâlem kâityongom meyingimai. ⁹ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe nângân nângânyene mem pâron pilâyngimu Kiristohât den pat âlepñe topñambâek nângâm yâkâlen biwiyenaje tinâk kepeim manmai. Otmu Anitâñe biwiyene ekmu ârândâñ otmap yawu biwiyenaje nângâmai. ¹⁰⁻¹² Yâkñe imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu imbi naomlipyene galemyongom tihityene otñetâ manmanyene kelihakmap. Imbilipyenaje gurâ Kiristohâlen biwiyenaje kepeim yâkât nep tinâk mem lohimbi hoñ bayingimai. To kârikñe ki nemai. Me den guruk me den belângen ki sâmai. Yawu manmâ biwiyene galemahonjetâ manmanyene kelihakmu lohimbine yekñetâ yahatmu eweyingimai. Lok yawuya yengât kutyene katdâ Kiristohât lohimbine manmanyene ekñetâ ârândâñ otbuap. Yâkñe manmanyene ekñetâ yawu otmu yanâmâ mem katyekdâ lohimbi hoñ bayingimoi. ¹³ Otmu yâkñe âilongo lohimbi hoñ bayingimoi yanâmâ lohimbine ewe katyekmâ nângâyinjñetâ yahatbuap. Otmu yâkñe Kiristohâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwangim mansai yakât topñe sâm haok tuhum lohimbi belângen manmai ekyongomai. Yawu.

Yesu Kiristo yâkât topñe.

¹⁴ Sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm gâhâlen takamune enakmâ den otdomgât nanñan. ¹⁵ Yawu gârâmâ mâtâp ki tetenihiwuap otmuâmâ pepa kulemgum katgihian yu sâlikum nenñe buku orangim orotmeme girawu otmâ manmunñe Anitâñe nângâningimu ârândâñ otmap yakât Kiristohât lohimbi ekyongorâ nângânomai. Anitâ Manman Amboñaje nen Kiristohât lohimbi orop tatmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe Anitâhât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem biwinenñan katmu nenñe Kiristohât den bulâñe ya topñambâek nângâm lohimbi kâsikum yinginomgât dop tap. ¹⁶ Anñoân lohimbine Yesu Kiristohât topñe ki nângâñetâek Anitâñe hângângumu ge nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yâkâlen biwinenñaje kepeim manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap. Yakât nângâmunñe bulâñe oap.

Yâkñe lok otmâ hânân ge hohetnennan manmu kuñetâ muop. Mumu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât nângâmunñe Anitâhât nanñe tãñ tãñâk otmap. Yâkñe olop miop ya Anitâhât anelolipñaje ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Aposololipñaje topñe katmâ yâkât den pat âlepñe sâm haok tuhuñetâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ araiñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenaje kepeimai. Otmu himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot.

4

Lok perâkñe yengât topyene

¹⁻² Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den âlâ biwinan kalop ya sâm tetemune nângâ. Gâmâlâk lok nombotñaje Kiristohât lohimbi yengâlen taka den perâkñe ekyongonjetâ nângâm nombotñaje hionakmâ yengâlen torokatnomai. Lok yamâ weke bâlenje me senduk banearâñe kakyeñan mem biwiyene kârikñe otmu den perâkñe sâm bukulipyene kâityongonmai. Kâityongonjetâ bukulipyenaje Kiristo betgum yengâlen torokatnomai. ³ Lok perâkñe yaje orotmeme âlâlâñe mem bâlenenekmap sâm lohimbi ki miaknom sâm samut katmai. Me sot âlâlâ ki nenom sâm samut katmai. Samut katmai yamâ dondâ otmâ hilipgumai yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâñe sot âlek âlek yamâ

nenejeâk hârok sârn katningiop. Nenejeâmâ sot ketetmâ “Yuâmâ neneje” otmu “Yuâmâ ki neneje” yawu ki sânom. Nen Kiristohâlen biwinenjahe kepeim yâkât den bulâhe watmainje sot âlek âlek nem Anitâ mepaemain.
⁴⁻⁵Otmu Anitâhe wuân me wuân kalop yamâ âlepjeâk hârok. Neneje wuân me wuân nene sârn otnom yamâ angoân Anitâ mepaem yanâmâ nenom. Yawu otnom yanâmâ Anitâhe nenekmu ârândâh otbuap.

Timoteohe yuwu otmâ hoj bayingîâkgât kulemguop.

⁶Kiristohâlen biwihe kalonâmbâek neneje yâkât den kâsikum gihimunje nângâm henjenjum biwihan katmâ manmâ gat. Yakât otmâ den ekgohoan yu nângâm henjenjum Kiristo hoj bawangim yâkât den yu bukulipge kâsikum yingiwuat yan Kiristone gekmu ârândâh otbuap. ⁷Yâhâ lok biwiyenambâ nângân nângân tânât topne topne tetemap yakât gâ orop alahune sârn otnomai yanâmâ ki nângâyingiwuat. Gâhe Anitâhât tem lâuwangirâ gekmu ârândâh otbuap yakât nângârâ keterahâkgât den âlâen hâum sârnune nângâ. Lok sihan kingitje orowâkne sururuk sârnmai. Yawu otnomai yakât nângâm wâtyeje houj sâmpagât inânjan dop miakmâ yâhâmai. Yakât dopjeâk biwihe houj sâmpagât Anitâhât den biwihan katmâ lâum manmâ yâhâwuat.

⁸Wâtnene kâriheâk sârn inânjan dop miakmain yamâ âlepje. Yâhâ biwinenje Anitâhâlen kârihem kinâk sârn sâp yupâek yâkât den biwinenjan katmâ lâum manmâ yâhânom yamâ âilonjo. Yawu otnom yanâmâ manman âlepjahât bulâhe âlâlâ teteningimu biwinenje sânduk sârn mannom. Otmu hâmbâi Anitâhe sâp patoen manman kârikjan torokatnenekmu manmâ yâhânom. ⁹Den ekgohoan yu nângârâ bulâhe otmu yukât biwi yâhâp ki otbuap. ¹⁰Den yu nângâmunje bulâhe otnap. Anitâ Manman ambonjahe lohimbî kerek menenekmâ manman kârikjan katnenekmu mannomgat dop tap. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenjahe kepeim manmain nenâk menenekmâ manman kârikjan torokatnenekmu mannom. Yakât nângâm yâkâlen biwinenjahe tinâk kepeim hoj bawangim hâhiwin kakjan manmain.

¹¹Den sârn aran yu Kiristohât lohimbî kâsikum yingirâ lâum mannomai. ¹²Lohimbî nombotjahe gâhât nângânetâ gemu “naom tipine” sârnaihât lohimbî senyenjan manmâ biwihe galemahom henjenjum Kiristohât tem lâuwangim manbuat. Yawu manmâ den lohotjan ekyongowuat. ¹³Sâp kâlêp ki otmuâk gâhâlen takawom. Yakât otmâ yuwu otmâ mambotnihim manbuat. Lohimbine menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknomaiân miti kâsikum yingirâ nângânmai. Otmu den ya tâh tânâk watmâ orotmeme wuân me wuân otmâ manjetâ Anitâhe yekmu ârândâh otbuap yakât ekyongom mem hewewej tuhuyekuat.

¹⁴Timoteo, emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyenjahe âi sârn gihim kungan mewî. Kungan mejetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâhe otgihimu âi girawu mendâ bulâhe tetewuap ya yâkne biwiyenjan katmu sârn tetem eknongowî. Bulâhe ya teteâk sârn âi yakât biwihanje tinâk mem tuhuwuat. ¹⁵Emelâk Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewej tuhuhekmu Kiristone olop miop yawuâk otbeâk nângâm otdâ gekmunje tipine âlepje olop. Benje yakâlâk nângâm manmâ gat yakât otmâ tat tat memehe ekmunje âilonjo oap. Otmu yâkâlen biwihanje tinâk kepeim manmâ yâhâwuat ya ekmâ Anitâ mepaenom. ¹⁶Kiristohât den ya kelangatmâ kâsikum yingiman sârn biwihe galemahom manbuatgât nanjan. Yiwereje yu âi mem mansat yawuâk torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingirâ lohimbine yâkâlen biwiyenjahe

kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ gê orop meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.

5

Timoteoŋe yuwu otmâ Kiristohât komot galemyongoâkgât Pauloŋe kulemguwat.

¹⁻² Gâŋe Kiristohât lohimbi yengât kunyeŋe otmâ galemyongom mansat. Yakât otmâ yuwu otyingiwuatgât nanŋan. Lohimbi âlâ me âlâŋe otjetâ bâlemu den kâwâ kârik ki otyingiwuat. Lohimbi somboŋe otjetâ bâlewuap otmuâmâ âwâhe mâmâhe ewe katyelekmâ lohotñan otyitgimat yawuâk otyingiwuat. Me lohimbi nombotñane otjetâ bâlewuap otmuâmâ imi atalipge me wârâ toulipge lohotñan otyingimat yawuâk otyingiwuat. Yâhâ imbi yâhâmâ esep esewâk otyingiwuat.

Imbi kambut ya yengât sâop.

³ Imbi kambut nombotñe hep torehenlipyene bia me nimnaom barak manmai yaŋe umburuk manmaiñât Kiristohât komot ekyongorâ tihityene otnomai. ⁴ Yâhâ imbi kambut âlâŋeâmâ nan baralipyene me helipyene orowâk manmai. Yâkñe mâmâlipyene me buwulipyene yengât tihityene otmâ hoŋ bayingjetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Yawu otnomai yan emelâk ñañayerñan âwâ mâmâlipyenane me buwulipyenane tihityene otbi yakât matñe yâku sombo otnomaiñan tihityene otnomai. ⁵ Yâhâ imbi kambut nombotñe hep torehenlipyene bia me nimnaom barak manmai yâkñeâmâ Anitâŋe nâŋgâningiâk sâm haorñmâ ârândâŋ ulitgum mepaemai. ⁶ Aiop benñe, imbi kambut nombotñe âlâŋeâmâ “umburuk otmâ umatñe kakñan manmaiñât kâwâ konda otmâ yapâ tewetsenñe mem dâimai. Kambut yawuayanee yawu manmai yamâ biwiyene mumu hiliwahonomaiñât pat manmai. ⁷ Lohimbi belâŋen manmaiñe Kiristohât lohimbi sâm bâleyingimaihât imbi kambut manmanyenahât den ekgohoan yu gâŋe sâm tetem ekyongorâ tem lâuniñetgât nanŋan. ⁸ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâŋe yene hep torehenlipyene me sese buwulipyene ki tihityene otmai yaŋeâmâ Kiristo betgum lohimbiñe Anitâhâlen biwiyenane ki kepeim manmai yawu otmai. Yakât otmâ Anitâŋe yekmu dondâ bâlemap.

⁹ Aiop, imbi kambut âlâ me âlâŋe Kiristohât komot hoŋ bayingine sâm otmai ya yengât yuwu sâmune nâŋgâ. Embâŋâmbâek imbi kambutñe nep tuhum Kiristohât komot hoŋ bayingim gai. Ya yengât kutylene kulemgum katdâ tatmu tewetsenñe memai. Otmu imbi kambut ondop yâk yengâlen torokatjetâ kutylene kulemguwuat yamâ yuwu. Imbi kambut âlâ me âlâhât yambuyene 60 otyingiap ya yengât kutylene kulemguwuat. Yâhâ lok yâhâp kalimbu ki meyekbi. ¹⁰ Orotmemeyene âlepñe yuwu otjetâ Kiristohât komotñe mepaeyekmai. Nan baralipyene âlonŋo galemyongom heŋgenŋum gawi. Otmu lomba takanjetâ emetyenñan dâim yâhâ katyekñetâ tatñetâ sot um yingiminiwi. Otmu hewewen otmâ âi âlek âlek mem Kiristohât komot hoŋ bayingim gai. Otmu umatñe âlâlâ lohimbi kakyenñan yâhâmap yan hewewenâk tânyongomai. Imbi kambut yawu manmâ gai ya yengât kutylene kulemguwuat.

¹¹ Yâhâ imbi kambut hâkyene herone mansai yamâ kutylene ki kulemguwuat. Yamâ topñe yuwuhât. Loklipyene bâlenjetâ Kiristohât nâŋgâm yâkât komot hoŋ bayingine sâm biwiyene katmai. Yawu otmai yamâ

gâmâlak lok yekmâ biwiyenê pârâk pilâm Kiristohât nep pilâm lok meyekmai. ¹² Kiristohât nep tuhunom sâmbiwi katbi ya pilai yakât nângânetâ biwiyenân hâumu gorâ kakjan mannomai. ¹³ Otmu kutjan hilâm im tatmâ emet ârandân yâhâm gem den golâ, me buku âlâhât den guruk, me den belângen sâsâ yawu sânetâ dondâ bâlewup. ¹⁴ Yawu otmahât Kiristohât komot yuwu sâmbi ekyongohât nanjan. Lohimbi nombotnê belângen manmaine Kiristohât komot ya yengât sâmbi baleyinjimaihât imbi kambut yawuyanê lok miakmâ mannomai. Yawu otmâ nimnaomlipyenê mem ga katyekmâ galeyongom henjengum yan tat tat memeyenê âilongo teteyingiwuap. ¹⁵ Yâhâ imbi kambut nombotnêjêâmâ manman âlepjahât mâtâp ya pilâm Manman bâlejahât Ambojê Satan yâkât mâtâp watmai. ¹⁶ Otmu Kiristohât komolân gâtne imbi âlânê iknê hep torehenê âlânê imbi kambut mansap yakât tihitnê otmâ tânguâkgât nanjan. Tihitnê otbuawân Kiristohât komotnê hewewenê otmâ imbi kambut nombotnê hep torehenlipyenê barak manmai ya tânyongonetâ âilongo otbuap.

Kiristohât komot yengât galem ya yengât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Kiristohât komot yengât galemlipyenê nepyehât hâmenê yinginetâ menomaihât yuwu sâmbi nângâ. Emelâk Anitânê girem den âlâ Mose ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Bulimakaonê nep tuhuyingiwuap yan sot bulânê nemap sâmbi launê ki sâhâm manjunomai.”

Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlânê nep tuhuyinginomai yakât hâmenê yinginetâ ârandân otbuap.”

Den yawu tap. Yakât otmâ Kiristohât komot yengât galem katyekmâ âi yingwi yanê âi ya mem den pat âlepne ya lohimbi belângen mansai ya ekyongomai, me Kiristohât komot den kâsikum yingimai ya yengât âi eknetâ âilongo otmu hâmenê pato yinginomaihât nanjan. ¹⁹ Otmu lok yâhâp me amon yanê galemlipyenê yengât topyenê teteâkgât sâmbi hâreyingine sâmbi otnomai yan denyenê iknjiâk iknjiâk sânetâ konok otbuap yamâ nângâyingiwuat. Yâhâ lok konoknê iknjiâk sâwuap yamâ ki nângâwanjiuwat. ²⁰ Otmu galemlipyenê âlâ me âlânê orotmeme bâlenê otnomai yamâ meyekmâ lohimbî yengât senyenân katyekmâ sâyingiwuat. Yawu otyingirâ yan lohimbîne ya ekmâ manmanyenê galemahonomai.

²¹ Nânê Anitâ yet Yesu Kiristo otmu anelolipyetnê koko salehâk ya yengât senyenân kinmâ yuwu sâmbi nângâ. Galemlipyenê âlâ me âlâhât den sâmbi hâreyingiwuat yan den ekgohân yu tânj tânjâk watbuat. Yawu watmâ lok âlâhât nângârâ yahatmu, âlâhât nângârâ gemu yawu ki otbuat. Den sâmbi hâreyingirâ Anitânê nângâmu ârandân olâkgât târârâhâk sâwuat. ²² Galemlipyenê âlâ me âlânê otjetâ bâleop ya yengât den sâmbi hâreyingirâ nângânetâ han sâyingimu manmanyenê kelihakmu mansai. Lok yawuya in yawu ki meyeknetâ Kutdâhât âi witgum tuhunomai. Manmanyenê ekdâ ârandân otmu yâhâpne âi sâmbi yingiwuat. Yawu gârâmâ âi in yawu yingirâ âlâkuâk otjetâ bâlewup yakât tosa yamâ lohimbîne gâhâlen sâmbi gâitnomai.

²³ Otmu tep kombwahât otmatgât wain to tipinê nembuat.

²⁴ Lok nombotnê bukulipyenê yengât senyenân kinmâ otjetâ bâlemap ya yengât topyenê nângâmai. Lok yawuya meyekmâ den âiân katyeknetâ sâmbi hâreyingiwualân emelâk topyenê nângâwan sâwuat. Yawu gârâmâ lok

nombotnje âlângeâmâ topyeje kurihiakmâ manmai. Yâhâmâ âi pâi tuhuyeknomai yanâk topyeje mem tetewuat. ²⁵ Otmu lohimbî nombotnje lohimbî senyenjan kinmâ orotmeme âlepne otjetâ ekmai. Yawu gârâmâ lohimbî nombotnje orotmemeyene âlepne otmai ya ekâmâ bukulipyenaje mepaeyekmai sâam orotmeme âlepne ya tihângen otmai. Yamâ lohimbî âlâ me âlânge ya nângâm sâam haok tuhumai. Yawu otmai yane tihâk tatbuapgât dop ki tap.

6

¹ Âi lok yengât sâamune nângâ. Kiristohât lohimbî ya den kâsikum yingimain yakât lohimbî belângen manmaine den ya nângânetâ helekne otmu Anitâ sâam bâlewangimaihât âi lok nombotnje Kiristohâlen biwiyene katmaine kunlipyene eweyingim lauyene lâum kinmâ âi tuhuyinginomai. ² Yâhâ kunlipyenaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai otmuâmâ âi loklipyene ya ki holarjeknetâ ari yene nângân nângân watmâ galemahom mansai. Yakât otmâ âi lok yane kunlipyene ki sâam bâleyinginomai. Yâhâ kunlipyenaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai yâhâmâ Anitâne nângâyingimâp. Yakât nângâm âi lokne âi kârikneâk mem kunlipyene hon bayinginomai. Den ekgohoan yu kâsikum yingirâ nângâm manjetgât nanjan.

Senje âlâlâ ki ekjâlem miaknehâlâk nângânom.

³ Kutdânenne Yesu Kiristone den âilonjo aposololipne kâsikum yingiminiop yakât nângâmunne bulânge otmap. Yakât otmâ lohimbî den ya kâsikum yingimunne nângânetâ bulânge otmap. Yâhâ lok nombotnje den ya nângânetâ ki ârândân oap sâam yene engatyejeâk watmâ den ondop kâsikum yingimai yamâ dondâ bâlemap. ⁴ Lok yaneâmâ yenhât nângânetâ dondâ yahatmap yamâ den kâsikum yingimai yakât topne hâum pâpugumai. Yakât otmâ bukulipyene rop den kakjan sahanginehâlâk nângâmâi. Yawu otmâ nângâm bâleangim hâiakmâ sâam ge karakmai. Otmu hionjakmâ den belângen sâam hakenjan sahangimai. ⁵ Yawu otmâ den bulânge pilâm biwi nângân nângânyene mem helenj tuhukmai. Otmu lohimbine tewetsenne ninginetâ hâk sânduhân mannehâlâk nângâm den kâsikum yingimai.

⁶ Nenne Kiristohâlen biwinenaje kepeimain. Yawu otmâ senje âlâlâhât ki ekjâlem manmain yanâmâ Anitâne biwi sânduhân katnenekmu biwinenje ârândân otmap. ⁷ Kândikum mâmâlipnenenaje menenekbi yan tepyenambâ hâk barak tetewin. Dop yawuâk hâmbâi mum yan hân yu pilâm senje âlâlâ ki miakmâ arinom. ⁸ Yakât otmâ yuwu nanjan. Anitâne sot, me pet sângum, me senje âlâlâ ya ningimu dopnenjanâk mem manmain. Otmu “Getek âlâ ningiap,” sâam ki dewaenom. ⁹ Lohimbî nombotnje senje âlâlâ ekjâlem miakmâ hâk sânduhânâk manne nângâmâi. Yawu nângâmâi yamâ biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu bâlenjâhât pangonân kionmai. Otmu yenhâk yapâ ki holarjaknomai. Yakât otmâ yanâk tatmâ hiliwahonomai. ¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlânge senje âlâlâ ekjâlem miakne sâam otmai ya yengât biwiyenambâ nângân nângân bâlene âlâlâ tetemap. Ya watmâ orotmeme kinjon otmai. Yawu otmâ Kiristohât lohimbî nombotnje yakât mâtâp pilânetâ biwi nângân nângânyene orotok sâamu gorâ kakjan manmai.

Paulone Timoteo den ekuop.

¹¹ Nanne Timoteo, Anitâne mengekmu honj bawaingim mansat. Yakât otmâ gâneâmâ orotmeme bâlene âlâ me âlâ ekâmâ betbangiwuat. Yawu otdâ Anitâne gekmu ârândân olâk sâam yâkâlen biwihane tinâk kepeim tem lâuawangiwuat.

Otmu Kiristohât lohimbi nângâyîngim lohotŋan otyîngiwuat. Otmu lohimbi belângen manmaine mâtâp manguhihine sâam otnomai yakât nângârâ ki sâtŋe otmu biwihe houŋ sâuwap. ¹²⁻¹³ Emelâk Wâtgât mâmânjahât Heakŋe mem hewewerŋ tuhuhekmu Kiristohâlen biwihe kalon yan nen Kiristohât lohimbi sennennan kinmâ “Kutdâne Yesu Kiristo konok hoŋ bawanŋim manbom,” sâon. Yawu sâon yan Anitâ Manman Amboŋe otmu nanŋe Yesu Kiristoŋe nângâhihimutâ ârândâŋ olop. Emelâk embânân Yesu Kiristo ikŋak kiap âlâ, kutŋe Pontio Pilato sâam, yâkât sennan kinmâ Anitâ orop topyetŋe konohâk tap ya ekuop. Anitâ yet Kiristo yâk yetgât sâtgât otmâ yuwu sâamune nângâ. ¹⁴ Yesu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap yakât sâp utâpŋuap. Yakât mambotnomân lohimbiŋe manmange ekŋetâ bâlemu Kiristohât den pat mem ge katmaiâhât biwihe galemahom târârâhâk manbuat. Yawu manmâ âi gihiwin ya tiŋâk meubuat.

¹⁵ Anitâ yahat yahatŋe, lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyeŋe. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyeŋe pato. Yâkŋe konok ambonenŋe otmâ tihitnenŋe otmâp. Yakât otmâ nângâwanŋimunŋe âlâ kândâkdâ otmâp. Kiristoŋe âwurem ge menenekbuapgât sâp kalop ya ekmu ârândâŋ otbuap yanâmâ âwurem ge menenekbuap. ¹⁶ Anitâ Manman Amboŋe ikŋiâk koko salehâk tatmap. Yakât otmâ ikŋak tatmawân laŋŋe ya lok âlâ me âlâŋe eknomgât dop âlâ ki tap. Ikŋe konok kunnanŋe tatmâ tihitnenŋe otmâ yâhâmbisâpgât heronŋe nângâwanŋim mepaem manmâ yâhânôm. Ya bonŋanâk.

Lohimbi iri sikumyeŋe orop mansai ya yengât sâop.

¹⁷ Lohimbi iri sikumyeŋe orop mansai ya yuwu sâam ekyongowuatgât nanŋan. Iri sikumyeŋe biatyîngiwuap. Yakât otmâ hâkyeŋe mepaeakmâ iri sikumyeŋe miakmâ hâk sânduhân manne sâam biwiyeŋe yanâk ki katnomai. Anitâ Hop Sambe Amboŋe tihitnenŋe otmâ lâtâpŋongomap. Yâkŋe yawu otmâp yakât biwiyeŋeŋe yâkâlenâk kepeim heronŋe nângânômaiâhât nanŋan. ¹⁸ Yawu mannômai yan tepeŋe hewewerŋ otmu lohimbi umburuk manmai ya tânyongorêtâ Anitâŋe yen yekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁹ Yakât bulâŋe Yesu Kiristoŋe âwurem gewuwân meyekmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Den bâiŋe sâop.

²⁰ Nanne Timoteo, emelâk Kiristohât den lohimbi kâsikum yîngiwuat sâam âi gihiwan ya biwihaŋe tiŋâk mem tuhuwuâtgât nanŋan. Otmu lok nombotŋaŋe lokgât nângân nângân tâŋât watmâ den kakŋan sahaŋimai. Lok yawuyaŋe gâ orop den yawu alahune sâam otŋetâ ki nângâyîngiwuat. Yâkŋe topŋambâek nanŋain sâmai yamâ sâam hilipgumai. ²¹ Lok nombotŋaŋe yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâwi. Bâiŋ.

Anitâ gâ orop talâkgât nanŋan.

Nâ âwâhe,
Paulo

2 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap betŋan kulemguop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ ikŋahâk Yesu Kiristohât aposolo sâŋm âi nihimu mem mansan. Kiristo orop biwinnenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yakât den pat lohimbî hânŋan kulemŋan mansai yengâlen ari ekyongowehât Kiristone hânŋânnohop. ² Otmu den pat ya ekgohomune nânŋarâ bulâŋe otmu nanŋe âwânŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk tânahom yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim hoŋ bawanŋimait. Gâhât nânŋâm Anitâ yuwu sâŋm ulitguman. “O Awoŋ, gâŋe Kutdânenne Yesu Kiristo orop Timoteo nânŋâwanŋim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋm ulitguman.

Pauloŋe Timoteo mem hewewen tuhuop.

³ Tâmbâlipnaŋe Anitâ hoŋ bawanŋim gaminiwi dop yawuâk nânŋe gurâ hoŋ bawanŋim gan. Hoŋ bawanŋimune Wâtŋât mâmânahât Heakŋe biwine ekmu ârândânŋ otmap yawu nânŋâman. Otmu omoŋe hilâmŋe Anitâ ulitguman yan gâhât nânŋâm ulitguman. ⁴ Emelâk Epeso kapiân tatmâ biwinetŋaŋe kepeiakmâ manmâ dondâ iseangiwit yakât gâhât nânŋâhîhîman. Yâhâŋŋe enâkmâ tep hero nanŋanŋiromgâlâk nânŋâman. ⁵ Emelâk buwuhe, kutŋe Loisi sâŋm, yâŋŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim manminiop. Otmu mâmâhe, kutŋe Yunike, yâk gurâ yawuâk. Yakât otmâ gâŋe yawuâk yâkâlen biwihaŋe kepeim manmâ gat yakât gâhât nânŋâm enŋat yâhâp ki otman. ⁶ Yawu nanŋan yakât otmâ emelâk Kiristohât komot yengât kunlipyene orop âi sâŋm gihiŋ kungan mewin sâp yapâek Wâtŋât mâmânahât Heakŋe mâmânŋe otgihimu âi mendâ bulâŋe tetem gap. Otmu bulâŋe yawuâk tetem yâhâwuapgât kârihem kinmâ âi ya biwihaŋe mem tuhuwat. ⁷ Nenne Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe lohimbî nombotŋaŋe umatŋe âlâlâ ningimai. Yawu otŋetâ biwinenŋe orotok sâmapgât ikŋe Wâtŋât mâmânahât Heakŋe mâmânŋe otningimu biwinenŋe galemahom lohimbî lohotŋan otmâ buku otyiŋgîmain.

⁸ Kiristohâlen biwine kinmap ya ki kurihim manmâ gaman. Yakât otmâ Kiristohât den pat âleŋŋe lohimbî ekyongomune ya lok nombotŋaŋe nânŋâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katŋekŋetâ manmâ gan. Otmu gâŋe yâkâlen biwihaŋe kepeim nâ orop tânahom den pat âleŋŋe ekyongom gawit ya ki kurihim manbuat. Yawu manmâ lohimbî den pat ya ekyongorâ nânŋâm biwiyeŋe yâkâlen katŋetgât nanŋan. Yâhâ lok nombotŋaŋe den ya nânŋâm hâkânŋ otmâ mem âlâlâ tuhuheknomai yan Anitâhât wâtŋan kinmâ ki lohotŋe otbuat. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân Yesu Kiristo hânŋânŋumu ge nen Anitâhât lohimbî menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap ya sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe otbin mewin yakât ki nânŋâop. Ikŋe enŋatŋeâk otmâ Kutdânenne Yesu Kiristo hânŋânŋumu ge sâreunekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yamâ benŋe muŋambâ mem yahatmu Mumuhât Amboŋe Satan ya mem ge katmâ manman kârikŋe mem teteningiop. Yakât den pat âleŋŋe eknongonŋetâ nânŋâwin yan Wâtŋât mâmânahât Heakŋe mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen

biwinenjaŋe kepeiwin. Yawu otmunje Anitãŋe nine nanne baratne sãm manman kãrikjahãt pat kuningiop.

¹¹ Otmu nãŋe den pat ãlepŋe lohimbi kãsikum yingiwehãt Anitãŋe aposolo ãi sãm nihimu mem mansan. ¹² ãi yu mem lohimbi den pat ãlepŋe kãsikum yingimune yakãt menekmã pãi emetjaŋ katnekjetã hãhiwin kakjaŋ mansan. Yawu mansan yamã Kiristohãlen biwinajaŋe tinjak kepeim mansan. Yakãt otmã ãi nihioy yu biwinajaŋe mem tuhum manmã yãhãwomgãt mãmãŋe otnihimap. Otmu yawuãk mãmãŋe otnihimu ãi yu tuhum manmã yãhãm yanjak mumbom. Otmu hãmbãi Kiristone ãwurem ge menenekbuawãn ãi yukãt hãmeŋe nihimu membom yakãt nãngãm biwi yãhãp ki otman. ¹³ Kiristohãt den bulãŋe yakãt mâtãpŋe nãngãm heŋgeŋguhãt den kãsikum gihim gan. Den mâtãpŋe ya ki tãpikgum gike nãngãn nãngãn watmã lohimbi kãsikum yingiwuat. Yawu otmã Kiristo orop biwiyetjaŋe kepeiakmã konohãk otmu Anitãŋe manman kãrikjaŋ katgekbuaŋ yakãt biwi yãhãp ki otmã lohimbi hoŋ bayingiwuat. ¹⁴ Wãtgãt mãmãŋahãt Heakje biwinenjaŋ ge tatmapŋe mãmãŋe otgihimu Kiristohãt lohimbi ikje den pat kãsikum yingim mem hewewerj tuhuyekbuat sãm ãi gihiwin. Ya biwihaŋe tinjak mem tuhuwuatgãt nanjan.

¹⁵ Emelãk topŋe katmã den ãian katnekbi yan Asia hãn ambolipjaŋe tãnnohonet sãm ekyongowan yamã yãkŋe nã ki tãnnohowi. Sãp yan bukuyãhãtnetŋe, kutyetŋe Pihelo yet Hemohene, yãkŋe betnohom ãlaengen ariowot. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gãrãmã bukunetŋe ãlã, kutŋe Onesiporo, yãkŋe konok Epeso kapi pilãm Roma kapi yuãn takaop. Taka pãinnekmã kapi hawangum yãhãm giop. Yãhã nãmã pãi emetjaŋ tatmune yan taka mem tetenehop. Mem tetenekmã pãi emetjaŋ yãhãmune girawu me girawu tuhuneknomai yakãt nãngãm ki gorãwaŋgiop. In tihitŋe bia pãi emetjaŋ gam nekmu orowãk tatmã den huhum biwine mem hewewerj tuhuop. Otmu Kutdãnenjaŋe yãkãt imbinje naomŋe yengãt nãngãyingim tihityeŋe olãkgãt ulitguman. ¹⁸ Hãmbãi sãp patoen Kutdãnenjaŋe ãwurem ge menenekmu Anitãŋe biwinenjaŋãt topŋe ekmã otbin mewin yakãt matŋe kãpekningiwuawãn Onesiporohãt nãngãwaŋgiuap. Emelãk gã orop Epeso kapiãn manmã Kiristohãt den kãsikum yingiminiwit yan yãkŋe tãnnotgominiop ya nanjat.

2

Timoteoŋe Kiristo hoŋ bawãngiwuapgãt Paulone sãop.

¹ Nanne, Timoteo, emelãk Pihelo yet Hemoheneŋe Kiristohãt ãi pilãm ariowot yawu ki otbuat. Gãŋeãmã Yesu Kiristohãt wãtjaŋ kinmã kãrihem hoŋ bayingim manbuat. ² Otmu nãŋe Kiristohãt den pat ãlepŋe ya lohimbi kãsikum yingiwãn yan gã orowãk tatmã nãngãm gawi. Otmu ãi gihiwãn yakãt dopŋeãk gãku yawuãk lok nombotŋe Kiristohãlen biwiyenjaŋe kepeim manmainje lohimbi den kãsikum yinginomaihãt meyekmã ãi sãm yingiwuat.

³⁻⁴ Otmu Kiristohãt tem lãum ãi tãrãrãhãk mem manbuat yakãt den ãlãen hãum yuwu sãmune nãngã. Hep beroneãmã kunlipyenjaŋe yekjetã ãrãndãŋ olãk sãm yãkŋe den sãmai ya watmã ari otŋetã dopjaŋ otmap. Otmu umatŋe lãunomai yakãt nãngãm ki gorãyingimãp. Yãkŋeãmã lohimbi inŋe manmai yawu ki manmai. Yakãt nãngãm umatŋe ãlãlã kakgan yãhãwuap yan gãŋe Kutdã tem lãuwaŋgirã yãkŋe gã gekmu ãrãndãŋ otbuap. ⁵ Otmu den ãlãen hãum sãwe. Lok kiŋgitŋe orowãkŋe senŋe ãlãlã ãilonggo katŋetã tatbuap ya menom sãm emet inãnjaŋ dop miakmã yãhãmai. Dop miakmaiãn lok ãlã

yakât dopņeak Anitâņe ikņe lohimbi meyekmu yâkâlenâk biwiyenâņe kepeim manmai. Yâkâlen biwiyenâņe kepeim manmai ya yengât yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâņe Kutdâhâlen biwiyenâņe kepeim mansai ya yengât biwiyenâhât topņe nangap.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâņe “Kutdâhâlen biwinâņe kepeim tem lâuwangiman,” yawu sâm lohimbi âlâmâ denģopņe mem kutakum tuhuwi. Otmu nombotņeâmâ nakņe hâwim katbi. Yâhâ emet ambonâņe senņe âlâlâ nombotņe yakât nâņgâņetâ yahatmu hâwurum emet biwiņe âlâen katņetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotņe âlâmâ yakât nâņgâņetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katņetâ tatmap. Dop yawuâk nenņe oset guset manmain. ²¹ Yâhâ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâņe lok perâkņe yengât orotmeme bâleņe bet pilâm keterakmâ yeņeak mannomai yamâ Kutdâyeņeņe âi âlepņe yingimu menomai.

²⁰ Otmu nen Kiristohât lohimbi bulâņe lok perâkņe orop hohet guhet mansain yakât topņe nâņgârâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâ. Emet pato âlâhât kâlehen kondo hâhâp senņe âlâlâ topņe topņe tuhum katņetâ tatmap. Tuhum katbi yamâ nombotņe goli otmu siliwa yaņe tuhum katbi. Otmu nombotņe âlâmâ denģopņe mem kutakum tuhuwi. Otmu nombotņeâmâ nakņe hâwim katbi. Yâhâ emet ambonâņe senņe âlâlâ nombotņe yakât nâņgâņetâ yahatmu hâwurum emet biwiņe âlâen katņetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotņe âlâmâ yakât nâņgâņetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katņetâ tatmap. Dop yawuâk nenņe oset guset manmain. ²¹ Yâhâ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâņe lok perâkņe yengât orotmeme bâleņe bet pilâm keterakmâ yeņeak mannomai yamâ Kutdâyeņeņe âi âlepņe yingimu menomai.

²² Lok nombotņeņe nimnaom yengât nâņgân nâņgân ya watmâ yu me ya otmâ. Yâhâ lok nombotņeņeâmâ biwiyenęe galemahom târârâhâk manmai. Yawu manmai yaņeâmâ yu me ya otne sâm anģoân Kutdâ ulitģuņetâ nâņgân nâņgân âlepņe biwiyenęan katmap. Otmu gâņe yawu otdâ Anitâņe nâņgân nâņgânģe mem pâroņ pilâhiihimu Kiristohât den lâum lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyiņgirâ ârândâņ otbuap. Den sâm hâreyiņgirâ ârândâņ otbuap yanâmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenęe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranģinomai. ²³ Yâhâ lok nombotņe yengât biwiyenęambâ nâņgân nâņgân tâņât âlâlâ tetemap ya gâ orop alahune sâm otnomai ya ki nâņgâyiņgiuwat. Lok yawuya orop den tâņât alahumai yan den yaņe ba tom tomņe otmu yaņak den kakņan sahanģimai. ²⁴ Nenņeâmâ Kutdâ hoņ bawanģimain. Yakât otmâ nenņe lohimbi kerek ewe katyekmâ lohotņan den kâsikum yiņģinom. Yawu otmâ yâk orop den kakņan ki sahanģinom. ²⁵⁻²⁶ Yawu otyiņģinom yanâmâ Anitâņe biwiyenęan kionmâ nâņgân nâņgânģeņe keterakiņģimu Kiristohât den nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenęe katnomai. Yâkâlen biwiyenęe katnomai yan Satangât panģoņân kionmâ hoņ bawanģim gai yapâ holanęyekmu Kiristohât tem lâuwanginomai.

3

Kiristo âwurem gewuap sâp yan lohimbi yuwu otmâ mannomai.

¹ Den âlâ yuwu sâmune nâņgâ. Kiristo âwurem gewuapģât sâp tâlâhuwuap yan lohimbiņe yuwu otņetâ bâlewuap. ² Lohimbi nombotņeņe yeņahât nâņgâņetâ yahatmu hâkyeņe mepaenomai. Hâkyeņe mepaem tewetsenģahâlâk nâņgâm tepyeņe umatņe otbuap. Yawu otmâ bukulipyenęe yengât nâņgâņetâ gemu nâņgâm bâleyiņģim hâiyeknomai. Âwâ mâmâlipyeņe mem gâ katyekmâ tihityeņe otmâ gamai yakât nâņgâņetâ porap otmu ki ewe katyekmâ tem lâuyiņģinomai. Otmu yakât dopņeak Anitâ ki ewe katmâ yakât den lâunomai. ³ Lohimbi âlâ me âlâ yekmâ mem bâleyeknomai.

Lok nombotŋaŋe otŋetâ bâlewup yakât tepyeŋe kou kâlâp semu yanâk matŋe yinŋinomai. Otmu den guruk sâmbukulipyeŋe yengât belângen sânomai. Otmu bukulipyeŋe kâityongom hâmeyeŋe bitnomai. Yâhâ girawu manŋetâ âlepŋe otbuap yakât ki nângânmai. ⁴Yawu otmâ Anitâ betbangim yu me ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. ⁵Lok yawuya nombotŋaŋe topyeŋe kurihiakmâ Kiristohât lohimbine otmai memai yawuâk otmâ yengâlen torokatnomai. Yawu gârâmâ biwiyenŋe mangukmu manŋetâ Anitâŋe ki mâmâŋe otyinŋimap. Lok yawuyaŋe Kiristohât komolân torokatmai-hât sen galemâk manbuat. ⁶⁻⁷Lok yawuyaŋe yuwu otmai. Imbi nombotŋaŋe otŋetâ bâlemap yakât nângâŋetâ biwiyenŋan hâumu girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâr otbuap sâmbulogât nângân nângân âlâ watmâ ya pilâm âlâ watmâ tuhumai. Yawu otŋetâ nângân nângânyeŋe hâlim milim otmu Kiristohât mâtâp ekŋetâ ki keterakyinŋimap. Yakât otmâ lok yawuyaŋe imbi yuwuya yengât biwiyenŋan kionŋetâ den ya nângâŋetâ bulâŋe otmu lok naomlipyeŋe yengât manmanyenŋe mem bâleyinŋimai. ⁸Kândikum emelâk Mosenŋe Anitâhât lau lâum Aihita yengât lok kunŋe yâkâlen ari yâkât den ekuop yan Aihita lok yâhâp, kutyetŋe, Yane yet Yambere, yâkŋe Anitâhât den kakŋan sâowot. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yengât yan yanŋe Anitâhât den bulâŋe kakŋan sâmai. Nângân nângân bâlenahât Amboŋe, Satanŋe lok ya yengât nângân nângânyeŋe mem bâleyinŋimu Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ helekŋe otmap. Yakât otmâ hiliwahonomai-hât pat mansai. ⁹Otmu emelâk Yane yet Yambereŋe Anitâhât den kakŋan sâowot yan topyetŋe tetekŋan tetemu lohimbine ekbi. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yuâmâ sâp kâlep ki otmuâk topyeŋe tetemu Kiristohât lohimbine yekmâ lok kopa sânomai.

Pauloŋe Timoteo den katbanŋiop.

¹⁰Nanne, Timoteo, Anitâŋe mâmâŋe otnihim tihitne otmâ gap yakât topŋe nângâm henŋenŋuat. Emelâk tânahom gawit yan Kiristohâlen biwinanŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbine kâsikumu yinŋiminiwan. Sâp yan girawu manban ya nehon. Lohimbine nombotŋaŋe sâmbâlenihiwi ya ewe katyekmâ buku otyinŋiwan. Otmu umatŋe âlâlâ kaknan yâhâop yan biwine ki houŋ sâop. ¹¹Kapî kalimbu, kutyenŋe Antiok, Ikonion, Listera yan ari tatmâ Kiristohât den pat âlepŋe kapî ambolipŋe kâsikumu yinŋiwan. Kâsikumu yinŋimune nombotŋaŋe den ya nângâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin nângâm bâsok muwan. Mumbâm yamâ Kutdâŋe tihitne otmu hâmene kinop.

¹²Yakât yuwu sâmune nângâ. Lohimbine âlâ me âlâŋe Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâ hon bawanŋimaye yâhâmâ lok belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekmai. ¹³Lok perâkŋaŋe biwiyenŋe kurihiakmâ Kiristohât lohimbine kâityongom mansai. Yawu otŋetâ bâlemap yawuâk torokatmâ otmâ yâhâŋetâ dondâ bâlewup. Otŋetâ bâlemap yakât nângâŋetâ bulâŋe otmu yawuâk watmâ yâhâm hiliwahonomai. ¹⁴Yâhâ gâmâ nâŋe Kiristohât den kâsikumu gihimune nângâon. Ya nângârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihanŋe kepeim manmâ gat. Yakât otmâ nâhât topne nanŋat. Yakât otmâ Kiristohât den yawuâk lâum manbuatgât nanŋan. ¹⁵Emelâk Anitâhât propetelipŋe otmu hon bawalipŋaŋe yâkât den kulemgawi ya mâmâhe buwuhane lepatgambâek kâsikumu gihiminiwot. Yakât otmâ den ya nângâm henŋenŋum Kiristohâlen biwihanŋe tinâk kepeim manbuat. Yawu manmâ yâhâwuat otmuâmâ Kiristone âwurem ge menenebuap yan Anitâŋe manman

kârikjan orowâk katnenekbuap. ¹⁶ Wâtgât mâmânjahât Heakje Anitâhât poropetelipje otmu hoj bawalipje yengât biwiyenje mem hewewenj tuhumu Anitâhât den ya tâj tânjâk kulenguwi. Yakât otmâ den ya kâsikum lohimbijingimunje nângâjetâ bulâje otmu Anitâhât topje nângâm henjenjunomai. Yawu nângâm orotmeme girawu manjetâ yekmu ârandâj otbuap yakât nângâjetâ hañ sâyingimu manmanyenje kelihakmu mannomai. ¹⁷ Otmu nenje Kutdâhât wâtjan kinmâ den ya nângâm henjengum hoj bawanjgim nepje tuhunom yanâmâ yakât bulâje âilonjo tetewuap.

4

¹ Nâje Anitâ yet Yesu Kiristo yetgât senyetjan kinmâ yuwu sâmune nângâ. Kiristoje âwurem gewuap yan lohimbijemelâk muwi, me yiwerenje mansain yu, otmu hâmbâi tetem mannomai, kerek nengât biwinenje ekbuap. Yawu otmâ nenje yâkâlen biwinenja kepeimain nenâmâ menenekmâ manman kârikjan katnenekmu manbisâin. Yakât nângâm den yuwu sâmune nângâm lâum manbuat. ²⁻⁴ Hâmbâi Kiristoje âwurem gewuap sâp ya tâlahuwuap yan Anitâhât hoj bawalipjae ikne den bulâje lohimbij tâj tânjâk kâsikum yinginomai. Kâsikum yingijetâ lohimbij nombotjae ki nângâm nângâm mannomai. Ki nângâm nângâm manjetâ ândâpyenje kârikje otbuap. Yawu manmâ lok âlâ me âlâje den lohotjan kâsikum ningim herenje kakjan katnenekjetâ manne sâm yeje engatyejeâk otmâ lok yawuya yengât pâinyeknomai. Yawu gârâmâ lok perâkje mem teteyekjetâ den tâjât topje topje kâsikum yingijetâ nângânomai. Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ Kiristohât den kâsikum yinginom. Lohimbij belângen manmainje Kiristohâlen biwiyenje katjetgât gâjeâmâ hewewenj otmâ den pat âlepje ya sâm holajmâ engatyejan gewuat. Yâhâ nombotjae nângâjetâ umatje otmap yâhâmâ mem hewewenj tuhuyekbuat. Yâhâ nombotje âlâjeâmâ nângâm pâp gumai yamâ lohotjan kâsikum yingirâ nângân nângânyenje pâroñ sâmu hañ sâyingiwuap. ⁵ Otmu wuân me wuân gâhâlen tetewuap yan biwihe ahom niakmapgât galemahom manbuat. Otmu lok belângen manmainje mem âlâlâ tuhuhjekjetâ hâhiwin kakjan manmâ yâhâwuat yan Anitâhât wâtjan kinmâ hoj bawanjgim Kiristohât den pat âlepje kâsikum yingim henjenguwuat.

⁶ Yâhâ nâ otnihinomai yakât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâ. Emelâk papatolipnenjae Anitâ mepaem yan nonij bulimakao gâim katbanjgiminiwi. Yakât kakjan wain to moselenjetâ gemu yan Anitâje nângâmu ârandâj otminiop. Yakât dopjeâk nâ nohojetâ mumbom yan hepnaje gemu ârandâj otbuap. ⁷ Emelâk Kutdânenjae menekmâ aposolo âi sâm nihioy ya biwinaje tijâk mem tuhunom gan. Yakât nângâmmune ârandâj oap. Otmu âlâ torokatmâ tuhumbâmgât dop âlâ ki tap. ⁸ Kutdâhâlen biwinenjae kepeim manmain. Yakât âwurem ge menenekbuap nângâm mambotbanjgimain. Yâhâ âwurem ge menenekbuawân biwinenje ekmâ hâmenje tâj tânjâk ningiwuap. Nâje hoj bawanjgimune nekmu ârandâj otmap. Yakât otmâ hâmenje âilonjo nihimu membom. Sâp yan pat yakât bulâje nihimu membom.

Den bâinje sâm hâreop.

⁹⁻¹² Aiop, bukunenje âlâ, kutje Dema, yâkne ikne manmannahâlâk nângâmu yahalop. Yawu otmâ nâ pilânekâmâ Tesalonike kapiân ariop. Otmu bukunenje âlâmâ, kutje Kerese, yâhâmâ hângângumune Galatia yengâlen ariop. Otmu bukunenje âlâmâ, kutje Tito, yâhâmâ hângângumune Dalimati yengâlen ariop. Otmu âlâmâ, kutje Tikiko, yâhâmâ hângângumune Epeso

kapiân ariop. Bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Luka, yâk konok nâ orop mansait. Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Mareko, yâkŋe gurâ Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgimu nâŋgâmune âilonŋo oap. Yakât otmâ gâŋe mendâ yâk orowâk in yawu takaromawot. ¹³Otmu Epeso kapi pilâm yuân takare sâŋ anŋoân Toroa kapiân garomawot. Yan ga lok âlâ, kutŋe Kapo sâŋ, yâkât emelan nâhât siruhât hâk katipŋe otmu ekap âlâlâ katban ya mem takaromawot.

¹⁴⁻¹⁵Lok âlâ, kutŋe Alesande, yâhâmâ goli, siliwa otmu kât kârikŋe âlâlâ um kutakumap. Yâkŋe nâhât den kakŋan sâŋ dondâ mem bâlenehop. Yakât otmâ yâkât sen galem otdomawot. Yawu otnihop yakât matŋe Kutdânenŋe kâpekaŋgiwuap.

¹⁶Anŋoân den âiân katnekbi yan bukulpne kerekŋe betnohowi. Yakât Anitâŋe ki nâŋgâyiŋgimu bâlewuapgât naŋgan. ¹⁷Sâp yan Kutdâŋe ki betnohop. Yâkŋe mem hewewen tuhunekmu nine topne ekyongowan. Otmu Kiristohât den pat ya pâku lohimbi yengât kunlipyeŋe ekyongomune nâŋgâm henŋenŋuwi. Yawu otmâ Kutdâŋe nâŋgânihimu holaŋnekŋetâ gem ariwan. ¹⁸Otmu yakât dopŋeâk Manman Bâleŋahât Amboŋe, Satanŋe mem bâlenekmapgât Kutdâŋe tihitne otmâ yâhâwuap. Otmu hâmbâi mâne sârerenekmu himbimân manmâ yâhâwom. Yakât nâŋgâm Anitâ heronŋe nâŋgâwaŋgim mepaembisân. Ya bonŋanâk.

¹⁹Den bâiŋe sâwومان. Lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, nâŋgâiyitŋian. Otmu Onesiporohât imbiŋe naomŋe yengât nâŋgâiyitŋian. ²⁰Yâhâ bukunenŋe Erasto yamâ Korinti kapiân takawin yan katmunŋe mansap. Otmu âlâmâ, kutŋe Toropimo, yâhâmâ mesek otmu yanak Milete kapiân takawin yan katmunŋe mansap. ²¹To yambu otmâ mâtâp maŋguyitgimapgât in yawu takaromawot.

Yuwulo, Puren, Lino, Kalaria otmu Kiristohât lohimbi nombotŋe gurâ nâŋgâhiahai. ²²Kutdâ orop manbuat.

Anitâŋe ikŋe lohimbi yengât tihityeŋe olâkgât naŋgan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Tito Pauloꝝ Titohât ekap kulemgum katbanꝝgiop.

O nanne Tito,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboꝝaꝝe Kiristohât aposolo sâꝝm âi nihimu mem hoꝝ bawanꝝgim mansan. Anitâꝝe lohimbi nânꝝgâꝝyîngim Kiristohât pat kuyîngimu mansal. Yâkꝝe Kiristohât den nânꝝgâꝝnetâ keterakyîngimu yâkâlen biwiyenâꝝe kepeim târârâhâk manꝝetgât Kiristoꝝe hânꝝgânnohomu yâkât den bulâꝝe kâsikum yîngim mansan. ²⁻³ Anitâ Den bulânꝝahât Amboꝝaꝝe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nen manman kârikꝝahât pat kuningiop. Pat yakât topꝝe sâꝝm tetem lohimbi ekyongowomgât sâpꝝe kalop. Otmu sâp kalop ya ekmu ârândânꝝ otmu Kiristo hânꝝgânꝝumu ge mâtâwân tetenihim âi nihiop. Âi nihiop ya mem yen orop manman kârikꝝan mannom sâꝝm biwinanꝝe yakât mem mansan.

⁴ Tito, emelâk nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe ekgohomune nânꝝgârâ bulâꝝe otmu yâkâlen biwihe kalon. Sâp yapâek netꝝe nanꝝe âwânꝝe tânahomawot yakât dopꝝeâk tânahom yâkâlen biwinetꝝaꝝe kepeim hoꝝ bawanꝝgim gait. Nâꝝe gâhât nânꝝgâm Anitâ yuwu sâꝝm ulitguman. “O Awoꝝne Anitâ, gâꝝe Kiristo hânꝝgânꝝurâ ge sârerenenekmâ muop. Otmu gâꝝe mumunꝝambâ mem yahatdâ giꝝe orowâk tawot. Yetꝝe Titohât tihitꝝe otmutâ biwi nânꝝgân nânꝝgânꝝaꝝe sânduk sâekgât nânꝝgâman.” Yawu sâꝝm ulitguman.

Kiristohât komot yengât kunlipyenꝝe

⁵ Anꝝoânâmâ Kirit yengâlen ari kapi ârândânꝝ hawamꝝum Kiristohât den pat âlepꝝe ya lohimbi dondâhâlâk ekyongomutꝝe nânꝝgâꝝnetâ bulâꝝe otmu yâkâlen biwiyenꝝe katbi. Otmu gâꝝe lohimbi galemꝝyongorâ yâkâlen biwiyenâꝝe kepeim yâk orop konohâk otꝝetâ manmanyenꝝe kelihakꝝuapꝝat kunyenꝝe katgekban. Kunyenꝝe katgekꝝmâ Kiristohât komolipꝝe yengâlen ari lohimbi yengât galemꝝlipyenꝝe lok yuwuya mem katyekꝝuatgât sâꝝm ekghowan. ⁶⁻⁷ Lok yanꝝe to kârikꝝe ki nem biwi hâlîm otmai. Me ki kuk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekꝝmai. Me bukulipꝝenâꝝe den ekyongonꝝetâ nânꝝgâm yan ândâpꝝenꝝe ki kârikꝝe otmap. Me lohimbi nombotꝝaꝝe otꝝetâ bâlemap yakât tepꝝenꝝe ki kou kâlâp semap. Me bukulipꝝenꝝe yengât iri sikumyenꝝe ekꝝâlêm ya meyiꝝgine sâꝝm ki kâityongomai. Yâkꝝe târârâhâk manꝝetâ ya yengât hakyenꝝan tosa âlâ ki tetemap. Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekꝝmai. Otmu nimnaomꝝlipyenâꝝe Kiristohâlen biwiyenâꝝe kepeim tem lâuwangimai. Otmu âwâ mâmâlipyenꝝe yengât gurâ ki mete pirik otyîngimai. Yawu otmâ manꝝetâ lohimbiꝝe ki sâꝝm bâleyîngimai. ⁸ Lok yan yuꝝe yuwu manꝝetâ ârândânꝝ otmap. Lohimbi nembe kalem otyîngimai. Otmu orotmeme âlepꝝe otneâk nânꝝgâmai. Biwiyenꝝe galemahom kilik milik manꝝetâ lohimbiꝝe manmanyenꝝe ekꝝetâ ârândânꝝ otmap. Biwiyenâꝝe Anitâhâlen kepeim tem lâuwangimai. ⁹ Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâꝝe kâsikum yîngiwan ya nânꝝgâm biwi yâhâp ki otbi. Den yan yu biwiyenâꝝe tiꝝâk mem lohimbi kâsikum yîngiꝝetâ nânꝝgâm biwiyenꝝe hewewer otꝝuap. Yâhâ lohimbi nombotꝝeâmâ den kâsikum yîngimai ya nânꝝgâꝝnetâ tâꝝgât otmu den kakꝝan sânomai. Ya yengât engatyenꝝan geꝝetâ den ya nânꝝgâꝝnetâ keterakyîngim henꝝenꝝuwuap.

Lohimbi dondâhâlâkne den tânjât nângâjêta nângân nângânyêje hâlim milim olop.

¹⁰ Topne yuwuhât otmâ lok yawuya meyekmâ galemlipyeje katyekbuat. Lohimbi dondâhâlâkne kunyeje kârikne otmu den tânjât ya bukulipyenye yengât biwiyenjan kionjetâ nângân nângânyêje hâlim milim otmâp. Otmu Yura lok nombotnaje hâkyenye torehennan undip tuhuanginetgât dondâ sâm hilipgumai. Yâkne den âlâlâ kâsikum yingimai ya nângâmune nahat otmâp.

¹¹ Yawu gârâmâ lok imbi naomlipyeje oropne yâk yengâlen torokatjetâ den tânjât kâsikum yingimai. Yawu otjetâ lohimbine den kâsikum yingimai ya nângâjêta bulâje otmâp. Yakât otmâ tewetsenje pato meyingimai. Yawu otmai yan anuyenjahât ki nângâmai. Yawu otmâ yâhâmahât kuyingiwuatgât nanjan. ¹² Emelâk embânân Kirit yengât tâmbâlipyenye yengât poropete âlâje manmanyenjahât topne nângâm den kulemguoje ya yuwu tap.

“Kirit kapi ambolipne kerekne den perâkne sâmâi. Âi nep ki tuhum konam im tatmâ bât kandianâk nemai. Yawu otmâ bukulipyenye mem bâleyekmai.”

¹³⁻¹⁴ Den kulemguoje yakât nângâmune bulâje otmâp. Yura nengât tâmbâlipnenje yengât biwiyenjambâ den tânjât âlâlâ tetemu alahum gai. Den ya lok yawuyenye torokatmâ kâsikum anjim yakât nângâjêta yahatmap. Otmu nombotnaje Kiristohât den bulâje nângâjêta helekne otmu pilâm yeje engatyejêk girem den âlâlâ bukulipyenye orop alahum ya watmai. Yawu gârâmâ loggât nângân nângân watmâ yâhâmahât Kiristohât den kâsikum yingirâ nângâjêta keterakyingimu yâkâlenâk biwiyenaje kepeim mannomai.

¹⁵ Lohimbi âlâ me âlâje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai ya yengât Anitâje nine nanne baratne koko salek sâmâp. Otmu wuân me wuân hânân kalop ya lohimbi yaje ekjetâ âlepneâk hârok otmâp. Yawuhât otmâ yu me yakât hâi sapa ki manmai. Yâhâ lohimbi nombotnajeâmâ Kiristohât den nângâjêta helekne otmâp. Nângâjêta helekne otmu yeje engatyejêk otmâ orotmeme bâlene watmâ gai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyêje hâlim milim otmu orotmeme âlepne me orotmeme bâlene ya ki ekmâ kiwilimai.

¹⁶ Anitâhâlen biwinenjanje kepeim yâkât den topnjambâek nângâmain sâm bukulipyenye ekyongomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den lonngâjêta yekmu dondâ bâlemap. Otmu nenje gurâ manmanyenye ekmunje lok perâkne yawu otmâp. Yakât otmâ âi yingimunje Anitâhât tem lâum yâkât lohimbi mem hewewenjuhuyeknomaihât dop âlâ ki tap.

2

Titone Kiristohât den kâsikum yingiwuapgât Paulone sâop.

¹ Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâje topnjambâek nângâm lâumunje manmannenye kelihakmu mansain yakât topne kâsikum yingiwuatgât nanjan.

² Lok yaje biwiyenye galemahom to kârikne ki nenjetâ biwiyenye hâlim otbup. Kiristohâlen biwiyenaje tinjak kepeim yâkât lohimbi orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manjetâ lohimbine yekmâ ewe katyeknomai. Otmu lohimbi belângen manmainje mem âlâlâ tuhuyeknomai yan biwiyenye ki houj sâwuap.

Imbilipyenye yengât sâop.

³⁻⁵ Anitâje imbilipyenye yekmu ârândânjê olâkgât manmanyenye galemahom hengenjum mannomai. Den guruk, me den golâ, me den belângen ki

sânomai. Otmu to kârikŋe neneâk ki nângânimai. Otmu biwiyenŋe loklipyenŋe yengâlenâk katmâ tem lâuyiŋgim betyenŋehen ki kionŋomai. Yawu otmâ nim-naomlipyenŋe wawaeyekmâ tat tat memeyenŋe galemŋum henŋenŋunomai. Yawu otmâ manman âlepŋahât mâtâp ya baralipyenŋe tiripyonŋoŋetâ wat-nomai. Otmu lohimbi belângen manmainŋe yekmâ Kiristohât den pat âlepŋe yakât ki sâm bâlenomai.

Lok sihan yengât sâop.

⁶ Otmu lok sihan yanŋe yawuâk biwiyenŋe galemahom kilik milik mannomai. ⁷⁻⁸ Yawu manŋetgât gâ gikak senyenŋan târârâhâk manmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbuat. Otmu Kiristohât den ya ki kelanŋatmâ kâsikum yingiwuat. Den ya tâŋ tâŋâk ekyongorâ ya nângâm den kakŋan sânomaihât dop ki otbuap. Otmu lohimbi belângen manmainŋe sâm bâleniŋgim mâtâp manŋuningine sâm pâpŋum pilânomai. Yawu otnomai ya yengât nângâyinŋiŋetâ kakŋe otbuap.

Âi lok yengât sâop.

⁹ Otmu kunlipyenŋe âi lok ya yekŋetâ ârândâŋ olâkgât ewe katyekmâ yâk yengât tem lâunomai. ¹⁰ Otmu ki kombo tuhunomai. Yawu otmâ Anitâhât den kâsikum yingiwuwin ya biwiyenŋe kepeim tâŋ tâŋâk watmâ manŋetâ lohimbi belângen manmainŋe yekŋetâ ârândâŋ otbuap. Yekŋetâ ârândâŋ otmu Anitâ Tihit tihit Amboŋahât nângâŋetâ yahatbuap.

¹¹ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ Yesu Kiristo hânŋângumu giop. Ge manmâ nengât tosanenŋe pilâningim manman kârikŋahât mâtâp tiripnongop yakât yuwu sâmune nângâ. ¹² Emelâk nenŋe Anitâhât topŋe ki nângâm nenŋe enŋatnenŋeâk watmâ orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ manminiwin. Yawu manmunŋe Kiristohât den pat âlepŋe eknongŋetâ nângâmunnŋe keterakningimu orotmemenenŋe bâleŋe pilâm biwinenŋe galemahom mansain. Yawu otmâ Anitâhâlen biwinenŋe kepeim tem lâuwangim mansain. Yawu mansain yakât lohimbi belângen manmainŋe otŋetâ kiŋŋonŋ otmap yawu ki otnom. ¹³⁻¹⁴ Anitâ yet Kiristo dopyetŋe konok. Yawu gârâmâ Kiristoŋe nengât tosaŋhât otmâ ge kawenenŋan kinmâ muop. Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop yan Manman Bâleŋe Amboŋahât paŋŋonŋambâ holaŋnenehop. Holaŋnenekmu yâkâlen biwinenŋe kepeim mansain. Yawu otmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannehât menenekmâ tosanenŋe pilâningimu mansain. Yawu manmunŋe yâkŋe âwurem ge sârerenenekmâ manman kârikŋan katnenekmu heronŋe kakŋan manbisâin. Yakât nângâm biwinenŋe mem manmâ yâhânôm.

¹⁵ Den ekgohoan yu Anitâhât sâtgât otmâ kâsikum yingirâ nângâŋetâ biwiyenŋe hewewenŋ otbuap. Yawu otdâ lohimbiŋe nângâhihiŋetâ ki gewuap. Otmu den yu lohimbi nombotŋe ki nângâm nângâm otnomai yamâ sâyinŋiwuat.

3

Biwinenŋe galemahom lohimbi kerek ewe katyekmâ mannom.

¹ Gawaman patonŋe galemlipyenŋe katyekŋetâ kinsai ya Kiristohât lohimbi kerekŋe yâk yengât amutŋen manmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomaihât ekyonguwuat. ²⁻³ Kândikum emelâk nenŋe Anitâhât topŋe pâpŋum nângân nângân bâleŋe biwinenŋambâ teteop ya watmâ otnehâlâk nângâm ihilâk mahilâk otminiwin. Lohimbi âlâ me âlâŋe tep hero kakŋan manŋetâ

yekmâ senje âlâlâyeje ekjâlem meyiŋgine sâŋ nâŋgâminiwin. Otmu lohimbi nombotŋe orop kasa oraŋgiminiwin. Yawu otmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenje dondâ bâlemu manmunje kiŋgoŋ maŋgoŋ otminiop. Yawu otminiwin yakât nâŋgâm gâŋe ekyongorâ ki hâiaknomai. Otmu den belângen ki sahaŋginomai. Lok nombotŋaje den kakŋan sahaŋginomai yamâ eweyiŋgim lohotŋan otyiŋginomai. Otmu nombotŋaje kuk otmâ mem ge katyekne sâŋ otnomai ya mem sânduk tuhuyeknomai.

⁴⁻⁵ Emelâk orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ manminiwin yan Anitâ Tihit tihit Amboŋaje ikŋahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge hohetnennjan tetem manmâ nengât tosaŋhât otmâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe katmunŋe toen katnenekŋetâ yapâ gâtŋaje Anitâŋe tosanenŋe pilâm umam sâningiop. Yawu otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge biwinenŋan ge kelihahop. Biwinenŋan ge kelihakmu manman âiŋe teteningimu Anitâŋe manman kârikjahât pat kuningiop.

⁶⁻⁷ Yâhâ Anitâŋe ikŋahâk Kiristo hâŋgâŋgumu ge nengât tosaŋhât otmâ muop. Mum yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak nengâlen hâŋgâŋgumu giop. Ge mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe katmunŋe manman âleŋjahât bulâŋe âlâlâ teteningiop. Otmu Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu nine nanne baratne sâŋ manman kârikjahât pat kuningiop. Manman kârikjahât pat yakât bulâŋe menom sâŋ biwinenŋe mem mansai. ⁸ Den ekgoohan yu nâŋgârâ bulâŋe otmu biwihan katmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim manmai ya topŋambâek ekyongorâ lâum mannomai. Yawu manmâ manmanyenŋe kelihakmu biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum orotmeme âleŋjeâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yan lohimbije manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu yeŋe biwiyeŋjahât topŋe naŋgaŋginomai.

⁹ Yâhâ tâmbâlipyenŋe tetem sambe sambe otbi ya yeŋgât den pat ya lok nombotŋaje gâ orop alahune sâŋ otnomai yan ki nâŋgâyiŋgiuwat. Me biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân tâŋât âlâlâ tetemu den kakŋan sahaŋgine sâŋ otnomai ya gurâ ki nâŋgâyiŋgiuwat. Yâhâ orowâk den sahaŋginomai yanâmâ nâŋgâm bâleŋgim hioŋaknomai. Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya Yura papatolipnennŋaje yeŋe nâŋgân nâŋgân yan torokatbi. Den torokatbi ya lâunomgât sâŋetâ ki nâŋgâyiŋgiuwat. Den alahumai yan biwiyeŋe ki kelihakmu mansai. Yakât otmâ den yawu yakât nâŋgâmune helekŋe otmâ. ¹⁰ Lohimbi yawuyanŋe den tâŋât yakât nâŋgâŋetâ yahatmu den kakŋan sahaŋgihetâ Kiristohât lohimbije hioŋakmahât kuyiŋgiuwat. Kuyiŋgirâ ki nâŋgâhihinomai otmuâmâ âlâkuâk kuyiŋgiuwat. Yâhâ ândâpyenŋe kârikŋe otmu yawuâk otmâ yâhânomai yanâmâ Kiristohât lohimbi ekyongorâ betyongonŋetâ mannomai. ¹¹ Lohimbi yawuyanŋe Kiristohât den tâpikgum otmâ hilipgum manŋetâ Anitâŋe yekmu bâlemu hiliwahonomaihât pat mansai.

Den bâiŋe sâop.

¹² Nâŋe kapi yu pilâm Nikopoli kapiân ari to yambu pesuk sâek sâŋ mambotbom. Yakât otmâ gâŋeâmâ Kirit pilâm Nikopoli kapiân in yawu takarâ penanŋiakdom. Yakât nâŋgâm bukunenŋe âlâ hâŋgâŋgumune taka gâhât gewâk mem tatbuap. Yâhâ Atema me Tikiko hâŋgâŋgumune takawuap yakât ki nâŋgâm heŋgeŋguan. ¹³ Otmu bukuyâhâtenŋe yâhâp, kutyetŋe Sena

yet Apolo sâ, yâkŋe Kirit yengâlen kapi titipâ atmâ arap yan takaromawot. Yâhâ Senaŋe âi yuwu mem manmap. Lohimbi âlâ me âlâŋe otmâ hilipguai sâ, tembe lâŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ kinmai. Yaŋe topyŋe sâ, teteakŋetâ Senaŋe tânyongomu den sâ, hâreyiŋimai. Aiop, gâhâlen takaromawot yan mâtâp meyiŋiwuatgât naŋan. ¹⁴Gâ gikiâk mâtâp meyiŋiwuatgât ki yan. Kiristohât lohimbi ekyongorâ orotmeme âlepŋeâk otmâ lohimbi umburuk mansai yawuya buku otyiŋim tânyongonomai. Yakât nâŋgâm Sena yet Apolo yetgât mâtâp meyiŋinomialhât naŋan.

¹⁵Nâ orop nep tânahom mansain orowâk nâŋgâhihiain. Otmu Kiristohât lohimbi ya gurâ nâŋgâyiŋgiain ya ekyongowuat. Anitâŋe yen orop atmâ tihityeŋe otmu manŋetgât naŋan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Pilemon Pauloŋe Pilemongât ekap kulemgum katbaŋgiop.

O bukune Pilemon,

¹ Nâmâ Paulo. Nâŋe Kiristohâlen biwinaŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbî ekyongoman. Yawu otmune yakât lok nombotŋaŋe menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Otmu bukunenŋe âlâ, Timoteo, yâk orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahomait.

Emelâk gâ orowâk Kiristohât âi mem gawin. ² Yakât otmâ gâ otmu imbihe Apia, yetgât nâŋâyitgâit. Otmu lok âlâ, kutŋe Arikipo, yâhâmâ hep beronŋe kunlipyene yengât tem lâuyiŋgim manmai dop yawuâk Kiristohât tem lâuwaŋgim mansap yâkât gurâ nâŋgawaŋgâit. Otmu lohimbî nombotŋe gâhât emelan menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo yetgât den alahum mepaeyelekmai yen hârok yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyiŋgâit.

³ Awonŋenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe engatyetŋeâk nâŋgâyiŋgim tihityene otmuâ yengât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

Pilemonŋe Kiristohât lohimbî hoŋ bayiŋgim manop.

⁴⁻⁵ Gâŋe Kiristohâlen biwihane tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim ikŋe lohimbî hoŋ bayiŋgim gamat yakât den pat sâŋetâ nâŋgâwan. Yakât nâŋgâm Anitâ ulitguman yan gâhât nâŋgâm mepa saŋgan otbaŋgiman. ⁶ Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmunŋe manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteniŋgimap. Topŋe katmâ yâkâlen biwinenŋe katbin yan manman âlepŋahât bulâŋe teteniŋgiop yakât topŋe tipiŋe nâŋgâwin. Yâhâ gâ orop Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ yâhânôm yan manman âlepŋahât bulâŋe teteniŋgimap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomgât Anitâ ulitguman. ⁷ Bukune, gâŋe Anitâhât lohimbî yengât nâŋgâyiŋgim biwiyene mem hewewenŋe tuhum gat yakât den pat sâŋetâ nâŋgâmune biwine hewewenŋe otmu heronŋe nâŋgâm mansan.

Pilemonŋe Onesimo mem buku tuhuâkgât Pauloŋe ekuop.

⁸⁻⁹ Gâhât den pat ya nâŋgâmune âilonŋo otmap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgâ. Yesu Kiristo ikŋak menekmâ aposolo sâm âi nihimu yâkâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwaŋgim gan. Yakât otmâ menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ mansan. Otmu Kiristohât sâtgât otmâ hoŋ bawâŋgim gan. Yakât otmâ den sâm gihiwomgât dop tap. ¹⁰⁻¹¹ Yawu gârâmâ nâŋgâhihiman yakât den lohotŋan yuwu ekgohomune nâŋgâ. Emelâk lok âlâ, kutŋe Onesimo, yâkŋe gâ hoŋ bahihim manmâ yâhâwupgât Roma lok kunŋe âlâŋe nep sâm waŋop. Yâhâ yâkŋe hoŋ bahihim manmâ manmâ otmâ hilipguop. Otmâ hilipguop yakât matŋe nihimap sâm yâkŋe gâ pilâhekmâ wanga mem Roma kapi yuân takaop. Yawu gârâmâ sâp âlâen nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekumune nâŋgâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwiŋe kalop. Yawu otmâ baralipyenŋe âwâ nâŋmâlipyene tânyonŋetâ mansai yakât dopŋeâk yâkŋe tânnohomu mansait.

¹²⁻¹⁴ Yakât otmâ nâŋe nâŋgawaŋgimune nine nanne kambiamne yawu oap. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbî ekyongomune nâŋgâmâihât mem pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ gâŋe taka

tânnohowuatgât dop ki tap. Yakât otmâ gâŋe nâŋgârâ Onesimoŋe nâ orowâk tatmâ tânnohowuapgât nanŋan. Yawu gârâmâ ki ekgohomune nâŋgârâek tânnohowuapgât ki nanŋan. Yâhâ nâŋe alitmune orowâk tatmâ tânnohowuap yamâ gâŋe nâhâitŋe ikŋe enŋatŋeâk otmap yawu nâŋgânihiwuat. Yawu nâŋgânihimatgât nâŋe hâŋgâŋumune gâhâlen taka hoŋ bahihiwuap. Gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap me pilârâ ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ manbuap yamâ gikak nâŋgâwuat dopŋan otbuat.

¹⁵ Emelâk pilâhekmâ nâhâlen takamu Kiristohât den pat âlepŋe ekumune yâkâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk nâŋe hâŋgâŋumune gâhâlen âwurem taka nep ya biwiŋaŋe tinâk mem hoŋ bahihim manbuap. Topŋe yawuhât mon pilâhekmâ nâhâlen takaop. ¹⁶ Emelâk ki pilâhekmâ nâhâlen takaop yan yâkŋe gâhât hoŋ bawa konok manop. Yâhâ sâp yiwerenŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ hâŋgâŋumune gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap. Gâŋe Onesimo orop Kiristohâlen biwiyetŋaŋe kepeim manmutâ yelekmu dop konohâk otbuap. Yakât nâŋgâm lohôtŋan otbaŋgiwuat. Nâŋe dondâ nâŋgâwaŋgian. Otmu gâhâlen âwurem takawuap yan gâku yawuâk nâŋgâwaŋgiwuat.

¹⁷ Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât lohimbî hoŋ bayinŋimait. Yawu otmâ gâhâlen takamune enâkmâ heronŋe nanŋanŋim parahuaakdomgât nanŋan. Yawu gârâmâ yakât mâtâŋe ki tetenihiap. Yakât otmâ Onesimo hâŋgâŋumune gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuatgât nanŋan.

¹⁸ Yâhâ emelâk wuân me wuân gâhât otmâ hilipguop me wuân me wuân waŋdâ matŋe ki ghiop. Yakât gâŋe eknohorâ nâŋe matŋe gâ kâpekŋihiwom.

¹⁹ Den yan yu nâŋgâm enŋat yâhâp otmatgât lok pepa kulemguaŋ yu ekumune kiripi nihimu ninak kulemguaŋ yu ekuat. “Nâ Paulo, nâŋe Onesimohât tosa yakât matŋe gâ kâpekŋihiwom.” Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâŋgâ. Nâ ninahâk Kiristohât den pat âlepŋe ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihe kalon. Yawu otdâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihimu mansat. Buku, yakât matŋe nihi sâm ki ulitgohoman. ²⁰ Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristo hoŋ bawanŋimait. Yakât otmâ den ekgohoan yu nâŋgâm bukunetŋe gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuat. Yawu otbuat yan biwine hewewenŋ otmu heronŋe nâŋgâwom.

²¹ Otmu den kulemgum katŋihian yu ekmâ nâŋgârâ tepge hewewenŋ otmu buku otbaŋgiwuat. Yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki oan.

²² Otmu den âlâ yuwu sâmunne nâŋgâ. Roma yenŋât lok kunyenŋaŋe tembe lâulipŋe ekyongomu yâkŋe holaŋnekŋetâ yenŋâlen takamune enâknomgât yeŋe Anitâ ulitgum manmai. Yeŋe Anitâ ulitgumai ya nâŋgâm Roma yenŋât biwiyenŋan kioŋmu holaŋnekŋetâ yenŋâlen takawomgât biwine mem mansan. Yakât otmâ emet henŋenŋunetâ tatmu yan taka imbomgât nanŋan.

Den bâiŋe sâop.

²³ Bukunetŋe âlâ, kutŋe Eparara, yâkŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbî ekyongop. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk tatmâ gait. Yâkŋe nâŋgâyinŋiap. ²⁴ Otmu bukulipnennŋe nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya Roma kapi ambolipŋe kâsikum yinŋim mansai ya yenŋât kutyenŋamâ yuwu. Mareko, Aristako, Dema, Luka. Yâkŋe gurâ nâŋgâyinŋiai.

²⁵ Kutdânenŋe, Yesu Kiristo, tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem kepeimu konohâk manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuhe,

Paulo.

Hewuraio

Anitâ yet Yesu yetgât dopyetŋe konohâk oap.

¹⁻² Yura lohimbi, Anitâ nanŋahât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Anŋoân topŋe katmâ tâmbâlipnennaŋe ikŋe topŋe nâŋgâm heŋgenŋuŋetgât Anitâŋe ikŋe den poropeteliŋe yetgât biwiyenjan kalop. Biwiyenjan katmu yâkŋe lohimbi ekyongonjetâ nâŋgâwi. Poropeteliŋe den sâwi yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe nanŋe hâŋgâŋgumu giop. Otmu nanŋahât topŋe yamâ yuwu. Embâŋâmbâek hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâŋe nanŋe ombe bisinŋe orop biwiyetŋe konohâk otmâ hân himbim pitu me senŋe âlâlâ topŋe topŋe kândikuowot. Otmu senŋe âlâlâ kândikuowot ya nannaŋe galemguâk sâŋ Awâŋe sâŋ wanop. Yawu gârâmâ nanŋe kârîkŋe otmâ hân himbim me senŋe âlâlâ topŋe topŋe ya hohem tatmap. Otmu tatmâ yâhâwiop. ³ Otmu âwâ nan yâk yetgât topyetŋe yamâ dop konohâk oap. Yakât dop kum sâŋmune nâŋgâŋet. Sikopŋe pilâm dengânân hâumu gilenŋe belenŋe sâmap dop yawuâk Anitâhât towatŋe Yesuhâlen tetemu ekbin. Otmu Awâŋe nanŋahât nâŋgâm nen umam sâningiâkŋat nanŋe hânân yuân ge nengât tosanenŋahât matŋe mem muop. Mumu hanguwi yamâ lohimbiŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalâkŋat âwâŋe Anitâ manman ambonŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ himbimân yâhâmu âwâŋe Anitâ orop tawot.

Anitâ nanŋe anelo kerek yetgât kunyene tatmap.

⁴ Anitâŋe nanŋe orop dop konohâk tawot yâkât nâŋgâmu yahalop. Yawu otbaŋŋim anelo yamâ yâkât amutgen katyehop. Yakât topŋe yuwu. ⁵ Emelâhâmâ Anitâŋe den yuwu sâŋ nanŋe ekuop ya poropete âlâŋe kulemuop.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwereŋe yu yakât topŋe sâŋ teretâ lohimbi kerekŋe ekmâ nâŋgâŋet sâŋ katgeksan.”

Yawu sâŋ ekuop. Otmu torokatmâ sâop.

“Nine nanne kambiame”. Otmu yâku yawuâk “Awoŋne” sâop.

Anitâŋe den sâmu kulemuop yamâ anelo yetgât ki sâop. Yesuhât nâŋgâm sâmu kulemuop.

⁶ Anitâhât nanŋe himbimânâk tatmâ irak hâŋgâŋgumu hânân gewe sâŋ olop. Sâp yan Anitâŋe ikŋe nanŋahât aneloliŋe nâŋgâŋetâ yahatmu haonmâ ârândâŋ mepaŋetgât den ekyongop. Yawu otmu aneloliŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalop. Otmu Anitâ nanŋe anelo kerek yetgât kunyene tatmap. ⁷⁻⁸ Otmu anelo yetgât topyeŋe yakât Anitâŋe yuwu sâŋ tetemu lok âlâŋe kulemuop.

“Nâŋe aneloliŋe hâŋgânyongomune yâkŋe in yawu laune lâumai. Otmu biatŋet sâŋmune gurâ biatnomaihât dop tap.”

Yawu sâop. Yâhâ ikŋe nanŋe tinâk yakârâmâ yuwu sâŋ tetemu lok âlâŋe kulemuop.

“O, Pato gikak lohimbilipge hilâm ârândâŋâk tihityeŋe otmâ yâhâmbisâŋgât dop tap. Yâhâ yu me ya otmâ tâpikguwatgât dop âlâ ki tap. Âlonŋoâk tatmâ yâhâmbisân.

⁹ Otmu orotmeme bâleŋe otŋetâ yakât nâŋgârâ bâlemap. Yâhâ orotmeme âleŋe otŋetâ yanâmâ yakât nâŋgârâ ârândâŋ otmap. Yawu gârâmâ gâŋe

otmat yakât nâ Anitâ patohaŋe yakât nâŋgâmune ârândân oap. Yakât otmâ gâ hâŋgâŋohomune ge lohimbi komotŋe komotŋe yeŋgât galem pato manbuat. Yawu manmâ mem dâiyekdâ gike orowâk heronje kakŋan manmâ yâhâmbisâi.”

¹⁰ Otmu den âlâ yuwu sâop.

“Pato, aŋgoânâk gâŋe hân himbim pitu me senŋe âlâlâ ya topŋe katmâ tuhuon.

¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhuon yamâ hâmbâi gulip otbuap. Pet sâŋgum mem haŋgalakmâ mansai yamâ hâreakmâ tâtuk sâwuap yakât dopŋeâk hân himbim yamâ hâmbâi gulip otmâ metewuap. Yâhâ gâŋeâmâ embâŋâmbâek tatmâ gaonŋak tatmâ gamat. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisân. Otmu itâ hambuŋe me pet hâŋgiŋe yawuya pilâŋetâ tatmâ tâtuk sâmu âiŋe memai yakât dopŋeâk gâŋe sârâ hân himbim gulip otbuap. Gulip otmu yanâmâ yâhâpŋe sârâ âiŋe tetewuap.”

Yawu sâm ekuop. ¹³ Otmu Anitâŋe sâp âlâen yuwu sâm ekuop.

“Gâŋe nâhât hahit mem kinmâ yan kasalipge mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop. Den ya nanŋe ekuop. Aŋelolipŋe ki ekyongop.

¹⁴ Aŋelo yeŋgârâmâ Anitâŋe yuwu sâop. “Nâŋe hâŋgânyongomune hoŋ banihinomâi. Hoŋ banihim gemâmâ nâhât komolipne yeŋgât nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwan ya yeŋgât tihityeŋe otnomâi.” Yawu sâm hâŋgânyongomu gewi. Yawu gârâmâ Anitâ iŋŋe nanŋe yâkŋeâmâ kerek yeŋgât kunyeŋe tatmap.

2

Anitâŋe nanŋe hâŋgâŋgumu kuwiknenehâkgât giop.

¹ Yakât otmâmâ nanŋe hâŋgâŋgumu ge hohetnenŋan manmâ gaop. Manmâ den sâop ya nâŋgâmune bulâŋe otmu biwinenŋan katmâ lâum mannom. Ki lohotŋe otmâ pilânom.

² Emelâk topŋe katmâ Anitâŋe aŋelolipŋe hâŋgânyongomu tâmbâlipnenŋe yeŋgâlen ge den ya sâm tetem ekyongowi. Den ekyongowi yakât bulâŋe teteop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi yamâ Anitâŋe in yawu yakât matŋe yiŋgiop.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ Anitâŋe iŋŋe nanŋe hâŋgâŋgumu mem kuwikneneke sâm giop. Mem kuwikneneke sâm gem iŋŋe den pat bulâŋe ya teteâkgât Yesu Kutdânenŋe iŋŋahâk den ya sâm tetem eknongop. Eknongomâmâ Anitâŋe iŋŋe nanŋahât den yakât bulâŋe lâuwuap yawu sâm kulem ki orotŋe otmîniop. Otmu iŋŋe engatŋeâk otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu yâkât komolân gem heŋgemnongom mâmâŋe otniŋgimu yakât bulâŋe tetemu mewin. Otmu aŋgoân Anitâŋe otbaŋgiwi yakât matŋe yiŋgiop. Umatŋe yawuya teteningimap sâm yakât Anitâhât nanŋe bulâŋe yawu sâm ya nâŋgâm biwinenŋaŋe mem yâhânom. Ki lohotŋe otmâ pilânom.

Yesuŋe dâinenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manmâ yâhânom.

⁵ Otmu lok nenŋahât sâwe. Anitâhât aŋelolipŋaŋe lohimbi nengât kunnenŋe mannomaihât yâkŋe ki ekyongop. Bia. Nanŋaŋe lohimbi nengât kunnenŋe pato otmâ tihitnenŋe galem otbisâpgât sâm kalop. ⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe yakât sâm lok âlâhât nâŋgân nâŋgânŋan den yuwu katmu kulemguop.

“O, Anitâ, gâhât nângâmunje yahatmap. Nenâmâ lohimbî tâjât. Yamâ gânje gâmâ nengât tepge nângâm kunnenne tatmâ gamat ya nângâmunje bimbi oap.

⁷ Otmu nenje anjelo yengât amutgen sâp tâlâwâk manmain. Yâhâ wahap topje topje kalon ya yengât galemnye otmâ mannom sâm yakât pat kuningion.

⁸ Yawu sâp pat kuningion yakât bulâje nengât nângâjetâ yahatbuapgât mem katnenekdâ ya galemयोगom yâhânôm.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ yakât bonje hâmbâi tetewuap. Sâp yiwerenje yu nenje wahap topje topje yakât galem ki otmâ mansain. ⁹ Yawu gârâmâ nenje anjelo yengât amutgen mansain dop yawuâk Anitâje ikje engatjeâk otmâ Yesuje buku otningiâkgât hângângumu himbimâmbâ ge lok olop. Lok otmâ hânân manop sâp yanâmâ anjelo yengât amutgen manop. Yawu manmâ nengât sâm hâhiwin nângâm muop. Mumu yanâmâ Âwânje ekmâ, “Nanne kambiamne,” sâm yan lohimbîje yâkât nângâjetâ yahalâkgât mumuambâ mem yahalop. Mem yahatmâ manman kârikje yakât ambonje sâm katmu nengât kunnenne otmâ tatmap. ¹⁰ Otmu âwâje Anitâje emelâk embânân wahap topje topje kalop ya mem hohem talâk sâm nanje âi wanop. Âi wanop ya kerek tuhum meteop. Ya nângâmu ârândânj otmu yakât otmâmâ nenje mum hiliwahonomgât dop ki tap. Yâkje dâinenekmâ manman kârikjan katnenekmu manmâ yâhânôm.

¹¹ Bukulipne, bulânâk Anitâje nanje hângângumu ge tosa barak manop. Yawu manmâ gam nengât tosanenje pilâningimu âwâje Anitâje nine nanne baratne koko salek sâm menenekmu mansain. Otmu Yesuje gurâ nengât yawuâk imi garilipne sâmap. ¹² Yakât bulâje tetewuapgât nângâm Yesuje âwâje yuwu sâm ekuop.

“O, Anitâ, imi garilipnaje nâhâlen torokatmâ mansai ya gâhât topge sâm tetem ekyongowom. Otmu kiki menjihimune nâhâlen torokatjetâ orowâk mepaeheknom.”

Yawu sâm ekuop. ¹³ Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Nâje Anitâhâlen biwinaje kepeiman.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbîje Anitâhâlen biwiyenaje kepeimai yâk yekmâ nine nan baralipne sâwuap. Otmu nâmâ yâk yengât kunyenje sâm katnekmu ya galemयोगomune orowâk mansain.”

Yawu sâop.

¹⁴ Otmu lohimbî nenjeâmâ hânân yuân mansain yakât otmâ Anitâje ikje nanje bulâje Yesu himbimâmbâ hângângumu ge lohimbî nengât toсахât otmâ muop. Otmu Anitâje mumuambâ mem yahalop yan Satan Mumuhât Ambonje ya mem ge kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ nenâmâ mumuhât pat otmâ mansain nângâm gorâ kakjan manmâ gawin. Otmu yawuâk torokatmâ ki mannehât Yesuje manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. ¹⁶ Otmu Anitâje anelolipje yengât nângâm Yesu ki hângânguop. Yâhâmâ nengât sâm yâk hângângumu giop. Otmu tâmbânenje Awarahamje Anitâhâlen biwinaje kepeim manop nengu yawuâk kepeim manbin. Yakât otmâ tihitnenje othe sâm giop. ¹⁷ Otmu Anitâje wawaenenekmâ tosanenje pilâningiwe sâm âi sâm wanop. Âi sâm wanop ya mem ârândânj olâkgât himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Otmu sâp yan lohimbî nengât biwi nângân nângânnenje ya

mem manop. ¹⁸ Otmu nenje lohotje otnehât Satanje perâkne topnje topnje kâitnongomap yawuâk angoân yâk kâitguop. Kâitgumu ki lohotje otmu pilâm ba ariop. Yawu gârâmâ nenje lohotje otnehât Satanje kâitnongomap yan Yesuje mâmânje otningimu yâkât wâtjan kinnunje mem ge katnenekbe sâm pâpugumap.

3

Yesuje Mosehât kunje tatmap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunen nângâjet. Anitânje nanje Yesu hângângumu hânân yu giop. Otmu Anitânje mem dâinenekmu Yesuhâlen biwi nângân nângânnenjanje kepeim konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ yâkne mâtâp mem kulet sâningim âwânje Anitâhâlen âwurem yâhâ tatmâ nengât sâm âwânje ulitgumap. ² Otmu Mosenje Isirae lohimbî yengât galem pato man sâm Anitânje âi wanop. Âi wanop ya biwinjanje mem tuhum manmâ gaop. Yakât dopjeâk Yesuje nengât kunnenne otmâ manbuapgât Anitânje âi sâm wanop ya tem lâuwangim manop. ³ Yawu gârâmâ Mose otmu Yesu yetgât topyetje ikjiâk ikjiâk tap yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângâjet. Lok âlânje emet pato ikjiâk tuhumu bukulipjanje ekjetâ âlepne nandoroje otmu yâkât nângâjetâ yahatmu mepaemai. Yakât dopjeâk Yesuhât komolipje, emelâk Mose otmu tâmbâlipnenne manmâ gawi, otmu âun nen yu mansain, otmu hâmbâi lohimbî tetem mannomai nen kerek ikjak menenekmâ kunnenne tatbuap. Yawu tatmu nenje yâkât nângâmunje yahatmu mepaem yâhâmbisâin. ⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet yanje ikjak in ki gam yâhâ kinmap. Nenje kât, nak me senje âlâlâ yanje mem emet tuhumain. Dop yawuâk Anitânje yu ya topnje topnje kalop. Nenje ya ekmâ yanâmâ Anitâhât bât tosa sâm ekmâ nângâmain. ⁵ Otmu Mose yâhâmâ Anitâhât den lâum hoj bawanjim manop. Hoj bawanjim manmâ yu me ya gâmâlâk tetewuap yakât sâm tetem Isirae lohimbî ekyongom manop. ⁶ Yâhâ Yesu Anitâhât nanjanje nen hârok nengât kunnenne tatmâ tihitnenje otmap. Otmu yâkjak Mosehât gurâ kunje tatmap. Otmu Anitânje Yesuhât pat kuningiop ya mene sâm Yesuhâlen biwinenjanje kepeim mannom otmuâmâ pat yakât bulânje ningimu mem Yesu orop tatmâ yâhâmbisâin.

Tâmbâlipnenjanje manman sânduhân ki yâhâwi.

⁷ Yawuhât Anitânje Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge lok âlâ ekumu den yuwu kulemgup.

⁸⁻¹¹ “Angoân yambu 40 yakât biwinjan, tâmbâlipnenjanje lok ki manmaiângen ari manmâ kunyenje kârikne otmu nâhât den kum manbi. Yawu otjetâ yâk yengât senyenje hâreahâkgât kulem topnje topnje memune ekbi. Kulem yawu memune ekmâ nâhât tope nângâwi yamâ biwiyenjanje pâlâmne otmu manbi. Otmu nâhât den ya nângâm bet pilâm iliwetmâ manmâ gawi. Tâmbâlipnenjanje manman sânduhân ari mannomaihât nângâm, nâje Awarahamgât pat kuwangiwan. Yamâ nâje den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ kuk otyingim tâmbâlipnenjanje nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyingiwani. Yawu otyingimune hâhiwin kakjan manminiwi. Yene sâp yiwerenje yuâmâ yakât nângâm nâhât den tem lâunihim biwiyenje ki pâlâmne otmu mannomai. Yawu mannomai otmuâmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân mannomai.” Yawu sâop.

¹² Bukulipne, yeŋe den yu sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yen yawuâk biwiyenŋe orotok sâmu yan manman amboŋe Anitâ ya pilânetâ biwiyenŋe bâlemapgât yen galemahom mannomai. ¹³ Otmu biwiyenŋe pâlâmŋe otmapgât orotmemeyenŋe bâlene bet pilâm Anitâhât den tem lâum haonmâ ârândânŋe bukulipyenŋe orop mem hewewenŋe tuhuakmâ tânahom mannomai. ¹⁴ Yeŋe biwiyenŋe Kiristohâlen katŋetâ kârikŋeâk kinmâ gaop yawuâk kinmu manmâ yâhânomai. Yawu manŋetâ yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋan mem katyekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâi. ¹⁵ Bukulipyenŋe orop mem hewewenŋe tuhuakmâ Anitâŋe den sâmu kulempuop ya nâŋgâm mem mete tuhunomai. Den ya yawu tap.

“Tâmbâlipyenŋe lok ki manmaiângen ari manmâ kunyenŋe kârikŋe otmâ nâhât den kum manbi. Yawu otmâ biwiyenŋe pâlâmŋe otmu manbi. Yakât otmâ tâmbâlipyenŋe manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan. Yeŋe yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyenŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai.”

Den kulempuop ya yawu tap.

¹⁶ Yakât yuwu sâmune nâŋgânet. Lohimbi girawuyenŋe Anitâhât den nâŋgâwi yamâ biwiyenŋe pâlâmŋe otmu manbi? Yamâ Isirae lohimbi Mosenŋe aŋgoân dâiyekmu Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen ari manbi ya. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Anitâŋe lohimbi girawuya yeŋgât yuwu sâm hâreyiŋgiop?

“Nâŋe kuk otyiŋgimune nâhâlen ki torokatmâ manman sânduhân mannomai.”

Yawu sâm hâreyiŋgiop yamâ lohimbi girawuya yeŋgât sâop? Yamâ yuwuhât sâop. Tâmbâlipnenŋe lok ki manmaiângen ari manŋetâ yambu 40 pesuk sâop. Lok ki manmaiângen manbi yan Anitâhât den nâŋgânetâ gemu bet pilâwi yakât tosanŋe meyekmu hiliwahom hâmeyeŋe gulip olop. ¹⁹ Yakât topŋe yamâ yuwu nanŋain. Nengât tâmbâlipnenŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe ki kepeim manbi. Topŋe yakât otmâ Anitâŋe kuk otyiŋgimu manman sânduhân ki manmâ gawi. Yawu gârâmâ yeŋe tâmbâlipnenŋe otbi yawuâk otmaihât biwiyenŋe galemahom heŋgeŋgum manmâ yâhânomai.

4

Anitâŋe mem manman sânduhân katnenekbuapgât mâtâp tap.

¹ Anitâŋe biwinenŋe mem huruŋ pilâmu sânduhânâk manmâ yâhânom yakât sâm kalop. Yakât otmâ Anitâ nenekmu ki ârândânŋe otmapgât biwinenŋe galemahom denŋe biwinenŋan katmâ tinâk lâum manmâ yâhânom. ² Emelâhâmâ tâmbâlipnenŋe Anitâhât den pat âleŋe ya nâŋgâwi yamâ yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe ki kepeim manbi. Yakât otmâ yâkŋe tatmap yan ki mem dâiyekmu yâhâwi. Yan ki yâhâwi yamâ biwiyenŋe ki huruŋ sâmu tatmâ yâhâwi. Nen gurâ yawuâk Anitâhât den pat âleŋe ya nâŋgâwin. Yawu gârâmâ tâmbâlipnenŋe otŋetâ bâleop yawu otmaingât biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe Anitâhâlenâk kepeim launŋe lâuwangim mannom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ nenâmâ yâkâlenâk biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe kepeim mansain. Yawu manmâ yâhâmunŋe biwinenŋe sânduk sâwuap. Yâhâ tâmbâlipnenŋemâ yawu ki otbi. Yakât otmâ Anitâŋe den sâm hâreyiŋgiop ya yawu tap.

“Nâŋe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan.”

Anitâje in tatmâ nângâmap yakât topnje teteâkgât lok âlâje den yuwu kulemgup.

“Anitâje hân himbim kândikyotgom âliwahap topnje topnje katmâ arimu hilâm nombolân konok pesuk sâop. Yakât kakñanâmâ in tatmâ nângâop.”

Otmu manman sânduhân orowâk tatmâ nângâne sâmap yakât Anitâje tâmbâlipnenje dâiyehop. Dâiyekmuâmâ denje nângâñetâ gemu betbangim yakât bulâje ki mewî. ⁵ Yakât otmâ Anitâje den yuwu sâop.

“Nâje den ekyongowan ya ki lâuwî. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâmap hâreyingiwân.”

Anitâje yawu sâmap hâreyingio. ⁶ Yâhâ tâmbâlipnenñaje den pat âlepñe ya nângâñetâ gemu ki lâuwî. Yakât otmâmâ manman sânduhân ki yâhâwî. Yâhâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâje manman sânduhân yâhâ Anitâ orop manmâ yâhânomgât dop tap. Yawu gârâmâ nenñe yâkâlen biwî nângân nângânnenñaje kepeim den pat âlepñe ya nângâm lâum mannom yanâmâ hâmbâi Anitâje dâinenekmâ mannom sânduhân katnenekmu manmâ yâhâmbisâin. ⁷ Yakât bulâje menomgât mâtâp tap yakât topnje yuwu. Tâmbâlipnenñaje manman sânduhân ki manbiñe hâhiwin kakñan manmâ gawî. Yâhâ yapâ torokatmâ lohimbî tetem gawîñe gurâ dop yawuâk manmâ gawî. Yâhâ tetem gañetâ lok gañetâ lok pato âlâ, kutñe Dawitî sâmap, yâk teteop. Yawu gârâmâ Anitâje Dawitî den yuwu ekumu kulemgup.

“Yeñe sâp yiwerenñe yuâmâ nâhât den tem lâunihim biwiyenñe ki pâlâmñe otmu mannomai.”

Dawitîñe yawu sâmap ekyongop yamâ angoân tâmbâlipnenñaje kunyenñe kârikñe otmâ Anitâhât den kuwî dop yawuâk otbî.

⁸ Otmu embânân angoân Anitâhât den kuwî yakât âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk Mose mumu lok âlâ, kutñe Yosua, yâkñe Mosehât gewâkñan kinmâ tâmbâlipnenñe ya meyekmu hân âlâ, kutñe Kanan, yan ari manbî. Yâhâ Yosuañe manop sâp yanâk manman sânduhân manñet sâmap Anitâje katyehop mâne yakât kakñan Dawitî manop sâp yan “manman sânduhân mannomai” ki sâmap ekyongombâp. ⁹⁻¹⁰ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yu nenñe manman sânduhân manmâ yâhâmbisâingât dop tap. Otmu embânân Anitâje hân himbim kândikyotgom âliwahap topnje topnje kalop yakât kakñan in tatmâ nângâop. Dop yawuâk nengu manmâ yâhâmunñe Anitâje sâop ya bulâje tetemu yâkâlen torokatmunñe ikñe orop tatmâ nângânom. ¹¹ Yakât nângâm yâkâlen biwinenñaje tiñâk kepeim manmâ yâhânom. Yawu otmunñe manman sânduhân katnenekmu ikñe orop tatmâ yâhâmbisâin.

Anitâhât denje nângâmunñe biwinenñan hâumu topnenñe mem tetemap.

¹²⁻¹³ Bukulipne, Anitâje sâmap den kulemguwî ya wonân dop sâwe. Nehemân hâum kinmâ sâwe. Nehemñe lok kambiamñan memap yakât dopñeâk Anitâhât denje nângâmunñe biwinenñan hâum topnenñe mem tetemap. Otmu ikñe senñan misiñguraknomgât dop âlâ ki tap. Nenñe tetekñan kinmunñe biwî nângân nângânnenñe kerek ekmâ nângâmap. Ya ekmâ nângâmâmâ biwinenñahât topñe sâmap tetewuap yakât biwî nângân nângânnenñe galemguakmâ denje lâum mannom.

Yesuñe nengât sâmap Anitâ ulitgumap.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu nen Satanñe mem lohotñe tuhunenekbe sâmap nengâlen âi memap. Yâhâ Yesuñe hânân ge manmâ gaop yan Satanñe yawuâk yâk mem lohotñe tuhuwe sâmap nep miop. Yawu otmu ki otmâ tâpikuop. Yâkñe kârikñe

manmâ Satan mem ge kalop. Yawu gârâmâ nenŋe Kutdânennŋe Yesu, Anitâ nanŋahât denŋe lâum mannom. Yawu otmâ manmunŋe yâkŋe Anitâ orop tatmâ âwâŋaŋe tepŋe nâŋgâningim umam sâningiâkgât ulitgumap. ¹⁶ Yawu gârâmâ Satanŋe mem ge katnenekbe sâm otbuawân lohotŋe otmaingât Anitâ ulitgumunŋe mâmâŋe otningiwuap. Yâhâ otmunŋe bâlewuap otmuâmâ ya sâm tetem ekum yâkâlen biwinennŋaŋe kepeimunŋe kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâningiwuap.

5

Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋgiâkgât hotom uwaŋgiminiwi.

¹ Bukulipne, hotom uminiwi yengât kunŋe manop yâkât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋe biwinennŋan katmu lok âlâ nenŋe hohetnennŋambâ mem tetewin. Mem tetemunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiâkgât lok yaŋe yâkât senŋan kinmâ hotom uminiop. ² Otmu lok ya orowâk Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe kâitnongomu otmunŋe bâlem gaop. Yakât otmâmâ nenŋe Anitâhât den ya lâum hâum pâpguwin yan yâkŋe tepŋe nâŋgâningim lohotŋan otningiminiop. ³ Yawu gârâmâ ikŋe orotmeme bâleŋe otmu nengât orotmemenenŋe bâleŋe yakât tosa Anitâŋe pilâningiâkgât hotom uwaŋgim manmâ gaop. ⁴ Yâhâ ikŋe nâŋgân nâŋgânân âi ya ki miop. Anitâŋe topŋe katmâ lok âlâ, kutŋe Aron, yaŋe hotom uyiŋgimu tosayeŋe pilâyŋgiâkgât âi ya sâm waŋop. Topŋe kalop yapâek manmâ gawi yamâ hotom u u lok ya Anitâŋe ikŋahâk mem sâlipyongom âi ya yiŋgim gaop.

Yesuŋe nen sârerenenekmâ muop.

⁵ Otmu yawuâk Kiristoŋe ikŋe engatŋeâk ki watmâ olop. Anitâŋe âi ya sâm waŋmâ hâŋgângumu giop. Yâhâ emelâk ki giop yan Anitâŋe den yuwu sâm kuop ya lok âlâŋe kulemuop. Den ya yuwu tap.

“Gâmâ nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yu yakât topŋe sâm teterâ lohimbi kerekŋe ya ekâm nâŋgâŋet sâm yakât katgeksan.” Yawu sâop.

⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâm nanŋe ekuop ya lok yaŋe kulemuop.

“Anŋoân lok âlâ, kutŋe Melekiserek sâm, yâkŋe lohimbi yengât tosayenahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm waŋmune mem gaop. Yawu gârâmâ gâŋe âi ya mem torokat sâm gihimune tuhum yâhâwuat.” Yawu sâm nanŋe ekuop.

⁷ Yawu otmâmâ Yesuŋe huruŋ huruŋ manmâ âwâŋahât tem lâuwaŋgim âi ya tuhum manop. Otmu âwâŋaŋe mumuhât mâtâwâmbâ membuapgât dop tatbaŋgiop ya nâŋgâop. Yâkŋe ya nâŋgâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim yapâ menekbuap nâŋgâm isem ulitguop. Otmu âwâŋahâlen biwiŋaŋe kepeim manop yakât otmâ nâŋgâwaŋgim mumunŋambâ mem yahalop. ⁸ Yâhâ Yesuŋe yuwu sâm ki ulitguop. “Nâmâ gâhât nange bulâŋe mansan. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ nâhâlen tetenihiwuap yamâ sârâ biatbuap,” yawu sâm ki ulitguop. Yawu gârâmâ sâtgum manmâ âwâŋaŋe âi sâm waŋop ya lâum lohotŋe ki olop. ⁹ Yawu otmâ âi ya biwiŋaŋe tinâk mem manmu âwâŋaŋe ekmu ârandâŋ olop. Yakât otmâ yâkâlen biwinennŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim manmunŋe manman kârikŋan katnenekbuapgât mâtâp teteop. ¹⁰ Anitâŋe emelâk Melekiserek âi sâm waŋmu mem manop. Âi yawuâk ikŋe nanŋe tâŋ tâŋ ya waŋmu mem yâhâwuap.

Nenjeâmâ lepat nângân nângânân ki watmâ mannôm.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmunê nângânet. Nâje Yesuhât topnje ya kerehâk sâmkusânâmâ ekyongowe sâmk oan. Yamâ nângân nângânyenje umatnje oap yakât otmâ ihilâk ekyongomune nângânetâ ki keterakbuap. ¹² Yâhâ den yan yuâmâ emelâk ekyongowin yamâ yenje nângâm henjenguwu mâne sâp yiwereje yu bukulipyenje kâsikum yingimbâi.

Yamâ yenje Yesuhât topnje nângâm pâpguwi yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâmâ lok âlâje yâhâpne den kâsikum yingiwuapgât dopnje tap. Yengât topnyenjeâmâ yuwu. Yengât nângân nângân yamâ lepat nângân nângân. Lohimbi papato yengât nângân nângân yawuya nângâwi mâne den yan yukât topnje âlepne nângâm metembâi.

Yawu gârâmâ topnyenje teteâkgât den âlâen hâum sâmunê nângânet. Leparâmâ sot nem âkâm yingimunje nemai. Yâhâ sot kândâkdâek ki nemai. Yenje Yesuhât komolân torokatbi yamâ njanja ya yengât dop oai. Yamâ girawu otmâmâ lepatne nem âkâm yingimunje nemai yawuâk nemai. Yakât yenje topnje girawu otmâmâ Yesuhât topnje ya topnambâek ki nângâm henjenguai? Yenje sot kândâkdâek nemai mâneâmâ Yesuhât topnje ya nângâm henjengumbâi. ¹³ Yamâ yenje lepalân manmâ orotmeme kingonj me orotmeme âlepne yâhâp yâhâp ya ekmâmâ mem kiwilim topnje nângân omaihât dop ki tap. Yamâ otmâ tâpikguai.

¹⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum sâwe. Lepat yamâ gâmâlâk papato otjetâ sot kândâkdâek yingimunje nemai. Dop yawuâk lohimbi nombotjanje nângân nângânyenje keterakmu Yesuhât topnje ya ekmâ nângâm denje lâum manmâ gainje orotmeme âlepne me bâleje ya ekmâ kiwilim mansai. Lohimbi yawuya yengât nângân nângânyenje me manmanyenje ya ekmâ nângâmune âlepne nanje otnap.

6

Anitânje nenekmâ ârândânj olâkgât biwinenje yâkâlen katmâ mannôm.

¹ Yakât otmâ den yu yâhâpne ki ekyongowe. Anitâ nenekmu ârândânj olâkgât nenje orotmemenenje kingonj otnin ya bet pilâm sâmk tetemâmâ yâkâlen biwi nângân nângânnenje katbin. Otmuâmâ yakât topnje yâhâpne ki ekyongowe. ² Otmu âlâmâ yuwu. Toen mem katnenekbi yakât topnje ki sâmk ekyongowe. Me nenje kunyenjan mem kuratgum mem kâriknje tuhuyekbin, me mumunambâ yahatnom, me sâp patoen biwi nângân nângânnenjahât topnje ekmâ iknjiâk iknjiâk matnje ningiwuap yakât topnje gurâ yâhâpne ki sâmk ekyongowe. Emelâk nângâm metembâihât. ³ Otmu Anitânje biwiyenje mem kusânâmâ mâmânje otnihimu yakât den âlâ ânje torokatmâ ekyongowehât nanjan. Yâhâ yiwereje yuâmâ den umatnje tap yakât sâmunê nângânet.

⁴⁻⁵ Lohimbi nombotjanje Kiristohât den pat âlepne nângâwi yan yakât topnje nângâm henjengum biwiyenje yâkâlen katjetâmâ himbingât pat kuyingimu mansai. Yawu otmâ Anitânje Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge biwiyenjan tatmâ mâmânje otyingimap. ⁶ Yawu gârâmâ yakât kakjan Kiristohât hâkânj otmâ betgum manjetâ biwiyenje pâlâmje otbuap. Otmu Anitâ nanjanje nengât sâmk muop yakât nângânetâ tâjât otbuap. Yawu nângâm manmâ yâhânomainje Parisaio Sarukaio yâkne sânetâ Yesu mem howânân kum kânângâwi yâk yengât dop otmâ yakât matnje bâleje menomai.

Nângân nângân yawuya nângâm manmâ yâhânômai yakât otmâ biwi nângân nângânyeje yâkâlen yâhâpne katnomaihât dop âlâ ki tap.

⁷ Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Hân ambolipnaje nep kâmetmâ pilânetâ iop. Imu yan gelâk gemu hân tonje orop yapâ gâtñaje hunsambe teteop. Otmu yapâ sot hâwurum um nem âlepñan manmâ gawi. Yakât dopñeâk lohimbî nombotñaje Anitâhât den ya nângâm biwiyeñan katmâ yâkât wâtñan kinjetâ yâkñe mâmâñe otyingimu orotmeme âlepñeâk otmai. ⁸ Yâhâ âlâ torokatmâ sâwe. Nep ya kâmetmâ pilânetâ imu yan hewukñaje lâum kurihimu languop yamâ orok sâop. Yakât dopñeâk lohimbî nombotñaje angoân biwiyeñe Kiristohâlen katmai. Yakât kakñan Anitâhât den ya nângânetâ tâñât otmu pilânetâ yâk yengâlen bulâñe âlepñe ki tetemap. Yâhâmâ orotmemeyeñe âlepñe ya pilâm orotmeme bâleñe otmâ manmai. Yawu otñetâ Anitâñe nângâmu bâlemu hâhiwin kakñan mannomai sâm hemgât pat kuyingimu manmai.

⁹⁻¹⁰ Bukulipne, yuwu sâmunen nângânet. Yeñe ki otmâ tâpikgum hiliwahonômai. Yawu gârâmâ Kiristohâlen biwiyeñaje kepeim manñet sâm biwinaje hikum mansan. Yenâmâ Anitâhât tem lâum buku konok orangim manmâ gai. Yawu oai yamâ Anitâñe yekmu ârândâñ oap. Yakât otmâmâ yengât nângâm biwiñe pâlâmñe ki otmâ pilâyekbuap. Biwiyeñe Kiristohâlen katbi yakât otmâ biwiyeñe orotok sâmapgât Anitâñe mâmâñe otyingiuap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeñe biwiyeñe Yesuhâlen ikñiâk ikñiâk katmâ denñe lâum orotmeme âlepñe otmâ manmâ gai. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ manmâ yâhânetgât nanñan. Yâkâlen biwiyeñaje kepeim manmâ yâhânômai yanâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyingimu tap yakât bulâñe yingimu menomai. ¹² Yawu gârâmâ manman kârikñahât pat yakât bulâñe menom sâm biwiyeñe ki orotok sâmu mannomaihât nanñan.

Yesuñe kulet sâm mâtâp tiripnongop ya tâñ tâñâk watnom.

¹³ Biwiyeñe orotok sâmapgât yuwu sâmunen nângânet. Awoñnenñe Anitâ yâhâmâ tonñe âlâ. Lok me wuân me wuânñe Anitâhât kunñe manbuapgât dop bia. Yawuhât emelâk embânân Anitâñe tâmbânñe, kutñe Awaraham, yâkât nângâwawñim pat kuwanñiop sâp yan Anitâñe ikñe kutñe ahonakmâ den ya sâm kârikñe tuhumi yuwu ekuop.

¹⁴ “Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâñe hurundunñ sânomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Awarahamñe den ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manop yakât bulâñe miop. Otmu den sâop yakât bulâñe yamâ nen yiwereñe tetem mansain yu. ¹⁶ Anitâñe ikñe kutñe ahonahop yakât tonñe nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunen nângânet. Nenñe “Wuân me wuân otnom” sâmain yan bukulipnenñaje nengât “lok paha” sâmaiñât yuwu sâmain. “Anitâhât senñan wuân me wuân otnom, yawu sâmunñeâmâ kârikñe otmap.” Yawu sâmain. Yawu sâmain yamâ yakât bulâñe ki otmain yanâmâ Anitâñe yakât matñe umatñe ningiwuap nângâmain.

¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât komolân gâtñe âlâ me âlâñe den sâm kalop ya nângânetâ bonñe olâkgât nângâm ikñe kutñe ahonakmâ den ya sâm kârikñe tuhuop. ¹⁸ Otmu Anitâñe den perâkñe sâm kâitnongowuapgât dop âlâ ki tap. Me biwi yâhâp otbuapgât dop gurâ ki tap. Yawuhât yâkâlen biwinenñaje kepeim manmunñe tihitnenñe otmâ himbimñe pat kuningiop yakât bulâñe ya bulâñanâk ningimu menom yakât ki gorâningimap. ¹⁹⁻²⁰ Yesu Âwânñe tihitnenñe otmâ manman kârikñan katnenekmu mannomgât yâkâlen arimu

orowâk tatmawot. Orowâk tatmutâ emelâk Melekiserekne Anitâne lohimbi yengât tosayene pilâyingiakgât sâam ulitguop dop yawuâk Yesune nengât sâam Âwâne ulitgumap. Yakât nângâm yan engat yâhâp ki otmain. Bulâjanâk himbingât pat kuningiop yakât bulâne menom sâam biwinennahe hikuakmâ manmâ yâhânom.

7

Melekiserek yâkât topne

¹ Lok âlâ, kutne Melekiserek sâam, yâkât topne sâam tetemune nângânet. Melekiserek yâhâmâ kapi âlâ, kutne Salem, yapâ gâtne. Yâhâ lohimbine yu ya Anitâhât pat kuwanngiwi ya mem Melekiserek wanbi. Kândikum emelâk kapam tetemu Awarahamne ikne kapam loklipne dâiyekmu ari kapi nombotne hawangum tatbi yakât ambolipne yongom itit kiom bâlene tuhuyekmâ yâk yengât nonin bulimakao, lama, senne âlâlâ topne topne ya meyingiwi. Meyingim purik sâam âwuremu Melekiserek orop mâtâwân enakmâ parahuakmâ Melekiserekne herone otbangim yuwu sâam ekuop. “Anitâ kunnenne tatmapne mâmâne otgihimu lohimbi yengât kunyene manbuat.” Yawu sâam ekuop. ² Yawu sâam ekumu Awarahamne senne âlâlâ meyingiwi ya nombotne mem hionmâ yakât sâsângambâ konok mem Anitâhât pat kuwanngim Melekiserek wanop.

Otmu kut Melekiserek yakât topne yuwu tap, “Manman âilongo longo amboje,” yawu. Otmu kapi kutne, yamâ Salem, yakât topne yuwu tap, “Biwi sânduk amboje,” yawu. ³ Yâhâ Melekiserek ikne hep torehenlipne yengât kutyene ki tap. Otmu sâp girawuyaen teteop me muop yakât topne gurâ yawuâk ki nanngain. Yakât dopneak Anitâhât nanne Yesu embângâmbâek tatmâ gaop. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ dopyetne konohâk oap. Nângâmune yawu oap.

⁴ Melekiserek yamâ lok tângât bia. Awaraham yamâ Isirae nengât tâmbâhât lok kutdâ manop. Yâhâ kasalipne yongom senne âlâlâyene meyingimâmâ nombotne mem hionmâ yakât sâsângambâ konok mem Melekiserek wanop. Yawu gârâmâ yuwu sânom. Bulâjanâk Melekiserekne Awarahamgât kunne manop. ⁵ Yawu gârâmâ yakât kaknan Awarahamgât hâkune lok âlâ manop, kutne Lewi sâam, yâkât komolân gâtnehe Anitâhât hotom um manbi. Yâk yengât sâam Mosenje girem den yuwu kulemguo.

“Lewi senne hotom um manmâ yâhânomai. Otmu Isirae lohimbi nombotnehe yu me ya yene sâsângambâ konok mem Lewi sen yinginomai.” Yawu sâam kulemguo.

⁶ Yâhâ Melekiserek yamâ Awarahamgât komolân gâtne bia. Yakât otmâmâ Awarahamne senne âlâlâ mem Melekiserek wanmu yâkne yuwu sâam ekuop. “Anitâne mâmâne otgihimu kunyene manbuat.” Yawu sâam ekuop. ⁷ Yakât otmâ topyetne girawu nângânom? Âlâne kunne manop? Melekiserek yâkne me, me Awaraham yâkne? Yakât yuwu sâwe. Awarahamne Anitâhât pat kuwanngiop ya mem Melekiserek wanop. Yakât otmâmâ Melekiserekne Awarahamgât kunne manop. Nângâmune yawu oap.

⁸ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Senne âlâlâ yu me ya yene sâsângambâ kâsikum konok mem Lewi sen yingiminiwi. Otmu Lewi sen mum gawi ya yengât topyene yamâ kulemguwî. Yâhâ Melekiserek yâkât topneâmâ ki kulemguwî. Topne yakât otmâ Melekiserekne hotom uminiwi ya yengât

kunyeje manop. Nângâmune yawu oap. ⁹⁻¹⁰ Otmu Lewi sen manbi ya gurâ ki tetenjetâek Awaraham Lewihât hâkune yâkne Melekiserek senje âlâlâ ya wanop. Yawu gârâmâ Lewi sen yâkne Awaraham yâkâlembâ tetem torokatmâ gawi yâkneâmâ yawuâk wanbi.

Bulâje ki teteop yakât otmâmâ Anitâje Lewi sen yamâ mem ge katyehop.

¹¹ Lewi sen yengâlembâ lok kunje âlâ, kutje Aron, Mose imine. Otmuâmâ Anitâje âiyenjahât topje ya sâm tetem Mose ekumu kulempuop den ya lâum hotom um manmâ gawi. Hotom um manmâ gawi yapâ manman kârikjahât bulâje ki teteop. Ki tetemu Anitâje Lewi sen yengât nângâmu kakje olop. Nângâmu kakje otmu lok topje âlâ, ikje nanje Yesu hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. ¹² Otmu Lewi senje hotom u uhâk mâtâp watminiwi ya pesuk sâek sâm yâkneâmâ emelâk angoân Anitâje Melekiserek âi sâm wanop ya torokatmâ tuhuop. Tuhum pesuk pilâm manman kârikjahât pat yakât bulâje mem teteningiop. ¹³⁻¹⁴ Yawu gârâmâ kutdânenje Yesu yâhâmâ Yura sen yapâ gâtje. Yawu gârâmâ Mosenje Yura sen yengât hotom um mannomai sâm ki ekyongop. Yakât otmâ Yura ambonje âlâje hotom ki uop, bia kârikje.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ, Yesuneâmâ gem Melekiserek yâkât âi ya torokatmâ mem manop yakât nâje yuwu nanjan. Anitâje Lewi sen yâk yengât orotmemeyenje yakât nângâmu tânjât otmu yanjak benje nanje hângângumu ge nengât sâm muop. Mumunambâ yahatmâ Âwâje Anitâhâlen yâhâmu tawot. Tatmâ nengât sâm ulitgumap. ¹⁷ Yakât Anitâje nanje ekumu lok yanje den kulempuop ya yuwu tap.

“Angoân lok âlâ, kutje Melekiserek sâm, yâkne lohimbi yengât tosayenjahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm wanjume mem gaop. Yawu gârâmâ âi ya sâm gihimune gâje torokatmâ tuhum yâhâwuât.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu yuwuhât sâop. Emelâhâmâ Lewi senje topje katmâ Mosenje den kulempuop ya lâum hotom um orotmeme topje topje otmâ manmâ gawi. Yamâ benje yâk yengâlen bulâje âlâ ki teteop. Otmu yanje tânnongowuapgât dop âlâ ki teteop. Yakât otmâ Anitâje nângâmu ki ârandâj otmu nanje Yesune mâtâp âi je meningiâkgât hângângumu giop. Gem âi sâm wanop ya tuhum pesuk pilâm âwâjahâlen âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ nenje biwinenjahe hewewen otmu Anitâ orop den alahunomgât mâtâp teteningiop. Yakât nângâm yâkâlen biwinenjahe kepeim manmâ yâhânom. Yâhâ Yesune mâtâp âi je mem teteningiop yakât topje iknjiâk tap yakât torokatmâ âlâ sâwe.

²⁰⁻²¹ Angoân Lewi senje topje katmâ hotom une sâm âi ya mewi sâp yan Anitâje yâk yengât den âlâ ki hikuop. Âi ya in topje katmâ mewi. Yâhâ Anitâje ikjahâk den hikum nanje âi sâm wanop. Anitâje den hikum nanje ekuop ya lok yanje yuwu.

“Anitâje den yuwu sâm hikumu ya kârikje olop. Âi ya sâm gihimune gâje torokatmâ tuhum yâhâwuât.” Yawu kulempuop.

²² Otmu kândikum Mosenje Lewi sen âi sâm yinjimu mem gawi ya pesuk sâop. Yâhâ Yesune Anitâhât senjan âi ya memap yamâ ki pesuk sâwuap. Yakât bulâje tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³ Otmu âlâ sâwe. Lewi senâmbâ gâtje lok dondâje âi ya mem mum gawi. Mum ganjetâ yâk yengât tepyene kâlehengâtjahe nep ya torokatmâ mem gawi. Otmu ya yawuâk âi mem yanjak mum gawi. ²⁴ Yâhâ Yesuneâmâ mumu

ki pesuk sâop. Yesu yamâ mum yahalop. Yahalop gârâmâ yâhâpne ki mum-buap. Otmu âi miop ya yawuâk mem yâhâmbisâp. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunyeje tatmap. ²⁵ Yakât otmâ Anitâje umam sâningiâkgât nenne biwinenne yâkâlen kepeim manmâ yâhâmunjeâmâ Yesu je tihitnenne otmâ âwâje ulitgum yâhâwuap. Yanâmâ âwâjaje nen den âiân katnenek-buapgât dop ki otbuap.

²⁶ Yesu je konok sârekenekbuapgât dop. Yâkât topne iknjâk tap. Yâhâmâ uwawapne bia manmâ tosa âlâ ki olop. Yawuhât âwâje Anitâje mumunambâ mem yahalop. Mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu orowâk tawot.

²⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Lewi senne, angoânâmâ yeje tosayenje Anitâje pilâyngiâkgât hotom uminiwi. Otmu yakât kakñanâmâ Anitâje lohimbi yengât tosa pilâyngiâkgât nângâm hotom uminiwi. Yâhâ Yesu je dop yawuya ki olop. Yâhâmâ tosa bia manmâ gam muop. Otmu yamâ ikñahât otmâ ya ki olop. Yakât bulâjeâmâ yuwu teteop. Nengât tosa ya âwâjaje pilâningiâk sâm ikñak nengât sâm mumu ârândâj olop. Yawu gârâmâ nengât sâm yâhâpne mumbuapgât mâtâp âlâ ki tetewuap. ²⁸ Otmu yakât den pâje tâlâwâk âlâ sâmune nângânet. Angoânâmâ Moseje âi yakât topne kulemgum kalop ya watmâ Lewi sen âi ya sâm yingimu mewi. Yâhâ lok biwi nângân nângânnenne yamâ bâleje, nen hârokne otmâ tâpikgum tosa mem gamain. Yâhâ Moseje âi sâm yingimu mem manmâ gawi yakât kakñanâmâ Anitâje ikne nanne âi sâm wajmu miop. Yâhâ Anitâ nanjahât topneâmâ iknjâk tap. Yâkne âi ya mem târârâhâk manmâ gam muop. Otmu mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu âwâje orop tawot. Yakât otmâ âi miop yakât bulâje tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

8

Anitâje den hângje pilâm yan âije ya mem kârikje tuhuop.

¹ Otmu den kulemgum yukât topne yamâ yuwu tap. Nengât Kutdânenne yamâ Yesu. Nenne yâkât topne nângâm henjenguin. Yâhâmâ âwâje himbimân tatmap yâk orop dopyetne konohâk. ² Emelâk angoân tâmbâlipnenjeâmâ hotom u uhât selep tuhuwi yan Anitâje tosayenje pilâyngiâkgât hotom um gawi. Yâhâ sâp yiwereje yuâmâ Anitâ nanjaje âwâje orop tatmâ âwâjaje tosanenne pilâningiâk sâm ulitgumap.

³ Yâhâ Moseje den topne kulemgum kalop ya Lewi senne lâum Anitâje tosa pilâyngiâkgât lama me nâi me âlâlâ ya gâim katmâ hotom um gawi. Yâhâ Yesu jeâmâ lama me âlâlâ ya ekmu tâjât otmu ikne manmanne ki alitmâ kawenennan kinmu kunjetâ muop. ⁴ Mum yahatmâ himbimân yâhâmu âwâje orop tatmâ âi ya mem tatmap. Yâhâ hânân yuân Lewi senne Yura ambolipne yengât girem den watmâ Anitâje Yura lohimbi yengât tosa pilâyngiâkgât âi mem mansai. Yakât otmâ Anitâ nanjaje torokatmâ nep membâpgât gewâk ki teteop.

⁵ Lewi senâmbâ gâtjaje hotom u u emetjan yâhâm âi topne topne yan memai. Yâhâ yakât bulâjeâmâ himbimân Anitâ tatmawân tap. Otmu angoân emelâhâmâ Moseje hotom um yâhâminiwi yakât selep kunjet sâm topne kalop yanâmâ Anitâje yakât topneâmâ yuwu sâm tetem ekuop.

“Gâ emelâk Sinai pumjan yâhâ sâp kâlep manon yan himbimân nâhât kawine tap ya tiripgohomune ehon. Yakât otmâ ekyongorâ ya dop kum kunjet.” Yawu sâm ekuop.

6 Yawu gârâmâ Kutdânenne Yesu ikñak hîmbimân yâhâm nenne lohotne otmaingât âwâne Anitâ ulitgum tatmap. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunne tap. Otmu âlâ sâwe. Moseñe den sâm teteop yakât bulâne ki teteop. Yâhâ Anitâñe ikñe nanne hângângumu ge den eknongop yamâ bulâne teteop.

7 Yâhâ Mosehât girem den yakât bulâne âlepñeâk tetem gaop mâneâmâ Anitâ nannahâlen kulem bulâne teteop yu ki tetembâp. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâñe Mose ekumu den kulemguop yamâ kerehâk ki lâuwî. Ki lâunjetâ Anitâñe nângâmu bâlemu yakât den âlâ yuwu sâm hikuop yakât topñe sâm tetemu poropete âlâne kulemguop ya yuwu tap.

“Angoânâk nâñe Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ dâiyekmâ taka girem den ya yingim yâk orop den hikuwan. Yawu gârâmâ yâkne den ya hâkân otmâ kuwi. Yakât otmâ nâku yawuâk yengât hâkân otmâ betyongoan. Yakât otmâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ Awarahamgât sen, komot yâhâp, Isirae yet Yura, yâk orop den hikumune yañe kârikñe tatmâ yâhâwuap.

10 Otmu den topñe yamâ yuwu. Sâp âlâenâmâ den mâtâpñe ango hikuwom yakât bulâne yamâ nâñe biwiyenjan kâmetbom. Otmu nângân nângânyenjan kulemguomune tatmâ yâhâwuap. Yawu otmâ nâñe yâk orop tatmâ tihityenjet otmâ yâhâmbisân.

11 Sâp yanâmâ lok yahat yahatne me lok geheñe, kutyenjet orop me kutyenjet bia, ya kerehâkñe nâhât topñe topñambâek nângânimai. Yakât otmâ nâhât topne ki pâpñgum âi pâi tuhuanginimai.

12 Otmu sâp yanâmâ nâñe yengât tosa me orotmeme bâleñe yakât matñe ki yingiwom. Nâñe umam sâyîngim otñetâ bâlem gaop yakât yâhâpñe ki nângâwom.” Anitâñe yawu sâop.

13 Otmu yakât yuwu sâwe. Den yakât bulâne yawu tetewuap. Otmu angoân Anitâñe den hikuop yakât Moseñe kulemguop ya bulâne ki teteop. Yakât otmâ dop kum yuwu sâmune nângânjet. Nak âlâ esenñeñe gimbangum mum beretek sâm gemap yakât dopñeâk den yanjeâmâ bialop. Yawu gârâmâ Anitâñe den âñe hikuop yakât bulâne tetem henñenñuwuap.

9

Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ Anitâ mepaeminiwi.

1 Otmu emelâk Anitâñe girem den ya tâmbâlipnenne yingim yâk orop den hikuop sâp yanâmâ orotmemeyenjet topñe topñe otmâ manñetâ ârândânj olâkgât Anitâñe yakât topñe Mose ekumu kulemguop. Otmu âlâmâ hotom ya girawu unomai yakât topñe ya gurâ yawuâk sâm tetem ekuop.

2 Yâhâ hotom uminiwi selep yakât topñeâmâ yuwu. Angoânâhâmâ hotom uminiwi yañe âiyenjet tuhuñetâ kâtâpyongoâkgât sângum kâlep ya hikuñetâ ge sârârârâk kinop. Otmu kawe yakât kutñeâmâ “Anitâ sâm mepaenom,” yawu kunbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe in manmainje ya kâlehen yâhâmai sâm samut katbi. Otmu kâlehen yamâ lambe saum katminiwi yakât kawe. Otmu banga um yan Anitâhât pat kuwanñim mem yâhâ katminiwi yakât kawe. ³ Yâhâ yakât kâlehenâmâ sângum âlâ kâlep pato ya yawuâk hawangum katmâ hikuñetâ ge hârândânjâk kinop. Otmu kawe yakât kutñeâmâ “Anitâhât welâmñe,” yawu sâm kunbi. Yawu otmâ Anitâñe yan ge tatmap nângâm Lewihât komot kunyene yâkñak yan yâhâminiop. ⁴ Otmu alata âlâenâmâ sot hotomñe topñe topñe uminiwi yakât kawe. Alata yamâ goliñak tuhuwi. Otmu Moseñe emelâk girem den tapeân kulemguop ya

mem yakât emetne golinak tuhum katjetâ talop. Otmu âlâmâ angoân Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manjetâ yan Anitâne sot âlâ, kutne mana sâam, ya yinginiop yakât nombotne yamâ belo âlâ golinak tuhum katbi yan mânurjâ katjetâ tatminiop. Otmu âlâmâ Arongât howan ya emelâk elelek sâam kulem olop ya. Ya yâhâp yâhâp mem hâwurum tapeân Mosenje kulemgup ya orop konohân katjetâ tap. ⁵Otmu yakât kakjanâmâ anelo yâhâp yetgât umutyetne yamâ golinak tuhum yan kânângâyelekjetâ kinminiowot yamâ yuwu nângâwi. “Anitâne yâk yetgât hohetyetnan ge tatmâ tihitnenne otmâp. Yakât ikne laninne pato yanje yâk yetgât hohetyetnan tetemu ekmain.” Yawu nângâwi. Yawu nângâm yan hotom uminiwi yâk yetgât kunyenane nonin bulimakao hepne tuangumu geminiop. Otmu den yu ekpongomune kâlep kâlep olâkgât ki nanjan. Yawuhât tâlâwâk sâowoman.

⁶Otmu tâmbâlipnenne ya me ya otnehât nângâwi. Yamâ Lewihât komolân gâtne yanje kawe âlâ, kutne “Anitâ sâam mepaenom,” yan hilâm ârandânjâk yâhâm lohimbî kerek belângen manbi yengât sâam Anitâ ulitgum mepaewi. Otmu lohimbîne ya me ya Anitâ wannehât nângâwi yamâ mem kawe yan katmâ gawi. ⁷Otmu hotom u u yakât kawe, kutne “Anitâhât welâmne” yan hotom um gawi ya yengât kunne, lok konohâkne, yâhâmâmâ ikne, otmu bukulpne nombotne, otmu Isirae lohimbî kerek yâkne otmâ tâpikgum manbi ya kerek yengât tosa ya Anitâne pilâyingîâkgât yan yâhâop. Otmu yambu konok yakât biwinjan hilâm konohâk Anitâhât kawenjan yâhâm nonin bulimakao lokne kum ya hepne tuanguminiop. ⁸⁻⁹Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne biwi nângân nângânnenne mem hewewenju tuhumu yakât topne yuwu nângâwin. Hotom uminiwi yakât kawean lohimbî kerehâkne ki yâhâminiwi. Yawu nanjan. Otmu Lewihât komolân gâtne yanje âiyene tuhumi yan Anitâne ya ekmâ tep âlep nângâyingîâkgât ya otminiwi. Yamâ ya ekmâmâ yuwu nanjan. ¹⁰Orotmemenenne âlâlâ yu me ya ki orotne sâam kuanjiwin, me ki nejet sâam, me ki mejet sâam undip karangiwin ya ihilâk longâemâmâ otmâ tâpikguminiwin. Otmunne bâleminiop yakât tosa Anitâne pilâningîâkgât hep tuanguminiwi. Hep tuanguminiwi yanje tânnongom manman mem teteningimbâpgât dop ki talop. Yanjeâmâ orotmemenenne bâlene ya ekmunne teteâkgât yawu otminiwin. Yawuâk torokatmâ otmâ ganjetâ Anitâne nângâmu ki ârandânj olop. Yawu gârâmâ yâkne biwinenne ekmâ nângâm ikne nanne tânj tânjâkne mâtâp ânje meningîâkgât hângângumu giop. Gem yan hotom uminiwi yakât bonne yamâ yâkne mem teteop.

Yesujeâmâ mâtâp ânje mem teteningiop.

¹¹Otmu yakât topne nângâm hejengunjetgât torokatmâ yuwu sâamune nângâjet. Hânân yuân hotom u uhât selepne tuhuwi yan Yesuje ki yâhâm hotom ya uop. Bia kârikne. Yâkneâmâ himbimân yâhâm âwâje Anitâ orowâk tatmâ manman kârikne yakât pat kuningim yakât bulâje nenne menehât alahum tatmawot. ¹²Otmu âlâ yuwu sâawe. Hotom um gawi ya yengât kunjanjeâmâ nonin bulimakao gâim hep ya mem sângum kâlep mem yahatmâ kâlehen baminiop. Bam yan Anitâhât welâmnan hep tuangumu kaknan geminiop. Yesu Kiristone yawu ki olop. Yâkneâmâ kawenennan kinmu kunjetâ muop yan ikne hepne tosanenne piriningiop. Yâkne yawu otmâ Anitâhâlen yâhâm sâerenenehop. Yawu olop yakât otmâ nenne yakât manmanân torokatmâ manmâ yâhânom.

¹³ Yâhâ emelâhâmâ yuwu otminiwi. Lohimbi âlâ me âlâne lok mumuŋe wâimai sâm Lewihât komolân gâtŋaŋe samut katminiwi. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne wâinomai yanâmâ Lewihât komolân gâtŋaŋe bulimakao nanŋe gâim uŋetâ sem kou otminiop. Kou yaŋe mem lok mumuŋe wâiop yâkât hâkŋan samut ya biatbaŋgiâkgât moseleminiwi. Otmu âlâmâ hotom um yan yuwu nâŋgâminiwi. “Yâkŋeâmâ noniŋ bulimakao gâiŋetâ yakât hepŋaŋe gem yan nenŋe manman âiloŋgo loŋgo me tosa bia mannehât gem piriap,” yawu nâŋgâm yan otminiwi. ¹⁴ Yuâmâ Kiristo yâkŋe giop. Yamâ Anitâhât Wâtŋât Mâmânahât Heak embânân âlâlâ ki tetemuâk tatmâ gamap yaŋe mâmâne otbaŋgimu tosa bia manmâ gam kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yan ikŋe hepŋe giop. Yawu otmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe hewewenŋ otmu Anitâhât tem lâum hoŋ bawanginehât manmunŋe bâlem gaop yakât tosa yamâ konohâk pirimu biatmâ meteop. Yakât otmâ lokgât orotme me tâŋat ya pilâm biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe yâk konok hikum yâkât pat manmâ yâhânom.

¹⁵ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâne dâinenekmâ manman kârikŋe yakât pat kuningim den hikuop yakât bulâne menehât Kiristoŋe nengât sâm muop. Mum yan otmunŋe bâlem gaop yakât Anitâne matŋe umatŋe ningimap sâm yakât manman kârikŋe yakât mâtâp âiŋe mem teteningiop. Otmu emelâk Lewi sen yengât amutŋen manmâ mâtâp ya watmâ otmunŋe bâlem gaop yakât tosa ya Yesuŋe pilâningim sârerenenehop.

Moseŋe noniŋ bulimakao hepŋe mem tuanŋuop.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu nenŋe orotmemeâmâ yuwu tap. Umatŋe âlâlâ yu me ya teteningimu munomân senŋe âlâlâ yuwu yawuya miaknomai yawu sâmâmâ nan baralipnenŋe yamâ bâtnenŋe bâiŋe yakât pat kuyiŋgimain. Otmu den ya sâm pat kuyiŋgimain yakât bulâne yamâ orowâk manmâ yâhânomân yan bonŋe ki teteyiŋgiwuap. Nen mumunŋe yakât kakŋan bulâne yamâ âlepŋe miaknomai. ¹⁸ Yakât dowâk Anitâne anŋoânâmâ den ya sâm hikuop yakât bulâne teteâkgât Moseŋe den ya kulemgum inâk ki kalop. Yuwu otmâ kalop. ¹⁹ Yâkŋe pepa mem lohimbi komot pato yaŋe Anitâhât den ya topŋambâek nâŋgânetâ keterahâkgât ekyongomu nâŋgâwi. Otmu den sâop yakât bulâne ya tetem henŋenŋuâkgât yâkŋe noniŋ bulimakao hepŋe ya to orop menduhum memâmâ tuanŋumu pepaen giop. Tuanŋumu gemu nak bât bâtŋe mem losohomâmâ sâŋgum âlâ mem yakât potonŋan kepeim hewân kalop. Katmu hewâk pato otmuâmâ den ya sâm teteop yakât bulâne teteâkgât hep tuanŋumu lohimbi kerek kakyeŋan giop. ²⁰ Yawu ekmâ topŋe nâŋgânetgât yuwu sâm ekyongop.

“Girem den Anitâne sâm hikuop ya lâum manŋetâ bulâne teteyiŋgiâkgât hep yuâmâ mem tuanŋuan. Yakât topŋe ekmâ nâŋgâm henŋenŋunomai.” Yawu sâm ekyongop.

²¹ Otmu yawuâk wahap yu me ya Anitâne nâŋgâyiŋgiâkgât sâm katbi ya kakŋan gurâ hep mem tuanŋumu giop. ²² Otmu den kârikŋe emelâk kulemguop yakât topŋe yuwu tap. Noniŋ bulimakao me âlâlâ ki gâim hepŋe lâum moselenetâ geminiop yanâmâ tosayeŋe yawuâk tatminiop. Yâhâ lâum moselewi yanâmâ Anitâne tosayeŋe pilâm umam sâyiŋgiopgât mâtâp ya teteyiŋgiop.

Yesuŋe nengât toshât otmâ mumu ârândânŋ olop.

²³ Otmu Mosenje hep ya mem senje âlâlâ ya kakñan tuangumu giop ya ârandâñ olop. Yâhâ yiwerenje yuâmâ senje âlâlâ hep yañe tuanguop yakât bonje himbimân tap. Yakât hep tuanguop yañe bulâñe ki olop. Yakât otmuâmâ heñgenjuâkgât Yesune himbimân yâhâop. ²⁴Yawu gârâmâ Anitâhât kawê bulâñe ya himbimân tap yakât Yesune yuân hânân in selep kum yan yâhâ hotom uwi yan ki yâhâop. Yâkñeâmâ himbimân yan yâhâop yanâmâ yâkñe nenje lohotñe otmaingât âwâñeñe mâmâñe otningiâk sâñ ulitgum tatmap. ²⁵ Otmu torokatmâmâ âlâ yuwu sâñmune nâñgâñet. Hotom um gawi ya yengât kunyeñe yambu ârandâñâk yâhâ noniñ bulimakao me âlâlâ hepñe lâum tuanguminiop. Yâhâ Kiristonje yambu ârandâñ ki mum hepñe gemap. Yâhâmâ sâp konok kuñetâ muop yan hepñe gemu ârandâñ olop. ²⁶ Yawu gârâmâ Kiristonjeâmâ yâkñe otminiwi yawu ki olop. Yawu olop mâne emelâk embânñan lohimbî kândikyotgop yapâek yambu ârandâñ kuñetâ mum hepñe gembâp. Yâhâ yâkñeâmâ ya ki olop. Âwâñeñe tosanenñe pilâm umam sâñingîâkgât mâtâp âiñe mem teteningim kawenenñan kinmu sâp konok kuñetâ muop yan ikñe hepñañak nengât tosanenñe pirimu ârandâñ olop. ²⁷ Otmu Anitâñe sâop yakât nen munom yakât kakñan biwinenñe ikñiâk ikñiâk ekmâ nâñgâm topnenñe mem tetewuap. Mem tetemâmâ otbin mewin yakât matñe âlâku ikñe ambo ambo ningimu menom. ²⁸ Yakât otmâ lohimbî nengât tosa ya bialâkgât Anitâñe nâñgawangimu Yesune nengât toсахât otmâ muop. Mumu ârandâñ sâop gârâmâ Yesune yâhâpñe mumbuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk mumu otmu ârandâñ olop. Yakât otmâmâ nenñe biwi nâñgân nâñgânñenñe yâkâlen katmâ manmunñe yanâmâ yâkñe den âiân yâhâpñe katnenekbuapgât dop ki otbuap. Yâhâ nenñe biwi nâñgân nâñgânñenñeñe yâk kepeim manmunñe taka menenekmu orowâk ari manmâ yâhânom nâñgâm biwinenñeñe yakât mem mambotbanjim mannom.

10

Emelâhâmâ hep tuanguminiwi yamâ imbiâk otminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâñe den âlâlâ Mose ekumu kulempuop ya lâum hotom uminiwi ya yengât kunje âlâñe yambu ârandâñâk hotom uminiwiân noniñ bulimakao me âlâlâ hepñe mem yâhâ tuanguminiop. Yakât otmâ lohimbîñe tosayeñe ya bunewâk pesuk sâyingimu Anitâhâlen torokatnomai yakât mâtâp ki teteop. Yâkâlen torokatne sâñ pâpñuwi. ² Yâhâ sâp yan tosayeñe ya pesuk sâop mâne hotom uwi yakât kakñan âi ya yâhâpñe torokatmâ ki membâp. Otmu tosayeñe ya emelâk bialop mâne manman sânduhân manbâi. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ otñetâ bâlem gaop yakât nelâm yongomapgât yambu ârandâñâk hotom uminiwi ya yengât kunyeñe noniñ bulimakao yakât hepñe mem yâhâ tuanguminiop. Yawu otñetâ manmâ gawi yamâ tosayeñe yakât nâñgâmâk manmâ gawi.

⁵⁻⁶ Otmu tosayeñe yawuâk tatyñgimu manmâ gawi yakât Kiristonje âwâñe Anitâ den yuwu sâñ ekuop ya poropete âlâñe kulempuop.

“Anitâ, Kutdâne, gâmâ noniñ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom uñetâ nâñgârâ ya bonje ki otmap. Otmu hep mem tuangum mansai yakât nâñgârâ bonje ki otmap. Otmu sot um gâhât pat katmai yakât gurâ nâñgârâ tâñât otmap.

⁷ Yawu gârâmâ nâñeâmâ lok otmâ hoñ bahihim gâñe den tâñ tâñâk lâum yan yakât bonje memune ârandâñ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâam yan Yesu Kiristonje himbim pilâm ge den yakât bulâne ya mem teteop.

⁸ Yâhâ den yakât topneâmâ yuwu tap. Anjoân Kiristonje den yuwu sâop.

“Gâmâ yâkne nonij bulimakao ya gâim hotom umai, me hepne mem tuangujetâ gemap, me sot um gâhât pat sâam katmai ya kerek ekmâ nângârâ bulâne ki otmap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Isirae lohimbiñe Anitâhât den biwiyenjañe ki kepeim lâum gawi, imbiâk lâum gawi yakât Anitâne nângâmû bâleop. ⁹ Kiristonje den sâam teteop yan torokatmâmâ den âlâ yuwu sâop.

“Nâneâmâ hoñ bahihim gâhât den tâñ tâñâk lâum yan yakât bonje memune ârândâñ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Anitâne den âlâlâ Mose ekumu kulemgupop ya lâum hotom uminiwije yakât bulâne ki mewî. Yakât otmâ Anitâne bonje teteâkgât sâam nanje Yesu Kiristo hângângumu ge muop. ¹⁰ Yesu Kiristonje ikrje manmanje ki alilop. Yawu otmâ Anitâne âi sâam wañop ya lâum manmâ gam muop. Yakât otmâ tosanenje kerehâk pilâningimu nenje Anitâhât senñan anjun bia manmâ yâhânomgât mâtâp ya sâam ningiop.

Yesu kujetâ hepne gemu ârândâñ olop.

¹¹ Bukulipne, den yu yâhâpne torokatmâ sâawe. Anitâne nenekmu ârândâñ olâk sâam Lewi senje nonij bulimakao gâim hep tuangum âlâlâ tâtâemâk otmâ gawi yakât bulâne ki teteop. ¹² Yawu otmâ ganjetâ Anitâne tosanenje pilâningiâkgât Yesune nengât kawenñan kinmu kujetâ muop. Yawu otmâ yanâmâ manman kârikjahât bulâne ya teteop. Yawu otmâ muop gârâmâ yâhâpne mumbuapgât mâtâp ya ki tap. Emelâk ya otmu ârândâñ olop. Otmu mum yahatmâ Anitâhâlen yâhâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp. ¹³ Anitâne Satan bâleñe otmu kasa nombotne mansai ya kerek hilippongom mem ge katyekbuap yakât Yesune mambotmap. ¹⁴ Otmu sâamune nângâñet. Yesuneâmâ mum yahalop yâkâlen nenje biwinenñane kepeim manmain. Yawu otmunje Anitâne tosanenje kerehâk pilâningimu ikrje senñan salehâk manmâ yâhânom.

¹⁵ Otmu yukât topne teteâkgât Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne topne ya sâam tetemu propete âlâne kulemgupop ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdânenñane yuwu torokatmâ sâop. Sâp âlâenâmâ den mâtâpne anjo hikuwom yakât bulâne yamâ nâne biwiyenjan kâmetbom. Otmu nângân nângânyenjan kulemgumune tatbuap.”

¹⁷ Yawu sâamâmâ yuwu torokatmâ sâop.

“Nâne yengât tosa me orotmeme bâleñe yakât matne ki yingiwom. Umam sâyingiwom. Yawu otmâ yakât yâhâpne ki nângâwom.”

Kutdânenñane yawu sâop. ¹⁸ Otmu “Umam sâyingiwom yakât kakñan otjetâ bâlem gaop yakât yâhâpne ki nângâwom,” yawu sâop. Yawu gârâmâ Lewihât senje hotom uminiwi ya yanâk pesuk sâop.

Anitâne pat kuniñgiop yakât bulâne menehât nângâm manmâ yâhânom.

¹⁹ Bukulipne, den sâam tetean yu nângâm henjenñumâmâ topne yuwu nângânomai. Emelâhâmâ Anitâhât kawe ya sângumne hikum manñuminiwi. Yamâ himbimân manman tap yakât umutne. ²⁰⁻²¹ Yâhâ yakât bulâneâmâ nengât sâam Yesu howanân kujetâ muom hepne giop. Otmu mum yahalop. Yâkne kunnenje otmâ kulet sâningim Anitâ âwâñahâlen yâhâop. Yawu otmâ yâkne sângum ya gahaem pilâm Anitâhâlen yâhânomgât mâtâp âine mem

kusânningiop. ²² Yawu gârâmâ yakât kakñan nen yuwu sâwin. “Emelâk tosanenñe ya bialop.” Yawu sâmunnje toen mem katnenehop yakât nângâm biwi yâhâp ki otnom. Yawu otmâ Anitâhâlen haonmâ ârandân biwi nângân nângânnenñaje kepeim yâk mepaem manmâ yâhânom. ²³ Otmu Anitâñe den perâk ki sâmappñe emelâhâk manman kârikñe yakât pat kuningiop yakât bulâñe mene sâm yâkâlen biwi nângân nângânnenñaje kepeim mannom. Yawu otmâ enjat yâhâp ki otnom. ²⁴ Yawu otmâ bukulpnenñe orop biwi nângân nângânnenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mem hewewenñe tuhuakmâ buku konok orangim manmâ yâhânom. ²⁵ Lohimbi nombotñaje lohotñe otmâ ki menduhuakmâ Anitâ mepaem mansai. Nenñeâmâ yâkñe otmai yawu ki otnom. Kutdânenñe Kiristonje sâp girawuân taka menenekbuap yakât nângâm nenñe menduhuakmâ Anitâ mepaem yâkâlâk nângâm mannom.

²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Den pat âlepñe ya nângâm henjengum Yesuhâlen biwinenñaje kepeim manmâ gain. Yawu gârâmâ nenñe lohotñe otmâ orotmemenenñe bâleñe ya mem miwirikum torokatmâ otmâ yâhânom. Yawu otnom. Otmuâmâ Anitâñe tosanenñe pilâningiâkgât yâhâpñe kuñetâ mumbuapgât dop âlâ ki tetewuap. Bia kârikñe. ²⁷ Yâhâ nenñe orotmemenenñe bâleñe ya miwirikum yâhâpñe torokatmâ otmâ mannom otmuâmâ Anitâñe matñe umatñe ningiwuap. Yawu otmâ hemân pilânenekmu gemunnje kâlâpñe senenekmu hâhiwin kakñan manmâ yâhâmbisâingât mâtâp tap. ²⁸ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ manbi. Lok âlâ me âlâñe Mosehât girem den ya lonğâenomai otmuâmâ lohimbi yâhâp me kalimbu yañe yakât topñe ekmâ nângâm ya sâm tetenjetâmâ papatolipyenñe yuwu sâminiwi. “Ya bulâñanâk orotmeme kiñgoñ ya otmâ mansap.” Yawu sâm yakât matñe in yawu yongonjetâ muminiwi. Orotmeme yawu otmâ manbi. ²⁹ Yakât otmâmâ yuwu torokatmâ sâwe. Anitâ nanñe nengât tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ mumu hepñe giop. Yakât nângâñetâ bulâñe otmu lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenñe katmâ mannomai. Yawu gârâmâ yakât kakñan nângâñetâ tãñât otmu betgunomai. Yawu otmâ Anitâhât Wâtğât Mâmâñahât Heak ikñahâk mâmâñe otyingim tihityenñe otmap ya gurâ yawuâhâk betgunomai. Lohimbi yawu manmâ yâhânomai yamâ Anitâ ikñak matñe umatñe yingimu mem yañak hem nâpumân kioñnomai. ³⁰ Emelâhâk emet inânñan topñe tetemu eknehât Anitâñe den sâm tetemu poropete âlâñe kulemguoñ ya yuwu tap.

“Ninak matñe yingimune mem umatñe kakñan mannomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâm tetemu poropete âlâñe kulemguoñ.

“Anitâ ikñe lohimbilipñaje denñe nângâñetâ gemu betbañginomai yâk den âian katyekmâ topyenñe mem tetewuap. Topyenñe mem tetem matñe mem purik pilâyingiwuap.”

Yâkñe yawu otyingimu hâhiwin nângâm manmâ yâhânomai. ³¹ Yen yawu otmaihât yuwu sâmune nângâñet. Anitâ manman amboñaje sâmu hâhiwin kakñan manmaihât kiñgityenñahât ki oai, hâ? Yawuhât nângâm denñe lâum manñet.

³² Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Yenñe topñe katmâ biwiyenñe Yesuhâlen katbi. Yawu otmâ topñe ya nângâm henjenguiwi. Yawu otmâ biwiyenñe yâkâlen hikum lâum manmâ ganjetâ lohimbi belângen mansaiñe mem bâleyekbi. Mem bâleyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gawî. ³³ Otmu lohimbi belângen mansai nombotñaje yenğâlen takam lok sensenân kinmâ senyenñan gem yongom mem ge katyekmâ girinyinguiwi. Yawu gârâmâ yenñeâm yakât

sâm yâk yengât senyenjan lohotnje ki otbi. Otmu kasalipyenaje bukulipyenje yawuâk otyinginetâmâ yanâmâ yâk yengâlen torokatmâ tânyongowi. ³⁴ Yâhâ bukulipyenje nombotnje yamâ mem pâi emetnje kâlehen katyeknetâ manbi yâk yengâlen ari sot um yingim tânyongowi. Yâhâ lohimbî belângen mansainjeâmâ senje âlâlâ wuân me wuân tatyingiop yamâ kombo meyingiwiân yanâmâ ki gorâyingiop. Yenâmâ manman kârikjahât pat Anitânje kuyingiop yakât bulânje yamâ kombo meyinginomaihât dop âlâ ki tap. Yakât nângâm manmâ gam biwi yâhâp ki otbi. ³⁵ Yakât otmâmâ topyenje yuwu nângâm hengenjunomai. Yenâmâ emelâk gihityenje ya kâriknje olop. Yawu gârâmâ umatnje topnje topnje teteyingiuwap otmuâmâ kârihem manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulânje menehât nângâm mannomai. ³⁶ Yawu nângâm Yesuhâlenâk biwi nângân nângânyenaje kepeim manmâ Anitâhât tem lâuwangim yakât bulânje ya menomai. ³⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Anitânje sâmu poropete âlânje emet inânjan den kulemguop ya yuwu tap.

“Takawuap yaje kâlep ki otmâek benje takawuap. ³⁸ Otmu yenje biwiyenje nâhâlen katjetâ manman kârikjahât pat kuyingiwân. Yakât otmâ ki lohotnje otmâ biwiyenje houj sâwuap. Yenâmâ pat kuyingiwân yakât bulânje menomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlânje mambotjetâ kâlep otmu biwiyenje orotok sâmu betnohonomai otmuâmâ lohimbî yawuya yengât nângâmune bâlemu umatje kakjan katyekmune mannomai.”

Yawu kulemguop tap. ³⁹ Yawu gârâmâ yâkje mansai yan ki torokatmâ mannomai. Yâhâmâ Anitâhât den ya nângânetâ gemu betbangiwi yakât matje yâkje ikjâk ikjâk kâpekyingiuwap. Yâhâ yenjeâmâ yawu ki otmâ mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenje Anitâhâlenâk katjetâ kinmu yâk konok mepaem manjetâ Anitânje meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.

11

Anitâhât den nângânetâ bulânje olop yâkjeâmâ biwi yâhâp ki otbi.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Anitâhâlen biwinenjanje kepeimunjje kinnâ yâhâekgât nângâm mannom. Yakât topnje yuwu ekyongomune nângânet. Anitânje den sâop yakât bonje yamâ tetewuap. Yakât otmâ nenje Anitâhât den yakât nângâm engat yâhâp ki otnom. Teteningiuwap nângâm biwinenjanje nângâmunjje bulânje otbuap. ² Emelâk tâmbâlipnenje nombotjanje Anitânje den ekyongop ya nângânetâ bulânje otmu yakât engat yâhâp ki otbi. Yawu otbi yakât otmâ Anitânje nângânyingimu ârândâj olop.

³ Embâjân topnje katmâ Anitânje sâmu hân himbim âlâlâ topnje topnje biaembâ teteop ya nenâmâ bulâjanâk ki ekmâ manbin. Otmuâmâ nenje Anitâhâlen biwinenjanje kepeiwîn yamâ Anitânje yu ya olop yakât den pat sâm teteop ya nângâmunjje bulânje dondâ oap. Den sâm teteop ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gain. Otmu yakât topnje nângânetâ keterahâkgât emelâk manbi yâk yengât topyenje ekmâ nângâne.

⁴ Yawu gârâmâ tâmbânenje âlâ, kutje Awe sâm, yâkje Anitâhâlen biwi nângân nângânjanje kepeim manop. Yawu manmâ sâp âlâen lama nanje gâim Anitâhât hotom uop. Yawu otmu Anitânje yâkât nângâm ârândâj olop. Otmu atanje, kutje Kain sâm, yâkjeâmâ Anitâhât den ya nângâm bulânje ki olop. Yakât otmâ yâkjeâmâ sot inje hâwurum hotom ya umu Anitânje ekmu ki ârândâj olop. Yakât otmâmâ kânje tepjan tâlimu iminje kumu muop. Yâhâ iminjanjeâmâ Anitâhâlen biwinjanje kepeim pat kuwangiop yakât bulânje hâmbâi

membom nāngām manop. Yawu gārāmā nenŋe Anitâhâlen biwi nāngân nāngānnenŋaŋe kepeim yâkŋe olop yawuâhâk otmâ manmâ yâhânom.

⁵ Yâhâ lok âlâmâ, kutŋe Enoko sâŋ, yâkŋeâmâ Anitâhâlenâk biwi nāngân nāngânŋaŋe kepeim manop. Yawu manmâ gamu Anitâŋe yakât nāngâwanŋimu âilonŋo olop. Yakât otmâ ki muop. Anitâŋe golâek memu yâkâlen yâhâop. Yawu otmâmâ bukulipŋaŋeâmâ “Enoko ya wosaken arap,” sâŋ pânŋetâ bialop. ⁶ Yawu gārāmâ yuwu nanŋain. “Anitâ ya bulâŋanâk tap. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeine sâŋ otmunŋeâmâ yâkŋe âlepŋe nāngâningiwuap.” Yawu nanŋain. Yawu gārāmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe yanâmâ yâkŋe nenekmu ârândâŋ otmâp.

⁷ Otmu dop yawuâk lok âlâ, kutŋe Noa sâŋ, yâkŋe Anitâhâlen biwi nāngân nāngânŋaŋe kepeim manop. Yakât otmâ Anitâŋe tonŋelâk pato takawuap sâŋ inânŋan ekuop. Ekumu yâkâlen biwi nāngân nāngânŋaŋe kepeioŋgât otmâ enŋat yâhâp ki olop. Yawu otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nāngâop. “O yuâmâ nen kerek hiliwahom metenomosing.” Yawu nāngâm yan wanŋa tuhuop. Wanŋa tuhum ikŋe hepŋe torehenlipŋe ya hârehâk wanŋaen yâhâwi. Wanŋaen yâhâŋetâmâ tonŋelâk pato gem to niŋ niŋ sâŋ gam lohimbî biwi pâlâmŋe manbî ya aksihâk haranyongop. Yawu gārāmâ Anitâŋe den ekuop ya Noaŋe nāngâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwi nāngân nāngânŋe kepeim denŋe lâuop. Yakât otmâ Anitâŋe nāngâwanŋim manman kârikŋahât pat kuwanŋiop

⁸ Yâhâ âlâmâ yuwu. Anitâŋe Awaraham ekum hân âlâ yakât pat kuwanŋiop. Yakât pat kuwanŋimu Awarahamŋe yâkâlen biwi nāngân nāngânŋaŋe kepeim denŋe lâum kapiŋe pilâm kapi âlâengen ariop. ⁹ Ari mem tetem yuwu nāngâop. “Hâmbâi nâhât senŋe yuân manmâ yâhânomai yakât bonŋe hân yu mian.” Yawu nāngâm emet bulâŋe ki tuhuop. Seleŋ kandi kum yan manop. Yawu manmu nanŋe, Isaka sâŋ, otmu seseŋe, Yakop sâŋ yâku yawuâk seleŋ kandi kum yan manmâ gawi. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop yâkŋe yuwu nāngâwi. “Hâmbâi nengât sen hân yuânâk manmâ yâhânomai,” yawu nāngâm yan yanâk manmâ gawi. ¹⁰ Yâhâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe hâmbâi tetewuap nāngâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim manop. Otmu Anitâŋe kapi âlepŋe nandoroŋe sâop yakât bulâŋe himbimân tetewuap yakât gurâ nāngâm manop.

¹¹ Otmu Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâk gurâ yawuâk biwiŋaŋe Anitâhâlenâk kepeim manmâ gaop. Saraŋe kâsiâk manmâ gam sombo olop. Yâhâ embânŋan emet inânŋan Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Hâmbâi nange tetewuap.” Yawu sâŋ den ekuop ya nāngâmu bulâŋe olop. Yakât otmâ sombo olowâke yamâ benŋe somboŋahât nanŋe, Isaka sâŋ, ya mem ga kalop. ¹² Yâhâ Awarahamâmâ sombo dondâ otmâ mumuhât sâp emelâk wanŋiop. Yawu manowâke yamâ benŋe yâkŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim yakât den lâum manmâ gaop. Yakât otmâmâ nen yâkât sen mansainŋe tetem yanâk torokatmâ manmâ gain yu. Yawu gārāmâ nen Awarahamgât biwiŋan gâtŋe lok yamâ saru sâtŋan sak ekmain yakât dop mansain. Otmu pitu kinŋitŋe orowâk ewan kinmu ekmain yakât dop yawu.

¹³ Lohimbî kutyenŋe yongonmâ aran yuŋeâmâ Anitâŋe den sâop yakât bonŋe ya hâmbâi tetewuap nāngâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim manmâ gam muwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe yamâ manbî yan ki mem tetewi. Ki mem tetemâmâ yuwu nāngâwi. “Nen kandi mansain,” yawu nāngâm biwiŋeŋe ki giop. Otmu enŋat yâhâp gurâ ki otbî. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbî yu yan Anitâhâlen biwi nāngân nāngânŋe kepeim manmâ, “Nen kandi mansain,” yawu

nângâm kapi âlâhât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap sâŋ manmâ gawi. Yawu gârâmâ “Nen kandi mansain,” yawu sâwi yamâ hânyenje tâmbâŋe yakât nâŋgâm ki sâwi. Yakât nâŋgâm sâwi mâne purik sâŋ âwurem ari kapi pilâm takawi yan manbâi. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe himbimân kapi âlepŋe nandoronje yakât pat kuyiŋgiop ya ambokunom nâŋgâm denŋe lâum mem mete tum manbî. Anitâhât den tem lâum manmâ yan, “Anitâ Ambonenŋe,” yawu sâŋ mepaem manbî. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâyŋgimu ârândâŋ olop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu Awaraham yâkâlâk âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk embâŋân Anitâŋe Awaraham yuwu sâŋ ekuop. “Isakahât biwiŋambâ gâhât seselipge hurunduj sânomai.” Yawu sâop. Yawu sâop yakât kakŋan Awarahamgât topŋe tetemu ekbehât Anitâŋe ekumu ikŋe nanŋe kumu mumu yâkât hotom umbe sâŋ nanŋe dâim ariop. ¹⁹ Dâim arimâmâ biwiŋanŋe yuwu nâŋgâop. “Nane ombe bisine konok yu kumune mumbuap. Kumune mumu yanâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manbuap yakât wâtŋe tatbangiap.” Yawu nâŋgâm yanâmâ hotom ya umbe sâŋ nanŋe dâim ariop. Otmu hâmbâi Anitâŋe sâmu lok mumuŋambâ yahatnomai ya nâŋgâm kinmâ nanŋe mem alata kakŋan kalop. Katmu tatmu emelâk tewetŋe mem hâuwe sâŋ inanangumu yanâk Anitâŋe kuwaŋgiop. Emelâk muowâke yamâ nanŋe mem pilâm ariowot. Yawu.

²⁰ Yâhâ Isakaŋeâmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋanŋe kepeim manop yakât otmâmâ yâkâlêmbâ nanyâhâtŋe yâhâp teteowot, kutyetŋe Yakop yet Esau sâŋ, emet inânŋanâk Anitâŋe sâmu teteyitgiwuap yakât pat kuyitgiop.

²¹ Otmu Yakopŋe yawuâk biwi nâŋgân nâŋgânŋanŋe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yakât otmuâmâ emelâk sombo otmâ kâmgum talop yan Anitâ mepaem nanŋe Yosepgât nanyâhâtŋe ya pat kuyitgiop.

²² Otmu Yosepŋe mumbê sâŋ otmâmâ Anitâŋe Isirae lohimbî Aihita hânâmbâ mem dâiyekbuap yakât emet inânŋan seselipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Hâmbâi mâne yengât sen tetem sambe otmâ mannomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yupâ mem dâiyekmu ari yengât hân sâŋ pat kuyiŋgiop yan mannomai. Yakât otmâ nâm mumbom gârâmâ arinomai yan nâhât hahitne mem ari yan kurihineknomai.” Yawu gârâmâ yâkŋe ki biwi yâhâp otmâ sâop.

²³ Torokatmâ Mosehât sâwe. Mose âwâŋe mâmâŋanŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyetŋanŋe kepeim manowot. Yakât otmâmâ Aihita yengât lok pato, kutŋe Parao sâŋ, yâkŋe yuwu sâop. “Isirae ambolipŋe yengât nanlipyeŋe ŋanŋa ya yongonetâ muŋet,” yawu sâop. Yawu sâmu Mose âwâŋe mâmâŋanŋe nanyetŋahât kun kundenŋe ekmutâ âlepŋe otmu Parohât den ya kum yuwu sâowot. “Nannetŋe yu hâmbâi lok pato otbuap.” Yawu nâŋgâmâmâ nanyetŋe lâum ari âlâengen manmutâ emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. Yakât kakŋan saka saka kâlehen katmutâ to kakŋan yolon yolon otmâ talop. Otmu saka saka kâlehen tatmâ isem tatmu Parao baratŋanŋe toen arim yanak mem teteop. Yâkŋe mem tetemâmâ ŋanŋa ya mem ari golemguop.

²⁴ Yawu otmu Moseŋe pato otmâ Aihita yengât lok kunŋe pato otbuap yakât nâŋgâmu gemu pilâyekmâ bukulipŋe yengâlen yâhâpŋe torokatmâ manop. ²⁵ Yâk yengâlen torokatmâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât nâŋgâm ki gorâwaŋgiop. ²⁶ Yâhâmâ Anitâŋe pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap yakât nâŋgâm yâk yengâlen torokatmu orowâk manbî. Otmu Kiristo yamâ Anitâŋe hâŋgângumu ge manmu nâŋgâm bâlewangim âlâlâ otbangiwi dop yawuâk otmâ manop. Yawu manmâ gam Aihita ambolipŋanŋe Anitâ betbangim hâk

sânduhân manmâ gawi yâk yengâlen torokatmâ tosa meman sâmu kut miop yakât nângâmu tânjât olop.

²⁷ Yawu otmâ Anitâje pat kuyingiop yakât nângâmu bulâje olop. Nângâmu yawu otmu Aihita yengât patoyenahât kingitjahât ki otmâ âi ya pilâop. Yawu otmâ yapâ pilâyekmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yan manmâ “Anitâ Ambonenje ki ekmain yamâ bulâjanâk tatmap,” yawu nângâm kârikjeâk manmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. ²⁸ Yawu gârâmâ Anitâje ekmu ârândân otmu yâk hângângumu purik sâmu Aihita hânân âwurem ariop. Yan ari Anitâje ikje anjeleje âlâ, kutje Itit kiom Amboje sâmu, yâk hângângumu Aihita kapi ambolipje yengât nanlipyeje kunje ya yongomu munomaihât yakât topje ekuop. Ekumu nângâm biwi yâhâp ki olop. Otmu anjele je buku otningiak sâmu yakât denje lâum lama gaim hepje ya je kâsikum yingimu emetyenahât gahatjan mem lâwâlewi. Yuâmâ inânanâk Anitâje Mose den ekuop ya nângâmu bonje otmu ya watmâ olop.

²⁹ Otmu “Anitâje den sâop ya bonje tetewuap,” nângâm Isirae lohimbje Aihita hân pilâm saru guluje, kutje Saru Kurin sâmu, yakât sâtnan ari kinbi. Yan kinjetâ Anitâje sâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyeje hân linmâ nombotgen bawi. Nombotgen banjetâ Aihita yengât hep bero yâku yawuâk betyejan watyekmâ bawi. Tânanjan bam tatjetâ Anitâje sâmu saru ya je tun sâmu gam lâum gulip tuhuyekmu haranyongop.

³⁰ Otmu Anitâje den ekyongop yakât bonje tetewuap sâmu ya nângâjetâ bulâje olop. Yawu gârâmâ manbi ya je kapi âlâ, kutje Yeriko sâmu, yan kasalipyenje pan kârikje sâhâm yeje yakât kâlehen tatbi yan takawi. Yan taka Isirae ambolipje Anitâhât den lâum pan kârikje ya hawamgum yâhâm gem tatjetâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Hilâm nombolân yâhâp ya pesuk sâmu yanâk pan ya aksihâk ge liwarakmâ iop. Yawu otmu Isirae ambolipje kasalipyenje ya yâhâ yongom metewi. ³¹ Yawu otbi. Yâhâ yawu ki otbi yan mâtâp imbi âlâ manop, kutje yamâ Lahap. Anjoân Isirae lok yâhâp hângânyotgojetâ emet galemje ekde sâmu yâhâm giowot. Otmu imbi ya je yuwu nângâop. Isirae ambolipje ki nohonomai nângâm lok yâhâp hângânyotgowi ya kapi ambolipje yelekmai sâmu mem mesangutyelehop. Imbi ya je biwi yâhâp ki otmâ mesangutyelehopgât otmâ yâhâ yongowi sâp yan imbi ya konok hâmeje kinop. Yawu.

³² O, bukulpne, den sâmune dâiakmâ kâlep otmagât den paje tâlâwâk sâwe. Tâmbâlipnenje nombotje Anitâhât den yakât bulâje tetemu mem nângâm manmâ gawi ya yengât kutyenje yuwu. Giton, otmu âlâmâ Barak, âlâmâ Samson, âlâmâ Yepita, otmu âlâmâ Dawiti, âlâmâ Samue, otmu Anitâhât poropetelipje nombotje. ³³ Lok yongonsan yuâmâ Anitâje den sâop ya nângâjetâ bulâje olop yakât otmâmâ biwi yâhâp ki otbi. Yawu otmâ kasalipyenje yongom itit kiom tuhuyekbi. Yâhâ yâk yengâlen gâtnje nombotje yamâ meyekmâ pusi papato sâtnje kârikje, kutje laion sâmu, ya tatmaiân pilâyekjetâ gewi. Yamâ Anitâje mâmâje otyingimu mem pâlâmje tuhuyekjetâ ki neyekbi. ³⁴ Yâhâ nombotje âlâmâ mem pilâyekjetâ kâlâp kâlehen kionbi. Yamâ ki seyhoh. Yâhâ nombotje âlâmâ kasalipyenje tengeân kinbi yakât nângâm gem kewetmâ ariwi. ³⁵ Yâhâ naom yâhâp muowot yamâ Anitâje sâmu yâhâpne yahatmutâ heronje otbi. Yâhâ nombotje âlâmâ kasalipyenje mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin kakjan manmâ yuwu sâwi. “Ao, hâmbâi sâp patoen mumunambâ yahatmâ heronje kakjan

manmâ yâhânôm. Yakât ki gorâningiâk.” Yawu sâm Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk lâum kinmâ muwi. ³⁶ Nombotŋeâmâ kasalipyeŋaŋe meyekmâ senyeŋan gem yongom mem âlâlâ tuhuyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ tâk kârikŋaŋe mem sâhâyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ lâm kâlehen panyekŋetâ ge yaken tatbi. ³⁷ Nombotŋe yamâ kasalipyeŋaŋe kâtŋe yongoŋetâ muwi. Nombotŋeâmâ seheŋe mem pân lâu lâu hâreyekbi. Nombotŋeâmâ tetwetŋe eŋgatyene hâum tin tâŋ meyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ kasalipyeŋaŋe meyekmai sâm yan hâkyeŋe alitmâ ari hewukŋehen mesanŋurakbi. Nombotŋeâmâ sot me senŋe âlâlâhât pâinmâ in po manbi. Yawu gârâmâ lohimbî belâŋen manbiŋeâmâ yâk yekmâ mem bâleyekŋetâ manbi. ³⁸ Anitâhât kasalipŋaŋe yawu otyiŋgiwi. Yawu otyiŋgim yâk watyekŋetâ gem tiok taok otmâ âlâeŋen âlâeŋen ari manbi. Yawu otmâ ari lok ki manmaiâŋen, me dikin kâlehen, me bârâeŋen ari yan manmâ gawi.

³⁹ Lohimbî yuŋeâmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim den sâop yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gawi. Yakât otmâ yekmu ârândânŋ otmu manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. ⁴⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât lohimbî yaŋe hionakmâ nombotŋaŋe kulet sâyiŋgim yeŋiâk bulâŋe menomaihât dop ki tap. Yawu nâŋgâm pat ya kuyiŋgimu nengât tâmbâlipnenŋaŋe manmâ gawi yamâ bonŋe ya in yawu ki mewî. Yawu gârâmâ nen orowâhâk manman âleŋan manmâ yâhânôm.

12

Anitâŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâm menenehop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nengât tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ biwi yâhâp ki otmâ manmâ gam muwi. Yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Tâmbâlipnenŋaŋe kurâp kinmâ hawamnongom nenekmâ tai yakât yengu yâkŋe Anitâhât den lâum ki lohotŋe otmâ gawi yanâk torokatmâ mannomai. Manmâ biwiyeŋe gemu lohotŋe otmaiâhât orotmemeyeŋe bâleŋe ya kerehâk bet pilâm hewewej otmâ Anitâhât den lâum yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhânomai. ² Yawu otmâmâ Yesuŋe kerek nengât nâŋgâningim manman bâleŋjahât Amboŋe, kutŋe Satan, yâkât bâŋŋambâ menenekmâ yâk mem ge kalop. Yakât nâŋgâm Yesuŋe heronŋe otmâ ki lohotŋe olop. Yâkŋe hâhiwin kakŋan manmâ senŋan gewi yakât nâŋgâm sâtŋum kinmâ hâkŋe ki alilahop. Yakât otmâ âwâŋe Anitâ yâkât lau lâum manmâ muop. Mum yahatmâ kulet sâningim himbimân yâhâm kunneneŋe pato otmâ tap. Otmu âwâŋaŋe âi sâm wanop ya biwiŋaŋe tiŋâk kepeim manop. Yawu manmâ ki biwi yâhâp olop. Yakât nengu yawuâk yakât nâŋgâm torokatmâ manmunŋe ârândânŋ otbuap.

³ Yesu mem âlâlâ tuhuyetâ yan hâhiwin nâŋgâop. Otmu sâp yiwereneŋe yu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Umatŋe teteyiŋgimu Yesuŋe olop yakât den pat ya nâŋgâm heŋgeŋgumâmâ biwiyeŋaŋe ki gewuap. ⁴ Otmu yeŋe lohotŋe otŋetgât Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe mem gamap yan ki lohotŋe oai. Otmu Anitâhât hâkânŋ otmaineŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yan gurâ kârikŋeâk mansai. Umatŋe kakŋan yâhâmu Yesuŋe kârihem kinmâ hâhiwin nâŋgâm muop. Umatŋe yawuya yeŋgât kakyeŋan ki yâhâmap. Yakât otmâ yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim kârihem manmâ yâhânomai.

⁵⁻⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât nâŋgâm poropete âlâŋe den kulemgup ya yuwu tap.

“Awoŋnennje Anitâ yâkŋe tepŋe nâŋgâningimap. Otmu nennje otmunŋe bâlemu mâtâp bâleŋan ari hiliwahomaiŋgât yâkŋe kuwiknenekbe sâmu hâhiwin ningimap. Hâhiwin ningimu yanâmâ biwi nâŋgân nâŋgânnennŋe keterakmu yâkâlen torokatmâ komot konohâk manmâ yâhânom. Yawu otningimap yakât nâŋgâm Anitâŋe yen kuwikyekmu yeŋe yakât ki hâkâŋ otnomai. Otmu yen kuwikyekbe sâmu yawu otyiŋgimu yeŋe biwiyeŋeŋe ki gewuap.”

Den yawu tap. Yakât yu nâŋgâm mem mannomaiân umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu biwiyeŋeŋe ki orotok sâwuap.

⁷Yakât yuwu torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Nan baralipnennŋe den kuŋetâ me otmâ tâpikuŋetâ yanâmâ yongom mem kuwikyekmain. Yakât dopŋeâk Anitâŋe sâmu umatŋe topŋe topŋe teteningimap. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan yuwu nâŋgânomai. “Main, yuâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâmu yakât kuwikneneksap.” Yawu nâŋgâm heronŋe otmâ mannomai.

⁸Yawu gârâmâ Anitâŋe ki kuwikyekmap mâne yeŋe ikŋe nanŋe baratŋe bia, mandu tâŋât otbâi.

⁹⁻¹⁰Otmu torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Awoŋlipyeŋeŋe yongom mem kuwikyekŋetâ yâk yeŋgât amutgen manmâ denyenŋe lâum manmâ gamai. Yawu gârâmâ Awoŋyeŋe hibimân tatmapŋe mem kuwikyekmu yakât gurâ ki hâkâŋ otnomai. Yâkŋe mem kuwikyekmâ gamap yakât bulâŋeâmâ hibimân ikŋe orowâk mannomaihât nâŋgâm yawu otyiŋgimap. ¹¹Otmu yakât torokatmâ âlâ sâwe. Awoŋyeŋe Anitâŋe kuwikyekmâ gamap yanâmâ hâhiwin nâŋgâm tep bâle otmâi. Yâhâ hâmbâi orotmemeyeŋe bâleŋe yu pilâm ikŋe orowâk manman sânduhân manmâ yâhânomai.

Bulâŋe mem tâpikgumain sâmu biwinnenŋeŋe alilangim buku oranjinom.

¹²⁻¹³Yawu gârâmâ yeŋe ki ihilâk mahilâk mannomai. Yeŋe manmanyenŋe ya hengenŋum mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yeŋe yawu otmâ manŋetâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâ biwi yâhâp otmâ mansaiŋe otmâ tâpikgumai ya pilâm yeŋgâlen torokatnomai. Yawu otmâ yeŋe biwi konohâk otmâ mannomai. ¹⁴⁻¹⁵Otmu hionakmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe pat kuyiŋgiop yâk betbanŋim yakât bulâŋe mem tâpikgum hiliwahomaihât yen lohimbî kerehâk biwiyeŋeŋe alilangim buku oranjinomai. Otmu yâk orowâk manmâ yâhânom yakât biwiyeŋe yâkâlen kinbuap. Otmu yakât den âlâ sâwe. Bau ŋasiŋe yaŋe hâreakmâ sânduk sâmu ârândân otmâ bau mem bâlemap yakât dopŋeâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe otmâ tâpikgum mem bâleyekmaiât galemahom mannomai.

¹⁶Nen Esauhât den pat ya nanŋain. Âwânŋeŋe bâtŋe bâiŋe ya membuap sâmu yâkât pat kuwanŋiop yakât nâŋgâmu tâŋât otmu hâkâŋ olop. Yawu otmâ sotgât nâŋgâm imiŋe ulitgumu imiŋeŋe sot waŋŋu niop. Nem yan âwâyetŋahât bâtŋe bâiŋe ya imiŋe waŋŋo.

¹⁷Yâkŋe otmâ tâpikuŋop yakât kakŋan yâhâpŋe otmune tetewuap mâne yakât pâinmu biatmu hâum pâpŋum imbiâk iwi tepŋe kârâm biwiŋe ŋasin otmu iseop. Yawu otmâ mâtâp ya mem tetewuapgât dop ya ki ehop. Yakât pat ya nâŋgâmain. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yâkŋe olop yawuâk otmâ Anitâŋe pat kuyiŋgiop yakât nâŋgâŋetâ gemu Anitâ betgumai sâmu yakât galemahom mannomai.

¹⁸⁻¹⁹Emelâk embânân tâmbâlipnennŋe manbi otmu yiwerenŋe nennŋe man-sain yukât topŋe teteâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Tâmbâlipnennŋe Aihita

hân yapâ pilâm taka pumŋe âlâ, kutŋe Sinai sâŋ, yan tatbi. Yan taka tatŋetâ Anitâŋe girem den Mose ekuwe sâŋ otmu yanâk mun pato pilâop. Lâmun isemap yakât munŋe ya wangim pilâop. Otmu sâp yanâk elem pato miop. Yanâk kâlâp semu utun pato sahakmu omoŋguop. Otmu belek sâmu lohimbim guŋguruŋ sâop. Yawu otmâ mun pato pilâop yan Anitâŋe yuwu sâop. “Lohimbi, me songo bau, me âlâ me âlâŋe pumŋe yukât gotŋan ganomai yamâ kâtŋe yongoŋetâ munomai.” Yawu sâop.²⁰⁻²¹ Yawu sâmu Mosenŋe pârâk pilâm kâi bātŋe sânsân sâmu yuwu sâop. “Maiŋ, nâ kiŋŋitnahât dondâ oan.” Yawu sâop. Sâmu Isirae lohimbi nombotŋe yâk orop kinbinŋe mun pato ya nâŋgâm yâku yawuâk kiŋŋityeŋahât otmâ hân mem tep mem asim ahom ahom otbi. Yawu otmâ yuwu sâwi. “Âo, Anitâ. Kulem yu topŋe âlâ tetemu ekmâ kâi bāt sânsân oain. Yakât nenŋe gâ orop wuân me wuâŋgât alahunomgât dop ki oap.” Yawu sâwi.

²² Yawu gârâmâ Anitâŋe tatmâ gaop. Otmu tatmâ yâhâwiop. Yâkŋe yen orop yawu ki otningimâp. Yâhâ pumŋe âlâ, kutŋe Sion sâŋ, yakât dopŋeâk Anitâŋe himbimân tatmap, yan arinom. Otmu aŋelo komotŋe komotŋe yaŋeâmâ yâk hawamgum heronŋe otbaŋgim mepaemai. Otmu nen gurâ yawuâk yâk yengâlen torokatmâ mepaenom.²³ Otmu emelâk lohimbi nombotŋe Yesuhâlen torokatbi yâhâmâ ikŋe pat kuyiŋgim kutyenŋe kulemgumu tap. Lohimbi ya yengâlen arinom. Emelâk tâmbâlipnenŋe nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ muwi. Yâkŋe kulet sâningim Anitâ gotŋan tai. Yawu gârâmâ lohimbi emelâk meyehop otmu nen mansain yu, nen kerek sâp patoen menduhunenekbuap. Yawu otmâ topnenŋe ekmâ nâŋgâm hâmeŋe ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap.²⁴ Yawu gârâmâ lok âlâhâlen hâum sâwe. Lok âlâ, kutŋe Awe sâŋ, yâhâmâ atanaŋe kumu muop. Yakât matŋeâmâ Anitâŋe atane ya kâpekaŋgiop. Yawu gârâmâ nengât sâŋ Yesu kuŋetâ mumu hepŋe giop. Yakât bonŋeâmâ nenŋe yâk orop torokatmâ manmâ yâhânomgât mâtâp âiŋe meningiop. Yawu gârâmâ Anitâŋe mem dâinenekmâ gamu yakât ki hâkâŋ otnom.

²⁵ Yâhâ topnenŋe teteâkgât den âlâ yuwu torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe girem den Mose ekuop yanâmâ lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi. Yakât kakŋan yâkŋe sâmu yakât matŋe umatŋe teteyiŋgimu manmanyenŋe bâleop. Yawu gârâmâ sâp patoen nenŋe otbin mewin yakât matŋe Anitâŋe mem purik pilâningiwuap. Yakât otmâ nanŋe Yesu hâŋgâŋgumu ge den topŋe eknongop ya nâŋgâm tinâk lâum manmâ yâhânom.²⁶ Emelâk embânân Anitâŋe Sinai pumŋan Mose den ekuop yanâmâ hân sânsân sâop. Ya pesuk sâmu yanâmâ yuwu sâŋ ekuop. “Nâŋe sâmune hân yu sânsân yap. Yâhâ sâp pesuk sâwuawân âlâkuâk sâmune hân himbim yuâmâ huhuakmâ biatmâ metewuap. Otmu emetsenŋe pitu topŋe topŋe ya pek sâŋ gulip otmâ metewuap.” Yawu sâop.²⁷ Anitâŋe den sâop yukât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe sâmu hân, himbim, emetsenŋe, pitu topŋe topŋe âlâlâ yu gulip otmâ metewuap. Yakât kakŋanâmâ ikŋe manmanŋaŋak tetewuap. Sâp yanâmâ Anitâŋe nengât pat kuningiop yakât bulâŋe ningiwuap.

²⁸⁻²⁹ Anitâŋe nengât sâŋ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe menom. Yakât otmâ yâk mepaem manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmai ya yengât topyenŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Âliwahap haraŋ haraŋ sâŋ emetŋe mem tatmap yan kâlâp saum katmunŋe semu gâwuŋaŋak kinmap. Dop yawuâk

Anitâŋe sâmu âlâlâ ya sem gulip tuhumu kouŋaŋak kinbuap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nen buku otningiâkgât yâk mepaem heronŋe otbaŋgim mannom.

13

Yuwu otmâ manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.

¹ Orotmeme âlepŋe girawu tap yakât ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe angoân buku oraŋgiminiwi ya yawuâk torokatmâ buku oraŋgim mannomai. ² Embâŋân angoânâmâ aŋeloŋe lok hâtgum takaŋetâ lokŋe mem buku tuhuyekbi. Yawu gârâmâ lomba nombotŋaŋe yeŋgâlen takaŋetâ dâim yâhâ emelan katyekmâ sot um yinŋinomai. ³ Otmu yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe mem pâi emetŋan katyekŋetâ tatmâ hâhiwin nâŋgâmai yakât pâi emetŋan taiâk sâm ki gulip malap otnomai. Nenŋe nenŋahâk pâi emetŋan tain mâne girawu otbâinâ nâŋgâm yâk yeŋgât nâŋgânomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe yamâ lohimbî belâŋen mansaiŋe mem bâleyekŋetâ hâhiwin kakŋan mansai. Otmu yen yawu otyiŋŋetâ mansai mâne girawu otbâi yakât yâk nâŋgâyiŋginomai. Yenâmâ Yesuhât komot konohâk mansai yakât otmâ yeŋe hewewenŋak yâk tânyongonomai.

⁴ Otmu den âlâ sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbî sihan mansaiŋe konda otŋetâ Anitâŋe ya ekmu dondâ bâlemap. Otmu lokŋe imbiŋaŋe miakmâ manmutâ ârândâŋ otmap. Yâhâ yakât kakŋan lok me imbi ondop orop manmai ya Anitâŋe ekmâ dondâ bâlemap. Lohimbî yawu otmai yaŋe tosa umatŋe memai. Yakât hâmbâi Anitâŋe matŋe ya tâŋ tâŋâk yinŋiwuap.

⁵ Emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemuŋop ya yuwu tap.

“Nâhâitŋe ki tihit otningimap sâm gorâyiŋgimu enŋat yâhâp ki otnomai. Ki pilâyekmunne umburuk mannomai.”

Yawu sâop yakât otmâ wahap yu me ya tatningiap ya ekmunŋe ki dopŋan otmu ki dewaenom. Otmu dopnenŋan tatningiwuap ya wangim ningiâkgât sâm ki ulitgunom. Bia kârikŋe. Wuân me wuân tatningiap yamâ dopnenŋan.

⁶ Anitâŋe den sâop yakât topŋe nâŋgâm yuwu alahum mannom.

“Kutdânenŋaŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ lok bâleŋaŋe mem bâlenenekne sâm otnomai yanâmâ nenŋe yâkât wâtŋan kinmâ mâtâpgât ki hâum pâpgunom. Yâhâ yawu otninginomai yan nenŋe yakât ki gorâningiwuap. Yawu sâm alahum yâkât wâtŋan mannom.”

⁷ Emelâk papatolipyenŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim yâkât den ekyongominiwi. Yawu otmâ manmâ ki lohotŋe otmâ gam muwi. Otmu yengu yâkŋe otminiwi yawuâk otmâ Yesu Kiristohâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim ki lohotŋe otmâ mannomai. ⁸ Emelâk Yesu Kiristonŋe tatmâ gaop, âun yu tap, otmu yawuâk tatmâ yâhâwioŋp kârikŋe. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

⁹ Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka den anŋo ekyongowi yakât den pat buku nombotŋaŋe eknohoŋetâ nâŋgâwan. Den ekyongowi ya nâŋgâŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe gulip malap otmu Yesu Kiristohât mâtâp tâpikgumaihat yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Den yamâ tâŋât. Yakât otmâ yâkŋe den ekyongowi yamâ ki lâunomai. Yeŋe den tâŋât me orotmeme bâleŋe ya pilâmâmâ Anitâŋe tep âlep nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmap ya nâŋgâm heŋŋenŋum biwiyenŋe yâkâlenâk tatbuap. Yawu otmâ manŋetâ yâkŋe mâmâŋe otningim yâhâwuap.

10-11 Yâhâ Anitâñe lohimbi kerek yengât tosa pilâyîngiâk sâm hotom uminiwi ya yengât kunyenaje yuwu otminiop. Yâkñe selep belângen kinminiop yan lama kum gâim yanâmâ hepñe mem yâhâ alata kakñan hepñe tuanguminiop. Yawu otmu bukulipñe nombotñe yanêâmâ belângen kinmâ bonñe yamâ mem uñetâ sem biatminiop. ¹² Otmu dop yawuâk nenñe Kiristohâlen biwinenñaje kepeim yâkât pat otnehât yâk mem kapi betñehen ge kuñetâ mumu hepñe giop. ¹³ Yakât otmâ nenñe hotom um katmai yakât nâñgâmunñe gemu selep hâñgiñan yan ki yâhânom. Ya pilâm belângen tatmâ Yesuhâlen torokatmâ yâkât denñe lâum mannom. Yawu otmunñe yanâmâ Yesu otbañgiwi yawuâk nen otninginomai. Otmu yakât ki gorâningiwuap. ¹⁴ Nenâmâ kapinenñe yu bia. Kapinenñe dondâñe yamâ himbimân Anitâ tatmap ewan tap. ¹⁵ Otmu Kutdânennñe Yesu yâkñe kulet sâningim himbimân ewan yâhâ tap. Yakât otmâ nenñeâmâ yakât nâñgâm Ambonenñe Anitâ herone nâñgâwanñim mepaenom. ¹⁶ Otmu orotmemenenñe âlepñe otmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap yakât sâwe. Lohimbi nombotñe umburuk manmahât yeñeâmâ yâk nembe kalem otyinginomai. Otmu nombotñaje hâhiwin kakñan mansai buku otyingim tânyongonomai. Orotmeme yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuap.

¹⁷ Otmu papatolipyeñe yengât yuwu sâmune nâñgâñet. Yen manman kârikñahât mâtâp hâum pâpgumaihât yâkñe yengât galem otmâ galem yongom mansai. Otmu yâkñe Anitâñe âi sâm yinggiop ya biwiyenaje tiñâk kepeim mem mansai. Hâmbâi sâp patoen yakât hâmeñe yingimu menomai. Yawu gârâmâ biwi nâñgân nâñgânyeñe gemapgât yeñe yâk yengât amutgen manmâ tem lâuyinginomai. Tem lâuyingim manñetâmâ yâkñe biwiyenñe hewewen otmu galem yongom henñenñunomai.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu nâñe bukulipne orowâk tatmâ Anitâhât tem lâuwanñim manmâ orotmeme âlepñe otmâ manmunñe nenekmu ârândâñ oap. Yawu gârâmâ yeñe biwi nâñgân nâñgânyeñe hewewen otmu nengât sâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu Anitâñe nâ hâñgânnohomu yeñgâlen takawehât gurâ yawuâk ulitgum manñetgât nanñan.

Den bâñje

²⁰ Bukulipne, den bâñje ekyongomune nâñgâñet. Kutdânennñe Yesu, yâkñe mumu yan Anitâñe tosanennñe pilâningim manman kârikñahât pat kuninggiop. Otmu âwâñe Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yawu otmâ pat kuninggiop yakât bulâñe hâmbâi menongât mâtâpñe teteop. Ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. ²¹ Bulâñe ya mene sâm Anitâñe mâmâñe otyingimu yâkât wâtñan kinmâ tem lâuwanñim manñetâ nâñgâmu ârândâñ otbuap. Yawu otmu yanâmâ biwi nâñgân nâñgânyeñe huruñ sâmu mannomai. Otmu Yesu Kiristo mepaenomai. Ya bonñanâk.

²² Bukulipne, yeñe biwiyenñe gemapgât den tâlâwâk yu kulemgum katyingian. Yawu gârâmâ yeñe sâlikumâmâ topñe ya nâñgâm henñenñunet. ²³ Otmu tembe lâu pâi emetñe galemñe tatmapñe nâñgâmu Timoteo ya pâi emetñambâ ge mansap. Yâkât den pat yawu sâñetâ nâñgâwan. Yawu gârâmâ yâkñe taka nâ penenihimu yanâmâ netñe orowâk yeñgâlen takarom.

²⁴ Otmu yeñe pepa yu sâlikum nâñgâm yengu papatolipyeñe otmu Yesuhât komot mansai ya nâhât den pat yu ekyongom buku otyinginomai. Otmu Itali ambolipñe lohimbi tohoñetâ mansain yâkñe yengât tep âlep pato nâñgâyingim mansai. Yâkñe yawu nâñgâyingim mansai yakât yeñe

nângâretgât nâne den pat yu kulemgum katyngian. ²⁵ Anitâne tihityene olâkgât nâne haonmâ ârândâne ulitguman. Den pat katsan yu yuâk.

Yakowo

O bukulpne,

¹ Yen Yura lohimbî hânnenje tâmbâne pilâm hân âlâengen âlâengen ari mansai. Ari manmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim yakât komolân torokatsai. Nâ Yakowo. Nâje Anitâ yet Kutdânenje Yesu Kiristo hoj bayitgim mansan. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyinjian.

Nenje Anitâ ulitgunom yan biwi yâhâp ki otnom.

²⁻⁴ Bukulpne, yeje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai. Yakât otmâ umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmu biwiyenje ki orotok sâmap. Biwiyenje ki orotok sâmap gârâmâ hâmbâi umatje pato âlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin dondâ nângânomai yan yâkâlenâk biwiyenaje kepeim umatje ya lâum ki lohotje otnomai. Yawu otmâ mannomai yan Anitâje yekmu ârândânj otmu manman kârikjahât pat kuyingioj yakât bulâje menomai. Yakât nângâm biwi hero nângânet. ⁵⁻⁶ Yeje girawu manjetâ Anitâje yekmu ârândânj otbuap yakât nângâm yâkâlen biwiyenaje kepeim ulitgunomai. Ulitgunomai yanâmâ Anitâhât biwiñan tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakje mem biwi nângân nângânyenjan katmu nângânetâ keterakyingiwuap. Otmu biwi yâhâp ki otmâ ulitgunomai yan hewewenjak nângâyinjwuap. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâje yu yakât biwi yâhâp kakñan Anitâ ulitgunomai ya yengât topyeje nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nenje wanja mem saru kakñambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ wanja ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopñeak lohimbî yan yu yengât biwi nângân nângânyenje hâlim milim otmap. ⁷⁻⁸ Yakât otmâ yu ya otnomaihât biwi yâhâp otmâ hâmbinj gumbinj manmai. Topyenje yawu tapgât Anitâ ulitgumai yan ki nângâyinjgimaj.

Munomân iri sikumnenje ki miakmâ arinom.

⁹ Bukulpne, yeje Kiristohâlen biwiyenje katbi yan Anitâje manman kârikjahât pat kuyingioj. Otmu yengâlen gâtje lohimbî nombotñaje senje âlâlâhât umburuk mansai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâje manman kârikjahât pat yakât bulâje yingimu menomai yakât nângâm biwi herone nângânet. ¹⁰⁻¹¹ Hâmbâi munomân iri sikumnenje ki miakmâ arinom yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Hahop suriñe pilâm kuririñ sâm kinmu ekmunje âilonjo lonjo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuak pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopñeak nen kerek mum tâtuk sânom. Yakât otmâ yengât gâtje lohimbî nombotñaje iri sikumyenje orop manmai yengât yuwu sâmune nângânet. Yeje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjetâ lohimbî belângen manmaiñe nângâm bâleyingim mem ge katyekmai. Yawu otyingimaj gârâmâ hâmbâi Anitâje manman kârikjahât pat yakât bulâje yingimu menomai yakât nângâm biwi herone nângânet. ¹² Umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmu Kiristohâlenâk biwiyenaje tinjak kepeim Anitâ hoj bawangim mannomai. Yawu manjetâ Anitâje yekmu ârândânj otmu manman kârikñan katyekmu mannomai.

Tosa otmunje bâlemap ya Anitâhâlen ki kârâm pilânom.

¹³⁻¹⁵ Lohimbî wuân me wuân ekñâlem otñetâ bâlemap yakât yuwu sâmune nângânet. Yu me ya ekñâlemaj yan yeje engatyeñeak watmâ otnehâlâk

nāngāmai. Yawu nāngāmai yakāt kakṇan otṇetâ bâlemu tosa memai. Yawu otmâ manman bâleṇahât paṅgoṇân kioṇmâ yawuâk tâtâem otmâ mannomai yamâ hiliwahonomai.

Yakât otmâ yuwu sâmunne nāngâṇet. Anitâṇe ki otmu bâlemap. Otmu nenṇe otmunṇe bâleâkgât biwinenṇan ki kioṇmap. Yâhâ lohimbiṇe otṇetâ bâlemap yamâ yeṇan tap. Otmu tosa otmai yakât gurâ Anitâhâlen kârâm pilânomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁶ Yakât otmâ Anitâhâlen kârâm pilânomai yanâmâ yeṇe yakât nāngâṇetâ ki bonṇe otbuap.

¹⁷ Anitâ Koko salek Amboṇaṇe senṇe âlâlâ himbimân ekmain ya kalop. Hilâmgât emetsenṇaṇe ga takam kârikṇe pilâm bolanṇe bolanṇe sâmu ge potok sâmap. Yâhâ omoṅgât emetsenṇe ya purik sâmu torehenṇeâk tetemu ekmain. Otmu ya ari gulip otmu omoṇ sahakmap. Yâhâ pitu yamâ omoṇe peleṇe peleṇe sâmu kinmu ekmain. Yâhâ emet haṇ sâmu ki ekmain. Yawu gârâmâ Himbim Amboṇaṇe yawu ki otmâ. Yâkṇeâmâ tat tat kârikṇe tatmâ gaopṇak tatmâ gamap. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisâp. Otmu biwinenṇe mem hewewenṇe tuhumu âleṇeâk otmâ manne yakâlâk nāngâmap. Yakât otmâ yâkṇe ki biwinenṇan kioṇmu otmunṇe bâlemap. ¹⁸ Iṇṇahâk nine nanne baratne sâmu mem hewewenṇe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenṇe katmunṇe manman âiṇe ningiop. Yakât otmâ Kiristohât pat manmâ Anitâṇe yu ya kalop ya yeṅgât kunyeṇe mansain.

Kiristohât den nāngâm tem lâuwaṅginom.

¹⁹⁻²⁰ Bukulipne, yuwu sâmunne nāngâṇet. Bukulipyenṇe Kiristohât den kâsikumu yinṇinomai yan ândâp katmâ yâk yeṅgât den nāngânomai. Yâhâ yeṇeâmâ den kâsikumu lohimbi yinṇiṇetâ ândâpṇe kârikṇe otmâ ki nāngânomai. Ki nāngâṇetâ lohotṇan ekyongonomai. Yâhâ yeṇe den kâlâṇe orowâk katyeknomai yan Anitâṇe yen yekmu bâlewuap. Otmu lohimbi den ekyongonṇetâ nāngâṇetâ gemu bet pilânomai ya gurâ Anitâṇe yekmu bâlewuap. Yakât otmâ yeṇe den kâlâṇe orowâk ki katyeknomai. ²¹ Emelâk yeṇe Kiristohât den nāngâm biwiyenṇan katbi ya mem mete tuhumu orotmeme bâleṇe âlâlâ bet pilâm Anitâhât den lâumu mannomai. Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ yâkṇe meyekmâ manman kârikṇan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

²² Kiristohât den lâumu hoṇ bawāṅiṇet. Yâhâ den ya in nāngâmai yan “Anitâṇe nenekmu ârândâṇe oap,” sâmu biwiyenṇe pâlâmṇe otmu manṇetâ dondâ bâlemap. Yawu nāngâm manmaiṇe kâirahom hiliwahonomai. Lohimbi yawuya yeṅgât topyeṇe nāngâṇetâ keterahâkgât den âlâen hâmu sâmunne nāngâṇet. ²³ Lohimbiṇe duṅguân enakmâ somotyenṇe hâluhuakmai. ²⁴ Yawu gârâmâ duṅguân ki enakmai yan kundenyeṇahât towatṇe nāngâṇetâ ki keterakyeṅimâp. ²⁵ Yakât dopṇeâk lohimbi nombotṇe Kiristohât den nāngâm yan ki biwiyenṇan katmâ lâumai. Yawu otmai yan den ya in yawu nelâm yongomap. Yâhâ yeṇe yawu ki otnomai. Kiristohât den yamâ bulâṇe. Yakât torehenṇe âlâ ki tâpilahomâp. Ya nāngâm lâumu manmâ bâleṇahât paṅgoṇân ki kioṇmain. Yakât otmâ yeṇe den ya tiṇâk lâumu manmâ yâhânomai yan Anitâṇe yekmu ârândâṇe otmu biwi hero nāngânomai.

²⁶ Den âlâ torokatmâ yuwu sâmunne nāngâṇet. Lohimbi nombotṇe mitihât orotmemeâk watmunṇe Anitâṇe nenekmu ârândâṇe otbuap yawu nāngâmai. Yawu nāngâm den ihilâk mahilâk sâmai yakât Anitâṇe mitihât orotmeme watmai yakât nāngâmu tâṇat otmâp. Lohimbi yawu nāngâmaiṇe kâirahom otmâ hilipgumai. ²⁷ Yeṇe Awoṇnenṇe Anitâ yâkât tem lâuwaṅginom yuwu otmâ

mannjetâ yekmu ârândân otbuap. Lohimbi kambut mansai me nimnaom âwâ māmālipyeŋe mum pilâyekŋetâ mandu mansai ya yengât tepyeŋe nāngām tânyongonomai. Yawu otmâ orotmeme bâleŋe bet pilām biwiyenŋe galemahom mannomai yan Anitāŋe yekmu ârândân otbuap.

2

Buku âlâhât nāngāmunŋe yahatmu âlâhât ki nāngāmunŋe gewuap.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sāmune nāngāŋet. Kutdānenŋe Yesu Kiristo Anitâ orop dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ yâkât nāngāŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyenŋe kepeim mansai. Yawu manmâ lok kut patyenjahâlâk ki nāngānomai. ²⁻³ Yeŋe Anitâ yet Kiristo mepaeylekmâ kiki meytigimai yan lok pupŋe âlâ, hâk katipŋe me pet âilonŋo haŋgalakmâ takamu ekŋetâ yahatmu “lok takap yuâmâ iri sikumŋe orop” yawu nāngāmai. Yawu nāngām “lohimbi senyenjan ewanâk tat,” sām katŋetâ tatmap. Yâhâ lok pupŋe âlâ, hâk katipŋe me pet tok sâsâŋe haŋgalakmâ takamu ekŋetâ gemu “lok takap yuâmâ lok inŋe, umburuk mansap,” yawu nāngāmai. Yawu nāngām “ginŋehen tat,” sām katŋetâ tatmap. ⁴ Yawu otyingimai yan lokgât nāngân nāngân bâleŋe watmâ lok kâsipyongom Kutdānenŋe Kiristohât den lonŋâemai.

⁵ Lohimbi girawuyenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe tinâk kepeim manmai ya yengât nāngām Anitāŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap? Yakât yuwu sāmune nāngāŋet. Lohimbi belângen manmaiŋe lohimbi inŋe me umburuk manmai ya yengât nāngāyŋiŋetâ gemap. Lohimbi inŋe yawuyenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe tinâk kepeim mannjetâ ya yengât nāngām Anitāŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ yeŋe lohimbi yawuya yekŋetâ gemu ginŋehen katyekŋetâ tatmâ miti nāngāmai. Yâhâ lohimbi iri sikumyeŋe oropŋe Kutdāyēŋe Yesu Kiristohât nāngāŋetâ gemu sām bâlewanŋim mansai. Yawu manmâ yan yen meyekmâ den âiân katyekmâ senŋe âlâlâ meyiŋgimai. Yawu gârâmâ yeŋe lok iri sikumyeŋe orop ya eweyiŋgim lohimbi senyenjan katyekŋetâ miti nāngāmai. Yawu otmai yakât nāngāmune ki ârândân otmap.

⁸ Anitāŋe girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nenŋahât nāngāmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yengât nāngāyŋiŋimunŋe yahatbuap.” Yawu tap.

Den ya lâum lohimbi hârok yengât nāngāyŋiŋetâ yahatmu ewe katyekŋetâ ârândân otbuap. ⁹ Yâhâ lohimbi kut patyenjahâlâk nāngāmai yan girem den yan yu lonŋâem tosa memai. ¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den âlâ lonŋâemai yamâ Anitāŋe yekmu girem den hârohâk lonŋâemai yawu otmap. ¹¹ Yakât topŋe nāngāŋetâ keterahâkgât yuwu sāmune nāngāŋet. Anitâ ikŋak girem den âlâlâ hârok Mose ekumu kulemguop. Girem den âlâ yuwu sām ekuop.

“Lok âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe yengât imbilipyenŋe ki yekmâ otnomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe lok âlâ me imbi âlâ kuŋetâ mumbuap yâhâmâ papatolipyenŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâ ikŋak girem den âlâlâ hârok Mose ekuop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe lok me imbilipyenŋe yengât betyeŋehen ki kionmâ tosa ki miain sâmai. Yamâ benŋe buku âlâ kuŋetâ mumbuap yan Anitāŋe yekmu girem den hârohâk lonŋâem tosa memai yawu otbuap. ¹²⁻¹³ Lohimbi âlâ me âlâŋe

mem bâleyekjetâ yakât matje yeje kâpekyingimai. Yawu gârâmâ yeje otjetâ bâlemap yakât matje Anitâje gurâ yingimu menomai. Yâhâ yeje lok nombotje yengât tosa pilâyingimai otmuâmâ Anitâje gurâ yen umam sâyingim tosa pilâyingiuwap. Yakât otmâ yeje Kiristohât den tiñak lâum manmâ bukulipyenje yengât ki nângâjetâ gewuap. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje yekmu ârândâj otmu tosa pilâyingiuwap.

Nenje Kiristo hoj bawanjinom yan hâkjak hâkjak ki hoj bawanjinom.

¹⁴ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. Lohimbi âlâ me âlâje Kiristohâlen biwinenna je kepeim manmain sâmai yamâ ki tem lâuwangim bukulipyenje tânyongomai. Lohimbi je den yawu sâmai yamâ perâk sâmai. Otmu Anitâje biwiyeje ekmu bonje bia otmu ki meyekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâjet. Bukulipyenje âlâ me âlâje kapi pilâm mâtâp kâlepnehen arine sâm sot barahâk gejetâ yeknomai. Gejetâ yekmâ “O, gâmâlâk kilik milik ariwioj” sâmâmâ mâtâpgât natik ki tânyongonomai yanâmâ bukulipyenna je nângâm bâleyingim wawî sânomai. ¹⁷ Yakât dopneak Anitâje gurâ biwiyeje ekmu ki ârândâj otmu “Kiristohâlen biwiyeja je imbiak kepeim mansai” yawu sâuwap.

¹⁸ Yawu gârâmâ lohimbi nombotja je yuwu sâmai. “Lohimbi nombotje Kiristohâlen biwiyeja je kepeimane bukulipyenje ki tânyongomai. Yâhâ lohimbi nombotje âlâjeâmâ bukulipyenje tânyongomai.”

Yawu sâmai yakât nâje yuwu sâmunne nângâjet. Nenje lohimbi yengât biwiyeje ki ekmain. Lohimbi nombotja je “Kiristohâlen biwinenna je kepeim manmain,” sâmai. Yamâ benje bukulipyenje ki tânyongomai. Lohimbi yawuya yengât biwiyeje Kiristohâlen kinsap me bia yakât ki nângâmain. Yawu gârâmâ nâje “Kiristohâlen biwina je kepeim mansan,” sâman. Yawu sâman yakât bulâje lohimbi tânyongom manman yan tetemu ekmai.

¹⁹ Yâhâ lohimbi nombotja je yuwu sâmai. “Anitâ bulâjanâk tatmap,” sâjetâ nângâmunje bulâje otmap. Sâmai yamâ ki sâm tâpikgumai. Den yamâ bulâje. Yawu gârâmâ senduk banearâ, me emet amboje, me susun, me weke bâleja je gurâ den ya yawuak nângâjetâ bulâje otmap. Yamâ yâhâmâ Anitâje hilipyongowuap yakât nângâm gorâ kakjan manmai.

²⁰ Lohimbi âlâ me âlâje “Kiristohâlen biwinenna je kepeim mansain,” sâmai. Yamâ benje bukulipyenje ki tânyongomai. Lohimbi yawuya je nângâm hilipgumai. Otmu Anitâje manman kârikjan ki katyekbuap. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât tâmbânenje Awarahamje olop yan hâum sâmunne nângâjet. ²¹ Awarahamje wuân olop ya Anitâje ekmu ârândâj olop yamâ yuwu. Anitâje hotom unihî sâm Awaraham ekumu yakât den lâum kât dawangum alata tuhuop. Alata tuhum nanje, kutje Isaka, mem yakât kakjan katmâ hilipguwe sâm olop. Hilipguwe sâm otmu yan Anitâje kuwanjiop. ²² Awarahamje Anitâhât den inâk ki nângâop. Yâkje yakât den lâum nanje hilipguwe sâm olop yan Anitâhâlen biwiya je kepeim manmap yakât bulâje teteop. Yawu nângâmain. ²³ Awarahamje Anitâhât denje lâum nanje hilipguwe sâm olop yan Anitâje biwiye ekmu ârândâj otmu kuwangimu pilâop. Yawu olop yan Moseje den âlâ kulenguop yakât bulâje teteop. Den yamâ yuwu tap.

“Anitâje pat sâm kuwanjiop ya Awarahamje nângâm yâkâlen biwi nângân nângânja je kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâje biwiye ekmu ârândâj olop.” Yawu tap.

Anitânye biwiñe ekmu ârândânj otmu buku otbañgiop. ²⁴ Awarahamñe olop yakât topñe yuwu nâñgânôm. Lohimbi âlâ me âlâñe Kiristohâlen biwiyeñe katmai yamâ tem ki lâuwañgimai ya yengât Anitânye nâñgâmu ki ârândânj otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe Kiristohâlen biwiyeñeñe kepeim tem lâuwañgimai ya yengârâmâ Anitânye nâñgâmu ârândânj otmap.

²⁵ Imbi kondarâ âlâ, kutñe Lahap sâm, yâkâlen hâum sâmune nâñgâñet. Emelâk embâñân Isirae yengât lok kunyeñeñe lok yâhâp honj hâñgânyotgomu ari kasalipyene yengât kapiân yâhâm imbi ya mem teteowot. Mem tetem den mem ariowot ya ekumutâ nâñgâmu bulâñe otmu kapi ambolipñeñe yotgomai sâm mem mesañgutyelehop. Otmu sâp âlâen mâtâp âlâ tiripyotgomu kapi ambolipñe kewewetyekmâ âwurem ariowot. Yawu olop yakât Anitânye nâñgâwañgimu ârândânj olop.

²⁶ Den sâm aran yukât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Bukunenñe âlâ bâlewuap ya ekma “Emelâk umutñe gahaeakmâ arap,” sâm isem we bâle nâñgâmain. Yakât dopñeak bukulpnenñeñe “Kiristohâlen biwinenñeñe kepeim mansain,” sâmâi yamâ tem ki lâuwañgim bukulpnyeñe tânyongomai ya yekmâ yâk yengât “lohimbi perâkñe” sâmâin.

3

Launenñe galemgum henjengum mannom.

¹⁻² Bukulpne, den âlâ yuwu sâmune nâñgâñet. Anitânye bawapi nengât biwinenñe mem hewewej tuhumu Anitâ yet Kiristo yetgât den lohimbi kâsikum yingimain yan âi umatñe memâin. Yamâ âi tâñât bia. Yakât otmâ âi ya biwinenñeñe mem den ya tâñ tâñâk kâsikum yingimain, me den ya kakñeak kakñeak kâsikum yingimain yakât matñe yamâ sâp patoen Anitânye dopnenñan kâpekningiwuap. Yawu gârâmâ nen kerekñe Kiristohât nep mem tâpikgumunñe yakât bulâñe ki tetem henjengumap. Yakât otmâ Anitânye matñe umatñe ningimâp sâm yeñe Kiristohât den lohimbi kâsikum yinginomaihâlâk ki nâñgânômai.

Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nâñgâñet. Lohimbi nombotñeñe bukulpnyeñe sâm bâleyingimai, me den bâleñe hâiyekmai, me biwiyeñambâ nâñgân nâñgân topñe topñe tetemu den ihilâk mahilâk sâmâi. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe lauyeñe galemgum orotmeme bâleñe yawuya ki otmai yañeâmâ biwi nâñgân nâñgânyeñe galemahom henjengum manmai.

³ Yakât nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâñgâñet. Beâsi yamâ tâkñe launñe sâhâmunñe tatmap. Gârâmâ wosapâ me wosapâ arine nâñgâmain yamâ tâk mem dâimunñe yaken arimap.

⁴ Aiop, wanga mem saru kakñan arimain yan hâum sâmune nâñgâñet. Wanga yamâ pato nandoroñe. Yawu gârâmâ wañga bâtñe, kutñe sitia sâm, yamâ tipñe âlâ. Otmu wañga ya ambonañe wosapâ me wosapâ ariâk nâñgâmap yamâ bâtñeñe mem purik gurik tuhumu yaken arimap.

⁵ Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Launenñe yamâ tipñe âlâ. Yawu gârâmâ nenñe launenñambâ den bâleñe sâm bukulpnenñe ekyongomunñe nâñgâñetâ tepyeñe kâlâp semu umatñe âlâlâ tetemap yakât dop kum sâmune nâñgâñet. Emet pato kinmu songae hâlâlânj sâmap yan kâlâp tuhûm katmunñe songae ya sem arimap. ⁶ Yakât dopñeak Manman Bâleñahât Ambonañe biwinenñan kionñmap. Biwinenñan kionñmu nâñgân nâñgân bâleñe âlâlâ tetemu ya lohimbi ekyongomunñe nâñgâñetâ manmanyeneñe bâlem henjengumap.

⁷ Anitâne sonjo bau, me nâi selonj kalop yapâ gâtje âlâlâ mem lohotje tuhuyeknomgât dop tap. ⁸ Yawu gârâmâ nenje launenje galemgum hejengenunomgât dop âlâ ki tap. Hâmewuk me soronj hamberanje lohimbî in yawu yingimu mumai yakât dopneâk nenje den bâlene sâmbukulipnenje hâiyekmunje tepyeje bâlemap. ⁹ Anitâne iknje nângân nângân watmâ lohimbî tuhuyelehop. Yakât otmâ nenje den heronje sâmbawonjenje Anitâ mepaemain. Otmu launenje yapâek den bâlene sâmbukulipnenje hâiyekmain. ¹⁰ Anitâ den heronje sâmbepaemain. Otmu bukulipnenje den bâlene hâiyekmain. Yakât nângâmune ki ârândânj otmap. ¹¹ Yakât otmâ dop kum sâmbune nângânet. To senje hindakmap yapâ uwurup ki takamap. ¹² Yâhâ kiatje manam ki otmap. Otmu manamje kiat ki otmap. Giŋ gârârâne ham ki otmap. Otmu hamje giŋ gârârâj ki otmap. Yâhâ saruâmbâ to ki osom nemain. Yamâ topyetje iknjiâk iknjiâk tap. Denân hâum sâmbaran yukât topneâmâ yuwu. Nenje den âlepneâk alahunom. Bukulipnenje orop ki sâmbâleanginom.

Anitâne iknje nângân nângân mem biwinenjan kalâkgât ulitgunom.

¹³⁻¹⁸ Lohimbî nombotjanje Anitâne iknje nângân nângân mem biwiyenjan kalâkgât ki nângâmai. Yâkneâmâ senduk banearâ me weke bâlene ya yengâlen kândiwahonjetâ nângân nângânyenje teteyingimaj. Yawu otmâ bukulipyenje yengât nângânetâ gemu yenhât nângânetâ yahatmu hâkyenje mepaemai. Hâkyenje mepaem lohimbî yengât kunlipyenje manmâ den perâkne ekyongomai. Yawu otmâ manmanyenje mem bâleangim hionjakmai. Lohimbî bâlene yengât topyenje yawu tap.

Yâhâ lohimbî nombotje âlâneâmâ Anitâ ulitgunetâ iknje nângân nângân mem biwiyenjan katmu nângân nângân âilonjo teteyingimu târârâhâk manmai. Yawu manmâ yenhât nângânetâ gemu bukulipyenje yuwu otyinginetâ yeknetâ ârândânj otmap. Biwi yâhâp ki otmai. Yawu manmâ Kiristohât den tâj tânjâk lohimbî kâsikum yingimai. Kâsikum yingimai yan bukulipyenjanje den âlâhât âiyongonjetâ nângâm hejengjum matje kâpekyingimai. Yawu orangin den kakŋan ki sahanjim hionjakmai. Lohimbî yawuyanje bukulipyenje yengât manmanyenje ekmâ hejengjum mem hewewenj tuhuyekmâ buku otyingimai. Yawu otyinginetâ manmanyenje kelihakmu manman âlepnehât bulâne âlâlâ teteyingimu lohotjan manjetâ Anitâne yekmu ârândânj otmap.

4

Anitâ Ambonenjahât amutgen manmâ tem lâuwangjinom.

¹⁻² Yeŋeâmâ biwiyenje ki sânduk sâmbu manmai. Yawu otmâ yenhât nângânetâ yahatmu biwiyenambâ nângân nângân bâlene tope topne tetemu heronje kakŋan manne sâmbotmai. Yawu otmâ senje âlâlâ ekjâlem bukulipyenje orop pawarak guwarak otmâ hionjakmai. Otmu lohimbî nombotjanje bukulipyenje orop nângâm bâleangim ahomai. Yakât Anitâne biwi sânduhân katnenekmu mannehât nângâm ki ulitgumai. Yanak benje umatje kakŋan manmai. ³ Otmu Anitâne senje âlâlâ âlepneâk ningimu heronje kakŋan manne sâmbdewaemai. Yawu otnetâ biwiyenje ekmu bâlemu ki nângâyingimaj. ⁴ Yeŋe topyenjahât nângânetâ keterakyingiâkgât den âlâen hâum sâmbune nângânet. Imbî âlâ me âlâne loklipyenje yengât betyenehen kionmâ kâwâ konda otmai yakât dopneâk yeŋe Anitâhât betyenehen kionmâ senje âlâlâhâlen biwiyenje katnetâ kinmap. Yeŋe senje âlâlâ ekjâlemai

yan lohimbî belângen manmai yengâlen torokatmâ otmâ hilipgum Anitâ betgumai. Anitâ betgum mannomai otmuâmâ yâkne gurâ yawuâk betyongowuap. Emelâk Anitâhât poropetelipnaje den kulemgui yakât topne nângâmbâiâ. ⁵ Den yakât topneâmâ yuwu tap. Anitâne lohimbî yâhâp tuhuyelekmâ umut biwiyetne katyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyetnaje kepeim yegât nângâop. Otmu nenne gurâ yawuâk yâkâlenâk biwinennaje kepeim mannomgât nângâmap. ⁶ Otmu biwinenne gemu betgumaingât mem hewewen tuhunenekmâ tihitnenne otmap. Den yan yune emelâk lok âlâne Anitâhât den âlâ kulemguoap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâne yenhâhât nângânetâ yahatmap yamâ Anitâne nângâyingimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâne yenhâhât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ mem hewewen tuhuyekmâ tihityene otmap.” Den yawu tap.

⁷ Yakât otmâ Anitâ Ambonenjahât amutgen manmâ tem lâuwanginomai. Yawu otmâ manjetâ Manman Bâlenjahât Amboŋe, Satanŋe mem ge katyekbe sâmu otbuap yan Kiristohât wâtŋan kinjetâ pilâyekmâ ariwuap. ⁸⁻⁹ Yawu otmâ orotmemeyene bâlene otmâ oŋ giriŋ manmâ gai yakât nângânetâ bâlemu bunewâk bet pilânomai. Yawu otmâ yâkâlen biwiyene katjetâ tosayene pilâyingim biwiyene mem salek tuhuyingimu mannomaihât Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunetâ nângâyingiuwup. ¹⁰ Yawu otmâ yenhâhât nângânetâ gemu yakât amutgen karakmâ manjetâ nângâyingimu yahatmu manman kârikjahât pat kuyingiuwup.

¹¹⁻¹² Otmu Anitâne girem den âlâ Mose yuwu ekumu kulemguoap. “Nenne bukulpnenne yengât nângâmunne yahatbuap.” Yawu kulemguoap. Otmu lohimbî nombotnaje bukulpnyene yengât nângânetâ gemap yan girem den yakât nângânetâ tâŋât otmu longâem mem ge katmai. Yawu gârâmâ girem den yakât amboŋe yamâ Anitâ konok. Sâp patoen ikŋak lohimbî kerek nengât biwinenne ekmâ sâmu hâreningiuwup. Yawu otmâ nombotne ikŋan mem katnenekbuap, otmu nombotne âlâlâ mem ketetyekmu hiliwahonomai. Yakât otmâ yenhâhât ki nângânetâ yahatmu bukulpnyene yengât nângânetâ gemu sâmu bâleyinginomai.

Nenjahâk yuwu yawu otnomgât dop ki tap.

¹³ Yenhâhât nângânetâ yahatmap yakât yuwu sâmune nângânet. Yengâlen gâtne lohimbî nombotnaje bukulpnyene orop den yuwu mon hikunomai. “Hândâhân kapi patoen ari nep menom. Nep mem manmâ tewetsenŋe ya mem katmunne pato otmu homban kakŋan miakmâ âwurem takanom.” ¹⁴ Den yawu sâmu hikunomai yamâ hândâhân wuân me wuân teteyingiuwup yakât topne ki nanjai. Manmanyenjahât topne nângânetâ keterahâkgât elem memap yan hâmu sâmune nângânet. Omonânâk elem mem pumŋe lauje me hem turembe ya kurihimap. Otmu sikop tipine kumu yanâmâ elem ya getek hâreakmâ biatmap. Yakât dopneâk nenâmâ sâp tâlâwâk manmâ mumain. ¹⁵ Yakât otmâ yenhâhâk “hândâhân yu me ya otnom,” sâmu den ki hikunomai. Yâhâ “Anitâne nângâningimu yu me ya otnom.” sânetâ ârândâŋ otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâm yenhâhât nângânetâ yahatmu, “Nenjahâk yu me ya otnomgât dop tap,” sânetâ dondâ bâlemap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmune nângânet. Lohimbî nombotnaje wuân me wuân otjetâ Anitâne yekmu ârândâŋ otbuapgât topne nângâm henŋengumai. Lohimbî yawuyane

Anitâhât topņe nanġain sâġm yeņe enġatyenġeâk watmâ yu me ya otmai yanâmâ tosa pato memai.

5

Lohimbi iri sikumyeņe orop yeņġât den pat

¹ Lohimbi nombotņe iri sikumyeņe oropņe wawi otmâ nep loklipyeņe ki tânyongonġetâ umatņe kakņan manmai. Yawu otmai yakât Anitâņe matņe mem purik pilâyiņgiwuap. Yakât yuwu sâġmune nânġġaņet. ² Sâp yiwereņe yu hâk sânduhân manmâ gain yuwuâk torokatmâ manmâ yâhânôm nânġġam yeņe senņe âlâlâ pato hâwurum katņetâ tatmap. Katņetâ tatmu yapâ âlâ ki mem lohimbi nembe kalem otyiņġimai. Yawu ġârâmâ yeņe senņe âlâlâ hâwurum katņetâ tatmap yakât torehenņe seloņe hârem dela dela tuhumu tap. Otmu kalamân ġâtņe ya tâtuk sâġm kuņ korok arimap. ³ Otmu tewetsenņe nanņe yamâ helenġum towatņe ki teteap. Yawu misiheņetâ tatmâ bâleap. Yakât matņe Anitâņe nânġġamu umatņe âlâlâ kakyenjan yâhâwuap yan senņe âlâlâyeņe, hâlîņe bia, ya ekmâ topyenahât nânġġaņetâ keterakyiņġimu isem tep bâle nânġġanomai. Otmu sâp yiwereņe yuâmâ wawi otmâ manmai yakât matņe Anitâņe kâlâwân katyekmu hâhiwin nânġġambisâi.

⁴ Topņe yuwuhât matņe umatņe yiņġimu menomai. Nep loklipyeņe hâhiwin kakņan âi tuhuyiņġimai yamâ yeņe hâmeņe alityiņġimai. Hâmeņe yawu alityiņġiņetâ den guhuņmâ sâġm bâleyiņġiņetâ Anitâ yahat yahatņe, Wâtġât Amboņe, denyenġe nânġġam tepņe nânġġayiņġim. ⁵⁻⁶ Otmu yeņe lohimbi inņe mansai ya yeņġât senņe âlâlâyeņe meyiņġine sâġm hakyenjan sâġm den âiân katyekmai. Den âiân katyekmai yan lohotņan kinņetâ sâġm hâreyiņġim yanġak pâi emetņan katyekņetâ tatmai. Otmu nombotņe yonġonġetâ mumai. Yawu otyiņġim yeņeâmâ heroņe maroņe otmâ hun sambe kakņan manmai. Yawu manmai yakât Anitâņe wuân matņe yiņġimu menomai yakât nânġġaņetâ keterahâġġât den âlâen hâum yuwu sâġmune nânġġaņet. Nenņe bulimakao mem peke kâlêhen katmunņe tatmu galemġum manmain. Galemġum manmunņe pato otmu ġâinôm sâġm yakât mambotmain. Mambotmâ sâpņanâk kum ġâimain. Yakât dopņeâk Anitâņe biwiyenġe ekmâ matņe yiņġiġuwapġât sâpņe kalop. Sâp ya ekmu ârândâņ otmu matņe umatņe yiņġimu menomai.

Mem âlâlâ tuhunenekņetâ biwinenņe ki orotok sâġmap.

⁷ Bukulipne, yeņe yuwu otmâ mannomaihât nanġan. Lohimbi iri sikumyeņe oropņe yen mem ge katyekņetâ mansai. Yawu ġârâmâ yeņe Kutdâneneņe âwurem ge meyekbuap yakât nânġġam mambotbangim biwiyenġe ki orotok sâġwuap. Yawu mannomaihât nânġġam den âlâen hâum sâġmune nânġġaņet. Nep amboņe nep tuhum kâmetmap. Nep tuhum kâmetmu bulâņe tetewuap yakât nânġġam buruņ tetem yahatsap ya pitimap. ⁸ Yakât dopņeâk Kutdâneneņe âwurem ge meyekbuapġât sâp ya utâpġuap. Yakât nânġġam biwiyenġe ki orotok sâġmu mannomai. Yawu otmâ getek ġewuap sâġm biwiyenġe mem mannomai.

⁹ Yeņe umatņe kakņan mansai. Yawu ġârâmâ Anitâņe matņe ningimâp sâġm ki sâġm bâleanġinomai. Yâhâ sâġm bâleanġinomai otmuâmâ yakât matņe Anitâņe in yawu yiņġiġuwap. ¹⁰ Emelâk Anitâhât poropeteliņeņe yâkât sât lâum tâmbâlipnenņe den ekyongonġetâ nânġġaņetâ ġemu bet pilâm topņe âlâlâ mâņġâeyekminiwi. Mâņġâeyekņetâ biwiyenġe ki orotok sâġmu manminiwi. ¹¹ Ya

yengât nângâmunnje ewe membe otmu Anitâ mepaemain. Otmu lok âlâ, kutnje Hiope, yâhâmâ umatnje topnje topnje kakņan yâhâmu biwijnje ki orotok sâmu manop yakât topnje nanğai. Manmâ gamu umatnje ya pesuk sâwaņgimu Anitânje lukulemu manman sânduhân manmâ gaop. Yakât otmâ yerje yâkņe otbi yakât nângâm biwijnje ki orotok sâmu mannomai.

¹² Bukulipne, yuwu sâmune nângâņet. Yeņe Anitâhât senņan wuân me wuân otne sâm, yan sâm kârikņe tuhunomai ya yawuâhâk otnomai. Wonân me wonân gâitmâ sâm kârikņe tuhunomaihât dop ki tap. Yakât otmâ himbimân me hânân ki gâitmâ sâm kârikņe tuhunomai. Anitânje nângâmu bâlemagğat denyenje bulâņanâk sânomai.

Bukulipnenje orop biwinnenņaje kepeiakmâ konohâk otmu tosa pilanğinom.

¹³ Otmu umatnje âlâlâ kakyeņan yâhâmu biwijnje bâlewuap yanâmâ Anitâ ulitğunetâ biwijnje mem sânduk tuhuwuap. Yâhâ manman sânduhân manņetâ biwijnje herone otbuap yanâmâ Anitâ mepaem herone otbanğinomai. ¹⁴ Yâhâ mesek teteyiņgiwuap yanâmâ Kiristohât komot yengât galemlipeņe ekyongonjetâ ga nak âlâ, kutnje oliwa, yakât toņe mem piriyeķņetâ Anitânje heņgemyongoâkğat orowâk yâkâlen biwijnenņe kepeim ulitğunomai. ¹⁵ Yâkâlen biwijnenņe kepeim ulitğunetâ tosayeņe pilâyijim heņgemyongowuap. ¹⁶ Yakât otmâ mesek teteyiņgimu manmaine bukulipne ekyongonjetâ gaņetâ orotmeme bâlene mâņgâeangim gai ya sâm tetem Anitâ ulitğunetâ heņgemyongowuap. Lohimbi âlâ me âlâņe Anitâhâlen biwijnenņe tinâk kepeim tem lâuwaņim manmaine yu me yakât ulitğunetâ nângâyijim. ¹⁷ Yakât nângâm emelâk Eliane olop yan hâum sâmune nângâņet. Eliahât topnje otmu nengât topnenne yamâ dop konohâk. Yawu gârâmâ Eliane emet pato kinâk sâm Anitâhâlen biwijnenņe kepeim ulitğumu dewutâ ya irik irihâk kum yâhâop. Yawu otmâ yâhâmu yambu kalimbu otmu emetsenne nombolân konok yakât biwijnan gelâk âlâ ki giop. ¹⁸ Otmu gelâk giâk sâm yâhâņe ulitğumu nângâwaņgimu gelâk pato gemu sot yaņe tetem sambe sambe olop.

¹⁹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nângâņet. Kiristohât den yamâ bulâņe. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâņe Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleņan ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgum manņetâ bukulipnenne den lohottan ekyongom engatyeņan geņetâ âlâkuâk Kiristohâlen biwijnenņe kepeim yâkât mâtâp watnomai. ²⁰ Kiristohâlen biwijnenņe âlâkuâk kepeinomai yan mâtâp bâleņan ari manmâ otmâ tâpikguwi yakât Anitânje tosa pilâyijiwuap. Anitânje tosayeņe pilâyijim manman kârikņan katyekmu mannomai yakât topnje bukulipnenne nângâm herone otnomai. Bâin.

Nâ bukuyeņe,
Yakowo

1 Petoro Petoronje ekap angoân kulenguop.

O bukulpine,

¹⁻² Yeje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjetâ Anitâje himbimân manman kârikjan mannomaihât pat kuyingimu tap. Yakât otmâ yen hânân yu kandi mansai. Yenğât kapi tatmâ arap yamâ kutyenje yuwu. Ponto, Galatia, Kapatokia, Asia, otmu Bitini.

Emet inânjan Awoñnenje Anitâje manmanyenjahât topje nângâop. Yawu nângâm Kiristo hângângumu ge tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Yawu otmâ yeje yâkâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwanjinjetgât iknje Wâtgât mâmâñjahât Heak hângângumu ge biwiyenje mem hewewej tuhuyehop. Mem hewewej tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenje katjetâ Anitâje tosayenje pilâyinjim nine nanne baratne sâam meyekmâ manman kârikjahât pat kuyingimu tap.

Nâmâ Petoro. Yesu Kiristohât aposolo manbehât ikñak âi sâam nihimu mem mansan.

Awoñnenje Anitâ otmu Kutdânenje Yesu Kiristo yâkñe yetje engatyetjeâk otmâ nângâyinjim tihityenje otmutâ biwi nângân nângânyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâamu manmâ yâhânomaihât nângâyinjim ulitgum gaman.

Manman kârikjan mannom sâam biwinenñaje yakât mem mansain.

³⁻⁴ Kutdânenje Yesu Kiristohât âwâje Anitâje yâk mumuñambâ mem yahatmu yâkñe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Otmu Wâtgât mâmâñjahât Heak hângângumu ge mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenñaje kepeim manmain. Yakât otmâ Anitâje umam sâaningim tosanenñe pilâm manman âñe ningimu manmain. Yawu otmâ nine nanne baratne sâam menenekmâ himbimân yâhâ manman kârikjan manmâ yâhânomgât pat kuningiop. Manman kârikjan koko salehâk mannom nângâm heronje kakñan manmâ yâhâmbisâin. Manman yaje biatbuap, me bâlewuapgât dop âlâ ki tap. Anitâje Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu yâkñe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nângâm bulâñanâk manman kârikjan mannom sâam biwinenñaje yakât mem manmâ Anitâ mepaem manmâ yâhânom. ⁵ Otmu Anitâhât wâtñan kinmâ Kiristohâlen biwinenñaje kepeim manmunñe Anitâje tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâuwawân Kiristonje âwurem ge menenekmu himbimân yâhâmunñe manman kârikjahât pat Anitâje kuningiop yakât bulâñe ningimu menom.

⁶ Yakât otmâ heronje nângâm mannomai. Sâp yiwereñe yuâmâ umatñe topñe topñe kakyenjan yâhâmu hâhiwin kakñan mansai. ⁷ Hâhiwin kakñan manmâ Kiristohâlen biwiyenñaje tiñâk kepeim ki lohotñe otmâ mannomai. Yawu manjetâ sâp ki kâlep otmuâk Kiristonje âwurem ge meyekbuap. Meyekmu biwiyenñaje yâkâlen tiñâk kepeim tem lâuwanjinjim gai yakât nângâm Anitâje heronje nângâyinjim manman kârikjan katyekbuap. Manman kârikjan katyekmu manjetâ yanâmâ Kiristohât lohimbije nângâyinjinetâ yahatmu Anitâ mepaenotmai. Umatñe âlâlâ kakyenjan yâhâmap yakât nângâñetâ keterahâkgât orotmeme âlâen hâum sâamune nângâñet. Emetgât saran aim kânângâmunñe sâp kâlep kinmâ ki morok miâk sâam yuwu otmâin.

Kokolo ya saran hâwimain. Hâwim saran topnje lâm kâlehen gewuap ya kâlâpnje umunje semu yanâmâ lâum kânângâmain. Yawu tuhumain yan hân kâlehen tatmâ hambe kundutnje ki kumu morok membuap. Yakât dopnjeâk umatnje âlâlâ kakyenjan yâhâmap yan Anitânje menenekmu manman kârikjan mannom. Yakât nângâm orotmeme kinjon ya bet pilâm kârihem kinnomai. Yawu.⁸⁻⁹ Emelâk Yesu Kiristone olop miop ya ki ekbi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepne ekyongomunje nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenaje kepeim gai. Otmu sâp yiwerenje yuâmâ yâkne himbimân tatmu ki ekmai. Yawu gârâmâ yenje yâkât tem lâum hoj bawanjimai. Otmu yâk orop himbimân manbisâihât nângâm yâkâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwangim mannomai. Yawu manjetâ Anitânje manman kârikjahât pat kuyingimu tap yakât bulâje yingimu menomai. Yakât nângâm herone nângâm manmâ yâhânomai.

¹⁰⁻¹¹ Anitânje ikne engatjeâk Yesu Kiristo hângângumu ge nengât toshât otmâ kawenenjan kinmu howanân kujetâ sâtgum muop. Mumu Anitânje mumunambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu ikne orowâk lanjinje kârikjan tawot. Yâhâ hânân ki giop yan Yesu Kiristone Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge Anitâhât poropetelipnje yengât biwiyenjan kionjop. Biwiyenjan kionmâ Anitânje Kiristo hângângumu ge tihitnenje otbuap yakât den biwiyenjan katmu sâm tetem lohimbî ekyongominiwi. Otmu Kiristone gewuap sâp yan wuân kulem tetemu eknomai yakât topne nângâne sâm nângâm kiwilim âi pâi tuhuakminiwi.¹² Den yakât topne nângâne sâm otjetâ Anitânje nângân nângânyenje mem pâronj pilâyingjop. Mem pâronj pilâyingimu yenjak munomai yakât kakjan den yakât bulâje tetewuap nângâwi. Den ya emet inânjan ekyongominiwi yakât bulâjeâmâ sâp yiwerenje Anitânje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nen Kiristohât aposololipnje mem hewewenjuhunenekmap. Yawu otningimu Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingimunje nângâjetâ bulâje otmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeiwi. Yâkâlen biwiyenaje kepeinetâ Anitânje tosayenje pilâyingim manman kârikjahât pat kuyingimu tap. Otmu emelâk Anitâhât poropetelipnaje yakât topne nângâne sâm otbi yakât dopnjeâk anjelolipnaje gurâ nângâne sâm otmâi.

Anitâhât tem lâuwangim kilik milik mannom.

¹³ Manman kârikjahât pat kuyingjop yakât bulâje yamâ Yesu Kiristone âwurem ge meyekbuawân Anitânje yingimu menomai. Ya yingimu menomaihât nângâm biwiyenaje mem biwi golâek manmâ galemahom mannomai.¹⁴ Emelâk Anitâ yet Kiristo yetgât topyetjahât pâpgum yenje engatyejeâk otmâ yu ya ekjâlem orotmeme bâleje otminiwi ya ki witgum otmâ mannomai. Orotmeme bâleje ya pilâm Awojnenne Anitâ, Koko Salek Ambone tem lâuwangim mannomai.¹⁵ Tem lâuwangim manman bâlenambâ keterakmâ kilik milik manmâ yâhânomai.¹⁶ Den yan yunje emelâk Anitânje Mose den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâ Koko Salek Ambone. Yakât otmâ yenje manman bâlenambâ keterakmâ manjetgât nângâman.” Yawu sâop.

¹⁷ Anitânje tânyongoâkgât “Awojnenne” sâm ulitgumai. Yawu gârâmâ Anitâ biwinenne ekmapne lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Yâkne otmâin memâin yakât matje âlâku iknjâk iknjâk dopnenjanâk kâpekningimu ârândânj otmap. Yakât otmâ sâp patoen Kiristone âwurem ge menenekmu kapinenje himbimân tap yan yâhâmunje Anitânje matje dopnenjanâk kâpekningiwuap. Yakât nângâm yenje ewe katmâ

mannomai. ¹⁸ Emelâk tâmbâlipyenaje orotmeme bâleje ya imbiâk mambiâk otmâ manminiwi. Otmu yeje gurâ manman ya torokatmâ yawuâk manmâ gawi. Nen lohimbi kerekje otmunje bâlemu tosa orop manmain. Yawu gârâmâ Anitâje tosa yakât matje kêpekningiop yan hângat wahap âlâlâ, goli me siliwa tuhu tuhuje, me tewetsenje, yawu yakât ki nângâop. ¹⁹⁻²⁰ Emelâk embânân hân himbim ki kândikyotgowân ikje nanje ombe bisije, Yesu Kiristo, hângângumu ge nengât toshât matje meningiwuapgât nângâm sâpne kalop. Sâp kalop ya Anitâje ekmu ârândân otmu sâp bânje yuâmâ Kiristo hângângumu giop. Hângângumu ge koko salehâk manmâ nengât toshât otmâ kawenenjan kinmu howanân kujetâ muop. ²¹ Yawu gârâmâ Anitâje mumuñambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yawu otmu yeje yâkâlen biwiyenaje kepeinetâ manman bâlenjahât pangonâmbâ holanyekmu yapâ gâtneje âwâje Anitâ yâkâlen gurâ yawuâk biwiyenaje kepeim manmai. Otmu Anitâje Kiristo mumuñambâ mem yahalop yawuâk yen gurâ mumuñambâ mem yahatyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm biwiyenaje mem mansai. Yakât otmâ biwiyenje galemahom târârâhâk mannomai.

²² Yeje orotmeme bâleje bet pilâm Kiristohât den bulâje lâum manmâ ganetâ yapâ biwiyenje kelihakmu manmai. Yawu manmâ bukulipyenje orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmap. Yawuhât otmâ buku konok oranjim tânahom mannomai. ²³⁻²⁵ Nen lohimbi kerekje menlipnenje yengât tepyenambâ tetewin. Yakât otmâ munomgât pat mansain. Emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemgup ya den yan yuje miap. Den yamâ yuwu tap.

“Hahop surinje pilâm kuririnj sâm kinmu ekmunje âilonjo lonjo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopneâk lohimbinje âi menjetâ bulâje tetemu bukulipyenaje ekmâ nângâyinjinetâ yahatmap. Yawu gârâmâ mujetâ kut patyene biatmu ya yengât den pat ya lohimbi nelâm yongowuap. Yâhâ Anitâje lohimbi nengât thithinenje otmâ yâhâwuap yakât den pat ya ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikje tatmâ yâhâwuap. Den yawu tap.”

Anitâhât den ya nângâmunje biwinenjan hâumu topnenne mem tetemap. Yakât otmâ den ya ekyongomunje nângânetâ bulâje otmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gai. Yapâ Anitâje manman âinje yingimu mem mansai. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Mâmâ âwâlipyenaje mem ga katyekmâ galemयोगomai. Yawu gârâmâ hâmbâi âwâ mâmâlipyenaje mum pilâyeknomai.

Yâhâ Anitâje meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat kuyingiopeje mum pilâyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkneâmâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

2

¹ Yakât otmâ orotmeme bâleje kerehâk bet pilânomai. Yawu otmâ bukulipyenje yengât ki nângâm bâleyingim den belângen sânomai. Me biwiyenje ki kurihiakmâ den perâkne kâityongonomai. ² Yawu manmâ yâhânomai yan manman kârikjahât bulâje menomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbilipnenneje naom mem ga katyekmâ nam yinginetâ nem yanâmâ nâtâtâk sâm yahatmai. ³ Yakât dopneâk yeje Kutdâhât den pat âlepne ya nângâm biwiyenan katmâ manjetâ nângân nângânyenje keterakyingimu

manmâ yâhânomai. Yawu otjetâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.

Kiristohâlen biwinenjaje kepeim hoj bawanjim mannom.

⁴⁻⁷ Nenje Kiristohâlen biwinenjaje kepeim hoj bawanjim mannom yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângâjet. Emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nâje kât âlâ ekmune âlepje otmu mem Yerusalem kapi Sion pumjan tap yan katmune tatmap. Lohimbi âlâ me âlâje ya ekmâ yâkâlen biwiyenjaje kepeim mannomai ya yengâlen bulâje tetemu biwiyenje dopjan otbuap.” Den yawu tap.

Yeje yâkâlen biwiyenjaje kepeim manjetâ Anitâje nângâyingim. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjaje yakât nângâjetâ gemu hâkâj otmai. Yawu otmâ mansai ya yengât yuwu sâmunen nângâjet. Emelâk Anitâhât den âlâ kulemgui ya yuwu tap.

“Emet tuhuwiân nep lokje nak âlâ ekmâ bâleje sâm mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâje lâum kânângâmu kuhupin kârikje oap.” Den yawu tap.

Nak ekmâ bâleje sâm mem ketetbi ya Anitâje ekmu ârândâj otmu lâum kânângâmu kuhupin kârikje oap yamâ Kutdânenje Yesu Kiristo. Anitâje mumunambâ mem yahatmu tap. Otmu yeje manman bâlejanbâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenjaje tijâk kepeim Anitâhât lohimbi otmâ biwiyenjaje kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ yen orowâk tatmap. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mem hewewej tuhuyekmu Anitâ mepaem hoj bawanjim mannomai. Yawu otmâ manjetâ Kutdânenje Yesu Kiristoj yengât sâm Anitâ ulitgumu nângâmu ârândâj otbuap. ⁸ Otmu Anitâje den âlâ poropete ya ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipje yengât kâiyenjan tenj sâwuap.

Kâiyenjan tenj sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai.” Den yawu tap.

Kâiyenjan tenj sâm yongomu inâk arinomai yakât dopjeâk lohimbi nombotjaje Kiristohât den pat âlepje nângâjetâ helekje otmu pilâm yanjak hiliwahonomai. Yawu gârâmâ lohimbiye Kiristohât den pilâmai yanje hiliwahonomai yakât Anitâje emelâk sâm kalop.

⁹⁻¹⁰ Otmu yeje gurâ yawuâk omoj bâlejan manmâ Anitâ ki nângâwanjiminiwi. Yawu manminiwi yan Anitâje yengât nângâmu giop. Otmu yeje hiliwahonomaihât pat manbi. Yawu manbi yamâ ikjahâk nângâyingim ikje laninjanje biwiyenjan pilâmu hanj sâyingiop. Hanj sâyingimu omojgât manman bâlejanbâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenje katjetâ nine nanne baratne sâm meyejop. Meyekmâ ikje pat kuyingimu yakât komot bulâje otmâ mansai. Yawu manmâ mepaem hoj bawanjim. Otmu yakje yu ya otyingimu ekjetâ ewe membe otmaj yakât den pat yeje lohimbi ekyongonjetâ nângâm mepaenomaihât meyejop.

Hânân yu kandi mansain.

¹¹ Bukulipne yuwu sâmunen nângâjet. Yeje himbimân manman kârikjan mannomaihât pat Anitâje pat kuyingioj. Yakât otmâ yenâmâ hânân yu kandi mansai. Yawu gârâmâ orotmeme bâlejanje biwiyenje mem bâleyingimu manman bâlejanhât panjonân kionmahât biwiyenje galemahom senje âlâlâ ki ekjalenomai. ¹² Yawu otmâ pâku lohimbiye hakyenjan sâmai ya yengât senyenjan uwawapje bia mannomai. Uwawapje bia manjetâ Anitâje yak

yengât biwiyenjan kionmu yâkne yengât manmanyenja ya eknetâ biwiyenjan hâumu Kutdâhâlen biwiyenjanja kepeim Anitâ heronje otbanjim mepaenomai.

Gawamangât girem den lâum mannom.

¹³ Otmu lohimbijne Kutdânennjahât nângânetâ yahalâkgât yenje lohotnjan manmâ gawamangât lok kunje tem lâuwanjim mannomai. ¹⁴ Otmu yâkne galemlipyenje katyekmu yâkât sâtgât otmâ lohimbij galemymongom mansai. Yawu manmâ lohimbijne otjetâ bâlemap ya sâmbâ hâreyingim matje yinginetâ memai. Yâhâ lohimbijne orotmeme âlepneâk otmâ ya yengât nângâm heronje otyingimai. Yakât otmâ yenje galemlipyenje yengât amutgen târârâhâk mannomai. ¹⁵ Târârâhâk mannetâ yanâmâ lohimbij Anitâhât den nângâm hilipgumainje sâmbâ ge katyekne sâmbâ otjetâ umatje otmu pilânomai. ¹⁶ Yengât kunyenne yamâ Anitâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâhât denâk lâunom sâmbâ gawamangât girem den ki lonngâenomai. Yawu nângâm gawamangât girem den lonngâem tosa menomai yamâ Anitâhâlen tosa ya ki kârâm pilânomai. Yawu manmâ Anitâhât tem lâum gawamangât lok kunjahât amutgen mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ lohimbij kerek yengât nângânetâ yahatbuap. Otmu Anitâ ewewangim Kiristohât lohimbij buku otyingim manmâ yâhânomai.

Lohimbijne hâhiwin ninginomai yan matje ki kâpekyinginom.

¹⁸ Lok nombotjanje lok kutdâ hoj bayingim manmai yengât yuwu sâmunne nângânet. Lok Kutdâlipyenje nombotjanje yen nombotje lohotnjan otyinginetâ âilonjo manmai. Yâhâ lok kutdâlipyenje nombotje âlâneâmâ yen nombotje hâhiwin yinginetâ umatje kaknan manmai. Yâhâ yenjeâmâ lok kutdâlipyenje kerek yengât lau lâuyingim huruj huruj manmâ hoj bayingimomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lok kutdâlipyenje imbiâk hâhiwin yinginomai. Yawu otyinginetâ yenje hâhiwin kaknan Anitâhât den lâum ewe katyekmâ hoj bayingim mannomai. Yawu otjetâ yanâmâ Anitâne yengât nângâm ârândâr otbuap. Yâhâ yenje otmâ hilipgunetâ yakât matje hâhiwin yinginetâ umatje kaknan mannomai. Umatje yawu yinginomai yakât Anitâne nângâm ârândâr otbuap. ²¹ Yâhâ lok kutdâlipyenje imbiâk hâhiwin yinginomai yan yenje orotmeme âlepneâk otmâ matje ki kâpekyinginomai. Yawu mannomaihât nângâm Anitâne meyhoh. Emelâk yakât dopneâk Yura papatolipnennjanje Kiristo mem bâlene âlâlâ mângânetâ sâtgum muop. Yâkne yawu olop yakât dopneâk yenje gurâ yawuâk otjetâ yan Anitâne nângâyingimu ârândâr otbuap. ²² Otmu Kiristone ki otmâ hilipguop. Me den perâkne âlâ ki sâop. ²³ Otmu Yura papatolipnennjanje hâim hilit balit tuhuwi yakât matje ki kâpekyingiop. Otmu mem âlâlâ tuhuwi yan otbanjiwi yakât matje menomai ki sâop. Otmu howanân kujetâ muop yan Anitâne biwinenne ekmâ matje dopnennjan ningimu ârândâr otmap yakât nângâm umut biwine yâkâlen karahop. ²⁴ Yenje orotmeme bâlene bunewâk pilâm Anitâhât tem lâum orotmeme âlepneâk otnomaihât Kiristo ikjahâk yengât toсахât otmâ kaweyenjan kinmu howanân kujetâ muop. Muop yapâ gâtjanje Anitâne tosayenne pilâm meyhoh. ²⁵ Emelâk ki meyhoh yan girawu manbi yakât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Lama yengât galemnye bia yakât otmâ ihilâk mahilâk manmai. Yakât dopneâk yenje amboyenje biahât otmâ ihilâk mahilâk otmâ manminiwi. Yâhâ sâp yuâmâ Kiristone umut biwiyenne galemjum tihityenne otmap yâkâlen biwiyenjanja kepeim lohotnjan manmai.

3

Imbilipyeŋe yengât sâop.

1-2 Otmu imbilipyeŋe yengât sâmunne nângânet. Lok kutdâ yengât hon bawalipyeŋe lau lâuyiŋimai yakât dopneâk imbilipyeŋe loklipyeŋe ewe katyekmâ lau lâuyiŋinomial. Yawu otmâ Kiristohât den lâum lohotŋan mannomai yanâmâ loklipyeŋe Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâmaine manmanyene ekmâ yâkâlen biwiyene kepeinomial. Yâhâ yâkâlen biwiyene katnet sâm yeŋe loklipyeŋe ki kendâyiŋinomial. ³ Me loklipyeŋe yekmâ Kiristohât herone otbaŋinetgât somotyene mendenomial yan senne âlâlâ sekne âlepne orop ki menduhum mendenomial. Me sângum me hâk katipne âilonŋo lonŋo ki haŋgalakmâ senne âlâlâ sekne âlep âlep yaŋe meŋâleaknomai. ⁴⁻⁶ Emelâk Yura tâmbâlipnenne yengât imbilipyeŋe Anitâhâlen biwiyene hikum tem lâuwangim loklipyeŋe ewe katyekmâ amutyen manbi. Yawu mannetâ loklipyeŋe manmanyene ekmâ Anitâ herone otbaŋim mepaewi. Awaraham imbiŋe, kutne Sara, yâkne lokjahât lau lâuwangim yâkât amutgen manop. Otmu Anitâne yen meyekmâ Awarahangât pat kuwangiop ya yawuâk kuyiŋiopgât otmâ yenâmâ yâk yetgât sen manmai. Yakât otmâ imbilipyeŋe Saraŋe olop yawuâk otmâ loklipyeŋe ewe katyekmâ amutyen mannomai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyene kepeim mansai yakât tonne loklipyeŋe eknetâ âlepne otbuap. Yeŋe yawu manmâ loklipyeŋe lohotŋan otyiŋim manmâ yâhânomaihât Anitâne nângâmap.

Loklipyeŋe yengât sâop.

7 Otmu loklipyeŋe yengât yuwu sâmunne nângânet. Imbilipyeŋe yengât wâtyen mannetâ tihityene otmâ mansai. Yakât Anitâne yengât nângâm manman kârikjahât pat kuyiŋiop yawuâk imbilipyeŋe yengât kuyiŋiop. Yawuhât otmâ Anitâhât den lâum imbilipyeŋe ewe katyekmâ lohotŋan otyiŋinomial. Yawu ki otyiŋinomial otmuâmâ yu me yakât Anitâ ulitgunetâ ki nângâyiŋiwuap.

Yuwu otmâ âilonŋo mannom.

8 Yen kerekne manman âilonŋoân mannetgât yuwu sâmunne nângânet. Biwi nângân nângânyeŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manmâ yeŋahâlâk ki nângânetâ yahatbuap. Bukulipyeŋe yengât nângânetâ yahatmu yâk orop tânahom mannomai. ⁹ Yâhâ lohimbi nombotŋe nângâm bâleyiŋim den bâlene hâiyecknomai, me nombotŋe mem ge katyeknomai. Yanâmâ yeŋe yakât matne kâpekyiŋine sâm ki nângânomai. Yawu otmâ mem sânduk tuhuyekmâ buku otyiŋinetgât Anitâne meyekmu yâkâlen biwiyene kepeim manmâ gai. Yawu mannomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman sânduhân katyekmâ tihityene otmâ yâhâwuap. ¹⁰ Manman yawu yakât emelâk lok âlâne den kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne herone kakŋan manne sâmâmâ yuwu otmâ mannomai. Den belângen ki sahaŋinomial. Me den golâ ki gahaenomial. Me den bâlene ki hâiaknomai. Me ki den perâkne kâirahonomai. ¹¹ Orotmeme bâlene yawuya bet pilâm biwiyene Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum buku oraŋim mannomai. ¹² Yawu mannomai yanâmâ Anitâ mepaewi yu me yakât ulitgunomial yanâmâ nângâyiŋim tihityene otbuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe orotmemeyene bâlene ya witgum otmâ mannomai yamâ pilâyekbuap.” Den kulemuop ya yawu tap.

¹³ Bukulipne, yeŋe orotmeme âilonŋoâk otnehâlâk nângâm mannomai yanâmâ lok âlâ me âlâŋe ki mem ge katyeknomai. ¹⁴Yawu gârâmâ yeŋe orotmeme âilonŋo otmâ manŋetâ lok bâleŋaŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ Anitâŋe meyekbuap. Yakât nângâm lok bâleŋe yeŋgât ki kingityeŋahât ot-nomai, otmu umatŋe âlâlâ kakeyenan yâhâmap sâŋ yakât ki gorâyiŋgiwuap. ¹⁵Yawu nângâm Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋkâ kepeim ewe katmâ tem lâuwawŋim manmâ yâhânomai. Otmu âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwiyeŋaŋe mem mannomai. Yakât topŋe lohimbi nombotŋaŋe nângânehât âiyongonjetâ yakât ki hâum pâpgum kopa otnomai. ¹⁶Den matŋe ekyongonomai yan Anitâŋe nenekmu ârandâŋ olâk sâŋ ewe katmâ lohotŋan ekyongonomai. Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yakât wâtŋan kinmâ târârâhâk manmai. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe sâŋ bâleyiŋgimai. Yâhâ hâmbâi âlâkuâk sâŋ bâleyiŋgim pâpgum pilâŋetâ lohimbi nombotŋeâmâ ya yeŋgât nângâyiŋgiŋetâ kakŋe otbuapgât yeŋe biwiyeŋe galemahom mannomai. Yawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârandâŋ oap nângâm biwiyeŋan ki hâuyekbuap. ¹⁷Yâhâ Anitâŋe lohimbi belângen manmai ya yeŋgât mâtâp ki manguyiŋgimu yeŋgât manmanyenŋe âlepŋe ya ekmâ sâŋ bâleyiŋgim hâhiwin kakŋan katyekŋetâ yakât yanâmâ yâkŋe tihityeŋe otbuap. Yâhâ yeŋahâk otmâ hilipgunjetâ yakât matŋe yiŋgiŋetâ umatŋe kakŋan mannomai yakât Anitâŋe nângâmu ârandâŋ otbuap.

¹⁸Otmu yeŋe târârâhâk manŋetâ hâhiwin yiŋgiŋetâ biwiyeŋe ki orotok sâwuapgât nângâm nâŋe Kiristone olowân hâum sâŋume nângâŋet. Nen lohimbî kerekŋe otmunŋe bâleŋe tosa orop manmain. Yâhâ Kiristoneâmâ ki otmu bâleop. Anitâŋe nen kaok nângâningiâkgât Kiristo ikŋak tosanenŋahât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yakât Anitâŋe nângâmu ârandâŋ otmu umatŋe miop. ¹⁹⁻²⁰Kândikum emelâk lohimbîŋe orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi yan tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Noa, yâkŋe Anitâŋe matŋe yiŋgimu hiliwahomaihât girem den ekyongop. Ekyongomu nângâŋetâ bulâŋe otmu orotmeme bâleŋe pilâŋetgât Anitâŋe mambotyiŋgiop. Mambotyiŋgiop yan girem den ya nângâŋetâ helekŋe otmu orotmeme bâleŋe tâtâem otmâ yâhâwi. Yawu otŋetâ imbiŋe naomlipŋe otmu iranlipŋe meyekmu orowâk waŋga kâlehen yâhâwi. Waŋga kâlehen yâhâ tatŋetâ tongelâk pato gem niŋ niŋ sâŋ gam yâhâ lohimbî Anitâhât hâkâŋ otmâ belângen manbi ya aksisihâk haranyongomu muwi. Sâp patoen lohimbî yaŋe hiliwahonomaihât pat Anitâŋe kuyiŋgiop. Yakât otmâ umutyenŋe hâruekmu peke kâlehen kinmai. Ya yeŋâlen Kiristohât umatŋaŋe ari ikŋe den pat ekyongomu nângâwi.

Otmu lohimbî nombolân kalimbu waŋga kâlehen yâhâ tatŋetâ hâmeyeŋe kinop ya yeŋgât yuwu sâŋume nângâŋet. Tongelâk gem to niŋ niŋ sâŋ manwaŋga ya kundutmu yahatmu waŋga kâlehen lohimbî tatbi ya hâmeyeŋe kinop. ²¹Yakât dopŋeâk mem toen katyekŋetâ manman kârikŋahât pat otmâ mansai. Toen mem katyekŋetâ manman kârikŋahât pat otmâ mansai yamâ to piriakŋetâ hâkyeŋe salek otmap yawu bia. Yeŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe biwiyeŋe ekmu ârandâŋ otmu yakât pat mansai. ²²Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumunŋambâ mem yahalop yen gurâ yawuâk mem yahatyekmu Kiristo orop himbimân manbisâihât pat kuyiŋgimu mansai. Kiristone Anitâ orop tatmutâ aŋelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun me sâtŋe metŋe topŋe topŋe hânân yu tai kerek yeŋgât kunyeŋe pato tatmap.

4

Anitâhâlen biwinenñaje kepeim kârihem mannom.

¹ Kiristo mem âlâlâ tuhujetâ muop yan Anitâñe menekbuap nângâm yâkâlen biwiñaje tinjâk kepeim sât gum muop. Otmu yakât dopñeâk lohimbi belângen manmaiñe yen mem âlâlâ tuhuyekñetâ mansai. Yawu otyiñgñetâ Anitâñe menenekbuap nângâm yâkâlen biwiyeñaje kepeim kârihem mannomai. Kârihem manñetâ umatñe ya pesuk sâyiñgiwuap yakât kakñan biwiyeñe yâkâlenâk kinbuap. Yawu otmâ manñetâ Manman Bâleñahât Ambonaje mem ge katyekbe sâ m hâum pâpgum pilâwuap. ² Yakât nângâm sâp yupâek lohimbi belângen manmai ya yengât nângân nângân bâleñe ki watnomai. Girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuapgât nângâm yâkât den tem lâuwangim mannomai. ³ Pâku lohimbiñe yeñe engatyeyeâk watmâ orotmeme bâleñe otmâ manmai yakât dopñeâk yeñe manminiwi yamâ yuwu. Ekñâleangim tepeyeñe uk sâmu otmâ hilipguminiwi. Otmu to kârikñe nem biwi hâlim otmâ ki orotñe otminiwi. Otmu Porom Lâpio hâwim kânângâñetâ kinmu ulitgum kâwâ konda otmâ manminiwi. Emelâk orotmeme yawu otmâ manminiwi ya pilâwi. ⁴ Yawu gârâmâ sâp yuâmâ pâku lohimbiñe “yen orowâk to kârikñe nem heronje otne,” sâñetâ ki nângâyiñgimai. Yawu otmai ya ekñetâ sâtñe otmu meme sâsâ tuhuyekmai. Yawu otyiñgñetâ kârihem kinmai yan sâ m bâleyiñgim senyeñan gemai. ⁵ Otmu sâp patoen Anitâñe lohimbi kerek, emelâk muwi, me sâp yiwerenje mansain, me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât biwinenñe ekmâ sâ m hâreningiwuap. Sâp yan lohimbi belângen manmaiñe yawu otyiñgimai yakât den âiân katyekmâ matñe umatñe yiñgimu menomai. ⁶ Emelâk embâñâmbâek lohimbi kerekñe otñetâ bâlemu yanjak mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâñe tatmâ yâhâwuap yakât dopñeâk umutyenye tatmâ yâhâwuapgât Kiristonje ya yengâlen ari ikñe den pat ya ekyongomu nângâwi.

⁷ Manmannenñe pesuk sâmu Anitâñe biwinenñe ekmâ matñe kâpekningiwuapgât sâp utâpguap. Yakât otmâ biwiyeñe galemahom heñgeñgum yu ya teteyiñgiwuap ya ekmâ ki pâràk pilânomai. Yawu otmâ Anitâ ulitgum manmâ yâhânomai. ⁸ Otmu bukulipnenñe orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu nanngangimain yan otñetâ bâlemap yakât tosa hewewenâk pilâyiñgimain. Yakât otmâ yeñe bukulipyeñe orop biwiyeñaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ⁹ Otmu lomba takañetâ emetyenjan dâim yâhâ katyekñetâ tatñetâ sot um yiñginomai. Yawu otnomai yakât kakñan ki sâ m guhuñomai. ¹⁰ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan kionmâ mâmâñe otyiñgimu bulâñe ikñiâk ikñiâk teteyiñgimap. Bulâñe teteyiñgimap yakât dopñanâk âi mem tânahom mannomai. ¹¹ Lok âlâ me âlâñe Anitâhât den lohimbi kâsikum yiñginomai yan den ya tâñ tâñjâk kâsikum yiñginomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe Kiristohât komot tânyongonomai yan Anitâhât wâtñan kinmâ tânyongonomai. Yawu otyiñgim mannomai yan Wâtgât Ambonje Anitâñe Yesu Kiristo hângângumu ge manman âiñe mem teteyiñgiop yakât nângâm lohimbiñe Ambonenñe Anitâ sâ m heronje otbangim mepaem yâhâmbisâi. Ya bonñanâk.

Umatñe âlâlâ teteningimap yan topnenñe tetemu ekmain.

¹² Bukulipne, yuwu sâmunene nângâñet. Sâp yiwerenje yu umatñe âlâlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai yakât nângâñetâ ki sâtñe otbuap. Umatñe yawuya lohimbi ârândâñ teteyiñgimu biwiyeñe âlâhâlen

kepeinetâ tatmap yakât topje tetemu ekmai. ¹³⁻¹⁴ Emelâk Kiristone orotmeme âlepneâk otminiop yamâ Yura papatolipnennaje mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin nângâop. Otmu yeje yâkâlen biwiyenaje kepeim orotmeme âlepneâk otmai yakât lohimbi belângen manmainje nângâjetâ gemu sâmbâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai. Mem âlâlâ tuhuyekmai yan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje yengât biwiyenjan ge mem hewewen tuhuyekmap. Mem hewewen tuhuyekmu Kiristone âwurem ge meyekmu manman kârikjan manmâ herone nângâmbisâihât biwiyenje huruj sâmu herone nângâmai. ¹⁵ Yeje lohimbi âlâ me âlâ ki yongonetâ munomai. Me kombo ki tuhuyinginomai. Me ki otmâ hilipgunomai. Me bukulipyeje yengât manmanyenja ya ki mem bâleyinginomai. Yâhâ orotmeme bâlenje sâmbâ aran yuwuya âlâ otjetâ lohimbinje matje yinginetâ hâhiwin nângânomai yakât Anitâje nângâmu ârandâj otbuap. ¹⁶ Yâhâ yeje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim orotmeme âlepne otnomai yan lohimbi belângen manmainje yekjetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâmâ Kiristohât pat mansai yakât nângâm Anitâ mepaem topje ki kurihinomai.

¹⁷ Anitâje lohimbi kerek kuwiknenekbe sâmbâ oap. Yakât otmâ topje katmâ ikje lohimbi nengât biwinenja ekmâ umatje kaknennjan katmu nângâmain yan kuwiknenekmap. Kuwiknenekmap yamâ hâhiwin getek nângâmain. Yawu gârâmâ lohimbinje Kiristohât den pat nângâjetâ gemu bet pilâm belângen manmai yâhâmâ matje umatje ondop âlâ kândâkdâ yingimu menomai. ¹⁸ Den yan yuje emelâk lok âlâje den kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbinje Anitâhât den lâum manmai ya kuwikyekmâ ya yengât kakyenjan umatje katmu hâhiwin nângâmai. Yawu otyingim yakât kaknan meyekmâ manman sânduhân katyekmu mannomai. Yâhâ lohimbinje Anitâhât den nângâjetâ gemu bet pilâm orotmeme bâlenje tâtâem otmai yâhâmâ hâmbâi yakât matje amoknan yingimu menomai.” Den yawu tap.

¹⁹ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Anitâje lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki manguyingimu yanak yengât manmanyenja ekmâ hâhiwin yingimai. Yawu otyinginetâ Anitâ Tihit tihit Ambojahâlen biwiyenaje kepeim orotmeme âlepneâk otmâ mannomai. Yawu otjetâ tihityenje otmâ emelâk pat kuyingioj yakât bulâje yingimu menomai.

5

Galem yengât sâop.

¹ Kiristone ikje komot yengât galemnyeje man sâmbâ âi nihimu mem mansan. Galemnyeje mansan yakât nângâm lok nombotje gurâ yâkât komot yengât galemlipyenje mansai ya yengât yuwu sâmune nângâjet. Kiristo orop manbin yapâek nâje hoj bawanjim gaman. Otmu Yura papatolipnennaje mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin nângâm sât gum muop yakât topje lohimbi ekyongom gaman. Yakât otmâ Kiristone âwurem ge ikje lohimbi menenekmâ manman kârikjan katnenekmu mannoman yan nâje yâkât sât gât otmâ aposolo nombotje orop lohimbi galemnyongonom. Yakât nângâm girem den yuwu sâmune nângâjet. ²⁻³ Yen Anitâhât lohimbi yengât galemlipyenje mannet sâmbâ yingiwî. Âi ya tinâk mem Anitâhât tem lâum lohimbi hoj bayingim henjenjum mannomai. Târârâhâk manmâ hoj bayinginetâ yekmâ girawu manjetâ Anitâje yekmu ârandâj otbuap yakât topje tetemu ekmâ henjenjunomai.

Yeŋe yawu otmâ galemyongom hâmenjahâlâk ki nângânomai. Me âi ya hâkâŋ kakŋan ki tuhunomai. Me yeŋahât ki nângâŋetâ yahatmu lohimbi umatŋe kakyenjan katnomai. ⁴ Yawu otyiŋgim mannomai yanâmâ. Kunnenŋe pato Yesu Kiristonŋe âwurem ge yeŋgât nângâmu yahatmu yakât hâmenjeâmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lohimbi inŋe yeŋgât sâop.

⁵ Yâhâ lohimbi inŋe mansaiŋeâmâ galemlipyenŋe yeŋgât nângâyiŋŋetâ yahatmu amutyenjan mannomai. Yen kerekŋe yeŋahât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ buku oraŋgim hoŋ bahanginomai. Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe Anitâhât den âlâ kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nângâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nângâyiŋgimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ mem hewewenŋe tuhuyekmâ tihityenŋe otmap.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâŋet. Sâp yiwerenŋe yuâmâ yeŋe umatŋe kakŋan mansai. Yâhâ hâmbâi Anitâŋe ikrâhâk nângâmu ârândâŋ otbuap yan manman sânduhân katyekmu mannomai. Yakât nângâm Anitâ Wâtgât Amboŋe yâkât amutgen karakmâ tem lâuwaŋgim mannomai. ⁷ Yâkŋe tihityenŋe otmâp gârâmâ yeŋe yâkât wâtŋan kinmâ umatŋe âlâlâ kakyenjan yâhâwuap yakât nângâm ki gorâyiŋgiwuap.

⁸ Kasanenŋe Satanŋe mem bâlenenekmu hiliwahonomgâlâk nângâmap. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Puaianŋe bau membe sâm to ginŋan sip galem tuhum tatmap. Yawu otmu bau to ginjambâ tomot tuhumu in yawu urutmâ lâum toen kioŋmap. Toen kioŋmu harangumu mumu yanâmâ nem kereŋgetmap. Yakât dopŋeâk nenŋe manman bâlenahât paŋgoŋân kioŋmâ hiliwahonehât Satanŋe paŋgoŋ katmap. Yakât otmâ yeŋe hiliwahomaihât nângâm biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ⁹ Kiristohât lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgât kakyenjan umatŋe âlâlâ yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim mansai. Yâhâ yeŋe umatŋe âlâlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yakât otmâ ya yeŋgât nângâm yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim wâtŋan kinŋetâ Satanŋe mem ge katyekbe sâm hâum pâpŋum pilâwuap. ¹⁰ Sâp ki kâlep otmuâk umatŋe yu pesuk sâmu Anitâ Biwi Sânduk otmu Tihit tihit Amboŋeŋe manman sânduhân katyekmu mannomai. Yawu otmu yâkât wâtŋan kinmâ biwiyeŋe galemahom henŋerŋum mannomai. Otmu Kiristo orop biwiyeŋeŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yiŋgimu menomai. ¹¹ Anitâ Wâtgât Amboŋe heronŋe otbaŋgim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹² Bukulipne, den bâiŋe sâm hârewoman. Nâŋe bukunenŋe Sila den pâŋe tâlâwâk yu ekumene yeŋgât kulemgup. Anitâ ikrâk mâmâŋe otnihimu Kiristohât den bulâŋe lohimbi kâsikum yiŋgim gaman. Otmu yeŋgât biwiyeŋe orotok sâmapgât Anitâŋe tihitnenŋe otmâp yakât ekyongoan. Otmu Kiristohât den ekyongomune nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋeŋe kepeim manmâ gai yawuâk manmâ yâhânomaihât nanŋan.

¹³ Otmu Kiristohât lohimbi nâ orowâk Bawilon kapiân mansain yâkɛ yawuâk nângâyîngiain. Otmu nanne Mareko orowâk tânahom Kiristo hon bawanɣimait yâkɛ gurâ yawuâk nângâyîngiap.

¹⁴ Yen Kiristohâlen biwiyenɛɛ kepeim mansainɛ heronɛ nanɣanɣinomial.

Otmu Kiristo orop biwiyenɛɛ kepeiakmâ konohâk otmu wâtɛan kinɛetâ biwiyenɛ sânduk sâmu mannomai. Bâin.

Nâ bukuyenɛ,
Petoro

2 Petoro Petoroŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulpipne,

¹ Nâmâ Simon Petoro. Yesu Kiristoŋe aposolo âi sâmbi nihimu mem hoŋ bawanŋim manmâ gan. Anitâŋe Yesu Kiristohât aposololipŋe nengât biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Otmu yakât dopŋeâk yengât biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim manmai. Anitâ yet Yesu Kiristo dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ Kiristoŋe lohimbi âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe lohimbi hârok ârândâŋâk wawaenenekmap.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâyinŋim tihityenŋe otmauwot. Yawu otmauwot yakât yâk yetgâlen biwiyenŋaŋe kepeim denyetŋe lâum manmâ gai. Otmu yawuâk torokatmâ manŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâmbi yâhâwuapgât nâŋgâm Anitâ ulitgum gaman.

Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim kârihem mannom.

³⁻⁴ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋaŋe menenekmâ ikŋe laŋinŋan katnenekmu orowâk mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ Yesu Kiristoŋe âwurem ge menenekmâ himbimân yâhâ manman âilonŋoân katnenekmu mannom. Yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwawŋim manmunŋe mâmâŋe otninŋimu târârâhâk manmain. Otmu yawuâk torokatmâ manmâ yâhâmunŋe nenekmu ârândâŋ otmu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan Hiliwaho Hiliwaho Amboŋaŋe âlâkuâk biwinenŋan kionŋmu ekŋâleanŋim otmâ hilipgunomgât dop ki tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe mem koko salek tuhunenekmu yetŋe orowâk Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manman âilonŋoân manmâ yâhâmbisâin.

⁵ Yakât nâŋgâm Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tinŋâk kepeim manmanyenŋe kelihakmu kârihem mannomai. Yawu manŋetâ wuân me wuân teteyinŋiwuap yan girawu otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuapgât nâŋgâŋetâ keterakyingiwuap. ⁶ Otmu nâŋgâŋetâ keterakyingiwuap yakât kakŋan otŋetâ bâlemapgât biwiyenŋe galemahom mannomai. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmainŋe senyenŋan genomai me otmain yawuâk otŋet sâmbi engatyenŋan genomai. Yawu otŋetâ Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tinŋâk kepeim Anitâhât tem lâuwawŋim uwawapŋe bia manmâ ki lohotŋe otnomai.

⁷ Yawu otmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi kerek buku otyinŋim manmâ yâhânomai.

⁸ Den sâmbi aran yu tâŋ tinŋâk watmâ Kiristohât tem lâuwawŋinŋetâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetem hengenŋuwuap. Yawu otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristohât biwiŋan girawu tatmap ya nâŋgânomai. ⁹ Yâhâ Kiristoŋe tosayanŋahât otmâ mumu Anitâŋe tosayanŋe pilâyinŋiop yakât ikŋe lohimbi nombotŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe manŋuakmu gulip malap manmai. Yawu manmâ den sâmbi aran yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât ki nâŋgâm manmai.

¹⁰ Yâhâ yenâmâ Anitâŋe dâiyekmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ nine nanne baratne sâmbi meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyinŋiop. Pat yakât bulâŋe

biatyingimapgât yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim yu ya otŋetgât den ekyongoan yu watmâ manmâ yâhânomai. Yawu manmâ ki otmâ tâpikgum Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan arinomai. ¹¹ Otmu sâp patoen Anitâŋe biwiyeŋe ekmâ matŋe kâpekyiŋgiwuap yan Kutdânennŋe Yesu Kiristonŋe âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe manman kârikŋan katyekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi.

Petoroŋe mum pilâyekbuapgât sâop.

¹² Den ekyongoan yu emelâk aposololipŋe lok nombotŋe orop yen kâsikum yingimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm gai ya nanŋan. Yawu gârâmâ den yu nâŋgâm mem mete tuhum mannomaihât ekyongom yâhâwom. ¹³⁻¹⁴ Aiop sâp ki kâlep otmuâk mum pilâyekbom yakât emelâk Kutdânennŋe Yesu Kiristonŋe eknohop. Yakât otmâ inânŋan den ekyongoan yu nâŋgâm biwiyeŋan katmâ nâŋgâmâk manŋetgât biwiyeŋan kionŋmâ yâhâwom. Yakât nâŋgâmune ârândâŋ otmâp. ¹⁵ Otmu pilâyekbom yakât kakŋan den kulemgum katyŋŋian yu sâlikum nâŋgâm mem mete tuhum mannomai.

Anitâŋe Yesu kun kundennŋe mem âlâ tuhumu ekbi yakât Petoroŋe sâop.

¹⁶ Kutdânennŋe Yesu Kiristonŋe âwurem gewuap yan wâtŋe pato tetemu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otbuap yakât den emelâk kâsikum yingiwîn. Den kâsikum yingiwîn yamâ loggât nâŋgân nâŋgân ki watmâ den golâ kâsikum yingiwîn. Nennŋe yâk orop manmâ yâkŋe olop miop ya ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu Anitâ orop dopyetŋe konohâk oap yawu nâŋgâwin. ¹⁷⁻¹⁸ Nennŋe yâk orowâk punŋe âlâen yâhâwin yan âwâŋe Anitâŋe yâkât nâŋgâmu yahatmu kulem âlâ yuwu mem ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop. Anitâŋe Kiristohât kun kundennŋe mem âlâ tuhumu senŋaŋe emetsenŋe pilâmu irik irik sâmap yawuya tetemu ekbin. Otmu sâŋgumŋaŋeâmâ kaok bolaj bolaj otmu ekbin. Yawu otmu Anitâ yahat yahatŋe, Lanjinnahât Amboŋaŋe yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nîne nanne ombe bisine. Nâŋe biwinâŋe yâkâlâk nâŋgâman.” Anitâŋe himbinâmbâ den yawu sâmu nâŋgâwin.

¹⁹ Otmu embâŋân emet inânŋan Anitâŋe poropetelipŋe den âlâlâ ekyongomu kulemguwî yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmain. Otmu yeŋe gurâ Anitâhât den tâŋ tâŋâk watnomaihât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kapi âlâen arine sâm otmâ omoŋdâŋe lambe saum ya lanjinnan mâtâp ekmâ arimain. Yâhâ emet haŋ sâwe sâm otmâp yanâmâ pitu kâmŋe papato yaŋe tetemap. Yawu tetemu tatmâ yaŋak emet haŋ sâmu emetsenŋe ga takamap. Yakât dopŋeâk Kiristonŋe ki âwurem gemu mansain sâp yuâmâ Anitâhât den sâlikum nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu Kiristohât mâtâp watmâ yâhânom. Yâhâ âwurem gewuap yanâmâ ikŋe lanjinnâŋe biwi nâŋgân nâŋgânennŋan pilâmu Anitâ yet Kiristo yetgât biwiyetŋan âlâlâ tatmap ya topŋambâek nâŋgânom. ²⁰⁻²¹ Emelâk emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋaŋe yâkât den kulemguwî yamâ yeŋe nâŋgân nâŋgân ki watmâ den ya kulemguwî. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât den biwiyeŋan katmu ya kulemguwî. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋe enŋatyenŋeâk otmâ den ya sâm kusânâmbâ bukulipyeŋe ekyongonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm mannomai.

2

Lok perâŋe yeŋgât sâop.

¹ Emelâk Anitâhât poropeteliþñaþe yâkât den Isirae lohimbi ekyongominiwi. Sâp yan lok perâkñaþe oain sâm oain sâm otmâ den perâkñaþe kâityongominiwi. Yakât dopñaþêk lok perâkñaþe yengâlen taka Kiristohât den kelangtmâ kâsikum yinginomai. Yâhâ Kiristoneþe yeþe toсахât otmâ kaweyenjan kinmu kunetâ muop yakât nângânetâ tânât otmu betgumai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ² Otmu Kiristohât den kelangtmâ kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâne otmu lohimbi dondâne hionjakmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yâk yengâlen torokatnomai yan lohimbi belângen manmaine manmanyene ekmâ sâm ge katyekmâ Kiristohât den pat nângânetâ gewuap. ³ Lok perâkñaþe yengât iri sikumyene ekñâlem meyingine sâm den golâ ekyongonetâ nângânetâ bulâne otmu tewetsenne yinginomai. Yawu otyinginomai yakât matje umatje yingimu menomaihât Anitâne sâp kalop. Sâp kalop ya ekmu ârandân otmu matje yingimu mem hiliwahonomai.

⁴ Bulânanâk Anitâne matje umatje yingimu menomai yakât yuwu sâmune nângânet. Kândikum emelâk anelo nombotñaþe Anitâhât den kum otmâ hilipguwi yakât matje nâpumân panyekmu ge omoñ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyingim matje umatje yingimu mem hiliwahonomai. ⁵ Otmu emelâk embânân lohimbiþe Anitâ betgum orotmeme bâleþe otmâ manminiwi. Yawu otmâ manjetâ lok âlâ, kutje Noa sâm, lohimbiþe Anitâhât den lâum manjetâ yekmu ârandân olâk sâm yâkne girem den ekyongominiop. Otmu girem den ya ekyongomu nângânetâ helekne otmu orotmeme bâleþe tâtâem otjetâ yanjak Anitâne nângâmu tonjelâk giop. Tonjelâk gemu to niþ niþ sâm lohimbi bâleþe ya asisihâk haranyongop. Yâhâ lohimbi nombolân yâhâp Noa orop wangaen yâhâ tatbi yawuâk hâmeþe kinop.

⁶ Otmu kapi yâhâp, kutyetþe Sotom yet Gomora, ya ambolipñaþe gurâ Anitâhât hâkân otmâ orotmeme bâleþe otminiwi yakât matjeâmâ kâlâpne ge sem gulip tuhuyehop. Ya yengât den pat nângâmunþe tetemap yan lohimbiþe orotmeme bâleþe otmai yakât Anitâne matje yingimu menomai nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷⁻⁸ Kâlâpne Sotom otmu Gomora kapi ambolipne sem gulip tuhuyehop yan Anitâne lok âlâ, kutje Lot sâm, yâkât nângâwangimu hâmeþe kinop yakât yuwu sâmune nângânet. Lotþe Anitâhât tem lâuwangim orotmeme âlepneþêk otminiop yakât ekmu ârandân olop. Yâhâ kapi ambolipñaþeâmâ Anitâhât den kum den bâleþe sahangim orotmeme bâleþe hilâm ârandânâk otjetâ Lotþe yekmu tepne dondâ bâleminiop. Yawu manopgât otmâ Anitâne nângâwangimu hâmeþe kinop.

⁹⁻¹⁰ Yakât dopñaþêk lohimbi Anitâhât tem lâuwangim manmaine manman bâleþahât pañgoñân kionmaiþêk meyekmâ manman âlepnan katyekmu manmai. Yâhâ lohimbiþe Anitâhât den kum yeþe engatyeþeþêk watmâ orotmeme bâleþe ekñâlem otmai yakât matje umatje sâp patoen yingimu menomai. Yakât otmâ hiliwahonomaiþêk pat kuyingimu mansai.

Lok perâkñaþe ya yengât wâtyeþe pato ki tatyngiap. Yawu gârâmâ yehâhât nângânetâ yahatmu Anitâhât anelolipne ikne orop himbimân tatmai ya yengât nângânetâ gemu sâm bâleyingimai. Yawu otmâ anelo yanþe matje ningimai sâm yakât ki gorâyingimap. ¹¹ Yâhâ Anitâhât anelolipne ya yengât wâtyeþe pato tatyngiap. Yawu tatyngiap yamâ yâkât senþan kinmai yan anelo bukulipyeþe nombotñaþe otmâ hilipgunjetâ Anitâne betyongomu tatmai ya yengât ki sâm bâleyingimai.

¹² Yâhâ lok perâkñe ya yengât topyene yuwu sâmunne nângâñet. Anitâñe sonjo bau otmu nâi selon topñe topñe katmu ekmain yamâ umut biwiyene bia. Otmu nenñe hat ari kum taka um nenomgât sâm kalop. Yâhâ lok perâkñeñe yu yakât topñe nângâm pâpgum ihilâk sâm bâlemai. Yakât otmâ yekmunne biwiyene bia mansai yawu otmap. Otmu sonjo bau kumain yakât dopñeâk sâp patoen Anitâñe lohimbi perâkñe ya hilipiyongowuap. ¹³ Yâkñe lohimbi hâhiwin yingñetâ umatñe kakñan manmâ gai. Yakât matñe sâp patoen Anitâñe yeñe gurâ yawuâk hâhiwin yingimu umatñe kakñan mannomai. Otmu yâkñe yuwu otñetâ dondâ bâlemap. Lohimbi senyenjan kinmâ yu ya ekñâlem otnehâlâk nângâm otmâ hilipgumai. Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikñe nem biwiyene hâlim otmu otñetâ bâlemu anjun yingimai. ¹⁴ Otmu imbi âlâ me âlâ yekmai yan ya yengât nângâm biwiyene otmâ tâpikgum tosa memai. Otmu orotmeme bâlene ya ekñâlem otnehâlâk nângâmai. Otmu lohimbi nombotñeñe biwi yâhâp manmai ya yengât engatyenjan genñetâ otmâ tâpikgumai. Bukulipyene yengât iri sikumyene miaknehâlâk nângâm mem lohotñe tuhuyekmai. Yakât otmâ Anitâñe matñe umatñe yingimu menomaihât pat kuyingimu mansai.

¹⁵ Yâkñe Kiristohât mâtâp bulâñe ya pilâm lok âlâ, kutñe Bileam, Beoro nanñe, yâkñe olop yawuâk otmai. Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Bileamñe hâmeñe membom nângâm Isirae lohimbi sait kakyenjan pilâwe sâm ariop. ¹⁶ Arimu Anitâhât anjelo âlâñe Bileamgât donji lauñe mem purik pilâwanjingu ambonje den ekuop. Den ekumu nângân nângânñe keterakbanjingu sait kakyenjan ki pilâop. Yawu.

¹⁷ To senñe sanj kititij sâmap yapâ to ki osomain. Otmu elem kârikñe memui emet mem manjgumap yamâ gelâk ki gemap. Yakât dopñeâk lohimbine lok perâkñe yengât denyene nângâñetâ den yanje buku ki meyingimap. Yakât otmâ sâp patoen Anitâñe lok perâkñe ya pilâyekmu yaehen ge omonj bâleneñe sâhâyekmu tatnomai. ¹⁸ Yâkñe yenjahât nângâñetâ yahatmu nângân nângân tânjât lohimbi kâsikum yingimai yakât yâkñe nângâñetâ yahatmap. Otmu lohimbi nombotñeñe pâku lohimbi yengâlembâ dâiakmâ Kiristohâlen biwiyene katñetâ sâp ki kâlep oap. ¹⁹ Lohimbi yawuya yengât engatyenjan ge lok perâkñeñe yuwu sâm ekyongomai. “Kiristone girem den yapâek holañnenekmu engatnenñeâk watmâ yu ya otmâ nenomgât dop tap.” Yawu sâm engatyenjan genñetâ orowâk otmâ tâpikgumai. Yawu otmâ Manman Bâlene Ambonjahât panjonân yâhâpñe kionjâ yâkât amutgen manmai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Lohimbine orotmeme bâlene bet pilâm Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwiyeneñe kepeñetâ manman bâlenjahât panjonâmbâ holañyekmâ tihityene otmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâlene bet pilâwi ya miwirikum Manman Bâlene Ambonjahât panjonân âlâkuâk kionjâ yâkât amutgen mannomai yanâmâ hiliwahonomaihât pat mannomai. Yawu mannomai yanâmâ emelâk Kiristohâlen biwiyeneñe ki kepeiwi sâp yan tosayenjahât matñe menomai sâop ya wangim Anitâñe matñe amokñan yingimu menomai. ²¹ Lohimbi nombotñeñe girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândânj otbuap yakât topñe pâpgum orotmeme bâlene tâtâemâk otmâ belângen manmai. Lohimbi yawu yamâ Anitâñe matñe yingimu menomai. Yâhâ lohimbine nombotñe âlâñemâ Kiristohât den nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeneñe kepeim manmai. Yawu otmai yakât kakñan yâkât nângâñetâ gemu orotmeme bâlene miwirikum Kiristo betgunomai. Yawu otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâñe lohimbi belângen manmai matñe yingimu menomai ya wangim matñe

amokŋan yinŋimu menomai. ²² Kiristo betgumai ya yengât nângâm den âlâen hâum sâmain yakât nângâmune bulâŋe oap. Den yamâ yuwu tap. Sosonje mo-hatmap yamâ benŋe yâhâpŋe nemap. Otmu bauŋe bokosohân dakakmap. Dakakmu hâkŋe bokosohâk pato otmap ya hârâŋ sâm bererek sâm gemu âlâkuâk ari bokosohân dakakmap. Yakât dopŋeâk lohimbî orotmeme bâleŋe anŋoân otbî ya miwirikum otŋetâ dondâ bâlemap.

3

Bulâŋanâk Kiristonje âwurem ge menenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâŋet. Yeŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâr otbuap yakât topŋe emelâk kâsikum yinŋimune nângâwi. Otmu yeŋe den ya nângâm biwiyenjan katmâ galemahom târârâhâk manŋetgât pepa âlâ kulemgum katyinŋimune ekbi. Otmu yâhâpŋe yu kulemgum katyinŋian. ² Emelâk Anitâŋe ikŋe poropetelipne den ekyongomu kulemgui. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe nen ikŋe aposololipŋe den eknongomu kâsikum yinŋimunŋe nanŋai. Den ya kerehâk nângâm hengenŋum biwiyenjan katmâ manmâ yâhânomaihât yuwu sâmunne nângâŋet. ³ Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbî nombotŋaŋe yeŋe enŋatyeneâk watmâ yu ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. Yawu manmâ Kiristonje âwurem ge menenekbuapgât sâop den yakât nângâŋetâ bulâŋe bia otmu yuwu sâm yengât senyenjan genomai. ⁴ “Kiristonje “Âwurem ge meyekbom,” sâop yamâ nenŋe ki eksain. Wosan taka tap ya sâŋetâ ari ekne. Anitâŋe hân himbim kândikyotgowâmbâek lohimbî nengât manmannenŋe dop konohâk tatmâ gamap. Otmu tâmbâlipnenŋe mum gara gara otbî yawuâk nen gurâ mumain.” Yawu sâm senyenjan genomai. ⁵ Yawu sâm senyenjan genomai yan Anitâhât den nângâŋetâ gemu yeŋe nângân nângân watmâ sânomai. Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâŋe sâmu biaembâ hân himbim teteop. Otmu saru keterakmu hân teteop. Otmu elem kulewoŋboŋ tetem yapâek gelâk gemap. Gelâk gemu yanŋak nak me senŋe âlâlâ topŋe topŋe tetem âi omoŋ omoŋ otmâ yahatmap. ⁶ Otmu lohimbîŋe Anitâ betgum otŋetâ bâleop yakât matŋe yâkŋe sâmu tonŋelâk gemu to niŋ niŋ sâm lohimbî otmu senŋe âlâlâ wangaen ki yâhâwi ya aksisihâk haranyongop. ⁷ Otmu sâp pato tetewuawân Anitâŋe sâmu hân himbim ekmain yu kâlâpŋe sem gulip tuhuwuapgât sâm kalop. Sâp yan Anitâŋe lohimbî kerek nengât biwinenŋe ekmâ sâm hârenŋiwuap. Yawu otmâ lohimbîŋe yâkâlen biwiyenjan ki kepeimai yamâ matŋe yinŋimu mem hiliwahonomai.

⁸⁻⁹ Otmu lohimbî nombotŋaŋe “Wongât Anitâŋe Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gemap?” yawu sâmai yakât yuwu sâmunne nângâm biwiyenjan katŋet. Anitâŋe sâpgât ki nângâmap. Yakât otmâ yambu 1000 yakât biwiŋan yu ya tetemap yakât nângâmu hilâm konok biwiŋan tetemap yawu otmap. Yamâ anŋoânâmâ lohimbîŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohâlen biwiyenjan katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyinŋimu manŋetgât nângâm mambotyinŋimap.

¹⁰ Kutdânenŋe âwurem gewuap yakât nângâŋetâ keterakyinŋiâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Kapi ambolipŋe yengât kasalipyenjanŋe sâp girawuân taka itit kiom tuhuŋinomai ya ki ekyongomai. Kapi ambolipŋaŋe ki nângâmâk manŋetâ kasalipyenjanŋe pârâk sânsânâk taka yongom kiom tuhuŋinimai. Yakât dopŋeâk Kiristonje pârâk sânsânâk gewuap. Sâp yan kâlâp punduŋ sâm himbimân emetsenŋe pitu âlâlâ ya kerehâk munŋe

orowâk sem gulip tuhuwuap. Otmu hânân yu senje âlâlâ topje topje yu gurâ yawuâk sem gulip tuhuwuap. ¹¹Yakât nângâm yenje manman bâlenjambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim târârâhâk mannomai. ¹²⁻¹³Otmu Anitâje sâmu kâlâp pato punduŋ sâh himbimân emetsenje pitu otmu hânân senje âlâlâ ya kerehâk sem gulip tuhuwuap. Yakât kakŋan yâhâpje sâmu hân himbim ango tetewuap. Hân himbim ango tetemu yan mem katyekmu koko salehâk mannetâ yekmu ârândânŋ otbuap. Yakât pat emelâk kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ sâp pato tetemu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwi nângân nângânyenaje kilik kilik sâmu mambotbangim mannomai.

¹⁴Yawu mambotbangim mannomai yanâmâ Anitâje yekmâ “nine nanne baratne koko salek,” sâh kaok nângâyŋgiwuap. Yakât nângâm Kiristohâlen biwiyenaje tinjâk kepeim manmanyenje kelihakmu kârihem mannomai. ¹⁵Otmu Anitâje Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gewuap. Otmu ki âwurem gewuap yan lohimbije yâkâlen biwiyenaje kepeinetâ Anitâje tosayenje pilâyŋgiwuapgât mâtâp ki hâreakmâ tâŋ sâwuap. Yakât nângâm “Wongât Anitâje in yawu ki hângângumu gemap?” yenje yawu ki sânomai. Den yan yuje Pauloje den kulemgum katyiŋgimu ekbi ya miap. Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmânahât Heakje mem bukunenje Paulo yâkât biwiŋan katmu yâkje kulemgum katyiŋgimu ekbi. ¹⁶Pauloje ekap âlâlâ katyiŋgiop yan den yuwuâk kulemgum katyiŋgiop. Yawu gârâmâ den kulemgum katyiŋgiop ya lohimbini nombotŋaje sâlikum nângânetâ ki keterakyiŋgimu nângân nângânyenje hâlim milim otmap. Yakât otmâ den ya kelangatmâ bukulipyenje kâsikum yŋgimai. Yawu gârâmâ emelâk Anitâhât poropetelipje otmu lok nombotŋaje yâkât den kulemgumu ya yâkŋak yawuâk kelangatmâ bukulipyenje kâsikum yŋgimai. Yakât otmâ yerjahâk otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat mansai.

¹⁷Den yu emet inânŋan ekyongoan. Lok nombotŋaje Anitâhât den kum yenje engatyeŋeâk watmai. Lok yawuyenje yengâlen taka engatyeŋan geŋetâ nângân nângânyenje hâlim milim otmu manman bâlenjahât paŋgoŋân kionmahât biwiyenje galemahom mannomai. ¹⁸Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ Kutdânenje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmai ya wangim yâkâlen biwiyenaje tinjâk kepeim yâkât den tinjâk lâum mannomai. Yawu otnomai yanâmâ yâkje tihityenje otmu manman âlepŋjahât bulâje yengâlen teteap ya wangim bulâje topje topje teteyŋgiwuap. Yakât nângâm Kiristo mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyenje,
Petoro

1 Yoane Yoaneŋe ekap aŋgoân kulemuop.

O bukulipne,

¹⁻² Anitâhât Kâi Toka yaŋe manman kârikjahât amboŋe oap. Otmu Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop atmâ gaowotŋak atmâ gawot. Otmu himbim pilâm ge imbihâlembâ tetem lok otmâ hohetnenŋan manop. Otmu nen aposololipŋe menenekmu orowâk manbin. Manbin yan manman kârikŋan mannom yakât den pat eknongomu nâŋgâmunŋe bulâŋe olop. Yakât otmâ nenŋe den pat ya yen ekyongom gawin. Den ya torokatmâ ekap yu kulemgum katyŋŋian. ³⁻⁴ Nenŋe Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu biwi hero kakŋan manmain. Otmu yeŋe yawuâk manmâ Kiristohât lohimbi orop nanŋaŋgim buku oraŋgim mannomaihât ekap yu kulemgum katyŋŋian.

Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinŋan tatmap.

⁵ Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât topŋe ikŋe nanŋaŋe sâm tetem eknongop. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinŋan tatmap. Otmu lohimbiŋeâmâ omoŋ biwiŋan manmâ orotmeme kiŋgoŋ otmâ tosa mem manmai. Yâhâ Anitâhâlen ya âlâ ki tap. ⁶ Nenŋe “Anitâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ,” yawu sâm bukulipnenŋe ekyongomain. Yawu ekyongomain yamâ nenŋe otmunŋe bâlem gamap yan den perâkŋe kâityongom Anitâhât den bulâŋe ya ki lâumain. ⁷ Yâhâ nenŋe Anitâ Koko Salek Amboŋahât den nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu yâkât tem tinâk lâuwaŋgim manmain. Yawu otmâ manmain yan Kiristone nengât tosa hât otmâ sâreerenekmâ muop yakât nâŋgâm Anitâŋe nenŋe tosa otmâ ya pilâningimâp. Tosa pilâningiap nâŋgâm bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronŋe nâŋgâwaŋgim mepaemain.

⁸ Nenŋe Anitâhât den bulâŋe yakât pâpgum, “Nenŋe koko salehâk manmain,” sâmain otmuâmâ perâk sâmain. Nenŋe yawu otmâ hiliwahonongât mâtâp ya watmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenŋe “Orotmeme bâleŋe âlâ ki otmâ,” sâmain yanâmâ Anitâhât den nâŋgâmunŋe ki bulâŋe otmâp. Yawu otmâ “Anitâŋe den perâk sâmap,” yawu nâŋgâm hilipgumain. Nenŋe tosanenŋe sâm tetemunŋe Anitâŋe pilâningiwuapgât den sâm kalop ya kum ondop âlâ ki otbuap. Yakât nâŋgâm biwinenŋe ekmâ orotmeme bâleŋe wuân me wuân otbin yakât nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu bukulipnenŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ sâm tetem Anitâ ulitgunom. Yawu otnom yanâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuap.

2

Kiristone Anitâ orop atmâ nengât sâm ulitgumap.

¹⁻² Yeŋe otŋetâ bâlemu tosa memaihât ekap yu kulemgum katyŋŋian. Yesu Kiristone ki otmâ tâpikuop yamâ lohimbi kerek nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâ Anitâ orop atmâ nengât sâm ulitgumap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewuap yan yakât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitguŋetâ yâkŋe Kiristohât nâŋgâm tosayeŋe pilâŋingiwuap.

³ Nenje Anitâhât tem lâuwanjmain yan yâkne nenekmu ârândâj otmu yâk orop biwinennañe kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmmain. ⁴ Yâhâ lohimbi nombotñañe “Nenje Anitâhâlen biwinennañe kepeim mansain,” sâmai yamâ yâkât den loñgâemai. Lohimbi yawuñe Anitâhât den nângâñetâ helekje otmu den perâk sâmai. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenje Anitâhât den tâj tâjâk watmâ tem lâuwanjmain yan yâkne wawaenekmâ mâmâñe otningimap. Mâmâñe otningimap yakât bulâñeâmâ Yesuñe buku otningiop yawuâk nenje bukulipnenje orop buku orañjim manmain. Ya ekmâ yâk orop biwinennañe kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmmain.

Nenje buku orañjim mannom.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Kiristoñe lohimbi kerek buku otningiop. Yakât otmâ yeñe Anitâ orop biwiyeñañe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristoñe buku otyingiop yawuâk yeñe gurâ buku orañjim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunñe nângâwi. Den yu yawuâk kulemgum katyingian. ⁸ Yâhâ Anitâ orop biwinennañe kepeiakmâ konohâk otmu buku orañjim manmain yakât mâtâpñe angoân Kiristoñe watmu yâkâlen bulâñe tetemu ekbin. Otmu Anitâhât lañjñe bulâñañe biwi nângân nângânyenjan pilâmu hañ sâyingimu mâtâp yawuâk watmâ buku orañjim mannomai. Yawu otmâ manñetâ yanâmâ Omoñ Amboñahât wâtñe gewuap.

⁹ Yâhâ lohimbi nombotñañe “Anitâhât lañjñañe biwinenjan pilâmu hañ sâningimu tem lâuwanjim mansain,” sâmai. Yawu sâmai yamâ bukulipyenye yengât nângâm bâleyingimai. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm pâpgum omoñ biwinjan manmai. ¹⁰ Yâhâ lohimbi nombotñe âlâñeâmâ bukulipyenye orop biwiyeñañe kepeiakmâ konohâk otmap. Lohimbi ya yengât biwiyeñan Anitâhât lañjñañe pilâmu hañ sâyingimu tem lâuwanjim târârâhâk manmai. Yawu manñetâ lohimbiñe manmanyenye ekñetâ âlepñe otmap. ¹¹ Yâhâ lohimbiñe bukulipyenye yengât nângâm bâleyingimai ya yengât biwi nângân nângânyenjan omoñ sahakyingimu ihilâk mahilâk otmâ manmai.

¹²⁻¹⁴ Kiristoñe himbimâmbâ ge nengât tosañet otmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Yakât den pat ekyongomunñe nângâñetâ bulâñe otmu Anitâñe tosayenye pilâyingiop. Yawu otmu yâk orop biwiyeñañe kepeiakmâ konohâk otmap.

Otmu lohimbi papato yengât yuwu sâmune nângâñet. Yeñe Anitâhât den tiñâk lâum kârihem kinñetâ Manman Bâleñahât Amboñañe mem ge katyekbe sâm pâpgum pilâyekmu mansai. Ya yawuâk mannomaihât nângâm ekap yu kulemgum katyingian.

Otmu lohimbi sombo yengât yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Kiristoñe tatmâ gaopñak tatmâ gap. Yeñe yâkâlen biwiyeñañe tiñâk kepeim manmâ ganñetâ yu oap. Yakât nângâm heronje nângâyingim yengât den yu kulemguan.

Anitâhât tem lâuwanjmain mannom.

¹⁵⁻¹⁶ Lohimbi nombotñañe Anitâhât hâkâñ otmai. Yawu otmâ Manman Bâleñe Amboñahât amutgen manmâ yuwu otñetâ bâlemap. Hâk sânduhân mansain sâk yeñahâlâk nângâñetâ yahatmu hâkyenye mepaemai. Yeñe engatyeñeâk watmâ senñe âlâlâ ekñâlem ihilâk otmai. Yawu otñetâ dondâ bâlemap. Yakât otmâ lohimbi yawuñe yengâlen ki torokatnomai. Yâhâ yeñe yâk yengâlen torokatmâ yâkñe otmai yawuâk otnomai yanâmâ nenje yekmunñe Awonñenñe Anitâhâlen biwiyeñañe ki kepeim mansai yawu otbuap.

17 Manman Bâleŋe Amboŋahât wâtŋe gewuap. Otmu lohimbiŋe senŋe âlâlâ ekŋâlemai yaŋe biatbuap. Yakât otmâ lohimbi bâleŋe ya yengâlen ki torokat-nomai. Yawu otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm tem lâuwangim manŋetâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lok perâkŋe yengât sâop.

18 Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Kiristoŋe âwurem gewuapgât sâpŋe utâpŋuap. Otmu sâp ya tâlâhuwuap yan lok âlâŋe tetem Kiristo mem ge katmâ yâkât kawenŋan kinmâ lohimbi yengât nâŋgân nâŋgânyenŋe mem hâlim tuhuyingiwuap. Yakât den emelâk ekyongomune nâŋgâwi. Yâhâ sâp yuâmâ lok yawuya dondâhâlâkŋe tetenŋetâ yekmain. Yakât otmâ Kiristoŋe âwurem gewuapgât sâpŋe utâpŋuap yawu nâŋgâmain. 19 Emelâk lok ya nen orop manbin yamâ biwinenŋaŋe ki kepeiakmâ konohâk olop. Ya yengât topyenŋe lohimbiŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât Anitâŋe nâŋgâmu pilânenekmâ ariwi. Yâhâ yâkŋe nen orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk olop mâne ki pilânenekmâ arimbâi.

20-21 Yâhâ yenâmâ Kiristoŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyenŋan kionŋu yaŋak ikŋe den bulâŋe nâŋgâm heŋgenŋumai. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgânyenŋe kuwikingiwe sâm den ki kulemgum katyŋŋian. Yenŋe Kiristohât den nâŋgâm heŋgenŋumai yakât otmâ lok nombotŋaŋe topyenŋe kurihiakmâ Kiristohât den kelaŋgatmâ ekyongomai ya nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu topyenŋe tetekŋan tetemu ekmai. Yakât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyŋŋian.

22 Lok yaŋe Kiristohât den kelaŋgatmâ yuwu ekyongomai. “Yesuŋe lohimbi tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe yâk ki hâŋgângumu giop. Kiristoâmâ nen orop dop konohâk mansain.” Yawu sâm Kiristohât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betgumai yakât dopŋeâk âwâŋe Anitâhât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betgumai. 23 Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ nanŋahât hâkâŋ otmâ betbaŋgimai yan Yesuhât hâkâŋ oain sâm yan âwâŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ betbaŋgimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ nanŋahâlen biwiyenŋaŋe kepeimai otmuâmâ âwâŋahâlen gurâ yawuâk kepeimai.

24 Otmu den pat âlepŋe kâsikum yŋŋim gai ya biwiyenŋan katmâ lâum manŋetgât nanŋan. Yawu otmâ mannomai yan Kiristo yet Anitâ orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 25 Yawu manŋetâ yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋan manmâ yâhâmbisâihât pat kuyŋŋiop yakât bulâŋe yŋŋimu menomai.

26 Lok perâkŋaŋe Kiristohât den kelaŋgatmâ kâsikum yŋŋimai. Den ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristo betgumaihât den yu kulemgum katyŋŋian. 27 Yâhâ yenâmâ Kiristoŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyenŋan kionŋmâ mâmâŋe otyŋŋim gap. Yawu otmâ den bulâŋeâk biwiyenŋan katmu yu me yakât ki nâŋgâm hilipgumai. Otmu yawuâk otyŋŋim yâhâwuap yanâmâ Kiristohât den nâŋgâm heŋgenŋum mannomai. Yawu nâŋgâm heŋgenŋunomai yanâmâ lok nombotŋaŋe taka den kâsikum ningŋet sâm ki âiyongonomai.

Kiristohât tem lâuwangim mannom.

28 Otmu Kiristoŋe ikŋe lohimbi yen orop menenekbe sâm âwurem gewuap yan yenŋe anŋulakmâ kâmgumaihât Kiristo orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim mannomai. Yawu otmâ mannomai gârâmâ yâkŋe gewuap yan nenŋe yen orop yâkât senŋan kinmâ hâmeŋe âlepŋe ningiwuapgât nâŋgânom. 29 Anitâmâ Koko Salek Amboŋe. Yakât otmâ lohimbi âlâ

me âlâne târârâhâk manmai ya yekmunje Anitâne nine nanne baratne sâm meyekmu mansai yawu otmap.

3

Awoŋnenje Anitâne wawaenenekmap.

¹ Bulâŋanâk Awoŋnenje Anitâne wawaenenekmâ nine nanne baratne sâm menenekmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât nâŋgâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Lohimbi belângen manmaiŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm Kiristohâlen biwiyenje ki katbi. Yakât otmâ nengât gurâ yawuâk hâkâŋ otmâ betnongom mansai. ² Anitâne nine nanne baratne sâm menenekmu mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen manman âiŋe ningimu menom yakât topŋe tipŋe nanŋain. Yawu gârâmâ Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan manman âiŋe ningiwuap yamâ ikŋe manman koko salek yawuya ningimu menom. ³ Manman ya ningimu menomgât nâŋgâm biwinenŋe mem mannom. Otmu Kiristoŋe koko salehâk tatmap yawuâk manne sâm yâkât wâtŋan kinmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm manmâ yâhânom.

⁴ Lohimbiŋe otŋetâ bâlemap sâm Anitâne ikŋe nâŋgân nâŋgân ya lohimbi kerek nengât biwinenŋan katmu tatmap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne otŋetâ bâlemap yan Anitâhât den ya loŋgâem tosa memai. ⁵ Lohimbi kerek nengât tosa pilâningiwe sâm Kiristo Manman Koko Salek Amboŋne hibimâmbâ ge koko salehâk manmâ nengât tosa hât otmâ muop. ⁶ Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ yâkâlen biwiyenje kepeimaiŋe orotmeme bâleŋe bet pilâwi ya ki miwirikum otmâ manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleŋe tâtâem otmaiŋe yâkât den ki nâŋgâmai, otmu yâkâlen biwiyenŋe ki kepeim manmai.

⁷ Lohimbi âlâ me âlâne den perâkŋe kâityongonomai ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristohât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât Anitâne nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu emelâk Kiristoŋe Anitâhât tem lâum yu ya otminiop ya Anitâne ekmu ârândâŋ olop. Otmu lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât tem lâum manmai ya yengât gurâ yawuâk Anitâne nâŋgâmu ârândâŋ otmap. ⁸ Yâhâ kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâne lohimbi tuhuyelehop yapâek Satanne yâkât den kum lohimbi kâityongom gamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleŋe tâtâem otmaiŋe Satanne Anitâhât den kumap yawuâk den kumai. Yawu otmâ Satangât pat otmâ mansai. Yâhâ Satanne lohimbi nengât biwinenŋan kioŋmu orotmeme bâleŋe otmâ yâhâmaingât Anitâ nanŋe mâtâp manŋuwanŋiwe sâm hibim pilâm hânân ge manop.

⁹ Anitâ ikŋak lohimbi menenekmâ nine nanne baratne sâm mâmâŋe otningim gamap. Yakât otmâ nenŋe orotmeme bâleŋe bet pilâwin ya miwirikum tâtâem otomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ orotmeme bâleŋe ki otmâ manmain. ¹⁰ Nen Anitâhât pat otmâ manmainŋe lohimbi Satangât pat otmâ manmai ya orop oset guset manmain. Yakât otmâ manman girawuya manŋetâ yekmunje topyenŋe tetem henŋenŋuwuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe Anitâhât ki tem lâuwangimai. Yawu otmâ bukulipyenŋe orop biwiyenŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu buku oranŋimai. Lohimbi yawuyanŋe Anitâhât pat ki otmâ mansai.

Bukulipnenŋe orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹¹ Yâhâ yejeâmâ lohimbi kerek nângâyîngim buku otyîngim mannomaihât den emelâk kâsikum yîngimunnje nângâwi. ¹² Emelâhâmâ lok âlâ, kutje Kain sâmbâ, yâkne Bâleje Ambonjahât amutgen manmâ imînje kumu muop yakât yuwu sâmunne nângânet. Imînjae hotom umu Anitâje ya ekmu ârândânj olop. Yâhâ iknjak hotom umuâmâ Anitâje ya ekmu ki ârândânj olop. Yakât otmâ imînjahât nângâm bâlewanjiop. Yawu gârâmâ Kainje olop yawu ki otnomai.

¹³ Otmu lohimbi belângen manmainje yengât nângâm bâleyînginmai yan biwiyeje ki yahatbuap.

¹⁴ Emelâk nen Kiristohât lohimbiye yâkâlen biwinennjae ki kepeiwin yan hiliwahonomgât pat manbin. Yawu gârâmâ biwinenne yâkâlen katmunne Anitâje manman kârikjahât pat kuningimu manmain. Yakât bulâjeâmâ bukulpînenje orop biwinennjae kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain. Yâhâ lohimbi bukulpîyene yengât nângâm bâleyîngimainjeâmâ hiliwahonomaihât pat manmai. ¹⁵ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâje bukulpîyene yengât nângâm bâleyîngimai. Yawu otmâ ya yengât Anitâje nângâmu bukulpîyene yongonjetâ muai yawu otmâp. Otmu nennjeâmâ yekmunne manman kârikjahât pat ki mansai yawu otmâp. ¹⁶ Kiristone sâreerenekmâ kawennan kinmu kunjetâ muop yan buku konok orotgât mâtâp bulâje teteop ya nângâmain. Yâhâ yakât dopjeâk nenne bukulpînenje hewewenâk nângononom. ¹⁷ Otmu lohimbi nombotje iri sikumyene pato tatyîngimâpne bukulpîyene nombotje senje âlâlâhât umburuk otmâ umatje kakjan manmai ya ki tânyongomai. Ki tânyongonjetâ ya yekmunne Anitâhâlen biwiyejae ki kepeim mansai yawu otmâp. ¹⁸ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Nenne bukulpînenje “Âlepne tânyongonom,” sâmbâ launnenjak ki sânom. Yawu otmâ biwinennjae kepeiyejmâ hewewenâk tânyongonom.

Anitâje wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap.

¹⁹ Nenne biwinennjae bukulpînenje kepeiyejmâ tânyongomai yan Anitâ Manman Bulâjahât Ambonjae mâmâje otningimu mansain yakât bulâje ya tetemu ekmain. Yawu otyîngimain yan Anitâje nenekmu ârândânj otmâp yawu biwinennjae nângâmain. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitâje nenekmu ârândânj otmâp me bia yakât nângâm biwi yâhâp otmâin yanâmâ Anitâ biwinenne ekmapne wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap ya nângâmunne biwinenne ârândânj otmâp. ²¹ Anitâje nenekmu ârândânj otmâp yawu biwinennjae nângâm yu yakât pahâk ulitgumain. ²² Otmu nenne girawu manmunne nenekmu ârândânj otbuapgât topne nângâm tem lâuwanjîm mannom yanâmâ yu yakât ulitgumunne âlepne nângâningiwuap. ²³ Nenne Anitâ nanje Yesu Kiristohâlen biwinennjae kepeim tem lâuwanjîm mannongât yâkne sâmbâ kalop. Yakât otmâ nenne Kiristohât tem lâuwanjîm bukulpînenje orop biwinennjae kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ²⁴ Otmu Anitâje den âlâlâ sâmbâ kalop ya lâum manmain yan yâkne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nengât biwinennjan kionmu Anitâ orop biwinennjae kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya nângâmain.

4

Lok perâkne yengât topyene

¹ Bukulpîne, yuwu sâmunne nângânet. “Wâtgât mâmâjahât Heakne den âlâlâ biwinennjan katmu sâmbâ tetem ekyongomunne nângânet,” sâmbâ lohimbi âlâ me âlâje engatyanan genjetâ denyene in yawu nângâmai. Yakât nângâmunne

ki ârândâj otmap. Lok perâkne dondâhâlâkne den yawu sâm lohimbi kâityongomai. Yakât otmâ den sâm tetemai ya Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan katmu sâmai me weke bâlejahâlen kândiwahom den sâmai yakât topne nângâne sâm yuwu âiyongonomai. ² “Yesunje lohimbi nengât thit-nenne olâk sâm Anitâne himbimâmbâ hângângumu ge lok otmâ manop. Ya nângâjetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenjae kepeim mansai me bia?” Yawu âiyongonetâ “Oj,” sânomai otmuâmâ âleprje nângâyinginimai. ³ Yâhâ “Bia,” sânomai otmuâmâ betyongonomai. Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakne lohimbi yawuya yengât biwiyenjan den ki katmap. Yâhâ hâmbâi lok âlâne tetem topne kurihiakmâ Kiristohât kawenjan kinbuap yakât den emelâk ekyongomunje nângâwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ lok yakât kunje, kutje Kâitgu Kâitgu Amboje, yâkne lok perâkne mâmâne otyingimu den ekyongomai.

⁴⁻⁵ Yâkne mâmâne otyingimu den ekyongomai yan lokgât nângân nângân tâjât watmâ den ekyongomai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmainje denyenje nângâjetâ bulâne otmap. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat mansai. Otmu Ambonenje Anitâ Wâtgât Ambojae lok perâkne yengât ambojenje Satan ya mem ge kalop. Yakât otmâ yenje Anitâhât wâtjan kinmâ lok perâkne yengât den nângâjetâ ki bulâne otmap. ⁶ Otmu nen gurâ yawuâk Anitâhât pat mansain. Yakât otmâ Kiristohât lohimbije Anitâhât den topjambâek nângâne sâm otmai ya yâkât den kâsikum yingimunje nângâm biwiyenjan katmâ mansai. Yawu otmai yan Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewerj tuhuyekmu nângâjetâ bulâne otmap ya nângâmain. Yâhâ lohimbi hiliwahonomaihât pat mansainje nengât den nângâjetâ gemu bet pilâmai. Yawu otmai yan Kâitgu Kâitgu Ambojae nângân nângânyenje mem hâlim tuhuyingimu yanjak nengât den nângâjetâ gemu bet pilai ya nângâmain.

Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojeâmâ Anitâ

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângâjet. Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ orop biwiyenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmai yamâ Anitâne nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yawu otmâ mâmâne otyingimu biwiyenjae bukulipyenje kepeiyekmâ tânyongomai. Otmu nen gurâ yawuâk Anitâne mâmâne otningimu mansain. Yakât otmâ biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannom. ⁸ Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojeâmâ Anitâ. Yakât otmâ lohimbi nombotjae bukulipyenje yengât nângâm bâleyingimai ya yekmunje lohimbi belângen mansai yawu otmap. ⁹ Anitâne wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningiwe sâm ikne nanje ombe bisije hângângumu ge nengât tosehât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Anitâne yawu olop yan wawaenenekmap yakât bulâne teteop. ¹⁰ Nennjahâk Anitâhâlen biwinenjae ki kepeim manbin. Anjoân ikjahâk wawaenenekmâ ikje nanje hângângumu tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yawu otningiop yakât topne nângâm yanâmâ yâkâlen biwinenjae kepeim mansain.

¹¹ Anitâne wawaenenekmâ yawu otningiop. Yakât otmâ nenje bukulip-nenne orop biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ¹² Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ nenje biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim manmain yan Anitâ nen orop tatmap yakât bulâne tetemu ekmain.

¹³ Nenne Anitâ orop biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmunje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenjan kionjmu Anitâ nen orop

tap ya nângâmain. ¹⁴ Anitâje lohimbi kerek tihitnenje otbe sâm ikje nanje hângângumu ge sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Nenne yâk orop manbin yapâek yâkât den pat âlepje lohimbi ekyongom gain. ¹⁵ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâje Anitâhât nanje Yesuhâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwanjimai yakât lohimbi ekyongomai yamâ biwiyenaje Anitâ orop kepeikmâ konohâk otmu manmai. ¹⁶ Nenne yakât nângâmunje bulâje otmap.

Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojeâmâ Anitâ. Yakât otmâ nenje bukulpnenje orop biwinenaje kepeikmâ konohâk otmu manmain. Yawu otmain yan Anitâ orop gurâ biwinenaje kepeikmâ konohâk otmu manmain. ¹⁷ Nenne yawu otmunje nângâmu ârândâj otmap. Otmu sâp patoen yâkje lohimbi kerek nengât biwinenje ekmâ matje kâpekningiwuap yan nenje Kiristohât mâtâp watmain yakât hâmenje âlepje ningimu menom nângâm Anitâhât senjan kinnom.

¹⁸ Nenne Anitâ orop biwinenaje kepeikmâ konohâk otmap yakât nângâm kingitnenjahât ki otmain. Yâhâ lohimbi nombotaje Anitâ orop biwiyenaje ki kepeikmâ konohâk otmap. Yakât nângâm matje ningiwuap sâm kingityenjahât otmai.

¹⁹ Anjoân Anitâje wawaenenekmâ biwijnaje kepeinenehop. Yakât nângâm nenje yâkâlen biwinenaje kepeim lohimbi buku otyingim manmain. ²⁰ Yâhâ lohimbi Anitâhât pâp gumaije “Anitâhâlen biwinenaje kepeim mansain,” sâmai yamâ bukulpnyenje orop manmâ ki buku otyingimai. Yawu manjetâ Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeim manmai yakât bulâje tetemu ekmain. ²¹ Yâhâ nenje Anitâhâlen biwinenaje kepeim manmain. Yawu manmâ bukulpnenje orop buku oranjim mannomgât Yesu Kiristone sâm kalop. Yakât otmâ ya otnehâlâk nângâm manmâ yâhânom.

5

Manman Bâlejahât Ambojaje ki mem ge katnenekbuap.

¹ Bukulpne, yuwu sâmune nângâjet. Nenne âwâ mâmâlipnenje nângâyinjimain yawuâk imi atalipnenje otmu wârâ toulipnenje nângâyinjimain. Yâhâ Yesuje lohimbi nengât tihitnenje olâk sâm Anitâje hângângumu ge lok otmâ manop. Nenne yâkâlen biwinenaje kepeimunje Anitâje nine nanne baratne sâm menenekmu yâk orop biwinenaje kepeikmâ konohâk otmu manmain. Otmu lohimbi nombotaje Anitâhâlen biwiyenaje kepeimai yamâ imi atalipnenje otmu wârâ toulipnenje nângâyinjimain yawuâk yâk yengât nângâyinjimain. ² Nenne Anitâhâlen biwinenaje kepeim yâkât den lâumain yakât bulâjeâmâ yawu otmâ yâkât nanje baratne orop buku oranjimain nângâmain. ³⁻⁴ Nenne Anitâhâlen biwinenaje kepeimain yakât bulâjeâmâ yâkât denje tem lâuwanjim manmain. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Yâkje nine nanne baratne sâm menenehop yapâek mâmâje otningimu yâkâlen biwinenaje tinjâk kepeim kârihem manmâ gain. Yawu manmâ tem lâuwanjimunje ârândâj merândâj otmu Manman Bâlejahât Ambojaje mem ge katnenekbe sâm hâum pâp gumap. ⁵ Lohimbi belângumai yâhâmâ Manman Bâlejahât Ambojaje in yawu mem ge katyekmu yâkât amutgen manmai. Yâhâ nenje Anitâ nanje Yesu Kiristohâlen biwinenaje kepeim mannom yanâmâ Manman Bâlejahât Ambojaje mem ge katnenekbuapgât dop âlâ ki otbuap.

Yesu Kiristone hibimâmbâ ge lok otmâ manop.

⁶ Anitâne ikne nanne Yesu Kiristo hângângumu ge lok otmâ hohetnennan manop. Hohetnennan manmâ âi topne katbe sâm olop yan nambenane mem toen katmu Wâtgât mâmâjahât Heakne hibimâmbâ ge Kiristo mâmâne otbanjiop. Otmu âi ya mem manmâ manmâ benne howanân kujetâ muop. Howanân kujetâ muop yakât kakjan mumunambâ yahatmâ hibimâmbâ âwurem yâhâop. Yakât topne nângâmunne bulâne olâkgât Wâtgât mâmâjahât Heak, Bulâne Ambonane biwinennan kionmap. ⁷⁻⁹ Nambenane mem toen kalop sâp yan Kiristo âwâne Anitâne yâkât topne sâm tetem lohimbî ekyongomu nângâwi. Otmu Kiristo muop sâp yan Anitâne nângâmu kulem âlâlâ teteop. Otmu den sâop otmu kulem teteop ya Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinennan kionmu yakât ekmâ nângâmunne bulâne olop. Yakât yuwu sâmune nângânet. Bukulipnennane den pat eknongotâ nângâmunne bulâne otmap. Yâhâ Anitâ ikne Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinennan kionmu Kiristohât den nângâmain me kulem tetemu ekmain ya bulâne dondâ otmap. ¹⁰ Lohimbî âlâ me âlâne Anitâ nanjahâlen biwiyenane kepeim manmai ya yengât biwiyenan Wâtgât mâmâjahât Heakne kionmu biwiyene ârândân otmap. Yâhâ lohimbî nombotnaneâmâ Anitâne nanjahât topne sâm tetem eknongop yakât den pat nângânetâ ki bulâne otmap. Otmu Anitâne den perâkne sâmap yawu nângânetâ otmap. Yawu nângâm biwiyene alitmai. ¹¹ Anitâne ikne nanne hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop ya watmâ manmain. ¹² Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâne Anitâ nanjahâlen biwiyenane kepeim manmai yâhâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu manmai. Yâhâ lohimbî nombotnaneâmâ Anitâ nanjahât hâkân otmâ biwiyene alitmâ manmai. Yakât otmâ Anitâne hiliwahonomaihât pat kuyingimu manmai. ¹³ Yâhâ yeneâmâ Anitâ nanjahâlen biwiyenane kepeinetâ yâkne manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yakât nângâm engat yâhâp otmaiât ekap yu kulemgum katyingian.

¹⁴ Otmu girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândân otmap yakât topne nângâm heנגengum yakât nângân nângân ya watmâ ulitgumunne yanâmâ nângâningimâp. Yakât otmâ yu yakât pahâk ulitgum manmain. ¹⁵ Nenne yâkât nângân nângân watmâ ulitgumunneâmâ nângâningiwuap ya nângâmunne bulâne otmap. Yakât otmâ yu yakât ulitgumain yan âlepne ningiwuap nângâm engat yâhâp ki otmain.

¹⁶ Otmu bukulipyenane otjetâ bâlewuap yan hiliwahonomaihât mâtâp ki watnomai ya yengât yuwu sâmune nângânet. Yâkne Anitâhât den lonğâem otjetâ bâlewuap yan Anitâ ulitgunetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenan kionmu orotmeme bâlene ya pilânomai. Yawu otjetâ Anitâne manman âlepnan katyekmu mannomai. Yâhâ bukulipyenane nombotne âlâneâmâ biwiyene kârikne otmu Anitâ betgum manmai. Yawu manmâ hiliwahonomaihât mâtâp watmai ya yengât nângâm yene Anitâ ki ulitgunomai. ¹⁷ Lohimbî âlâ me âlâne girawu mannetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap yakât topne nângâm heנגengumai yamâ sâp âlâen yene engatyerêak watmâ otjetâ bâlemu tosa memai. Yawu gârâmâ biwiyene ki kârikne otmâ manmai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat ki mansai.

¹⁸ Anitâne nine nanne baratne sâm lohimbî meyekmâ manman kârikjahât pat kuyingimu manmaine yâkât den ki lonğâem orotmeme bâlene tâtâem otmai ya nângâmain. Yâhâmâ Anitâ nanjane tihityene otmu yanjak Manman Bâlenjahât Ambonane mem ge katyekbe sâm pâpgumap.

19-20 Lohimbi belângen manmaiŋe Manman Bâleŋe Amboŋahât amutgen manmâ hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ nenâmâ Anitâ nanŋaŋe tihit-nenŋe otbe sâmbimâmâ giop. Nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâ Manman Kârikŋahât Amboŋaŋe yakât pat kuningimu mansain. Yawu manmunŋe nâŋgân nâŋgânnenŋe keterakningimu Anitâ Bulâŋe Amboŋahât topŋe nâŋgâmain. Otmu yâkât wâtŋan kinmâ topŋe tipŋe nâŋgâmain ya wangim topŋambâek nâŋgânom. Otmu Anitâ yet nanŋe Yesu Kîristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nâŋgâmain.

21 Den bâiŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâ yet Kiristohâlen bi-wiyenŋaŋe kepeim manmai. Yawu gârâmâ yeŋe yâk betyotgom âlâhâlen biwiyenŋe ki katnomai. Yawu.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

2 Yoane Yoaneŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulpne,

¹⁻² Yeŋe Kiristo Bulāŋe Amboŋahālen biwiyenāŋe kepeinetā Anitāŋe yākāt pat kuyiŋgimu mansai. Nenŋe yāk orop biwinenŋaŋe kepeiakmā konohāk otmu manmā yāhāmbisāin. Yakāt otmā nā kunyeŋe manmā galemyongom mansanne, nāŋgāyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgian. Otmu lohimbim nombotŋe Kiristohālen biwiyenāŋe kepeim mansaiŋe gurā nāŋgāyiŋgiai. ³ Awoŋnenŋe Anitāŋe nanŋe Kutdānenŋe Yesu Kiristo orop nāŋgāningim tihitnenŋe otmutā biwinenŋe sānduk sāekgāt nanŋan. Yawu otniŋgimutā yāk yetgāt wātyetŋan kinmā den bulāŋeāk alahum buku oraŋgim mannom.

Biwinenŋaŋe kepeiakmā konohāk otmu buku oraŋgim mannom.

⁴ Nenŋe Kiristohāt den bulāŋe lāum mannomgāt Anitā Awoŋnenŋaŋe sām kalop. Yakāt otmā yengālen gātŋe nombotŋaŋe Kiristohāt den tiŋāk lāum mansai ya yekmune āilongo otmu heronŋe nāŋgāyiŋgiman. ⁵⁻⁶ Yakāt otmā yuwu sāmune nāŋgāŋet. Yen kerekŋe biwiyenāŋe kepeiakmā konohāk otmu buku oraŋgim manmā yāhānomaihāt emelāk den kāsikum yiŋgimune nāŋgāwi. Den kāsikum yiŋgiwan ya yiwerenŋe yawuāk kulemgum katyiŋgian. Yakāt otmā nenŋe yen orop yawuāk biwinenŋaŋe kepeiakmā konohāk otmu Anitāhāt den lāum buku oraŋgim manmā yāhānom.

Lok perākŋe yengāt sāop.

⁷ Lok perākŋe yengāt yuwu sāmune nāŋgāŋet. Lok perākŋe dondāhālākŋe Kiristohāt lohimbim nengālen torokatbi. Yamā nenŋe yāk orop biwinenŋaŋe ki kepeiakmā konohāk otmu manbin. Yawu manbin ya pilānenekmā ari yuwu sām lohimbim ekyongomai. “Lohimbim nengāt tihitnenŋe olākāt Anitāŋe Yesu Kiristo himbimāmbā ki hāŋgāngumu giop. Yāhāmā lohimbim nen yuwuya,” yawu sām Yesu mem ge katmai. ⁸ Yāhā nenŋe Kiristohāt den pat ālepŋe kāsikum yiŋgimunŋe nāŋgāŋetā bulāŋe otmu yākāt āi menjetā, manman ālepŋahāt bulāŋe ālālā teteyiŋgimu mansai. Bulāŋe ya yawuāk teteyiŋgim yāhāwuapgāt biwiyenāŋe galemahom mannomai. Yawu otmā yākāt āi tiŋāk mem mannomai otmuāmā sāp patoen yakāt hāmenŋe Anitāŋe dopyenān ikŋiāk yiŋgim menomai.

⁹ Lohimbim nombotŋaŋe bukulpnyeŋe den kāsikum yiŋgimai yan Kiristohāt den bulāŋe yakāt andemŋe wangim yeŋe nāŋgān nāŋgān torokatmai. Lohimbim ya yengāt nāŋgāmunŋe yākŋe Anitā orop biwiyenāŋe ki kepeiakmā konohāk otmu manmai yawu otmap. Yāhā lohimbim nombotŋe ālāŋeāmā Kiristohāt den tāŋ tāŋāk kāsikum yiŋgimai. Ya yengāt nāŋgāmunŋe yākŋe Awoŋnenŋe Anitā yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwiyenāŋe kepeiakmā konohāk otmu manmai yawu otmap. ¹⁰ Yakāt otmā lohimbim ālā me ālāŋe yengālen taka Kiristohāt den andemŋe wangim ālā kāsikum yiŋginomai yamā emetyenān ki dāim yāhā katyekmā sot um yiŋginomai. Me ki heronŋe otyiŋgim yāk orop den huhunomai. ¹¹ Yāhā heronŋe otyiŋgim yāk orop den huhunomai otmuāmā yākŋe den perākŋe lohimbim kāsikum yiŋgimai yakāt matŋe Anitāŋe yāk yiŋgiwuap ya yen gurā yawuāk yiŋgimu menomai.

Den bāiŋe sām hāreop.

¹² Nângân nângân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katyîngimbâm yamâ nângâmune umatŋe otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katyîngian. Yâhâ hâmbâi nâŋe yeŋgâlen takamune eŋaknom yanâmâ den yu torokatmâ alahum heronŋe nanŋanŋinomgât nanŋan.

¹³ Otmu Anitâŋe kapi yu ambolipŋe meyekmâ Kiristohât pat kuyîngimu manmai yaŋe orowâk nângâyîngian.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

3 Yoane Yoaneŋe ekap kalimbuŋe kulemguop.

O bukune Gaio,

¹ Nāŋe Kiristohât lohimbî yengât kunyeŋe manmâ nāngâyiŋgim yâkât den kâsikum yiŋgim gan. Otmu gâ gurâ yawuâk den kâsikum gihim biwinaŋe kepeihekmâ manmâ gan. Yakât otmâ ekap yu kulemgum katgihian. ²⁻⁴ Gāŋe biwihe galemahom heŋgeŋgum Kiristohât den tinâk lâum yâkât mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ gat. Yakât bukulpnenŋe nombotŋaŋe taka gâhât den pat eknohoŋetâ nāngâm herone dondâhâlâk otban. Yawu gârâmâ sâp âlâen den pat nāngâman yan yawu ki otman. Yawu mansat yakât nāngâm yuwu sâm gâhât Anitâ ulitguman. “O Awon, gāŋe Gaio nāngâwanŋirâ umatŋe âlâ kakŋan ki yâhâwuap. Yawu otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhâwuapgât nāngâm ulitgohoan.” Yawu sâm gâhât Anitâ ulitguman.

Yoaneŋe bukune Gaio mepaeop.

⁵ Nāŋe kapi yu ambolipŋe lok nombotŋe hoŋ hāngânyongomune gâhâlen takawî. Takawî sâp yan gāŋe Kiristohât den lâum manmat yakât nāngâm dâiyekmâ emelan katyekmâ sot um yiŋgion. ⁶⁻⁷ Otmu purik sâm takawî yan Kiristohât lohimbî nengât sennennan kinmâ buku otyiŋgion yakât den pat ekngonŋetâ nāngâm herone nāngâhiliwin. Otmu nāŋe âlâkuâk hoŋ hāngânyongomune pâku lohimbî kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongom mansai. Den pat ekyongom mansai yakât hâmeŋe ningiŋet sâm ki ekyongonmai. Yawu gârâmâ nep mem man-nomai yaŋe gâhâlen takanetâ tatmâ yapâ mâtâp meyiŋgirâ pilâm âlâengen ari nep menomai. Yawu otyiŋgirâ Anitâŋe nāngâhilihimu ârândâŋ otbuap. ⁸ Nen Kiristohât lohimbî wosapâ me wosapâ manmainŋe lok yawuya yengât nāngâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonom. Yawu otyiŋgimunŋe yâkŋe Kiristohât den pat sâm haok tuhuŋetâ liŋgarakmâ ariwuap.

Dioterepe yet Demetirio yâk yetgât sâop.

⁹ Otmu yeŋe gurâ yawuâk lok yawuya yengât nāngâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonŋetgât den tâlâwâk kulemgum katiŋgimune ekbi. Yâhâ yengâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dioterepe, yâkŋe iŋjâhâk lohimbî yengât kunyeŋe manbe sâm nâhât den kakŋan sâmap. ¹⁰ Otmu imbiâk nâhât den belângen sâmap. Nāŋe lohimbî hāngânyongomune yengâlen takanetâ ki buku otyiŋgimap. Otmu bukulpŋaŋe buku otyiŋgimai sâm kuyiŋgim topŋe âlâlâ māngâyekmap. Yakât otmâ nāŋe sâp âlâen yengâlen takawom yanâmâ yâkât orotmeme bâleŋe sâm aran yu lohimbî senyeŋan kinmâ sâm tetemune nāngânomai.

¹¹ Bukune, yuwu sâmune nāngâ. Dioterepeŋe otmu bâlemap yawu ki otbuat. Lohimbî âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyenŋe ki kepeimai yawu otmap. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâŋe orotmeme âlepŋeâk otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeimai yawu otmap. Yakât otmâ gāŋe gurâ orotmeme âlepŋeâk otmâ yâhâwuatgât nanŋan.

¹² Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Demetirio, yâkŋe târârâhâk manmap. Otmu yâkât manmanŋe ekâm nen Kiristohât lohimbîŋe nāngâwanŋim mepaemain.

Nâñe den ki meman ya nanğat. Yakât otmâ den yan yu nânğârâ bulânje otbuap.

Den bâñe sâñ hâreop.

¹³ Nânğân nânğân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katgihimbâm yamâ nânğâmune umatñe otmu pilâm den pâñe tâlâwâk yu kulemgum katgihan. ¹⁴ Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk gâhâlen takamune enjakmâ den alahuromgât nanğan.

¹⁵ Biwihe huruñ sâmu manbuatgât nânğâm Anitâ ulitguman.

Bukulipyenñe orowâk nânğâhihiain. Otmu bukulpnenñe gâ orowâk mansai ya yeñgât gurâ nânğâyinğaiin ya ekyongowuat.

Nâ bukuyenñe,
Yoane

Yut

O bukulpine,

¹ Awonnenne Anitâne wawaeyekmâ mem hewewen tuhuyekmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katbi. Yawu otbi yan Anitâne meyekmâ Kiristone himbimâmbâ âwurem ge meyekbuapgat pat kuyingimu manmai. Nâ Yut, Yakowo imine. Nâne Yesu Kiristo hon bawangim manman. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

² Otmu yengât nângâm Anitâ yuwu sâmu ulitguman. “O Awon, gâne bukulpine yengât nângâyngim mem hewewen tuhuyekdâ yanâmâ yâk yengât biwiyene sânduk sâmu buku orangim mannomaihât nângâm ulitgo-hoan.” Yawu sâmu ulitguman.

Lok perâkne Kiristohât den kelangtminiwi.

³⁻⁴ Bukulpine, yuwu sâmune nângânet. Anitâne yen orop manman kâriknahât pat kuningiop. Pat kuningiop yakât bulâne menom sâmu girawu mannetâ yekmu ârandânet otbuap yakât topne kulemgum katyngian. Yawu gârâmâ emelâk lok nombotne Anitâhât nângânetâ gemu betbangim topyene kurihakmâ yengâlen torokatbi. Yengâlen torokatbi yapâek yu ya ekjâlem tepyene yahatmu otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ eweakmâ tosa ya kârâm Kiristohâlen pilâm yuwu sâmai. “Kiristone girem den yapâ holarnehep. Yakât otmâ nenne engatnenneak watmâ yu ya ihilâk otnom,” sâmai. Yawu sâmai yan Kutdânenne Kiristo Tihit tihit Ambone yâk mem ge katmâ yâkât den kelangtmâ lohimbî den perâkne kâityongom engatnyen gemai. Yâhâ Kiristone Anitâhât den bulâne nen aposololipne kâsikum ningiop. Otmu nenne den yawuâk yen kâsikum yingim gain. Otmu lok perâkne yengât engatnyen gem nângân nângânyene mem hâlim tuhuyingimaihât yene Kiristohât den tâng tângak watmâ mannetgât pepa yu kulemgum katyngian. Yâhâ lok perâkne matne mem hiliwahonomai yakât emet inânjan Anitâhât hon bawalipne den kulemguwi.

⁵ Den kulemguwi yakât topne nângâm hejenguai. Yawu gârâmâ den ya mem mete tum mannetgât yuwu sâmune nângânet. Kândikum emelâk Isirae lohimbine Aihita hânân umatne kakjan manminiwi. Yawu mannetâ Kutdâne manman âlepne katyekbe sâmu den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Aihita hân pilâwi. Pilâm taka lok ki manmaiângen manbi yan Anitâne den âlâ ekyongop ya nângânetâ ki bulâne olop. Yakât otmâ Kutdâne matne yingimu mem hiliwahowi.

⁶ Aiop, emelâk embân Anitâhât anelolipne otmâ hilipnetâ matne yingiop ya yengât yuwu sâmune nângânet. Anitâne anelolipne âi yingimu mewî. Yâhâ anelo nombotne âi yingiop ya hâkânet otmâ pilâwi. Yawu otbi yakât matne nâpumân pilâyekmu ge omon kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâmu hâreyngim matne umatne yingimu mem hiliwahonomai.

⁷ Aiop, kapi yâhâp, kutyetne Sotom otmu Gomora, otmu kapi tipi tapi hâlânmâ tatmâ ariop ya ambolipne anelone otmâ hilipguwi yawuâk otmâ hilipguwi. Yâkne kâwâ konda otmâ orotmeme ki orotne yawu otmâ manminiwi. Yakât matne kâlâpne himbimângembâ gem pundun sâmu sem gulip tuhuyehop. Sotom otmu Gomora kapi ambolipne otjetâ bâleop yakât

dopneák lok perákñaje orotmeme bâleñe tâtâem otmai. Yawu gârâmâ yâkñe Sotom otmu Gomora kapi yakât den pat nângâñetâ keterakyiñgimu Anitâñe yeñe orotmemeyene bâleñe yakât matñe yawu yingimu menomai yakât topñe nângâmbâi.

⁸ Aiop, Isirae lohimbiñe otbi, otmu añelo nombotñaje otbi, otmu Sotom otmu Gomora kapi ambolipñaje Anitâhât den kum otñetâ bâleop yakât dopneák lok perákñaje yuwu otñetâ bâlemap. Yâkñe aman topñe topñe ekmâ yakât nângâñetâ yahatmu Kutdâhât den kum kâwâ konda otmai. Otmu Anitâhât añelolipñe ikñe orop himbimân tatmai ya yengât nângâñetâ gemu sâmbâleyiñgimai. ⁹ Otmu añelolipñe yengât kunyeñe, kutñe Mikae sâmbâ, yâkât wâtñe pato tatbañgiap. Yawu gârâmâ emelâk tâmbânenñe Mose muop. Mumu Mikaeñe hanguwe sâmbâ otmu yanâk Satan orop nekamân olowot. Yawu otmutâ Mikaeñe Anitâ ewewañgim Satan yuwu sâmbâ hârewañgiop. “Anitâ ikñak matñe gihiwuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Anitâñe songo bau otmu nâi seloñ topñe topñe kalop ekmain yamâ umut biwiyene bia. Yakât dopneák lok perákñaje umut biwiyene bia yawu manmai. Yâkñe yu yakât topñe nângâm pâpgum ihilâk sâmbâlemai. Otmu yu ya ekñâlem ihilâk otmai yañe manmanyene mem bâleyekmu mansai. ¹¹ Yawu otmai yakât Anitâñe matñe amokñan yingimu menomai. Emelâk lok âlâ, kutñe Kain, yâkñe imiñahât nângâm bâleop yakât dopneák lok perákñaje lohimbi nângâm bâleyiñgimai. Otmu emelâk lok âlâ, kutñe Bileam, yâkñe hâmeñe membom nângâm Isirae lohimbiñe otñetâ bâleakgât sait kakyenjan pilâwe sâmbâ olop. Yakât dopneák yâkñe hâmeñahâlâk nângâm Kiristohât den kelañgatmâ lohimbi kâsikum yingimai. Otmu emelâk, lok âlâ, kutñe Kora, ikñahât nângâmu yahatmu Mose mem ge katbe sâmbâ olop yakât dopneák lok perákñaje Kiristohât aposololipñe nen mem ge katnenekne sâmbâ oai. Yakât Anitâñe matñe amokñan yingimu mem hiliwahonomaihât pat kuyiñgimu mansai. ¹² Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikñe nem biwiyene hâlim otmu otñetâ bâlemu añun yingimai. Yawu otmâ yeñahâlâk nângâñetâ yahatmu otmâ hilipgumai. Ya yengât topyeñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmbâune nângâñet. Elem kârikñe mem emet mem mañgumap yamâ gelâk ki gemap. Otmu kâpi kâmetmain yañe esen yambuñajak pato otmap yamâ bonñe âlâ ki kinmap. Yakât dopneák lok perákñaje den âilongo lohimbi ekyongomai ya nângâñetâ den yañe buku ki meyiñgimap. Otmu kâpi ya hârâtñe kum pilâmunñe hâlâlâñ sâmbâ lâum menduhum katmâ kâlâwân umunñe semap. Yakât dopneák Anitâñe lok perákñe matñe umatñe yingimu hem kâlâwân kioñnomai. ¹³ Otmu siru mem saru pato pilâmap yan saru tuñ sâmbâ gaharañe tetemu ekmain. Yakât dopneák lok perákñe yengât orotmemeyene bâleñe tetemu añulakmai. Otmu omoñe pitu kinmu ekmain ya omoñeak tetembisâpgât Anitâñe kalop. Yakât dopneák lok perákñe yengât nângâm Anitâñe omoñe bâleñan tatmâ yâhâmbisâihât pat kuyiñgimu manmai.

¹⁴ Otmu emelâk lok âlâ, kutñe Enoko, Aramgât sen ya tetem gañetâ gañetâ komot nombolân yâhâp olop yan teteop. Yâkñe emelâk emet inânñan lok perákñe yengât yuwu sâop.

“Sâp pato tetewuap yan Kutdâñe añelolipñe kiñgitñe orowâk meyekmu himbimâmbâ genomai. ¹⁵ Himbimâmbâ genomai yan Kutdânenñaje lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ sâmbâ hâreningim otmain memain yakât matñe dopnenñanâk kâpekningiwuap. Otmu lohimbi nombotñaje

kunyeŋe kârikŋe otmu Anitâhât den kakŋan sâmâi, otmu nombotŋaŋe yâkât den kum orotmeme bâleŋe tâtâem otmai yâhâmâ matŋe amokŋan yingimû menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Lok perâkŋaŋe yeŋe eŋgatyeneâk watmâ yu ya otŋetâ bâlemap. Yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâyinginetâ yahatmu senŋe âlâlâ tânyongonetgât mem lohotŋe tuhuyekmai. Otmu orotmeme bâleŋe otmai yakât huhopŋe yamâ umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmap. Yawu teteyingimay yan yakât sâm guhuŋmâ tosa yu lohimbi nombotŋe yeŋgâlen kârâm pilâmai.

Girem den ekyongop.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Emet inânŋan Kutdânenŋahât aposololipŋaŋe lok perâkŋe yeŋgât nâŋgâm den yuwu sâm yen ekyongowi ya mem biwiyenŋan katmâ nâŋgâm manŋetgât nanŋan. ¹⁸ Den yamâ yuwu sâwi. Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotŋaŋe yeŋe eŋgatyeneâk watmâ Anitâhât den kum yu ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe yingiwuap sâm yeŋe ekyongonomai. Yawu ekyongonetâ nâŋgâŋetâ porap otmu yeŋgât den kakŋan sâm senyeŋan genomai. ¹⁹ Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ yâkŋe biwiyenŋe alitŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nâŋgân nâŋgân âleŋe âlâ biwiyenŋan ki katmap. Yawu otmâ loggât nâŋgân nâŋgân tâŋtât watmâ Kiristohât lohimbi yeŋgât eŋgatyenŋan geŋetâ hioŋakmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Anitâhât den bulâŋe kâsikum yingimunŋe nâŋgâwi. Den ya tiŋâk lâum yâkât amutgen manŋetâ tihityeŋe otbuap. Yawu otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu bukulipyenŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu sâp pato tetewuap yan Kiristoŋe âwurem ge meyekmu Anitâŋe yekmu ârândân otmu umam sâyingim manman kârikŋan katyekmu mannomai. Yakât nâŋgâm bukulipyenŋe orop Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mambotbaŋgim mannomai.

²² Otmu lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâm biwi yâhâp otmai. Lohimbi yawuyamâ lohotŋanâk otyingim den kâsikum yinginomai. Yawu otyinginetâ nâŋgâŋetâ keterakyingimû yanâmâ yâkŋe Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim mannomai.

²³ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâ yeŋgât nâŋgâm den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Bukunenŋe âlâhât emet semu imbiŋe naomŋe meyekmu in yawu hânân kionomai. Yakât dopŋeâk sâp patoen lohimbi nombotŋaŋe hem kâlâwân kionmaiâhât Kiristohât den kâsikum yinginetâ nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim mannomai.

Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ biwiyenŋe kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otnehâlâk nâŋgâm manmai. Lohimbi yawuya yeŋgât nâŋgâm tepyeŋe nâŋgâyinginomai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmai yawu ki otnomai.

Anitâ mepaeop.

²⁴⁻²⁵ Ambonenŋe Anitâ yahat yahatŋe embâŋâmbâek tat tat kârikŋe tatmâ gaopŋak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yeŋe manman bâleŋahât paŋgoŋân kionmaiâhât Anitâ wâtgât Amboŋaŋe tihityeŋe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mannomai. Yawu manŋetâ meyekmâ nine nanne baratne koko salek sâm ikŋe lanjineŋe himbimân tap yan katyekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yakât nâŋgâm heronŋe nâŋgawaŋgim mepaem yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Yut

Hâmbâi tetewuap yakât den.

Yesu Kiristoŋe yu ya teteningiwuap yakât topŋe sâŋ teteop.

¹ Nâ Yeweri nanŋe, Yoane. Anŋoânâk Yesuŋe hoŋ bawalipŋe 12 nen menenehop. Nâ yâk yengât komolân gâtŋe nâŋe pepa yu kulemgum katyŋŋian. Yakât topŋe yuwu.

Anitâhât biwi nâŋgân nâŋgânŋan tatmap yapâ Yesu Kiristoŋe den yu nâŋgâmu bulâŋe otmu aŋeloŋe âlâ hâŋgângumu yuwu sâŋ ekuop. “Nâhât komot anŋoân den yukât topŋe sâŋ ekyongowan yamâ sâp yiwerenŋe yu sâŋ teteŋan tuhumi yu ekgohowe. Ekgohomune pesuk sâmu yâkŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât gâ hâŋgângohomune hânân ge sâŋ tetem ekyongowuat.” Yawu sâŋ hâŋgângumu gem nâhâlen den yu sâŋ teteop. ² Sâŋ teteop yakât topŋe yuwu tap. Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâŋe sâŋ kalop ya sâŋ tetem yen Yesuhât komot galemŋe mansai yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. ³ Sâp pato utâpŋuap. Yakât otmâ yeŋe yen yu me ya tetewe sâŋ oap yakât den yu sâlikumâmâ Yesuhât komot sâŋ tetem ekyongonomai. Otmu lohimbi nombotŋaŋeâmâ den yu nâŋgâm lâum mannomai yamâ Anitâŋe mâmâŋe otyŋŋimu heronŋe otmâ mannomai.

Yesu Kiristo yâkât topŋe

⁴⁻⁶ Nâmâ Yoane. Nâŋe Asia hânân Yesuhât komot kapi nombolân yâhâp ya yengât pepa yu kulemgum katyŋŋiwoman. Yakât yen sâlikum topŋe nâŋgânomai. O Bukulipne, yengât nâŋgâm nâŋe Anitâ yuwu sâŋ ulitguman.

“O Anitâ, gâ tatmâ gaon, tatmâ gat, yaŋak tatmâ yâhâwuat. Otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heak ya gâhâlen tatmap yaŋe Asia hânân kapi nombolân yâhâp tatmâ arap ya ambolipŋe mâmâŋe otyŋŋimu yengât biwiyenŋe sânduk sâmu manŋetgât nâŋgâm mepaeheksan. Anitâ gike engatgeâk nange hâŋgâŋurâ ge gâhât tem lâuhihim kinmâ topge sâŋ teteop. Sâŋ tetemu lohimbi nombotŋaŋe ekŋetâ bâlemu kuŋetâ muop. Otmu yaŋak mumuŋambâ yahat-nomgât mâtâp anŋoân mem kusâŋningiop. Mumuŋambâ yahatmâ hânŋe hânŋe lok kutdâ topŋe topŋe mansai yengât kunyenŋe tatmap. Yawu tatmap gârâmâ lohimbiŋe yâkâlenâk biwiyenŋe kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ himbingât pat kuyŋŋiop yakât bonŋe ya menomai. Yawu.” Yawu sâŋ yengât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Otmu Yesuhât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋeâmâ nengât tepŋe dondâ nâŋgâningimap. Yawu nâŋgâningim Anitâŋe âi sâŋ wanŋop ya biwiŋaŋe kepeim manmâ nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop. Yakât otmâ biwinenŋe yâkâlenâk kepeim manmunŋe himbingât pat kuningiop. Yakât nâŋgâm nen aŋun ki otne. Anitâ tâŋ tâŋâk mepaem ulitgum manmâ yâhânehât Yesuŋe mâtâp mem kusâŋningiop. Otmu Yesuŋe mâmâŋe otningimu Anitâhât tem lâum âiŋe tuhumi yâhânehât mâtâp ya gurâ yawuâk mem teteningiop. Yâhâmâ Lanŋinŋe otmu Wâtŋât Amboŋe. Yakât otmâ mepaem manmâ yâhâmbisâin.

⁷ Bukulipne, yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yesuŋe elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem gewuap. Gemu yan lohimbi nombotŋaŋe kasa otbaŋŋim mem tuhuwiŋe ekmâ isem matŋe yŋŋiwuapgât tep bâle nâŋgânomai. Otmu lohimbi

nombotŋaje yâk yengâlen torokatmâ yâkât kasa manmai ya gurâ yawuâk isem tep bâle nângânômai. Ya bonŋanâk.

⁸ Anitâ Ambonenŋe yâhâmâ emelâk embânân hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gaop. Otmu torokatmâ tatmâ yâhâwuap yakât kakŋan tatatŋe pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâmâ wâtŋe pato nandorŋe tatbâŋgiap. Otmu Anitâŋe yuwu sâop. “Nâŋe sâmune hân himbim âliwahap topŋe topŋe ki tete tetenjambâ teteheop. Otmu yâhâŋe sâmune biatbuapgât dop gurâ tatnihiap.” Yawu sâop.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yoanehât biwiŋe mem purik pilâmu ehop.

⁹ Bukulipne, yenâmâ Asia hânân Yesuhât komot mansai. Yeŋe Yesuhât den pat âlepŋe sâm lohimbî ekyongonjetâ, lok nombotŋaje nângânjetâ ki ârândânŋ otmu, mem ge katyekne sâm mem bâleyekmai. Otmu nâ gurâ yawuâk mem bâlenekmai. Yawu otniŋiŋjetâ nenŋe ki lohotŋe otmâ kinmain. Yawu otmâ sâp ârândânŋak Yesuhât lau lâum kinmâ hoŋ bawâŋim gamain. Otmu nâŋe Yesuhât den pat ya lohimbî ekyongomune yawuâk lok nombotŋaje gurâ nângânjetâ bâlemu nâ menekmâ mâturŋa âlâ, kutŋe Patimo sâm, yan katnekjetâ mansan. ¹⁰ Manmune Sande âlâen Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwine mem purik pilâop. Yawu otmu den kârikŋe isemu nângâwan. Yâhâ den nângâwan yamâ lâmum kunmain yakât dopŋe bia, ya wangim isemu nângâwan. Otmu yuwu sâm eknohop. ¹¹ “Yoane yu me ya senŋan yiwerenŋe tetemu eksat. Yawu gârâmâ gâŋe pepa mem kulemgum katdâ Asia hânân kapi tipi tapi nombolân yâhâp tai ya yengât dopyerŋan arimu sâlikum nângânômai. Kapi yamâ kutyeŋe, Simirina, Epeso, Peahamon, Tiatira, Sariti, Pilarepia, Laorika yawu. Pepa yu yengât kulemgum katdâ arimu ekmâ sâlikum nângânômai.” Yawu sâm eknohop.

¹² “Den yu âlâŋe eknohoap” yawu sâm engatne kakŋambâ olelem lambe nombolân yâhâp goliŋak tuhuwi yan sem kinmu ekban. ¹³ Otmu ya yengât hohetyerŋan lokbân kundenŋe yawuya kinmu ekban. Otmu sâŋgum kaok âlâ hârândânŋak mânuŋakmâ kinop. Yâhâ engatŋanâmâ kâiput kâlep goliŋak tuhuwi ya âmbâkum kinmu ekban. ¹⁴ Yâhâ somotŋe yamâ iwit iwit pato elembân kaok ekmain yawuya. Yâhâ senŋe yamâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. ¹⁵ Yâhâ kâiŋe yamâ kât sem hiŋ hurundun sâmap dop yawuya. Yâhâ denŋe munŋeâmâ to tâlâm pato yerâm kinmu munŋe nângâmmain yawuya. ¹⁶ Otmu pitu nombolân yâhâp ya bâtŋe bonâŋen mem kinop. Otmu lauŋambâmâ tewet konohâk yamâ sâtŋe nombot nombot nelan nelan ya ge kinop. Yâhâ kun kundenŋe yamâ sikop hâumu irik irik sâmap dop yawuyenŋe lanŋiŋe pilâop.

¹⁷ Yawu tetem kinmu ekmâ kiŋitnahât otmâ kâiŋe topŋan ba pare pare otmâ mum yawu iwan. Yawu imune lok yanŋe bâtŋe bonâŋen mem katnekâm yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, kiŋitgahât ki ot. Hâlihâk kindâ topne sâm tetem ekgohowe. ¹⁸ Anŋoân embânân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu lok otmune yanŋak benŋe nohoŋjetâ muwan. Otmu mumuŋambâ yahatmâ tan. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Nâmâ manman kârikŋe amboŋe. Yakât otmâ yâhâŋe mumbomgât dop âlâ ki tap. Manman kârikŋe manmâ yâhâwom. Yawu gârâmâ lohimbî torokatmâ manŋet me hiliwahonjet yakât nâŋe konok sâmune pesuk sâwuap. Otmu lohimbî nombotŋe mum hemgât pat oai yâk holanŋeykbom me hemân hâpuneykbomgât dop ya gurâ yawuâk. Yamâ nâhât wahap. Topne yawu.

¹⁹ Otmu nâñe sâp yiwereñahât me hâmbâihât tetewuap yakât topñe kerek sâm tetewe. Sâm tetemune kulemgum metemâmâ pepa yu kapi nombotñe yu tete tatmâ arai ya yengâlen kerehâk katdâ arimu ekmâ nâñgâñet. ²⁰ Otmu bâte bonângen pitu nombolân yâhâp meyekmune yeksat yakât topñe yuwu sâm tetemune nâñgâ. Pitu nombolân yâhâp yamâ kapi nombolân yâhâp ambolipñe nâhât komot mansai ya yengât anelo umutyenânâk âlâku konok konok. Otmu lambe nombolân yâhâp goliñak tuhum katñetâ sem tap yamâ nâhât komot kapi nombolân yâhâp ya.” Yawu sâop.

2

Epeso kapi ambolipñe yâk yengât sâm kalop.

¹ Yesuñe yuwu sâm tetem eknohop. “Yoane, gâñe Epeso kapi ambolipñe yengât yuwu kulemgum katyinjirâ ariâk. Nâ Yesu. Bâte bongen pitu nombolân yâhâp mem kinsan. Otmu lambe nombolân yâhâp goliñak tuhum katñetâ sem tatmap ya yengât hohetyenjan galem kinmâ bam gaman. ² Nâ yengât manmanyenye ya kerehâk nâñgâmune âlepñe nanñe oap. Lok bâlenje, lok perâkñe yengâlen taka yuwu sâm kâityongowi. “Yesuñe âi sâm ningiop ya tuhum mansain.” Yawu sâm yen kâityongom yengâlân torokatne sâm takawi. Yawu sâm takañetâ yapâ gâtñe umatñe topñe topñe teteyingio. Yakât yenye yâk yengât topyene ekñetâ ki ârândân olop yakât otmâmâ watyekbi. Ya nâñgâmune âlepñe nanñe oap. ³ Otmu yenâmâ lok bâlenje yanje yengâlen torokatne sâm otñetâ yanâmâ yenye nâhât tem lâum sâtgun manmâ gawi. Otmu nâhât den nâñgâm ki hâkân otbi. Yakât nâñgâmune âlepñe oap.

⁴ Yawu gârâmâ den âlâ yuwu sâmune nâñgâñet. Biwiyenjan tap ya ekmâ nâñgâmune ki ârândân oap. Anjoân embânân Anitâhât den pat âlepñe nâñgâm yanâmâ nâhâlen biwi nâñgân nâñgânyenjan kepeim manbi. Yâhâ sâp yiwereñeâmâ biwi yenjan pâlâmñe otmâ mansai. ⁵ Yâhâ anjoânâmâ biwiyenye nâhâlen katmâ denne lâum manbi ya yawuâk torokatmâ manñetgât nanjan. Yawu gârâmâ yenye denne ki lâum mannomai yanâmâ sâmune yengât hohetyenambâ lambe lanjinñe hindakmâ yengâlen omon sahakbuap.

⁶ Otmu nâñgân nâñgân âlâ nâñgâm gawi ya nâñgâmune âlepñe oap. Komot âlâ, kutyenje Nikolao sâm, yâkñeâmâ yuwu sâmai. “Âlepñe, orotmeme ihilâk mahilâk otmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmap. Yakât denñe bia.” Yawu sâmai. Yamâ yengâlen takamâmâ yawu otñetgât sâm kendâyinjinetâ yenye hâkân otmâ watyekbi. Nâ gurâ yawuâk yâk yengât nâñgâm hâkân otmâ manman. Yawu gârâmâ yenye yâk yawu otyingwi yakât nâñgâmune ârândân oap.

⁷ Yengât hohetyenjan gâtñe âlâ me âlâñe lohotñe ki otmâ nâhât den lâum manmai. Yakât otmâmâ munomai sâp yanâmâ âlepñe nâñe sâmune Anitâhât kalamân manmangât nak âlâ kinsap yakât kehetñe nemâmâ yanje tânyongomu manman kârikñan yan torokatmâ manmâ yâhânomai. Otmu Epeso kapi ambolipñe yen Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen nâñgâm henjenñe gum manmâ yâhânomai.” Yakât yawu sâop.

Simirina kapi ambolipñe yâk yengât sâm kalop.

⁸ Otmu Yesuñe ikñe komot Simirina kapi ambolipñe mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbinje Simirina kapiân manmâ biwi nâñgân nâñgânyenye nâhâlen katmâ mansai yamâ gâñe den yuwu kulemgum

katyinjirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Anjoân embân Anitâne hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwom. Otmu mumune yan hân kâlehen katneki. Nâne yapâ yahatmâ tanje yuwu sâm tetemune nângânet. ⁹ Yengât kasalipyenane yen mem bâleyekmâ kombo meyinginetâ hâhiwin kakjan manmâ âlâlâhât pâin guin otmâ gai. Ya nanjan. Otmu nâne mâmâne otyingimune nâhâlen biwi nângân nângânyenane kepeim manmâ garjetâ yakât nâne matje âilongo yingiwomgât emelâk ya sâm katban. Otmu Yura lok nombotnane yengât sâm bâleyingiwi. Ya gurâ topne nanjan. Yawu gârâmâ yâkne Anitâhât pat bulâne ki mansai. Yâhâmâ lok bâlenahât pat oai. ¹⁰ Otmu umatje âlâlâ yuwu yawu teteyingiwuap yakât kingityenahât ki otnomai. Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Satangâlen torokatmâ manmâ bâlenahât pat mansaije yen biwiyenahât topne ya nângâne sâm mem âlâlâ tuhuyeknomai. Otmu mumuhât pat kuyingim nombotje mem pâi emetjan katyeknomai. Yawu otyinginetâmâ yen kârihem kinjetâ yanâmâ nombotnaneâmâ munomai. Otmu nombotje âlâneâmâ hâhiwin nângâm sât gum mannomai. Yawu otmâ manjetâ yakât kakjanâmâ hilâm bâlâk njerek otmu yanâmâ pesuk sâyingiwuap. Yâhâ yakât kakjan yenâmâ hâk sânduhân manmâ yâhânomai. Otmu munomaije mumunambâ yahatjetâ yen kerehâk manman kârikjan torokatmâ manmâ yâhânomai. ¹¹ Simirina kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen yukât topne nângâm hengenunomai. Nângâm hengenunomai nâhâlenâk biwiyenane kepeim manmâ yâhâm yâhâpne munomaihât dop âlâ ki otbuap.” Yakât yawu sâop.

Peahamon kapi ambolipne yâk yengât sâm kalop.

¹² Otmu Yesune ikne komot Peahamon kapiân mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbi nombotje Peahamon kapiân manmâ biwiyene nâhâlen katmâ mansai ya yengât den yuwu kulemgum katyinjirâ ariâk. Nâ Yesu. Tewet sâtne nombot nombot nelan nelan yakât ambonje nâ. Nâne yuwu sâmune nângânet. ¹³ Kapi ambolipne yengât manmanyenahât topne ya nâ nanjan. Kapi yanâmâ lok sesengâlâkne Satangâlen torokatmâ orotmeme bâlene topne topne otmâ mansai. Yawu otmâ nâhât komolân gâtne âlâ, kutje Antipatoro, yâkneâmâ nâhât tem lâum manmâ yâk yengâlen lohotne ki otmâ manop. Ya kujetâ muop. Kujetâ muop yakât yen kingityenahât ki otbi. Yawu otmâ kârihem kinmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Ya nângâmune ârândân oap. ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotnane orotmeme âlâ yuwu otmâ yamâ nângâmune bâleap. Yengâlembâ nombotnane lok âlâ, kutje Bileam sâm, yâkât orotmeme bâlene ya watbi. Bileamne anjoân lok âlâ, kutje Balak sâm, yâkât ekuomu Isirae lohimbine kasalipne yengât Porom Lâpiahât hotom uminiwi yapâ mem nejet sâm ekyongoan. Yawu otmâ torokatmâ kâwâ konda otjetgât kendâyingiop. Yawu olop yakât Bileamne tosa pato miop. Otmuâmâ yengâlen gâtne nombotnane orotmeme yawuâk torokatmâ otjetgât sâm kendâyingim mansai. Ya nângâmune dondâ bâleap. ¹⁵ Otmu yengâlen gâtne nombotnane Nikolao yengâlen torokatmâ ihilâk mahilâk otmâ mansai. Yakât nângâmune yawuâk dondâ bâleap. Yakât otmâ ekyongonetâ biwi nângân nângânyene nâhâlenâk katnetâ kinâkgât sâm ekyongoan. ¹⁶ Otmu den sâm tetean yukât nângânetâ gemu bet pilâmâmâ nâhâlen yâhâpne taka ki torokatnomai. Yawu otnomai yamâ nâne taka kuk otyingiwom. Yawu otmâ launan tewet sâtne nombot nombot nelan nelan yane nem hilipyongowuap.

17 Yamâ yengâlen gâtŋe nombotŋe yâk yengâlen lohotŋe ki otmâ man-nomai yâhâmâ mem lâtâpyongom manman kârikŋe yakât sot yingimune nem mannomai. Otmu lanŋatyekmâ âlâku ikŋe kutŋe kândâk kândâk kulemgum iri tete osom katyŋgiwom. Kut ya lok âlâ me âlâŋe ekmâ nângânomaihât dop ki tap. Âlâku ikŋe amboŋan amboŋan ekmâ nanŋanŋinomai.

Peahamon kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan yakât mâmâŋe otyŋgimu den yukât topŋe nângâm heŋŋenŋunomai. Yakât otmâ yu kulemguwe sâm oan. Yesuŋe Peahamon ya yengât yawu sâm eknohomu kulemguan.

Tiatira kapi ambolipŋe yâk yengât sâm kalop.

18 Otmu Yesuŋe ikŋe komot Tiatira kapiân mansai yâk yengât yawu sâm eknohop. “Yoane gâ Tiatira yengât ekap yawu kulemgum katyŋgirâ ariâk. Nâ Yesu, Anitâhât nanŋe. Otmu nâmâ senneâmâ kâlâp kokotŋe lanŋ lanŋ sâmap yawuya. Yakât otmâmâ nâmâ yohân ekman. Otmu kâineâmâ kâlâp milu umunŋe kâtŋe sem hiŋ hurunduŋ sâmap yawuya. Yakât otmâ kasalipne tâlim hiliŋyongowom. Topne yawu.

19 Otmu yengât manmanyeŋahât topŋe ya nâ nanŋan. Otmu orotmemeyeŋe ya gurâ nângâm metean. Yeŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeiwi ya yawuâk torokatmâ manmâ gai. Otmu biwiyenŋe hikuakmâ buku oraŋŋim mansai. Yâhâ lohimbi nombotŋe senŋe âlâhât pâinmâ mansai yâk tânyongoai. Otmu lohimbi belângen mansaiŋe mem bâleyekŋetâ yengu yawuâk ki lohotŋe oai. Emelâk orotmemeyenŋe âlepŋe otiâike yamâ yiwerenŋe oai yuŋeâmâ kândikum gâtŋe ya tâtâem wangim oai yakât nângâm biwine heronŋe oap.

20 Yawu gârâmâ benŋe yengât orotmeme konohâk otŋetâ ki ârândâŋ otmap. Imbi bâlene âlâŋe yengât hohetyenŋan kinmâ den perâkŋe kâsikum yŋŋimap ya ki watŋetâ ariap. Yâkŋe yawu sâmap. “Nâ Anitâhât poropete imbi. Yâkât lau lâum denŋe sâm tetean.” Yawu sâmap. Yamâ den memap. Emelâk imbi yawuya âlâ, kutŋe Yesewe sâm, yâk ihilâk mahilâk otmâ manmâ Anitâhât komot, Isirae lohimbi, mem dâiyekmâ imbilipyeŋe yekmâ ihilâk otŋetgât sâm ekyongominiop. Yawu sâm ekyongop yaŋe dondâ bâleop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ imbi âlâ ya hohetyenŋan taka mansapŋe Yesewe olop yawuâk otŋetgât haonmâ kendâiyŋgiap. Otmu yâhâmâ kasalipyeŋe yengât Porom Lâpio yakât hotom umai yapâ mem neŋet sâm ekyongomap. Ya nângâmune dondâ bâleap.

21 Yakât yawu sâmune nângâŋet. Imbi yaŋe biwi nângân nângânŋe nâhâlen kalâkgât mambotmâ manmâ gan. Yawu otmune ya hâkâŋ otmâ kârikŋe dondâ oap. Kârikŋe otmâ manmâ orotmemeŋe kiŋŋoŋ yamâ ki sâm tetem betbanŋimap. 22 Yakât otmâmâ kundat umatŋe dondâ tetewanŋimu yan nâŋe ya sâm wanŋmune hâhiwin nângâm yâhâwuap. Otmu lohimbi nombotŋe yâkâlen torokatbiŋe tosayenŋe ya ki sâm tetem biwi nângân nângânŋe nâhâlen katmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yŋŋimune mem sâtŋum mannomai.

23 Otmu lohimbi nombotŋe imbi bâlene yâkât komolân torokatmâ oti mewa ya ekŋetâ ârândâŋ olop yamâ nâŋe matŋe yŋŋimune mem hiliwahonoma. Yawu otyŋgimuneâmâ nâhât komot hânŋan kulemguan mansaiŋe ekmâ topŋe yawu nângânomai. “E, Yesuŋeâmâ orotmemenenŋe me biwinenŋan girawu tap yakât topŋe ekmâ nângâm ba takamap. Otmu yu me ya otmâin yakât matŋe ya tâŋ tâŋâk ningiwuap.” Yawu sâmâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai.

²⁴ Otmu yen nombotŋaje imbi yukât orotmeme kiŋoŋ yan torokatmâ ki otmai. Otmu yâkât komolipŋaje Satangât topŋe sâŋ kusânâ ekyongomunŋe nâŋgâŋet sâŋ otŋetâmâ yan yeŋe betyiŋgim mansai. Yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yakât umatŋe âlâ ki teteyiŋgiâkgât nanŋan. Otmu yenâmâ yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. ²⁵ Anŋoânâk nâhât tem lâum torokatmâ manbi. Yawuâk otmâ torokatmâ manmâ gai. Yawu gârâmâ yâhâpŋe yawuâk torokatmâ manmâ yâhâŋetâ nâŋe taka matŋe âiloŋgo yiŋgimune yenuomai yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. ²⁶⁻²⁷ Anitâŋe âi sâŋ nihim hâŋgânnohomu gewan. Gemâmâ wâtŋan kinmâ tem lâuwangim gawan. Otmu yakât dopŋeâk yenâmâ âi sâŋ yiŋgimune nâhât wâtŋan kinmâ yâhânomai. Otmu sâp pato tâlâhumu yanâmâ nâŋe mâmâŋe otyiŋgimune kasalipnennŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ mannomai ya yongom itit kiom tuhuyeknomai. ²⁸ Yawu otyiŋgiŋetâmâ pesuk sâwuap. Otmu sâp patoen yen orowâk heron maroŋ otmâ manmâ yâhânom. ²⁹ Yakât otmâ Tiatira kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâŋ tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ mâmâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannomai.” Yawu sâop. Yesuŋe Tiatira kapi ambolipŋe yengât den yu sâŋ tetem eknohomu kulemgum katyiŋgian.

3

Sariti kapi ambolipŋe yâk yengât sâŋ kalop.

¹ Otmu Yesuŋe ikŋe komot Sariti kapiân mansai ya yengât yuwu sâŋ eknohop. “Yoane, gâ den yuwu sâŋmune kulemgum katyiŋgirâ Sariti ambolipŋaje sâlikum nâŋgâm heŋgenunomai. Nâ Yesu. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu pitu nombolân yâhâp meyekmâ kinman.

Nâŋe yengât manmanyenŋe ekmune ki ârândâŋ otmap. Yeŋe topyeŋe kurihiakmâ lok sensenân orotmeme âlepŋeâk otmâ gai. Yakât otmâ lohimbî dondâŋe yekmâ topyeŋe yuwu nâŋgâm tâpikguai. “Maiŋ, lohimbî yuŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya galemai. Otmu yâkŋe yakât pâlâmŋe ki oai.” Yawu sâmai. Yawu sâmai yamâ pâpŋum topŋe ki nâŋgâm sâmai. Nâŋeâmâ biwiyenŋe ekmâ “biwiyenŋe mumuŋe,” yawu nanŋan. ²⁻³ Yenâmâ biwiyenŋe pârâk pilâm ekŋet. Awonŋe Anitâŋe yengât manmanyenŋe ya ekmu ki ârândâŋ otmap. Otmu nâku yawuâk ekmune ki ârândâŋ otmap. Manman anŋoânâk manbi yaŋeâmâ himbingât pat kuyiŋgiop ya biatbe sâŋ oap. Yen ya biatyŋgimâp sâŋ emelâk anŋoânâk miti nâŋgâm yan biwiyenŋe nâhâlen katmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbi ya yawuâk torokatmâ manŋet. Yawu manmâ orotmemeyenŋe bâleŋe ya bet pilâm biwi golâek manmâ yâhâpŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâhâlen kepeim manŋetgât nanŋan. Yâhâ ki otnomai yamâ benŋe kasalipyenŋaje inâk pârâk sânsânâk taka itit kiom tuhuyiŋgimai yakât dopŋeâk nâŋe yengâlen pârâk sâŋ sâŋâk takawom. Sâp yan takawom yakât yeŋe ki nanŋai.

⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe sambe bia, getek âlâ yaŋe tipinŋe âlepŋe oai. Yâhâ yen salek salehâk tosa barak mansai yamâ yongonmune nâhâlen torokatŋetâ sâŋgum kaok bolan bolan âlâku ikŋe kândâk kândâk yiŋgimune hanŋalakŋetâ nine orop tatmâ yâhânom. ⁵ Yawu otmâ tosa barak manŋetâmâ nâŋe yengât nâŋgâm nâhât komolân gâtŋe salek salek yawu sâwom. Otmu emelâk manman kârikŋahât pat kuyiŋgim pepa âlâ mem kutyeŋe kulemguwan. Yamâ kutyeŋe yâhâpŋe ki hârewom. Nâŋeâmâ awonŋe otmu anelolipne yâk yengât senyenŋan kinmâ yengât kutyeŋe yongonmune

nâhâlen torokatjetâ orowâk tatmâ yâhâmbisâin. ⁶ Otmu Sariti kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât mâmâņe otyingimu nâņgâm henņenņunomai.” Yesuņe yawu sâop.

Pilarepia kapi ambolipņe yâk yengât sâm kalop.

⁷ Otmu Yesuņe den âlâ yuwu sâm eknohop. “Nâhât komot Pilarepia kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyingirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Orotmemene âlepņe nanņe mem koko salehâk manmâ gaman. Yu me ya otmune bonņeâk tetemap. Anitâņe aņgoânâk yuwu sâm âi nihiop. “Isirae yengât lok kutdâyeņe, kutņe Dawiti sâm, yâkât kawenņan kinbuat. Yan kinmâ manman kârikņahât gahatņe ya mem hindâwuât. Mem hindârâ aņ sâm kinmu yakât kakņan lok âlâ me âlâņe ya mem maņgunomaihât dop ki otbuap. Yâhâ gahatņe ya mem maņguwuât yamâ lok âlâ me âlâņe mem hindânomaihât dop gurâ ki otbuap.” Yawu sâm âi nihiop. Yawu gârâmâ gahatņe yakât amboņe yamâ nâ konok. ⁸ Otmu yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Manmanyeņe ya ekmune ârândâņ oap. Yeņe biwi golâek manmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Otmu nâhât kutne ki kurihim hâkâņ otbi. Yakât nâņgâmune âlepņe oap. Otmu yeņe nâhât den pat âlepņe sâm tetem ekyongoņetgât emelâk nâņe gahatņe ya mem hindâmune kinsap ya nanņai. Otmu kasalipyeņe âlâ me âlâņe ya maņgunomaihât dop âlâ ki tap.

⁹ Yuwu sâmune nâņgâņet. Yura lok nombotņe nâhât hâkâņ otmâ manmâ yengâlen taka yuwu sâmai. “Nenâmâ Isirae lohimi tâņ tâņ mansain. Yakât otmâ nenâmâ Anitâhât pat otmâ mansain,” yawu sâmai. Yawu sâmai yan yengât hâkâņ otmâ sâm mem ge katyeksai. Yawu otyinginetâ nâņgâmune bâleap. Yakât otmâmâ yuwu sâm hâreyingian. “Lok perâkņe, amboyeņe yamâ Satan,” nâņeâmâ yawu sâm hâreyingian. Yakât otmâ nâņe mem dâiyekmâ yengât amutyenņan katyekmune mannomai. Yanâmâ yengât yuwu sânomai. “Bâe, Yesuņe lohimi yu yengât tepņe nâņgâmu âlepņe nanņe oap yakât nen mem ge katneneksai.” Yawu sânomai.

¹⁰ Otmu lohimiņe hânņan kulemņan manmai yengât topyeņe teteâkgât nâņe sâmune umatņe topņe topņe teteyingiwuap. Yâhâ yengâlenâmâ ki tetewuap. Sâp yanâmâ nâņe tihityeņe otmune yeņe kârikņe otmâ mannomai. ¹¹⁻¹² Yâhâ yenâmâ emelâk Anitâņe manman kârikņahât pat kuyingiop ya biatyingimapgât nâņgâm biwiyeņe galemahom mannomai. Yawu otmâ mannomai yan kasalipyeņe mem ge katyekņetâ kârikņe otmâ mannomai. Yawu manņetâ nâņe kâlep ki otmuâk takawom yanâmâ yen meyekmâ Anitâhât miti emetņe himbimân tap yakât saran kârikņe sâm kânâņgâyekbom. Kânâņgâyekmune ki putuk sâm ge kunomai. Manman kârikņahât pat yukât bulâņe yingimune menomai yan Aworņahât kapi pato, kutņe Yerusalem kapi âiņe sâm, himbimân tap ya gewuap. Gemu ya ambokunomai. Yakât patņe yawuâk kuyingiop. Otmu nâ ninahât pat Anitâņe emelâk kunihiop. Yawu gârâmâ yawuâk nâhâlen torokatmâ ya mem ambokunomai.

¹³ Pilarepia kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yâkņe mâmâņe otyingimu den yukât topņe nâņgâm henņenņunomai.” Yesuņe yawu sâm teteop.

Laorika kapi ambolipņe yâk yengât sâm kalop.

¹⁴ Yesuņe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane, nâhât komot Laorika kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyingirâ ariâk. Nâ Yesu.

Anjoân embâjân Anitâje hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâje tatmâ gawan. Otmu nâ Anitâ orop topnetje konohâk otmu yapâ gâtjae Anitâje âi sâam nihiop. Âi sâam nihimu nâje yâkâlen kândiwahom hân himbim pitu âlâlâ topje topje katban. Otmu lohimbije Anitâhât topje nângâjetâ harj sâyingiâkgât den bulâje ekyongom manban. ¹⁵ Nâje yengât biwiyenje ekmune ki ârândâj otmap. Yenâmâ pâlâmje manmai. Yakât otmâ nâje yengât ukenne ki nângâyingian. Otmu njasin gurâ ki nângâyingian. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângâjet. Sot nemunje pâlâmje otmu âkâm pilâmain yakât dopjeâk yen nine komolâmbâ yekmune pâlâmje otmu watyebkom.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu yengât topyenje teteâkgât torokatmâ sâwe. Yejeâmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ Anitâje nângâningimu ârândâjâk oap yakât iri sikum me senje âlâlâ ya dondâ tatningiap. Hop sambe kakjan mansain.” Yawu sâmai. Yamâ den memai. Yeje topyenje ya nângâne sâam hâum pâpguai. Yenâmâ kopa. Otmu nângâjetâ ki keterakmap. Otmu topje ekmâ nângâne sâam yakât pânimâ hâum pâpgumai. Otmu âlâlâ yakât gurâ pâlâmje mansai. Yawu nanjan. ¹⁸ Yawu gârâmâ yu otjet sâam ekyongomune torokatmâ otmâ manjetâ ârândâj otbuap. Yiwerenje yuâmâ senyene bok sâmu âlâlâ yakât ekmâ topje ki nanjai. Yâhâ gamâlâhâmâ nâje sâamune senyene hâreakmu âlâlâ ya ekmâ topje nângânomai yakât dop tatnihiap. Otmu nâhâlen torokatmâ salek salehâk mannomaihât nâhâlen mâtâp tap. Yawu gârâmâ orotmemeyenje bâlene ya pilâm nâhâlen gamâmâ nâhât manmanne ya mem hanjalakmâ salek salehâk manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manjetâ lohimbim nombotjae yekmâ yengât nângâjetâ yahatmu yakât ki anjalaknomai. ¹⁹ Otmu lohimbije nâhâlen torokatmâ mansai ya je nine orop biwinenje kepeiakmâ konok otmu mansai. Otmu yawuâk torokatmâ mannehât nângâm nâhât komolân gâtje âlâ me âlâje otmâ tâpikgune sâam otjetâmâ nâje biwi nângân nângânyenje mem kusân yingiman. Mem kusânyingimune ekmâ nângâm henjengum manman âlepjan manmai. Otmu yeje kunyene kârikje otmâ hiliwahomaihât sâamune umatje âlâlâ teteyingiwuap. Otmu yengâlen takamune umatje yawuya teteyingimappât yeje orotmemeyenje bâlene ya bet pilâm orotmeme âlepjeâk otmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Nâje yengât emet hawijan kinmâ den sâamune enjatne munje nanjai. Yawu gârâmâ lohimbim âlâ me âlâje nâhât den towatje nângâm yahatmâ launan membuap yâhâmâ nâ orop biwi konohâk otmâ lau konok nem manmâ yâhânom. ²¹ Otmu nâje himbimâmbâ ge Awonaje âi sâam nihiop ya tuhumm pesuk pilâamune ârândâj oap. Yakât dopjeâk yeje gurâ nâhât den nângâm lâum manjetâ ârândâj otbuap otmuâmâ nâje sâamune nâhâlen torokatjetâ orowâk Awojne hâlâjmâ tatmâ yâhânom. ²² Laorika kapi ambolipje yen Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje den sâam tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ yâkje mâmâje otyingimu den yukât topje nângâm henjengunomai.” Yesunje yawu sâam teteop.

4

Himbimgât gahatje hindakmâ anj sâam kinmu Anitâhât kawenje ehop.

¹ Otmu ya biatmu himbimân gahatje âlâ hindakmâ anj sâam kinmu ekban. Otmu den me mun pato âlâ emelâk nângâwan ya yawuâk yâhâpje tetemu

nângâwan. Yamâ yuwu sâm eknohop. “Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâñe sâm kalop. Garâ yu tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

²Yawu sâmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu yanâk yâhâ tatmâmâ âlâ yuwu ekban. Anitâñe kawe talop yan lañinñe pato siliñ siliñ sâmap yawuyañe kundennan yerâmu ekban. ³Otmu hambe mohat yawuya yañe kakñan hawamgum lañinñe golâ golâ pato pilâm kinmu ekban.

⁴Otmu lok kunñe 24, hâk katipñe kaok bolañ bolañ yawuya hiñ hârândân sâsâñe ya mânunjakmâ tatbi. Otmu ñerendenñe golinjak tuhuwi yawuya yañe kunyenñan hawamgum horarangim tatbi. Otmu yâk yengât kawe tatatyene pato yamâ Anitâ hawamgum ikñiâk ikñiâk tatbi. ⁵Yâhâ Anitâ patoyene talop yâkâlebâ belek sâmu ekban. Otmu denñeâmâ himbim gungurun sâmu mun pato pilâmap yawuya yakât dop olop. Otmu yâkâlebâmâ kâlâp lañinñe sem kilik kilik sâmap yawuya sem kinop. Otmu sem kilik kilik sâop yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak yâku yawuâk, dop yawuâk olop. ⁶Otmu Anitâhât dâtâpñan saru pato nâñ nâñ sâmu yan emetsenñane siliñ siliñ sâm hâumu beleñ sâmap dop yawuya yañe kâwinân liñgarakmâ nâñ nâñ sâm iop.

Otmu sonjo papato yawuya imbât mumuhât dop bia yañe hawamgum nombot nombot tatbi. Yâhâ senyene yañak pato, bet kulet otyingiop. ⁷Anjoân ekban yamâ pusi papatoñe, kutñe laion sâm, yakât kundennene yawuya. Yâhâpñe ekban yamâ bulimakao pato yawuya. Yâhâ kalimbuñe yamâ lok kundennene yawu. Yâhâ imbâtñe yamâ tiwa yawuya. ⁸⁻⁹Âlâhât konok konok penjamyene nombotgen kalimbu, nombotgen kalimbu yawu talop. Otmu omone hilâmñe haonñmâ ârândân Anitâ yuwu sâm kiki mewangimai.

“Anitâ patonenne gâhât tatatge, gâhât wâtge, gâhât orotmemehe ya ae senj señ me hou sâ sâ. Otmu gâhât nângâmunñe yahatmap. Gâ embânñan tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Yakât otmâ gâhât nângâmunñe âlâ kândâkdâek otmap.”

Yawu sâm kiki mewangimai.

¹⁰Otmu sâp âlâ me âlâen kep mem mepaemaiân yan lok kunñe 24 ya kereknene ñerendenyene ya mem yakât engatñan horatbangimai. ¹¹Horatbangim nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm kiki mewangimai.

“O, Anitâ patonenne. Gike nângân nângângan otmat. Otmu gike wâtgan kinmâ hân himbim kândikyotgon. Otmu gikak âliwahap topñe topñe hânân kalon yañe torokatmâ yâhâwuapgât dop tatgihiawâk. Otmu nângârâ biatbuapgât gurâ dop yawuâk tatgihiap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. Otmu gâhât kutge konok sâm hanñe tuhumunñe yupâ yapâ arimu ârândân merândân otmâ liñgarakmâ imap.” Yawu sâmai.

5

Lama Nanñe yâkât nângâñetâ yahalop.

¹Otmu Anitâ patoñe bânñe bonângen pepa âlâ mem gonjonggumu ekban. Pepa yamâ nombot nombot kulemguop ya sâlikumai sâm mem gonjonggum gâon nombolân yâhâp sâhâop.

²Otmu nâñe anelo kârikñe âlâ ekban. Yâkñe yahatmâ kinmâ kârikñe halahum yuwu sâop. “Pepa gâonñan tap ya âlâñe mem holanñmâ mewalakum sâlikuwuap?” Yawu sâm den kârikñan sâop. ³Yâhâ himbimân gâtñe, me hânân gâtñe, me wosapâ wosapâ gâtñe âlâ me âlâñe mem mewalakuwuapgât dop bia. Bia kârikñe. ⁴Yawu ekmâ yañak nângâmune dopñan ki otmu engat hako

nângâm hâk nâik nâihâk isewan. ⁵ Nâje yawu isemune lok kunje 24 tatbi yâk yengâlen gâtje âlâje yuwu sâk eknohop. “Kâmbuk. Yura yengât komolân gâtje pusi pato âlâ, kutje Laion, yamâ Dawitihât sen, yâkne mumuñambâ yahatmâ yan Manman bâleñahât Amboje, kutje Satan, yâk mem ge kalop. Yâkne âlepje gâonj ya holanmâ pilâm mem mewalakuwuapgât dop tap. Yâkât wâtje pato tatbanjiap. Yakât ki nângârâ gorâhîhimu ise. Pak sâk ek.” Yawu sâop.

⁶ Yawu sâmu pak sâk Anitâhât gotñan sonjo papato ya otmu lok kunje ya yengât hohetyenjan Lama Nanje emelâk kum gâiwi, gutje orowâk yañe yahatmâ kinmu ekban. Otmu wâtje pato nandorone tatbanjiop yakât dop kum ñilipñeâmâ nombolân yâhâp. Otmu biwinenñe ekmâ nângâmap yakât dop kum senje gurâ nombolân yâhâp. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heak kinmap yakât dop yawuya olop. Otmu nengât nângân nângânñenñe kusânakmu Anitâhât topñe nângânehât ikñak emelâk hângângumu giop. ⁷ Otmu Lama Nanje yâkne yâhâ Anitâhât bätñe bongen pepa talop ya miop.

⁸ Memu yan sonjo papato otmu lok kunje yâkne ba mem kuku parahu tuhum mepaewi. Yawu otmu lok kunjanje wanjam mem kep kuwi. Kep kum yakât kakñan kondo golinjak tuhum katñetâ talop ya kâlehen to kukñe suk suk yañe pindindij sâk iop ya kondo konok konok mem Anitâhât lohimbî bulâñe ulitgum mansai ya dop yongom yâk yengât denyenje nângâekgât mem uk pilâñetâ Anitâhât hâmenjan yâhâop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ yan Lama Nanje ya ekmâ mepaem kiki yuwu sâk mewañgiwi.

“Gâñe lohimbî komotñe komotñe, emetsenñe gahanehen geheñehen, emelâk manbi, âun yu mansai, mâne hâmbâi teteheh mannomai yapâ gâtñe lok âlâ me âlâñe gâhât nângânñetâ bonñe otbuap yâk sârereyekmâ kaweyenjan kinbe sâk hânân gion. Hânân gerâ gâ gohonñetâ mum yahatmâ benñe Anitâhât senñan kinmâ yâk yengât sâk ulitgumat. Yakât otmâ yâkne Anitâhât pat otbi. Yakât otmâmâ Anitâhât komolân torokatmâ mepaem hoñ bawanjim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ lohimbî nombotñe âlâ manman âilonjo lonjo manñetgât galemlipyeñe sâk katyekdâ galemyongom manmâ yâhânomai. Otmu yawu otñetgât wâtge pato tatgihiap yanje pepa yu mem mewalaku.”

Yawu sâk kiki mewañgiwi.

¹¹ Yawu sâk kiki mewaññetâ anjelo kinñitñe orowâk, sâlipyongonomgât dop bia, yañe yanâk tetem kurâp kinmâ hawamyongom yuwu sâk mepaewi.

¹² “Lama Nanje ya kuñetâ yapâ mum yahalop. Yakât otmâ mepaem manne. Otmu yâkât orotmemeñe, me tatatmemeñe, me nângân nângânñe yamâ hou sâsâ. Otmu yu me ya otbuapgât dop yakât wâtñe ya emelâk Anitâñe wanjo. Yâkne âlâlâ yakât amboñe oap.” Yawu sâk mepaewi.

¹³ Yawu sâk mepaem kinñet Anitâñe âliwahap topñe topñe emelâk embânân kalop, sonjo bau, saruân gâtñe, hân kâlehen gâtñe, wosapâ wosapâ gâtñe, otmu lohimbî himbingât pat otbi yâk kerekñe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanje yâk yetgât yuwu sâk mepaeyelekbi.

“Anitâ yahat yahatñe otmu Lama Nanje yetgât wâtñe ya dop konohâk. Otmu âwâ nan yetgât nângân nângânñe me, me orotmemeyetñe me, me kutyetñe ya dop konohâk tatyitgiap. Yakât otmâ mepaeyelekne.” Yawu sâk mepaeyelekbi.

14 Yawu sâmb mepaeyeleknetâ yan songo papato imbât tatbi yâkne nângânetâ ârândânâk otmu “Ya bonjanâk,” yawu sâwi. Yawu sânetâmâ lok kunje 24 yâkne yawuâk sâmb mepaeyelekbi. Yawu.

6

Lama Nanje yâkne gâon nombolân konok ya mem holarjâ pilâop.

1 Yawu sâmb mepaeyeleknetâmâ Lama Nanjanje pepa ya mem kinmu ekban. Yâkne gâon nombolân yâhâp yapâ gâtne konok mem holarjâ pilâop. Mem holarjâ pilâmu songo papato munomaihât dop bia ya yengât kunyenje yanje yahatmâ halahuop. Halahumu engatne munje yamâ himbim gunjuru sâmap yakât dopne nângâwan. Otmu yâkne yuwu sâop. “Gam ari.” 2 Yawu sâmu, beâsi kaok kaok yakât kakjan lok âlâ tatmu ekban. Yâhâmâ beâsi yakât kakjan talop yamâ lok papatoje njerendej kunyenjan horarângimai yawuya kunjan horatbanjiwi. Otmu yanjeâmâ kuk otmâ kasalipne itit kiom tuhuyekbe sâmbâmâ tembe nananje teikum gâitmâ hâum ariop.

3 Arimu yanâk Lama Nanjanje pepa gâon yâhâpne ya mem holarjop. Mem holarjmu songo papato ya yengâlen gâtne âlâne yuwu sâmu nângâwan. “Gam ari.” 4 Yawu sâmu yanâk beâsi kurij yanje teteop. Yakât kakjanâmâ lok âlâ talop yanje asama pato miakmâek gam ariop. Otmu lohimbî hionjakmâ kapam ahonetgât Anitâne mâmâne otbanjim hângângumu giop.

5 Arimu Lama Nanjanje gâon kalimbunje ya mem holarjop. Mem holarjmuâmâ songo pato âlâne yuwu sâop, “Gam ari.” Yawu sâmu yanâk beâsi helenje ya teteop. Yakât kakjanâmâ lok âlâ talop yanje sot me senje âlâlâ kakjan katmâ dop memai ya miop. 6 Ya memu songo papato tatbi yâk yengâlen gâtne âlâne kârikne halahum yuwu sâmb lok beâsi kakjan talop ya ekuop. “Gâne sot âlâ mem aman tipijan mânunjdâ tatmu hâmbâi po tetewuap yanâmâ yakât hâmenje mem yahatbuat. Otmu sot mem itâkalân mânunjmâ yakât hâmenje gurâ mem yahatbuat. Otmu hânjan kulemjan po pato tetem ki lingarakmâ imbuap yakât otmâ wain toje otmu nak âlâ, kutje oliwa sâmb, yakât toje yakât hâmenjanjeâmâ amutgen talâk.” Yawu sâmb hângângumu giop.

7 Arimu benje Lama Nanjanje gâon imbâtne ya mem holarjop. Mem holarjmu songo papato bâinje yanje kârikne halahum yuwu sâop. “Gam ari.” 8 Yawu sâmu yanâk beâsi gimban kâiâk mâiâk yanje teteop yakât kakjanâmâ lok âlâne talop. Otmu yâkât kutjeâmâ Mumuhât Mâtâp Pato yawu. Otmu yâkât betjan lok âlâ, kutje Hiliwaho Hiliwaho sâmb, yanje watmâ takaop. Yâkneâmâ lohimbî mem kâsip misip tuhuyekmâ komot imbât katyehowot. Yawu otmâ komot konohâmâ yongomotâ hiliwahonetgât wâtyetne tatyiti-giop. Otmu sâmutâ mesek umatne teteyingimu lohimbî nombotjeâmâ mum hiliwahowi. Me songo sâtjanje tetem yinginetâ muwi. Me po pato tetemu yanâmâ kapam ahom muwi. Otmu kulem yu teteâkgât yâkne gem surutuk sâmb ariowot.

9 Arimutâ yanâk gâon momeje ya mem holarjop. Mem holarjmu yuwu tetemu ekban. Hotom u uminiwi yakât alata Yerusalem yengât opon kâmbukjan talop ya dop kum âlâ yawuya himbimân katmu talop ya tetemu ekban. Yanjeâmâ embun lohimbî emelâk yongonetâ muwi ya yengât umu-tyenje ya tatjetâ ekban. Yâk yengât topyeneâmâ yuwu. Embânjan angoân lohimbî nombotjanje manmâ Anitâhât tem lâum manmâ kasalipyenje yengât Porom Lâpio yakât hâkâj otbi. Otmu lohimbî nombotjanje Yesu mepaem manjetâ yakât kasalipyenje yongonetâ muwi. Komot yâhâp ya yengât

umutyenye ya ekban. ¹⁰ Otmu Anitâ yuwu sâam ulitguwi. “O, Ambonenne, topge yamâ iknjâk tap, ki otmâ tâpikgumat. Yakât otmâ nen kerekne yuwu sâam âihohomunne nânghâ. Lohimbinne hânân manmâ kasa otningim nongonjetâ muwin yakât sâap girawu yaen gâne matne otyingiwuat?” Yawu sâawi.

¹¹ Yawu sâajetâ yanâk Lama Nanne yaen sâangum kaok konok konok yingimu menjetâ yuwu sâam ekyongop. “Yen tipine tatmâ nânghânet. Anjoân yen yongonjetâ muwi. Otmu yapâ torokatmâ bukulpuyenye yawuâk yongonjetâ mum gawi. Otmu torokatmâmâ hâmbâi nombotne âlâ yawuâk yongonjetâ munomai ya Anitâne yekmâ nânghâmu dopnan otbuap. Yanâmâ yen yongowi yakât matne nâku kâpekyingiwom.” Yawu sâoop.

¹² Yawu sâam gâonj nombolân konokne ya mem holaņop. Mem holaņmu yan yuwu tetemu ekban. Yanâmâ mososonj pato miop. Memu yan hilâmgât emetsenne irik irik sâop yamâ kâlâp gâwuņe yawu olop. Yâhâ omonğât emetsenne yaenâmâ kuriņ kuriņ hâum heppenne gemu ekmain yakât dopneâk olop. ¹³ Otmu siru pato memu nak esenneņe beretek sâam hânân gemap yakât dop otmu himbimâmbâ pitu yaen aksihâk beretek sâam gewi. ¹⁴ Yâhâ nenne sâangum mem pân pân kepehemain. Yakât dopneâk himbim yamâ ba nombot ga nombot, nombot nombot yaen yawu kepeiahop. Otmu pumne papato otmu mâtuņa yaen aksihâk kaweyenye pilâm orotok sâam gulip malap otbi. ¹⁵ Otmu lohimi kerek, lok papato me inje, lok kunne me tâņjât, kaok me helen, iri sikumyenye orop me umburuk mansai, lok topne topne kerehâk ya tetemu wosapâ ba misiņgurakne sâam hâum pâpguwi. ¹⁶⁻¹⁷ Ya misiņgurakne sâam hâum pâpgum yan yuwu sâawi. “Bâe, yuâmâ sâap pato tâlâhuap. Yawu otmâ Anitâ otmu nanne yâk yetņak kuk pato otningim sâamutâ âlâlâ yakât wâtne biatbe sâam oap. Yakât otmâ nen yu gulip otmâ metenomosain yukâ. Anitâ nanņaitne ewun tatmâ nenekdomosawot yamâ embaken hân kâlehen hangunom. Nen yâkât senņan âlepne wâtnenne tatningimu eknomgât dop âlâ ki tap. Yakât girawu otmâ misiņgurakne. Yakât otmâ kât pato me, pumne launje yaen nenehâkgât nanğain.” Yawu sâawi.

7

Isirae lohimbi komotne komotne ya yengât kundenyenjan undip katyehop.

¹ Otmu ya biatmu yakât kakņan aņelo imbât kinnjetâ yekban. Aņelo imbât yaenâmâ hân nombot nombot siru pato dondâ pilâop yakât mâtâpne kum manguwi. Kum manguņetâ nân nân sâop. ² Yawu otmu yan aņelo âlâne sikop gahaņehen tetem kinmâ Anitâ manman amboņe yâkât komot ya yengât kundenyenjan undipne katyekbe sâam kinop. ³ Yawu kinmâ bukulpunen yuwu sâam ekyongop. “Yen siru ya ki pilâņetâ miâk. Nenneâmâ aņgoân sâap yiwerenye yu Anitâhât lohimbi yamâ ikņahât undip katyekmunne tâņ tâņjâk tetemuâmâ yakât kakņan siru ya pilâņetâ miâk. Mem yan Anitâhât kasa ya meteyehâk. Otmu undipne orowâk katyekmunne kinnomai yamâ ki meyekbuap.” Yawu sâoop.

⁴ Otmu Isirae lohimbi Anitâhât komolân gâtne yongonjetâ nânghâwan yamâ emelâk yâkât pat otbi. Yâk yengât dop yamâ menduhuakjetâ 144,000. Otmu Isirae lohimbi yuņe hionakmâ komot kâi nombotgen yâhâp otbi ya yengât dopyenye yuwu. ⁵ Yura yâk yengât komolân gâtne yapâmâ 12,000 yakât dop. Otmu Luwen yâkât komolân gâtne gurâ 12,000. Otmu Gat yâkât komolân gâtne gurâ yawuâk 12,000. ⁶ Otmu Asehât komolân gâtne gurâ yawuâk

12,000. Otmu Naptalihât komolân gâtje ya gurâ yawuâk 12,000. Otmu Manasehât komolân gâtje gurâ yawuâk 12,000. ⁷ Otmu Simiongât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu Lewihât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu Isasahât komolân gâtje gurâ 12,000. ⁸ Otmu Sewulungât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu Yosepgât komolân gâtje gurâ 12,000. Otmu bâiņeâmâ Benyamingât komolân gâtje 12,000. Lohimbi komot yuņe Anitâhât pat otbi.

Lohimbi kinņitje orowâkņe kinmâ Anitâ yet Yesu mepaeyelekbi.

⁹ Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakņan lohimbi kinņitje orowâk hânņan kulemņan manbi yaņe taka menduhuakmâ kinņetâ yekban. Otmu lohimbi ya sâlipyongonomgât dop bia. Yaņe Anitâ otmu Lama Nanņe yâk yetgât gotyeyņan kinbi. Kinmâ sâņgum kaok bolañ bolañ mânunjakņetâ ge enġatyeyņambâ hârâtâhâk kinmâ ariop. Yâkņe awu tawu mem lapu lapu tuhumi yuwu sâmi Anitâ mepaem kinbi. ¹⁰ “O, Anitâ Tihit Amboņe. Gâņe nen gike pat sâmi kuningion. Yakât otmâ ki hiliwahonom. Otmu gike nange, Lama Nanņe nengât tosaġât otmâ umatņe miop. Yakât otmâmâ sâp yiwerenġe yuâmâ nenņe manman âlepņan manmâ gain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâņetâmâ anġelo kinņitje orowâkņe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanņe, soņgo papato imbât, lok kunņe yâk kerek hawamyongom kurâp kinbi. Kurâp kinmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. ¹² “Nen Anitâ Ambonennġahât wâtņan manmain. Yâk nâņġân nâņġânņe âilonġo. Otmu âlâlâ yakât amboņe oap. Yâhâmâ lanņanġak tatmâ gamap. Manman amboņe yu bulâņe. Otmu yâkņe buku âilonġo otningim gamap yakât mepaembisâin.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâņetâ lok kunņe 24 yâk yengâlen gâtņe yuwu sâmi âinohop. “Lohimbi yu sâņgum kaok bolañ bolañ mânunjakmâ kinsai ya wosakembâ takai? Otmu topyenġeâmâ girawu?”

¹⁴ Yawu sâmi âinohomu yuwu sâmi ekuwan. “Nâmâ wongât âinohoat? Gâņe eknohoâyâ.”

Sâmune sâop. “Lohimbi yuâmâ emelâk kasalippenġe mem ge katyeken sâmi mem âlâlâ tuhuyekņetâ hâhiwin kakņan manmâ gawî. Yawu otyinġinġetâ sâtgum manmâ biwiyenġe Yesuhâlenâk katmâ manbi. Yakât otmâmâ emelâk Lama Nanņe heņņe tosaenġe piriim ikņe pat kuyinġiop. ¹⁵ Yakât Anitâhât senņan kinmâ sâp ârândâņ yâk mepaem hoņ bawaņgim manmai. Yawu otmâ manmâ yâhâņetâ Anitâ manman amboņe galemiongom mâmâņe otyinġimap. ¹⁶⁻¹⁷ Otmu Lama Nanņe yamâ Anitâhât senņan kinmâ gamap. Yawuhât yâku yawuâk yâk yengât galem otmâ manman kârikņe yakât to senņanâk dâiyekmâ arimu yan nem piriakmâ mepaeakmâ manmai. Yawu otmâ Anitâņe yâk yengâlen umatņe âlâlâ teteyinġimapgât manman sânduhân katyekmâ wawaeyekbuap. Yakât kakņanâmâ yâhâņe torokatmâ enġat hako otmâ gilâp isenomaiġât dop ki tap. Me sotgât yâhâņe ki po yinġimu munomai. Me toġât enġatyenġe ki saņ sâwuap. Me sikopņe yongomu yan wâtynġe ki houņ sâwuap.” Yawu sâop.

8

Lama Nanņe yâkņe gâoņ bâiņe ya mem holaņmâ pilâop.

¹ Ya ekmune biatmu Lama Nanņe gâoņ nombolan yâhâņe ya mem holaņop. Mem holaņmu yanâk mun ya bialop. Mun ya biatmu Anitâ hawamgum kinbiņe in tatmâ hutuk sâmi kinbi. ² Yawu kinņetâ kâlep ki otmâek anġelo nombolan yâhâņe yaņe Anitâhât senņan tetem kinņetâ yekban.

Kinjetâ Yesujeâmâ lâmun nombolân yâhâp ya yingimu mewi. ³ Otmu yâk yengâlen gâtje âlâjeâmâ kondo golinjak tuhuwi ya memâmâ alata yan hotom uwi yakât nombotgen ari kinop. Otmu lohimbî nombotje alata amutgen kinnâ yan Anitâ ulitgum manbi ya yengât den ya hanj sâmb yâhâmu tepje nângâyinjgiâkgât Yesuje to kukje suk suk yamâ gâimu kondoân ya pik sâmb iop. ⁴ Pik sâmb imu anjele mem moselemu Anitâhât hâmejan yâhâop. Yâhâmu yanâmâ tepje nângâyinjgiop. ⁵ Otmu ya pesuk sâmbu anjele yanje alata yapâ kâlâp mem kondo kâlehen katmâ mem ari aknjangen panmu hânân sem tok sâmb giop. Hânân gemu elem ya tok sâmb belek sâmbu himbim gunjuruj sâop. Himbim gunjuruj sâmb arimu mososoj pato miop.

Arjelo kândikuje lâmunje kunop.

⁶ Otmu anjele nombolân yâhâp yanje lâmunyeje âlâku konok konok miakmâ kunne sâmb otmâ menduhuakmâ kinjetâ yekban.

⁷ Arjelo anjoân lâmun kunop, sâp yanâmâ gelâk kândâk kândâk otmu kâlâp yanje hepnjak pato otmâ hânân kionju ekban. Yâhâ hânân giop yanjeâmâ puñ sâmb hewukje nombotjeâk siop. Komot kalimbu gârâmâ yakât ho-hetyenambâ gâtje konohâk yanjeâmâ sem meteop. Yâhâwâmâ talowot.

Arjelo yâhâpnanje lâmunje kunop.

⁸ Yawu otmâmâ anjele yâhâpnanje lâmunje kunmu yan wahap âlâ giop. Yamâ kâlâp pato yawuya. Yanjeâmâ ge saru kâlehen giop. Saruân gemu yan saru torehenje giowângen yanjeâmâ hewâk pato olop. ⁹ Hewâk pato otmu saruân gâtje yan iwi ya aksihâk muwi. Otmu nombotje saruân wanja mem bam gam otmâ manbi yâk gurâ yawuâk saru kaknan gulip otbi. Yâhâ nombotje pato yamâ âlepne hâmeyeje kinop.

Arjelo kalimbujanje lâmunje kunop.

¹⁰⁻¹¹ Arjelo kalimbujanje lâmunje kunop. Kunmu pitu pato âlâ, kutje Kalak sâmb, yanje sem lanj lanj sâmb kionjuop. Yanje himbimâmbâ ewapâ gemu yan to senje senje yakât nombotjeâk kalak olop. Komot kalimbujanbâ komot konohâk yanjeâmâ kalak olop. Yâhâ yâhâp yamâ ukenje yawuâk olowot. Yawu otmu lohimbî nombotjanje to kalak newi yanje muwi.

Arjelo imbâtjanje lâmunje kunop.

¹² Arjelo imbâtjanje lâmunje kunop. Kunmâ dewutâ emetsenje pitu topje topje lanjinyeje yamâ kâtâpgumu omonjuop. Otmu dewutâ nombotje yamâ nombolâk pilâmu nomborâmâ omonjuop. Otmu emetsenje yawuâk, otmu pitu gurâ yawuâk lanjinyeje inin pilâmu sânduk sâmb iop. Yawu otmu hilâmgât emetsenje ya kâtâpgumu hilâm kâriknan omonj sâhâop. Otmu dop yawuâk omongât emetsenje ya gurâ kâtâpguop.

¹³ Otmu ya biatmu yakât kaknan âlâ tetemu yuwu ekban. Tiwa pato pâp pâp sâmb hanjân yâhâm arimu ekban. Hanjân yâhâm ari kârikne halahum yuwu sâop. “Bâe, âlâlâ teatap yuâmâ ki orotje. Arjelo nombotje âlâ yâkne lâmunyeje kunne sâmb oai. Kunjetâ sâp yanâmâ umatje topje topjanje lohimbî kakyenjan yâhâwuap. Hâmbâi yan girawu otnomai sâmb nângâm oan yukâ.” Yawu sâop.

¹ Anjelo momenjanje lâmunje kunop. Kunmu yan pitu pato âlânje himbimâmbâ gemu ekban dop yawuya anjelo âlânje himbimâmbâ gem hânân kionop ya tetemu ekban yakât topnjeâmâ yuwu. Yâkne hem nâpumje yapâ âlâlâ bâleje topnje topnje holanjmu yahatmâ ariâkgât himbimâmbâ giop. ² Gem hem nâpum yakât gahatje ya mem pilâmu anj sâmu utun pato gam yâhâm emetsenje ya kâtâpgoop. Kâtâpgoomu omoj pato sahapop. ³ Otmu utun yâhâop yakât biwiñambâ dimuj tem pato ya teteop. Tetem utun ya biwiñambâ gemâmâ kulahâ bâlejanje ningimap dop yawuâk yingjio. ⁴ Otmu amboyanjanjeâmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nak me senje âlâlâ esenje ya nene sâm ki genomai. Me Anitâhât lohimi undip katyinginetâ yakât pat otmâ mansai yâk yekmâmâ hâhiwin ki yingjinomai. Yâhâ nâje mâmânje otyingimune ari lohimi tâñât, undipyeje bia yamâ hâhiwin pato yingjinomai. ⁵ Hâhiwin yinginetâ sâtgum manjetâ emetsenje mome pesuk sâmu yanâmâ sânduk sâwuap.” Yawu sâm hângânyongop. ⁶ Hângânyongomu ge lohimi yinginetâ hâhiwin nângâwi ya biatyngiâkgât mâtâp hâum pâpgum manbi. Hâhiwin ya yawuâk nângâm manjetâ emetsenje mome pesuk sâmu yanâk hâkyenje sânduk sâop.

⁷ Otmu dimuj yanjanjeâmâ yingine sâm beâsije beren beren otmâ kinmap dop yawuâk otmâ kinjetâ yekban. Yâhâ kunyanjanjeâmâ njerendenj golinjak tuhuma yawuya mem lok papatnje njerendenj horarangi mai dop yawuyanje horarangi kinjetâ yekban. Kun kundenyanje yamâ lok nengât kun kunden yawuya. ⁸ Yâhâ somotyenje yamâ kâkâlep yanje silik solok sâm giop. Yâhâ sâtyenje yamâ puaiâ sâtjanje kâkitik sâmap, dop yawuya. ⁹ Yâhâ dihinyenjahât katipnje yamâ hâmbâ kâriknje yawuya. Yâhâ pengamyenje mun pato pilâop yamâ gâmut huwuwuj sâm gam arimu nângâmâin yawuya bia. Ya wangim dop âlâ olop. ¹⁰ Yâhâ sopyenjanjeâmâ boson boson sopnje yawuya. Otmu yanjanjeâmâ lohimi kârâyekmu hâhiwin pato nângâwi. Hâhiwin pato nângâwi yakât kakñan emetsenje mome pesuk sâop. ¹¹ Otmu amboyanje yamâ anjelo âlâ hem nâpum pato tumuje ki eheknje yakât amboje. Anjelo yakât kutnje yamâ Isirae yengât denân Awaron, yâhâ Girik denân Apolion sâmai. Yakât topnjeâmâ yuwu tap. “Kiom Amboje.”

¹² Otmu anjelo momeranje lâmunyanje kunbi yapâ umatnje teteop yamâ bialop. Otmu umatnje yâhâpnje otmu kalimbuje tetewe sâm olop.

Anjelo nombolân konokjanje lâmunje kunop.

¹³ Anjelo âlâ nombolân konok yanje lâmun ya kunop. Kunmuâmâ alata amutgen kinbi yanje Anitâ yuwu sâm ekuwi. ¹⁴ “Emelâk anjelo imbât yanje to pato âlâ, kutnje Euparata sâm, yan lohimi bâleje yanje matnje menomai yakât mambotmâ tatñet sâm dâmân kâlehen katyekñetâ tatbi. Katyekñetâ tatñetâ emelâk yongone sâm yakât hewewen otmâ mitiwahom tatbi. Yâhâmâ matnje yinginetgât anjelo lâmun kunmâ kinsap yu hângângurâ holanjekmu arinetgât nanñain.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sânetâ yanâk ari holanjekmâ lohimi kâsipyononetâ komot kalimbu oti ya yengât hohetyenambâ gâtjanje komot konok mem gulip tuhuyekñetgât sâm hângânyongop. ¹⁶ Hângânyongomu emelâk arine sâm bunewâk heñgemahom tatbihât yapâ yahatmâ ariwi. Otmu yâk yengât kapam lok beâsi kakñan tatbi ya sâlipyononongât dop bia. Yamâ komot pato, 200 milion yawu.

17 Otmu kapam lok beâsi kakñan ariwiñe kapamgât hâk katipñe topñe topñe mem hanjalakbi. Nombotñe kisi kisi, nombotñe kuriñ, kâlâp koketñe kuhuluñ kuhuluñ yakât dop me hep yawuya, yâhâ nombotñe gimban yawuya. Yâhâ beâsi yengât towatyene yamâ yuwu. Kunyañe yamâ pusi pato, kutñe Laion sâm, yâkât kunñe yawuya. Wâtyene pato tatyingiop yakât lauyenambâmâ kâlâp pato sem kilik kilik sâm punduñ sâm kinmap yawuya ekban. Yañe ari lohimbi kâsipyongetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtñe komot konok sem gulip tuhuyekñetgât sâwi. 18-19 Yamâ betyenehen otmu dâtâpyenehen yamâ sâtñeak hârok. Yâhâ hapeyenañât sâtñe yamâ mumakgât sâtñe dop yawuya bia. Ya wangiap. Yañe lohimbi kerek hilipyongomu hâhiwin dondâ nângâm muwi.

20 Otmu lohimbi komot kalimbu tatbi. Yapâ gâtñe komot konok emelâk gulip otbi. Yâhâ komot yâhâp tatbi yañeâmâ orotmemeyene bâleñe ya ki bet pilâwi. Yamâ kunyañe kârikñe otmâ torokatmâ weke bâleñe yengât nângâñetâ bonñe otmu mepaeyekbi. Yâhâ Porom Lâpio yawuya yengât umutyene ya hâwiwi, me kâtñak gâiwi, me goliñak me siliwanak um kutakum yañak mepaewi. Yawu otmâ wahap tâñât, hâliñe bia, yakât nângâñetâ yahalop. 21 Otmu kombo meyingine sâm dondâ yongongetâ muwi. Me sait bâleñe, me karasuña, me kâwâ konda me âlâlâ ya otbi. Yawu otmâ manmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânyenyañe ki kepeiwi. Orotmeme bâleñe ya torokatmâ otmâ manbi.

10

Anjelo âlâñe pepa mem Yoane warñmu niop.

1 Otmu ya pesuk sâm u anjelo âlâ ekban. Yamâ wâtñe pato nandoroñe tatbanjiop yañe himbimâmbâ elem kulewoñboñ biwiñambâ gemu ekban. Anjelo yakât kun kundenñe yamâ sikopñe siliñ siliñ sâm hâumap yakât dop otmâ lanñe pilâmu yâkât kun kundennan yamâ hambe mohat yañak pato otmu ekban. Kâi pawutñe yamâ kâlâp semu koketñe lañ lañ sâm imap dop yawuya. 2 Yâhâ bânñan pepa mem talop yañe perereñ sâop. Otmu kâiñe perereñ sâm bonângenñe saruân tâlim kanehenñe hânân tâliop. 3 Yawu otmâ yan halahuop. Halahumu elem pato ya hâreakmu himbim gunguruñ sâm nângâwan. 4 Topñe ya nângâm kulemguwe sâm ot tatmune benñe, Yesuñe himbimâmbâ den âlâ yuwu sâop. “Yoane, elem kulewoñboñ munñe pilap yakât topñe ki kulemgu. Yamâ inâk ândâwâk nângâm biwihanâk katbuat.” Yawu sâop.

5 Otmâ anjelo yañe bânñe bongen siwirañom panmâ himbimân ekmâ yuwu sâop. 6 “Anitâ manman amboñe. Gâ embânân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Wâtge kârikñe pato tatgihiap. Yawu tatgihiapgât otmâ himbimân, hânân, toen, saruân, me senñe âlâlâ wosapâ wosapâ tatmâ arai ya gâñe sârâ tetewi. 7 Wâtge pato yawu tatgihiap yakât otmâ sârâ sâp pato yu emelâk tâlâhuap. Yakât otmâmâ sâp yiwerene yu alata amutgen kinsai ya yengât nângâmâmâ kasalipyeñe matñe bâleñe yingirâ meñet. Otmu emelâk gâñe poropetelipge den ekyongorâ sâm tetem gawi yakât bulâñe yiwerene teteâkgât yakât anjelo nombolân yâhâpñe lâmunñe ya kunâk.” Yawu sâop.

8 Yawu sâm u yanâk Yesuñe himbimâmbâ yuwu sâm eknohop. “Anjelo kâiñe nombotñe hânân tâlim nombotñe saruân tâlim pepa mem perereñ tuhumi kinsap ya ari bânñan me.” Yawu sâop. 9 Yawu sâm u arimune anjelo yañe yuwu sâm eknohop. “Pepa yu gihimune mem ne. Nendâmâ lauhan

membuap. Yâhâ nem kut pilârâ tepgan gewuwâwâmâ tepge irik irik sâmu hâhiwin nângâwuat.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Yawu sâm mem nihimu newan. Mem nemune kâkânan bâok sâop. Yâhâ tepnan giop yanâmâ hâhiwin nihiop. ¹¹ Hâhiwin nihim yanâmâ yuwu sâm eknohop. “Gâ ihilâk lohimbî hânñan kulemñan kapi wosapâ me wosapâ manmâ arai ya yeñgâlen ari yu me ya teteyiñgiwuapgât topñe sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm eknohop.

11

Anitâhât hoñ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetñe

¹ Otmu kapam dop tuhu tuhu ya mem nihim yuwu sâm eknohop. “Gâ yahatmâ ari. Anitâhât opon kâmbukñahât ginñe hotom umai yakât tunñe nombot yakât dop tuhum ek. Otmu lohimbî nombotñane Anitâ hoñ bawanñim mepaem kinsai ya amonñe kinsai ya sâlipyongom dopyeñe nângâ. ² Yâhâ Anitâhât topñe ki nângâmai yamâ yaehen tai yâhâmâ kasalipyenñe taka emet kapiyeñe Anitâhât kaweñe tap ya limbârongum hâhiwin yingñetâ sâtgum manñomai. Sâtgum manñetâ emetsenñe 42 pesuk sâwuap. Yakât otmâ yâhâmâ ki sâlipyongowuat. Pilâyekdâ in tatñomai. ³ Yawu otmâ hâhiwin nângâm sâtgum manñetâ yan nâñe hoñ bawayâhâtne yâhâp katyelekmune lohimbî yanñe munomaihât kou kendâmahom kunyetñan kepeim Anitâhât topñe sâm ekyongom manmutâ emetsenñe 42 pesuk sâwuap.” Yawu sâop.

⁴ Yâhâ Anitâhât hoñ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetñeâmâ yuwu. Yâhâmâ nak âlâ, kutñe oliwa sâm, yawuya. Me balam yâhâp sem kilik kilik sâm kinmap yawuya. Yâkñeâmâ Anitâ hoñ bawanñim yâkât topñe sâm tetem ekyongom mandomawotgât sâm yitgiop.

⁵ Yâhâ tetemu ekban yakât torokatmâ yuwu sâwe. Lohimbî nombotñane orotmeme bâleñe otmâ mansaiñe yotgone sâm gotyetñan arinñetâ yâk yetgât lauyetñambâ kâlâp punduñ sâm seyekbuap. Yakât sâm kalop. ⁶ Lok yâhâp yanñeâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ gelâk âlâ ki giâk sâmutâ ki gewuap. Sâp yan Anitâhât den ekyongoromawot. Yâhâ to senñe hep olâk sâmutâ hep otbuap. Me kundat umatñe topñe topñe teteyiñgiâkgât nângâromawot ya gurâ âleñe teteyiñgiuwawâk. Yakât wâtñeñe pato tatyitgiap.

⁷ Otmu Anitâhât den ya sâm tiñ pilâromawot yan hem nâpum bâleñahât amboñe yanñe yapâ yahatbuap. ⁸ Yahatmâ kapi âlâ kutñe âiñe Sotom sâm, otmu kutñe âlâmâ Aihita, yan Kutdâyetñe howanân kuñetâ muop kapi yan ari kasa otyitgim yotgomu mundomawot. ⁹ Yawu otyitgimu yan mitihât kasa hânñan kulemñan kapi wosapâ me wosapâ gâtñe yâk yetgât den pat ya nângâm taka yelekmâ mem hanyotgomaihât galemñeñe kinñetâ ki mem hanyotgonomai. ¹⁰ Yawu otñetâmâ nombotñane yuwu sânomai, “Bâe, hoñ bawa yâhâp yuñe taka hâhiwin kakñan katnenekmutâ sâtgum manmâ gain ya muawot.” Yawu sâm bukulipyenñe orop yeñeâk heronñe nanñanñim senñe âlâlâ anñi gunñi otmâ yâhânomai. Otmu yâk yetgât sâm torokatyitgim onñ girinñ otmomai. ¹¹ Yawu otñetâ hilâm kalimbu otmu âlâhât nombolâk ya pesuk sâmu imbâtñan hilâm kârikñan yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyitgimu yahatdomawot. Yahatmâ kinmutâ yan lohimbî nombotñane gotyetñambâ gam arinomai yanñe yelekmâ umutyenñe arimu kinñityenñahât dondâ otmomai. ¹² Yawu otmutâ yanâk himbimâmbâ Yesuñe

den âlâ yuwu ekyotgowuap. “Yet yuân gayet.” Yawu sâmb ekyotgomu elem kulewongboŋ biwiŋambâ yâhâmutâ kasalipyetŋe yelekŋetâ sâtŋe otbuap.

¹³ Yâhâromawot yanâk mososoŋ pato membuap. Memu emetyeŋe mem gâsuk tuhumu amon âlâek yaŋe putuk sâwuap. Otmu lohimbî matŋe 7000 yongomu munomai. Muŋetâ yanâmâ lohimbî nombotŋe ki hiliwahonomaiŋe Anitâhât kulem ya ekŋetâ sâtŋe otmu yâkât nâŋgâŋetâ yahatbuap. ¹⁴ Umatŋe yâhâp teteap yamâ pesuk yap. Yakât kakŋan kalimbunŋe yu tetewe sâmb oap.

Anjelo nombolân yâhâŋe bânŋe lâmunŋe kunop.

¹⁵ Anjelo bân nombolân yâhâŋe, bukuyeŋe bânŋe yaŋe lâmun kunop. Kunmuâmâ anjelo kiŋitŋe orowâkŋe den kârikŋan yuwu sâŋetâ gemu nâŋgâwan. “Kutdâneneŋe Anitâŋe nanŋe hâŋgângumu ge lohimbî yengât lok kutdâ manmâ tihityeŋe otmâ manbisâp yakât sâp emelâk tâlâhuap.” Yawu sâmb mepaewi.

¹⁶ Otmu lok kunŋe papato 24 ya Anitâ hawamgum tatmaiŋe yuwu sâmb Anitâ kiki mewangwi.

¹⁷ “O, Anitâ, Wâtgât Amboŋe. Embânân hân himbim ki kândikyotgonâmbâek tatmâ gaon. Otmâ tatmâ gamat.

Sâp yiwerene yu topŋe katmâ lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ arai yamâ gâŋe galemyeŋe pato otmâ yâhâwuat. Yakât nâŋgâmunŋe hân himbim pâroŋ oap.

¹⁸ Yâhâ lohimbî nombotŋe gâhât topge ekmâ nâŋgâhîhîŋetâ gemu betgihim komolipge mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otmâ orotmeme bâleŋe otmâ manmâ gai yakât matŋe yingiwe sâmb oat. Matŋe yingiwe sâmb otdâ kuk pato otmâ ahone sâmb oai. Otmu gâŋe lohimbî kerek yengât biwiyeŋe ekmâ nâŋgâm matŋe yingiwuatgât sâp ya tâlâhuap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

Otmu sâp yiwerene yuâmâ poropete nombotŋe gâhât tem lâmb manmâ gawi, me lohimbî nombotŋe gâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeim manmâ gawi, yâkŋe hâmeŋe âlepeŋe menomaihât sâp yu tâlâhuap. Yakât sâmb gâ mepaeheksain.”

¹⁹ Yawu sâmb kiki mewangŋetâ Anitâhât opon kâmbukŋe himbimân tap yakât gahatŋe ya hindakmâ an sâmb kinop. Hindakmâ an sâmb kinmu yakât kâlêhen girem den sâmb kulemgum kalop yakât katipŋe ya tetekŋan otmu ekban. Yawu otmâ belek sâmb himbim gunguruŋ sâmb gelâk kândâk papato giop. Yawu otmâ yan mososoŋ pato memu hân hârohâk sâmb sâmb sâop. Yawu tetemu ekban.

12

Imbi âlâŋe naom memu puaiŋe nem kereŋgetbe sâmb olop.

¹ Kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Imbi âlâ hâk katipŋe mânunakmâ talop yakât kundeneâmâ sikopŋe siliŋ siliŋ sâmb hâmap yawuya. Yâhâmâ omongât emetsenŋe lanŋe pilâop yakât gotŋan kinop. Yâhâ kunŋe mâpuŋanâmâ pitu kâiân yâhâp tatbi. ² Otmu imbi yamâ tepdâek. Yawu gârâmâ naom ya membe sâmb hâliliakmu hâhiwin nâŋgâm isem talop.

³ Yawu olop yakât kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Puai kurin bâleŋe yawuya. Kunŋeâmâ bân nombotgen yâhâp. Yâhâ kunŋe ya ârandâŋâk lok papatoŋe ŋerendeŋ horarŋimai yawuyaŋe hârâtâhâk horarŋim talop. Yâhâ ŋilipŋeâmâ bân nombot nombot hârok. ⁴ Yâhâ yaŋe himbimân pitu kâsipyongomu komot kalimbu otbi. Komot konok yamâ aksihâk hapenŋe

gâwâreyekmu pek sâmbân gewi. Yâhâ komot yâhâp yamâ pilâyekmu yanâk tatbi. Otmu imbi yañe naom ya memu puaiyañe nembe sâmbân imbi yakât gotñan ba kinop. ⁵Yâhâ imbi yañe naom miop yañeâmâ hâmbâi lohimbî hârok yengât lok kutdâ manmâ tihityeñe otbuapgât Anitâñe emelâk sâmbân kalop. Otmu puaiyañe nembe sâmbân otmu sâp yan Anitâñe sâmbân naom ya himbimân yâhâmâmâ orowâk talowot. ⁶Yawu otmu imbi yañeâmâ kiñgitñahât otmâ sururuk sâmbân ari lok ki manmaiângen Anitâñe yâkât kawe mem henjenñuwanñim kalop yan ariop. Yan arimu Anitâñe tihitñe otmâ yâhâmbu emetsenñe 42 ya pesuk sâop.

⁷Yâhâ imbi yañe lok ki manmaiângen ariop sâp yanâmâ himbimân kapam pato teteop. Kapam pato tetemu yan anelo patoyeñe, kutñe Mikae sâmbân, yâkñe anjelolipñe meyekmu puaiya yakât komolipñe ya yongom mem ge katyekbi. ⁸Mem ge katyekmâ himbimâmâ watyekñetâ hânân yuân gewi. ⁹Yawu gârâmâ puaiya kunsain yakât kutñe yamâ Haknenñan Sâmap, otmu kutñe âlâmâ Satan, yañe lohimbî kerehâk kâityongom mem lohotñe tuhunenekmap.

¹⁰⁻¹¹Otmu alata amutgen kinbi yañe yuwu sâñetâ nângâwan. “Satanñe Anitâhât senñan kinmâ haonñmâ ârândâñ nen Anitâhât komolipñe den âian katnenekmâ mem bâlenenekbe sâmbân gamap. Yawu gârâmâ Anitâñe nanñe sârerenenehâkgât hângângumu gem nengât sâmbân muop ya mumuñambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ yâkñe sâmbân yakât anjelolipñe Satangât komolipñe watyekñetâ giai. Otmu Lama Nanñe yâkâlen torokatmunñe mâmâñe otningimu Satan otmu yâkât hoñ bawa me mitihât kasa takanñetâ lohotñe ki otmâ manbin. Yawu otmâ kârihem kinmâ Lama Nanñe yâkât tem lâuwangim mepaewin. Mepaemunñe yakât matñe kasalipñeñe taka nongoñetâ muwin. Yawu gârâmâ Anitâ Kutdânennñe wâtñe pato tatbangimapñe nen mem henjenñunenekbuapgât mâtâp teteap. ¹²Otmu Lama Nanñe ya mumuñambâ mem yahalop yan Satan mem ge kalop. Yâhâ yakât dopñeâk nenñe Satangât hoñ bawa ya mem ge katyekbin. Topñe yawuhât otmâ himbimân gâtñe yeñe heronñe otbangim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâñe Satan mem ge katbuap yakât Satanñe nângâm kuk pato otmâ yakât matñe sâmbân hânân ge lohimbî mem ge katyekbe sâmbân olop. Yawu gârâmâ yakât nângâm tepnenñe dondâ bâleap.” Yawu sâñetâ nângâwan.

¹³Yakât otmâ puaiyañe yuwu nângâop. “Bâe, hânân gian yukât matñeâmâ imbi yakât naom ya muâkgât nanñan” yawu sâop. ¹⁴Yawu sâop yakât otmâ Anitâñe sâmbân tiwa pengamñe yañe imbi ya âlihithbangiwi. Âlihithbangiñetâ yahatmâ pâp pâp sâmbân lok ki manmaiângen Anitâñe kawe henjenñuwanñiop yan ariop. ¹⁵Arimu puaiya kuriñ bâlêne yañe imbi ya hilipguwe sâmbân launje anju yapâ uwurup pato gam kionop. ¹⁶To yañe gam kionmâ imbi ya nem kereñgetbe sâmbân olop. Yawu olop yamâ imbi yañe torokatmâ manmâ yâhâmbu emetsenñe 42 pesuk sâekgât Anitâñe sâmbân pumñe âlânje bâok sâmbân to ya lâum kurihiop. Lâum kurihimu imbi ya hâmeñe kinop. ¹⁷Hâmeñe kinmuâmâ puaiyañe ekmâ kuk bâlêne olop. Kuk bâlêne otmâ imbi yakât komolipñeñe Yesuhât den pat âlepñe ya nângâm mem biwiyenñan katmâ Anitâhât tem lâum manbi. Komot yengât puaiya yañe kuk bâlêne otyingim itit kiom tuhuyekbe sâmbân ariop. ¹⁸Ari saru sâtñan kinop.

13

Sonjo sâtñe kârikñe yamâ kunñe nombolân yâhâp.

1 Saru sâtŋan kinmâ halahumu soŋgo âlâ, sâtŋe kârikŋe, yaŋe saruâmbâ gamu ekban. Soŋgo sâtŋe kârikŋe yamâ ŋilipŋe bât nombot nombot hârok. Yamâ lok kutdâ yengât irimut horarŋgimai ya ŋilipŋan konok konok horarakmâ talop. Kunŋe yamâ nombolân yâhâp yanâmâ Anitâ watmâ yâkât kawenŋan kinbe sâŋ yan ikŋe kutŋe konok konok kulemgwakmu talop. ²Yâhâ orotmemeŋe yamâ yinsiwet kârikŋe yawuya. Yâhâ kâiŋe bâtŋe yamâ tiwa yawuya. Sâtŋeâmâ puaiâ sâtŋe yawuya. Yâhâ puaiâ ya emelâk ekban yakât wâtŋan kinmâ tem lâuwanŋiop. ³Yâhâ soŋgo yamâ emelâk kasanŋe kunŋe nombolân yâhâp yakât hohetyenŋan gâtŋe konok kuop. Kumu hepŋe pato ga kioŋmu wip sâŋ benŋe yanŋak sâwâwanŋiop. Sâwâwanŋimu lohimbî hânŋan kulemŋan manbiŋe ya ekŋetâ sâtŋe ologgât yâkâlen torokatmâ yâkât nâŋgâŋetâ yahalop. ⁴Nâŋgâŋetâ yahatmu yuwu sâwi. “Bâe, soŋgo kârikŋe bâleŋe âlâlâ kerek wangiyeksap. Yawu gârâmâ lok girawu yaŋe mem ge katbuap?” Yawu sâŋ soŋgo yakât nâŋgâŋetâ yahalop. Yawu gârâmâ soŋgo ya konok ki mepaewi. Soŋgo yakât amboŋe puaiâ yaŋe mâmâŋe otbanŋiop yakât otmâ yâk yâhâp yâhâp nâŋgâyitŋinŋetâ yahatmu mepaeyelekbi.

⁵Anitâŋe ya ki ekmâ sâyitŋiopgât soŋgo yaŋe Anitâhât nâŋgâmu gemu mem ge katbe sâŋ yuwu sâop. “Anitâ ya emelâk wâtŋe biatmu mem ge katsan.” Yawu sâŋ ikŋahât nâŋgâmu yahalop. Yawu otmâ kârikŋe otmâ manmu emetsenŋe 42 ya pesuk sâop. ⁶Yâhâ soŋgo sâtŋe yaŋe Anitâ mem ge katbe sâŋ yakât sâŋ bâlewanŋiop. Dop yawuâk himbimân manbi ya yengât sâŋ bâleyiŋgim manop. ⁷Yawu otmâ Anitâhât lohimbî ya kuk otyiŋgim kerehâk mem lohotŋe tuhuyekmâ mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ lohimbî hânŋan kulemŋan manbi ya yengât kunŋe manop. ⁸Yakât otmâ lohimbî nombotŋe Anitâhât pat ki otbi yamâ soŋgo yakât nâŋgâŋetâ yahalop. Yâhâ lohimbî nombotŋe Anitâhâlen torokatmâ manbi yaŋeâmâ soŋgo ya ki mepaewi ya yengât topyene yuwu. Emelâk embânŋan Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop sâp yanâk lohimbî yaŋe biwiyenŋe Lama Nanŋe kuŋetâ muop yâkâlenâk katmâ mannomai yâk yengât Anitâŋe nâŋgâop. Yâk yengât nâŋgâm kutyene pepaen kulemgum Lama Nanŋe wanŋmu mem manman kârikŋe yakât pat kuyiŋgop. Yawu. ⁹Otmu yenŋe den kulemguan yu sâlikum topŋe nâŋgâŋetâ keterahâk.

¹⁰Lohimbî nombotŋeâmâ hâhiwin kakŋan mannomai. Ya teteyiŋgiwe sâŋ otbuap yan ki misiŋguraknomai. Yawu otnomaiân kasalipyenŋe mem pâi emetŋan katyeknomai yan sâtŋum mannomai. Yâhâ nombotŋeâmâ kapamŋe mem yongonomai. Ya teteyiŋgiwe sâŋ otbuap yan âlâengen ki arinomai. Ya ihilâk yongonomai. Umatŋe ya teteyiŋgiuwawân yakât nâŋgâm Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe meyekbuap. Otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiuwap yan yakât nâŋgâm ki gorâyŋgiwuap.

Soŋgo sâtŋe kârikŋe âlâŋe lohimbî menduhuyekmâ ikŋe kulem bâtyenŋan otmu meteyenŋan kalop.

¹¹Otmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Soŋgo sâtŋe kârikŋe âlâ ekban yaŋe hân tumunambâ pindilakmâ yahalop. ŋilipŋeâmâ lama lokŋahât ŋilipŋe ekmain yawuya. Yâhâ denŋe engatŋe yamâ bau hulin yerâmunŋe hâok hâok sâŋap yawu. ¹²Otmu yamâ emelâk anŋoânâk soŋgo sâtŋe kârikŋe ekban yaŋe emelâk mâmâŋe otbanŋiop. Mâmâŋe otbanŋiop yâkât lohimbî yaŋe nâŋgâŋetâ yahatmu yâkâlen torokatmâ manŋetgât sâŋ ekpongop. ¹³Otmu Anitâŋe

mâtâp manġum ki mem ge kalop yakât otmâ haonmâ ârândârġ kulem topġe topġe meminiop. Yawu otmâ lohimbî senyeġan kinmâ sâmu kâlâp pato âlâ himbimâmbâ ge hânân punduġ sâmu ekbi. ¹⁴ Yawu otmâ yakât lohimbî dondâ yuwu sâam kâityongop. “Yen soġo kunġe sâwâeop yakât umutġe hâwiġetâ kundenġe teteâk.” Yawu sâam yingioop. ¹⁵⁻¹⁷ Yawu sâam yingimu Anitâġe mâtâp ki manguyingioop yakât otmâ yâkât tem lâum umutġe ya hâwiġetâmâ mâmâġe otbanġimu yahalop. Yahatmâ ikġe mepaem manġetġât den sâam yingioop. Den sâam yingim lohimbî topġe topġe, geheġe me yahat yahatġe, kutyenġe orop me kutyenġe bia, iri sikum tatyingioop me umburuk manbi, ya kerehâk menduhuyekmâ ikġahât kulem towatġe bâtyeġan otmu meteyeġan kalop. Yawu katyingimu yapâ gâtġaġe yâkġak sot me senġe âlâlâ ya ari puluhonomaihât dop ya teteyingioop. Yawu otyingimu yâkât nângâġetâ yahatmu mepaem manbi. Yawu gârâmâ lohimbî nombotġaġe yâkât ki nângâġetâ yahalop yakât otmâmâ matġe yingimu mem muwi. Yawu. ¹⁸ Otmu yeġe den kulemġuan yu sâalikum nângâġetâ keterahâk. Yâhâ soġo sâtġe kârikġe ya tetewuap yamâ dopġeâmâ 666, dop yaġeâmâ lok âlâhât kut ya miop. Yawu.

14

Lohimbî kinġitġe orowâġe Lama Nanġe otmu Âwâġe yetġât nângâġetâ yahalop.

¹ Otmu ya pesuk sâmu kulem âlâmâ yuwu tetemu ekban. Pumġe pato âlâ, kutġe Sion sâam, yamâ Yerusalem kapi yan tap yakât dop yamâ himbimân tap. Lama Nanġe yaġe yan kinmu ekban. Otmu yanâmâ lohimbî dopyeġe 144,000 Anitâġe meyekmâ himbimġât pat kuyingioop yâkġeâmâ yâkât senġan kinbi. Kinmâ amboyâhâtyeġe, Lama Nanġe otmu Âwâġe, yâk yetġât kutyetġe yamâ yeġe meteyeġan kulemġuakmâ kinbi. ² Otmu sâp yanâk munġe yuwu tetemu nângâwan. Tâlâm pato âlâ yerâmu munġe pilâmap yakât dop, me himbim ġuġguruġ sâmu nângâmain dop yawuya, me âlâmâ, lok dondâġe menduhuakmâ waġgam kunġetâ nângâmain yawuya, yaġe haġâmbâ gemu nângâwan. ³⁻⁵ Otmu lohimbî 144,000 yaġe soġo papato imbât otmu lok kunġe 24 yaġe Anitâhât dâtâpġan kinbi yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewangġiwi. Kiki mewangġietâ nângâwan. Otmu lohimbî yu yan yuġeâmâ hânân yuân ihilâk mahilâk ki manbi. Yâġe uwawapġe bia manbi. Otmu den perâkġe me den guruk ki sâam manminiwi. Lohimbî yawuyaġe Lama Nanġahâlen biwiyenġe kepeim manmâ yâkât tem lâum manminiwiġe Anitâ yet Lama Nanġe yetġât pat manbi. Yawu otmâ yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewangġietâ yekban. Kiki yakât topġeâmâ lok ihilâk mahilâk manbi yaġe ki nângâwi. Lohimbî Yesuhâlen torokatmâ manbi yâkġak kiki yakât topġe nângâm mewangġiwi.

Anitâġe aġelolipġe kalimbu hâġġanyongomu denġe sâam tetewi.

⁶ Kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâġe aġelo âlâ hâġġangumu haġâmbâ pâp pâp sâam ari lohimbî hânġan kulemġan mansai yâk yeġġâlen ari yuwu sâam ekyongop. ⁷ “Yeġe biwiyenġe Yesuhâlen katmâ yâkât tem lâum manmâ embâġân anġoânâk Anitâġe pat kuyingioop ya meġet. Anitâġe lohimbî topyeġe ekmâ den sâam hâreyingġiwe sâam oapġât sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâmâ yenâmâ yâkât tem lâuwangim yâk konok mepaenġet. Ambonenġe Anitâġe hân

himbim kândikyotgop. Otmu âliwahap topņe hânân kalop. Yakât yâk konok mepaem mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁸ Otmu yakât kakņan aņelo âlâ tetemu ekban. Yâkņe yuwu sâop. “Kapi âlâ, kutņe Bawilon sâm, yakât ambolipņaje lohimbi nombotņe hânņan kulemņan manmâ ariwi ya yeņgâlen ariwi. Ari yeņahâk orotmemeyeņe kiņgoņ otbi ya yawuâk otņetgât sâm kendâyinņețâ nâņgâyinņiwi. Yakât matņeâmâ Anitâņe itit kiom tuhuyekmu kâwurumņe kinâk.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Otmu yakât kakņan aņelo âlâ kalimbuņe tetem yan den kârikņe halahum yuwu sâop. “Lohimbi nombotņaje soņgo sâtņe metņe ikņe otmu yâkât umutņe nahân hâwiņețâ golâ otmâ yahalop yâk yetgât nâņgâņețâ yahalop. Otmu yâk yetgât kulem yamâ bâtyeņan otmu meteyeņan kulemguaqmâ mansai ya yeņgât Anitâņe kuk pato otyinņim gap. Kuk otyinņimu yakât otmâ lohimbiņe Lama Nanņe muop yâkât aņelo koko salek ya yeņgât senyenai kinņețâ kâlâp patoņe seyekbuap. Seyekmu sâtğum manmâ yâhânomai. In yawu ki pesuk sâyinņiwuap. Sâp kâlep seyekmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

¹² Yâhâ yenâmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe Yesuhâlen katmâ Anitâhât den lâuwî yamâ ya yawuâk torokatmâ mannomai. Otmu biwiyeņe yakât galemņe orangim mannomai.

¹³ Yesuņe Anitâhât gotņan kinopņe yuwu sâm eknohop. “Yoane. Gâ den yuwu sâmun e kulemgu. Lohimbi biwiyeņe nâhâlen kepeim mansai yâk yeņgât kasalipyeņaje nâņgâņețâ bâlemu yongom mem âlâlâ tuhuyekņețâ munomai. Yamâ sâp âlâlen yâkņe manman kârikņe memâmâ manman sânduhân manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu Anitâhât Wâtğât mâmâņahât Heakņe yuwu sâm ekuop. “Bulâņanâk yat. Yâhâmâ Anitâ hoņ bawanņim hâhiwin kakņan manmâ yâhânomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe nâņgâmu munomai yanâmâ bulâņe yinņiwuap.” Yawu sâop.

Himbimâmbâ gem lohimbi mem hâwuruyehowot.

¹⁴ Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâņe Yesu hâņgângumu âwurem gewuap yakât yuwu tetemu ekban. Yesuņe kaperam âlâ goliņe tuhu tuheņe ya karakmâ, iri goleakmâ, âom kela bânņanâk tatmu elem kulewoņboņ kakņambâ giop. ¹⁵ Otmu aņelo âlâņeâmâ Anitâ yâkâlambâ gemu ekban. Otmu yaņeâmâ aņelo âlâ elem kulewoņboņ yakât kakņan talop ya yuwu sâm ekuop. “Bâiņ, bonņe memehât sâp yu tâlâhuap. Yakât otmâ âom kela yaņe nak kehetņe mem hâwurum mânuņđâ pik sâek.” Yawu sâm ekuop.

¹⁶ Ekumu âom kela yaņe mem mânuņmu pik sâop.

¹⁷ Yawu sâmu yanâk aņelo âlâ Anitâhât opon kâmbukņambâ pilâm giop. Yâkņe tewetņe sâtņe welâk welâk ya mem giop. ¹⁸ Mem gemu yakât kakņanâmâ aņelo âlâ alataen kâlâp um katminiop ya pilâm giop. Yaņeâmâ den kârikņe sâm aņelo tewet mem manop ya yuwu sâm ekuop. “Hânân wain kehetņe emelâk purup pato kinsap. Yawu gârâmâ gâņe tewet miakmâ ge hârem bonņe me. Ya mem mendârerâ toņe giâk.” Yawu sâop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu sâmu tewet miakmâ ge bonņe ya hârem mem mendâremu toņe yaņe gem hep olop. Hep otmâ wanğa âlâ kapi yakât betņan kinop yan ge kinop. Yan ge kinmâ lak sâm moseleakmâ hânân ge pik sâm dengân pato olop. Yâhâ dengân yakât kâlepņeâmâ 300 kilomita yawuya olop. Otmu yakât tumuņeâmâ lok kinmu nekamņan otbuapğât dop olop. Yakât dopņeâk lohimbiņe kunyeņe kârikņe otmu orotmeme bâleņe otmâ manmâ gai yakât matņe meņetğât Anitâņe pilâyekmu genomai.

15

Anjelolipnje nombolân yâhâp yaŋeâmâ bumbum âlâlâ ikŋiâk ikŋiâk mewî.

¹ Otmu yakât kakŋan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât opon kâmbukŋe himbimân tap yakât kâlehen aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kinŋetâ yekmune sâtŋe olop. Yawu otmâ aŋelo yaŋeâmâ bumbum nombolân yâhâp ikŋiâk ikŋiâk mewî. Yâhâ bumbum yamâ Anitâŋe matŋe bâiŋe yinŋimu meŋetâ bialâkgât. ² Ya mem kinŋetâ yan saruwân yawuya pato ekban yamâ omonânâk hewam sikopŋe kumu siliŋ siliŋ sâmu topŋe kuririŋ sâmap yawuya olop. Yâhâ saru ginŋan Anitâhât lohimbi yaŋe iliwetmâ songo sâtŋe metŋe ya, otmu yakât umutŋe nahân hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop ya, otmu sâtŋe kârikŋe loggât dop 666 ya miop, ya yengât den kum mem ge katyekbi yaŋe saru ginŋan kinmâ buŋam tâliwi. ³⁻⁴ Yâhâ Moseŋe Anitâhât tem lâum manop yâkât heronŋe nâŋgâm buŋam mem tâliwi. Yâhâ âlâmâ Lama Nanŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu buŋam yuwu sâm tâliwi.

“O Anitâ, kutdânenŋe. Gâ wâtge pato dondâ tatgihiap. Âi memat yamâ mendâ âlepŋe nandoronŋe otnap. Orotmemehe ekmunŋe ae seŋ seŋ, yae yongâe otnap. Gâŋe lohimbi topŋe topŋe yengât kunyeŋe otmâ tatmâ gaonŋak tatmâ gat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ himbimân taiŋe, me nen hânân taiŋe gâ konok mepaehekmain. Otmu kut patŋe sâm haŋ tuhumunŋe ârândâŋ merândâŋ otmâ imap. Gâ konok uwawapŋe bia, âilonŋo lonŋo tatmat. Yakât otmâ mepaehekmâ yâhânom. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arain nengât tihitnenŋe otnap yakât ga mepaehekmâ mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yakât kakŋan âlâ yuwu tetemu ekban. Opon kâmbukŋe himbimân tap yakât gahatŋe ya hindakmâ aŋ sâm kinop. ⁶ Aŋ sâm kinmuâmâ Anitâhât welâmŋe ya hawangum sâŋgum kâlep hikunŋetâ ge hârândâŋâk kinop ya tetemu ekban. Yâhâ yan songo papato imbât mumuhât dop bia hâlâŋakmâ tatŋetâ yekban. Yâhâ gotyerŋan aŋelo nombolân yâhâp kinbiŋe sâŋgumyeŋe kaok bolan bolan manujakbi. Otmu dihiyenŋan kâiput goliŋe tuhum âmbâkujetâ giop. ⁷ Otmu lohimbi orotmemeŋe kinŋon otmâ manminiwiŋe matŋe mem hâhiwin kakŋan manŋetgât songo pato âlâŋe aŋelo nombolân yâhâp ya kondo konok konok mem yinŋimu mewî. Otmu kondo ya kâlehen bumbum topŋe topŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yaŋe pik sâm iop. Yakât Anitâ manman ambonaŋe matŋe sâm yinŋiwuapgât kondo ya mem kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinŋetâ yan Anitâ laŋinŋe ambonŋe ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgimapŋe kuk bâleŋe olop. Yawu otmu opon kâmbukŋahât kâlehen utun bâleŋe sahaŋop. Utun sahakmâ maŋgumu opon kâmbukŋahât kâlehen yâhânomaihât dop ki olop. Yawu otmu aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kumâmâ bumbum bâleŋe moseleŋetâ ge lohimbi bâleŋe yengâlen teteop. Otmu yakât kakŋanâmâ kâlehen yâhânomaihât dop ya teteop.

16

Bumbum moseleŋetâ ge lok bâleŋe yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteop.

¹ Anitâŋe aŋelolipŋe nombolân yâhâp ya yuwu sâm ekyongop. “Yen gemâmâ matŋe yinŋiwom yakât bumbum teteyinŋiâkgât moseleŋetâ giâk.” Yawu sâm hâŋgânyongomu gewi. ² Aŋgoân hânân moselemu giop yakât topŋeâmâ yuwu. Lohimbi nombotŋaŋe songo kârikŋe yakât kulem towatŋe meteyerŋan tuhuangim nahân umutŋe hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop ya mepaewi. Komot

yañeâmâ bitâp me use kârikñe ya teteyiñgiâkgât bumbum ya hânân moselemu giop.

³ Yâhâ anjelo yâhâpñeâmâ kondone mem saruân moselemu giop. Moselemu gemu saru yamá lok hiliwahonjetâ hepyeñe gam gara gara otmâ korokñe pilâmap dop yawu olop. Yâhâ saruñe hep gara gara olop yakât kâlêhen senñe âlâlâ tatbi yamá kerek mum metewi.

⁴ Yâhâ anjelo kalimbuñe kondone mem to senñan moselemu giop. To senñan moselemu giop yamá aksihâk hep otmâ meteop. ⁵⁻⁶ Moselem yan Anitâ yuwu sâm ekuop. “O Kutdâne, gâ embânâmbâek tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yâhâ lohimbî bâleñe kunyeñe kârikñe otmâ gâhât hâkân otmâ orotmeme bâleñe otmâ manminiwi ya kerekñe matñe mem mum metenjetgât hânñanohorâ ge moselemune giap. Moselemune gemu yan gâñe den sâon yakât bulâñe teteap ya nânñamune ârândân oap. Yâhâ poropetelipge nombotñe yongom mem âlâlâ tuhuyekñetâ muwi. Muñetâ yan hepyeñe hânân giop yakât matñe gâñe hep bâleñe yu yingirâ nenjetâ dopñan oap. Ya nânñamune ârândân oap.” Yawu sâop. ⁷ Yâhâ alata amutgen kinbiñe Anitâ yuwu sâm ekuñetâ nânñawan. “Bulânânâk Anitâ Kutdâneneñe gâ wâtge kârikñe tatgihimap. Yakât otmâ den âiân katyekmâ matñe yingirâ miai ya ekmunñe dopñanâk oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ anjelo imbâtñe kondone mem sikowân yan moseleop. Moselemu Anitâñe sâmu sikop yamá pilâm irik irik sâm kâlâpñe sem lañ lañ sâmap yawu otmâ sem meteyehop. ⁹ Otmu kâlâp pato yañe punduñ sâm lohimbî ya dondâhâlâk seyehop. Sem bâleyekmu nânñam nânñam iliwetmâ Anitâ bumbum ambonje yakât awat pilâwanñiwi. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenñe ki kepeiwi.

¹⁰ Yâhâ anjelo momeñe yañeâmâ bumbum âlâ moselemu sonjo sâtñe metñe yâkât kawenñan giop. Gemu omoñ pato kum kepeim imu benñe lohimbî yâkâlen torokatbiñe hâhiwin pato nânñam nimbilamyenñe pânñan ihim hâreakbi. ¹¹ Yawu otmâ kunyeñe kârikñe otmâ Anitâ himbim ambonjahât awat pilâwanñim orotmemeyenñe bâleñe ya witgum otmâ manbi.

¹² Yâhâ anjelo nombolân konokñe kondone mem to âlâ, kutñe Euparata sâm, yan moselemu giop. Moselemu gemu to yañe aksihâk sañ kititiñ sâop. Sañ kititiñ sâmu yan lok kunñe nombotñe emetsenñe gahanembâ takanomai ya yengât mâtâp meyiñgiop. ¹³ To ya sañ sâmu yan puaia yakât lauñambâ weke bâleñe yamá kesuñ pâlâmñe yawuya gemu ekban. Âlâmâ nakñe mem umutñe hâwiñetâ yahatmâ golâ olop yakât lauñambâ kionmu ekban. Âlâmâ poropete âlâ den perâkñe sâm kâityongop yakât lauñambâ gemu ekban. ¹⁴ Otmu weke bâleñe dondâ yañeâmâ kulem topñe topñe ya mewî, yañeâmâ lok kutdâ bâleñe yâk yengâlen arim kapamgât kuk teteâkgât mâmâñe otyiñginetâ Anitâ kum mem ge katne sâm yakât menduhuakbi. Yawu tetemu ekban.

¹⁵ Yâhâ den âlâ Yesuñe yuwu sâop ya sâwe. “Nâñe hâmbâi pârâk sân sânak takawom. Otmu nâhât pat mansai yenâmâ hewewenñ otmâ âlâlâñe ya mem dunñan tuhuakmâ mambotnihim mannomai. Aman pâlâmñe ki inomai. Yenâmâ biwi nânñan nânñanyenñe galemahom nâhât mambotmâ mitiwahom mannomai. Yawu otmâ manñetâ nâ takawom yan ki anjulaknomai. Yawu otmâ heronje otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Otmu kapam tetewuap yakât den âlâ torokatmâ sâwe. Weke bâleŋe yaŋeâmâ lok kutdâ dondâ mâmâŋe otyiŋŋiŋetâ kapi âlâ, kutŋe Amaheron sâŋ, yan menduhuakbi.

¹⁷ Yâhâ aŋelo nombolân yâhâpŋaŋeâmâ kondone ya haŋân moselemu gemu yanâk Anitâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Bâiŋ, pesuk yap.” ¹⁸ Yawu sâmu yanâk belek sâmu himbim guŋguruŋ sâop. Himbim guŋguruŋ sâmu yanâk mososoŋ pato miop. Mososoŋ nombotŋe memap yakât dop bia, wangim dondâ miop. ¹⁹ Otmu kapi pato, kutŋe Bawilon sâŋ, yan orotmeme bâleŋe dondâ otmâ manminiwi. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu bâlemu matŋe meŋetgât sâmu mososoŋ pato memu Bawilon kapi ya hionakmâ komot kalimbu otbi. Otmu ya hâlâŋmâ kapi tatbiâ yamâ biatmu kâwurumyeŋaŋak kinop. ²⁰ Otmu saru tânâmŋan mâtuŋa pato tipiŋe tatbi yamâ aksihâk guhulakmâ meteop. Otmu pumŋe gimbâŋe ya hâlâŋmâ talop ya gurâ bâok sâŋ gulip otmâ meteop. ²¹ Yawu otmu kât kârikŋe kândâk kândâk giop. Yaŋe gemâmâ lohimi nombotŋe kât yaŋe kum tâtuk meyeŋop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât awat pilâm sâŋ bâlewaŋgiwi.

17

Imbi kondarâ yakât topŋe

¹ Aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kondoyeŋe mem manbi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâŋ eknohop. “Garâ arire. Yu tetemu eksat yukât pâŋe konok topŋambâek nâŋgâhât tiripgohomune ek. Imbi yuâmâ imbi kondarâ. Yâkŋe ihilâk mahilâk manmâ to hâlâŋmâ kinsap. Yâhâ yiwereŋe tosaŋahât matŋe Anitâŋe waŋmu hâhiwin pato nâŋgâm yâhâwuapgât dop oap. ² Yawu gârâmâ imbi kondarâ yukât topŋeâmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Lok papato sesengâlâkŋe imbi kondarâ yukâlen torokatmâ yâk orop senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otbi. Otmu orotmemeŋe bâleŋe otminiop ya yawuâk otmâ manbi. Yawu otbi yakât otmâ yaŋe biwiyeŋe mem hâlîm tuhuyekmâ gaop. Topŋe yakât otmâ garâ tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

³ Yawu sâŋ dâinekmâ pumŋe âlâ lok ki manmaiâŋen yâhâwit. Yan yâhâmutŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Imbi kondarâ yaŋe sonŋo sâtŋe metŋe yakât kakŋan yâhâmu yaŋe sokom talop. Sonŋo yamâ kuriŋ. Otmu yakât ŋilipŋe yamâ bât nombot nombot hârok. Yâhâ kunŋeâmâ nombolân yâhâp. Yaŋe Anitâhât kawenŋan kinbe sâŋ ikŋe kutŋe konok konok kulemguakmâ talop. ⁴ Otmu imbi yaŋeâmâ sâŋgum kuriŋ hârândâŋâk mânunŋahop. Mânunŋakmâ karanŋ karanŋ ahitŋaŋe tuhuŋetâ âilonŋo nandoroŋe olop ya pilahop. Otmu kâiput goliŋak tuhu tuhuŋe ya âmbâkuahop. Otmu bâhârâ yamâ goliŋak tuhum miop. Bâhârâ memu yanâmâ orotmemeŋe kiŋgoŋ topŋe topŋe ya ikŋe manmanŋahât bonŋe yaŋe yan pik ŋâtâk ŋâtâk sâŋ iop. ⁵ Yâhâ metenŋanâmâ ikŋe kutŋe ya kulemgumu talop. Kut yamâ yuwu. “Bawilon kapi ambolipŋaŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ gawi. Yâhâ imbiŋeŋe yamâ imbi kondarâ. Yâk yeŋgât mâmâyeŋe yamâ nâ.” Ikŋe kutŋe metenŋan yawu kulemgumu talop. Yâhâ kut ya lok âlâŋe ekmâ nâŋgâwuapgât dop bia. ⁶ Imbi yaŋeâmâ emelâk lohimi nombotŋe biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop yamâ kerek sâmu yongoŋetâ muwi. Yongoŋetâ muŋetâ yan imbi yaŋeâmâ yekmu âlepŋe otmu biwi hâlîm pato olop. Yawu otmu ekmune sâtŋe otmu pârâk pilâwan.

⁷ Otmu aneloŋe yuwu sâm eknohop. “Girawuhât nângârâ ki orotŋe oap? Imbi yuâmâ soŋgo sâtŋe metŋe yaŋe sokomap. Yâk yetgât topyetŋe yuwu sâmune nângâ. ⁸ Soŋgo sâtŋe eksat yukât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ emelâk hem nâpumân kionmâ gulip olop. Yapâ gâtŋaŋe hâmbâi yâhâpŋe yahatmâ gawuap. Gamâmâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhâlen ki torokatmâek yaehen manmâ gai. Ya yengât kutyeŋe yamâ emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân manman kârikŋahât pepaen Yesuŋe ki kulemgum kalop. Lohimbi yaŋe soŋgo sâtŋe ya ekmâ yuwu sânomai. “Bâe, yuâmâ emelâk manmâ gam gulip olop. Yaŋe yâhâpŋe yiwerenŋe teteap.” Yawu sâm nângâŋetâ âilonŋo loŋgo otbuap.

⁹ Otmu aneloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Den yan yukât bulâŋe tetewuap yakât topŋe ekmâ nângânomai. Kunŋe nombolân yâhâp yamâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop. Yâhâ imbi yakât dowâmâ kapi pumŋe nombolân yâhâp yakât tânâmŋan talop ya. Yâhâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop yamâ lok kutdâ nombolân yâhâp. ¹⁰ Yâhâ lok kutdâ yamâ momerâ yaŋe muwi. Yawu gârâmâ âlâmâ nombolân konokŋe sâp yiwerenŋe yu galemŋe otmâ mansap. Yâhâ bâiŋe yamâ hâmbâi tetewuap. Yâhâ tetewuap yanâmâ sâp tâlâwâk galemŋeŋe otbe mâne Anitâŋe sâmu mumbuap. ¹¹ Yawu gârâmâ soŋgo sâtŋe yamâ anŋoânâk manmâ gaop. Yâhâ yiwerenâk ki mansap. Gâmâlâhâmâ yahatmâ lok kutdâ nombolân yâhâp yâk yengâlen torokatmâ nombolân kalimbuyenŋe otmâ manbuap. Manmâ yâhâm kâlâwân arimu pesuk sâwuap. Topŋe yawu.”

¹² “Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok yeksat yamâ lok kutdâ bât nombot nombot yâk yengât dop oap. Yâkŋe yiwerenŋe ki mansai, hâmbâi tetenomai. Tetem manŋetâ soŋgo sâtŋe yaŋe mâmâŋe otyiŋgimu orowâk torokatmâ tatmâ yâhânomai. Yâkŋe galemŋeŋe otmu sâp tâlâwâk mannomai yakât kakŋan mum biatnomai. ¹³ Yâhâ mannomaiân nângân nângânyenŋe hikuakmâ soŋgo sâtŋe yamâ yâkât wâtŋan kinmâ yâhânomai. ¹⁴ Yâkât wâtŋan kinmâ yan Lama Nanŋe mum yahalop ya kune sâm yâk orop kasa oraŋgim mannomai. Yamâ Lama Nanŋaŋe mumuŋambâ yahatmu âwâŋaŋe sâmu wâtŋe pato nandoroŋe tetewaŋgiop. Yawu otmâ lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyeŋe otmu lok kutdâ ya yengât kunyeŋe pato mansap. Yakât otmâmâ kasalipŋe yongom mem ge katyekbuap. Yâhâ lohimbi yaŋe biwiyenŋe yâkâlen katmâ manŋetâ yakât Anitâŋe ikŋe pat kuyiŋgiop yâhâmâ yâkŋe lok kutdâŋe pato oapgât yâkâlen torokatmâ kasalipyeŋe yongom pesuk pilâyeknomai. Yawu.”

¹⁵ Otmu aneloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane gâ emelâk eksat. Imbi kondarâ yamâ to hâlâŋmâ kinsap. Yâhâ to yakât dopŋeâmâ yuwu. Lohimbi komotŋe komotŋe hânŋan kulemŋan manmâ den topŋe topŋe sâmai ya yengât dop oap. ¹⁶ Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok eksat yamâ lok kutdâ yâk yengât dop oap. Yâkŋe soŋgo sâtŋe metŋe yâkâlen torokatmâ imbi kondarâ ya kasa otbaŋginomai. Kasa otbaŋgim imbi yakât lembân tâkŋe ya mem holaŋbaŋginomai. Mem holaŋbaŋgiŋetâ hâk barak kinbuap. Yawu kinmâ itit kiom tuhuŋetâmâ kâwurumŋaŋak kinbuap. ¹⁷ Otmu yamâ inâk ki tetewuap. Anitâŋe biwi nângân nângânyenŋan ya katmâ mem hewewenŋe tuhuyekmu soŋgo sâtŋe ya orowâk menduhuakmâ imbi kondarâ ya mem ge katnomai. Anitâŋe sâop yakât bonŋeâmâ yawu tetewuap.

¹⁸ Otmu imbi kondarâ yamâ kapi pato tap yakât dop. Kapi pato yakât patoyenâŋeâmâ lok kunŋe hânŋan kulemŋan tatmâ arai yâk yengât kunyeŋe

otmâ tatmap.

18

Anitâŋe sâmu Bawilon kapi kâwurumŋaŋak kinop.

¹ Kulem ya pesuk sâmu yakât kakŋan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anjelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban yakât wâtŋe pato tatbaŋgiop. Otmu gem yan yakât laŋinŋe pato yaŋe hânân pilâmu laŋ laŋ sâop. ² Yâkŋe kârikŋe halahum yuwu sâop. “Kapi kutŋe Bawilon yamâ emelâk kâwurumŋaŋak kinsap. Yiwerenêamâ weke bâleŋe dondâ mansai. Otmu nâi bâleŋe ki nenenŋe, sopŋan hepdâek, sâmai dop yawuya, ya pik sâm iap. ³ Emelâk lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ orotmeme kiŋgoŋ otmâ gam biwi hâlim otbi. Yawu otmâ manbi. Yâhâ lok kutdâŋe gurâ yawuâk orowâk orotmeme bâleŋe ya otbi. Lohimbî nombotŋaŋe yâku aŋgi guŋgi otne sâmâmâ yawuâk yan torokatmâ hângât senŋe âlâlâ otmu bâleŋe topŋe topŋe otmâ manmâ gamai yawuya Anitâŋe kerehâk yongom tâtuk meyehop.”

⁴ Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâop. “Yen nine komot Bawilon kapiân mansai ya yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bawilon kapi ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe me kiŋgoŋ ya otmâ manmâ gamai yakât matŋe yingimune hiliwahonomosai. Yawu gârâmâ yen orowâk yongomaingât orotmeme bâleŋe ya pilâm pilâyekmâmâ nâhâlen ga torokatmâ manŋet.” Yawu sâm ekyongop.

⁵⁻⁶ Yawu sâm aŋelolipŋe yuwu sâm ekyongop. “Kapi yukât ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe otbi yakât topŋe Anitâŋe kerek naŋgap. Yakât otmâmâ matŋe yu yingiap. Kapi yu ambolipŋe yeŋgât orotmeme yamâ imbi kon-darâ yeŋgât orotmeme yawuya. Ya nâŋgâmunne dondâ bâleap. Otmu kasalipyeŋe mem bâleyekbi. Yakât matŋe yâku yakât dopŋanâk mem purik pilâm yinginomai. Emelâk kapi ambolipŋaŋe menduhuakmâ orotmeme bâleŋe ya otbi. Yakârâmâ yâku kârikŋe otmâ matŋe kâpekyinginomai. ⁷ Yâhâ emelâk kapi ambolipŋaŋe hop sambe kakŋan manmâ yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu hâmeyeŋe bitminiwi. Yakât yengu matŋe tâŋ tâŋâk purik pilâm yinginomai. Yawu otnomai yakât kakŋanâmâ yâkŋe dondâ isem buiakmâ mannomai. Yâhâ yiwerenêamâ ambolipŋaŋe biwiyenŋaŋe yuwu naŋgai. “Bâe, nenâmâ yiwerenŋe hop sambe kakŋan mansain. Yawu manmâ lohimbî dondâ tânyongom mansain. Yâhâ imbi nombotŋaŋe kambut manmâ tep bâle nâŋgâm isem mansai. Yâhâ nenâmâ umatŋe âlâ hâtongowuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhânôm. Tep bâle nâŋgâm ki isem buiaknom.” Yawu naŋgai. ⁸ Yakât otmâ sâmunne pârâk sân sânak umatŋe bâleŋe topŋe topŋe yâk yeŋgâlen tetewuap. Po pato tetewuap. Me bumbum, me aman kundat, me aman mesek topŋe topŋe ya teteyingimu hâhiwin pato nâŋgâm isem buiaknomai. Isem buiakmâ manŋetâ yan kasalipyeŋaŋe taka itit kiom tuhuyekmâ kapiyeŋe uŋetâ sewuap. Yakât umatŋe ya yingiwomgât dop tap.” Yawu sâop. Sâop yawuâk tetemu ekban.

⁹ Kasalipyeŋaŋe taka kapiyeŋe uŋetâ siowân yanâmâ lok kutdâŋe aŋgoânâk manmâ gawiân orotmeme bâleŋe Bawilon kapi ambolipŋe ya orop otmâ gawi yaŋeâmâ kâlepŋan kinmâ kapi patoen ekŋetâ kâlâp sem utun duk duk sâm yahalop. Utun ya ekmâ yan isem tep bâle otmâ biwiyenŋe hoakbi.

¹⁰ Yawu otmu ekmâ kiŋgityenahât otmâ kâlepŋan kinmâ ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, Bawilon kapi patoen yan hop sambe pato kinop. Yâhâ yiwerenêamâ pârâk sân sânak kasalipyeŋaŋe taka matŋe yingiai. ¹¹ Yâhâ

anġoânâmâ yâk orop senġe âlâlâ anġi ġunġi otmâ gem yâhâm manbi. Yâhâ yiwerenġeâmâ emelâk manbi ya pilâm hou latmâ mansai.” Yawu sâam tep bâle otmâ isewi. ¹² Yâhâ torokatmâ yuwu sâawi. “Anġoânâmâ Bawilon kapi pato yakât biwiġan hop sambe pato iminiop. Eheġne ki eheġne, nânġân nânġânġe ki nânġân nânġânġe, senġe âlâlâ topġe topġe tuhuwi. ¹³ Yawu tuhum mem manġetâ wuân me wuân âlâhât pâin ġuin âlâ bia, senġe âlâlâ topġe topġe ya kerehâk tatyinġiop. Otmu kapi kârikġe bâleġe. Kasalipyeġe mem ġe katyeġġetâ yâk yeġġât amutġen manmâ hon bayinġim gawi. Yâhâ sâp yiwerenġe yuâmâ kerek biatyinġiap.

¹⁴ Bâe, senġe âlâlâ topġe topġe mem hop sambe kakġan manminiwi. Yâhâ nep topġe topġe torokatmâ tuhuwi yiwerenġe ya emelâk biatmâ kititiġ yap. Otmu senġe âlâlâ yu me ya eġġâlem anġi ġunġi otmâ manbi. Ya ġurâ kerek kititiġ yap. Otmu yukât kakġan yâhâġne âlâ torokatmâ tetewuapġât dop âlâ ki tap,” yawu sâawi.

¹⁵ Otmu lok nombotġe kapi kâlġepġehembâ taka yan âi topġe topġe tuhum hâmeġe papato meminiwi yaġeâmâ “Kâlâp yuġe punduġ sâam senenekmap,” sâam yakât kâlġepġehen kinmâ ekbi. ¹⁶ Yawu ekmâ kinmâ yuwu sâawi. “Bâe, bâe, kapi yuâmâ aksihâk kiom balu balu oap. Emelâhâmâ Bawilon ambolipġe, me buku nombotġe kâlġepġehembâ takawi yanâmâ hâk katipġe kulem topġe topġe yawuya mânunġakmâ manminiwi. Otmu kâiput topġe topġe ya ġolinġak tuhum âmbâkuakbi ya eġġâlem yawuya mem bam gam otbi. ¹⁷ Yawu otminiwi yakât matġeâmâ yiwerenġe yu meġetâ eksain.” Yawu sâawi.

Otmu waġġa ambolipġe, me nep loklipyeġe waġġaen kinmâ ekbi. Otmu nep lok nombotġeġe hikinânġen kinmâ ekbi. ¹⁸ Lok ya kerehâkġe kâlġepġan kinmâ senyeġaġak pilâm ekmâ yuwu sâawi. “Bâe, kapi yan ya yu mon? Senġe âlâlâ ya kerehâk ġulip otmâ meteap. Hâpuwân pekatġe sem yawu tuhuap. Bâleġe dondâ oap.” Yawu sâawi. ¹⁹ Yawu sâġetâ biwiyeġe orotok sâop. Otmu yakât tep bâle nânġâm yan kou kendâm ahowi. Isem tep bâle nânġâm yan torokatmâ yuwu sâawi. “Bâe, kapi pato enda eksain. Endaġe âlâlâ ya kerehâk biatmâ kititiġ yap. Yamâ nen waġġa ambolipġe âlâengembâ tohom kapi yanâk anġi ġunġi otmâ yapâ tewetsenġe pato dâim hop sambe kakġan manne sâam ġain. Ya yiwerenġe kâlâpġe mem hote alikġe tuhuap. Yakât ġirawu otnom? Me wosapâ ari tewetsenġe yawuya menom? Ya pesuk yap yukâ.” Yawu sâam isem buiakmâ kinbi.

²⁰ Yawu teteyinġiop yakât anġelo yaġe yuwu sâop. “Yen emelâk poropete nombotġe manbi, otmu aposolo manbi, otmu Anitâhât komot otmâ yâkâlen torokatmâ manbi, yenâmâ kapi yu ambolipġeġe kasa otyinġim mem gem katyeġġi. Mem ġe katyeġġetâ yakât matġe yu Anitâġe yinġiap yakât yen heronġe kakġan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâamu anġelo wâtġe kârikġe tatbaġġiopġe kât pato âlâ mem yahatmâ saru tumunġan pilâmu ġiop. ġemu yanâk yuwu sâop. “Nâġe pilâmune ġiap. Yakât dopġeâk Anitâġe kapi pato Bawilon yukât ambolipġe ya yawuâk pilâyekmâ gem tepyeġe kum huhumu ġulip oai. ġulip otġetâ kâwurumyeġaġak kinsap. ²²⁻²⁴ Emelâhâmâ Bawilon yan imbi anġi ġunġi otmâ manbi. Otmu keġġât senġe âlâlâ topġe topġe mem eġġâlem kinmâ on ġirin kakġan manbi. Hop sambe kakġan manbi. Âli hawat topġe topġe ya meġetâ lohimbi dondâġe ya ekmâ yu bonġe mon sâam yan nânġâm tâpikġum manmâ gawi. Yakât otmâ lohimbi hânġan kulemġan tatmâ ariwiġe yâk yeġġâlen torokatmâ biwiyeġe hikuakmâ manbi. Yawu manmâ ġam hop

sambe pato teteyingimu âlâlâhât ki pâinmâ manbi. Otmu heronje otmâ bujam me kep topnje topnje tuhumi engat nombotnje watmâ yakât yenjahât sâmbi mepaeakmâ manbi. Otmu yenjahât nângânetâ yahatmu hâkyenje mepaeakmâ manbi. Yakât otmâmâ Anitâ poropetelipnje nombotnjaŋe yâkât den sâmbi tetem ekyongowi. Den sâmbi ekyongonetâ nângânetâ gemu yongonetâ kerehâk mum metewi. Emelâk Anitâhât komot ya mem ge katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekbi yakât matjeâmâ yâku yu teteyingiap. Sâp yiwerenje yuâmâ manman ya emelâk biatmâ kititiŋ yap. Emelâk hân yuân torokatmâ âi topnje topnje mem yenjahât nângânetâ yahatmu manmâ gawi. Sâp yiwerenje yu gurâ biatmâ kititiŋ yap. Kapi yu yâhâpnje mem miwirikuŋetâ tetewuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.” Yawu sâop. Anelonne kât pilâmu saru tumunje kâlehen giop yaŋe yakât topnje sâmbi teteap.

19

Anitâŋe matje yingiop yakât otmâ iknje lohimbijne mepaewi.

¹ Ya ekmune pesuk sâmbi yakât kakŋan den âlâ yuwu nângâwan. “Lohimbi kiŋgitje orowâkne menduhuakmâ tatmâ Anitâ otmu Kutdânenne Yesu yâk yetgât gotyetŋan kinmâ Anitâ heronje otbaŋgim yuwu sâmbi mepaewi. ² “O, Anitâ, Wâtgât Amboŋe, Gâŋe yu ya otbe sâmbi ya otdâ âlepnje nandoroŋe otmap. Tihitnenne otdâ gâhât amutgen manman sânduhân manmâ yâhânom. Yâhâ imbi kondarâ yâkne orotmeme bâleŋe otminiop. Otmu buku nombotnjaŋe yawuâk otŋet sâmbi kendâyingim gaop. Yakât matje gâŋe yu waŋdâ memu pesuk yap. Yawuhât mepaeheksain. Otmu gâhât komot nombotnje gâhâlen biwiyenjaŋe kepeim manbi yamâ imbi kondarâ yaŋe kasa otyingim yongomu muwi. Yakât gâŋe matje yu waŋmu memu pesuk yap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ³ Gâŋe kapi pato yu ambolipnje matje yingimu kâwurumŋanjak kinsap. Yukât kakŋan yâhâpnje miwirikum torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ heronje otgihaiin.” Yawu sâwi.

⁴ Otmu lok kunje 24 otmu soŋgo papato mumuhât dop bia yaŋe Anitâ mepaem yuwu sâmbi. “Âlepne dondâ nenne Anitâ konok mem mepaene. Ya bulâŋanâk.” Yawu sâmbi.

⁵ Otmu yâk yengâlen gâtne âlâŋe yuwu sâmbi nângâwan. “Yenâmâ Anitâ hoŋ bawangim lauŋe lâum yâkâlen biwi nângân nângânyenjaŋe kepeim mansai. Yen lok topnje topnje, lok geheŋe me kutyenje orop, yen kerehâk menduhuakmâ Anitâ konok sâmbi mepaem manŋet.” Yawu sâmbi.

⁶ Yawu sâŋetâ yanâk den âlâ yuwu tetemu nângâwan. Himbimân gâtne dondâŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ mepaenjetâ munyenje nângâwan. Munyenêâmâ himbim gunguruŋ sâmap yawu, me to tâlâm pato yerâmu munje pilâmap yawu. Yawu otmâ yuwu sâmbi. “O, Anitâ, Kunnenne pato, Manman Amboŋe, gâŋe tihitnenne otmâ tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ⁷⁻⁸ Otmu lohimbi miakmâ heronje otmâ mansai yakât dopŋeâk gâŋe lohimbi nombotnje Lama Nanŋe yâkâlen biwiyenjaŋe kepeim manmâ gawi yakât pat kuyingiop. Pat kuyingiop ya Lama Nanŋaŋe meyekmâ ikŋe manman kapiân mem ari katyekmu heron maronŋ otmâ manmâ yâhânomai. Yakât sâp yu tâlâhuap. Yâhâ lohimbilipne sâŋgum kaok bolan bolan mânunjakmâ mambotmâ kinsai. Sâŋgum kaok mânunjakmâ kinsai yamâ manman uwawapŋe bia manmâ gawi yakât dop. Yakât otmâ mepaeheksain.” Yawu sâmbi.

9 Yawu sâñetâ anelone yuwu sâm eknohop. “Den yuwu sâm ekgohomune kulemgû. “Lama Nanñaje yiwerene lohimbilipñe pat kuyingñop yâk orop meyekmâ bôt kuañgim heronj maronj otmâ yâhânomai yakât sâp tâlâhuap. Lama Nanñaje yakât bulâne mem tetemu lohimbiñe yâk orop biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu herone kakñan manne sâm oai yakât sâm ekyongorâ tep âlep nânğâñet.” Den ekgohoan yuâmâ Anitâne sâop.” Yawu sâm eknohop.

10 Den yawu sâm eknohomu nâñe anelohât gotñan bam mepaewe sâm otban. Yawu otmune yuwu sâm kunihiop. “Kâmbuk. Pilâ. Gâ otmu gâhât bukulipge yenâmâ Anitâhât honj bawa, Anitâhât lauñe lâum honj bawanğimai. Otmu nâ gurâ yawuâk honj bawanğiman. Yesu yamâ Anitâhât nanñe bonñe. Den ekgohoan yuâmâ Anitâhât Wâtğât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otñihim biwine mem honj honj tuhunekmu den yu ekgohoan. Yawu gârâmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetğâlâk nânğâm mepaeyelekmâ yâhânom.” Yawu sâm eknohop.

Sonjo sâtñe metñe bukunâit pilâyelekñetâ hemân giowot.

11 Himbim pâronj sâmu yakât biwiñan yuwu ekban. Beâsi kaok kaok âlâ ekban. Lok kakñan talop yakât topñeâmâ yuwu. Anitâne âi sâm wañop ya biwiñane kepeim galemğum heñgeñgumap. Yâhâ lok yengât orot-memeyene sâwuap ya bulânjanâk. Yâkñeâmâ lohimbi den âiân katyekmâ mem kâsipyongowuap. Mem kâsipyongomu ârândân merândân otbuap. Yâhâ yâkñeâmâ matñe menomai yakât topñe katbuap. 12 Yâkât senñeâmâ kâlâp nimbilamñe yawuya. Yâhâmâ lok kutdâne ñerendenj goliñak tuhuwi yawuya yañe kunñan horatbangiñetâ tatmu ekban. Yâhâ ikñe kutñe yamâ ikñahâk nanñanğimap. Lok âlâne ki nânğawanğimap. 13 Yâhâmâ sângum kaok kâllep mânunñahop yañe ge hârândânj sâm kinop yamâ heññak pato. Yâkât kutñe âlâmâ yuwu sâmai. “Anitâhât Kâi Toka.” Yawu.

14-16 Otmu lohimbi bâlenaje matñe meñetğât Anitâne sâop yakât otmâ lauñambâ tewet sâtñe nombot nombot nelañ nelañ yañe ge kinop. Yañe mem lohimbi sambe galemğongom hâhiwiw yingimu umutyene arimu kingityenjahât otmâ hu halak tuhuwi. Otmu sângum kaok yan otmu ârânjan yuwu kulemgunetâ talop. “Lok topñe topñe manmâ gai ya yengât kunyene. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyene pato mansap.” Yawu kulemgunetâ talop. Otmu yâkñe sâmu himbingât kapam lok dondâne yâkâlen menduhuakbi. Menduhuakmâ yanâmâ hâk katipñe kaok bolañ bolañ ya mânunñakmâ beâsi kaok kakñan tatmâ hawamğum Kutdâyeñe orowâk lok bâlene yongone sâm tohowi.

17 Menduhuakmâ tohoñetâmâ anelo âlâ tetemu ekban yañeâmâ sikop senñan kinop. Sikop senñan kinmâ kâe kâe nombotñane pâp pâp sâm hanñan gam ariwi ya yongonmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâne sâp pato kalop ya tetewe sâm oap. Yakât otmâ yen kerek taka menduhuakñet. 18 Yâhâ lok bâlene komotñe komotñe beâsi kakñan tatmâ taka ahone sâm oai. Ahom yan himbingât kapam lokñe yongom tâtuk meyeknomai. Yongom tâtuk meykñetâmâ yene taka neme meteyeknomai.” Yawu sâm ekyongop.

19 Yâhâ sonjo sâtñe metñe otmu lok kutdâ manbi yâkñe kapam ku ku loklipyene ya hâruyekñetâ kerehâk yonğone sâm menduhuakbi. Yakât otmâ lok beâsi kakñan talop, kutñe “Anitâhât Kâi Toka,” yâkñe ikñe kapam lok hâruyekmâ orowâk menduhuakmâ yongone sâm otbi. 20 Yâhâ sonjo sâtñe

metnje yanje iknje hoj bawa ya angoân mâmânje otbângimu yâkne kulem topnje topnje mem lohimbi kâityongop. Kâityongom iknjahât kulem towatnje bâtyenjan otmu meteyenjan towat kalop. Yakât otmâmâ lohimbi kinjitnje orowâkne yâk yetgâlen torokatmâ sonjo sâtnjahât umutnje hâwim mepaeyelekbi. Yawuhât himbimgât kapam lok yanje yâhâp yâhâp ya pilâyelekjetâ hem topnjehen yaken gemutâ kâlâpne seyelehop. ²¹ Otmu lok beâsi kakjan talop yakât launjabâ tetewt kâlep, sâtnje nombot nombot nelanj nelanj yanje mem kasalipnje hâreyekmu mum metewi. Mum metenjetâ kêe kêenje taka nem meteyekbi.

20

Satan ya kum sâhâm pilâmu iop.

¹ Ya pesuk sâmu yanâk anjelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban. Anjelo yanje gem puaia, yakât kutnje âlâmâ Satan, ya sâhâwe sâm tâk kâriknje mem giop. Tâk kâriknje miakmâek hem nâpumângen kionjop. ²⁻³ Kionjâ ge Satan kum sâhâm pilâmu yambu 1000 yakât biwiñan im ariop. Im arimu yambu 1000 ya pesuk sâmu holañmu gamâmâ sâp tâlâwâk biwiñan lohimbi kâityongop.

⁴⁻⁶ Kulem ya pesuk sâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât gotñan lohimbi dondânje menduhuakmâ kinjetâ yekban. Yâkneâmâ lohimbi meyekmâ den âiân katyekmâ sâm hâreyinjinetgât Anitânje âi ya sâm yingjop. Komot ya yengât topneâmâ yuwu. Yâkne angoân Anitâhât den ya tâñ tâñâk lâum manbi. Yawu manmâ Yesu ki betguwi. Me lok bâlenjanje sonjo sâtnje metnje otmu iknje umutnje hâwim katbi ya yetgât ki nângâyitgim mepaeyelekbi. Me yâkât kulem towatnje ya meteyenjan me bâtyenjan ki katjetâ talop. Yawu otmâ betyitgim manjetâ yakât yâk yetgât hoj bawalipyetñanje kasa otyingim engatyerje hâreñjetâ muwi. Otmu yâkne angoân mumuñambâ yahatmâ Yesu Kiristohâlen torokatmâ yakât komot galemyongom tepyerje heronje otmu manjetâ yambu 1000 olop. Yâhâ angoân yahatbi yanjeâmâ Anitâ yet Yesu Kiristo yâk hoj bayitgim mepaeyelekma Yesu orop tatmâ yambu 1000 ya torokatmâ manmâ yâkât komot galemyongom manbi. Otmu yakât kakñan himbimân manman kârikñahât pat otbi yakât otmâ hiliwahom hem nâpumñan ki gewi. Yambu 1000 ya pesuk sâmu lohimbi nombotnje âlânje mumuñambâ yahatbi.

Yambu 1000 pesuk sâmu Satanje yâhâpne tetem lohimbi kâityongop.

⁷ Yambu 1000 pesuk sâmu yakât kakñan anjelo âlânje hem pato ya nâpum kurumbu yakât kâlehen kionjâ ge Satan mem holañop. ⁸ Mem holañmu yapâ yahatmâ gamâmâ lohimbi nombotnje hânñan kulemñan manmâ Yesuhât hâkâñ otbi ya kâityongomu lohotnje otñetâ yan dâiyekmâ manop. Yawu otmâmâ kâsipongomu komot yâhâp otbi. Âlâ, kutnje Goho sâm, âlâmâ kutnje Mahoho sâm, yâk kereknje Yesuhât hâkâñ otmâ manbi. Yâkne menduhuakñetâ dopyenje saru ginñan sak ekmain yakât dop. Ya sâlipyongonomgât dop âlâ ki otbuap. ⁹ Yanje menduhuakmâ taka Anitânje iknje lohimbi wawaeyehop ya kerek hilipyongone sâm hawamyongowi. Hawamyongom kinjetâ Anitânje sâmu yan himbimâmbâ kâlâp punduñ sâm ge sem gâwu gâwu tuhuyehop. ¹⁰ Kâlâpne sem meteyekmu pesuk sâmu Anitânje amboyerje Satan ya mem hem nâpum kâlehen pilâmu giop. Otmu sonjo sâtnje metnje otmu hoj bawañe mâmânje otbângimu den perâkne sâm kâityongop ya yâhâp yâhâp emelâk pilâyelekmu giowot ya yetgâlen gem torokatmu kâlâpne seyekmu

hâhiwin pato nângâwi. Otmu hâhiwin ya pesuk sâyingsiwuapgât dop âlâ ki tap. Hâhiwin dondâñan manmâ yâhâmbisâi.

Anitâñe lohimbi kerekñe otbi mewi yakât den sâm hâreyingioip.

¹¹ Kulem ya pesuk sâmû âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâñe kakñan tatat kaok bolañ bolañ yan ge tatmu ekban. Ge tatmu yan hân himbim dâiakmâ pilahowot. ¹²⁻¹³ Otmu lohimbi in muñetâ kurihiyekbi, me saruñe neyehop, me girawu girawu tuhuyekmu muwi, lok geheñe me lok kutyeñe orop, ya kerehâk mumuñambâ yahatmâ yâkât gotñan kinñetâ yekban. Kinñetâ Anitâñe pepa topñe topñe ya mem mewalakum lohimbi golâ manbiân yan otbi mewi yakât topñe kulemgumu tatmap yapâ ekmâ mem sâlikuop. Otmu Anitâ ikñak pepa ya mem sâlikumâmâ otbi mewi ya yengât topyeñe ekmâ âlâku ikñiâk ikñiâk den âiân katyekmâ matñe yingioip. ¹⁴ Otmu lohimbi nombotñe hem kâlâpñat pat otbiñe yan gem torokatmâ sâp kâlêp manmâ yâhânomai. Yâkñe âlâ holañakmâ hâk sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap ¹⁵ Yâhâ Anitâñe ikñe pat kuyingioip ya yengât kutyeñe kulemgumu tatmap yañeâmâ yâhâñe yakât kakñan hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. Yañeâmâ manman kârikñe yakât kapiân ari tatmâ heronñe kakñan manmâ yâhâmbisâi.

21

Anitâñe sâmû hân himbim ango teteowot.

¹ Ya pesuk sâmû hân himbim hâñgine ya Anitâñe sâmû bialop. Otmu yâhâñe sâmû hân himbim âñe tetemu ekban. ² Otmu Anitâñe kapi âñe tuhuop, kutñe “Yerusalem Anjo” sâm yañe himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ekmene âlâ kândâkdâ olop. Otmu nenne imbi miakne sâm otmâ menâleakmain yakât dopñeâk kapi ambolipñane menâleakbi. ³ Otmu anjelo âlâñe yuwu sâmû nângâwan. “Kutdânenñe Anitâñe lohimbi orop haonñmâ ârândâñ tatmâ tihityeñe otmâ yâhâwuap. Yawu otmâ yâk orop biwi nângân nângânyenñe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yawu manñetâ yâkñe sâmû umatñe topñe topñe yâhâñe ki teteyingsiwuap. Me hâhiwin nângâm ki torokatmâ mannomai. Me ki mum kou kendâm ahonomai. Me yâhâñe gilâp âlâ ki iseanginomai. Wawaeyekmâ hâk sânduk yingimu tep âlep nângâm heronñ maronñ kakñan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmû Anitâ Kutdânenñe yuwu sâmû nângâwan. “Sâmune emelâk âliwahap kerek biatsai. Yakât otmâ anjo kândikyongowoman. Den yan yu bulâñanâk. Yakât otmâ yeñe nângâm biwiyenñan katmâ manñetâ biwiyenñe ki gewuap. Yawuhât den yan yu kulemgum katdâ talâk. ⁶ Nâñe embâñâmbâek hân himbim ki kândikyotgowan yapâek tatmâ gan. Niniâk kârikñeâk tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Âlâlâhât topñeâmâ nâ. Otmu nâhât sâtñat teteopñat nâhât sâtñat biatsap. ⁷ Lohimbi nombotñe nâhâlen torokatmâ ki lohotñe otbiñe manman kârikñahât to nene sâm otñetâmâ âlepñe nâñe torokatmâ hâmeñe barak yingimune nem yâhânomai. Otmu lok âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai ya yengât nâñe nine nanne baratne bulâñe sâm meyekbom. ⁸ Yawu gârâmâ lok bâleñe yengât topyeñe yuwu. Bukulipyenñe nângâm bâleyingimâihât lohimbi nombotñe nâhât den pilâñ hâkyeñe ihiwe otmu dâiakmâ hurunduñ sâm ariwi. Yâhâ nombotñeâmâ biwi nângân nângânyenñe nâhâlen kepeim ki manñetñat ihilâk tuhuyekbi. Nombotñe den perâkñe sâm kâirahowi. Me den miangñiwi. Me den gurukñe sahangñiwi. Yâhâ nombotñe kâwâ konda otmâ manbi. Me

imbilipyenye betyenehen kionjbi. Me loklipyenye betyenehen kionjbi. Yâhâ nombotnajeâmâ karasuja, me lok yengât sait, me hawat topne topne meminiwi. Yâhâ nombotnje âlâneâmâ Porom Lâpio topne topne tuhum kânângânetâ kinmu yakât nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenaje kepeim manbi. Lok yawuyaje hem nâpum kâlehen genjetâ kâlâpne seyekmu hâhiwin kaknjan manmâ yâhâbisâi. Yawuhât yâhâpne yapâ holañakmâ yahatmâ âi ya torokatmâ tuhunomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu bulâjanâk.” Yawu sâop.

Kapi âiñe, kutje “Yerusalem Anjo” sâm, ya teteop yakât topne.

⁹ Otmu anjelo nombolân yâhâp lohimbilipyongowi yakât kondo ya mewiyâk yengâlen gâtne âlâne yuwu sâm eknohop. “Garâ Lama Nanñe yâkât pat sâsâñe ya tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Wâtâgê mâmâñahât Heakne biwine mem purik pilâmu anjelo yaje menekmu pumje pato âlâen yâhâwit. Yan yâhâ kinmune, Anitâhât kapi âiñe, kutje Yerusalem Anjo, ya himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ambolipne Lama Nanñahâlen torokatne sâm meñâleakmâ gewi. ¹¹ Otmu yan Anitâhât lanñe pato haonmâ ârândân sem kinmap. Sem kinmu yan kapi yaje kaok temban temban olop. ¹² Otmu kapi yamâ dâmân kâlep pato yaje kâlehen talop. Otmu yakât gahatnje kâiân yâhâp tap. Yâhâ anjelo kâiân yâhâp yajeâmâ gahatnje yakât âlâku kândâk kândâk galemgun kinbi. Otmu Isirae lohimbilipyenye komot kâiân yâhâp yâk yengât kutyenjeâmâ gahatnjan ikñiâk ikñiâk kulemgunjetâ tatmap. ¹³ Otmu kapi yakât dâmân tuhum hawamguwi yakât gahatnje yamâ ârândânâk kalimbu kalimbu yawu katnetâ talop. Gahatnje yamâ betnen kalimbu, otmu dâtâpnen kalimbu, otmu ginñehen kalimbu, yawuâk yawuâk ya katnetâ tatmu ekban. ¹⁴ Otmu dâmân ya hon hon sâmap sâm kâtnjak mem topñan kum kuratgum tâtâkuwi. Kâtnje kum kuratguwi yanâmâ aposolo kâiân yâhâp yâk yengât kutyenje ya ikñiâk ikñiâk kulemgum katnetâ tatmap.

¹⁵ Anjelo yaje kapam dop tuhu tuhu âlâ golinjak tuhuwi ya mem Yerusalem kapi anjo yakât dop kuop. ¹⁶ Yâhâ kapi yakât dopneâmâ âlâhât tipine. Yakât otmâ yakât ginñe ârândânâk yakât dop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Yâhâ yapâ topne katmâ ewaken hanñan upu lato yâhâop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Nombot nombot yawuâk kerek. ¹⁷ Yâhâ yakât dâmânneâmâ bapñan bapñan dopne 64 mita yawu. ¹⁸ Dâmân yamâ kât âlâ, kutje Yasipa sâm, kaok muñgen muñgen yaje tuhuop. Kapi yamâ golinjak pato tuhuop ya lanñinje pato pilâm imap. ¹⁹ Yâhâ dâmân yakât topñan kâtnjak kum kuratguwi yakât topne yuwu. Anjoân kuratguwi yakât kât kârikne kaok muñgen muñgen, yakât kutje Yasipa. Yâhâ yâhâpne kât âlâ golâ golâ, kutje Sapaia. Yâhâ kalimbunje kât âlâ kaok kâtap metâp, kutje Ahet. Yâhâ imbâtnje kât âlâ golâ golâ, kutje Emeraldi. ²⁰ Yâhâ momeñe yamâ kât kuriñ kâiâk mâiâk, kutje Onikisi. Yâhâ yakât betñan kât âlâ kuriñ kuriñjak, kutje Konilian. Yakât betñanâmâ kât âlâ gimban muñgen muñgen, kutje Kirisolait. Yâhâ yakât betñanâmâ golâ kâiâk mâiâk, kutje Bereli. Yakât betñanâmâ gimban tekop tekop, kutje Topasi. Yakât betñanâmâ golâ otmu ñaon kâtap metâp, kutje Kirisopasi. Yakât betñanâmâ âlâmâ ñaon ñaon, kutje Haiasin. Yâhâ bânje yamâ kuriñ kuriñjak, kutje Ametisi. ²¹ Otmu gahatnje kâiân yâhâp yamâ emet âli âiñe yamâ pitiña hâkne kândâkdâek yaje tuhuop. Yâhâ kapi yakât mâtâp yâhâm gem otmai yamâ golinjak tuhuwi yamâ lanñinje orowâk belek belehâk yawuya.

²² Anitâhât kapi pato yamâ ikne kai sombem yan Lama Nannâit tatmawot. Yakât otmâmâ yan opon kâmbukne âlâ ki tuhujetâ tap. ²³ Yanâmâ Anitâhât lanjinjane irik irik sâm pilâm laj laj sâmap. Nenne lambe mem saum katmunne lanjinne pilâmap dop yawuya bia, ya wanjim dop âlâ otmap. Otmu Lama Nanne ikne lanjinjane pilâmu laj laj sâmap. Yakât otmâmâ sikop me omongât emetsenne lanjinyetne ki pilawot. ²⁴ Yanâmâ kapi ambolipne yâkne yan yâhâm gem herone marone otmâ Anitâ yet Lama Nanne mepaeyelekmâ manmâ yâhâmbisâi. ²⁵⁻²⁶ Kapi yanâmâ lanjinne pato yane pilâmu laj laj sâm âilonjo lonjo otmâ imu yakât kâlehen omoj me, me kâtâp metâp, me yuwu yawu âlâ ki tatbuap. Yakât otmâ gahatne ki mangunomai. Inâk aŋ sâm kinmu yan lohimbinje yâhâm gem Anitâ yet Lama Nanne mepaeyelekmâ hoj bayitgim manmâ yâhâmbisâi. ²⁷ Yakât otmâ lohimbi orotmeme bâlene otmâ manbi ya rowâk ki tatnomai. Yâhâ den perâke sâminiwi ya gurâ yawuâk yan ki mannomai. Emelâk Lama Nanne ikne pat ya kuyingim pepa âlâ mem kutylene kulemguoŋ lohimbi yanak kâlehen yâhâm genomai.

22

Manman kârikne yakât topne

¹ Otmu aŋelo yane manman kârikjahât to senne âilonjo lonjo gam gemap yakât kakŋan gilik belek sâm imap ya tiripnohomu ekban. To senneâmâ Anitâ yet Lama Nanne yâk yetgâlen tap. ² Yapâ hindakmâ gem huhum liŋgarakmâ kapiân sombem ya ârândâŋ otmâ imap. Yawu otmâ imu manman kârikjahât nak yane to ya hâlâŋmâ nombot nombot kinmâ arap. Nak yakât kehetne yaneâmâ haonmâ emetsenne ârândâŋ bonjane âilonjo lonjo imu nem yâhâpne ki hiliwahonomai. Yâhâ esenne nem hâk sânduhân mannomai. Neŋetâ yan mesek me umatne topne topne ya ki teteyingiuap. ³ Otmu kapi yanâmâ Anitâhât kasalipneâmâ ki ganomai.

Anitâ yet Lama Nanne yâk yetgât kaweyetne yan tatmu lohimbi kerekne mepaeyelekmâ hoj bayitgim manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yâhâ lohimbi kerekne Kutdâyenjahât senŋan manjetâ ikne kutjaneâmâ yâk yengât meteyenjan kulemgumu tatbuap. ⁵ Yâhâ Anitâ ikjahâmâ yâk yengât lanjinne pato otmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ sikop yane ki pilâwuap. Yanâmâ yâhâpne omoj âlâ ki tetewuap. Yakât otmâ lambe ki miakmâ mannomai yamâ Anitâhât lanjinjan tatmâ yâhânomaihât torokatmâ hâk sânduhânâk mannomai.

Bulâŋanâk Yesune yâhâpne âwurem gewuap.

⁶ Yâhâ ya pesuk sâmu yakât kakŋan aŋelo yane den yuwu sâm eknohop. “Den yan yuâmâ bulâŋe gâŋgâŋâk miap. Emelâk Anitâŋe Wâtgât mâmâjahât Heak hâŋgângumu poropete yengâlen tetem yâkât den sâm tetem ekyongop. Dop yawuâk Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu âlâlâ topne topne tetewuap yakât tiripgohomune eksat.” Yawu sâop.

⁷ Yawu gârâmâ emelâhâmâ Yesune yuwu sâop. “Nâmâ yengâlen burunduŋâk takawomgât sâp tâlâhuap. Yen pepa yu sâlikum den yan yu lâum mannomai yanâmâ âlepne. Den yan yukât bulâŋe yengâlen tetewuap.” Yawu sâm eknohop.

⁸ Yâhâ nâ den kulemguan yu emelâk nâŋgâwan. Otmu âlâlâ tetewuap ya gurâ ekban. Aŋeloŋe yu me ya tetewuap ya tiripnohopgât yâkât gotŋan bam mepaewe sâm otban. ⁹ Yawu otmuneâmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, pilânek. Nâ gurâ gike yuwuya. Nerâmâ Anitâhât hoj bawa. Gâ otmu

gâhât bukulipge nombotŋe yeŋe Anitâhât den sâm tetem ekyongom mansai. Otmu nâ gurâ yeŋe oai yawuâk otmâ mansan. Lohimbi nombotŋe pepa yu sâlikum ekmâmâ Anitâhât den lâum manmâ hoŋ bawanŋinomai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoŋ bawanŋiwom. Yakât otmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nâŋgâm mepaem yâhânom.

10 Otmu den yukât bonŋe tetewuap yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ gâmâ Anitâhât den yuâm pepaen kulemgum katmâ yan ki mem kurihiwuat. Tetekŋan lohimbi senyeŋan sâm mem mewalakum tiripyongowuat. 11 Otmu Lama Nanŋe burunduŋâk takawuap yakât sâpŋe utâpŋuap. Gârâmâ lohimbi nombotŋe orotmeme bâleŋe otmâ manmaiŋe torokatmâ otmâ yâhânomai. Yâhâ lohimbi nombotŋeâmâ orotmeme âleŋe otmâ Anitâhât tem lâuwangim manmai yaŋeâmâ yawuâk otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

12 Yawu sâm tiŋ pilâmâ Yesuŋe yuwu sâm eknohop. “Nâ yuwu sâmune nâŋgâ. Sâp ki kâlep otmuâk âwurem gewom. Nâŋe lohimbiŋe otbi mewi yakât matŋe mem kâpekâmâ âlâku amboŋan amboŋan yingimune menomai. 13 Nâmâ Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Otmu nâmâ âlâhât amboŋe. Wahap yu me ya hânân yuân katyekban ya kerehâk nâŋgâm meteyeksan.

14 Nâmâ lohimbi yeŋgât kunyeŋe pato. Lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋeŋe kepeim manmâ gai yâkŋe Anitâhât kapi ya ambokunomaihât pat kuyiŋgiwan yamâ âleŋe ambokum mannomai. Otmu nâŋe manman kârikŋahât sot yingimune menomai yan ârandâŋâk nem torokatmâ mannomai. 15 Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ mansai, me senŋe âlâlâ ihilâk mahilâk gulip malap otmâ torokatmâ manmâ gai, me lohimbi nombotŋe kasa otyiŋgim yongom manmâ gai, me nombotŋe hânân âlâlâ Porom Lâpio topŋe topŋe yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâk yeŋgâlen biwi nâŋgân nâŋgâŋeŋe kepeim manmâ gai, me manman bâleŋe yakât mâtâwân torokatmâ otmâ manmâ gai, me den perâkŋe sâm kâirahom kombo mianŋim gai, me den mem manmâ gai, yamâ Anitâŋe dâiyekmâ ikŋan katyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâmâ dâmân yaehen tatmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi. Yawu.

16 Nâ ahonakmune nâŋgâ. Nâmâ Yesu. Nâmâ Dawitihât sen. Nâmâ pitu kâmŋe pato emet ki orotok sâmuâk tetemap nâmâ yakât dop. Nâhât sâtgât aŋelo ya gem den ya sâm ekgohoap. Yawu gârâmâ gâŋe den ya nâŋgâm nâhât komot ya sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâop.

17 Yawu gârâmâ Yesuhât pat manmai ya Yesuŋe getek ge menenehâkgât biwiyeŋeŋe kilik kilik sâmu Yesuhât mambotmâ mansai. Otmu yen nombotŋeŋe ekap yu ekmâ sâlikunomai yan yenâmâ getek teteâhâk yawu nâŋgâŋet. Otmu getehâk tetem gewomap yakât otmâ yen nombotŋe manman kârikŋahât tohât biwiyeŋe kilik kilik sâmap yenâmâ in yawu biwiyeŋeŋe Yesuhâlen katŋet. Yawu otnomai yanâmâ Yesuŋe tep âlep nâŋgâyingim meyekmu yâk orop manman sânduhân torokatmâ manmâ yâhânomai.

18 Nâŋe den yu bulâŋe tetewuap yakât yu tâŋ tâŋâk ekmâ nâŋgâm kulemguan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den yu tatmu ya wangim yeŋe nâŋgân nâŋgâŋeŋe watmâ den âlâ torokatmâ sânomai yaŋeâmâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai. 19 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe den yu nâŋgâŋetâ tâŋâŋ otmu mem ge katmâ yeŋe engatyeŋeâk den âlâ torokatmâ sânomai ya gurâ matŋe umatŋe menomai. Anitâŋe ikŋe kapi âilonŋo yakât pat kuyiŋgiop ya bâtyeŋan hindâwuap. Otmu ikŋe kapiân yâhâ manman kârikŋahât nak

kehetŋe nenomaihât mâtâp maŋguyiŋgiwuap. Yawu teteyiŋgimapgât girem den yan yu nâŋgâm biwiyen an katmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Otmu Yesuŋe den yukât bulâŋe oap yakât ikŋak yuwu sâop. “Nâ ninak sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ burunduŋâk takawomgât sâp utâpguap.” Yesu ikŋak yawu sâop. Otmu den sâop yakât bulâŋe teteâkgât nanŋan. Getehâk tetem giâkgât nanŋan. Yesu Kutdânenŋe gâ hoŋâk taka.

²¹ Otmu Yesuŋe dikin kârikin otniŋimu yakât amutgen nelâm manne. Bâiŋ. Pesuk yap. Yawu.